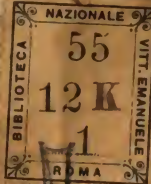

**NOUUM RATIONALE
DIUINORUM
OFFICIORUM. IUXTA
BREUIARI,
MISSALIS, ET...**

Giovanni Battista Rossi

~~VIII. 16.~~

~~H. VI. 42~~ ~~00V.~~

~~H. V. 17.~~

Mn. VII.

N O V V M
RATIONALE
D I V I N O R V M
OFFICIORVM.

IVXTA BREVIARII, MISSALIS;
ET CÆREMONIALIS ROMANI
recognitam editionem.

OPVS TVM CLERICIS,
TVM SACERDOTIBVS VNIVERSIS
perutile ac necessarium.

AVCTORE

R. P. D. IOANNE BAPTISTA DE RVBEIS

Genuense, Clerico Reg. Congreg. Somaschæ:

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIIS:

VENETIIS; MDCXXVIII.

Apud Ioannem Guerilium.

NOVVM

RATIONALE

DIVINORVM

OFFICIORVM.

IVSTA BRVNIANI MENSALIS
ET CAERMONIALIS ROMANI

OPVS TVM OLERICI.
TVM SACERDOTIVM VNIVERSITATIS

R. P. D. IOANNIS BAPTISTA DE RABEIS

VENETIS: MDCCLXXIII

Apud Iohannem Gualtheri

SACRÆ
PONTIFICIÆQVE

MAIESTATI

SANCTISS. D. D. PP.

VRBANI VIII.

*VANTI Interfit communi omnium salutē con-
sulere, his verbis expressit Apost. 1. Corint. 10.
Nemo quod suum est quærat, sed quod alte-
rius. Et de seipso loquens, paucis interiecit.
Non quæro, inquit, quod mihi vtile est, sed
quod multis. His excitatus documentis B. P. duo quæ mihi
minuta a Deo concessa sunt in Domini Gazophilatium vna cum
laudata pauperula mittere cupiens, quacunq̃ue ad diuina perti-
nent officia collegi, in vnumque adduxi: opus sane tum legenti-
bus, tum præsertim Sacerdotibus cunctis fructuosum, immo re-
cessarium. Id ipsum autem inornatum licet, & impositum, tibi
tamen B. P. (quia ad Pontifices spectat, & pontificia pontifici-
bus sunt offerenda) non ingratum, aut iniucundum futurum
existimaui. Debeatur tibi Principi non tam hominum, quam
literarum: Deus autem Optimus Max. Sanctitatem tuam diu-
tissime seruet incolumem, actionesque tuas omnes, cogitationes-
que sanctissimas semper fortunet.*

S. M. T.

Minimus Seru.

Io. Baptista Rubeus. C. R. S.

D. MAVRITIVS DE DOMIS PRÆPOSITVS GENERALIS

Cler. Reg. Congreg. Somaſchæ, & Doctrinæ Chriſtianæ in Gallia.

R. P. D. IO. BAPTISTÆ DE RVBEIS SACERDOTI
Profefſo noſtræ Congregationis.

SALVTEM IN DOMINO.

Opus à Reuer. tua compoſitum, cui titulus eſt. Nouum Rationale Diu-
norm officiorum, &c. cū ſicut accepimus à viris doctis qui illud recogno-
uerunt, dignum ſit quod imprimatur, tenore præſentium facultatem tibi fa-
ciamus illud imprimendi ſeruatis ſeruandis &c.

Datum Mediolani die 22. Nouembris 1624.

D. Mauritius de Domis Præpoſitus Generalis.

CLERICIS OMNIBVS PIISQVE LECTORIBVS VNIVERSIS.

TSI intellectus vires ad cæremoniariũ myſteria expli-
canda (omnibus ſanè clericis neceſſaria ſcitu) ſint imbe-
cilles, & infirme: attamen animaduertens quantum ho-
die in obliuionem veniant, viſum eſt mihi in vnum earum
explicationes colligere, vt pluribus libris non ad eò inten-
tus lector ſitum ſuam paucioribus explere poſſit: præci-
pueque cum *Ego non venerim in ſublimitate ſermonis; aut ſapientiæ annuncians
vobis ea, quæ ſunt Chriſti. 1. Cor. 2.* Quapropter (cognitã operis neceſſitate)
mihi liceat illud vñ ſerpare verbum. *Ioſu. 1.* Non recedat volumen legis huius
ab ore tuo, ſed meditarebis in eo diebus, ac noctibus, vt cuſtodias, & facias omnia que-
cunq; ſcripta ſunt in eo. Et ſi quid boni ibidem inuentum fuerit (dimiſiſ
condonatiſque multis ex abſentia noſtra deſectibus, inſcitia eom poſito-
rum, propria percipere Chyrographa non valentium) ipſi Chriſto laus
attribuatur, qui ſic ore affatus eſt proprio. *Matth. 23.* Conſecor tibi pater do-
mine celi, & terra, quia abſcondiſti hæc a ſapientibus, & prudentibus, & reueliſti e
parvulis ego ſum: qui vna cum propheta canſtabo, *Pſal. 25.* Benedicam domi-
num, qui tribuit mihi intellectum nunquam tamen. S. R. E. contrarium, in-
cudini curis in omnibus me ſemper, & in æternum ſubmittam.

Valete.

INDEX CAPITVLORVM OMNIVM.

LIBRI PRIMI CAPITA.

D *E Ecclesia. c. 1. car. 1.* 11
De choro. c. 2. 11
De altari. c. p. 3. 11
De imaginibus. c. 4. 16
De Campanis. c. 5. 20
De cimiterijs. cap. 6. 21
De Ecclesia dedicatione. c. 7. 22
De consecrat. & unctionibus. c. 8. 25
De unctione in Baptismo. c. 9. 26
De unct. ordinand. S. Sacerd. c. 10. 27
De unctione Pontificum. c. 11. 27
De unct. regu. & principum. c. 12. 31
De unct. calicis. & patens. c. 13. 32
De calice & patena. c. 14. 32
De benedictione resti. Sacerd. c. 15. 34
De Sacramentis in genere. c. 16. 35
De figuris Baptismi. c. 17. 39
De divisione. & diffin. baptis. c. 18. 40
De ceremonijs baptisni. c. 19. 41
De cautelis seruandis in Bapt. c. 21. 50
De Sacram. confirmationis. c. 22. 53
De Eucharistia Sacramento. c. 23. 58
Qua credenda sunt in hoc Sacramento.
cap. 24. 64
De cautelis circa Eucharistiam. c. 25. 68
De penitentia Sacramento. c. 26. 72
De Sacram. extremae unctionis. c. 27. 75
De matrimonij Sacramento. c. 28. 77
De ordinis Sacramento. cap. 29. 86
De characteribus. & gratia. cap. 30. 89
De cautelis Sacram. ordinis. c. 31. 92
De ministris ecclesiasticis. c. 31. 95
De habitu. & corona clericali. cap. 33.
 101
De vita. & hon. cler. & mu. c. 34. 108
De cohabit. cleric. & mul. c. 35. 113
De examin. atorib. & serm. mo. 36. 116
De ordinibus ecclesiasticis. c. 37. 118

Decantore. cap. 38. 122
De psalmista. c. 39. 123
De prima tonsura. cap. 40. 124
Vtrum omnes ordines sint ex inst. diui.
cap. 41. 124
De ostiario. c. 42. 129
De lectore. c. 43. 130
De exorcista. cap. 44. 132
De Acolyto. cap. 45. 133
De continentia clericorum. cap. 46. 135
De subdiacono. cap. 47. 138
De Diacono. cap. 48. 141
De officio Archidiaconi. c. 49. 147
De officio Archipresbyteri. c. 50. 150
De officio primicerij. c. 51. 151
De officio Sacristae. c. 52. 151
De officio Custodis. cap. 53. 151
De sacerdote. cap. 54.
De sine. & effectu ordinis. cap. 55. 162
De vita parochorum. & canonic. cap.
56. 165
De episcopo. cap. 57. 169
De Cardinali. c. 58. 188
De Summo Pontifice. c. 59. 195
De potestate Papae. c. 60. 201
De primatu Petri. c. 61. 206
De nonnullis casibus Papae attinent. ca.
62. 209
De qualitatibus ordinandorum. cap.
63. 214
De vestibus sacerdot. rest. c. 64. 213
De vestib. sacerdot. noui rest. cap. 65. 223
De preparatione sacerdotis. c. 66. 225
De superpellico. seu coram. cap. 67. 226
De plumbeis. c. 68. 227
De Anillo. cap. 69. 227
De Alba. cap. 70. 228
De cingulo. c. 71. 228
De manipulo. c. 72. 228
De stola. c. 73. 228

De planetis. c. 74.	233	De salutatione ad populum. c. 28.	311
De ornamentis episcoporum. c. 75.	233	De particula, oramus. c. 29.	315
De caligis. & sandalijs. c. 76.	234	De oratione, seu collecta. c. 30.	316
De succinctorio, & orali. c. 77.	235	De epistola. c. 31.	320
De Tunica. c. 78.	236	De graduale. c. 32.	323
De Dalmatica. c. 79.	237	De Alleluia. c. 33.	325
De chirotecis. c. 80.	238	De Tractu. c. 34.	326
De Mitra. c. 81.	238	De Sequentia. c. 35.	328
De Annulo. c. 82.	239	De euangelio. c. 36.	328
De Biculo. c. 83.	240	De benedictione danda diacono. cap.	
De sudario. c. 84.	242	37.	329
De pallio. c. 85.	242	De osculo manus Pontificis. c. 38.	331
De Concilio Jenu synodis. c. 89.	248	De proces. d. sc. ni ad pulpitu. c. 39.	331
LIBRI SECUNDI CAPITA.			
T estimonia, & prophetia Missae.		De salut. & resp. populi. c. 40.	334
cap. 1.	152	De praedicatione. c. 41.	340
De figuris Missae. c. 2.	253	De symbolo. c. 42.	343
De vetustate vocabuli missae. c. 3.	257	Diuisio, & expof. symboli. c. 43.	345
De diffinitione Missae. c. 4.	258	De concordia symbolorum. c. 44.	374
De auctore, & etymol. missae. c. 5.	259.	De offertorio. c. 45.	382
De Ritibus, & caerem. c. 6.	262	Quo nos offerre de benign. c. 46.	388
De diuisione missae. c. 7.	266	De descensu pontificis a sede. c. 47.	392
De uolore missae. c. 8.	268	De preparatione corporalis per Diaconum. c. 48.	395
De triplici gne linguarum missae. c. 9.	273	De alijs caeremonijs, qua fiunt in offertorio. c. 49.	392
De singulis partibus missae. c. 10.	273	De nomine oblationis. c. 50.	398
Quib. boris cantetur missa. c. 11.	274	De alia thurific. in offert. c. 51.	400
De aqua benedictione. c. 12.	275	De lotione manuum. c. 52.	401
De breui expositione missae. c. 13.	280	De accessu praefationis. c. 53.	403
De accessu Pontif. ad altare. c. 14.	289.	De praefatione, c. 54.	407
De signo crucis. c. 15.	291	De Sanctus. c. 55.	410
De psalmo, Indica. c. 16.	292	De Natiuit. Dni praefatio. cap. 56.	153
De confessione facienda. c. 17.	294	De Epiph. dni praefatio. cap. 57.	415
De iunctione manuum. c. 18.	295	De Quadragesima praefatio. c. 58.	416
De inclinationib. sacer. c. 19.	295	De resurrec. domini praefatio. c. 59.	416
De osculo altaris, oris, & pect. 20.	ibid.	De ascensione domini praefatio. c. 60.	417
De proces. sum. Pontif. & c. c. 21.	297	De die pentecostes praefatio. c. 61.	418
De incenso benedicendo. c. 22.	298	De S. Trinitate praefatio. c. 62.	419
De thurificatione altaris. c. 23.	300	De sancta cruce praefatio. c. 63.	420
De Introitu missae. c. 24.	300	De Beata Virgine praefatio. c. 64.	421
De Kyrie eleison. c. 25.	302	De Apostolis praefatio. c. 65.	421
De diuersa statione episcopi. c. 26.	305	De missa Canone. c. 66.	422
De gloria in excelsis. c. 27.	307		

I N D E X.

<i>De Te igitur. c. 67.</i>	424	<i>De versiculis. c. 10.</i>	528
<i>De Memento viatorum. cap. 68.</i>	433	<i>De benedict. & lectionibus. c. 11.</i>	529
<i>De communicantes. c. 69.</i>	437	<i>De responsorijs. c. 12.</i>	532
<i>De hanc igitur oblationem. c. 70.</i>	441	<i>De capitulis. c. 13.</i>	533
<i>De particula. quã oblationẽ. c. 71.</i>	443	<i>De collecta in fine officij. c. 14.</i>	535
<i>De qui pridie. c. 72.</i>	446	<i>De benedicamus domino. c. 15.</i>	536
<i>De simili modo. c. 73.</i>	449	<i>De fidelium animã. c. 16.</i>	537
<i>De unde. & memores. c. 74.</i>	455	<i>De Nocturnis in communi. c. 17.</i>	538
<i>De petitione acceptationis oblatorum.</i>		<i>De inuitatorio. c. 18.</i>	540
<i>cap. 75.</i>	458	<i>De Matutino dominicã. c. 19.</i>	548
<i>De participatione diuinã gratiã. capit.</i>		<i>De Nocturnis ferialibus. c. 20.</i>	551
<i>76.</i>	461	<i>De laudibus dominicã. c. 21.</i>	553
<i>De sexta parte canonis. c. 77.</i>	464	<i>De laudibus Ferialibus. c. 22.</i>	557
<i>De suffragio viatorum. c. 78.</i>	467	<i>De Canticis, Benedictus, Magnificat, &</i>	
<i>De excitatione ad petendum panem ce-</i>		<i>Nunc dimittis. c. 23.</i>	560
<i>lestem. c. 79.</i>	473	<i>De oratione, & precibus matutini, &</i>	
<i>De explanat. orat. dñicã. cap. 80.</i>	475	<i>vesper. c. 24.</i>	561
<i>De silentio post orat. dñicã. c. 81.</i>	479	<i>De officio B. Mariã. c. 25.</i>	563
<i>De fractione hostiã. c. 82.</i>	482	<i>De officio S. Elii Benedicti. c. 26.</i>	564
<i>De agnus Dei. c. 83.</i>	486	<i>De Prima. c. 27.</i>	565
<i>De communione sacerdotis. c. 84.</i>	491	<i>De Tertiã. c. 28.</i>	572
<i>De post communione. c. 85.</i>	495	<i>De Sextã. c. 29.</i>	573
<i>De collecta post commune. cap. 86.</i>	496	<i>De Nona. c. 30.</i>	573
<i>De Ite missa est. c. 87.</i>	497	<i>De psalmo 118. cur dicatur quotidie.</i>	
<i>De placeat tibi S. Trinitas. c. 88.</i>	499	<i>cap. 11.</i>	574
<i>De benedictione sacerdotis. c. 89.</i>	500	<i>De Vesperis. c. 32.</i>	589
<i>De cautelis habendis dum celebretur</i>		<i>De completorio. c. 33.</i>	591
<i>Missa. c. 90.</i>	501	<i>De cantu. c. 34.</i>	597
LIBRI TERTII CAPITA.		<i>De preparatione clericorum ad horas.</i>	
D <i>E officij partitione. cap. 1.</i>	504	<i>cap. 35.</i>	500
<i>De authorib. of. Rom. cap. 2.</i>	508	<i>De dicendis horis canonicis. capit.</i>	
<i>De conuenientia horarũ canon. c. 3.</i>	512	<i>36.</i>	601
<i>De diuisione, diffinitione, atque incaptio</i>		<i>De collegijs clericorum. c. 37.</i>	605
<i>ne officij. c. 4.</i>	514	<i>De nonnullis casibus ad officijs recita-</i>	
<i>De hymnis. c. 5.</i>	516	<i>tionem pertinentes. c. 38.</i>	606
<i>De differẽtia inter hymnos, & psalmus,</i>		<i>De modo recitandi horas canonicas. ca-</i>	
<i>cap. 6.</i>	519	<i>pit. 38.</i>	607
<i>De Antiphonis. c. 7.</i>	522	<i>De peccato in communi. c. 40.</i>	600
<i>De psal. & partib. reliq. of. cap. 8.</i>	525	<i>De cautelis seruandi in recitatione offi-</i>	
<i>De psal. Grad. penitentialibus. c. 9.</i>	527	<i>cij. c. 41.</i>	612

Index Capitulorum omnium Finis .

ERRATA EX ABSENTIA AVCTORIS;

puncta, & virgulae, & alia ei rata, relinquuntur iudicio lectoris.

Numerus Primus significat fol. Secundus columnam, Tertius lineam.

29. 47. Quid pulchri sunt lege Quam pulchri sunt. 41. 1. 25. inieitio lege inieitio. 45. 1. 13. Delecta lege delectum. 49. 1. 33. Istorum autem effectum lege effectum. 52. 1. 45. Quod cum vel. lege quod cum exorizantur vel. 52. 1. 28. Quis sacramenta, lege quin sacramenta. 53. 2. 21. Seu vna, lege seu vna. 56. 1. 33. Si lepiens ordine, lege suscipiens ordinem. 60. 1. 1. In signum vnus, lege, in signum vnus. 77. 1. 43. Peties lege species. 10. Medic. lege medico. 76. 1. 8. Conferantur lege consecutur. 82. 1. 37. Castello lege castello. 22. Redempit, lege redempti. 81. 2. 20. Ingrederentur, lege ingredierentur. 87. 2. 1. Idell. lege. 1. de penit. & remis. 4. Faciunt lege facta. 89. 1. 13. Creant, lege Creant. 2. 6. Filius, lege filium. 95. 1. 1. Saluum lege saluum. 98. 1. 14. Ad Heber. lege ab Heber. 101. 3. Theaurus, lege Theaurarius. 1. 37. Stephanus, idell. lege. Stephanus. 1. 39. vultum, lege. vultum. 102. 1. 46. Virum, lege virum. 1. 27. Et psalmus, lege & psalmos. 134. 2. v. muliere, lege. v. muliere, & non vti muliere. 141. 2. 47. Nicatonem, lege Nicatonem. 160. 1. 26. Suenti, lege muniti. 173. 1. 14. Episcopus, lege episcopus. 174. 2. 8. Decet subitum. 175. 2. 34. Epistola idell. lege epistola. 1. 188. 1. 3. Militum, lege militum. 2. 26. Ad illas lege ad illos. 190. 2. 32. Apas, lege ipsos. 194. 2. 34. Prodat, lege perdat. 195. 2. 32. Galeis, lege galeis. 196. 1. 135. Significabat, lege significat. 28. Archiepiscopus, lege Archiepiscopus. 197. 1. 1. Primatus, lege primatus. 205. 2. 29. Deditas, lege dedit. 206. 2. 20. Romanos, lege Romanos. 213. 2. 23. Habent, lege Trabant. 220. 1. 5. Illicito, lege licito. 231. 2. 29. Piruphis, lege Diruphis. 227. 1. 5. Myticam, lege myticam. 230. 2. 22. Venientes, lege venient. 231. 1. 37. Vites, lege vites. 232. 2. 43. Planetum, lege plauram. 238. 2. 21. Cedatis, lege cidatis. 251. 1. 14. Armis, lege armis. 1. 24. Enthehen, lege Eutichen. 251. 1. 6. Patrum, lege patrum testimonia. 259. 1. 26. Ab, lege ab. 261. 2. 26. Significationem, lege significatorem. 266. 1. 26. Secunda, lege secundo. 273. 1. 1. Egebat, lege agebat. 31. Aliquas, lege aliquos. 274. 1. 26. Rigida, lege rigidissimos. 276. 2. 25. Celosippe, lege Zelosippe. 299. 1. 36. Pro, lege per. 41. Damonum, lege demonem. 381. 1. 16. Pallas, lege mappis. 2. 6. Dominus, lege domus. 283. 2. 18. Anima, lege animam. 296. 2. 28. Nostra, lege terra. 298. 29. Christo vox, lege. Christo natus. 302. 2. 298. 1. 31. Requirit, lege requirit. 305. 1. 24. Euar, lege, Christus. 306. 2. 35. Suas, lege suo. 309. 2. 4. Iob. lege Tob. 314. 1. 44. Inferus, lege inferus. 318. 1. 18. Duab, lege duob. 2. 8. Significat, lege significat. 343. 2. vlt. Condito, lege conditio. 347. 1. 41. Senium, lege senio. 27. Aquam, lege aqua. 407. 1. 11. Mensis, lege menses. 424. 1. vlt. Mensibus, lege menses. 428. 1. 4. Vini, lege vinum. 431. 1. 47. Negationum, lege rogationum. 441. 2. 4. Et praebus, lege v. praebus. 2. 7. Facit, lege fecit. 443. 1. penult. Orationem, lege orationem facta. 445. 2. 33. Textura, lege textum. 450. 1. 28. Dicitur, lege dicitur. 451. 1. 2. Consumendi, lege lumendi. 452. 1. 26. mundi, lege mundis. 455. 2. 42. Non, lege non. 462. 1. 23. Testam, lege testum. 464. 1. 36. Saluum, lege saltem. 478. 1. 31. Cessant, lege cessantibus. 484. 2. 4. Ipsemet, lege ipsemet. 486. 2. 21. In Missa, lege immissa. 494. 1. 20. Pura, & sanctam, lege pura, & sancta. 496. 2. 40. Reliqua, lege requie. 33. Cornu, lege cornu. 499. 2. 18. Videtur, lege nosse. 502. 1. 6. Ex inuentore, lege ex inuentione. 5. Publici, lege publice. 509. 1. 14. Andreas, lege Audicam. 504. cap. De officii partitione, lege partitione. 507. 2. 1. Petra, lege petro. 508. 2. 5. Tempus, lege tempus. 509. 2. vlt. Damascus, lege Damascus. 512. 1. 44. Punitum, lege prauiam. 513. 1. 38. Responder, lege respondent. 514. 1. Quod vnatum, lege quod vna tantum. 519. 2. 26. Deus, lege Decs. 2. 38. Demorandum, lege demorandum. 521. 1. 30. Pro velper, ibi, lege & velper. 524. 4. publicat, lege publicat. 524. 4. Et ita, lege exat. 524. 1. vlt. Senarius, lege senarius. 527. 3. Sanctorum, lege sanctorum. 529. 1. 27. Quarta, lege quare. 31. 2. 15. His vnus, lege Is vnus. 539. 1. 10. Doctore, lege doct. 31. Ratione, lege oratione. 547. Proficiunt, lege proficiunt. 545. 1. 46. Impletis, lege implet. 546. 2. 9. Christianus, lege christianus. 548. 2. 14. Nullus, lege missas. 549. 1. 73. Vnum, lege vnus. 551. 2. 20. Illas, lege illos. 552. 2. 28. Iudas, lege iudaeos. 559. 1. 37. Nocens, lege necem. 563. 1. 9. Doni, lege domi. 566. 1. 36. Peccatum, lege peccatum. 600. 1. 2. Sauer, lege sanet. 16. Cantent, lege cantant. 35. Quinqu, lege quinquaginta. 601. 1. 13. Illi, lege illos. 2. 35. Quicum, lege quicumque. 614. 2. 42. Propter, lege propterea. 2. 4. Releuand, lege releuandus. 57. Vide, lege vidi.

INDEX RERVM NOTABILIVM. QVÆ IN HOC OPERE CONTINENTVR.

- A**bel, Abraham, & Melchisedech, quare nominantur in canone. folio 460. col. 1
- Absentia** episcopi duplex. fol. 184. col. 2
- Accidentia** quomodo manent in Eucharistia sacramento. 64. 2
- Acolythan** reneantur recitare septem Psalmos. 609. 1
- Acolytorum officium** quale sit. fol. 133. Item,
- Acuta** responsio Augustini aduersus diabolum, quia in suo lectulo orabat. 318. 2
- Adonai** quid vult dicere. 99. 2
- Adorans** hostiam sacram, quomodo debet illam adorare. 65. 2
- Aduentus** Christi triplex, esse dignoscitur. 362. 2
- Agnus Dei**, quare dicitur ter: & a quo institutum fuit. 486. 2. per totum. 116. quid significet. 487. 2
- Amplius**, cur magis dicitur Agnus Dei, quam Iesu Christi filii Dei. 488. 1
- Agnus paschalis** fuit figura sacramenti Eucharistia. 62. 1
- Agnus** typicus fuit umbra veri. 417. 1
- Alba** quid significet: & quid repraesentet. 229. 1. Item, ornamenta, quae sunt ad manus, & infra, quid significent. ibidem. Item, quare longior sit, quam sacerdot. ibidem.
- Albo colore** quando vititur ecclesia, & quare. col. 1. & 2
- Alphabetum** Graecum, & Latinum, cur scribitur in pavimento ecclesiae dum consecratur, & non scribitur Hebraicum. 23. 2
- Alphabetum** Hebraicum plenum est mysteriorum. 515. 2
- Alleluia**, unde tractum est. 326. 1. Item, quare cantatur cum Neumax. Amplius, cur aliquibus in locis dum cantatur sumitur aliqued in manibus. ibid.
- Alleluia** quare bis dicatur. 285. 1
- Alleluia** ter dicitur, ad laudate Dominum de caelis, & quare. 554. 1. Item, cur decem alleluia in tempore paschali ponuntur ad tres primos psalmos. ibid.
- Altare duplex**. 13. 2. **Altaria** consecrata, non sunt destruenda sine consensu episcopi. 14. 1
- Altare** quid significat. 12. 2. Item, cur ter inungitur.
- Altare portatile** multis modis execratur. 15. 1
- Altare**, unde dicatur. 11. 2
- Altare** in ecclesia est necessarium. 12. 1. Item, quis fuit primus inuentor altarium. ibidem. Item, cur fiunt altaria in ecclesia. ibid.
- Altare** cur incensatur: & quare prius crux. 360. 1. Item, cur postea pontifex incensatur. ibid. col. 2
- Altare**, unde dicatur, & de qua materia esse debeat. 281. 1
- Altaria**, quare parantur. 15. 1
- Altare** quare aspergatur aqua benedicta in die Dominico. 277. 2. Item, virtus aquae benedictae quam sit. ibid.
- Ambrosiana** ecclesia cur cantato symbolo, populus cantat: Kyrie eleison. 345. 1
- Amen**, quare non est versum in Latinum sicut caetera verba. 479. 1. Item, quare dicitur sub silentio a sacerdote in fine orationis Dominicae in Missa. ibid.
- Amen**, quare non responderetur ad illam orationem; nobis quoque peccatoribus. 70. 1
- Amen**, cur dicatur in Missa. 319. 2
- Amen** est triplex. 311. 1
- Anachorita**, qui sunt. 105. 1
- Amentes** infirmi an debeant inungi. 76. 2
- Amentes** quomodo possunt baptizari. 50. 2
- Amiclus** quid significet, & quid repraesentet. 227. & 228
- Amiclus** quare reuoluitur super planetam. 232. 2

Index Rerum Notabilium.

Angeli, & sancti omnes qua adoratione adorantur. fol. 61. col. 2
 Angeli quomodo didicerunt nonnulla ab hominibus. 202.1
 Angeli quomodo pinguntur, & cur ita. 18.1
 Angeli semper adfuerunt Christi in passione, & semper admirantes. 289.1
 Angelus quidam, docuit Haremitam. 104.2
 Angelus vtrum possit consecrare. 272.1
 Anime existentes in purgatorio, a quibus purgantur, sine tormentantur. 66.1
 Anima Traiani an libera fuit ab inferis. 203.1. & 2.
 Antiochena ecclesia quomodo precedit Romanam. 207.1
 Annulus episcopi quid significet. 240.1. & quare illum portat. ibidem. Item, quomodo comperit Christo. ibid.
 Antiphona quid sibi vult dicere. 513.1. & unde dicatur. ibid.
 Antiphona B. M. quomodo cantanda est post Completorium. 595.1
 Antiphona B. M. V. post horas, quare non dicitur, si cantanda est Missa flatim, vel si recitanda sunt Litanie. 563.2
 Antiphona quid nolet, & unde dicatur. 522.2. Item eius definitio. ibid. et 523.1
 Antiphona cur imperfecte ante psalmos inchoatur, & post, perficitur. 523.2. Item, cur aliquando dicitur perfecte ante psalm. ibid. Amplius, cur ab vno incipitur. ibid. Insuper, cur post psalmos cantatur ab omnibus. 524.1
 Antichristi vita, & natiuitas. 363.2
 Antiphona illa, sacerdotes Dei benedicite Dominum, cur cum alleluia finitur. 325.2
 Annulus cur datur sponse. 78.2. Item, cur in quarto digito fertur. ibid.
 Antonius sanctus cur cum sue, & tintinnabulo, & cum Tau T. pingitur. 17.2
 Apostata, qui sunt. 96.1
 Apostoli de continentia nihil constituerunt, & quare. 137.2
 Apostolus in suis Apostolis non nominatur, nisi de sacerdotibus, & Diaconibus. 120.2
 Aqua baptismi cur consecratur. 41.2
 Aqua benedicta est duplex. 278.1. Item, de quibusdam expositionibus collecta-

rum. ibid. col. 2
 Aqua benedicta quare introducta. 275.2.
 Item, quando, & aquo. ibid. & de eius virtute. 276.2
 Aqua Zelotipia effectus quis erat. 276.2
 Aqua, panis, vinum, & calix, quid significant in Missa sacrificio. 286.2
 Aqua cur miscetur vino in sacrificio Missa. 395.1. Item, cur benedicatur, & cur non benedicatur vinum. ibidem. Item, fol. 395.
 Archiepiscopus, quando non potest vi pallo. 245.1
 Archiepiscopi munus, & autoritas. 147.2. per totum cap.
 Archiepiscopi officium quale sit. 150.1. per totum, atque de eius dignitate. ibid.
 Argutia baculi pastoralis, quid significet. 241.1
 Archidiaconus sciens indignum ad ordines, quid facere teneatur. 117.2
 Arma clerici portare non debent. 108.2
 Aries quare offerebatur in lege. 28.2
 Articuli fidei, qui tenentur sciri a quolibet Christiano, qui sunt. 382.2
 Ascendere ad altare per gradus, non debere, quomodo intelligi debet. 463.2
 Aues cur offerebantur in lege vet. 28.2
 Aureola, quibus debetur. 320.2
 Auricula sacerdotum cur tangebatur in lege vet. 28.2
 Autoritas episcoporum est semiplena, Papa vero plena. 187.2

B

Baculi curvitas versus populum quid significet. 291.2
 Baculus pastoralis quomodo comperat Christo. 241.2
 Baculus in manibus comedentium agnum cur praeceperat teneri. 63.1
 Baculus pastoralis, cur curuus in capite, directus in medio, & acutus in fine. 234.1. Item, quid significet. 240.2
 Baptismus in noua lege successit Circumcisioni. 49.1. Item, tollit peccatum originale. ibid.
 Baptismus quotuplex. 415.2. Item, diffinitio eiusdem. 41.1
 Baptismus tempore necessitatis, quomodo con-

Index Rerum Notabilium.

- conferendus. fol. 42. col. 2
- Baptizatus in egritudine, utrum possit
promoueri. 52. 2
- Baptizatus utrum statim possit confirma-
ri. 53. 2
- Baptizatus cur induitur vestimentis al-
bis. 49. 1
- Baptizare plures in una vice an possit
quis facere. 50. 2
- Baptizatus cur bis ungitur chrisma. 57. 1
- Baptizandus cur interrogatur an renun-
tiat diabolo. 42. 1. Item, cur ungitur in
pectore, & inter scapulas. ibidem. item
fol. 44.
- Basilica omnes cum Missa consecrari de-
bent. 257. 2
- Benedicamus Domino, unde sumptum est.
499. 1. Et cur dicatur a pueris. 536. 2.
& 514. 2. & quid significet. 537. 1. Item,
quomodo proferendum est. 538. 2
- Benedictio sponsi, & sponsa a quo habuit
originem. 84. 2
- Benedictio mensa unde ortum habuit.
fol. 501. col. 2.
- Benedictio episcopi, vel sacerdotis, quam
dat Diacono volenti legere euangelium
quid significet. 329. 2. & 330. 1. & 2.
- Benedictio episcopi quare non fit eodem mo-
do: sicut faciunt sacerdotes. 500. 2
- Benedictio est duplex. 309. 1
- Benedictio Christi qualis erat. 280. 1
- Beneficia conferre propinquis cur prohi-
bentur. 185. 2
- Benedictio vestimentorum sacerdotalium
unde sumpsit exordium. 34. 2
- Benedictus, cur dicatur post elevationem
sanguinis. 410. 1
- Benedictio corporalium ad quos spectat.
34. 2
- Bigamus quare non potest promoueri ad
sacerdotium. 172. 2
- Bona ecclesiastica in quot partes debent
diuidi. 186. 1
- Bona hominis tria sunt. 437. 2
- Breviarium quid sit, & quare sic dicitur.
514. 2
- Breuis expositio Psal. 118 secundum diuer-
sas ferias. 583. per totum.
- C** Alciamenta habere in pedibus cur
praeceperatur, dum comederatur a-
gnus paschalis. 63. 1
- Calix cur consecratur. 32. 1
- Calix cur cooperitur, & non hostia. 471. 2
- Calix tripliciter accipitur in scripturis.
32. 2. Item, de qua materia debet esse.
33. 1
- Calige, & sandalia unde ortum habuerunt.
234. 2. Item, cur calcatur prius pes dex-
ter, quam sinister. ibid. Item, cur caliga
sunt caelestis coloris. 235. 1
- Candela una, vel duo ad summum, cur
accendantur ad Completorium. simili-
ter ad horas in mane. 596. 2
- Canistrum panum cur offerebatur in lege
vet. 28. 2
- Canon Missa quare a litera T. incipit. fol.
425. col. 1
- Canon Missa pluribus nominibus decora-
tur. 423. 1. Item, quis ordinauit eum.
ibid. 2.
- Canon Missa quid representat. 288. 1
- Canonici unde originem habuerunt. 168. 2
- Canonici bini, & bini, qui praecedunt episcopum
quid significent. 291. 2
- Cantica noui testamenti quare adduntur
ad tres horas tantum. 595. 1
- Cantores etiam uxorati debent induere se-
perpelliceo. 132. 1
- Cantica S. Zachariae, Mariae & Virginis, &
Simeonis, cur quoties dicuntur. 560. 1.
cur dicuntur stando. 561. 1. & cur pri-
mo canticum Zachariae. ibid. & col. 2
- Candelam manu baptizati quare datur.
47. 1
- Canticum B. M. V. cur magis cantatur ad
Vesperas, quam ad aliam horam. 568. 2.
- Item, cur accenduntur intortitia dum
cantatur. 590. 1. & cur incensatur alta-
re. ibid.
- Canticum trium puerorum quare dicitur
a sacerdote post Missam. 501. 1
- Cantor quis est in ecclesia. 22. 1. Item, can-
torum duo sunt genera. ibid.
- Cantu figuratio quando vti liceat. 122. 2
- Cantus dum offertur cur fiat. 384. 1
- Cantus est antiquissimus in ecclesia: simi-
liter & sonus. 591. 1

Index Rerum Notabilium.

Cantus qualis esse debeat in ecclesia.	122.2	Catechumeni, qui sunt.	95.2
Cantus psalmodum quis composuit.	518.1	Catechumeni, quare inunguntur.	26.1
Campanæ cur pulsantur quando quis moritur.	20.2	Causa sex, quibus episcopus potest cedere episcopatu.	173.2
Item, cur pulsantur in processionibus.		Cautela seruandæ in Baptismo, quæ sunt.	50.1. per totum.
Item, cur plures pro clericis, quam pro laicis debent pulsari.	ibid.	Cautela seruanda dum Missa sacrificium celebratur.	501.2
Item, cur silent in tribus diebus marioris hebdomadæ.	ibid.	Cautela seruandæ in recitando officii quamnam sint.	612.2. & 613. per totum.
Campana quid significet.	21.1.	Cautelæ habendæ circa sacramentum Eucharistiæ.	68.2
Item, cur ponantur in alium locum.	ibid.	casula seu planeta, quid significet.	232.2.
Campana ubi inuenta, & cur benedicitur, & pulsatur.	20.2	Item, quare iam lata.	233
Campana clamans clericos, quid recitare debeant, audiendo illam.	600.2	celebrare sine vestibus sacris, an consecret sacerdos sic faciens.	226.2
Capellam civium nobilium damnantur a Hieron.	13.2	celebrare in ecclesia quando non liceat.	24.1.
Capilli, den: ei, & ungues, resurgent in corpore glorificato.	369.1.	cælum, unde dicatur.	476.1
Item omnes resurgent æquales.	ibid.	cæmeterium, unde dicatur.	21.1.
& tamen boni, quæ mali erunt immortales.	ibid.	Item, quando censetur pollutum, & quando non.	ibid.
Capitula, quæ leguntur a minoribus, cur habeant, Iube domine, & Tu autem domine & non alia.	535.1	Item, unde orium habuit.	ibid.2.
Caput episcopi, & manus, quare unguantur.	183.2	Item, utrum gaudeat immunitate ecclesiæ.	ibid.2
Caput, & manus episcopi consecrantur, & quare.	29.2	cæmeterium, & ecclesia cur reconciliatur.	10.1.
Caput mortui, quare ponatur ad pedes crucifixi.	19.2	Cænobita qui sunt.	105.1
Cardinales nil refert si non sint episcopi.	190.1.	Cereferarius, cur portant candelas accensas ante sacerdotem celebrare volentem.	291.1
Obligantur tamen ad defendendam propriam ecclesiam.	ibid.	Cereferarius, & Ithyriferarius quid significet.	391.1. Item, 281.1.
Item, ad eos spectat eligere summum Pontificem.	ibid. col.2	ceremonia Baptismi sunt plene mysterii.	41.2
Cardinales utrum possint creare Cardinalem Sede vacante.	191.1	ceremonia a tribus instituta fuerunt.	263.2
Cardinales omnes si mortui fuerint ad quem spectabit electio Papæ.	190.2	ceremonia circa adultos baptizandos quomodo fiebant antiquitus.	42.2
Carthusiani quare eleuant calicem cooperatum.	454.1	ceremoniæ circa Missam an sint de necessitate sacrificij.	265.1. Item, non clerici non debent uti his ceremoniis.
Casitas, quare ponatur in ultimo loco a religiosis in vouendo.	527.1	Item, non clerici non debent uti his ceremoniis.	ibid.2
Casula cur portantur a Subdiacono, & Diacono tempore ieiuniorum, atque de ceremoniis, quæ tunc sunt nempe deponendo, & sumendo eandem.	145.1. per totum.	ceremonia nomen unde dicitur.	262.1
Catechumena corrupta ante Baptismum, cur non potest consecrari inter Virgines post Baptismum.		characterem in anima solus Deus imprimere potest.	90.1
		Characteris distinctio.	90.1. Item, triplex est.
		charitas, gratia, & iustitia quomodo sunt unum, & idem.	91.2
		chrotecæ cur portantur ab episcopis in celebratione Missæ.	258.1.
		Item, cur quandoque nudantur manus, & aliquando operiuntur.	ibid.

Index Rerum Notabilium.

- Choreas ducere an liceat in nuptijs.** 79.2.
Item, quis fuit inuentor. *ibid.* Amplius, fit contra omnia sacramenta, chorizando. *ibid.*
- Chori angelorum cum sint nouem, quare non omnes nominantur in prefatione.** 409.2
- chorus a quo institutus: & est duplex nempe spiritualis, & materialis.** 11.1
chorus unde dicitur. *ibid.*
- chorus quare aspergatur aqua benedicta dum recitatur collecta.** 595.1
- charitas, & iustitia sunt virtutes ad alterum.** 523.1
- character manet in beatis.** 90.2
- character ordinis utrum sint plures an vnus tantum.** *ibid.*
- Christus quando exercuit officium episcopi.** 184.1
- Christus ter commissi Petro principalem ecclesia, & quando.** 198.2
- Christus simul fruebatur, & merebatur.** 231.1
- Christus fuit primus, qui fecit ordinationem.** 88.2. **Item, quare voluit formas sacramentorum esse occultas.** *ibid.*
- Christiani quomodo communicant in sacrificio Missæ cum sanctis.** 438.1
- Christus quare manducauit post resurrectionem.** 369.1
- Christus quomodo dignificauit sacerdotes.** 603.2. & 604. per totum.
- Christus passus est omnem humanam passionem.** 353.1
- Christus quare non usus est unctiombus.** 88.2
- Christiani quare unguuntur.** 25.1. & 2
- Christus quomodo est in hostia.** 59.1. **Item** 60.1. & **cur non videatur.** *ibid.* 2. Amplius, quomodo in cito sit in hostia. *ibid.*
- Christus cum in nocte fecerit Missam, nempe post cenam, cur nos non ita celebramus?** 270.1
- Christus unde dicitur.** 98.2
- Christi resurrectio causa est nostra resurrectionis.** 368.1
- cibus duplex, corporalis, & spiritualis.** 169.2
- cingulum quo cingitur alba quid significet.** 230.1
- circulatio coronæ clericorum fit propter multa.**
- circuncilliones, qui sunt.** 105.1
- clanes in manu D. Petri, cur pinguntur, & quomodo debent pingi.** 17.1
- clauces tres sunt, & que.** 165.2. **per totum.**
- clauces habet quislibet sacerdos, sed non usus clauum.** 166.
- claustra canonicorum quare ad ficata sint iuxta cathedralas.** 169.1
- claustra quomodo debeant incedere.** 102.2
- clericis prohibentur multa.** 112.1
- clerici quare ordinantur.** 119.1
- clerici Orientales quomodo differant ab Occidentibus.** 138.2
- clerici regulares possunt vocari fratres: & quare.** 605.2
- clerici non debent nutrire comam, neque barbam.** 109.1
- clerici tenentur portare duplicem habitum.**
- clerici omnes an teneantur ad horas: item monachi, & monachæ ad choram deputate, & conuersi.** 606.1
- clericorum secularium duo sunt genera.** 98.1
- clericus non debet tenere in domo mulierem suspectam de incontinentia.** 113.3. **per totum.**
- clericus ebriosus, vel erapulosus, monitus non desistens, quid faciendum.** 111.2
- clerus unde dicitur.** 118.2
- collecta unde dicitur.** 317.2
- collecta pro defunctis, cur non debet esse vltima.** 319.1
- collecta vltima quid significet.** 496.2
- collecta, A cunctis, cur, & quando dicitur a sacerdote: & in littera N. quis sanctus sit apponendus.** 320.1
- collecta siue orationes post horas, cur innerte sunt.** 585. **Item, cur dicitur in principio, & in fine Missæ.** 335.2. **Item, unde habuit ortum.** *ibid.*
- collegia, que dicantur.** 605.1
- collecta quare vna, vel tres ad Missam recitantur.** 319.1
- colores quare sic ponuntur.** 2.1
- colores, quibus vititur ecclesia quot sunt.** 246.1
- comedere peccata populi quid significet.** 153.2
- comeditio utrum erit post resurrectionem.** 368.2

Index Rerum Notabilium.

- Commemoratio de Cruce**, quando non debet fieri. 537.2. Quare autem sunt dicitur in die Dominica Passionis cap. de his, quæ omittuntur in tempore Passionis.
- communio** quare cantatur post sumptionem corporis Christi. 495.1. & 2
- communio** quid significet. 496.1. Item, cur a quibusdam dicitur, Completa. *ibidem.*
- communio** fit sub una tantum specie, & quare sic fiat. 450.2
- communio Summi Pont.** quomodo fiat ad Sedem; & quare. 492.1. Item, communio cur fiat post communionem sacerdotis. *ibid.* 2
- compaternitas** utrum contrahitur per procuratorem. 45.1
- completorium**, quare incipit per Iube Domine benedicere, aasque oratione Dominica. 591.2. & 592.1
- completorium** recitare antequam recitet Vesperas an sit peccatum. 609.2
- concilia** quotuplicia sunt. 248.2
- concilia** quando celebranda sunt. 249.1
- conclitorum** frequens celebratio utilis. fol. 249. col. 2
- concilium**, quid sibi vult dicere. Item, unde dicitur. 248.2
- conditiones tres** sunt seruandæ in recitando officium. 601.1
- conditiones episcopi**, quæ sint. 170.1. Item 171.172. & 173.
- concordia** symbolorum, quæ. 374 u. & 2
- confessores**, quare pinguiur cum lilijs. 18.1
- confessio** cur fiat in principio Missæ. 292.2. Item, a quo instituta. 294.1. Chorus cantorum, a quo fuit institutus. 294.2
- confirmatio** duplex. 53.1
- confirmatio** semper fuit in ecclesia. 57.1. Item, quare datur. *ibid.* 2
- confirmatus** an possit iterum reconfirmari. 57.2
- confirmandi** ad quæ tenentur. 57.2. Item, valde notanda circa hoc sacramentum. *ibidem.*
- coniugati** tenentur abstinere a coitu tempore communionis. 83.1
- coniunctio** matrimonij quid significet. 78.1
- coniunctio** manuum sponsi, & sponsæ, quid significet. 84.1
- coniunctio** viri cum uxore utrum sit peccatum, sultem veniale. 83.2
- consecratio ecclesie** quid significet. 25.1
- consecrari** non potest super sepulchrum hominum, sed tantum martyrum. 14.1
- consecratio episcopalis** quando debet fieri. 181.1
- constituciones** seculares, a quibus institutæ fuerunt. 249.1
- constitutio** quo: duplex est. 249.1
- contemnens** suscipere Confirmationis sacramentum an peccet mortaliter. 54.2
- contrahere** cum ancilla virgine utrum possit promoueri ad episcopatum, & sit irregularis.
- conuersiones** quinque sacerdotis ad Misam, quare fiant. 314.2. & cur fiant in medio altaris. 315.1
- conuictus** de simonia quid faciendum sit. 93.1
- corepiscopi**, qui dicelantur antiquitus. 180.2
- corona clericorum**, quare portant. 106.2
- corona Imperatoris**, cur a tempore Costantini est decorata lapidibus pretiosis, quod ita prius non erat. 195.1
- corporale** cur sic plicetur, ut non videatur principium, nec finis. 391.1. Item, quid notet. *ibid.* Amplius, quare prohibetur fieri de panno serico. *ibid.* 2. Item, corporale, duplex. *ibid.*
- corporale** cur de lino fiat, & non de seta. 34.1
- corporale** quid significat. 287.1
- corporale** cur remanet super Altare, usque post sumptionem corporis, & sanguinis. 392.1
- corporale** plicatum post communionem sacerdotis, ubi reponi debeat. 494.2
- corpus Christi**, & sanguis realis an videatur in sacramento Eucharistia. 65.1
- credere Deum**, credere in Deum, & credere Deo quomodo differunt. 348.2
- credenda** quænam sint in sacramento Eucharistia. 64.1
- crucem** faciendo quare prius tangimus buccinum sinistram, quam dexteram. 516.2
- crucis**, quæ super os calicis cum corpore Christi, & qua extra, quid significant. 473.1
- crucis** quare fiunt ante, & post consecrationem. 429.2

Index Rerum Notabilium .

Cruces quare toties fiunt super oblation. 444.1
crucis cur depinguntur in parietibus ecclesie. 23.2
crucis quare nor cur fiunt in consecratione altaris. 12.2
crucis prefatio, cum sua expositione. 420.2.
 Item, de Beata Virgine. 421.1. Amplius de Apostolis. ibid.2
crucifixus super trabem in ecclesia ante altare manus, cur ponatur. 4.1
crux quare fiat in principio euangelij, & in fine eiusdem. 292.1. Item, quomodo fuit figurata in lege veteri. ibid.2. Item, quare nos signamus in fronte, & in pectore. ibid.
crux debet esse super altare quando fit Missa: & quare. 281.2
crux lignea aurea una cum vase aureo pleno vino, cur antefertur ante summum patriarcham Aethiopiae. 196.1
crux Summi Pontificis, cur constat triplicibus brachijs respicientibus ex obliquo. 195.2
crux in fronte baptizandi, cur primo imprimitur. 45.2
custodis officium quale sit. 151.2. per totum.

Dalmatica unde, & a quo introducta fuit. 237.1. Item, cur habet manicas ampliores, quam uniceffa. ibid.
Dando poenitentiam confessarius, debet attendere ad qualitatem persona. 75.1
decimas tenentur soluere clerici omnes Summo Pontifici quando ipse petit. 211.2
decimi articuli symboli maioris expresso. 382.1
dedicatio ecclesie unde initium habuit. 22.2
degradatus an teneatur ad officium. 607.1
demonones num futura contingentia cognoscunt. 18.2
demonones cur pinguntur cum alis vesperationum. 18.1
de profundis, post officium quando omittitur illo in loco. 538.2
Deo gratias in lectionibus ad quod referuntur. 531.1
descensus Christi ad inferos, cur. 357.1
descensus Christi ad inferos quomodo. 356.1
Deus in aduitorium ad officium cantari

quis instituit. 512.1. & quare. col.2
Deus est in rebus multipliciter. 347.2
diabolus unde dicitur. 18.1. Item, cur dicitur demon, Sathanus, Beelzebub, Labadon, Beemoi, Asmodens, &c. ibid.2
diaconus lecturus euangelium cur intonat in nonnullis ecclesijs, antiphonam ad Benedictus, illius diei. 331.1. Item, cur osculatur manus Pontificis nihil dicens, sed Summo Pontifici pedes. ibidem: & nunquam manus, & quare. Item, cur respicit Aquilonem versus. 334.1
diaconus, qui erat a sinistris, cur accedat ad dexteram partem, nempe post osculum pacis. 489.1
diaconus, & Subdiaconus parati quid significent. 290.2
diacono quare datur stola. 143.2
diaconatus ordo figuratus in veteri lege. 144.2
diaconus, cur tradit patenam sacerdoti in fine orationis Domini. 480.2. Item, sacerdos cur se signat cum illa. 431.1. & 482.1
diaconus, & Subdiaconus, quare post terga sacerdotis stant, cum prius procedunt. 306.2
diacomisse, & presbytera, qua erant antiquius? 87.1
diaconus discooperiens calicem, & intuetur in ipsum, quare sic fiat. 482.2
diaconus lecturus euangelium cur accipit librum de altari. 328.2. Item 329.1. & 2.
diaconus cur extendit corporale post illa verba, Et Incarnatus est, ut dicit rubrica Missalis. 392.1
diaconus cur induit se Dalmatica alba, cum cantat, exulet iam angelica turba colorum. 247.2
diaconus tenens calicis pedem duobus digitis quid significet. 473.1
diapsalma quid sit, similiter Simpsalma, seu apopsalma. 556 & 557.1. & 2
dicitur hec, Dominus, cur magis appropriatur Filio, quam Patri, & Spiritui sancto. 349.2
differentia inter lectiones, & capitula. 534.2
differentia inter hymnos, psalmos, & cantica. 518.1. Item 519.2
differentia inter ascensionem, assumptionem,

Index Rerum Notabilium.

- nem. & eleuationem. 360.1. & 2
 Differentia Confessionis inter leges natura. Moysi. & Christi. 74.2
 differentia inter canticum, & psalmum. 588.2
 differentia sacramentorum. 36.1
 dignitatis gradus varij. 16.1. & 2
 diuersaratio, de, Dominus vobiscum. 525.2
 diuerse festiuitates a diuersis patribus instituitur: & a quibus. 511.1. & 2
 diuisio canonis diuersa. 42.4.2
 diuisio multiplex, Missæ. 266. 1. & 2. & 267.1. & 2. per totum.
 diuisio hostiæ quid noceat. 483.2. & 484.1.
 Item, aliud significat fractio, & aliud significant particula fracta. ibid.
 differentia inter vnctionem, qua fit ab episcopo. & qua a sacerdote. 53.2
 differentia inter canonem, decretum, & decretales. 422.2
 differentia diuersarum ecclesiarum ipsius Completorii. 594.1
 dominicans quare incipiunt Missam (post signum crucis) a, Confitemini Domino quoniam bonus. 294.1
 domus prelatorum tota debet esse orationis locus. fol. 1. col. 2
 domus discalearum in veteri lege, quænam dicebatur. 170.1
 dona, munera, & sacrificia, quare dicuntur in plurali. 429.1. Item, quare dicuntur illibata, & sancta. ibid.
 dotes animæ quot sunt. 371.1. & 2. Item, dotes corporis quænam sint. 372.1
 duo Diaconi ducentes summum Pontificem quid significant. 297.2
 duo in vnoquoque sacramento reperiuntur, nempe sacramentum, & res sacramenti. 37.1
 duo, vel tres moueri faciunt collegium. 104.2
 duo simpliciter sunt necessaria ad esse Papam. 197.1
 duodecim luminaria ante cruces parietum dum consecratur ecclesia quid notent. 23.2
 duplex differentia inter presbyterum, & episcopum. 154.2
- E
- E**cclesia duplex, scilicet spiritualis, & corporalis. fol. 3. col. 1
 Ecclesia quare dicatur sancta. 5.1. Item, quare dicatur catholica. & Apostolica. ibid. 2. Item, quando incipit. 6.1
 ecclesia quandoque dicitur Sion. 9.1. Item, dicitur aliquando nigra. ibid. & quandoque, vidua. ibid. Item, dicitur Virgo, & quandoque figuratur meretrix. ibid. Item, aliquando dicitur Cuius. Et quandoque, mater, vinea. ibid. Item, vocatur ager, sæpina. ibid. 2
 ecclesia materialis propter tria inuenta. fol. 2. col. 2. Item, pluribus nominibus decoratur. 3.1
 ecclesia quare orat pro mortuis. 465.1
 ecclesia quando potest consecrari. 23.2
 ecclesia non reconsecratur propter homicidium, neque propter adulterium. 25.1
 ecclesia cur vitatur caremoniis. 262.2. Itē, cur genculatur. ibid.
 ecclesia quare non ponit alios martyres in canone Missæ nisi paucos. 440.1
 ecclesia Græca quare eleuando panem facit tres cruces in aere. 454.1
 ecclesia non est consecranda nisi dotata sit. 23.2
 ecclesia cur dicatur sponsa Christi, & non vxor. 8.2
 ecclesia quomodo imponi necessitatem continentium continentia sit res voti, non præcepti. 136.1
 ecclesia militans imitatur ecclesiam triūphantem in celebrando diuina officia. 504.2
 ecclesia Ambrosiana cur non vertit faciē versus populum cum faciunt Missam sacerdotibus. 500.2
 ecclesia Ambrosiana cur incipit officium vespertinum per Kyrieleyson nempe in aliquibus festis paschalibus. 590.2
 ecce nunc benedicite Dominum, cur ponatur in fine officij. 593.1 & 542.2
 ecclesia dedicatio cur fiat. 22.2
 effectus peccati originalis manent in baptizato, non omnes, sed aliqui, & quo sunt. 49.1. & quare non tolluntur omnes. ibidem col. 2
 effectus Ordinis lectoratus qualis sit. 151.1
 effectus gratiæ sunt quinque. 91.1
 egressio sacerdotis de sacratio quid significet. 281.1. & 290.2
 elemosyna quādo sebet antiquitas. 495.2
 Ele-

Index Rerum Notabilium.

- Elevatio corporis Christi in aere, quare fiat.* 433.2
elevatio oculorum in caelum, quam fecit Christus, quid notet. 447.2
elevando panem, cur pulsatur tintinnabulum, & unde habuit ortum hoc 454.2
energumeni, qui sunt, & unde dicitur hoc vocabulum. 96.1
episcopatus an sit ordo distinctus. 170.2
episcopus quare dicitur pax vobis, & quando dicitur debet. 313.1. & 2
episcopus electus cum factus sit certior de hoc, ad quid tenetur. 169.1
episcopus ungitur chrismate, & quare. 29.2
episcopus potest statueri in ecclesia certum numerum clericorum. 110.1
episcopus ubicunque celebrare, & facere celebrare potest. 186.2. Item, debet interesse divinis officijs in diebus Dominicis. 187.1. *Amplius in aliena ecclesia debet exercere officium sacerdotale: nisi sit inuitatus.* *ibid.*
episcopus an debeat esse doctor. 175.2
episcopus cur lecto evangelio ibrificatur, similiter sacerdos. 339.1. *Cur in Missis mortuorum, non fertur Missale ad deosculandum.* *ibid.*
episcopus cur induit semanipulo ad altare. 231.1
episcopus, quare dicitur praesul, & Antistes. 181.1
episcopus omnis par est Apostolico quantum ad ordinem. 209.1
episcopus cur cum mitra, & baculo praedicat. 239.1
episcopus cum vult legere lectionem in ebo ro quid facere debeat. 531.1
episcopus tenetur docere gratis. 176.1
episcopus non debet esse litigiosus. 177.2. *Debet item esse patiens.* *ibid.* Item, non debet esse cupidus. 178.1. *Amplius debet esse prudens circa domum suam.* 179. *Nec neopbitus debet esse.* *ibid.*
episcopi, quare solent equitare in equis cooperis pannis albis. 32.1
episcopi sunt aequales in iurisdictione. 187.2
episcopi cur unguuntur in capite. 28.1
episcopi facientes Missam, quare vivuntur mendacium: & quare vocatur mendacium. 188.1
episcopi soli confirmant baptizatos. 57.2
episcopi nomen plus sonat oneris, quam honoris. 171.1
episcopis percutere manibus proprijs prohibetur. 177.1
episcopus an teneatur esse ieiunus cum vult confirmare. 55.2
episcopi, quare usque ad offertorium stant remoti ab altare. 306.1
episcopi, quare debent ordinari in civitate, & non in villis. 183.2
episcopi, & sacerdotes, antequam comedant, debent benedicere mensam. 176.2
epistola unde dicatur. 324.1. Item, cur sacerdos aliquibus in locis sedet dum legitur. *ibidem.*
epistola, quare aliquando est de prophetis, & aliquando de Apostolis. Item, quare nunquam legitur de quinque libris Moysi. 322
epistola cum legitur, quomodo stare debemus. 322.2
epistola Pauli, quare non leguntur in Quadragesima nisi in Dominicis dieb. *ibid.*
epistola, quando incipit fuerunt legi in Missa. 260.2
euangelium, cur legitur in loco alto, & epistola in loco inferiori. 333.1. & 2. Item, in Missis mortuorum, cur iuxta altare legitur. *ibid.* Item, cur legitur super aquilam arcam. *ibid.* Item, de alijs ceremonijs. 335. *Genus flexio quare fit ad illa verba: Et Homo factus est; & ad illa: Et Verbum caro factum est.* 335.1. & cur signamus os frontem, & pectus. 336.1
euangelium quomodo legi debeat. 337.1. Item, expositio super praefationis, nempe sequentia, &c. *ibid.* *Amplius, quare aliquando incipit, In illo tempore, & aliquando non.* *col.*
euangelium quid significet, & cur in sinistra legitur parte altaris. 286.1
euangelium, unde dicitur. 331.1. Item, quomodo est audiendum. 334.2
euangelium ad matutinum, cur legitur in tertio nocturno. 532.1. Item, cur exponuntur. *ibid.*
eucharistia quid sit. 58.2. Item, quare dicitur viaticum. 59.1
eulogia, quae sint, & quid significant. 257.2
examen, & scrutinium utrum sint. 117.1

Index Rerum Notabilium .

Examen non est necessarium in omnibus . 183.1	figura resurrectionis Christi. 357.2. et 358
examen quid sit. 118.1	figura sacrificij Missæ. 253.1. & 2
execrata ecclesia, nō execratur altare. 14.1.	figura infantulis animæ, quæ in cælum de-
Altare violatur quatuor modis. ibid.	fertur, quid significet. 19.2
exequia mortuorum, quare careant. Gloria	figura subdiaconorum. 140.1
Patri, & Filio, & J. 518.1	figura Baptismi. 39.1
exorcismi, quare recitantur, sine, oremus.	filius Dei, quare dicatur, Verbum. 350.1
320.1	simbria duæ posterioribus dependentes scilicet ,
exorcismus, unde ortum habuit. 280.1	post mitram quid notent : & cur rubei
exorcismus, & exsufflatio ante Baptismū	coloris. 238.2
quid significet. 41.2. Item fol. 42. col. 1.	finis caeremoniarum quadruplex. 265.1
item 43.2. & 46.1	finis examinis quis sit. 118.1
exorcismi nomen unde dicatur. 133.1. eius	finis prima tonsuræ quis sit. 125.2
matéria quam sit. 320.1	stabellum, cur a quibusdam portatur ad
exorcista munus quale. 132.1. & 2	Missam. 424.2
expositio illorum verborum: Deus in adiu-	stabelli duo de cauda pavonis, cur portan-
torum meminiende. 517.1. & 2	tur a latere Papa. 213.2
exposito illius sententia ecel. 43. Multa di-	forma ecclesiæ qualis debeat esse. 3.1. item,
cinus, & defecimus: consumatio autem	ubi debent construi. ibid.2
sermonum ipse est. 330.1	forma examinis, qua sit. 118.1
F	forma ordinis Acolytorum, quam sit. 134
Facere missam cur elegantius dicatur ,	forma scrutiniij tam primi, quam secundi,
& non dicere Missam. 264.2	que sit. 117.2
Faldistorum episcopi quid significet. 180.2	forma sacramenti penitentis que sit. 73.2
famuli dominorum quomodo porrigere de-	forma sacramenti Confirmationis, que. 54.2
bent pocula dominis suis. 530.2	fractio qua sit in hostia, an fiat in corpore
famina cum maritantur, cur velantur .	Christi. 64.2
78.2	fratres vulgo sic vocati, quare portant cor-
famina baptizanda, quare ad Aquilonem	ronam tam amplam, quod non ita faci-
statuebantur, & masculi ad Austrum.	unt clerici. 107.1
43.1	funalia, quare adferuntur ante elevationē
fæminarum genera tria sunt, qua tentan-	corporis, & sanguinis Christi. 433.1
tur de bonis religiosi. 167.2	functiones sacerdotis, qua sint. 158.2
fæmoralia, quare portabantur in lege vet-	fundamenta quadam ad remouenda tela,
tempore sacrificiorum: & cur non ita sit	tum diaboli, tum hereseo, tum circa eu-
in lege noua. 124.1	charistia sacramentum. 59.1
fides duplex secundum Theologos, & qua-	G
346.1	Gabriel Angelus, cur pingitur cum li-
fides quare dicatur catholica, & Apostoli-	lio in saluatione Maria. 18.1
ca. 375.1	Genitalia tangere cum delectatione, cur est
fide catholica deficiente in Pontifice nō est	mortale. 611.2
Papa, & quare. 198.1	Gloriam excelsis, quare dicitur hymnus
fideles omnes an teneantur offerre. 384.1.	angelorum. 309.1
Item, & qui non tenentur. ibid. & fol.	gloria in excelsis, cur intonatur a solo sa-
385. per 101. nos.	cerdote. 307.2
fideliū anima per misericordiam Dei re-	gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto,
quiescāt in pace: unde sumptū est. 537.2	quis instituit. 509.2
figura officij Acolytorum quem sit. 137.	gloria Patri, cur siletur in responsory: tem-
figura anodecim articuloꝝ fidei. 345.2	pore passionis. 533.2
figura crucifixionis Christi. 355.1	glosa quid uult dicere. 248.2
	graduale quid significet. 285.1

Gra:

Index Rerum Notabilium.

Graduale, cur solet cantari a magnis, & alleluia a pueris. 326.2
graduales Psalmi, quare sic vocantur. 527.2
graduale, quare sic appellatur. 324.2. Item, in quot versibus terminatur. 325.1. Item, quare sequitur post epistolam. & quare cantatur a choro. *ibid.* Amplius, cur habet graves figuras in cantu. *ibid.*
gradus innocentie sunt tres. 125.2
gratia quid sit. 91.1. Item, Duplex. *ibid.*
guerra, tres erant ante Christi aduentum, & que. 308.1

H

Habitus clericorum qualis debeat esse. 101.1. *similiter*, & aliorum religiosorum. *ibid.*
Heremiti, qui sunt. 105.1
hereses, unde oriuntur. 6.2
heretici circa adorationem imaginum, qui primi extiterint. 16.1
heretici, qui sunt. 97.2
histriones an possint sumere sacramentum Eucharistia. 71.2
homines quomodo generantur in filios Dei, ita ut dicantur filij Dei. 476.2
homo deputatur ad cultum diuinum per tria sacramenta. 90.1
hora cum sint de feria, an possint turba confitentia recitari de aliquo sancto. 609.1
hora canonicę, quare sunt septem. 539.1. Item, quare sic sunt determinata per illas horas. *ibid.* 2
hora canonice, quare a sanctis patribus sunt instituta. 504 & 505. Item, quare sic vocantur. 506.1. & quare septem. *ibid.* 2
hora canonica omnes, in quo conueniunt. 512.1. & 2.
hora nocturna, & diurna quamnam sint. 541.1. Item, quare sint priores nocturnę, an diurna. *ibid.* Completorium pertinet ad diem. 541.2
hostie ecclesie sunt quatuor. 544.2
hostia multipliciter nominatur. 399.1
hostia quot qualitates habere debeat: item unde dicatur. 281.1. & 2.
hostia, quare ponitur inter calicem, & sacerdotem. 396.1
hostia, quare frangatur, & unde hoc habuit ortum. 483.1
hostia, cur formatur rotunda. 392.2

hymni, quare in quibusdam horis precedunt psalmos, & in nonnullis post psalmos cantantur. 520.1
hymni, in ecclesia, quare adiuuenti sunt. 519.1
hymnos, quare stando canimus, & psalmos sedendo. 519.2. & 520.1
hymnus, Primus, cur est inuariabilis: similiter, hymnus Completorium, 566.2. Item, de psalmis ad illam spectantes. *ibid.*
hymnus, quare cantatur post Inuitatorium psalmum. 547.1. Hymnus Completorium, quare post psalmum recitatur. 547.2. similiter post Vesper. & post laudes. *ibid.*
hymnus, qui alio nomine, Sanctus, appellatur: ex tribus compositus est. 410.2. Item, cur ter dicatur. *ibid.* Amplius, cur a toto choro dicatur. *ibid.*

I

Iannuarium officium quale erat in veteri testamento. 130.1
Iesus nomen quomodo scribitur: & quid significet. 99.1
ignorans symbolum, patrinus esse non potest. 52.1
imagines in ecclesia sunt laicorum scriptura. 17.1
imaginum vsus diuina, & Apostolica institutione introductus est. 16.1
impar numerus est mundus, & par immundus, & quare. 284.1
Imperator, quare dicitur Augustus. 193.1. Item, non debet esse nisi vnus *ibid.* Amplius: inferior est episcopo. *ibid.* Inferior non dicitur Imperator nisi corona suscepta. *ibid.* 2. Item, non potest mutare iura pontificis. *ibid.*
Imperator non potest punire clericos. 194.1
Imperator, quare dicatur Romanorum Rex. 205.2
Imperator, cur pingitur duplici corona. 195.1
Imperator, quare dicitur Caesar. 191.2. Item, quare triplici corona coronatur. Amplius, non debet deponi ita de facili. 192.1
Imperium, a quo, & quando translatum. 205.2
Imperium, quare translatum est ad Theutonicos. 192.2
immersio in baptismo, cur fiat. 45.2
immissio annuli a sponso facta ipsi sponsa
 6 2 quid

Index Rerum Notabilium.

- quid nolet.** fol. 84. col. 2
Immunitas ecclesie est vetustissima. 10. 2
impositio manuum sacerdotum super ordi-
mandos quid faciat. 152. 2
impositio manuum in sacramento peniten-
tie quid significet. 74. 1
Io. Baptista, quare ponitur in canone, post
consecrationem corporis, & sanguinis.
 469. 1
Io. Baptista Sanc. cur cum agno, & digito
extenso pingitur. 17. 1
incarnatio quomodo se habet ad similitudi-
nem Marimonij. 351. 1. per totum.
incensatio ad cantica. Benedictus, & Ma-
gnificat, cur fit. 565. 2. Item, unde ha-
 buit ortum incensandi usus. ibid. & qua
 re deinde populus incensatur.
incensum cur benedicatur. 299. 2. Item, an
 de alia materia sit iburificandum alia-
 re. ibid.
inclinatio sacerdotis ad altare quid signifi-
cet. 296. 1. Item, quot fiant in Missa sa-
 crificio.
infidèles qui sunt. 57. 2
infamia omnis, tollitur per susceptionem
Baptismi, scilicet, que provenit ex pro-
prio delicto; sed non tollitur illa, que
provenit ex constitutione ecclesie. 173. 1
infra actionem secundam, qua recitatur in
Paschate, & Pentecost. pro Neophitis,
cur nunc recitatur, cum non sit in usu
Baptismus in Sabbat. illis. 417. 1
infra hebdomadam, quando non fit de ali-
quo sancto quare fit de Dominica. 548. 2
infirmus suscepta extrema unctio, cur
non sanatur, cum deur ad alleviendam
infirmiorem. 76. 2
infirmi, cur unguuntur. 26. 1
in Hostia sacra quatuor continentur. 65. 1
iniquitas sacerdotis, non impedit effectum
sacrificij. 269. 2
initium sacerdotij, a quo incipit. 153. 1
initium euangelij secundum Io. cur legitur
in Missa. 501. 1
in officiis duplicibus, & semiduplicibus,
quid representamus. 549. 1
in profationibus conveniunt Angeli, & ho-
mines. 403. 2
irregularitates indispensabiles quamam
erant in vet. lege, & que in noua. 217. 2
instrumenta musicalia, qua mentem exci-
tant sunt diversa. 597. 2
instructio baptizandorum quomodo fiebat
antiquitas. 42. 2
intentio parum de institutione Missarum
quamam fuit. 506. 1. & 2
introductio pueri baptizandi in ecclesiam
quid nolet. 44. 2
interrogatio baptizandorum, nempe, credis
in Patrem, & quid significat. 45. 2
intonatio, Gloria in excelsis, quare est va-
ria & symboli est unica. 376. 2
introitus. Missa, a quo institutus. 261. 2
introitus, quare dicitur. 301. & de qua ma-
 teria debet sumi. ibid. 2. Item, quare dica-
 tur antiphona ab antiquis. ibid. & un-
 de dicitur Introitus. ibid. Amplius, In-
 troitus duplex est. 302. 1. Insuper, In-
 troitus, quid significet. ibid. 2. & cur repeta-
 tur. ibid.
inuitatorium ad quid canetur. 546. 1. Item,
 cur aliquando totum, & aliquando non
 iteretur. ibid. 2. Item, quare magis cleua-
 tur cantus d. eli psalmi, quam cantus in-
 uitatory. ibid. & quare pulsantur cam-
 pana ad illa verba, Hodie si vocem Do-
 mini audieritis. 547. 1. Amplius, Inuita-
 torum illum, Dolores inferni circunde-
 derunt me, quando dicitur. 547. 1
Iudas, cur vendidit Christum 30. argen-
teis, & non plus. 443. 2
Iube Domine, quare dicitur ante lectione,
& cur domine, & non domine. 530. 1
Iudæi, cur prohibentur in diebus lamenta-
tionum aperire fenestras, ianuas, & in
publicum apparere. 204. 1
Iudæi, qui sunt, & unde dicuntur. 98. 1
indices ecclesiastici gratis iudicare debent.
 110. 1
indica quare dicitur in Missa, & quare ha-
bet antiphonam suam, nempe Introitus
ad altare Dei. 293. 2. Item, quare dicitur,
 vi in officio duplici. ibid.
Iulianus apostata sanctus est officio lecto-
ratus. 131. 1
iunctio manuum quid significet. 295. 2
iurisdictionis quid sit. 266. 1. Item, quotuplex
 est. ibid. 2
iustelendi Pontificem, a quo derivatum
 est. 195. 1

Index Rerum Notabilium.

- K** yrie cleyson, cur dicitur ter ad preces. 568.2. & cur aliqua ecclesia dicuntur nomines. *ibid.*
 Kyrie cleyson, cur dicatur in Missa. 503.2.
 Item cur nomines. 304.1. & 2. & quare Græcè dicitur, & non Latine. *ibid.*
- L** Aeluce, agrestes comedere cum agno quid notabunt in vet. leg. 62.2
 Læcis, unde dicuntur. 100.1
 læci in choro clericorum sedere prohibentur. 108.1. & 2
 lampades, ut accense ante altare, semper sint, quis statuit. 20.2
 lauare vestimenta, cur præcipiebatur sacerdotibus. 218.1
 laudes, quare sic appellantur. 553.1. Item, unde dicantur. *ibid.* 2. Amplius, cur habet alleluia pro antiphona. *ibid.* & cur duo ad tres primos psalmos. 554.1. Respertinum officium, quare solemnius canatur quam matutinum. 553.2
 lectioinum usus antiquissimus, & unde ortum habuit. 529.2. & quid agendum dū leguntur lectiones. *ibid.*
 lectiones breues, quare dicuntur capitula, & non lectiones. 533.2. & cur in nocte sunt longiores lectiones. 534.1. Item, cur legantur sine iube domine benedecere. *ibid.* & cur sine. Tu autem. 535.1
 lectio, quare sic dicatur. 530.1. & quomodo auditur *ibid.* & quid significet.
 lectiones quot modis finiuntur. 531.2
 lectoris officium quale sit. 131.1
 lecturus lectiones, quare ascendit graduum in choro. 530.1
 leuantes ad Baptismum ad quid teneantur. 48.1.
 lex noua, quare dicitur lex perfecta libertatis. 453.1
 lex diuina in tribus consistit. 259.2
 lex Dei, multiplici nomine decoratur. 576.1
 lex euangelica eam perfecta est, quod etiā a malis laudatur. 451.1
 libera nos ab omnibus malis, &c. quare dicitur sub silentio quoties in Missa exceptio in die Parasceue, & Ambrosiana quotidie aliè dicitur. 480.1
 liber euangeliorum, quare tenetur super caput episcopi, quando ordinatur. 181.2
 libri ecclesie, in quibus cantores debent esse experti, qui sunt. 123.2
 lilium, cur pingatur in manu Gabrielis Archangeli. 18.1
 locus pacis, ubi est. 466.2
 locus in quo legitur euangelium, cur cooperitur, & non cooperitur, quando legitur epistola. 334.1
 lotio manuum est triplex, corporalis, spiritalis, & reuerentialis. 401.2. Item, quare fiat in dextera parte altaris. 212.1
 ludæ theatrales prohibentur fieri in ecclesia. 111.1
 lumen requiritur ad faciendum Missam, & quare. 281.2
 luminaria, quare præcedunt Diaconum, & in diebus ferialibus, tantum vnum. 332.2. & 333.1.
 lutum cur fiat in baptismo. 44.1
- M** acule corporis, quare impediunt ordinandos. 217.1
 Magdalena, cur pingitur cum capillis sparsis. 57.2
 magna excellentia sacerdotis explicatur. 604.2. per totum.
 maiores, & minores sacerdotes fuerunt in veteri testamento: similiter, & in nouo sunt. 153. & 154
 maiores ordines, quare sic appellantur. 145.2
 mala, que incurrunt religioſi recedentes de monasterio quot sunt. 105.2
 manus non sunt operienda dum quis accipit Sacramentum. 125.
 manus sacerdotis, quare cum sint consecratae possunt tangi a laicis, & mulieribus, & non possunt tangi calices consecrati? 32.1
 manus impositio super ordinandos quid significet. 27.1
 manus sacerdotum, cur inunguntur. 27.2
 manus, que in imponuntur super caput sacerdotum quando ordinantur. 143.2
 manus expansa super calicem, quid significet. 442.2
 manus impositio, unde sumpsit exoratum. 283.1
 manica nimis prolixa, quid significet. 103.2
 manipulus, cur portatur in brachio sinistro. 230.1. & 2
 blaus.

Index Rerum Notabilium.

- Manipulus fluppe**, qui incenditur quibusdam in locis, a maiori ecclesia, quid significet. 298.1
- manipulus**, cur accipitur ab episcopo dicto, Indulgentiam. 295.1
- mappa** quot esse debent super altare, ubi fit Missa: & an ornata esse debeat. 281.1
- Maria Virgo**, quare suscepit omnia sacramenta, ordine excepto: & cur hec sibiuit ecclesia. 37.2
- matryologium**, quare legatur ad Primum officium. 571.1
- materia prima tonsure**, que. 125.2
- materia sacramenti Baptismi**, qua sit. 50.1
- materia sacramenti Confirmationis**, quare est Christisma. 54.2
- materia ordinis Subdiaconatus**, qua sit. 120.2
- materia examinis**, qua sit. 118.1
- materia ceremoniarum** quenam sit. 264.1
- matrimonium** unde dicatur. 80.2
- matrimonium** a quo fuit institutum. 82.1
- matrimonium dupliciter consideratur**, sicut est officium naturę, & ut est sacramentum 82.1. Itē, quare est inseparabile. ibi.
- matutinum dominica**, quare habet duodecim psalmos in primo nocturno. 549.2
- & 550.1. Tertius nocturnus Dominice, quare incipit per, Celi enarrant gloria Dei. 550.2
- matutinum**, quare media nocte cantatur. 505.1. & 2. Item, unde dicitur. ibid.
- matutinum**, cur media nocte solet cantari. 542.2. Item, varij sensus diuinorum officiorum.
- matutinum**, & vesperinum officium, quare excedunt alias horas in multitudine psalmorum. 521.1
- matutinum**, quare per Domine labia mea aperies, incipitur. 545.2
- mauseolus** unde dicatur. 21.2
- Melchisedech**, qui fuit figura Christi obtulit panem, & vinum, non aquam, cur ecclesia apponit etiam aquam. 287.1
- mendicantes** ad episcopatum promoti, quid facere debeant ante consecratione. 187.2
- memoriale triplex** est Dominice passionis, 271.1
- mentio de cruce**, quare magis fit in sacramento Confirmationis, quam in alijs. 54.2
- memento pro viuis**, cur primum fiat, quam pro defunctis. fol. 464. col. 2
- memento Domine**, cur dicitur cum Deus nihil ignoret. 433.2. Item, cur dicitur sanctorum, & non seruatorum. ibid.
- memoria sanctorum**, cur fiat, & unde ortum habuit. 438.2. & 439.
- metra** quatuor habent proprietates. & quę sint. 518.2
- Michael Archangelus**, cur pingitur cum dracone, & strigera. 20.1
- miserere**, in precibus vesperorum, cur dicitur, & in matutino dicitur, De profundis. 563.1
- mirabilia in sacramento altaris** sunt decem. 66.2
- missa**, cur iteratur quotidie cum Christus semel passus sit. 270.2
- missa**, quare sic vocatur. 258.1. & 2. Item, Missa quid sit. ibid. 2. & unde dicatur. 261.2. Ecclesia quare tunc dicitur, & quare ter dicitur mea culpa in confessione. 259.1. Item, cur accendat cereos in ecclesijs. ibid. & quare spargit ibi incensum, & aquam benedictam super stipulam. ibid. 2
- missa**, quibus horis cantatur. 274.1. Item, quare sic diuersimodo cantatur: puta aliquando post Tertiam aliquando post Sextam, & aliquando post Nonam. 274.1. & 2
- missa defunctorum**, quando dici debet. 274.2. & de ceremonijs, quę tunc fiunt, quę d significant. 275.1
- missa** tribus modis finitur: & quare. 498.
1. Item, cur in festis dicitur, Ite missa est. ibid. 2
- missa** non est facienda alio quo in loco absque episcopi licentia. 257.1. Item, hoc nomen missa, antiquissimum est. ibid.
- missa defunctorum**, quare finitur per, Requiescant in pace. 499.1
- missa**, cur principium suum non est ab oratione Dominica, sicut omnes hęc alie incipiuntur. 292.1. Item, cur incipit a signo crucis. ibid.
- missa**, cur non incipit, sicut alie hora: puta per Domine labia mea aperies; Deus in adiutorium, & conuerse. 303.1
- missa**, cur tribus linguis vsitur. 273.1
- missa**, cur dicatur sacrificium laudis. 226.1
- Missa,**

Index Rerum Notabilium.

- Missa, cur fiat stando, & non genuflectendo, &c.* 306.2
Missa an sit Hora canonica. 306.1
Missa deuote celebrata multę animę extenuat de purgatorio. 269.1
Missam audire totam tenentur omnes Christi fideles in festis. 434.2
Misse nomen dupliciter accipi potest. 497.2
Misse officium in quatuor consistit. 264.2
Minister sacramenti Confirmationis quis. 55.2
Minister sacramenti Ordinis quis. 88.1
Ministri post erga sacerdotis quid significant. 283.1
Ministri ecclesie quomodo recitabant Matutinale officium antiquitus. 543.1
Ministri septem, quare iam non adhibendi sunt in ecclesia. 121.1
Ministri altaris cantare non debent. 122.2
Misericordia, quare dicitur in numero plurali. 468.1
Mysterium Trinitatis humano ingenio non potest attingi. 420.1
Mysterium unde dicitur. 451.2
Mitra, cur cornuata. 234.2. & 238
Mitra duplex est. 236. col. 1. Item, quando episcopus utitur mitra. *ibid.*
Mitra vsus antiquissimus est. 239.1
Modo orandi approbati in Sacra scriptura, sunt septem, & qui. 619.2
Modus recitandi horas canonicas. 607.2. per totum.
Moses, quomodo fuit vnctus. 30.2
Moses, & Aaron quis eorum fuit maior. 153.2
Monachi, qui sunt. 97.1
Monachi prohibentur esse compadres. 168.1
Monachorum genera quot sunt. 104.1
Monarchia, quando incipit. 205.1
Monachus unde dicitur. 100.2
Monasteria puellarum non debent esse prope monasteria virorum. 605.2
Monialis nubens qua pena debet puniri. 527.2
Monumentum unde dicitur. 21.2
Mores primitiua ecclesia in die Dominica. 548.2
Mos antiquissimus legendi euangelium admissum. 339.2
Mortuus Moyses, & Aaron quis consecravit sacerdotes. 31.1
- Moses a quo consecratus fuit.* 30.2. Item, cur non fuit summus sacerdos, vt Aaron. *ibid.*
Mulier, cur reuicti potest propter fornicationem cum possit committere maiora crimina? 81.2
Mulieres intrantes septa monachorum, siue religiosorum, qua pena puniantur. 605.2
Mulieres ne ingrediantur septa monasterii monachorum quis prohibuit. 512.1
Mulieres quomodo stare debeant in ecclesia. 4.1
Munera episcopi quam sint. 183.2
Munus Diaconi quale sit. 146.1. item materia, & forma eiusdem. *ibid.* 2
Mutatis vestibus, cur ingredimur ad sacra facienda. 224.1
Mutilati, an sint vngendi, in infirmitate positi. 76.2
- N
- Nauicula in qua reponitur incensum quid significet.* 299.2
Negotiari prohibetur clericis, & quare. 155.1
Neophiti hodie, qui sunt. 179.2
Nesciens legere habens beneficium, an teneatur ad horas. 606.1. Item, si quis est infirmus, & de illo, qui amisit breuiarium in via. *ibid.* 2. Item, num tot peccata committat quot horas omittit. *ibid.*
Neuma in antiphonis, cur, & quando fit. 523.1. & 2. item, quid sit. 524.2
Negro colore, quando, & quare utatur ecclesia. 247.1
Nomina ipsius Christi, que sunt. 98.2
Non baptizatus, quare non potest tenere altarium ad baptismum. 48.1
Nocturnale officium, cur media nocte recitatur. 542.1. Item, sensus moralis officium quis. *ibid.*
Nouę leges a quo incaperunt. 249.1
Nobilis unde dicitur. 603.1
Nunc dimittis, cur dicatur in Completorio. 594.2
Nuptia, quare interdiciuntur certis diebus. 84.2 & 36.2
Nuptia unde dicantur. 80.2
- O
- Oblati, cur non nudis manibus offeruntur.* 393.1
Oblatio populi debet esse utilis, & pinguis, &c.

Index Rerum Notabilium.

- & quomodo. fol. 389. col. 1
 Oblatio panis, & vini, quæ sit a sponſis in
 miſſa quid ſignificet. 85. 1
 oblatio quomodo fit, & quando fideles tenentur offerre. 396. 1
 obſervanda in choro circa cantum figuratum. 123. 1
 officii articuli ſymboli maioris ex poſſito. 381. 2
 offertorium unde originem, quod cantetur. 389. 2
 offertorium, cur dicatur, cum ſacerdos ſolus ſit, qui offert. 435. 2
 offerenda diverſa ſunt. 385. 1. et 2. & 386. 2
 offertorium quare ſic appellatur. 383. 1. 2
 offertorium, quare ſic vocatur. 286. 2
 officia presbyteri que ſint. 155. 2
 officium quid eſt. Item, auctor eiusdem qui fuerit. 515. 1. Amplius, cur incipit per, Deus in adiutorium meum intende: & quid ſibi vult dicere. ibid. 2. Insuper, cur Completorium, per, Converterte, & martinum per, Domine labia. 516. 1
 officium omne, quare benedictione, & oratione concluditur. 536.
 officium Completorii magna cum devotione exolendum eſt: & probatur decem rationibus. 595. 2
 officium quomodo concluditur. 514. 1
 officium eſt duplex. 506. 2
 officium monachorum quale eſſe debet. 104. 2
 officium B. M. V. quare in aliquibus horis præfertur maiori officio, & in aliquibus poſtponitur. 564. 1
 officium mortuorum, cur non habeat ſecundas veſperas. 590. 2
 officium Sancti Benedictionis, multum diſtare videtur ab officio Romano. 367. 2. & cur ita fiat.
 officium diei ſequentis, quando incipitur. 538. 2
 officium, & ſtatus Cardinalatus ſunt inſtitutum ante ſacerdotium a Chriſto. 189. 1. ſimiliter, & ante ſtatu paſtorale? ibid. 2
 oratio Dominica, quare in precibus Martiniani, & veſperarum dicitur alie ab hebdomadario. 562. 1
 oratio Dominica, excedit omnes orationes, propter quatuor. 475. 1
 oratio triplex, & qua. 320. 1
 orationes, quæ recitantur & ſunt ante Miſſam, in duplici ſunt differentia. 225. 1
 oratio Dominica quare ante, & poſt officium recitatur. 512. 1. & 2
 oratio Dominica, quare dicitur alia vocatur in Miſſa. 479. 1
 oratio Dominica, quare in ſilentio dicitur ante lectiones, & ultima pars alie 547. 2
 oratio Dominica quare collocatur in medio ſacrificii. 292. 1
 oratio Dominicalis ante horas, & poſt an ſit de præcepto. 609. 2
 orationes, quæ recitantur ſuper aquam, quare finiunt, per eum, qui venturus eſt iudicari ſæculum per ignem. 320. 2
 ordinatus ad ſacerdotium dimiſſis alijs ordinibus, num recipiat ſacerdotium. 129. 1
 ordinatus a Domino Papa, puta ad Subdiaconatum, non poteſt ordinari ad ſuperiores ordines ſine licentia Papa. 141. 2
 Orates fratres, quare dicitur in miſſa a ſacerdote. 402. 2
 oratio ſi debet eſſe iuſta, debet fieri per Chriſtum. 427. 1
 oratio vocalis eſt neceſſaria, propter multam. 435. 2
 oratio ſecura, quanam ſit. 474. 2
 oratio diverſimodè ſit apud homines: & qualis eſt miſta. 521. 2
 ordinatio epiſcopi, quando fieri debet, & quid agendum eſt. 183. 1. Item, in qua parte Miſſa. ibid.
 ordinandus nullus eſt, abſque titulo. 120. 2
 ordines autem ſunt ſeptem. 87. & quando. ordines mendicantium, quot ſunt. 103. 2
 ordines omnes, & conveniunt. & differunt aliquo modo inter ſe. 131. 1. Item, & num ſunt ſacramentum, & non plura. ibid.
 Amplius eum omnes imprimant characterem nū ſunt ſeptem characteres. ibid. 2. Item, utrum omnes ſint ſacri. ibid.
 orate fratres, quare dicatur. 287. 2
 ordinationes quando ſunt faciende. 119. 1
 ordinatio ordinans ſacerdotem, quare illi deoſcularur. 160. 1
 orationes, ſeu collectæ a quo introducuntur: & unde dicantur, & quid ſi orationes. 316. 2
 orans quid facere teneatur, ut poſſit exaudiri a Deo. 316. 1
 ordinatus ſine examine quid faciendus ſit. 182. 2
 Oremus,

Index Rerum Notabilium.

- Oremus, unde debet dici, & qualiter, & cum quo signo.** 315.2. & quomodo introducta sit hac particula. 316.2
ordo quid sit. 236.1
ordo a quo habuit originem. 88.1
ordo quid sit. 86.2. Item 161.1. & 2
oremus ante offertorium unde referatur. 383.2
originalis iustitia, quae sit. 610.2
ornamenta episcoporum, cur plura, quam sacerdotum. 233.2. & 234.1
ornamenta ministrorum quid significant. 224.2
orthodoxum quid significet, & unde dicatur. 433.1
Osanna, quare bis dicatur in Missa. 413.1
osculum quid significet in Sacra scriptura. 489.1. Item, multiplex est. ibidem. Amplius, quare episcopus osculatur Diaconos, & Sacerdotes communicando in ordinatione, & non clericos in ordinibus minoribus constitutos. ibid.2
osculum altaris ad illud verbū, participatione, quid notet. 462.1
osculum altaris, oris, & pectoris episcopi, cur fiat. 296.2
ostiarij officium quale sit. 130.1
ostiariorum materia, quoniam sit. ibid.
Oza, cur percussus fuit ante arcam. 63.1

P

Paganus, Iudaei, & omnes infideles, utrum subsint potestati Papae. 203.2
Paganus, qui sunt, & unde dicuntur. 97.1
paganos, quid sibi vult. 99.2
panis unde dicatur. 393.1
panes quinque sunt necessarii. 477.2
panes propositionis, quare sic dicebantur, & de caeremonijs eorundem. 253.2. & 254.1. Item, quare duodecim, & non plures. 255. & 256
palla, quae super calicem ponitur, cur non debet operire totum os calicis secundum antiquam consuetudinem. 391.2
pallium, quare habent Archiepiscopi & de significat ionibus eiusdem. 242.2. Itē, de qua materia fiat. 243.1. Amplius de ornamentis eiusdem, ac suis significat ionibus. 242.
Papa cum facit sacram, quomodo se nominat in canone. 432.1
Papa si est haereticus nullam prorsus ha-
- bet in ecclesia iurisdictionem.** 200.2
Item, talis debet sine venia puniri, & quare. ibid.
Papa an possit facere novos articulos fidei. 210.1. Item, potest diem sanctificare. ibidem col.2. Item, utrum possit dispensare in monacho professo. ibid.2
Papa an sit maior ipso Moysē. 211.2. Itē, utrum possit eligere sanctificorem. 212.1
Papa, cur & onam gerit cum septem sigillis, & totidem clauibus. 206.1
Papa antiquius quo vocabulo vocabatur. 530.2
Papa potest canonizare aliquem approbando eius sanctitatem.
Papa, quare dat duas claves suo confessori quando vult confiteri peccata sua. 208.1
Papa, cur utitur mitra, & regno. 239.2
Papa cum eligitur, quare ei nomen mutatur. 199.2. Item, cur appellatur episcopus. ibid.
Papa, utrum possit expoliare totum Purgatorium per communicationem indulgentiae. 202.2
Papa, cur coronat Imperatorem pede sinistro. 194.2
Papa omnia potest praeter in duobus casibus. 212.2
Papa an possit committere potestatem conferendi ordines simpliciter sacerdoti. 129.1
Papa cum portatur portantur etiam duo stabelli, & quare. 213.2
Papa an possit eligere Imperatorem. 204.2
Papa semper utitur pallio, & ubique. 245.1
Papa, cur utitur vestimentis albis. 195.2
Papa an sit maior Angelo. 201.2
Papa potest derogare constitutionibus suorum praedecessorum. 209.2
parochus an possit communicare alienum parochianum. 70.2
partes Missae quot sunt, & quid significant. 275.2
parvuli, qui carent peccatis, cur baptizantur. 48.1
partitio totius officij. 597.1
patena, cur absconditur. 396.1. & 2
patena, quare supponatur corpori Christi in Missa. 483.1
pater duobus modis accipitur. 426.1
pater noster, quare sic dicitur. 476.1. Item,

Index Rerum Notabilium .

quomodo est pater omnium, sed diversimodè.	ibid.	personę legitime ad contrahendum matrimonium, quæ sint.	78.1
Patrini quanti esse debent in Baptismo.	43.1	P. latus fuit natione Gallus.	355.1
patrini, & commatres, qui non possint esse, in sacramento Confirmationis.	56.2	piscato duplex est.	209.1
patrini, quare dantur in Baptismo, & Confirmatione.	47.2. Item 48.2. Item quando instituti sunt.	piscis quid notet.	16.1
pastores ad quid dantur in ecclesia.	250.1	plebs sancta quæ sit.	96.2
pax est necessaria 48 §.1. Item, triplex est.	ibid. 2.	pluralitas lectionum in festis, quare fiat, & non in diebus ferialibus.	531.2
pax Domini, cur non datur in Missa pro defunctis.	489.2	pluralitas beneficiorum qualiter a D. Bernardo detestatur.	603.1. & 2
pectus baptizandi, quare inungitur.	48.2	plures Missas facere in usu, & eodem die utrum quis possit.	271.2
pectus, cur ter percutitur ad confessionem, & quid significet.	294.2	pluviale, unde sumptum, & quid denotet.	227.1. & 2
pœnitentia quid sit.	72.2. Item, 73.	Pontifex, vel episcopus, quare orat ad sedem cum facit Missam, usque ad offertorium.	317.1
percutio pectoris ad, Nobis quoque peccatoribus, quid notet.	467.1. Item, cur aut peccatoribus. ibid.	Pontifex, quando est indutus, cur Aquilonem versus respiciat, secundum egremon. antiquas. & item, cur se pettinabit.	245.2
percutio Missale, ut teneamus manum sinistram super altare.	468.1	Pontifex, vel sacerdos, cur offert panem super patenam. 392. 2. & unde ortum habuit.	ibid. 1
percutio episcopi in confirmatio quid significet.	54.1	Pontifex solus potest facere Subdiaconos in die dominica.	120.1
percutio duplex est, spiritualis, & corporalis.	177.1	Pontifex cum descendit a sede, cur illi obuiam veniunt duo, vel tres mansionarii.	39.2
per omnia secula seculorum, quod dicitur aliè, ante, oremus præceptis, quid significet.	473.2	Pontifex, unde dicatur, & qui Pontifices dicebantur antiqui tui.	180.2
peccatum mortale, & peccatum veniale, unde dicitur. 611.2. Item, peccatum veniale quor. modis. ibid.	Amplius, peccatum mortale quor. modis impletur. 611.1	Pontifex in lege vet. octo habebat ornamenta. 2: 0 2. Item, quid significabant. ibid.	212.2
peccatum originale, cur nominatur in plurali.	310.1	Pontifices duo si essent quid agendū.	338.2
peccatum originale quid sit.	610.2	populus tribus modis colligi debet ad orandum.	317.2
peccare homo, dici ut tripliciter, & quomodo peccat.	ibid.	porta sancta, quæ aperitur in anno sancto, quid notet.	265.2
pedes, quare lauabant antiqui, antequam se communiarent.	495.1	potestas duplex, ordinis, & iurisdict. Etionis.	165.1. exponitur, intelligens a potestatis huiusmodi.
pellis, quam ferunt canonici quid significet.	169.1	potestas condendi symbolum spectat ad Papam.	210.1
pœna hominum in inferno, utrum erit maior, quam pœna demonum.	611.2	potestas Papa a quo habetur.	208.2
pœna frequentantium monasteria monialium quenam sit.	109.2	potestas Pope ad caelestia, terrestria, & infernalta, quomodo se extendit.	201.1
pœna peccati originalis quor. duplex.	49.2	per totum.	211.1
per ar. euchoris, quare legitur sine titulo auctoris, similiter quando leguntur libri Salomonis.	534.2	potestas duplex est.	211.1
		præfatio de Narnitate, & eius expositio.	fol.

Index Rerum Notabilium.

- fol. 413. col. 2. Item, de Epiphania. 415. 2.
 Item, de Quadragesima. 416. 1. & de Resurrexione. ibid. 2.
 Prefatio ad quid instituta in Missa. 403.
 2. Item, quare cantatur a solo sacerdote. Amplius, quare vocatur prefatio. fol. 404. col. 1.
 prefationes in ecclesia Romana sunt determinatæ: sed Ambrosiana multo plures habet. 410. 1.
 prefationis dilucida expositio. fol. 407. per totum.
 prefatio usus antiquissimus est. 406. 2.
 prefatio de Ascensione, & eius expositio. 417. 2. Item, de die Pentecostæ. 418. 2. Amplius, de Sanctissima Trinitate. 419. 1.
 prefatio ad quid dicatur. 288. 1.
 presbyter, qui habet populum debet habere clericum. 108. 2.
 presbyter senior interpretatur. 154. 1.
 presbyteri, qui nunc vocantur olim principes nuncupabantur. 155. 2.
 preces quare dicuntur flexis genibus etiam ab hebdomadario. 570. 2. sed volendo recitare collectam surgit: & quare. ibid.
 predicatio, quare fit post lectum euangelium. 340. 1. Item, qualis esse debeat. ibidem. & fol. 341. 1.
 preces, quare dicuntur post horas. 562.
 preparatio clericorum, & sacerdotum qualis esse debeat ante horas canonicas. 599. 2.
 predicationum varia sunt genera. 541. 2.
 pretiosa in conspectu Domini, utrum sit de officio Prima. 572. 1.
 prima tonsura an sit ordo. 124. 1. Item, quare dicatur prima tonsura. 125. 1.
 prima oratio, nempe, Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuam pacem &c. non recitatur in Missa defunctorum. 489. 2.
 prima, quando cantari debet similiter, Tertia, Sexta, Nona, Vespere, & Completorium. 507. 1. & 2.
 primus articulus symboli, quare expositus fuit. 376. 1.
 Prima, Tertia, Sexta, & Nona, quare habent tantum tres psalmos. 540. 2.
 primicerij dignitas, & munus. 151. 1.
 primogenitus quis dicatur in Sacra scriptura. 280. 1.
 principes, unde dicantur. 31. 2.
 principium, & finis Missa, unde. 497. 1.
 principalis actus episcopi quis sit. 88. 2.
 privilegia religiosorum videntur in monasterio quot sunt. 105. 2.
 prophetia, cur finuntur ad subdiapentem. i. ad quintam inferius, & euangelium ad tertiam maiorem superius. 324. 1.
 processio Diaconi volentis legere euangelium qualis esse debeat, & de eius significatione. 331. 2.
 psalmi Deus Deus meus ad te de luce vigilo: & laudate Dominum de cælis, cur cantantur quotidie in laudibus. 557. 1.
 alij autem psalmi variantur, & quare, ibid. 2. Item, de eorum sensu nonnulla dicuntur. 558. 1. & 2.
 psalmi penitentes, quare sunt instituti. psalmi penitentes quot sunt, & cur sic dicuntur. 599. 2.
 psalmi quinque in laudibus dicuntur, & quare. 554. 1. & qui sunt.
 psalmi Graduales, quare sic dicuntur. & de eorum recitatione, atque breui expositione. 598. 2.
 psalmi, quomodo cantantur, & quare. fol. 523. col. 1.
 psalmista officium quale est. 123. 2. Item, quando potest dari. ibid. & in qua statate. psalmus 118. valde commendatur. 574. 2.
 Item, cur quotidie ecclesia cantat hunc psalmum. 577. 1. & 2. Iste psalmus non est intelligendus de Christo. 579. 2.
 psalmus quid sit. 525. 1. Item, cur dicitur alternatim. 526. 1. Idem psalmus, quare dicatur in pluribus festis. 526. 1.
 psalterium, unde dicatur. 522. 2.
 psalterium, quare sic ordinatum, fuit, & quis illud sic ordinavit. 509. 1.
 puluar, cur ponatur sub Missali. 307. 1.
 pueri, ubi sunt baptizandi. 50. 2.

QUARE in aliquibus epistolis ponitur in principio hac clausula In diebus illis, & in aliquibus, Charissimi, & in nonnullis, fratres. 322. 1. & 2.
 Quatuor sunt necessaria de substantia sacramenti altaris. 67. 1. & 2.
 Quatuor dicuntur in substantia sacramenti Confirmationis. 54. 2.
 Quatuor circa institutionem ministrorum. 214. 2.
 Quatuor renunciarunt papatum. 197. 2.

Index Rerum Notabilium.

Quatuor circa ordines sunt consideranda.
 124. 1
 Quarti articuli symboli maioris expressio.
 380. 2
 Quinti articuli symboli maioris expositio.
 381. 1

R

Rationale quodnam erat in vet. lege.
 fol. 222. col. 2
 Radere pilos, cur precipiebatur sacerdotibus in lege veteri. 217. & 218. 1. & 2
 redditus Ecclesiastici, quomodo sunt distribuendi. 663. 2
 recitans officium horis non debitis num sit mortale. 607. 2
 Reges, & principes quomodo vngantur. 31. 2
 religiosi, quare dicuntur fratres. 105. 2
 religiones omnes triplici vocabulo sunt insignita. 106. 1
 reliquie Sanctorum, cur ponantur in altari. 13. 2
 responsoria quid significant, & quare recitantur; & unde dicuntur. 532. 1. & 2.
 Item, de qua scriptura sumi debent. ibid.
 Amplius, cur in tertio Responso dicitur Gloria Patri. ibid. Insuper, quare semiplene recantantur. 533. 1
 responsoria, unde dicantur. 513. 2. Item, quare in aliquibus festis repetuntur. ibi.
 responsum de Trinitate, cur dicitur in Dominica die, quando fit de Dominica. 533. 2
 renes accingende, cur precipiebatur in commessione agni. 62. 2
 resurrectio, quomodo erit. 368. 1. & 2
 resurrectio est necessaria. 369. 2
 resurrectio Christi fuit necessaria. 358. 1. & 2. Qua hora resurrexit Christus. 359. 1
 responsio populi diuersa, ad orate fratres. 403. 1
 responsio electi ad episcopatum qualis esse debeat. 170. 1
 resuscitatus, & baptizatus non debet rebaptizari. 49. 2. & quare. ibid.
 reuerentia, quam facit episcopus, vel sacerdos ad Altare, antequam incipiat Missam, quid significat. 290. 2
 rituale, cur precipiat, ut parochi mouent solum in baptizando: quod antea non

precipiebatur. fol. 45. col. 1
 ritus collegiarum qualis est nunc, & qualis erat antiquitus. 318. 1
 Romanus Pontifex solemniter celebrans, sex habet secum ordines. 120. 2
 Romanus Pontifex, cur non tangit oblationem sibi datam. 395
 Romanus Pontifex, quare non vitur baculo pastoralis: & quando vitur, ubi fiat. 241. 1. & 2. Item, cur induit se vestibus albi coloris. 195. 2
 rota in capite Sanctorum, quare pingatur. 17. 2.
 rubeo colore, quando, & cur vitur ecclesia. 247. 1

S

Sacerdos, an possit abicere peccata: orem occultum, & manifestum a communicatione. 71. 1
 Sacerdotes, quomodo debent dicere ad illa verba: & Antiphona nostra. 432.
 Sacerdos, cur non offert statim materiam vini sed offert post oblationem hostie. 395. 1
 Sacerdos saluando populum ad altare semper mutatur officium. 314. 1. Item, cur ad dexteram semper se conuertit. ibid.
 Sacerdotes noui testamenti, quare non vnguntur in pede, & aure, sicut sacerdotes vet. testamenti. 29. 1
 Sacerdos per quibus debet orare in Memoria mortuorum. 466. 1. Item, memoria huiusmodi qualis esse debeat. ibid.
 Sacerdos, quare prius osculatur altare, quam Diaconum, & quid significet. Item, cur aliqui ecclesie praebeant imaginem osculandam. 488. 1. & 2
 Sacerdotes in veteri lege debebant aspergi, radi, & ablui, & quare. 217. 2
 Sacerdotes, quare dicendo Dominus vobiscum se vertit versus populum. 311. 2. Item, quare hoc praemittit in omnibus collegiis. ibid. Item, cur respondetur differenti modo. 312. 2
 Sacerdos communicaturus ad altare, cur signat se cum Sanctissimo sacramento, & calice. 492. 2
 Sacerdos Ambrosianus, cur in principio canonis osculatur pedes crucifixi. 425. 2
 Sacerdotes vet. testamenti si reseretur an esset sacerdos. 157. 1
 Sacer-

Index Rerum Notabilium.

Sacerdotes tenentur scire causas ceremoniarum. & quare.	265.2	Item fol. 48. col. 2.	
Sacerdotes minores, curtantium quatuor vestes habebant.	223.2	Sancti, cur pinguntur ante. & retro vestimentorum, puta pluuiialis, & clausula, seu planetæ.	19.2
Sacerdotes tenentur ex præcepto, & iustitia orare pro secularibus. 602.2. Item, tenentur ad horas canonicas. & quare. ibidem.		Sancti, cur cum rota in capite pinguntur.	17.2
Sacerdotes, quandoque Dii, & quandoque Angeli vocantur. 282.1. Item, præminet dignitatis regali.	ibid.	Sancti nunquam desunt in Ecclesia.	431.2
Sacerdos, quare ascendit per tres gradus ad Altare.	282.2	Sancti, an cognoscant orationes nostras.	438.1
Sacerdos statim lecto euangelio osculatur illud: & quare.	338.2	Sancti aliqui, cur pinguntur cum libris.	fol. 17. col. 2
Sacerdotes Galli non videntur vestimentis oblongis.	224.2	Sanctus Benedictus, cur instituit, ut post Completorium nullus monachus loqueretur vsque ad futurum diem. 592.2. & 595.2	
Sacerdotes vet. leg. quomodo ungebantur: & quare.	281	Sacrificij diffinitio. 259.2. Item, finis sacrificij quadruplex.	259.1
Sacerdotium est duplex.	158.1	Sacrificium Missæ, quomodo pingitur.	fol. 19. col. 1.
Sacerdos in scripturis comparatur cani. 157.2		Sacrificium, quomodo erit Deo gratum.	459.2
Sacerdos, unde dicatur.	156.2	Sacrificium pro quibus est offerendum. 430.2. Item, quare pro personis publicis est orandum.	ibid.
Sacerdotium, quando incipit.	205.1	Sacrificia ecclesiæ tria sunt.	430.1
Sacramentum virum possit tangi, & dispensari a laicis.	272.1	Sacriste officium quale sit.	151.2
Sacramentum corporis quamdiu manet in corpore sacerdotis.	494.1	Sanguis, & hostia in sacrificio Missæ quomodo est unum sacramentum tantum.	63.2
Sacramentum penitentia est necessarium peccatori existenti in peccato mortali. 72.2		Sarabita qui sunt.	105.1
Sacramentum Eucharistiæ duobus modis sumitur.	63.2	Spiritus maligni fugiunt carmina nolentes ea audire, & quare.	518.2
Sacramentum Confirmationis a quo fuit institutum.	53.1	Spirituali ecclesiæ, que sit.	4.1
Sacramentum Confirmationis non accepit Christus: & quare.	53.2	Secreta Missæ, quid petat. 404.1. Item, conclusio eiusdem, quare aliè pronunciat.	ibidem.
Sacramentum Eucharistiæ qua adoratione adoratur.	61.2	Secreta fidei indifferenter, omnibus non sunt referenda.	176.1
Sacramenta nouæ legis, quomodo differant a sacramentis vet. legis. 53.2. Item, quare instituta.	ibid.	Secreta omnes ad quid instituta.	388.1
Sacramentum quid sit.	35.1	Secreta, quare aliè finitur.	390.2
Sacramenta, quare instituit Deus cum posset redimere mundum alio modo. 86.1		Secreta quare in silentio dicuntur.	424.1
Sacramentum unum est dignius alio quatuor modis.	86.1	Secreta, quare sic dicantur.	288.1
Sacrum facere cum baculo, virum quis possit.	71.2	Secta Manicheorū diuisa est in tres. 377.1	
Sal, quare prius benedicitur, quam aqua. 278.1		Secundus psalmus Completorii, quare non dicitur totus.	592.2
Sal, quare datur, in Baptismo. fol. 44. col. 1.		Secundi articuli symboli maioris explicatio.	377.1
		Sede vacante, an Cardinales sint sine capite.	191.1
		Semel in anno omnis Christianus tenetur ad communionem.	703

Index Rerum Notabilium.

<i>Seminaris</i> , & quibus sunt committendi. fol. 108. col. 1	<i>officio Completorii.</i>	395. 2
<i>Sepries</i> sacerdos saluat populum in Missa: & quid significent.	<i>Symbolum fides, cur canatur.</i>	286. 1
497. 2	<i>Symbolum, quando, & quare cantatur in ecclesia.</i>	344. 2. Item, quid significat.
<i>Septem</i> circa collationem baptismi: & quare.	342. 2. <i>Amplius, quare Apostoli non reliquerunt symbolum in scriptura aliqua, sed tantum memoriter illud tradiderunt.</i>	343. 1. Item, quare symbolum minus ad Primam, & in fine Completorii dicitur secrite ibid. 2. Item, quare solus sacerdos incipit symbolum.
<i>Septem</i> Diaconi, quare in unaquaque Cathedrali sunt instituti.	145. 2	344. 2. & de caeremoniis, quae tunc fiunt: & quare non cantatur.
<i>Septimi</i> articuli symboli maioris expositio.	381. 1	ibid.
<i>Seniores Ambrosiana Ecclesia</i> , cur cum fauore portant hostias ad altare.	397. 2	<i>Synodi</i> principales quatuor.
<i>Sepulchrum</i> , unde dicitur.	21. 2	<i>Synodi</i> in multis sunt diffusi etia. 249. 1
<i>Sequentia</i> , quare cantatur ab omnibus. Item, primi, qui fuerunt, qui introduxerunt sequentias.	328. 1	<i>Scandalum</i> , ut vitetur licet a iure recedere, & ab habitu regulari ad tempus.
<i>Sermo</i> , cur habetur post Vesperas, nempe ante Completorium.	591. 1	111. 1
<i>Serui</i> , homicida, simoniaci non sunt ordinandi.	146. 2. & 147. 1	<i>Scapulis</i> , quare vngantur. 26. 2. & 42. 1. & 48. 2
<i>Sessio</i> episcopi, vel sacerdotis ad altare quid significet.	305. 2. & 306. 1	<i>Schisma</i> , unde dicitur.
<i>Sessio</i> Christi ad dexteram patris, quomodo intelligatur.	361. 2	Schismatici, qui sunt.
<i>Sex</i> sunt de substantia Sacramenti ordinis.	87. 1	<i>Scriptura</i> sacra, cur aliqua dicatur versus testamentum, altera vero nouum.
<i>Sex</i> ordines ministrorum affiliunt cum Pontifice ad faciendum sacrum.	120. 2	452. 2
<i>Sexa</i> , vel Nona, quare reseruantur cantari post Missam canatam, ut dicit rubrica Missalis reformati.	574. 1	<i>Scrutinium</i> , & examen virum idem sint.
<i>Signatio</i> a fronte ad pedus tantum, quare fiat a sacerdote.	482. 2	117. 1. Item unde dicatur. ibid. Item quatuorplex est.
<i>Signum</i> Crucis, quomodo fieri debet.	292. 1. 2. Item, unde habuit originem.	293. 1. <i>Spiritus</i> sanctus quare dicatur Spiritus, & singularis.
<i>Amplius</i> quare incipimus a fronte, deinde ad pedus, deinde a parte sinistra, &c. ibid. Insuper signum Crucis in quouplis differentiis reperitur.	ibid. 2	364. 2. Item, quando dicitur creare.
<i>Signa</i> induentis Christi ad iudicium, quae erant.	363. 1	<i>Spiritus</i> malus, quare fugiebat a Saule Dauid canente.
<i>Signatio</i> cum hostia, quare fiat super calicem.	472. 2	518. 2
<i>Silentium</i> , quod fit post offertorium quid significet.	390. 1	<i>Sponsa</i> corrupta ante benedictionem, virum sit benedicendum?
<i>Simonia</i> , quare tam damnatur.	92. 2	84. 2
<i>Sonus</i> sit tripliciter.	522. 1	<i>Status</i> , & vultus episcopi qualis esse debeat.
<i>Symbolum</i> , quare in Missa recitatur: & quis instituit recitari.	382. 2	186. 1
<i>Symbolum</i> Apostolorum, quare est principium in officio Primae, & vltimum in		<i>Stephanus</i> in Canone, quare anteponitur Apostolis.
		469. 1
		<i>Stola</i> , quare induit se sacerdos: & quid significet.
		231. 1. Item, cur in sinistro humero imponitur.
		ibid.
		<i>Stola</i> , cur induit se episcopus alio modo, quam simplex sacerdos: nempe non in modum crucis.
		232. 1
		<i>Subdiaconus</i> , quomodo stare debeat coram Diacono euangelio legente.
		338. 1
		<i>Subdiaconorum</i> munus quale sit.
		139. 2
		<i>Subdiaconi</i> , quare teneantur lauare vasa sacra, &c.
		140. 1
		<i>Subdiaconus</i> lecturus epistolam, quare non petat benedictionem sicut Diaconus: &
		cur

Index Rerum Notabilium.

- cur vadis sine luminaribus.* 321.1. & 2.
Item, cur debet respicere altare dum legit illam. *ibid.*
Subdiaconus lecta epistola, cur portat librum clausum ad episcopum. 323.2. *Item, cur post lectam epistolam accedit, contra facit Diaconus.* 324.
Succinctorium, cur non erat inter indumenta legalia. 235.2
Sudarium episcopi quid significet. 242.1
Suffragia, quare fiant ad matutinum, & ad Vesperas. 563.1
Suffragia Sanctorum omittere an sit mortale. 609.2
Suffragia Sanctorum, cur fiant in Missa. 438.1
Summus Pontifex, quare volens ire alicubi, praet Sanctiss. sacr. am. 454.2
Superpelliceum quid sit, & unde dicatur. 226.2. *Item, quid significat.* *ibid.*
Suscipiens ordinem ante Confirmationem, an peccet. 56.2
Suffragium pluviale, vel plane am dum sacerdos, vel episcopus thurificat, unde sumptum est. 401.1
- T**
- T** Angendo genitalia, cur est peccatum, & non sic tangendo vultu. 126.1
T Deum laudamus, quare cantatur in Dominica die, 551.1. *Item, cur ille versus, per singulos dies, cum sequentibus alius canentur.* 553.1
templa an transmutari possint: & quibus de causis. 3.1
tempus praeteritum, quare ab Apostolo vocatur nox, & nostrum, vocatur, dies, 559.2
terentiores hominum tres sunt. 478.2
tentationes diaboli quadruplices sunt. 593.1
tertia hora, quare recitatur, 572.1. & 2.
Item, cur appellatur Tertia, non secunda. 573.1. *Amplius, de Versiculis eiusdem similiter, de Sexta & Nona.* *ibid.*
ter, y articuli symboli, maioris expositio, 379.1
ternarius numerus psalmodum in nocturnis matutinis, quare tantum tres, & non plures. 548.1
tertius unus sufficit, quod ecclesia sit consecrata, & quod quis sit baptizatus, & quare. 22.1
- testes antiquiores sunt preferendi ceteris* 150.1
testimonia de Missae sacrificio, fol. 252
1. col. 1. & 2
tonsura aliquando accipitur pro corona. 127.1
tonsurati tenentur portare coronam 127.2
tractus, quare in Septuagesima non dicitur omnibus diebus, sed tantum in Dominicis. 327.2
tractus, unde dicatur: & quid representet. 326.2. *Item, cur habet plures versus.* 327.1
tractus quid significat. 285.2. *Item, quare prolixius cantatur.* *ibid.*
tres sacerdotes, qui obviam veniunt coram episcopo ad Altare accedenti, quid noverent. 298.2
tres episcopi ad minus debent esse in ordinatione episcopi. & quare. 182.2
tres cruces, quae sunt ad, pax Domini sit semper vobiscum, quid noverent. 485.2
tria sunt in unoquoque sacramento. 162.1
tria consideranda sunt circa institutionem sacerdotum. 254.1
tria sunt, in quibus praecipue divina lex constituta. 259.2
tria tempora, scilicet, natura, legis, & gratiae, tres habent distinctiones, & quae sint. 549.1
tria sunt in rerum natura, quae in bonitate, aut malitia limites sua conditionis excedunt, 160.2
trina lavatio manuum sacerdotum, quare fiat, nempe, ante Missam, in Missa, & post Missam. 493.1
Trinitas Sanctissima, quomodo est in hostia. 61.1
Triplex explicatio caeremoniarum Baptismi. 41.2
tu autem Domine miserere nostri, cur dicitur in fine lectionis. 531.1. *Item, cur post missam.* *ibid.*
tunica quid significet. 236.1. *Item, cur non emittitur.* *ibid.*
thurificatio, quare fiat post oblationem. 400.2. *Item, quomodo fiat.* *Amplius, quare incensatur altare.* 400.2
thurificatio, quare fiat bis in Missa. 287.1
thuribulum, cur est apertum superius, & clausum inferius. 291.1

Index Rerum Notabilium.

- Thurisferarij** cum peruenit fuerint ad altare, cur postponuntur, qui erant primi. 291. 2. Item, quare ibi stant vsque ad Kyrie eleison. *ibid.*
- Thurisferarius**, cur antecedit careforarios. 291. 1
- Thurificatio**, cur fiat. 298. 2. Item, episcopus, cui incensum apponit in thursibulo. 299. 1
- V**alor missa, quomodo considerari potest. 268. 2
- Vasa sacra**, cur fiant tam pretiosa? 33. 2
- Verba canonis Missa** sunt profunda. 462. 2
- Versus**, unde dicitur. 326. 2. & 513. 2
- Versus nocturnalis** quid significat. 529. 1
- Versus**, qui dicuntur, ad Tertiam, Sextam, & Nonam, quare dicuntur cum Nema. 574. 1
- Versiculi**, quare dicuntur, & cur Orientem versus. 528. 1. & 2. Vel cur altare versus. *ibid.* Item quid significant. *ibid.* 2. & cur cantantur a pueris. Amplius de eorum qualitate, & quare a pueris. 529. 2
- Veni sponsa Christi**, quare dicitur ter a monialibus cum induuntur: & suscipe me Domine, a clericis in emitendo professionem. 527. 1
- Verbum** quid. 99. 2. Item, cur Christus dicatur Verbum. *ibid.* Amplius, cur dicatur imago patris. 150. 1. Item, quare dicatur filius David.
- Vertex**, cur ungetur. 26. 2. item, 42. 1
- Vestes sacerdotales** aliud significant in capite Christo, & aliud figurant in membris. 228. 2
- Vespere**, quare dicuntur sub vna antiphona: tempore paschali. 525. 1
- Vesperinum officium** quid significet. 585. 1. Item, cur dicuntur quinque psalmi. *ibidem.*
- Vestimenta sacerdotum**, cur sunt tam pretiosa, nempe, quae ad usum sacrosancti seruiunt. 218. 2
- Vestis candida**, quare datur baptizatis. 46. 2. Item, quid significat. 47. 1
- Vestis longa clericorum** quid notet. 125. 2
- Vestimentum pontificum**, quare pretiosiora sunt vestimentis simplicium sacerdotum. 219. 1. & 2
- Vir**, & uxor non possunt leuare ad sacramentum Confirmationis. 57. 2
- Virga**, quare ponatur super crucifixum. 19. 2
- Viri in ecclesia**, quomodo stant & teneantur. fol. 4. col. 1
- Vicissitudines lectorum** quid notent. 531. 2
- Virgo Maria** qua adoratione adoratur. 61. 2
- Virgo**, quare velatur, & non vidua. 266. 1
- Vinum**, unde dicitur. 393. Item, vinum, & panis vnum tantum sunt sacramentum, & quomodo. *ibid.*
- Vinum**, quare offertur separatim. 393. 2
- Violaceus color** quid significet. 248. 1
- Violaceo colore**, quando, & quare utatur ecclesia. 247. 2
- Viridi colore**, quando, & quare utatur ecclesia. 247. 2
- Virtus crucis** quanta sit. 292. 2
- Visitatio episcoporum** circa quae debet esse. 249. 2. Item, unde habuit originem. 250. 2
- Vita**, & mores parochorum, quoniam debet esse. 166. 1. per totum.
- Vitulus**, quare offerebatur in lege vet. 28. 1
- Viuere in communi in ecclesia**, quamdiu durauit. 185. 2
- Voluntates religionum**, quomodo deducuntur ex sententia Christi. 527. 1
- Voluntas Dei duplex**, nempe, beneplaciti, & signi. 477. 1
- Votum castitatis** quot modis solemnizatur. 527. 1
- Vnctio duplex**. 26. 1
- Vnctio extrema** a quo instituta. 76. 1. Item, eius materia, quae sit. *ibid.* Amplius, forma eius est septuplex. praeterea, an imprimat characterem. *ibid.*
- Vnctiones altaris**, et uasorum, quare fiant. 32. 1
- Vnctio in fronte**, quare fiat ab episcopo. 56. 1
- Vndecimi articuli symboli maioris expositione**. 382. 1
- Vsus benedicendi vestes sacerdotales**, est antiquissimus. 34. 2
- Vsus cantandi in ecclesia**, quare introductus sit. 122. 2
- Vsus consurgere**, unde habuit originem. 126. 1
- Vxor an debeat magis esse diligenda, quam mater**. 85. 1
- Vxor resuscitata an sit libera**. 49. 2
- Vxoratus an possit petere debitum in illa die sua communionis**. 69. 2
- Viri clerici teneantur ad oblationem**. 397. 1

FINIS INDEX RERUM NOTABILIUM.

N O V V M

RATIONALALE DIVINORVM OFFICIORVM,

Auctore

D. IO. BAPTISTA RVBEO GENVENSE
Congregationis Somaſchæ.

D E E C C L E S I A. Cap. I.

Celeſtium, alia eſt corporalis, alia ſpiritualis. Corporalis eſt illa, in qua celebrantur diuina, de qua Felix IV. epiſtola 1. cap. 1. ita ait. De Eccleſiarum conſecratione, & de miſſarum celebrationibus non alicubi, quam ſacratis Domino locis abſque magna neceſſitate fieri debet. Sanctus verò Clemens Martyr epiſtola 3. dicit. Hic ergo, hoc eſt in preſenti vita poſitos, oportet vos agnoſcere voluntatem Dei, ubi, & agendi, & ſacrificandi eſt locus: quoniã in alijs locis ſacrificare, & miſſas celebrare non licet, niſi in his, in quibus Epiſcopus prius iuſſerit. Hæc Apoſtoli a Domino acceperunt, & nobis tradiderunt. Felix idem IV. ibidem loco citato, inquit: non in alijs locis, quam in domibus ſacratis ab Epiſcopis, miſſas celebrare, nec ſacrificia offerre Domino debemus. Et hoc non in

domibus, quia in ſacris Canonibus ſacrificia in domibus offerri prohibita ſunt: ſed in Tabernaculis, diuinis precibus à Pontificibus dicatis; & in menſis Domino ſacratis, & ſacrata vntione à Pontificibus delibutis. Vnde malè agunt ſecundum Chryſoſt. ſententiam, qui in domibus ſuis celebrare faciunt; nam ait ipſe in homil. de Sancto Philogonio: Chriſtus de cælo in terrã venit vt nos viſitaret: hodie mulierculæ nolunt facere quattuor paſſus ad eccleſiam vt videant Creatorem, & Redemptorem ſuum: quam eſcuſationem habebunt? exciperem ego tamen hæc auctoritate prælatos. quorum domus tota debet eſſe orationis locus: & Reges, ac Principes vt facilius poſſint pauperibus audientiam præbere, quod eſt religionis officium: denique orare melius eſt in publico cū alijs hominibus in Eccleſia, quam in priuato loco 41. diſt. parſimoniam. Eſt ſicut non alij, quam ſacrati Do-

A
mino

mino sacerdotes debent missas can-
rare, & sacrificia super altare offer-
re: sicut in alijs quam in præfatis
locis missas cantare, aut sacrificia of-
ferre licebit. Hoc idem confirmant
Cœcilia. Vnde Concil. Maguntin. c.
2. ait cap. 9. Missarum solemnia non
vbique, sed in locis ab Episcopo con-
secratis, vel vbi ipse permiserit, ce-
lebranda esse censens. Hi omnes
loquuntur de ecclesia materiali. Nec
est recens Ecclesiarum vsus, sed ab
Apostolis introductus, nam & Apo-
stolus apud Cor. dicit Ecclesiã fuisse
dicatam, in qua omnes conuenire,
& inã lucare Dominicam Cœnã po-
terant, in Antiochia Sanctus Petrus
edificauit Ecclesiam illam domum
quam dedit illi Theophilus, vt ait
Clemens lib. 10. recognitionum. Et
Nicepho. lib. 2. cap. 35. item Sanctus
Andreas apud Constantinop. adifi-
cauit & ipse Ecclesiam; vt refert idẽ
Niceph. ibidem cap. 39. Thomas in
India vt idem, ibidem cap. 40. & S.
Fillipus, & Sanctus Bartolomæus in
Syria, ibidem cap. 41. Item & alij
hoc fecerunt, vt refert Abdias lib. 6.
Histor. Apostolicæ: vt de Sanct. Si-
mone, & Iuda autumnat. In hac au-
tem Ecclesia orandum est, quia ad
hoc est inuenta, vnde Psalm. 28. In
Ecclesijs benedicite Domino de fon-
tibus Israel: & tibi. Introibo in do-
mum tuam, adorabo ad templum
sanctum tuum, & confitebor nomi-
ni tuo. Psalm. 94. alioquin frustra tan-
to studio, tantoque dispendio tem-
plum Domini fieret nisi gratius in
eo adorari acceptaret. Vnde Solo-
mon in templo constructo & dedi-
cato orant ad Dominum, vt qui-
cunque illud ascenderet pro pecca-
tis suis, vel pro quacunque tribula-
tione, clamans ad Dominum, in his,
quæ iuste postularet, exaudiretur,
quam orationis formam sequitur
ecclesia in oratione, quam recitat in

Vdedicatione Ecclesiæ. Adhstunt enim
Angeli ibi adorantibus, vt deuotas
eorum orationes Dominum offerat,
secundum illud Psalm. 135. In cõspẽ-
ctu angelorum psallam tibi, adorabo
ad templum sanctum tuum ad con-
sistendum nomini tuo Domine. Re-
quiescunt etiã ibi sanctorum reli-
quix, quæ nobis deuotè Deum ador-
rantibus suis assequuntur precibus,
quod nos meritis nostris non valemus:
immo ad adorandum Deũ fuit
necessarium Ecclesias inuenire, ca-
piẽdo tamen necessarium (vt ait Ni-
der in præceptorio suo cap. 13.) pro
congruo. i. congruum fuit ad Deum
adorandum Ecclesias inuenire, &
hoc propter tria. Primò; si non esset
aliquis locus deputatus orationi, tũc
nesciretur vtrum homines orarent,
vel non, & multi orare omitterent;
& licet orationes (vt diximus, & am-
plius dicitur) possint fieri in omni
loco, nihilominus fructuosius in Ec-
clesia effunduntur. Secundò; quia va-
dens ad locum orandi plus laboran-
do amplius meretur; Tertio; vt ora-
tionis locus ad orandum excitet &
moueat tam orantem, quã viden-
tes orare: sicut locus comedendi ex-
citat appetitum cibi, & mensale ad
idem, & comedentes incitant alios
ad comedendum, similiter dicẽdum
est de orantibus in Ecclesijs. Hac il-
le. exemplum tibi sint loca montuo-
sa vbi Ecclesiæ non reperiuntur, at-
qui homines raro, vel nunquam in
domibus suis orant, nec missas, nisi
fortè semel in Paschate (vt ego vidi,
& audiui) intersunt, in Plateis verò,
& in publico more Pharisæorum or-
rare, a Domino prohibemur. Quod
autem Apost. 1. Tim. 2. ait: volo vos
orare in omni loco, leuantem putas
manus, sine ira, & disceptatione, ad
internam pertinet orationem, & non
ad externam quæ fit in Templo.

Notatione hic dignũ est quod hæc
Templa,

Templa, seu loca sanctorum possunt aliquando transmutari vt patet de consec. distint. 1. quod quando fit, hoc contingit quatuor de causis: prima cum necessitas persecutorum loca eorum grauauerint. Secunda, cum difficultas locorum fuerit, vt pro aeris intemperie 74. distint. quorundam malorum. Tertia, cum malorum societate grauatur: nam propter malitiam populi transfertur sedes. 25. q. 2. Ita nos, propter malitiam enim populi Episcopus renuntiat dignitati. Extra. de renunt. nisi vers. propter malitiam plebis. Quarta causa est, scilicet causa meliorationis 16. q. 7. cap. 41. si quis vult.

Hæc autem Ecclesia materialis pluribus nominibus decoratur. Quandoque dicitur Tabernaculum, de consec. distint. 4. cap. nequaquam: vt etiam supra dixit Felix Papa 4. Quandoque dicitur templum, quasi tectum amplum, in quo Regi Deo sacrificia offeruntur. 26. quest. 9. sed illud. Quandoque Basilica, Latine Regia, quia ibi regi Deo seruimus. Et quandoque oratorium, quia ibi orare debemus. Oratorium autem non consecratur, quia non ad celebrandum, sed ad orandum ædificatur. de consec. distint. 1. Vnicuique fidelium, ibi non licet ministrare sacramenta, nisi de consensu Episcopi. ead. dist. clericos. Secus faciens debet deponi. Tamen quilibet locus orationi dicatus Oratorium dici potest. Nonnulli etiam dicunt, quod vocatur etiam cœnobium, sed hoc potius spectat ad loca religiosorum vbi vita communis ducitur. Cinos Græcæ, Latine communis, & vios, vita. Si verò dicatur sacellum, est, quia est locus paruus Deo sacratus.

Forma autem Ecclesiæ debet esse oblonga, & Orientem versus: ita Clemens lib. 2. constituit. Apostolic. cap. 507. ita Sancti Apostoli qui nu-

tu spiritus Sancti, Ecclesiastica ordine disponebant. Oblongas esse debere Ecclesias atque amplissimas inuuit D. Bernar. in Apologet. suo ad Abbatem Cluniacensem. Dum verò in modum nauis iubentur extrui, monemur nos in mundo versari tanquam in mari, quod vt ventorum agitari atque turbari solet, nec aliter quam in nauis Ecclesiæ tuto traieci potest. Ea vero in altum sæculi ita narrat, ait Ambros. serm. 11. de mirabilibus, vt pereunte mundo omnes quos suscipit seruet illæfos. Ecclesiā nauem appellat S. Clemens epist. 1. Iacobum fratrem Domini, & Anacleus. Epist. 1. de oppressione Episcoporum.

Fuit autem traditum ab Apostolis eodẽ Clemente auctore, ædes sacras cõstrui Orientẽ versus. A quibus itẽ precandi ad Orientem traditionem acceptam testantur Iustinus martyr, Athanasius, Basilus, Augustinus, Damasus & alij complures. Sanctus Athanasius de plurimis & necessarijs quæstionibus quæst. 14. quærit: cur Christiani adorent ad mundi plagã Orientalem. Iudæi vero Austrum versus: tandem respondet, ideo fideles adorare ad Orientem quia spiritus sanctus per Dauidẽ prophetã præcepit Psal. 131. Adoremus ad locũ vbi steterũt pedes Domini. Quod si Iudæus obijciat, vbi steterunt pedes Domini? Zach. propheta cap. 14. ita docet cum ait: In Oriente pedes Domini stabunt in monte oliuarum è regione Ierusalem. Et paulo post: Non ideo adoramus Dominum ad Orientem quod in ea parte mundi Deus aliquo modo circumscriptus habitet, sed quia Deus lux est vera &c. Et ad finem responsionis: Audiant verò fideles, & discant quod Sancti Apostoli Christianorum Ecclesias ideo iusserunt, Orientem versus suas fundere preces, vt ad par-

disum, vnde cecideramus respicientes, suppliciter a Deo petamus, & a nostro Domino, vt in antiquam nos patriam & locum vnde cecidimus restituere velit.

Vnde nonnulli conijciunt in Ecclesijs Christi Crucifixi imaginem, quæ super trabem ponitur, Occidentem respicere, vt cum primum in quibus sacras aecedimus, oculis nostris oppositam Crucifixi effigiem, proni facie ad ipsam conuersa, Christum Orientem versus adoremus. Vnde Pacatus in panegirico, ait: In eam cæli plagam conuertimus, a qua lucis exordium est. Quod vero templum Domini non erat Orientem versus, Dominus ita præcepit ad arcendam idololatriam, quia gentes solè Orientem adorabant, ait D. Thom. 1. 2. q. 3. art. 3. ad 4. Vnde Anastasius Nicenus quæst. 8. in Scripturam: conuersum inquit, erat templum Salomonis non ad Orientem, ne precantes solem orientem adorarent, se Dominum solis: tum quia tabernaculum ordinabatur ad significandum mortem Christi, quæ per occasum indicatur. Vnde Ps. 67. qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi.

Idè S. Clem. li. 2. ibid. c. 57. ait laici sedeat in Ecclesia cum omni quiete & ordine. Mulieres quoque separatim sedeant. Idem S. August. 3. de Ciu. ca. 28. Rursus inter mulieres in ecclesia, virgines separantur a corruptis. S. Clem. dicto cap. Hoc fit Genus. Virgines. n. sine matribus adire Basilicas martyrum & ecclesias prohibet. S. Hieron. epistola ad Letam de institutione Filie.

Spiritualis autem Ecclesia est fidei, huius collectio. de consecration. distinction. 1. de qua dicitur Numer. 20. Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem, &c. & 3. Reg. 8. omnis autem ecclesia Israel itabat. & Pl. 21. In medio ecclesiæ laudabo

te. & Matt. 16. & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Ibidem. Si tenon audierit dic Ecclesiæ. Num forsan lapidibus & nequaquam, sed prælati. Et ad Rom. 16. saluat vos omnes Ecclesiæ Asiæ. Et 1. Pet. 5. saluat vos Ecclesia quæ est in Babylone collecta. Sicut enim corporalis ex congregatis lapidibus constituitur: sic & spiritualis ex diuersis congregatur hominibus.

Ecclesia vox Græca est, Latine multitudinem, cæcum aut conuentum significat: multitudinem dico non omnem sed conuenientem & conciliatam in vnam aliquam societatem: Et licet varia sint formæ humanarum societatum, & varia item illorum nomina: vbi tamen homines inter se conueniunt ad finem supernaturalem assequendum & habendum in fide & cultu Dei, ac religionis, & spe salutis inde adipiscendæ, eiusmodi hominum societas apud scriptores ecclesiasticos Ecclesia solet appellari. Ergo Ecclesia est communitas, siue collectio Christi fidelium ordinata ad finem supernaturalem. Sic ait Torquemada lib. 1. de Ecclesia c. 1. Hæc etiam Ecclesia spiritualis varijs modis dici solet: vel pro vniuersitate Christianorum, vel pro vniuersitate vnius nationis, aut Prouinciæ, vt patet ex locis citatis: vel pro Episcopis, aut Presidentibus Ecclesiæ: vel pro Clericis, & Ecclesiasticis Viris; & interdum dicitur Ecclesia impiorum, & malignantium, & Ecclesiæ Sathanz, iuxta illud Psal. 137. Odiui Ecclesiam malignantium. Nos tamen de hac non habebimus sermonem.

Hanc autem Ecclesiam nostram spiritualem (ut iuxta Nicenam professionem credimus) vnam esse, sanctam, & Catholicam, & Apostolicam firmiter asserimus. Vna est, iuxta id Cant. 6. Vna, est Columba mea, & perfe-

perfecta mea, vna est matris suæ. Et sicut Agar & Ismael figurarunt carnales ueteri testamenti, sic Cetura & filij eius hæreticos, qui se dicuntur ad nouum pertinere: sed Ecclesia, quæ per Sarâm designatur vna remanet tanquam vxor & sponsa; patris nostri Abrahamæ idest Christi: & aliæ nominantur concubinæ.

Hæc eadem Ecclesia cõstat ex omnibus fidelibus, non solum presentibus, verum etiam præteritis, & futuris: alioqui tot fingeremus Ecclesias, quot secula extiterunt, & erunt. Vnitas autem Ecclesiæ consistit in multis vnitate capitis, fidei, sacramentorum, spei, caritatis, spiritus viuificantis, beatitudinis, & Rectoris ac Pontificis præsentis. Quorum pleraque complectitur Apostolus in epistola ad Ephes. 7. dicens. Vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe uocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma. Hæc quidem via est certissima, qua Ecclesia Catholica discernitur ab Hæreticorum conuenticulis: eadem enim vnica est & in vnitate consistit. Sectas vero Hæreticorum varias, & dispersas, & sibi semper constat esse contrarias, ait Chrys. 12. 1. ad Corinth.

Sæcta dicitur Ecclesia, quia a Spiritu sancto sanctificata: quia munda a corruptione: quia firmata lege diuina: quia Christi sanguine respersa: quia cultui veri Dei dedicata: quia sancta est in votis, in sacrificijs, in ministerijs, in carimonijs, & obseruationibus: quia virtutibus, gratijs, & spiritualibus bonis, ditata, & sæcunda est: quia optimis, iustissimis, & sanctissimis legibus gubernatur, & regitur, quia scientia sanctorum habet, & notitiam diuinitatis: quia sacramenta habet, quibus homines sanctificantur. Demum sancta dicitur, & rectè, quia est columna, &

firmamentum veritatis, & corpus Christi, qui caput eius est, Ephes. 1. & 1. Timot. 3. Torq. ibidem.

Catholica idest vniuersalis dicitur ecclesia, quia a nullo certo loco, nulla regione, aut Patria, aut gente, natione, aut populo, nullo denique tempore conclusa, aut circumscripta est: sed generaliter extendens palmites suos in Orbe vniuersum, in tempora quælibet præterita, presentia, & futura, secundum seriem successio- nis nascentiũ, & descendentiũ cõtinuata, sub vno Duce inuisibili Deo, in vnitate fidei, & religionis: est ergo Catholica, quia toto Orbe diffusa: quia vsque in finem seculi permanebit: quia ex omni gente, natione & populo; quia ex omni sexu, & cõditione constat: quia generalem doctrinam habet visibilium & inuisibilium, cœlestium, & terrestrium; quia habet præcepta vniuersalia: vltimò quia omnia peccata relaxat, Isid. lib. 1. de offic. Eccl. cap. 1. Michael Medina lib. 5. de recta in Deũ intentionem cap. 13.

Apostolica quoque dicitur Ecclesia, multis de causis. Primo, quia in Apostolis initium habuit, secundum tempus gratiæ reuelatæ. Ad hoc quia superædificata est ab Apostolis, dicente Paulo Ephes. 2. superædificati estis super fundamentum Apostolorum; Deinde quia Apostolorum fidem, prædicationem, documenta, & auctoritatem retinet, & obseruat. Præterea quia religionis ritus, & institutiones, obseruationes, atque traditiones Apostolicas habet, atque custodit. Post hæc Apostolica dicitur, quia ad exemplum cœlestis Ierusalem effigiata, & ordinata est. Demum Apostolica rectè nominatur, quia Cathedram habet Apostolicam, quam Deus esse voluit in Ecclesia, quæ ab Apostolis Petro, & Paulo glorioso martirio consecra-

ta est. Pelagius lib. i. de planctu Ecclesie art. 63. in fi. & Torq. lib. i. capit. 18. ibid.

Incepit autem Ecclesia à primis illis parentibus humani generis, qui post diuini præcepti præuaricationē a Deo spem veniæ acceperunt in sanguine mediatoris Christi Iesu, mediatoris Dei, & hominum, pro salute humani generis offerendi: in qua fide qui conuenerunt, ad hanc Ecclesiam pertinuisse dicuntur. Et hæc nostra Catholica, & Apostolica Christi Ecclesia: nec alia est ab illa veteri, sed & hæc, & illa veluti quædam ciuitas magna fundata est super Christum, quem Patres expectarunt, Prophetæ prædixerunt, & Apostoli aduenisse prædicarunt; Ioannes verò demōstrauit presentem, Aug. lib. 10. de ciuit. cap. 25. Hæc est ergo illa vniuersalis Ecclesia mater Christianorum verissima; extra quā nullus homo potest saluari. Vnde Cyprianus tractatu de simplicitate Prelatorū verè atque eleganter scripsit. Quisquis ab ecclesia segregatur adultere iugitur, a promissis Ecclesie separatur, nec pertinet ad Christi præmia. Qui relinquit ecclesiam Christi alienus est, profanus est, hostis est; habere iam non potest Deum, patrem; ut ecclesiam nō habet matrem. Sicut non potuit euadere mortem, qui extra arcam Noe fuit, sic qui extra Ecclesiam fuerit foris, non euadet mortem eternam. Quam sententiam Tertulianus quoque docuit de oratione, & Aug. ac reliqui Catholici omnes idipsum vno ore consentiunt: ut Epiphanius, & Chrysof. sermone de Pentec. Nota secundum Aug. in lib. de fide Christiana, quod tria sunt quibus hæc Ecclesia per orbem diffusa regitur, & subsistit, scilicet, Scripturæ noui, & veteris testamenti, & traditio Patrum, & vniuersalis, & particularis institutio,

vel consuetudo. Primis duobus modis vniuersaliter tota regitur Ecclesia: particulari verò institutione, vel consuetudine non tota, sed pro locorum varietate regitur, & gubernatur, pro ut vnicuique visum est, quia qualibet prouincia abundat in suo sensu, 76. dist. vti nam & extra de sepulturis cap. certificari. Romana autem Ecclesia obtinuit a Cōstantino hoc priuilegium, ut obtineret Principatum inter omnes Ecclesias, in quo priuilegio possessiones, & insignia dignitatis ei concessit, & hoc fecit eo tempore quo ipse ad partes Orientales se transtulit; cum in eodem loco duo Pontifices non bene morarentur. Et statuit ut nullus contra hoc priuilegium veniret, & penam minatur contrafacientibus. dist. 50. cap. 14.

Hæreticorum Ecclesia nunquid est vna? nequaquam; est enim pluribus heresibus scissa: Nunquid sancta? minimè. Quid enim sancti esse potest hæreticis violata fidei? quid catholica? tantumdem. Quia vniuersalis non est: non tempore, non loco, non populo. Nunquid Apostolica? nec hoc quidem. Nam quid Apostolicum quæso habet? non cathedram, non successionem, non doctrinam, non traditionem vllam Apostolorum. Est ergo Lutheranorū, & hæreticorum omnium Ecclesia, non sanctorum, sed malignantium: non vna, sed varia, & multiplex; nō sancta, & pia, sed impia: non catholica, non apostolica, sed Sathànica, & apostatica. Vbi (animi gratia) nota quoque hæreses ex multis causis nascuntur: & prima omnium hæresum causa est, immodicus amor sui. 2. Timot. 3. In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipso amantes &c. Secunda, est gloriæ cupiditas: ita Greg. super 6. Job, & Aug. in lib. de vit. cred. ibi

Ibi ex qua scilicet fit pertinacia, ita & in diuini etiam fallaciam, Isa. 6. ex cæcavit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis, & intelligant corde. & ad Ephes. 4. obscuratum est insipientis cor eorum, dicentes etiam se sapientes stulti facti sunt. Tertia causa est, peculiariis alicuius vitij: inest enim singulis hominibus a natura pronitas quædam ad aliquod vitium, etsi non omnibus ad idem: nam, alius ambitione, alius auaritia, alius luxuria detinetur, vnde in eo ad quod procliuus est, facile labitur, vnde Chérinus, qui carnis delicias sperans, dixit habituras in illa promissa beatitudine. Quarta causa est assidua in libris Gentilium & Prophanorum hominum lectio, & hoc maxime si illis ab infantia, sine illa rerum discretionem imbutus est, vnde Iere. 13. dicitur: si mutare potest Ethiops pellem suam, & Partus varietates suas; & vos poteritis benefacere eum didiceritis malum. Tam enim efficax est consuetudo, vt transeat in naturam. Vnde ad Colos. 1. ait Apost. Videte, ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inane fallaciam. Et Tert. de præfati. hæret. ibi. ipsæ denique hæreses a Philosophia subordinantur; nõ sunt tamen omnino tollendi libri Gentilium, quoniam in multis nos docere possumus, quorum cognitio, est admodum necessaria ad sacrorum librorum intelligentiam. Diffinitiones, & diuisiones habemus a Logica & Metaphisica, rerum causas, origines, & proprietates, ostendit Phisicus, ex quatum cognitione multa in scripturis abscondita nobis reuelantur. De Moise dicitur quod doctus fuerit in omni sapientia Egyptiorum, Act. 7. August. libr. 2. doct. Christiana cap. 28. Quinta causa heresum est zelus, sed non secundum iustitiam, secundum quam lapsus est Io. Hus:

& Martinus Luther, qui zelo, & odio mala vitæ Clericorum, & quorundam monachorum temperant debæchari in Clerum, in Pontificem Romanum, in Ecclesiasticos ordines, & in Monachos omnes, cui morbo aliter obtinandum erat, admonendus enim erat Clerus atque corrigendus, non tamen tollendus, male quidem medetur, qui infirmum iugulat, etiã si de salute desperet: de quibus dicit Apost. ad Rom. 10. Testimonium. n. perhibeo illis, quod emulationem quidem Dei habeat, sed non secundum scientiam, ignorantem enim Iustitiam Dei, & suam volentes statuere, Iustitiæ Dei non sunt subiecti: veri autem catholici zelum habent multo certè ardentiorum, tamen secundum scientiam, quia cognoscentes Iustitiam Dei, & suam nequaquam querentes statuere, iustitiæ Dei subiiciuntur, quæ non permittit minus malum per quoddam aliud maius tolli. Sexta causa est, Prælatorum negligentia: munus enim Prælatorum est vigilare super gregem sibi commissum, ne scilicet aliquid superueniat, quod gregi possit nocere: vnde cum Christus verus, & bonus omnium Pastor nascitur (dicit Lucas 2. cap.) quod Pastores erant in regione eadem vigilantes &c. Et Paulus Act. 20. ait: attendite vobis & gregi vestro, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere ecclesiam Dei: vnde Mat. 13. dicitur: Dum dormierent homines inimicus homo superfeminauit zizania in medio Tritici. Septima causa est defectus prædicationis verbi Dei, quod enim populus careat prædicatione verbi Dei, culpa est Prælatorum, quibus dicit Mat. vlt. prædicate Evangelium omni creaturæ. Et 1. Pet. 5. Pascite qui in vobis est gregem. Vnde Tren. 4. dicitur Paruuli petierunt panem, & nõ erat qui frangeret eis. Octaua causa est, sacra-

facrarum scripturarum in linguam maternam seu vulgarem translatio, vnde euenit, vt ab hominibus sine vilo personarum discrimine legantur: hæresis enim nunquam ex factis litteris, sed ex illarum peruersa intelligentia oritur. Vnde 2. Pet. 3. loquens de epistolis Pauli dixit: in quibus sunt quedam difficilia quæ indocti, & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum perditionem: & de his loquens Paulus. 1. Tim. 1. dicit, eos non intelligere, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant, qualiter autem vulgus sciet cognoscere parabolas? Qualiter aptabit similitudines? qualiter distinguet figuras locutionis? qualiter rerum proprietates considerabit? quo pacto sciet conferre præcedentia sequentibus, & media virtusque? Nona causa hæresis est indifferens prædicatio verbi Dei per quoscunque sine vilo discrimine, & sine vlla examinatione: nam cum duo sint maxime necessaria ad prædicandum, bonitas scilicet, & doctrina, multi sunt prædicatores quibus horum alterum deest, multi quibus deest vtrumque: est enim valde necessaria in Prædicatore doctrina, cum ad hoc tendere debeat; nemo docere populum. Nec fat est quod sit doctus, sed requiritur etiam quod sit bonus, cum sepe, sint potentiora exempla, quam verba. Saluator enim prius cepit facere, deinde docere. Act. 1. & Daudj Psal. 40. petijt prius dari sibi spiritum rectum, sanctum, & principale, postea ait. Doccebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Nam vt Greg. ait: cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio cõtemnatur. Decima hæresum causa est multorum Episcoporum, & aliorum sacerdotum indignitas, vt etiã suarum animarum curam non habeant: nam Eccles. 14. Qui sibi ne-

quam est, cui vnquam bonus erit? vnde Paulus ad Tit. 1. Oportet Episcopum sine crimine esse, & Mat. 16. si cæcus cæco ducatum præstat ambo in foueam cadunt. Et Ierem. 10. quia stultè egerunt Pastores, & Dominum non quaesierunt, præterea non intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est. Et Eccles. 10. Rex insipiens, perdet populum suum. Vnde cima, & vltima causa, ex qua oritur hæresis est superbia, auaritia, & luxuria. De superbia dicitur Rom. 1. oblocuratum est cor insipiens eorum, dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt. De auaritia dicitur 1. Tim. 6. qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa, & nociua quæ mergunt hominem in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt a fide, &c. De luxuria dicitur Eccles. 19. vinum, & mulieres appostare faciunt sapientes. Abeant ergo post adinventiones suas isti prauis seductores. Hoc ergo nomen Ecclesia, magis conuenit spirituali quam materiali; quia homines & non lapides conuocantur, vt nomen importat in hoc loco.

Decoratur etiam hæc Ecclesia spiritualis pluribus nominibus. Quæ doque dicitur sponsa, quam Christus sibi in fide desponsauit. Vocatur autem sponsa Christi & nõ vxor, quia adhuc per delictum potest separari ab ipso (non tota sed in partibus) sicut sponsa à sponso ante consummatum matrimonium, sed in futuro sæculo dicetur vxor, quæ modo sponsa dicitur 7. q. 1. sicut vir. Et Christus dicitur sponsus quia quotidie vocat bonos, & malos ad nuptias suas per Baptismum, & Penitentiam. Item aliquando comparat se Ecclesia sponso, propter Prælatos, & Viros perfectos: sponsa verò propter

per proficientes, & subditos. Hac ecclesia est illa, de qua dicitur, *Astitit regina a dextris tuis. i. ante Christum: & Rata a dextris non à sinistris, vt sinagoga, quæ ad temporalia respiciebat signata per sinistram.* Sed ecclesia in spiritualibus præcipue se exerceat, quæ significatur ponde xera. A dextris ita sit perna cõtempnans relinquens terrena. Quãdõque dicitur *Sio: eo quod ab hac peregrinatione longè: p̃õlita promissionibus rerum Cælestium speculatur, & ideo Sio, id est, speculatio nomen accepit.* Pro futura verò p̃õlita Ierusalem interpretatur: nam Ierusalem interpretatur *visio pacis.* Quandoque dicitur *Vidua, vel nigra,* quia propter pressuras nigrescit, & vt Rachel non consolatur: vel dicitur vidu ratione absentibatis sui s̃õsi, quia Christo sponso suo mortuo in Cruce, demum est resurrexerit, tãmen in cælum ascendit, & permanet præsentia corporali. Aliquando dicitur *Virgo* ratione integritatis fidei, & sanctæ conuersationis, quia in nullo vicio corrupta. Quandoque figuratur meretrix propter ecclesiam de gentibus congregatam, & quia nulli claustrigremium reddentis ad se, vel dicitur meretrix dum vitij seruit: beneficij Dei abutens, ostendendo turpitudinem suam id est vitia. Quandoque ciuitas propter communionem sanctorum ciuim, murata propter munitionem scripturarum, quibus arcetur hæretici. Demum dicitur mater, quia quotidie in Baptesimo spirituales Dõditos parit, 9. qu. 12. qui abstulerit, & quicquid Synagoga accepit per legem, hoc nunc accepit a Christo sponso, Ecclesia. Quandoque vocatur vinea, in qua sunt palmites profferentes vitas, & qui produunt labruscas. *Matt. 21. vocatur aræsin, quia sicut est Tritibus, ita sunt & Paleæ.* Ap̃e figuratur vinea multiplici de causa secundum *vg. Carã. super Psal. & prima est propter ligni abscissum in unum,*

tem, non enim est vtile lignum vitæ abscissum nisi ad combustionem. Sic homo ab ecclesia separatus numero, vel merito. Vnde Christus *Io. 15. ego sum vitis, si quis in me non manserit s̃õ. vnitus per charitatem, per quam quis merito est in vinea ecclesie, mitteretur foras sicut palmites, & arefecerit, & in ignem mitteretur, & ardet.* Secunda ratio est propter fructus suauitatem, sola enim vinea vinum habet, quod lætificat cor hominis, & confortat. Sic sola ecclesia habet vinum doctrinæ salutis animam lætificantis & confortantis. Tertia ratio est, quia sicut pinguedine debilitatur vinum & luxuria tur vinea, id est superfluos producit palmites: sic in ecclesia ex abundantia temporalium, nascitur luxuria in palmitibus, id est clericis & laicis, & ex hoc inspidatur, & inspidum fit vinum, id est doctrina ecclesie, vt de eo dicit *valerianus Isai. 17. vinum tuum mictum est aqua, id est, carnali voluptate inspidum factum.* Et propter hoc Dominus visitat ipsam vineam sæpe abscindendo palmites, id est, superfluitates temporalium per varias afflictiones vt magis fructifera: Vineam etiam radicãta inter prata, & in eminenti loco in radio solis melius facit vinum. Sic illi de ecclesia qui sunt fundati, & radicati in duritia penitentia, in eminentia vitæ contemplatiue, in seruore dilectionis, & beneuolentiæ melius docent, & operantur. Votatur ager in quo cum tritico crescit & zizania. Est & sagona, in qua congregantur boni & mali pisces: *Matt. 13. comparatur regi, in quo sunt hædi, & oves, & arietes, & hirci. 1. Pet. 5. comparatur domui, in qua sunt vasa aurea, & argentea, similiter & lignea, ac fictilia, quedam in honorem, quedam vero in cõmuniã. 2. Tim. 2. comparatur decem virginibus, quarum quinque sunt stultæ, quinque vero prudentes. Matt. 23. quod verò ecclesia gaudeat p̃õiulogio illo, vt ad il-*

ham confugientes non possint capi a satellitibus criminalibus, puto sumptum ex illo loco, quod Christus noluit capi a militibus in loco, ubi fecerat carnem agni, quem locum iam consecratur celebrando illam primam missam, ac ibidem instituisse Eucharistiae Sacramentum. Hoc potest deduci ex Origene super Matt. cap. 26. ubi ait. Non enim conueniebat vt ibi caperetur, vbi cum discipulis manducauerat pascha. Similiter nec voluit capi in templo, ne pollueretur, sed transiens per medium illorum ibat, vel propter immunitatem ecclesie matris nostrae, quae secundum Apostolum libera est. Galat. 4. Potest hic quae cur reconcilietur ecclesia aut cimiterium? Resp. Reconcilietur ecclesia aut cimiterium ob seminis effusionem peccandi libidine factam, idem ob enormem sanguinis effusionem, dedita opera violenter, & iniuriose commissam, ac ab alijs quibusdam de causis, qui mos, ex Levitico cap. 14. in suam originem trahit. Fit autem haec reconciliatio, non quod templum reuera polluat. Ecclesia enim cum sancta sit, coinquari non potest, imo ipsius loci sanctitas infamiam loci abortet, sed cum Templum locus sit, vbi delictorum venia postulatur, vbi salutatis Hostia pro peccatis immolatur, vbi Deo laudes exoluantur, vbi tutela refugij esse debet, sit, vt scandalum, horror, atq; abominatio turpitudinis, & peccati ibi commissi, propositum quoque & voluit letaliter delinquentis in causa sint, vt faceret locus reconcilietur, idque ad exemplum, & terrorem, vt videntes locum sacrum, seu inanimatum templum nullo peccato obnoxium lauari, & purificari delicti horrore, concutiantur, & recogitent quantum pro expiatione delictorum dipo Dei templo sit elahorandum. Sic Christus ementes, & videntes de templo eiecit, in agello sacro de supniculis, ipso ac

cerimie corripens, ac dicens. Domus mea, Domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum. Aliud quidem agens, aliud vero innuens. Non tamen cunctis pollutio hanc reconciliationem requirit, sed tantum publica, vel per rei euentiam, vel sanctam personam. Et gratias debet fieri hae reconciliatio, & tantum itineris sumptus indigentium. Verum quia mentionem fecimus de immunitate ecclesie, dicamus, quod immunitas ecclesiastica, vetustissima res est iure pariter diuino ac humano introducta, quae in duobus potissimum sita est. Primum vt Clerici, illorumque possessiones, & bona a vectigalibus, & tributis, alijsque reueribus laicis libera sint. Nam vt de libertate Levitarum sileamus, non temere refert Scriptura. Pharaonem totam terram Egypti sibi tributariam fecisse, praeter terram sacerdotum, & possessiones quae a Rege traditae fuerant eis, quas vendere non sunt compulsi. Quin potius ipsis etiam sacra cibaria ex horreis publicis prebebantur vt legimus. Genes. 47. Secundum, ne rei criminis ad ecclesias confugientes, inde violenter extrahantur, exceptis publicis latronibus, qui per industriam propositum occiderint, ac nocturnis depulsores aggressorum insidijs. Denique his qui sub immunitate spe. in ecclesijs ac cimiterijs delinquant, quod si a confugientibus ad ecclesias paria crimina, his commissis sint crimina, quae Reipublicae referantur puniri, tantisper saltem debet secularis potestas a manuum iniectione abstinere, donec ecclesiasticos consules officiales, ne deuenire necesse sit ad executiones à diuinis & interdicta, quae ipsa est sanctis nostris patribus ob violationem eiusdemodi immunitatis, editis constitutionibus promulgatae, & eorum obseruandum, est diligenter, votiuum esse ecclesias exui, sub ipsius episcopus

pū orationem fecerit; & uenerabilē
fixerit crucem Iustin. nouel. 7. §. 1. 67.
§. 123. §. reliquum. Concil. Aurelian.
can. nemo. de consecr. distin. 1. De his
autem quæ sunt in ecclesia separatim
dicam usum nullum de triplici.

De Choro. Cap. 2.

Choros Moyses post transitū ma-
ris rubri (ait Ildor. de ecclē.
offic. lib. 1; cap. 3.) primum instituit,
& uttorumque seruitū distinctis cla-
sibus se actorum pertingere Deo in
choris carmē triumphale per docuit.
Deinde paucis interiectis, subdit: cho-
rus enim proprie multitudo canen-
tium est, quique apud Iudæos nō mi-
nus a decem constat canētib; apud
nos autem incerto numero a paucio-
rib; plurimisue sine ulla discrimine
constat. Hæc autem spectant ad cho-
rum spirituale. De choro uero materi-
ali dicitur quod Pars principalis ec-
clesiæ materialis est chorus clericor-
um; chorus græcè latine concordia
dicitur. Chorus autē uocatur a cho-
reā uel corona; solim enim in modum
coronæ circa aras stabant, & ita psal-
mos concorditer contincebant. Sed
Flavianus, & Teodotus alternatim
psallere edisterunt, edocētib; Igna-
tio, qui super hoc diuinitus edocēsus
fuit. Duo ergo Chori psallentium de-
signant Angelos & Spiritus iustorum,
quasi reciproca uoluntate laudantū;
& se ad bonam operationem inuicem
exhortantū. Cum unus cantat non
dicitur chorus sed monodia, si duo
cantant appellatur bicinium, cum ue-
ro multi, dicitur Chorus. chorus ait
Ildor. lib. 6. cap. de diuin. offic. est mul-
titudo canentium. Aug. uero in psal.
149. ait: chorus est consensus cantan-
tium, Cum ergo dicatur à choreā uel
coronā, hinc est quod omnes chori
(ut plurimum) in modum mediæ for-
mantur coronæ. unde ecclē. 50. scribit
stantem sacerdotem ante aram, &

in circuitu eius coronam fratrum. Post
ista in ecclesia ad sunt Altaria. In con-
cil. 6. general. Constantinopol. præci-
pitur in Can. 69. ne laicus ingrediatur
chorum excepto Cesare, dicens: nulli
omnium quisit in laicorum numero,
liceat inter sacrum altare ingredi. Ab
eo tamen nequaquam prohibita pos-
tulate, & auctoritate regia, quando
quidem uoluerit creatori dona offerre
re ex antiquissima traditione. Iste lo-
cus clericorum appellatur presbyter-
ium in can. sacerdotum de consecr.
dist. 2. presbyterium ibi non potest re-
ferri ad sacrarium seu altare. Nam ibi
expresse agitur de loco in quo sacer-
dotes & reliqui clerici consistunt. In
quo choro extant etiam sedilia, seu
subsellia, quod S. Clemens indicat,
dum presbyteros ex utraque parte uel
latere episcopi sedere scripsit ergo est
mos Antiquiss. sedilium &c.

De Altari & cur fiat, &c. Cap. 3.

Secundum principale in ecclesia
siue Templo materialis est Altare.
Dicitur Altare ab altitudine; nam an-
tiqui in ædificijs a terra eleuatis sacra
faciebant Dijs superis; in terra Dijs
terrestribus, in effossa Dijs infernali-
bus. Altare superis tantum consecra-
tum erat. Ara tam superis quam infe-
ris. Antequam autem ulterius proce-
damus notatione dignum est, quod
in sacramento Altaris sicut in alijs sa-
cramentis, sunt quedam substantia-
lia & quedam accidentalia. Substan-
tialia sunt quattuor, scilicet ordo mi-
nistri, & intentio ex parte consecran-
tis, materia panis, & uini, & forma
uulgarum, ex parte consecrati quoru
si aliquid omittatur remouetur sacra-
mentum & irritum est omnino. Sed
de his inferius. Accidentalibus, scilicet,
quia non sunt de essentia sacramenti,
sed pertinentia ad decorem & solem-
nitatem ipsius, quorum si aliquid om-
mittatur, nihilominus est consecratum;

Lectorem, tamen grauius peccat qui omittit facienter & aliter facit, est degradandus. D. Thom. 4. distin. 13. art. 2. sunt autem ad decorem nem quatuor, scilicet Altare, corporale ligneum album sine aliqua mixtura, calix, & Patena de triplici metallo, scilicet auro, argento, & stanno, & indumenta sacerdotalia. De his omnibus suo loco dicemus.

Altaria ergo in ecclesia esse ad decorem & solemnitatem Missæ, & solemnitatem corporis Christi necessaria sunt. Vfus autem Altaris antiquissimus extitit. Noe primus, deinde Abraham, Isaac, & Iacob Altaria ædificasse leguntur: quæ non aliud quam lapides erecti intelliguntur super quos sacrificia mactabant, quæ suppositæ igne cremabant. Moyses etiam fecit Altare Exo. 27. & Salomô 3. reg. 8.

Altare in ecclesia fit propter tria, inquit Dur. & habetur de consec. distin. 1. cap. Altaria 1. & 2. Primo ad sacramentum Deo ibi offerendû. Genes. 8. Ædificauit Noe Altare Domino & tollens de cunctis volucribus, & pecoribus mûdis obtulit super Altare. Hoc autem sacramentum est corpus, & sanguis Christi quod in memoria Domini passionis immolatur, 1. Corin. 11. Hoc facite in meam commemorationem. Secundo ad nomen Dei inuocandum. Hæc autem inuocatio, quæ proprie fit super Altare, proprie dicitur Missa. Tertiò ad cantandum eccles. 47. Dedit illic contra inimicos patientiam: & stare, fecit contra Altare cantores: & in sono eorum fecit dulces modullos.

A tempore Principis Apostolorum sancti Petri, vsque ad Beatum Siluestrum ordinatum fuit Altare ligneum. Et ratio huius fuit, quia illo tempore seuiente persecutorum rabie, certa non erat episcoporum mansio, sed ubicunque necessitas compulit, siue in exiis, siue in domibus Religiosorum, siue in quibuscunque alijs locis Mis-

sam celebrabant super Altare ligneum cõcauum in modum arce, quod portabatur a sacerdotibus, & ubicunque Romanus Pontifex celebrabat. Sed post Beatum Siluestrum, Pontifex decreto firmavit, vt nullus nisi Romanus Pontifex Missam audeat celebrare nisi super Altare lapideum propter has tres rationes scilicet propter fortitudinem, ecommunitatẽ, & cõgruitatem. Propter fortitudinem quia cû Altare debeat consecrari oportet esse aliquam rẽ fortẽ, & nõ fragilem. Propter ecommunitatem: quia cum in ecclesia debeat esse copia Altarium, vt hoc mysterium frequentetur, debet esse materia communis, & facilis ad habendum: nõ ergo debet esse de auro vel argento ex eo quod non de facili potest haberi. Propter congruitatem, quia in hoc sacramento maximè fides Christi rẽt necessaria, vnde petram significatur Christus. Petra autem erat Christus. 1. Cor. 10.

In consecratione Altaris sunt quatuor Cruces in quatuor cornibus, representantes quadruplicem charitatem, quam debent habere qui ad Altare accedunt, scilicet vt diligãt Deum, seipos, amicos, & inimicos. De quibus quatuor cornibus charitatis dicitur Genes. 27. Dilataberis ad Orientẽ, & occidentem, septentrionem, & meridiem. Vel sunt quatuor cruces ad significandum quod Christus per Crucem quatuor mundi partes saluauit.

Altare enim significat Christum: & ideo non fit de ligno, sed de petra: quia Christus dicitur petra. De consec. dist. 2. in nomine Domini, & Apost. 1. Corin. 10. Petra autem erat Christus. Facit etiam vnã crucem in medio, quia Christus operatus est salutem in medio terræ.

Altare ter iniungitur, bis oleo, tertio chrismate, quoniam ecclesiã fide, spe, & charitate quæ maior est ceteris insignitur, & dum chrisma infunditur,

ditur, cantatur, ecce odor filij mei sicut odor agri pleni. Hic ager est ecclesia, quæ floribus verna, virtutibus splendet, operibus flagrat, & ibi sunt rosæ martyrum, lilia virginum, viola confessorum, & viror incipientium. Significat Altare mēsam in qua Christus cum Apostolis conuiuatus est. Ex vetustissimo autem more, qui inde ab Apostolis ad nos vsque peruenit, Ecclesia, & templa, & altaria, & vasa, pallasque, & vestes, & cætera omnia quibus ad sacrum vtitur ministerium consecrat. Consecrationis Altaris ministerium a beato Dionysio exponitur in ecclesiast. hierar. cap. 4. Altare nostrum Iesus est inquit, propter nos in assumpta carne diuino spiritu sanctificatus, qui alioqui secundum diuinam essentiam naturam sanctus est, & omnia sanctificans. Conuenientes igitur christumate consecratum altare intellectualiter contemplabimur totius sanctitatis apicem Dominum Iesum, qui semetipsum sanctificauit pro nobis, in quo & vos sanctificati, & mysticè holocausti instar incensi, & omni sanctificatione ab eius plenitudine ad nos dimanante repleti, accessum habemus ad Patrem per ipsum, offerentes hostiam laudis, & precum semper Deo: vnde quoque est quod omnis oratio ecclesie ad altare hac conclusione completur, Per Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum: Hinc olim tanta reuerentia consecratis altaribus exhibita, nunc vilissimi de plebe viri, atque adeo leuissimi quique in altaria Christi manibus & brachijs totosque corpore se contemptim proijciunt, & in tremendo signaculo sui Domini ibi quo & corpus eius conficitur de prophanis nihilque rebus consecraturè confabulantur. Veteres canones priuata in priuatorum edibus & superflua altaria, quorum nullus est legitimus vsus erigi & consecrari prohibēt, canon. eccles. de consec. dist. 1. Vnde Hieron. magna eorum leuitas est in

magnam clerici ignominiam redundans, quise laicis adeo delicatis fœminis ventris causa in capellanos vt appellant, atque ante ambalones venditæ. Qui enim debebant esse gregis duces rediguntur in caudam, & sordidissimis quibusque negotijs alligantur. Proli nephas. Hoc etiam habetur in Cõcil. Prouincial. Coloniens. de officio ac vta clericorum cap. 27.

In Altari cum consecratur ponuntur reliquie sanctorum. Et licet Hug. de consec. distin. 1. nullus. dicat non esse de substantia consecrationis, vt reliquie ponantur: & idem tenet Asten. lib. 4. tit. 39. de Altari portatili, allegans cap. concedimus de consec. distin. 1. Tutius tamen est contrarium tenere, & ita Ecclesia communiter obseruat: quod verò sit de essentia consecrationis vt ponantur tunc ab Episcopo cum consecrantur non affirmarem, præcipue si non possent haberi, dummodo ponantur postea antequam super illis celebretur, & hoc propter Episcoporum inopiam: Vnctio bene est de essentia, vt tenet communis opinio.

Altare est duplex, vnum stabile, & aliud viaticum vel portatile, vti in ca. quoniam de priuileg. libro 6. Quod quidem quasi describens Panor. in c. 1. de consec. Ecclesi. vel Altar. dicit quod est paruus lapis continens in se foramen cum consecratione, & signo superposito. Et per consecrationem capit res sacras, signo, idest sigillo. Reconduntur enim ibi Reliquie sanctorum cum tribus granis thuris in capsula: quia exempla sanctorum cum fide Trinitatis, idest Patris, & Filij, & Spiritus sancti debemus in memoria retinere. Nam debemus credere vnum Deum, vnã fidem, & vnum Baptisma. Et hoc Altare debet esse tantę latitudinis, & longitudinis secundum Palud. in 4. scilicet, lapis in capsula quod in eo capi possit pes Calicis, & Hostia consecra-

sa: vel quod in conficiendo eum Sacerdos tenet in manibus Nauem, aut Calicem, super lapidem teneat: & sic super lapidem conficiat. ca. concedimus. de consec. distin. 1. sed intellige quod ista pro maiori parte sint super lapidem.

Altaria consecrata non sunt destruenda sine consensu Episcopi de consec. dist. 1. cap. Ecclesia. Altare tamen stabile quam portatile solum ab Episcopo potest consecrari. de consec. dist. 1. nullus & d. c. concedimus. Nota secundum Archiepiscopum Floren. quod prohibetur consecrari super sepulchrum hominum nisi martyrum, vel aliorum sanctorum. de consec. dist. 1. cap. non oportet. Potest etiam Episcopus in eadem Ecclesia simul plura altaria consecrare. de consec. Alt. cap. vniuersis; & non consecratur sine reliquijs, de consec. dist. 1. cap. placuit & ca. non oportet. Execrata Ecclesia non execratur Altare secundum Panor. in c. proposuisti: quia Ecclesia potest destrui absque hoc quod destruat Altare. Secus si polluitur, quia tunc etiam polluitur Altare, ac indiget reconciliatione. Hoc intellige de Altare stabili. Nota secundum Panor. quod quandoque Ecclesia polluitur, & tunc non indiget consecratione sed reconciliatione: quandoque execratur, & tunc indiget consecratione. Nota insuper quod in Altari in quo consecrauit Episcopus, eodem die non potest simplex sacerdos consecrare. de consec. dist. 2. si. nisi de licentia Episcopi vel necessitate urgente: quando Episcopus non posset implere. 6. quæst. 1. c. nihil. Altaria in quibus degradati celebrant non debent per hoc consecrari vel reconciliari de sac. reit. cap. a nobis.

Altare stabile violatur, vel execratur quatuor modis, vt colligitur ex Doctoribus in Rub. & in c. 1. de consec. Ecclesie vel Alt. Primo si Mensa penitus, aut enormiter frangatur sic

vt appareat deformitas, quod secundum Hostiens. arbitrio Episcopi determinabitur, vel si fuerit fracta in cornibus, in quibus consuevit fieri consecratio, secus si fractura esset modica. Extra. eo. lignis. Et idem est secundum Hostiens. si sit mota, quod Rod. intelligit quando erat affixa. Secundo, si mota fuit iunctura quam mensa stipiti adhæret: & hoc siue sepulchrum sit in latere altaris, siue etiam multo magis si sub ipsa mensa. Nam in illa coniunctione præcipue intelligitur esse consecratio altaris, secundum Panor. in cap. proposuisti. de consec. Ecclesie vel Alt. Tertio, si quid de lapidibus stipitis tangens ipsam mensam moueatur vt in ca. ad hoc. Et in cap. quod in dubijs. eo. tit. secundum Raim. quod tamen glos. & Rod. & Archid. intelligunt, quando mensa fundata est super quatuor columnas, quarum vna mouetur, secus de lapidibus parietis, vel de ipso pariete, cui compingatur est Altare in quibusdam ecclesijs, quia propter motionem talium lapidum, vel parietis, Altare manens immotum non execratur, vel reconsecratur, & idem de lapidibus stipitis non tangentibus mensam: secundum Sum. Pis. Et idem de tangentibus mensam, sed non principalibus vt in Sum. confess. lib. 3. tit. 24. quæst. 1. q. 10. & hoc nisi tot moueantur, quod Altare formam amittat, secundum Glos. Rai. vt ibi. Quarto, si moueatur vel frangatur vel minuat signum sepulchri de consec. dist. 1. si motum. 1. q. 10. quæst. quod in dubijs. Et hoc ubicunque sit sigillum, etiam in latere, secundum Arch. Quinto, si tantum augeatur vel minuat Altare, quod formam amittat, quia forma est esse rei ar. 1. q. 2. hoc ius. & hoc tenet glos. in cap. 1. de consec. Eccl. vel Alt. Quatuor primi modi sunt etiam de mente Panor. in c. ad hæc, & in cap. quod in dubijs eo. tit. De quinto vero loquitur in ca. lignis eo. tit. ubi dicit quod ubicunque;

contingat enormis fractura in Altari, execratur: quia videtur perdere formam, non autem si fractura non sit enormis: hæc ille, qui videtur idem sentire de enormi, vel notabili addito: quia ratio est eadem.

Portatile autem execratur multis modis. Primo, per remotionem lapidis a ligno, quando sepulcrum est in ligno, secundum mentem Io. And. in cap. ligneis. eo. tit. Secundo, quando mouetur sigillum sepulcri existentis in lapide, siue lapis sit in ligno, siue non, secundum Innoc. & Panor. & omnes. Tertio, si lapis ipse notabiliter frangatur, vt in dicto cap. ligneis. Et hoc solo modo violari potest, quando non habet reliquias. Non autem execratur propter hoc, quod in eo celebrauerint degradati, & huiusmodi, vt indigeat reconsecratione. Extra. de sacra. non inter a nobis. Et idem videtur de reconciliatione, quod, scilicet, ea non indiget, cum nullo sit iure cautum. Arc. cap. his qui. de senten. excommunicationis. lib. 6. vt etiam supra diximus. Huiusmodi autem reconsecratio ortum habuit ex lege veteri. Nam legitur primo Macab. 4. Sic Et cogitauit super Iudas, de Altari holocaustorum quod prophanatum erat, quid de eo faceret. Et incidit illis consilium bonum, vt destruerent illud: ne forte illis esset in opprobrium, quia contaminauerunt illud gentes & demolitii sint illud: & cetera. vbi patet quod propter violationem quam gentiles fecerunt, reedificauerunt Altare quasi execratum ab infidelibus. Eadem est ratio de nostra reconsecratione, & c.

Altaria autem parantur; nam Concilio Remense instituit de Altaris apparatu vt ait Broc. Episcopus lib. 8. cap. 97. scilicet: obseruandum est vt mensa Christi id est altare vbi corpus Domini consecratur, vbi sanguis eius hauritur, vbi sanctorum Reliquie reconduuntur, vbi vota, & proces po-

puli in conspectu Dei a Sacerdote offeruntur, cum omni veneratione honoretur, & mundissimis linteis, & palijis diligentissime cooperiatur, & nihil supponatur nisi capsula cum sanctorum reliquijs, & quatuor euangelia. De ornatu autem Ecclesie nota, quod dicit Ambros. distict. 66. non satis. Circa finem. Maxime sacerdoti hoc conuenit ornare templum Dei, honore congruo, vt etiam cum ta Aula Dei respondet. Non tamen (dicit) quod fiant superfluitates, pompæ, & multæ vanitates armorum, picturarum, vasorum aurorum, & huiusmodi. Vnde idem Ambros. in eo. lib. scilicet de officijs, & habetur. 1. 2. q. 2. aurum: sic ait. Aurum sacra non quarunt, nec auro placent, que auro non emuntur. Ornatus sacrorum redemptio est captiuorum. Sed & Hieron. in c. seq. & incipit gloria, tales reprehendit dicens. Multi ædificant parietes, columnas, & Ecclesie subtrahunt, marmora nitent, auro splendent laquearia, gemis altare distinguitur & ministrorum Christi nulla est electio. Neque vero mihi aliquis opponat, dices in Iudæa templum, mensam, lucernas, thuribula, patelas, citharas, mortariola, & c. ex auro fabricata. Tunc hæc probantur a Domino, quando sacerdotibus Hostias immolabant, id est, dum erat ille carnalis populus, quærebatur cultus Dei circa exteriora, & sensibilia. Et sequitur. Quamquam hæc omnia præcesserunt in figuram, scripta sunt autem propter nos in quos fines sæculorum deueniunt. Nunc verò cum paupertatem Domus tuæ, pauper Domini dedicauerit, portemus crucem, & delicias lucum putemus. Hæc ille: Bernardus quoque reprehendit picturas vanas, & monstruosas Ecclesiarum, & immunditiam, & incuriam rerum sacrarum, vt paramentorum, & Altarium & huiusmodi.

Expleta Missa, Calix, & patena, & sacramentorum liber, cum vestibus

sacerdotalibus in loco mundo sub sera recondantur. Super Altare adest tabernaculum, cuius typus in lege erat propitiatorium, in quo Christus propitiatio nostra, idest, Hostia consecrata seruat, quod nūc propitiatorium nuncupari potest. Pixis autem intus significat corpus Virginis.

De Imaginibus. Cap. 4.

ET quonia in Ecclesia adsunt imagines siue picturae, quae dicuntur etiā Icones, quod idem est (nam ycon grecè, latinè imago dicitur); ideo & de his sermo est habendus. Et primo dico quod vetus, ac impius error fuit quorundam hereticorum, qui sanctorum imagines reprobare & ab Ecclesia pellere frustra conati sunt: quos haeretici quoque huius temporis sequuntur. Xenaias quidem genere Persa, & fortuna seruus, primus vocem illam euomit, Christi, & eorum qui illi placuerunt (diligentem confidentiam) imagines, venerandas non esse, vt est auctor Nicephorus in Ecclesiastica historia. Verū huiusmodi heresis multis magnisque concilijs iam olim damnata fuit: sed illo praecipue, quod sub Adriano primo celebratum est, in cuius actione memorantur plurimi sacri Doctores, qui vsum imaginum ab ipsis temporibus Apostolorum in Ecclesia viguisse testantur, & eas venerandas esse docent. D. Petrus ita veneratus est crucem, vt postulauerit se cruci inuersis vestigijs affigi. Similiter frater suus Andreas videns crucem a longe exclamauit: Salue crux pretiosa &c. ecce vsus antiquissimus.

Qui autem illic recesserunt sunt Hieronymus, Ambrosius, Gregorius Nisenus, Basilus, Chryostomus, Ciriellus, & Athanasius. Est igitur Imaginum vsus nec nouus, neque humano ingenio inuentus: sed diuina, & Apostolica institutione introductus, ex veteris ac noui testamenti scripturis,

Apostolicis traditionibus, sanctorum Patrum & Conciliorum Decretis, & consuetudine, & vsu approbatus. Vltimo plurimis, vefsissimisque miraculis illustratus. Euseb. lib. 7. Ecclesiast. hist. cap. 14. Deus ipse Moysi precepit, vt cum propitiatorium duos Cherubin aureos faceret: quorum Paulus in Epistola ad Hebr. memorat. Et idē Moyses iussu Dei serpentem aereum fecit: & in templo illo Salomonis figere Imagines Cherubin. Exod. 26. & 3. Reg. 6. Insuper Saluator faciem suam impressit in texto lineo, vt illam ad Augabaram mitteret: quae apud Ianuensis reperitur. Per hanc autem imaginem Saluatoris Edessa Ciuitas contra vim Persarum seruata est, vt meminit Niceph. in Eccl. hist. lib. 2. cap. 7. & lib. 17. ca. 16. Amplius etiam Imaginem Saluatoris ab ipso Nicodemofactam fuisse Diu. Athanasius de pass. imaginis Christi testis locupletissimus est. Et Lucas Euangelistae, primus Christi, & eius sanctissimae Matris, atque item Principum Apostolorum effigiem pingendi arte adumbravit, Niceph. lib. 15. Itaque catholica, & Apostolica Christi Ecclesia columna, & fundamentum veritatis continua, saeculorum serie imaginum Sanctorum vsu induxit, docuit, atque seruauit. Imagines enim quamplures nobis utilitates afferunt: excitant, & conseruant memoriam eorum quae Christo & sanctis Dei hominibus gesta sunt. Si quis autem dixerit aut commiserit aliquid contra sacras imagines, puniri potest per iudices ordinarios ecclesiasticos aut saeculares. L. 1. §. huius studij. de iustitia & iu. lege. Manichaeos. C. de haereticis. Constantinus in nummis & imaginibus suis signum crucis inscribi & figurati iussit. Sozo. lib. 1. cap. 8. lege etiam Euseb. de vita Constantini lib. 4. cap. 15. Prohibere tamen sancti patres & Christiani principes, vel in solo, vel in silice, vel in marmoribus humi positis signum cru-

eis sculperere vel pingere. l. 3. C. nemini licere signum saluatoris.

Imagines in ecclesia sunt laicorum scripturæ & lectiones. Vnde Gregorius de consecratione dist. 4. cap. perlatum. Aliud est picturam adorare, aliud per picturam historiam, quid sit adorandum addiscere: nam quod doctis, & legentibus scriptura confert, hoc idiotis cernentibus imago præstat: in ipsa enim ignorantes vident quid sequi debeant: & in ipsa legunt, qui litteras ignorant: quas imagines nõ adoramus, nec Deos appellamus, nec spem salutis in eis ponimus: quia hoc esset Idolatriæ: sed in memoria & recordationem rerum olim gestarum, eas veneramus. Vt puta Io. Baptistam pingitur cum agno, & digito extenso quasi monstrans Christum, quando dixit Io. 1. Ecce Agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi. Beata autem semperque virgo Maria diuersimodè dipingitur, secundum diuersas actiones, vt pote cum Assumpta, vel nata, vel visitationem eius erga, Cognatam &c. Item quia ostendit fratres Prædicatores sub Chlamide: sua Protectionis Beato Dominico: Ideo dipingitur ita quod videntur sub sua Chlamide, et ita dealijs. Diuus Petrus cum clauibus, quasi demonstrans potestatem sibi a Christo traditam: Ideo, cum duabus clauibus vt ostendat se habere duplicem potestatem, scilicet, Iurisdictionis super omnes Christianos qui sunt in vniuerso Orbe, habes inquam potestatem condendi leges, canones, statuta, & decreta, vt omnes illi obediant (loquor de Iurisdictione spirituali, non de ciuili, ac temporalis, quæ se extendit solum super ciuitates, & terras nunc summo Pontifici subiectas:) & ordinis, in susceptione sacerdotij. Vnde vna harum clauium (meo quidem Iudicio, & saluo meliori) debet respicere deorsum, scilicet sinistra, & altera, scilicet, quæ est in dextera parte debet respicere sursum,

illa vt significet potestatem Iurisdictionis: Hæc verò potestatem ordinis: Illa vt soluat, & liget corpora: hæc verò animas. Soluere, vel ligare animas est aperire, vel claudere illis cælum: soluere vel ligare corpora est conde- re, vel soluere leges, canones, decreta, & statuta vt obligent, vel non obligent ad peccatum. Sic etiam debent pingi insignia quando tantum duo pinguntur clauis &c. Quod verò pinguntur cum illa rotam capite sancti, quæ est propriè in forma scuti; sciendū est quod antiquitus quando reddi- bant milites è pralio, qui fuerunt victores, portabant scuta sua in capite in signum victoria: ad quam similitudinem Ecclesia pingit sanctos cū scuto in capite, quia fuerunt victores mūdi, tyrannorum, diaboli, & carnis &c. Diuus Paulus cum ense, & libro, quia scripsit epistolas, quæ fuerunt, & sunt tamquã acutus gladius contra hæreticos. Qui ab Atheniensibus vocatus est semini verbius, id est seminator verbi. 43. d. sit rector. & in quadam sequenti dicitur spermitogus, sperma Græcè, Latine semen, & logos sermo, gloss. ibidem. Diua Catherina cum Rota, diuus Laurentius cum craticula, & ita de cæteris sanctis: puta cum palma, quia martyres, & victores fuerunt contra tyrannos. Confessores cum lilijs propter castitatem. Diuus Antonius cum tintabulo, quia fuit primus qui congregauit Monachos: & cū sine, quia vicit mirabiliter luxuriam notatam in illo animali. Item cum signo. T. quia erat Ægyptius, ad differentiam aliorum Ægyptiorum nõ signatorum &c. Diua Magdalena cū capillis sparsis quia illis sterfit Domini pedes: ad ostendam promptitudinem illorum. Et tanquam ornamenta suæ sanctitatis, propter enim huiusmodi opus, fuerunt ei dimissa peccata. Item & quia omnia reliquit pro Christo tanquam supersua. Qui pinguntur autem cum libris, est signum quod

quod aliquid scripserunt vel Epistolas, vel Euangelia: Angeli pinguntur iuuenes quia nunquam senescunt: cū alis iuxta illud. *Ia. 6.* Seraphim stabant sex aq̄ vni:& ad notandum quod sunt Spiritus, pinguntur multoties sine corpore, ideo tantum capita alata dipinguntur, quasi veloces. & in capite tota spiritualis virtus appareat. Gabriel cum lilio, quia liliū significat virginitatem: & generat florem, etiā si fir in casus sine sui corruptione. Sic virgo Maria genuit Christum sine sui corruptione.

Dæmones autem pinguntur quoque cum alis, sed more vesperilionū, propter operationes illorum, quæ spectant ad tenebras: Sicut enim aues volant de die, ita vesperitiones de nocte. Et sicut Angeli spectant ad cælum vbi semper est dies, sic Diabolorum habitatio, est illa inferni, vbi semper est nox. De prima dicitur *Apocal.* Et Ciuitas non eget sole neque luna, vt luceant in ea &c. De secunda dicitur *Mat. 12.* mittite in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & stridor dētium. Vnde & *Apost.* ad *Ephes. 6.* dicit diabolos rectores esse tenebrarum. Qui Diaboli pluribus nominibus vocatur. Diabolus dicitur, a dia, quod est duo, & bolus quod est mollis: quia duo occidit, scilicet corpus, & animā. Item, diabolus dicitur, idest diuisus, nam ab initio in veritate nō stetit, sed a Deo discessit, & sicut fuit diuisus, ita fuit etiam diuisor, quia separauit hominem a Deo per peccatum, & animam. Diabolus idem est, quod id, quod sup̄tus vadit, & significat superbiā. Dicitur Dæmon idest sapiens super sanguineus, vel sanguineus, scilicet super peccata, quæ sitit & procurat tripliciter scientia secundum *Isidorū*, qua viget, scilicet, subtilitate naturæ, experientia temporum, & reuelatione bonorum spirituum. Dæmon idem est quod id, quod sufficit, & significat Accidiam. Vocatur etiam Belial

quod interpretatur absque iugo, vel absque Domino: quia pro posse pugnat contra eum cui debet esse subiectus. Vocatur etiā Belzezub, quod interpretatur vir muscarum, idest animarum peccantium, quæ relinquunt verum sponsum Christum. Item Sathanas, idest aduersarius. vnde *1. Petr. 2.* Aduersarius vester diabolus circuit quærens quem deuoret: Et significat inuidiam. Vocatur etiam Labadon, quod idem significat, quod res quæ corrūpit intelligentiam, & nō finit verum cognoscere, & significat iram. Item Becmot idest Bestia, quia facit homines bestiales, & significat gulam. Ipse tamen Dæmon fornicationis, & Princeps illius spurcitæ, uocatur Asmodeus, quod interpretatur factura iudicij, quia propter huiusmodi uicium, factum fuit terribile iudicium super Sodomam, & quatuor alias ciuitates, & significat luxuriam. Sicut & Dæmon superbiæ, dicitur etiā Leuiatan, quod interpretatur additamentum eorum: quia & Lucifer tentans primos parentes de superbia promisit eis additamentum diuinitatis, & significat auaritiā, quia Auarus semper uellet augere rem suam. Similiter iste Dæmon auaritiæ dicitur Māmōna. Māmōna enim apud Hebreos diuitiæ appellari dicuntur. Congruit (ait *Aug.* in homil.) & Punicum nomen: nam lucrum Punicè Mammon dicitur. Vnde & Christus in euangelio expressit diuitias *Mat. 6.* non potestis Deo seruire, & Mammonē. Ista sunt septem nomina Dæmonis, dicta propter septem peccata capitalia, quibus hominem tentat, scilicet, diabolus, dæmon, Sathanas, Labadon, Becmot, Asmodeus, & Leuiatan: alia autem nomina reducuntur ad ista. Item dicit diabolus *Quinneru. car. 20.* Hæc uero dæmones, cum futura contingentia coniecturent, non quod certitudinaliter illa ualeant scire, sed probabiliter, ideo est orandum Deum ut nos

nos liberet ab illis. Secundum autem eundem Aug. in lib. de natura demonum assignantur septem causæ; prima, quia uigent subtilitate naturali, quo ad operationem intellectus ipsorum; unde & sine discursu (qui est necessarius in nobis) rationis intelligunt. Secunda, quia propter experientiam temporum, & reuelationem supernorum spirituū plura sciunt quā nos; & hoc triplici acumine, secundū Isidorum, ut supra tactum est. Tertia est propter celeritatem motus, unde quæ in Oriente fieri habent, præcedere possunt mira celeritate ad Occidentem. Quarta, quia sicut sua potentia, cum Deus permittit, possunt inducere morbos, aerem inficere, & famem inducere, ita possunt & illa prædicere. Quinta, quia per signa possunt subtilius prædicere mortem, quam medicus uidentio utinam, & pulsus; Nā sicut ille per signa uidet aliqua in infirmo, quæ simplex non considerat, ita & Dæmon ea quæ nullus homo uidet naturaliter. Sexta, quia ex signis, quæ præcedunt ab animo hominis, coniecturant ea quæ sunt, uel erunt in anima, astutius prudētī uiro. Sciūt enim, qui instinctus sunt uerisimiliter secuturi, & consequenter cuiusmodi opera. Septima, quia acta Prophetarum, & scripta noscunt melius, quam homines, & ex illis multa futura prædicere possunt. Hæc etiam tanguntur 26. q. 4. Sciendum. Cauca- mus ergo ne decipiamur ab istis aduersarijs.

Pingitur etiam Sacrificium Missæ Christus sedens, & circumquaque mysteria passionis, ut caput ludæ, flagella, &c. quia Sacrificium Missæ representat Dominicam passionem. Christus autem commodè potest depingi, aut in Cruce affixus, aut in Beatæ semper Virginis Matris suæ Mariæ gremium; aut cum suis Apostolis circumcirca, aut in Throno, cum libro,

& Angelis. Et quoniam umbra mortis transiuit, & Christus uetus sit homo, in forma humana depingi debet, & non in forma agni, ut quidam propter auctoritatē præallegatam (Io. 1.) depingunt, ut habetur de conse. dist. 3. c. 29. Sextam sanctam Synodum. Credo tamē inquit ibidem Glos. hoc reprobari, quia in Cruce tantum Agnus depingebatur; nam homine depicto, agnum depingi non obest, in partē inferiori, sed eam corrigatur quo ad hoc.

Virgines cum lampadibus, Matth. 25. Et quoniam uirga disciplinam, siue Scripturam significat; antiquitus ponebatur super Crucem Christi, q. d. consumatum est, quod in Scripturis fuit prænuntiatum. Ad pedes ponitur caput mortui, quia ubi Crucifixus fuit Christus, ibi erant capita mortuorum malefactorum: propter hoc dicitur Caluarie locus, quia plenus caluarijs reorum occisorum. Crux ipsa quoque ueneratur, & in Concil. 6. generali Constantinopol. can. 73. prohibetur ne Crucis figura in pavemento fiat. Et qui secus fecerit, ait, excommunicetur. Ibidem in can. 100. uetat ne turpes imagines pingantur sub excommunicationis pœna, quod renouatum nuper fuit à Clemente VIII. Cum autem prohibetur fieri sculptile, uel similitudo, non est intelligendū de sacra imagine, sed de Agalmate. Agalma uerò significat abiecti animæ statuam, auctore Adriano Papa in epistola. Exod. 25. & alias picturas. 3. Reg. 6. & 9. sed uetat fieri ut adorentur.

Figura infantilis animæ quæ in Cælum defertur significat eius innocentiam. In uestibus quoque sacris pinguntur Sancti ante, & retro. Ante uel Sacerdotes præ oculis habeant, & cō-
siderent

siderent opera eorum sine intermissione, ac vt reprimant illicitas cogitationes, ne extra rationis limitem operis pedem teneant. Retro vt arceant demones, & nos teneant. Facilis est considerare vitam Sanctorum, & ita ex illis rationem picturæ (scilicet) quare sic pinguntur inuenies. Sunt enim aliqui qui ad pedes habent mitras, quia noluerunt esse Episcopi. Eusebia pingitur cum carta in manu, propter miraculum approbationis Concilij Calcedonensis contra Eutichianos.

Depingitur quoque sanctus Michael cum Dracone sub pedibus, quia vicit illum. Item cum statera, quia de eo cantat Ecclesia, Venit Michael Arcangelus cum multitudine Angelorum, cui tradidit Deus animas Sanctorum (q. d. ponderans animas) vt perducatur eas in Paradisum exultationis. Iterum dicitur Michael Arcangelus venit in adiutorium populo Dei: stetit in auxilium pro animum iustis. & ita de reliquis. Illud autem notatione dignum est, quod Ecclesia vt ait Aug. de vera religione cap. vii. non adoratur Sanctos, propter religionem, sed honorat propter imitationem. Honorat eos charitate, & non seruitute. Item veneratur Saluatoris nostri, & Sanctorum eius Iconas, & imagines, non vt in quos spem salutis figat, sed vt monumenta quadam ad recordationem, & memoriam. Nec aliter veneratur Sanctorum reliquias, non superstitione (vt latrant hæretici) sed pietate & religione. Varia autem Concilia, vsus & venerationem imaginum approbaverunt. Primum fuit Constantinopolitanum VI. can. 83. Alterum fuit Nicenum II. 350. Patrum, Constant. & Irenæ imperantibus. Aliud item Concilium in Germania, & ciuitate Francofurti celebratum fuit. Nouissimum approbavit Concilium Trid. sess. 24. De inuocatione Sanctorum. Siluester statuit anno Domini 315. ne pictu-

ræ prophane pingerentur in Ecclesia.

De Campanis. Cap. V.

Ad sunt etiam in Ecclesia Campanæ. Campana autem est vas æneum in Nola ciuitate Campanie primo inuentum. Maiora itaque vasa Campana à Campania regione, minoræ verò Nola à ciuitate Nola dicuntur. Pulsatur & benedicitur, vt per illum sonum, fideles inuicem ad præmium inuicentur: & ut procul pellantur hostiles exercitus, ac omnes insidiam inimici, & ut fragor grandinum, & impetus tempestatum, & fulgurum temperentur: atque ut hoc homines audientes confugiant ad Ecclesiam. Sauiianus Papa statuit ut horæ diei, per ecclesias pulsantur. Ad matutinas sæpe, quia sæpe exclamandum est: exurge qui dormis. Ephes. 5. Similiter ad Vesperas, quia significant tempus gratiæ, & in hoc tempore multiplicata est Apostolorum prædicatio. Item quod lampades semper accensæ essent ad altare, & hoc anno domini 605.

Compulsantur in diebus Dominicis, & festiuitatibus, quoniam Prædicatores qui per campanas figurantur tempore gratiæ crebrius abundant, & oportune, & importune instant, ut excitent dormientes. Pulsantur dum quis moritur, ut populus audiens pro eo oret: similiter cum portatur ad Ecclesiam defunctus. Pro Clericis plus pulsatur quam pro laicis propter ordines. Pulsantur in processibus quoque ad effugandos demones, quia timent dum audiunt. Silent campanæ tempore interdicti, quia sæpe ob delictum subditorum impeditur lingua Prædicatorum iuxta id. Ezech. 3. linguam tuam ad hærentem faciam palato tuo: quia domus id est populus, exasperans id est inobediens est. Extra, de enunc. c. nisi §. propter. Silent in tribus

bus diebus maioris hebdomade, quia Apostoli à prædicatione siluerunt.

Campanæ significat tubas argenteas, quibus in veteri lege populus ad sacrificandum à cœteris batur: quæ etiam, modum enim vigiles in castis tubis, sic, & ministri ecclesiarum in sonitu campanæ se excitant, ut contra diabolum pernoctent. Significant quoque campanæ Prædicatores, qui ad similitudinem campanæ ad fidem vocare debent. Ipsa tamen percussio denotat, quod prædicator prius debet seipsum excitare, ne cum alijs prædicet ipse reprobus efficiatur. 1. cor. 9. & habetur. 3. q. v. Hæ autem campanæ ponuntur in altum ut audiantur a populo, supra pinnaculum turris gallus effingi solet, ad prælatorum & curionum alligendam atque excitandam vigilantiam. Illud denique obseruandum est non licere campanas habere in oratorijs priuatis. c. 9. pat. titibus. de priuil.

De Cæmeterio & alijs locis defunctorum. Cap. 6.

LOca in quibus cadauera sepeliuntur diuersimodè nuncupantur, scilicet, cæmeterium sepulchrum, monumentum, tumulus, & Mausoleum, Cæmeterium dicitur a cimen secundum Dur. quod est dulce, & sterion, quod est statio: ibi enim dulciter defunctorum ossa quiescunt, ac aduentum Saluatoris expectant, Cæmeterium habet eandem immunitatem, quam habet Ecclesia, quod ad omnia capitalia. Cæterum autem esse pollutum, quando Ecclesia sibi cõiuncta est polluta effusione seminis vel sanguinis: & antequam sit reconciliatum, non debet in eo aliquis sepeliri, secus si cæmeterium esset ab Ecclesia remotum. Sed e contra polluto cæmeterio, non est polluta Ecclesia, ne minus dignum trahere videatur ad se manus. de consec. Eccl. c. si Ecclesia lib. 6.

Nota quod cæmeteria Ecclesiarum

benedicuntur etiam, & gaudent immunitate sicut Ecclesiæ, ita violantur, & reconciliantur sicut Ecclesiæ secundum Hostien. & Bernar.

Camæterium fertur habuisse initium ab Abraam, qui emit agrum in Ebrø. Sepulchrum dicitur, quasi sine pulsu: quoniam qui ibi sepelitur sine pulsu manet. Adiuuentum est & propter viuos, & propter mortuos. Propter viuos, ne oculi eorum offendantur videntes cadauera, & corpora factoribus inficiantur, & hoc quantum ad corpus. Spiritualiter vult prodest, quia recordatur diem resurrectionis. Mortuis prodest ad hoc, quod aspicientes sepulchrum memoriam retinent defunctorum, & pro eis orant.

Sepulchrum alio nomine dicitur sepultura, quæ tripliciter accipi potest Tab. ver. sepultura. §. 2.

Primo modo est possessio siue terra, vbi aliquis sepeliendus est. Secundo modo dicitur locus concauus in loco Ecclesiastico factus, in quo corpus Catholici conuiescit. Tertio modo accipitur pro officio, quod impenditur sepeliendis. & talis sepultura a clericis vendi non potest, qui habent beneficium, ratione cuius tenentur, puta quia est Sacerdos parochialis, imo simoniam committeret. 1. q. 1. cap. dictum.

Monumentum dicitur, quia mouet mentem cuiuslibet insipientis. Inquit Aug. 1. de Ciu. ut recorderis id quod canit Ecclesia: Memento homo quia cinis es, & in cinerem reuertens. Gen. 3.

Tumulus dicitur quasi tumens telus: quia homine in terra sepulto, terra aliquantulum eleuatur. Mausoleum dicitur à marito Attumisia qui Mausoleus vocabatur: quæ propter amorem erga eum maximum ædificauit illi nobilissimum sepulchrum. Hinc dicitur quodlibet nobilissimum sepulchrum Mausoleum. Sune & alia nomina, quæ non pertinent ad nos: ut vana vbi cineres alieuus recondebatur.

In

In locis Christianorum nisi Christianus baptizatus sepeliri debet. Et quod non sit peccator publicus; quia magis nocent illis loca sacra, quã profana, vt ait Aug. & habetur. 13. qu. 2. cum graua, vt legitur in Dialog. Gre. li. 4. c. 2. de illo, qui cum Beatus Faustinus Brixientis apparuisset custodi Ecclesie; extra Ecclesiam deinde sepultus est. Et alius, vt legitur ibidem cap. 53. sepultus fuit in Ecclesia, cuius cadauer extra Ecclesiam inuentum fuit: & linteamina remanserunt in sepulchro.

Ad hoc additur quod instituti fuerent Copiari quodum meminit Epiphanius in compendiarium vera doctrina de fide cathol. & Apostol. Ecclesia. lib. 3. tom. 2. quo loco quidem Copiati interpretatur laboratores; qui corpora eorum quæ obdormierant in domino curare solebant. Ij & Sandapilarij vocabantur: de quibus Sidonius Apollin. lib. 2. Epist. 8. Hanc non vespillonum, Sandapilariorūque ministeria ominosa tumulauere. Dicti sunt Sandapilarij, quia Sandapilam fideles, catalitoō barra da morti ferebant: idem est quod vespillio, id est, fottetratore.

De Ecclesia Dedicatione. Cap. 7.

Mentioem fecimus de Ecclesia supra, nunc nonnulla dicenda sunt de eius dedicatione, siue consecratione, quæ debet fieri ab Episcopo proprio & non ab alieno nisi de licentia proprii capite tua fraternitas de consec. Eccl. vel Alt. & de consec. distin. 1. si quis basilicam. Hoc statutum fuit a Felice III. anno Domini 485.

Quæ Ecclesia præsumitur consecrata secundum Innoc. quando apparet de hoc aliqua scriptura, vel in iuramentum donationis, vel in libris Ecclesie, vel in columna, vel in tabula marmorea & huiusmodi. Vel etiam si appareat vnus testis de visu, vel auditu se-

cundum aliquos. Hoc idem dicitur de Baptismo quod creditur testimonio vnus; quod quis sit baptizatus. de consec. distin. 4. paruales. Secus in ordine. 98. dist. Afros. & quæ sit ratio dicitur 1. q. 1. 7. ecce cum honoris. Et est, quia alia sacramenta tantum præcipiente, istud verò pro alijs confectur: unde debet conferri sine omni culpa, & sine omni infamia. q. & cum omni certitudine.

Dedicatio Ecclesie originem duxit à veteri lege. Moyses enim Dominum præcipiente fecit templum de sacrauit illud cum mensa & Altari eius & vasis & utensilibus ad diuinum cultum explendum; & non solum diuinis precibus ea sacrauit; sed etiam Olei sancti vnctione Domino iubente linxit de consec. dist. 1. §. Salomō. quo quo idem fecit, vt patet 3. reg. 6. Si illi, qui vmbrem legis deseruiebant, hoc agebant: multo magis nos, quibus veteritas patefacta est, hoc facere debemus. Hoc autem ex institutione Felicitis Papæ tertij obseruamus: qui vixit anno Domini 483. lege Platinam, hoc ibi in vita Felicitis inuenies.

Dedicatur autem pluribus de causis. Scilicet vt dæmonis potestas inde expellatur. Secundo vt ad eam confluentes saluentur; prout legitur in Cā. Greg. 23. q. 5. reus. Et ob hoc Ioab in Tabernaculum fugit; & Altaris cornua apprehendit. 3. reg. 21.

Tertio vt orationes ibi exaudiantur; vt dicitur in oratione, scilicet, vt omnes, qui huc deprecantur cōueniūt ex quacunque tribulatione & cxi. sic orauit Salomon. 3. reg. 8.

Quarto vsq; laudes Deo soluuntur. Licet vbiq; Dominus sit, tamen in Ecclesia, specialiter quodam modis. Ibi est, puta in Sacramento Eucharistie.

Quinto vtri Sacramēta Ecclesie ministrantur. Quod ad fugandū dæmonem consecratur patet, testat enim Greg. in lib. Dialog. lib. 3. c. 21. quod

quod dum quidam Episcopus consecraret quandam Ecclesiam redditam ab Arrianis, & Reliquis sancti Sebastiani, & Beatæ Agathæ illuc delata essent, & populus esset ibi congregatus; potum repente inter pedes huc illuc discurrere senserunt; qui fores Ecclesiæ repetens, à nullo videri potuit; atque omnes in admirationem commouit. Quod ideo Dominus ostendit, ut cunctis patefieret, quod de loco eodem immundus habitator exiret. Sequenti autem nocte magnus strepitus factus est in Ecclesiæ tectis, ac si in eis aliquis errando discurreret. Secunda vero nocte grauior strepitus audiuitur. Et ita tertia nocte videbatur à fundamentis Ecclesia diuelli; deinde nulla inquietudo apparuit. Item templum consecrationis significatione manifesta est. Templum Dei sanctum est, quod estis vos, ait Apostolus. Igitur eum Templum Deo consecrari videmus. Meminerimus totum quod extrinsecus agitur, in nobis spiritali consecratione complendum esse; hoc est, curandum esse nobis, ut membra nostra templum sint Spiritus sancti; ut habitaculum cordis nostri Deo dicatum euacuetur vitijs; & virtutibus repleatur; claudatur diabolo, & aperatur Christo. Quæ ratione quoque sit, ut B. Clemens Petri successor; & post eum B. Basilii restatur, quod etsi nobis ubique orare liceat, factorum tamen misteria non ahiberi peragere; quàm in loco facto liceat; extra illum vero omnino neque sit, ut vel hinc admoneri, intelligamus sacra sacramenta non impartienda; neque communicanda hominibus impijs vel prophanis, sed his tantum qui se totos, ut viua templa Deo consecraverunt. Vasorum, palliarum, aharumque feram consecratio, quibus vimur, in ministerio eandem habet rationem. Et quia res ista Deo dicata sunt, itaque non contemnenda mihi tria habens id est, sacra legi censentur.

tur, qui ea negligenter, vel indignè atreant. Vnde & in vetustissimis sanctissimorum Patrum decretis sanctum est, ut soli Præbiteri, seu Diaconi adhibitis humilibus ministris, Pallas, & Sanctuarij vasa adhibeant, idque iuxta Sacrarium, & in vasis pecuniatis, in quibus nihil aliud fiat.

Non est autem consecranda nisi doctata sit, & ex licite acquisitis. i. q. 1. n. 6 est putanda. Legitur enim quod dum quidam Episcopus vellet consecrare quandam Ecclesiam de vsuris, & rapinis constructam, vidit post Altare diabolum stantem in cathedra, in habitu pontificali, qui dixit Episcopo: cessa consecrare, nam ad meam pertinet iurisdictionem, cum sit ex vsuris & rapinis constructa: Episcopo vero & Clericis territis, & inde fugientibus diabolus continuè ipsam Ecclesiam cum magno impetu & strepitu destruxit: hoc idem ait Dur. ibidem.

Inter alia dum consecratur scribitur alphabetum Græcum, & Latinarum in pavemento Ecclesiæ: non autem Hebraicum, quia Hebræi recesserunt à fide: & sit hoc cum baculo Pastoralis. Elementa ibi scripta denotant articulos fidei, quibus rudes, atque neophyti de varoque populo in Ecclesia erudiuntur; qui se debent puluerem & cinerem reputare. Baculus, quo alphabetum scribitur, significat doctrinam Apostolorum qua facta est conuersio Gentilium.

Depinguntur duodecim Cruces in parietibus Ecclesiæ, & christmantur. Depinguntur propter rectorem, ut demones videntes terrentur, nec illuc reuertenti præsumant. Secundo propter triumphum ostensionem. Nam Cruces sunt Christi vexilla. Duodecim dominatia ante Cruces denotant duodecim Apostolos, qui per fidem Christi crucifixi totum suam prædicatione mundum illuminauerunt. Potest consecrari Ecclesia diebus Dominicis, & priuatis assis, eo da consec.

consec. Ecol. c. 2. & plures Episcopi & plura Altaria possunt simul ab eodem in vna Ecclesia consecrari. extra eo. cum suis. Non potest consecrari Ecclesia, in qua paganus, vel infidelis sepultus est, donec inde eiecchus fuerit. de consec. dist. 1. Ecclesiam. 1. & 2. Si mulier pragnans potest, licet patens non sit baptizatus. ff. de vent. in p. §. 1. ff. de sta. hom. qui in vtero. de consec. dist. 4. si ad matris. Nam eo ipso quod aliquis fidelis in aliquo loco sepelitur de voluntate Domini. locus ille religiosus efficitur; fecus si contra Domini voluntatem. ff. de relig. l. 2. §. si vltus fructus.

Polluta Ecclesia dicitur, ita quod non liceat in ea celebrare in his sex casibus, secundum Nauar. cap. 27. num. 2. 6. Primus casus est in cap. Ecclesijs 68. dist. & cap. Ecclesijs de consec. dist. 7. c. proposuisti. de consec. Ecclesie. Quando sanguis humanus intra eam iniurius effunditur, aut causa maritatis eius effusionis, aut mors datur. Secundus casus est, quando ibidem voluntarie semen humanum effunditur. Ecclesia autem consecrata, cuiuscumque seminis, vel sanguinis effusione polluta fuerit, acqua protinus exorcizata laudanda est, ne diuinae laudis ergantia suspendantur. Sed intellige de effusione sanguinis in quantitate: quia si quid minimum sanguinis, duxera aut res guttae, etiam cum iniuria sit effusum, non propter hoc erit polluta; & si multum etiam quando ex ioco, vel casu aliquo inopinatus. q. anillus sit, puta si reser percussus extra Ecclesiam. Nota quod Episcopus potest consecrari Ecclesiam consecratam reconciliare, per se, vel per alium, vt supra diximus: potest & vnus Episcopus aequum benedicere, & alius reconciliare per simplices, vterq. sacerdos non potest fieri huiusmodi reconciliatio. de consec. dist. 1. cap. aequa tamen; secundum Innocen. ex commissione Papae pollent simplices

sacerdotes huiusmodi reconciliationes facere, aequo tamen prius per Episcopum benedicta. Et quauis ante huiusmodi reconciliationem non debeant ibi diuina officia celebrari, ne aliquis sepeliri, tamen si quis contrarium faceret, vti iam sciebat, non propter hoc incurreret irregularitatem, secundum Innocen. & alios, extra de senten. excom. C. his qui lib. 6. vnde opinio Host. in hoc non tenetur qui dixit talem esse irregularitatem. Si autem Ecclesia non esset consecrata posset reconciliari per simplicem sacerdotem, vt elicitur ex Greg. 9. extra eo. §. si vbi dicit: Si Ecclesia non consecrata, fuerit semine, aut sanguinis effusione polluta, acqua protinus exorcizata lauetur ne diuinae laudis organa suspendantur, est tamen quam citius fieri poterit consecranda. Haec ibi, vt dicit Glor. credo quod per simplicem sacerdotem possit lauari, quia si intellexisset Papa quod per Episcopum lauetur illud dixisset, sicut dixit in praeced. cap. cum idem eadem in praeced. Et quia dixit acqua exorcizata, quae fit per sacerdotem & non cum aqua, & vino, & cinere, cum qua reconciliatur, Ecclesia consecrata. Idem dicit Guiliel. ex hoc arguens quia Papa dicit proximus, quod non fieret si oporteret ex parte Episcopi mandatum, quod dicit quia dicunt quidam quod requiritur Auctoritas Episcopi super hoc.

11. Tertius casus, est quando in ea aliquis excommunicatus sepelitur, cap. consuluisti de consec. Ecclesie. Quarto quando in illa aliquis infidelis sepelitur, cap. Ecclesiam 1. & 2. de consec. dist. 1. quamquam in hoc casu non solum reconcilianda est Ecclesia, sed etiam pariter illius a bradeny, licet in praecedentibus reconciliatio sufficiat. Nota tamen, in dicto cap. consuluisti. Quinto quando Ecclesia per Episcopum aequum communicatum publicum consecrata, aut benedicta, arg. de reconciliandi.

gisti. Vbi notat Pator: Sextò quando omnes parietes renouantur. Glos. in cap. ligneis. de consec. Eccl. quia omnes simul corruerunt & tota omnino simul renouatur. Itè quando dubitatur de consecratione eius, vt de con. sec. dist. 1. c. 1. Nota tamen quod propter adulterium, vel homicidium, nò reconsecratur Ecclesia. Vt extra de adulterio, significasti, ait Glos. Proconsecrandis Ecclesijs nihil exigatur ab Episcopis. & præcipue si fuerint pauperes; sponte tamen oblatum ab eis poterunt Episcopi præcipere. 1. qu. 2. Placuit. aiunt quidam quod locus triginta pedum circa Ecclesiam in eum finem debeat consecrari. Alij vtrò putant solum Episcopi circūtionè quando Ecclesiam deditur sufficere. Sed seruanda est in hoc consuetudo loci.

Consecratio ista duo significat. Primum est satisfactio, quam consecrata est ecclesia per passionem Christi in hoc sacrificio representatam. Secundum, ad significandam sanctitatem quæ requiritur in illis, qui debent interesse huic sacrificio, & recipere hoc sacramentum. Insuper hæc consecratio habet hunc effectum, quia reddit locum aptum diuino sacrificio, & excitat ad deuotionemstantes, ait D. Th. 3. p. q. 81.

De consecrationibus, & vntionibus. Cap. 8.

His itaque visis dicendum est de consecrationibus & vntionibus. Legitur enim Dominum præcipisse Moyse, vt consecraret chrisma. Exod. 25. quo vnguento vngeret Tabernaculum in dedicatione, & arcam testamenti cum vasis & quo similiter Sacerdotes & Reges vngerentur. de consec. dist. 1. §. 1. Moyses tamen nò legitur vntus fuisse, nisi vntione spirituali, sicut & Christus. Vnde iu. c. Christus nos vntione materiali inungit vt ex illa consequamur spiritualè:

& ideo pia mater Ecclesia diuersas exhibet vntiones: de quibus ià dicitur. Ad materem vntiem intelligentijs circa consecrationem tua considerare debemus. Primo Oleum quo consecrantur illi, qui consecrantur. Secundo, materialium quod consecratur. Tertio, ministrum quo consecrantur, vel inunguntur. Triplex enim Oleum in die cœnæ Domini ab Episcopo consecratur. Primum & principalius est sanctum chrisma, quod ex Oleo & Balsaño conficitur. Secundum Oleum dicitur Oleum sanctum, vel Oleum benedictum, sed non chrisma; & tale Oleum dicitur Oleum Cathecumenorum. Tertium Oleum est Oleum infirmorum, quo vnguntur infirmi in articulo mortis: vt patet in extrema vntione. Hæc extra de Sacramento extremæ vntionis. Primum Oleum, scilicet, chrisma, cum illo in quâ hæc enipia consecrantur, scilicet, fontes baptismalis: Calices & Patenæ: Ecclesia & Altaria: pueri etiam postquâ baptizati sunt inunguntur in vertice; & in fronte: inunguntur Episcopi quando cōsecrantur, denum omnes fideles, cum recipiunt Sacramentum confirmationis. quod quidem Oleum sanctum, scilicet, chrisma, tantum in die Cœnæ Domini confici debet. Cum secundo Oleo Cathecumenorū inunguntur pueri, qui debent baptizari; in pectore, & inter scapulas: inunguntur etiam Sacerdotes: item Ecclesia & Altaria ante chrismatem: insuper inunguntur Reges, & Principes; Cū tertio Oleo solum infirmi in mortis articulo. Primum Oleum, scilicet chrisma non nisi in die cœnæ confici debet, vt patet de consec. dist. 4. omni tempore. Et extr. de sent. excom. m. quoniam. lib. 6. De alijs autem duobus Oleis non inuenimus prohibitionem. Istæ autem vntiones figuratæ sunt in triplici vntione Dauid. Præma vntio eius fuit in domo Patris, vt patet. 1. reg. 16. Et significat vntionem Cæ-

C thecu.

thechemenorum. Secunda vnctio eius fuit super Iudam: vt patet. 2. reg. 2. Et significat vnctionem infirmorum. Tertia vnctio eius fuit in Syon super Iudam & Israel: vt patet. 2. reg. 5. Et significat vnctionem Pontificum, Sacerdotum, & Regum.

Notandum quoque est, quod duæ sunt species vnctionis: extr. de sac. vnct. cap. 1. exterior, quæ materialis, siue corporalis & visibilis est: Et interior, quæ spiritalis & inuisibilis est: exteriori visibiliter vngitur corpus. De prima dicitur Iacob. 5. Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteres Ecclesie, & orent super eum, vnquentes eum Oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum. Ergo, non possent Diaconi conferre hoc Sacramentum, cum dicit Iacobus, inducat Presbyteres Ecclesie, multo minus laici possunt.

De secunda dicitur. 1. Io. 2. Et vos vnctionem, id est, vnctio quam ab eo accepistis maneat in vobis, vt non necesse habeatis, vt aliquis doceat vos: sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus.

De Vnctione in Baptismo. Cap. 9.

De visibili vnctione autem primo dicitur quod omnes Christiani inunguntur bis ante baptismum, & bis post baptismum: inunguntur itaque Cathecumeni: & non solum Cathecumenorum, sed etiam infirmi inunguntur, scilicet, Oleo infirmorum: de qua vnctione loquitur Iacobus loco citato. Sed dicit aliquis quare Cathecumeni & infirmi Oleo inunguntur? Dicendum, vt ex visibilibus inuisibilia facilius capiantur, sicut enim Oleum fugando infirmitatem, recreat artus febrium, & de sua natura lumen præparat: credendum est, quod vnctio Olei consecrati, quod est signum fidei peccata fugando animæ sanitatem conseruat,

& lumen ei præbet. Si quidem Oleum visibile, in signo, Oleum inuisibile in Sacramento, & Oleum spirituale inritus est. De Oleo infirmorum auctoritatem ab Apostolis accepimus: De Oleo Cathecumenorum ab Apostolicis viris: & licet Deus possit tribuere Oleum spirituale sine corporali, quia tamen Apostoli pro infirmis, Apostolice viri pro Cathecumenis hac arte vsi sunt, non potest omitti sine peccato, quod eorum auctoritas consecrauit. Vnctio autem sic habet etiam in veteri testamento, vngebantur. Pontifices, Sacerdotes, & Reges: Sed in nouo testamento omnes inunguntur, scilicet bis ante baptismum inunguntur, nempe Oleo benedicto primo in pectore, deinde inter scapulas: & bis post baptismum, scilicet, chrismate, facto, primo in vertice, deinde in fronte per Episcopum. Et hoc quia Christus in sanguine suo, fecit nos Deo nostro regnum & Sacerdotes, id est, regales Sacerdotes. Iuxta illud. 1. Pet. 2. Vos estis genus electum, id est, electi ex genere hominum. Regale Sacerdotium, id est, bene vos regentes. In pectore quidem inunguntur, in quo est locus cordis, vt per Spiritus sancti donum, abijciat errorem, & ignorantiam, & suscipiat fidem rectam, quia iustus ex fide viuunt. Abac. 2. Et corde creditur ad iustitiam, Rom. 10.

Inter scapulas verò, inungitur, vt per Spiritus sancti gratiam excutiat negligentiam, & torporem, ac exerceat bonam operationem: quia fides sine operibus mortua est. Iac. 2. vt per fidei Sacramentum sit munditia cogitationum.

Nam onera communiter scapulis sustinemus, et iugum imponimus ipsis. Inunguntur etiam, vt videamus quia Domini iugum est suave, & onus eius leue: Oleum enim mollificat in materialibus: & supra diximus quod vnctio exterior signum est interioris.

In vertice vero baptizatus Christianus

re a Sacerdote inungitur, vt sit paratus omni poscenti, de fide reddere rationem: quia per caput mens intelligitur.

Ante baptismum vngitur Oleo benedicto, & post baptismum chrismate sacro, quia chrisma solum competit Christiano. Christus enim à chrismate dicitur, vel potius chrisma à Christo dicitur, nõ secundum hominis formam, sed secundum fidei rationem. A Christo Christiani dicuntur, tanquam vncti deriuentur ab vncto, scilicet, à Christo, vt omnes concurrant in odorem vnguents illius, scilicet, Christi: cuius nomen Oleum est effusum: sed secundum vim nominis Christiani à chrismate dicuntur; secundum Iudæorum.

Hanc vnctionem faciunt in vertice sub forma Crucis, & sub nomine humilitatis: quam Siluester Papa fieri instituit etiam per Presbyteros propter occasionem inortis. Nihilominus & sine vnctione credimus solo baptismo saluari, & sine impositione manus, Spiritum sanctum dari, cui Deus dare voluerit, vt legitur in Actibus Apostolorum. Vnde credibile est, quod ante eius tempus vtraque vnctio, scilicet, verticis, & frontis Episcopo reseruabatur. Et cum gremium dilataretur Ecclesie, nec omnibus Episcopi valerent per confirmationem occurrere, ideo ne sine chrismatis vnctione perirent, instituit vt à Sacerdotibus in vertice supra cerebrum, vbi est sedes sapientie, vngerentur ad robur, & augmentum gratie: de alijs verò caeremonijs dicitur infra de baptismi sacramento.

De vnctione ordinandorum, scilicet Sacerdotum. Cap. 10.

Circa verò vnctionem ordinandum, animaduersione dignum est, quod manus Sacerdotum inunguntur ab Episcopo: ad hoc vt cognoscant

hoc sacramento se per Spiritum sanctum suscipere virtutem & gratiam, consecrandi.

Vnde Episcopus eas inungens dicit, Consecrare, & sanctificare dignis Domine manus istas per istam vnctionem, & nostram benedictionem, vt quæcunque consecrauerint, consecrentur: & quæcunque benedixerint, benedicantur, in nomine Domini. 16. q. 1. Hoc inde, & extr. de sacra vnc. c. 1. Quæ propter viri deuoti osculatur manus Sacerdotum, statim post ordinationem eorum, credentes per hoc orationum illorum & bonorum participes fieri. Et vnguntur Oleo sacro, quod opera misericordie pro viribus ad omnes debeant exercere. Per manus enim opera, & per Oleum misericordia designatur. Vnguntur etiam Oleo, vt humidi sint ad offerendum Deo hostiam pro peccatis: & largi ad cætera pietatis officia: non aride & curuè retinendum. 1. q. 1. sicut vgeri. Vtrunque enim, videlicet gratia curationis & charitas dilectionis per Oleum designatur.

Rursus ideo impositio manus cum Oleo super caput ordinandi fit: quia per manus opus, per digitos dona Spiritus sancti, & per caput mens intelligitur.

Manus ergo imponitur, quia donis Spiritus sancti imbutus, ad opera Christi mittitur: quare autem ab Episcopo, & diximus & in capite sequenti amplius dicitur, & cur pes & auricula in vet. vngebatur.

De consecratione Pontificum.

Cap. 11.

Circa consecrationem Pontificum, Sacerdotum etiam, & Regum, considerandum est membrum, in quo iunguntur vel consecrantur. Nam Pontificum vnctio a veteri testamento originem sumpsit, extr. de sac. vnctione. c. 1. Nam Leuit. 11. dicitur, Pon-

fixe super cuius caput fufum est vnctionis Oleum: & cuius manus fuit in Sacerdotio consecrata; &c. Etenim Pontifex olim Oleo vnctionis in capite vngebatur. Minorum vero Sacerdotum sola manus vngebantur. Reges vero & Principes in brachio siue humero vngebantur. Leuitæ vero nõ vngebantur, vel consecrabantur.

Primò ergo dicendum, quod summus Sacerdos oleo vnctionis in capite vngebatur; ita dicitur *Leuit. 8.* Tullit Moyses vnctionis Oleum & effudit super caput eius, scilicet Aaron; & hoc vt designaretur, quod ab ipso diffundebatur dignitas consecrandi ad alios, sicut vnguentum a capite ad membra, vt habetur in *Pfal. 132.* Si cur vnguentum in capite, quod descendit in barbam barbam Aaron. Ratio autè huius similitudinis est: quia est quædam virtus transfusiva, & quædam non. Virtus seu potestas transfusiva est illa, quæ est membrorum radicalium, cuiusmodi est caput. Non similiter est de virtute pedis, vel manus: propter quod cum potestas Pontificum sit transfusiva, ideo potest transferre potestatem suam ad inferiores, quod non possunt Sacerdotes inferiores: & ideo propter hoc solis Pontificibus conuenit vngi in capite.

Secundò dicendum, quod Sacerdotum inferiorum manus in consecratione vngebantur: ita dicitur *Leuit. 21.* supra alleg. scilicet, cuius manus, inquit, in Sacerdotio consecratae sunt; hoc dicitur, ad differentiationem minorum Sacerdotum, quorum caput non vngebatur: sed manus tantum, & auricula, ad designandum, quod manus eorum erant amplianda ad sacrificia, & aures ad obedientiam. Vbi notandum est, quod in consecratione Sacerdotis quatuor fiebant. Primò offerebantur huiusmodi sacrificia, scilicet, vitulus pro peccato, aries in holocaustum, aues quæ erant hostia pacifica. Vitulus offerebatur pro ignorantia

Sacerdotis, & hæc est ratio quare offerrebat. Aries autem ad honorem Dei; comburebatur torum, & nihil ex eo relinquebatur. Aues autem pro gratiarum actione, vel pro voto. Si pro gratiarum actione, comedebatur in ipsa die, sed non vbique nisi in Ierusalem: Si pro voto, poterant in crastino comedi. Et ratio huius ordinis est, quia homo obligabatur Deo propter quatuor. Primò enim maxime obligatur homo propter eius maiestatem. Secundò propter offensam commissam. Tertio propter beneficia iam suscepta. Quarto propter beneficia sperata.

Secundò offerebatur canistrum panum, vt sciret Sacerdos se assumpturum illius meritum, qui pane caelesti, hoc est manna filios Israel aluit in deserto. *Exod. 16.* Tertio in consecratione Sacerdotis imponebatur super manus adeps arietis, armus dexteræ, & torta panis: & hoc duplici ratione. Prima est, ut ostenderetur, quod Sacerdotes accipiebant potestatem huiusmodi offerendi Domino, & accipiendi huiusmodi oblationes a populo. Vel potest dici, quod in consecratione Sacerdotis, offerebantur, vt se feceret Sacerdos ex consecratione accepisse duplicem potestatem, scilicet, potestatem offerendi Deo sacrificium, quam significabat acceptio adipis, & potestatem accipiendi stipendium de sacrificijs ad suam victum, quæ significabat acceptio armi & pectoris.

Quartò in consecratione tangebatur extremum auriculæ eius dexteræ, & pollex manus dexteræ & pedis dexteri. Et hoc vt ostenderetur, quod Sacerdotes ex consecratione totaliter debent esse conuersi ad cælum quantum ad tria. Primò, quantum ad attentionem intellectus: quæ designabatur in dextera auricula. Secundò, quantum ad approbationem affectus: quæ designabatur in pollice pedis dexteri. Tertio quantum ad intentionem affectus: quæ

quæ designabatur in pollice manus dextera. Vel potest dici, quod per istã triplicem vnctionẽ significabatur eminentia Sacerdotis, quantum ad intellectum, affectum, & actum. Primo quantum ad intellectum, scilicet, in his quæ sunt fidei, quæ est ex auditu: ideo inunxit auriculam eius dexterã; Vnde secundum Glos. ibidem. In vnctione auriculæ dextere specialis obedientia designatur; vnde in hoc tactu notatur, quod inferiores Prælati debent obedire superioribus in his, quæ pertinent ad salutem. Hebr. vltimo. Obedite Præpositis vestris, & subiacebitis: sumentes rationem ex obedientia Christi: quia fuit obediens patri vsq; ad mortem. Philip. 2. Secundo per tactum, & vnctionem manus, operatio intelligitur. per manus enim dexteram opus pietatis signatur. Tob. 4. Ex substantia enim tua fac elemosinas. Tercio per pedem dexterum, vnctio compassionis designatur. 2. Corin. 11. Quis infirmatur, & ego nõ infirmor? Si quid patitur vnum membrum compatiuntur omnia membra.

Sed dicit aliquis quare Sacerdotes nostri non vnguntur in pede & aure? Dicendum, quod ratio huius est, quia quanto aliquid est imperfectius, tantum pluribus indiget: vnde quantum ad ea, quæ designauit vnctio pedis, & auris; magis sunt perfecti qui modo sunt; quam qui erant tempore legis: Cuius ratio est; quia auris obedientiæ præceptis fidei, & affectus charitatis operibus Christi; & virtute passionis eius excitati sunt: vnde Psal. 17. Populus, quem non cognoui, seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi, & Isai. 51. Quod, pulchri super montes pedes annunciantis, & prædicantis pacem: qui iunctæ poris non steterunt.

Quia igitur, nunc a terra est auris fidei, & affectus charitatis, qui per pedem significatur, quod tunc non erat, non requiritur vnctio excitas ad hoc, sicut tunc. Manus autem modernorum

Sacerdotum inunguntur propter sacerdotum pertractationem, quæ incumbit manuum operationi. Hæc Vgo Cardin. in postilla super Leuit. 8. Leuitæ vero non habebant aliam consecrationem, nisi quod offerebantur Domino a filiis Israel per manus Pontificis; qui orabat pro eis, & applicabantur ad ministerium per hoc, quod intromittebantur in Tabernaculum foederis; id est ad ministrandum circa vasa secundaria. Hæc Beatus Thom. 2. 2. q. 102. art. 5.

Sane Episcopus vngitur chrismate, quod conficitur ex Oleo & Balsamo, & ungitur illo tam in corpore quam in corde; ut interius nitore conscientie quantum ad Deum, quod per Oleum; exterius habeat odorem famæ, quo ad proximum, quod per Balsamum designatur. De nitore conscientie dicitur. 2. Cor. 1. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ: Nam omnis gloria filii Regis ab initio, scilicet procedit. Psal. 44. De odore bonæ famæ dicitur. 2. Cor. 2. Christi bonus odor; id est, exemplum & imitatio sumus in omni loco: & alij sumus odor vite in vitam. 23. q. 4. ca. Nabuchodonosor. in principi. quasi diceret. Sumus exemplum dilectionis & bonæ opinionis ducentis in vitam æternam; alij odor mortis in mortem, id est, inuidiæ & malæ opinionis ducentis in mortem æternam.

Caput & manus Episcopi consecrantur: per caput mens intelligitur, iuxta id Mat. 6. Vnge, id est, humilia caput tuum, & faciem tuam, id est conscientiam tuam laua, scilicet, lachrymis. Per manus opera designantur. iuxta id cont. 5. Manus meæ; id est, opera bona, distillauerunt myrrham, id est, dederunt alij bonum exemplum.

Caput ungitur Balsamo charitatis: Prim. 6. ut Episcopus diligat Deum ex toto corde, & ex tota mente, & ex tota anima sua: & etiam Christi exemplo proximum suum sicut, id est, ad id,

quod seipsum. Oleum enim in capite est charitas in mente secundum Greg. Secundò vngitur caput propter auctoritatem & dignitatem, quoniam non solum Episcopus, sed etiam Rex consecratur. Tertio, vt ostendatur illius scilicet Christi (tanquam eius Vicarius) representare personam, de qua dicitur: sicut vnguentum in capite, quod descendit. Caput enim vixit est Christus: caput Christi, Deus: qui de se dicit Luc. 4. Spiritus Domini super me, eo quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me. Christus enim caput nostrum vnctus est oleo inuisibili, Eccl. verò interpellat pro vniuersa Ecclesia: Episcopus pro libi commissa.

Manus vero vnguntur propter mysterium & officium: & vnguntur oleo, id est, chrismate pietatis, & misericordie. Primò vt Episcopus operetur bonum ad omnes (nam diximus manus designare opera) maximè ad domesticos fidei; nemini claudantur, omnibus operiantur, iuxta id Prouer. 31. Manum suam aperuit inopi, & brachium suum extendit ad pauperem.

Secundò vt ostendatur accipere potestatem benedicendi, & consecrãdi. Vnde cum eas consecrator inungit, inquit, Consecrare & sanctificare Dominus digneris manus istas &c. Et licet manus Episcopi inuncte fuerint oleo, cum in Presbyterum ordinaretur: iterum chrismate inunguntur cum Episcopum consecratur. extra. de sac. vocat. cap. vno. Siquidem per manus opera, per Oleum Spiritus sancti, vel gratie copia: per Balsamum quod Oleo admiscetur in chrismate, odor designatur bonae famae. Eccl. 23. Quasi Balsamum non misit odor meus: quia in operibus Episcoporum & aliorum superiorum, plusquam in alijs inferioribus munus Spiritus sancti apparet, & odor sanctus sentiri debet. Nam & superiores Angeli inferioribus bonis & gratia eminent. 88.

dist. ad hoc. ideo in eorum consecratione manus alias inuncte Oleo bene dido, chrismate rationabiliter inunguntur. Pollex etiam chrismate confirmatur: vt pollex inpositio cuius proficiat ad salutem.

Tertio principaliter quod considerare debemus, est minister, à quo consecrantur. In lege veteri ex præcepto Domini Moyses consecrauit Aaron in Sacerdotem; ita dicitur Leuit. 8. Fundens Oleum super caput Aaron vnxit eum, & consecrauit. Super quo vixit Augustin. in gloss. supra allegata sic ait. Vnxit ergo Moyses, & offert figuram Christi gerens: ipse enim filius Dei est qui vngit, & qui vngitur: vngit secundum diuinitatem, iuxta id: Vnxit te Deus Deus tuus. A patre vngitur secundum humanitatem. Isaia 61. Spiritus Domini super me, eo quod vnxit me: vnde & Daniel oblatum illum videt, & offerentem non videt, quia seipsum offert. Sic Moyses vngit & vngitur. Aug. ibidem ait: Aaron summus Sacerdos fuit propter vestem Pontificalem: Moyses vero propter excellentius ministerium. Idem. Moyses & Aaron ambo Sacerdotes summi erant: sed Aaron fuit summus Sacerdos & dignitate ministerij, & dignitate Pontificalis ornamenti: Moyses vero fuit summus Sacerdos dignitate ministerij tantum. gloss. super illo verbo, Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius: ita ait: Moyses Sacerdos dicitur, qui si non hostias, vota tamen populi Deo obtulit, & pro populo supplicauit.

Si quaeratur, quis Moysen consecrauit? Dicerem, quod sicut consecratio Petri & Pauli non legitur; tamen a Spiritu sancto, dicitur & crediue illos fuisse consecratos: sic de Moyses dicitur, Moyses ergo erat sacerdos vnctus Oleo inuisibili, & ipse in principio consecrabat sacerdotes, immò & ipsam Aaron vt patet Leuit. 8. Si quaeratur quare non erat summus Sacerdos

et ados vt Aaron? Resp. quoniam Aaron erat maior Moyses tribus annis, ideo hæc fuit vna de causis, quare Aaron assumpsit summum sacerdotium, & non Moyses: nam summum Sacerdotium conueniebat primogenitis de tribu Leui: Et Aaron erat primogenitus Auran vt patet Exod. 6. Item quia Aaron erat Princeps tribu Leui, Exod. 29. Item, quia Moyses duxit in uxorem filiam Ietri, qui erat Sacerdos Idolorum, nomine Sephoram Exod. 2. Aaron autem accepit Elisabeth filiam Aminadab, de tribu Leui. Exod. 6. iuxta præceptum Domini, & patet Exod. 27. & Deuter. 17. Aaron autem fuit Maior Moysæ in spiritualibus, Moyses vero fuit maior Aaron in temporalibus. Et si dices quis consecrauit summum Pontificem post mortem Moysi & Aaron, & similiter de alijs? Dicendum quod minores Sacerdotes consecrabant enim, sicut Episcopi nunc consecrant Papam. Vnde Raim. ait: quod Papa consecrari debet ab Episcopis Cardinalibus, qui quo ad hoc funguntur vice Metropolitanæ distinctione in nomine Domini, vers. quia ergo sedes Apostoli. & Ganf. in tit. de ar. & qual. ordi. cap. hos omnes, ait, quod Papa consecratur ab Episcopo Hostiæ, qui in hoc vicem Metropolitanæ obtinet. Vnde Aug. super illum vers. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, ait: Genuerunt te Apostoli, ipsi missi sunt, ipsi prædicauerunt, ipsi patres, sed nūquid nobiscum corporaliter semper esse potuerunt? Ergo illorum discessu deserta est Ecclesia? Absit, pro patribus nati sunt tibi filij, patres simili sunt, Apostoli, pro Apostolis autem, nati sunt tibi filij, constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi, qui sunt per totum mundum, vnde nati sunt? Ipsa Ecclesia eos patres appellat, ipsa illos genuit, & constituit in sedibus patrum. Non ergo te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos, per quos

nata es, de prole tua tibi creuit paternitas.

De vñctione Regum, & Principum. Cap. 12.

IN veteri testamento non solum vngebatur Sacerdes, sed etiam Rex & Princeps, vt patet 3. Reg. 19. de Azael in Regem super Syriam ab Elia. Et leui inunctus in Regem super Israel: & Eleius vnges Prophetam, & c. Sed postquam Iesus Nazarenus, quem vixit Deus Spiritu sancto, sicut dicitur Act. 10. vñctus est Oleo præconfortibus suis, idest, plurimum ceteri homines, quorum mortalitatis factus est particeps: qui secundum Apost. est caput Ecclesiæ; quæ est corpus ipsius Principis, vñctio a capite ad brachium est transacta: vt Princeps a tempore Christi non vngatur in capite, sed in brachio, siue in humero, vel in armo, in quibus Principatus cõgruè designatur, iuxta illud Isa. 9. Factus est Principatus super humerum eius & c. Ad quod etiam significandũ, Samuel fecit poniarum ante Saul, cui dederat locum in capite mentem ante eos, qui fuerant inuitati. In capite vero Pontificis sacramentalis est delimitio obseruata: quia personam capitis, scilicet Christi, qui est caput Ecclesiæ in Pontificali officio repræsentat. Differt autem inter vñctionem Pontificis, & Principis: quia caput Pontificis chrismate consecratur: brachium vero Principis Oleo delimitur: Vt ostendatur, quanta sit differentia inter autoritatem Pontificis, & potestatem Principis.

Reges & Principes vnguntur in brachio, siue in humero, ad ostendendum, quod defendere debent, & supportare onera subditorum. Nota quod Princeps dicitur, siue componitur ex primis, & capio, & dicitur quasi primus capiens locum vel dignitatem gloriæ, in clem. 3. ut. 15. c. vñctum s. regum.

Ceterum circa consecrationem Episcoporum in die consecrationis sue, confecerunt equitare equos, albis pannis coopertos, representantes illud Apocal. 19. exercitus qui sunt in cælo sequuntur illum in equis albis. Siquidem exercitus, qui sunt in cælo, sunt boni & iusti viri, & Prælati, qui quotidie sequuntur pro cælestibus Deum in omnibus operibus bonis: qui ideo dicantur esse in cælo: quia sola cælestia diligunt & querunt. Sequuntur inquam Iesum hi exercitus, id est Prælati, quando expugnant in se vitia per correctionem: & in proximis per admonitionem.

De vñctionibus Calicis & Patenæ.

Cap. 13.

In super cum primo oleo, consecratur etiam Calix, Patena, Ecclesia, & Altare, vt diximus: quæ secundum morem, dum dedicantur, inunguntur Extr. de sac. vñct. cap. vno. non solum ex mandato legis diuinæ, quod Moyses Tabernaculum & omnia vasa ministerij sanguine aspersit: & omnia penè in sanguine mundabantur: verum etiam exemplo Beati Siluestri, qui quando consecratur, illud est imitate perungebat: quæ vñctiones sunt ut maior reuerentia adhibeatur & maior eis gratia infundatur.

Patena siquidem consecratur & inungitur ad ministracionem corporis Christi, qui in ara Crucis pro omnium salute immolari elegit. Nam & Deus conspersam simlaginem in Patenis aureis & argenteis ad Altare suum deferti iussit. Calix consecratur & intingitur, vt gratia Spiritus sancti perficiatur nouum sepulchrum corporis & sanguinis Christi, & ipse dignetur illum sua virtute perfundere, qui Calicem Melchisedech famuli sui perfudit. De Oleo infirmorum infra dicitur.

Sed quare possunt tangi manus Sa-

cerdotis a laicis, & mulieribus, & non possunt tangi vasa sacra? Respon. quia vasa sacra ad hoc tantum sunt consecrata, scilicet, ut per illa peragantur mysteria sacramenti Eucharistie, quod sacramentum a nullo alio, quam a sacerdote cõficitur: & a ministris in sacris constituitur: dum sunt sacra solemniter adiuuatur: qui quidem Ministri (sub Diaconus, scilicet, & Diaconus) necesse est aliquando vt tangant huiusmodi vasa, & ideo quia ad hoc deputati sunt, possunt & ipsi sacra tangere vasa, cum iam abrenunciarunt carni, ut Deo tantum viuatur per susceptionem, scilicet, sacrosu ordinum: alij uero non possunt tangere, quia ad hoc non sunt deputati, sed secularibus negotijs, uel possunt, uel implicantur. Manus autem Sacerdotis, quia a Deo datæ sunt, etiam ad necessitates humanas peragendas, hinc est quod etiam possunt tangi a laicis, & osculari ex deuotione. Preterea vasa sacra specialius representant ipsum corpus Domini nostri Iesu Christi, quam manus ipsius Sacerdotis. Quæ autem subtiliores habent rationes in lucem profferant.

De Calice & Patenæ. Cap. 14.

Calix in scripturis sacris tripliciter accipitur. primo pro uase, in quo recipitur liquor aptus ad potandum: & hoc modo accipitur ibi, similiter & Calicem postquam cœnauit dicens: Hic Calix nouum testamentum &c. Luc. 22. & Matt. 26. Secundo modo accipitur pro passione Christi: & ita ibi accipitur cum dicebat. Trāse a me Calix iste. Matt. ibid. & cap. 12. potestis bibere Calicem, &c. Tertio dicitur calix a calore, uel secundum Isid. Calix dicitur a Calon, quod est lignum. Erat enim antiquitus uas ligneum in quo medicinæ calidæ amaræ propinabant; similiter passio Christi

si fuit in ligno Crucis propinata, & fuit nostrarum infirmitatum sanativa. Fuit ex calore amoris facta, & fuit Christo valde amara. Calices ergo hoc modo mortificationem carnis, & animum semper ad martyrium paratum significant. Hieronim. Epistola 20. ad Marcellam. Tertio accipitur pro poculo in Calice contento, & ita accipitur ibi Matth. 9. Quisquis vobis potum dederit Calicem atque frigidum in nomine meo, quia Christi estis non perdet mercedem suam. De primo modo est hie sermo.

Ad decorem enim, & solemnitate huius Sacramenti Eucharistie exigitur in Missa celebratione Calix cum Patena de materia pretiosa. cur autem vide infra in cap. 25. Exod. nostri vocabularij. Licet enim Calix significet sepulchrum Christi, quod erat in petra excisum, & Patena significet lapidem superpositum, ut ait Hugo a sancto. Visi. non tamen Calix & Patena debent esse de petra: nec licet, quia non oportet quod quantum ad omnia, signa significatis respondeant. Similiter licet Sacerdotis Pontifex constituitur, ut Sacerdotes Calicibus & Patenis vitreis uterentur; postea tamen propter periculum, quod immineret ex talium vasorum fragilitate, & vilitate, statutum fuit ab Ecclesia in Concilio Remensi, ut haberetur de consec. dist. 1. Calix, quod calix Domini cum Patena fieret de triplici metallo. scilicet ex auro omnino, vel si non ex auro omnino fiat ex argento. Siquis autem pauper est saltem stannum Calicem habeat auratum. De aurea autem vel auricalco, & ceteris metallis non fiat: quia ex virtute, vel fortitudine vini rubiginem generaret, & pariter vomitum, vel nauseam prouocaret: nec ex ligno propter porositate, quia imbibit liquorem immixtum, nec ex lapidibus, propter vasorum lapideorum ineptitudinem: nec ex vitro, vel chrysallo, propter eorum

fragilitatem. In omnibus enim talibus propter statutum Ecclesie supradictum, nullus Missam celebrare presumat. Unde Urbanus Papa vtrique distingit. prae dicta, omnia vasa sacra fecit argentea. Sed dicit quis, quare ista vasa ita pretiosa sunt? Triplex ratio reddi potest. Prima est propter Sacramenti reverentiam & honorem, unde Ambrosius & Canon. ubi supra iunt. Nonne dicturus est Dominus Praelato, vel Sacerdoti talia vasa sic habenti pretiosa: cur passus es tot inopes mori fame, & certe habebas aurum de quo ministras elemosinam? Cur tot captivi, in captivitate deducti nec redempti ab hoste sunt occisi? Quid dices? Timuine Templo Dei ornatus deesset. Respondet: Autrum sacramenta non quaerunt: ornatus sacrorum est redemptio captivorum. Haec Tho. 4. sent. dist. 13. art. 2. q. 5. & Alex. de Ale. 4. par. Sum. q. 3. art. 1. Haec etiam patet ex Concilio Tuborensi celebrato anno Domini 895. cap. 18. Verba autem Concilij sunt haec. Vasa, quibus sacrosancta conficiuntur mysteria, Calices sunt & Patenae. Zepherinus 16. Romanus Episcopus, anno Domini 208. Patenis vitreis vel aereis Missas celebrari constituit. Tum deinde Urbanus 18. Papa anno Domini 230. omnia ministeria facta fecit argentea. In hoc enim sicut & in reliquis cultibus, magis & magis per incrementa temporum, decus crevit Ecclesiarum. Notis diebus qui serui patris familias sumus, ne decus matris Ecclesiae imminuatur, sed magis cumuletur, & amplificetur, statumus, ut deinceps nullus Sacerdos sacrum mysterium corporis, & sanguinis Iesu Christi Domini nostri, in ligneis vasculis villo modo conficere presumat. Greg. aut III. ad Bonifacium tom. 2. Concilio tom. 1. constituit, ne in Missarum solemnibus, duo vel tres calices in Altari ponerentur, quoniam id parum Christi institutioni

tationi conueniret, quide vno & eodem calice omnes communicasset. Vnde colligere licet, sanguinem non fuisse sacram in calicibus ministerialibus, sed in alio quodam; & ex illo deinde transfusum in ministeriales, ad vsum populi: In primitiua Ecclesia calices erant lignei, & sacerdotes aurei: nunc verò apparet oppositum.

De palla, & corporalis, & vestimentorum Sacerdotalium benedictione. Cap. 15.

Quoniam circa Missæ celebrationem considerandus est ritus seu modus, quo decoratur & honoratur secundum Tho. 4. sent. dist. 13. art. 2. qu. 6. in corpore quæstio. & quia in hoc Sacramento sicut in alijs, sunt quedam substantialia & quedam accidentalia, vt supra etiam in cap. de Altari adnotauimus: ideo declaratis duobus, scilicet, de Altari & Calicibus, quæ se tenent ex parte accidentalium, sequitur nunc de Palla & Corporale: Ad decorum ergo & solemnitate Sacramenti corporis Christi exigitur in Missa Palla lineæ, & Corporale lineum album, non tinctum, non sericeum & c. nam hoc Sacramentum debet celebrari in pannis puris lineis non sericeis, non tinctis, sed albis. Cuius ratio est, quia corporale significat, vel representat Sydonem, in qua inuolutum fuit corpus Christi in sepulchro, vt ait Hugo de Sanct. Viç. c. 6. precipitauerunt Sacramento Pallam corporalem lineam puram, & albam ob istas rationes, scilicet, splendorem, originem, tunctionem. Prima ratio est propter candorem sui: nam linea in inter omnia genera pannorum est candidissimum, & melius mundari, & dealbari potest, & significat innocentiam, & puritatem Saluatoris, cuius puritas absque omnimoda macula fuit. Secunda ratio est propter originem: nam li-

num de terra nascitur, & significat corpus Christi passibile, & mortale, de corpore terreno Virginis sumptum. Tertia ratio est propter tunctionem: nam linum tunctione multiplici produciuntur ad candorem, & significat corpus Christi, quod multiplici cruciatur, & præstura peruenit ad gloriam: Vnde licet esset vitendum pannos sericeo propter pretiositatem Hostiæ: nõ tamen vitur, quia non ita representat corpus Domini, sicut pãnus lineus, nec pannus tinctus, sicut putus, & albus: hæc autem corporalia non consecrantur, siue nõ unguuntur oleo, sed benedicuntur tantum aqua benedicta, & benedictio hæc fit ab Episcopis, uel Abbatibus, & a nõnulis Prælati religionum, secundum priuilegia eorum.

Similiter uestimenta Sacerdotalia, & alia Ecclesiastica ornamenta benedicenda sunt. Legimus enim de consec. dist. 1. §. 1. Moysim ex præcepto Domini Tabernaculum diuinis precibus sacrasse, cum mensa, & Altari, & vasis, & utensilibus ad diuinum cultum explendum. Ergo multo magis nos hoc facere debemus, qui non vmbiæ, sed veritati deseruimus. Et si sacræ uesti petiã, uel filum adiugatur, non ideo benedictionem iterari debere iuris testimonio comprobatur, arg. inst. de re. diuis. cum ex aliena. & §. qui tamen, extr. de conse. c. Eccel. quod in dubijs, ex benedictionibus alia colliges. Vtus benedicendi huiusmodi est antiquissimus. Sanctus Stephanus martyr in Epistola ad Hylarum Episcopum, ita ait. Vestimenta, Ecclesiastica, quibus Domino ministratur, cultusque diuini, omni cum honorificentia, & honestate a Sacerdotibus, reliquisque Ecclesiæ ministris celebratur, & sacrata debent esse, & honesta, quibus a ijs in vñibus cum Deo, cuiusque seruitio consecrata & dedicata sint, nemo debet frui, quam Ecclesiasticis, & Deo dignis. Vnde Altaris Pal-

la, cathedra, candelabrum, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur. Quia non licet ea, quae in sacratio fuerint, male tractari: sed incendio vniuersa tradantur. Cuius quoque eorum in Baptisterium inferantur: vbi nullus transitus habeat, aut in pariete aut in fossis patimentorum iactentur, ne introituum pedibus inquinentur. De consec. dist. 1. Altaris Pallae. 39. Item in ea, praecedenti, probat Gratianus, quod nec signa veterusta, & alia vestimenta non debent reddere ad humanos usus, possunt tamen seruire fabricae Monasterij, ut dicitur in eod. cap. signo Ecclesiae. Item sine his vestibus non licet celebrare. Vnde Concilium Remense (ut habet Burchardus Episcopus cap. 50.) ita ait: Nullus Presbyter absque amictu, alba, & stola, & fauone, & casula, ul' latenus praesumat Missam celebrare.

De Sacramentis in genere. Cap. 16.

His itaque peractis de unctionibus, consecrationibus, & benedictionibus, opere precium erit, ut de sacramentis nonnulla dicamus, primo generaliter, secundò in particulari. Sacramentum ergo dicitur facta rei signum, vel sacrum secretum: Signum est illud quod significat aliquid aliud a se: ut fumus significat ignem. Signum est triplex, aliud est signum a natura, ut fumus est signum ignis. Aliud ab hominibus, ut voces, picturae, vexilla, & huiusmodi. Et aliud est a Deo ut sacramenta, & figurae veteris testamenti. Signum a Deo institutum aliud est institutum ad significandum tantum, ut figurae veteris testamenti: aliud ad significandum, & efficiendum simul, ut sacramenta. Sacramentum autem est signum rememoratiuum praeteritae passionis Christi, a qua iustitiam accipit: est demonstratiuum praesentis gratiae, quae ab ipso confertur: & est prognosticu-

cum, id est, praenuntiatiuum futurae gloriae; quae per ipsum obtinetur. Et ita ob hoc, triplex est signum. Haec autem Sacramenta nouae legis differunt a Sacramentis veteris legis. Primsò quia illa significabant tantum gratiam: illa illam efficiunt: Illa significabant Christum venturum, illa iam venisse; illa fuerunt in figura à Deo, illa à Christo: in illis conferebatur gratia, ex opere operantis. i. ob actum fidei, quem faciebant suscipientes, protestando se credere in Christum venturum. Illa conferunt ex opere operato, id est, ex propria virtute tradita ipsi Sacramento operato à Christi passione. Vel Sacramentum dicitur aut à secreto, eo quod in re visibili diuinitas intrus aliquid ultra secretus efficit per speciem corporalem; aut à consecratione sanctificationis, quia, Spiritus sanctus manens in corpore Christi, latenter haec omnia Sacramentorum mystica, sub tegumento visibilium pro salute fidelium operatur. Magis igitur vis diuina ex hoc, mentes credentium ad inuisibilia instruit, quam si visibiliter ea monstraret, quae interius praestat ad effectum salutis. Per fidem enim ambulamus, & non per speciem.

Sunt autem Sacramenta Christi in Ecclesia, Baptismus, & Chrisma, Corpus quoque Domini, & Sanguis: quae ob hoc sacramenta vocatur, quia sub eorum specie visibili, quae videntur secretius, virtute diuina, caro consecratur, ut hoc sine interius in veritate, quod exterius creduntur virtute fidei. Haec Paschasius Abbas de corpore, & sanguine Domini. Est & Sacramentum iuris in quo post electionem partium iurat vnusquisque, quo suo pacto decreuerit.

Sacramenta autem triplici ratione instituta sunt; propter humilitatem, eruditionem, & exercitationem. Propter humilitatem, ut dum homo ex Dei praeepto se rebus sensibilibus, & in se-

matrimonij sese reuerenter subiicit, ex hac obedientia apud Deum magis mereatur, 2. q. 6. qui se fecit. Propter eundem, ut per id quod videtur foris in specie visibili ad inuisibilem veritatem, qua intus est agnoscenda, mens etudatur. In ea, quia corpus verè fide. Propter exercitationem, quia cum homo otiosus esse non debeat, proponitur ei utilis, & salubris exercitatio in sacramentis, vt vanam, & noxiam declinet occupationem, iuxta illud, Semper aliquid facito, &c. 1. dicitur nunquam capi Hug. & alibi. Otiositas & voluptas, &c. Extra, de renunc. nisi cum prudè §. verum.

Sacramentorum quædam sunt necessitatis tantum: quædam dignitatis, & necessitatis: quædam ordinis & necessitatis: quædam dignitatis, & voluntatis, quædam vero voluntatis tantum. Sacramentum necessitatis tantum est baptismus, qui in summa necessitate a quocunque collatus (dum intendat facere, quod facit sancta mater Ecclesia) proficit ad salutem. de sum. Tert. c. 1. §. pen. 2. dist. §. verum. Et dicitur necessitatis, quia sine eo nemo saluari potest, si desieratur ex contemptu. Sacramentum dignitatis, & necessitatis, est confirmatio: dignitatis, quia a solo Episcopo confertur. extr. de confirm. quanto. Sacramenta vero ordinis, & necessitatis, sunt penitentia, Eucharistia, & extrema unctio: ordinis inquam, quia tantum a ritè ordinatis secundum claves Ecclesie dari debent. Necessitatis, quia ex contemptu illa dimittens saluari non potest. Sacramentum voluntatis tantum est matrimonij, & dicitur voluntatis, quia sine illo quis saluari potest. Non enim expedit ad regna celorum tendere volenti nubere, 2. q. 4. tunc saluabitur. Secundum consuetudine Ecclesie matrimonij contrahitur publice de Concilio Tridentini ordinatione (videlicet) in aliquibus temporibus determinatis, non sunt ista:

matrimonij solemnitates, quoniam illa tempora sunt orationibus deputata. Hæc autem tempora sunt a Dominica prima Adventus vsque ad Epiphaniam: a die cinerum vsque ad octauam Paschæ, idem Concil. Sess. 24. cap. 10. de reform. matrimonij. Quare etiam tunc homo debet se a seculo & xoris sequestrare, ut infra dicitur. Generaliter enim tempore, quo abducitur a nuptijs, abstinens est etiam a complexibus conjugatibus, 2. q. 4. per totum: nisi forte ob fragilitatem humanam uir ab uxore potest abstinere, uel è contra: quia postquam soluentum est: nam uir potestatem non habet sui corporis, sed mulier, & è contr. 1. Cor. 7. extr. de conuer. conjugatorum. quoddam. Licet autem solemnitas nuptiarum aliquibus temporibus interdicta sit, quocunque tamen tempore matrimonium legitime, per uerba de presenti contractum fuerit tenet. Ista prohibitio nuptiarum facta in Concilio. Illudens de hoc Concilio Gratianus quatuor canonibus 2. q. 2. non oportet, quorum primus est ad hoc pertinens, ubi dicitur. Non oportet a septuagesima usque in octaua Paschæ, & tribus hebdomadibus ante festiuitatem Sancti Ioannis Baptistæ, & ab Adventu Domini usque post Epiphaniam, nuptias celebrare: quod si factum fuerit separetur: quod ideo fit, quia Ecclesia tunc tristatur: quare non bene conueniunt gaudium filiorum cum mestitia matris. Aperiuntur autem nuptiæ in Epiphania, quia Dominus sui presentia, cum miraculo etiam decorauit. Vnde dicitur ad benedictus. Hodie caelesti sponso iuncta est Ecclesia. Vbi nota quod antiquas adferunt dux alia Quadragesima, una quæ uocabatur sancti Marconi, quant nunc obseruat. Minores Fratres, & Capucini, alia sancti Io. Baptistæ scilicet 40. dies ante illud festum, quare nonnulli sancti uiri, nunc etiam obseruant, & in his diebus interdixantur

tur nuptiæ. Sed hæc vltima non est in vfu. Amplius, notatione dignum est, quod in omni Sacramento hæc duo sunt, scilicet, Sacramentum, siue signum, & res Sacramenti. Augustinus autem in Io. tra. 80. ait: Sacramentū ipsum hoc est, externum sacrum signum, influēs oculis, & auribus. Res sacramenti, diuina, & spiritualis vis, quæ in administratione sacramentorum, ritè accipientibus confertur. v. g. in sacramento baptismi signum externum est aqua. Res siue effectus sacramenti est triplex. Primus effectus est abluui ab omni peccato, tam originali, quam actuali, vt testatur. Zacha. cap. 13. In illa die erit fons patens domus Iacob, & habitantibus Ierusalē in ablationem peccatorum. Paulus Ephes. 5. Christus dilexit Ecclesiam (quæ nimirum est illa Ierusalem apud Ezechielem) & seipsum tradidit pro ea, vt illa sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, & exhibere ret ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta, & immaculata. Secundus effectus, donari, perfundi, & imbuī Spiritu sãcto, quo regenerantur, & nascuntur qui baptizantur in nouum hominem qui secundum Deum creatus est, in vera iustitia, & sanctitate: sicutq; filij adoptionis Dei, induiti Christū Iesum, vnicū illum Dei filium, ad quem Spiritus sanctus mens eorum refingit. Tertius effectus, ascribi regenerates, vt iam filius effectus, in hæredes Dei, & coheredi Iesu Christi. Rom. 8. dicitur. Si autem filij & hæredes, hæredes quidem Dei, coheredes autem Christi.

In sacramento confirmationis signum eius externum, est impositio manuum Episcopaliū, & Chrisma (quod loco visibilis descensionis Spiritus sancti traditione Apostolorum surrogatū est) per signum crucis frontis impressum. Res sacramenti, & ngi

spirituali vnctione septiformis Spiritus Dei.

In Sacramento Eucharistiæ, signū, species panis, & vini aqua mixti. Res sacramenti, verum corpus, & sanguis Christi.

Signum autem sacramenti pœnitentiæ, verbalis absolutio, quam impendit Sacerdos. Res sacramenti reconciliatio verè penitentis, & confitentis, erga Deum, & Ecclesiam, per verbum Dei, cuius Sacerdos minister, & annuntiator est.

In sacramento extrema vnctionis, signum Oleum sanctificatum in vsū infirmorum, signum certè idoneum est enim Oleum, & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum. Res sacramenti: alleuatio ægroti, si non semper in corpore, saltem in animâ: per hoc enim sacramentum non indignè acceptum, misericordiâ Dei, & gratiam Spiritus (per quam a labore liberamur) & lucem, & gaudium hilaritatemque Spirituale consequimur, vt ait Teophilatus in Marcum.

In sacramento ordinis, signum est impositio manuum: Res sacramenti, gratia, qua tantum fit ministerium, siue exhibeatur per dignum, siue indignum, quandiu is ab Ecclesia recessus non est, & officio suo secundum formam ab Ecclesia traditam fungitur, ait Ambros. 1. cap. 12. ad Corint.

In sacramento autem matrimonij, signum est, externa coniunctio sponsi, & sponsæ in Christi nomine. Res sacramenti: indissolubilitas vinculi coniugalis (instar coniunctionis Christi & Ecclesiæ) ad quem significandum institutum est in paradiso a Deo. Gen. 2. & Ephes. 4.

Hic potest quæri quare Beata Virgo Maria suscepit omnia sacramenta (ordine excepto ait Albert. Super illud missus est) & quare hoc Ecclesiæ tacuit. Quantum ad primum, secundum Albertum vbi supra, sciendum est.

est, quod Virgo Maria non accepit sacramenta ex necessitate vt alij, sed tripli dei causa, ipsa sacramenta deuote suscepit. Prima, ob sui maiorem humilitationem. Secunda, ob aliorum instructionem, Tertia, ob bonorum supererogationem. Quantum ad primum, sicut primum documentum, quod dedit nobis, & infudit primamater Eua, fuit superbia, qua voluit se Deo equari, ita prima Mariæ virtus (inquit B. Ambrosius) est humilitas, hæc nos Mater spiritualis in omnibus docuit. Vnde sicut legalia obseruauit instituta pro peccatoribus tanquam peccato subdita foret, quæ tamen omni carebat, vt patet in sacrificio Purificationis, & filij redemptione, ita etiam sacramenta quæ sunt medicinæ principaliter peccatorum ex humilitate suscipere voluit. Vnde B. Bernardus, verè Virgo Maria nõ indiget purificatione, sed nec filius tuus circumcisione. Esto ergo & tu sicut vna ex mulieribus, sicut ille est vnus ex illis, idest, peccatoribus secundum apparentiam.

Secundò, sacramenta suscepit B. Maria propter instructionem aliorum, vt perfectos doceret sui exemplo seruare leges superiorum, etiam si non tenerentur: promulgatum fuerat a Domino per Apostolos omnibus editam: euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. s. docentes seruare omnia quæcunque mandaui vobis. Mat. ultimo: vt de penitentia, de Eucharistia, & alijs huiusmodi: voluit ergo Virgo Maria obseruare & hæc mandata filij vt inuitaret nos ex parte ad obedientiam. Peccatores etiam instruit vt non erubescant assumere remedia humilia, ad delendum peccata. Erubescunt aliqui peccatores ferri, & ideo non consentunt peccata sua, ne cognoscantur tales esse, quales sunt in malitia. Vnde Bernardus. O nimia infamia hominum, pudet

abluï, scilicet, per sacramenta, & non pudet inquinari, scilicet, per peccata; pudet sordes abstergere, & non pudet contrahere. Beata Maria vero cum esset sine peccato, tamen sacramenta contra peccata in remedium instituta suscepit, ac si esset peccatrix. Tertiò propter bonorum operum supererogationem, ut dicitur Apocal. vlt. qui iustus est iustificetur adhuc, & in Prover. dicitur; iustorum semita quæ est via arcta virtutum quasi lux splendens proficit & crescit vsque ad perfectum diem; scilicet, visionem claræ patriæ. Tepidorum enim, & imperfectorum, est seruire necessaria ad salutem, & non curare in anteriora se extendere, quod periculosum est, & dispositio ad casum. Sed perfecti considerantes quod status gratiæ, & virtutum, est quasi infinitus, quia nunquam tantum in gratia proficere, quin valeat magis crescere; Propter quod dicit Apost. crescentes in gratia Dei, supplementis. Virgo autem Maria, etsi fuerit in utero matris plena gratia, & in conceptu filij multo magis repleta, tanta, scilicet, quanta erat capacitas pura creatura non adeo quod non potuit in ea crescere dum erat virginitatis; hoc enim fuit privilegium solius Christi, qui gratiam accepit ab initio suo infinitam, ita scilicet, vt non posset in ea crescere. Et ideo quotidie magis, ac magis B. Maria in illis exercebatur, vnde posset magis meritum augere, & Deo placere & ideo sacramenta sumebat, etsi eis non egeret, vt magis in gratia cresceret per effectum sacramentorum. Anton. 4. p. tit. 13. c. 16.

Quantum ad secundum principale scilicet, quare non sunt hæc scripta de ea in Euangelio vel Actibus Apostolorum. Respon. quod multiplicitate causa. Primo propter nostram vanitatem reprimendo: Vnde dicitur Sap. 13. v. 4. ni sunt omnes homines: eum enim boni aliquid agimus vanitate gloriæ ducti, cupimus illud alijs innotesci, etiam

etiam minimum sic; quod Christus prohibuit dicens, Cum facis elemosinam noli tuba canere ante te. Matt. 6. Virgo autem Maria cum esset excellentissimi meriti, & opera excellentissima plurima fecerit ve ipsa sacramenta suscipiendo, & multa alia, noluit tamen ea exprimere, vel narrari facere, ve discamus occultare bona opera nostra quando non est necessarium. Sic & filius eius ea quæ egit vsq; ad annū trigefimum vitæ suæ, quæ utique friuola non fuerunt, Secūdo propter claritatem patriæ appetendam. Vnde ait Philosophus fugiendum est ad patriam, ibique patere omnia, non fugitur nisi malo, & miseria. Tertio propter superfluitatem a scriptura remouendam: Dicit enim Philosophus quod qui vnum dicit multa continēs, plura dicit. Vnde dicitur, & proconstanti habeto, quod Virgo Maria fuit plena gratiæ. Quare dicitur de ea, Luc. 1. Ave gratia plena &c. Ponuntur alie tres rationes ab Alberto lococitato. Omnia autem sacramenta nouæ legis sunt septem, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium, quæ continentur in hoc versiculo,

Abluo, firmo, cibo, panis, ungit, ordinar, vxor.

De omnibus ergo sigillatim dicemus. & primo de Baptismo tanquam de ianua aliorum sacramentorum.

De Figuris Baptismi. Cap. 18.

ANtequam autē ad Baptismi diuisionem, & distinctionem accedamus, videndum est de figuris, & auctoritatibus eius. Baptismus non tantum est figuris signatus, sed etiam promissus in veteri testamento. Primo constat typicē per multas figuras Baptismum fuisse premonstratum, atque omnium in Arca Noe, testatur id ipsum Petrus dicens: In Arca pauci, id est octo Animæ saluæ factæ sunt:

per Arcam. Quod & nos nunc similis formæ saluos facit baptismus sicut enim tunc extra Arcam nullus homo conseruabatur in uita, ita nunc nemo seruabitur extra Ecclesiam, & nisi baptizetur. Baptismi typus extitit, & mare Rubrum & nubes, hinc Paulus ait: nolo vos ignorare fratres, quia Patres nostri omnes sub Nube fuerunt; & omnes mare transierunt, & omnes in Moysē baptizati sunt in nube, & mari: Baptismum hunc intellige typicum. Sicut enim (dicit Damascenus) nubes signum erat Spiritus, mare autem monstrat aquam baptismi: & sicut Pharaō cum suis persequens Iudeos interijt, populo interim Hæro conseruato: ita, & in baptismo sumerigitur diabolus, & peccatum, ab utriusque autem vinculis eripitur baptizatus. Et multæ aliæ figuræ reperiuntur: Nempe hæc figura; Fugientibus Ægyptijs occurrerunt aquæ, & inuoluit eos dominus in medijs fluctibus, reuersæque sunt aquæ & operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare; nec vnus quidem superfuit ex eis. Exod. 14.

Expositio. Mare rubrum in quo rex Pharaō tyrannus rapidissimus cū omni suo exercitu immerus est, Christi baptismi eius sacro sanguine consecratum significat. Nam tunc Baptisma sancitum & cōsecratum fuit, cum ex Christi latere nihil lancea aperto sanguis & aqua fluxeret. Sanguis ve redimet, aqua ve mundaret. Hostes itaque a tergo insequentes populum Domini in yndis maris rubri demerguntur, quia peccata præterita in baptismo cuncta delentur, & diabolus cum actibus suis panis suffocatur.

Quod autem fuit promissus, patet: Sic enim per Ezech. Dominus ait, effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus iniquitamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos, & dabo uos

his cor nouum; & Spiritum nouum ponam in medio uestri. Id in Baptismo denique impletum est, & bene quidem Propheta hic geminam mundationem commemorat, alteram attinentem ad Iudaeos, qui baptizati, si denum emundati sunt ab iniquitatis peccatorum: alteram uero ad Gentiles, qui non solum a peccatis, sed etiam ab Idolis purgati sunt. Zacharias de baptismo sic praedixit. In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Ierusalem in ablutionem peccatorum, & menstruatam: Loquitur ibi de tempore post Ascensionem Christi, quando in die Pentecostes, baptizauit Petrus tria milia hominum. Quod autem hoc uerum sit colligitur ex capite praecedenti, quando ait Propheta: In die illa effundam super domum Dauid, & habitatores Ierusalem spiritum gratiae, & praeu, & aspicient ad me (hoc est cognoscent me) quem confixerunt. Hoc ita euentisse testantur acta Apostolorum, ubi legitur eos uanamente perseuerasse in orationibus, ipsi que esse missum Spiritum sanctum. Deinde praedicante Petro ab eis crucifixum esse Christum, quomodo compuncti sint corde audientes illud, atque dixerint: Quid faciemus uiri fratres? Vbi baptizauit eos Petrus, & sic impleta est propheta Zachariae. Isaias autem 12. cum antea de Christo locutus esset, inquit: Haurietis in gaudio aquas de fontibus saluatoris, siue saluationis. Id quoque fit in baptismi fonte, unde in Ecclesia baptismum ferre fontem nominamus. Idem cap. 72. ait: Ecce intelliget seruus meus (quia in ipso sunt omnes thesauri sapientiae, & scientiae Dei) & exaltabitur (in sua resurrectione) & eleuabitur (in Ascensione) & sublimis erit ualde (quando dum iu sedebit ad dexteram Patris.) Sequitur, iste asperget gentes multas i super ipsum conueniunt Reges suos. A. 1. Spectio haec in Baptismo, facta est, ubi

& potentissimi quique Reges submissi serunt, & inclinatum capita sua ad nomen Iesu. Erubescant & confundantur Iudaei huiusce nostrae aetatis, Nihil quid sapientiores sunt tot hominum qui apud hos Reges, Imperatores, & Pontifices seruentibus. Nequaquam, sed tam graue fuit peccatum erga Christum, quod exccecauit Deus corda eorum: ut uidentes non uideant, &c.

Idem cap. 44. Noli timere seruum tuus Iacob, effundam enim aquas super sitientem, & flueta super aridam, effundam spiritum meum super semetipsum, & benedictionem meam super stirpem tuam. & germinabit in herbas, quasi Salices, iuxta praefluentem aquas. Ecce quomodo hic Propheta, quod futurum adhaec erat, praenunciat sacramentum baptismi, quod daturus erat Dominus sicutibus Iudaeis, & audis gerentibus, germinantibus tamen inter herbas, hoc est ut ait Rex Salomon, sub Edon, quo nomine Imperium accepit Romanorum, sub quo Ecclesia Christi germinauit, & creuit, non obstantibus etiam maximis persecutionibus.

De Diuisione, & Diffinitione Baptismi. Cap. 19.

His itaque uis, dicendum quod triplex est baptismus secundum Aug. lib. 4. de unico baptismo: & de consec. dist. 4. cap. Baptismi uicem. Primus fluminis. Secundus sanguinis. Tertius flammis, siue Spiritus sancti. De primo dicitur Io. 3. uenit Iesus in terram Iudaeam, & baptizabat, & iste proprie dicitur Baptismus: alij autem Metaphorice: quia uterque inquit Baptismi habet purificare: & per consecrationis uicem eius imple. De secundo dicitur Io. 12. Baptismo hoc ualeo baptizari: iste est baptismus potissimus, de consec. dist. 4. Cathecumini. De hoc dicitur Apoc. 7. Dealbauerunt stolae suas, & candidas eas fecerunt

in sanguine Agni. De tertio dicitur. Acto. 2. Vos autem baptizabimini Spiritu sancto. Sed in primo tantum imprimitur character. Secundus Baptismus excedit primum, quo ad premium accidentale; quod est aureola; & etiam essentialia secundum Pet. de Palu. in 4. quia plus de gratia confertur sicut est ibi maius opus. Et est communis adultis, & paruulis, quia si paruuli interficiantur pro Christo, puta in detestationem fidei Christi, quam tenent parentes eius, sunt martyres secundum Theologos, & secundum Palu. in 4. etiam si essent in ventre, & in despectum Christi mater percussa abortum faceret, vel interficeretur. Tertius baptismus non conuenit, nisi adultis habentibus usum rationis. d. cap. Baptismi vicem. De primo est nunc sermo.

Baptismus secundum Mag. in 4. dist. 3. est exterior hominis ablutio, cum certa forma verborum. Baptisma Græcè, Intinctio, vel Lotio Latine interpretatur. Baptismus quidem per aquam confertur. Vt res inuisibilis per illud visibile elementum confertur, super quo Spiritus sanctus in principio ferebatur. Sicut enim aqua corpus visibilem purgat exterius, ita baptismus latenter animam. Vnde Aug. 1. q. 1. Detrahe. Aqua corpus tangit, & mentem abluat, & fit baptismus in aqua: quia illa copiosius inuenitur. Moris autem crataureas seu argenteas columbas in figura sancti Spiritus supra diuinos fontes suspirantes collocare: vt apparet ex Synod. 2. Nicæna, Act. 5. Institutio huius Sacramenti Baptismi fuit multipliciter facta, scilicet, materialiter & inchoatiue, quando Christus tactu suæ mundissimæ carnis viin regenerationis aquis contulit Mar. 3. Præceptiue, quando dixit Nicodemo, Nisi quis renatus fuerit, &c. Io. 3. effectiue, quando Christus passus est in Cruce, & de latere eius exiuit sanguis & aqua. Ibi. 19. executiue,

quando dixit Apostolis, Euntes docete omnes gentes baptizantes eos, in nomine patris, &c. Mat. 28.

De Cerimonijs Baptismi, & Patris. Cap. 20.

Quoniam aqua elementalis (seclis liquoribus, qui non sunt aqua) & verbum Domini, ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Atque ministri intertio (vt facere quod iussit Christus intelligat) integrant, perfectumque faciunt baptismum: magna tamen cum utilitate, diuinoque mysterio externæ ceremoniæ applicantur. Quæcum quædam arcana mysteria religionis Christianæ minimè aspernanda continent, vt a maioribus tradita humeris portandæ venetandæque sunt: Ideo consueverunt Apostoli atque eorum successores in sacramento Baptismi multum esse opus mysterijs, signisque visibilibus, quo per ea corporales, sensibilesque homines ad secreta in eo latentia ducerentur, atque in summa religione non pratermittendum iusserunt. Mystica enim & alta habent significationem quam tripliciter asseremus.

Quantum ad primam ceremoniarum baptismi expositionem, dico: quod aqua Baptismi, oratione, & chrismatismis vnctione consecratur, vt intelligamus, aquam non ex sui natura, sed ex diuina institutione, & virtute, sordes peccatorum abluere. Vt quomodo corporum sordes mundantur aqua, ita animæ per Baptismum abluantur peccata. Anterus Papa statuit anno Domini 127. vt tempore necessitatis in omni aqua naturali, & in omni loco possit quis baptizari.

Deinde exorcismis, & exsufflationibus preparatur baptizandus, signaculoque crucis munitur vt diabolus exterritus non audeat amplius mole-

stare tū, quem videris sub Iesu Christi protectione susceptum.

Rursum interrogatur, si abrenunciat diabolo, pompis, fallacijsque mundi, & illius operibus, vt prius respiciens errorem, & abnegans impietatem ad veritatem Christi, veritatemque suscipiendam præparetur.

Præponitur adhuc ei Symbolum fidei, & requiritur ab eo, si in Deum patrem, filium, & Spiritum sanctum, credat. Si vnam Sanctam Ecclesiam Catholicam, peccatorum remissionē, & carnis resurrectionem confiteatur: vsiam tunc incipit per fidem induere nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, & in iustitia, & sanctitate veritatis: vt tandem sub dominio Christi eiusque famulatus seruens, cognoscat se a diabolo a quo prius possidebatur recessisse.

Deinde exsufflatur, quo ab ea sæua potestas discedens, Spiritus sanctus ingrediatur & sensus illius ad diuina præparetur mysteria; sic enim quondam Dominus a diabolo oppresso dixerat, Epheta, quod est adaperire. Marc. 7. Item, aures, & nares baptizandi sputo illinuntur, sicut Iesus Sputo surdum, & mutum sanauit. Mar. ibidem, vt aures ad audiendum verbum Dei, & nares ad diuinum odorem hauriendum aperiantur.

Vngitur oleo sancto in pectore, & inter scapulas, vt præparetur ad luctum, & in fidei confessione, bonorumque operum exercitatione diuina virtute roboretur.

Chrismate quoque vngitur in vertice, quia caput nostrum Christus est, cui per baptismum inserimur, & a quo Christiani nuncupamur: Postremo induitur veste alba ad designandum vitam innocentiam, & puritatem, quæ virtus baptismi præstat, & eam illegitam conseruare, vsque ad tribunal Christi debet. Hæc omnia, & alia, vt iam dicitur, sequuntur ad baptismum & fieri debent, quia ab Ecclesia sunt

instituta, cum casus necessitatis non vrget. Tempore veto necessitatis amitti possunt sufficiente debitam materiam, formam, atque intentionem Ecclesiæ obseruare. His tribus enim perficitur sacramentum tunc in extrema necessitate, scilicet, aqua, forma, & intentione ministri; & hæc etiam omnia facilius, & clarius explicabuntur. Baptismus autem est tantæ necessitatis quod a quocunque collato in forma Ecclesiæ, valet. Nec obstat illud: Nemo dat quod nō habet: quia infidelis, & paganus baptizans in forma Ecclesiæ, verum confert Baptismus: non enim in Baptismo atceditur homo baptizans, sed Dei virtus in Baptismo. de consec. dist. 4. Romanus Pontifex.

Quantum ad secundam caerimoniarum baptismi expositionem, notandum est quod in primitiua Ecclesia quando baptizabantur, erant adulti, & ipsi respondebant, sed prius instruebantur. Instructio autem baptizandorum tunc fiebat hunc in modum. Qui baptizari volebant, conueniebant ad portas Ecclesiæ, feminæ a sinistris, mares a dextris, atque a diacono vel sacerdote interrogabantur, an voluissent baptizari, aut itidem perconabatur a susceptoribus. Exorcista tamen debebat prius interrogare, num etiam abrenuntiantem Sathanae, & omnibus eius pompis, ita vt puer si erat adultus, respondebat se abrenuntiare, si non erat adultus pro eo susceptor respondebat, vt fit in præfenti tempore. Tunc demum acolytus scribebat eorum nomina qui volebant baptizari, vnde etiam notarius est appellatus, quod baptizandorum scribebat nomina. Postquam autem a Sacerdote, satis in fide erant instructi, atque super eos exorcista fecissent adiurationes, ab ostiario in Ecclesiam introducebantur, & in nauis Ecclesiæ constituebantur: masculi quidem a dextris, feminæ verò a sinistris. Duo tamē in-

tra Sancta sanctorum deducebantur masculus uidelicet, & femina quo significabatur aliquos ex Baptizandis fore saluos, siue quod de utroque sexu fideles ascēderent in cæum. Itē masculi ad Austrum, & femina ad Aquilonem statuebantur, ad significandū quod fortiores hostibus tentationum obijcendi sunt & debiliores humili- ter sunt erudiendi. Atque dum deniq; legebatur, oratio dominica, & symbo- lum minus recitabat Græcè, & Latine propter earum linguarum dignitatē, Græca propter sapientiam, & Latina propter Romanorum potentiam. Postea uerò recitabantur quatuor lectio- nes, & quatuor Euangeliorum initia, ut confiterentur se credere Christum uerum Deum, quem quatuor illi Euangelistæ suis scriptis prædicant, & fuentur: tandem inchoabatur Missa, cuius cantato offertorio, Archidiaconus uel Diaconus pulpitem ascendebat, & clamabat alta uoce: Si quis (dicebat) est hic Cathecumenus, exeat foras. Illi enim significant illos de quibus dicitur Io. 1. Iesus autem non credebat se illis: ipse enim sciebat quid esset in homine: nunc uero multa mittuntur. Notat Glo. in c. emenda- ri placuit. ca. 104. uerb. lauandi sunt. Quod Mediolanenses primo aqua cōse- crata puerorū pedes lauant, & postea baptizant: & non peccant, quia a- uthoritate Ambrosij hoc faciunt: nam qui est mundus totus, nō indiget nisi ut pedes lauet. Tamen in illa a- uthoritate intelliguntur pedes, id est, affectus, scilicet, ut habeat cor purum; iuxta illud: Quam speciosi pedes euā- gelizantium pacem &c. si uero in illa Ecclesia hoc agatur, ignoro. Nunc uideamus de modo baptizandi.

Postquam ergo puer debet baptizari, Sacerdos non permittat, nisi unum uirū, uel unā feminā in patrinos, prout determinatum est de cognatio- ne spiritali cap. quamuis lib. 6. de consec. dist. 4. non plures. Alicubi ra-

men consuetudo tenet, quod si puer masculus debeat baptizari, duo uirū, & una femina in patrinos admittan- tur. Si uero femina due mulieres tūc admittuntur: & unus uir, fortē ut de- ficiente uno patrinno suppleat alter ex- ga puerum, & deficiente una matrina suppleat altera in femina, quia pro- pter honestatem decet, ut femina fra- trimam doceat, & non e contra, & uir, uirum. Et illa est satis tollerabilis: cum honestatem quandam, & uir- nitatem contineat; tamen circa hoc seruetur ritus d. cæcis. Deinde ante- fores Ecclesiæ Sacerdos statuat patri- nos: ut si puer est masculus, teneat cū uir: si uerò femina, teneat eam mu- lier: Et isti duo stant iuxta se. Alij uerò possunt stare in Ecclesia uel iuxta, scilicet, qui puerum conduxerūt: nec pro ipso respondeant: sed possunt om- nia attendere, dummodo non tāgant puerum. Solus autem Sacerdos stet ad Orientem. Quo factō suffilet in fa- ciem eius & recitet illi exorcismum. Flatus autem ille, siue exsufflatio de- bet fieri ad Occidentem, ut patet se- cundum Thomam; & significat Spi- ritus maligni expulsionem, & boni introductionem ut iam dictum est. Et ut procul fiat uniuersa maligni sūs il- lufio, signatur puer in frōte, ipectore, in oculis, in naribus, in ore, signo cru- cis: cuius uirtute uictus est diabolus, & exaltatus est Christus. Unde Abac. 1. cornua in manibus eius sunt: ibi ab- scōndita est fortitudo eius: Hoc signo crucis mununtur totius corporis sen- sus: cuius uirtute, & omnia sacramē- ta complentur, & omnia signēta dia- boli frustrantur: sicut enim cum pri- mogenita delerent Aegypti, populus Habreorum signatus postibus domo- rum suarum sanguine agni Paschalis in typo Dominicæ passionis, saluatus est: Populus uerò Aegyptiorum, qui hoc caruit signo, in suis primogenitis grauius percussus est, sic apud Eze- chielem, Ierusalem ab impminente

bus, in de sacramentis Baptismi circa paruulos, sic ait: Hic deponit stolam violaceam, & sumit aliam albi coloris: quod tunc fit quando acceditur ad fontem Baptismi, scilicet, cum baptizandus interrogandus est. N. credis in Deum Patrem & cetera. Et debet baptizari de proximo. Hoc totum fortè hac de causa ordinatur, quia illæ primæ carimonix spectant ad Cathecumenum: & vt tales nondum delectum est peccatum originale, cui debetur miseria: vnde in septuagesima quando agitur de prima mundi ætate quæ erat in miseria, cum sequentibus vsque ad Christum, Ecclesia vtitur colore violaceo: sed veniendo ad fontem in quo hoc peccatum delectur vti debemus stola albi, ad denotandum hanc maculam abluï & delecti merito Christi. Illæ ergo primæ carimonix, ad veterem hominem, & ad vetus testamentum, sequentes verò ad nouum spectant. Vel hoc fit ad imitationem Baptismi in Sabbatho sancto, quando Ecclesia sic vtitur vsque ad Missam. Si dicatur quod sunt vñctiones quæ spectant ad testamentum nouum; Respondetur quod vñctiones (vt supra dictum est) traxerunt originem a veteri testamento: & Ecclesia vtitur violaceo colore in his quæ spectant ad vetus testamentum, tanquam in obscuro & miseria tunc homines existentes, vt patet in benedictione candelarum in die purificationis B. M. semper Virginis. Vel fortè alia de causa mihi ignota.

Demum peractis omnibus baptizatur, & cum interrogatur vis baptizari? Si est adultus respondet ipse, sin aliter respondeat Patrinus, non tamè est de necessitate vt respondeat Patrinus: est bene de necessitate & essentia compaternitatis spiritualis detentio, seu leuatio vna cum intentione leuandi, & tenendi: Quæ etiam compaternitas potest contrahi per procuratorem quantum ad amicitiam, sed non quæ-

tum ad compaternitatis spiritualis vinculum: quia solus procurator est verus compater, & non constituens procuratorem vt habetur de procuratoribus c. fin. lib. 6. Si est paruulus tunc Sacerdos recepto puero ad manum sinistram denudato eo toto, si est in ætate. Si vero in hyeme, denudetur tantum ipsius caput patenter, & manifestè, ut possit tangere eum aqua. Si est adultus caput inclinet, & sacerdos eum baptizet, cum intentione baptizandi hunc in modum. N. ego te baptizo in nomine Patris, & tunc faciat simul manu dextera primam aquæ perfusionem in capite pueri, & deinde ac statim subdat, & Filij, faciendo secundam perfusionem sicut prius, & Spiritus sancti, faciendo similiter tertiam perfusionem, vel immersionem, vt infra dicitur: Ponunturque tres personæ in forma Baptismi, quia omnes simul ad baptismi sacramentum operantur. Dicitur quoque in nomine, & non in nominibus, ut tali numero declaretur unitas diuinæ naturæ atque diuinitatis.

Duplex etiam assignatur ratio, de consec. dist. 4. postquam, quare in baptismo homo ter immergitur: prima quia baptizatur (ut diximus) in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Secunda quia Christus tertia die resurrexit a mortuis, cum quo etiã moritur in baptismo.

Quantum ad tertiam carimoniarum Baptismi expositionem dico, quod baptizandus cum primo ad ecclesiam venit priusquam immergatur: illi prius imprimitur Crux frontis, ne erubescat confiteri Dominum suum esse crucifixum: quia frons est sedes pudoris. Oratio contra diabolum est munitio. Deinde interrogatur vtrum abrenunciet Sathanæ &c. Quod potius per vsum quam per aliquam scripturam introductum est, secundum Aug. & Ecclesia respondet: abrenuncio. Et iterum: vtrum credat in Patrem, & Filium,

Filium, & Spiritum sanctum. Et ipsa respondet. Credo. In his autem duobus, de vita, & fide instruitur. De vita cum docetur abrenunciare Diabolo, & omnibus operibus eius. De fide cum docetur credere in sanctissimam Trinitatem & propter hoc duxi sunt ei consequenter vñctiones: scilicet, in scapulis, & in pectore.

Post interrogationem & responsionem, Sacerdos ter in faciem baptizandi insufflat: ad notandum quod Spiritus malignus ab eo exsuffluatur, id est exsufflando expellitur seu in proximo expellendus significatur: vt per pium Sacerdotis mysterium Spiritui sancto cedat Spiritus malignus fugiens. Hinc ait Aug. ergo paruuli exsufflantur, & exorcizantur, id est, increpantur, seu adiurantur, vt expellatur ab eis diaboli potestas inimica, quę decipit hominem, vt possideat homines. Nam sine exorcizis, & exsufflationibus nullus baptizari debet, de consec. dist. 4. siue paruuli. Exorcizare idem est quod adiurare.

Hoc quoque sciendum est, quod sicut sunt septem dona Spiritus sancti; ita etiam sunt septem dona baptismi. 30. q. 1. Primum est salis collatio. Datur enim secundum Rabanum, & Bedam de consec. dist. 4. ex hinc; & cap. seq. Sal benedictum in os baptizandi, vt per Sal typicum, id est, figuratiuum sapienter sale conditus, iniquitatis fatore careat, id est, carere significetur, ne a vermibus peccatorum ultra putrescat: sed magis illeus seruetur ad maiore gratiā percipiendam.

Secundum est aurium, & narium cum spuro linitio: quod fit exemplo Christi, qui lucum, cum spuro facies, murum & surdum sanauit: & oculos caeci nati linit: & expuens linguam eius tetigit. Et digitos in eius auribus, imponens dixit, Epheta, quod est apoc. 24. qu. 3. §. Is ita. Vel vt diuinam suscipiat virtutem, per quam bonum a malo discernat odorem, & sanā do-

ctrinam separare valeat a fetore heretice prauitatis.

Tertium, & quartum est in pectore, & inter scapulas cum oleo facta signatio: de quibus supra diximus. Quintum est baptismi ablutio: eadem dist. venit.

Immersio enim significat Christi sepulturam, nam per baptismum homines conspeliuntur Christo, id est, conformantur, & assimilantur Christo sepulto: Quia sicut, cum Christus sepultus fuit, & positus fuit sub terra, ita ille qui baptizatur, immergitur, & ponitur sub aqua. Vnde Damascenus lib. 4. cap. 10. dicit, quod ritus baptismi antiquitus fuit institutus per trinam immersionem totius corporis ad explicatam representandum Christi sepulturam, quę fuit per triduum. Ideo, etiam ter, ad representandum sanctissimam Trinitatem. Et sicut triduum sepulturę Christi non facit, nisi vnam sepulturam, ita trina immersio non facit, nisi vnum baptismum. Et inde est, quod in vigilia Resurrectionis sollempnis baptismus in Ecclesia celebratur, quando commemoratur sepultura Christi, prout & in vigilia Pentecostes, quando sollempnizatur de Spiritu Sancto, ex cuius virtute aqua baptismi accepit virtutem purgandi peccata. Vnde Christus dixit. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, & c. Cum ergo quis baptizatur significat sepulturam Christi: eleuatio vero de aqua significat, resurrectionem.

Sextum est in vertice, id est, in summate capitis super cerebrum, cum chrismate facta perunctio, & hoc quia (ait Ambros.) sensus sapientis in capite eius. Septimum est in fronte, chrismatio: de qua in sequenti capitulo dicitur.

Datur baptismatis candida vestis, & quaedam rotunda in signum coronę regni, & Sacerdotij, quia ipse eā membrum Christi, qui est Rex, & Sacerdos: nam omnes veri Christiani Sacerdotes, & Reges dicuntur. Pet. 3.

Vos

Vos estis genus electum, regale Sacerdotium. Reges quia seiplos, & alios regunt. Sacerdotes quia seiplos Domino offerunt.

Item vestis candida magis congruit exaltationi, quam humiliationi ait Gregor. homil. 29. in Marc. cum enim puer nascitur, ad vitam terrenam, & valem deputatur, sed cum baptizatur exaltatur & ad vitam celestem inuitatur: & idco bene congruit illi vestis candida quæ exaltationem hominis significat.

Hæc vestis candida corpus significat, quod omni tempore vitæ nostræ, quod per septenarium agitur, mundum, & purum seruare conuenit. In fine verovitiæ nostræ, illud deponimus: illud idem gloriosum corpus resumitur: quod erit in octaua ætate. Merito ergo illam septē diebus seruamus, & in octaua deponimus; & exiit in alio Sabbatho, ad notandum quod anima illius de corpore exiens, Sabbathum, id est, requiem inuenit: Si eius vestis fuerit alba: & propter hoc vocabatur Sabbathum in Albis, quia sic vestiti in Albis veniebant ad Ecclesiam, & deponebant illas vestes, & alias accipiebant.

Pari ratione confirmati vsque ad septimam diem solemnizant Sacramentum confirmationis, & tunc per totum illud tempus lauari non debent. Cum enim Ecclesia tanto tempore celebret aduentum Spiritus Sancti super Apostolos: merito vnusquisque Spiritum Sanctum accipiens tanto tempore celebrare debet illius Aduentum, in se singulos dies pro singulis donis celebrando.

Datur candela in manu baptizati, vt cum Dominus ad nuptias venerit, sit semper paratus ei in aula celesti occurrere, cum luminarijs virtutum, & bonorum operum.

Patrini sunt necessarij, vbi infans fari, vel credere nescit: tunc Patrini interrogantur, & respondet pro eo, &

sit fideiussor, ac pedagogus baptizandi. Dantur autem Patrini extra casum necessitatis (quia in casu necessitatis si Sacerdes baptizaret sine leuante, non peccaret) propter ritum a sanctis Apostolis institutum, non est tamen de necessitate baptismi, quod infans leuetur ab aliquo; peccaret tamen, si hoc faceret extra necessitatem, scilicet, baptizando: Prout Diu. Dion. vltim. capit. Eccles. Hierarchy. ait. Quia cū baptismus sit quedam regeneratio, sicut in regeneratione carnali, paruulus nuper natus eget nutrice, & pedagogo: Sic in spiritali propter imbecillitatem spirituales quæ reperitur etiam in adultis. Et sicut nouitij in Religione egent speciali instructore circa ea, quæ sunt Religionis: ita nouiter baptizati: Nō est tamen necesse, quod sint plures leuantes, vt diximus.

Patrini in Baptismo, a Cathecismo Romano num. 26. vocantur ministri, non quidem baptismi, sed celebrantis illius. A Sanctis patribus qui vocantur nunc patrini, olim susceptores seu fideiussores. Cathecif. ibid. Solec quæri quid prodest baptismus paruulis, qui moriuntur ante tempus discretionis? Et Respon. canon. de consec. dist. 4. Illud persecutari. Prodest illis quia saluantur in fide offerentis. Vnde potest aliquis intelligere, quod multum prodest fides aliena. Cathecumeni autem baptizari debent in solemnitate Paschali, & Pētecostes eadem dist. de Cathecumenis. c. 15. Ratio autē est quare in istis duobus diebus, vt Christo mortuo commoriamur, & sepulto conspeliatur, & resurgenti consurgamus. Auth. super ea baptizandi. Nisi immineret periculum mortis, quia tunc possunt temper baptizari, & hæc de causa similiter, possunt semper baptizari paruuli, vt ea distin. venerabilis. Valet autem baptismus vt homines fiant membra Christi, & Salui. Infantibus autem credere

credere est baptizati, non credere, non baptizari. ead. dist. ad hoc baptizamus. Et Glos. ibid. Ecclesia autem ex traditione Apostolorum baptizat paruulos, ad quos scit promissionem Euangelij pertinere, ob sordes in heretis peccati originalis, quæ nisi per baptismum ablui non possunt: iuxta illud Christi Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto non potest videre Regnum Dei. Quod natum est ex carne caro est: & quod natum est ex Spiritu, spiritus est. Baptizatur autem Ecclesia paruulos in fide susceptorum, vt supra tactum est, qui Ecclesie nomine pro eis abrenunciatur, credunt, & respondent. Sicut Christus respiciens fidem offerentium infantes vt tangeret, complexatus est eos: & imponens manus benedicebat illos. Luc. 18. Mar. 10. Aug. epist. 25. & 107. & lib. 2. de gratia Christi, & peccatorum origine. Ex hoc loco patet quare non baptizatus non potest esse pater, quia fidem non habet vt possit filius in eius fide saluari. In Sexta synodo Trullana cap. 19. statutum fuit vt sacramentum baptismi daretur in Ecclesia tantum, & non in domibus, quod si aliter fieret, Sacerdos deponeretur, & locus esset excommunicatus, & hoc confirmatum fuit in Concil. Vienens. exceptis filiis regum vel Principum. Et si hoc sacramentum in Ecclesia est celebrandum, quanto magis sacrificium Missæ?

Tenantur autem leuantes ad instructionem. Vnde Aug. dicit. Vos autem tam viros, quam mulieres qui filios in baptizate suscepistis, moneo ut cognoscatis vos fidei uelores apud Deum existisse pro illis, quos uisi estis de sacro fonte suscipere: Singulariter tamen tenantur, quando baptizati nutriuntur inter infideles. (Hoc dicit in quodam Serm. Paschæ.) In quo casu & ubi immineret periculum, deberet dari leuantes, siue Patrini docti. Quia si inter Christianos nutriantur, satis

possunt ab hac cura excusari leuantes presumendo de parentibus. Si tamen sentirent quocunque modo parentes non facere debitum suum, tenantur.

Dantur autem Patrini, ad ostendendam differentiam regenerationis: alia est enim disciplina carnalis, & alia spiritualis secundum illud Hebr. 12. Parentes quidem carnalis habuimus eruditores, & reuercebamur eos: non multo magis obtemperabimus patri Spirituum, & uiuemus? Ideo alius debet esse pater spiritualis a patre carnali, nisi necessitas aliud requirat. Vnde pater alijs existentibus non debet leuare, neque etiam baptizare: quia baptizans efficitur pater spiritualis. Infidelis, & non baptizatus, licet possit baptizare, non potest leuare, vt declaratum fuit in Concilio Maguntino. Burchardus Vuormaciensis Episcopus lib. 6. de sacramentis misericordiam huius Sacramenti declarat his uerbis. Patrini ab Iginio anno Domini 750. instituti sunt. Item, quod Ecclesia non consecraretur sine Missa. Item quod ligna, & alia Ecclesie destructa non cederent in usum laicorum.

Accipit Cathecumenus Sal, vt putrida, & fluxa eius peccata sapientie sale diuino munere mudentur. Deinde Symboli Apostolici traditur, ei fides, ut uacua domus, & a pisco habitatore derelicta, fide ornatur, & vt preparatur habitatio Deo. Tunc sunt scrutinia, vt explorent certius an post renunciationem Sathane sacra uerba datae fidei radicatus corde defixerit.

Tanguntur, & nates, vt quandiu spiritum naribus trahat, in fide accepta perduret. Pectus quoque eodem perungitur oleo, vt signo Sanctæ Crucis, diabolo claudatur ingressus. Signantur & scapulae vt undique muniantur. Item in pectoris, & scapulae uentione signatur fidei firmitas, & operum bonorum perseverantia. Et sic in nomine sanctissimæ Trinitatis, trina

rina submersione baptizatur. Et certe homo, qui ad imaginem Sanctæ Trinitatis creatus est, ad eandem renouatur imaginem: Et qui tertio gradu peccati, id est consensu cecidit in mortem, tertio eleuatur a fonte, & per gratiam surgit ad vitam. Tum albis induitur vestimentis propter gaudium regenerationis, ad castitatem vitæ, & Angelici splendoris decori. Tū sacro chrismate perungitur caput, & mystico tegitur velamine, vt intelligat se diadema regni, sacerdotij dignitatem portare, iuxta Apostolum: Vos estis genus regale, & sacerdotale, offerentes vosmetipsos Deo viuo Hostiam sanctam, & Deo placentem. Sic corpore, & sanguine Domini confirmatur, vt illius sit capitis membrum, qui pro nobis passus est, & resurrexit, Hæc ille. Vixit enim anno Domini 1025.

Baptismus in noua lege successit circuncisioni: de qua dicitur in secunda parte de Circumcisione.

Illud autem notandum est quod per baptismum tollitur omnino peccatū originale, & radicis euellitur, vt est peccatum. Manent tamen in homine baptizato aliqui effectus peccati originalis, ait Concil. Trident. Sess. quinta de peccato originali, & D. Tho. 1. 2. q. 85. Istorum autem effectum, alij pertinent ad animam, & alij pertinent ad corpus. Effectus in anima sunt Ignorantia, malitia & concupiscentia. Effectus in corpore sunt mors, infirmitas, dolor sensuum, & similia. Concupiscentia, & fomes manent in baptizato, non tamen vt est peccatū, & non tollitur ista concupiscentia, quia oritur maior gloria Dei, & Christi, & utilitas hominis vt ait Concil. ibid. Sess. 5. & Sess. 6. c. 7. & D. Thomas ibidem. Fomes, & concupiscentia peccati (vt ait Catechismus) est animi appetitio natura sua rationi repugnans, id est, quædam inclinatio, vel vis concupiscendi, vel procliuitas ani-

ma in inferiori parte ad appetendum ea, quæ sunt contraria rationi, id est, bona commutabilia, & temporalia.

Verum dicit aliquis quare per baptismum non tollitur mors, & alia corporis infirmitates? Respon. Catech. numero 48. Propter tres causas. Prima ne plus dignitatis tribueretur membris, quam capiti Christo, qui has sustinuit infirmitates. Secunda est, quia ex ipsis maior nobis occasio data est. Tertia est, ne homines ad baptismum inducerentur propter temporalia commoda, quæ ex illo haberentur & sic spiritualia despicerentur. Vnde Gloss. in capit. 2. de consec. distin. 4. ait. Pena peccati originalis est quadruplex, præcludit ianuam cælestem: perpetuo damnat: causa est mortis temporalis, & impotentia resistendi vitij. Prima duo, & vltimum tollit baptismus.

Resuscitatus, & baptizatus non debet rebaptizari, idem dicit de ordinibus. De originali peccato dicit Hugo quod non contrahit, quia morte estinguitur. Sed dignitates, & vxorem petere non potest de iure, de æquitate autem si vacat ei est subueniendum. Tamendicunt aliqui quod matrimonium morte dissoluitur, & hoc est verum, cum sit quædam societates, quæ dissoluitur morte. ff. pro So. cum duobus. §. idem respondit. Mors autem omnia delet in Authent. num. ff. deinceps. coll. 4. idem dicendum de prelatura. Sed baptismus, & ordo non deletur morte: & ratio est quia per baptismum copulatur immortalitati, scilicet, anima Deo: per matrimonium mortali, scilicet, corpus corpori: Et ideo dissoluitur morte sola: quare ingrediendo monasterium non dissoluitur hoc sacramentum dum viuuit, Gloss. in 32. q. 7. Licite dimittitur.

De cautelis seruandis in Baptismo.

Cap. 21.

DEclaratis omnibus his que supra dicta sunt, restat videre de cautelis seruandis circa hoc Sacramentum. Primò Sacerdos attendat vt obseruet ea que necessaria sunt in hoc Sacramento, & si solemniter administret, aduertat quod octo sunt de solemnitate baptismi, que non sunt de substantia. Vnde versus

*Sal, oleum, chrisma, cereus, chrisma-
le, salua,*

*Flatus, virtutem baptismatis ista si-
gurant.*

*Hæc cum patrinis non mutant, sed ta-
men ornant.*

Secundò aduertat, quod materia huius Sacramenti est aqua naturalis: & est de fide. Ioan. 3. nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, & c. Aqua inquam est materia remota, ablutio autem siue immersio est materia proxima. Ista aqua siue sit fluminis, siue maris, siue stagni nihil refert. caueat ergo ne baptizet cum aqua, que non sit naturalis; vt sunt vrina, aqua rosacea, & alia artificiales aquæ, nec etiam in vino, salua, oleo, vel aliquo alio liquore, & similia, & hoc propter significationem. Aqua enim baptismi significat illam aquam, que fluxit à latere Christi in Cruce, que fuit vera aqua elementaris, propter significationem baptismi: sic etiam sanguis verus fuit, qui inde profluxit. In casu vero necessitatis, dum non potest haberi aqua naturalis potest fieri baptismus in lixiuo, & in aqua lutuosa, sed colata, & similiter in brodio depurato & non multum spisso: & in aqua sulfurea, siue balnei, dummodo non possit haberi aqua naturalis. Tho. 3. part. q. 66. art. 3. & 4.

Tertio caueat Parochus, ne quem coactè baptizet: vt Iudæum, vel paganum. Et hoc si proclamat, aut prote-

statut aliquo signo exteriori suum dissemum: quia talis non recipit Sacramentum, nec tenetur seruare legem Christianam. Si vero metu mortis vult baptizari, ne suspendatur, licet intus dissentit, vt Sacramentum recipiat, tamen tenetur seruare legem Christianam.

Quartò caueat Parochus ne in priuatis domibus baptizet infantem, vel adultum, nisi esset puer regis, vel Principis. Hoc tamen intellige extra necessitatem: alioquin in casu necessitatis vbique baptizare potest: vt si puer esset in periculo mortis: aut deserentes haberet inimicitias capitales pro hoc totum notatur in Clement. vni. de baptis. & eius effectu.

Quintò caueat, ne amentem, vel fatuum, vel furiosum baptizet; vt iuramentum vt ait Diu. Thom. amentes à natiuitate recipiunt Sacramentum sicut & pueri. Qui vero sunt amentes ex infirmitate & habent lucida interualla, & petunt baptismum, & si postea reuincunt in amentiam possunt baptizari, etiam si actu contradicant quando baptizantur in amentia.

Sextò caueat ne Iudæum, vel paganum statim baptizet, & nisi prius instruat de fide, & consec. distinct. 4. Iudæi, & hoc ne Ecclesia in talibus decipiatur: Quod est verum nisi aliqua necessitas urgeret. Iudæi autem quorum perfidia frequenter ad vomitum redit, si ad legem Catholicam venire voluerint, cetero menses inter Catholicum enos Ecclesiæ limè introeant: & si pura fide noscuntur venire, tunc demum baptismatis gratiam mereantur. distinct. 4. Iudæi capitul. 92. Item capitul. 98. perhibetur vt 40. dierum penitentia eis imponatur antequam baptizentur.

Septimò caueat ne plures simul baptizet; ne dicat ego baptizo vos: quia grauitè peccaret secundum Thom. & tamen essent baptizati ait. Nicol. Plou. de Sacramento baptismi cap. 5.

& ideo

& idem quando plures baptizat ad quemlibet dicat: Ego te baptizo, &c.

Octauò caueat Parochus ne variet formam, quæ secundum Thom. 4. senten. distinct. 3. sex modis variatur scilicet, per communitatem, per corruptionem, per subtractionem, per additionem, per interruptionem, & per transpositionem. Vide Diu. Thom. ibidem. q. 3.

Nonò caueat ne in peccato mortali baptizet eum solemnitate more solito: quia peccat mortaliter secundum Thom. & Pet. de Taran. super 4. dist. 3. q. 2. licet puer sit baptizatus. Nec peccat suscipiens baptismum ab iniurioso, & malo sacerdote & tolerato ab Ecclesia. Secus est de præciso ab illa, vt ab hæretico schismatico, excommunicato: a quibus nullo modo recipiendus est baptismus, nisi in casu necessitatis & baptizans intenderet facere quod facit Ecclesia. Tunc in tali casu etiam Iudæus potest baptizare, similiter, & paganus, non tamen isti possunt leuare infantem (vt dicimus,) scilicet, non baptizari. Ratio (præter aliam supra allatam) est, quia baptizando potest tenere vices Dei, cum sit eius creatura: sed in secundo casu nõ: quia non est membrum Ecclesiæ, nec etiam aliquam cognitionem contrahit, cum sit expertus spiritualis gratiæ: Hæc Diu. Thom. supra 4. distinct. 6. art. 2. Adde quia etiam non potest docere baptizatum cum sit extra legem ac ignoret eam.

Decimò attendat Parochus vt habeat intentionem baptizandi, & præcipuè cū dicat verba essentialia, tamen si tunc non haberet eam nisi virtualiter, puta quia iurat Ecclesiam hac intentione vt baptizaret, sufficeret; ergo furiosus, aut ebriosus non potest baptizare, dum manet in tali passione.

Vndecimò caueat ne matrem in infantem, vel mortuam diuidat, in qua

puer viuit: quia sic homicidium committeret quifque hoc faceret. Non sunt facienda mala, vt veniant bona: Roma. 3. idem cautiùs dimittat perire infantem cum ea, quam ipsa percat, secundum Pet. vbi supra.

Duodecimò caueat ne baptizet puerum antequam nascatur de vtero matris, si autem apparetet aliqua pars principalis, puta caput, tunc simpliciter potest baptizari. Si autem apparet pars minus principalis, sicut manus, vel pes: illa etiam esset baptizanda, quia in illa parte est tota anima, cum sit tota in toto, & tota in qualibet parte; licet non omnes sensus ibi sint, sicut in capite. Postea tamen si nascatur viuus baptizetur sub conditione. Talis tamen si nasceretur mortuus debet sepeliri in cæmeterio secundum Scot. 4. distinct. 4. q. 1. ar. 2. & idem tenet Io. Parisi. dist. 3.

Decimotertiò caueat ne monstrum baptizet, quem nescit an sit homo, vel bestia: vel sit vnus, vel duo; vt si haberet duo capita, duo corda, &c. quia tunc essent duæ animæ. Si non est certum quod sint duo animæ; tunc primo baptizandus est vnus, & postea alter sub conditione, dicendo, si tu es baptizatus non te rebaptizo, &c.

Decimoquartò caueat ne chrismate antiquo baptizet: quia iunior Sacerdos sic faciens, de consec. dit. 4. Si quis de alio; & de sentent. excom. in cap. quoniam. lib. 6. vbi dic. gloss. fin. dando rationem: quia vetus chrismata nõ debet inesse vsui, nec de illo debet quis chrismari. Et deponitur Sacerdos qui de illo antiquo chrismate vngit baptizatum, nisi in mortis articulo. Vnde omni anno debet confici, & antiquum cremari, de consec. dist. 3. Literis. Insuper caueat ne nomen gentilitium imponatur & præcipuè eorum qui sceleratissimi fuerunt ac religioni nostræ contrarij: sed nomen alicuius sancti, quem imitari sibi aduocatum, præcetur, & speret sibi aduocatum,

tam ad salutem animæ quam corporis defendendum venturum esse. *Ca. techil. de Baptismo nu. 75. in fine.*

Decimo quinto caueat, ne admittat quempiam in susceptorem ignorantem orationem Dominicam & Symbolum Apostolorum, cum teneatur suos docere filios. Nec Christianus censeri debet, nec ad testimoniū aliquod admitti secundum decreta. 2. qu. 7. Non potest. Quare omnino necesse est, ut illud ex susceptoribus Sacerdos inquirat: alioquin sine sciāt, recipi non debent, nisi forte promittant, quod quam fieri potest, citissimē illa addiscant. Sit ergo diligens parochus circa hæc, & præcipuē ne quis decedat ē vita sine baptisimi sacramento.

Ultimo caueat ne quemquam rebaptizet (si est ritē, & rectē baptizatus) extat enim can. 1. Carthaginens. Concil. sub Syluestro primo Papa, hoc esse alienum a catholica fide: & rebaptizans sit irregularis. cap. rebaptizare. dist. 42. & in Concil. 4. Tolēt. extat modus baptizandi. Can. 5. & de consec. dist. 4. de trina immersione. Semel enim tantum nos oportet in Christo lauari, quia Christus semel pro nobis mortuus est, si enim vnus Deus & fides vna est necessaria, & vnum baptisma sit, quia & Christi mors vna pro nobis est in cuius Imagine mergimur per mysterium sacri fontis vt conspeliatur Christo morientes huic mūdo, & resurgamus item Christo non reuersuri ad corruptionem sicut ille, minime reuertitur ad mortem; vt a libi diximus.

Fertur autem de illis qui de nocturno tempore (aiunt nonnulli) in somnis per alta ædificia sine læsione incedere solent, esse opus maligni Spiritus, tales sic desistentis, & subdunt, quod est vel rebaptizantur melius se se habere nesciunt. Et mirum (addunt) quod vbi nominibus proprijs vocantur, subdunt ad terram colliduntur, ac si for-

tassis illud nomē non debite in Baptismo fuerit impositum. Et paucis interiectis, aiunt. Vbi nota quod semper sub conditione est hoc faciendum. Verissimum enim existit, subdunt, quod cum debite quis ante Baptisimū non fuit exorcizatus, vtiq̄e diuina permissione diabolus semper recipit potestatem in talem hominem: et hoc propter negligentiam ministrorū non bene dispositorū; vel propter vetulas quæ semper necessitatis causa debitu modum baptizandi non seruant. Hæc tamen sententia nō omnibus placet; nec illam affirmarem esse veram, quia semper me submitto sanctæ Rom. Ecclesiæ censuræ. Nec propter hoc asserimus, quia sacramenta a nialis non possint conferri, dummodo debite, & sub debita forma verborum quis baptizet, & ritē ordinatus cōsecrer, &c.

Nota tandem quod qui baptizatur in ægritudine non est promouendus. 57. dist. Si quis, & est intelligendum de tali, qui cum sanus esset distulit baptizari: sed timore mortis petijt baptismum, causa autem huius constitutionis est, quia præsumitur non verē penitens, qui causa mortis est penitens: & sic præsumuntur peccata non ei dimissa: Si tamen statim moreretur Ecclesia præsumeret peccata ei dimissa esse, de peni. dist. 7. nullus. Et sic Ecclesia circa idem factum habet contrarias præsumptiones sed diuerso respectu. de consec. dist. 3. perlatum. Si tamen postea bonæ vitæ apparuerit, aut raritas hominum exegerit, poterit promoueri. Sed dicet aliquis cum hæc irregularitas perueniata peccato, & baptismus tollat peccatum: quare non tollit irregularitatem ipsius? Respon. quia baptismus inducit hanc irregularitatem: vnde non potest eam tollere: quia eadem res non potest habere contrarios effectus. Glo. ibidem. Item baptismus delet tantum peccata, sed non matrimonia, cum Deo auctoritate sint instituta. 26. dist. deinde ergo

ergo ducere aliam erit bigamus vi-
uente prima.

De Confirmationis Sacramento.

Cap. 22.

Confirmatio duplex in Sacris Li-
teris inuenitur: prima dicitur in-
terior, quia confirmatur, & consoli-
datur ad credendum in Deum, & ip-
sum amandum: & talis fit per Eucha-
ristiam, quæ habet effectum panis, de
quo Psalm. 103. & panis cor hominis
confirmet: de hac in præsentibus non est
sermo. Alia est confirmatio exterior,
& est quædam roboratio ad constanter
& intrepidè exterius confitendum
ea quæ sunt fidei, coram persecutori-
bus, & non obstantibus tormentis; &
hæc fit per sacramentum confirma-
tionis quod ordinatur ad quoddam
spirituale augmentum in spirituali-
bus, secundum perfectam ætatem. De
hac Psalm. 74. Ego confirmauit colum-
bas eius, id est, Apostolos eius.

Confirmationem esse sacramentū,
& eius ministrum Episcopum esse,
eamque habere debere, qui prima
consuetudo est initiandus, atque in ea
characterem imprimi in anima; do-
cuit, & eum qui secus dixerit anathe-
matizauit Sacrosancta Trident. Syno-
dus, quæ etiam statuit, vt cognatio,
quæ ex confirmatione contrahitur,
extra confirmantem, & confirmatū,
illiusque patrem, & matrem, tenen-
temque non egrediarur, Sess. 7. de sa-
cram. Can. 9. de confirm. Can. 1. 2. &
3. Sess. 23. de sacram. ord. Can. 7. & c.
4. Sess. 24. de reform. matrim. c. 2. &
c. 2. 30. q. 1. c. 7. de cognat. Spir. in 6.

Fuit autem hoc sacramentum In-
stitutum a Christo. Sic ut & cætera sa-
cramenta. Et licet non instituerit hoc
sacramentum ipsum exhibendo: tamè
bene promittendo; iuxta illud si non
abiero paraclitus non ueniet ad uos.
Si autem abiero, mittam eum ad uos.
Et hoc ideo, quia in hoc sacramento

datur Spiritus sancti plenitudo, quæ
non erat danda ante Christi ressure-
ctionem, & Ascensionem, secundum
id, si non abiero Io. 7. Et quoniam hæc
confirmatio, est sacramentum pleni-
tudinis gratiæ, fideles qui hoc sacra-
mentū recipiunt conformantur Chri-
sto in quantū ipse ab instanti suæ con-
ceptionis fuit plenus gratiæ & verita-
tis: quæ plenitudo declarata est in ba-
ptismo, quando Spiritus sanctus de-
scendit corporali species, sicut colum-
ba in ipsum. Vnde Luc. 3. dicitur Ie-
sus plenus Spiritu sancto, regressus est
a Iordane. Christus non accepit hoc
sacramentum: quia non continebat
dignitatem eius, vt ipse, qui est sacramen-
torum Autor, a sacramento plenitu-
dinem acciperet. Rectè ergo post ba-
ptismum sequitur spirituale signacu-
lum, scilicet, confirmatio, quod pro-
fecto fit quando ad inuocationem E-
piscopi Spiritus sanctus infunditur.
Ead. dist. accepistis.

Baptizatus autem confirmari non
potest, nisi post septem dies post ba-
ptismum, propter septem dona Spiritus
sancti, quæ recipiuntur in baptis-
mo. Nam pro singulis donis decet
dies singulos celebrare.

Fit autem confirmatio in fronte ab
Episcopo. Differt autem hæc unctio,
quæ fit in fronte per Episcopum ab il-
la quæ fit in cerebro, siue in vertice,
per sacerdotem. Primò quia secundū
Raba. de consec. dist. 5. nouissime. In
illa signatur supra baptizatum Spiritus
sancti descensio ad habitationem
Deo consecrandam: in hac uerò si-
gnatur, vt eiusdem Spiritus sancti se-
ptiformis gratia, cum plenitudine
sanctitatis scientiæ, & virtutis uenire
in hominem declaretur. Secundò dif-
ferunt, quia per illam, quæ fit in ver-
tice anima Christo desponsatur: per
istam uerò datur, & detatur. Itè, per
illam ostenduntur uulnera esse sana-
ta: per hanc plenitudo gratiarum con-
fertur: quod ex uerbis utriusque un-
ctio-

tionis potest perpendi. Vnde paruulus non confirmatus minorem habebit gloriam in futuro; ait Glos. in cap. ult. ieiunij. de consec. dist. 5. ca. 6. ver. in confirmatione.

Subsequenter Episcopus, Confirmatum percutit in faciem; primo ut tenacius memorie teneat se recepisse hoc sacramentum. Secundò, quia hoc sacramentum datur ad robur fidei; ut videlicet sit ita fortis in fide in baptismo suscepta quod ulterius coram quocunque confiteri Christi nomen non erubescat. Tertio, hæc percussio representat impositionem manuum, quia Apostoli sic confirmabant, scilicet, per impositionem manuum; Quarto, ad terrendum malignum Spiritum ut fugiat, & ne reddere audeat, sicut fecit Beatus Benedictus, liberans per alapas monachum quendam, qui a maligno Spiritu vexabatur. Quintò datur alapas leuiter confirmato, cuius pax tecum: ut meminerit quod percussit eum pro Christo ad maxillam unam paratum se præbere debeat, & alteram alapas pro illo sustinere, & animam suam in patientia sua possidere. In Concilio Aurelia. Can. 3. constitutum legimus, ut non nisi adultæ ætatis & ieiunij, & fidem suam coram Episcopo publicè confessi, confirmetur. Et hic quoque dantur Patrini eadem ratione, sicut in baptismo. Habetur autem 1. q. 1. Baptizandis. Quod nec pro baptismo, nec pro chrismatione debet præteritum exigi, nè propter pauperatem vel indigentiam, homines negligant suam salutem, & qui huic decreto contrafecerit deponetur: quod verò in sacramento matrimonij accipiatur a sponso dos, hoc est propter onera vxoris, ut possit illi expensas facere; nec sit simoniacus viri. Valet hoc Sacramentum inquit Melchisedes Papa in c. Spiritus sanctus. de consec. dist. 5. ad augmentum gratiæ, ad confirmandum in pugna contra vitia, & diabolo; & armat, & inlucit

ad agones huius mundi, & prælia; Contemnens autem suscipere hoc sacramentum peccaret mortaliter, & damnaretur, si sic è vita decederet. Vt colligitur ex dict. cap. Spiritus sanctus.

Forma sacramenti confirmationis consistit in his verbis: signo te signo Crucis, & confirmo te chrismate factis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, ut implearis Spiritu sancto & habeas vitam æternam. Amen. Et licet hæc forma non legatur in scripturis sanctis tamen Ecclesia habuit hoc per traditionem Apostolorum; ideo sufficit autoritas Ecclesiæ fundata super traditionem istam, qui Apostoli seruabant in collatione sacramentorum, quæ a Christo seruanda audierant, licet in scripturis communiter propositis, tradita, & scripta non sint. Fit autem hic mentio magis de Cruce, quam in alijs sacramentis, quia hoc sacramentum peculiariter ordinatum est, ad confendum intrepidè, & palam passionem & mortem Christi. Nota quod non confirmatus non potest tenere alium ad confirmationem. c. in baptismo. de consec. dist. 4. & si tenet non contrahit compaternitatem, ut ibi patet. concordat Thom. & Pet. & tantum vnus debet esse, qui tenet. c. non plures. de consec. dist. 4. Angel. verb. confirmatio §. 12.

Nota secundum Petrum de Taran. Super 3. dist. 8. & Archid. de consec. dist. 5. nouissime. quatuor dicuntur de substantia huius sacramenti: duo ex parte sacramenti in se, scilicet, materia chrismatis, id est, oleum ex balamo ab Episcopo sanctificatum, ut habetur de consec. dist. 4. Presbyter. Nec potest sine tali oleo conferre hoc sacramentum, eo quod secundum Thomam in 4. dist. 7. qu. 1. art. 3. Illa sacramenta quæ sibi ministrum determinant, etiã materiam sanctificatam requirunt, & exigunt, quare, &c.

Sed dicit aliquis; quare materia est christi? Respo. ipsemet ait. 2. dicens: quod

quod hoc sacramentum sumpsit exordium ab initio Spiritus sancti in discipulos. qui apparuit in linguis igneis: Sed igni nihil conuenientius accipi potest, loco eius pro materia in confirmatione quam oleum: quia lucet & nutrit ignem. Figuram autem lingue conuenienter accipit balsamus propter odorem, quia per confessionem lingue odor bonæ notitiæ Dei diffunditur in omni loco. Ideo sicut visibilis apparitio Spiritus sancti fuit in igne figurata in figura lingue: ita materia confirmationis est in oleo balsamato: ut oleum pertineat ad conscientiam, quam oportet habere nitidâ eos, qui confessores diuinæ fidei constituuntur, & balsamus ad bonam famâ pertinet, quam oportet diffundere & verbis, & factis in confessione fidei. Hæc Diu. Thomas. Et licet Christus circa institutionem huius sacramenti non fuit usus tali materia, nec Apostoli post eum: tamen ideo hodie Ecclesia non incongruè utitur tali materia, eo quod Christus non alligauit potentiam suam sacramentis. Potuit enim sine tali materia conferre per alium modum gratiam huius sacramenti. Similiter, secundum Scotum, potuit cum discipulis dispensare in primitiua Ecclesia ut per alium modum conferret sacramentum confirmationis: præcipuè cum tunc erant aliqua signa sensibilia, nempe descensus Spiritus sancti desuper, & donû linguarum, quæ omnia accipiebant confirmati per Apostolos: ut patet Acto. 8. Vnde non fuit necessaria eis materia huius sacramenti in signo tam occulto: ex quo in magis visibili, & euidentiiori, illud conferebant. Hic tamē doctor credit quod hæc materia sit ab Apostolis instituta, licet non legatur.

Secundum quod est de substantia huius sacramenti, est forma verborû, quæ supra allata est. Tamen Archidiaconus refert de consec. dist. 5. cap. nouissime, & Aug. ibidem. Tenuisse

quod nec forma prædicta supra, nec alia est necessaria, & de substantia huius sacramenti: immò credit quod sacramentum olei, & sacramentû christiatis potest conferri sine verbo: dum modo fiat unctio de oleo vel de balsamo cōsecrato. Idem etiam notat dist. 95. cap. peruenit. Illud tamen dicit sub dubio: & ideo securus, & melius est ut Ecclesiæ ritus seruetur.

Tertium quod est de substantia huius sacramenti, quod requiritur ex parte ministri, est dignitas Episcopalis seu Pontificalis, & intentio debita: ut habetur ex Concil. Floren. & Triden. Sess. 5. & si alius conferret nihil faceret: quamuis ex Papali dispensatione etiam Sacerdos possit, sed non alius, & sic dispensauit Greg. distin. 95. can. Peruenit. Et est de fide quod minister huius sacramenti ordinarius est Episcopus. Concil. Trid. Sess. 7. De consec. Et hoc quia antiqui patres sic docent, & ex scripturis colligitur, & ratio ita suadet; nam sicut in ædificijs extruendis, fabri, & inferiores ministri, calcæ, ligna, & reliquam materiam parant, & componunt, absolutio tamen operis ad Architectum spectat: ita hoc sacramentum in quo spirituale ædificiû perficitur a nullo alio, quam a Summo Sacerdote qualis est Episcopus, administrari opus erat: Debet autem Episcopus eos tantum confirmare, qui sunt suæ diœcesis, non alios; quâuis si confirmet factum tenet. Vnde nec Archiepiscopus debet suorum suffraganeorum subditos quamuis eos visitet, confirmare. 16. q. 1. c. Interdicimus. Episcopus etiam de consilio debet esse ieiunus. Et non confirmans suos subditos ex nimia negligentia, peccat mortaliter, ut colligi potest ex doctoribus. Ex consensu tamen proprii Episcopi, potest alienus confirmare non suos. Hoc patet etiam Act. 8. Misertus ad eos Petrus & Io. Nec enim otiosè soli Apostoli manus imponebant, & ad remota loca mittebant eos

Apollo.

Apostoles qui manus initiatis imponerent. Apostolis autē non Presbyteri (ait Augu. in Psalim. 44.) sed Episcopi successerunt. Idem affirmat Clemens lib. 3. Apostol. constitut. c. 16. Postea Episcopus, ait, vngat baptizatos chrismate.

Quartum quod est de substantia huius sacramenti est ex parte suscipientis, scilicet, suscipiens, qui est frōs baptizata. Vnctio enim fit ad significandum id, quod confertur in sacramento. Vnde in confirmatione confertur audacia confessionis: cuius oppositum, scilicet, timor, & erubescencia principalis, & euidentius in fronte manifestantur: idē fit vnctio frontis: Hæc est ratio Archidiacon. de consec. dist. 7. c. nouissime. Alia est ratio secundum Petr. in 4. dist. 7. qu. 4. quia etiam robur in fronte designatur, iuxta illud Ezechiel. 3. Ecce dedi frōtem tuam duriores frontibus eorum. Vnde in tribus sacramentis fit triplex vnctio sancti chrisimatis: Sed tamen diuersificantur, ex fide, quia in baptismo (vt diximus) fit in vertice ad significandum fidei susceptionē: quia vertex est locus rationalis: In confirmatione in fronte fit vnctio ad significandum audaciam confessionis cuius impedimentum, scilicet, timor, vel verecundia, in pallore vel rubore frontis, ostenditur ex propinquitate cellulae memoratiua, & imaginatiua. In ordine verō in manibus fit vnctio ad significandum potestatem consecrandi corpus Dominicum. Aliam rationem ponit Canon. de consecrat. dist. 7. Spiritus sanctus dicens: Spiritus sanctus in Baptismo tribuit plenitudinem ad innocentiam, in confirmatione augmentum ad gratiā præstat. In Baptismo regeneratur ad vitā: post baptismum confirmatur ad pugnam. In baptismo abluimur: post Baptismum roboramur: Regeneratio per se soluit: confirmatio armat, & anstitutus ad agones, & prælia huius

mundi. Hæc tibi: Datur & in hoc sacramento gratia non solum communiter sicut in alijs sacramentis, sed etiam specialiter, per quam quis deputatur ad effectum sanctitatis & idoneus efficitur ad Christum confitendum. Et hæc est maxima utilitas: vnde debent pensare homines non omittere hoc sacramentum: quia ipsius ommissio augmentum gratiæ subtrahit.

Sed quæret forte quis an peccat suscipiens ordine antequam sit confirmatus? Nauar. cap. 22. de sacramento confir. num. 9. Ita dicit. Peccat qui non se facit confirmare ante omnem ordinationem ca. 4. Sess. 23. Concil. Trident. de reform. nullam tamen per hoc censuram incurri aliquoties respondit. Tum quia eius emissionis negligentia non est mortalis. Tum quia nullo iure id cauetur, nam nec prædictum concilium addit aliam penam, quam quod non admittatur quis ad primam tonsuram ante confirmationem: tum quia licet character ordinis de necessitate sacramenti requiratur characterem confirmationis. Quin opinamur (inquit) cum Soto in d. dist. 24. q. 1. art. 4. Sub fine, peccare quidem sed non mortaliter suscipientem, vel administrantem etiam scienter ordinem ante confirmationem, modo id sine contemptu fiat. Circa leuantes autem dicamus.

Nota quatuor genera personarum sunt, quos Ecclesia non suscipit in Patrinos. Primum, Monachus, Abbas, Abbatissa, Monialis, & Religiosi professi. vt de consec. dist. 4. non licet abbatibus. Et cap. seq. vbi dicitur, Monachis sibi compartes, commatres ve non faciant, nec osculentur feminas. Secundum genus sunt infideles & patet ibidem c. 107. vos. De monaco, hoc statuit Greg. Magnus anno Domini 591. Ne monaci sint patrinii.

Tertium illi qui nondum sunt confirmati. Quartum genus, vir, & vxor simul

simul. 30. qu. 4. quod videtur. Nisi prius ambo vorum castitatis emiserint. Neque frater sororem: & e contra: quia sufficit inter tales vinculum consanguinitatis carnalis. Turpe est audire, si frater vocaret sororem cognatam, & e contra: Alij tamen cognati, possunt, vt patruelus, fratruelus, auunculi, &c. Patrini in conf. adhibentur: quia confirmatus, armatur ad pugnandum, qui autem gladiatoriam pugnam subeunt, egent edoceri ab aliquo, quomodo se in dimicatione incolumes seruet, & inimicū offendant: & ideo rectè Patrini traduntur.

Illud etiam notandum est, quod baptizatus bis vngitur chrismate, scilicet in vertice, & in fronte: nam & ipsi Apostolis bis fuit datus Spiritus Sanctus. Primo in terra, quando Christus exsufflauit in eos dicens, accipite Spiritum Sanctum. Secundo à Cælo in die Pentecostes. Hac ergo duplex baptizatorum vntio, significat quod Spiritus Sanctus datus est Apostolis semel in terra, ad dilectionem proximi, & semel de cælo ad dilectionem Dei. Prima respicit dilectionem Dei, in patre, scilicet, & secunda, ad dilectionem proximi, scilicet, inter scapulos. Confirmatio semper fuit in Ecclesia vt probat Dionys. cap. 4. de Ecclesiastic. Hierarch. subscribit, & Concil. Laodiceen. can. 48. celebratum anno Domini 121. quod sic habet. Oportet baptizatos post baptismum, sanctissimum Chrisma percipere, & celestis regni participes fieri, & Papa Urbanus martyr ita ait: Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum, Spiritum Sanctum post baptismum accipere debent vt pleni Christiani inueniantur: quia cum Spiritus Sanctus infunditur, cor fidele ad constantiam, & prouidentiam dilatatur.

De Sacramento confirmationis legitur Acto. 8. cum audissent Apostoli, qui erant Ierosolymis quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt

ad eos Petrum, & Ioannem. Qui cum venissent orauerunt pro ipsis, vt acciperent Spiritum Sanctum. Nondum enim quæquam aliorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum Sanctum. Item Act. 19. de Ephesi. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Et cum imposuisset manus illis Paulus, venit Spiritus sanctus super eos. Hinc pater quare soli Episcopi (cum sint Apostolorum successores) confirmationis Sacramentum conferant. Chrisma est loco (vt diximus) visibilis descensionis Spiritus Sancti. Qui quidem Spiritus sanctus (& habetur ex Epistola Melchiadis Papæ) datur in baptismo ad purificationem, & regenerationem: In Confirmatione vero datur ad custodiam, tutelam, defensionem, ad robur, & virtutis augmentum, vt pugnatus post hac, fortiter se habeat contra carnem, mundum, & diabolum. Datur ad consolationem, qua idem nos consolatur, in omni tribulatione nostra, vt possimus & ipsi consolari eos, qui in omni præsertim sunt. Datur denique vt in fidelibus habitans, arguat, & conuincat mundum, hoc est, mundanis desiderijs, & concupiscentijs inuolutos de peccato, de iustitia, & de iudicio, sicut ipse Christus dixit. Cum veniet ille arguet mundum de peccato, &c. Ioan. 16. Hac in confirmatione sunt notanda.

Primò. Nullus confirmatus debet reconfirmari. cap. dictum est. de consecr. distinet. 5. Secundò, nullus excommunicatus, vel grauioribus facinoribus alligatus ingerat se ad percipiendum hoc Sacramentum, vel ad præsentandum confirmandum. Tertio, adulti quoque debent prius confiteri & postea confirmari, cap. vt reuini. de consec. distinet. 5. vt possit suscipere gratiam quam confert Sacramentum: quia si esset conscientia alicuius

ius peccati susciperet quidem Sacramentum, sed non rem Sacramenti, id est gratiam.

Quartò hoc Sacramento contrahitur paternitas, & affinitas spiritualis, prout in baptismo, impediens matrimonium contrahendum, & dirimens contractum. cap. quamuis. de cognat. spir. §. vlt. lib. 6.

Quintò nullus præsentet, nisi vnũ, aut duos, non plures. eadem distinct. Sextò confirmandi de honestate, non de necessitate debent esse ieiuni, similiter, & confirmans. dicto cap. vt ieiuni. Septimò, confirmato debet ligari frons, & sic manere quousque desiccetur Chrisma, & non oportet, quòd ligatura septem diebus portetur, sed decet vt septem diebus abstineat à capitis lotionem; quod ego iubente patre meo seruauì. Octauò linea seu vitæ munda, cum soluitur igne comburatur.

Nonò ligando, vel soluendo ligaturam capitis, siue abstergendo frontem, non contrahitur aliqua compaternitas. Decimò nullus confirmatus discedat, nisi benedictione accepta ab Episcopo. Decimoprimum, iuxta morem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ qui fuit compater in Catechismo vel baptismo, non potest tenere eundem in hoc Sacramento; cap. in Catechismo de consec. dist. 5.

Duodecimo qui est confirmatus, non suscipiat iterum confirmationis Sacramentum quia oporteret ingredi Monasterium pro penitentia: vt dicitur de consec. distinct. 5. dictum est nobis. His omnibus peractis Episcopus abluir, deinde orat super confirmados, qui & flexis genibus ipsi procumbunt; & ait, postea Episcopus Spiritus Sanctus superueniat in vos, & virtus altissimi custodiat vos à peccatis. Amen. Et quæ patent in Pontificali.

Et quoniam hoc Sacramentum significat confirmationem datam Apo-

stolis in die Pentecostes (vt diximus) hinc est quod confertur istud Sacramentum magis in illis temporibus Pentecostes (licet omni tempore possit confertur) quam in alijs, vt patet ex Catechismo Romano de confirmatione num. 1. Moriturus dandum est hoc Sacramentum, non quidem propter periculum vitæ præsentis, sed vt in resurrectione perfecti appareant; secundum illud Ephes. 4. Donec occurramus in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi. In lib. conciliorum extat epistola Sancti Fabiani Papæ, & Martyris de hoc Sacramento, in qua testatur quod Christus docuit Apostolos consecrare Chrisma post pedum lotionem.

De Eucharistiæ Sacramento!

Cap. 23.

Accipite & comedite, hoc est corpus meum Mat. 26. & de consec. dist. 2. panis. Quoniam suscitari à peccatis per baptismum, & cõfirmati in gratia per confirmationem ne laborantes in via præsentis vitæ in certamine spirituali deficiant, opus habent refici cibo spirituali: alioquin Saluatore testante: si dimissi ieiuni fuerint, deficient in via: Mat. 15. ideo hic consequenter videndum est de Eucharistiæ Sacramento. Est enim Eucharistiæ cibus animarum nostrarũ. Ioan. 6. nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

Eucharistiæ idem sonat (secundum etymologiam vocabuli) quod bona gratia: quia ibi continetur Christus qui est auctor gratiæ. Secundò dicitur bona gratia, quia vnicuique secundũ suum statum sufficienter sibi confert mensuram gratiarum. Tertiò ideo bona gratia dicitur, quia omnis bonum exhibet. Aliquando Eucharistiæ dicitur communiõ, siue commu-

nica.

nicatio, quam debemus habere, idem sapere, dicere, & velle, & omnia communicare, præcipue in necessitate sicut Apostolus communicauit. 1. Cor. 10. obsecro vos fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi, id ipsi dicatis omnes, & non sint in vobis Schismata, & 2. Corin. 13. id ipsum sapite, & Hebr. 13. beneficentia, & communionis nolite obliuisci. Item Eucharistia per autonomasiam dicitur Sacramentum, quia facit mentem illius qui dignè illam suscipit.

Eucharistia habet aliam significationem respectu futuri, in quantum, scilicet, hoc Sacramentum, est præfiguratum fructus Dei, quæ erit in Patria. Et secundum hoc dicitur viaticum, quia præbet nobis viam illuc perueniendi.

Quantum autem ad consecrationem in primis dicendum est, quod ad prolationem istorum verborum, Hoc est, &c. & Hic est, &c. panis mutatur in corpus Christi: & vinum mutatur in sanguinem de consec. dist. 2. panis est. Et continetur totus Christus tam in Hostia, quam in Calice: & vt inquit Ambrosius de Sacram. omnia que fuerunt in utero Virginis, sunt in hoc Sacramento realiter, scilicet, verum corpus Christi, anima, & diuinitas, cum eisdem dimensionibus, quas habet in Cælo: licet secundum eas non commensuretur Sacramento, siue speciebus illis, inquit Viguerius, ac est si dicatur, quod Christus est in illa parua Hostia, tam magnus qualis erat in Cruce, & qualis nunc est in Cælo: licet non commensuretur illis paruis speciebus.

Ad excusandum autem ab intellectibus hominum omnia diaboli, & hæreticorum tela, ac infidelium versutias, ponit idem quatuor fundamenta: perpetuo memorie mandanda. Primum fundamentum est ex D. Paulo 1. Corin. 10. dicit enim: in captiuitatem redigentes omnem intelle-

ctum in obsequium Christi, hoc est ad credendum omnibus, quæ dixit Christus, & obediendum ei. Secundum fundamentum habetur Luc. 1. non est impossibile apud Deum omne verbum. Deus potest facere omne, quod intellectus potest concipere, ergo. Tertium fundamentum est ex D. Hila. lib. de Trin. vbi dicit: quod cum Deus sit infinita potentia, & actiuitatis, & intellectus noster sit finitus, & limitatus; sequitur, quod Deus multo plura potest facere, quam intellectus noster intelligere, ideo Iob. 36. Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram, & Rom. 11. O altitudo diuitiarum sapientia, & scientia Dei, &c. Quartum fundamentum est quod cum Christus sit Deus, & veritas per essentiam: ego sum via, veritas, & vita Ioan. 14. & tit. 1. qui non mentitur Deus: sequitur quod quidquid ipse dixit, hoc verum est. Sed Christus dixit accepto pane: Hoc est corpus meum: non dixit in signo, sed realiter: quia subiunxit: quod pro vobis tradetur; & de sanguine, quod pro vobis effundetur. Atqui corpus Christi verum realiter fuit traditum pro nobis, & verus sanguis eius fuit realiter effusus, & non in signo: igitur ibi est realiter verum corpus, & verus sanguis Christi.

Potest etiam ratione persuaderi; quia in alijs Sacramentis Sacerdos loquitur in propria persona, ergo baptizo, signo, absoluo, &c. Sed in hoc Sacramento non loquitur in propria persona, quia fultè loqueretur, nec posset eius locutio quocunque modo verificari: sed loquitur in persona Christi, quia refert. Qui pridie compareretur, &c. ideo in alijs Sacramentis non est Christus in persona propria, sed assistit, ex virtute data. Sed cum in hoc Sacramento Minister loquat in persona Christi, sequitur quod Christus non solum assistit in virtute, sed etiam in propria persona.

In signum vnus primū miraculum, quod facere voluit, fuit conuersio aquæ in vinum; & vltimum conuersio panis in corpus, & vini in sanguinē; vt corresponderet vltima primis. Insuper dicit 2. Cor. 10. omnia in figura contingebant illis & cuilibet Sacramento, respondet figura, & è conuerso figuris, Sacramenta. Quod igitur in noua lege respondet manna, quod erat cibus corporalis, omne delectamentum in se habens, & omnis saporis suauitatem, & figurabat cibum spirituales; nihil profecto representare in noua lege poterat, nisi Christum, qui Ioan. 6. dicebat, Caro mea verè est cibus; &c. Sicut agno occiso in lege veteri non respondebat in noua nisi Christus occidendus; ergo nec cibo corporali, nisi Christus, qui est cibus spirituales, sed Christus realiter occisus est; ergo est realis cibus.

Sed quoniam nonnullas illusiones pusillus demon imitit, ideo ad confortandum eorum spiritus, illis respondebimus. Primò, aliquibus demon suggerit, quomodo, est possibile, quod Christus, qui est tam magnus, sit in tam paruo loco? ideo istis respondendum est, quod ibi est per modum substantiæ, & non modo quantitatiuo, hoc est, non virtus sua quantitate propria, occupando locum; sicut eadem anima, est in paruulo existente in vtero, & extra vterum, & quando est magnus vir, & in senectute: sic Christus est in parua, & magna Hostia. Quod autem possit dari aliquod quantum, quod non vtatur sua quantitate, patet ex illo quod dixit Christus Matth. 19. facilius est camelum per foramen acus transire: si non esset possibile, non diceret, facilius: sed impossibile est quod Camellus si vtatur quantitate sua, transeat: ergo potest esse quantus, & non vt quantitate sua, virtute diuina. Figura habetur 4. Reg. 4. de muliere quadam, quæ ex paruulo lecytho olei repleuit magna

vasa iussu Elisei Propheta?

Aliquibus suggerit demon, quomodo est possibile, quod Christo sit ante oculos nostros, & non videamus eum? Figura est de Eliseo qui rogauit Dominum vt aperiret oculos pueri, qui non videbat exercitum bellatorum, qui erat pro eis. Christus etiam reddidit se inuisibilem Luc. 4. Transiens enim per medium illorum ibat. Et ibidem 24. euauit ab oculis eorū.

Alijs etiam suggerit Dæmon, quomodo Christus, qui est nisi vnus possit esse in tot locis? Dicendum quod localiter non est nisi in cælo, sed in sacramento per modum substantiæ. Et per habitudinem susceptionis. Similitudo communiter datur de voce Prædicatoris, quæ cum non sit nisi vna in aere est æqualis in auribus singulorum. Magis tamen propria similitudo est de cella circumdara speculis. Si vnus homo sit in medio, imago eius apparet in quolibet speculo. Si hoc facit natura, a fortiori Deus.

Alijs suggerit dæmon quomodo possibile est, quod Christus ita cito sit in Hostia cum sit magna distantia? Ratio naturalis est, quia virtus eius est infinita, & quia illa mutatio non est localis, sed instantanea. Similitudo naturalis est de Sole qui illuminat in instanti. Et Philosophi aiunt illuminationem fieri in instanti, cum nulla sit repugnantia ex parte medijs. Similiter non frangitur ad fractionem Hostiæ, quia ibi est per modum substantiæ, & quantitas specierum, non est subiectiue in ipso: Ideo Christus nõ diuiditur, sed quãtitas. Similitudo est de speculo, ad cuius diuisionem non diuiditur imago in eo apprensus, sed solum speculum, & in qualibet parte est imago. Si hæc facit natura, a fortiori Deus. Si autem hæc non sufficiunt recurret tunc ad fundamenta: quod non capis quod non vides, anima mofa firmat fides, præter rerum ordinem. D. Thom. in sequent.

De Eucharistia excellētia; Nota secundū Iacobū de Valētia super Ps. 21. super illo vers. māducauerūt & odora uerūt omnes pingues terræ; sic exponit, & notat. i. omnes diuites, & Reges & Principes conuersi ad Deum manducauerunt, & adorauerunt hoc sacramentum quando videbunt in manibus sacerdotum. Deinde notās, ait: ad intelligentiam huius versiculi, est aduertendum quod notanter dicit, manducauerunt, & odorauerunt: ad exprimendam excellētiā huius sacrificij super sacrificia, & sacramenta veteris legis. Nam in hoc sacramento continetur realiter totus Christus Deus, & Homo, & tota Trinitas: in illis autem non nisi figuratiter. Vnde modus, & ordo quo existit Deus in hoc sacramento est iste. Nam primo existit ibi verū corpus Christi. sc. caro cum neruis & ossibus: Et hoc perse ex vi sacramenti, & consecrationis. Nam in hoc solum transubstantiatur substantia panis: Sicut sonant verbā. Secundō est immediatē sanguis Christi per immediatam cōcomitantiam. Tertiō est ibi anima Christi informās, & actiuans corpus per concomitantia ad totum. Quartō est ibi personaliter vnitum: Ex consequenti est ibi tota Deitas, quæ plenē est in verbo: & ex consequenti est ibi persona patris cōmunicans verbo totam Deitatem: A quo originaliter filius habet, quidquid habet: Et ex consequenti ibi Spiritus sanctus ab vtroque procedens: ex quo patet quod filius non est ibi sine patre, nec Spiritu sancto propter inseparabilem cōsubstantialitatem: quia aliter esset cōsensus Arrianus & non cātholicus oppositum concedēs: Et hæc est causa quare adoratur hoc sacramentum, non sacrificia veteris legis: quia Deus habet speciale modum existendi in hoc sacramento: Et ideo dicit Dauid: adorauerunt omnes pingues terræ: in conspectu eius cadent omnes qui descendunt in ter-

ram, idest, omnes mortales, qui sepeliendi sunt in terra, cadent, & proci dent in facies, & curuabunt genua in conspectu huius sacramenti: in quo adoratur Deus in Trinitate; Hæc ille.

Huic autem ineffabili sacramento religionem quam in nomine patrie inditellerunt omnes sapientes, debemus: Latria quippe seruitutem significat, non communem Deo, & hominibus præcellētibus: sed quæ soli Deo debetur (vt B. Aug. docet) sicut nomē Hæbreum Adonai, non quemcumque Dominum significat, sed eum qui propriē est Dominus, & solus vniuersorū Rex: Sic verbum Græcum Latria, seruitutem importat, non vt cunque, sed eam quæ soli Deo exhibetur, & hæc huic diuino sacramento offerēda est. Docuit hanc veritatem in primis cælestis Pater in Psal. 96. cum de vnigenito filio suo loquens ait: & adorent eum omnes Angeli. Quod & fecerūt sub ipsa hora natiuitatis Christi Saluatoris nostri, & deinde Magi proci dētes super terrā ipsū in præsepio adorauerūt. Cultus ergo & seruitus, quæ Deo offertur, Eucharistia deferēda est. Hæc etiā adoratione latriæ, adoramus sanctam & indiuiduam Trinitatem, Iesum Christum: Virginem autem Mariam santissimam honore hyperdulix: Crucem etiam adorare, & venerari honore latriæ iubemur, quatenus nobis Christum verum Deum representat. Adoramus verō Angelos vniuersosque alios sanctos, & eorum reliquias sed honore Dulix: hoc est non collocantes in ipsis primarias partes nostræ spei, cum scriptura sacra, & Ecclesia sancta nos doceant in Deo nos facere virtutem ipsumque esse fontem, & auctorem totius boni. Verū sanctos adoramus, & veneramus tanquam Dei amicos, filios per gratiam, templa viua Spiritus sancti hæredesque vitæ æternæ. In quorum intercessione licet Christianis confidere, nam vt docet D. Aug. multa Deus

Chri-

Christianis intercessionibus sanctorum largiri ab eterno constituit, aliqui non largiturus. Proinde docet nos Catholica Ecclesia, sanctos adorare, non uti auctores nostre salutis, sed ut intercessores. Dulce adoratione sanctos, & Angelos ad memoriam, & recordationem primitiuorum: sed non seruitus ei cultu diuino. Vnde nota secundum Glossam de cons. dist. 3. c. venerabiles; quod in Latria, tria exiguntur, caritas, scilicet, dilectionis: & multitudo sacrificiorum, & ueneratio. In Dulia uero unum solum, scilicet, ueneratio: & in hoc sensu possumus qualibet rem sacram adorare, id est, ueneretiam exhibere. Vnde habes duas species adorationis, scilicet, Latria uera, & Dulia altera. Latria est cultus soli Deo debitus, Dulia est seruitus, quae debetur creaturae. Vnde uers.

Dulia fit seruo: debetur latria Christo.

Ex his habes quamnam erat adoratio Gentilium erga sua simulacra, siue Idola: simulacrum enim est uox Latina, a simulo uel dicta. Idololum uero uox Graeca ab Idos, hoc est, species, quod speciem & imaginem per se ferat, cum abijt ueritas. Hinc quae nos simulacra uocamus, illa Graeci uocant Idola.

Insuper quod debetur adoratio latria huic Sacramento, patet ex hoc. Nam opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa, ut creare tam Filius quam Pater, & Spiritus sanctus creat, & infundit animas. Similiter miracula facere, & huiusmodi opera uero Trinitatis ad intra, sunt diuisa ita ut quod spectat ad unam personam non spectet ad aliam: ut generare, spirare, &c. Pater. n. Generat, non Filius, aut Spiritus sanctus, &c.

Agnus paschalis fuit figura huius sacramenti: ut habetur Exod. 12. ubi dicitur: edent carnes, scilicet, agni paschalis, & azimos panes, cum lactucis agreilibus, ut deinde post pauca sub-

dit: tenentes baculum in manibus, & comedetis festinanter: est enim phasce, hoc est transitus Domini.

Sed quid habebat Dominus de lactucis agreilibus? Dicendum quod non propter se, sed propter representationem. Sicut enim agnus ille qui occidebatur, & comedebatur in signum liberationis populi, figurabat, & representabat Christum, qui fuit agnus Dei, occisus pro redemptione mundi, & in huius signum, & commemorationem praecipue est sub speciebus sacramentalibus manducari, sic ea, cum quibus manducabatur agnus, significabant ea, quae obseruari debemus manducando Christum in hoc Sacramento.

Primo lactuca agrestes significabant dolorem, & amaritudinem peccatorum, siue probationem, quam ante facere debemus: De qua Apost. 1. Corin. 11. dicit: Probet autem seipsum homo, &c. Probatio autem haec consistit in tribus, scilicet, in contritione, confessione, & satisfactione.

Secundo docet renes accingere. Renum cingulum significabat castitatem, quam seruare debent communicantes, mente, & corpore: in huius figuram legimus: 1. Reg. 21. quod Dauid petente cibos ab Achimelech Sacerdote, qui non habebat laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum, qui erat figura huius Sacramenti, dixit, si mundi sint pueri a mulieribus, poterunt manducare. Respondit Dauid, continuum ab heri, & nudius tertius. Si ad comedendos illos panes propositio debent esse casti, & mundi a mulieribus, qui panis erat umbra, & figura huius Sacramenti; a fortiori, instante communionem, abstinere debent uxorati, & timere ne eis contingat, sicut figuratim contingit Oza, de quo 2. Reg. 6. dicitur: quod in translatione arcae testamenti, cum recalcitrarent boues, & desinat arca

Oza Sacerdos extendit manum suam ad arcam, & tenuit eam, iratusque est Dominus indignatione contra Ozam, & percussit eum super temeritate, qui mortuus est iuxta arcam Dei, quæ figurabat hoc Sacramentum. Dicunt cõmuniter Doctores, quod hoc ideo, quia ea nocte dormierat cum vxore sua. Si ergo Dominus indignatus est contra Ozam, qui fecit hoc bono fine, & propter reuerentiam manum admouit, ne caderet arca, a fortiori erit iratus contra Sacerdotes (inter quos ego primus indignus) si castitatem non colent, & similiter contra omnes qui polluti præsumunt aliquando accedere ad hoc Sacramentum?

Tertiõ docet baculum in manibus tenere: baculus figurabat spem veniæ, & vitæ quam debent habere communicantes: quia sicut per baculum aliquis sustentatur, & refocillatur: sic per spem; Vnde Gregor. spes præmij vim minuit laboris. & Psalm. 36. dicitur: spera in Deo & fac bonitatem, & pasceris in diuitijs eius. Vel baculus significat crucem, & memoriam passionis, quam debent habere communicantes Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem; & 1. Corint. 11. Quotiescumque mâducabitis panem hunc, & Calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniant.

Quartõ debet habere calceamenta in pedibus. Calceamenta quæ fiunt ex pelle, & corio animalium mortuorum, significant exemplum deuotionis, quam habebant Sancti ad hoc Sacramentum. Calceamenta præferuat pedes à lapidibus, & spinis: sic exempla sanctorum a puncturis carnalium delectationum, quæ dicuntur spinæ. Vnde Hier. Prohibe pedè tuum à nuditate. Apost. Similiter Ephes. 4. ait: Calceati pedes in præparationem Euangelij pacis. Calceamenta ergo significant promptam voluntatem obedientiæ di Euangelio, & seruandi mandata;

quam promptitudinem habere poterimus, si sanctos, qui fuerunt prompti, sequamur.

Nota quod licet in sacramento Eucharistiæ sint diuersæ materiæ, & diuersæ formæ, & sint multa materialiter, nõ tamen sunt plura sacramenta, sed vnum formaliter, & perfectiue: Nam vt vidimus in 5. Metaphis. vnũ dicitur non solum, quod est indiuisibile, vel quod est continuum, sed etiã quod est perfectum, vt cum dicitur vna domus, & vnus homo, est autem vnus perfectiõne ad cuius integritatẽ concurrunt omnia, quæ requiruntur ad finem eiusdem. Sicut homo integratur ex omnibus membris necessarijs ad operationem animæ, & domus integratur ex omnibus partibus, quæ sunt necessariae ad habitandum: sic cum sacramentum istud ordinetur ad spiritualem refectiõnem, quæ conformatur corporali, ad quam duo requiruntur, scilicet, cibus, qui est alimentum, & potus qui est humidus; est vnum sacramentum; & ad eius integritatem duo concurrunt, scilicet, spiritualis cibus, & spiritualis potus, scdm illud Io. 6. caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Ideo Apost. 1. Corint. 10. ait vnus panis & vnum corpus multi sumus: omnes quidem de vno pane, & de vno calice participamus. Ex quo patet, quod sacramentum Eucharistiæ, est sacramentum Ecclesiasticæ vnitatis. Sed sacramentum imaginem gerit eius, cuius est sacramentum. Ergo Eucharistia est vnum sacramentum: Põtest tamen dici sacramenta in plurali propter specierum pluralitatem, vt dist. 2. de consec. cõ. 55. & Glos. ibid. circa sumpcionem, & c.

Circa sumpcionem dicendum est, quod sumitur hoc sacramentum secundum Thom. duobus modis, ex quibus resultant tres. Primõ spiritualiter tantum, dum quis masticat Christum per fidem cogitando: vnde Aug. cre-

de, scilicet, amando, & manducasti. Et sic manducauerunt patres veteris testamenti secundum eundem 4. dist. 9. Secundò sacramentaliter tantum. Hoc modo manducat fidelis peccator. Tertio utroque modo simul, ut iustus. Brutum animal, neutro modo manducat.

Quæ credenda sunt in hoc Sacramento. Cap. 24.

His omnibus visis quæ in præcedenti cap. dicta sunt, nunc videndum est quæ sunt credenda in hoc sacramento, & sunt decem. In primis ergo credendum est quod in hoc sacramento idem Christus, qui de Virgine natus est, & pro nobis passus continetur, ut etiam supra monstratum est, & sicut ibi verus est Christus: ita est etiam ibi sub vna quantitate, sed non quantitatiuè; hoc est tantum dicere, quod non vitur illa quantitate occupando locum, sic etiam non vitur claritate sua illuminando aërem.

Secundò credendum est quod corpus Christi potest esse pluribus in locis quantumcumque panes transubstantiantur in ipsum. Vnde in cælo est localiter. In altari sacramentaliter. Secundū naturale eius est esse in cælo in vno tantū loco. Secundū esse sacramentale eius potest esse in diuersis locis. Est ergo hic secundū quod multa in ipsum transubstantiari possunt: sed secundū esse personale non est in loco. Vnde, dicit Petrus de Taran. quod secundū quod vnum est & indiuiduum in se, non potest esse nisi in vno loco: sicut nec angelus, nec aliud corpus: secundum quod in ipsum multa transubstantiari possunt indiuidua, sic potest esse in diuersis locis dist. 10. qu. 3. ar. 2. in 4. sentent.

Tertio credendum est secundum Thom. quod cum corpus Christi apparet in specie carnis, vel pueri, vti

illæ species sint propriæ corporis Christi, non omnino determinatum est a doctoribus; tamen securè dicitur, quod illæ dimensiones panis manent: Et in eis alia accidentia sensibilia superducuntur virtute diuina, quæ speciem carnis præcedant: Sicut accidentia, quæ prius erant, præcedebant speciem panis. Quotiescunque tamen apparet sub specie carnis vel pueri nõ deberet sumi, sed asseruati proreliquis.

Quarto credendum est illa accidentia manerè sine subiecto post consecrationem virtute diuina, retinent tamen ibi modū agendi, vel patiendi in corpore Christi, quæ prius habuerit.

Quinto credendum est quod facta consecratione, vteritis non manet in hostia consecrata substantia panis, nec in vino substantia vini, sed statim corpus Christi fit in hostia, & sanguis Christi in calice. Et ratio est secundum Thom. quia oppositum huius dicere repugnat verbis Christi. Non enim esset verum dicere, Hoc est corpus meum, sed hic est corpus meum. Item: Si remaneret substantia panis tolleretur reuerentia Christo debita, ut continetur in hostia. Nam Christo ut continetur in hostia, debetur cultus latræ, sed si ibi maneret substantia panis, non deberet talis cultus latræ exhiberi, propter idolatriam, adorâdo creaturam. Hæc conclusa fuerunt sub Alexandro 4. & Martino 5.

Sexto credendum est quod fractio que fit in hostia nõ fit in corpore Christi, sed tantum in speciebus hostiæ: unde ibi accidentia manentia sine subiecto dicuntur frangi, secundum Pet. dist. 12. art. principali. q. 1. quia alias fractio est quedam diuisio: diuisio verò est passio quanti ut quantum. In sacramento verò aliquid est quantum per modum quanti ut species. Aliquod est quantum sed non per modum quantum, ut corpus Christi: Ideo dicendum est, quod fractio, vel diuisio fit in speciebus, & non in corpore Christi.

Septi-

Septimò credendum est quod corpus Christi in hoc sacramento non videtur, nec sanguis corporalis. Ratio Gregorij quia tunc ibi non esset aliud visum, & aliud creditum. Item alia ratio naturalis quia nullum corpus videri potest, nisi habeat accidentia in essentia; vel nisi sit coloratum formaliter, vt patet de pariete: sed color albus non est in hostia formaliter: ergo non potest videri propriè: Nec tamen errant laici, qui dicunt se videre corpus Christi: sicut illi non errauerunt qui dicebant se videre angelos in corpore assumpto, quos tamen non videntur in quantum fuerunt spiritus. Et simile est de homine armato, quem quis ait se videre, cum tamen nec faciem nec vllum membrum videt. Immo vt ait Varro, dist. 5. q. 9. nulla creatura naturali cognitione, nec angelus potest cognoscere ibi esse corpus Christi. Licet tamen visione gloriosa, & intellectuali potest cognosci, oculus tamen glorificatus illud videre non potest corporaliter secundum Thomam. Vnde glorificati vident corpus Christi in sacramento visione intellectuali, & non corporali.

Octauò credendum est quod in hostia sunt quatuor, & quatuor veraciter in calice credenda continentur; Primò enim in hostia virtute verborum est corpus Christi. Ratio: quia illud veraciter continetur in hostia, de quo verba faciunt mentionem: sed hoc solum est de corpore Christi: quia ibi dicitur: Hoc est enim corpus meum: vbi nil dicitur de anima nec de deitate, nec de sanguine. Secundò ibi est sanguis Christi non principaliter, sed ex concomitantia quadam necessaria: quia corpus verum, & viuum nõ est sine sanguine, vnde dicitur anima esse in sanguine. Tertiò ibi est anima Christi ex concomitantia mediata: quia impossibile est animam informare, & perficere corpus, nisi corpus sit dispositum: sed sine sanguine non est

ibi corpus benè dispositum, nec etiã organizatum. Ibi ex consequent etiã est anima, cum ibi sit corpus dispositum per sanguinem: & hoc est dicere, mediante sanguine. Quartò est ibi Deitas ex quadam concomitantia remota: quia corpus & deitas sunt disparia: tamen ex quo Christus natus fuit ex Maria semper Virgine verus homo, & Deus: ideo etiam hic est verus homo, & Deus: Similiter dicitur de Calice, quod ibi primo est sanguis: quia de illo verba faciunt mentionem. Secundò ex concomitantia immediata est ibi corpus Christi. Tertiò ex concomitantia mediata est ibi anima Christi. Quartò ex concomitantia quadam remota est ibi deitas.

Nonò credendum est quod in hoc sacramento aliquid est sacramentum, & nõ res sacramenti sicut species sensibiles panis, & vini; & illæ species sunt creaturæ. Vnde adorator, videns hostiam non debet principaliter ferre intentionem ad id, quod videt: sed ad id quod credit ibi esse, scilicet, Christum. Secundò inuenitur ibi sacramentum, & res sacramenti, & hoc est verum corpus Christi, & sanguis eius. Ita autem dicuntur sacramentum & res sacramenti per respectum ad ministrum vel sacerdotem sub debita forma conficientem. Vnde dicitur sacramentum quasi sacræ rei signum, quia significat spirituales refectionem animæ. Et dicitur res: quia hoc ipsum facit per gratiam quod continet. Tertiò est ibi aliquid: quod est res sacramenti, & non sacramentum: sicut est gratia data dignè suscipienti: & hæc gratia est res sacramenti, non tamen sacramentum.

Quartò est ibi, quod nec est res Sacramenti, nec Sacramentum, vt sunt illa omnia quæ sunt concomitantia hoc Sacramentum, siue sint accidentia propria, siue communia & illa potius formæ accidentales siue species dicuntur.

Decimò credendum est quod licet Sacerdos sub vtraque specie cum celebrat, hoc Sacramentum sumere debeat: tamen populo sumere sufficit sub specie panis tantum. Et ratio est (præter dictas alibi) quia secundum Archid. de consec. distinet. 2. comperimus. in hoc Sacramento non solum attenditur efficacia, sed etiam significatio. Significatur enim per istas duas species, scilicet, corporis & sanguinis seorsum sumptas per Sacerdotē tempore celebrationis, quod sāguis Christi in cruce fuit diuisus a corpore suo vt dicit Gorra super Mattheum. Cum ergo Sacerdos tantum, & non populus habet huius facti significationem ex ordine suo exprimere; tantum ipse, & non populus sub vtraque specie sumere debet, eo quod tunc ipse gerit vices Christi; populus autem non gerit vices Christi; & ideo populo non est opus de significatione, sed de efficacia; & quia efficacia est æqualis sub vtraque specie; ideo populo traditur sub altera specie tantum, in qua tradi potest cum reuerentia, & cautela. A Presbyteris igitur tantum & rectè, sumitur sub vtraque specie. Insuper quia crescente multitudine populi Christiani in qua continentur senes, & iuuenes, quorum quidam non sunt tantæ discretionis vt cautelam debitam circa vsum huius Sacramenti adhiberent: Ideo prouidè ordinatum est, vt populo sub altera tantum specie detur. Hoc idem tenet Diu. Tho. super illud Ioan. 6. Nisi manducaueritis, &c. dicens. Non est de necessitate salutis perceptio sanguinis, sicut corporis Christi: cum Christus totus sub altera tantum specie sumatur: in hoc ipsum sequitur Lyra. ibidem dicens. Non est intelligendum quod sub vtraque specie sit fidelibus exhibendum, sed tantum Sacerdotibus sumendum.

Et quoniam (iuxta Gabrielis sententiam. Luc. 1.) non est impossibile apud

Deum omne verbum, ideo si quilibet Christianus suum captiuabit intellectum in obsequium fidei, rectè que considerari huiusmodi fidei fundamentum, quod non est impossibile apud Deum omne verbum: videbit quomodo omnipotētiā suam Deus demonstrat in plenitudine, & multitudine miraculorum in hoc mirabili Sacramento: dicente propheta Psalmo 110. memoriam fecit mirabilium suorum. Mirabilia autem in hoc Sacramento vt breuiter dicamus sunt decem.

Primò quod hic definit esse substantia panis & vini.

Secundò quod tamen accidentia manent.

Tertiò quod accidentalia illa, vt albedo, sapor, per se subsistunt, & nulli substantiæ inherant.

Quartò quod panis in corpus Christi conuertitur, & vinum in sanguinem.

Quintò quod hic corpus Christi incipit esse sub Sacramento Altaris, hoc est sub specie panis sine medio, id est quod non cegit descendit, ab vno orbe ad alium per aerem vsque ad altare, sed extra omnem motum per media loca incipit esse in Sacramento.

Sextò quod vniuersum corpus cū omnibus suis membris naturalibus est sub hoc Sacramento.

Septimò quod etiam corpus totum est sub qualibet parte hostiæ, ita vt ibi caput est, ibi sint, & reliqua membra omnia.

Octauò quod fracta insuper specie hostiæ, & diuisa, qualibet pars integrum est Sacramentum, sicut corpus etiam Christi, & in multis hostiis, & in pluribus est locis, & quod erat in potentia ad plura, fit actu in diuisione.

Nonò quod ibi Deus sustinet naturales operationes omnes in accidentibus panis, & vini non secus atque si sub-

si substantia panis & vini adesset.
Decimo quod desinentibus iam
accidentibus panis, & vini amplius
esse, Deus tunc mirabiliter aliam ma-
teriam creat, ita vt hostia consecrata
perinde nutriat, atque alia non con-
secrata. Omnia autem hæc naturam
longè superant, quoniam ea naturæ
author operatur: & ita impletur ver-
bum illud præallegatum, non est im-
possibile apud Deum omne verbum.
& ita dicere possumus, quis intelli-
get hæc? Nam puteus altus est: tan-
tum crede, & altiora te ne quæsieris,
quia sola fides sufficit.

Undecimo est sciendum quod quatuor
sunt de substantia huius sacramenti,
necessaria. Primum est ordo sacerdo-
talis. Nullus enim potest hoc sacra-
mentum conficere nisi Sacerdos. Unde
nec laicus, nec angelus bonus po-
test conficere vt etiam alibi diximus.
Nec debet quempiam mouere illa ho-
stia de pastoribus quam supra astuli-
mus ex auctoritate Durandi. Ibi enim
non fuit caro Christi, sicut est in hoc
sacramento a Sacerdote confecto: sed
ibi fuit miraculose, ex permissione di-
uina quædam figura, & species car-
nis diuinitus formata, nec ille puere-
rat verus Christus Deus, & homo ha-
bens animam, sicut est in sacramento
isto per sacerdotem confecto, vbi rea-
liter est Christus cum diuinitate, hu-
manitate, & anima sua, sicut nunc est
in cælo, vt diximus. Nec etiam illa
caro illius pueri adoranda fuit sicut
Christus, nec sumenda pro corpore
Christi, sed pro quodam miraculoso
corpore, & opere diuino veneranda,
sicut alia miracula diuina. Sic etiam
dicimus de sanguine illo, qui dicitur
exiuisse de imagine lignea passionis
Christi, quam cum quidam Iudæi in
domo confodissent in contumeliam
Christi, subito emanauit quidam hu-
mor sanguineus in maxima quantita-
te: quo viso Iudæi illi fuerunt ad Chri-
stum conuersi. Ille enim humor non

fuit sanguis Christi verus, sicut est
in sacramento, nec dignus tali adora-
tione, sicut qui est in calice: sed modo
suo venerandus tanquam miraculo-
sum opus Dei. Ex quo prouenit error
aliquorum fidelium, qui putantes ve-
rum Christi sanguinem esse, adorant
eum adoratione latræ, & ita idolola-
trant. Immo dato quod fuisset verus
sanguis Christi sub cruce ipsius Chri-
sti collectus, adhuc minus esset ado-
randus, quam ille, qui est in calice per
Sacerdotem consecratus. Ratio huius
est, quia ille diuinus est ab illa diuini-
tate quam cito defluxit ad terram de
Christo: nec potuit dici amplius filius
Dei: nisi Christo reunitus, & reinte-
gratus: iste autem qui est in calice,
coniunctus est diuinitati: quia de ipso
sanguine verum est dicere: Hic est
verus filius Dei: cum ibi ratione con-
comitantæ sit etiam vera caro Chri-
sti, & anima eius & diuinitas.

Secundum quod est de substantia
huius sacramenti, est materia debita,
scilicet, panis triticus. Et hoc ideo,
quia Dominus se grano tritici compara-
uit. Io. 12. tum etiam quia Christus
credidit sic consecrasse. Vinum vitis
est materia debita, & necessaria; quia
Christus se viti comparauit. Io. 15. Ista
autem duo, scilicet, panis, & vinum,
sic sunt coniuncta in consecratione,
vt nequaquam vnum sine alio debeat
consecrari, aut a celebrante suscipi
iuxta illud Gelasij: Sacerdos corpus
Christi, sine eius sanguine nunquam
debet suscipere. Aut enim integrè su-
mat, aut ab integris sustineat: quia
vnius eiusdem mysterij diuisio sine
grandi sacrilegio non potest perueni-
re. de consec. dist. 2. comperimus. Nō
putet tamen quis ex hoc quod Sacer-
dos quantum est de ratione sacramen-
ti, non possit consecrare hostiam per
se sine calicis consecratione: quia for-
ma consecrationis panis, & calicis nō
se expectant: quia altera sine altera
totum effectum operatur quanto cito

profertur, sed tamen dico quod non potest hoc facere sine graui peccato.

Tertium quod est de substantia huius sacramenti, est debita verborum forma, quæ est hæc super hostiã. Hoc est enim corpus meum, & super calicem: Hic est enim calix sanguinis mei &c. Et licet illa dictio, enim, non sit de substantia formæ simpliciter necessaria: debet tamen apponi ex præcepto Ecclesiæ, & peccant omittentes eam. Et nota secundum Thom. 4. dist. 8. q. 5. ar. 2. quod forma huius sacramenti differt a formis aliorum sacramentorum in duobus. Primò quia forma aliorum importat vsum materiæ: forma autem istius importat consecrationem tantum, quæ consistit in transubstantiatione materiæ. Vnde minister vel Sacerdos in conficiendo hoc sacramentum non habet alium actum, nisi prolationem verborum ex persona Christi. Secundò quia forma aliorum sacramentorũ ex persona ministri profertur; Ego te baptizo, absoluo, &c. forma autem istius sacramenti a ministro in persona Christi profertur.

Quartum quod est de substantia huius sacramenti, est intentio consecrationis: scilicet, vt in speciali vel in generali hoc facere velit quod facit Ecclesia, vel quod facit Christus, & statuit faciendum. Licet tamen intentio semper est necessaria, de substantia non tamen attentio: quia erit consecratio etiam si attentio alibi feratur: nihilominus peccat non attentè consecrando. Zepherinus statuit anno Domini 207. quod omnes Christiani post 12. annum sumerent in Paschate Eucharistiam.

De Cautelis Habendis Circa hoc Sacramentum Eucharistia. Cap. 24.

Quoniam duo genera personarũ vtuntur hoc sacramento ad salutem, scilicet, saculares, &

spirituales, siue clerici, ideo quilibet suis indiget cautelis. Et primo cauendum est omnibus, ne in peccato mortali sumant hoc sacramentum: nam qui indignè sumit iudicium sibi manducatur & bibit 1. Corint. 11. & alibi. Quicumque manducauerit hunc panem vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis, & sanguinis Domini. Et hoc exponens D. Ambrosius ait qui indignè Christum sumit, idem est ac si ipsum interficeret. Aug. ait. Indignus Sacerdos, vt est concubinaris, simoniacus, proprietarius, ebriosus, & huiusmodi, quot verba in canone recitat, totiens in faciem Saluatoris spuit dum illum leuat, tunc impio pugno verberat, dum diuidit crucifigit, dum vero sumit, in cloacã immundissimi, & indignissim. corporis sui projicit. Hæc ille. Certè omnes Sacerdotes veteris testam. non tantum deliquerunt in eorum sacrificijs, sicut vnus Sacerdos noui test. in vna missa posset peccare, Et ratio huius est, quia illi in suis sacrificijs mactarũt vaccas, vitulos, hircos, &c. Nos autem verũ Deum & hominem Mariæ filium immolamus Iesum Christum. Corpus Christi suscipere volens, tria debet habere: timorem filialem, fidem, & dilectionem de consec. distin. 2. timorem docet.

Secunda cautela est omnibus quodque communis, ne quis pollutus in corpore accedat eadem die: nam non solum requiritur munditia mentis, quod, scilicet, sit sine peccato: sed etiã corporis: immo si est aliquis quod tantum pro luxuria se auerit ab hoc sacramento projiciatur iste ab Ecclesia, vt patet de consec. distin. 2. Si quis intrat in Ecclesiam Dei. Etenim saculares qui in Natali Domini, Pascha, & Pentecoste, non communicant Catholici non credantur, nec inter catholicos habeantur. Ead. dist. c. 19. Si autè quis pollutus fuerit pollutione nocturna, nisi aqua lotus fuerit, id est, aqua

aqua penitentia; ei vsque ad vesperu
intrare Ecclesiam non conceditur; id
est, quousque recessit ignis tentatio-
nis: vel, id est, prauæ cogitationis, id
est, quousque cedat illa cogitatio re-
atu: licet enim peccatum trahat actu,
remanet tamen reatu. 22. q. 7. non so-
lum. de consec. distin. 4. non ex quo.
Vbi nota secundum Glos. dist. 6. in c.
1. quod pollutio tripliciter accidit.
Aliquando enim accidit ex superflui-
tate naturæ, vel infirmitate: aliquan-
do ex crapula: & aliquando ex præce-
denti turpi cogitatione. Primò modo,
pollutio non imputatur alicui: quia
potius est pæna quam peccatum; cum
verò procedit ex crapula, talis pollu-
tio habet aliquem reatum: verumtam-
en si necessitas adest, propter hoc
Sacerdos, non prohibetur à celebra-
tione missarum: sed si alij Sacerdotes
adsint, celebrare non debet. Sed a cor-
pore Christi non prohibetur: maxime
si dormientem turpi imaginatione
non concusserit pollutio. Cum autem
ex turpi cogitatione præcedenti pro-
cedit, abstinere debet ab utroque,
quia animo patet reatus suus: quia,
quod cogitauit sciens pertulit nesciens,
quasi dicat ex se ingurgitauit in pec-
catum: ergo quanto magis cum fuerit
diurna, & voluntaria. Hodie tamẽ
ista non seruatur sed de his vide sum-
mistas. Hoc vnum scito, quod lex ve-
tus nobis hoc subinsinuat; Cum ait
Deut. 23. Si fuerit inter vos homo qui
nocturno pollutus sit somnio, egre-
diatur extra castra & non reuertetur
priusquam ad vesperam lauetur aqua
& post solis occasum regredietur in
castra. Si enim in veteri & figurali le-
ge ob pollutionem nocturnam conse-
batur homo toto die proximè sequen-
te immundus. & iubebatur sequestra-
ri ac separari a cæterorum consortio
vnus diei spatio: quanto magis in no-
ua lege vbi sanciora & sacratiora sunt
tractanda mysteria, postmodum quam
acciderit illius inquinamenti contra-

gium debet se homo immundum re-
putare, & ob diuinorum puritate m-
ac sublimitatem ab illis tunc attracti-
dis humiliter se subtrahere & segre-
gare.

Tertia cautela, quod nullus laicus,
illo die quo sumit Eucharistiam debi-
tum petat a coniuge: vel è contra. Se-
cundum Thom. 3. p. q. 80. nec etiam
nocte sequenti, nec præcedenti. Vnde
in Concil. Elibertino de consec. dist. 2.
cap. omnis homo: dicitur: omnis ho-
mo Communionem sacram volens, à
propria vxore abstinere debet, tribus,
aut quatuor, aut quinque, aut septem
diebus. Glos. abstinere debet quan-
tum in se est, vt non exigit: exactus
tamen reddere debet quolibet tem-
pore vt Psalm. 33. quæf. 5. Si dicat. Di-
cit tamen glosa, quod hoc nõ est præ-
ceptum. Tempore autem quo vxori
debitum reddit a carnibus agni absti-
nere debet 33. q. 4. Scitis: vbi ait Hie-
ron. scitis fratres charissimi, quoniam
quicumque vxori debitum reddit, va-
care non potest, nec de carnibus agni
comedere debet. Et probat de pani-
bus propositionis, qui erant vmbra
huius Sacramenti, noluisse Abimelec
dare panes Dauid & pueris, nisi prius
interrogasset vtrum essent mundi à
mulieribus: & illo tempore exigens
peccat, exactus tenetur reddere Glos.
ibidem. Dicunt quidam quod si vxor
peteret causa explendæ libidinis non
debet reddere. Gregor. in responsione
ad interrogationes Augustini, dicit,
quod qui causa incontinentia ad vxo-
rem accedit, talis consulit ab ingres-
su Ecclesiæ abstinere, vsque ad vesp-
eram, qui verò causa proles, ait etiam,
quod corpus Christi sumere potest;
qui autem causa libidinis explendæ,
penitentia non imponitur, tamen in-
quit grauius peccat quam in primo
casu, in ca. capit. 7. vir cum propria
coniuge dormiens.

Quarta cautela, ne quis quantum-
cumque contritus de suis peccatis si-

ne confessione facta Sacerdoti accedat ad communionem. De Sacerdote autem non habente copiam confessarij alia est ratio, & precipue cum necessitas vrget, & ait Alber. quod peccator potest videre corpus Christi, sed non multo aspectu: sed eo viso (ait) debet percutere pectus suum demisso capite, & oculis depressis, quasi non sit dignus tali aspectu. & tunc meo iudicio potest dicere illud publicani; Luc. 16. Deus propitijs esto mihi peccatori.

Quinta cautela est, ne quis non ieiunus accedat ad communionem propter reuerentiam Sacramenti 7. qu. 1. nihil. & de consec. distinct. 2. liquido: & hoc propter honorem tanti Sacramenti, vt ait August. in lib. responsionum ad Ianuarium: Non te moueat, (ait) quod Dominus post cœnam communicauit Apostolos, quia hoc fecit propter impressionem memoriae Apostolorum meliorem. Item necesse erat, vt pascha illud typicum antea impleteretur, & ita denuo ad verum Paschæ Sacramentum transirer. Nunc aliter fit instinctu Spiritus sancti. Si tamen imminet necessitas mortis potest pro semel in vna & eadem infirmitate per modum viatici sumere. Aliqui tamen dicunt quod potest pluries. Vide Grassiũ lib. 2. decif. cap. 38. numer. 3. 2. Nauar. lib. 3. de celebr. miss. consil. 10.

Sexta cautela est, vt omnes Christiani habentes annos discretionis (de quibus standum est iudicio confessarij) semel in anno, id est, in Paschate saltem non omittant communicare. Antiqua consuetudo iure approbata habet quod seculares in Natale Domini, Pascha, & Pentecoste communicare debent, de consecr. distinct. 3. & si non frequentius. Secundum Aug. de dogmatibus ecclesiasticis, ait: singulis diebus dominicis posunt sumere, si non sint in proposito peccandi amplius: singulis autem die-

bus nec laudat, nec vituperat communicantes. Non laudat quia difficile est se se preparare ad hoc singulis diebus, saltem dignè. Contemplatiuæ tamen personæ & deuotæ, singulis mensibus, & quædam aliæ, omnibus dominicis sumunt. Ideo qui sentiunt ex sumptione augeri feruorem ad Deum sumant etiam quotidie: vt ait Aug. super illud Matth. 6. panem nostrum quotidianum. Qui non meretur quotidie accipere: non meretur post annum accipere. Monachus autem Sancti Benedicti, seu quicumque alius, aut monialis cuiusvis ordinis non communicans semel in mense peccat mortaliter: nisi illam differat ex consilio sui confessarij. ita text. in clem. ne in agro. & Zabar. de statu Mona. Concil. Trident. sess. 25. ca. 10. de regul.

Septimò caueat communicandus ne vtatur cibis lubricis post communionem, vt sunt prouocantes ad vomitum: hoc enim indecens est. Et vt vno verbo concludamus, nemo dignè accipit nisi qui transfit. Vnde & Pascha transitus appellatur. Pascha autem nostrum immolatus est Christus. Ad quod qui vult venire, & videre hanc visionem, transeat & ipse cum Moyse, sicut & Christus transiuit de hoc sæculo, vt totus iam spiritualis, spiritualia ista condignè percipiat. Ideo ad dignè accipiendum, nostra preparanda sunt corda, vt tali epulo refecti, ad altiora in fortitudine transeamus. Et demum vide, quod sicut nihil in hac vita felicius bono Christiano: ita nihil illo periculosius, si desertus è tanta gratia fiat membrum meretricis. Castum ergo te custodi, quia hoc tanto munere generantur virgines, & ita te habeas, vt Deum presentem vbique intelligas. Hęc spectant ad seculares: quæ sequuntur ad Sacerdotes.

Sacerdos verò, primò, caueat ne communicet alicum parochianum absque

absque licentia sui parochi: vt puta in paschate, & in infirmitate, ne videatur falcem mittere in alienam messem. Religiosus hoc faciens est excommunicatus vt dicitur in c. religiosi. de priuile. in clemen. aliter esset dicendum si alicui Ecclesiæ, vel parochiæ perfectus extitisset: quia tunc iudicatur vt clericus secularis, secundum vnam glossam.

Secunda cautela, caueat Sacerdos ne abiciat peccatorem occultum ab hoc sacramento publicè penitentem communionem. Vnde ait Augu. non prohibeat dispensator, id est, Sacerdos, pingues terræ, id est, peccatores, mensam Domini manducare, sed exactorē moneat timere, de consec. dist. 2. non prohibeat. Pro quo sciendum est secundum Thom. in 4. dist. 9. q. 5. Si peccatum est occultum per confessorem solum scitum, & ille in occulto petit, debet ei denegare, & monere ei in occulto, ne petat in publico. Si autē petit nihilominus in manifesto, debet ei dare: exemplo Christi, qui ludæ proditori dedit corpus suum 1. q. 1. Christus de consec. dist. 2. Sicut Iudas. Si verò peccatum est manifestum, tunc verò siue in occulto siue in manifesto petat, debet ei denegare. De peccatore occulto legitur quod B. Greg. cuiusdam patri peccatori occulto Eucharistiam petenti dedit publicè: sed dixit: Iudicet Deus inter me, & te.

Tertia cautela est, vt caueat Sacerdos, ne det alicui hostiam non consecratam loco consecrati, quia secundum Thom. in sacramento veritatis non debet esse fictio aliqua. Nec etiam solus sumat in missa propter quodcumque graue peccatum hostiã non consecratam: hoc enim est maximū peccatum, & maius illo, quo quis in peccato mortali communicat; sicut dicitur de celebr. miss. ca. de homine: dicens, quod talis illudat Deo, & populo, quia facit idolatrare: debeat ergo, & cætera.

Quarta cautela, caueat Sacerdos ne det corpus Christi histrionibus, magicis artibus deditis, & alijs qui homines prouocant ad luxuriam vel lasciuiam, & dissolutionem: quia hoc nec diuinæ maiestatis, nec Evangelicæ disciplinæ competit; de consec. dist. 2. pro dilectione. Similiter nec det amebus, & fatuis naturaliter. Item nec existenti in crimine notorio.

Quinta cautela, caueat Sacerdos, ne aliquid de corpore Christi vel sanguine in terram, vel in vestem cedere, vel *illare* per mittat: quia grauius puniretur. Similiter ne cadat aliquid in calicem, & maximè in ætate quando muscæ multæ reperiuntur vel araneæ, & similia: nam ante consecrationem possunt proijci; post verò cautè sumi debent, vel diligenter lauari, & comburi, & in sacrario mitti, & si aliquid venenosumprehenderetur esse, nullo modo sumere debet, nec alteri dare, ne calix vitæ in mortè vertatur: sed diligenter seruetur in vasculo.

Sexta cautela est, caueat ne portet corpus Christi incautè, ita quod a muribus comedatur: quia de hoc debet quadraginta diebus pænitere, de consec. dist. 2. qui non bene.

Septimò caueat ne missam faciat: ū baculo, aut capite velato, de consec. dist. 1. c. 57. Vbi dicitur: Nullus Episcopus aut Presbyter, & c. Subdit, presumat cum baculo introire, & c. Deum notet bene Sacerdos de mansione Christi in nobis, quod dicunt doctores, vt notatur in Gloss. c. non iste, de consec. dist. 2. quod in bono homine quandiu sentiuntur species, tandiu est ibi corpus Christi. Custodiri ergo debet deuotè, & reuerenter. Vnde si species intrant stomachum, sub illis manet Christus, quandiu sunt ibi species, sicut sub ipsa specie est in pixide. Ideo propter hoc adnotantur in missali tot gratiarum actiones, quæ recitandæ sunt à Sacerdote, in toto illo tempo-

tēpore quo manet Chriftus in nobis. Malè igitur agūt qui peracta Miffa in foro reperiūtur vel alibi ad confabulā dum. Cum ministranda est Euchariftia sacerdotibus debent ipfi sacerdotes communicandi habere ftolam in fignum sacerdotij. Ita Ratuale nouū Rom. de fac. Eucharift. Item præcipit Rubrica incipere debere a parte Epitole communionem, quæ pars fignificabant Iudzoz fortè. Hoc ideo præcipit, quia primo in Ierufalè fuit incepta communio. Act. 2. Erāt autē perfeuerantes in doctrina Apoftolorum, & communione fractionis panis & oratione.

De pænitentia Sacramento.

Cap. 25.

Pænitentia sacramentum esse institutum a Chriſto patet per illud, quod dixit ipſe Mat. 4. Pænitentiam agite, &c. & Luc. 13. Niſi pænitentiam ogeritis omnes ſimul peribitis, & vlt. Oportebat Chriſtum pati, & reſurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pænitentiam in omnes gentes. Hoc autem ſacramentum, licet in multis locis ſacrę ſcripturę fuerit præfiguratum: mirabilius tamen Exo. 30. Vbi Dominus præcepit Moyſi vt faceret in templo labium æneum cum baſi ſua, in quo Aaron ſummus Sacerdos, & filij eius lauerent manus, & pedes, antequam accederent ad Altare. Sic, cum ſacramentum pænitentia necelſariſſimum ſit præambululum ad ſacroſanctę Euchariftię ſacramentum ſuſcipiendum, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, hoc lauacrum ſalutiſerum in Eccleſia inſtituit, vbi tam Sacerdos celebraturus, quam filij eius, id eſt, laici communicaturi, lauent manus, & pedes, id eſt, cõſiteantur omnia peccata mortalia, tam interna quam externa, quę in ſacra ſcriptura ſepiſſimè, per manus, & pedes, ſignificantur. Accedit mirabilis Cy-

gni ſimilitudo, qui inſtinctu quadam naturę, poſt quam conuit ſe lauat, & aquis immergit antequam comedat, & cibum capiat. Sic peccator, qui peccatis conſenſit, & inquinatus eſt, priuſquam cibum Angelorum capiat, ſacramenti pænitentia aquis ſe lauare debet. Sed dicit Marcardus de cęlibatu. p. 1. c. 6. nu. 4. Et ſicut ait Saluator. Non eſt opus bene valentibus medio ſic, ſi non intellexiſſet homines, poſt gratiam baptiſmi in mortalia eſſe la- pſuros; hoc ſacramentum pænitentia non inſtituiſſet: ſed quia cognouit ſigmentum noſtrum, vt cęleſtis ſapentiſſimusque medicus præuidens infirmitatem, prouidit medicinam vt ait. Concil. Trid. ſeſſ. 14. c. 1. Et ita hoc ſacramentum directe pugnat contra mortalia peccata.

Eſt autem pænitentia, ſacramentū remiſſionis peccatorum, quæ poſt baptiſmum comittuntur, cæremoniæ autem, & modus adminiſtrandi hoc ſacramentum genufleſſio, capitis reſectio, &c. ſunt ex conſuetudine, & more Eccleſiæ, vt notat Concil. Collo, & omnes catholici doctores.

Sacramentum autem pænitentia eſt neceſſarium peccatori in peccato mortali exiſtenti, ad ſalutem animæ: nam vt ait Iaco. 1. Peccatum cum conſumatū fuerit generat mortē, ſed non poteſt remoueri niſi p pænentiã, ergo neceſſaria. Nec obſtat quod Chriſtus Magdalenam, & Adulteram abſoluit ſine pænitię ſacramento, quia Chriſtus habebat poteſtatem excellētiæ, qua poterat conferre ſacramentorum effectus abſque ſacramento: hanc autem poteſtatem non communicauit hominibus. Ideo inquit D. Hieron. quod ſecunda poſt naufragiū tabula, eſt pænitentia. Et quia reſtituta in baptiſmo innocentia, homo fragilis illeſam, & incontinentiam continē ſeruare difficillimè poteſt, quin ſæpius cadat: ideo diuina Maieſtas cõtra caſū hominis pro reparatione, ſiue

Sue restauratione innocentiae prae-
 dit, de sacramento poenitentiae prouidit, per quam homo a Deo per peccatum elongatus ad ipsum appropinquatur. Hinc est, quod Saluator ueniens in mundum quasi bonus medicus aegrotis consulens, dicit: poenitentiam agite, &c. agite inquam secundum Gor. super Mar. tanquam medicinam, ad sanandum morbum, quasi armaturam ad incedendum bellum, quasi clauem ad reserandum caelum. Tria enim consequitur poenitentiae actio, scilicet, sanationem uulnere, cordis armamentum iusfidiarum hostis, & apertionem regni caelestis. Vnde dicitur appropinquabit enim uobis regnum caelorum. Sed dicit aliquis, quomodo certificatur anima de ista sanatione, siue remissione peccatorum? Attende quod docet D. Basilius in quaestionibus compendio explicatis. quaest. 22. anima certificatur quod Deus dimiserit ipsi peccata si contempletur ipsum in affectu eius, qui dixit: iniustitiam odio habui, & abominatus sum. D. autem Bernardus de quatuor modis orandi eandem sententiam alijs uerbis extrulit. Si, inquit, audito uerbo absolutionis iam surgis desiderio supernorum, si grabatum tollis, corpus, uidelicet, a terrenis eleuans uoluptatibus, ut iam non feratur anima concupiscentis eius, sed magis ipsa ut dignum est, regat illud, & ferat, quo non uult: Si denique praerambulas, quae retro sunt obliuiscens, & ad ea quae ante sunt extendens, desiderio & proposito proficiendi, curatum te esse non dubites.

Eam autem sic diffinit Magister in 4. dist. 14. poenitentia, est uirtus, quam commissa mala plangimus, cum emendationis proposito, Ambros. uero sic diffinit. Poenitentia est mala praeterita plangere, & plangenda iterum non committere, circa quod sciendum est, quod duplex est poenitentia, scilicet, interior tantum: & est dolor pro pec-

cato, & haec est de iure naturae. Alia exterior, quae fit arbitrio hominis. scilicet, imposita per sacerdotem. Materia proxima sacramenti poenitentiae sunt actus poenitentis, scilicet, contritio, confessio, & satisfactio; quorum actuum materia sunt peccata non acceptanda, sed detestanda, & sunt materia remota, sed materia proxima sunt actus peccatoris subditi. Et hinc est, inquit Viguerius quod peccator subditus, est materia huius sacramenti poenitentiae. Vnde nota primum, quod docet Simachus. 30. q. 1. omnes, quos in poenitentia suscepimus, quod qui recipit poenitentiam a Sacerdote, ita est filius eius spiritualis, sicut ille quem immergit, vel sicut ille quem suscipit de sacro fonte. Vnde sicut Siluester docet nullus fornicationis causa, accedat ad suam filiam poenitentialem: quod qui fecerit deponetur, & perpetuae poenitentiae subiacebit, & in cap. sequen. Ponitur poenitentia tam filia spiritualis, quam Sacerdotis. Hinc habes quod contrahitur parentela quaedam spiritualis. Secundo nota quod ad poenitentiae sacramentum in primis pertinet caerimonia procidendi, seu prosternendi se ante sacerdotem, ut testatur Dionysius Aereopagita, & habetur: omnis praef. de consec. dist. 4. & cap. factatis. 23. dist. Ergo uetustissima est ista caerimonia prosternendi. Et Tertullianus ait: exomologesin prosternendi, & humiliandi hominis disciplinam esse.

Forma autem istius sacramenti licet a Christo non sit instituta certa, tamen secundum Doctores forma essentialis est ista, Ego absoluo te a peccatis tuis. Fit autem manus impositio super caput poenitentis, quod secundu Thomam non est de essentia, quia hoc sacramentum non ordinatur ad aliam quam excellentiam gratiae consequendam: sed ad remissionem peccatorum. Vnde magis in hoc sacramento competeret signum Crucis, quam manus

impositio, in signum quod per sanguinem Christi remittuntur peccata. Ista autem manus impositio significat diuinam potentiam, virtutem, robur, fauorem, seu Spiritus sancti gratiam, quæ manus impositionem accipientibus, vel ad emundationem, vel reconciliationem, vel sanctificationem, vel ad robur, vel ad felicitatis incrementum, Dominica autoritate concessa conferuntur: nam frequens est in scripturis, per Dei manum, Dei virtutem intelligi, cuius munere cum fungantur ministri, cogitandum sanè fuerit, cum humanas imponunt, Deum per ipsas suam imponere manum, & gratiam salutarem conferre. Homo, (inquit Ambrosius de dignitate Sacerdotali ca. 5.) imponit manum, Deus largitur gratiam. Hæc ceremonia in scripturis sæpe reperitur. Genes. 48. Iacob imposuit manus duobus filiis Ioseph. & Mare. 10. Christus complexans paruulos, & imponens manus super illos, benedicebat eos. Et Act. 6. Apostoli orantes super septem ad diaconiam electos, imposuerunt eis manus. Ibidem cap. 13. de Paulo, & Barnaba segregatis in opus, ait: Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesque eis manus dimiserunt eos, & Mar. vii. de credituris in eum ait: Christus super æteros manus imponent, & bene habebunt; quod & ita factum esse patet Act. 3. 4. 19. & 20.

In sacramento ergo penitentiae huiusmodi manuum impositio, signum est reconciliationis cum Deo, qui ut dicitur 2. Corin. 5. Reconciliauit sibi nos per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis, qui pro Christo legatione fungimur, itaquam Deo exhortante per nos. Et Aug. ait lib. quæst. veter. & noui testam. propterea dictum esse a Domino in Numeris ad Moysen & Aaron sacerdotes vos ponite nomen meum super filios Israel, & ego Dominus benedicam eos; ut gratiam tradicam per ministerium ordinatum transfundant homini-

bus. Hoc idem fit super publicos penitentes: quæ quidem ceremonia, nõ tantum ad huius, sed & ad aliorum sacramentorum administrationem pertinet. Nam & baptizandis, & confirmandis, & ordinandis ad sacros ordines, imponuntur manus.

Hoc autem quod dicit Sacerdos; Ego te absoluo: valet tantum, id est, sacramentum absolutionis tibi committo, secundum Nic. de Plou.

Sed nota quod confessio hæc aliter era necessaria in lege naturæ, aliter in lege Moy si, & aliter in lege noua. In lege enim naturæ confessio erat tantum necessaria mentalis apud Deum, & hæc consistebat in peccati cognitione: sufficiebat enim apud Deum interior cognitio peccati. Vnde vituperatur Adam de hoc, quia peccatum suum coram Domino non recognouit. In lege verò scripta, quæ umbra erat, & figura legis nouæ, capir exterior confessio quodammodo esse, non quidem vocalis, & distincta, quia tunc non tenebantur homines ad confessionem specialem, & distinctam; sed tantum ad generalem, & indistinctam, dum pro diuersis peccatis diuersa offerrebantur sacrificia; propter quæ significabatur, illa peccata quotidie committi a populo; pro quorum expiatione preces a Sacerdote effundebantur, & hæc confessio fiebat tantum de peccatis publicis, non autem occultis, quoniam esset contra legem naturalem seipsum defamare. Erat etiam alia confessio generalis omnium peccatorum, quæ fiebat per Sacerdotem nomine totius populi dicentem, peccauimus cum patribus nostris, iniustè egimus, iniquitatem fecimus Leu. 6. Sed in lege noua explicitè facienda est singulorum confessio specialis, & distincta, quia sacerdotibus datæ sunt clauës regni celorum, qui sacramentaliter peccata remittunt: quæ confessio est necessaria, ut omnes affirmant.

Illud autem notatione dignum est, quod

quod in danda p̄nitentia leuius se debet habere confessarius erga infirmos, quam circa sanos. Et Sacerdos circa quemlibet morturū, primo ad eum veniens, ita querat secundum consiliū Anselmi dicens: Charissime fili habesne intentionem abstinēdi a peccatis, si superuixeris, & de eis etiam voluntatem satisfaciendi? Et ille dicat, quod sic. Itē letaris, quod in fide Christiana decedis? Et illi respondeat etiam. Item fateris te non bene vixisse, sicut debuisses? Respondeat fateor. Item credis quod propter te est mortuus Christus filius Dei v̄tū? Dicat etiam. Item credis resurrectionem mortuorum? Respondeat etiam. Tunc hortetur infirmum dicens: age, age p̄nitentiam dum est anima in te, habendo veram contritionem, & in mortem Christi veram fiduciam constitue. Huic morti te totum comitte. Hac morte, te totum contege, & inuolue. Et cum Dominus Deus tuus voluerit te iudicare, scilicet, iuxta peccata tua, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi obijcio inter me, & iudicium tuum: aliter tecum non contendo. Si dixerit Deus, quod non mereris damnationem, dic Attendo crucem Domini nostri Iesu Christi, nulla merita mea, ipsiusque meritum differo pro merito meo, modo, quod ego habere debuissim non habeo. Et istis sic habitis audiat eius confessionem: quicum confessus fuerit, non est ei imponenda quantitas p̄nitentia, sed innotescenda 26. q. 7. ab infirmis. Dicat tamen et Sacerdos charissime fili pro istis peccatis deberes pati, & facere hanc p̄nitentiam si superuiveres, vnde ex quo iam non potes satisfacere pro eis in p̄senti vita: doleas saltem quantum potes, rogas amicos ad faciendum pro te elemosinas: vel Religiosos, & pauperes. Si militer circa magnos peccatores debet se habere confessarius ne desperet propter magnam p̄nitentiam vt ait

Aug. Ego addere quoque circa Sacerdotes, & religiosos, qui quotidie officium recitant, p̄ter ea, quæ constitutiones p̄cipiunt, ad quæ tenentur.

Ita respicienda est ætas senilis, sexus, pericula, & huiusmodi pro vt viderit prudens Sacerdos, ead. c. 2. tempora. Nam quia quidam grauem imponebant p̄nitentiam, delinquentes ad instar graui ponderis vel falcis, abijciebant, sicut adolescens portans graue pondus rejicit illud ne sub nimio pondere confringatur, quos arguit Chrysost. eadem cap. 22. alligant p̄nitentia autem imponitur vt humilitas exerceatur, & ne disciplina Ecclesie deserat. 23. qu. 5. excommunicatorū. Et vt satisfaciatur Ecclesie qua scandalizata est 33. q. 3. iudicet.

De Extrema Vnctionis Sacramento. Cap. 26.

Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesie, & orent super eum, vngentes eum Oleo in nomine Domini Ia. 5. quia vt dicit Glos. de appellaz. qua fronte. & glosa super verba citata, dicit: quod multi propter peccata plectuntur morte corporis. Hinc est, quod Saluator prouidens de remedio contra peccata hominum sanorum, vt de p̄nitentia: prouidere dignatus est quoque de remedijs contra peccata hominum infirmorum, vt de extrema vnctione: per quam quidem peccata venialia dimittuntur: & etiam infirmitas corporis alleuiatur. Vnde sequitur, & oratio fides saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus. Glos. interlin. id est, si cum cōtingerit mori, sic dimittentur. Et hoc bene expressum est in Apostolis, de quibus dicitur Marc. 6. quod vngentibus Oleo multos infirmos, & sanabantur. Quod vtrique fit virtute huius sacramenti, & non alia simplici vnctione.

Nam Apostoli tunc vngentes con-

ferbant hoc sacramentum a Christo eius præceptum. Ergo vnctio extrema a Christo fuit instituta: & non à Iacobo, vt nonnulli asserunt, sed bene potuit publicate institutum, & hoc est tertium Oleū, de quo restabat dicere:

Materia huius sacramenti est Oleū oliuæ ab Episcopo consecratam; & non est Oleum Balsami sicut in confirmatione. Cuius ratio est, quia qui habet exire de via non oportet quod habeat odorem bonæ famæ, quæ per balsamum designatur: sed sufficit ipsum habere bonam conscientiam, quæ significatur per Oleum oliuæ.

Forma autem huius sacramenti est septuplex propter septem vnctiones principales. Circa autem formam, quam nunc obseruat Ecclesia Romana, dico illam non esse de necessitate sacramenti: sed tantum de necessitate præcepti. Victor. num. 218. ex Concil. Florent. quia Ecclesia potest mutare formam dummodo esset deprecatoria: quia Diuus Iacobus dixit rârûm, hoc est, scilicet, orent. Si queratur quare Christus eligere voluit Oleū pro materia, & non vinum in hoc sacramento, quo etiam vulnera sanantur. Dicendum, quia vinum sanat mordendo, Oleum autem liniendo, & iugum Christi suauis est, & onus eius leue.

Hoc sacramentum non imprimi characterem, quia per ipsum non deputatur homo ad aliquod aliud sacramentum agendum vel suscipiendum. Causat tamen ornatum, sicut pœnitentia. Partes autem inungentes sunt hæc, oculi, aures, manus, nares, labia, pedes, & renes: mulieribus tamen non unguuntur renes propter honestatem. ait Angelus. verb. vnctio extrema §. 7. aliquibus in locis, neque pedes unguuntur: quia hæc duæ partes non sunt de necessitate huius sacramenti.

Forma huius sacramenti non datur per verba indicatiua vt sit in baptismo, pœnitentia &c. Ego te baptizo, Ego te absoluo, &c. sed per verba de-

precatiua, vt indulgeat tibi quies quid ore, auribus, &c. deliquisti. Ratio est quia D. Iacobus, ait: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum. Ideo dixit tantum, orent. Et de baptismo ait Christus, baptizantes eos, &c. & de pœnitentia dixit, Quæcumque solueritis erunt soluta, &c. Vel dicere potest quod infirmus est a se desitutus & eget aliorum precatione. Vel, Quia infirmus iam transit ad aliud forum: & commendatur alteri foro, per hoc sacramentum. Victor. numer. 218. Si autem forma inueniatur indicatiua, alicubi, vt ego vngo, &c. non debet dici forma, sed præambulum, secundum Thom. Bonau. & alios grauissimos auctores, quos refert & sequitur Sotus in 4. poterit tamen dicere, vngo oculos, vel manus, &c. vt indulgeat tibi Deus, quicquid deliquisti, &c. Sot. vbi supra: quia non est indicatiua hæc forma: sed deprecatiua. Quidam antiquitus per verba indicatiua ungebant vt referunt Ricard. & Duran. hodie non fit.

Si queratur an mutilari sint inungendi. Dicendum, quod cum mutilati habeant actualem deuotionem, quamuis non habeant membra, quibus inungi debeant: habent tamen potentias animæ, quæ illis membris debentur: saltem in radice, & interioribus peccare possunt: ideo debent inungi in partibus propinquioribus ad illas partes, in quibus vnctio debet fieri, vt communiter dicunt Doctores.

At dices: quare non semper homo infirmus surgit ab infirmitate, sed sepius moritur, cum secundarius effectus sit etiam corporis sanitas? Dicendum quod in isto Sacramento sanitas est effectus secundarius: & ideo non datur nisi secundum quod expediat sanitatem spiritualem, quia tunc semper eam inducit, dummodo non sit impedimentum ex parte recipientis. Vnde patet quod vnctus in extremis,

si non

si non surgit ab infirmitate per illam vñctionem; signum est quod sanitas corporalis est sibi nociua, & vult Deus potius eum sic habere infirmū quam sanum. Vel signum est, quod infirmus non bene dispositus est in conscientia: ita quod adhuc aliquid habet, quod impedit ne sanitas corporalis sibi restituatur: alias raro fallit. Hæc Nicol. de Ploue. de Sacramento extremæ vñctionis.

Potest hoc Sacramentum conferre Sacerdos cum vno Clerico, qui sibi respondeat: si tamen careret Clerico potest solus secundum Hostien. Si autem vngitur Sacerdos, non est opus Clerico, sed ipsē Sacerdos debet respondere ad omnia, & ad Psalmos, & ad litanias dicendo ipse solus oratio pro me, libera me, &c. Et vnguntur manus exterius, quia interius inunctæ fuerunt ab Episcopo, & illi non se debet æquiparare.

Non datur amentibus, si non peccissent antequam essent amentes. Neque euntibus ad bellum, neque iustitandis: quia non possunt consequi sanitatem, pro qua secundario datur. At dicit quis vtrum impœnitentibus sit danda hæc vñctio? Respond. quod non. distinct. 93. cap. 3. quia cui negantur cætera Sacramenta nõ debet istud concedi, argum. omnia eiusdem generis eodem iure cenferi. distinct. 4. denique.

Circa veto Sacramentum hoc, nota quod in rituali nouo præcipitur in eodem titulo, vt Clericus portet Crucem sine haïta, cum itur ad vngēdum infirmum: forte quia infirmus est impotens ad portandum onus crucis: (nám lignum onus significat) & isti nequeunt amplius operari in Ecclesia. Vel, quia non debet dari sine vexillo Crucis, &c. Vel, vt significetur quod virtute Christi passi datur remissio peccatorum in hoc Sacramento si non ponatur obex a suscipiente. Vel. In signū quod suscipi debet ma-

xima cum reuerentia, vt velocius ad patriam pergamus. Vel habuerunt alias causas ipsi authores horum rituum: sic dico de cæteris Sacramentis quæ nouiter præcipiūt: forte enim fortuna hæc non penetrarūt, sed tantum fecerunt differentiam inter Sacramentum, & Sacramentum. Innocentius Primus statuit vngere infirmos anno Domini 405.

De Matrimonij Sacramento.

Cap. 27.

Propter fornicationē habeat quique vxorem suam. 1. Corint. 7. & 32. quæst. 2. cap. his ita. Licet matrimonium sit institutum in officium nature in statu innocentie, id est, institutum ad propagationem, & multiplicationem prolis ad Dei cultum: (sic intelligitur in officium nature) quia, tamen natura lapsa vitata est ex originali peccato, adeo vt falcem propriam in messem non vereatur mittere alienā: quærens indifferenter quantum queferamiam, cum qua fornicationis expleat peccatum: ideo Apost. protidens de remedio dicit: Propter fornicationem euitandam, vnusquisque habeat vxorem suam. Per quod damnat peccatum fornicationis: & commendat statum matrimonij. Si autem legimus aliquos patres habuisse concubinas: illud fuit pro dispensatione Spiritus sancti, & ad designandum aliquid. Hoc enim quod filij Iacob ex liberis & ancillis fuerunt hæredes, designat quod Christo in Baptismo nascuntur filij, & hæredes per bonos, & malos ministros: sic etiam alia omnia in prædictis patribus ad ministerium pertinent: vt habetur Iacobi. 33. q. 1. 2. 3.

Per dicta thematis dāmatut etiam bigamia, cum dicitur: Habeat vxorem suā, non vxores suas: & sic vnamtantum, & non plures simul. Vnde Saluator repetens illud Genes. 1. erūt duo

duo in carne vna, Matth. 19. dicit: Ita-
que iam non sunt duo, sed vna caro.
Duo autem principaliter & essentia-
liter ad contractum matrimonij re-
quiruntur. Primum est materiale, &
fundamentale, scilicet, quod personæ
sint legitimæ. Secundum est formale,
scilicet, consensus legitimus.

Personæ dicuntur legitimæ hoc lo-
co, non quod sint ex legitimo matri-
monio procreatæ: quia spurij, & ex
adulterio generati, possunt matrimo-
nium contrahere: sed dicuntur legiti-
mæ vir, & mulier, qui legibus con-
iugij, & matrimonium contrahere,
non prohibentur siue quæ non habent
impedimenta impedientia, vel
dirimentia matrimonium. Ex his se-
quitur, quod inter duos viros, aut
duas mulieres, vel Angelos inter se,
aut cum viris & mulieribus inter se,
non potest esse matrimonium.

Coniunctio autem matrimonij, siue
matrimonium, significat vnionem
Christi cum Ecclesia, quod intelligen-
dum est de primo debitis circumstan-
tijs facto. Non tamen dicitur, quod
secundæ nuptiæ non sit versum matrimo-
nium. Et si constet illud Chrysostomi
dicentis: quod secundum virum ac-
cipere fornicatio est: quia intelligit vi-
uentem primo, vel quantum ad cau-
sam, quæ aliquando sola ad nuptias
inclinaret, scilicet, concupiscentiæ,
quæ etiam in matrimonio fornicationem
inducit: quando paratus esset
eam cognoscere, etiâ si non esset vxor.
Nec enim obstat illud Ambrosij: Du-
plex matrimonium non est bonum,
quia etiam intelligitur simul. Vel, per
non bonum, intelligit, quod caret ho-
nore significationis: & sic nõ est adeo
honorabile. Eam ob rem Sacerdotes
accetunt nõ secundis nuptijs interfint,
eo quod habeant aliquam speciem
mali, siue turpitudinis, propter defe-
ctum prædictæ honestatis siue signifi-
cationis: propter quem defectum cõ-
trahitur irregularitas, & non propter

culpam: quia nulla inest culpa. Et ra-
tione huius defectus subtrahitur be-
nedictio a secundis nuptijs, si vxor est
vidua: Sed non è conuerso, si vir tan-
tum est viduus, quia saluatur aliquo
modo significatio, quæ in primis: quia,
& Ipsi Christus vnica sponsam ha-
beat, habet tamè plures personas des-
ponsatas in vna Ecclesia. Numerus,
autem matrimonij a maledicto viro
cõpit lamech, qui duarum maritus
eres in vnâ carnem effecit, ait Ili dor.
Item numerus binarius non bonum
habet significationem, sed signum di-
uisionis & reprobationis. 3. 1. q. 7. nu-
ptiæ. & ita par numerus est immu-
dus secundum Ambros.

Notatione dignum est secundum
Ili dor, quod feminarum maritantur,
velantur, vt nouerint se semper viris
suis, subditas esse. Propter eandem
causam debet velare caput in Eccle-
sia, quia non est imago Dei, & vt ostē-
datur se subiectam. Item, quia præu-
aricatio per illam inchoata est. Et non
solum propter hoc, sed etiam propter
reuerentiam Episcopalem debet ve-
lare caput. Vel propter reuerentiam
Sacerdotum, id est, ne Sacerdotes in-
eius faciem intuentes inuitentur ad
libidinem. Episcopis id est Sacerdos,
quilibet qui est Christi vicarius de-
penit. dist. 3. inter hæc hircum. Quod
fortè de Sacerdotibus voluit intelli-
gere Apostolus, quando ait, propter
Angelos: ipsi enim sunt Angeli Dei.
Malech. 2. Angelus enim Dei exerci-
tuum est. Vnde etiam cum sit subie-
ctus viro qui est caput eius, non potest
sine eius licentia, vouere, vel abstinere.
&c. Gratian. 33. qu. 1. §. nubentes.
Item, ideo nubentes, post benedictio-
nem, vita vnò vinculo copulantur: ne
compagem, id est, fidem vnitatis con-
iugalis dirumpant. Rursus, quod in
primis annulus a sponso sponzæ da-
tur, si nimirum, propter mutua dile-
ctionis signum, vel propter id magis,
vt pignore, id est, signo eorum corda

ungantur. Vnde, & in quarto digito annulus ideò inferitur, quia in coena quadam (vt fertur) sanguinis ad eorumque perueniat. Protheus quidam sapiens, primum ob amoris signum ferreum annulum fecit, & inibi adamantem inclusit, & inde subarrate sponfas instituit: quia sicut ferreum omnia domat; sic omnia vincit amor: quoniam nihil amoris furore vehementius: in auth. de nupt. Et sicut adamas est intractabilis; sic, & amor est in superabilis. Vnde dicitur cano. 8. fortis est; vt mors, dilectio. Ideoque in digito annulari, in quem vena procedit a corde, illum portare instituit. Postmodum pro ferreis, iunt aurei instituti, & pro adamante gemmis ornati; quia sicut aurum cetera metalla, sic amor, vniuersa bona præcelsit. Bebeuè aurum: gemma decoratur: sic conjugalis amor ceteris virtutibus adornatur.

Annulus est vnus tantum qui datur vt ostendatur amoris singularitas, quia in omnibus vult homo societatem. Senecæ. Nullus eligeret esse solus. Vnde in 6. Ethicæ dicitur, Homo solitarius, aut Deus est, aut bestia. In omnibus ergo vult homo amicitiam, præter in vxoris amore: nisi forte sit aliquis infamis. Annulus est rotundus in signum quod nunquam debet habere finem, nisi per mortem, postquã semel coniuncti sunt. Dum ponitur annulus recitantur hæc antiphonæ, manda Deus virtuti tuæ confirmatus es, &c. ex Psalmus 67. & subdit; increpa feras arundinis, &c. per feras arundinis hoc in loco intelliguntur maligni spiritus erroris; per tauros intelliguntur potentiores spiritus, qui exagitant alios; per vacas intelliguntur minores spiritus; quod sequitur, vt excludant eos qui probati sunt agendo, intelliguntur probati, sicut argentum probatur in igne, quasi dicat, procul ab his sponfas sint omnes spiri-

tus tam minores quam maiores, ne cadant in peccatis infidelitatis, sed ambo sibi seruent fidem, & sint stabiles in tentationibus, sicut est stabile argentum in fornace, &c.

Item annulus est signum inuestiturae vt de hijs quæ s. a. maior. part. c. ex ore, & inuestitura est signum possessionis, vt de donat. per tuas. Item est signum matrimonij. 30. q. 5. femina, sicut etiam restitutio instrumentorum est signum renuntiationis.

In nuptijs licet ducere choreas. Vnde animi gratia dicenda sunt nonnulla de choreis, & primo, chorea licita est quinque concurrentibus, secundum Anton. 2. par. summa. aliter erit mortale. Prima quod sint in tempore debito, vt puta tempore gaudij, scilicet, in nuptijs, in tempore victoria, aut liberationis patriæ, aut hominis, aut in aduentu amici de terra longinqua, vt fecit pater filij prodigi Luc. 15. Secunda, quod sit cum honestis personis, de quibus non sit presumpcio mali, vt puta non cum meretricibus, concubinarijs, & huiusmodi, tales namque personæ non habent dare bonum nomen. Tertia quod fiant a personis secularibus, non religiosis, quia se debent occupare in sanctis libris; vnde de eis dicitur. 1. Machab. habentes solatio libros sanctos in manibus vestris: quia secundum dist. 68. ignorantia mater est omnium delictorum. Quarta, quod honesto modo fiant, & non cum gestulationibus nimis inbecillus, & inordinatis, vt nonnulli faciunt strigendo manum, &c. Quinta quod cantus, vel musica exercias in his, non sit de illicitis, sed de moribus, & honestis, ne sonetur in eis cantio mala. Inuentor autem choreæ fuit diabolus. Legitur enim in historia seolastica, quod in Ægypto erat quidam taurus, quem testatur Plinius se vidisse. Hic sæpe egrediebatur de flumine. Ad quem cum confluerent Ægyptij cum omni genere musicorum, ipse

eleuabatur in aere super eos saltando & chorizando, & illi Egyptij ad stationem ipsius in terram mouebantur. Hic erat dæmon in forma tauri: & ita didicerunt a dæmone illi homines ballare in tauro transfigurato, & exinde deuenit ille modus ad alias nationes. Præterea legitur in lib. de apibus, quod in quodam castro Germaniæ apparuerunt dæmones in formis diuersis masculorum, & feminarum, ballantes, & tripudiantes: & cum compleuissent suos ballos euauere. Ad hoc spectaculum exierunt omnes Castello & viderent hos chorizantes: & ita didicerunt ballare. Ex his manifestum est, quod chorizantes sunt inimici Dei cum faciant contra eius mandata, & contra Sacramenta, quæ sunt medicinæ Dei. Nam contra baptismum militant, quia cum in baptismo per patrinum promiserunt renuntiare diabolo, & pompis eius, per choream, promissionem frangunt sequentes diabolum & pompam eius, & opera. Contra Sacramentum confirmationis, quia cum in ipso susceperunt signû Crucis, in signo quod sunt redemptæ sanguine Christi effusi, in Cruce, ipsi sibi imponunt in capite signum diaboli ornamentum, scilicet, varium diabolica instigatione. Contra Sacramentum ordinis si sunt Clerici, quia cum ordinentur ad cantandum officium, quæ sunt verba Dei, cantant cantilenas (in Plateis) ubi sunt verba diaboli vana, & turpia. Contra Sacramentum matrimonij: quia multa mala desideria concipiuntur contra datam fidem ibidem, non contenti vxore sua. Contra Sacramentum penitentia, quia totam compunctionem, & contritionem euacuant in huiusmodi vanitatibus, quam sibi in quadragesima acquisierunt. Contra Sacramentum Eucharistia, quia cum susceperunt Christum in communione Paschali, ipsum eiciunt extra Ciuitatem animæ

ad crucifigendum ipsum in sua conuersatione mundana. Contra extremam vnctionem (quoad illos qui susceperunt) quia pedes qui vincti sunt Oleo sancto, & quasi consecrati Deo, eos mouent ad offensam Dei. Non solum isti chorizantes efficiuntur inimici Dei, sed etiam Sanctorum. Nam in festis eorum eas exercent, & quanto festum est solemnius, tanto magis his vacant. Nullum ergo Sæctorum intercessorem habere poterunt in futuro iudicio, cum omnes offenderint. Hæc animi gratia sine dicta.

Nuptiæ secundum Ambros. dictæ sunt a nubendo. Illæ enim, quæ nubunt, caput ob verecundiam obnubere, non loqui solent. Vnde & Rebecca, viso Isaac, cui desponsari debebat, caput obnubere cepit, 1. quæ. 2. honorat. in fi. Inde nuptiæ dictæ, quia propter verecundiam olim nubebat, id est, velabant vultum. Venit autem hoc nomen a nubes, bis, quia nubes cælum operit. Vela nubo, is, id est operio, quia cælum operit.

Verecundia enim præcedere debet nuptias, quo ipsum coniugium plus verecundia comendet, & magis expetita debet videri a viro, quam ipsa virum expetisse.

Matrimonium ab effectu magis, à matre quam à patre dictum est, quasi matris munium, quia feminis maxime incumbit educandæ prolis officium in vtero, & extra, donec quodammodo per se stare possit. Vel, dicitur matrimonium potius quam patrimonium: quia maiora onera sunt à matre, quam in patre, & etiam quia finis principalis matrimonij est bonum prolis in cuius procreatione mater magis laborat, & ideo ab ipsa denominatur. Vel, dicitur matrimonium quasi matrem muniens, quia, si mulier per matrimonium iam habet a quo natiatur, & defendatur, scilicet, virum. Secundum Isidor, dicitur matrimonium a matre, & nato, quia

per hoc efficitur aliqua mater nati. Dicitur coniugium, a coniungendo: quod legitima mulier cum viro, quasi vno iugo adstringatur, vt simul liberorum & curam gerant.

Matrimonium dupliciter considerare potest. Vno modo vt est officium naturæ: alio modo vt est Sacramentum Ecclesiæ. Vt est officium naturæ secundum Philosophos, & Iuristas, est viti ac mulieris coniunctio inter personas legitimas, indiuiduum vitæ consuetudinem retinens, ad prolem generandam, educandam, & promouendam, ac ad sibi inuicem mutuo obsequendum, & opera ordinata communicandum. Et alio modo dicitur coniugium a coniunctione mutua. Et ita apparet ex huiusmodi diffinitione, quod matrimonium vt est officium naturæ duos habet fines: primus, & principalis est proles generanda, & non solum generanda, sed etiam educanda, & promouenda. & sic principalis finis matrimonij, est debita generatio. Nam pudor est feminis nuptiarum præmia non habere, quibus hæc sola causa est nubendi. pudor, inquit, si per eas non stet. ff. de regul. iur. in omnibus. & 32. quæst. 2. pudor. Secundus finis matrimonij est fides, siue fidelitas, quæ fundatur in communicatione operum & in indiuidua cohabitatione ad sibi mutuo obsequendum: hoc est enim necessarium ad perfectam educationem, & instructionem prolis; licet altero coniugum post generationem moriente, alter habeat supplementum.

Hic notatione dignum est quod ex diffinitione præhabita patet coniunctionem matrimonij esse inseparabilem vsque ad mortem: quæ indissolubilitas significat indissolubilitatem coniunctionis Christi, & Ecclesiæ. Vnde & gl. ait character matrimonij, & vinculum conjugale manet etiam si diuertit interueniat, sicut manet baptismus etiam post Apostasiam a fide. 32. qu. 7.

vsque ad eam. Ratio autem Beati Thomæ in 4. distinct. 24. quæst. 1. quare coniunctio matrimonij est inseparabilis vsque ad mortem inter homines, & non inter alia animalia; est hæc, quia aliorum animalium filij post sunt sibi victum statim habere, vel saltem ad eorum sustentationem vnua sufficit, sicut est de equa, Asina, Vacca, & similibus: & ideo ibi non est certa coniunctio certi masculi ad certam feminam: nec etiam necessaria diuturna coniunctio, eo quod farina in eis sufficit ad educandum fetum sine masculo. In his autem quorum filij indigent vtriusque, scilicet, tam patris, quam matris sustentatione, aliud est. Similiter vbi inuenitur aliqua determinatio quantum ad tempus sustentationis, & educationis, sicut in auiibus. Vnde passeris, turtures, & columbæ habent determinatas feminas, quæ habent educare pullos, & alter eorum non sufficeret ad sustentandum victum, cum & se equaliter nutrire debeant. Non est autem sic in hominibus vbi filius indiget cura parentum ad magnum tempus. Ideo ergo matrimonialis coniunctio inter solos homines dicitur indiuisibilis secundum totam vitam alterius coniugis. Necessesse est enim filium generari, educari, nutrirî, & doceri, & sibi de necessarijs vitæ a parentibus prouideri: eo quod iuxta Apost. 2. Cor. 12. oportet patres sustentare filijs. Ista autem requirunt magnum tempus. Vnde etiam ad hunc propositum inquit Lyranus super Matth. 16. quod matrimonium non solum est de iure diuino, sed etiam de iure naturali: quia hoc natura dicitur, quod vir & mulier cohabitent simul per totam vitam, ad educandum, & promouendum prolem vsque ad perfectum virtutis statum. Si autem mulier est fornicatrix tunc potest reijci. Sed dicit quis; quare fornicatrix reijcitur cum alia maiora crimina possit mulier committere.

mittere? Ideo quia cum ipsa in hoc non seruet fidem, non est ei seruanda: & ita punitur in quo deliquit. 1. qu. 4. §. item peccato. De viro vero alia est ratio, quia vir est caput mulieris, & nō subditur mulieri, sed est liber, non quo ad peccatum vt possit peccare sine peccato, sed sine punitione legum: nec extat lex quod puniat viros: nisi lex canonica.

Inter Christianos autem matrimonium habet vterius alium finem, scilicet, significationem vnionis Christi, & Ecclesie, & ideo dicitur sacramentum, quod perficit ipsum. Hinc est, quod matrimonium inter infideles contractum, non est perfectum. Cum igitur bonum, & finis conuertantur secundum Philosophū, & Diu. Dionysium sequitur tria esse matrimonij bona, scilicet, prolem, fidem, & sacramentum. Catechismus autem ponit sex fines matrimonij. Primus sanctificatio mariti, & vxoris. Secundus maritalis, & caritatiua, & Christiana vnio inter illos. Tertius, legitima filiorum procreatio. Quartus, eiusdem prolis virtuosa, & pia educatio. Quintus, mutus amor, & mutua officia inter coniuges. Sextus, vitatio fornicationis. Eius eff. & est gratia, cuius virtute omnia dicta obtinentur. Efficiens autem est consensus coniugum expressus per verba de presenti, & consequenter ipsi coniuges suo consensu coniungunt, & obligant se. Presentia parochi est necessaria, vna cum duobus testibus, alioquin matrimonium erit clandestinum (id est secretum, & occultum.) & nullum.

Matrimonium, vt officium naturę, institutum est ab auctore naturę, in Paradiso terrestri ante peccatū, quando formata Eva de costa Adę, duxit eam ad Adam qui liberē accepit eam in sociam coniugalem, sine vxorem, & dixit illud Genes. 2. hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem

suum, & matrem, & adhærebit vxori, & erunt duo in carne vna. Quibus dictis dixit Deus crescite, & multiplicamini, & replete terram.

Vt autem est sacramentum, institutum est a Christo, quādo factę sunt nuptię in Canā Galilee, vbi ipsum suo primo miraculo voluit honorare. Io. 2. Et quamuis non legatur ibi ipsa institutio, verisimile tamen est ipsum tunc instituisse, & recitasse ea, quę dixit Mar. 19. qui fecit hominem ab initio, &c.

Ex his autem elicitur hoc sacramentum his fuisse institutum, scilicet, in statu innocentie a Deo, vt dicitur de voto c. 1. lib. 6. & hoc per illa verba; hoc nunc os de ossibus meis: quę verba Adam Spiritu sancto illustratus dixit Genes. 2. in fine, & 27. q. 2. Lex diuina. & a Christo. Et per hoc reprobatur illa opinio, quę dicit quod matrimonium sit institutum a Deo illis verbis; Crescite & multiplicamini: quod videtur inconueniens, cū etiam illa verba prius dixerat Deus, non solum ad homines, verum etiam ad bestias. Genes. 1. Et quamuis matrimonium etiam fit institutum tempore Moyſi & tempore Christi: hoc fuit tamen diuersis respectibus. Nam vt ait D. Thom. in 4. dist. 26. Secundū quod ordinatur ad generationem proli quę erat necessaria: etiam ante peccatum institutum est a Deo in statu innocentie, in hoc quod Deus formauit mulierem in adiutorium viri: & hoc modo dicitur in officium fuisse institutum. Sed in quantum est remedium peccati, fuit institutum post peccatum tempore legis naturę. Secundum autem determinationem personarum habuit institutionem in lege Moyſi, vbi nō nisi de certis Tribubus copulabantur. Sed secundum quod representat coniunctionem Christi, & Ecclesie, sic habuit institutionem, in lege noua, & secundum hoc, dicitur sacramentum nouę legis.

Apud veteres (ait Iſidor. l. 2. de officijs eccleſiaſt. c. 19.) in eligendis maritis quatuor iſta ſpectabantur, virtus, genus, pulchritudo, oratio. In ſæminis tria, ſi generoſa, ſi benè morata eſſet, ſi pulchra. Nunc autem non genus, ac mores, ſed magis diuitiæ in vxoribus placent, nec quaeritur quam ſit fæmina, puſtica, ſed potius quam ſit formoſa; quæ & concupiſcendi libidinem nutriat, & multoties poſt ſe ſuſpiria trahat. Pulchra enim (vt ait quidam ſapiens) citò adamarur, & difficile cuſtoditur, quod plures amant. Illæ enim ſunt certæ nuptiæ, quæ coniugio non libidinem, ſed prolem requirunt; neque ſic inſtituta ſunt, vt carnis voluptatibus ſeruiant, ſed tantum vt fructum propaginis quarant. Nam & ipſæ ſacerdotales tabulæ indicant, quod cauſa procreandorum liberorū vxor ducitur. Quando ergo quiſque luxurioſè amplius viuitt quàm neceſſitas procreandorum liberorum cogit, iam peccatum eſt. Vnde neceſſe eſt vt quoridianis elemoſynis ac precibus intercedant, qui thori coniugalis pudicitiam frequentius per incontinentiam commaculant. Hæc ille. Item in cap. 18. ait: quod coniugatis abſtinendum eſt a coitu, plurimisque diebus orationi vacare, & ſic deinde ad Chriſti corpus accedere. Relegamus libros (ait) regnorum, & inuenimus ſacerdotè Abimelech de panibus propoſitionis noluiſſe prius dare Dauid & pueris eius, niſi ante eos interrogaret, virum mundi eſſent pueri a mulieribus, non vtique ab alienis, ſed a proprijs coniugibus, & niſi eos auდიſſet ab heri & nudus tertius vacante ab opere coniugali, nunquam panes quos prius negauerat, conceſſiſſet. Tantum intereſt inter propoſitionis panes & corpus Chriſti, quantum differt inter corpus & vmbra, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipſa quæ per exemplaria figurabantur. Quapropter eli-

gèdi ſunt aliqui dies quibus ius huius continentius viuat, quò ad tantū ſacramentum dignus accedere poſſit. Anacletus ſtatuit anno Domini 103. vt in publico fieret deſpenſatio, & 2 Sacerdote benedicerentur ſpenti: Ratio poteſt eſſe ne de facili fiat diuortium. Ormiſda anno Domini 117. eadem renouauit. Linus verò ſtatuit anno Domini 70. ne mulieres ingrederent Eccleſiam capite non velato: quod ſumpſit ab Apoſtolo.

Hic animi gratia, quaeritur vtrum coniunctio viri, cum vxore ſit peccatum ſaltem veniale? pro huius reſpoſitione nota ſecundum Auguſt. contra quosdam hæreticos: concupiſcentia, & libido non eſt à natura, vt aliqui dicebant, ſed eſt inſtituta a peccato. Et ideo non inducit hominem ad actū Venerem a natura: ſed ex corruptione. Et quia inſtituta in pœnam peccati: ideo non poteſt homo ordinatè exercere actum venerem, niſi cum ſæditate & peccato. Vnde ſicut ſola gratia baptiſmalis excuſat vt habitus concupiſcentiæ non imputetur ad peccatum originale. Ita ſola gratia ſacramenti matrimonij excuſat vt actus concupiſcentiæ libidinoſus non imputetur ad mortale. Nam ideo illa concupiſcentia dicitur ſemen & fomes peccati: eo quod per conſenſum deliberatum cauſat peccatum mortale in voluntate. Item quia actus Venerem non ſunt a Deo ordinatus, nec conſenſus niſi ſolis in matrimonio coniugatis: Ideo ſine peccato non poteſt exerceri: (Hugo ait, quod eſt veniale propter puritatem & voluptatem in emiſſione ſpermatis quæ ſentiunt coniugati:) quia, iam deuiat a diuina ordinatione, & mandato. Ideo matrimonium vel nuptiæ peccatum non ſunt, (ait Iſidor. li. 2. cap. 17. de Eccleſ. offic.) Sed per ſollicitudinem mundi qui nubunt legè Dei vix ſeruiunt. Coniuges, ex decreto Calixti cap. Sponſas. 23. diſt. calixter cum ſeq. 30. q. 1. in miſſa olim Sa-

cerdotes in Domino coniungebant in facie altantis Ecclesiæ vt etiam fit hodie nonnullis in locis, (scilicet, in ipsa ianua Ecclesiæ, vt facit Ecclesia Galicana) & simul cum Sacerdote pro felici successu Deum deprecabantur: nã missæ sacrificio oblato omnia perficiuntur sacramenta.

Coniunctio quam confertis manibus sponsi, & sponsæ Sacerdos facit, significat matrimonium necesse Deo copulari, cuius legatione Sacerdos fungitur, quamobrem quoque his verbis inter copulam vitur. Quos Deus coniunxit homo non sepatet. Immissio annuli significat fidem conjugalem, quam muro seruare debet, ne sponsa præter sponsum alium vquam amatorem admittat, nec è contrâ; Post coniunctionem publicam datur in missa benedictio, de qua sic habet Concil. Cartag. 4. c. 13. Sponfus, & sponsa cum benedicendi sunt a Sacerdote a parentibus suis, vel paranymphis offerantur, qui cum benedictionem accepterint eadem nocte pro reuerentia ipsius benedictionis, debent (imitando Tobiam & Saram, qui tribus noctibus orauerunt antequam inter se rem haberent) in virginitate permanere. Vnde extat Canon. 23. distin. Sponfus vt coniugati post acceptam benedictionem in prima nocte (quis est hic & laudabimus eum?) in virginitate permaneant: Hoc est de consilio. Quot sunt hodie quæ nondum coniunctæ, sed promissæ tantum, & corpus iuum futuro viro præbuerunt; unde non inuita panitret quasdam propter malum viri vitam erga eas. Benedictio ista indicat vitam conjugalem esse a Deo benedictam, qua & fusa oratione petitur, vt Domini benedictio, quæ fecundum reddit matrimonium, in ambobus adimpleatur.

De benedictione ista, & tempore benedictionis aut ritum primum de officio Sponsæ & Sponsi: Nota (inquit)

quod nuptiæ fieri prohibentur a prima Dominica Aduentus vsque ad Octauam Epiphaniæ. Et a Dominica Septuagesimæ vsque ad Octauam paschæ. Et a tribus diebus ante Ascensionem vsque ad Octauam Pentecostes. Intra hos dies non licet nobis Christianis commestationes exercere, neque choreas ducere, neque voluptatibus indulgere: sed oportet remissos esse, & matros: quia vt ait Augu. in Sermo. dominicæ Aduentus, quod quotiescumque aut dies Natalis Domini, aut reliquæ festiuitates adueniunt, non solum ab infelici concubinarum consortio, sed etiam a proprijs vxoribus abstinere debemus. Et ideo populus admonendus esset, vt in his diebus, ieiunijs, eleemosynis, & orationibus vacaret: & non nuptijs celebrandis. Subdit. Est etiam animaduertendum ne cum manus virginibus est data, statim consumetur matrimonium, nisi prius Ecclesiæ præsentetur, & a Sacerdote benedicatur. Quoniã non est benedicenda (subdit) cum est corrupta, pro virgine. Et in Genesi dicitur. Quos Deus coniunxit homo nõ sepatet. Tunc intelligitur Deum coniunxisse, quando virgo per Sacerdotis benedictionem, cum adhuc est virgo, benedicitur, & viro sponso suo traditur. Et qui secus faciunt grauius errant: neque admittendi essent ad benedictionem. Deinde subditur ratio huius dicti, dicens: quoniam nihil corruptum Deo offertur, sed mundum & purum. Et per historiam Tobie rectè videri potest, quomodo virgo iungenda est viro. Vnde non est mirandum, si multum ab illis nostris primis parentibus degenerauimus; quia illi, omnia, cum Deo timore agebant. Hæc ibid. Ritu primo.

Quod autem benedictio coniugiorum celebranda sit a Sacerdotibus aut di. Iisd. lib. 2. de Ecclesiast. officijs ca. 17. dic. Nam quod in ipsa conuentione

ſe conſimilia a Sacerdote benedicuntur; hoc eſt a Deo prima ipſa coniunctione hominis factum. Sic enim ſcriptum eſt Gene. 1. Fecit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei fecit eum, masculum & feminam fecit eos, & benedixit eos dicens, creſcite & multiplicamini. Hac ergo ſimilitudine fit nunc in Eccleſia, quæ tunc factum eſt in paradifo.

Oblatio panis & vini, quæ fit a ſponſis in miſſa, ſignificat quod ſponſus, & ſponſa cum tota Eccleſia ſe totos Deo reſignant, vitamque ſuam ſuz diuinæ bonitati commendant, vt ab omni immunditia conſeruata, hoſtia ſit boni odoris coram Domino. Nam (vt infra probamus) nihil dignius pane, & vino offerre valemus. Inſuper ſicut panis & vinum conuertuntur in ſubſtantiam noſtræ carnis, & fit vnum corpus, ita vir, & vxor per coniunctionem fit vnum corpus, & vna caro: vt patet Geneſ. 2. & Mat. 19.

Hic queri poteſt vtrum quis teneatur magis diligere vxorem quam parentes? Reſpon. D. Tho. Quod gradus dilectionis attendi poteſt, & ſecundum rationem boni, & ſecundum rationem coniunctionis ad diligentes. Secundum rationem boni, quod eſt obiectum dilectionis, magis ſunt diligendi parentes quam vxores, quia diliguntur ratione principij, & eminentioris cuiusdam boni. Secundum rationem coniunctionis, magis diliguntur vxores, quia vxor coniungitur viro, vt vna caro Mat. 19. Ita que iam nõ ſunt duo ſed vna caro. Et ideo intenſius diligitur vxor, ſed maior reuerentia eſt exhibenda parentibus ſuis. Et cum dicitur Geneſ. 2. propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adheret vxori, non eſt intelligendum quod deferantur parentes quo ad omnia, ſed quantum quo ad cohabitationem, & copulam, ſed in alijs

debet quis aſſistere magis parentibus quam vxori.

Sunt autem multi qui non poſſunt matrimonio iungi; primo clerici in ſacris ordinibus conſtituti, vt in cap. vnic. de vo. libro 6. & ſunt excommunicati ipſo facto ſi contrahunt vt in Clem. eos de conſanguin. & affin. Secundo, qui emiſerunt votum ſolemne caſtratis, vt ſunt omnes religioſi profeſſi in religione approbata, & inter hos intelliguntur etiam moniales. Vnde Hug. ſuper illud capit. Quæ Chriſto ſpiritualiter nubunt, & cætera. Ait quod monialis publicè nubens nunquam poteſt accipere corpus Chriſti, niſi in fine vitæ. & Gloſſ. etiam in capit. de filia Epifcopi, vel presbyteri. Si vero tantum fornicatur, tunc poſt penitentiam poteſt accipere Corpus Chriſti, & hoc idem diuifum: quia magis Deum contemnit ſolemniſter contrahendo, quam fornicando. Caput autem ſic ait. Quæ Chriſto ſpiritualiter nubunt, & a Sacerdote velantur, ſi publicè poſtea nupſerint, non eas admittendas eſſe ad penitentiam agendam, (ideſt, recipiendi fructus penitentia quod eſt ſacramentum Euchariftia ait Gloſſ.) Niſi hi, quibus ſe iunxerant, a mundo receſſerint. Deinde probat a minori ad maius, dicens: ſi enim de hominibus hæc ratio cuſtoditur, vt quæcunque viuente viro alteri nupſerit, adulteria habeatur, nec ei agendæ penitentia licentia concedatur, niſi vnus (ideſt, legitimus maritus quem reliquerat ait Gloſſa) de eis fuerit deſunctus (iſte intellectus euidenter oſtenditur in dicto cap. de filia Epifcopi) quanto magis de illa tenenda eſt, quæ ante immortalis ſe ſponſo coniunxerat, & poſtea ad humanas nuptias tranſmigravit? Hoc eſt totum caput. Item, impotentis impotentia naturali perpetua

petua ad copulam, quia temporalis non sufficit. c. Fraternitas. Item, & alij, de quibus ad nos nunc non spectat.

Hic notatione dignum est, circa omnia Sacramenta, quod vnum Sacramentum est dignius alio, quatuor modis, scilicet, ratione efficacitatis, vt baptismus. Ratione sanctitatis, vt Eucharistia, de consec. distin. 2. nihil. Ratione significationis, vt matrimonium. Et ratione conferentis, vt confirmatio & ordo: quæ ab Episcopo tantum conferuntur.

Quare Deus instituit Sacramenta, cum potuisset humano generi vitam æternam, & gratiam donasse sine illis Duran. Propter tria. Primò, propter humilitationem, vt dum homo ex Dei præcepto se rebus insensibilibus, & se inferioribus reuiceter subijcit; ex hac obedientia magis apud Deum mereatur. Secundò, propter reuditionem; vt per id quod foris in specie visibili cernitur, ad inuisibilem virtutem, quæ interius est agnoscenda, mens crudiat. Tertio, propter exercitacionem: quia cū homo ociofus esse non debeat, præponitur ei utilis, & salubris exercitatio in Sacramentis: qua vanam, & noxiam delinnet occupationem iuxta id; Semper aliquid boni operis facito, vt diabolus te inueniat occupatum. de consecrat. distin. 5. numquam. Non ergo omitti debent. Restat vt de ordine dicamus, de quo vltimo loco reseruauimus dicere propter sequentia, quæ non ita rectè possent tractari.

De ordinis Sacramento.

Cap. 28.

Regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. 1. Pet. 2. licet Christus de cælo descendens ad terras humani generis non solum a feruitute diabolica redemit & liberat, ac dignitati restituit: iuxta id Gal.

4. Non enim sumus filij ancillæ, sed libere, qua libertate liberauit nos Christus, & Ioan. 8. si filius vos liberauit, verè liberi eritis; multo tamen meliori modo itatum Sacerdotalem in illa libertate extulit, & dignificauit: ita vt non solum ipsi Sacerdotes sint liberi commodò communis, vt ceteri homines in communionem vnius fidei, & participationis Sacramenti: sed etiã quod sunt quasi Duces, Præsides, & Reges, dispensatores & rectores diuinarum mysteriorum. Vnde dicuntur Sacerdotes, quasi facti Duces, vel sacradantes vel Sacramenta sacrificantes, seu cõsecrantes, quod vtrique maximum est, & excedens cõmunem statum fidelium. Quare merito Diu. Petrus comparat illos excellentissimis personis, dicens: regale sacerdotium. Ne ergo Sacerdotes putarentur esse tãtum nobiliores vt Reges: additur, gens sancta, scilicet, specialiter sanctificata Iesu Christo Domino nostro. Et ne leuis reputationis in sanctitate æstimatetur vt ceteri, subiunxit, populus acquisitionis: id est, specialiter acquisitus, & Deo appropriatus. Non enim Sacerdotes sunt populus Dei, & oues pascuæ eius iure creationis, vt omnes homines, nec redemptionis solum, vt omnes Christiani, sed iure specialissimo, & peculiari, quo vocat eos, ut virtutes eius nunciant, vt dicitur. 1. Pet. 2. Quibus non supra homines solum, sed & super seipsum quodammodo dedit potestatem, dando videlicet eis potestatem consecrandi, & consociendi corpus suum, & sanguinem: vt dicitur Matth. 26.

Ordinem autem esse Sacramentum nouæ legis Ecclesia determinauit in pluribus Concilijs & vltimatè in Concilio Tridentino. Ordo secundum Mag. in 4. distinct. 4. est signaculum, siue signum quoddam, per quod spiritalis potestas traditur ordinato; & quamuis sint plures ordines, quia ta-

men ordinantur ad vnum, scilicet, Sacramentum Eucharistiæ, quod est Sacramentum sacramentorum, ideo est vnum Sacramentum, licet sint diuersæ materiae & formæ, ut dicitur in cap. de Eucharistiâ.

Sunt autem sex de substantia huius Sacramenti. Primum est potestas ordinantis, quia oportet vt sit Episcopus. Secundum est materia, scilicet, unctio in Sacerdotibus, & tactus illorum instrumentorum, quæ sunt tangenda. Tertium est forma uerborum. Quartum est sexus uirilis, quia sâmina ordinari nõ potest, nec recipit characterem etiam si millies ordinatur: cuius ratio est secund. Tho. quia cum in sacerdotio debeat significari eminentiæ gradus, & sâmina tenet statum subiectionis; ideo non est apta ad suscipiendum hoc Sacramentum.

Si legatur, quod fiat mentio in aliquibus scripturis, nempe, quod repetantur diaconissæ, & presbyteræ: dicat quod illæ sic dicebantur, quia seniores, & uirgines: aut quia ad legendum Euangelium, & homiliam erant speciali benedictione in religione ordinatæ. Ministerium diaconissarum quod uersabatur (ut scribit sanctus Epiphanius) propter honestatem in lauandis nuptis adolescentioribus (ut ex Epistola ad Titum intelligi potest) eligebatur ab Ecclesia ex uirginibus aut continentibus, siue uidiis. Vnde in Concil. Laodiceo. Can. 11. statuitur non congruere presbyteras ordinare, sic dicens: Mulieres quæ apud græcos presbyteræ appellantur, apud nos uideantur seniores uinire, matricuræ appellantur (id est habentes curam de rebus Ecclesiæ) in Ecclesia tamquam ordinatas constitui non debere. Christus etiam non dedit clauis regni cælestium sexui sâmineo, sed uirili. Et licet Beatissima semper Virgo, & glorioza Maria excelsior sit Apostolis uirginibus: non tamen illis, sed illis tra-

didit clauis regni cælorum, id est, de pæniti. & remis. noua. præterea mulier non debet habere talem potestatem, quia nõ est factam ad imaginem Dei, sed uir qui est imago, & gloria Dei, Genes. 1. fecit hominem ad imaginem & similitudinem suam, & c. quod non ita dicitur informatione mulieris. & mulier debet subesse uiro, & quasi famula uiri esse, cum uir caput sit mulieris, non è contra. 33. quæst. 5. hæc imago & c. cum caput. & glos. de maior. obediencia. cap. 12. dilecta in Christo uer. iurisdictioni. Quantum est intentio de bita, vt Episcopus intendat conferre, & Clericus suscipere. Sextum est, quod ordinandus debet esse prius baptizatus, alias non susciperet hoc Sacramentum, quia fundamentum omnium Sacramentorum, & ianua, est baptismus: ubi autem fundamentum deest, nihil de super ædificari potest. de Presbytero non baptizato cap. miserante. & cap. ueniens.

Ordines autem sunt septem, scilicet septem potestates spirituales, nempe: presbyteratus, diaconatus, subdiaconatus, acolitatus, ostiariatus, lectorum, & exorcistarum. Illud enim notatione dignum est, quod licet sex tempora anni sint deputata ad conferendum ordines, tamen hoc non est de substantia secundum Raym. & hoc expressum est de tempore ordinat. sanc. Congruum tamen ualde est, vt non alijs, nisi sex his temporibus confetatur, scilicet, quatuor temporibus singulis: Sabbatho sabbentes, & Sabbatho Paschæ vt dicitur dist. 7. capit. vltim. Potest tamen Episcopus conferre minores ordines diebus Dominicis: sed non multis, ne uideatur generalem ordinationem facere, de tempor. ordin. de eo. Ideo autem Sabbatho conferuntur sacri ordines, quia Sabbathum significat requiem per quod significatur, quod qui ordinatur ad sacros ordines, irruocabiliter transit de l. bote in requi. m: puta de l. bo-

In labore secularium negotiorum ad requiem, id est, ad vacandum spiritualibus, vt dicitur. 88. distinct. fornicarij. Possunt etiam conferri ordines sacri in Die Dominico mane, ita tamen, quod ordinandus, & ordinator continent ieiunium præcedentis Sabbathi: quia tunc mane Dominicæ diei trahitur ad Sabbathum propter continuationem ieiunij: sed hoc non faciat Episcopus sine necessitate.

Minister huius Sacramenti, sicut, & confirmationis est Episcopus. Nec obstat illud, Qui potest maius, potest & minus. Sed Sacerdos simplex potest cõsecrare, & administrare Sacramentum Eucharistiæ, quod est maius Sacramentum, ergo, & ordinare, & confirmare: quia illa maxima intelligitur in eodem genere rei: vt qui potest facere magnam turrim potest & paruam. Vel dicas sic: quod illa maxima, intelligitur, quando minus in maiori includitur vt qui ferre potest centum libras, potest ferre triginta: secus si non includatur. Aliquis enim potest generare hominem, qui non potest generare Asinum, quod est aliquid minus.

Sacramentum ordinis fuit, immediate a Christo institutum, quemadmodum, & cætera sacramenta, pro vt fuit definitum in Tridentin. Synodo. Fuit etiam determinatum in 4. Concil. Chartag. in quo omnes gradus ordinis, & modus quo ordinatio facienda est, discernuntur: habet etiam in nouem Canon. Apostolorum: & quãuis Euangelistæ non faciant de omnibus ordinibus mentionem quia testate D. Dionys. Christus voluit formas Sacramentorum esse occultas, ne venirent, in irrisionem infidelium: eas tamen docuit & ante, & post Resurrectionem, maxime per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei, id est, de regimine Ecclesiæ.

Legimus etiam in Euangelij Chri

stum quodam modo vsum fuisse actibus omnium ordinum, & tunc vt verisimile est ordinem instituit, & potestatem vtendi, & conferendi Apostolis dedit. Sed de hoc in vnoquoque ordine dicitur.

Christus, primò ordinationem fecit: Primò, fecit Apostolos Sacerdotes in cœna, quantum ad primum actum, qui consistit in consecratione, cum dixit: hoc facite: quo ad secundum actum, qui consistit in absolutione, cum dixit: Ioan. 20. quorum remiseritis peccata, &c. Sed potestatem Episcopalem instituit, quando dixit Petro: Pasce oues meas.

Fecit enim Dñs Petrum Episcopum Episcoporum, cum dixit Io. 21. Simon Ioannis diligis me plus his, pasce agnos, & pasce oues. Postremo in die Ascensionis fecit alios Apostolos Episcopos (sub ditione tamen Petri, cui commiserat oues) cum dixit: euntes in mundum vniuersum, docete omnes gentes, &c.

Principalis autem actus Episcopi, est docere: ideo dixerunt, Act. 6. Non est enim æquũ nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis.

Et licet Christus non fuerit vsum vt actionibus, & alijs solemnitatibus, eo quod haberet potestatem excellentiæ: docuit tamẽ Apostolos illis signis sensibilibus vti: ideo vsi sunt, & per exemplum, & per traditiones suas modum, & formam vtendi suis successoribus relinquerunt.

De Sacramento Ordinis, Dominus Iesus ad discipulos suos Ioan. 20. ait: sicut misit me pater, & ego mitto vos. Paulus 2. Corin. 7. Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, & dedit nobis ministerium reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur tanquã Deo exhortante per nos. & Act. 13. scribitur: Ministrantibus autem illis Domino & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam, & Saulum in opus, ad quod

quod assumpsi eos. Cumque ieiunassent, & orassent, imposueruntque illis manus, dimiserunt illos. Item Act. 14. Paulus, & Barnabas cum constitissent per singulas Ecclesias Presbyteros, & orassent cum ieiunijs, comendauerunt eos Domino in quem crediderunt. Ex his elicitur quod ieiunia, quatuor temporum principaliter esse propter ordinandos: numquam enim Apostoli sine praxi ieiunio, & oratione imponebant super ordinandos, manus. 1. ad Timoth. 4. ait. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij. & 2. ad Timoth. 1. Admoneo te vt resuscites gratiam Dei quæ est in te per impositionem manuum mearum. Item ibidem: huius rei gratia reliqui te creatæ, vt ea quæ defunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros sicut & ego disposui tibi.

De ordinatione diaconorum dicitur Act. 6. Considerate fratres viros ex vobis boni testimonij septem plenos Spiritu sancto, & sapientia, quos constituamus super hoc opus: Nos vero orationi, & ministerio verbi instantes erimus (ex hoc loco patet quod est proprium Episcopi predicare) & placuit sermo coram omni multitudine, & elegerunt Stephanum virum plenum fide, & Spiritu sancto, & Philip-pum, & Procorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus. & 1. Timoth. 3. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura, & hi probentur primum, & sic ministrant, nullum crimen habentes.

Ordo est de numero illorum Sacramentorum, quæ imprimunt characterem: vt autem non ignoretur quid

sit character, ideo de eo erit sermo in sequenti capitulo, deinde de ministris dicemus.

De Characterē, & gratia.

Cap. 29.

Character autem secundum commune acceptionem importat, & significat quando consignationem, siue signum impressum in aliquo, per quod distinguitur ab alijs: & cum signum possit tribus rebus imponi, scilicet, vestibus, corpori, & animæ, sequitur quod triplex est character nempe vestium, corporis, & animæ. Primus character est militum, qui affigitur eorum vestibus vt differant, & discernantur a militibus oppositi exercitus, vt Crux rubea Hispanis, & alba Gallis. Secundus character imprimitur carni, aliquando in malum, vt cum falsarij, & proditores ferro calido characterizantur, vt cognoscantur, & alij caueant a similibus: aliquando imprimitur seruis, vt discernantur a liberis, & cuius Domini sint: hoc modo Deus dedit olim populo suo Circumcisionem corporalem, quam Apost. Heb. 4. vocat signaculum: per illum characterem distinguebantur Iudæi ab alijs nationibus. Tertius autem character est, qui imprimitur animæ, & ideo indelebilis, vt ait August. in 2. contra Parmenianum, vbi dicit: Non enim minus habent Sacramenta Christiana quam corporalis nota militum, sed character militaris non repetitur, sed agnitus approbatur in eo, qui veniam meretur ab Imperatore post veniam commissam: ergo nec character Sacramentalis deleri potest: maximè cum non habeat contrarium, & sit in subiecto incorruptibilis. Insuper character est participatio Sacerdotij Christi, Sacerdotium autem Christi manet in æternum. Psalm. 109. Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: sed causa æterna potest

producere effectum æternum, maxime in rebus, quæ sunt in fieri, & anima est subiectum characteris: ergo. De quo characterè dicitur. 2. Corin. 1. Qui vnxit nos Deus, & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris.

Et quoniam etiam dicitur per tria Sacramenta deputatur homo ad cultum diuinum: igitur tria sola Sacramenta imprimunt characterem: scilicet, baptisimus, confirmatio, & ordo. Dico in anima hominis, quia est immortalis. Per penitentiam enim non deputatur homo ad aliquid pertinens ad cultum diuinum: sed restituitur in statum pristinum.

Character ex Apostolo 2. Corint. 1. sic diffinitur: est insigne quoddam animæ impressum quod deleri nūquam potest, eique perpetuo inhaeret. Concil. Trident. sess. 7. Can. de Sacramen. effectus autem characteris sunt: Primò, efficere hominem aptum ad aliquid sacrum, vel suscipiendum, vel peragendum. Secundò, facere, ut aliqua nota alter ab altero dignoscatur. Et solus Deus potest hunc characterem in anima imprimere: quia solus Deus in animam illabi potest. D. Tho. 3. par. quest. 64. ar. 1. Sacramenta quæ possunt imprimere characterem sunt tria tantum (ut diximus) baptisimus, confirmatio, & ordo, quæ non possunt reit. rati, & est de fide Conc. Trident. sess. 7. Can. 9. de Sacramentis. Catechism. Rom. num. 31. Baptisimus confert characterem primò, quia distinguit ab infidelibus. Secundò, quia redit hominem aptum ad suscipiendum Sacramenta. Confirmatio confert primò, quia confirmati distinguuntur a baptizatis tamquam adulti ab infantibus. Secundò, quia arman tur, & instruuntur tamquam milites ad bellum contra diabolium. Ordo confert characterè, primò, quia distinguit ordinatos a non ordinatis. Secundò, quia dat potestatem multa sacra faciendi.

Character manet in Beatis, & damnatis: licet post hanc vitam non remaneat exterior Sacramentorum cultus; remanet tamen finem illius. Inde libenter enim inest animæ: non propter perfectionem, sed propter perfectionem sacerdotij Christi, a quo derivatur character, sicut quædam virtus instrumentalis. Manet ergo in bonis ad eorum gloriam, & in malis ad eorum ignominiam. Sacerdotibus autem vet. testamenti, non imponebatur character.

Nota quod diximus, omnes ordines imprimunt characterem: & licet isti characteres in essentia distinguantur: tamen in fine vniantur: nempe ad vitium characterem presbyteratus. Et secundum Pet. in 4. distinct. 24. quest. 2. art. 1. & Ioan. Parisien. nõ est credendum quod character vnus ordinis præsupponat characterem alterius ordinis: nam ut ait Thom. vbi supra: nõ rimitiua Ecclesia aliqui ordinabatur in Presbyteros, qui tamen prius inferiores ordines non acceperant: Et tamen poterant quæ inferiores. Sed hodie statuit Ecclesia vt non ingerat se quis ad maiores, qui prius in minoribus officijs se non humiliavit: hoc tamen est de congruitate, & non de necessitate. Secundò nota secundum Thom. in 4. distinct. 24. q. 2. art. 2. quòd Episcopus primo preparat ordinandos per tria, scilicet, per benedictionem per quam diuinis mancipantur officijs: per manus impositionem, per quam datur plenitudo gratiæ, per quam gratiam ad magna sunt idonei: & solis diaconis, & presbyteris fit manus impositio.

Tertiò, per vnctionem, ad aliquod Sacramentum tangendum: quod fit solis sacerdotibus qui proprijs manibus tangunt corpus Christi. Vnde etiam calix & patena vnuntur, quia corpus Christi tangunt.

De gratia autem, quæ quasi quamdam habet relationem cum charactero

Et ere nonnulla dicenda sunt, & primo quid sit. gratia ergo est donum. Dei. Rom. 2. & Thom. 1. 2. quæst. 3. artic. 1. Hæc autem est duplex, gratis data, & gratum faciens. Gratia gratis data est illa, quæ datur ad aliorum utilitatem, veluti prophetia, donum linguarum, gratia miraculorum, scire bene docere, & similia. Gratia autem gratum faciens, est illa quæ datur ad propriam hominis utilitatem. Thom. ibidem. Prima potest esse in peccatoribus, seu cum peccato mortali, secunda autem non. Solus Deus potest efficere gratiam, quia solus potest communicare suam naturam. Christus ut Deus potest efficere gratiam, tamquam principale agens, ut homo, non potest nisi per virtutem a diuinitate acceptam. Gratia Christi remitti peccata: confert ut fiant mandata eius, & mala vitentur: confert fidem, quæ non provenit ex libertate arbitrij; sed est donum Dei; ut diximus. Sine gratia nullus saluatur, quæ etiam adiuuat ad non peccandum de consecr. distinct. 4. cap. vltim. Placuit. Ad quid ergo valet liberum arbitrium, cum per illud non possis saluari? nam primam gratiam non potest quis promereri. 23. quæst. 4. Nabuchodonosor? sed dic, quod per liberum arbitrium homoabilem potest se reddere ut ei dominus gratiam infundat. Homo nõ potest mereri gratiam; quia nihil agit supra suam spheram; potest tamen per naturalia descendere in statum culpæ, & inhære materialibus. Meritum non est sine bona voluntate; sed quod voluntas velit bonum præuenitur gratia, & sic dicitur prima; si autem quærat quoruplex est gratia? Respon. Thom. ibidem artic. 2. Quid alia dicitur operans, alia cooperans; alia dicitur præueniens, alia subsequens. Ut autem sciatur hæc distinctio: s. oportet scire effectus gratiæ. Effectus autem gratiæ sunt quinque. Primus est, ut anima sanctetur.

Secundus, ut bonum velit. Tertius, ut bonum quod vult efficaciter operetur. Quartus, ut in bono perseueret. Quintus, ut ad gloriam perueniat. 1. 2. quæst. 11. artic. 3. & Concil. Trident. sess. 4. Gratia gratum faciens quare dicitur operans? Respon. Tho. ibidem artic. 2. quatenus hæc gratia primo mouet hominem ad bonum inducendo voluntatem eius, quæ malam volebat, ut bonum incipiat velle. Dicitur etiam operans, in quantum sanat, iustificat, & hominem Deo gratum reddit; Dicitur autem cooperans, quatenus cooperando adiuuat hominem ad meritum vitæ æternæ. Dicitur præueniens, quatenus causat effectum priorem, veluti primū in ordine ad secundum, sanando, n. animam præuenit, ut possit bonum velle. Dicitur autem subsequens, quatenus facit ut posterior effectus gratiæ sequatur priorem, veluti quod, ad bene operari, sequatur actum bene volendi. Ibidem artic. 3.

Item gratia, iustitia, & charitas sunt vnum, & idem re, sed differunt ratione. Concil. Trid. sess. 6. cap. 7. sunt inquam idem, quia sunt eadem qualitas à Deo infusa: differunt autem, quia qualitas hæc quatenus a Deo datur gratis, & facit hominem gratum Deo, dicitur gratia. Quatenus vero sanat, iustificat, & conuertit hominem a malo ad bonum, & facit velle quod iustum est, dicitur iustitia. Sed quatenus facit, ut diligat Deum super omnia, & proximum propter Deum vocatur charitas. Ex Concil. Trid. loco citato. H. b. mus autem exemplum, quid sit gratia, ex catechismo Rom. de baptismo num. 30. de luce & aere, sic. Deus est tamquam sol, gratia, est tamquam lux solis. anima est tamquam aer, quæ est capax lucis, idest diaphanus, & sine luce est obcurus, cum luce perspicuus. Effectus gratiæ sunt sicut effectus lucis, qui sunt illuminare, calefacere, & operari in omnia.

quæ in terra sunt, herbas, arbores, animalia &cet. Præsentia igitur Dei in anima, est sicut præsentia solis in aere; & communicatio diuinæ naturæ, est sicut communicatio quam facit Sol in aere. Thomas autem p. 2. q. 117. ar. 1. Dat exemplum de igne, & ferro, vt est ibi videre.

De Cautelis Seruandis Circa Ordinis Sacramentum. Cap. 30.

Manus cito nemini imposueris 1. ad Timoth. 5. & cap. 2. ait: & hi probentur prima (vnde patet ex hoc loco sumpsisse exordium examinationis circa ordinandos, vt probentur an donei sint.) Et num. 11. dicitur: Congrega ad me septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti, quod senes sint populi, ac magistri, quasi diceret, illos quos tibi constat idoneos esse. Vbi de promotione ad ordines agitur: ideo de cautelis seruandis dicendum est, quia non omnes se offerentes ordinandi sunt.

Caveat ergo primo Episcopus, ne ordinet alienum clericum vel laicum, vt de tempor. ordi. cum nullus lib. 6. quod si fecerit per annum a collatione ordinum est suspendendus. Et interim clericus sui absque licentia sua a vicinis Episcopis possunt ordinari vt patet ibidem. Clerici verò qui sine sui Episcopi licentia ordinantur, ab executione ordinum suspendantur: tamen Episcopus potest cum eis dispensare. 9. q. 2. lugdu. de tempor. ordin. quod translationem.

Secundò caueat Episcopus ne ordinet aliquem ad sacros ordines sine titulo: aliis solus ei prouidere tenebitur de beneficio. Item neque bigamos. Vnde Ambrosius cap. 12. 3. 2. q. 1. ad dissuasionem bigamiæ tria inducit. Primum quia hoc facit virginitas incælis, quòd matrimonium in terris: At enim, nuptiæ terram replent, virginitas paradysum, Non ideo hoc di-

cit, vt solæ virginés habeant paradysum: sed quia facilius, vt 3. qu. 4. quis fitit, vel quia virginitas est soror angelorum, vbi omnes erunt virginés vel continentes, neque nubent, neque nubentur, vt 3. 1. q. 1. quod si. Secundum quia sicut opus secundæ diei nõ meruit benedictionem, ita nec secundæ nuptiæ. Hinc habes quare in secundis nuptijs non datur benedictio. Tertium quia nec in bestijs approbata est bigamia: cum tantum immunda animalia sub binario ingressa sunt in arcam.

Tertiò caueat ne ordinet per simoniam: vt de simonia per totum. Nam sicut Beatus Petrus damnauit Simonem, ita omnes Simoniacos non iniuria damnat, & deponit, vt probatur 1. q. 1. c. 21. Et hoc sex rationibus. Prima est quia deteriores sunt Macedonianis, qui spiritum Sanctum dicunt esse seruum Patris, & Filij. Isti verò seruum suum faciunt, ipsum vendentes. Secunda est, quia blasphemant in Deum: sicut illi qui dicebant Christum in Belzebub eijcere demonia. Tertia, quia similes sūt Iudæ proditori. Quarta quia sunt damnati in canone Apostolorum. Quinta, exemplo Hieroboam, de quo legitur in 3. Reg. quod ipse dabat sacerdotij principatum impletibus manum suam: Sexto, exemplo Giezi. Vbi nota quod simonia dicitur a Simone Mago, qui primo in nouo testamēto huius sceleris author extitit: sicut enim Giezi in veteri testamento voluit vendere sanitatem Naamam Syro Regi, sic & iste voluit emere domum Dei: vnde Gieziticus est dicendus qui vendit gratiam: simoniacus qui emit: ideo emptores Simoniaci sunt appellandi Glof. in 1. qu. 1. de vtroque intelligendum est hic. Secundò nota, quod crimen simonie nõ committitur in paruo, vt extra. de simo. & si quæstiones. Quod vero nonnulli prophetæ acceperunt munera, vt refertur. 1. q. 1. c. 13, dic quod mali prophete

phetæ, non boni, prophetiam vendebant: Et si dicatur quod aliqui boni ac ceperunt, dic quod aliquid adsumptus, & sustentationem accipere licet. Extr. de Simon. cum sit. 23. q. 5. dicat. Vt accepit Achias 3. Reg. 14. vt patet 1. q. 1. c. 23. Probatur. De diuinatione verò dic quod raro in bonâ partem recipiuntur: vnde illi qui pro indicatione futurorum pecuniam accipiebant, non erant veri prophetæ, sed diuini: licet se crederent esse prophetas vt ead. q. c. 24. Et diuinatione propheta esse non potest. Nam propheta est rerum latentium, præteritarum, presentium, vel futurarum, ex diuina inspiratione manifestatio secundum Papiam. Itē nullus debet cōmittere simoniam, vt postea vellet ex pecunia construere Ecclesias vel elemosynas facere: tum quia scriptum est; honora Deū de tuis iustis laboribus, tum quia ait Salomon, Qui offert sacrificium de substantia pauperis quasi victimam filius in conspectu patris. Ecclesiast. 34. & hæc habentur 1. q. 1. c. 27. vbi etiam instruuntur clerici ad dignitatem accedentes, vt antequam accedant, vires suas metiantur, vt ad quam se sufficere credunt, cum metu accedant. Tertio nota quod non solum Episcopus nõ debet ordinare per simoniam, sed etiam Notarius non debet formatas (quæ vulgo dimissoriae appellatur) vendere. de Simon. c. 1. Sed de his vide infra.

Quarto caueat ordinandus ne recipiat ordinem aliquem ab Episcopo quem scit simoniacè in ordinem susceptum, siue sit occultum, siue manifestum, quia non recipit executionem, & indiget dispensatione 1. q. 1. Si qui a simoniaco. Dicit tamen Diu. Tho. 2. 2. qu. 8. quod si esset simoniacus ex alia causa, posset ab eo recipere ordinem, dummodo sit occultum, quia talis Episcopus non est suspensus ad alios, sed tantum ad se. Conuicti autē de simonia debent deponi, non sine

pæna, tam dantes, quam recipientes, vt 1. q. 1. quos confiteri. Ambrosius statuit vt quicumque detectus fuerit Simoniam commississe a communione altaris sit ipso iure suspensus, & si per accusationem fuerit depositus in monasterio detrudatur: venditor vero, vt emptor puniatur. Si vero laicus sit qui simoniam committit, excommunicari debet vt 1. q. 1. cap. 7. reperiuntur. Nam si quis Episcopus in Ecclesia per pecuniam aliquem in clericum cuiuscunque ordinis ordinauerit: aut dispensatorem, aut defensorum, aut mansionarium per pecuniam fecerit, ordinator conuictus, deponatur, & ordinatus similiter locum suū perdat. Mediator vero si Clericus est, deponatur, si laicus, excommunicatur, vt ibid. cap. 8. quia qui prætio alium quem ordinat lepram, non officium, confert. Ead. cap. 14. Item qui deponitur propter simoniam, de iure communi non poterit amplius reuocari. Ibidem. Quod autem detestabile sit crimen simoniae, quatuor probatur exemplis 1. q. 1. cap. qui studet. Primo, exemplo Giezi, qui propter simoniam quam commisit factus fuit leprosus. 4. Reg. 5. vbi dicit Elifæus ad Giezi. Adhærebit igitur lepra Naaman tibi, & semini tuo semper. Ecce quia non fuit sanatus. Secundo exēplo Iudæ, qui vendidit redemptorem omnium, propter quod laqueo se suspendit, & ita suspensus crepuit medius, & diffusa, sunt omnia viscera eius. Act. 1. Tertio exēplo Simonis Magi, qui propter simoniam quam committere voluit, fuit a Petro damnatus, vt patet Act. 8. pecunia tua tecum sit in perditione quoniam domum Dei existimasti pecunia possideri. Ex hoc ergo patet quod sola voluntate quis est simoniacus; hoc intellige de voluntate ad aliquem actum exteriorem producta: vt hic in Simone: aliàs non erit suspensus ab ingressu Ecclesie.

Quarto exemplo Christi, qui omnibus

nibus peccatoribus in templo dimissis solos simoniacos in detestationem criminis exclusit, qui simoniaci ergo sicut non possunt habere gratiam Spiritus sancti. Item nec Sacerdotes esse possunt, quia cum maledicti sint, benedicere alios non possunt 1. q. 1. cap. 12. Quæ simonia comparatur hæresi, ut patet ibidem ca. 13. & Ambrosius ibidem. c. 16. intendit probare quod crimen simoniæ sit grauius, quam crimen idolatriæ sic: nam crimen idolatriæ vsque in tertiam, & quartam generationem punitur, cum semen idolatrum vsque in tertiam, & quartam generationem intrare Ecclesiam prohibeatur: semen verò simoniacorum in æternum punitur: ut patet in præallegata auctoritate 4. Reg. 5. de Giezi. Semen autem mysticè intelligitur in successione vitiorum, & non in successione generis, sicut accipitur ibi: Vos ex patre diabolo estis. Gratianus autem ex supracitatis cap. concludit, quod simoniaci secundum Leonem non accipiunt nisi Christum mendacij, & quia secundum Greg. apud eos sacerdotium non subsistit, & etiam quia benedictio eorum in maledictionem cõuertitur &c. Vnde nihil aliud potest conferre simoniacus simoniacis, quam hæreticus hæretico. Et licet simoniaci habere fidem videantur, tamen subiiciuntur infidelitati. Ead. q. 1. §. 3. Quod patet; quia auaritia est idolorum teruitus: & auarus exhibet reuerentiam nummo tanquam Deo. ibid. c. 20. & 11. q. 3. pauper. Nicolaus autem ibid. 1. q. 1. statuitur decretum, distinguit tria genera simoniacorum. Alij ordinantur simoniacè a simoniacis. Alij, simoniacè a non simoniacis. Alij, non simoniacè a simoniacis. Primi, omnes, tam ordinatores, quam ordinati, a proprio gradu decidunt, idest, deponuntur. Secundi, ordinati tantum remouentur ab officio male accepto. Tertij, per manus impositionem misericorditer pro temporis necessitate in officio con-

ceduntur permanere. q. d. cum tertij poterit dispensari cum ordinatis propter necessitatem. Vnde nota quod simoniaci etiam occultis ipso iure sunt suspensi: non tamen euitandi secundum Glof. cum probari non potest eis simonia. 6. q. 2. si tantum. Item, Gratianus ait, quod etiam ille simoniam committit, qui pecuniam accipit, ut ordines non conferat vel munus aliquod ecclesiasticum, illi cui esset conferendum. 1. qu. 1. §. qui autem pecuniam accipiunt; ait enim Paschalis secundus; sunt quidam, qui vel violentia, vel fauore, non permittunt Ecclesiis regulariter ordinari. Hos etiam decreuimus, ut sacrilegos iudicandos, idest, simoniacos 1. q. 1. Sunt quidam: alius non facit ad propositum Gratiani. Et quod sit sacrilegium, sic probatur; si enim ille qui frangit immunitatē Ecclesiæ, vel qui inde aliquod eripit, sacrilegus iudicatur ut extra. de immunit. Ecclesiæ inter. Et cap. vlt. multo fortius qui facit ne Ecclesiæ ordinentur vel ne ordines tribuantur, vel impediatur alicuius electio, vel promotio. Glof. ibidem.

Quintò caueat ordinandus, ne tempore ordinationis sit in peccato mortali, nam mortaliter peccaret. dist. 11. multi.

Sextò caueat Episcopus ne ordinet clericos sine examine: alias dicitur fratru ordinatus Hostien. 63. dist. extra conscientiam: nec profunt ei formatiõ: Si tamen est dignus, & notus, nihil obest: quia tales non sunt examinandi Archid. 23. dist. c. nullus. Sed si est indignus deponi debet. De corpore vitiat. c. Expofuisti. Si etiam sit ignotus quamuis dignus; deponi debet 24. dist. c. vltim. & multo fortius si est indignus. l. distin. ex pœnitentibus. Debet etiam confiteri publicè Episcopo sua crimina, seu notoria impedimenta iuris vel facti: ut ibidem dicitur. Nec etiam suscipiat aliquem ordinem superiorem omisso inferiori: quia

quia hoc esset per saluum ordinari, & talis debet deponi, si hoc faceret ex malitia: secus si ex ignorantia, vel negligentia. distin. 48. sicut olim. ex dispensatione tamen Episcopi ad omissionem ordinem poterit promoueri: sed in suscepto prius non administrabit. Vide Concil. Trid. sess. 23. c. 14.

Septimò obseruet Episcopus illum canonem 1. q. 1. Estote. quod, scilicet, promoueat mundos corpore & prouectiores ætate, & qui sunt meritis commendati: non facientes: tales enim tam clerici quam Sacerdotesolim deponerantur: hodie verò nullus taliū est deponendus, quia fragiliora sunt corpora nostra quam olim. 34. distin. Fraternalitatis. Hæc & alia ab Episcopis sunt diligenter notanda, circa verò scripturam, & fidem a notario faciendam pro ordinato, (vt diximus) nihil recipiat notarius vt 1. q. 2. sicut Episcopus. Hugo tamen intelligit quando habet salarium. Sed circa hoc seruetur Concil. Tridentinum.

De Ministris Ecclesiasticis, atq; de varijs eorum denominationibus, qui ad Ecclesiam spectant: aut ab eius gremio sunt separati. Cap. 31.

Sectarum famosissimarum, tria sūt genera, videlicet, Gentilium, Hæreticorum, & Christianorum. Prima secta, dicitur a secando quia secat, id est, separat nos a Deo: est enim secta erroris, ideo nihil ad nos pertinet, dicere de ea: Similiter nec dicere de secunda: Tertia verò dicitur a sectando & tenendo, quia illuminat, saluat, & liberat. Christianorum personæ tam sæculares, quam Ecclesiasticæ, de alijs duabus sectis sumptæ sunt Hebrææ, videlicet, & Gætulis. Sicut enim apud nos duo sunt genera personarum, scilicet, laicales, & Ecclesiasticæ 12. q. 1. duo. Sic & apud Gætiles, & Hebræos. Et sicut apud nos sunt virorum, & mulierum conuentus, sic erant apud

eos. Apud Hebræos, (vt specialiter loquamur) erat diuersitas personarum: alia namque erant sæculares, alia diuino cultui dedicatæ, videlicet in templo. Ita est, etiam in præsentis populo Christiano.

Non omnium harum personarum quidam dicuntur catechumeni, alij neophyti, alij energumeni, alij apostata, alij pœnitentes, alij ministri, alij plebs sancta, alij vocantur Monachi, alij pagani, alij infideles, alij schismatici, alij hæretici, & alij vocantur Iudæi, seu Hebræi.

Catechumeni, dicuntur qui Sacræ fidei mysteria sunt edocti, & quid credere debeant instructi, nondum tamen salutaribus undis baptismi abluti, neque in Christo regenerati. Nempe in primitiua Ecclesia cum adulti Sacramētū baptismi suscepturi erāt: ante per aliquot tempora edocebātur circa faciæ fidei articulos, & quid piè de Deo sentiendum: Secundum circa Symboli Apostolorum regulā erudiebantur. Quamdiu ergo instituebantur his sacris documentis antequam baptismum perciperent: dicebantur catechumeni: vt legitur quod Beatus Martinus adhuc catechumenus, veste pauperem, & in paupere Christo contexit. Venitque id nomen Græcum a verbo catechizo, as, are: quod significat doceo, instruo in fide, & erudio, quo quidem Beatus Paulus vtitur ad Galat. 6. dicens, communice autem is qui catechizatur verbo: ei qui se catechizat in omnibus bonis.

Neophyti dicuntur: qui de nouo ad fidem sunt conuersi, & recens eius Sacramentis se addixerunt: quasi nouum fidei germen & noua planta, nouiterue plantati. Neos enim, Græcis, nouum dicunt: phiton vero plantam. Vnde Hieronymus contra Luciferianum. Nescis & Laicos & Clericos vnum habere Christū, nec alium neophitis, alium Episcopus esse Deū?

Et

Et Paulus scribens ad Timoteum, 1. capit. 3. prohibet neophytum in Episcopum ordinari. Non neophytum (inquit) ne in superbiam elatus. in iudicium incidat diaboli.

Energumeni dicuntur qui ab imundis spiritibus vexantur: & corporali afflictione torquentur, ita dicti ab *energo*, verbo Græco; quod agere significat & mouere. Apud Latinos vero, arreptitij, laruati, siue demoniaci appellantur. Quales fuit ille Corinthius qui propter incestum ab Apostolo traditus fuit Sathanæ in interitum carnis, ut spiritus eius saluus fieret, ut scribit ipsemet Apostolus 1. ad Corinth. 15. Quales & illi, quos Dominus noster in Euangelio & Discipuli eius à vexatione dæmonum virtute diuini nominis liberauit.

Apostate sunt, quia fide quam professi sunt discedunt, ad infidelitatem aut horrenda flagitia Dei legibus cetera publicè prolapsi. Ut qui fidem Christi abnegant: ad Iudaismum aut Mahometicam spurcitiam decumbentes, aut qui seditis libidinibus aut cupiditatibus ceteris se contaminant, incestuosi, notorii, concubinarij, venefici, magici, vsurarij: & alijs grauibus criminibus palam implicati. Ita autem dicitur nomine Græco ab Apostasia: quæ desertionem defectionemque a fide significat, quasi desertores castrorum Dei & ad hostiles acies transfuga. Inde apostatare, est fidem Christi susceptam deserere, & ab ea deficere: aut etiam a rectitudine æquitate atque iustitiâ discedere. Vnde Eccles. 19. Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes: & arguunt sensatos. Religiosi autem professi dimittentes habitum cum proposito non sumendi amplius etiam dicuntur apostatare: qui vero fugam arripiunt causa persecutionis vitandæ non sunt apostatare: ita doctissimus Galetanus super Sum. 2. 2. Diui Thomæ & etiam est communis opinio. fugit D. Petrus, su-

git D. Paulus & alij multi, & ipsemet Christus: sed non tempore passionis.

Penitentes sunt qui à grauibus quæ ante commiserunt peccatis pedem reuocantes, publicam in totius Ecclesiæ conspectu penitentiam agunt, petentes Christo reconciliari: & rursus ecclesiastico cæui (à quo per nequitiam sunt prolapsi) inseri atque coniungi. Nempè in prima Ecclesiæ constitutione plerumque ob enormia & infanda peccata, publica peccatoribus imponebatur penitentia: ad sui humiliatorem aliorumque exemplum. Ut de Beato Ambrosio memoria proditura est: quod Theodosium Imperatorem Romanum Ecclesiæ ingressum prohibuerit, donec dignam pro scelere perpetrato compleset penitentiam: quam ille humiliter suscepit & compleuit.

Ministri dicuntur, qui ipsi Pontifici aut Sacerdoti sacra facienti assistant ad sancti altaris ministerium; & quæ ad hoc aut aliorum Sacramentorum administrationem necessaria sũt, pro suo quisque officio subministrant. Et hi à nobis Diaconi dicuntur & Subdiaconi; de quibus paulo post amplior fiet determinatio. Quamuis & ministrorum nonne comprehendendi etiam nōnumquam soleant in minoribus ordinibus constitui: Quæritarij, Acolythis, Lectores, Exorcistæ, quod Superioribus ordinibus in rebus sacris etiam impendant ministerium.

Plebs sancta, Laicorum est multitudo, ut coniugatorum & vitam agentium civilem, qui non admittuntur secundum primariam Ecclesiæ sanctionem ad exhibendum altari sancto ministerium, tamen ad factorum ministeriorum cōtutum simul & participationem recipiuntur. A fide enim quam sunt amplexi non desierunt, neque a diuina lege per publica scelera exorbitauerunt: idcirco pro sui status ratione ad sanctam Ecclesiæ communionem pertinent.

Monachi sūt qui vitam diuiduam & quæ in curis agitur sæculi a se abdicant: & Deo in contemptu mundi & semotione a publico hominum cōgressu seruiunt, ita dicti a solitudine: quod solitariam, & a vulgi strepitu remotam degunt vitam. Habent & id nomen ab vnitare: quod repudiata multiplicitate negotiorum huius sæculi, ad vnitatem se colligant & singulares se Deo totos mancipent. Hi in primitiua Ecclesia Græco nomine the rapente, Latine cultores dicti sunt.

Pagani dicuntur gentiles, siue qui idola colunt: & nomine gentium in Scriptura nuncupantur, vt in Psal. 95. Quoniam omnes dij gentium dæmonia: Dominus autem Cælos fecit. Augustinus in prologo libri de ciuit. Dei, Interea cum Roma Gothorum irruptione agentium sub rege Alarico, atque impetu magnæ cladis euerfa est, eius euersione deorum falsorum multorumque cultores (quos vfitato nomine paganos vocamus) in Christianam Religionem referte conantes: solito æcerbius & anarius Deū verum blasphemare cęperunt. Et paulo post. Quorum quinque primi eos resellūt; qui res humanas ita prosperari volunt: vt ad hoc multorum deorum cultum (quos pagani colere consueuerunt) necessarium esse arbitrentur, & quia prohibentur, mala ista exoriri atque abundare contendunt. Inde paganismus, paganorum ritus. Ijdem à Græcis Ethnici dicuntur, quod Ethnos gentem significet, vt apud Marth. 18. legimus. Quod si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.

Dicuntur autem pagani a pagis, seu vicis rusticis, quod illos incolentes, & ab vrbium frequentatione remoti rariis veræ fidei Doctrinam audire ac percipere fuerint soliti, quæ potissimū in vrbibus ac hominum frequentia tradebātur. Et ideo tardius ab idolorum cultu reuocabantur, aut à Chri-

stiano ritu imbuti facilius ad pristinam idolorum culturam relabebantur, cum non adesset qui errantes corrigeret.

Infideles sunt, qui fidem Catholicam non tenent, neque in Deum credunt, sicut econtra fideles sunt, qui rectam fidei confessionem seruant. Inde infidelitas: incredulitas. Ita enim vtroque vocabulo vtitur Beatus Paulus 1. Timot. 4. & 5. speramus (inquit) in Deum viuum qui est Saluator omnium hominum, maximè fidelium. Et rursum. Qui autem suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit & est infidelis deterior. Est autem infidelium ratio, generalis admodum & multos complectens, nam pagani, infideles sunt. Agareni itidem & Turcharum populus infidelis. Iudæi quoque nunc adhuc suo ritui addicti: sunt infideles. Soli autem Christiani & qui legem Christi capefunt: fideles sunt, quiaquam debent amplectuntur fident.

Schismatici sunt qui vnitatem Ecclesie scindere nituntur: & eius sub vno Summi Pastoris Vicario collectionem, quemadmodum ij qui vero Pontifice Summo reiecto: alium sibi constituere anniterentur. Hinc schisma, dicitur scissura, seu diuisio Ecclesie: cum vna pars Christianorum vnum sequitur vt Summum Pontificem, & altera, alterum. Vnde scribit Apost. 1. Cor. 1. Rogo vt idipsum dicatis omnes: & non sint in vobis schismata.

Hæretici sunt qui pietati & rectitudini fidei contrariam positionem & rectam pertinaciter defendunt, aut eam primum adinuenientes: quales fuerunt impius Arius, & nefarius Sauellius, & cętera nigre cohortis turba, cum cæcis suis ducibus, quos sequebantur in errorum barathrū præcipitati. Inde hæresis est secta syncretitati fidei Catholicæ aduersa atque repugnans: quam tamen is qui fidei

suscipit signaculum pertinaciter defendit. Oportet (inquit Apostol. 1. Corint. 11.) hæreses esse vt hi qui probati sunt manifesti fiant. Et ad Tit. 3. Hæreticum hominem post primam & secundam correptionem, deu-

12. Iudæi dicuntur quicumque a Iacob descenderunt; a Iuda, præcipua duodecim tribuum ita nuncupati, qui & Israelitæ denominantur: quoniam ab Israel (qui & Iacob) sumpserunt originem: Idem etiam, dicuntur Hebræi, ad Heber filio Seth; a quo per Abraham sunt deducti. Aut etiam a nomine communi Heber; quod trāsfluuialem, siue transiorem signat, eo quod Abraham veniens a terra, & cognatione sua in terra Chanaan: Euphratem transferit, & transflumen habitauit, Ad nos itaque reuertamur.

Circa vero Clericos, nota quod duo nunc sunt genera Clericorum (loquendo de Sæcularibus) vnum Ecclesiasticorum, sub regimine Episcopali degentium. Alterum Acephalorum, idest, sine capite quem sequantur ignorantium; nam & circumquaque aberrantes sola vita vaga delectantur. Et ad imitationem veteris legis, dico, quod sicut ibi, scilicet, in templo erant summus Sacerdos vt Melchisedech, minores Sacerdotes, Leuitæ, Nathingel, luminum extinctores, Exorcistæ, Ianitores, & Aditiij seu Cantores: Super populum vero regendum erat Dux populi Moyses; & sub eo quos ipse constituerat, ad consilium lecto locuti sui: erant etiã Chilitarchæ, & Arcontarchæ, Petontarchæ, & Decontarchæ, idest millenarij, centenarij, quinquagenarij, & decani; chilas mille, Archien, Princeps. Et ita de alijs nominibus idem est iudicium.

Sic apud Christianos diuersitas huiusmodi reperitur. Adest Summus Pontifex, & caput totum primò, &

principaliter Christus. Dicitur autem Christus a Chrismate, quasi vnctus. Ipse autem vnctus est æternaliter a Deo præ consortibus suis, vt legitur Act. 2. Hinc est quod in veteri testamento Sacerdotes, & Reges, Christi, nuncupabantur, qui vncti erant vnctione temporali. iusta id Psalm. 104. Nolite tangere Christos meos. Hoc nomen, Christus, non est nomen proprium, sed est communis nuncupatio potestatis, Est enim commune nomen dignitatis. Sed hoc nomen, Iesus est proprium nomen Saluatoris, quo ab Angelo Gabriele in conceptione vocatus est. Luc. 1. Iesus, Hebraicè dicitur Messias: Græcè, Christus, vel Sotyr, vel Sophyr, Latine vnctus, vel Saluator, eo quod ipse saluum faciat populum suum a peccatis eorū; potestatem enim habet dimittendi peccata, vt ipse testatur; vel Saluator, quia ipse nobis potest dare salutem si eius præcepta serauerimus. Nam dicitur primo Timot. 1. Venit Christus peccatores saluos facere. Vbi glossa ait, quod nulla alia fuit causa veniendi Christo Domino, nisi vt peccatores saluos faceret. Hoc inquam nomen fuit impostum Saluatori nostro propter excellentiam sue legationis, quãuis enim in veteri lege plures hoc nomine vocati fuerint; tamen Sacra Scriptura Hebraica de solis illis facit celebrem mentionem, qui fuerunt figura huius; ex eo quod, & ipsi saluationem aut liberationem totius populi Dei a captiuitate ministrauerunt. Nam in exitu Israel a captiuitate Aegypti, Iehosua siue Iosue filius Num, erat Minister Moysis; & postea fuit successer eius in Ducatu populi; cui etiam Dominus dixit Deut. vltim. Tu introduces populum meum in terram quam promisi eis. Similiter in exitu eiusdem populi a captiuitate Babilonica, simul cum Zorobabel Principe fuit Iesus filius Iosedech Sacerdos magnus; vt patet 1. Esdræ 5. & Zacha. 1.

& hi redierunt Hebræos in patriam suam. Sed istæ saluationes aut liberationes fuerunt particulares, & in vno solo populo Iudæorum; noster autem Iesus totum genus humanum per totum mundum liberat; & non solum à captiuitate corporali, sed principalis a spiritali quæ est maximè hominis malum.

Denotat etiam nomen Iesus saluationem ex Latina eius prolatione, qua efficitur nomen bisyllabum: cuius prius syllaba Ie, duabus constat literis, sequens verò, sus, tribus literis. In prima ergo syllaba, denotatur Christi humanitas, constans ex anima rationali, & carne, duabus partibus eius. Secunda refertur ad diuinitatè Christi cui a triplici creatura debetur honor, Philip. 2. in nomine Iesu omne genuflectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Saluatio autem humani generis in duabus Christi naturis completa est: dicente Leone Papa in sermone natiuitatis Domini: nisi enim esset verus homo non præberet exemplum, & nisi esset verus Deus, non afferret remedium nostræ Saluationis. Iesus ergo tantum significat sicut Emanuel Hebraicum; Vel, sicut verbū caro factum est propter nostram salutem. Scribitur etiam a Latinis Iesus abbreviatum hoc modo, I H S. Et sic etiam saluationem significat, quia representat Christi passionem quam saluati sumus, nam litera media, H, Christum pendentem in Cruce figurat cum titulo superposito. Habet. n. tres lineas. Linea eius recta est lignum Crucis: linea curva corpus Christi: linea denique superior transuersa, est vt titulus Crucis. Duæ alie autem literæ extremæ significant duos latrones cum Iesu crucifixos, ita quod litera, I, quæ est linea recta significat bonum latronem, qui rectè iudicauit de Christo, & de se ipso. Luc. 23. Sed litera, S, tortuosa est quasi malus latro, qui blasphemauit Christum irri-

debat. Duo tandem puncta ex utroque latere, huius nominis scripta representant Virginem Mariam & sanctū Ioannem quorum vita tunc erat quasi in puncto præ nimia tristitia atque angustia.

Vocatur etiam principium, & finis α, & ω, & Hebræicè Emanuel, quod nobiscum Deus interpretatū est. Nobiscum est enim per præsentiam maiestatis, per participationem veritatis, & per vinculum charitatis, & per adimplerem veritatis.

Insuper vocatur via, veritas, & vita. Via in exemplo vel præcepto, veritas in promissione, vita in præmio. Et Sabbaoth, idest, Deus exercituum, Adonai quod est Domine. Athanatos, idest, immortalis. Kirios, idest, dominus. Theos, idest, Deus. Panagatos, idest, optimus. Omoufios, idest, vnus essentia, nomina sunt Dei non tantum personæ Christi, de consec. dist. 2. Ego. Item, dicitur hæres, quia hæres patris. Et dicitur Sacerdos, quia seipsum obtulit pro omnibus nobis, & omnia sacramenta Ecclesiastica constituit. Itē dicitur sanctus sanctorū, quia iustus & caput omnis sanctitatis & gratiæ quo omnes gratiæ deriuantur ad sua membra.

Rursus Christus vocatur secundū Isaiam cap. 9. Admirabilis, Consiliarius, Deus, fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis. Admirabilis, in incarnatione. Consiliarius, in integra rerū cognitione. Deus, in rerum creatione. Fortis, in rerum dispositione. Pater futuri sæculi, in meritorum retributione. Princeps pacis dicitur, quia fuit mediator Dei, & hominum: vel, quia confert illis pacem, quæ exuperat omnem sensum, cuius pacis non erit finis. Dicitur Deus propter vnica cum patre substantiam. Dominus verò dicitur propter seruientem creaturam. Deus, & homo dicitur, quia Verbum, & caro. Verbum dicitur, quia pater per eum omnia condidit siue iussit,

Imago Patris dicitur, propter patem similitudinis patris.

Vocatur quoque filius Dei Luc. 7. quod ex te nateetur sanctum vocabitur filius Dei, quia assimilatur Deo patri: tum in natura, quia Deus erat verbum: tum in potentia, quia omnia per ipsum facta sunt: tum in scientia, quia omnia quæ scit pater demonstrat filio Io. 5. vocatur vt diximus Emanuel, idest, nobiscum Deus .s. per incarnationem: Isa. 7. quia Verbum caro factum est: per conuersationem quia in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est: per sacramenti Eucharistie institutionem, quia dixit, ecce vobiscum sum vsque ad consumptionem sæculi, hæc sunt nomina ipsius Saluatoris.

Cognomina etiam habet, vt sunt Galilæus, Nazarenus, filius David, Crucifixus. Galilæus dicitur, a provincia in qua fuit nutritus, idest, a Galilæa, quæ interpretatur Rota vel transmigrationis, quia Christus in hoc mundo fuit quasi colonus, & transiens peregrinus; vel sicut viator declinans ad manendum, idest, nolens hic diu manere apud nos. Psal. 8. A summo celo egressio eius, idest, egressus eius a patre, regressus ad patrem, excursus vsque ad inferos, recusus ad sedem Dei. Dicitur filius David a parentela, hoc cognomen traxit quia assumpsit humanitatem ex progenie David cui sue rat promissus Messias: Et item quia regnum eius restaurauit cum omnibus virtutibus eius, humilitate, pietate, &c. Aliud cognomen traxit a Ciuitate in qua conceptus fuerat, Nazareth enim interpretatur flos, & Nazarenus floridus: de quo Genes. 27. Odor filij mei sicut odor agri pleni floribus. Ipse enim fuit candidus vt lilium, in natiuitate: rubeus vt rosa, in passione: Liuidus vt viola, in morte, &c. Aliud cognomen traxit ab euentu: quia in cruce passus fuit, ideo dicitur Crucifixus. Estque nomen victoris suæ

qua de Diabolo, & mundo triumphauit: multa istorum nominum ponuntur Mar. 16. Iesum queritis Nazarenum Crucifixum. Præter hæc habet quædam alia nomina officialia. Dicitur Angelus testamenti vel magni Consilij Isa. 9. Malach. 3. Et hoc ab officio annuntiandi, quia diuina misteria hominibus nunciauit. Dicitur Magister ab officio docendi Io. 3. quia docuit nos quid amemus, quid timeamus, quid queramus, & quid caueamus. Dicitur medicus ab officio sanandi Mat. 9. quia ipse est qui sanat omnes infirmitates nostras. Psal. 102. Dicitur etiam aduocatus, quia interpellat pro nobis apud Deum 1. Io. 3. allegans, & Dei misericordiam & nostram miseriam. Hic ergo est Princeps, Dominus, Pontifex, & Deus noster.

Deinde adest populus Christianus: Et de populo alij sunt laici, alij clericales, qui in Ecclesia deseruiunt, vel ipsam regunt. Laici, dicuntur quia laos Græcè, Latine populus dicitur, siue populares: sed de his non erit sermo. Clericales dicuntur a cliros Græcè, Latine, fors, quia Clerici, in sortem electi sunt: nam eos Deus potissimum delegit ad seruitium suum, vel quia clericus a Deo est electus & fortitus vt sibi seruiat.

Horum alij sunt seculares, alij regulares, qui in monasterijs vitam sub regulam ducunt, vt faciunt Monachi, isti enim singulariter viuunt: monos Græcè, Latine singularis dicitur. Monachi subdiuiduntur, sed nihil ad nos spectat pro nunc.

Ecclesiasticarum personarum, duo item sunt genera. Aliud est dignitatis. Aliud ordinis. Dignitatis, vt Papa, Patriarcha, Primas, Archiepiscopus, siue Metropolitanus, Episcopus, Archidiaconus, Archipresbyter, & Prepositus: quamuis omnes qui præsunt generaliter Prepositi ritè vocentur. Extra de verborum significatione: quamuis.

In choro verò personæ sunt decanus, subdecanus, cantor, siue præcentor, succentor, Thefaurus siue sacrista. Et huiusmodi. Dignitates autem, & ordines quoque a lege originem, & exemplum traxerunt. iuxta id Ps. 44. Cõstitutes eos Principes super omnem terram. Ad duo tenentur istę personæ clericales vt dignoscantur ab alijs, scilicet, ad habitum, & ad coronam.

De habitu, & corona Clericali omnium Clericorum tam Regularium quam Sæcularium. Cap. 32.

Clericorum habitus debet esse honestus. dist. 41. per totum, & in ca. Clerici officia. de vit. & hon. cler. vbi dicitur quod coronam, & tonsuram habeant congruentem, indumenta clausa desuper deferant: nimia breuitate, vel longitudine non noranda: in his enim duobus, scilicet, habitu & tonsura, consistit habitus clericalis. vt patet lib. 3. de cleric. coniug. & Glos. ibidem cap. 1. aliter perdit omnia priuilegia clericalia. Quod autem inhibuerit in Leu. 19. dicens neque in rotundum attõdetis comam, nec rade tis barbam: id erat, quia Ægyptiorum Sacerdotes hoc faciebãt Idololatricę in venerationem Idolorum suorum. Item quod Deut. 22. dicit: vt viri nõ induerentur vestibus mulierum, nec è conuerso: fuit eo quod illi in Venerationem Deę Veneris hoc faciebant, & alij in venerationem Martis, & Dei Priapi. Pannis verò viridibus, & rubeis non vtantur: non annulos portãtes, nisi quibus competit ex officio. More autem Ecclesię Gallicanę non deferunt vestes ungas Clerici, nisi in Ecclesiã rãtũ (& male) nõ ad diuina recitanda incedunt. Claustralis verò iuxta regulam sui ordinis. Vnde Grifogonus super verbis Is. 1. lauamini mudi estote, ait. Seruus Dei non debet habere vestimentum ad decorem visionis, nec ad molliem, seu delicatam

tionem carnis: sed ad tegumentum nuditatis. Ideo Apostolus 1. Timot. 6. Habentes vestitum, & quibus tegamur (ait, & nõ dicit, quibus ornemur) his contenti simus. Vnde Isaac Abbas Sirię ait: qui diligit splendida vestimenta, cogitationes humiles habere non potest, quia cor, exterioribusfigurationibus conformatur. Et secundum Greg. Nemo vestimẽta præciosa querit nisi ad inanem gloriam, nec aliquid induit vestimenta præciosa vbi ab hominibus videri non potest. Vnde ille Diues de quo in Euangelio legitur Luc. 16. ex nullis alijs causis damnatus est, nisi, quia quotidie epulabatur splendide, & induebatur purpura, & bisso. & Autor libri cuius titulus est, Lauachrum conscientię c. 1. ita ait, legitur quod, qui primus vtiebatur purpura a fulmine est percussus: & sic obiit. Ludouicus Imperator anno Domini 830. statuit in Synodo multorum Episcoporum sub Greg. 4. vt nullus clericus aut Episcopus vestes portaret præciosas, sericas, purpureas, nec aliquo præcioso ornamento decoratas: neque gemmas in digitis, nisi dũ sacra facerent: hæc inquam omnia sunt incontinentiæ signa. Ex Plat. in vita Greg. 4. & prius Stephanus, idest anno Domini 257. Præter ad altare.

Item Clerici debent portare duplicem habitum, siue ornati esse debent duplici ornamento, scilicet, interiori, & exteriori. Ornamentum interius consistit in virtutibus, in quibus debent communem populum præcellere, aliã vilissimam sunt: quia vilissimum est qui præstantior, idest, dignior est, nisi etiam præcellat alios scientia, & sanctitate 1. q. 1. vilissimus. Debent etiam clerici, & Sacerdotes specialiter præ alijs esse charitatiui, compassiui, humiles, beniuoli, patientes, & continententes præ omnibus, & sic non solũ interius debent esse ornati virtutibus, sed etiam exterius, tamquam lucerna super candelabrum posita lucere de-

bent

bent in exemplum vniuersis. Exterior enim ornamentum consistit in bono regimine sui ipsius. Debent enim clerici aures, oculos, linguam, & omnia membra corporis sui sub freno castitatis, & modestiæ exercere, vt nō sint leues in moribus, nec prouisi ad risū, nec curiosi, nec verbosi, nec in eis aliquid appareat quod cuiuscunque possit offendere aspectum. Secundō exterior ornatus Clericorum consistit in habitu decenti vt, scilicet, deferant vestes non incisas, vel regulatas, neque varij coloris, &c. (vt diximus:) neque nimis longas, nec minus breues: extra, de vita & honest. cler. Non enim munditiam vestium, sed cordis, a nobis Deus requirit.

Item ornamenta Clericorum consistunt in largitione eleemosynarum, & victualium sobria, & honesta sumptione, obseruando ista sex in mensa, quæ habentur 44. dist. continua. Primum, vt vita absentium non mordeatur; Secundum, vt præsentem non irideantur. Tertium, verba inania, & sæcularia non recitentur. Quartum, vt verba sacre scripture legatur. Quintum, vt cibum non nisi ad sustentationem sumatur. Sextum, vt in principio, & in fine Deo laudes referantur: qui nobis tam necessaria tribuit, & procurat sine magno nostro labore, & cura. Vnde Vgo ait: si viuimus de annona Christi, iustum est, vt laboremus in seruitio Christi, & de reliquis mensarum nostrarum cibemus Christum in suis pauperibus: de quibus dixit Mat. 25. quod vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. Pro quo notatur, quod manus Sacerdotum, oleo innunguntur vt nihil temporale eis adhzreat, sed totum per largitatem eleemosynarum effundant. Vnde Bernardus ad Hereticum Zenoponē, clamat penuria pauperum, clamant nudi, & famelici, dicite Pontifici inferno, quid faciat aurum, quid conferunt mutatoria vestium in parieti-

bus extensa. Nostrum autem est pauperum, & nobis crudeliter subtrahitur, quod vos inaniter expenditis. Item Bernardus ad Fulconē ait: quidquid præter necessarium victum, de altari retines, tuum non est, rapina est, & sacrilegium. Item Christo. Diuitiæ Ecclesiarum sue beneficiorum, non sunt propria nostra, sed Dei, omnes enim nos voluit esse dispensatores, non dominos: Et etiam quia stipendia Ecclesiastica, sunt panes pauperum, iuxta concordem sententiam sanctorum patrum nullo discrepante; Non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus, id est, meretricibus, & Histrionibus. Nam ait Hieron. Qui dat Histrionibus, & meretricibus, immolat dæmonibus; Et in hoc Sacerdotes vigilare debent cum Christo in oratione, & non cum Iuda in cupiditate: quia Iudas alijs Discipulis dormientibus vigilauit, vt Dominum suum traderet propter pecuniam habendam; Sicut nonnulli Sacerdotes & Curati aliqui faciunt; qui si vocantur a diuitibus cito & statim vadunt: si vero a pauperibus, fingunt se occupatos esse, & non veniunt.

Claustales autem debent incedere iuxta formam sue sanctæ Religionis, nempe si Monachus Cassinensis, totus incedit vestibus nigris; Similiter faciunt Seruite, licet non eodem modo. Alij vero albis vestibus vtuntur vt Monachi de monte Oliueto nuncupati. Alij deserunt vestes partim albas & partim nigras vt Dominicani, & Augustiniani. Alij celesti colore, vt Cruciferi. Alij celesti, & albo colore vtuntur, vt Canonici sæculares Sancti Georgij in Algala. Alij vtuntur panno ruuido, vt Franciscani: & alij aliter. Qui incedunt albo colore hoc faciunt in signum munditiæ & puritatis, & obedientiæ, quæ omnia præcipit illa regula sub qua viuunt, nam non comedere carnes, seruit vt puriores, & mundiores

diores sint in anima. Qui nigris vestimentis induuntur, faciunt id in signū penitentiam, & mortificationis vt mortui mundo, Deo viuunt: Manicæ autem prolixæ vt porrant nonnulli Clerici, vt Seminarijstæ significant perseverantiam in bono incepto: nam manibus, & brachijs operamur. Si sunt autem latæ, vt portant Monaci, significant charitatem illos induere debere. Quæ autem celesti vtuntur colore, id faciunt vt sciant se mundum deseruisse, vt semper intenti sint ad celestia. Qui vero subtus albis vestibus vtuntur, & supra nigris, id agunt vt intus in anima sint candidi, puri, & casti, desuper vero, vt corpora sua per penitentiam castigant vt tandem perveniant ad regna cælestia. Qui vero albo colore, & fulgine vestiuntur vt Carmelitæ, est quia cum fulgineus color, magis adhereat nigro quam albo, ideo etiam notatur in illis penitentia, (sed secreta, & sine ambitione vt denotat ille color) & munditia in illis religiosi requiri debere. Qui vero cælesti desuper & albo colore subtus vestiuntur significat quod per munditiam & castitatem internam ad cælestia regna in fine pervenient. Franciscani autem ita vestiuntur illo panno ruvido; vt noetur in illis perfecta paupertas cum sit minoris valoris.

Zona autem siue Cingulum omnium horum Religiosorum significat castitatem qua pollere debent. Calciamenta, imitationem Sanctorum exemplorum. Ephes. 6. calciati pedes in præparatione Evangelij. Scapulare significat obedientiam, quæ est iugum Christi. Matth. 11. iugum enim meum suave est. Horum autem religiosorum quidam sunt mendicantes, (qui sunt quatuor) alij non mendicantes.

Ordines mendicantium in Veter. Test. sunt figurati Zaccar. 6. vbi Propheta ait: ecce quatuor quadrigæ egredientes de medio duorum mon-

tium. In quadriga prima equi ruffi, idest, Franciscani, propter ardentem charitatem; In quadriga secunda equi nigri, idest, heremitani, ob stabilitatē in bono; In quadriga tertia, equi albi, idest, Carmelitani, propter eminentem castitatem. In quadriga quarta, equi varij & fortes; & quærebant ire & discurrere per omnem terram; quod intelligitur de prædicatoribus, pro vt Alexander Papa I V. declaravit, dicens: hi sunt viri probati in lege Domini, fratres ordinis Diui Dominici, efficaces quidem in opere, atque potentes in sermone, qui vbiq; per totum mundum, ipsorum ora intonant, velut tubæ; & in omnem terram exiit sonus eorum: & vsque ad fines terræ quæ salutifera verba sonant. Significantur per equos varios isti Dominicani, quia vtuntur vestibus nigris & albis. Suusque Generalis vocatur Magister, quia Honorius Papa sic scripsit D. Dominico. Nam bis dixit scribe fratri Dominico. Tertio dixit scribe Magistro Dominico, sicut ubet Dominus.

Quoniam autem facta fuit hic mentio de Monachis, notandum est quod Monachi debent esse in Monasterio, & flere sua, & aliorum peccata 16. qu. 1. & ideo prohibetur illis habere curam animarum. Tamen dicas quod si regimen populi ab Episcopo committitur Monacho cum Abbatis licentia; tunc potest celebrare huiusmodi officium § 8. distinct. cap. 1. Tria autem statuuntur in capit. placuit. 16. quæst. 1. de Monachis. Primum, est vt Monachus debeat esse singularis: quia Monachus Græcè, Latine singularis, idest solitarius dicitur. Vnde Monachus per omnia singulariter agere oportet. Secundum, vt penitentiam nulli tribuat, nisi fratri (vel nisi sibi inueniat Textus) vt iustum est. Tertium, vt mortuum non sepeliat, nisi Monachum in Monasterio suo, secum morantem: vel si aliquem adue-

nien-

nientem Christianum ibidem mori contigerit. Sed dicit aliquis quare hoc præcipitur? Respond. *ibid.* capit. nemo, quia nemo (inquit) potest ecclesiasticis obsequijs deseruire, & distractionem monasticam seruare: nam distractionem monasterij tenere non potest, qui in Ecclesiastico ministerio quotidie cogitur permanere. Vnde in cap. 4. monachus. dicitur, quod monachus non docentis sed plangentis habet officium. Hinc est quod extra Vrbes vt plurimum moratur. Etenim in capite illo, si cupis, dicitur: si cupis esse id quod diceris monachus, id est, solus; quid facis in vrbibus, quæ vti que non sunt solorum habitacula, sed multorum? Hodie tamen aliter obseruatur, nam & habitant intra vrbes, & sepeliunt mortuos extraneos, & audiunt confessiones, & alia quæ non licebat antiquitus, vt ead. cap. 13. Agapitus. Item prohibetur cap. 20. quod Monachus non potest esse defensor, iudex, aduocatus, vel procurator secularium negotiorum; nisi de Superioris licentia. Item monachus non debet esse ociosus, sed semper legere, vel manibus operare; sicut laborabāt Apostoli, quamuis de sua prædicatione viuere possent. Monachus igitur instrumenta sibi necessaria facere debet: hortos colere: arbores inferere: apibus aluearia fabricare, & earum opera attendere: (hinc est quod Carthusiani, & Camaldolenses circa cellam habent suos hortulos) & retia tenere pro piscibus capiendis: libros scribere: vel componere; vnde in *Ægypto* non recipiebatur monachus, nisi in aliquo opere esset peritus. Ait *Calisianus* in libro nono de institutis Cænobiorum quod propterea agebant non solum vt ille posset ex lucto suæ artis viuere, sed multo magis & principalis, quia intelligebāt sine aliquo corporali exercitio, non posse vitare vitium accidiæ, & otij fons, omnium vitiorum iuxta illud

Oria si tollas periere Cupidinis artes.

Nā cum paucissimi sint qui sciunt, & valeant tota die vacare contemplationi, orationi, & lectioni, & permixtè insipientes, oportet quod incidant in accidiā, qui non vacant quotidie alicui exercitio corporali. Et quidam ex illis qui non indigebant lucro propter lucrum, quia dactilis, & aqua contenti erant, tamen laborabant facientes plectas, id est, nexu ex virgulis vel papyro, & hoc exercitium faciebant quotidie sic laborando & incipite anni, comburebant, & faciebant alias vt sic liberi essent ab accidia. Vnde cum Sanctus Antonius tentatione accidiæ vexaretur, cepit clamare ad Dominum dicens: Domine volo saluus fieri, sed non permittunt cogitationes meæ, & statim vidit iuuenem, quendam facientem sportas, deinde surgere ad orandum, & iterum post parum reponentem se ad laborandū. Dumque plures alternatis vicibus ad vtrumque se posuisset, demum dixit ille iuuenis (qui erat Angelus) sic facito & saluus eris. Hæc in vitis patrum.

Monachi insuper non vagentur: lauent peregrinorum pedes, vt patet de consec. distinct. 5. numquam. Monachi olim non erant Clerici. 16. qu. 11. generaliter. Hodie tamen ordinantur, & sunt Sacerdotes: quod fuit concessum à Siricio Papa vt ait Platina: deinde ab alijs confirmatum. Notat insuper gloss. in cap. nobilis: de purgatione canon. §. ingenuus non est: quod per Monachatum, quis nobilitatem amittit, vt etiam patet. 27. qu. 2. scripsit. Nobilis ergo professus, non se extollat quia ex nobili genere, & familia sit ortus, cum omnes æquales religio faciat. Duo vel tres Monachi faciunt collegium Monachorum, extr. de elec. cap. 1. Secundum leges tres. ff. de verbor. signific. Nerarius. de Eccl. offic. Sex autem sunt monachorum genera secundum *Isid.* libr. 2. cap. 1 §. quo.

quorum tria optima, reliqua vero ter-
 rissima, atque omnimodis vitanda.
 Primum genus est Cœnobaritarum, id-
 est, commune viuentium instar San-
 ctorum, qui temporibus Apostolorum
 communia omnia habebant, sua
 vendentes & cetera. Secundum genus
 est Heremitarum qui procul ab homi-
 nibus recedentes deserta loca petunt
 ad imitationem Eliæ & Ioan. Baptis-
 tæ, herbisque tantum arescentibus
 victantes, aut solo pane, aut fructi-
 bus cœrenti sunt. Tertium genus mo-
 nachorum, est Anachoritarum, qui
 iam cœnobaritali conuersatione perfe-
 cti, includunt semetipsos in cellis pro-
 cul ab hominum conspectu remotis,
 nulli præbentes accessum, sed in sola
 contemplatione diuina viuentes per-
 seuerant. Sed isti examinatione cœno-
 baritarum probati in omnibus discipli-
 nis Monasterij per 30. annos, ad hanc
 contemplationem per obedientiam
 eliguntur. Quartum genus est qui se
 Anachoritarum imagine blandiunt,
 isti dedignantur se subdere ebedien-
 tiæ seniorum, & expectant cellas sepa-
 ratas, & solitarij sedere desiderant, vt à
 nemine laessiti, humiles existimen-
 tur. Quintum genus est circumcellio-
 num, qui habitu monachorū vsque-
 quaque vagantur, venalem circum-
 ferentes hypocritism, circumeuntes
 prouincias, nusquam mansuri, nus-
 quam stantes, opiniones suas habent
 pro Deo, philacteria sua magnifican-
 tes, gloriam captantes ab homini-
 bus. Sextum genus est Sarabitarum, qui
 constituunt sibi cellas, easque falso
 nomine monasterij nuncupant, libe-
 ri ab Imperio seniorum arbitrio suo
 viuunt, ceteratim in operibus laboran-
 tes, non vt distribuunt egenis, sed vt
 acquirant pecunias quas recondunt,
 vt fecit Ananias.

Nota, quod omnes isti religiosi tam
 Monachi quam Mendicantes, & alij
 debent incedere iuxta professionis sue
 regulam: nec in vestibus lasciuire de-

bent, quod ad omnes Clericos perti-
 net tam professos quam non profes-
 sos: nam Clerici qui lasciuunt vesti-
 bus, epitimio tradidi debent, id est, su-
 spensionem vnus septimanæ 21. quæst.
 4. capit. 1. qui Religiosi omnes com-
 muni vocabulo fratres dicuntur, quæ-
 uis Monachi inter se vocentur, dom-
 ni. Apræ autem fratres nominari de-
 bent, quia ab vno patre Religionis
 suæ, puta Benedicto, vel Dominico,
 vel Francisco, & huiusmodi habent
 originem; & sub vno patre Prælato
 suo militant qui antiquitus Abbas,
 nunc etiam a quibusdam Abbas dici-
 tur qui interpretatur Pater: & etiam
 dicuntur fratres, quia in vna domo
 & forma viuendi se habent vt natu-
 rales fratres: Et his nouem gaudere
 possunt priuilegijs. Primò, quod indu-
 bitanter purius viuunt, quam ij qui
 sunt in sæculo. Secundò, quod quie-
 scunt securius. Tertio, quia orant fre-
 quentius. Quarto, quod cadunt rari-
 us. Quintò, resurgunt facilius. Sex-
 tò incedunt cautius. Septimò, quia
 moriuntur confidentius. Octauò,
 quoniã purgatur citius. Nondò, & vlti-
 mo, quia copiosius præmiantur. Ec-
 ce, nec oculus vidit, nec auris audi-
 uit, nec in cor hominis ascendit, quæ
 præparauit Deus diligentibus se, id-
 est, bonis, Sanctis, & Perfectis Reli-
 giosis e contra, quattuor mala incur-
 rit qui ab istis congregationibus (quæ
 do ibi sunt) recedunt. Primum est,
 quia a Spiritu sancto non viuificatur.
 Anima enim non viuificat membra sepa-
 rata, sed coniuncta. Secundum est,
 quia a Diabolo citius superatur. Nam
 secundum Greg. columba ab agnine
 separata, ab Accipitre rapitur, ouis à
 grege diuisa, cito a lupo deuoratur.
 Diabolus enim semper desiderat sin-
 gulare certamen, quod significatum
 est in Goliath. Tertium est, quod a gra-
 tia Dei vento tentationis extinguitur.
 Vna enim candella cito a vento extin-
 guitur, non sic multa cõiuncta. Quar-
 tum

tum est, quia citius aduersitatibus frangitur, vna enim virga cito frangitur, non sic multæ simul ligatæ: vt patet exemplo Siluri, qui cum in oriturus esset & 70. filios relinqueret fasciculum hastilium singulis porrexit, ac confringere iussit, cū nullus id præstare posset, ipse singulatim fascim vnum post alterum excimens fregit: docens eos, iunctos quidem inter se, vires habebituros ac perduraturus: sin autem disiungerentur: infirmos fore, similiter si essent discordes. Plutar. libro de scite dictis.

Secundo nota quod religiones omnes triplici vocabulo sunt insignitæ, scilicet, Nomine Religionis, Ordinis, & Regulæ. Dicitur vnaquæque Religio, quia ibi religiosæ, & piæ viuunt. Dicitur ordo, quia ibi omnia sunt ordinatè disposita, atque ordinatè ducitur vita. Dicitur regula, eo quod rectè ducit, nec aliofsum nos trahit, quam ad rectitudinem. Vel vtraliq; dicunt, regula vocatur eo quod religiofos regat, vel quod normam viuendi præbeat, vel prauum cor corrigat, ex Iliodoro libro 6. etymologiæ cap. 16. Religio secundum Cic. libro 1. de natura Deorum a relegendò deducitur. Qui (ait) omnia quæ ad cultum Deorum pertinerent, diligenter pertractarent, & quasi relegerent, & ita Religiosi sunt dicti Religiosi a relegendò; contra Lactantius a relegandò religionem dictam libro 4. asserit. Hoc inquit, vinculo pietatis adstricti Deo, & relegati, sumus: vnde ipsa Religio nomen accepit, non (vt Cicero interpretatus est) a relegendò. Ergo religiosi sunt adstricti Deo.

His itaque stantibus deferrat vnusquisque Clericus, vestes suo ordini congruentes quemadmodum olim Generali Concilio Colonien. cautum est ex c. cler. de vita & honestate cleric. & sunt verba Hierony. dicentis: pudet siquidè nos cum videmus prodire clericos perinde atque sæculi mi-

lites amictus, vel qui sint vt fæminæ compti, & 1. q. 1. dicitur. Omnis iustantia & ornatura corporalis a sacramento ordine aliena est. & cap. 3. ead. dicitur. Quod Episcopi, Presbyteri, Diaconi, sæcularibus indumentis non deberent vt nisi vt condecent, tunica Sacerdotali: neque in ciuitate, neque extra: quia sicut mulier orans in Ecclesiam non velato capite, deturpat caput suum. 1. Corin. 11. Ita Sacerdos sine operimento deturpat Sacerdotiũ suum: quod si contrafecerit communionem priuetur. & cap. sequen. 5. præcipimus: vbi dicitur, quod debent priuari beneficio. Clerici portant pileum cornutum in modum crucis, & ratio est, vt semper ante oculos Christi passionè cogitent. A quibus dicitur quod illa pars, siue illud brachium quod absconditur, significat pedem crucis qui iacuit sub terra. At, quo ratione id ferunt ignoro, cum illa pars sinistra in qua situm est, non significet partem inferiorem præcipuè, cum illud cornu sit ita dispositum a futuro vt possit complicari. Religiosi omnes præter clericos regulares, & canonicos sæculares sancti Georgij in Algala, portant cuculos qui totum caput circumdat & operit, vt sciant se esse mortuos mûdo.

Circa vero coronam Clericorũ tria attendenda sunt, scilicet, capitis abrasio, capillorum detruncatio, formæ circulatio. Tria sequuntur ad capitis abrasionem, scilicet, munditiæ conseruatio, deformatio, & denudatio. Munditiæ conseruatio, quia ex capillis sordes in capite aggregantur. Deformatio, quia capilli sunt ad ornatum. Tonfura ergo significat mundam, & non formabilem vitam, idest, quod Clerici debent habere munditiam mētis interioris: & non formabilem vitam, idest, non exquisitum habitum exterioris. Secundum Dionys. in Ecclesiæ hierar. Rasura capillorũ, significat quoque depositionem omnium temporalium. Clerici enim victu & vestitu cō-

renti, omnia communia habere debent 12. quæst. 1. Ceticus. Hoc idem significat in abrasione capillorum Monialium. Et iuxta Apost. 1. Cor. 11. comam nõ nutriãt, sed caput in modum spheræ desuper radant 23. dist. Prohibitã. Quod etiam Anacleus anno Domini 159. in suis decretis posuit. Et ratio est: quoniã laicis, & hominibus puris & simplicibus; virtutis, honestatis, pudicitia, & grauitatis exẽplar esse debent. Denuatio autem ipsa superioris partis capitis nullum debere esse medium inter nos & Deum demonstrat, vt reuelata facie gloriã Domini libetẽ contemplerur.

¶ Circa detractionem capillorum, notatione dignum est, illam significare, quod Clerici omnes superfluas cogitationes, & etiam temporalia debent a mente abscindere. Monachi autem & omnes fratres religiosi, mendicantes non tantum coronas amphiores portant, sed & radunt totum caput, quia magis a se omnia abiecerunt quam clerici sæculares propter votum paupertatis; & vt iidem ostendant se mundum contempnisse, ac illi renuntiasse, nonnulli radunt etiam barbã, quæ secundum Glos. est iudicium discretionis, maturitatis, virilitatis, & alectitatis: quasi dicant cũ Diuo Paulo 1. Cor. 4. Nos stulti propter Christum, & hoc vt verificetur quod dicitur ibidem. c. 1. Quod stultũ est Dei sapientius est hominibus.

Abtonso igitur capite, & patentibus auribus, incedere debent, ne capilli crescendo aures operiant, & oculos impediãt. 23. dist. non liceat quoniam prouidendum est ne sæculares cogitationes, aures, & mentis oculos impediendo, nos ad sæcularia trahãt. Vnde Capillos super aures tõdeamus vt quinq; capitis sensus expeditos ad Dei seruium habeamus. R. Cõ ergo dicitur ad Ezechielem cap. 44. Sacerdotes caput suum non radant: neque comam nutriant: sed ton dentes atton-

dant capita sua. Si quidem vt ait Gre. in past. lib. 12. c. 18. Capilli in capite, exteriores, sunt cogitationes in mête.

Circulatio autem fit propter multa. Primo in signum quod Christus Rex noster seipsum in ara Crucis oblaturus, spineam coronam portauit. Vnde & nos qui desideramus saluari per eandem passionẽ, Dominicã passionis signum, idest, coronam, in verticibus nostris portamus, vt sicut illo pro nobis, sic & nos pro illo irrisiones, & opprobria paratos esse libenter sufferre monstramus. Fit etiam, quia hæc figura non habet principium, neque finem. Per quod datur intelligi, quod clerici sunt ministri Dei, qui non habent principium, neque habebit finem. Insuper quia hæc figura non habet angulum: per quod significatur: quod clerici non debent habere sordẽ in vita: quia vt ait Bernar. vbi angulus, ibi sordes. Et significat etiã quod debent habere veritatem in doctrina, quia veritas angulos nõ amat, inquit, Hierony. Item, quia hæc figura omnium figurarum est pulcherrima. Vnde in hac Deus cælestes creaturas fecit, per quod significatur, quod Clerici debent habere pulchritudinem interius in mente, & exterius in conuersatione. Rursus, hæc figura est simplicissima, vnicaenim linea clauditur, & Clerici debent habere simplicitatẽ columbæ. Mat. 5. Estote simplices sicut Columbæ. 6. q. 1. ex merito. Item, coronã demonstrat Clericos specialiter esse regnum Dei. Ipsi namque secundum Hier. 12. q. 1. duo sunt. Sunt Reges, & Sacerdotes, idest, Regales Sacerdotes. Et sunt Reges, idest, & alios in virtutibus regentes: & ita in Deo regnum habent: vt Bedã ait in Hist. Anglorum. Ideo in signũ quod sint Reges portant coronam in capite, scilicet, clericam ad modum coronæ, vt appareant quod habeant auctoritatem super populum, ut in ueteri lege habebant ipsi reges, qui & unge-

bantur, vt ab alijs discerneretur quæ admodum & hodie vnguntur Sacerdotes, propter eandem causam. Regant ergo prius seipfos, superando vitia, & passionem omnes, & ita bene populum regent. Rasura capitis Clericorum etiam hac de causa fit, quia cum Beatus Petrus in Antiochia prædicaret, abraferunt fumitatem capitis in contumeliam nominis Christiani & Dominicæ passionis: quod quidem hodie in honoré toti Clero traditur.

De clericis autem impuberibus, & adolescentibus quorum vita, quia semper ad malum prona est, statuitur, 12. q. 1. omnis ætas. quod in vno conclau manere debet, deputati probatissimo seniori, qui magister sit doctrinæ, & testis vitæ eorum. Hinc puto emanasse seminatioium origo: & habetur hoc ex Concil. 4. Tol. ca. 23. vide etiam sum. Concil. & Conc. Trident. sess. 23. cap. vlt. In recipiendis his clericis, requiritur ætas 12. annorum. Concil. Trid. sess. 23. c. 8.

De Vita, & honestate Clericorum. Cap. 33.

Quoniam Clerici debent præ omnibus vita, & honestate fulgere, ideo de his duobus ex libro 3. decretal. tit. 1. nunc decreuimus ut in titulo agitur sum. im. pertractare. Nota primum quod uerbum, siue dictio illa *vita* concernit necessaria ad uictum clericorum. Verbum autem, siue illa dictio *honestate* concernit ipsos respectu morum. Continet autem titulus iste 16. ca. In primo autem capitulo agitur quod cum celebrantur diuina, clericus debet esse diuisus a populo. Capituli huius paraphrasis, est huiusmodi. Laici non debent sedere in choro inter clericos, quando cantantur diuina officia, sed in sancta sanctorum. Hoc ex Concil. Maguntino sumitur.

Ratio autem quare patres fecerit

hunc can. est vt liberius clerici intendant diuinis officijs, vt de consec. dist. 2. Sacerdotum. Duo ergo notantur ex hoc capitulo primo, scilicet, quod laici inter clericos sedere nõ debent. Secundò, quod Ecclesia debet habere duas partes, scilicet, chorum, qui per cancellos diuiditur ab altari, & sancta sanctorum, id est, partem inferiorem Ecclesiæ, quæ vulgariter dicitur, nauis Ecclesiæ. Est etiam vestibulum, scilicet, inter altare & principium nauis Ecclesiæ, ubi sunt regulariter gradus vestibuli, quod dicitur a ve, & stando, quia ibi multum ad adorandum stamus.

In secundo capitulo dicitur (& est ex Concil. Pictauien.) quod clerici arma portare non debent, nec esse vsurarij.

Ex hoc cap. notatur quod armorum delatio clericis est inhibita, in tantum quod contra facientes grauius peccant: hoc colligitur ex eo, quia tale delictum est excommunicatione dignum: vt dicitur in præsentis capitulo; sed excommunicatio non infertur, nisi pro graui crimine, vt in c. nullus, & in c. nemo. 11. q. 3. & 23. q. vlt. clerici. & c. quicumque ubi dicitur, quod sine iusta causa non debent portare arma. Iustam causam, intellige, si per loca periculosa transitum faciant, tunc possunt portare arma ad terrorem latronum, licet percutere non debeant, arg. 23. q. 3. Maximianus. Aliter portare non debent. Si tertio admoniti nõ desisterint, perdunt priuilegium illius canonis. 17. q. 4. Si quis suadente.

In tertio capitulo illius tituli dicitur, quod presbyter, qui habet populum, debet etiam habere clericum qui secum cantet, & in alijs hic expressis, cum iuuet. Casus est talis. Statutum fuit in Concilio Martensi quod quilibet rector Ecclesiæ habeat clericum, qui secum cantet, & Epistoiam, & lectionem legat, & qui possit docere pueros, & parochianos suos monere.

vt mittant filios suos ad discendam fidem catholicam, id est, Symbolum. Apostolorum, quos ipso doceat diligenter, & cum omnicastitate: quæ instructio dicitur p̄nc, doctrina Christiana.

Ex hoc cap. tria notantur, primò, quod duo ad minus debent esse in Ecclesia. Secundò, solus Presbyter non debet diuina officia celebrare. Tertio, Sacerdotis interest docere parochianos suos Symbolum, & eos inuitare ad fidem, id est, doctrinam Christianam. In capitulo quarto ex Gregor. 9. colligitur, imò ibi dicitur, quod si aliquis ex clericis comam relaxauerit, scilicet, in contemptum Ecclesiæ anathema sit.

Nota illud verbum, relaxauerit, ergo quis habitum simul susceptum dimittere non debet. 20. qu. 3. procliuis. nisi ex iusta causa, 1. eo. clerici.

Cum verò ait, anathema sit, exponitur, id est, fiat; non enim est excommunicatus ipso iure. 30. dist. quasi per totum.

In capitulo quinto ex Concilio Carthaginensi, dicit: paucis verbis: Clericus neque comam neque barbam nutriat. Intellige tu nisi ex iusta causa, scilicet, ex timore: imò de tonso capite, & patentibus auribus incedere debet 23. dist. non liceat. Audi August. de malis clericis in libro de contemptu mundi. Quisquis igitur ad sortem Domini vocatus cum comam nutrit, & capillos radere, vel rondere erubescit, profecto non se de Dei, sed de mundi sorte testatur. Quanto enim quis crines plus fouet, tanto cor suum non in cælis, sed in terra fixum esse ostendit. Extirpetur igitur præsumptio talis, ne (quod absit) a Deo expellatur eius oratio. Hæc ille. Item Diu. Bernard. ad Eugenium Papam lib. 4. in fine, sic ait: Miror cuius ordinis sint vestri clerici: nam in congregatione temporalium habent se vt laici: in apparatu nobili, vt milites: in ac-

quisitione reddituum, vt clerici, & tamen non laborant vt laici, nec pugnant vt milites, nec Euangelizant vt clerici. Et tamen vtriusque ordinis cui piunt esse, & vtrumque deserunt, vnu quisque in suo ordine resurget, isti vero in quo ordine, nescio. Cum tamen Deus, summe sapiens credatur, & nihil inordinatum relinquat. Quæ in te timeo istos non alibi locandos; nisi vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Hæc ille. Nota quod in primitiua Ecclesia tam homines quam mulieres nutriebant comam, & in vestitu erant quasi similes: sed D. Petrus præcepit vt homines non nutriant comam & mulieres incederent velato capite: ac habitus siue vestis amborum esset diuersa ait Io. Boemus de legibus gentium lib. 2. cap. 12.

In cap. Sexto ex Concil. Tiburien. etiam paucis verbis dicitur, quod clericus, qui non est in sacro ordine, non est professus aliquam religionem, potest accipere vxorem.

In cap. Septimò scribit Alexan. tertius Archiepiscopo Cantuarien. quod clericus qui comam nutriunt, & barbâ, etiam inuitis a suis Archidiaconis tondeantur, ex quo cap. notatur quod clerici debent tonsuram deferre, & si nolunt possunt inuiti a suo superiori tonderi.

In cap. octauo isdè in Concilio Lateranen. ait: quod frequentans monasteria monialium, & monitus non desistens, si est clericus deponitur; si laicus excommunicatur. Casus. Quidam clerici Monasteria monialium, frequentabant: statuit Lateranen. Concilium, quod sine manifesta, & rationabili causa vltierius frequentare non præsumant: quod si fecerint, per Episcopum arceantur: & si non destiterint, ab officio suspendantur: si laici fuerint excommunicantur.

Ex hoc cap. tria notantur primum quod cum aliquis contra prohibitionem canonis facit, non sufficit ad hoc quod

quod excusetur causa rationabilis, nisi sit manifesta. Secundum verbum frequentare, in vitium sonat. Tertium, erimen per quod excommunicatur laicus, deponit clericum.

In cap. nono, Greg. Papa Septimus agit quod Episcopus potest statuere in Ecclesia certum numerum clericorum, secundum ipsius facultates, qui viuunt in communi, & contradictores ad hoc compellere: & istos in communi viuentes potest absolueri ab excommunicatione incurta, propter iniectionem manuum in locum. Casus. Quia tot clerici inuitabantur in Ecclesijs, quod honestè de bonis ipsorum non poterant commodè sustentari: statuit Greg. Septimus, vt secundum facultates Ecclesiarum, consideratis expensis, certus numerus clericorum statuatur in eis, & bona clericorum veniant in communi, & in vna domo comedant, & dormiant sub vno tecto: & si qui contra hoc statutum facere præsumperint, per suspensionè officij, & beneficij ad hoc compellantur, & etiam si opus fuerit grauius puniantur: Secundò dicit quod si aliquis eorum, qui simul viuunt manus violentas in focium miserit, indulget Papa prælati eorum, potestatem absoluedi eos, & penitentiam imponendi: nisi forsitan atrocitas facti grauiorem penam exigat.

Ex hac decretali tria notantur. Primum, quod secundum facultates Ecclesiarum clerici sunt instituti in eis. Secundum, Canonici regulares de iure communi debent communiter viuere. Tertium, Cum regularis, verberat regularem, Prælati eius potest eum absolueri, nisi delictum sit enorme, vt dicitur in textu. &c.

In capite decimo, Innocent. 3. agit, quod Ecclesiastici iudices, & delegati, gratis iudicare debent, nec exigere. possunt decimam, vel aliam quorundam litis, etiam si hoc habeat consuetudo. Casus. Quidam iudices a Sede Apo-

stolica delegati faciebant pactum cum litigantibus super decima parte litis, vel etiam alia, secundum consuetudinem loci, more secularium, recipientes de hoc pignora pro salario, præter expensas victualium, non considerantes, quod ecclesiastici redditus ad hoc sint eis, vt inde honestè viuant; peruenit hoc ad noticiam Domini Papæ vnde mandat quod de cætero, ab his indebitis exactionibus debeant abstinere & gratis iudicium suum litigantibus debeant impetiri, eo non obstante quod quidam dicebant, quod illud faciebant nomine assessorum, cum nõ liceat iustum iudicium vendere, & venales sententiæ secularibus legibus improbentur.

Quatuor ex hac decretali notantur: primo, quod non solum a malo, sed ab omni specie mali abstinendum est. Secundum, expensæ possunt peti à delegatis, & hoc intelligitur cum proficiscuntur extra domicilium suum, cum expensæ hic non reprobentur. Tertium, Delegati, quibus beneficia sua sufficiunt, salarium accipere non debent, & multo minus ordinarij: sed gratis reddere iudicium. Quartum, Venales sententiæ nõ valent, ita quod appellare non est necesse.

In cap. vndecimo. Idem Innocent. ad Liouien. Episcopum, & eos qui sunt cum illo fratres, ait: quod ad euitandum scandalum, possunt religiosi diuersi habitus missi ad prædicandum de nouo conuersis, se in vnum Superiorem habitum & propositum confirmare. Casus. Liouienfes de nouo conuersi erant ad fidem: datus fuit eis Episcopus, & quidam alij fratres ad prædicandum Euangelium; quia isti prædicatores dissimilem habitum habebant, murmurabant, & scandalum inter Liouien. suscitabatur ex tali diuersitate: scribit Papa Episcopo Liouien. & alijs fratribus, dicens: ne propter dissimilem habitum scandalum sciscitetur inter illos, quibus vnum Euange-

uangelium prædicant: mādāt eisdem, quod omnes se debeant conformare in vnum regulare propositum & honestum habitum, quantum spectat ad hoc officium non obstante eo, quod quidam illorum sunt monachi, quidam vero canonici regulares.

Duo ex hac decretali notantur, vnum, quod propter scandalum a iure receditur, & ab habitu regulari, sed istud fit ad tempus ex causa. Secundum, in ijs quæ spectant ad professiones auctoritas Papæ intelligitur excepta, sicut dicitur de iuramento.

In cap. duodecimo Idem scribit, quod ludii theatrales etiam prætextu consuetudinis in Ecclesijs, vel per Clericos fieri non debent. Casus. quidam ludi qui dicuntur Theatrales fiebant in Ecclesijs, in quibus introducebantur monstra laruarum: propter quos Judos, honestas Ecclesiæ deformabatur: & presbyteri, & diaconi in quibusdam festiuitatibus, scilicet, Sancti Stephani, Sancti Ioannis, & Innocentium, ludibria sua exercebant; mandat Papa prædictam consuetudinem ludibriorum, immo potius corruptelam de prædictis Ecclesijs penitus extirpari: ne propter huiusmodi turpitudinem, honestas Ecclesiæ inquinetur, ex qua decretali elicitur, quod cōsuetudo inhonesta & turpis debet ab Ecclesia aboleri. De his, vide infra in festo Innocentium, in expositione Missali.

In cap. decimotertio Idem in Concilio generali ait: quod Clerici debent continere, & castè viuere: contrafacientes punit: & seuerius puniuntur illi, qui possunt legitimum matrimonio uti. Casus. In prima parte huius capituli statuit Concilium Lateranense, quod Clerici mores, & actus suos reformet in melius, & viuat castè, & præcipuè in sacris ordinibus constituti ab illo vitio præcauentes: propter quod ira Dei venit in filios diffidentia. Secundo dicitur ne facilitas venis incentiuum tribuat delinquendi, statuit, vt qui

deprehensi fuerint vitio incontinentiæ laborare, puniantur secundum canonicas sanctiones, prout plus vel minus peccarint, vt quos timor diuinus à malo non reuocat, pœna temporalis compefeat: & si quis propter hoc suspensus, diuina præsumptis celebrare, ecclesiasticis beneficijs spoliatur & etiam pro duplici culpa perpetuo deponatur: prælati vero qui tales sustinuerint in suis iniquitatibus, & præcipuè obtentu pecuniæ, vel alterius commodi temporalis, pari pœna puniantur. Illi vero qui matrimonio posunt vti secundum morem regionis suæ: si lapsi fuerint, grauius puniuntur. Hoc dicitur propter orientales qui vtuntur matrimonio iam contracto, & in sacris ordinibus de Clerici coniugati olim.

Quinque ex hac decretali eliciuntur, primum, quod aliqui puniuntur, vt cæteri similia facere pertimescant. Secundum, Qui plus peccat, plus debet puniri. Tertium, Quos timor Dei a malo non reuocat, pœna temporalis puniatur. Quartum, Qui suspensus ab homine celebrat diuina, debet deponi. Quintum, Agentes & consentientes pari pœna puniri debent.

In decimoquarto ca. Idem in eodè Concilio ait: quod Clericus crapulosus, vel ebriosus, monihs, non desistens, ab officio vel beneficio suspendatur. Casus. Primo dicitur quod Clerici abstinere debent a crapula, & ebrietate, & vinum sibi temperare; & se, vino. Secundò dicitur, quod non inuicem se ad inuicem ad bibendum: quia ebrietas vitium libidinis est, & mentis exitium. Tertio dicitur, quod non inuicem se ad equales potus, ut qui plus bibit laudetur. Quarto dicitur, quod tales, nisi cessauerint, suspendantur ab officio & beneficio.

Ex qua decretali tria colliguntur: primum quod Clerici debent esse sobrii, Secundum ebrietas parit vitium libidinis, & mentis exitium in uicem.

Tertium, æquales potius sub pœna officij, & beneficij prohiberi debent. Nota quod crapula dicitur quantum ad superfluitatem ciborum: & dicitur crapula, quasi cruda epula. Ebrietas quantum ad potum. Et dicitur ebrietas ab, e, quod est sine, & bria quod est mensura: quod est dicere: bibere sine mensura.

In cap. decimoquinto scribit Isdem in eodem Concil. ac præcipit Clericos abstinere a negotijs, personis, locis, ludis, vestibus inhonestis, & ornatu minus honesto, & habitu honesto uti: cuius vanitatem in pluribus exprimit & detestatur. Casus. In hac constitutione ponuntur quatuordecim articuli, scilicet, quod Clerici officia secularia non exercent, nec sint ioculatores, nec intrent tabernas, nisi ex iusta causa, nec ludant ad talos, nec huiusmodi ludis intersint, coronam habeant congruentem, clausa deferant desuper indumenta, in longitudine, & breuitate decentia, pannis rubris & viridibus non vtantur, sotulares, & manicas, non habeant computicias, fixas, sellis, pectoralibus, calcaribus deauratis non vtantur, cappas manicatas ad diuinum officium non gerant, nec alicubi qui sunt in Sacerdotio & personatibus constituti, nisi ex iusta causa, scilicet, timoris: tunc licet transformari. Fibulas omnino non ferant: neque corrigias auri vel argenti ornatum habentes: vel annulos, nisi quibus competit ex dignitate, secundo dicitur, quod Pontifices habeant in publico superindumenta linea: nisi sint monachi qui habitum semper habeant monachalem, pallijs diffibulatis non vtantur in publico, nisi post collum, vel ante pectus conuerti. Nota quod quicquid est in hac constitutione, notabile esse. Vbi aduerte, quod causa quare prohibent negotia clericis potest esse quia vix sine falsitate exercent: audi Bernar. contra malos Sacerdotes. O Sacerdos

os tuum efficitur quotidie sepulcrum Christi, quomodo ergo ex ore tuo egreditur falsitas, per quod ingreditur eterna veritas? quomodo oculi tui vident vanitatem, qui vident summam deitatem? quare manus tuæ extenduntur ad illicita, quæ tenent tenent omnia? quare te ingurgitas ebrietate, qui semper esse debes plenus Deo, & omni sanctitate? hæc ille. Et faciunt ad rem huius decreti.

In cap. vltimo Honorius Papa Tertius scribit Episcopo Ambianen. quod clericus qui tertio monitus vt a negotiationibus secularibus se absteineat, & non abinet, interim perdit quo ad bona priuilegium clericale. Iste textus quotidie allegatur, & est multum notabilis. Casus. In terra Comitum Pontini erant quidam Clerici, qui potius se intrudebant negotijs secularibus quam diuinis officijs: isti volentes gaudere priuilegio clericali, nolebant subiaceere statuti patriæ: sed quando statuta illa pro se faciebant, tamquam laici statuti illis se volebant defendere. Iste Comes Pontinus significauit hoc Domino Papæ, vnde mandata Papa, Episcopo Ambianen. vt clericos illos moneat tertio: & si non se correxerint, & prætermisissis officijs Diuinis, talibus negotiationibus se immiscuerint, non defendat eosdem, quominus de facultatibus suis subiaceant statuti patriæ, dum talibus se implicent: quia ipso facto renunciant priuilegio clericali.

Ex hac decretali nota quod vsque ad tertiam admonitionem gaudent clerici priuilegio clericali. Secundo nota. Ipso facto renunciat quis priuilegio suo. Tertio clerici clericaliter viuentes in rebus proprijs debent defendi ab Ecclesia: quod est bene notandum. Ecce torus titulus de vita, & honestate clericorum: qui volunt ergo accedere ad ordines bene considerent ea quæ dicta sunt in hoc titulo, si possunt, & velint obseruare. Nunc restat videre

videre secundum titulum ex eodem lib. 3. scilicet, de cohabitatione clericorum, & mulierum, vt non ignorent quomodo se habere debeant in huiusmodi cohabitatione, cum quidam putant & faciunt sibi aliqua licita, quæ minimè licent clericis.

De cohabitatione Clericorum, & Mulierum. Cap. 34.

Quoniam mulierum consortia reddunt vitam Clericorum de incontinentia suspectam: ideo post præcedentia tractatum subijcitur iste qui continet decem capita; primum caput est ex Concilio Maguntino. Summa capituli est talis. Clericus non debet tenerè in domo mulierem suspectam de incontinentia, etiam si sit mater, vel alia consanguinea. Casus. Clerici indifferenter retinebant secum mulieres etiam suspectas: statuit Concilium Magunt. vt clerici secum feminas non retineant, de quibus suspicio possit haberi, nec etiam illas quas canones permittunt, scilicet, matrem, amitam, & fororem: quia diabo'o insiliante, in illis scelus quandoque perpetratur, vel cum illis, quæ cum eis morantur, sed si qua de his habet necessitatem, eis longè ab Ecclesia, necessaria ministrent. In fine dicit quod nulla femina ad altare accedat, vel ministret presbytero, nec infra cancellos sedeat vel stet.

Ex hac decretali notantur tria. Primum est quod clericus nullam feminam secum habere debet in domo sua. Secundum presbyter de rebus Ecclesiæ potest matri suæ providere, aut etiam forori, siue consanguineæ. Tertium. Nulla femina debet ministrare presbytero, nec in choro sedere.

In capit. secundo qui est Eugenij Papæ, excommunicatur clericus infamis, qui à suspectarum mulierum colloquia vel earum consortio monitus non desistit. Casus. Si quis de clero suspectus fuerit de aliqua femina cri-

mine fornicationis, admoneatur tertio: & si post primam, secundam, & tertiam cõmonitionem inuentus fuerit fabulari cum ea, vel conuersari, excommunicetur, femina vero canonice pœna puniatur.

Ex hac decretali nota primò, quod hic nomine Sacerdotis omnes inferiores intelliguntur. Secundò, Trina admonitio est necessaria antequam procedatur contra aliquem. Tertio, Ratione criminis efficitur mulier de foro Ecclesiæ.

In cap. tertio qui est Alexan. Tertij ad Archiepiscopu' Saler. scribit, quod non debet Prælatus, Clericus cogere ad concubinam abiurandam: sed eam nolentem dimittere potest excommunicare. Casus. Clerici quidam publicè tenebant concubinas: quæsitum fuit an deberet compelli abiurare illas? Respondit Papa quod non vult illos ad eas dimitendas compelli per iuramentum, ne instinctu diabolico incidant in periculum redeûdo ad eas: sed per sententiam suspensionis & interdicti, eas dimittere cõpellatur, ita quod de eis nulla habere possit suspicio, & si ad eas redierint, vel alias receperint, excommunicentur donec eas dimittant, vt eorum exemplo alij arcæatur.

Tria notantur ex hac decretali; Primò, quod non debent aliquis compelli ad abiurandum de quo præsumptio sit in contrarium, scilicet, quod non feruet iuramentum: & hinc surgit illud generale. Nemini parandus est laqueus. Secundò, crescente contumacia, crescere debet, & pœna. Tertio, Aliquando pœna imponitur alicui, vt alij terreatur: quia pœna vnius, debet esse metus multorum.

In cap. quarto Isdem scribit Archiepiscopo Contuarien. & eius suffraganeis, quod si clerici moniti concubinas non dimittunt, suspendantur a beneficijs, & si se non corrigunt deponuntur. Casus. Clerici de Archiepiscopatu Contuarien. publicè tenebãr

concupinas: mandat Papa Archiepiscopo Contuarren. & eius suffraganeis quatenus clericos illos moneat, vt illas concubinas abijciant a se, & eas vterius non admittant: quod si facere contempserint, ab Ecclesijs suis eos suspendant vsque ad debitam satisfactionem, & si eas suspensū retineant eos ab officio, id est, ab eisdem Ecclesijs perpetuo remoueat.

Nota quod non solum concubinas tenere, malum est, sed etiam adire domum mulierum. Vnde dicitur, quod si clericus vult ire ad domum alicuius feminae, melius vadat cum alio quam solus: ne si ceciderit non sit qui subleuet eum. cap. in omnibus § 1. distinct. quia melius est duos esse simul quam vnum. 7. quaest. 1. illud. Nam Adam dum solus fuit non peccauit. Duo in hac decretali notantur; vnum quod Episcopi possunt dispensare cum publicis concubinarijs, si se corrigere voluerint cum de iure possint promoveri. Alterum est, quod si clericus suspensus retinuerit concubinam beneficio suo perpetuo debet priuari.

Idem Eboracen. Archiepiscopo scribit in cap. quinto, quod litera a clerico concubinario suspensio super absolutione (tacite facta serie) obtenta, non valet. Casus. Quidam Sacerdos, habebat pulicē concubinam, monitus a suo Episcopo, eam dimittere volebat: propter quod Episcopus eum ab officio suo suspendit: ipse appellauit ad sedem Apostolicam: Eboracen. Episcopus significauit hoc Domino Papae: respondit Papa, quod si dictus Sacerdos literas impetrauit, quae facti seriem non contineant, litera non valebunt.

Ex hac decretali duo notantur: Primum, notatur quod clericus concubinar us anditur appellas, quod vcrum est de occulto. Secundò, Notatur, quod ad hoc quod litera appellationis, quae super aliquo negotio impetrantur, valeant, facti seriem contine-

re debent, alias tacita veritate impetrata, nullae sunt.

Idem Londoniensi Episcopo scribit in capitulo sexto, dicens, quod si clerici moniti non dimitunt concubinas, suspenduntur a beneficijs: & si se non corrigunt deponuntur. Casus. Clerici Londoniensi Episcopi habebant publice concubinas, quosuit Episcopus quilibet deberet procedere circa illos: Respond. Papa, dicens, quod in quibuscumque ordinibus sint constituti, si admoniti secundo, & tertio eas non dimiserint, eos de caetero non permittat ministrare in Ecclesijs suis, vel eorum portionibus appellatione remota spoliare procuret, officio eis vtilius minus interdico. Nota quod hic additur de clericis inferioribus, quod si post tertiam admonitionem concubinas non abiecerint, beneficijs debent priuari ac suspensionem incurrere, & sic nota quod tria admonitio debet procedere vindictam.

In septimo autem cap. Lucius Papa Tertius statuit in hac decretali, quod a clerico fornicario quamdiu toleratur, nec habet operis euidentiam licite audiuntur diuina, & percipiuntur Ecclesiastica Sacramenta. A notorio vero abstinendum est, non quia in Sacramento sit defectus, sed ad ipsorum fornicatorum emendationem hoc dicitur inhaerendo verbis litera. Casus. Quidam canonici dicunt: nullus audiat Missam Sacerdotis: quem scit concubinam indubitanter habere: alij canonici dicunt: Non potest aliquis quantumcumque pollutus diuina Sacramenta polluere, sed indifferentes sunt sumenda ab ipso: quaesitum fuit a Lucio Papa, qualiter ista, quae contraria videbatur essent intelligenda. Et respondet Papa, aliud est crimen notorium, aliud occultum. Notorium est de quo presbyter canonicè condēnatus est: in quo casu legitur caput illud, nullus audiat, &c. Occultū, quod ab Ecclesia toleratur, i quo casu legitur illud,

Aliud, non potest aliquis, quantumcumque pollutus & c. Item, aliud est notorium quod non diffidetur præsbyteri, & aliud penè occultum quod ab Ecclesia toleratur. Sed aliud est abstinere a Missis eorum, qui occulti sunt, & tolerantur ab Ecclesia, ut peccandilicentia cæteris auferatur, & ipsi ad penitentiam reuocentur: & hoc licet, quia fit bono zelo, & non contemptu; & aliud est si a missis eorundem qui tolerantur, aliqui abstineant ex eo quod in fornicatione tacent quod non licet. Sine dubio a clericis quamuis fornicarijs ex quo tolerantur ab Ecclesia, nec habent operis euidentiæ, licite officia audiantur, & alia recipiantur Ecclesiastica Sacramenta.

Ex hac decretali hic solum colligitur quod a notorio fornicatione non sunt audienda diuina officia, nec recipienda Ecclesiastica sacramenta: ab occultis fornicarijs qui tolerantur ab Ecclesia, licite recipiuntur, nec sunt cõtenuendi. Hic notatione dignum est, quod notorium, manifestum, & fama differunt. Fama quandoque ex scientia, quandoque ex suspitione procedit, quandoque ex certo, quandoque ex incerto auctore, ut de consec. dist. 4. Sanctum, in fine. Manifestum, est quod semper ex scientia, & ex certo auctore procedit, & quod potest probari, ut ff. de testi. hæredes palam. Item quandoque dicitur occultum, quod potest probari. C. de ap. eos. §. 2. & occultum dicitur quod quinque sciunt, ut de pœn. dist. 1. §. hæc ergo secreta. Notorium, dicitur manifestum quod patet vel per confessionem, vel per probationem, vel per euidentiæ rei, ut extra de verb. signifi. cum olim. Notorium est triplex, notorium facti, notorium iuris, & notorium præsumptionis. Notorium facti, est, quod exhibet & offerri se omnium oculis, idest, quod ita habet euidentiæ facti, quod non potest

negari, supple probabiliter: ut extr. de cohabitatione clericorum, tua, & in tali non auditur appellans. extr. de appellat. cum sit Romana. Et creditur simplici assertioni officialis. vt 4. q. 4. §. aliquando. Nec requiritur hic scientia omnium, sed plurium. vt 2. q. 1. de manifesta. Notorium iuris, est de quo aliquis est condemnatus, vel confessus, tamen in hoc notorio quandoque contra negantem se esse conuictum. requiritur probatio, ut extr. de sentent. & re iud. sicut. Idem, quandoque non sufficit, quod quis sit confessus nisi sit confessus, & conuictus, vt 2. q. 6. §. Sunt etiam quorum. verb. in occultis. Notorium præsumptum, est vt si aliquis publicè habitus est pro filio alicuius, ibi nõ requiritur aliquis ordo iuris, ut extr. de filijs presbyterorum. Michael. Hoc enim quod quis sit alterius filius non potest verè probari, vt ff. de condi. & demon. Lucius. Sed potius per præsumptiones.

Innocentius Papa Tertius in cap. octauo Exon. Episcopo scribit, quod si fornicatio clerici est ita publica, quod transit in notorium, nec accusator nec testis necessarius est: sed si est publica per solam famam, non sufficiant ad condemnationem sola testimonia, idest, testium dicta non iuratorum: sed si ex hoc oriretur scandalum, inducitur purgatio: in qua deficiens canonicè punitur. Casus. Quidam clerici habentes concubinas, quando interrogabantur ab Episcopo suo, negabant se concubinos esse, & circa eos non appareat accusator: quaerebatur utrum credendum sit testimonio bonorum virorum, inter quos huiusmodi clerici conuersantur? Respon. Papa, quod si crimè est ita publicum, ut merito dici possit notorium, tunc nec testis nec accusator sunt necessarii, cum inficari non possint. Si verò publicum est, non ex euidentiæ, sed ex fama, tunc talia testimonia non sufficiunt ad condemnationem alicuius,

quia testibus non testimonijs credendum est: sed si de illis talis habeatur suspicio, quod scandalum generetur, illis est purgatio indicenda: quam si præstare noluerint, vel defecerint in præstando, canonice puniantur.

Quatuor ex hac decretali notantur, primo, quod in notorijs facti, non est necessaria probatio. Secundò Testibus credendum est, non testimonijs. Testes dantur cum iuramento, testimonia autem sine illo. Tertiò. Qui deficit in purgatione, punitur, & tunc fama pro veritate accipitur præsumptivè. Quartò deficere in purgatione, & non subire purgationem, paria sunt, quia in utroque casu quis deponitur.

Idem in cap. nono Pistorien. Episcopo scribens præcipit Papa illi quod non permittat mulieres cum clericis habitare, nisi tales sint, cum quibus naturali fœdus nihil mali suspicari permittat, ut est mater, soror, & amita. Ex qua decretali notatur quod naturale fœdus excludit suspicionem.

Gregorius verò Papa nonus in cap. vltimo decrevit quod clericus concubinarijs in officijs vitandus non est, nisi sit notorius. Casus. Aliqui clerici prolapsi sunt in fornicationem, quasi tum fuit a Papa utrum eorum officium sit audiendum, antequam pœniteant. Respon. Papa, quod licet quilibet suspensus sit pro mortali peccato, quo ad se, quantum ad alios tamen suspensus non est, & ideo non debet in officijs evitari, nisi peccatum illud notorium sit, vel per confessionem in iure factam; vel per evidentiam facti, quæ negari non possit: Nota per hanc decretalem, quod quilibet pro peccato mortali suspensus est quo ad se. Secundò. Nota quod Notorium tribus modis dicitur, ut hic patet: hæc ergo tria consideranda sunt antequam quis ad ordinem accedat: & ad hoc ut cogiter quale onus, sit ipse suscepturus. Dominus autem clericorum apud Ecclesiã

esse debet. Olim canonicis & etiam hodie multis in locis in claustris iuxta Ecclesiam erat communitas vitæ, atque victus, de consec. dist. 5. ita & de Presbyteris dicendum est. Apud luonem par. 6. in Concil. Meldens. cap. 184.

*De Examinatoribus, Scrutinio,
& Examine. Cap. 35.*

Clerici antequam promoveantur examinandi sunt ut patet ex Apostolo 1. ad Timor. 3. ubi sic ait: Hi probentur primum, & sic ministrent, nullum crimen habentes. Et ibidem cap. 5. Manus nemini cito inposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Et 2. ad eundem cap. 1. ait: Huius rei gratia reliquite Crætæ, ut quæ desunt corrigas, & constituas per civitates presbyteros, sicut ego disposui tibi: & inde de scrutinio, & examine, nonnulla dicendum est iuxta Concilij Tridentini formam: sed quoniam si sunt ordinandi oportet ut etiam adsint examinatores: ideo ut securè procedamus, decretum prædicti Concilij de examinatore, & de officio illorù fideliter & sincerè exercendo, ponemus: nempe, ex sess. 24. c. 18. de reformatione circa medium verba sunt hæc.

Examinatores autem singulis annis in diocesana Synodo ab Episcopo, vel eius Vicario ad minus sex proponuntur, qui Synodo satisfaciatis, & ab ea probentur.

Advenienteque vocatione cuiuslibet Ecclesiæ, tres ex illis exigat Episcopus qui cum eo examen præficiat, indeque succedente alia vocatione, aut eisdem, aut alios tres, quos maluerit, ex prædictis illis sex eligat.

Sint verò hi examinatores magistri, seu Doctores, aut licentiatum in Theologia, ut iure canonico, vel alij Clerici, seu regulares, etiam ex ordine mendicantium, aut etiam sæcula-

res, qui ad id videbuntur magis idonei, iurentque omnes ad sancta Dei Evangelia se, quacumque humana affectione postposita, fidei, et munus exæcuturos. Caueantque ne quicquã prorsus occasione huius examinis nec ante, nec postea aliquid accipiant. Alioquin simonia vitium tam ipsi, quã alij dantes, incurrant, a qua absolui nequeant, nisi dimissis beneficijs, quę quomodocumque etiam ante obtinebant, & alia in posterum inhabiles reddantur. Et de his omnibus non solum coram Deo, sed etiam Synodo provinciali, si opus fuerit rationem reddere teneantur, a qua, si quid contra officium eos fecisse competũ fuerit grauius eius arbitrio puniri possint. Hęc ibidem.

Scrutinium autem, & examen idẽ sunt. Scrutinium tamen se extendit in plus cum sit duplex, vt iam patebit. Scrutinium autem secundum Hostiẽ sem lib. 1. Rub. 12. Nihil aliud est quã inquisitio, seu examinatio facta per illum, ad quem spectat. Nam si fiat per alium non valet Scrutinium c. 1. de offic. legat. cap. licet. & Concil. Trid. sess. 24. c. 16. de reformatione. Nisi forte fiat non ad præiudicandum, sed ad instruendum, & approbandum per superiorem, de appellat. cap. constitutis.

Dicitur autem Scrutinium secundum Hostiẽ ibidem a scrutator, aris: quia ille qui examinat ordinandos, scrutatur, sicut interrogat. Est enim Scrutinium duplex vt dicitur ibidem. §. 2. vnum quod fit ante ordinationem: quod diligenter faciendum est, de elec. cap. nihil est. §. Episcopi. & Concil. Tridentinum sessione vigesima tertia, cap. 5. de reformatione, & hoc etiam dicitur examen. Aliud est quod fit in ipsa ordinatione, scilicet, ante altare, quando ordinandi Episcopo præsentantur. Et in hoc se extendit Scrutinium, quod non se extendit examen, cum non dicatur examen hoc, quia

ad altare non examinantur.

Scrutinium primum secundum Hostiẽ ibidem. §. 3. debet fieri feria 4. proxima ante Sabbathum, in quod dies celebrantur. Concil. Trid. ibid. c. 7. & de iure communi secundum Hostiẽ ibid. §. 4. debet fieri per Archidiaconum de Archidiacon. officio. cap. ad hęc, & cap. ad nostrum, sed per Concil. Trid. fit per personas ab Episcopis deputatas: vt supra in principio huius cap. patet.

Forma primi Scrutinij secundum Hostiẽ ibidem §. 5. est quod per tres continuos dies Sabbathum præcedentes ordinandi diligenter examinentur de genere, de patria, de ætate, de institutione, id est, de titulo ad quem ordinantur: de loco in quo conuersantur, de scientia; de fide. Concil. Trid. sess. 23. c. 5. & 7. de reformat. & sic in Sabbatho qui probati sunt, Episcopo præsententur. dist. 24. c. quando Episcopus, & hæc est forma etiam examinis.

Forma verò secundi Scrutinij est secundum eund. ibidẽ. §. 5. quando Archidiacon. ait: postulat sancta mater Ecclesia vt hunc diaconum ad onus presbyteratus assumi, &c. & interrogate ordinatore, scis eum esse dignum? Et ipse respondet: scio, & testificor illum esse dignum ad hoc onus, quantum humana fragilitas nosse sint. Vnde in tali responsione non peccat Præsentator dummodo non loquatur contra conscientiam, quia qui nescit indignum debet presumere dignum, de præsumpt. 1. dudum. Quod si Archidiaconus sciret indignum scientia certa, studeat nuntiare ordinatori secreto, antequam veniat ad hoc scrutinium. Eod. tit. c. 1. & si ordinator nollet desistere, debet se absentare, si possit bono modo: si non potest sine scandalo debet dicere verba vt minuter Ecclesię, qui non iudicat de oculis, quia nullo modo debet fratis crimen publicare.

Examen autem ex Concil. Triden. sess. 5. c. 1. & 2. de reformat. & sess. 24. ca. 18. est mediū ad idoneos ministros in Ecclesia tum eligendos, tum constituendos. Vel. Examen est ianua per quam ministri ad Ecclesiasticas functiones, & gradus introducūt. Vel. Examen est apta inquisitio ad iudicandum de scientia, & idoneitate alicuius, de quo consulatur, an debeat ad aliquid ministerium destinari.

Efficrens causa examinis quoad institutionem, est Ecclesia; Quoad executionem, est Episcopus & alij ab ipso deputati. Ex eodem Concil. sess. 23. c. 5. & 7. de reformat.

Materia autem remota examinis, est examinatus: scientia, & idoneitas est proxima materia. Est enim differentia inter scientiam, & idoneitatē, quia scientia dicit cognitionem, idoneitas verò præter cognitionem: dicit quoque plures aliās habilitates veluti legitimam ætatem, bonos mores, & similia. Debet autem examen esse de vtroque ex eodem Concil. Sess. 24. cap. 18.

Forma examinis est apta inquisitio, vt possit fieri iudicium de scientia, & idoneitate alicuius, & hæc inquisitio non fit eadem ratione de scientia, & idoneitate. Quo ad scientiam enim interrogatur promouendus. Quoad idoneitatem sæpè alij ab ipso examinantur. De vita enim, moribus, & ætate ab alijs fit interrogatio. Ex Concil. ibidem, & sess. 23. c. 5. & alibi.

Finis examinis aliter debet considerari respectu Ecclesiæ, quæ illud instituit, aliter respectu examinatorum, qui illud exercent. Finis Ecclesiæ est, vt idonei ministri eligantur, non idonei repellantur, & vt clerici hæc ratione ad discendum impellerentur. Finis examinatorum est cognoscere, & iudicare an examinatus sit idoneus ad aliquod munus obeundum, vel si plures examinati sunt, quis sit magis idoneus. Vel. Finis est approbare, vel re-

probare. ex Concil. Triden. sess. 24. cap. 18.

Sed quid faciendum si cuius sine examine fuerit ordinatus? Resp. Host. ibidem §. 6. quod ordinatus sine examinatione, si sit dignus, & notus, non est peccatum quia tales non sunt examinandi. 24. dist. c. nullus. vbi sic dicitur. Nullus ordinetur clericus nisi probatus fuerit, vel Episcoporum examine, vel populi, & Glos. ibidem ait; hic habes quod testimonium populi æquiualeat examinationi. Vnde sufficit quod clericus ordinandus habeat famam per se: & per hoc etiam patet, quod noti non sunt examinandi: sed tantum ignoti. 47. dist. de Petro. 94. dist. valde. Extr. de præsumpt. mandatas. Si verò sit indignus quamuis notus, deponendus est, quia crimen suum non prodidit. de corpor. vitiar. c. Exposuisti. Et similiter si sit dignus, sed ignotus. 24. dist. cap. vlt. & intelligitur de graui crimine quod impedit promotionem, vel executionem. 68. dist. c. 1. Hæc itaque omnia discât qui cupiunt ad ordines promoueri, & inter clericos connumerari, & non tantum supra dicta, sed etiam de nouo dicenda inferius in fine huius primi libri, scilicet, de scientia ordinandorū: deinde de scientia præficiendorum.

De Ordinibus Ecclesiasticis.

Cap. 36.

Cleros & clericos (ait, Isidor. lib. 7. Etymolog. cap. 12. & habetur 21. dist. cap. 1.) hinc appellatos credimus, quia Matthias forte electus est, quem primum per Apostolos credimus ordinatum vt patet. Act. 1. ergo hoc nomē a Matthias incæpit sic enim omnes quos illis temporibus Ecclesiarum principes ordinabāt, forte eligebant. Propter hoc autem dicti sunt clerici a cliros Græcè quod est fors, seu hereditas, Latine, quasi sint de sorte Domini, vel quasi Dominus co-
rua

rum sors sit. Ideo etiam dicitur num. 18. Dominus ait: ego hæreditas eorū. & Plal. 15. Dominus pars hæreditatis meæ, &c. 12 qu. 1. Clericus. Vnde oportet, vt qui Deum hereditate possident absque vilo impedimento sæculi Deo seruiant. ex hoc manifestum est quod clerici nihil extra Deum habere debent, sed solum Decimas, Primicias, & Oblationes, (quæ sunt hæreditates Domini) accipere possunt, & sint pauperes spiritui, vt dicere queant Dñs pars, &cet. In veteri testamento, & apud gentiles, clerici & Sacerdotes sorte, & libris eligebantur, & in nouo testamento Matthias est electus. vnde vers.

1. *Sors Cleros Græcè, Sortitur clericus inde.*

2. Primus autem clericus factus est Diuus Petrus. Iginus Papa decimus a Beato Petro composuit clerum, & eum distribuit gradus. Si quaratur cur ordinentur. Respon.

Ordinantur autem clerici, vt Deo seruiant, nec de cetero seruiant mundo. Debent (itante hoc,) offerre corpora sua Hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, & ideo clerici seculares cum statim habent 18. annos debent interrogari ab Episcopo an velint continentiam profiteri vel non, (vt habetur 28. dist. de ijs) quia possunt habere beneficia licet non prælaturas. Ordinantur in quatuor temporibus, quia Sacerdotes, & alij clerici locum in Ecclesia obtinent, quem Leuitas in populo Israel obtinuerunt, quos sicut in lib. Numerorum legitur cap. 3. Dominus pro primogenitis recepit, & eos in Agypto dum primogenita Agyptiorum interficerentur custodiuit: primogenita vero quasi quedam primitiæ sunt. Vnde quasi primitias Domino offerimus cum aliquem ad sacros ordines consecramus.

Conueniens igitur est vt in primi-

tis temporum, scilicet, in quatuor temporibus, primitias hominum offeramus. Quod in his quatuor temporibus sunt ordinationes publicæ, habetur 75. distinct. ordinationes: in quo capite ponuntur hæc duo Sabbathum, scilicet, Sabbathum medianæ hebdomadæ, in qua cantatur, stientes, & Sabbathum sanctum: intellige de ordinationibus publicis, & sacrorum ordinum: quia minores conferri possunt omni tempore anni, priuati tamen, & non publicè, scilicet, ordinando vnum vel duo, & hoc in festis, non in ferialibus diebus. Item ideo in quatuor temporibus, vt quatuor virtutibus exornentur: & sub quatuor Euangelij seruire Christo, & Ecclesie moneantur. In Vere vt virtutibus floreat. In Æstate vt fructus afferant. In Autumno vt fructus bonorum operum metant. In Hyeme, vt collectos conseruent in horreo: & eis fruantur in Domino. Ideo autem potius in Sabbathis quatuor temporum, quam in quartis, vel sextis festis sunt ordinationes, quia illa dies Spiritui sancto consecrata est, cuius dona in ordinarij recipiuntur. Præceptum est enim priori populo Sabbathum celebrare, ad hoc vt esset figura sanctificationis Spiritus sancti. Vnde Exod. 16. Requies Sabbathi sanctificata est Domino: & 31. Custodite Sabbathum meū, &c. Et est tertium decalogi præceptū. Decalogus a deca idest decem, & leges sermo .i. decem locutiones, sive sermones. Præterea numquam legitur in Genesi 2. sanctificationem fieri per omnes priores dies: sed de Sabbatho solum dictum est. Sanctificauit Deus diem Sabbathi.

Ordatio autem, quæ fit in Sabbatho, sequens dies est. Figuratur enim Sacerdotes ordinati esse ministres diuersorum Dominicorum Sacramentorum. Ideo fit hora nona, quia iam illud tempus ad Dominicum diem, scilicet, Resurrectionis intelligitur perti-

pertinere. 75. distinct. quia patribus. extr. de tempor. ordinat. literas. Ordinandum enim ad Christi similitudinem Sabbatho Resurrectionis intelliguntur. Congruè igitur in hac die, scilicet, Dominica celebrantur ministeria Sacerdotalium benedictionum, in qua sunt collata Charismata gratiarum, in ea Dominus Resurrexit, in ea Apostolus insufflauit, dicens: Accipite Spiritum sanctum, quorum remisistis peccata remittuntur eis. Ioan. 20. In hac promissus Spiritus sanctus venit. Rectè ergo ad eam benedictiones Sacerdotes dirigimus, ut cum Apostolis hylariter cantare possimus; Veni sancte Spiritus reple tuorum corda fidelium, scilicet, ordinatorum.

Fiunt etiam ordinationes in hebdomada quarta Quadragesimæ, cum catur, sitientes venite ad aquas. 84. distinct. cap. fin. 73. cap. principali. 16. quæst. 1. in parochiis, & etiam in Sabbatho Sancto, de quibus dicitur infra in illis diebus. Verum tamen vsque ad tempora Simpliciij Papæ, Romani Pontificis, dicuntur semper in Decembri celebrasse ordines. Vnde etiam in Breuiario hoc sæpè inuenitur.

Solus Romanus Pater Pontifex potest Subdiaconos facere in diebus dominicis. extr. de tempo. ordin. cap. 1. Alij Prælati possunt in diebus Dominicis solum minores conferre & virgines consecrare. Si autem propter urgentem necessitatem in die Dominica ordinatio fiat: quia forte non potuit perfici in Sabbatho, debet hoc fieri ieiunio continuato tam ab ordinando, quam ab ordinatore: quia tunc propter constitutionem ieiunij fingitur vna dies. extr. de tempor. ordin. capit. literis. 75. distinct. quod patribus. & capitul. sequent.

Sed quare ab Apostolo in Epistolis solum Sacerdotes, & Diaconi nominantur? Dicendum, eo quod ipsi præcipue in ministerio Altaris necessarii sunt. Ceteri vero ordines postea adie-

cti sunt, pro vtilitate ministerij: quia propter multitudinem credendum ritè per illos non poterat adimpleri. Vnde, & secundum Ambrosij, illorum ordinatio circa altaria celebrantur: & pro eis Episcopus ante Altare prosternitur. Alij vero nequaquam, ita se habent circa Altare, sed alia officia implent, siue legendo siue cantando, siue alia seruitia faciendo; neque pro eis Episcopus prosternitur.

Omnes tamen querunt faciem Prælati, id est, præsentiam Domini vultuant in primogenitis hereditate, ad instar Iacob qui sibi fratris primogenita emit,

Romanus Pontifex celebriter miserum sollemniam agens, sex habet secum ordines Clericorum, scilicet, Episcopos, Præbiteros, Diaconos, Subdiaconos, Acolitos, & Cantores ipso numeri Sacramento perfectionem huiusmodi officij manifestans. Nam senarius numerus perfectus est eo quod redditur ex suis partibus aggregatis. Vnde sexto die perfecit Deus Cælum, & terram, & omnem ornatum eorum. Et quum in plenitudine temporis sexta venisset ætate, sexta quoque dies, sub hora sexta, genus redemit humanum.

Sex ordines ministrorum fuisse in veteri testamento legimus, videlicet, Pontifices, Sacerdotes, Leuitas, Nathinatos, Ianitores, & Psallentes: quos ex maiori parte distinxit Artaxerxes in Epistola quam direxit Esdræ scribæ, dicens: notum facimus de Sacerdotibus vniuersis, & Leuitis, & Cantoribus, & Ianitoribus, & Nathinatis, & Ministris domus Dei, vt eis vt eligatur, tributum, & annona, nullatenus imponatur. Hinc fit siue cautum est quod Ecclesiastici nunc sunt exempti ab his.

Ordines vero Ecclesiasticos Sicut et Papa enumerat 23. distinct. a subdiacono & 1. quæst. 7. clericus, dicens Pontifici, Præbiteri, Præbiteros, Diaconus.

tonus; Diacono, Subdiacono; Subdiacono, Acolitus; Acolito, exorcista: Exorcista, Lector; Lectori, Ostiarius: Ostiario, Abbas, Abbati, Monachus, in omni loco obsequium representant.

Septem cum sint ministri regulares, scilicet, Ostiarius, Lector, &c. quare conuenit adhibere tot ministeria? Respond. Concil. Trident. sess. 22. cap. 2. propter duas rationes: quarum primam sic explanat. Cum diuina res sit tam sancti Sacerdotij ministerium, consentaneum fuit, quod dignius, & maiori cum ueneratione exerceri posset, ut in ordinatissima Ecclesie dispositione plures, & diuersi essent ministrorum ordines, qui Sacerdotio, & officio deseruirent. Aliam uero rationem tangit his uerbis, quae immediate sequuntur; Ita distribuit, ut qui iam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderent. Vbi clare, & aperte dicit tot ordines & ministros dari. Quia magno Domino, id est, Deo, & magno Ministerio exhibitio illi nempe sacrificio unigeniti filij sui, multitudo ministrorum conueniens est, sicut in aula Regum uidemus: similiter cum homo sit uilis creatura non debet ad tantum ministerium nisi per gradus promoueri.

Isti ordines, aliquo modo conueniunt inter se, & aliquo modo differunt. Conueniunt. Primò, quia omnes sunt ordines. Secundo, omnes quatenus ordines sunt (ut iam dicitur) sacerdotiam existunt: & Sacramenta dici possunt. Tertio omnes imprimunt characterem, & gratiam conferunt, nisi ponatur impedimentum. Quarto constitunt singuli unum ministrum.

Differunt primo, quia singuli ordines conferunt gratiam, & characterem, sub ratione speciali & sibi propria. Horum igitur ordinum quidam, inquam, sunt sacri qui, & ita uocantur ut diximus, & alij non sacri.

Item, septem isti ordines non sunt plura Sacramenta, sed unum aut Con-

cil. Trident. sess. 7. cap. 1. Primò ratione finis, omnes enim habent eundem finem, nempe sacrificium Missae, & Eucharistiam conficere, & administrare. Secundo ratione perfectionis, quia Sacramentum ordinis in Sacerdotio tantum recipit suam perfectionem.

Sed dicit aliquis, singuli imprimunt characterem, ergo sunt septem characteres distincti. Respondeo, quaedam ratione sunt distincti, quia singuli specialem potestatem conferunt. Quaedam ratione sunt unum, quia ad unum omnes sunt ordinati. Cathedismus num. 12. & 34.

Pro quo notandum est, quod ordo secundum Vig. dicitur sacer dupliciter, uno modo per se, & ita quilibet ordo est sacer, cum sit Sacramentum quoddam. Alio modo ratione materiae, circa quam habet actum. Et sic aliquis ordo dicitur sacer, quia habet aliquem actum, circa aliquam rem consecratam, & sic sunt tres ordines sacri, scilicet Sacerdotalis qui habet actum consecrandi panem, & uinum, & car. Diaconatus, qui habet actum circa Corpus, & sanguinem Christi in uase: & Subdiaconatus qui habet potestatem super uasa sacra, & corporalia. Ideo istis tribus ordinibus indicitur continentia: ut mundi, & sancti sint, quia sacra, & sancta tractant: his etiam iniungitur sub precepto Diuinum Officium in cap. dolentes. extr. de celebratione Missarum. Ordinatis autem quatuor ordinibus minoribus, non iniungitur Diuinum Officium, neque continentia, ideo non impediunt contrahendum, sicut tres sacri, qui etiam dirimunt contractum. Non indicitur autem eis continentia, quia non sunt circa rem sacram, ut maiores circa Christi corpus. Hi autem quatuor uocantur non sacri, sine minoribus: de his ergo omnibus separatim & seruatum dicendum est. & primo de cantore.

De Cantore. Cap. 37.

Cantor, nomen est officij, & non ordo: qui autem in veteri testamento Cantores dicti sunt, hodie Lectores vocantur, siue modulatores. Cantor autem vocatur, qui vocem modulari in cantu. 21. distinct. capit. Cleros. Cuius duo sunt genera in arte musica, præcentor, & succentor. Præcentor vocem præmittit in cantu: deinde alijs subsequuntur. Concenter dicitur qui consonat. Vnde qui non consonat, non concinit, nec concenter erit.

Dauid volens solemnius cultum ampliare Diuinum, Cantores instituit: qui coram Archa fœderis Domini, musicis instrumentis, & modulatis vocibus decantarent, inter quos præcipui fuerunt Heman, Asaph, & Aera: sed primus omnium fuit Heman, cuius vicem nunc in Ecclesia obtinet primicerius, vel qui Cantoribus est Prælatas, siue modulator. In lege veteri exponebant populo sacram Scripturam & Psalmus ipsi cantores, vide infra in Psalterio nostro ante expositionem Psalmi 87. & Apost. 1. Cor. 14. hos vocat Prophetas.

Debent Cantores consonis vocibus, & suavi modulatione concinere: qua tenus animos audientium ad Dei deuotionem valeant excitare. Hoc idem docet Cæremoniale Episcoporum lib. primo cap. 28. vbi de organo, & Cantoribus ita dicit: Cauendum autem ne sonus Organi sit lasciuus, aut impurus, & ne cum eo proferantur cantus, qui ad officium, quod agitur non spectent necum profani, aut ludicri, nec alia instrumenta musicalia præter ipsum organum addantur. Vox autem Cantoris non aspera, non rauca, & dissonans, sed canora erit, suavis, liquida, atque acuta, habens sonum & melodiam sanctæ religioni congruentem.

Idem quoque Cantores, & Musici obseruent, ne vocum harmonia, quæ ad pietatem augenda ordinata est, aliquid leuitatis, aut lasciuie præferat, ac potius audientium animos a rei diuina contemplatione auocet, sed eorum sit deuota, distincta, et intelligibilis.

Item Sancta Brigida ait: Clericorum cantus non sit pressus, non fractus, non dissolutus, sed honestus, & grauis, vniformis, & per omnia humilis, psalmodia plus redoleat suauitatem mentis, humilitatem, & deuotionem, quam aliquam ostentationem. Non vacat a culpa animus: quando cantantem plus delectat nota, quàm res quæ canitur, omnino probe abominabile est Deo quando vocis eleuatio plus fit propter audientes, quam propter Deum.

Ministri Altaris cantare non debent, quia ipsi occupantur in ministerio, tū quia decons, & grauitatis est, non canere.

Vsus cantandi in Ecclesia propter carnales, & non propter spirituales institutus est, vt qui verbis non compunguntur moueantur melodijs ad deuotionem considerando celestia gaudia. Vnde Aug. lib. confes. Consuetudinem cantandi probat Ecclesia: vt per oblectamenta aurium infirmior animus ad affectum pietatis asfurgat.

Antiqui pridie, quo cantandū erat abstinebant cibis propter causam vocis, præterquam leguminum psallentibus aptis. Vnde Cantores vulgo Fabarii dicti sunt.

Quando autem Cantores possent vti cantu figurato pater in prædicto cap. Cæremonial. Verba autem sunt ista. In omnibus Dominicis, & omnibus festis per annum occurrentibus, in quibus populi a feruilibus operibus abstinere solent, decet in Ecclesia organum, & Musicorum cantus adhiberi: inter eas non connumeratur

Do-

Dominicæ Aduentus, & Quadragesimæ, excepta Dominica tertia Aduentus, quæ dicitur: Gaudete, & quarta Quadragesimæ, quæ dicitur: Lætare Ierusalem. Item, exceptus festus, & ferijs infra Aduentum, aut Quadragesimam occurrentibus, quæ cum solemnitate ab Ecclesia celebrantur ut in die Annunciationis, feria quinta in Cæna Domini, Sabbatho Sæcto & similibus, & quoadcumque occurreret celebrare solemniter, & cum lætitia pro aliqua re grati. Insuper notet modulatore secundum Cætera. quod in Missis, & Officijs Defunctorum nec Organo, nec Musica, quam figuratam vocant uti debent, sed cantu firmo, quem etiam in tempore Aduentus, & Quadragesimæ in ferialibus diebus adhiberi conuenit. Hoc tamen non ita obseruatur in Missis mortuorum ubi utitur figurato cantu: imo aliquibus in locis utuntur bucinis, quæ vulgo, tromboni, vocantur: sed male agunt, nec decet, nam multum inter se differunt bucinæ, & lamentationes: inter planctum, & gaudium & inter lachrimas, & lætitiā, multum interest. & Quid cum funeribus (ait Ambrosius) voluptati?

Notet insuper Cantor, (vt habetur ibidem) quod in matutinis, quæ solemniter celebrantur in festis maioribus, possunt pulsari organa ab Hymno, Te Deum Laudamus, & c. prout in Vesperis. Subdit deinde. Regulare est, siue in Vesperis, siue in Matutinis, siue in Missa, vt primus versus canticorum, & hymnorum, & pariter versus hymnorum in quibus genuitendum est, qualis est versiculus. Te ergo quæsumus, & c. Et versiculus. Tantum ergo sacramentum, & c. quando ipsum sacramentum est super Altare, & similes, cantentur a Choro in tono intelligibili, non autem ab Organo, sic etiam versiculus. Gloria patri, & c. etiam si versiculus immediatè præcedens fuerit a choro pa-

riter decantatus: idem seruetur in vltimis versibus hymnorum. Insuper aduertendum erit, vt quoadcumque per Organum figuratur aliquid cantari, seu responderi alternatim versiculis hymnorum, aut canticorum, ab aliquo de choro intelligibili voce pronuncietur id, quod ab Organo respondendum est.

Amplius notandum est, vt habetur ibidem lib. 2. cap. 20. de Dominica de passione, inquit, Cantores verò ab hac Dominica quinta Quadragesimæ vsque ad Pascha, excepta Feria quinta in cæna Domini non vtantur cantu figurato, sed Gregoriano. Ergo alijs Dominicis antecedentibus videtur posse congruè vti cantu figurato. Hæc omnia seruanda sunt in Ecclesijs Cathedralibus, & collegiatis, & alijs, vt patet in motu D. Clementis V III. Sub anno nono sui Pontificatus, die XIII. Iulij M. D. C. Libri Ecclesiæ in quibus debent cantores esse experti sunt, scilicet, Graduale, Antiphonarius, & Trophonarius. Est autem trophonarius liber vbi sunt sequentia, Kyrie eleison, & Neuma, & tropi. Tropi dicuntur, quia prius canitur versus, & postea eleyson: & iterum versus, & eleyson deinde. Hæc reperiuntur apud monachos.

De Psalmista. Cap. 38.

Psalmistatus non est ordo, sed officium annexum ordini. Et ratio est, quia ex eo quod Psalmi pronunciantur cum cantu, ideo etiam Psalmista dicitur Cantor. Cantor autem non est nomen ordinis, tum, quia cantare ad totum Chorum spectat, tum etiam, quia non habet aliquam specialem relationem ad sacramentum Eucharistiæ, sicut habet quilibet ordo: tum, quia est officium quoddam: tamen, inter ordines largo modo acceptos quandoque computatur Tho. 4. sent. dist. 24. art. 4. qu. 2. Dicitur est Psalmista,

sta, a psalmis dicendis, siue ab officio canendi. Ad ipsum spectat secundum Iñd. 27. dist. Perlectis. Officium canendi, dicere benedictiones, id est, Benedicamus Domino, laudes, id est, Alleluia, Offertorium, Responsorium, & quicquid ad peritiam canendi spectat. Funguntur hoc officio nunc illi, qui vulgo mansionarij dicuntur. De Psalmista autem dicitur in Concilio 3. Carthaginensi can. 10. ita: Psalmista, id est, cantor potest absque licentia Episcopi, sola iussione presbyteri officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero: Vide, vt quod ore cantas, corde credas, & quod corde credis, operibus comprobas. Et habetur etiam 23. dist. Psalmista. In eodem Concilio Cartaginensi. Agitur qualiter consecrentur Episcopi can. 2. & qualiter ordinentur Sacerdotes can. 3. quando Diaconi. can. 4. Et subdiaconi can. 5. qualiter Acolyti. canon. 6. qualiter exorcistæ can. 7. quomodo fiant lectiones. can. 8. & qualiter ordinentur ostiarij can. 9. Demum qualiter sacramentalis consecretur, can. 11.

De Prima Tonsura. Cap. 39.

Prima tonsura non est ordo; sed est quedam dispositio ad ordines. Pro quo notandum est secundum Tho. 4. sentent. dist. 24. ait 7. q. 1. quod circa ordines consideranda sunt quatuor, scilicet, dispositio præueniens, receptio conueniens, prælatio conferens, & conditio impediens. Primò, circa ordines, consideranda est dispositio præueniens. Requiritur enim ad receptionem ordinis triplex dispositio, vna ex parte corporis, scilicet, tonsura, vel corona: secunda ex parte mentis, scilicet, gratia. Tertia ex parte totius hominis, scilicet, vita bona, conscientia pura, & sancta. Primo dico quod ad receptionem ordinis, requiritur dispositio ex parte corporis, scilicet, corona: nam eis qui ad diuina

ministeria applicantur competit rasura, siue tonsura in modum coronæ, quæ est dispositio congrua, non necessaria, ad receptionem ordinis: quæ tonsura, fit in corpore, scilicet, in capillis, ordo verò imprimitur in anima. Ratio autem, cur tonsura est dispositio congrua ad ordinem, est hæc: quia sicut, quando fit mutatio ab albo in nigrum, aliquod est medium, quod recedit ab albedine, & accedit ad nigredinem: ita in mutatione, quæ fit a statu laicali in statum clericalem, media est tonsura, vel corona clericalis, per quam homo recedit a statu laicali, & accedit ad statum clericalem: & sicut quod est medium inter album & nigrum, non accedit ad perfectam rationem nigri, ita quod est medium inter statum laicalem, & ordinem ministrorum Ecclesiæ, non habet perfectam rationem ordinis.

Ratio autem d. Th. quare prima tonsura non sit ordo, est, quia ordo proprie est illud in quo solum deputatur ad aliquod consortium: vnde, quia per coronam solum homo deputatur ad chorum, vbi non habet quid speciale, sed commune, ideo non est, ordo nisi sicut dicitur ordo religionum, quo est dispositio ad aliquod collegium in quibusdam caeremonijs. Et sic intelligitur secundum Pet. de Palud. de arat. & qualitat. ordinandorum cap. cum contingat: quod per primam tonsuram, clericalis ordo conferatur. Post septem annos potest quis tonsurari, & per consequens beneficium Ecclesiasticum possidere, non tamen curatum. dist. 29. c. de his, qui non clericus non est capax beneficij, vnde non tenet collatio beneficij facta non tonsurato, de transactio. c. Literas. Et potest dari prima tonsura omni die, quia sic seruetur de generali consuetudine, secundum eundem Palud.

Fit rasura autem in modum coronæ in signum, quod in ministros Dei eliguntur, cui seruire regnare est: vnde

de illis, qui spiritualibus applicantur, competunt duo: primo tonsura capillorum, ratione subiectionis, ne mens eorum ex temporalibus occupationibus a contemplatione diuinorum retardetur; & impediatur. Secundò obicitur eis corona ratione figuræ, quæ cum sit circularis, & perfecta, est signum regium: vnde Reges coronantur. Quare illi, qui diuinis mysterijs applicantur, adipiscuntur Regiam dignitatem per quam figuram perfectissimam innuitur, quod Dei ministri debent esse in virtute perfecti. Gregorius autem inquit: Congruum est, quod ordinandi prius tonsentur, siue clericatum (qui non est ordo sed dispositio ad ordines) recipiant: non tamen est de necessitate sacramenti, sed ex Ecclesiæ ordinatione, est autem in clericis tonsura signum quoddam quod in corpore figuratur: sed in anima agitur, scilicet, hoc signo vt in religione, vitia refecentur, & criminibus carnis nostræ quasi crinibus exuamur, atque inde innouatis senibus vt comis rudibus enitescamus, expoliant nos (iuxta Apostoli sententiam) veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum qui ad imaginem Dei renouatur. Quam renouationem in mente oportet fieri, sed in capite demonstrari vbi mens noscitur habitare, hæc Isid. l. 2. de Ecclesiasticis officijs cap. 4.

Tonsura dicitur quasi tonsio, capilli enim tondentur in illa. Dicitur autem prima, quia ante omnes ordines conferri solet. Qui autem suscipit illam appellatur clericus, quia accipit in sortem hereditatemque suam Dominum, vt est a tali nomine significatum.

Finis primæ tonsuræ est deputare clericum ad cultum diuinum. Secundò, disponere, & præparare illum ad ordines. Instituerunt autem illam ait catechismus Röm. num. 14. de Ordinibus sacramento par. 2. cap. 4. Apostoli, vt habetur ex Diuo Dionysio Areopagita, & D. Hieronymo, & primus om-

nium sanctus Petrus dicitur illam instituisse in memoria coronæ spinæ impostæ capiti Christi.

Prima autem tonsura materiã propriè non habet, sed loco materiæ sunt capilli qui tondentur, ita Catechismus vbi supra. Sed dicit aliquis quare tondentur capilli? Respon. Catechis. ibidem. ad significandum quod sicut capilli qui sunt pars corporis superuacua tondentur, ita anima clerici debet contemnere res externas, & esse vacua curis humanis: hinc etiam est, quod monialibus obraduntur capilli propter hanc causam, & propter votum paupertatis vt de monachis dictum est.

Superpelliccum quod gerunt clerici insigniti prima tonsura, significat virtutem, & perfectionem quæ in clerico esse debet. Albedo namque significat puritatem: extensio & amplitudo illius dilata, timorem charitatis, & boni odoris testimonium. Quod vero alijs vestibus superponatur, significat clericum debere superuacua maiori perfectione. Vestis longa vsque ad pedes, significat maiorem vite perfectionem. Ratio autem literalis quare deferatur vestis longa, quæ totum corpus, præter manus contigit, est, quia ad magnam corporis honestatē, & grauitatem confert. Olim enim homines grauitate, & magistratu, ac scientia præhæsti, sic incedebant togati, quasi homines maiestate, & integritate pleni. Manus autem, quia nihil inhonestum habent, & sunt ad operationem necessariæ, ideo non portantur cooperte: quod præcipue facere deberent mulieres dum communicant veluti ad bonas, & sanctas (quia talis operatio, scilicet, se communicare est melior omnium aliarum operationum), vnde nec erubescere debemus operationes paratæ. De alijs vero partibus erubescimus, præcipue de genitalibus, non quasi per ea malum perpetretur, sed, quia inordinatum est quæ-

quicquid per ea agitur, non obediendo rationi. Ita Aug. 14. de ciu. Dei. c. 19. Hinc habes cur rãgendo quis suas manus non peccat, & tangendo genitalia peccat (quando de cõctationis luxurixque causa id faciat) quia, scilicet, tunc homo talem actum faciendo, se habet vt brutum animal, & agit contra rationem, & consuetudinem, quæ dicit illud inhonestè fieri, & quod est contra conscientiam ædificat ad gehennam.

Vfus tonsuræ secundum Hugo. lib. 2. par. 3. cap. 2. & Isidorum lib. 2. de Ecclesi. offic. c. 4. & Magistrum; a Nazareis ortus creditur habuisse: qui ob vitæ continentiam caput suum radebant, & capillos in igne sacrificij ponebant. Hinc ille vsus ab Apostolis introductus est: vt qui diu in cultibus mancipantur ac Deo consecrantur, quasi Nazaræi sancti posito crine inueniantur. Verum dicti Nazaræi totã comam non radebant; cum non esset tempus regari, & perfecti sacerdotij; nec in modum coronæ sicut clerici. Vt autem hoc melius intelligatur secundum dictum Hugonem, & secundum Lyranum super Ieremum caput libri Numerorum. & Glos. Beati Augustini super 13. c. lib. Iudicum, est notandum, quod dicti Nazaræi erant in duplici gradu. Aliqui enim erant Nazaræi per totum tempus vitæ eorum, sicut legitur de Samuele 1. Reg. 1. & de Sampson, Iudic. 13. & isti quantum ad obligationis perpetuitatem positi dici fuisse figuram Religiosorum noui Testamenti, quorum votum, & obseruantia per totum tempus vitæ durare, & obligare debet, sicut & votum Clericorum sacris initiatorum; & isti nunquam radebantur, nec vinum, aut siceram bibebant, vt habetur de Sampson, vbi supra. Hinc secundum eundem Hugonem num. 6. quidam pingunt Christum, & Apostolos crinitos in signum sanctitatis. Alij fuerunt Nazaræi ad determina-

tum tempus, vt Beatus Paulus, secundum dictum Hugonem Act. 21. Vnde sicut hodie aliqui vouet ad certos dies se ieiunare, aut peregrinari propter Deum, quo expleto iam non tenetur deinceps ad id, quod pro certo tempore se facturum promiserat: ita & in lege veteri huiusmodi Nazaræi redibant ad vitam communem aliorum peracto suo voto. Numer. 6. & tales fuerunt figura eorum, qui ad opera supererogationis pro certo tempore vel loco sese Deo deuouerunt: quo tempore, scilicet, suæ separationis, & consecrationis non radebant caput ad detestandum cultum Idolatriæ: cuius sacerdotes capita radebãt. Baruch. 6. Hinc prohibiti erant sacerdotes veteris legis ne raderent caput, aut barbam Leuit. 21. eadem ratione Nazaræus non radebat caput tempore suæ consecrationis, quia illo tempore erat deputatus diuino cultui. Hinc ait Aug. q. 52. Super librum Iudicum. Vouentes votumque reddentes non radebantur, sed expletis diebus completionis sui voti radebãtur, & vinum bibebant atque ad communem viuendi modum reddebant.

Sed quid est, quod deuotione completa Nazaræus caput radere, & capillos in igne sacrificij ponere iubetur? Nisi quod tunc ad perfectionis summam pertingimus; cum sic exteriora vitia vincimus, & vt etiam cogitationes superfluas a mente refecimus? caput enim tondere est cogitationes superfluas a mente refecere. Itaque sicut Nazaræi expleto suo voto caput tondebãt, & capillos in igne sacrificij ponebant ad ostendendum se totos pro tunc diuini amoris igne inflamatos, noxias quoque cogitationes, & superfluas prorsus extinctas esse in eis: sic & clerici ad sortem Domini non horariè, sed perpetuo electi prohibentur comam nutrire, id est, defluentes animi cogitationes habere, ne demissa defluant, aut defluentes

tes sepe illicita spargant; & ne sparsæ oculis cordis deprimant. Semper ergo clericis nouæ legis caput tondere iubentur, & capillos in igne sacrificij põnere; quia semper studere debent perfectioni, & ætus Hierarchichos in Ecclesia suo ordine exercere. Et licet tonsura sit ad susceptionem ordinis, dispositio congruitatis, respectu tamen beneficij, & iurisdictionis Ecclesiasticæ, est necessitatis. Ius enim spirituale non cadit in laicum, nec tenet beneficij collatio, aut iurisdictionis commissio facta laico non tonsurata. Nam qui non est clericus non est capax de transactionibus e. ex literis.

Nota secundum Glõs. in lib. 3. tit. 2. c. 1. quod differentia est inter clericam, & tonsuram, nam propriè tonsura est illa abscissio capillorum, quæ est in parte inferiori vt aures pateant: vt faciunt conuersi ordinis prædicatorum: sed clerica est abscissio capillorum in parte superiori; & circuitu abscissionis illorum capillorum, vocatur corona. Tonsura aliquando accipitur pro corona, vt Glõs. ibidem; si clericus est coniugatus, & ferat habitum & tonsuram, clericali priuilegio gaudet: aliàs non tamen dist. 30. c. 19. ait: tonsuram non tenetur ferre, qui in minoribus contrahit: nec Apostata iudicatur, vt extr. de clericis coniugat. Ioannes. Si autem retinendo Ecclesiam dimitteret tonsuram, & habitum, vel religiosam religionem suam, cum intentione nunquam reuerti, Apostata iudicaretur: vt extr. de apostat. cap. 1. & vlt. quicquid interim acquisierint, cedit monasterio. 18. q. 2. Abbates, omnes presbyteri Cardinales conferre possunt de communi consuetudine secundum Pet. de Palud. minores ordines, & primam tonsuram Abbates simplices non exempti, tantum primam tonsuram, & primos duos ordines minores monachis, si sunt Sacerdotes, & benedicti. distin. 69. quoniam exempti

autem, & mittati possunt eam dare, etiam secularibus in quos habent Ecclesiasticam iurisdictionem. Debent autem tonsurati portare coronam. Isti debent prius suscipere sacramentum confirmationis. Concil. Trident. sess. 23. c. 4. Vide ibi ad quid scire tenentur isti initiandi, Caius instituit anno Domini 177. vt per gradus ordines susciperentur. Item quod nullus clericus possit accusari apud iudicem secularem. & quod hæretici & pagani non possint accusare Christianos.

Vtrum omnes Ordines sint ex Institutione diuina, & sint Sacramentum. Cap. 39.

ANequam vltra progrediatur quæritur an omnes ordines sint ex institutione diuina. Respond. primo quod de Sacerdotio, & Diaconatu nemo est qui ambigat, quin sint à Christo instituti, nec hæretici hoc negant: sed de alijs nonnulli dubitant. Magister autem dicit, quod Christus reliquit omnes illos ordines seruandos in Ecclesia. & Palud. 4. distin. 24. quæst. 1. tenet quod omnes septem ordines sunt ex institutione diuina. Ita etiam videtur sentire San. Thomas, qui dicit quod omnes septem ordines conferuntur gratia ex opere operato, quod non posset esse si ab Ecclesia instituti fuissent. Insuper isti septem ordines non sunt nouum inuentum, vt putant Hæretici: Sed est antiquissimum institutum, quo nullum est antiquius; quod probatur testimonio sanctorum patrum. Anacletus qui successit Clementi Primo in cap. 2. suorum decret. dicit. Episcopus Deo sacrificans, testes secum habeat plures quam alij Sacerdotes, in solemnioribus diebus habeant tres aut quinque Diaconos, & Subdiaconos, atque reliquos ministros qui sacris induri, & ceter. Ecce meminit Diaconorum, & Subdiaconorum, & aliorum: vnde paulo inferius

inferius subdit sic: Apostoli statuerunt, & Sancta Romana tenet Ecclesia, & de consecr. distinct. 1. cap. Episcopus Deo. & Ambrosius etiam super illud Ephef. 4. Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Euangelistas: fundatque omnes ordines in Sacra Scriptura. Et Euseb. lib. 6. Eccles. historiae cap. 33. recitat Epistolam Cornelij ad Fabianum Antiochenum, in qua enumerat omnes ordines Ecclesiae; qui quidem praecessit nos mille annis & supra. Et Hieronymus in argumento quod praenotat Epist. 1. Tessal. ait: Hos Testalonicenses laudat Apostolus, scribens eis per Titum Diaconum, & Onesimum Aegyptum. In sacra enim Scriptura non est de omnibus mentio. Victor, autem in sua summum. 227. ait quod possumus dicere quod omnes hi ordines fuerunt instituti a Christo in particulari ipso uidente, vel saltem generaliter, quia Christus dedit potestatem Ecclesiae constituendi ministros, & consecrandi eos ad sacrificium Eucharistiae, & ad hunc sensum omnes hi ordines sunt instituti a Christo per hoc quod dedit potestatem Ecclesiae consecrandi, & ordinandi ministros, quot quot uiderit expedire. Haec ille.

Durandus autem in quarto distinct. 24. quaest. 2. dicit, quod solum Sacerdotium per quod datur spiritualis potestas, est Sacramentum; alij uero ordines inquit sunt Sacramentalia, & adducit ad hoc multas rationes ut ibi videre poteris.

Contrarium tenent omnes Doctores, uidelicet, quod omnes ordines uerum sunt Sacramentum. Hoc asserit D. Thom. Alber. Magnus. Bonauent. Maior. Paludanus, & alij. Et patet, quia quilibet Ordo, est signum sacrae rei, & in eo datur aliquod spirituale, quia si alij Ordines essent Sacramentalia darentur simul cum Sacerdotio. Sed ritus Ecclesiae est in contrarium, immo multi recipiunt minores ordi-

nes, nolentes ulterius progredi, ergo & cetera. Amplius, Episcopus conferens omnes minores cum uno maiori, uel duos maiores una die, si pensus est a potestate ordinandi donec per Papam cum eo dispensetur. Angel. verb. ordo. 6. §. 2.

Dicendum est ergo contra Durand. Et Caiet. de ritu ordinis (qui asserit quod solum Sacerdotium est ordo) quod tenenda est communis opinio. Fit mentio de minoribus ordinibus apud Dionys. cap. 3. Ecclesiasticae Hierarchiae, ubi etiam meminit de Ollarijs. Et Beatus Ignatius Martyr Epistola octaua ad Antiochenos cum duceretur ad Martyrium, ut infra patebit in cap. de Subdiacono. Et est determinatio Concilij Laodicens. cap. 23. & Chalced. capit. 14. & Carthaginen. 3. cap. 16. & Carthaginen. 4. cap. 6. & Tolet. 1. capit. 28. in his omnibus approbantur minores ordines. Et in Epistola secunda Beati Clementis; decretum Innocentij; & decretum Zozimij capit. 3. sunt ergo minores ordines antiquo in Ecclesia. Et ita probabile est quod sunt de iure diuino, & per consequens Sacramentum. Ad quid enim uult Ecclesia quod omnes ordines non suscipiantur simul si non sunt Sacramentum, sed Sacramentalia? & ad quid praecipit ut unusquisque exerceat munus & ordinem quem accipit antequam ad altiorum gradum, ascendat si sunt tantum Sacramentalia, & non Sacramentum? Ad quid traditur diuersa materia omnibus ordinibus? Si dicitur quod tempore Apostolorum non aderat Missale, & cetera quae nunc traduntur, responderetur, quod tunc uisibiliter dabatur Spiritus sanctus, quod nunc inuisibiliter fit: & ideo erat uisus, & traditio sufficiens ubi ostendebatur in anima aliquid diuinum imprimi. Ideo firma fide tenendum est in Ecclesia Catholica, praeter Sacerdotium esse alios ordines, & maiores, & minores: Ita enim

enim diffinitur in Concil. Trident. sess. 23. can. 2. his verbis. si quis dixerit præter Sacerdotium non esse in Ecclesia Catholica alios ordines, & maiores, & minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur, anathema sit. Ecce quod vocat alios gradus, ordines; & maiores, & minores. & gloss. in cap. 1. de tempor. ordinat. §. Clericum ait: quod ordines maiores largo modo dicuntur etiam sacri.

Præterea est præceptum quod seruetur ordo in suscipiendo Ordines, & quillum non seruetur peccaret mortaliter. Non est tamen iste ordo de necessitate Sacramenti. Et qui sic est ordinatus debet suscipere ordines quos emisit dumtaxat a quocumque ordine incipiat post tamen peractam penitentiam: si autem non est baptizatus & susceperit ordinem, nihil facit, & non est ordinatus, vt patet in cap. veniens. de præbytero iam ordinato & non baptizato, vbi præcipitur quod baptizetur, & iterum ordinetur. Si autem ordinetur antequam confirmetur, ordo tenet.

Sed quid agendum de illo qui nullum minorem habet ordinem, & promouetur ad sacerdotium, vel ad aliud ordinem sacrum numquid recipit ordinem? Hugo dixit quod non: quia si laicus ordinetur in sacrum ordinem, nihil recipit, arg. 40. distinct. sicut. vbi dicitur, sicut viri, & mulieris constitutio vnum facit corpus, ita clericatus & sacerdotium vnum faciunt ordinem, sed si aliquem de minori habeat recipit sacrum. Vincent. dicit, quod bene quis recipit sacrum ordinem, etiam si nullum habeat de minoribus præter Episcopalem, quem nemo recipere potest, nisi sit saltem Sacerdos. arg. de excess. Prælat. ex litteris. Sed quid si ordinatur in Episcopum prætermissa Diaconatu, vel Subdiaconatu? Episcopus est, dum tamen fuerit Sacerdos: sed illum ordinem

quem non habuit alijs conferre non potest arg. 1. quæst. 1. & cap. ventum. & quæst. 7. Dubertum de consecr. distinct. 4. quomodo.

Hic consequenter quæritur an Papa possit committere potestatem conferendi ordines Sacerdoti simplici. Thomas, & Palud. & omnes dicunt quod non, nihilominus, vt fertur Papa de facto commisit quibusdam Abbatibus Sancti Benedicti: de minoribus patet ex iure, vt cap. quoniam 69. d. c. cum contingat de arat. & qualitat. probat Sor. 4. distinct. 23. quæst. 1. versic. Abbatibus autem. De Subdiaconatu inquit Victor. num. 237. quod vidit Bullam Papæ quibusdam Abbatibus Cisterciensiu concedens quod possent conferre Subdiaconatum. Et alij dicunt quod Diaconatus etiam, sed hoc ita esto, ergo dico (inquit) quod factum tenet excepto sacerdotio, alijs esset intolerabilis error.

Constat ergo ex his omnibus, quod in Ecclesia Catholica, est Hierarchia ordinatione Diuina instituta quæ constat ex Episcopis, Præbyteris, & Ministris, & est de fide tenendum, ita enim diffinitum est in Concil. Trident. sess. 23. can. 6. his verbis. Si quis dixerit in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam Diuina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Præbyteris, & Ministris, anathema sit. Deinde etiam firmiter tamquam de fide est tenendum Episcopos Præbyteris esse Superiores, habereque potestatem constituendi, & ordinandi, nec huiusmodi potestas est Episcopis, & Præbyteris communis.

De Offitio. Cap. 41.

DE minoribus ordinibus dicturi demum, primo loco occurrit de Offitijs, siue Ianitoribus quorum figura in veteri testamento etiam præcessit: eorum autem officium fuit aperire, & claudere templum, & abeire

P ingressu

ingressu immundos prohibere. Hodie autem Initoris: ne Oſtarij officium est, in Ecclesia discernere inter bonos & malos, malos in Ecclesiam non admittere: puta vt eos qui in excommunicatione sunt, vel interdictio, aut hæreticos, &c. Ianitores autem in veteri testamento stabant in quatuor partibus templi, vt legitur Paralip. 2. 33. videlicet in Oriente, in Occidente, Aquilone, & Austro; Portas templi singulas ita obseruantes, vt nec in puncto discederent a ministerio. Finita ita Litania super ordinandos, dicit Episcopus ad Oſtarios, Suscepturi carissimi filij officium Oſtarij, videte, quid in domo Dei agere debeatis. Oſtarij oportet percutere cymbalū, & campanam, aperire Ecclesiam, & sacrarium; & librum aperire ei, qui prædicat. Prouidete igitur, ne per negligentiam vestram illarum rerum, quæ intra Ecclesiam sunt, aliquod deperat, certis que horis domum Dei aperiatis fidelibus, & semper claudatis infidelibus, quod Dominus vobis contulerat per suam misericordiam. Amen.

Accepta deinde clauæ ab Altari exhibet illam Episcopus eis dicens, sic agite quasi reddituri rationem pro ijs rebus, quæ ijs clauibus recluduntur. Mox Archidiaconus deducit eos ad ianuam, vt eandem aperiant, & claudant, ac rursus adducit ad Episcopū, qui facta super eos oratione, benedixit illos. Clauum ergo traditio, & verba præmissa sunt huius ordinis essentialia: cætera sunt solemnitate. Hoc officio vsus est Dominus Iesus quando factus ex funibus flagello eiecit vendentes & ementes de templo. Neque ab urdum est hoc, cum ipse quoque dixerit, se esse ostium, adeo vt quisquis per illud ostium sit ingressus, seruetur: & habetur. 16. q. 7. 4. Oſtarius autem dicitur ab ostio, quod debet custodiri ab Oſtario. Materia sunt clauæ quæ ex altari ab Episcopo

accipiuntur, vt significetur sub illis clauibus custodiri ea, quæ pertinent ad Altare. Forma sūt verba Episcopi.

Munus suum est, primo templi clauis, & ianuam custodire, id est, aperire, & claudere, pulsare campanas, vt fideles intelligant quando ad Ecclesiam accedendū est. Secundū ab aditu templi arcere eos, quibus interdictum est ingressu Terris, ad sanctum etiā Missæ sacrificium assistebar curaturus ne quis proprius accederet quam par est: ait Catechismus. Quartū ait, officium Thesaurarij ad Oſtarij pertinet: quod est esse custodem sacrarij. Catechis. ibidem num. 15.

Hic ritus seruatur in eius collatione secundum eundem ibidem, & habetur, ex Pontificali: primo, accipiuntur clauis de altari vt dictum est. Secundū, Admet Episcopus ordinandum quid sit eius officium. Tertio Episcopus dat clauis & dicit verba, quibus confert potestatem. Quarto, Ordinandus accipit & tangit clauis, & debet tangere manu dextra, vt ostendat se accipere munus exequi, & fortiter exequendum. Quinto, per Archidiaconum ducitur ad aperientias fores, & campanas pulsandas, vt suum incipiat officium exequi. Catechism. ibidem.

De Lectoris. Cap. 42.

Quoniam quidam sunt, qui volunt credere, sed nondum instructi sunt; ideo ad huiusmodi instructionem est ordo lectoratus, ad quem spectat docere prima fidei rudimenta. Secundus ergo ordo est Lectorum, quibus ex officio incumbit Prophetias legere coram populo, lectiones, & legendas in maturis prænuiciari; & illis itaque Episcopo oblati, sic inquit, ipse, electi fratres charissimi, vt sitis Lectores in domo Dei nostri, officium vestrum agnoscite, & implete: potens enim est Deus, vt augeat

augeat vobis gratiam perf. ctionis æternæ. Lector enim oportet legere ei, qui prædicat, & Lectiones tam de Prophetis quam de Apostolis cãtare, & benedicere panem, & omnes fructus nouos (sit hoc ex more veteris Ecclesiæ Græcæ, & Gallicanæ, vt singulis diebus Dominicis benedicatur panis, sicut apud nos sal, & aqua) studet igitur, verba Dei, videlicet, lectiones sacras distinctè, etiam apertè ad ædificationem fidelium abique omni mēdacio falsitatis, proferre. Quod autem ore legitur, corde credatur, atque opere completis: quatenus auditores vestros verbo pariter, & exemplo vestro docere possitis; ideoque dum legitur in alto loco Ecclesiæ staretis, vt ab omnibus audiamini, figurantes positione corporali, vos in alto virtutum gradu debere conuersari, vt cælestis vitæ formam eis præbeatis, quod in vobis Deus implet per gratiam suã. Amen.

Deinceps Episcopus eis librum porrigit, & ait; Accipite, & estote verbi Dei relatores habituri (si fideliter & utiliter impleueritis officium vestrum) partem cum ijs qui verbum Dei benedixistis ab initio. Ad extremum præmissa oratione, Episcopus benedictione quoque absoluit hanc ordinationem. Ordinatus autem in lectorē, inquit Hugo, debet esse doctus, vt intelligenter, & distinctè possit legere scripturam. Gregorius Nazianzenus in lib. 10. c. 3. ait: quod hoc officio functus est Diuus Basilus. Et Ecclesiastica historia asserit hoc idem de Ioanne Chrysostomo qui fuit lector in Antiochia. & Iulianus Imperator qui fuit postea Apostata a fide functus est hoc officio aliquanto tempore, vt ait Theodoretus lib. 3. historię Ecclesiasticæ: Tanta etiam, & tam clara debet esse eius vox, vt circumquaque omnium aures impleat. Lector a legendo dicitur secundum Iud. 21. dist. perlectis.

Typum huius ordinis gessit in veteri testamēto clamor prophetarum, qualis fuit hæc Isaïæ sententia, Clama, ne cesses, exalta vt tuba vocem tuam, & annuncia populo meo delicta, & domui Iacob scelera sua: quamuis hoc proprie pertinet ad Prædicatores. Libri traditio, & huiusmodi verba præmissa, sunt de essentia huius ordinis: cetera sunt solemnitatis. Hoc officio persundus est, & Dominus Iesus, quando in Nazareth ingressus Synagogam reuoluto libro cepit legere illud Isaïæ: Spiritus Domini super me, eo quod vnxit me, &c. Extr. de Sacri. vlt. cap. vlt. Iſa. 61. & Luc. 4. Quæ lectione docere volunt lectorem sacre scripturæ debere habere vñctionem gratiæ Spiritus sancti, sicut intellexit Augu. lib. 1. de bapt. paruo. c. 32.

Nomen lectoris desumitur ab officio, id est, a lectione: & est maior gradus quam Ostiatorius: quia iste procurat reuerentiam corporalem, & exteriorē, sacrificio Missæ: lectoratus vero spirituale, quod maius est Catechif. ibidem num. 16. & Thom. 3. p. qu. 17. artic. 2. sup. Materia est liber in quo sunt ea, quæ ad hanc functionem pertinent. Forma sunt verba prolata ab Episcopo. Catechif. ibidem. Eius officium est, Primò libros noui, & veteris testamēti clara, & distincta voce recitare, vt tactum est, & præcipuè lectiones, matutinales. Secundò prima rudimenta Christianæ religionis fidelibus tradere. Catechif. ibidem. Tertio ex pontificali benedicere panem, & nouos fructus, sed nõ est in vsu. Quarto ex eodem, exemplo, & moribus ædificare. Ad Missam excitat adstantes ad deuotionem: & debet; seruire sacro: ex Diuo Thom. vbi supra. Effectus huius ordinis quæ admodum, & aliorum; primus est character, seu potestas tale ministerium exercendi. Secundus, gratia, id est, qualitas diuina qua dignè possit talia ministeria exercere. Catechif.

ibid. num. 34. Lectores in super prohibentur psallere in habitu seculari in Concilio Bracharen. 2. can. 29. vbi dicitur: Lectores in Ecclesia in habitu seculari ornato, non psallant. Hinc fit, quod in Ecclesijs bene ordinatis, etiam cantores secularis, & vxorati, induunt se dum cantant in Ecclesia, superpellitio. In canone verò sequenti illius concilij dicitur: extra psalmos veteris testamenti, nihil poeticè cōpositū in Ecclesia psallatur. Adde tu nisi fuerit ab Ecclesia cōprobatū, vt sunt hymni a sanctis patribus modulati.

De Exorcista. Cap. 43.

ET, quia aliqui sunt fideles, & instructi, sed habent impedimentum, ex dæmonum potestate vt energumeni, ideo ad hoc ministerium est exorcistatus. Tertius ergo ordo, est exorcistatus, ibi Episcopus primū admonet illos officijs sui, vt meminerint eijcere dæmones, & cum aqua ministrare in Ecclesia: hinc subiungit: studete igitur, vt sicut a corporibus aliorum dæmones expellitis, ita a mentibus, & corporibus vestris omnem immunditiam, & nequitiam eijciatis; discite per officium vestrum vitijs imperare, ne in moribus vestris aliquid sui iuris inimicus valeat vendicare. Tunc enim rectè in alijs, dæmonibus imperabitis, cum prius in vobis, eorum multimodam nequitiam superaueritis.

Post hæc exhibet eis librum, in quo exorcismi sunt descripti, & ait. Accipite, & commendate memoria (nota quod opoertet vt mandet memoria exorcismos) & habete potestatem imponendi manus super energumenos, siue baptizatos, siue Cathæcumenos: energumeni sunt, qui a dæmonibus obsessi sunt: vel lunatici, siue morbum caducum patientes. Sic dicti ab Ergon, quod est labor, & mene quod est defectus, & noys quod

est mens, quia secundum defectum mentis in defectu Lunæ maximè patiuntur. Cathæcumeni dicuntur in articulis fidei ante baptismum instructi. Postremo Episcopus, vt supra, oratione, & benedictione hunc quoque cōcludit ordinem. Libri acceptio & verba praximati, sunt de substantia huius ordinis; cætera sunt solēnitatis.

Præcessit autem, & hunc gradum figura in veteri testamento, quando Rex Salomon inuenit modum vt refert Iosephus, quo dæmones conuuleret remanentes in templo Ierosolymitano, sicut etiam Hierony. commoratur in Mat. 12. & Beda in Homil. Luc. 11. Sed & Christus vsus est officio illo, nec semel neque raro, quoties obsessos a dæmonijs liberauit, præcipuè cum tetigit sputo suo aures, & linguam muti, ac surdi, dicens: Epheta, quod est aperire. Neque verò ipse tantummodò Christus vsus est hac potestate, sed eandem quoque dedit Apostolis, sicut in Matthæo, & Marco legimus. Apud Lucam quoque, sic dixit ad Iudæos; Si ego in Belzebub eijcio dæmonia; filij vestri in quo eijciunt? Ideoque ipsi iudices vestrerunt, intelligens Apostolos, qui tunc erant exorcistæ. In actibus quoque Apostolorum. c. 19. legimus, quomā tentarunt quidam de circumcūtibus Iudæis exorcistis inuocare super eos, qui habebant Spiritus malos nomen Domini Iesu; erant autem septem qui hoc faciebant. Et inhiens in eos homo, in quo erat dæmonium pessimū, & dominatus amborum inuoluit contra eos, ita vt nudi, & vulnerati effugerent de domo illa. Temerariè enim vsurparant isti officium sibi non contradictum, nec a quopiam commissum: contigit ergo eis condigna merces. Vide ibi. Exorcista Græcè, Latine adiurans, siue increpans vocatur secundum Isid. ibidem. Decet habere Spiritum mundi, qui vult immundis imperare spiritibus; vt patet ex dictis.

Nomen

Nomen Exorcistæ ab officio, id est, exorcismo, & adiuratione dæmonis desumitur Catechis. ibidem numero 17. & Diu. Thom. vbi supra. & est gradus altior lectore. Primò, quia lector exercet munus suum præcipuè in Catechumenos, id est, non instructos in fide, exorcista verò in ipsos fideles. Secundò. Ille tantum legit verbum Dei, iste autoritatuè, & cum potestate inuocat, quod maius est. Tertio, ille tantum docet, iste potestatem exercet. Quarto, Quia exorcizando, & dæmones eiciendo, quasi confirmat doctrinam a lectore recitatam, ideo est altior gradus.

Materia eius est liber exorcismorù. Forma sunt verba ab Episcopo prolata in traditione libri. Catechismus ibidem. Officium eius est inuocare nomen Domini in eos qui vexantur a spiritibus immundis, qui energumini dicuntur. Secundò (ait Pontificali) esse dicere his qui non communicant, vt recedant; Tertio idem ait esse, aquã in ministerio fundere.

Hic notatione dignum est, quod clerici qui in adolescentia a demonibus cognoscuntur obsessi ad superiorem sacri regiminis gradum ascendere non possunt: & habetur 33. distincti clerici. Vnde Glos. ait: ex hoc quod dicit sacri regiminis, videtur quod ad minores possunt promoueri: quod ideo fit ad Christi imitationem qui noluit dæmoniacum iam curatum ad suum discipulatum accipere: ne si facerent deinde miracula imputarètur cooperationi dæmonum. vide Luc. 8. Vita exorcistæ vt habetur ex Pontificali, debet esse primo expellere ab anima, & corpore suo omnem immunditiã, sicut dæmones expellit ab alijs. Secundò imperare vitijs, ne inimicus aliquid sui iuris in moribus valeat vèdicare, & vt melius imperet diabolo, cum eius multimoda (vt etiam diximus) superarit nequitiam.

De Acolyto. Cap. 44.

Quartus autem ordo est Acolyto- rum. Longobardus post Isidorù in Etymologia lib. 7. dicit Græcè Acolyti, Latine, Ceroferarij dicuntur, a deportandis cæreis. Acolyto, serui significat, & seruire (inquit Agricola medicus, & lector Græcè lingue) inde Acoluthos, sequens, consequens, minister, sectator, puer.

Acolytorum officium olim latè patebat. Sequebantur semper Episcopum, vnde & nomen habent.

Quomodo verò ad ceram sectatur, arbitror ita voluisse præfatos, non quod illa sit nominis interpretatio a Græco, sed quod voluerint adsignare morem Ecclesiæ Græcè, quæ Acoluthos appellat, quos in latina Ecclesia ceroferarios nominamus. Officium eorum accipitur ex ijs, quæ ad ipsos dicit Episcopus: Suscepturi charissimi Acolytorum officium, pensate quod suscipitis. Acolytum enim oportet ceroferarium ferre, luminaria Ecclesiæ accendere, vinum, & aquam ad Eucharistiam ministrare. Studete igitur susceptum officium dignè adimplere: non enim Deo placere poteritis, si lucem Deo manibus præferentes, operibus tenebrarum inseruiatis: & per hoc alijs exempla perfidiæ præbeat: studeatis potius fructibus lucis, qui sunt, Apotolo teste; in omni bonitate, iustitia, & veritate vsque, & vos, & Dei Ecclesiam illuminetis. Tunc enim in Dei sacrificio dignè vinum suggeritis, & aquam, si vos ipsi Deo per sacrificium, per castam vitam, & bona opera oblati fueritis, quod vobis Dominus concedat per misericordiam suam. Amen.

Deinde porrigit eis Episcopus candela- brum cù lucerna extincta, & ait: Accipite ceroferarium cum cereo, & sciatis vos ad attendenda lumina Ecclesiæ mancipatos in nomine Domini.

ni: Mox, & vrcocolum dat vacuum, dicens: Accipite vrcocolum ad suggerendum vinum & aquam in Eucharistia sanguinis Christi in nomine Domini. Ultimo quoque præmissa oratione benedicit eos de ministerio quod sunt consecuti. Hi autem deferunt cæreos accensos, dum legitur Euangelium, aut offertur sacrificium, non vt tenebras æris, cum sit dies, sed cordis illuminent: & vt proximis opera lucis ostendât. Sic enim ait Hugo, sicut 91. simile lumen manibus gestant, ita opera lucis ostendant, & more lucis, errantibus viam, in tenebris palpantibus ducatur præbeat. Portant etiam cæreos ad demonstrandum signum. Ieritæ vsq; typi luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua dicitur: Erat lux vera que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Verba Episcopi & vtenilia sunt huius ordinis essentialia: Cætera solemnitatis tantum.

Ordinis huius figura in veteri testamento ab Aaron, & filij eius sumpsit exemplum; iuxta illud Exod. 24. Præcipit filijs Aaron vt offerant oleum de arboribus oliuarum purissimum pingue contusum: vt ardeat lucerna, semper in tabernaculo testimonij: & collocabunt eam Aaron & filij eius, vt vsq; mane luceat coram Domino. Quod igitur Sacerdotes tunc faciebant hoc nunc agunt Acolyti in ministerio cæreorum, & lucernarum; quoniam præparant luminaria in Sacerario. Dominus Iesus Christus hoc officium se habuisse testatus est quando dixit Ioan. 8. Ego sum lux mundi, qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Hi sunt ergo quatuor ordines non facian Ecclesia Catholica ad illuminationem fidelium, & commemorationem eorum quæ in Ecclesia fiunt.

Acolytus & cæroferarius idem videntur sonare. Materia est duplex, nempe candelabrum cum cæreo ex-

tincto, & vrcocoli: ita Catechismus ibidem, numer. 18. Traditur autem duplex materia ad significandum duplicem potestatem, vna est in corpus Christi mysticum, & significatur per candelabrum. Alia in Corpus Christi verum, & denotatur per vrcocolos. Traduntur illi primo candelabrum extinguitum, deinde vrcocoli vacui, ad significandum eius Officium esse accendere cæreum, & implere vrcocolos.

Forma sunt verba ab Episcopo prolata. Si autem quæras quando imprimatur character respondetur, quod imprimatur potissimè in traditione vrcolorum, quia tunc traditur potestas in ordine ad corpus Christi verum, quod maius est.

Eius officium est primo parare materiam necessariam ad Eucharistiam in vasis non facris. Secundo Sub iacchos, & Diacones in Altari ministerio affectari, eisque operam dare. Tertio deferre lumina & obseruare cum missæ sacrificium celebratur, præcipue vero cum Euangelium legitur, quod ideo fit, vt excitentur fideles ad reuerentiam doctrinæ Christi: ex Catechismo ibidem. Et hæc est potestas in corpore Christi mysticum, scilicet, ad excitandos fideles, & ei: Isti autem ritus seruantur in collatione huius officij & gradus, (ex eodem ibidem) primo, Episcopus diligenter admonet ordinandos officij sui. Secundo, Tradit candelabrum; Tertio, Vrcocolos. Hic ordo maior est iam dictis, quia datur potestas in materia pro Eucharistia constituenda. Ceterum primitiua Ecclesia agnouisse hos omnes ordines minores reuerentius ac longe sanctius quam in præsentiarum coaluisse patet. In primis siquidem ex vetustissima traditione accepimus, quod & argumenta illa nequaquam noua Apostolicis Epistolis præfixa testantur, Paulum Apostolum scripsisse vtramque ad Thesalonicensis ab Athenis per Tichicum Diaconem, & Onesimum Acolytum,

Et vel hinc constet & pauli tempore Acolytes Ecclesiæ fuisse in Ecclesiæ ministerium a scites: Multa quippe non solum in nouo, sed & in vet. testamento legis Moysi superaddita legimus, & mutata. Vnde David in lib. 1. Paralip. cap. 23. dixisse narratur. Non erit officij Leuitarum, vt ultra portent tabernaculum & omnia vasa eius ad ministrandum.

De continentia que requiritur in illis qui sacris ordinibus sunt insigniti. Cap. 45.

ANtequã de sacris ordinibus agrediamur dicendum est de continentia quæ ad ordinatos in sacris requiritur. primo nota quod sequentes ordines, & sacri, & maiores dicuntur per antonomasiam. Maiores dicuntur quia circa maiora & digniora versantur. Sacri dicuntur a sanctimonia, id est, castitate, & continentia quã indicunt. 28. distinct. nullum. & capit. decernimus. Nota secundo quod Ecclesiæ Spiritu sancto edocta, & illuminata numquam permisit quod constitutus in ordine sacro post suam consecrationem duceret uxorem: nec impune fuit ab aliquo hoc vnquam attentatum. Causa vero huius institutionis (ait Gratian. 31. distinct. §. 2.) munditia Sacerdotalis fuit, vt libere eunctis diebus orationi possint vacare. Si enim, (vt Paulus ait;) ab vxoribus est cessandum, vt expeditus orationi vacemus; ministri vtique Altaris quibus quotidiana necessitas orandi incumbit, numquam conjugali officio vacare permittitur. hæc ille. Vnde 27. canon. Apostolorum inquit: In nuptijs autem qui ad clerum prouecti sunt, præcipimus vt si voluerint, vxores accipiant, sed lectores, & cantores tantummodo. Ex quibus verbis conuincitur, ab ipsis Ecclesiæ primodijs post susceptos sacros ordines ducere

vxores. Ad hoc extat lex lata in Concilio Agathensi anno Domini 429. quod Sacerdotes nuptias non adeant; quia illis nubere prohibitum est. Leo. 81. Epistola 444. docet carnale connubium illis prohibitum esse: idem dicit de Diaconis. Alexander Tertius, sæpè statuit ne vllus in sacro ordine constitutus matrimonium contra hat. & si contractum fuerit, irritum sit: & quod coniugatus ad sacros ordines non admittatur, nisi vxor continentiam profiteatur. Hæc omnia in Concilio Trident. sess. 24. can. 9. confirmata sunt vbi sic dicitur. Si quis dixerit Clericos in sacris ordinibus constitutis vel Regulares castitatem solemniter professos posse matrimonium contra here, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto, & oppositum nil aliud esse, quã damnare matrimonium, postquam omnes contra here matrimonium qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam vouerint, habere donum, anathema sit: cum Deus id rectè petentibus non denegat, nec patiarit nos supra id quod possumus tentari.

Sixtus autem Pontifex in lib. 2. de castitate, in quo se se totum caput septimum primum ad Corinthios eruditissimè explanat: præcipit, (inquit,) Apostolus coniugibus paruo tempore continentibus esse, vt maiori spatio vacare possent: id enim significare ait illud, Nolite fraudate inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi. Vnde statim postquam dixit de abstinendo ab vxore propterea, quia id ab oratione abducatur, & retrahatur, subdit: Non admittitur in continentia ad officium Sacerdotij, sed potius necesse est, vt Sacerdotes continentes sint. Idem Sixtus post illa verba, cæcepit Iesus facere, & docere, ait omnes eius discipuli aut continentibus esse inueniuntur, aut virgines. Ex rursus eum Angelis comparans Sacerdotes, ait: quod Deo assitens, & Deo offerens

non nisi continentibus licet. Idem dicit Siricius in Epistola ad Imetium Tarracoen. quæ est quarta in ordine. Licuit tamen tempore Siricijs vsque ad Gregor. Subdiaconis vti contracto matrimonio 87. distinct. quicumque 82. distinct. proposuit: qui Gregor. etiam Subdiaconibus simili modo indicxit continentiam vt distinct. 3. 1. cap. ante triennium: ideo hodie quia inter sacros ordines commemoratur, aliter est dicendū, scilicet, quod si quis contraxerit post ordines sacros debet distinguere 27. distinct. præbyteris. immo sunt ipso facto excommunicati, & matrimonium esse nullum cap. 1. de Cler. coniug. cap. si quis eorum. cap. erubescant. Sane. Thom. in quarto, & in addit. 3. par. quæst. 13. art. 3. ait, ordini sacro annexum est votum continentie. Item, Subdiaconatus ordo semper fuit inter sacros, licet non reputaretur. ait glos. in cap. a multis extr. de ætate & qualitat. ord. solos. adde nota. in cap. 2. extr. de bigamis. in verbo sacros in editione Romana.

Sed dices quomodo Ecclesia imponit alicui necessitatem continendi cum continentia sit res voti non præcepti, vt 32. quæst. 1. integritas? Respond. quod Ecclesia neminem cogit continere, sed in ordine quem dat, potest imponere legem quam vult, sicut quilibet alius in traditione rei suæ ff. de pac. in traditionibus. Item D. Bonau. in 4. distinct. 37. quæst. 3. ait quod Ecclesia hoc onus imposuit, quia potuit, quia decuit, & quia expediens fuit.

Potuit autem Ecclesia dupliciter, tum propter autoritatem Prælatorum, & maxime Summi Pontificis, tum propter consensum subditorum. Propter autoritatem namque potuit, quoniam & si omnia Sacramenta respiciant autoritatem in dispensante aliquo modo, tamen illud Sacramentum præcipue inter alia. In cuius signum in ordinis datione loquitur potestatem habens, ille, videlicet,

qui ordines confert, dicens: Accipere potestatem, & cæc. Et ideo istud onus, quod voluit Summus Pontifex conformiter ad Apostolicam traditionem huic ordini, siue Sacramento, alligare potuit, & si licitum fuit: sed huic auctoritati & potestati successit in Latinis voluntas obtemperandi, quia tale statutum super se libenter receperunt; & hæc duo fecerunt statutum firmū. At Græci terga dederunt: & quia non senserunt in tam nobile, & sanctum statutum, vt vasa sua seruantem munda, ablatoque est eis regnum, & intelligentia Scripturarum, & datum est genti facienti fructum eius. sic itaque patet quod poruit. & hoc infra in Misfarum expositione historica, amplius & dilucidius patebit.

Decuit quoque, & hoc propter duo, quoniam in actu carnali, qui est vsus matrimonij, vt plurimum, est libido, & in cohabitatione, vt plurimum, est sollicitudo. Libido vero siue carnalis delectatio reddit fetidū, & immundum, & sollicitudo reddit diuisum. Et quoniam Clericum in sacris ordinibus constitutum decet esse mundum, & castum, cum ferat vasa Domini. Ita, 3. similiter & esse sollicitum, & attentum, vt solent, & attentē, & diligenter seruiat Domino, & studeat, quomodo placeat Christo; ideo decens fuit eos ab vxoribus separari, vt per omnia fierent idonei cultores ministri Altaris. Si enim illi, qui comedeant panes propositionis (vt alibi dicitur) vasa sancta & munda habere debebant, quanto magis illi, qui agno immaculato assistunt, & conficiunt, dispensant, & sumunt, omni puritate, & sanctitate debent fulgere? & vasa sua custodire in sanctificatione, & honore, non in desiderio potestatis? Ipsi enim sic in sacris constituti sunt, vasa Spiritus sancti, & omni tempore debent esse munda. Connubia enim, licet careant peccato, tamen tempore carnalis commissionis, non adempti-

zius sancti gratia: etiam si propheta esse videretur, qui officio generationis obsequitur, vt 32. qu. 2. conubia legitima: & Gratianus ibid. §. 1. sic ait: non autem datur presentia sancti Spiritus tempore, quo conjugales actus geruntur.

Demum, expediens fuit, & hoc propter duo. Primò propter vitandū irregularitatis periculum. Secundò, propter vitandum latrocinium. Propter vitandum irregularitatis periculum, quia, si mulier quæ est vxor alicuius, cognoscat alium (cum natura sint procliuiores ad libidinem secundum Philosophum) atque ille vir postea cognoscat eam, iam irregularis est: & ideo si vxor Sacerdotis Græci fornicatur, iam amplius nec cum illa, nec cum alia rem habere potest. Sed quia difficile est talibus abstinere, ideo frequenter in irregularitatem inciderent, & cum periculo ministrarent. Secundò propter periculum latrocinij, siue, propter vitandū latrocinium. Si enim Episcopi, & Prælati, ac Sacerdotes filios haberent, omnia bona Ecclesiastica furarentur, & diriperent. Cum enim modo congregent (cum pace bonorum) & ditet nepotes quasi gradibus incomputabilibus ab eis elongatos: quid facerent si haberent filios legitimos? Vnusquisque penset quantum esset periculum: ideo Spiritus sanctus hoc offendiculum auferre voluit: & Dei Consilio hoc statutum fuit in Ecclesia Sancta Dei, vt clerici ad Sacros ordines venientes nullo modo matrimonio vti possent. Vnde in Concil. Carthaginem. 4. can. 2. de calibatu Sacerdotum, & Episcoporum, sic ait: Ita placuit, & concedit, Sacrosanctos Antistites, & Dei Sacerdotes, nec non & Leuitas, vel qui Sacramentis diuinis inseruiunt continentes esse in omnibus, quo possint simpliciter, quod a Deo postulant, impetrare, vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa seruaui antiquitas, nos

quoque custodiamus. Ab vniuersis Episcopis dictum est: Omnibus placeat, vt Episcopi, Presbyteri, & diaconi, & qui sacramenta contrahant, pudicitia custodes etiam ab vxoribus se abstineant. dist. 84. cum in preterito. & dist. 31. Episcopus. Ideo et cetera Diu. Hieronymus ad Nepotianum de vita clericorum, & alibi ita ait: Hospitiolum tuum austraro, aut nunquam mulierum pedes terant: quia non potest toto corde cum Deo habitare qui feminarum accessibus copulatur. Fæmina conscientiam secum pariter exurit. Deinde sequitur idem in eodem capitulo: Nunquam de formis mulierum disputes. Fæminæ nomen tuum nouerint: vultum nesciant. Fæminam, quam videris bene conuersantem, mente dilige, non corporali frequentia. Si bonum est mulierem non tangere, malum est ergo tangere. hæc omnia habentur etiam: 32. dist. ca. 17. Hospitiolum. Vnde Greg. ait: quod clericus in sacris ordinibus constitutus plus peccat in concupiscendo, quam laicus cognoscendo; quæ viderit: Differentia enim magna est inter peccatum Sacerdotum, & populi, quia Sacerdes nõ dicitur peccare per ignorantiam: non enim licet ei, Dei mandata ignorare: in populo autem secus est. Si ergo malum est arg. a contrarijs, quod si vnum est bonum, reliquum est malum: fallit tamen in prodigalitate, & auaritia. Item duo contraria quandoque inueniuntur bona, vt muliere, & non muliere: quotidie communicare, & non communicare. 18. q. 1. Si enim. Et de consec. dist. 2. quotidie. Item, dicitur 23. dist. His igitur. Frequentationem Virginum, clerici fugiant: & Glos. ibidem ait: Nota solam frequentationem prohiberi: ex eo enim quod frequenter sit, præsumitur quod malè fiat. 81. dist. Clericus.

Amplius nota, quod Apostoli de continentia nihil constituerunt, sed
Q solo

solo exemplo illam docuerunt, vt notat Glof. dist. 82. cap. 2. & dicit Hugo, quod quedam constituit Ecclesia, quæ non fuerunt statuta ab Apostolis, vt de continentia ministrorum 35. qu. 1. 9. hac itaque in fine. Quod autem dicitur 83. dist. quod, scilicet, Apostoli docuerunt: verum est exemplo 31. dist. omnino non constitutio- ne. Prima autem constitutio fuit Siricij de continentia, vt quicumque vellet promoueri ad Sacros ordines, faceret hoc non tantum promissa, sed etiam præcunte continentia. Hoc in- nui videtur 77. dist. quicumque. Hæc Glof. ibidem. vnde cap. 1. suorum de- cretorum, ait Siricij: quod presbyter si vxorem duxerit deponatur ab ordine: & ideo fuit primus qui indi- xit continentiam clericis: Deinde In- nocentius hoc idem statuit. Quod ve- rò dicitur de Subdiaconatu ab Inno- centio quod olim non erat sacer- dotalis tempore Siricij qui antiquissimus fuit nempe anno Domini 384. dicitur etiã quod non poterat contrahere: vt patet 32. dist. Si quis eorum qui ad cle- rium. & cap. erubescant impij. Et licet Synodus Apostolorum Diaconatum, & Subdiaconatum non diuidit, cum secundus includatur in primo: non enim potest quis Diaconus consecrari, nisi prius sit hypodiaconus: Tamen Beatus Ignatius, qui fuit Apo- stolorum discipulus distinxit, & post eum infiniti alij patres. Vnde nota- etiam quod mos fuit Apostolorum temporibus custoditus, Sacerdotes, & Episcopus oportere seruare caliba- tum post susceptum semel ordinem sacrum, vt docet Beatus Hieronymus contra Iovinianum tradens aliquot Apostolos habuisse quidem vxores vt etiam affirmat San. Ignatius ad Ephesios quinto, sed quas ante Aposto- latum acceperant, eas post Apostola- tum reliquisse, quoad conjugale offi- cium. Eusebius etiam dicit quod ex- cepto Petro nõ est manifestè relatum

de alijs Apostolis quod vxores habue- rint: & cum de vno scriptum est, & ceteris tacitum, intelligere debemus eos sine vxoribus fuisse, de quibus ni- hil tale scriptura significet. Ex quo lo- co elicitur, quod etiam si habuissent, cum essent saccati, continere teneantur. De continentia Sacerdotum, diaconorum, & Subdiaconorum patet 84. dist. cum in præterito & c. seq. Hæc omnia consideret qui ad Sacros ordines pro- moueri desiderant, de inde accedant.

Orientalibus differunt, quia ipsi sine sint coniugati siue non, promouentur ad Sacros ordines non præmissa continetia 31. dist. quoniam. Sed occi- dentales nunquam promouentur nisi continetia præmissa 28. dist. nullum. & cap. assumi. Orientales ergo licite vtuntur matrimonio contracto ante Sacros ordines: postea in Sacris Ordini- bus contrahere non licet. 31. distin- quoniam, & cap. aliter & Extr. de cler- ric. cõiugatis. Cum olim, immo mor- tua illa vxor quæ ducta est in minori- bus, cum qua aliquis factus est Sacer- dos, si postea contrahit deponetur. Sed hoc erat antiquitus, nunc autem aliter dicendum. Siluester statuit an- no Domini 314. ne Subdiaconi pos- sent amplius ducere vxorem.

De Subdiacono. Cap. 46.

PRImus autem ordo maiorum, & quintus in ordine, ordo est Sub- diaconorum, quorum officium ex ijs que eis iniungit Episcopus potestatem colligere: primum enim iuxta ordina- tionem Ecclesiæ Romanæ sic ait ad illos: Fratres dilectissimi ad sacrũ sub- diaconatus ordinem promouendi, iterum atque iterum considerare debetis attentè, quod enus hodie vltro appetitis: hæcenus enim liberi fuis- tis, licetque vobis pro arbitrio ad sæ- cularia vota transire: quod si hunc ordinem suscepitis, non licebit am- plius

plus a proposito recessit, sed Deo (cui seruire regnare est) perpetuo famulari, & castitatem illo adiuuente seruare oportebit, atque in Ecclesia Ministerio semper esse mancipatos. Proinde dum tempus est cogitare, & si in sancto proposito perseverare placet in nomine Domini huc accedite. In canone autem 26. Concilij Colonien. prius ordinationis, initiandi Sacris præcipitur quod ita sint admonendi, nempe a vicario in pontificalibus induto: ne se alligent ordinandi cui non possint satisfacere: ne mentiantur spiritui sancto: & bene ac sanctè præcipitur, ut etiã atque etiã cogitè. Adferat ergo singuli ordinandi secum humerale, vestè albã, cingulũ, & manipulũ habeat in sinistra, vna cum veste leuitica, in dextera autè cereũ. Quilibet tamen Episcopus habet suas ceremonias, & modo in essentialibus non differant.

Quantum pertinet ad ordinationè Subdiaconi, sanè sic ait Hugo libro 2. p. 3. cap. 10. Patribus placuit, ut qui Sacra mysteria contrectant, legè obseruent continètię, sicut scriptum est; Isa. 62. Mundamini qui fertis vasa Domini. Atque Subdiaconum etiam Græci Hypodiaconum vocant, quod Diacono subditus esse debeat, & stare illius iussioni & in omnibus ei obedire. Post hæc primam admonitionem, & dicta Letania, Episcopus denuo exhortatur eos, & ait; Adepturi fratres charissimi officium Subdiaconatus sedulo attendite quale ministeriũ vobis traditur; Subdiaconum enim oportet aquam ad ministerium Altaris præparare, Diacono ministrare, pallas Altaris, & corporalia abluere, Calicem, & Patenam in vsum sacrificij eidem offerre, de ipsis oblationibus tantum in Altari ponere quãtum possit populo sufficere, ne aliquid putredinis in sacrario remaneat. Pallæ Altaris, & corporalia in alio vase lauentur, nam ipsa lotionis corporalium aqua in baptisterium mergi debet.

Studete itaque ut ista visibilia ministeria nitidè, & diligentissimè complètes, inuisibilia horum exemplo perficiatis. Altare quippe sanctæ Ecclesiæ ipse est Christus ut Io. vidit in Apoc. 8. Estote ergo tales, qui sacrificijs diuinis, & Ecclesiæ Dei dignè seruire valeatis in vera, & Catholica fide fundati, quod ipse vobis præstatò dignetur, qui viuunt, & regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

Mox vnicuique Calicem porrigit Episcopus vacuum vna cum Patena, & Archidiaconus; quia illi velut in administerium ordinatur: dat enim calicem cum vino, & aqua; gutturnium cum mappula: Episcopus autem datus illi Calicem, dicit: Accipe calicem salutis in nomine Domini. Ad omnes verò Subdiaconos, sic ait: Videte cuiusmodi ministerium vobis traditur, ideo vos admono, ut ita vos exhibeatis, quod Deo placere possitis. Postremo præmissa oratione, benedicit ordinatos. benedictione finita, Episcopus cuiuslibet imponit humerale, id est, amictum super caput, & tunicam leuiticã tradit induendam, librum quoque Epistolarum porrigit, & ait: Accipite librum Epistolarum, & habete potestatem legendi eas in Ecclesia Sancta Dei tam pro viuus, quam pro defunctis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen.

Ad extremum iniungit singulis, ut orent quotidie Septem horas canonicas pro consuetudine diocesis.

Subdiaconus, secũdum Isid. 21. dist. perlectis: debent in templo Domini oblationes a fidelibus suscipere: & leuitis superponendas Altaribus deferre: Calicem, & Patenam ad Altare Christi deferre leuitis tradere, & eis ministrare: vceolum quoque cum vino, & aqua, manile, & manutergium tenere: corporalia, & substratoria lauare, de quibus rectè placuit patribus 31. dist. lex. & c. omnino.

Verba ergo supradicta Episcopi, &

vrēnsilia, sunt essentialia huius ordinis: cetera verò sunt de solemnitate. Imperator gerit officium Subdiaconi in die consecrationis suæ, receptus primò in canonicum, a canonicis sancti Petri, ministrat Sanctissimo Papæ in Missa in officio Subdiaconatus, parando calicem, & huiusmodi faciendo tantum. De hoc ordine dicitur in Epistola Ignatii Discipuli Euangelistæ Ioan. ad Ecclesiam Antiochenam: saluto Subdiaconos, saluto lectores, cætores, Ostariorum laborantes, & exorcistas. Tempore ergo Apostolorum fuerunt Subdiaconi, vt 35. dist. Episcopus, quia ille canon est Apostolorum. Sed non fuit sacer ordo adhuc. Extr. de ætate, & qualitate. A multis.

Habuit, & hic ordo figuram in veteri testamento, si quidem Nathinei in hoc erant constituti a Dauide, & Principibus vt inservirent Levitis, sicut eorum 122. missi sunt ad Iudæos cum reuertentur ex captiuitate Babylonica: Quæmadmodum ergo nūc in Ecclesia Subdiaconi ministrant Diaconis, & seruiunt ad omnem nūm; ita quondam Nathinei seruiabant Levitis; nomen autem habuerunt Hebraicè Nathā quod est datus, eo quod illorum officium erat Levitis porrigere ligna, aquas, & omnia necessaria in templo. Hugo enim, & post eum Petrus Longobardus, item, & Durandus interpretantur Nathinei, id est, in humilitate Deo seruientes, nos verò secuti sumus eos qui linguam sanctā nouerant, Christus hoc officium exegit, quando cæna facta mittens aquā in peluim pedes discipulorum lauit. Io. 13. quia Apostoli erant vasa Spiritus sancti. Hinc est quod tenentur lauare vasa sacra, sicut fecit Christus qui lauit Apostolos qui erant vasa Spiritus sancti: sicut nunc sunt vasa quæ lauant ad vsum sacramentorum. Ad lauandum autem vasa Sacra, & purificatoria, & huiusmodi debet minister habere propria vasa vt præcipitur

in Concil. Illerden. & citatur canon a Gratiano de cõ. ec. dist. 4. omnis præbyter. Dicens: statuitur quod Sacerdos ad baptizandi officium & ad vestimenta altaris lauanda, debet habere propria vasa. Nota secundum Catechis. & ita colligemus fragmenta, ne pereant; ibidem num. 19. Subdiaconus inquit, significat quod eius officium est esse sub Diacono. Et primo diacono ad altare inservire. Secundo à cra lintea, vasa, panē, & vinū ad sacrificij vsum necessaria parare. Tertio, Episcopo, & Sacerdoti aquam præbere cum manus in Missæ sacrificio lauant. Quarto, Epistolam in Missa legere. Quinto, tanquam testis ad sacrū adfistete, prohibereque, ne Sacerdes Sacra faciens a quopiam perturbari possit. Sexto. Ad ipsū quoque spectat deferre crucē in processionibus.

Materia huius ordinis item est duplex, altera est liber Epistolarum: altera autem calix cum patena. Character autem imprimitur in traditione calicis. Forma sunt verba ab Episcopo prolata. Onera subdiaconi sunt duo. Onus recitandi officium diuinum, & votum castitatis.

Multi ritus & maximè norandi seruantur in collatione huius ordinis. Primò examinantur quo ad scientiā, & requisita, maiori cum diligentia quam in alijs superioribus ordinibus, quia nequeunt amplius regredi. Secundo. Datur illis titulus, vel patrimonij, vel beneficij, vel paupertatis vt in religiosis, quod sufficit ad illorum sustentationem; quod ideo fit, vt habentes vnde viuant, possint sine cura, & sollicitudine circa vsum, semper Deo vacar, ecui in hoc ordine mancipantur. Nam vt dicit Glof. 70. dist. ver. ab Episcopis. Nullus ordinandus est sine titulo, id est, sine Ecclesia, vel Ecclesiastico beneficio; & si fuerit ordinatus debet deponi tam si iniuriam ordinantis, quam ordinanti: quia permisit se sic promoueri 16.

qu. 7. decernimus, & Extr. de præben-
dis. Dilectus. Extr. de filiis præbyte-
rorum proposuit. Ne illis dicatur:
mendicat in plateis infelix Clericus.
93. distin. Diaconi. Sed hodie prouis-
um est, vt Episcopi prouideant eis.
Extr. de præbendis Episcopus. & Con-
cil. Triden. sess. 23. cap. 6. vbi præci-
pit ne quis ordinetur absque titulo.
Tertio, parantur cum alba, quæ si-
gnificat puritatem vitæ, & cum cin-
gulo, qui significat fortitudinem ad
diuina officia exequenda, cui manci-
pantur. Amictum verò nunc non po-
nunt super caput. Quarto, Episcopus
monet ordinandos, vt attentè cogi-
tent onus, quod per hunc ordinem
appetunt, nempe quod se ponunt in
statu in quo tenentur seruare casti-
tatem. Quinto, quod obligant se ad per-
petuo Deo seruendum, & præcipue
ad horas canonicas recitandas, vt di-
ctum est. Sexto, quod se exponunt, vt
in Ecclesiæ ministerio semper sint mā-
cipati. Et ideo Episcopus dat tempus
cogitandi si cum talibus oneribus sus-
cipere volunt. Septimo, Post hoc,
prosternunt se ordinandi maioribus
ordinibus, & tamquam mortui de-
cumbunt, vt ostendatur quod munda
moriuntur, vt Deo resurgant, &
viuant. Octauo, Dum recumbunt
sunt præces a clero, & Episcopo su-
per illos, & dicuntur Litaniz, vt eli-
gantur isti ministria Deo per sancto-
rum intercessionem, Nono, Surgunt
& Episcopus tunc longa oratione ad-
monet illos de officio ipsorum rectè
petagendo. Decimo, Episcopus dat
calicem cum patena & Archidiaconus
(vt intelligatur Subdiaconus Dia-
conus subseruire; dat vtreolos aqua
& vino plenos, vna cum lebetes, & lin-
teolo, quo manus abstergantur. Vn-
decimo, Addunt aliz præces, & Epi-
scopus petit illis dona Spiritus sancti.
Duodecimo, Episcopus amictum im-
ponit super caput, dicens; significa-
te castigationem vocis. Decimoter-

tid. Dat manipulum, dicens significa-
re fructum bonorum operum. Quar-
to decimo. Imponit tunicellam, dicēs
significare tunicā iustitię. Vltimo tra-
dit librum Epistolarum. Hæc ex Ca-
techismo: ibidem num. 19. & ex Pon-
tificali, ac Duobus Thom. 3. part. q. 11.
supplem.

Nota quod si quis ordinatus fuerit
in Subdiaconum a Domino Papa ad
superiores ordines sine licentia Papæ
ab alio ordinari non debet: siue in sub-
diaconum, siue in alios ordines lib. 1.
de tempor. ordina. cap. 12. & Glof.
ibidem, vbi ait: quod ordinatus a Pa-
pa honoratur, & oneratur. Onus est,
quia potest iudicari ab Episcopo suo:
vt de cr. per tuas. de maio. obed. Ho-
noratur autem a Pontifice, qui digna-
tus est illum ordinare siue cōsecrare.

In multis autem est honor, quia
non potest nisi pluribus testibus con-
iungi. 2. q. 4. præsul. & cap. nullam.
Item, quia maior honor ei debetur
quam alijs. ibidem per tuas. Item non
potest cogi ab Episcopo recipere ordi-
nes. arg. de consec. dist. 2. c. vlt. Lu-
cius I. Romanus anno Domini 254.
Instituit ex decreto, vt duo Sacerdo-
tes & tres Diaconos comitentur Epi-
scopum tamquam testes vitæ ipsius.
Et quod nullus clericus solus loque-
retur cum fæmina sola.

De Diacono. Cap. 47.

NVllus dubitare potest ordinem
Diaconatus, non esse ordinem
sacrum cum sit verè sacer, & in scri-
pturis fundatur, refert enim Lucas
Act. 6. ita dicens: conuocantes duode-
cim multitudinē discipulorum dixe-
rūt. Cōsiderate fratres viros ex vobis
boni testimonij septē, plenos Spiritu-
saculo, & sapiētia, quos constituamus
super hoc opus, & elegerūt Stephano
virum plenum fide, & Spiritu sancto,
& Philippum, & Prochorum, & Ni-
caronem, & Timonem, & Parmenā,
&

& Nicolaum aduenam Antiochenū : hos statuerunt ante cospectum Apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus. Hęc autem fuit ordinatio. Lutherus iniquissimus conatur despoliare Diu. Stephanum hoc gradu ordinationis suę, dicens : non esse hanc electionem factam ad opus aliquod diuini cultus, sed vt tantum ministrarent ad viduarum mensas. Quid autem ad hoc profuisset eis impositio manuum ? Ministrasse quidem eos nullus negat, sed non in hoc tantum, verum etiam in cultu diuino, vnde non longè post electionem Diaconorum subdit Lucas, quia Stephanus plenus gratia, & fortitudine, faciebat prodigia, & signa magna in populo. Ecce quomodo hic non ministravit tantum ad mensas, sed miracula magna fecit, nõ sine Doctrina, qm̄ omnes Iudei non poterant resistere sapientię, & spiritui qui loquebatur per eum.

Hoc ipsū constat ex Apostolo quoque. Tim. 5. Is enim post enumeratas Episcopi virtutes, conditione quoque Diaconi subinde describit, & inter alia, ait : Diaconi habent ministerium fidei in conscientia pura, & 17 probentur primum, quia cum bene ministrauerint gradum bonum sibi acquirunt, & multam fiduciam in fide, quę est in Christo Iesu. Philippus item unus è septem a Luca uocatur Euangelista. Act. 21. Et sic sentit Ambrosius super Epistolam Pauli ad Ephes. 2. dedit quosdam quidem Apostolos, alios autem Prophetas, alios uero Euangelistas, ubi Ambrosius putat per Euangelistas intelligi Diaconos : qui, & si non sint Præsbyteri, Euangelizare tamen possunt quamuis non in cathedra Doctrinę, sicut Stephanus, & Philippus fecerunt. Apostolus quoque habuit Diaconum nomine Tythicum, per quem Epistolam suam misit Thesalonicensibus vt affirmat Hieronymus. Dionysius etiam ordinationem Diaconoru describit, quan-

to cum apparatu sit olim exhibitus temporibus Apostolorum : Clemens item Beati Petri Discipulus inter mysteria fidei meminit Diaconorum, & ait ; Si nobis Episcopi non obediunt, omnes Præsbyteri, Diaconi, Subdiaconi, & reliqui. Clerici, & ceteri. Origines item author vetustissimus, inquit, super Num. Putasne qui Sacerdotio funguntur & in Sacerdotali ordine gloriantur secundum ordinem suum incedunt, & agunt omnia quę illo ordine digna sunt? Similiter autem, & Diaconi; putas secundum ordinem ministerij sui incedunt? Ergo erat Diaconorum status in primitiua Ecclesia. Hic ordo à Tribu Leui accepit exordium. Numer. 3. & 8. Pręcepit enim Dominus Moyse vt post ordinationem Aaron Sacerdotis & filiorum eius iussus Leui Tribus in diuini cultus ministerijs ordinaretur & consecraretur Domino pro omnibus primogenitis, & seruiret pro Israel coram Aaron & filiis eius in tabernaculo Domini, excubans in templo die ac nocte, ipsique gestarent arcam & Tabernaculum, & omnia vasa eius, & c.

Quid vero exigat officium Diaconorum, ex eorum ordinatione optime colligitur : ita .n. ad eos dicit Episcopus. Prouehedi dilectissimi filij ad Leuiticū ordinem, cogitate magnopere, ad quantum gradum Ecclesię ascenditis, Diaconum namque oportet ministrare ad Altare, baptizare, & prædicare. Curate vt quibus Euangelium ore annunciatis, viuis operibus exponatis, vt de vobis dicatur, Beati pedes Euangelizantium pacem, Euangelizantium bona. Habete pedes vestros calceatos Sanctorū exemplis in præparatione euangelij pacis, quod vobis Dominus concedat per gratiã suam. Amen.

Et post hæc Episcopus alloquitur populum dicens, commune votum communis oratio prosequatur, hinc adhortatur omnes orare pro Diaconis :

nis : ipse quoque subiungit collectam
piam cum præfatione, vbi, & imponit
manum suam super caput Diaconi,
& ait: Accipe Spiritum sanctum ad
robur, & ad resistendum diabolo, &
tentationibus eius in nomine Domini.
Mox stolam adreptam induit illi
dicens: Accipe stolam candidam de
manu Dei, imple ministerium tuum,
potens enim est Dominus vt augeat
tibi gratiam suam, qui viuit, & regnat
in sæcula sæculorum. Ideo stola per
quam Christi iugum significatur, accipit;
quia Euangelium, in quo de
ipso iugo lecturus est, continetur si-
cut, & Dalmatica vitur, vt discat oc-
cultam rationem sublimium indaga-
re. Deinde induit ei Dalmaticam, &
ait: Induat te Dominus vestimento sa-
lutis, & circumdet te semper indumen-
to letitiæ in nomine Domini. Amen.
Porro Episcopus corrigit illi librum
Euangeliorum, dicens: Accipe potesta-
tem legendi Euangelium in Ecclesia
Dei, tam pro viuus quam pro defun-
ctis in nomine Domini. Vltimo con-
cludit ordinationem hanc, cum bene-
dictione, & collecta.

In primitiua Ecclesia præter ea, quæ
Paulus scribit, plures fuerunt de Dia-
conis sanctiones, ait enim ita Clemens
de eis. Diaconi sint tamquam oculi
Episcopi, oberrantes, & circumlustrâ-
tes cum verecundia actus totius Ec-
clesiæ, perscrutâtes diligentius, si quæ
videant fieri vicinum præcipitio, &
proximum esse peccato, vt hoc referant
ad Episcopum, & ita Episcopo
suggerere, quæ ad cultum Ecclesiæ,
& disciplinam eius pertinent. Diaconi-
bus cura sit. Sanctus quoque Eua-
ngelium qui vixit anno Domini 96. sub
Traiano, ad Aphros, ita scribit, Diaconi
(qui quasi oculi videntur esse Epi-
scopi) in vnaquaque Ciuitate iuxta
Apostolorum constituta septem de-
bent esse, qui custodiant Episcopum
prædicantem, ne aut ipse ab insidiato-
ribus quoquo modo infestetur, aut

lædatur a suis: hoc idem affirmat Pla-
tina in vita huius Põtif. Officiũ quoque
Diaconi est, vt adsit præbytero, il-
lique in omnibus seruiat, quæ ad Sa-
cramenta Ecclesiæ pertinent. Secun-
dum Isidor. 3. distinct. lex. 21. distin.
Cleros. Diaconi Græcè, Leuitæ He-
braicè, Latine vero Ministri, siue as-
sumpti; siue offerentes. Diaconos non
posse ordinari, nisi habentes bonum
testimonium, & in minoribus, ordini-
bus probatos, ac literis instructos: die-
bus vero saltem festis communionem
accipere debere, statuit Sacrosancta
Trident. Synodus. sess. 23. capit. 2. de
reform.

Diaconus secundum Thom. 4. di-
stinct. 7. quæst. 2. artic. 1. quol. 2. non
est proprius minister baptismi nec cali-
cuius Sacramenti, sed aliquorum Sa-
cramentalium, sicut exorcismi, & ex-
pulsionis immundorum à Diuinis; vt
cum dicit, si quis Iudæus est, abscen-
dat: & eruditionis eorum qui igno-
rant qualiter se habere debeant ad di-
uina, vt cum dicit, scdamus genua,
& humiliate vos ad benedictionem,
vel aliquid huiusmodi: & ad eũ perti-
net prædicare Euangelium, & in Ec-
clesia recitare, quod est quasi loqui lin-
guis: sed ad Præbyterum pertinet in-
terpretari. hæc ille, & 3. quæst. 67. arr.
1. ait. Ad Diaconum nõ pertinet quasi
ex officio proprio tradere Sacramen-
tum baptismi, sed in collatione huius,
& aliorũ assistere, & ministrare maio-
ribus. Vnde Isid. ait: ad Diaconũ per-
tinet assistere, & ministrare maioribus
Sacerdotibus in omnibus quæ agun-
tur in Sacramentis Christi in bap-
tismo, scilicet, in Chrismate, in Patena,
& Calice & habentur dist. 27. ca. per-
lect. s. 5. ad Diaconum.

Ad ipsum quoque pertinet officium
præcum, id est, recitare Litanias: & re-
citatio nominum eorum, qui ordinan-
di sunt, vel etiam baptizandi.

Manus super Diaconos imponun-
tur, quia donis Spiritus sancti in men-

re imbuti ad opera Christi mittuntur. Et etiam exemplo Apostolorum hoc fit: vt ibi legitur, loco citato, scilicet, Act. 6. Hos statuerunt, &c. In quo ostenditur non solum Episcopum, verum etiam præsbyteros tunc astantes debere manum super Diaconos dum ordinantur, imponere. Numquid enim potest plus præcari solus Episcopus, quam plures Apostoli? Imponentes enim manus non dant Spiritum sanctum, sed orant, vt super eos veniat.

Cum igitur vsus omnium bonorum non sit in vno, sed in pluribus: merito plures manus imponunt, vt vnusquisque Dominum deprecetur, vt partem de Spiritu suo tribuat ordinando ad instar Moyſis, de cuius Spiritu Dominus dedit septuaginta viris.

Suspensio manuum fit, dum oratio super caput ordinandi effunditur, extra. de sac. non iter. cap. ii. & nota quoniam tunc, & super confirmatos in frontibus; & cum, sal, & aqua, pallæ Altaris, vestes Sacerdotales, & similia benedicuntur, quod ideo hæc manuū suspensio fit; quia virtus quædam inest manibus consecratis, quæ quasi suscitatur, dum benedictio cum huiusmodi manuū suspensione super res effunditur benedicendas. Vnde 1. Timot. 1. dicitur. Monco te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuū mearum. Vt sicut corde per affectum: sic corpore per suspensionem manuū, excitetur deuotio. Non enim solū in rebus animatis, verum etiam in inanimatis virtus consistit. Huiusmodi suspensio fit quoque in prolatione exorcismorum quasi Sacerdos ipso corporis actu, fugando diabolo virtute consecrationis manuū committitur.

Diaconus vititur Dalmatica, vt discat occultam rationem sublimium inuestigare. Diacono traditur stola, cum ordinatur, & codex Euangelij, sub certis verbis, vt supra adnotauimus, quæ res, & verba sunt essentialia

huius ordinis: cætera sunt solemnitas. Christus hoc officium exercuit, quando post cœnam Sacramentum Corporis, & sanguinis sui proprijs manibus Discipulis tradidit, & iterum quando hortatus est illos ad orandum dicens: Vigilate, & orate ne intretis in tentationem. Mar. 13.

Typicè iam olim figurauit hunc ordinem, gradus Leuitarum, à tribu Leui filij Iacob. Leuitæ autem id est adsumpti sic uocabantur, quoniam adsumebantur in auxiliium Sacerdotum, vt Eleazar & Ithamar. Sic enim dicitur Num. 3. Dixit Dominus ad Moysen, applica tribum Leui & fac eam stare in conspectu Aaron Sacerdotis, & ministrent ei, & excubent, id est, uigilent & obseruent, quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram Tabernaculo testimonij, & custodiant uasa Tabernaculi, seruientes in ministerio. Sicut enim in Sacerdote consecratio, ita in Diacono ministerij dispensatio debetur.

A quinquagesimo autem anno iussi sunt Leuitæ uasa custodire: & à uigesimo quinto anno, & supra, iussi sunt in Tabernaculo deseruire tamquam ætatis robustæ ad onera portanda qui possent arcam sedere, mensam propositionis, & uasa Tabernaculi deportare. Quod, & in nouo testamento recolitur, cum Diacono supra sinistram humerum stola imponitur: & in diebus ieiuniorum super eundem humerum casula complicatur: quia quicquid laboris in hac uita sufferimus tamquam in sinistra portamus, donec à sinistra transeamus in dexteram, in qua requiem habeamus. Hinc etiã Diaconi Cardinales mensam Lateranensis Altaris humeris suis in die Cœnæ ad sacrarium & in Sabbatho Sancto ad Altare deportant.

Subdiaconus tamen lecturus Epistolam, casulam deponit, quæ lecturam refumit, nempe in diebus ieiuniorum. & Diaconus lecturus Euangelium,

Angelos septem tubis canentes in Apocalypsi; per candelabra septem, que ante Deum vniuersam illustrant Ecclesiam; per voces septem tonitruium.

Ex Catechismo autem ibidem numero 20, dicitur quod hoc nomē Diaconus, idem est, quod minister, est enim minister Sacerdotis. Eius ministerium laicus patet, sanctiusque semper habitum est, quam sit minister Subdiaconi: ex Pontificali Subdiaconus enim seruit Diacono, Officiū autem Diaconi, est multiplex. Primò, in Episcopum. Secundo, in Sacerdotem. Tertio, in sacrificium Missæ. Quarto, in bona Ecclesiastica. Quintò in populū, in Catechumenos, & ordinandos adesse.

Primò ad eum pertinet Episcopum perpetuo sequi, concionam item custodire, eique vel etiam Sacerdoti sacrificanti, vel alia sacramenta administranti, præsto esse: & in Missæ sacrificio Euangelium legere, ut dictum est. Secundo, olim fidelium animos sæpius excitabat, ut sacra attenderent. Tertio, Sanguinem administrabat, ubi erat consuetudo sub vtraque Specie communicare, ut patet fuisse sanctus Laurentius. Quarto, Diacono, Ecclesiasticorum bonorum dispensatio commissa erat, ut vnicuique ad victū necessaria subministraret: ut patet de sancto Stephano. 6. Acto. 5. Ad diaconū pertinet, tamquam Episcopi oculum peruestigare, quinam in Vrbe piè, & religiosè quique secus vitā traducant: quæ ad sacrificium, & concionem statutis temporibus conueniant, qui rursus non conueniant, & de his certiores facere Episcopū, ut statuat quid sit faciendum. Sexto, Catechumenorum nomina recitare debet, & eos qui ordinis sacramento mittandi sunt ante Episcopum statueri. Septimò, licet ei si absens sit Episcopus, & Sacerdos, Euangelium explanare, non tamen è superiori loco, ut intelligatur hoc eius proprium onus non esse. Ho-

die tamen hoc non obseruatur. Materia huius ordinis est liber Euangeliorum. Forma sunt verba ab Episcopo prolata. Onera Diaconi sūt eadem quæ, & subdiaconi, scilicet, seruandi castitatem, & recitandi officii. Ritus qui seruantur in collatione huius ordinis, sunt sequentes. Primò, sacra literæ docent in Diacono requiri præcipuas virtutes, ut scribit Apostolus ad Timot. & Catechif. ibid. num. 21. Secundò, Diaconus se induit & prosternis, &c. ut dictum est de Subdiacono, ex Pontificali. Tertio, Episcopus, pluribus & sanctioribus præcibus ad diaconū, quam ad Subdiaconū ordinationem vitur, & peculiaribus ad illum facit monitiones. Ex Catechif. ibidem. Quarto, vestes, illi peculiare dantur, itala, & dalmatica, ex Pontificali. Quintò, Episcopus super eum manus imponit, quod factū est ab Apostolis cum primo Diacono instituerunt. Ex Catechismo ibidem.

His omnibus visis debent præponi hæc ordinandis. Primò, oportet, eos examinari, veste audiantur atque probentur, sintne digni, & idonei, qui admittantur ad ordinem. cap. quando Episcopus. 24. dist. quatenus ita impleatur præceptum Pauli de nõ imponendis faciliè manibus cuius, sed dignis tantum.

Secundò: Non decet pecunia comparari ordinem aliquem sacram, quia hoc foret Simoniacum, & quisquis in hoc casu, vel accipit, vel exponit, erit excommunicatus. 1. q. 1. quæquid id enim aduersabitur Christi dicto, gratis accepistis, gratis date.

Tertio: Non debet mancipium sine seruum ad ordines pronoueri, saltem sine consensu Domini, & assertionē in libertatem.

Quarto: Homicida quoque ordinari non debent. de xra. & qual. ord. ca. vltim.

Quintò: Nemo ordinetur, qui non habeat ætatem competentem, v. p. p. t. t.

ter ex Concil. Tridentin. Sess. 23. Sexto: Illegitimi similiter ab ordinibus arceantur. de filijs Presbyterorum cap. 1.

Septimò: Nullus ex aliena diocesi sine permissione superiorum, similiter nullus Religiosus sine licentia sui Prælati. 71. dist. c. 1. cum seq.

Coniugati quoque prohibentur ab ordinibus: de sacris intellige: de Cle. coniug. capit. Sanè, 1. & 28. dist. nullum.

Nullus apostata siue scismaticus admittatur ad ordines: dist. 1. c. v. de Apòst. cap. 1. & ca. vt periculosa ne cler. vel mona. lib. 6.

Nullus excommunicatus ordinari debet. cap. cum illorum. de sentent. excom. Nullus quoque bigamus; nullus qui uxorem habuit viduam est ordinandus.

Nemo mutatus; Item, nullus furiosus; amens; puer, quod vsu rationis careat. Catechis. num. 33. Debent ergo promoueri illi ad ordines qui vocati sunt a Deo tamquam Aaron: & ille dicitur a Deo vocatus tamquam Aaron qui a legitimæ Ecclesiæ minister vocatus est. Secundò. Qui ad ordinem recto sine & intentione accedit; & non causa honoris, vel pinguius beneficio: quia isti non intrarent per ostium in ouile ouium, sed per fenestras: sunt & alia irregularitates apud canones.

De Officio Archidiaconi. Cap. 47.

Antequam de Sacerdote dicamus, dignum ducimus dicere de Archidiaconi officio, ex titulo 13. lib. 1. decretal. Greg. 9. qui quidem titulus continet capita decem. Primum autem sumptum est ex libro Romanis breuioribus. Summa verò capituli est, quod ponit ea, quæ spectant ad officium Archidiaconi. Casus dicitur in quibus Archidiaconus est vicarius Episcopi in omnibus, quæ ad episcopatum

tiuent; similiter & causæ clericorum, & in vrbe, & extra vrbem ad ipsius pertinent: & conuersatio eorum, & onus & restauratio Ecclesiarum, & doctrina Ecclesiasticorum, & correctio excessuum. Item, de trienniorum triennium cum Episcopo fuerit impeditus, debet totam visitare diocesim, & ad vicem sui Episcopi corrigenda.

Qualiter hodie visitent Archidiaconi tradit Concil. Tridentinum sess. 24. in decreto de reformatione. cap. 3. Nota ergo ex hac decretali, quod Archidiaconus est vicarius Episcopi & quod potest corrigere.

In capitulo secundo ex Concil. Toletano ponuntur quædam quæ spectant ad officium Archidiaconi. Casus dicitur ibi; quod ad officium Archidiaconi pertinet legere Euangeliū quando voluerit, vel præcipere alicui diacono quod legat: & quando Episcopus debet Missam celebrare, præcipere debet Sacerdotibus, vt induane se vestibus factis, vt Episcopo ministrent. vt bini honestè, & demisso vultu id faciant. Item, in Matrice Ecclesiæ nullus debet legere Responsorium, aut Epistolam, aut lectionem cantare, donec primò ab ipso auscultentur: debet etiã ordinare Acolytos quis eorum debeat deferre candelabrum, & quis thuribulum. Nota ibi quod ad officium Archidiaconi pertinet Euangelium legere, & ad officia Ecclesiæ ordinare, & illos qui legere, vel cantare debent, in matrice Ecclesiæ, auscultare.

Gregorius verò Papa tertius Archidiacono Salonitano scribens, decreuit in capitulo tertio, quod custodia vasorum Ecclesiæ spectat ad Archidiaconum. Casus Archidiaconus Salonitanus habuit custodiam vasorum & aliorum ornamentorum Ecclesiæ Archiepiscopi Salonitanius significauit Domino Papæ, quod Archidiaconus negligens erat circa prædicta.

custodienda. Super hoc scribit Papa Archidiacono, dicens; quod districtè inquirat ab ipso de vasis Ecclesiæ, quæ illic collecta sunt, qualiter custodiuntur: si aliquid ex negligentia vel fraude ipsius perierit, ipse in hoc punietur, & tenebitur ad restitutionem ipsorū, cuiuspiæ ad hoc officio teneatur. Nota in Prælato negligentiam, & fraudem comparari.

In capitulo quarto scribit Alexander Papa Tertius Elien. Archidiacono, quod Archidiaconus sine mandato Episcopi, non committit curam animarum, id est non habet institutionem authorizabilem. Casus. Archidiaconus Eliens. sine licentiâ Episcopi sui committebat curam animarum, dicens; hoc ex consuetudine sibi licere, Episcopus conquestus fuit Papæ de hoc; dicit Papa quod obtentu alicuius consuetudinis non debet facere contra institutiones Sanctorum patrum. Vnde præcipit ei quod nulli committat curam animarum sine licentiâ, & mandato suo Episcopi. Nota ibi quod ad Episcopum spectat committere curam animarum non obstâte consuetudine, quæ præscripta non sit.

Idem Pontifex scribit in capitulo quinto Episcopo Vigoriensi, quod Archidiaconus de iure communi non potest excommunicare. Casus. Archidiaconi de iure communi non possunt in aliquos sententiam promulgare, nisi auctoritate Episcoporum: secus tamen est de consuetudine. Not. ibi Archidiaconus non posse excommunicare nisi auctoritate Episcoporum.

In capitulo autem sexto idem Pontifex scribit Episcopo Conuentren. & Abbati Cestren. quod Archidiaconus semel in anno (nisi necessitas exigat plus) visitat suam Prouinciâ, id est, parochiam sed de hoc vide Concil. Trident. eod. cap. 1. Casus. Dicitur ibi quod semel tantum in anno debet Archidia-

conus visitare suam parochiam, nisi necessitas exigat quod pluries iustiter. Vbi notatur ex illa decretali quod Archidiaconus non debet pluries in anno visitare, nisi ex causa rationabili.

In capitulo septimo. Innocentius Papa Tertius dicit primo quod sit officium Archidiaconi: & in quo per illud reueletur Episcopus. Et secundo dicit Decanos rurales per Episcopum, & Archidiaconum eligendos, & admonendos, si illorum vices communiter gerant. Casus. Quæsitum fuit à Papa quid pertineat ad officium Archidiaconi, & in quibus per ipsum cura Episcopalis sollicitudinis reueletur. Respond. Papa secundum statuta Isidori, imperat Subdiaconis, & Levitis & sollicitudo parochiarum, & ordinatio earundem pertinet ad ipsum: audire debet iurgia singulorum: Archipræsbyteri rurales, qui decani vocantur, subiacere debent eidem. Item secundum constitutionem Romani ordinis maior post Episcopum & eius Vicarium reperitur. Item in Epistola Beati Clementis Papæ, oculus Episcopini nominatur, & loco ipsius per Episcopatum corrigi corrigenda, & emendanda emendat, nisi ad eo ardua fuerint negotia, quod absque maioris sui præsentia nequeant terminari. Item, in quadam constitutione Innocentij continetur, quod ad Episcopum pertinet institutio corporalis tam in beneficiis quam in dignitatibus, & examinatio Clericorum, qui ad ordines promouentur ad ipsum pertinet, & ipse debet eos Episcopo præsentare. Quæsitum fuit in super utrum decani rurales, qui pro tempore instituuntur, debeant ad mandatum Episcopi, vel Archidiaconi, vel etiam vtriusque institui, vel destitui, si fuerint amouendi. Ad hoc respondet Papa, quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, & ipsi decani commune officium vtriusque exercent, & ideo communi-

eligendi sunt, vel etiam amouendi. Nota in quibus de iure communi consistit officium Archidiaconi. Secundò Archidiaconus imperat Subdiaconis & Leuitis. Tertio sollicitudo, & ordinatio parochiarum pertinet ad ipsum. Quarto debet Archidiaconus audire causas singulorù. Quintò Decani rurales subfunt Archidiacono. Sextò Archidiaconus maior est post Episcopum, & eius Vicarium. Septimò Archidiaconus dicitur oculus Episcopi, & loco ipsius corrigit excessus subditorum. Octauò institutio corporalis in beneficijs, & dignitatibus, ad Archidiaconum pertinet. Nonò examinatio Clericorum, qui ad ordines promouentur, ad ipsum pertinet, & eos debet presentare Episcopo. Vltimo nota quod omnes tangit ab omnibus approbari debet.

Idem Pontifex ait in capitulo octauo, quod archidiaconus non dat commendatitias ad ordines. Casus. Archidiaconus sine consuetudine Episcopi sui, & autoritate, literas suas promouendis non concedat, & ordinandi per literas Archidiaconi, promoueri non debent: quod si fecerint, Episcopus interdicat eis executionem ordinum taliter susceptorum. Nota ibi quod Archidiaconus non potest dare commendatitias literas promouendis.

Idem in capitulo nono scribit, quod Archidiaconus, examinat, & presentat ordinandos, & ponit prelatos in sede. Casus. De iure communi ad Archidiaconum pertinet representare ordinandos Episcopo, & illos examinare, ponere Abbates, & abbatissa in sede. Nota ex illa decretali quod de iure communi presentatio ordinandorum, & eorum examinatio, & Abbatum, & abbatissarum instauratio pertinet ad archidiaconum.

Honorius autem Papa Tertius in capitulo decimo scribens Abbati Ariminen. Trecent. diocesis & Archidiacono: & Decano Sancti Stephani Tre-

cent. dicit, quod Archidiaconi in monasterijs iurisdictionem non habent, nisi quantum tribuit eis generalis, vel specialis consuetudo. Casus. Archidiaconus Senon. còquerebatur, quod Abbas, & conuentus Sancti Petri Senon. denegabat sibi exhibere annum procuracionem, & alia quædam ratio ne sui Archidiaconatus ad ipsum spectantia. Causa ad ipsum Archidiaconi petitionem commissa fuit Abbati Sancti Crispini, & quibusdam alijs, coram quibus petijt idem Archidiaconus vt Abbas, & Monachi sibi obedirent in ijs quæ pertinent ad iurisdictionem, correctionem, & visitacionem, spectantes ad ius Archidiaconi. cum monasterium ipsum situm intra terminos sui Archidiaconatus, videlicet, vt coram se respondeant conuentibus de ipsis, & citati venirent ad presentiam suam & eius mandata honesta audituri. *Quid prestare debent prelati in visitacione trident. Concil. Trident. sess. 24. de reform. capit. 3.* salua regula sua, & Abbatis sui disciplina. Petijt insuper ne de cetero facerent aliquos de Senon. bailliuia eo prætermissa coram officiali Archiepiscopi Senon. conueniri, dicens quod primo conueniri debent sub ipso, quæ coram officiali Archiepiscopi exceptis specialibus causis ipsius Archiepiscopi, & hominum, & familie suæ: litere vero super prædictis contestata, iudices de consensu vtriusque partis, remiserunt causam ad Sedem Apostolicam: sed quia Papa nesciebat consuetudinem, qua vtitur Archidiacon. Senon. in alijs Abbatis Senon. ordinis præfati monasterij, non potuit proferre sententiam: vnde commisit causam iudicibus presentibus, mandans eisdem quatenus super his veritatè inquirent per canonicos Senon. qui de huiusmodi consuetudine debent habere notitiam pleniorè & nisi constiterit eis prædictum Archidiaconum, vel eius antecessores de consuetudine sibi

sibi pacifica sic obtenta, iurisdictionem aequam in ipso monasterio vel in huiusmodi Abbatibus, hactenus habuisse, præfarum monasterium absoluantur ab impetratione Archidiacono, sibi super hoc perpetuum silentium imponendū. Si vero per eosdem canonicos cōsisterit de præmissis eandem iurisdictionem adiudicent Archidiacono, quam in Monasterio vel in alijs Abbatibus consisterit habuisse, super alijs silentium imponentes eidem.

Nota quod iurisdictione Archidiaconi ex consuetudine in multis consistit, ut hic patet. De iure communi consistit in ijs, quæ dicuntur super eo. cap. 7. & 9. Item, veritas semper est inquirenda per illos de quibus magis verisimile est quod eam debeant scire. Arg. Telles antiquiores sunt præferendi cæteris. Tertio nota, recurritur ad consuetudinem aliarum Ecclesiarum. Quarto consuetudo debet observari in vna Ecclesia quæ observatur in alijs eiusdem. & Nota de iure quod nullus potest esse Archidiaconus nisi sit Diaconus, similiter non potest quis esse Decanus vel Archipræbyter, nisi sit præbyter 60. distin. in nouamus.

De Officio Archipræbyteri.

Cap. 43.

Quoniam post Archidiaconum, Archipræbyter gradum facit, ideo de eo dicitur quæ in titulo vigesimo quarto continentur: qui titulus quatuor capitulis concluditur. Primum caput sumptum est ex Concilio Toletano. Summa capituli est: quod Archipræbyter ciuitatis subest Archidiacono: (& ideo tractato de Archidiacono sequitur de Archipræbytero) & principaliter præest præbyteris, & præbyteralibus officijs. Casus. Dicitur ibi quod Archipræbyter debet subesse Archidiacono, & ei sicut Episcopo obedire, & aliorum præbyterorum curam agere debet, & in ab-

sentia Episcopi missam debet cantare in præcipuis festiuitatibus, aut ille cui ipse iniunxerit. Hic tria not. Primo. Archipræbyter subest Archidiacono. Secundo curam aliorum præbyterorum agere debet. Tertio, Vice Episcopi Missam cælebrat.

Leo autem Papa in capitulo secundo dicit quod Archipræbyter debet habere curam & sollicitudinem de omnibus Sacerdotibus, ut Episcopi sui mandatis obediant.

In absentia autem Episcopi debet omnia officia Episcopi supplere, exceptis ijs quæ sunt ei prohibita: Nota hic Ministros Ecclesiæ sibi ad inuicem suffragari debere.

Idem Leo in capitulo tertio declarat quod sit officium Ciuitatis: & ponuntur multa quæ spectant ad officium Archipræbyteri, ut patet. Casus. Officium Archipræbyteri de vrbis constat, quando ibi præsul de fuerit, vice eius officium inchoare; benedictiones præbyterales in Ecclesia dare (id est, in matutinis quando debent legilectiones) Missam quando voluerit, cantare, vel cui de Sacerdotibus iusserit. Quando ergo Episcopus Missam canit, debet præcipere Sacerdotibus, ut induant se vestibus sacris, & qualiter ad Missam procedant. Debet enim præcipere custodi Ecclesiæ, ut in Sacramentis Eucharestia Christi propter infirmos non desit: debet infirmis prouidere, & prouidendo præcipere Sacerdotibus, ne fortè sine confessione vel confirmatione Corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi moriantur: confessiones peccatorum recipere cum omnibus Sacerdotibus, & exinde per prouisionem Pontificis magnam debet illis adhibere curam. Ad Christianos quoque faciendos, & baptizandos infantes, & ad succurrendum, omnia a Sacerdotibus per illius iussionem fiant.

Idem

Idem Pontifex ex Synodo Rauennæ habita, dicit; quod Archipræsbyter ruralis Præsbyterorum, & Laicum plebania suæ curam gerit: contra decretum tamen Episcopi nihil ordinare potest. Casus. Illud caput loquitur de ruralibus Archipræsbyteri & diuiditur in duas partes. Primò dicitur quod singulæ plebès habeant singulos Archipræsbyteros, qui non solum Laicos corrigant, sed etiam capellanos sub ipsis constitutos. Secundò dicitur, quod non putet Episcopus non egere plebem Archipræsbytero, quasi ipse solus sit ad omnia sufficiens: quia & si valde idoneus sit, decet tamen vt sua onera partiatur: & sicut matrixi Ecclesiæ præest Episcopus, ita plebibus Archipræsbyter, vt Ecclesia in nullo titubans videatur: cuncta tamen Episcopo referre debet, & nihil contra eius præceptum ordinare præsumat. Nota duo: Primò. Solutus Episcopus est ordinarius in sua diocesi. Secundò onera & officia Ecclesiastica, sunt partienda.

De Officio Primicerij. Cap. 49.

Quoniam in choro absente Archipræsbytero, Primicerius est primus: ideo in sequ. titulo vigesimo quinto agit de eo: qui titulus vnico capitulo concluditur, quod sumprum est ex libro Romani ordinis, & ponitur ea quæ spectant ad officium Primicerij, aut Ant. de Bar. In quo cap. dicitur quod Primicerius subest Archidiacono: pertinet tamen ad eius curam præesse Diaconis, & alijs minoribus, & debet dare lectoribus lectiones, & cantoribus responsoria, ita quod omnes instruat debet, & castigare. Nota ex hoc cap. multa quæ pertinent ad officium Primicerij. Primicerius est, qui primò cartum portat ante regem vel Episcopum: prius & cæteris: inde, hæc primiceria, penul. produc. ex inanimato repto,

De Officio Sacristæ. Cap. 50.

In sequenti titulo agitur de officio Sacristæ, qui & ipse titulus vnico concluditur capite, sumpto ex Concilio Toletano: Dicitur ergo hic, quod Sacrista subest Archidiacono, & custodia vasorum, & vestimentorum spectat ad ipsum Sacristam siue Thesaurarium, & cura totius Thesauri, & luminaria, & incensum. Nota ex hoc capitulo multa quæ spectant, ad Thesaurarium, siue Sacristam.

De Officio Custodis. Cap. 51.

In titulo vigesimo septimo agitur de officio Custodis, continetq; duo capita. Custos enim est quasi minister Sacristæ, ideo de eo statim sequitur Setmo. Primum caput sumptum est, ex libro Romani ordinis: in quo ponuntur ea, quæ spectant ad officium custodis. Dicitur ergo: quod custos Ecclesiæ debet obedire Archidiacono, & ad eius mandatum canonicas horas pulsare, & ornamenta altaris, & cuncta utensilia Ecclesiæ custodire: & circa lampades, & lanternas in accendendo, & estinguendo peruigil esse debet, ne nimis ardendo oleum deperat, nec minus incendiando oblitus reddatur Ecclesia. Si autem custos circa hoc negigens fuerit, per Archidiaconum corrigi debet. Hic duo not. primò quod discretus est mater vitutum. Secundò, Ineptus minister, ab Ecclesia eijci debet.

In secundo capitulo ex Concilio Toletano sumpto, dicitur primò, quod cultus debet esse sollicitus de ornamentis Ecclesiæ, luminarijs, & incenso, & de pane, & vino ad sacrificium & de pulsatione campanarum, & de elemosinis, & decimis, & oblationibus colligendis, & cum consensu Archidiaconi diuidendis. Secundò dicitur, quod in his tribus consistit dacta ma-

ter Ecclesia, Archidiacono, Archiprebytero, & custode: idcirco debent esse boni, & concordēs. Hæc est causa, quare de omnibus his per ordinem actum sit, nempe quia omnes subsunt Archidiacono vt visum est. ex hac decretali duo notantur: primum: quod patet ea que spectant ad officium Custodis. Secundum Ecclesia consistit in tribus columnis, scilicet, Archidiacono, Archiprebytero, & Custode.

De Sacerdote. Cap. 52.

Dicturi de Sacerdotio nouæ legis, dignum est, vt principio discernamus, quibus, & quam præclare ceremonijs Sacerdotes ordinentur, nam per hoc facile patebit, quod sit eorum officium, ministerium, & quanta dignitas. Primum itaque omnium vestiuntur illi, instar Diaconi, amictu, stola, Alba, Cingulo, Manipulo, & Casulam ferunt in humero conuolutam: ibi tum inuocata gratia Spiritus sancti, hoc canticum, Veni sancte Spiritus, incipit eos exhortari Episcopus vt sic dignè suscipiant Sacramentum huius ordinis, oportet enim Præbyterum, offerre, benedicere, præesse, prædicare, & baptizare, ideoque præparare se quisque debet ad dignè suscipiendum Sacramentum, sicut illi septuaginta, quos sibi adiuxit Moyses in auxilium ex præcepto Domini. Num. 11.

Tunc Archidiaconus adducit eum ad Episcopum, ipsumque orat loco totius Ecclesiæ, vt per eum isti ordinentur Præbyteri. Statim Episcopus querit, scis ne illos esse dignos? Qui, subdit, Archidiaconus: Quantum humana permittit nosse imbecillitas, testimonium perhibeo esse illos dignos, & idoneos suscipiendo muneri huius officij. Episcopus subiungit. Det Deus vt omnibus modis efficiantur digni, & iusti, talesque in suo cultu perfecterent.

Postea Episcopus imponit manus

super ordinandos, & vna cum eo etiam reliqui Præbyteri præsentēs: Episcopus autem ad singulos dicit: Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseris peccata remittuntur eis, & quorum retinueris retenta erunt. Quod Sacerdotes imponant manus super capita ordinandorum iam olim constitutum est in Concilio Carthagenensi. 23. dist. Præbyter. Hæc enim manuum impositio significat refuscitationem operum Spiritus sancti, si quidem caput designat animum, digiti dona Spiritus sancti, iuxta id Exodi cap. 8. Digiti Dei, (id est, Spiritus sanctus) est hic, & manus opera: iuxta id. Psalm. 9. In operibus manuum suarum, &c. & 137. opera manuum tuarum ne despiciat. item & alibi.

Quamuis autem Diaconis in ordinatione sua imponuntur manus ab Episcopo, qui mos ab Apostolis profectus est, tamen illa manuum impositio in alium finem fit, quia ad Sanctificationem ministerij: sed hic in Præbyterio imponuntur ad opus longe sublimius, puta ad oblationem, & sacrificium Corporis, & Sanguinis Domini Nostri Iesu Christi: proinde sanctior est hæc manuum impositio in Sacerdotio.

Deinde Episcopus subiungit nonnullas orationes super ordinandos, ad finem præfationis stolam arripit Episcopus, quæ antea super sinistrum tantummodo humerum fuit imposita, illius ergo partem posteriorem detestit super humerum dextrum, & per modum Crucis complicat in anteriori parte, dicens: Accipe iugum Domini, iugum enim eius suauis est & onus eius leue. & ad significandum indui virtutem ex alto, quo possit Crucem Christi Domini, & iugum suauis legis Diuinæ perferre, eamque non verbis solum, sed sanctitate vitæ & exemplo bonorum morum tradere.

Post hæc singulos induit casulas, & ait: Accipe vestem Sacerdotalem, per quam

quam charitas intelligitur, potens est enim Dominus augere tibi charitatem, & opus perfectum, Deo gratias. Et inde rursum incipit orare Episcopus, & petere à Deo gratiam divinæ consecrationis & postulat virtutes ac dona Dei, quorum participes fieri ordinatus; estatur Paulus ad Titum, & ad Timotheum.

Inde incipit Chorus cantare, Veni Creator Spiritus, atque interim Episcopus intingit digitum suum in Oleum Cathecumenorum, ordinandis autem utramque manum complicantibus Crucem obliquam Sancti Andreæ per transversum, conformat à pollice dextro usque ad sinistram indicem: similiter inungit, & volas manuum, dicens: Consecrare, & sanctificare digneris Domine manus istas per istam sanctamunctionem, & nostram benedictionem; ut quæcumque benedixerint, benedicantur, & quæcumque consecrauerint consecrentur, & sanctificentur in nomine Domini nostri Iesu Christi. Amen.

Porro deinceps præparat Diaconus Calicem cum vino, & modica aqua, quæ omnia sic accipiens Episcopus, dat eis in manus dicens: Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo, Misasque celebrandi, tam pro vivis quàm pro defunctis in nomine Domini. Amen.

Hinc benedicens eis osculatur manus singulorum, & ait, Pax Domini sit vobiscum semper. Et sic solemniter Præbyterorum ordinatio est consummata, licet aliqua alia sint, quæ non sunt hic recitata ut patet in Pontificali. Debet Sacerdos habere 25. annos; Fabianus tamen statuit anno Domini 139. habere 30. quod nunc non est in usu: etiam si essent ante huiusmodi tempus doctissimi.

Initium Sacerdotij (& habetur in Epistola 2. Anacleti Papæ, & martyris, in qua de fide, & alijs causis rogatus respondit ad Episcopos Italia) fuit

Aaron licet Melchisedech prius sacrificium obtulerit, & post Abraam, Isaac, & Jacob; sed hi spontanea voluntate, non Sacerdotali dignitate ista fecerunt. Quo loco contemplari oportet Aaron summum Sacerdotem, id est, Episcopum fuisse. Porro filios eius præbyterorum demonstrasse figuram distinctam. 21. cap. in nouo testamento, qui etiam Sacerdotes quia debent habere unde vivunt dicuntur comedere peccata populi eo quod suis orationibus pro populi salute quotidie sacrificiunt, & ita peccata delent. Vel forte, quia exemplo bonæ operationis, & verbo prædicationis, cortigunt homines, & ita quantum in se est delent. 36. distinct. 5. Ecce. ver. ex quibus. solus enim Deus delet peccatum, id est, peccati reatum: Sacerdos penam infligendam pro peccato orationibus suis minuit, propter quod peccatum delere dicitur. 13. quæst. 2. animæ. Hug. Vel. Illi dicuntur comedere peccata populi, qui de suis possunt sustentari, & tamen percipiunt de Ecclesiasticis. 12. quæst. 2. illud cum habenti dare. & 1. qu. 2. pastor.

Institutio, inquam, Sacerdotalis ordinis sumpsit principium suum in veteri testamento ut patet Exod. 40. Precepit enim Dominus Moyse, dicens: Applica fratrem tuum Aaron ad te cum filiis suis de medio filiorum Israel, ut Sacerdotio mihi fungantur. Moyses ergo vinxit Aarõ in maiorem Sacerdotem, filios vero suos in minores. Hinc est quod Psalm. 98. dicitur: Moyses, & Aaron in Sacerdotibus eius, id est primi, & summi inter Sacerdotes fuerunt. Ipse tamen Moyses prior fuit quam Aaron ordine, & etiã maior administratione distincte. sacro. in Glo. Vnde Moyses illum instruebat, & tamquam minorem illum redargebat. de penit. distinct. 5. inter hoc. Quantum vero ad consecrationem Sacerdotalẽ pares fuerunt. Moyses enim non efferebat Hostias, sed

tantum vota pro populo 36. distincti
si quis. vlt. 78. dist. decreuit.

In nouo quoque testamento Christi
maiores, & minores Sacerdotes
constituit, videlicet duodecim Apo-
stolos velut summos Sacerdotes, &
Septuaginta duos Discipulos vt mi-
niores: illi vt Episcopi, isti vt Sacerdo-
tes. Maiores itaque Sacerdotes, idest,
Episcopi qui dicuntur summi obtinēt
vices Apostolorum 1. quest. 7. accusa-
tio. de consecr. dist. 5. manus quoque.
Minores vero, idest Præsbyteri obti-
nent vices Discipulorum. Petrum in
summum Sacerdotem elegit, ei præ
omnibus clauēs regni Cælorum tra-
dens, & illum præ cæteris penens ca-
put, & fundamentum fidei, dicens:
Tu es Petrus, & super hanc petram
ædificabo Ecclesiam meam 21. distin.
in nouo. Apostoli Episcopes, Præsby-
teros, & Diaconos ordinarunt, vt di-
ximus.

Præsbyter autem Græcè, Latine Sen-
nior interpretatur, non modo pro æta-
te, vel decrepita senectute: sed pro-
pter honorem, & dignitatem quam
acceperunt. Vnde Dominus ait Moy-
si Numer. 11. Congrega mihi septua-
ginta viros de Senioribus Israel, quos
gisti; & duces eos ad Ostium Taber-
naculi fæderis, &c. Præsbyter secun-
dum Hieron. nomen est ætatis. Episco-
pus vero dignitatis. Præsbyter olim
idem erat quod Episcopus, & Eccle-
siæ regebantur communi eorum con-
silio. & quia postea ortum est schis-
ma, & vnus dixerit ego sum Pauli,
ego sum Cephæ. quasi sum melior, te,
ideo statuti sunt quod vnus de Præs-
byters præset omnibus: sic ergo so-
la consuetudine præbyteri Episcopis
subiiciantur, vt 93. distin. olim. quod
dicitur consuetudine, dic communi:
nihilominus ex institutione etiam vt
ead. distin. legimus. porro Moyse præ-
cipitur vt eligat præbyteros, idest se-
niores 88. distin. porro. Primus præ-

byter fuit Abraam ait Anacletus ibi-
dem paulo superius in eadem Episto-
la, dicens: Ante Abraam nullus alius
vocatus est Præsbyter, idest Senior cū
ab Adam vsque ad eundem, nongen-
tos, & ampliùs annos multos homi-
nes vixisse legimus. Abraam verò mul-
to paucioribus annis vixisse conuin-
citur. Vnde non propter decrepitam
senectutem, sed propter sapientiam
Sacerdotes præbyteri nominantur.
Nonnulli dicunt Sacerdotē originem
habere in lege natū in Abel. Genes.
4. & in Melchisedech qui erat Sacer-
dos Dei altissimi offerens panem &
vinum. Genes. 14. de consecr. dist. 2.
cap. in calice. & cap. accipite. & in le-
ge scripta in Aaron, qui institutus est
Sacerdos a Deo cum omni sua poste-
ritate. Exo. 28. & 1. Paralip. 24. Dauid
elegit 24. Sacerdotes per vices tot-
idem, quibus omnibus præfuit vnus
summum Sacerdotem. In lege autem
Euangelica elegit Christus 12. Apo-
stolos in maiores, & 72. in minores Sa-
cerdotes sub vno Principe, scilicet,
Beato Petro Apostolo & successori-
bus suis.

Duplex est differentia inter Præs-
byterum, & Episcopum. Prima, quia
Episcopi non debent constitui in pau-
cis villis, & ciuitatibus; sed magnis:
Præsbyteri vero per castella. Secunda
differentia est, quia Episcopus non po-
test consecrari ab vno Episcopo &
Præsbyter sic. 80. dist. cap. 3. Vnde di-
citur Prouer. 2. Gloria senum est ca-
nicies.

Hæc vero canicies sapientiam desi-
gnat: de qua scriptum est Dan. 13. ca-
nicies hominum prudentia est: ergo
non propter decrepitam ætatem, sed
propter sapientiam præbyteri vocan-
tur. Hinc est quod illi duo Iudices qui
falso Susannam accusarunt; in nonnul-
lis textibus, sub nomine præbyteri,
vocantur, quia senes, vt patet infra in
expositione Missalis.

Hi autem Præsbyter inter alia vi-
tia;

tia; debent vitare cupiditatem, vt habetur 47. dist. virum Catholicum. Vbi Leo Papa hortatur clericos, & præcipuè Sacerdotes, ne alligentur vitio cupiditatis, dicente scriptura: Post concupiscentias tuas non eas. Nam mens potentia auida nec abstinere nequit, a vetitis, nec vti concessis, nec pietatem habet, & mens alligata vitio cupiditatis citò deuiat à vero, vt 96. dist. bene. in princi. & 83. dist. nihil. & qui cupiditatem a se non abscondit bonorum authori inhærere non valet. ead. dist. 47. bonorum. Vnde 88. dist. §. 1. prohibentur clerici, & Episcopi, suscipere negotia, sed non prohibentur opera pietatis viduis, & orphanis impendere. Excipit tamen ibidem cap. 1. duos casus, scilicet, propter curam miserabilium personarum, & propter curam Ecclesiasticam ab Episcopis sibi commissam, & quod curam talem debeant suscipere clerici, probatur ibidem duobus exemplis: scilicet, Moyfi, & Angelorum ascendentium, & descendentium per scalam quam vidit Iacob ad instar quorum, Prælati Ecclesiæ debent ascendere contemplando, & descendere curam subditorum habendo. Quod autem non sit negotiandum a clericis, probat Gelasius Papa in cap. sequenti exemplo Christi, qui negotiatores de templo expulit; & duabus auctoritatibus Pauli dicentis; 2. Tim. 2. Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus. & Psalm. 70. Quoniam non cognoui negotiationes in toto in potentias Domini, negotiationes, id est, vt vilius emant, & carius vendant. Si quis verò negotiari voluerit, officio carere debet Sacerdotis. Vnde Hieronymym. negotiare clericum, & ex inope diuitem, ex ignobile gloriosum, quasi quamdam peltem fuge. ead. dist. ca. 9. & in can. Siluestri, & constant. ca. 16. dicitur. Nemo enim clericus, vel diaconus, aut Presbyter propter causam tuam quamlibet intret in curiã; quo-

niam omnis curia a cruore dicitur, & immolatio simulacrorum est. Item in can. 7. Apostolorum, idem præcipitur.

Qui autem nunc Presbyteri vocantur, olim in Principes nuncupabantur: vt Chore, Dathan & Abiron, vel Magistratus, aut magistri templi, sic Nicodemus, & Gamaliel, dicebantur. Presbyter dicitur, quasi alijs viuendi præbens iter: vel præbès beatum iter: id est, præbens populo iter de exilio mundi ad patriam caelestem. & ideo in Concil. Tolet. 4. cap. 24. & habetur 38. dist. ignorantia, dicitur: Ignorantia mater cunctorum errorum maxime in Sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt. Ideo frequenter debent legere sacras scripturas, vt admonet Apostolus 1. Tim. 4. Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ, & infra, subdit: semper permane in his: Vnde Leo ad clericum, & plebem Constantinopolitanæ vrbis Epist. 23. ait: Si in laicis vix tolerabilis videtur infirmitas; quanto magis in ijs qui præstant. Ideo nec excusatione digna est, nec venia. ead. dist. ca. Si in laicis. Quare cum multi populi normam canonum, & decretorum non seruarent: & Episcopi cum canones ignorarent, eos non corrigebant: idcirco Cælestinus vniuersis Episcopis per Apuliam, & Calabriam constitutis Epist. 3. præcepit, vt nulli Sacerdotum & Episcoporum liceat canones ignorare, quatenus cum fuerit necesse, corrigant delinquentes. Ead. dist. nulli Sacerdotum.

Et Aug. Presbyteri oportet vos assiduitatem habere legendi, & instantiam orandi; quia viri iusti vita, lectione instruitur, oratione ornatur, & assiduitate lectionis munitur homo a peccato: iuxta illum qui dicebat. Psalm. 118. In corde meo abscondi eloquia tua, vt nõ peccem tibi. Hæc sunt enim arma, videlicet, lectio, & oratio, quibus diabolus expugnatur. Hæc sunt instrumenta, quibus æterna bea-

Angelos septem tubis canentes in Apocalypsi: per candelabra septemque ante Deum: vnuerfam illustrant Ecclesiam; per voces septem tonitruum.

Ex Catechismo autem ibidem numero 20. dicitur quod hoc nomē Diaconus, idem est, quod minister, est enim minister Sacerdotis. Eius ministerium laicus patet, sanctiusque semper habitum est, quam sit ministeriū Subdiaconi: ex Pontificali Subdiaconus enim seruit Diacono, Officiū autem Diaconi, est multiplex. Primò, in Episcopum. Secundo, in Sacerdotem. Tertio, in sacrificium Missæ. Quarto, in bona Ecclesiastica. Quintò in populum, in Catechumenos, & ordinandos adesse.

Primò ad eum pertinet Episcopum perpetuo sequi, concionantem custodire, etque velleiam Sacerdoti sacrificanti, vel alia sacramenta administranti, præsto esse: & in Missæ sacrificio Euangelium legere, vt dictum est. Secundo, olim fidelium animos sæpius excitabat, vt sacra attendere. Tertio, Sanguinem administrabat, vbi erat consuetudo sub vtraque Specie, communicare, vt patet fecisse sanctus Laurentius. Quarto, Diacono, Ecclesiasticorum bonorum dispensatio commissa erat, vt vnique ad viciū necessaria subministraret: vt patet de san. Stephano. 6. Acto. 5. Ad diaconū pertinet, tanquam Episcopi oculum peruestigare quinam in Vrbe piè, & religiose quique secus vitā traducant: quæ ad sacrificium, & concionem statutus temporibus conueniant, qui cursus non conueniant, & de his certiorum facere Episcopi, vt statuat quid sit faciendum. Sextò, Catechumenorum nomina recitare debet, & eos qui ordinis sacramento initiandi sunt ante Episcopum statuere. Septimò, licet si habens sit Episcopus, & Sacerdos, Euangelium explanare, non tamen è superiori loco, vt intelligatur hoc eius proprium onus non esse. Ho-

die tamen hoc non obseruatur. Materia huius ordinis est liber Evangeliorum. Forma sunt verba ab Episcopo prolata. Onera Diaconi sūt eadem quæ & Subdiaconi, scilicet, seruari castitatem, & recitandi officii. Ritus qui seruantur in collatione huius ordinis, sunt sequentes. Primò, sacra literæ docent in Diacono requiri præcipuas virtutes, vt scribit Apostolus ad Timot. & Catechis. ibidem. num. 21. Secundo, Diaconus se induit & prosternit, &c. vt dictum est de Subdiacono, ex Pontificali. Tertio, Episcopus, pluribus & sanctioribus præbibus ad diaconum, quam ad Subdiaconum ordinationem vitur, & peculiariis, ad illum facit monitiones. Ex Catechis. ibidem. Quarto, vestes, illi peculiariæ dantur, itala, & dalmatica, ex Pontificali. Quintò, Episcopus super eum manus imponit, quod factū est ab Apostolis cum primo Diacono instituerunt. Ex Catechismo ibidem.

His omnibus visis debent præponi hæc ordinandis. Primò, oportet, eos examinari, veste audiantur atque probentur, sintne digni, & idonei, qui admittantur ad ordinem. cap. quando Episcopus. 24. dist. quatenus ita impleatur præceptum Pauli de nõ imponendis faciliè manibus cuius, sed dignis tantum.

Secundo: Non de cet pecunia comparari ordinem aliquem factum, quia hoc foret Simoniacum, & quisquis in hoc casu, vel accepit, vel exponit, erit excommunicatus 3. q. 1. quæquid id enim aduersabitur Christi dicto, gratis accepistis, gratis date.

Tertio: Non de et mancipium sine seruum ad ordinem promoueri, saltem sine consensu Domini, & assertione in libertatem.

Quarto: Homicida quoque ordinari non debent. de xra. & qual. ord. ca. vltim.

Quinto: Nemo ordinetur, qui non habeat ætatem competentem, vt pect

teret Concil. Tridentin. Sess. 23.

• Sextò: Illegitimi similiter ab ordinibus arceantur. de filiis Presbyterorum cap. 1.

• Septimò: Nullus ex aliena diœcesi sine permissione superiorum, similiter nullus Religiosus sine licentia sui Prælati. 7. dist. c. 1. cum seq.

Coniugati quoque prohibentur ab ordinibus: de sacris intellige: de Cle. coniug. capit. Sanè, 1. & 28. dist. nullum.

• Nullus apostata siue seismaticus admittatur ad ordines: dist. 1. c. vlt. de Apost. cap. 1. & ca. vt periculosa ne cler. vel mona. lib. 6.

• Nullus excommunicatus ordinari debet. cap. cum illorum. de senten. excom. Nullus quoque bigamus; nullus; qui uxorem habuit viduam est cœdianatur.

• Nemo mutatus; Item, nullus furiosus, amens, pæc, quod vsu rationis carent Catechis. num. 33. Debent ergo promoueri illi ad ordines qui vocati sunt a Deo tamquam Aaron; & ille dicitur a Deo vocatus tamquam Aaron qui a legitime Ecclesiæ ministris vocatus est. Secundò. Qui ad ordinem recto sine & intentione accedit; & non causa honoris, vel pinguiù bentificiorum: quia illi non intrarent per ostium in ouile ouium, sed per fenestras: sunt & alia irregularitates apud canones.

De Officio Archidiaconi. Cap. 47.

Anquam de Sacerdote dicimus, dignum ducimus dicere de Archidiaconi officio, ex titulo 13. lib. 1. decretal. Greg. 9. qui quidem titulus continet capita decem. Primum autem capitulum sumptum est ex libro Romanæ ordinis. Summa verò capituli est, quod ponit ea, quæ spectant ad officium Archidiaconi. Casus dicitur in quibus Archidiaconus est vicarius Episcopi in omnibus quæ ad usum per-

tinent; similiter & causæ clericorum, & in vrbe, & extra vrbem ad ipsum pertinent; & conuersionis eorum, & onus & restauratio Ecclesiarum, & doctrina Ecclesiasticorum, & correctio excessuum. Item, de trienniorum terminum cum Episcopus fuerit impeditus, debet totam visitare diœcesim, & ad vicem sui Episcopi corrigere corrigenda.

Qualiter hodie visitent Archidiaconi tradit Concil. Tridentinum sess. 24. in decreto de reformatione. cap. 3. Nota ergo ex hac decretali, quod Archidiaconus est vicarius Episcopi & quod potest corrigere.

In capitulo secundo ex Concil. Toletano ponuntur quædam quæ spectant ad officium Archidiaconi. Casus dicitur ibi; quod ad officium Archidiaconi pertinet legere Euangelium quando voluerit, vel præcipere alicui diacono quod legat; & quando Episcopus debet Missam celebrare, præcipere debet Sacerdotibus, vt induant se vestibus sacris, vt Episcopo ministrent. vt bini honestè, & demisso vultu id faciant. Item, in Matrice Ecclesiæ nullus debet legere Responsorium, aut Epistolam, aut lectionem cantare, donec primo ab ipso auscultentur: debet etiã ordinare Acolytos quis eorum debeat de ferre candelabrum, & quis thuribulum. Nota ibi quod ad officium Archidiaconi pertinet Euangelium legere, & ad officia Ecclesiæ ordinare, & illos qui legere, vel cantare debent, in matrice Ecclesiæ, auscultare.

Gregorius verò Papa tertius Archidiacono Salonitano scribens, decreuit in capitulo tertio, quod custodia vasorum Ecclesiæ spectat ad Archidiaconum. Casus Archidiaconus Salonitanus habuit custodiam vasorum & aliorum ornamentorum Ecclesiæ; Archiepiscopus Salonitanus significauit Domino Papæ, quod Archidiaconus negligens erat circa prædicta.

custodienda. Super hoc scribit Papa Archidiacono, dicens, quod districtè inquirat ab ipso de vasis Ecclesiæ, quæ illic collectæ sunt, qualiter custodiuntur: si aliquid ex negligentia vel fraude ipsius perierit, ipse in hoc punietur, & tenebitur ad restitutionem ipsorū, cum ipse ad hoc ex officio teneatur. Nota in Prelato negligentiam, & fraudem comparari.

In capitulo quarto scribit Alexander Papa Tertius Elien. Archidiacono, quod Archidiaconus sine mandato Episcopi, non committit curam animarum, id est non habet institutionem authorizabilem. Casus. Archidiaconus Eliens. sine licetia Episcopi sui committet curam animarum, dicens; hoc ex consuetudine sibi licere, Episcopus conquestus fuit Papæ de hoc; dicit Papa quod obtentu alicuius consuetudinis non debet facere contra institutiones Sanctorum patrum. Vnde præcipit ei quod nulli committat curam animarum sine licentia, & mandato suo Episcopi. Nota ibi quod ad Episcopum spectat committere curam animarum non obstante consuetudine, quæ præscripta non sit.

Idem Pontifex scribit in capitulo quinto Episcopo Vigoriensi, quod Archidiaconus de iure communi non potest excommunicare. Casus. Archidiaconi de iure communi non possunt in aliquos sententiam promulgare, nisi auctoritate Episcoporum: secus tamen est de consuetudine. Not. ibi Archidiaconus non posse excommunicare nisi auctoritate Episcoporum.

In capitulo autem sexto idem Pontifex scribit Episcopo Conuentren. & Abbati Celtren. quod Archidiaconus semel in anno (nisi necessitas exigat plus) visitat suam Prouinciam, id est, parochiam sed de hoc vide Concil. Trident. eod. cap. 1. Casus. Dicitur ibi quod semel tantum in anno debet Archidia-

conus visitare suam parochiam, nisi necessitas exigat quod pluries uisitet. Vbi notatur ex illa decretali quod Archidiaconus non debet pluries in anno visitare, nisi ex causa rationabili.

In capitulo septimo. Innocentius Papa Tertius dicit primo quod sit officium Archidiaconi, & in quo per illud reueletur Episcopus. Et secundo dicit Decanos rurales per Episcopum, & Archidiaconum eligendos, & admonendos, si illorum vices communiter gerant. Casus. Quæsitum fuit à Papa quid pertineat ad officium Archidiaconi, & in quibus per ipsum cura Episcopalis sollicitudinis releuetur. Respond. Papa secundum statuta Isidori, imperat Subdiaconis, & Leuitis & sollicitudo parochiarum, & ordinatio earumdem pertinet ad ipsum; audire debet iurgia singulorum: Archipresbyteri rurales, qui decani vocantur, subiacere debent eidem. Item secundum constitutionem Romani ordinis maior post Episcopum & eius Vicarium reperitur. Item in Epistola Beati Clementis Papæ, oculus Episcopi nominatur, & loco ipsius per Episcopatum corrigi corrigenda, & emendanda emendat, nisi adeo ardua fuerint negotia, quod absque maioris sui presentia nequeant terminari. Item, in quadam constitutione Innocentij continetur, quod ad Episcopum pertinet institutio corporalis tam in beneficijs quam in dignitatibus, & examinatio Clericorum, qui ad ordines promouentur ad ipsum pertinet, & ipse debet eos Episcopo presentare. Quæsitum fuit insuper vtrum decani rurales, qui pro tempore instituuntur, debeant ad mandatum Episcopi vel Archidiaconi, vel etiam vtriusque institui, vel desinui, si fuerint amouendi. Ad hoc respondit Papa, quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, & ipsi decani commune officium vtriusque exercent, & ideo communi-

eligendi sunt, vel etiam amouendi. Nota in quibus de iure communi consistit officium Archidiaconi. Secundò Archidiaconus imperat Subdiaconis & Leuitis. Tertio sollicitudo, & ordinatio parochiarum pertinet ad ipsum. Quarto debet Archidiaconus audire causas singulorū. Quintò Decani rurales subsunt Archidiacono. Sextò Archidiaconus maior est post Episcopum, & eius Vicarium. Septimò Archidiaconus dicitur oculus Episcopi, & loco ipsius corrigit excessus subditorum. Octauò institutio corporalis in beneficijs, & dignitatibus, ad Archidiaconum pertinet. Nonò examinatio Clericorum, qui ad ordines promouentur, ad ipsum pertinet, & eos debet præsentare Episcopo. Vltimo nota quod omnes tangit ab omnibus approbari debet.

Idem Pontifex ait in capitulo octauo, quod archidiaconus non dat commendatitias ad ordines. Casus. Archidiaconus sine conscientia Episcopi sui, & auctoritate, literas suas promouendis non concedat, & ordinandi per literas Archidiaconi, promoueri non debent: quod si fecerint, Episcopus interdicit eis executionem ordinum, taliter susceptorum. Nota ibi quod Archidiaconus non potest dare commendatitias literas promouendis.

Idem in capitulo nono scribit, quod Archidiaconus, examinat, & præsentat ordinandos, & ponit prælatos in sede. Casus. De iure communi ad Archidiaconum pertinet representare ordinandos Episcopo, & illos examinare, ponere Abbates, & abbatissa in sede. Nota ex illa decretali quod de iure communi præsentatio ordinandorum, & eorum examinatio, & Abbatum, & abbatissarum instauratio pertinet ad archidiaconum.

Honorius autem Papa Tertius in capitulo decimo scribens Abbati Ariminensi. Trecenti, diecesis & Archidiacono: & Decano Sancti Stephani Tre-

centi, dicit, quod Archidiaconi in monasterijs iurisdictionem non habent, nisi quantum tribuit eis generalis, vel specialis consuetudo. Casus. Archidiaconus Senon. cõquerrebat, quod Abbas, & conuentus Sancti Petri Senon. denegabat sibi exhibere annuam procuracionem, & alia quædam ratio ne sui Archidiaconus ad ipsum spectantia. Causa ad ipsius Archidiaconi petitionem commissa fuit Abbati Sancti Crispini, & quibusdam alijs, coram quibus petijt idem Archidiaconus vt Abbas, & Monachi sibi obediunt in ijs quæ pertinent ad iurisdictionem, correctionem, & visitacionem, spectantes ad ius Archidiaconi, cum monasterium ipsum sit situm intra terminos sui Archidiaconatus, videlicet, vt coram se respondeant conquerentibus de ipsis, & citati veniunt ad præsentiam suam & eius mandata honesta audituri. *Quid præstare debent prælati in visitatione tr. idit Concil. Trident. sess. 24. de reform. capit. 3.* salua regula sua, & Abbatis sui disciplina. Petijt insuper ne de cætero facerent aliquos de Senon. bailliua cõ prætermisso coram officiali Archiepiscopi Senon. conueniri, dicens quod primo conueniri debent sub ipso, quã coram officiali Archiepiscopi exceptis specialibus causis ipsius Archiepiscopi, & hominum, & familiae suæ: litero vero super prædictis contestata, iudices de consensu vtriusque partis, remiserunt causam ad Sedem Apostolicam: sed quia Papa nesciebat consuetudinem, qua vtitur Archidiacon. Senon. in alijs Abbatibus Senon. ordinis præfati monasterij, non potuit proferre sententiam: vnde commisit causam iudicibus præsentibus, mandans eisdem quatenus super his veritate inquirent per canonicos Senon. qui de huiusmodi consuetudine debent habere notitiam pleniorẽ & nisi constiterit eis prædictum Archidiaconũ, vel eius antecessores de consuetudine

sibi

sibi pacifica sic obtēta, iurisdictionem aiquam in ipso monasterio vel in huiusmodi Abbatijs, hactenus habuisse, præfatum monasterium absoluantur ab impetratione Archidiacono, sibi super hoc perpetuum silentium imponendū. Si vero per eosdem canonicos cōstituerit de præmissis eandem iurisdictionem adiudicent Archidiacono, quam in Monasterio vel in alijs Abbatijs constituerit habuisse, super alijs silentium impendent sisdem.

Nota quod iurisdictionio Archidiaconi ex consuetudine in multis consistit, vt hic patet. De iure communi consistit in ijs, quæ dicuntur super eo. cap. 7. & 9. Item, veritas semper est inquirenda per illos de quibus magis verisimile est quod eam debeant scire. Arg. Telles antiquiores sunt præferendi cæteris. Tertio nota, recurrendū est ad consuetudinem altarum Ecclesiarum. Quarto consuetudo debet obseruari in vna Ecclesia quæ obseruatur in alijs eiusdem. & Nota denique quod nullus potest esse Archidiaconus nisi sit Diaconus, similiter non potest quis esse Decanus vel Archipræsbyter, nisi sit præsbyter 60. distin. innouamus.

De Officio Archipræsbyteri.

Cap. 43.

Quoniam post Archidiaconum, Archipræsbyter gradum facit, ideo de eo dicitur quæ in titulo vigesimo quarto continentur: qui titulus quatuor capitulis concluditur. Primum caput sumptum est ex Concilio Toletano. Summa capituli est: quod Archipræsbyter ciuitatis subest Archidiacono: (& ideo tractato de Archidiacono sequitur de Archipræsbytero) & principaliter præest præsbyteris, & præsbyteralibus officijs. Casus. Dicitur ibi quod Archipræsbyter debet subesse Archidiacono, & ei sicut Episcopo obedire, & aliorum præsbyterorum curam agere debet, & in ab-

sentia Episcopi missam debet cantare in præcipuis festiuitatibus, aut ille cui ipse iniunxerit. Hic tria not. Primo, Archipræsbyter subest Archidiacono. Secundo curam aliorum præsbyterorum agere debet. Tertio, Vice Episcopi Missam cælebrat.

Leo autem Papa in capitulo secundo dicit quod Archipræsbyter debet habere curam & sollicitudinem de omnibus Sacerdotibus, vt Episcopi sui mandatis obediant.

In absentia autem Episcopi debet omnia officia Episcopi supplere, exceptis ijs quæ sunt ei prohibita: Nota hic, Ministros Ecclesiæ sibi ad inuicem suffragari debere.

Idem Leo in capitulo tertio declarat quod sit officium Ciuitatis: & ponuntur multa quæ spectant ad officium Archipræsbyteri, vt patet. Casus. Officium Archipræsbyteri de vrbē constat, quando ibi præsbyter defuerit, vice eius officium inchoare, benedictiones præsbyterales in Ecclesia dare (id est, in matutinis quando debent legilectiones) Missam quando voluerit, cantare, vel cui de Sacerdotibus iusserit. Quando ergo Episcopus Missam cantat, debet præcipere Sacerdotibus, vt induant se vêtibus sacris, & qualiter ad Missam procedant. Debet enim præcipere custodi Ecclesiæ, vt in Sacramentario Eucharistia Christi propter infirmos non desit: debet infirmis prouidere, & prouidendo præcipere Sacerdotibus, ne fortè sine confessione vel confirmatione Corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi moriantur: confessiones peccatorum eorum qui à foris veniunt (id est extra ciuitatem, tamen qui sunt de diocesi) recipere cum omnibus Sacerdotibus, & exinde per prouisionem Pontificis magnam debet illis adhibere curam. Ad Christianos quoque faciendos, & baptizandos infantes, & ad succurrendum, omnia a Sacerdotibus per illius iussionem fiant.

Idem

Idem Pontifex ex Synodo Rauennaz habita, dicit; quod Archipræsbyter ruralis Præsbyterorum, & Laicorum plebaniz suaz curam gerit: contra decretum tamen Episcopi nihil ordinare potest: Casus. Illud caput loquitur de ruralibus Archipræsbyteri & diuiditur in duas partes. Primò dicitur quod singulæ plebès habeant singulos Archipræsbyteros, qui non solum Laicos corrigant, sed etiam capellanos sub ipsiis constituant. Secundò dicitur, quod non putet Episcopos non egere plebem Archipræsbytero, quasi ipse solus sit ad omnia sufficiens: quia & si valde idoneus sit, deceat tamen vt sua onera parciatur: & sicut matriæ Ecclesiæ præest Episcopus, ita plebibus Archipræsbyter, vt Ecclesia in nullo tribans videatur: cuncta tamen Episcopo referre debet, & nihil contra eius præceptum ordinare præsumat. Nota duo: Primò. Solutus Episcopus est ordinarius in sua diocesi. Secundò onera & officia Ecclesiastica, sunt parcienda.

De Officio Primicerij. Cap. 49.

Quoniam in choro absente Archipræsbytero. Primicerius est primus: ideo in sequ. titulo vigesimo quinto agit de eo: qui titulus vnico capitulo concluditur, quod sumptum est ex libro Romani ordinis, & ponitur ea quæ spectant ad officium Primicerij, ait Anto. de Bur. In quo capitulo dicitur quod Primicerius subest Archidiacono: pertinet tamen ad eius curam præesse Diaconis, & alijs minoribus, & debet dare lectoribus lectiones, & cantoribus responsoria, ita quod omnes instruere debet, & castigare. Nota ex hoc cap. multa quæ pertinent ad officium Primicerij. Primicerius est, qui primū cartum portat ante regem vel Episcopum: prius & cartus: inde, hæc primiceria, penul. produc. ex inanimos repro.

De Officio Sacristæ. Cap. 50.

In sequenti titulo agitur de officio Sacristæ, qui & ipse titulus vnico concluditur capite, sumpto ex Concilio Toletano: Dicitur ergo hic, quod Sacrista subest Archidiacono, & custodia vasorum, & vestimentorum, spectat ad ipsum Sacristam siue Thesaurarium, & cura totius Thesauri, & luminaria, & incensum. Nota ex hoc capitulo multa quæ spectant, ad Thesaurarium, siue Sacristam.

De Officio Custodis. Cap. 51.

In titulo vigesimo septimo agitur de officio Custodis, continetq; duo capita. Cultos enim est quasi minister Sacristæ. ideo de eo statim sequitur Sermo. Primum caput sumptum est, ex libro Romani ordinis: in quo ponuntur ea, quæ spectant ad officium custodis. Dicitur ergo: quod custos Ecclesiæ debet obedire Archidiacono, & ad eius mandatum canonicas horas pulsare, & ornamenta altaris, & cuncta utensilia Ecclesiæ custodire: & circa lampades, & lanternas in accendendo, & estinguendo periculum debet, ne nimis ardendo oleum depergat, nec minus incendendo obcurior reddatur Ecclesia. Si autem custos circa hoc negligens fuerit, per Archidiaconum corrigi debet. Hæc duo not. primò quod discretio est mater virtutum. Secundò, Ineptus minister, ab Ecclesia eijci debet.

In secundo capitulo ex Concilio Toletano sumpto, dicitur primò, quod cultos debet esse sollicitus de ornamentis Ecclesiæ, luminarijs, & incenso, & de pane, & vino ad sacrificium, & de pulsatione campanarum, & de elemosinis, & decimis, & oblationibus colligendis, & cum consensu Archidiaconi diuidendis. Secundò dicitur, quod in his tribus consistit Sacra mater

rer Ecclesia, Archidiacono, Archipre-
sbytero, & Custode: idcirco debent esse
boni, & concordēs. Hæc est causa
quare de omnibus his per ordinem
actum sit, nempe quia omnes subsunt
Archidiacono vt visum est. ex hac de-
cretali duo notantur: primum: quod
patet ea que spectant ad officium Cu-
stodis. Secundum Ecclesia consistit in
tribus columnis, scilicet, Archidiacono,
Archipresbytero, & Custode.

De Sacerdote. Cap. 52.

Dicturi de Sacerdotio nouæ legis,
dignum est, vt principio differamus,
quibus, & quam præclare caremonijs
Sacerdotes ordinentur, nam per hoc
facile patebit, quod sit eorum officium,
ministerium, & quanta dignitas.
Primum itaque omnium vestiuntur illi,
instar Diaconi, amictu, stola, Alba,
Cingulo, Manipulo, & Casulam ferunt
in humero conuolutam: sibi tum inuocata
gratia Spiritus sancti, hoc cantico,
Veni sancte Spiritus, incipit eos
exhortari Episcopus vt sic dignè suscipiant
Sacramentum huius ordinis, oportet enim
Presbyterum, officio, benedicere, præesse,
prædicare, & baptizare, ideoque præparare
se quitque debet ad dignè suscipiendum
Sacramentum, sicut illi septuaginta,
quos sibi adiuxit Moyses in auxilium
ex præcepto Domini. Num. 11.

Tunc Archidiaconus adducit eum
ad Episcopum, ipsumque orat loco totius
Ecclesiæ, vt per eum isti ordinentur
Presbyteri. Statim Episcopus querit,
scis ne illos esse dignos? Qui, subdit,
Archidiaconus: Quantum humana
permittit nosse imbecillitas, testimonium
perhibeo esse illos dignos, & idoneos
suscipiendo muneri huius officij. Episcopus
subiungit. Det Deus vt omnibus subiciantur
digni, & iusti, talesque in suo cultu
perseuerent.

Postea Episcopus imponit manus

super ordinandos, & vna cum eo etiam
reliqui Presbyteri presentes: Episcopus
autem ad singulos dicit: Accipe
Spiritus sanctum, quorum remiseris
peccata remittuntur eis, & quorum
retinueris retenta erunt. Quod Sacerdotes
imponant manus super capita ordinandorum
iam olim constitutum est in Concilio
Carthaginensi. 23. dist. Presbyter. Hęc enim
manuum impositio significat resurrectionem
operum Spiritus sancti, si quidem caput
designat animum, digiti dona Spiritus
sancti, iuxta id Exodi cap. 8. Digtus
Dei, (id est, Spiritus sanctus) est hic,
& manus opera: iuxta id. Psalm. 9.
In operibus manuum suarum, &c. & 137.
opera manuum tuarum ne despiciat. item &
alibi.

Quamuis autem Diaconis in ordinatione
sua imponuntur manus ab Episcopo, qui
mos ab Apostolis profectus est, tamen illa
manuum impositio in alium finem fit, quia
ad Sanctificationem ministerij: sed hic in
Presbyterio imponuntur ad opus longe
sublimius, puta ad oblationem, & sacrificium
Corporis, & Sanguinis Domini Nostri
Iesu Christi: proinde sanctior est hæc
manuum impositio in Sacerdotio.

Deinde Episcopus subiungit nonnullas
orationes super ordinandos, ad finem
præfationis stolam arripit Episcopus,
quæ antea super sinistrum tantummodo
humerum fuit imposita, illius ergo partem
posteriorem deflectit super humerum
dextrum, & per modum Crucis complicat in
anteriori parte, dicens: Accipe iugum
Domini, iugum enim eius suauis est & onus
eius leue. & ad significandum induit
virtutem ex alto, quo possit Crucem
Christi Domini, & iugum suauis legis
Diuinæ perferre, eamque non verbis
solum, sed sanctitate vitæ & exemplo
bonorum morum tradere.

Post hac singulos induit casulas, & ait:
Accipe vestem Sacerdotalem, per quam

quam charitas intelligitur, potens est enim Dominus augere tibi caritatem, & opus perfectum, Deo gratias. Et inde rursus incipit orare Episcopus, & petere à Deo gratiam divinæ consecrationis & postulat virtutes ac dona Dei, quorum participes fieri ordinator; estatur Paulus ad Titum, & ad Timotheum.

Inde incipit Chorus cantare, Veni Creator Spiritus, atque interim Episcopis intingit digitum suum in Oleū Cathecumenorum, ordinādis autem rramque manum complicantibus Crucem obliquam Sancti Andree pertransuerfum, consignat à pollice dextro vsque ad sinistrum indicem: similiter inungit, & volas manuum, dicens: Consecrare, & sanctificare digneris Domine manus istas per istam sanctam unctionem, & nostram benedictionem; vt quæcumque benedixerint, benedicantur, & quæcumque consecrauerint consecrentur, & sanctificentur in nomine Domini nostri Iesu Christi. Amen.

Porro deinceps præparat Diaconus Calicem cum vino, & modica aqua, quæ omnia sic accipiens Episcopus, dat eis in manus dicens: Accipe potestatem offerendi sacrificiū Deo, Missasque celebrandi, tam pro viuis quā pro defunctis in nomine Domini. Amen.

Hinc benedicens eis osculatur manus singulorum, & ait, Pax Domini sit vobiscum semper. Et sic solemniter Præbyterorum ordinatio est consummata, licet aliqua alia sint, quæ non sunt hic recitata vt patet in Pontificali. Debet Sacerdos habere 25. annos; Fabianus tamen statuit anno Domini 139. habere 30. quod nunc non est in vusu: etiam si essent ante huiusmodi tempore doctissimi.

Initium Sacerdotij (& habetur in Epistola 2. Anacleti Papæ, & martyris, in qua de fide, & alijs causis rogatus respondit ad Episcopos Italia) fuit

Aaron licet Melchisedech prius sacrificium obtulerit, & post Abraham, Isaac, & Iacob; sed hi spontanea voluntate, non Sacerdotali dignitate ista fecerunt. Quo loco contemplari oportet Aaron summum Sacerdotem, id est, Episcopum fuisse. Potrò filios eius præbyterorum demonstrasse figurā, distinct. 21. cap. in nouo testamento, qui etiam Sacerdotes quia debent habere vnde viuunt dicuntur comedere peccata populi eo quod suis orationibus pro populi salute quotidie sacrificiū faciunt, & ita peccata delent. Vel forte, quia exemplo bonæ operationis, & verbo prædicationis, corrigunt homines, & ita quantum in se est delent. 36. distinct. 5. Ecce, ver. ex quibus. solus enim Deus delet peccatum, id est, peccati reatum: Sacerdos penam infligendā pro peccato orationibus suis minuit, propter quod peccatum delere dicitur. 13. quæst. 2. animæ. Hug. Vel. Illi dicuntur comedere peccata populi, qui de suis possunt sustentari, & tamen percipiunt de Ecclesiasticis. 12. quæst. 2. illud cum habenti dare, & 1. qu. 2. pastor.

Institutio, inquam, Sacerdotalis ordinis sumpsit principium suum in veteri testamento vt patet Exod. 40. Precepit enim Dominus Moyse, dicens: Applica fratrem tuum Aaron ad te cum filijs suis de medio filiorum Israel, vt Sacerdotio mihi fungantur. Moyse ergo vnxit Aarō in maiorem Sacerdotem, filios vero suos in minores. Hinc est quod Psalm. 98. dicitur: Moyse, & Aaron in Sacerdotibus eius, id est primi, & summi inter Sacerdotes fuerunt. Ipse tamen Moyse prior fuit quam Aaron ordine, & etiā maior administratione 22. distinct. sacro. in Glo. Vnde Moyse illū instruebat, & tamquam minorem illum redarguebat, de peccatis distinct. 7. inter hoc. Quantum vero ad consecrationem Sacerdotalē pares fuerunt. Moyse enim non efferebat Hostias, sed

ria; debent vitare cupiditatem, vt habetur 47. dist. virum Catholicum. Vbi Leo Papa hortatur clericos, & præcipue Sacerdotes, ne alligentur vitio cupiditatis, dicente scriptura: Post concupiscentias tuas non eas. Nam mens potentia auida nec abstinere nequit, a veritis, nec vt ti concessis, nec pietatem habet, & mens alligata vitio cupiditatis cirò deuia à vero, vt 96. dist. bene. in princi. & 83. dist. nihil. & qui cupiditatem a se non abscindit bonorum authori inharere non valet. ead. dist. 47. bonorum. Vnde 88. dist. §. 1. prohibentur clerici, & Episcopi, suscipere negotia, sed non prohibentur opera pietatis viduis, & orphanis impendere. Excipit tamen ibidem cap. 1. duos casus, scilicet, propter curam miserabilium personarum, & propter curam Ecclesiasticam ab Episcopis sibi commissam, & quod curam talem debeant suscipere clerici, probatur ibidem duobus exemplis: scilicet, Moyse, & Angelorum ascendentium, & descendentium per scalam quam vidit Iacob ad instar quorundam, Prælati Ecclesiæ debent ascendere contemplando, & descendere curam subditorum habendo. Quod autem non sit negociandum a clericis, probat Gelasius Papa in cap. sequenti exemplo Christi, qui negotiatores de templo expulit; & duabus auctoritatibus Pauli dicentis; 1. Tim. 2. Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus. & Psalm. 70. Quoniam non cognouit negotiationes in toto bo in potentias Domini, negotiationes, idest, vt vilis emant, & carius vendant. Si quis verò negotiari voluerit, officio carere debet Sacerdotis. Vnde Hieronymym. negociare clericum, & ex inope diuitem, ex ignobile gloriosum, quasi quandam pestem fuge. ead. dist. ca. 9. & in can. Siluestri, & constant. ca. 16. dicitur. Nemo enim clericus, vel diaconus, aut Presbyter propter causam tuam quamlibet intret in curiã; quo-

niam omnis curia a cruore dicitur, & immolatio simulacrorum est. Item in can. 7. Apostolorum, idem præcipitur.

Qui autem nunc Presbyteri vocantur, olim Principes nuncupabantur: vt Chore, Dathan & Abiron, vel Magistratus, aut magistri templi, sic Nicodemus, & Gamaliel, dicebantur. Presbyter dicitur, quasi alijs viuendi præbens iter: vel præbes beatum iter: idest, præbens populo iter de exilio mundi ad patriam cælestem. & ideo in Concil. Tolet. 4. cap. 24. & habetur 38. dist. ignorantia, dicitur: Ignorantia mater cunctorum errorum maxime in Sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt. Ideo frequenter debent legere sacras scripturas, vt admonet Apostolus 1. Tim. 4. Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ, & infra, subdit: semper permane in his: Vnde Leo ad clerum, & plebem Constantinopolitanæ urbis Epist. 23. ait: Si in laicis vix tolerabilis videtur infirmitas, quanto magis in ijs qui præstant. Ideo nec exultatione digna est, nec venia. ead. dist. ca. Si in laicis. Quare cum multi populi normam canonum, & decretorum non seruant: & Episcopi cum canones ignorarent, eos non corrigebant: idcirco Cælestinus vniuersis Episcopis per Apuliam, & Calabriam constitutus Epist. 3. præcepit, vt nulli Sacerdotum & Episcoporum liceat canones ignorare, quatenus cum fuerit necesse, corrigant delinquentes. Ead. dist. nulli Sacerdotum.

Et Aug. Presbyteri oportet vos assiduitatem habere legendi, & instantiam orandi; quia viri iusti vita, lectione instruitur, oratione ornatur, & assiduitate lectionis munitur homo a peccato: iuxta illum qui dicebat. Psal. 118. In corde meo abscindi eloquia tua, vt nõ peccem tibi. Hæc sunt enim arma, videlicet, lectio, & oratio, quibus diabolus expugnatur. Hæc sunt instrumenta, quibus æterna bea-

erat quasi per se substantium; Sacerdotium, quasi adiacens, scilicet, adiectiuum; in nouo autem test. Sacerdotium ponitur è contrario substantiuè, & regnum adiectiuè; hoc est dicere, regnum in vet. test. erat dignius, & eminentius quam Sacerdotium. Vnde omnes Sacerdotes secundum legem suberant regibus. In nouo autem test. Sacerdotium, idest, dignitas Apostolica siue papalis dignior est imperiali dignitate. In huius rei signum Papa habet coronare Imperatorem cū suis pedibus. Et ratio huius est; quia Sacerdotium vet. test. erat transitorium: quod experientia patet, nam Iudæi nullum habent sacerdotem, Nostrium autè Sacerdotium stabit in æternum. Vnde Dan. 9. dicitur: cum venerit sanctus Sanctorum cessabit vnctio vestra. Quare Apost. ad Hebr. 7. dicit: Plures facti sunt Sacerdotes secundū legem: eo quod morte prohiberentur permanere. Iesus autem eo quod maneat in æternum sempiternum habet Sacerdotium. Dignitas autem regia non manet in æternum: sed character Sacerdotij manet in æternum, quia per mortem non deletur. Vnde si Sacerdos noui test. moreretur & resurgeret, verus esset Sacerdos vt antea. Non autem sic est de sacerdotibus veteris testamenti, quia ibi non imprimebatur character vt hic in nouo testamento. Item notandum est, quod primum Sacerdotium fuit regale in Melchisedech, qui fuit rex & Sacerdos, secundum fuit in Aaron. Tertium fuit in Christo iterum regale, quia rex semper fuit, atque est factus Sacerdos, quando carnem assumpsit & se in sacrificium Deo patri obtulit. Sed sacerdotium nostrum, a Christo est translatum in Sanctum Petrum, dicente Domino. Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Mat. 16. Item alibi. Hoc facite in meam commemorationem; vbi Christus omnes Apostolos (vt alibi di-

ximus) ordinauit in Sacerdotes & in Episcopos; & dedit eis potestatem consecranda sacramentum Eucharistia. de consec. dist. 11. nam in primitiua Ecclesia sine solemnitate ordinationis ad Sacerdotium sunt promoti, vt habetur dist. 80. Sed quod defuit in ordinibus hoc impleuit magna eorum sanctitas.

Item nota quod Sacerdotes sapè in scripturis comparantur canibus. Nam sicut in cane quatuor bona sunt iuxta hos versus.

In cane bis bina sunt lingua medicina.

Naris odoratus, amor integer atque latratus.

Sic etiam Sacerdotes idonei circa curam animarum, & solliciti in officio prædicationis & penitentia, quatuor has proprietates similiter debent obseruare. Primò, quod sint in lingua medici, mulcèdo videlicet, & lincendo vulnera peccatorum; modo durè, modo leniter, increpando peccata hominum: modo infundendo oleum, modo vinum; modo in prædicatione, modo in confessione, &c. Etenim diuersis morbis diuersa sunt adhibenda medicamenta. Nam vulnera siue vlcera quæ canis lambit, siue lingit, citius curantur. Secundò, sicut canis per odorem narium vulpem, vel leporem aut aliam feram quatit & inuenit; sic Sacerdos more canum, debet inquirere vulpinas peruersitates hæreticorum, & alia occulta hominum in venditionibus & emptionibus diuersis mercatorum & aliorum hominum fraudes, & nequitas, & eos inducere ad penitentiam agendam, ne desperent de Dei misericordia, quoniam bonus est Deus. Tertio canis fidelissimum animal dicitur: quia pro Domino suo & familia sua & pecoribus domini sui contra malos homines & etiã lupos vitam suam periculo ponit. Sic & Sa-

Hoc ordine nullus in Ecclesia excelsior est. Episcopatus tamen quædam superaddita est potestas (vt dicetur in cap. de Episcopo) ne, si eadem potestas passim pænes omnes sit, obedientia soluatur, & scandalum generetur. 89. distin. ad hæc. Hoc alibi etiam ostenditur.

Illud notatione dignum est, quod ordinator ordinatum in Sacerdotem communicans deosculatur: Diaconus vero, vel Subdiaconus, ordinari, communicantes, osculantur manum ordinatoris. Ratio diuersitatis est, primo, vt per hoc notetur distinctio ordinis. Secundò, quia Pontifex osculando Sacerdotem, denotat, quod ille ad æqualitatem ordinis recipitur quantum ad Sacramentum Eucharistiæ consecrandum, quod est Sacramentum amoris, qui per osculum significatur. Diaconus vero, & Subdiaconus, non recipiuntur ad ralem æqualitatem, sed ad imitationem bonæ operationis, quæ ex charitate procedit: quod secundum Gregor. per osculum manus designatur. Ei, qui in præbyterum ordinator traduntur sub certis verbis stola, & casula, calix cum patena, & etiam is iniungitur: quæ res, & verba sunt de substantia huius ordinis: cætera vero præcedentia & sequentia sunt solemnitate.

Sacerdotes a proprio Episcopo sunt ordinandi, ita quod & ciues & alij Sacerdotes consentiant. 68. dist. Nec debet Episcopus ordinare illos absolute, id est, sine titulo certo alienius Ecclesiæ in ciuitate, vel extra ciuitatem; & si ordinauerit aliquem Clericum sine titulo in opprobrium ordinantis, officij executione carebit: hoc olim fiebat quod deponeretur 70. distin. neminem. Nunc autem quoniam Episcopi hanc penam nullam reputabât, prouisum est, vt remaneant promoti, & Episcopus, vel etiam eius successor, eis prouideat. extr. de præben. Episcopis. extr. eod. tit. cum secundum. Sed

dicamus cum D. Clemente, melius est Episcopo paucos habere Sacerdotes, ac Ecclesiæ ministros qui possint dignè opus Dei exercere, quam multos inutiles, qui onus graue ordinatori adducant.

Nonnulli etenim Doctores, dicunt: tria esse in rerum natura, nempe, lingua, Ecclesiasticus, & famina, quæ medium in bonitate, aut malitia tenere nesciunt, sed vbi limites suæ conditionis excedunt, ibi quendam apicem & supremum gradum in bonitate aut malitia vendicant. In bonitate quidem quando a bono reguntur Spiritu, vnde & optima sunt. In malitia vero, quando a malo spiritu reguntur, vnde & pessima efficiuntur. De lingua enim patet, cum eius ministerio plurima regna fidei Christianæ sunt subiugata: vnde & Apostolis Christi in igneis linguis Spiritus sanctus visus est. patet & in alijs sapientibus prædicationibus quotidie lingua canum, vulnèra & viscera languentis Lazari lingentes: iuxta illud Psalm. 67. lingua canum tuorum ex inimicis animas eripientes. Patet & ex quotidiana experientia quod vnus viri prudentis lingua interdum infinitorum hominum strages præpediatur; propter quæ non immerito in eius commendationem Salomon Prou. 10. plura cecinit. Labia iusti erudiunt plurimos. &c. & subdit causam: quia hominis est præparare animum. Et Dei gubernare linguam. Et iterum. In labijs sapientis inuenitur sapientia. De malâ vero lingua dicitur: Eccles. 28. lingua tertia multos commouit & dispersit illos a gente in gentem, ciuitates munitas destruxit, & domos magnorum effodit. Et dicitur lingua tertia, eorum, qui inter duas partes contrarias incautè, vel maculose loquuntur. De secundo scilicet Ecclesiasticis, intellige Clericos & Religiosos in vtroque sexu. ait Chrysostr. super illud, cecit vendentes & ementes de templo.

Sanguinem Diuina virtute conuertit, dicens: Matth. 26. Accipite & comedite: Hoc est corpus meum, &c. Excellentius vltus est hoc officio, quando in ara Crucis pro peccatis humani generis Deo patri se obtulit, idem Episcopus, Sacerdos, & Hostia: & adhuc gloriosius vtiur, dum sedens ad dexteram patris, pro nobis interpellat. Antiquitus Sacerdotes non promouebantur nisi attingerent triginta annos, & completos. 78. dist. vbi dicitur si quis triginta ætatis suæ annos non impleuerit nullo modo presbyter ordinetur, etiam si valde sit dignus: vbi glossa ait: quia in tali ætate Dominus baptizatus est, & prædicare cœpit, & quidam alij Prophetæ: sed quia & ante hoc tempus Prophetæ ad prædicandum missi sunt necessitate imminente, à vigesimo quinto anno ordinari potest, vt patet ead. dist. si triginta. Vide Concil. Trid. sess. 23. c. 12.

Sed quæret forte aliquis quot sunt gradus in ordine Sacerdotali? Resp. Catechis. ibidem num. 26. & ait: qui tametsi vnus est ordo Sacerdotalis, varios tamen dignitatis, & potestatis gradus habet. Primus est simplicium Sacerdotum: de quibus diximus. Secundus Episcoporum qui singulis Episcopatibus præpositi sunt, vt non solum cæteros Ecclesiæ ministros, sed fidelem populum regant, & eorum saluti summa cum vigilantia, & cura prospiciant; de quibus infra dicitur. Tertius gradus est Archiepiscoporum qui pluribus Episcopis præsunt, qui Metropolitanæ etiam dicuntur, quod illarum urbium Antistites sunt, quæ tamquam matres habeantur illius prouinciæ: quare superiorem quam Episcopi locum, amplioremque potestatem habent, tametsi ab Episcopi ordinatione nihil differunt. Quartus gradus, est Patriarcharum qui & primates etiam dicuntur. 98. distin. sic dicti, quia sunt primi supremique patres, qui olim in tota Ecclesia præter sum-

um Rom. Pontificem, quatuor tantum erant, non tamen dignitate patres. Primus erat Constantinopolitanus. Secundus Alexandrinus. Tertius Antiochenus. Quartus Hierosolymitanus. Vnde etiam notatione dignum est, quod Gentes habebant tres ordines Sacerdotum, scilicet, primiflaminis, Archiflaminis, & flaminis. loco primiflaminum, Petrus iussit poni Patriarchas, qui de maioribus aliorum Episcoporum causis cognoscunt. Loco Archiflaminum vel Proflaminum, Archiepiscopos: loco flaminum Episcopos, qui in singulis ciuitatibus singuli esse debent dist. 80. cap. 2. in illis. Sed isti primatus & Patriarchæ non differunt realiter inter se, nisi tantum nomine. 96. distin. §. 1. quia sunt eiusdem officij.

Præter hos omnes, ait Catechis. Catholica Ecclesia Roman. Pontificem Maxim. quem in Ephesina Synodo Cirillus Alexandrinus, Archiepiscopum totius orbis terrarum patrem & Patriarcham appellat, semper venerata est: & reddens rationem ait: Cum enim in Petri Apostolorum Principis Cathedra sedeat in qua vsque ad finem sedisse constat, Summum in eo dignitatis gradum, & iurisdictionis amplitudinem, non quidem vllis Synodicis, aut alijs humanis constitutionibus; sed diuinitus datam agnoscit. Et concludendo ait: Quamobrem fidelium & Episcoporum, cæterumque Antistitem, quocumque illi munere, & potestate præditi sint, pater ac moderator vniuersalis Ecclesiæ, vt Petri successor Christique Dominus verus, & legitimus Vicarius in terris præsidet. Et ideo Summus & Maximus omnium Sacerdotum hic gradus est. Catechis. ibid. Vnde ad similitudinem summi Sacerdotis Vet. testamēti, qui tantum licebat ingredi Sancta Sanctorum solus ipse ad Altare ligneum vbi D. Petrus Missam celebrasse fertur, ipse solus Missam facit, quod non

dicitur, quod corpus Christi est duplex, aliud verum & aliud myſticum. Corpus Christi verum, eſt illud quod in ſacra Euchariftia continetur. Corpus autem myſticum, eſt Eccleſia. In ſacramento ergo ordinis, datur poteſtas in corpus Christi verum, & in corpus Christi myſticum; (vt dicitur) Catechiſ. ibid. num. 4. & 6. Circa ſecundum dicitur, quod duplex eſt poteſtas qua Eccleſia & eius miniſtris datur. Alia ordinis, & alia iuriſdictionis. Ordinis eſt poteſtas, qua ad verum Christi corpus in ſacrosancta Euchariftia refertur, ideſt, per hanc poteſtatem, Sacerdotes, & miniſtri poſſunt facere, iuxta gradum ſuum, omnia, qua facienda ſunt ad hoc, vt ſacra Euchariftia conficiatur, Deo offeratur, & fidelibus adminiſtretur. Catechiſ. ibi. nume. 6. & 7. & 12. Poteſtas iuriſdictionis, eſt poteſtas data Sacerdoti ſuper corpus Christi myſticum, & ad illud ſpectat Chriſtianum populum gubernare, & moderari, & ad eternam beatitudinem dirigere. Primam poteſtatem contulit Dominus in vltima cœna, quando dixit, Hoc facite in meam commemorationem. Luc. 22. Hoc autem fecit quia Deus requirit gratitudinem, & ideo quorannis celebratur etiam Paſcha, Natale, & huiusmodi in memoriam illorum beneficiorum acceptorum. Ingrati enim multum Deo diſpiciunt. Secundam contulit in die Reſurrectionis, quando inſufflauit dicens. Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata &c. Io. 20. Item, primam confert Epiſcopus ordinando cum tradit ei calicem cum vino & aqua pane ſuperpoſito dicens. Accipe poteſtatē, &c. Secundam verò poſt pauca, cum ponit manus ſuper caput dicens. Accipe Spiritum ſanctum, &c.

Sed dicit aliquis, poteſtas ligandi & ſoluendi qua datur vnicuique Sacerdoti eſt ne ordinis aut iuriſdictionis? Reſp. Concil. Trid. ſeſſ. 14. c. 7. & Catechiſ.

de pœnitentia num. 36. poteſtas, ait, ligandi & ſoluendi dupliciter poſſet conſiderari: vno modo, quatenus eſt poteſtas datur ſine materia, ideſt, ſine populo, aut ſine ſubditis in quos exerceat, & ita eſt poteſtas ordinis; & datur vnicuique Sacerdoti in ſua ordinatione. Alio modo cōſideratur quatenus dicitur poteſtati ordinis ſubjicitur materia, & populus, in quem talis poteſtas exerceatur, & hæc dicitur poteſtas iuriſdictionis, & non datur cuiumque Sacerdoti, ſed tantum illi, cui ſubijciunt fideles, & poſſint ab illo abſolui, atque ita parochus non, Sacerdos habet poteſtatē iuriſdictionis & non ordinis. Sacerdos non parochus, nec admiſſus ad confeſſiones, habet poteſtatem ordinis, & non iuriſdictionis: parochus qui ſit Sacerdos habet vtramque. Circa tertium dicendum eſt, quod tres ſunt clauis, vna eſt clauis auctoritatis. Alia, eſt clauis excellentiæ. Tertia, eſt clauis miniſterij; Clauis auctoritatis dicitur illa quam ſolus Deus habet, ipſe enim ſolus eſt qui peccata delet. 1. 43. Ego ſum ipſe qui deleo iniquitates propter me. Clauis excellentiæ, dicitur illa, quam habet ſolus Chriſtus qui peccata remittit per meritum ſuæ paſſionis; Clauis miniſterij, eſt illa quam habet ſolus Sacerdos. Concil. Trid. ſeſſ. 14. c. 1. Clauis miniſterij eſt duplex, ſ. ordinis & iuriſdictionis de qua dictum eſt. Clauis verò ordinis duplex eſt; ſcilicet, ſcientiæ & potentiæ, ſiue poteſtatis: neque ſunt duæ, ſed vna effectum & finem ordinantur. Finis autem eſt aperire cælum, & a peccatis homines liberare.

Si vnus eſt effectus & finis; quare, duæ ſunt clauis? Neque Catechiſ. ibi. num. 44. ad hunc finem obtinendum duo actus ſunt neceſſarij in Sacerdote, vnus eſt vt examinet an iſte vel ille dignus ſit vt abſoluatur, alter eſt, vt verè & efficaciè abſoluat illum. Om

etiam Grat. & Viual. de confeſſ. numero 28.

De Vita & Moribus Parochiorum pariterque Canoniorum. Cap. 54.

Hic dicendum eſt de vita & moribus parochorum, antequam fiat termo de Epifcopo. Vita ergo parochi neceſſarium eſt vt conueniat doctrinæ. Nam qui vitam agit doctrinæ contrariam, plus exemplo deſtruit, quam ædificat verbo. Oportet enim & fieri ſermonem non tantum dici, alioqui competet in parochum quod Seneca Platonibieſtium fuiſſe reſert: aliter loqueris, aliter uiuis. Et quod Chriſtus Phariſeis imputat: dicunt. n. & non faciunt: alligant onera importabilia in humeros veſtro digito autem ſuo nolunt ea mouere. Apponatur ergo manus ori neceſſe eſt, ne ſit vox quidem vox Iacob, manus autem Eſau. Porro vox operum fortius ſonat quam uerborum. Intuendus eſt nobis paſtorum princeps, cuius tota uita ſua doctrina eſt: qui capit primum facere, poſtea docere. Siquidem, potens in opere & ſermone: qui diſcipulos Ioannis de aduentu Meſſiæ rogantes, ad opera remiſit dicens: ite, dicite Ioanni quæ uidiſtis & audiſtis. Qui denique non ſolum uocat oues ſuas nominatim, ſed & uadit ante eas. Et eum tantum qui ſic docuerit & fecerit, magnum in regno cælorum ſore pollicetur.

Item, paſtor ſiue parochus oportet vt ſit exemplum gregis. Vnde Apoſtolus Eccleſiæ miniſtrum inſtituturus; Exemplum (inquit, 1. Timoth. 4.) eſto fidelium, in uerbo, in conuerſatione, in charitate, in fide, in caſtitate. Itidem ad Titum. 2. In omnibus teipſum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate, uerbum ſanum irreprehensibile, ut ſi qui ex aduerſo eſtis, uereatur,

nihil habens malum dicere de nobis. Sal enim terre, & lux mundi, prædicator Euangelij dicitur, & lucerna ſuper candelabrum poſita, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Sic, vt uideat homines opera illius bona & glorificent patrem qui in cælis eſt. Quod ſi fal inſatuatum fuerit in quo ſaliatur? Ad nihilum enim ualet ultra, niſi vt proijciatur foras, & conculcetur ab hominibus. Apoſtolus itaq; hoc præceptum commendat Timotheo, vt, militet bonam militiam, habens non tantum fidem, ſed & bonam conſcientiã, quam quidem repellentes, circa fidẽ naufragauerunt, ex quibus tum erat Hymenæus, & Alexander, quos tradidit Sathanas, vt diſcant non blaſphẽmare. Interea uerò ex eodem numero omnes hæretici fuere.

Item, in primis uitanda eſt parochi auaritia, vt docet Apoſtolus. Hoſpitales enim erunt, non turpis lucri cupidi, non opes, ſed animas uenantes, non auti ſed hominum piſcatores. Alioqui ex paſtoribus fient mercenarij, & uertentur in lupos, audientque Dominũ per Ezechiel. exprobrantem: cap. 34. (ſc comedebatis, & lanis operiebimini, quod craſſum erat occidebatis, gregem autẽ meum nõ paſcebatis, quod infirmum fuit non conſolidatiſtis; & quod ærotum erat nõ ſanaſtiſtis, quod conſtractum eſt non alligatiſtis, & quod abiectum eſt non reduxiſtis, & quod perierat non quaſiſtiſtis, ſed cum aſteritate imperabatiſtis eis, & cum potentia, &c. quæ ſequuntur. Qui enim uolunt diuites fieri incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & deſideria multa, inutilia & nocua; quæ mergũt homines in interitum & perditionem 1. Timoth. 6. Radix quippe omnium malorum, eſt cupiditas, quã quidam ꝑpetuerunt ſe doloribus multis. Tu uerò õ homo Dei; hæc fuge, ſectare uerò iuſtitia, pietatem, fidem, & ꝑ. a. ſuetudinem.

occafio vitanda est accessus ad eas sine causa urgente & modestia. Familiaritas multum curiosæ ad videndū viros etiam bonos. Genes. penul. Filia discurrebat per murum, scilicet, ad videndum Ioseph. Exemplum patet de sancto Bernardo cum hospite sua. Secunda occasio vitanda est frequentatio cum eis. Solent enim ex huius frequentia corda earum inflāmare in viros. Exemplum Genes. 39. de Domina quæ iniecit oculos in Ioseph, & ideo cauendum a talibus & ab earum frequentatione, vnde propter huiusmodi vitandum; monasteria duplicia, scilicet, virorum & mulierum simul habitantium instituta a Beato Basilio mandamur separari & nō amplius fieri. 18. q. 2. diffinimus. Tertia familiaritas quæ causatur ex multa & priuata locutione: familiaritas enim in omni re præbet audaciā, audacius enim petitur aliquid a familiari quam ab extraneo. Sic & mulier audacius prorumpit in tentatione in familiarē. Vnde. 18. q. 2. peruenit. prohibentur Monachi facere sibi comatres ad tollendum huius familiaritatem. Et nota quod præceptorie hoc prohibet Greg. in dicto cap. dicit tamen Glos. quod si Monachi habent Ecclesias curatas, non prohibentur baptizare, sed leuate de sacro fonte, quia ibi maior familiaritas contrahitur. Quod extenditur ad omnes religiosos, quia vbi eadem ratio, ibi idem ius. Quarta est ostensio affectionis per munuscula & dulces literas: affectus ergo mulieris erga bonos viros, licet sanctus de facili degenerat in carnalem, quia fragilis est naturæ, & ideo boni viri si ex aliqua causa urgente habent ostendere familiaritatem, caueant sibi a verbis blandis & actibus ex quibus possit augeri affectus earum circa se. Vnde Hierony. de bra munuscula, susario. la, & dulces literas sanctus amor non habet. Quinta, est decor & compositio corporis. Et ideo boni religiosi de-

turpant corpus suum per mortificationem. Quod si sentiunt diligea mulieribus fugiant ipsas, & aspiciendo ac dure loquantur ad eas. Sexta, est aspectus earum, impudicus oculus, impudici cordis est nuncijs; ait Aug. 32. q. 5. Nec solo. Exemplum David videndo Bersabæ. Vitandum est ergo confortium mulierum, primò propter periculum. Secundò propter infamiam quæ inde sequitur quæ est cauenda. Arg. 11. q. 3. non sunt audiendi. & Tertio propter notam exempli, quia minores, scilicet, subiecti, vel alij, idē facere volunt, cum sint fragiles.

Item, meditantur parochus quid ipsi Dominus per Ezechiel. cap. 33. & 34. Parabolaque speculatoris menti insigenda est: speculatorem, inquit, dedit, & domui Israel. Quod si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se nō custodierit venerit gladius, & tulerit de eis animam, ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Parochi siquidem sunt, quibus potissimum dictum est: fratres si quis ex vobis errauerit a veritate, & conuerterit quis cum; scire debet quoniam qui conuerterit fecerit peccatorem ab errore via sua; seruabit animam eius a morte. Dura est nimis illa Prophetæ lamentatio: capit. 4. paruuli petierunt panem, & nemo dabat eis. Pasce ergo fame morient: nisi non paucis, occidisti. At homo ex duabus partibus constat, ex carne, scilicet, & spiritu. Duplex ergo cibo opus est. Nam vt scriptura ait: Non in solo pane viuit homo (Matt. 4.) sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Cibus exterior, carnem tantum immortalem reficit, & intrans per os, in ventrem vadit, & in feces emittitur. Panis autem spiritus tam per verbum prædicationis; quam sacramentaliter in veritate corporis & sanguinis dominici, in viuafide comestus, viuificat, reficit, & vegetat.

dormire, & iacere in vno conclauis, vt de consecr. distin. 5. in omnibus. Hinc est quod iuxta Ecclesiam collegiatis (vt dixi) extant claustra. Quod autem huiusmodi claustra constituantur propè Ecclesiam præcipitur. 12. quæst. 1. cap. 4. necessaria. & in capit. sequ. dicitur, quod nulla ædificia in atrio, idest, in cœmeterio Ecclesiæ ponantur nisi tantum Clericorum. Hodie tamen canonici non simul, sed apud se habitant.

Quod vero canonici super cottam portent pellem illam super humeros, denotat puritatem carnis seu corporis: Sicuti super pellicem, vel cotta, denotat puritatem animæ. Nam sicut illa pellis est de animalibus mortuis, ita ipsi canonici debent habere corpora mortificata, vt valeat deuotius Deo seruire, qui quotidie assistunt. Vnde si non habent corpora munda & mortificata non portant tunc vere pellem. & quia Episcopus omni tempore, & omni hora debet esse purus & mundus vt pastor aliorum, hinc est quod semper rochetum portat, quod significat puritatem & munditiam animæ.

De Episcopo & eius munere ac qualitatibus. Cap. 54.

Ceremoniale Rom. nouum in cap. 1. libro 1. de habitu & alijs agendis per Episcopos, hæc verba habentur: nempe.

Cum aliquis certior factus fuerit se alicui Ecclesiæ Cathedrali, vel maiori à Summo Pontifice in concistorio præfeturum, statim curabit sibi amplam coronam in capite decenter formari, &c, quæ sequuntur.

Episcopi munus præcipuè in duobus consistit, primum in impositione manuum, quæ est ordinum Ecclesiæ, statorum collatio ac institutio ministrorum. Deinde in uisitatione Dio-

ceseos. Vtrumque Apostolus scribens ad Titum discipulum suum, completur, dicens: Huius rei gratia, reliquæ te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per Ciuitates Præbyteros, sicut & ego disposui tibi. Alterum verò idem Apostolus, cum à Mileto discessum maturaret profecturus Hierosolymam, ac certus quod amplius haud visurus esset faciem eorum omnium, per quos transiuit, prædicans regnū Dei, vocatis illo ad se ab Epheso, Ecclesiæ præbyteris Apostolica: vehementia inculcat, cum ait: Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Et quoniam scio, (inquit) quod intrabunt post digressionem meam super rapaces in vos, non parcetis, gregi, & ex vobis ipsis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se, propterea vigilate, Cui muneri, vt ambo illa Apostolici ordinis eximia luminaria, nimirum Petrus & Paulus, satisfacerent, alter transiuit & inuise vniuersos, alter perambulauit Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniotum, nimirum non tantum verbo, sed & exemplo, Episcopos componentes, vt qui speculatores in Dei Ecclesia constituti sunt, ac appellantur prouinciam sibi mandata, vigilantissimè, intendant fidem, conuersionem, mores, & vitam singulorum explorent, examinentque, ac prouideant, ne alicubi quis in ea uocatione, ad quam à Deo vocatus est, torpescat.

Sed quis est eligendus in Episcopum? Respond. quicumque non prohibetur. Hostien. sum. de elect. prohibentur autem multi, vnde versus.

Anni triginta, Sacerdos, pura voluntas.

Et morum grauitas, sapientia, sponsa parentis.

Concurrens forma, decus hoc dant Pontificale.

Anni triginta, scilicet, completi ita quod nec dies desit: ratio est, quia Christus cuius vicarius est Episcopus, in talitate baptizabat & predicabat. 38. distinct. presbyter. Pura voluntas, per hoc excluditur feruus. Sponsa parentis, id est, legitime natus. Concurrens fama, quia in nullo fama sua debet vacillare. cetera patent.

Responsio illius qui ad Episcopatum petitur, non dicit expressè nolo; quia tunc mentiretur. 22. quæst. 2. cum humilitatis. Nec debet se statim ingerere; sed dicat ut dixit Murinensis Episcopus: nolens volo, & volens nolo. 16. quæst. 1. vos autem. vbi ait Aug. dignitates non esse eas auidè appetendas, nec respiciendas cum necesse est: sed miti corde obtemperandum est: quia si otium necessitatibus Ecclesiæ semper dignus præponeretur, nullus inueniretur, per quem renasceretur Ecclesia. Et Glos. in cap. in scripturis vestris 8. quæst. 1. ver. plene. & Gul. ait: quod Episcopus postularus ad Ecclesiam sic debet respondere: nec consensio, nec dissentio: in hoc voluntate Domini Papæ suppono: ut refert Glos. de elec. & electi potestate. lib. 1. tit. 6. vnde 8. qu. 1. olim iustus. redarguuntur electi & digni qui nolunt recipere prelaturas, dicens ibidem: in veteri lege præcipi batur, quod frater duceret uxorem fratris sui defuncti, ut ei sobolem suscitaret, quam soboles defuncti dicebantur: quod si recusabat, in faciem eius conspuebatur, & scalcibatur vno pede. Exinde domus eius vocabatur domus discalcia. Sic vnusquisque prædicator, vel prelatus, debet Christo qui pro nobis mortuus est, si-

lic suscitare: qui Christiani à Christo vocentur. Quod si recuset, respuitur ab Ecclesia tamquam vno pede discalcatus: & portabit opprobrium illius, non figuratum, sed figurans: quia hoc significat opprobrium illius. Qui autem hoc adimplet, vtroque pede dicitur calcatus.

Debet autem Episcopus, primo, habere bonum testimonium (1. Tim. 3.) & ab his qui sunt intus: & ab his qui sunt foris: ut corina, id est, fidelis, corinam trahat, id est, infidelium trahat ad fidem: & qui audit, scilicet, addiscendo, & credendo, dicat veni, scilicet, prædicando. Et sicut dicitur de alijs beneficijs, ita & de hoc dicendum est, scilicet, quod ad promouendum aliquem ad beneficium curatum, quatuor requiruntur: videlicet ætas, mores, scientia, & ordo. Glos. in 6. de præben. lib. 3. tit. 4.

Sacri autem canones inter ordines connumerant ordinem Episcopatus. 21. dist. clericos. in principio. Extr. de purg. cano. quo. Anima duersione dignum est (secundum Viguer.) quod dupliciter ordo accipitur. Vno modo ut est sacramentum: & sic omnes ordines ad sacramentum Eucharistiæ ordinantur: & hoc modo accipiendo Episcopatus non est ordo distinctus a Sacerdotio, quia Episcopus nullam habet potestatem supra corpus Christi verum, quam non habeat Sacerdos. Alio modo potest considerari ordo secundum quod est officium quoddam respectu quarundam actionum sacrarum, & sic cum Episcopus habeat potestatem in omnibus actibus Hierarchicis respectu corporis mystici, quam non habet Sacerdos, sequitur quod Episcopatus est ordo: quia ordo est disparitas, gradus in Spiritibus dispensandis: unde Dionysius in lib. Ecclesiastic. Hierarch. assignat tres ordines, scilicet, Episcopum, Sacerdotem, & ministrum: intelligendo per ministrum, Diaconum & inferiora ordi-

ordines, qui eminenter sunt in Diacono. Item, ex Concil. Trident. sess. 23. cap. 4. de Sacram. ordinis, ubi videtur constitui distinctus ordo a Sacerdotio, ut obseruat Nauar. & Valentia. Deinde quoniam in ordinatione Episcopi imprimitur character, & datur potestas conferendi confirmationem & ordinem, & ad alia munera, quae gratiam peculiarem requirunt; patet quod sit ordo distinctus. Confirmatur hæc sententia, ex munere Episcopali, quod est longè excellentius, quam sint ea, quæ ad ordines minores, imo quæ ad Subdiaconatum, & Diaconatum spectant; tamen hi sunt ordines distincti: ergo multo magis Episcopatus.

Nomen autem Episcopi plus sonat oneris quam honoris. Nam Episcopus Græcè, Latine superintendens interpretatur: speculatoris officium gerens. 21. distinct. Cleros. Vel Episcopus Græcè, Latine supra & scopos, quod est intentio: quasi superintendens, scilicet, curæ subditorum. Aug. 8. quæst. 1. qui Episcopatum. Item & præpositus in Ecclesijs speculator dicitur est, iuxta id Ezech. 3. fili hominis speculatore dedi te domui Israel, &c. ut plebi sibi commissæ non negligeret incumbat, sed vitam, & mores eorum, & cuncta diligenter prospiciat. Et quoniam Episcopus speculator est, ideo ex institutione Clementis Primi, locus eius in Ecclesia altior est: ut superintendat & populum custodiat, omnesque conspiciat, & illum omnes videant, sicut vinitori locus altior est pro vinea custodienda. Apost. autem 1. Timoth. 3. volens ostendere qualis esse debeat Episcopus, ita inquit. Qui Episcopatum desiderat bonum opus desiderat 8. quæst. 1. qui Episcopatu: non dicit honorem, vel bonas opes, sed opus: quia Episcopus non tam ut præsit, quam ut prosit eligitur. Potest desiderari sic ut non se ingerat. ff. de procu. l. quæ omnia. Deinde qualitates proponens quas Episcopus habere

debet subdit, dicens: oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse, id est, sine peccato, ut ait ad Tit. capit. 1. oportet Episcopum sine crimine esse: deinde subdit (in prima ad Timoth. 3. postquam dixit irreprehensibilem esse) vnius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem; non violentum, non percussorem, sed modestum; non litigiosum, non cupidum: sed suæ domui bene præpositum. Hæc omnia declarabuntur.

Primo, ait; oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse; & ad Titum, ait: sine crimine, quod idem sunt, id est, sine mortali intelligendum: quod non solum de Episcopo (ait Gratian. 81. dist. 5. 1.) sed etiam de quolibet electo ad aliquam præposituram Ecclesiæ oportet intelligi, ut sit sine crimine, quod sit accusatione dignum, ut homicidium, adulterium, & huiusmodi. Ipse enim est ciuitas supra montem posita: & est lux, quæ sic lucere debet, ut subditi videant opera eius bona, & glorificent Deum Patrem, qui in Cælis est. Nec intelligendum est quod omnino sit sine peccato, quia dicitur. 1. Io. 1. Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, &c. Nec est dicendum sicut nonnulli dixerunt, quod quicumque peccauit mortaliter post Baptismum, non est idoneus, quia pauci essent tales: sed irreprehensibilis, id est, non subiectus alicui peccato, vnde ab alijs reprehendi possit, quia indecens est, ut reprehensibilis sit reprehensor: etenim pro occulto crimine nemo repellitur ab Episcopatu post pœnitentiam, (nisi in homicidio, ut dicit noua decret. extrauag. de tempore ord. cap. vlt.) nam pœnitentia perfecta potest quis ad superiores gradus ascendere. Maria soror Moyli quia murmurauit contra Moysen lepra percussa est, & deinde facta pœnitentia recepit sanitatem & gratiam prophetandi. Aaron post conflatum

uitiū, etiā in summum Sacerdotem consecratus est. David post adulterium, & homicidium, spiritum prophetiæ recepit, & in proprio remansit gradu. Petrus negauit Christum, & tamen postquam fleuit amarè, Princeps Apostolorum factus est. Paulus Stephanum lapidauit, & tamen a Deo in Apostolum est electus. Multi quoque ab hæresi ad vnitatem Catholice fidei reuertètes in suis ordinibus sunt recepti: alij vero ad Episcopalem gradum etiam sunt promoti, vt pote Augustinus & alij complures. Gratian. 50. dist. 5. e contra. Gregor. autem ait: ead. dist. ferrum. Ferrum de terra tollitur cum fortis propugnator Ecclesiæ à terrena, quam prius tenuit a cione, separatur. Non ergo in eo debet despicì quod fuit, quia iam incipit esse, quod non fuit. Vult probare Gregor. quod postquam peccatus separatus est per penitentiam à peccatis, debet lucidus reputari: nec debet in eo id quod fuit, sed quod modo est, ad instar ferri, quod dum est sub terra, obscurum est: sed postquam separatur ab illa sit lucidum & vtile ad scèdandum, sic præfatus ad prædicandum, & ad verba diuina declarandum. Intellige tamen de veris penitentibus, quia si timor adest in aliquibus amittendi gradum, hi non odiunt criminis, sed proprium commodum faciunt eos penitere: idem dicit de ambitiosis, & vilibus & huiusmodi: quia verè non egerunt penitentiam, sed fide: vt probat ibid. Grat. in principio. distinct. immo cum eligendus est aliquis potius est eligendus qui peccauit & postea penituit, quam cui semper fuit bonus, quia magis scit compati peccantibus. distinct. 50. considerandum, nam infirmus fortior resurrexit, de penit. distinct. 1. potest. & ibidem distinct. 3. ille intellige tamen de peccantibus non solemnibus & diuini, quia istæ excluduntur. Grat. distinct. 50. §. 1. & quoniam regulariter laici, & inuidi, sunt semper parati

contra religiosos, in accusatione, inquisitio contra aliquem non est facienda nisi ira publica sit infamia, quod vltterius sine scandalo non possit tolerari, vt extra. de accusat. qualiter. Item, in peccato occulto ait Vgo, non potest quis accusari, vel puniri: quia peccata occulta non habent vindictam, vt. 32. quæst. Christiana. & 6. quæst. 1. si omnia: Ait Anacletus, quod si omnia peccata occulta & manifesta accusantur, & iudicantur in hoc seculo, in futuro nil Deo reseruaretur, cui soli occulta relinquuntur: & illi qui contra faciunt sunt impudentes quia volunt Deum adiuuare, sed plus stimulis inuidiæ quam amore charitatis agitantur. Deinde sequitur.

Vnius vxoris virum, id est, monogamum, quod idem est. Hic excluduntur bigami, vel, digami, qui in casu necessitatis promouentur ad Subdiaconatum vsq. 34. dist. Lector. Hæc vox componitur, à bis, & gamos; siue, à dia & gamos: bis, siue dia Græcè, Latine, duo: gamos Græcè, Latine, nuptiæ dicuntur. Bigamus ergo dicitur ille qui bis matrimonio copulatus siue iunctus est. Et Monogamus, qui semel. Assignantur autem quatuor rationes quare bigamus non possit promoueri ad Sacerdotium, ergo multo minus ad Episcopalem dignitatem. Vna, propter defectum Sacramenti, quia non est ibi Sacramentum vnitatis, cum carnem suam diuiserit in plures. 26. distinct. Acutus. vbi nota quod in matrimonio triplex designatur Sacramentum: coniunctio animorum per verba de presenti, designat coniunctionem fidelis animæ ad Christum; sed coniunctio carnis, designat coniunctionem Christi & Ecclesiæ. extra. de bigamis. debitum. Item, designatur ibi vno deitatis cum humanitate. de consecr. dist. 2. in Christo. Et illum designat coniunctio corporum. Secunda ratio cur bigamus non possit promoueri est propter prærogatiuam ordinum.

dinum. in ead. distin. vna. Tertia, propter signum incontinentiæ. 82. distin. propoluiti. Quarta, ex eo quod non habet frontem. hortandi viduitatem. dist. 26. cap. vna. in fine. Et non repellitur, quia peccauit, sed propter defectum Sacramenti qui est in eo. extr. de bigamis. A nobis. Idem est iudicium de Cathecumena corrupta ante Baptismum, post vero non potest consecrari inter virgines. Sed quæret quis, quare non potest consecrari inter virgines, cum sit minor dignitas quam Episcopalis, & Episcopus corruptus, etiam si post mortem vxoris habuerit concubinam. vt 33. distinct. habuisse. & 34. distinct. fraternitatis. potest consecrari? Respond. quod virgo sacra, significat Ecclesiam triumphantem, vbi non est macula, neque ruga 21. distinct. quamuis. Sed Episcopus significat Ecclesiam militantem vbi sunt boni & mali. distinct. 31. quoniam. 11. quæst. 3. audi. Si dicatur quod Baptismus delet omnia mala; dicit quod delet peccata, sed non matrimonia; neque quæ implicat contrarietate, vt quod corrupta sit virgo. Tollit tamen Baptismus non tantum peccata, sed etiã infamiam & irregularitatem præcedentem ex proprio delicto provenientem, sine penitentia & satisfactione. de consecr. dist. 4. sine. vt patet de Paulo qui ante Baptismum fuit homicida 50. distinct. 9. contra. Secus dicitur de infamia quæ non provenit ex peccato sed ex constitutione Ecclesiæ. ibidem dist. 26. cap. 2. vt est, contrahere cum ancilla sua, licet sit virgo. 34. distinct. si quis viduam, aut eiectam. Si dicatur quod sit libera, cum ducitur. vt ca. de la. li. col. athen. ad hoc. Respond. quod nihil refert. sed quare ancilla. Virgo hoc facit? Respond. Glos. ibid. si quis viduam, propter prærogatiuam Sacerdotij. Vel ideo quia non videtur ibi esse plenum Sacramentum. Vel hoc ideo contingit, quia vilis persona præsumitur qui contrahit cum ancil-

la sua. Vel quia nimis incontinens videtur, non considerans personam tam vilem.

Item, per illa verba vnus vxoris virum, intelligunt quidam, idest, vnus Ecclesiæ sponfus: quod quidem statuit Euaristus Papa & martyr anno Domini 113. & etiam statuit quod Episcopus non possit accusari a populo. In his verbis damnatur renunciatio: si fiat sine legitima causa: vnde ipsemet Euaristus, in Epistola secunda ad Episcopos Ægypti, ait: sicut vir non debet adulterare vxorem suam, ita nec Episcopus Ecclesiam suam, idest, vt dimittat illam ad quam sacratu est, absque inuitabili necessitate, aut Apostolica, aut regulari mutatione, neque alteri se ambitus causa coniungat.

Et velut vxor quæ sub manu viri est, obedire debet viro suo, eumque diligere & amare, sic Ecclesiæ Episcopo suo in omnibus obedite, & amare vt animam suam debet, quia illud carnaliter, istud vero spiritualiter. 7. q. 1. sicut vir. Solus enim Papa agit de eorum renuntiatione. 6. quæst. 3. denique & de eorum mutatione. 7. quæst. 1. mutationes. Et de eorum exemptionibus, vt 16. quæst. 1. Frater. Ideo auaritia, aut præsumptio, aut propriæ voluntatis causa, non sunt Episcopi mutandi de ciuitate in ciuitatem, sed vitiositatis & necessitatis, & cum auctoritate Apostolica. Porritur tamen quædam causa ab Innoc. 3. vnde ipse scribens Archiepiscopo Calaritano, (vt patet de renunc. tit. 9. cap. 10.) sic sunt causæ ex quibus Episcopi possunt petere & Papa consuevit concedere cedendi licentiam: quæ sex causæ his uerbis comprehenduntur ex glos.

*Debilis, ignarus, male conscius, irregularis:
Quem mala plebs odit, dans scandala
cadere possit.*

Debi:

Debilis, scilicet, primò potest cedere propter debilitatem corporis, nempe propter infirmitatem incurabilem, vel senectutem, ex quibus redditur impotens ad exequendum officium pastoralium. Secundò, propter ignorantiam, scilicet, ex defectu scientiæ: nã scientia circa administrationem Spiritualium & corporalium est, valde necessaria. Tertio, malè conscius, scilicet, propter conscientiam criminis: sed non propter conscientiam cuiuslibet criminis, sed illius propter quod executio officij etiam post peractam penitentiam impedit, quod si pro quolibet crimine quis cederet, pauci vel nulli remanerent. Quarto irregularis, scilicet, propter irregularitatem debet petere cessionem, vt si sit bigamus, vel maritus viduæ. Vel si non est de legitimo matrimonio natus, tamen si factum est occultum, potest cum eo misericorditer dispensari. Quintò, quem mala plebs odit, id est, propter malitiam plebis cedere debet prælatus videlicet, quando plebs adeo mala exiit, vt proficere nequeat apud ipsam: & quanto magis prælatus laborat, tanto deterior fit. Vnde Apostoli dixerunt Iudæis; Ecce conuertimur ad gentes, quia verbi Dei vos fecistis indignos. Sextò, dans scandalum, scilicet, pro scandalo licitum est Episcopo petere licentiam cedendi, cum aliter scandalum sedare non potest: ne plus corporalem honorem videatur esse curare, quam salutem æternam. Subdit deinde Apostolus.

Sobrium. Ebrietas enim obstat vigilijs. Deinde sequitur ornatum, proculdubio compositione gestuum, actionum, eloquij, & alijs bonis moribus. Postmodum sequitur, prudentem: quia hæc est regina omnium virtutum: nam Episcopus eligitur vt alios regat. Quis putas est fidelis seruus & prudens quem constituit Dominus super familiam suam? Sequitur.

Pudicum, vnde dicitur de Ambro-

sio, quod quosdam ordinare volebat, quia dissolutè incedebant. Item, quandoque contingit quod occurrunt alicui aliqua turpia in alijs agentibus, vel dicentibus, & ad hæc debet habere pudicitiam, vt verecundetur si videat, aut audiat. Aug. Impudicus oculus impudicioris est nuncius. Eusebius statuit anno Domini 307. vt Episcopi contenti sint moderato cibo. Itè, & quod laici non possint accusare. Episcopum suum nisi in casu hæresis. Sequitur.

Hospitalem, scilicet, peregrinorū, & hospitem. Iob. 31. Ostium meum viatori patuit, & foris non manit peregrinus. Et ad Tit. 1. ait Apost. Hospitalem. Vnde Hierony. ait: numquã legi hominem piū in pauperes fecit se malum finem: & licet aliquis sit malus, tamen (si est pius,) de facili ad Deum conuertitur: quare si vidua in Ecclesia recipi prohibetur quæ pauperes non recipit hospitium (1. Tim. 5.) quæ pedes sanctorum non lauit, quæ omne opus bonum non est exequuta, multo magis sunt prohibenda Sacerdotio qui ab opere pietatis sunt alieni. Gratian. 42. dist. 5. 1. Quare Io. Euangelista in sua canonica regula, quemdam Diotrophem excommunicat, qui nec pauperes recipiebat, & recipientes de Ecclesia eiiciebat. Ergo auaritia promouendum impedit. 42. dist. 5. 1. Etenim domus clerici debet esse omnibus communis. 16. quæ. 1. quoniam. Et in hospitalitate non est habenda acceptio personarum, sed omnibus indifferenter quibus possumus illam exhibere debemus, vt dist. 44. c. quiescamus. Si tamen petatur pro necessitate, vt fit de Eleemosynis quotidianis. Nota tamen quod Eleemosyna danda est ordinatè iuxta id Cantic. 2. Ordinauit in me charitatem. Et dicit Ambros. Ordinata est charitas, vt primo Deus, secundo parentes, deinde filij, postea domestici, vltimo extranei diligantur. Et alibi ait: quod delectus

delectus personarum debet esse in misericordia impendenda. Vt 86. distin. non satis. Et Hieronym. dicit. Quod in pauperibus non tam paupertas quam religio est attendenda. vt. 16. q. 1. quoniam quidquid. Ideo, quia sunt nonnulli qui quasi ex debito petunt vt prædicatores & Prælati, & alij pro sustentatione corporis: Si ergo quis petat ratione officij, vel ex debito, quia dicit se ad hoc missum vt ibi prædicet, & tale officium constare ei commissum esse, recipiendus est: si est incognitus est examinandus an ita sit, vt patet in dicto cap. quiescamus. Si autem petit pro nutrimento, tunc omnibus indistinctè danda est elemosina etiã peccatoribus secundum Thom. 2. 2. Subueniendum est, vt eorum natura sustentetur. Et Arer. in cap. quiescamus. 42. dist. Subdit deinde.

Doctorem, idest, populum suum doceret: ait quidam. Doctorem inquit, quia hoc est officium proprium ipsius Episcopi & omnium prælatorum. Doctorem inquam, non Laureatum, (ait Gaictan.) sed scientia sufficienti ad docendum populum commissum, decoratum; Exiua de elect. cum a nobis olim. Scientia enim eminens bene desideranda est in Episcopo, competens tamen toleranda est: quia multa scientia instat sed eius imperfectum supplet perfectio charitatis, vt de renun. nisi cum pridem. 9. pro defectu. & Glos. in cap. vltimissimus. 1. qu. 1. ait: Sufficit enim quod sit bonus. & Hug. in cap. licet. 8. q. 1. temperat dicens: Sufficit quod bonus eligatur. Est autem aliquis bonus eo ipso quod non est malus. Extr. de præsun. dudum. Est ergo necessaria scientia eminens, aut competens, quia latratu canum, idest, prædicatione, & baculo pastorum, idest, baculo comminationis, lupi sunt arcendi Gratian. distin. 43. Quod si Prælati per prædicationem non corrigunt suos subditos. Sanguis subditorum de prælatorum manibus

requiretur. Debent ergo seminare verbum Dei, & non tantum seminare verbo, sed etiam opere; & præcipue ille qui nequit verbo: quia nemo in Ecclesia magis nocet quam prælatus delinquens: eo quod nullus audeat eum redarguere propter ordinis reuerentiam: & alij sumunt ab eo exemplum delinquendi, 83. dist. nemo. & delicta maiorum alios corrumpunt. 11. q. 3. præcipere. & ideo Episcopus qui non corripit oues, magis dicendus est canis impudicus, quam Episcopus. Imò, aliqui gloriantur laudibus maiorum, qui ex hoc facto maxima oritur pernicies circa subditos: quia talis prælatus qui laudibus gloriatur, etiam met corrigit delinquentes: ead. dist. cap. nihil. & sicut nouerca odit priuignum, ita negligentia correctionem, & disciplinam. Glos. ibid. Item, culpa inferiorum imputantur prælati negligentibus, vt 86. dist. inferiorum. & per culpam subditorum, probatur negligentia prælati, 18. dist. propter. & cap. peruenit. Vnde nota tres gradus innocentie 23. q. 4. ita planè. Primus est malum non facere. Secundus est, facientibus non consentire; Tertius est, peccantes, (si potest) corrigere. 45. dist. cap. tria. & cap. duo. Si vero facimus quod in nobis est, non imputatur nobis malitia subditorum. Vnde Anacletus epistola, idest, omnibus Episcopis, & habetur 43. dist. sciimus. ait: quod non debent a prædicatione cessare, nec a recta æmulatione, idest, dilectione, propter hoc, quia, infestabantur a suis subditis. quia, beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Vnde not. vers. qui valet ad multas expositiones: & est Bar.

Æmulor, inflatur, amat, inuidet, ac imitatur.

Nec recedere debet a prædicatione, propter sublationes: vt 11. q. 3. nolite. nam pastor non corrigens subditus,

ditos, videtur eos occidere. Ideo Nicolaus Papa ad Michaelem Imperator. Epistola 3. ait: dispensatio est nobis celestis seminis iniuncta: vā si non sparserimus: vā si tacuerimus, scilicet, si subditis non predicauerimus. ead. dist. dispensatio. Sed dignis, & non indignis predicare debemus, & omnibus paratis corrigi. Nam quæsitum fuit ab Origene vtrum indifferenter secreta fidei sint cuiuslibet referenda: Respon. quod non, duabus rationibus. Prima est, quia Christus præcepit vt intrantes ciuitatem examinemus, quis sis in ea dignus, vt apud eū cibū sumamus, multo fortius est hoc faciendum in cibo spirituali, cum non debeamus proijcere Margaritas nostras ante porcos. Secunda est, quia si fidelis est, & bonus paratus corrigi, deserat sibi debemus, vt quod in eo deficit, per nos suppleatur, vt si quæ in eo macula fuerit, emendetur: Si autem præfidus est & incorrigibilis, nulla secreta fidei ei sunt reuelanda, sed monendus est vt respiciat. Si vero nos prouocet dicere quod non deest ipsum audire; debemus eam prudenter eludere, (scilicet transferendo nos callidè ad alienam materiam) ne si nil respondeamus poterit auditores tamen. Ead. dist. in mandatis, scilicet, Domini. Vnde nota dolum esse bonū contra hostem. Sic. 22. q. 2. vtilem. Si dicas, opera Originis non sunt recipienda. Respo. quod sic: quædam tamen, nempe illa, quæ a D. Hieronym. sunt recepta, Ecclesia etiam recipit: alia verò sunt vna cum suo auctore damnata. Insuper doceat Episcopus gratis. Vnde. Glos. super illud Genes. 41. Aperuit Ioseph vniuersa horrea, ait: Designatur quod homo literatus cui dedit Dominus gratiam docendi, nulli debet claudere horreum doctrinæ suæ, seu consilij: sed omnibus liberaliter aperire. Quia dicit Dominus Mat. 10. Gratis accepistis, gratis da-

te. Et paucis interiectis, subdit. Ducentium pretium non est aliud quam labor discipulorum in addiscendo & reuerentia ad magistrum: & sustentatio eius si indigeat, quantum ad victum & vestitum. Sequitur.

Non vinolentum. minus dicit & plus significat. Ephes. 5. Nolite inebriari vino in quo est luxuria commensationes & ebrietates sunt noxiæ non solum Episcopis & Sacerdotibus, verum etiam laicis: quia dies festiuos celebrare non putant, nisi commensationibus & potationibus deseruiant. Apost. Ergo ait: Ordinandum oportet esse non vinolentum: sed sobrium: Neque enim ebrietas prohibetur & voracitas permittitur. Vtūque enim inter opera tenebrarum Apost. enumerat alibi: non in commensationibus & ebrietatibus. Rom. 13. Argum. quod vno prohibito, vel permissio, idē erit in connexo sibi. dist. 4. denique. & 1. q. 1. Sicut Christus, & est hic Arg. quod si Papa, vel Episcopus scienter aliquem ordinat, videtur restituere ipsum famæ, cum fama & Sacerdotiū sibi sunt annexa. Iam ergo ordo purgat infamiam. Sufficere igitur debet clerico, quod viuat, id est, sola necessaria habeat: & arctatur illa necessitas tantum ad victum & vestitum. 12. q. 1. Episcopus. 44. autem dist. non oportet. habetur quod clerici omnes generaliter, & qui votum continentia fecerūt, prohibentur ingredi tabernas, nisi causa necessitatis: item nec habere stationem ibi ead. dist. nulli clerico. & si ibi prohibetur ingredi, quanto magis alijs ministrare in eam. Ibid. ca p. nulli. Quando autem Sacerdotes & Episcopi comedunt debent primo benedicere mensam, & aliquis illorū legere debet aliquod de Sacra Scriptura. Similiter post resurrectionem ab illa debent dicere hymnum, 2d exemplum Domini. Ead. dist. quando autem. Illis autem prohibetur quod non faciant conuiuium de Symbolis, id est,

est, de confertis. ead. dist. non oportet. & cap. non liceat. Nec oportet clericos, vel laicos religiosos ante sacram horam diei tertiam inire conuiuia. ibidem. eod. cap. non liceat. Quare hæc prohibentur? quia vter pinguis, (ait Hieronymus. in Epistola ad Nepotianum) crassum sensum generat: atque ideo edacitatis vitio obnoxij in Sacerdotes vngi non debent. Gratian. ibi. §. vltim. sequitur. Non percussorē.

Ebrii enim de facili percutiunt. & Glos. §. quæst. 1. circuncisiones. §. at Episcopis. ait: non tamen manibus proprijs. (scilicet, verberare) hoc facere potest. 86. distin. non liceat. & Glos. in margin. dicit: Episcopus nec per se, nec per laicum verberet Clericos. extra. de senten. ex com. vniuersitatis. nisi sit incorrigibilis. extra. de senten. ex com. vt fame. & nisi pro maioribus, vel enormibus criminibus. 45. distin. cum beatus. Notis. quod percussio est duplex, scilicet, spiritualis, & corporalis. Spiritualis est cum quis indiscreto sermone corrigitaliquis: ista prohibetur dist. 45. sed illud. Corporalis est illa, quæ manu fit: & ista vbi fit ex ira, vel odio, vel ad hoc vt magis timeat, peccatum est: sed si fit causa correctio nis, licita est ei qui habet potestatem in eum. ead. dist. cum beatus. Item, distinguendum est circa qualitatem ipsarum personarum, quæ corrigendæ sunt, & etiam circa quantitatem criminum: nam qui sunt in minoribus ordinibus constituti, licitè verberantur, etiam pro minoribus criminibus, ead. dist. §. Salomon. Sed maiores non sunt verberandi, nisi pro magnis criminibus, vt diximus, vnde bene attendendum est illud quod. ibid. dicitur in ead. distin. cap. 1. Pastores etenim facti sumus non percussores: & egregius prædicator, ait: argue, obsecra, increpa, in omni patientia, & doctrina. Et authoritas Concilij patet, in quo statuitur, vt nullus Clericus percutiatur: qui contrafecerit triduo suspendatur.

ead. dist. neminem. Ideo fiat id quod in ead. dist. dicitur in cap. licet. nempe plus agat benevolentia, quam seueritas; plus cohortatio, quam comminatio; & plus charitas quam potestas. Nam sententia quæ misericordiæ vertat fugienda est. 50. dist. ponderet. Et Dominus si Petrum post trinam negationem statim iudicasset, non tantum frutum ex eo receperisset eod. cap. licet plerumque. & iuxta illud sapientis. Leuiter castigatus reuerentiam exhibet castiganti sequitur.

Sed modestum, idest, patientem Christus passus non percutiebat. Vel modestum, idest, humilem. Discite à me quia mitis sum, (inquit Christus) & humilis: non tamen ita humilis sit vt contemnatur 86. distinct. quando nam humilitas nimia prælatorum contemnitur sequitur.

Non litigiosum. & 2. Timoth. 2. seruum Dei non oportet litigare: oportet, inquit, Episcopum non esse litigiosum. Nam cum discordantes debeant concordare, & oblationes diffidentium non recipere; non debet esse talis vt inter alios discordiam ponat. 90. dist. §. 1. & cap. discordantes. & cap. oblationes. intellige tamē de oblationibus voluntarijs quod non debet recipere, non de decimis & primitijs. extra. de decimis. de terris. 16. quæst. 1. decime. Nihil enim deterius est arrogantiæ Prælatorum in compositorum: vnde rusticis comparantur qui garrulitatem autoritatem putant: & paratè ad lites, timide in subditos intonant: quod ex superbia provenit. Gratian. 46. distinct. §. sequitur. Qui ergo litigiosus est, duplici de causa prohibetur ordinari. Vna, quia cum talis sit arrogans, nescit humiliter docere: vnde subditi vilipendunt eius doctrinam. Item, alia ratione, quia consueverunt tales distemperati esse in moribus. Solent enim esse adulescentes, proditores, & detractores, maledici, inuidi, ad vlciscendam iniurias suas.

prompti. Ead. dist. hoc habet. & cap. seq. Vnde clericus qui adulationibus, & proditiōibus vacare deprehenditur, ab officio degradatur, vt dicitur in cap. 3. ead. dist. proditor dicitur, qui propter timorem non defendit veritatem: & qui tacet eam 11. q. 3. nolite. Item, qui rem sibi commissam hostibus exponit. 22. q. 7. de forma. Item, qui iussa veritatis contemnit. 11. q. 3. abijt. Alia vitia manifestantur ibid. ead. dist. per capitula sequentia, scilicet, vt non sint vsurarij, &c. nam si quis clericorum detectus fuerit vsuras accipere, placuit degradari, & abstinere, scilicet, a Sacramentis quousque peniteat. 47. dist. Si quis. Vnde Anicetus ad cauendum omnem litem Episcopi statuit anno Domini 173. vt Episcopus nō possit accusare Archiepiscopum suum nisi apud summum Pontificem. Sequitur.

Nō cupidum: quia ponitur iudex, & ordinator Ecclesiæ, qui si sit cupidus, de facili declinat a iustitia: imō si oblationes, & decimæ ex quibus viuere debet, deficiunt, ad instar Pauli querant sibi victum de aliquo artificio: dummodo propter hoc officia sua non negligant, nisi essent infirmi. 91. §. 1. Sed Episcopi hodie non sunt tam pauperes, quod opus sit eis laborare manibus: potest bene parcius vitam ducere in tali casu, & tenet etiã officiare Ecclesiam pauperem, licet ipse pauper sit: & ita dicere cum Paulo, scio & abundare & esurire 41. dist. quod dicit, & ministrant ei manus. 21. qu. 1. Clericus. Si autem damnificaret Ecclesiam, Ecclesia tunc habet recursus ad res suas, 12. q. 4. quicumque omnes enim res clerici, sunt obligatæ suæ Ecclesiæ, sicut res mariti, vxoris, Extr. de pignor. ex literis, & C. qui pot. in pign. l. vlt. Sicut & res tutoris, pupillo. vnde qui minor est. 25. annis non debet esse Prælati: cum res ipsius nō possint obligari Ecclesiæ. C. de leg. tur. l. vlt. Item sequitur deinde.

Oportet Episcopum esse suę domū bene præpositum, id est, si in laicali habitu vxorem & filios habuit, vt a vitijs ad virtutum studia, & verbo & exēplo prouocet, vt quod postea præcepturus est populis prius exigat a domesticis. Ostendit etiam hic quod in hoc debet esse prouidus, vt sicut in domo seculari diuersa officia vni personæ non committuntur sed pluribus: sic Episcopus in Ecclesiasticis officijs obseruabit, singula officia singulis committendo. Ita tamen quod administrationem rerum Ecclesiæ laicis non committat. Nam sicut in vno corpore humano, singula membra suū habent officium: ita in Ecclesiā Dei (secundum Apost.) singuli singula debent habere officia: nec vni personæ quātūcumque exercitatē vno tēpore sunt plura officia committenda: Item nec etiam propinquis: vt ait Gratian. 89. distin. §. 3. vt iam dicitur, & sicut varietas membrorum per officia diuersa præstat corpori fortitudinem, & vniuersitatem, sic personarum varietas per singula officia distributa, Ecclesiæ præstat fortitudinem & vniuersitatem: alioquin esset ibi confusio: habetur hæc ead. 89. dist. cap. 1. per oculos intelliguntur maiores, & ita de alijs. & c. Greg. & Bonifac. dicunt ead. dist. ca. vlt. quod ideo est constitutum vt diuersa officia diuersis committantur personis; quatenus ex obedientia minorum, & ex dilectione maiorum erga minores, recta fiat administratio singulorum officiorum: aliter enim vniuersitas rerum rationabiliter gubernari non posset. Et quod in Ecclesiā Dei debeant esse officia diuersa, probatur ad instar curiæ cælestis, vbi quidam angeli sunt minores, & quidam maior. s. Dicit enim Apost. dum mundus iste durabit homines præerunt hominibus, dæmones dæmonibus, angeli angelis. Cum autem erit Deus omnia in omnibus, cessabit omnis prælatio, non tamen ordo, vel maioritas:

ioritas: aliquis enim erit maior alio, nam in domo patris mei, &c. de pan. dist. 4. in domo. Sed non preterit ei: hæc ergo diuersitas ordinum propter concordiam est statuta, 45. dist. licet.

Deinde Apost. Scribens ad Timotheum dixisset, suæ domui bene præpositum, statim subiunxit, habentem filios sibi subditos in omni castitate: non in accusatione luxuriæ. Nō enim talium cohabitator frontem habet alios redarguendi. Vnde legitur de B. Iob, quod quotidie offerebat holocausta pro filijs. E contra Eli nolebat corripere filios, vnde dictum est ei voce diuina: Honorasti magis filios tuos quam me. Item, quia Dauid benignitatem in filios exercuit, vnus stupro corrupit sororem suam, alius occidit fratrem propter hoc: deinde tulit regnum patri, ac ad eius concubinas ingressus est. Si verò ordinandus corripuit filios quantum in se fuerit ei, non imputatur si non sunt boni. Ex Gratian. & Glos. 47. dist. 5. 3. necesse. Vnde, quia Aug. corrigebat Vincentium Donatistam, ille ei obieciebat, tu non debes me corrigere, cum monachos tuos corrigere non possis: & Aug. Respon. dicens: non inueni meliores, quam qui in monasterio profecerunt: nec deteriores quam qui in monasterijs defecerunt; quos licet corrigere, non valeam meis verbis, mihi tamen imputari non debes. Et hoc probat tribus exemplis, scilicet, arcæ Noe, vbi inter octo homines, vnus reprobus inuentus est, scilicet, Cham. Et domus Abraham, vbi dicitur de duobus filijs, Iacob dilexi, Esau autē odio habui, scilicet, quia præuidi quod esset futurus malus. Et domus Isaac, vbi legitur, quod Ioseph accusauit fratres de crimine pessimo. ead. dist. quantumlibet. Ergo quia isti rectores, & patres, fuerunt sancti, patet quod per se non stetit vt boni fierent. Vbi notare debes, quod difficile aliqui inueniuntur meliores quam mo-

nachi (vt ibid. patet) siue religiosi in monasterijs: item, neque deteriores malis monachis.

Item prohibentur in Episcopos ordinari, neophiti. Dicitur autem neophitus nouellus in fide, vel in religione: & prohibentur tales ordinari, duplici de causa, scilicet, ne incidant in superbiam, putantes quod fides Christiana multum eis indigeat; vel, quia nondum expertus est statum Ecclesiæ, vnde nescit se alijs conformare: & vt ait Gratian. 48. dist. 5. prohibentur. Momentaneus Sacerdos, nescit habere humilitatem, obseruare modos per sonarū, vel se continere: nō ieiunauit, nō fleuit, non se correxerat, non pauperibus erogauit. Et paucis interiectis, subdit: & sicut Innocentius, ait: miserum est eum fieri magistrū qui necdum didicit esse discipulus. Hæc ille. Si tamen aliquando propter necessitatem fit aliquid, videtur quod illud licitè fit: quia quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum: Extr. de reg. iur. quod non est licitum. Item, necessitas legem non habet. de consec. dist. 1. Sicut non. Ergo fit contra regulam? Respon. Glos. in cap. quoniam. 48. dist. necessitas, quæ reperitur in autoritate, vt necessitas vitæ, excusat, vt Extr. de Iur. si quis per necessitatem. de consec. dist. 5. discipulos. Sed in adulterio, necessitas non excusat. ff. de ritu. nupt. palam. 5. nō est. Nam potius debemus qualibet mala tollerare, &c. 32. q. 5. itane. Nota quod Neophiti hodie appellantur, propositum sacræ religionis nouiter assumptum. Vnde Greg. ait: quod sicut Neophitus tunc dicebatur, qui initio sanctæ fidei erat eruditione plātatus, sic modo Neophitus habendus est, qui de nouo intrauit religionem, & statim vult ad honores promoueri. Et probat similitudine parietum: qui nisi prius solidentur, & a nouitatis suæ humore siccentur, tignorū pondera non accipiunt: & si apponantur, fa-

brica tota diruitur. Ergo nouiter in monachali habitu existens; Talis non est eligendus in prælaturam. Extr. de elect. cum causam. Diuus autem Ambrosius in Epistola 82. ad Vercellenses de seipso, ait: neophitus prohibetur ordinari, ne extolletur in superbiā: sed si non deest humilitas competens Sacerdotio; vbi causa non hæret, vitium non imputatur. 61. dist. neophitus. q. d. Si humiles inueniantur, possunt ordinari: quia cessante causa debet cessare effectus. Gratian. ead. dist. §. his omnibus. Vnde Occidentales Episcopi electionem suam legitimam esse iudicauerunt: & Orientales eam exemplo approbarunt; qui multas tales elegerunt. Ead. dist. ca. neophitus. Item, ista electio, (scilicet, Ambrosij, Similiter Nicolai & Seueri) Facta fuit diuina inspiratione. 4. qu. 3. §. vlt. vel dicit: quod isti postulati fuerunt. Postulatur autem qui est alteri subditus laicus, vel clericus: & sit hoc simplici petitione. Ille vero eligitur qui est in sacris ordinibus constitutus: & est de eodem Episcopatu. Laicus primo est postulandus, deinde eligendus. Item, electio est clericorum, petitio plebis. 62. dist. §. breuiter. Si autem Episcopus in sede Metropolitana non fuerit ordinatus, intra tres menses a tempore ordinationis conspectui Metropolitanis se repræsentet, vt ab illo doceatur quid debeat obseruare; quod si negligat Episcopus in Synodo corrigatur. Si vero non potest ire, in hoc studeat suis literis indicare 65. dist. Si quis. idem dicit si in scio Metropolitanus consecratus fuerit. Sed ordinata Papa debent se præsentare conspectu eius singulis annis 92. dist. iuxta sanctorum. Amplius, in electione primo requiritur & examinantur electi de propria Ecclesia quam de extranea. Insuper, examinatur prius maior quam minor vt puta Archidiaconus; quam Diaconus: quia maiores & seniores, sunt præferendi in electione ipsis minori-

bus. 74. dist. Episcoporum, & 75. dist. cap. vlt. & 84. dist. Archidiaconum.

Faldistorium Episcopi spiritualem iurisdictionem annexam pontificali dignitati designat: quoniam exercere definiendo non debet, nisi pro tribu- nali sedens: quod probatur ex verbis Domini Mat. 23. Super cathedram, Moysi sederunt scribæ & Pharisei, quæcumque dixerint facite. 19. dist. 2. 3. q. 8. §. si. per scabellum verò temporalis potestas designatur, quæ subiecta debet esse spirituali, sicut probat Gelasius Papa. Extr. de maior. & obedientia solita. 96. dist. 2. & cap. sequi. Et Innoc. 3. in sua Epistola decretali. Et a spirituali per disciplinam correctionis conculcatur, quando a vero exorbitat per peccatum. Extr. de iudic. noui. 63. dist. Valentinianus.

Pontifex, est princeps Sacerdotum, quasi pons & via sequentium factus. 20. dist. clerus. Ipse enim & summus Sacerdos, & Pontifex maximus nuncupatur. Ipse efficit Sacerdotes, & Leuitas, Ipse officia, & Ecclesiasticos ordines distribuit, & disponit, & præordinator est in cunctis. Ipse ostendit quid vnusquisque facere debet. Antea autem Pontifices, etiam & reges erant. Maiorum enim hæc erat consuetudo vt rex & Sacerdos Pontifex esset. Vnde & Romani Imperatores Pontifices dicebantur. Hodie tamen solus Papa appellatur summus Pontifex, licet olim Episcopi omnes, de cõsec. dist. 5. ca. Nota quod ex. 25. dist. per lectis sanctitatis: quatuor dignitates debent esse sub Episcopo in Ecclesia maiori, scilicet, Archidiaconus, Archiepiscopus, Primicerius, & Thesaurarius. De officijs siue munitibus harum dignitatum, dictum fuit supra.

Sed dicit aliquis, quid agendum est de corepiscopis? Dic quod quæsitum fuit a Damiano Papa, quare ordo corepiscoporum sit hodie prohibitus, & Resp. 68. dist. corepiscopi. Propter duas rationes. Prima, quia sibi impro-

bè vsurpabant officia Episcoporum. Secunda, quia tantum fuisse duos ordines legitur inter discipulos Christi, scilicet, 12. Apostolorum, & 72. discipulorum: & cum non possit ratio reddi vnde iste tertius ordo processerit, ideo merito extirpati debet. Nota tamen quod olim corepiscopi alij erant verè Episcopi, scilicet, coadiutores ordinariorum, & isti conferebant ordines: alij erant solum Sacerdotes simplices, & isti nõ conferebant ordines, Suar. Tom. 1. disput. 11. Henriquez. lib. 10. c. 23. & 24.

Episcopus, dicitur quoque Præsul, quia præsidet in concilio. Extr. de tempor. ord. quod translationem.

Dicitur, Antistes, quia ante alios stans prægeminet populo; vel dicitur ab anti, Græcè, quod est contra, quia hæreticis contradicit, vt pastor lupis. Nota etiam quod Episcopus non debet deuiare a regulis Romanæ Ecclesiæ, vnde Calixtus Papa primus scripsit omnibus Episcopis, (& habetur dist. 12. cap. 1.) vt ipsi tanquam membra Romanæ Ecclesiæ quæ est caput, non discedant sine discretionem: (argu. a contrario sensu) sed voluntatem eius faciant, veluti suæ matris: sicut Christus venit facere voluntatem patris.

Consecratio Episcopalis datur semper in Dominica die, & hora tertia fit. 65. dist. cap. 1. quoniam ipsi Episcopi vicem Apostolorum obtinent quibus in die Pentecostes & hora tertia Spiritus sanctus datus est. Item, quia tali hora debet missa celebrari publicè, de consec. dist. 1. nocte. Sine qua missa non potest consecrari, quia nec Ecclesia sine missa consecratur. de consec. dist. 1. omnes. Item, quia tali die & hora Apostoli consecrarunt Paulum & Barnabam. Et quia tali hora Christus est crucifixus. 75. dist. quod die. non tamen potest quis in Episcopum consecrari die illa, in qua ordinatur in presbyterum. Et iuxta canonum statuta 28. dist. Si forte Episcopus cū

ordinatur comprouinciales Episcopi conuenire debent cum Metropolitano: & duo Episcopi portant & tenent Euangeliorum librum super caput & ceruicem eius; siue super humeros: vno super eum semper fundente benedictionem; reliqui verò omnes Episcopi qui adsunt, manibus suis caput eius tangunt. 23. dist. Episcopi. Si quidem tenet libet super caput eius, primo vt dominus super Euangelium, in corde ipsius. Secundò, vt per hoc intelligat cui labori & oneri subijciatur: quia omne quod hic eminet, id est, omnis prælatus, plus maioribus afficitur, quàm honoribus gaudeat. 22. dist. Verum. Tertio, ad significandū quod pondus Euangelicæ prædicationis eum circumquaque ferre pigere non debet. Nam doctrina Episcopi, debet consistere secundum Glossam, dist. 86. §. doctorem in disciplina correctionis, & in sermone prædicationis. In disciplina vt corrigat ex charitate, & cum lenitate: nam ex odio, nec modum excedat in correctione: Sed si excesserit, veniam non cogitur a subditis postulare. In sermone prædicationis: scilicet, vt prædicet scientiam Sacræ scripturæ, non humanæ: infra ead. cum multa. Nec simplicitas, nec aliud potest excusare Sacerdotis imperitiam, 38. dist. si in laicis. Ergo multo magis Episcopi. Nam Episcopus non debet aliorum doctrina egere, quoniam alios debet instruere; 1. q. 7. conueniētib. Si tamē minus eruditus sit, ab alio edoceri non contemnat, vt patet 18. dist. non oportet. & 22. dist. de Constantinopolitana. & 20. q. 3. Si habet. Etiam si sit senex, a iunioribus: Si nobilis, ab ignobilibus disceat: quia contrafaciens non est membrum Christi, sed potius diaboli, & potius est infidelis, quam fidelis: ita ait Clemens Epistola 3. & habetur 38. dist. nullus Episcopus.

Sed queritur an Episcopus debeat habere scientiam siue peritiam sacu-

secularium scientiarum? Dic, quod si delectationis causa & voluptatis, vult libros Gentilium legere, quod prohibitum est, & illicitum, 37. dist. Episcopus. Si verò legat vt sciat per eos rectè loqui, & discernere verum a falso, possunt. Et ratio est quare prohibentur, quia non benè sonant laudes lovis in ore Pontificis, inquit Gratian. 38. dist. §. 3. in doctrina. Idem, est de legibus imperialibus, nempe studere illis, qui si id faciat vt per eas melius intelligantur canones, potest. Ergo non necessitas, sed sola voluptas prohiberi videtur. Item, Beda in 2. Reg. 9 & habetur 37. dist. turbatur. quoniam quidam prohibebant Christianos ne legent libros gentilium, ait: quod possunt legi sine peccato, vt utilia inde sumantur, instar Moyfi, & Danielis, & Pauli qui in suis Epistolis inseruit versus Poetarum, vt Cretenses mala bestia: &c. & est Epimenidis poeta. Et illud Menandri. Sæpe bonos mores corrumpunt colloquia praua. 28. q. 1. sæpe. Item, vsus est illo versiculo, odero si potero, si non iniunctus amabo. Et bene: nam vitæ vitatur per inutile. 17. q. 4.

Item, oportet Episcopos esse prudentes in negotijs secularibus, vt sua cautela reddantur Ecclesiæ indemnes & cuique necessaria pro suo modulo miniudentur: & hoc patet exemplo Domini, qui turbas sequentes nõ solum verbis spiritualibus, sed etiam corporalibus alimentis reficiebat, vt ait Gratian. 39. dist. §. Ecce plenariè. Demum si quis vult Pontifex non tã vocabulo esse quam merito, imitetur Moysen, imitetur Aaron. 36. dist. in. Si quis. Tria sunt opera quæ Moyfes & Aaron faciebant, scilicet, legere, docere, & orare. Hæc omnia debet facere Episcopus. Nam si orauerit Episcopus, vincet populus eius demones, sicut populus Israel Amalechitas orate Moysen. Itè, legebat, vt patet Exod. 24. assumensque volumen sæderis,

legit audiente populo, &c. Item, docebat, vt patet Deuter. 4. Mihi que mandauit in illo tempore vt docerem vos caeremonias, & iudicia quæ facere deberetis in terra quam possessuri estis. Doceat ergo, ac legat, & oret indefinenter, nempe, statutis horis, vt dicitur, 21. qu. 3. Hi qui, & de consec. dist. 5. numquam. Quarto admonendum vt magis solito iugo subiacet & obediat Euangelio.

Trium autem Episcoporum ad minus præsentia in consecratione Episcopi requiruntur: ratione & exemplo probatur. Ratione, ne videatur furtiue tantum beneficium sibi fuisse concessum: & vt pro illo pariter præces ad Deum effundant. Exemplo, quia Iacobus frater Domini a Petro, Iacobo, & Ioanne Apostolis ordinatus est Episcopus Ierosolymitanus. 66. dist. porro. Item, auctoritate conciliorum potest probari. Extat enim primus canon Apostolorum, sic dicens: Episcopus a duobus aut tribus Episcopis ordinetur. Item, can. 4. Concil. Nicen. Episcopus, ait, oportet ab omnibus Episcopis, (si fieri potest) qui sunt in prouincia eius, ordinari, si verò hoc difficile fuerit, vel aliqua urgente necessitate, vel itineris longitudine, certè tres Episcopi debent in vnum esse congregati, ita vt etiam cæterorum, qui absentes sunt, consensum literis teneant, & ita faciant ordinationem. Potestas sanè, vel confirmatio pertinet per singulas prouincias ad Metropolitanum Episcopum. Extat etiã Epistola secunda Anaclei Papæ in qua de fide, & alijs causis rogatis respondit ad Episcopos Italiz. Primò, de ordinatione Episcopi habetur ex eius decretis, & dist. 64. & 75. cap. ordinationes. quod per tres Episcopos fiat consecratio reliquis consentientibus. Hic Pontifex vixit anno Domini 101. Item, Concilij Aurelian. can. 6, nota, quod est differentia inter ordinationem Episcopi & Archiepiscopi, vt patet dist.

distin. 66. cap. 1. & Glof. ibid. quia in consecratione Archiepiscopi debet esse interuentus omnium Episcoporum illius Prouinciæ: nec debet hoc mutari: quia qui omnibus Episcopis debet præesse, debet ab omnibus approbari & constitui: quod si aliter factum est, vel fuerit, irritum erit: nisi fiat consecratio à Summo Pontifice. Episcopus uero sufficit si a tribus tantum Episcopis ordinetur, & debent tres ultra rationes allatas superius, quia in tribus est fidei fundamentum: quam puris & simplicibus uerbis consistere tenentur. 23. distinct. qui Episcopus, & 24. distinct. quando.

Manus uero impositum exordium sumpsit ab Isaac qui dum Iacob benedixit, imposuit ei manum. Genes. 27. & Moyses ipsi Iosue, cum eum populo præfecit. Num. 27. & Dominus Apostolis, cum eos Principes constituit.

Circa ordinationem sciendum est, quod Sabbato hora Vespertina demoribus examinatur, de statu præteritæ uitæ, ubi ter benedictio petitur, ut sancta Trinitas in ordinatione præesse monstretur. Mane uero sequenti examinatur de futura conuersatione, & fidei primitiue Ecclesiæ institutione: propter suspectos in fide, moribus, & conditione.

In Pontificali Romano tamen habentur hæc in rubrica de consec. Episcopi. Inconueniens quippe uidetur & omnino absurdum, ut quæ à Summo Pontifice ac sacro Senatu statuta, approbata, atque examinata sunt, a minoribus tribunalibus iterum examinentur. Circa examen uero priuatum à Domino Clemente VIII. renouatum, non est necessarium in omnibus, nisi erga incognitos: ut patet 24. distin. cap. 2. nullus ordinetur. & 47. distinct. De Petro. Ille erat Neapolitanus, sed incognitus à Summo Pontifice. Ideo præcepit ut examinaretur. Sed de his supra satis dictum est.

Vngitur caput Episcopi, & manus; deinde datur ei mitra in capite, in signum quod benedictionem omnium gentium dedit illi Dominus, & testamentum suum confirmauit super caput eius. Datur enim ei baculus & anulus: singula autem cum proprijs uerbis traduntur & sunt: quæ uerba, & capitis & manuum unctio, & policum confirmatio, baculi & euangelij traditio sunt de substantia Sacramenti, cætera solemnitate tantum.

Consecratur autem Episcopus inter Epistolam & Euangelium extra de electione; ipse tamen non posset tunc ordines celebrare, quia ipse non celebrat, sed conclebrat principaliter celebranti; Papa tamen quia anto hymnum Angelicum cõsecratur, hæc posset; quia ipse missarum solemniam perficit consecratur. Sicut presbyteri à filijs Aaron sumpsertunt exordium, ita Episcopi ab iplo Aaron.

Debent autem Episcopi ordinari in ciuitate, nam in Concil. Tolet. 12. ita dicitur: ut in uillulis nullus ordinetur Episcopus. Item, in Sardicen. Concil. ca. 26. in Laodicen. 57. in Cartaginens. 3. cap. 11. & habetur 80. distinct. Verbes: & cap. 5. non debet. Ratio autem huius esse potest: ne nomen Episcopi uilescat: de alijs Sacerdotibus nihil refert. ead. distinct. capit. 3. Nota hic quod in vna ciuitate non debet esse nisi vnus Episcopus: de Augustino & Valerio fuit priuilegium speciale, ut 7. quat. 1. Sed quid de Venetis, qui Patriarcam & Episcopum habent? Dic quod non est Patriarca Venetorum, sed Grandentis, qui locus multum distat à Venetijs. Glof. in capit. 2. diu. 80.

Pertinet ad Episcopum, scilicet, Clericos ordinare, Pontifices consecrare, manus imponere, basilicas dedicare, degradandos deponere, sinodos celebrare, Christma consecrare, uestes ac uasa sacrare, in fronte Chrismate signare,

re, & similia. 25. dist. per lectis. 68. distinct. quamvis.

Hoc officium exercuit Christus, quando manus super caput discipulorum eleuans benedixit eis dic. Ioan. 20. Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis. Et adhuc gloriosius implet apud patrem: vt dicitur Hebr. 4. Habentes ergo Pontificem magnum qui penetravit celos Iesum Filium Dei: teneamus confessionem, &c.

Post collationem Episcopatus & præter ea, quæ in cæremoniali Romano continentur, ad vnum obligatur Episcopus ex Concil. Trident. sess. 23. capit. 2. de reformatio. & 75. distinct. quoniam. & ibid. Gratia, § 2. tempus. vt intra tres menses proximos suscipiat consecrationem, quam nisi susceperit omnis redditus pro rata illius temporis restituere tenetur. Quod si inter tres alios, non susceperit, ipso iure sit Episcopatu priuatus. Hoc, tamen non credo obligare ad mortale, nisi ad sit cõtempus. Si quis tamen multo tempore consecrationem non suscipiat eũ possit, non excusaretur a mortali cum redditus suscipiat, non exerceans officium, pro quo ipsi dantur. Hic canon comprehendit etiam Episcopos Cardinales.

Post vero consecrationem vt suum possit exercere officium, ad multa tenetur. Quorum primum est, in propria Ecclesia personaliter præsidere, & hoc patet ex cap. illo de residentia in Concil. Trident. sess. 23. ibi enim tria continentur. Primum est, peccatum nolentium residere. Secundum est, pœna tali peccato imposita. Tertium est, causæ propter quas potest ad tempus non residere in Ecclesia propria. In primis peccatum est nimis graue non residere absque causa. Per verbum Episcopus, hic intelligere oportet non tantum Episcopos, sed Archiepiscopos, Patriarchas, & Superiores, etiam Cardinales Episcopos. Pœ-

na autem a concilio imposita est, vt toto tempore quo non residerint, omnes integros redditus pro rata perdãt sintque reddendi, vel fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus, & absque vlla declaratione, vel sententia, sed ipso facto teneantur, in conscientia ipsos reddere.

Circa autem causas non residendi, nota esse duplicem absentiam. Alteram quæ ad modicum tempus fit, & reputatur pro non absentia, & hanc permittit Concil. cum quatuor conditionibus. Prima est, vt sit rationalis aliqua causa absentia. v. g. si est recuperandæ sanitatis causa, vel excipiendi aliquem magnatem, vel alicuius negotij causa, vel quid simile. Nulla enim rationabili causa existente, nulla permittitur absentia. Secunda est, vt inde non sequatur detrimentum opibus. Tertia est, vt ipsa absentia sit ad summum duorum aut trium mensium, siue continuè fiat, siue interpolatè. Omnes enim absentia si multæ fiant, simul sumptæ non debent tale tempus excedere. Quarta, quantum fieri potest ista absentia non sit temporibus Aduentus, Natiuitatis, Quadragesimæ, Paschatis, Pentecostes, Corporis Christi: his enim temporibus oues maximè pastoris præsentia delectantur. Altera absentia est longa, quæ vt re pro absentia reputatur, quæ fit per plures tribus prædictis mensibus. Talis absentia debet fieri tribus conditionibus. Prima est, vt sit cum vna saltem harum quinque causarum, quæ sunt, Christiana charitas, vrgens necessitas, euidens Reipublicæ vtilitas: eiusdem etiam Ecclesiæ vtilitas, & debita obedientia. Secunda, vt talis causa prius à Papa approbetur, vel à Metropolitano, & hoc deficiente, à suffraganeo Seniore residente, & talis approbatio in scripto contineatur: nisi sit causa publica manifesta, qualis est Ecclesiæ, vel Reipublicæ euidens vtilitas. Ter-

cia est, vt in tali absentia maximè provideatur, vt Ecclesia ex ea nullum patiatur detrimentum. His stantibus licita erit absentia, licet longa sit.

Per Christianam charitatem, oportet intelligere proximorum vtilitatem. v. g. Aliqua Ecclesia versatur in magno periculo hæresis, & Episcopus iste nullum potest prodesse alteri, tunc relicta propria potest in aliena morari: dum non sequatur in propria notabile damnum spirituale. Per vrgentem necessitatem, intellige, cum nimium imminet periculum Episcopo vitæ, nisi discedat ab Ecclesia, vel ob infirmitatem, aut persecutionē alicuius tyranni, vel propter simile huiusmodi: tunc potest ad tempus recedere, dummodo non sequatur notabile detrimentum gregis: quia tunc bonus pastor debet ponere animam suam pro ouibus suis. Per euidentem Reipublicæ necessitatem, intellige totius regni, vel Prouinciæ temporalem vtilitatem. Tamen ista causa debet esse cum necessitate.

Per euidentem Ecclesiæ vtilitatem, intellige, cum propria Ecclesia indiget Episcopi absentia, ad aliquid pro ea procurandum. Similiter in vtilitatem vniuersalis Ecclesiæ, vt cum Concilium generale, vel Prouinciale congregatur. Similiter cum legatione aliqua fungitur in beneficium totius Ecclesiæ, quæ non ita bene nisi per Episcopum fieri potest.

Per debitam obedientiam, intellige, cum Papa imponit aliquod negotium Episcopo, quod requirit absentiam ad tempus, tunc abesse potest.

Tenetur etiam ordines per seipsum conferre, si potest, vt habetur eadem sess. cap. 3. & etiam Sacramentum confirmationis. Insuper, singulis annis Synodum diocesanam tenetur celebrare. Concil. Trident. sess. 24. cap. 2. & visitare suum Episcopatum, qui si non potest totum, saltem maiore partem, ita vt biennio totus visitetur, si

autem iuste impeditus fuerit, id faciat per Vicarium. Concil. Trident. ead. sess. cap. 3. Insuper, tenetur bonos constituere ministros, tam in foro interiori, quam in foro exteriori. Hoc imponitur Episcopo in distinct. 89. cap. decenter: nec consanguineis tradant beneficia. Ratio autem quare prohibet hoc de propinquis, est, (ait Glos. ibid.) quia prouisi sunt Episcopi ad dandum magis cõiunctis personis, quam alijs. Sic sepius & fortius prohibetur fornicatio; quia sepius peccatur hoc genere peccati. 60. distinct. quia tua. Item, sicut magis punitur qui interficit vxorem, quam qui matrem: quia prouiores sunt homines ad illud faciendum. 33. quæst. 2. ad mouere. Item, sicut hac ratione subuenitur mulieri cum intercedit, non tamen cum dat: quia prouior est ad intercedendum, quam ad dandum vt, ff. ad Vellejan. lib. 4. Item, & alia ratione prohibetur dare propinquis: quia semper præsumitur quod res Ecclesiæ latentè lædantur per eos. 1. quæst. 3. peruenit. & 10. quæst. 2. Episcopus. Vnde illis impræcatur Abac. 2. dic. Vt his qui ædificant Sion in sanguinibus, id est, Ecclesiis conferunt consanguineis suis. Et hoc dico, nisi digni inueniantur. Dominus enim consanguineos suos in Apostolatum promouit; vt patet in DD. Iacobo, & Ioanne fratre eius qui fuerunt filij sororis Mariæ semper Virginis. Teneturque cõps facere eleemosynas. Sed citra hoc notandum est, quod bona, seu redditus Episcopi possunt esse in duplici discrimine. Quædam sunt, quæ titulo aliquo seculari habet, vel hæreditario iure à parentibus; vel donatione aliqua; vel aliqua alia causa. Quædã sunt iure Ecclesiastico habita.

Sed prius nota, quod in primitiua Ecclesia vsque ad tempora Hieronymi & Augustini, Episcopum & Clerum solitos esse viuere in communi manifestum est. Vnde bona, quæ vel ex decimis, vel ex deuatione fide-

lium efferebantur, erant indiuisa, & subdebantur distributioni Episcopi, & partim ipsi, partim Clero, partim fabricæ, partim pauperibus obueniebant: postea vero, quod quisque per se vixit, talia bona sunt diuisa in quatuor partes; prima Episcopo seruata, secunda clero, tertia, fabricæ, quarta, pauperibus, & sic in omnibus ferè locis valet ista diuisio. Hoc autem sumitur ex canonibus Siluestri & Constantini quod facultas Ecclesiæ quadripartienda est, nempe can. 4. vbi dicitur: commoneo autem vobis omnibus mihi consortibus monimentum hoc, vt de redditibus Ecclesiæ quatuor partes fiant, quarum vna cedat Pontifici ad sustentationem. Altera presbyteris & Diaconis, & omni Clero. Tertia templorum & ecclesiarum reparationi. Quarta pauperibus, & infirmis, & peregrinis.

Hoc stante, de bonis iure seculari habitis, non magis tenetur Episcopus elemosinas facere, quam alius Princeps, aut Dominus secularis: quod ita non est de illis ecclesiasticis bonis; quia tenetur subuenire pauperibus iuxta posse suum.

Qualis autem debeat esse status Episcopi, & victus; attende Concil. Carthag. 3. can. 15. in hæc verba: Episcopus vilem supellectilem, (quod vulgo massaricia domus dicitur) mensam, & victum pauperem habeat, & dignitatis suæ authoritatem in fide, & vitæ meritis, quærat. Qui can. in Concil. Trident. sess. 25. cap. 1. renouatus est parum mutatis verbis, sic; exemplo patrum nostrorum in Concil. Carthag. non solum iubet, vt Episcopi modesta supellectili, & mensa, ac frugali victu contenti sint, verum etiam in reliquo vitæ genere, ac tota eius domo, caueant, ne quid appareat, quod à sancto hoc instituto sit alienum, & quod non simplicitatem, Dei zelum, ac vauitatem contemptum præferat.

Item, qualis esse debeat domus Episcopi audi Concil. Matisconen. 2. can. 13. dicens: volumus igitur quod Episcopalis domus, ad hoc instituta est, vt sine personarum acceptione omnes in hospitalitate recipiat, canes non habeat, ne fortè hi qui in ea miseriarum suarum leuamen habere confidunt, dum infestorum capum morsibus laniantur detrimentum versa vice suorum sustineant corporum. Hæc ego non intelligerem de canibus, qui animi gratia tenentur ad otium aliquando fugiendum. Custodienda est igitur domus seu Episcopalis habitatio, hymnis, non latraibus, operibus bonis, non morsibus venenosis. Vbi igitur Dei est assiduitas cantilenæ, monstrum est, & dedecoris nota, canes ibi, vel accipitres habitare. Hæc sunt Concilij verba. In can. autem. 2. prohibet vt nulla mulier ingredi permittatur in suo cubiculo absque restibus sub his verbis: vt nulla mulier in cubiculo Episcopi absq. duobus presbyteris, aut certè Diaconis ingredi permittatur. Hoc Concil. sub Pelagio Papa celebratum fuit. Et in Concil. Sardicen. sub Iulio Papa primo can. 15. præcipitur quod non liceat Episcopo à sua Ecclesia plus tribus hebdomadis abesse. Hæc omnia attendunt Episcopi.

Circa vero bona Ecclesiastica; non consanguineos, nec nepotes augere possunt; hoc enim nullo modo sibi licere Conc. supradicta docent, quamuis possint, si pauperes sint, mediocriter eis prouidere. Et hæc omnia etiam dicta, volunt de Cardinalibus esse intelligenda. Ex his fit vt Episcopi, licet testamentum condendi à Papa habeant facultatem, non possint aliter de bonis his disponere, quam in vita poterant. De hoc vide Nauar. cap. 25. numer. 119.

Insuper potest Episcopus vbicumque celebrare, & celebrari facere cum Altari portatili; vt in cap. fin. de prouileg.

uileg. lib. 6. & similiter tempore interdici celebrare potest, & celebrari facere, quod limita, vt in ca. quod nonnullas. de priuileg. scilicet, exclusis interdictis, submissa voce, inuis clausis, & campanis non pulsatis: & si ipse spiritualiter non sit interdictus, vel non fuerit causa interdicti.

Debet autem Episcopus dominicis diebus in Episcopali Ecclesia diuinis interesse officijs in qua Sacerdotali more præcipitur residere. qu. 1. & de consecr. distinct. 3. cap. 4. peruenit ad nos. Item cogendus est cum clericis suis apud Ecclesiam suam communiter habitare, vt ait Glos. 41. distinct. Episcopus vilem. Don Alphonus Hispaniarum Rex qui regnauit anno Domini 772. fuit primus qui ædificauit domos Episcoporum apud Ecclesias Cathedralis, vt Episcopi tam in æstate quam in hyeme interessent Diuinis Officijs, ne haberent excusationem de nimio calore in æstate, aut frigore in hyeme, quasi impotentes: quia sic non possunt se excusare. Ex his habes quare apud Ecclesias collegiatas sunt ædificata ac constructa claustra.

Amplius, Episcopus in aliena Ecclesia in vestibus Episcopalibus exercebit officium Sacerdotale non Episcopale, nisi inuitatus sit. 92. distinct. c. 4. & maior reuerentia exhibebitur ei quam simplici Sacerdoti, & hoc in memoriam dignitatis. ff. de decur. l. vltim.

Item, notandum est tantam esse dignitatem Episcopi quod cum iure illi necesse sit, ex priuilegio non tangit Euangelium, sed tantum à longè manus eleuat versus ipsum. extra. de iur. calu. c. vltim. quod iuramentum antiquitus dabatur in Ecclesia ante Sanctorum reliquias, quia cum maiori reuerentia præstatur vt constat ex D. Hieronym. cap. habemus. 229. 1. & D. Chrysostom. Homil. 15. ad populum. Et D. Gregor. Epistola. 79. lib. 7. cap. quæ de causa. 2. quæst. 5. & Euti-

chius Papa. ca. Episcopus. 3. §. quæst. 6.

Illud quoque animaduersione dignum, quod omnes Episcopi sunt æquales in iurisdictione, sub moderatione tamen Diui Petri, vel eius successoris, ad quem pertinet iurisdictionem limitare. Et ideo, si Episcopus confirmet vel ordinet non subditum, peccat, licet eius ordinatio teneat: quod non est de potestate Sacerdotis, qui si absolueret tentaret non subditum, non esset absolutus: & ita character Episcopi magis se extendit, quam character Sacerdotij.

Authoritas Episcoporum semiple-na est, authoritas vero Papæ plena: & ratio est quia Episcopi in partem sollicitudinis sunt vocati non in plenitudinem potestatis. 2. quæst. 6. qui se scit. Sed quantum ad ordinem omnis Episcopus est par Apostolico. & quantum etiam ad rationem consecrationis. 25. quæst. 1. loquitur in princ. & 21. ca. 2. vbi dicitur: ceteri vero Apostoli cum eodem Petro, pari consortio honorem & potestatem acceperunt ipsumque Principem eorum esse voluerunt: qui etiam iubente Domino in toto orbe dispersi Euangelium prædicauerunt. Petrus tamen fuit maior alijs Apostolis in administratione. 2. quæst. 7. puto. potest enim aliquis esse maior alio in ordine, sed tamen minor in administratione, vt Archipresbyter maior est Archidiacono. 25. distinct. per lectis. Demum quia Episcopi debent esse constantes, maturi, a tque prudentes & cõsilio pleni, vtuntur vestibus violaceis: iste enim color hanc habet significationem.

Nota etiã, quod fratres mendicantes ad Episcopatum alia sue prælaturas promoti prius se consecrari facientes quã suæ Religionis libros suos renuncient & resignent; sunt ipso iure suspensi per Clem. IV. in priuileg. prouidentia. suspensio. 23. Demum nota quod sub pedibus Episcoporum sternuntur tapeta varijs coloribus depicta & cõ-

texta eo quod mundana penitus pedibus calcare debeant. Et cum faciūt mistum vtuntur mendacio cum patua candela: literaliter propter magnitudinem: vel propter maiorem auctoritatem. Moraliter quia Episcopi vtuntur oculo alterius. Nā omnia videre nequeunt: & quia alij in narrando aliorum opera; multoties mentiūtur: Hinc est quod illud instrumentum vocatur mendacius. Quod verò ratio limitet, patet, quia etiam in meridie quando Sol valdè splendet vtuntur huiusmodi instrumento.

De Cardinali ac eius munere. Cap. 55.

Illos Cardinales nominamus (ait Card. de Turrecremata lib. 3. sum. de Eccl. cap. 8.) qui principaliter assistunt summo Pontifici in regimine, & administratione vniuersalis Ecclesie, cooperando, & labores cum illo sustinendo, & ipsi consulendo, vt in congregationibus omnium negotiorum manifestum est Romæ quibus nonnulli ex ipsis interfunt, & præsent.

Nomen Cardinalatus, sicut & hoc nomē Papa, nec tempore Christi, nec tempore Apostolorum fuit in vsu, sed longo tempore post eos. Quidam autem dicunt quod hoc nomen fuit illis impositum a Pontiano papa, qui vixit anno Domini 227. Alij verò tempore Siluestri caput esse in vsu hoc nomen Cardinalis, propter proprietatem officij a Christo instituti. Quod nomē, & officium, ab Anna Samuelis matre pronuntiatum fuit 1. Reg. 2. Domini enim sunt cardines, terræ & posuit super eos orbem. In his enim verbis tria ostendit. Primò, eorum institutionē, nempe, quia Domini sunt, hoc est, constituti a Domino. Secundò, eorum dignitatem describit, quando dicit, cardines terræ, eo quod Romanæ Ecclesie, deseruiunt, quæ, Ecclesia est ca-

put, & cardo omnium Ecclesiarum; vt ait Anacleus, & recitatur in cap. Sacro sancta. 12. dist. Vel, ideo dicuntur cardines terræ, quod sicut ostium in cardine vertitur, & per eum regitur, ita cōsilio & assensu cardinalium Summus Pontifex regit Ecclesiam vniuersalem. Et sicut Cardo inhæret firmiter ostio; sic Cardinales Christo, qui est ostium, vel, dicuntur Cardinales, a cardine; quia sicut in cardine regitur ostium, ita per istos debet in Ecclesia regi officium: vnde etiam dicuntur Cardinales, quia per eos regitur vniuersalis Ecclesia. Glos. in lib. 1. decret. c. ministerium. Tertio, describit vniuersitatem auctoritatis eorū, quando dicit, & posuit super eos orbem. Nam alij prælati sunt in partem sollicitudinis; vt habetur 2. qu. 6. Isti verò Cardinales, in adiutorium gubernationis totius orbis, & in plenitudinem potestatis, & propter hoc dicuntur esse in plenitudine potestatis. Ex institutione Nicolai 2. anno Domini 1059. ad illas solum spectat eligere Summum Pontificem. Status, & officium Cardinalium fuit figuratum in veteri testamento per seniores quos Moyses elegit in adiutorium regiminis populi Israel, & in Sacerdotibus leuitici generis, vt habetur Deuter. 17. Si difficile & ambiguum iudicium apud te esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem, & causam & causam, lepram, & non lepram, & iudicium videris intra portas tuas verba variari, surge & ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus, venies & ad Sacerdotes leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore ab eis, qui indicabit tibi iudicij veritatem. Et facies quodcumque dixerint qui præsent loco quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. q. d. ambigua sententia ad summos iudices est deserenda.

da. *Quem* tex. *Innoc.* 3. (vt habetur in cap. per venerabilem *Extr.* qui *Filij* sunt legitimi:) sic exponit: sanè cum *Deuter.* lex secundo interpretetur, ex vi vocabuli comprobatur, vt quod sibi decernitur in nouo test. debeat obseruari. Locus enim quem elegit Dominus, Apostolica sedes esse cognoscitur, cum enim *Petrus* fugiens; vt urbem exiisset, volens cum Dominus ad locum quem elegerat reuocare, interrogatus ab eo, *Domine* quo vadis? *Respon.* Venio Romam iterum crucifigi; quod intelligens pro se dictum, ad locum ipsum protinusest reuersus. Sunt autè *Sacerdotes* leuitici generis fratres nostri, qui nobis iure leuit. in executione *Sacerdotalis* officij coadiutores existunt. Postmodum idè status & officium fuit a Domino nostro *Iesu Christo*, (si non sub hoc nomine *Cardinalatus*) institutum, & fundatur eius institutio super illud *Luc.* 6. elegit 12. (nempe ad sustinendum secum) quos *Apostolos* nominauit. Isti ergo principaliter attulerunt Christo, atque cum eo sustinuerunt labores: vnde ait illis; *Luc.* 22. Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, vnde & *Thomas* dixit; *Io.* 11. Eamus & nos & moriamur cum illo. Et *Christus*; & ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus, regnum: vt edatis & bibatis super mensam in regno meo & sedeat super thronos iudicantes 12. tribus *Israel*: hoc est vniuersitatè *hædæum*. Ex præhabitis apparet statum *Cardinalium* institutum fuisse ante *Sacerdotium*: quia *Sacerdotium* nõ fuit institutum nisi in vltima cæna, sed status *Cardinalium* longo tempore ante cænam, nempe in electione 12. *Apostolorum*. Amplius status *Cardinalium* fuit institutus ante statum *pastoralem*, qui fuit institutus post resurrectionem, quando *Christus* dixit *Petro*, *Io.* 21. *Pasce* oues meas. Et quamuis potestas clauumante *Christi* passionem pro-

missa fuerit, non tamen fuit data, sed tantum promissa, & supposita auctoritate *Ecclesiæ* quæ data fuit *Petro* post resurrectionem, & sub eius potestate ac iurisdictione & limitatione alijs *Apostolis*, cum dixit: *Euntes* in mundum vniuersum *Mar.* vltim. post ergo diuisionem *Apostolorum* *Diuo* *Petro* eos mittente, prædicta verba *Christi* promissoria, quæ recitantur *Mat.* 16. & 18. habuerunt effectum.

Amplius satis clarum est ex historijs quod post diuisionem & dispersionem *Apostolorum* *Diuus* *Petrus* habuit aliquos adiutores lateri suo assistentes in iudicio maiorum causarum, & regimine vniuersalis *Ecclesiæ*, & hi fuerunt *Linus*, *Cletus*, & *Clemens*, qui omnes fuerunt eius successores vnus & item alter. Et *Linus* qui fuit primus Successor elegit duodecim *Episcopos*, & octodecim *præsbyteros* sibi assistentes & coadiutores. *Cletus* deinde ei succedens, fertur instituisse vigintiquinque titulos. *Anacletus* qui successit *D. Clementi* septem *Diaconos* *Cardinales* in *Urbe* instituit: vt ait *Godefredus Viterbiensis*. Constat ergo de officio *Cardinalatus*, licet non ita aperte de nomine sit manifestum: quod neque curandum cum sit incertum. Notandum etiam est secundum *Viguet.* cap. 17. ver. 11. quod *Domini* *Cardinales* sunt successores *Apostolorum*. Ad cuius euidentiam sciendũ est, quod *Apostoli* postunt tripliciter considerari. Primò secundum quod *Christo* principaliter ante passionem assisterunt. Secundò, pro vt ante diuisionem eorum in insidum vniuersum *Diuo* *Petro* vices *Christi* gerenti assistebant in administratione totius *Ecclesiæ* vniuersalis. Tertiò, pro vt post dispersionè ad prædicandum singulis singulas prouincias in sortem prædicationis acceperunt. Secundum primam & secundam considerationem, *Cardinales* succedunt *Apostolis*, & repræsentant *Apostolorum* statum, in hoc

hoc quod sunt principales assistentes i. si Pontifici Vicario Christi. Sicut & Apostoli Christo. Et post ascensionem Christi ante dispersionem assistebant Petro Christi Vicario, vt patet in Actibus Apostolorum. vbi dum Petrus verba faciebat, omnes tacebant. Quantū ad tertiam considerationem, representantur per Episcopos quid dicuntur esse Apostolorum successores; vt habetur in cap. in nouo. 21. distin. Cum autem status importet obligationem perpetuam ad ea quæ sunt perfectionis, cum aliqua solemnitate, consequens est quod Cardinales sint in statu perfectionis. Obligant enim se ex dilectione Dei ad perpetuo defendendum fidem Catholicam, & religionem Christianam vsque ad sanguinis effusionem, cum eorum & totius Ecclesie principe. In cuius rei euidentis testimonium capello rubeo quasi professionis habitu seu signaculo (præstito iuramento ipsi Summo Pontif. aut eius legato: maxime de fidelis assistentia in regimine vniuersalis Ecclesie) publicè & solemniter insigniuntur.

Ex dictis patet primo quod non est de necessitate status & officij Cardinalatus quod Cardinales sit Episcopus, imò nec presbyter, cum Apostoli, prius fuerint Cardinales quam Sacerdotes, aut Episcopi. Secundo patet quod status Cardinalium præstat & honorari debet præ alijs post Summum Pontificem, cum sint in culmine dignitatis, & de corpore peculiaris Concilij Pontificis. Vnde D. Aug. Scribens ad D. Hieronymum presbyterum Cardinalem, (vt recitat capit. quamquam 2. q. 7.) dicit: quamquam secundum vocabula quæ vsus obrinuit, & Episcopus sit presbytero maior, scilicet, ordine: Aug. tamen Hieronymo minor est, administratione & dignitate. Culmen & sublimitas dignitatis Cardinalium super Episcopos & Archiepiscopos apparet ex potestate eligendi summum Pontif. cuius e-

lectio ad solos Cardinales spectat; vt habetur in cap. vbi periculum, de elect. lib. 6. & lect. secundum antiqua iura concessum esset ab Ecclesia Romanis ius eligendi Summum Pontificem, vt habetur in cap. Ludouicus 63. dist. quodam etiam tempore concessum fuit ab Adriano Papa in Synodo tale ius eligendi, vel saltem, requisito & assensu Imperatoris, eo quod tunc Imperatoris iuabatur Ecclesiam contra hæreticos & schismaticos, vt habetur in historia Ecclesiastica, & recitatur in cap. Adrianus 63. distin. Verū, quia postmodum Romani Imperatores abutébatur tali privilegio, vt habetur in cap. quia Sancta Roma Ecclesia. 6. verum. & cap. cum Adrianus. 63. dist. ideo illa concessio reuocata fuit. nam ad Summum Pontif. De fratrum consilio pertinet de huiusmodi electione ordinare, & futuris scandalis providere. Ideo circa electionem Summi Pontificis decretum fuit vt habetur in dicto cap. vbi periculum de elect. lib. 6. idicentis: Hoc sacro concilio approbante statimus, vt si eundi Pontificem in ciuitate, in qua sua curia residebat diem claudere contingat extremum: Cardinales qui fuerint in ciuitate, & c. vbi aperte patet electionem ad ipsas pertinere. Ibi etiam habetur & modus & forma eligendi Summum Pontif. Sed quid agendum si Cardinales omnes essent mortui ad quem spectabit electio Papæ. Host. Refert duas opiniones. Quidam dicunt quod ad clerum Romanum, ar. in c. in nomine Domini. Alij dicunt quod ad Concilium generale sicut pertinebat de iure antiquo. 79. dist. quasi per totum. Hostien. ait: quod prima opinio est tutior, secunda veridior. Nam difficile est congregare Cōcilium. Si autem mortui sunt omnes præter duos, illi poterunt eligere, & vnus poterit eligere alium, dummodo alius consentiat electioni suæ. Si verò vnus solus remansit ille habe-

habet electionem, iuxta no. in cap. gratum, non tamen poterit eligere seipsum, vt in cap. per nostras, de iu. pat. purarem tamen (ait Panor.) quod iste nomine totius collegij poterit dare hanc potestatem alteri, & ille tamquam compromissarius poterit eligere istum, seclusa tamen omni fraude & ambitione.

Cardinales a sanctissimo appellantur fratres, vt patet in Extrau. lo. 22. tit. 3. de præbend. & dignita. & Glos. ibid. Vbi ait: collige hic quod cum Papa de Cardinalibus loquitur, indefinitè vel promiscuè appellat eos omnes, fratres. ibid. Paulo superius nomen ponit Cardinalium priuilegia. In sede vacante non sunt sine capite, licet sit mortuus Papa, quia tunc pro capite habent ipsum Christum. Glos. in 6. lib. 5. tit. 3. & aliter sentire erroneum est.

Tanta est præminetia & dignitas Cardinalium quod notat Panor. in de testamentis & vltimis voluntatibus. c. cum esses. quod requiruntur 82. testes quando agitur contra Episcopum cardinalem, vt habetur in c. præsul. intellige tamen tex. illum, quando testes non sunt omni exceptione maiores: Secus autem si essent laudibilis vitæ, quia tunc sufficerent duos testes, vt dic. Gratian. in c. fi. Eadem causa. & qu. Quot autem requiruntur ad accusandum Episcopum, & Sacerdotem, vide. 2. q. 5. præsul.

Amplius licet tanta sit dignitas & authoritas Cardinalium, tamen mortuo Papa, licet possint creare Papam, non possunt creare Cardinalem, vt not. Hostien. in c. licet. contra Hug. 79. dist. nullus. Et notat etiam Glos. in tit. 3. de elect. & elect. potestatem, contra prædictum Hug.

Hæc est altera Cardinalium dignitas, quod Cardinalis qui bene notus, est in aliqua prouincia credendum esset sine literis: maximè cum non contingat Cardinalem vniquam abesse

nisi legationis causa: Ioan. & Glos. distin. 97. §. nihilominus. quod de alijs aliter dicendum esset.

Nota secundum Glos. in Extra. tit. 3. de præben. & dignitatibus cap. 1. §. seruiendo. Cardinales dici seruitores Ecclesiæ: nec mirum cum & Papa seruire ei dicatur, quare se seruum appellat: & Imperator seruum vltimum Ecclesiæ se vocat. C. de offi. præfer. præ. l. quos gratias. §. 1. cupiens Dei Ecclesiæ seruitium adimplere. Ead. l. §. hoc etiam. Ordo enim seruiendi est in humana creatura, vt inferior superiori deseruiat, aliter enim vniuersitas nulla poterit ratione subsistere, nisi ex diuersitate graduum ordo diuersitatem in ea seruaret. 89. dist. ca. ad hoc. & quia Cardinales debent esse parati defendere Ecclesiam vsque ad sanguinis effusionem (vt diximus) hinc est quod vtuntur vestibus rubeis. Innocentius Papa 4. Genuensis fuit primus qui dedit Cardinalibus capellum rubeum & Paulus 2. vestes rubeas more Procuratorum Venetorum; qui & ipse fuit Venetus.

De Imperatore ac eius munere. Cap. 54.

DICTO de Cardinali antequam accedamus ad tractandum de Summo Pontifice, nonnulla sunt dicenda de Imperatore. Imperator autem præest omnibus principibus secularibus dignitate a omnes eorum causa ad ipsum pertinent si aliqua egent discussione: inferior tamen est Episcopo glos. in dist. 10. cap. 3. §. submitte. Imperatores autem a Iulio Cesare originem traxerunt: hinc est quod omnes dicuntur Cæsares.

Imperator triplici coronatur corona, vt notat Glos. in Clemen. lib. 2. de iure iurando ver. vestigijs. non tamen vtitur regno eum tribus coronis vt facit Summus Pontif. x. Prima est ferrea, quam recipit ab Archiepiscopo

po Colon. in Aquisgrano eiusdem diœcesis: ferrum autem fortitudinem designat, qua vincere debet rebelles, & infideles conculcare. Secunda est argentea, quam ingressus Italiam recipit a Mediolanensi Archiepiscopo in villa Modicen. eiusdem diœcesis: tamen Henricus recepit illam Mediolani, in Ecclesia Sancti Ambrosij: Argentum autem quod designat mundiciam, & charitatem, significat ipsum principem talem esse debere. Vel significat sapientiam & prudentiam propter sonum & claritatem. Tertia est de puro auro qua coronatur per Papam in Ecclesia sancti Petri ad altare sancti Mauricij; & designat quod aurum, quod omnibus metallis est excellentius, ipsum Imperatorem alijs regibus & principibus in potentatu & iustitia excellentiorem esse debere. Vel significat benignitatem. Sic olim in his tribus metallis dabatur tributum Romanis. Hæc triplex corona triplici catmine adnotatur in Glos.

Ferrea Romani gestant diademata Reges.

Est argentea post hæc his oblata corona.

Hinc aurum capiti fuluum datur Imperiali.

Qui quidem Imperator non ita de facili deponitur. Nec est similis depositioni clericorum, qui pro quolibet magno peccato deponi possunt 81. distin. c. 1. quia ubi maius scandalum & periculum timeret agendum est benignius. 50. dist. vt constitueretur. Deponitur tamen pro quolibet peccato, si est incorrigibilis 15. q. 6. Alius.

Ipse Imperator est Ecclesiæ filius: & imperium diuinitus consequutus est 96. dist. ca. 10. a solo enim Deo & non a Papa habet imperium. Et verus Imperator est iste noster non autem Constantinopolitanus vt quidam asserunt. Glos. 96. dist. diuinitus. nam

Ecclesia Romana trāstulit imperium vt patet ibidem.

Imperium prius Francorum fuisse legitur, sed postea Theutonici virtutibus promeruerunt imperium. 28. q. 1. §. Ex his. in quos hodie translatum est imperium. Extra. de elect. venerabilem. & 15. quaest. 6. cap. 3. Sed dicit quis quare electores sunt de Alemania, & quis eos instituit? Respon. quod Papa hos elegit: nam sicut Papa potest eligere Imperatorem (non vt singularis persona, sed vt successor Petri & vicarius Christi) ita potuit electores Imperatoris instituire, & institutos mutare ex rationabili causa. 28. qu. 2. §. Ex his. Sic etiam Imperatorem electum potest non confirmare, & confirmatum deponere. 96. distinct. duo, & c. Si Imperator. Item, facta Pontificum iudicare non debet, dist. 96. cap. 8. in Scripturis. Nam debent pontificibus subesse non preesse, Eadem dist. c. 9. Si Imperator.

Nota quod Gregor. 5. tempore Othonis Imperatoris conuocatis & requisitis principalibus Alemanis sepre instituit officiales ipsius curiæ imperialis, quatuor laicos, scilicet, Regem Boemix, Ducem Saxonia, Comitum Palatinum, & Marchionem Brandenburgensem, & tres clericos, scilicet, Archiepiscopum Maguntin. Coloniens. & Treuerensem. Causa autem quare de Alemania solum predicti electores sunt assumpti communiter, triplex assignatur. Vna fuit, quia de Alemania fuerunt illi Principes qui liberauerunt Ecclesiam de seruitute Longobardorum & ipsorum Romanorum. Secunda, fuit deuotio illius populi ad sanctos Apostolos quod apparet in eorum continua peregrinatione ad visitandum Ecclesias ipsorum Apostolorum. Tertia, fuit voluntas Gregor. 5. qui de Theutonico fuit natus, & Othonis consanguineus. Sicut autem Romani ante Christi Aduentum quia fuerunt patriæ zelotes, Re-

publi-

publica amatores, & legis & iustitiae reseruatores, ideo inapertum in toto orbe obtinere meruerunt, vt habetur ex 1. Macab. & per Aug. 5. de ciu. cap. 2. ita postmodum cum obscuratum fuit aurum, mutatus color optimus, & armis contrarijs ad virtutes fuerunt armati, merito tam imperium quam eligēdi Imperatore potestatem perdidērunt: quamuis Imperator dicatur Rex Romanorum. Hæc Aug. de Anch. & sicut ab Apostolica Sede hoc illis est concessum, ita cum expeditet utilitati & paci Christianitatis posset immutari extra. de elec. cap. venerabilem. Nec hoc esset leuitati ascribendum; Vnde scribitur Hester. 16. prouidendum est paci omnium prouinciarum, nec debetis putare, si diuersa iubeamus ex animi nostri venire leuitate, sed pro qualitate & necessitate temporum, vt Reipub. poscit utilitas ferre sententiam.

Imperator dicitur Augustus, quia illius propositi debet esse, quod augeat sic & filius potest dici Augustus, quia & hoc propositum debet habere, cum habebit Imperium. Et dicuntur Augusti filij Imperatorum, quia speratur quod sint futuri Imperatores, & quasi per augurium hoc speratur. Glos. in distinct. 63. capit. 2. ver. Augustos.

Imperator non debet esse nisi vnus: & si legantur aliquādo duo: dic quod erant duæ personæ, sed tamen erat loco vnus. Vel fortè vnus habuit dignitatem, alter vero administrationem. Glos. in 21. distinct. cap. 7. ver. Diocletiani.

Imperatores multa perdidērunt priuilegia: partim quia renuntiauerunt: partim vero propter abusum: partim vero, quia aliqua illis fuerunt concessa ex causa, ideo cessante illa, cessauit effectus. Glos. in 63. distinct. cap. 23. ver. affici.

Imperator autem cum sit filius Ecclesie inferior est Episcopo, Glos. in

10. dist. cap. 3. ver. submittere. Et excommunicari potest ab ipso, vt innuitur. 63. dist. Valentinianus. ver. submittamus. Et 18. distinct. quoniam quidem. Dicunt quidam quod debet habere ordinē Subdiaconatus, quod non est verum, quia habet characterem militarem, 1. quæst. 1. quod quidam. Gerit tamen officiū Subdiaconi cum ministrat Episcopo.

Amplius Imperator non dicitur nisi corona suscepta: ita Glos. in decr. Innocen. tamen ibidem ait: quod si non possit recipere coronam in loco debito, nihilominus autoritatē administrandi recipere potest ab ipso Archiepiscopo Colonien. ad quem spectat: vel ex ipsa electione habet illam secundum Eund. vt refert Hostien. de ver. signific. super quibusdam, quod vidit in Alemania per Principes iudicari, quod Rex Romanorum post electionem concordem habeat omnem potestatem, quam Imperator, & quod vnctio nihil addit. Et facit quod not. Ioan. 93. dist. legimus.

Imperator non potest iura Pontificis, nec Pontifex iura regia vsurpare. 96. dist. cum ad verum. vbi Pontifex reprehendit Michaelē Imperatorem qui præcepit vt Ignatius Patriarcha Constantinopolitanus deponeretur: dicit quod nec facere potuit, nec debuit: quia in veteri testamento eadem persona Rex erat & Sacerdos, & temporalia simul cum spiritualibus administrabat. Sed postquam Christus venit in Mundum, præcepit vt Rex tantum terrenis præfideret: Pontifex vero cælestia dispensaret: ne propter superbiam vtriusque dignitatis alteruter superbiret: sed sibiuicem (si necesse fuerit) auxilium præbeant. Ergo cum istæ duæ potestates sint diuine, constat, quod Imperator non habet gladium à Papa vt in ead. distinct. in scripturis, & cap. duo. immo & hic quoque, scilicet, in c. arg. quod Imperator consequutus est Imperium diuinitus,

nitus. & c. si Imperator. & 93. distinct. legimus. Christus tamen quaedam gessit ut Imperator, quaedam ut Rex, & quaedam ut Sacerdos. Ut Imperator cum eiecit de templo vendentes & ementes. s. 2. quest. 7. accusatio. Ut Rex, cum coronam de spinis gessit in capite: quod est signum regni. 12. quest. 1. duo. Ut Sacerdos, quando seipsum obtulit in ara Crucis pro Sacrificio. Et hoc ideo utrumque gessit officium Sacerdotis & Imperatoris per se, ut notaret quod ex eodem fonte processerunt. 11. distinct. clericos. in fin. nam dicitur lex quod summa nobis dona à Deo concessa sunt, scilicet, Sacerdotium & Imperium. in authen. quando seipsum obtulit Episcopus. in prim. coll. 1. inde patet quod Christus humilitate sua omnes erexit: & ne demergamus in Infernum per superbiam noluit omnes omnia officia habere: quia tunc si omnia officia haberemus, superbiremus.

Amplius non potest Imperator punire Clericos delinquentes, quod idem Pontifex ostendit ibidem cap. seq. non esse faciendum immo debet potius illos defendere, & peccatum eorum celare: quod probat duobus exemplis Constantini, scilicet, qui combussit crimina scripta Episcoporum, & exemplis filiorum Noë, scilicet, Sem, & Iaphet, qui verenda patris operuerunt: & precipue de peccatis occultis: quia talia non habent vindictam: & sic solent contrarium illud 83. distinct. cap. 3. illud autem in manifestis in quibus etiam non deberet eum prodere, ut no. 2. q. 1. si peccauerit.

Episcopi ergo cum sint patres, principibus & regibus ac Imperatoribus non sunt subijcendi ut patet etiam ex Gregor. 7. ad Helmanum Metensem Episcopum, ubi hoc idem probat duobus similibus, scilicet, filij, qui insani reputantur si velint sibi patrem & magistrum subjugare. ead. distinct. quis dubitet. & 21. distinct. nolite. Sic in authen. de nup. §. si vero. coll. 4. ubi dicit,

quod erubescit lex filios esse correctores patrum. Si tamen pater eaderet in furorem filius daretur tutor ut eum regeret. ff. de tuto. & eua. da. ab his. l. his qui. 6. quest. 1. oues. & capit. Sacerdotes.

Item, quia Anastasius Imperator contendebat cum Gelasio Papa de præminencia vnius ad alterum, & de præminencia dignitatum, Gelasius ostendit in ead. distinct. duo sunt. Quod auctoritas Pontificalis longe maior est, quam cuius imperiale. Et hoc probat duabus rationibus. Prima ratio est, quia Papa de anima Imperatoris, & aliorum, redditus est rationem. Secunda est, quia colla Regum & Principum submittantur. genibus Sacerdotum. Et hoc probat duobus exemplis, scilicet, Innocentij, & Ambrosij: qui vntus Archiduum, & alter Theodosium propter suos excessus excommunicauerunt. Zacharius quoque Papa regem Francorum deposuit, & in locum eius Pipinum substituit, ut in 15. quest. 6. alius. Item Imperator quia volebat iudicare de causis clericorum, Papa probat quod ipse facere non debet: quia ipse filius est. Ecclesie non presul: & quia Deus voluit seculi Principes si fideles sunt, esse Ecclesie subiectos. Si vero contra hanc Dei dispositionem facere voluerit Imperator tanquam ingratos prodat potestatem, quam ab ipso est consecutus, ut ead. distinct. 96. Si Imperator. immo ex Glof. ibid. habetur, quod antequam esset aliqua constitutio; etiam Clerici non erant de iurisdictione seculari, vnde omnes constitutiones, quæ emanauerunt, quod clerici non sint iudicandi, nisi iuris declaratio, & c. Ioan. Et ideo Marcellus Papa Maxentio dixit: distinct. 96. cap. 16. Boni Principes, ac Religiosi est, Ecclesie contritas atque confusas restaurare, motus adificare, & Dei Sacerdotes honorare, & c. Papa, ait D. Thom. libr. de regimine Principum, dum coronat Imperatorem, pede

sinistro

sinistro coronat, in signum subiectionis.

Quod autem Imperator aliquando pingitur cum duplici corona, hoc initium duxit à Guilieno rege Sicilię, qui ab Adriano IV. coronatus fuit vtriusque regni, scilicet, vltra citraque Farum, tempore Cōradi, & Federici primi. ex Plat. in vita Adriani IV. ita nūc Boemorum & Vngarorum.

Corona Imperatoris decoratur lapidibus pretiosis, & hoc sumpsit initium à Constantino Magno, nam antea utebantur tantum corona laurea, quę arbor dicata dicebatur Apolini: Constantinus vt Christianus, & cognoscens etiam se gerere personam Christi in suo officio, ne videretur se velle sequi idolatrarum superstitiones vsus fuit corona gemmis ornata, non ignorans scripturam de Christo dicentem Psalm. 20. posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso.

De Summo Pontifice, ac eius electione, & qualitatibus. Cap. 55.

IVs autem eligendi aliquem in Summum Pontificem a Christo domino nostro deriuatum est. Ipse enim Christus primum denominatione successorem instituit, nempe Petrum, dicens illi: pasce oues meas. Ioan. 21. & ea ratione Petrus nominauit etiā Clementem in successorem sibi: quod tamen ita creditur si a Senatu Ecclesię Romanę admitteretur. Senatus autem Romanę Ecclesię à Beato Petro diuina inspiratione institutus est; cum quo omnia ardua negotia Ecclesię explicaret, ac referret: videlicet collegium 24. Senatorum, ex presbyteris & Diaconibus Romanę Vrbs, instar 24. senjorum, quos Agnus Dei Christus & Saluator noster in Apocal. Ioa. ca. 4. astantes habere perhibetur. Hoc itaque Petrus loco assistentium Apostolorum post eorū per orbem diuisionem elegerat ac designarat, atque cō-

filiarios Romanę Ecclesię coadiutoresque atque Romani Pontificis electores instituit. Patres autem cognoscentes huiusmodi denominationis formam grauius in futurum Ecclesię posse nocere, non Clementem, sed Linum elegerunt, & illum post Petrum præfesse Pontificatui voluerunt, licet Clemens postea fuerit electus post Linum, & Clerum. Hos itaque patres tempore Siluestri Papę primi Sanctę Romanę Ecclesię Cardinales sunt appellati: qui tot sunt quot Summo Pontif. placet: licet numerus præcisus dicatur esse 72. loco 72. Discipulorum Christi. Hęc ex cæremionali antiquo libr. 1. capit. 2. qui quidem Cardinales vtuntur vestimentis rubeis nunc: vt, supra ostensum est.

Papa vtitur vestimentis A'bis, quia sponsus Ecclesię, quę à Christo Virgo electa est. 2. Cor. 11. Respondi enim vos vni viro Virginem castam exhibere Christo: vbi patet quod Diu. Paulus nominat Ecclesiam Virginē. Vide Diu. Thom. super hunc locum. Episcopi autem vtuntur tantum gallesis viridi coloris propter spem, quā semper debent habere circa cælestia; fertur enim in capite. Crux quę portatur ante Pontificem significat quod iugem ac assiduam memoriam passionis Christi debet habere. Eadem est ratio de Archiepiscopis.

Nota tamen quod illa Crux Summi Pontificis, est ex triplicibus brachijs respicientibus ex obliquo: & ratio esse potest (saluo semper meliori iudicio,) quia amplioiorem habet dignitatem, quam Archiepiscopi. Nam Crux Christi significat eius dignitatem, vt patet ex D. Paulo. ad Philip. 2. Humiliauit semetipsum vsque ad mortem, mortem autem Crucis: propter quod & Deus exaltauit illum: & dedit illi nomen quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernoiu. & Abacuc. 3. cornua in manibus eius.

cornua, idest, fortitudo, potentia, & regnum in manibus Christi: hoc regnū erat crux, quia regnauit a ligno. Et Christus ipse, vt significaret hanc dignitatem, & hoc regnum auferre a Iudæis; dedit illam Cyrenæo Gentili in sua passione, qui in nomine totius Gentilitatis, post Christum illam portauit: vt patet Math. 27. Marc. 15. & Luc. 23.

Item, triplicibus brachijs crux summi Pontificis est decorata, quia habet potestatem super omni dignitatem, que designatur per numerū ternariū: & præcipuè super Archiepiscopos, Episcopos, & Sacerdotes: hæ autem tres dignitates, sunt potissimè in Ecclesia. Illa verò Archiepiscopi duplicibus brachijs ex obliquo respicientibus, tantum quia habent potestatem super Episcopos, & Sacerdotes. Solū Episcopi autem si deferunt crucē ante se, vt faciunt legati, est simplex. Vel. Si fiat quod deferatur propter memoriam passionis Christi, id significabat, quod maiori assiduitate debet cogitare ac se occupare circa passionem Christi Summus Pontifex, quam Archiepiscopus, & Archiepiscopus quā Episcopus, & Episcopus quam simplex Sacerdos. Hinc est quod propter hanc causam, aliqui religiosi deferunt crucē, scilicet, Cruciferi in manibus; clerici verò nonnulli regulares, qui Infirmarij nuncupantur, super vestes crucē portant. Vel ideo huiusmodi crux Pontificis est multiplicibus brachijs, ad modum triplicis crucis, quia status, vel potestas Summi Pontif. est plena crucibus. Vnde ad hoc clarius significandum summus Patriarcha Æthiopiæ, qui vulgò Prete Gianni, dicitur, vna cum cruce (quæ est lignea sed aurea), portatur quoque vas aureum plenum vino, ad notandum id quod legitur de Christo Mar. 23 nempe quod dederunt ei bibere vinum cæselle mixtum. Item, antefertur crux vt Pontifex non vereatur se crucifixū

sequi in omnibus suis actionibus. Giā (ait Io. Boem. de moribus Gentium) vult dicere potestates dignitates omnium Sacerdotum: sunt in potestate sua, quia habuit hanc auctoritatem a summo Pontif. Rom. tamen ipse non est Sacerdos, nec habet aliquam dignitatem Sacerdotalem. Cum autem principis vel prælati sui exeunt de domo, præit crux, vna cum vase aureo pleno terræ: vt videndo vas plenum terræ, cognoscantur se mortales, & videndo crucem recordentur passionis Christi.

Ex his & alijs autoritatibus patet primatum Petri, diuini iuris esse: nā in illo loco citato pascit oves, ita ait Chrysost. Christus Ecclesiæ primatū gubernationemque Petro per vnitatem mundum tradidit, quodque omnium est sublimius, ostendit eum nobis ad dominum maiorem, ego autem rogatus ui pro te vt non deficiat fides tua, & tu aliquādo conuersus, confirma fratres tuos. Et Epiphanius contra Allogos ait, Deus, qui nouit vocationes cordium, & scit qui dignus sit primo loco locari, elegit Petrum vt esset dux suorum discipulorum. De successore autem Petri sic ait Aug. contra Epist. Parmen. lib. 1. cap. 2. Sedenti in cathedra Ecclesiæ Romanæ, totus orbis Christianus in transmarinis & longè remotis terris subiectus est, & Ambros. lib. 2. de vocatione gentium, ait: Roma habet apostolici Sacerdotij principatum: & D. Cypria. in tractatu de simplicitate prælatorum, & Epistola, 3. lib. 1. ait: quamuis Apostolus omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat, sicut me tui sit Pater & ego mitto vos: accipite Spiritum sanctum: Si cui remiseritis peccata remittuntur illi: si cui tenueritis tenebuntur: tamen vt vnitatem manifestaret, vnitatis eiusdem originem

nem ab vno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erunt vtrique & ceteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi, & honoris, & potestatis, sed exordium ab vnitatem proficiscitur, vt Ecclesia vna monstraretur. Et post pauca. Quam vnitatem firmiter tenere & vindicare debemus, maximè Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus, vt Episcopatum quoque ipsum vnum atque indiuisum probemus. hæc ille. In summa, canones passim prohibent ceteros Episcopos vocatos esse in partem sollicitudinis, solum] vero Romanum Pontif. in plenitudinem potestatis, quod dispensatione diuina cunctarum Ecclesiarum curam gerat capit. cuncta per mundum. 9. quæst. 3. & vt vnitatis & disciplinæ conferuandæ gratia primatus Romani Pontif. necessario statuendus est: ita & Episcopos gentium singularum scire conuenit, quis inter eos primus habeatur: quem velut caput existiment, vt nihil amplius præter conscientiam eius gerant, quam illa sola singuli, quæ parochiæ propriæ, & villis quæ sub ea sunt, competunt. Sed nec ille præter omnium conscientiam faciat aliquid in eorum parochijs. Sic enim vnanimis erit, & glorificabitur Deus per Christum in Spiritu sancto, quem admodum can. 35. Apostolorum habet.

Pro hac autem dignitate primo notandum, secundum Card. Monilian. de Sacramento ordinis capit. 57. quod quædam sunt necessaria ad simpliciter esse Papam, quædam ad bene esse solum, quæ talia sunt, vt illis seclusis Papa esse possit, sed non bonus Papa: & hæc sunt scientia rerum diuinarum, prudentia rerum gerendarum, charitas feruentissima, & id genus. Ad vero esse Papam simpliciter necessaria sunt duo: quorum primum est solum necessarium ad fieri: & hoc est voluntas ipsius electi, per quam consentit ele-

ctioni de se factæ: ipso enim inuito nõ potest fieri Papa. Postquam tamen semel consensus electioni iam eius voluntas non est necessaria ad esse Papam: quia & si eum pœniteat voluntatis præteritæ & nolit esse Papa, & renunciet papatui, nihilominus adhuc est Papa, quousque ab his, quibus cõpetit, sit eius renunciatio accepta. c. 1. de renunciat. libr. 6. Et ratio est, quia, quilibet & si possit renũciare iuri suo, non tamen alterius. Ecclesia autem eligens. N. nullum adhuc ius habet in eo, quousque cõsentiat. Postquam autem consensus electioni de se factæ: sicut ipse acquisiuit ius super Ecclesiam ad regendum eam: ita illa acquisiuit ius super ipsum, vt ab illo petere possit doctrinam, & alia, quæ ex officio Papali tenetur tribuere Ecclesiæ. Est enim mutuus contractus inter electores, & electum initus, quo mutuo se inuicem obligarunt: electus ad reddendum Ecclesiæ debitum pastoralis officij; Ecclesia vero ad debitam obedientiam illi exhibendam. Et hinc euenit, vt cum primo electus est quis in Summum Pontificem, possit renunciare electioni de se factæ: quia tunc soli renunciaret iuri suo. Cum autem semel iam consensus electioni, & factus est Papa: tunc iam non potest sine Ecclesiæ consensu Papatui renunciare.

Consecratur autem ex institutione Marci. 1. ab Episcopo ostiensi: qui vixit anno Domini 338.

Quatuor autem leguntur eidem: renunciaffe: Clemens primus, propter causam iustam, ne videlicet in Ecclesia, Pontifices eligerent sibi successorem. Cyprianus, qui se associuit martyrio vnde decem milium Virginum. Marcellus, qui renunciavit in Concilio propter idololatricam operationem. Et Cælestinus, qui cessit ex humilitate, propterea quod indignum se reputauit tali honore. Et credendum est quod in manu Cardinalium

nalium: qui in omnibus, quæ ad Papam spectant, repræsentant vices Ecclesiæ, saltem postquam electi consenserunt electioni de se factæ ob causas supradictas. Ex quibus patet, quod voluntas electi in Papam licet sit necessaria ad fieri Papam, non tamen est necessaria ad Papatus conseruationem: quia inuitus potest esse Papa.

Alterum est necessarium ad esse Papam in fieri, & in facto esse, & hoc est fides. Nec loquor de fide formata, quæ per dilectionem operatur, ad Galat. 5. Cum existens in mortali possit in Papam eligi: alioquin incideretur in errorem Vualdensium, & Io: Husi, dicentium: omnem Ecclesiasticam dignitatem amitti per quodcumque mortale: quod est erroneum: & error iste fuit damnatus in Cœcil. Constan. Sess. 15. Sed loquor de fide habituali a spe & charitate distincta, quæ datur in Baptismo: & hæc ita necessaria est ad esse Papam, quod sine illa, nec potest fieri Papa, nec conseruari in papatu. Hanc potestatem Christus promissit primò Petro quando sibi dixit illud Mat. 16. Tibi dabo clauces regni cælorum: quo in loco, inquit Origenes, Christum his verbis maiorem promississe ligandi & soluendi potestatem, quã postea cæteris Apostolis dedit, aut promiserit. Vnde priusquã Christus Petro promitteret hanc potestatem, interrogauit omnes Apostolos quid sentirent de seipso: cui quidem interrogationi, solus Petrus respondit: Tu es Christus Filius Dei viui: ideo Dominus illicò subiunxit remunerationem, dicens: Beatus es Simon Bar iona, &c. & tibi dabo clauces regni cælorum & promissit quod super eum ædificaret Ecclesiam suam. In quo loco Theophilatus nos docet, fidem esse fundamentum totius Ecclesiasticæ structuræ. Et si quid super illud ædificatum fuerit, necesse est, vt illo fundamento ablato ruat. Igitur deficiente in aliquo fide Catholica,

quæ est præfatum fundamentum, non potest in eo Papalis dignitas fundari, quæ est primus lapis in illa structura post fidem. Immo nulla alia dignitas Ecclesiastica a Christo instituta, siue Sacerdotalis, siue Episcopalis, & alia quæuis, poterit in illo fundari, qui fidem non habet: nec character baptismalis potest esse tale meritum vt propter illud tanta mercede Christus Petrum donaret. Nam in confessione Petri adfuit multum meriti. Et licet Baptismus dicatur fundamentum esse, hoc intelligitur respectu aliorum Sacramentorum; cum nullus possit ordinari nisi sit Baptizatus. Christus tamen dicit expressè, se super fidei confessionem fundaturum Ecclesiam, & propter talem confessionem fidei, promissit Petro, se daturum illi in præmiũ clauces regni cælorum: nam ait Theophilat. alijs Apostolis tacentibus solus Petrus confessus est: Tu es Christus filius Dei viui. Nec Petrus respondit pro omnibus cum nõ adhuc haberet potestatem super alios Apostolos: quod patet, quia dixit in singulari: Ego dico tibi, quia tu es Christus filius Dei viui. Vnde postquam Spiritum sanctum acceperunt, & Petrus constitutus est aliorum caput, dixit hunc in modum, Act. 2. non enim sicut vos æstimatis hi cæbri sunt, cum sit hora diei tertia. Illa enim verba dixit Petrus vt aliorum caput, vt patet ibidè.

Innocentius autem Papa tertius, l. 1. de sac. alt. mysterio cap. 8. de primatu Romani Pontificis, ait: quod omnibus Apostolis Christus vnũ præposuit, videlicet, Petrum, cui totius Ecclesiæ principatum commisit, & hoc ter, nempe ante passionem, circa passionem, & post passionem. Ante passionem cum dixit, Mat. 10. Tu es Petrus & super hanc pet. ædif. Ecclesiam meam, & portæ inferi non præual. aduers. eam; & tibi dabo clauces regni cælorum. Licet enim vniuersis Apostolis communiter dixerit: quoru

remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt. Io. 20. principaliter tamen Petro concessit. Quodcumque ligaueris super terram, erunt ligata & in caelis. Petrus igitur potest ligare ceteros, sed ligari a ceteris minime potest. Etenim illis particulariter dictum est, Quorum remiseritis peccata remittuntur eis: huic autem dicitur, quodcumque ligaueris, &c. commisit illi Ecclesiam secundò circa passionem cum pluraliter dixisset de omnibus: Simon ecce Satanas expetiuir vos, vt cribraret sicut triticum. Luc. 22. Hoc est, expetiuir vos tentare. Vnde Theophil. ait: Hæc dixit Petro, eo quod fortior alijs erat. Singulariter deinde pro Petro subiunxit: ego autem pro te rogauit, vt non deficiat fides tua. Statimque præcepit: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Ad eum igitur tam quam ad magistrum pertinet ceteros confirmare, cuius fides in nulla tentatione deficit.

Post passionem autem, cum tertio quæssisset a Petro: Simon Ioannis diligis me plus his? Io. 21. & ille tertio respondit: Domine tu scis quia amo te: tertio præcepit, pascere oves meas: statimque subiunxit, sequere me. Petrus enim sequutus est Christum non solù in genere martyrij, sed & in ordine magisterij: quod Christus ostendit cù ait: tu vocaberis Cephas. Licet enim Cephas secundum vnã linguam interpretatur Petrus; secundum alterã tamen exponitur caput vt patet in extræu. Nam sicut caput habens plenitudinem sensuum in se, cetera verò membra partem recipiunt plenitudinis: ita ceteri Sacerdotes vocati sunt in partem sollicitudinis: sed Summus Pontifex assumptus est in plenitudinẽ potestatis. Hinc est quod non sine magni mysterij sacramento, cum Christus vniuersos interrogasset Apostolos: vos autem quem me esse dicitis? solus Petrus quasi primus & potior

respondit pro omnibus: tu es Christus Filius Dei viui. Cumque timore periculi cuncti simul exterrerentur Apostoli, solus Petrus dicens intrepidus, vt super vndas maris ad dominũ ambularet. Similiter cum multi discipulorum abiissent retro, dicentes; durus est hic sermo: dixit Iesus ad duodecim: Numquid & vos vultis abire? Respondit Petrus: Domine ad quẽ ibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos credimus, & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei. Similiter cù omnes Apostoli fugam arriperent, solus Petrus educens gladium percussit feruum Pontificis Luc. 22. & dexterã eius abscidit auriculam. Et etiam cù post resurrectionem alij discipuli nauigio venissent ad dominum, Petrus succingens se, misit se in mare, vt citius ad ipsum ambularet. Quapropter & Christus cum resurrexisset a mortuis prius se Petro, quam ceteris Apostolis ostendit: quia secundum Apost. 1. Cor. 15. Visus est Cepha: post hoc vndecim. Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul, hæc ille.

Circa autem nomẽ, nota quod mutatur alicui cum eligitur in Summum Pontificem propter tria. Primò, quia tunc vices Dei gerit in terris cum prius esset persona priuata. Secundò, quia tunc fir succesor Diui Petri, cui Christus mutauit nomen cum dixit: Ioan. 1. Tu es Simon Filius Iona: tu vocaberis Cephas. Ideo autem fecit, vt ostenderet Petro, quod munus ad quod eligebatur est tantæ rei, & ponderis, vt alter homo, necesse esset fieri. Tertio, quia poterat habere nomen turpe a prima impositione. Et aduerte quod hoc post 400. annos ab Incarnatione, & ultra ordinatum fuit vt, scilicet, in creatione Summi Pontificis mutaretur nomen proprium: nam antea retinebant sibi nomen proprium, Sum. Anton. p. 3. tit. 23. cap. 2.

Papa item appellatur Episcopus: & hoc ideo facit, quia denominat se ab ordine,

ordine, tamquam a digniori, & non ab officio. Nam super Episcopatum non est dare alium ordinem, licet reperitur maior dignitas, de quo vid. Glos. in pro. 6. in principio: hinc est quod in motibus dicitur, N. Episcopus seruus seruorum Dei, &c. & vocat etiam se seruum a seruendo Reipublicæ.

Zona cum septem sigillis pendentibus & totidē clauibus (vt cinctus erat Paschalis Secundus) designat auctoritatem ligandi & soluendi in tota Ecclesia, in qua septiformis gratia Spiritus sancti datur.

Gregorius autem magnus, qui est primus huius nominis, fuit ille qui hanc clausulam adiuuenit; nempe, N. Episcopus seruus seruorum Dei; vt cognoscat se maximē illum cuius vicarius est, dominum, scilicet, Iesum Christum habere in humilitate imitari, qui ait discipulis. Qui maior est vestrum sit minister. Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Mat. 20. & in vltima cœna dixit eis, ego in medio vestrum sum sicut qui ministrat.

Postquam deinde Papa est creatus, primum eius officium est confirmare reliquos in fide; ideo Christus præuidens discipulorum fugam dixit Petro, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos, in fide, scilicet, firmando. Secundum eius officium est pascendiones Christi, Catholica videlicet doctrina. Nam quando Christus Papalem tradidit Petro auctoritatem, dixit: pasce oues meas Io. vit. Ex his enim verbis constat omnes Christianos oues esse, & Papam esse pastorem. (Ergo cum sit pastor omnium neminem odio habere debet, immo pacem cum omnibus; 1. qua. 3. inter verba. Et si inimicus, est, est inimicus actibus 86. dist. odio.) Vnde B. Aug. ad Vincentium Donatistam ait: Eum qui pastor ouium Christi, si fiat hæreticus, iam non esse pastorem ouium,

sed suorum hæretorum: qui enim a fide Ecclesiæ separatur consequens est, vt & a corpore ipsius separetur: quia sicut (iuxta illud Ephes. 4.) vna est fides; ita vna est Ecclesiæ: & vnitas Ecclesiæ ex vnitate fidei pendet, ait Hugo de san. Viêt. per fidē accipimus vnionem, & per charitatem, viuificationem.

Si verò Papa est hæreticus, nullam prorsus habet in Ecclesia iurisdictionem; vt patet ex B. Thom. 2. 2. qu. 39. ar. 3. vbi ait: potestatem iurisdictionis non esse in hæreticis: ac inde deducit, quod non possunt a peccatis absoluerē, nec alios excommunicare, aut indulgentias dare. Idem ait: Hug. super Io. qui extra Ecclesiam est, nullam habet ligandi & absoluendi potestatem. Ioannes autem de Tutre Crem. addit: ad hæc quod Papa hæreticus effectus, iure diuino eo ipso est papatu priuatus. Galetanus idem sub alijs verbis asserit, videlicet: eum qui hæresim mentalem concepit, & illi pertinaciter adhæsit, quam, etiam nullo exteriori actu manifestauit, esse verum hæreticum. Ecclesia tamen haud dubiè illum tandiu tolerabit quousque constet sibi illum iure diuino esse depositum, aut meritò deponendum: quod non potest esse per solam hæresim mentalem, nisi illa per aliquam actionem externam innoscat: cum sit regula iuris: quod quilibet præsupponendus est bonus, donec probetur contrariū. Episcopi tamen per solam hæresim, mentalem in foro fori non priuantur potestate iurisdictionis: eo quod per illam non subduntur iuri humano, sed per manifestam, per quam subduntur iuri positiuo. Papam autē vt persona publica & communis in dando toto populo Christiano fidei decretis licet (vt religiosè creditur) errare non possit: vt tamen priuata persona & errare potest, & hæreticum fieri nonnulli opinantur. Vnde Papa delinquens debet sine venia puniri, sicut diabolus, qui

qui maximus comparatione aliorum creatus est, de panis. dist. 2. principium. & 40. dist. Si Papa cap. 6.

De Potestate Papæ quæ est maior omni Creatura. Cap. 56.

Potestas autem Papæ quæ est maior omnia alia creata post potestatem Christi, aliquo modo se extendit ad cælestia, terrestria, & infernaliam, quæ quidem tria sigillatim dicemus; & primo quod cælestia, verum Papa sit maior angelo in iurisdictione, & videtur quod non, quia naturam spirituales habet iurisdictionem super naturam corporalem, ex suæ naturæ conditione: sed angelus est naturæ spiritualis: ergo habet iurisdictionem supra Papam qui est naturæ corporalis. Sed in contrarium est quod dicitur. Hebr. 2. in persona Christi cuius papa vicarius existit, non angelis subiecit, Deus orbem terræ futurum ei de quo loquimur. Ad hoc respond. Augu. de Ancon. in tractatibus suis de potestate papæ, quod maior est iurisdictione Papæ quam cuiuslibet Angeli. Est enim triplex regimen secundum Philosophum. Primum est Ethicum, & morale: secundum est familiaris & paternale. Tertium, est politicum & regale. Primum respicit curam vniuersi que hominis in se per virtutum regulationem. Secundum respicit regimen domus & familiaris per paternalem mentionem. Tertium respicit regimen prouinciarum & regnorum per penarum comminationem. Primum regimen commissum est Angelis, quia vnaquæque anima ab ortu suæ natiuitatis habet angelum ad sui custodiam & exercitium secundum Hieronym. lib. 3. Commentar. super Mat. Secundum commissum est Archangelis, quorum est familias & ciuitates dirigere & gubernare. Requisitus Archangelus a Tobia an sciret viam eundi ad ciuitatem Medorum, dixit se itinerare

omnia illius, frequenter ambulasse. Tertium conuenit principatibus quorum est prouincias & regna miro ordine disponere. Vnde angelus, qui loquebatur ad Danielem dixit: Princeps regni Persarum restitit mihi. 21. diebus. Dan. 10. Nulli ergo angelo commissa est iurisdictione & cura totius orbis, sed Papæ totius mundi iurisdictione & cura commissa est, non solum ut nomine mundi importatur terra, sed etiam ut nomine mundi importatur cælum, quia super cælum & terram iurisdictionem accepit, vnde dicitur quod cælestis & terrent imperij Petro Christus iura concessit dist. 22. omnia. Ad quod facit quod Chrysof. ait in lib. de laudibus Pauli, præfert enim Paulum cuiuslibet Angeli in iurisdictione, dicens: quod angelis diuersarum gentium commissa est cura, sed nullus eorum ita creditum sibi populum gubernauit, ut Paulus vniuersum orbem, nam Michaeli commissa est gens Iudæorum, Paulo verò terræ & maris atque vniuersi orbis habitatio, ipsumque desertum. Si ergo iurisdictione Pauli maior fuit iurisdictione omnium angelorum, multo fortius intelligendum est hoc de Petro, cuius papa personam repræsentat. Et idem Chryf. super Io. dicit: Petrum totius orbis ordinat magistrum & doctorem, qui potestatem dedit vniuersorum. Ad argum. autem responderetur, quod licet angelus secundum gradum naturæ sit superior homine, etiam Papa & ipsius naturæ conditione, diuinitate tamen autoritate & commissionibus potest ad plura se extendere iurisdictione hominis & præcipue Papæ quam angeli.

Amplius Papa est maior angelo in administratione sacramentorum. Administratio enim sacramentorum non est commissa angelis de lege communi, sed Sacerdotibus, & Episcopis; de singulari autem mandato Dei posset angelus bonus sacramenta ministrare,

ut baptizare, & Ecclesiam consecrare, sicut legitur de Ecclesia Sancti Michaelis ab ipso Archangelo consecrata; & quamvis communiter dicatur, quod talis non deberet iterum baptizari, nec Ecclesia iterum consecrari, quando egressus est bonus angelus, tamen quia Satanus transfignatur se in angelum lucis, tutius esset quo ad baptismum illum iterare, & licet in doctrina, & in his quæ se tenent ex parte intellectus homo reeducatur aliquando in Deum per angelos, ut patet de apparitionibus & revelationibus factis per angelos patribus, tamen in charitate, & in his, quæ se tenent ex parte affectus homo reducitur in Deum immediate per ipsum et principaliter, & ministerialiter, per Papam, & alios ministros Ecclesiæ qui sunt administratores sacramentorum, in quibus gratia nobis confertur. Origo autem administrationis ipsius est in Papa.

Item, in cognitione aliquo modo Papa est maior Angelo. Vnde super illo verbo, Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis non reuel. tibi, sed pater meus, dicit Glos. vere beatus, quia tale quid reuelatum est Petro cuius Papa successor existit, quod nec Angelus, nec homo scire potuit. De ministerio enim incarnationis, & passionis, angelis accreuit aliqua cognitio, per prædicationem Apostolorum quorum caput fuit Petrus, cuius Papa est successor; licet enim Angeli sciunt filium Dei concipiendum de virgine, tamen modus concipiendi, vel gravidationis eos latuit. Sed prædicationibus Apostolis multa cognouerunt circa illud mysterium, quæ ante ignorabāt, quod etiam notat Apost. Ephes. 3. & Hieron. dicit Angelicas virtutes mysterium incarnationis ad plenum non intellexisse, donec passio Christi per Apostolos suæ prædicata. Et quibus Dionys. dicit primam Hierarchiā illuminare secundam, & secundam tertiam, & tertiam homines, vnde &

Papam, tamen ex hoc ordine communi non arcetur Spiritus sanctus, quod non possit docere, & illuminare, & perficere homines absque tali ordine. In multis enim Apostoli immediate edocti fuerunt a Spiritu sancto, & hoc concludit.

De potestate Papæ erga inferiores .s. existentes in purgatorio morantes continere in afflictionibus pœnarum, subiecit etiam Deus eos ipsi Papæ. s. ad subueniendum eis per indulgentias, ut facit quotidie. Vnde D. Tho. in 4. dicit quod, indulgentiæ possunt extendi ad eos qui sunt in purgatorio: si autem queratur utrum Papa possit per communicationem indulgentiæ totum purgatorium expoliare? Respon. Aug. de Anc. ubi supra per triplicem distinctionem, videlicet, quia aut hoc intelligitur quantum ad eius absolutam iurisdictionem, aut quantum ad eius ordinatam executionem, aut quantum ad diuinam acceptionem, ita vti si faceret quod Deus acceptaret. Primum modo parat quod potest expoliare purgatorium quantum ad illos omnes qui subiiciuntur iurisdictioni suæ secundum meritum conditionale, ut sunt aliqui, qui faciunt pro illis de purgatorio ea propter quæ ordinatæ sunt indulgentiæ valere. Si qui ergo essent in purgatorio, qui non recepissent sacramentum Baptismi, ut adulti, qui recedentes cum Baptismo iurisdictione Papæ, & illi etiam qui non habent amicos facientes pro eis id pro quo datur indulgentia illis non valeret. Quantum autem ad omnes alios posset Papa purgatorium expoliare, quod sic probatur, quia Papa potest omnium illorum pœnam tollere per satisfactionem, & communicationem indulgentiæ, in quibus potest uti clauibus Ecclesiæ in omnibus qui sunt in purgatorio sibi subiectis, & simpliciter dicit Christus Petro. Tibi dabo claves regni cælorum. Probat etiam hoc,

hoc, arguendo a fortiori per factum: Gregorij erga Traianum qui absoluit eum a pœna inferni, quæ est infinita: ergo multo fortius Papa per communicationem indulgentiæ potest absolvere omnes qui sunt in purgatorio a pœna illa quæ est finita. Sed ad hoc potest responderi quod illud fuit præter legem communem ait D. Anton. 3. p. tit. 22 §. 7. Loquendo verò de potestate Papæ quantum ad ordinatam eius executionem Papa potest, nec debet illud facere. Ratio est, quia potentia Papæ iusta & rationalis non reducitur, nec reduci debet ad actum per voluntariam affectionem, sed per rationabilem rationem: sed si per talem potentiam reduceret ad actum, ut quod totum purgatorium spoliaret, non esset ibi legitima ratio; sed potius voluntaria affectio; ergo tali legitima potestate non potest, nec debet purgatorium spoliare. Sed tertio modo, scilicet, quantum ad diuinam acceptionem hoc est si Papa illud faceret, volendo totum purgatorium expoliare per indulgentiam, an Deus haberet acceptum, dicendum quod ignotum est nobis, & etiam ipsi Papæ: D. Thom. in 4. dicit simpliciter Papam non posse per indulgentiam purgatorium expoliare, quia ad indulgentiam requiritur causa rationalis & discreta ad hoc ut valeat; illa autem videtur irrationalis, & indiscreta, cum nec ipse Christus descendens ad inferos purgatorium expoliavit, secundum Thom. in 3. p. quod et tenet ipse Aug. de Anco. Pueris autem qui sunt in limbo non potest Papa communicare indulgentias, ut sint participes earum, secundum August. de Anco. & ratio est, quia non habuerunt personalem indulgentiam in mundo, cum non habuerunt vsum liberi arbitrij, nec Sacramentalem, quia sine Baptismo mortui sunt, sed sine gratia non potest quis esse particeps indulgentiæ. Er-

go, &c. & multo minus hi qui sunt in inferno. Ergo quod dicitur de anima Traiani, est historia haud ab omnibus admitta, & præcipue a Baronio tom. 2. sub anno Domini 119. immo fuit vir nequissimus & impurus, & venia indignus.

De potestate Papæ erga eos qui sūt in terra, scilicet, Paganos, Iudæos, & hæreticos. Quod autem pagani sub sint Papæ, probat Aug. de Anc. vbi supra sic: Papa præest mundo vice Christi, Christus autem habet plenam iurisdictionem super omnem creaturam, cum in nomine eius, omne genu statur caelestium, terrestrium & inferiorum Philiph. 2. Christus enim per passionem suam meruit iudiciariam potestatem super omnem creaturam, vnde ipse resurgens ait Mar. vltim. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Cum autem vicarius Christi, sit ipse Papa, nullus potest seipsum subtrahere ab obedientia eius de iure, sicut nullus de iure potest se subtrahere ab obedientia Dei. Et sicut recepit Christus ducatum a Patre & sceptrum Ecclesiæ gentium ex Israël egrediens super omnem principatum & potestatem, & super omne quodcumque est, ut ei genua cuncta curvantur, sic ipsi Petro, & successoribus eius, plenissimam potestatem commisit: ut ait Cyrillus Patriarcha Alexandr. in lib. Theofauro-

rum. De potestate Papæ in Iudæos patet. Nam & prohibuit nulla officia publica iniungi Iudæis distinct. 54. nulla, & statuit pœnam in contrasacientes. Extr. de Iudæis: Item, prohibuit eos emere mancipia Christiana distinct. 54. mancipia. Quod si fecerint quam pœna incurrant vide ibi. in tex. & in Glos. Item, prohibet Christianis, ut Iudæorum coniugia vitent, nec eos ad sua coniugia recipiant, ut 28. quæst. 1. omnes. Secundo, ne cum eis cohabitent, aut in

eodem balneo se lauent. Tertio, ne in suis infirmitatibus Christiani Iudæos vocent; vel eorum medicinas suscipiant; nec eorum azima comedent. 18. quæst. 1. nullus. Quarto, nec testamento eis aliquid relinquunt. Quinto, vt diebus lamentationum, & dum dominica passionis ludibria recitantur, fenestras & ostia aperta non teneant; & ipsi in publico non appareant in pœnam crucifixionis Christi. Sexto vt, vtriusq; sexus in omni Christianorum prouincia, omni tempore, habitus in qualitate publicè ab alijs distinguantur: extra. de Iudæis: in nonnullis. Septimo, vt testimonij ipsorum contra aliquem Christianum, non recipiatur in die Sabbathi. Octauo, ne nutrices, vel seruitutes Christianos habeant eod. tit. & si Iudæos, contrarium facientes puniri possunt, non quidem pœna excommunicationis cû sine extra Ecclesiã, sed pœna temporalis, vt pecuniaria, vel corporali vt flagellationibus deputentur. 28. quæst. 1. scpè. Indirectè autem punire potest Ecclesiã Iudæos pœna spiritali, excommunicando, scilicet, Christianos Principes, quibus ipsi Iudæi subduntur si negligunt punire eos pœna temporalis, quando ipsi in Christianos fore faciunt.

De potestate Papæ in hereticos, patet; quia subiiciuntur Papæ ad puniendum eos quadrupliciter, scilicet, excommunicatione, depositione, rerum temporalium ablatione, & militari persecutione. Hi enim sunt Christiani qui resistunt veritati; falsa enim credunt de doctrina quæ pertinet ad ædificationem fidei.

De potestate Papæ in schismaticos, patet; nam Papa potestate iurisdictionis priuat schismaticos, auferens ab eis oëm iurisdictionem in subditos. potestate vero ordinis seu cõsecrationis priuat eos quàm ad executionem, hoc est; quod non debeant vti actibus ordinum suorum, tamen talis potestas

ab homine auferri non potest, quia character qui imprimitur in ordinatione, quæ est ipsa talis potestas, est indelebilis. Vnde quantumcumque Sacerdos vel Episcopus consecret, confirmet, vel conferat ordines, verè conficit, & veros ordines confert, (seruata tamen forma Ecclesiæ); sed ad sui perniciem, & recipientium à talibus sacramenta si scie nter facit, vt 1. quæst. 1. cap. quod quidam. Et in multis alijs cap. Dicuntur autem schismatici omnes resistentes Papæ, non quomodo, eumque modo; sed per spontaneam intentionem, ac manifestam rebellionem, & eius iudicialis sententiæ refusalionem, non recognoscendo ipsum, vt caput Ecclesiæ. Sed si per alicuius commodi temporalis consecutionem, vel periculi euitationem resistat præceptis Papæ, & non obediat, talis, & si grauitè peccet, non tamen dicitur schismaticus, schisma enim importat diuisionem ab vnitæte fidei, & charitatis Ecclesiæ.

De potestate Papæ in Christianos; & præcipuè Imperatores patet: quod Papa potest eligere Imperatorem: Augustinus de Ancona vbi supra sic probat. Imperator est minister Papæ eo ipse quod est minister Dei cuius vicus gerit. Vnde Apost. ad Ro. 13. dicit: quod non sine causa gladium portat, quia Dei minister est in iram ei qui malefacit. Deputauit enim Deus Imperatorem, tãquam ministrum summi Sacerdotis.

Papatus enim, secundum eund. aliquo modo fuit prius Imperio. Sed pro declaratione huius animaduersione dignum est, quod de dominio Regali, vel Imperiali, possumus loqui dupliciter. Primo modo, vt est vsurpatum, & tyrannicum. Secundo vt est naturale politicum.

Primum, scilicet, tyrannicum, permissum est in pœnã damnantium, & pœnam peccantium. Et hoc fuit ante Sacerdotium, nam secundum Aug. 1. de ciu. cap. 1. primus regum terræ fuit Cayn,

Cayn, qui prius condidit ciuitatem, in qua regnaret, vocans eam nomine filij, scilicet, Enoc. & sic omnes ex eo geniti vsurpauit dominium habuerunt. Et post diluuium, renouatum videtur istud dominium tyrannicum à Nemrot, de quo dicitur Genes. 10. quod cepit esse robustus, venator coram domino, idest, oppressor hominum permittente domino; sub quo ædificata est turris Babel, & linguæ confusæ. Secundum dominium naturale est, & politicum, scilicet, ad coercendum ipsum & pacem iustorum procurandam, & istud seculum est sacerdotium.

Incepit enim sacerdotium in persona Melchisedech significantis Christum, & Summum Pontificem; Erat enim Sacerdos Dei summi: vt dicitur Genes. 14. & hunc tradunt Hebræi, fuisse Sem primogenitum Nèè, & post eum, omnes primogeniti pro Sacerdotibus habebantur, vsque ad legem Moisaicam. Sub lege vero scripta magis expressum & solemnizatum fuit summum Sacerdotium vsque ad Christum in gente Hebræorum. Nam aliz nationes idolatriæ deditos, habebant, & ipse suos sacerdotes maiores, & minores idolis sacrificantes, ait Isid. distinct. 21. cap. 1. perfectionatum autem fuit in Christo, qui Põtifex factus futurorum bonorum per propriam sanguinem introiit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Repræsentatum autem & delegatum in Petro Christi vicario. Exaltatum autem in sua vniuersali iurisdictione, manifestatum in Siluestro Papa. Dominium autem temporale iusto titulo acquisitum initium habuisse videtur in Moyse Duce populi Israel, constituto à Deo, post quem sequuti sunt Iudices: vt patet in lib. Iudicum, per totum. Et deinde talis modus regendi mutatus est in regnum, seu regale sceptrum in Saul: vel potius in Dauid. Monarchia autem, idest, principale dominium mū-

di, primo cepit ab Assyrijs sub Nino rege Niniue: & ab Assyrijs translatum est ad Medos, & ad Persas sub Cyro & Dario: & de Medis & Persis, translatum est ad Græcos sub Alexandro Magno: & à Græcis translatum est huiusmodi dominium ad Romanos sub Octauiano. Quod dominium demum subiugatum est & subditum Christo, vt habetur in uisione Danielis c. 2. signatum per lapideam statuum illam in puluere redigentem, & ostensum fuit Octauiano Imperatori per Sibillam, die qua natus est Rex regum, & Dominus dominantium.

Postmodum translatum est Imperium sub Constantino conuerso ad fidem, sub Romanis ad Græcos, annuente Papa Siluestro, & exinde à Græcis ad Alemanos sub Carolo Magno disponente Papa Adriano, nam & ipse Carolus Magnus, Dominus erat Franciæ, & Alemanniæ: dicitur tamen Imperator etiam nunc, Romanorum Rex, propter dignitatem ratione deriuatam, quia inde deriuatum est Imperium, & ratione confirmationis, quia à Romano Pontif. habet confirmari, & ratione coronationis, quia Romæ debet communiter coronari.

Quod Papa sit maior Imperatore in dignitate, patet, non solum ex auctoritate Ambrosij, quod non tam aurum est pretiosus plumbo, quam regia potestate sit Põtificalis auctoritas, vt habetur dist. 96. cap. duo. Sed etiam per exempla Imperatorum Gentilium potest ostendi. Nam vt narrat Mag. in hist. schol. cum Alexander Imperator veniret in Iudæam, cum proposito exterrimandi eam, ex uisione quam habuit terribili obuiam Ioiadæ summo Sacerdoti ad eum venienti, induto Pontificali bus, de equo descendit, dignissimèque eum veneratus est, & adorauit, dicens principibus secum comitantibus se, non ipsum adorasse, sed Deum, cuius principatum, & vicem gerebat in terris.

Et

Et de Sibilla Tiburtina narratur ab historiographis, quod cum ostendisset Octauiano Imperatori, quem Romani uolebāt Deum uocare circa solem circulum, & in medio eius virginem pulcherrimum puerum gestantem in gremio, & dixisset illum puerum maiore eo, scilicet, Christum adorauit, & prohibuit se Deum uocari. Cum ergo Papa sit Vicarius Christi, pater dignitatem eius maiorem esse imperiali. Patet etiam hoc ex similitudine, quæ inducitur extra de maio. & obed. solite. ubi Papatus, seu Pontificalis dignitas assimilatur soli, & regalis potestas lunæ. Sol autem dicitur pater omnium planetarum, & Dominus, & sicut luna recipit lumen a sole, ita imperialis dignitas suam iurisdictionem a Papa. Insuper Imperator debet confirmari per Papam, & habetur extr. de elect. c. venerabilem, quod confirmatus, debeat per Papam inungi, & consecrari, & confirmari; patet extra de sac. vnc. c. cum uenisset, & quod confirmatus, & inunctus debeat per Papam coronari; patet de elec. c. venerabilem. Nec obstat, quod Constantinus Imper. imposuit coronam Siluestro Papæ, quia hoc fecit, non sicut dominum, & Authoritatem præbens: sed sicut minime obsequens, cuius signum fuit quod tenens equum eius, stratoris officium sibi exhibuit. Et in coronatione Imperator iuramentum præstat fidelitatis, ut patet dist. 63. tibi Domino. Si maior est Papa Imperatore, multo magis cæteris regibus, & principibus: & ideo potest illos excommunicare, & deponere.

Vltimo præest omnibus clericis, & religiosis, & cæteris omnibus, immo est de necessitate salutis subesse Romano Pontifici: ita D. Tho. in lib. de erroribus Græcorum, cap. 73. ubi sic ait: ostenditur etiam quod subesse Romano Pontifici sit de necessitate salutis. Dicit enim Cirillus in lib. Theaurorum. Itaque fratres mei, si Chri-

stum imitamur, ut ipsi oues uocemur audiamus manentes in Ecclesia sancti Petri Apostoli. Non influemur uento superbia: ne forte tortuosus serpens propter nostram contempcionem nos eiciat, ut Etiam olim de Paradiso. Est autem hæreticum, dicere non esse obediendum statutis Papalibus, secundum D. Tho. in lib. contra impugn. religio. ut in decreta. dist. 22. Dicitur: omnis qui Romanæ Ecclesiæ priuilegium ab ipso summo Ecclesiarum capite traditum, auferre conatur, proculdubio in hæresim labitur, & infra. Fidem quippe uolat, qui aduersus illam agit, quæ est fidei mater.

De primatu Petri. Cap. 57.

DE Papa Catholico loquitur Concil. Flor. sess. vii. dicens: Sancta Apostolica sedes, & Romanus Pontifex in uniuersum orbem tenet Principatum: ipseque Pontifex Romanus successor est B. Petri principis Apostolorum, & uerus Christus Vicarius, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum pater, & Doctor: & ipse in B. Petro pascendi, regendi, & gubernandi uniuersalem Ecclesiam a Domino Nostro Iesu Christo, plena potestas tradita est. Quod autem Rom. Pontifex præfertur omnibus, probatur in cap. 3. 21. dist. duabus rationibus. Prima est, quia Christus dedit ei primatum, & authoritatem uoce sua dicens: Tu es Petrus, & super hanc Petram, & c. Secunda est, quia Petrus, & Paulus una die gloriosa morte in Vrbe Roma, sub Cæsare Nerone coronati, Romanam consecraverunt Ecclesiam; & eam alijs sui præsentia prætulere: sic enim Ecclesia consecratur sanguine alicuius, sicut aliquis baptizatur in sanguine suo, de consecr. dist. 4. Baptismi uicem. Et licet dicatur Romana Ecclesia prima, non habens maculam, neque rugam; tamen Ecclesia

clēſia Antiochena præceſſit iſtam. 24. quæ. 1. Rogamus. Dicitur autem prima, quia firmata ſanguinem horum duorum Apoſtolorum. Et Cyrillus Epiſcopus Alexand. ait: Vt membra maneamus in capite noſtro Apoſtolico Rom. Pontifice: a quo noſtrum eſt quærere, quid credere, & quid tenere debeamus: ipſum veneramur, ipſum rogantes præ omnibus, quoniam ipſius ſolius eſt reprehendere, ſtatuerē, ſoluere, & ligare loco illius, qui ipſum ædificauit & nulli alij, quod ſuum eſt plene, ſed ipſi dedit cui omnes iure diuino caput inclinant: & primates mundi tamquam ipſi Domino Jeſu Chriſto obediunt. Id enim expreſſe habemus ex Euangelio: nam ſoli Petro, & ſucceſſoribus promiſit Chriſtus clauis regni cælorum, hoc eſt, Eccleſiæ militantis primatum, dicens: Tu es Petrus, non Ioannes, non Andreas, & ſuper hanc Petrum ædificabo, (loquitur de futuro) Eccleſiam meam, &c. Vnde Dominus comparans Petrum alijs, dixit: Simon Ioannis diligis me plus hiſ? Reſpon. ei, etiam Domine tu ſcis, quia amo te: paſce agnos meos, id eſt, imperfectos, ſiue perſiciendos. Dixit ei iterum, & tertio: Simon Ioannis diligis me? Reſp. Petrus, Domine tu ſcis, quia amo te, dixit ei; paſce oues meas, per quas intelligit perſectos, prout erant inter cæteros ipſi Apoſtoli: (differentiam autem inter agnos & oues, poteſt vnusquisque ex ſe conſiderare.) Soli tamen Petro, & ſucceſſoribus dedit illas, committendo eidem paſturam, & gubernationem nõ ſolum agnorum, ſed etiam ouium, ideo qui non eſt ſubiectus Petro, non eſt de ouili Chriſti.

Non obſtat, quod B. Petrus eſſet ouis Chriſti, cum vltra hoc fuerit conſtitutus paſtor omnium aliarum ouium nec ei fuerit deputatus alius paſtor particularis. Quod ipſe B. Petrus exemplo declarauit in primo Concilio: vt patet Act. 15. vbi dicitur, conuenerunt

Apoſtoli & ſeniores ad Petrum de circumciſionis obſeruatione, & aliorum legalium: cumque magna conſiſtitio fieret, furgens Petrus dixit ad eos: viri fratres vos ſcitis, quod ab antiquis diebus in nobis elegit per os meum, gentes audire verbum Euangelij, & credere, &c. vbi manifeſte explicauit, & affirmauit ad ſe reſolutionem; & fidei deciſionem pertinere: & nihilominus cum Petrus dixiſſet, Deum elegiſſe Gentes audire verbum Euangelij per os ſuum & credere, non eſt auſus Paulus ſe illi æquare; nec eum reprehendere, prout fecit in illa ſimulatione Antiochig, quod vtique feciſſet ſi Petrus verum non dixiſſet: ſed ipſe cum tota multitudine recognouiſt Petrum, & ſuperiorem omnium. Vnde dicitur in textu. Tacuit omnis multitudo audita Petri reſolutione, dicentis; Quid tentatis imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod neque nos, neque patres noſtri portare potuimus? Quam reſolutionem B. Iacobus Epiſcopus Ieroſolymitanus de licentia & autoritate Petri publicauit. Vnde eidem ait Dominus Luc. 22. Et tu aliquando cõuerſus confirma fratres tuos, id eſt, Apoſtolos, quo ad poteſtatem, & ſoliditatem fidei.

Petrus ergo pro ſe & ſuis ſucceſſoribus ſumpſit autoritatem. Quarē negantes primatum Petri ſunt ſchiſmatici. Et licet Greg. prohibeat ſe vocari vniuerſalem Epiſcopum, hoc facit ſecundum Tho. 2. 2. qu. 39. quia non præſtat cuiſlibet particulari Eccleſiæ, vt proprius, & ſpecialis illius Eccleſiæ rector. Eſt igitur Papa caput totius Eccleſiæ, (vt ait Bernar. ad Eugenium) & paranympus, & amicus ſecundum determinatum ſtatum, vt videlicet, eſt viator. Omnes quoque reges, & principes ſunt Summo Pontifici ſubiecti, vt inquit idem ſanctus in tractatu de reg. lib. 1. cap. 14. Ipſe autem ſuper omnes eſt, niſi ſe alicuius iudicio

iudicio submittat, vt 2. qu. 7. nos si. Et in causa hæresis 40. distin. Si Papa. vt diximus. Et cum submittit se confessoris suo, tenetur ei parere: & ligabit eum sententia illius: & ad hoc ostendendum dat confessorio duas clauas aureas paruas, quas confessorius illi restituit post auditam confessionem, & proprius Sacerdos Papæ, est ille quem ipse eligit in confessorem. Qui auctoritate diuina habet potestatem non ab ipsomet Papa concessa: vt probat Nauar. cap. 27. num. 60. & tenetur illi obedire & pœnitentiam implere, etiam si præcipiat renunciare papæ. Bald. in cap. dilectus. collo. 2. de appell.

Potest etiam ratione naturali probari, (secundum Viguer. cap. 16. v. 5.) Christum vnum dimisisse pastorem. Nam cum Christus sit sapientia Patris, necesse est dicere ipsum perfectiorem instituisse politiam in Ecclesia sua, quam fuerit aliqua politia humana. Sed euidenter constat politiam regalem, in qua præsidet vnus esse omnibus alijs perfectiorem, vt probat Philof. 12. Metaph. & nos ibidem. Et ideo negantes huiusmodi dignitatem Papæ quam Christus commenda uit, & pro ea orauit, sunt hæretici. Patet etiam quod inter Episcopum, & Papam sunt alij gradus dignitatum, correspondentes gradibus vnionis diæcesum, prouinciarum, & regnorum secundum quos vna congregatio, vel communitas includitur, & communitas totius mundi includit communitatem omnium regnorum: & sic sunt Archiepiscopi, primates, Patriarchæ. Nec obstat quod in Sacerdotio leuitico erat raptus vnus Pontifex, hoc est princeps Sacerdotum, scilicet, Aaron; quia ritus Iudæorum non erat diffusus in diuersis regnis, sed in vna gente tantum: & ideo non oportebat quod sub eo qui habebat potestatem principalem alij Pontifices distinguerentur.

Romanus ergo Pontifex succedit B. Petro in ea potestatis perfectione, & dignitate vicariatus Christi, quæ ipse B. Petrus a Christo in Ecclesia est sublimatus, ait D. Thom. in tractatu contra errores Græcorum cap. 69. Vnde canon Concil. Calcedon. concludit, si quis Episcopus prædicatur infamis, liberam habeat sententiam appellandi ad Beatiss. Episcopum antiquæ Romæ: quoniam habemus Petrum petram refugij, & in ipso solo libera est potestas loco Dei, & eius discernendi Episcopi infamiam, secundum clauas a Domino tibi datas: & ideo omnia definita ab eo teneantur tamquam a Vicario Apostolici throni tradita. Dicit Antiquæ Romæ, ad differentiam Constantinopolis quæ Constantinus illuc sedem suam transferens & priuilegijs Urbis Romanæ excellens nouam Romam voluit appellari.

Papa, licet ab hominum electione quis habeat quod sit Papa: tamen postquam electus est, non ab hominibus; sed a Deo, habet plenam super totam Ecclesiam potestatem: & ideo non potest per quodcumque crimen deponi, nisi constet ex eodem iure diuino Ecclesiæ propter tale crimen Papa deponendum esse.

Hic notatione dignum est, secundum Glos. in Extrau. lib. 1. §. est autê hæc auctoritas. (Vbi ostendit quomodo sit humana, & quomodo diuina, diuens.) quod hæc auctoritas est humana, quia data est homini, & est humana, quia exercetur per hominem: tamen non est humana, quia sit data ab homine sed potius est potestas diuina, quia data est a Deo: nam de ore diuino Petro est data sibi, suisque successoribus. Est etiam hæc auctoritas diuina, quia firmata in ipso Christo petra, quam Petrus confessus fuit dicente Domino ipsi Petro, Quodcumque ligaueris, &c. hæc ex textu. Vnde Glos. ibid. ait: quod hæc auctoritas dupliciter est humana, & dupliciter diuina:

diuina: humana, quia exercetur per hominem: sed est diuina: quia est data a Christo, qui erat Deus, & est diuina, quia firmata est in petra firma: in Christo, qui erat verus Deus. Notandum est etiam, quod omnia ista quatuor possunt haberi ex Euangelio: nam quod sit humana, quia data est homini habetur ex Euangelio, vbi dicitur: tibi dabo clauas, &c. quod etiā sit humana, quia exercetur ab homine, patet ex Euangelio, dum dicitur. Quodcumque ligaueris super terram erit ligatum & in cælis, &c. Quod sit diuina, quia data a Deo, patet ex Euangelio, quia ipse Christus qui erat Deus loquebatur quando dixit. Tibi dabo. Et quod sit diuina, quia fundata in eo; patet ex Euangelio, quia ipse Christus, qui erat Deus, loquebatur quando dixit: Tibi dabo: Item, quod sit diuina, quia fundata in eo; patet etiam ex Euangelio, quia ipse Christus, qui erat Deus, loquebatur alibi, dicens; Super hanc petra, id est, super me ipsum, qui sum petra, & qui significor per petram, ædificabo Ecclesiam meam. Nota etiam quod licet omnes Apostoli piscatores essent, & æquales, quia piscati sunt omnes cum retibus, tanquam Mat. 1. Dominus præcepit soli Petro ut cum hamo piscaretur; duplex est enim genus piscationis, scilicet, cum rete & hamo, ut 24. qu. 1. cap. 8. per hamum intellige iurisdictionem, ait Gloss. ibidem, quia Petrus presuit alijs: quia hamo, id est, ferro refecantur omnes putride carnes. Et ideo solus Petrus piscatur hoc genere piscandi: ipse enim habet potestatem ligandi atque soluendi præ alijs. Per rete intelligitur inquisitio sapientiæ. De his clauibus dicitur dist. 20. cap. 1. arg. quod omnis Episcopus est par Apostolico quantum ad ordinem & rationem consecrationis. 24. qu. 1. loquitur. Petrus tamen fuit maior administratione ut 2. qu. 7. puto. potest enim aliquis esse minor in ordine, sed tamen maior in

administratione, ut Archipresbyter maior est Archidiacono ut 25. distine. per lect. 5.

Denum nota quod Papa cum scribit, ait, salutem & Apostolicam benedictionem. Et Cletus primus fuit qui visus fuit his verbis anno Domini 81.

De Nonnullis Casibus ad Papæ potestatem, & electionem spectantibus. Cap. 58.

Multa sunt quæ potest Papa cum habeat plenitudinem potestatis. Primò, potest derogare constitutionibus prædecessorum suorum, non obstante quod par in parem non habet imperium. ff. de arb. l. nam magistratus. Et est ratio: quia eadem persona censetur cum eo qui succedit, & nemo potest sibi hanc legem imponere, ne liceat sibi a prima voluntate discedere. ff. de leg. 3. Si quis in princip. & Gloss. in de sum. Trin. in exord. ff. ret. secatis.

Secundò potest canonizare aliquem, scilicet, approbando & manifestando alicuius hominis sanctitatem; & toti Ecclesiæ proponere, & eorum venerationem mandare, nam inter puros homines Papa est caput Ecclesiæ; tria autem sunt in canonizatione alicuius sancti. Primum, sanctitatis eius approbatio. Secundum, sanctitatis eius acceptio a populo Christiano veneratione. Tertium, fide totius Ecclesiæ beneficia illius sancti poscentis confirmatio. Hæc enim tria pertinent solum ad Summum Pontificem. Et ideo in cap. 1. Extr. de reliquijs & veneratione sanctorum, prohibetur ne aliquis absque autoritate Rom. Ecclesiæ pro Sancto veneretur. Et licet Papa (ut particularis persona) possit errare: quia non est confirmatus, nec præseruatus ab errore; tamen ut Papa non potest errare: quia tunc pronunciat vt Summus Pontifex: & hoc facit quādo obseruat ritum in Concilio Apostolorum,

& sanctorum patrum definitionibus obferuari solitum, nempe, quando vocatur concilium seniorum, hoc est, Episcoporum, & instat instatque facit orationibus, & inuocat Spiritum sanctum, cuius assistentia, Ecclesie promissa est, immo & ipsemet Christus se talibus congregationibus assuturum pollicetur est, & non patietur ipsum errare. Et hoc sit fundamentum, vt patet ex prædictis Nec obstat illud Augu. dicentis. Multa corpora venerantur in tertis, quorum animæ cruciatur in inferno: quia nõ loquitur de sanctis canonizatis, sed de Gentilibus.

Tertio, potestas condendi Symbolum ad Summum Põtiõnem spectat: quia ad eum pertinet toti communitati, siue Ecclesie in necessarijs prouidere. Ergo cum noua Symboli editio aliquando fit vtilis, & necessaria, nempe cum errores infurgunt, sequitur quod ad illum pertinet noua Symboli editio, & Sacra Scripturæ interpretatio, ad quem pertinet finaliter determinare ea quæ sunt fidei, vt ab omnibus inconcussa fide teneantur. Et pertinet ad illum eo modo quo Paulo ante dilucidauimus.

Hic potest quæri vtrum Papa possit novos articulos fidei facere per suũ decretum vel constitutiones: Respon. Archid. in Rosario dist. 17. in 1. cap. quod articulus fidei potest accipi dupliciter. Vno modo strictè pro his, qui continentur in Symbolo, quos oportet omnes fideles explicitè credere, & debent scire: de consec. dist. 4. ante. & sic Papa non potest facere, vel addere novos articulos, sicut etiam nec noua sacramenta secũdum Thomam. Alio modo potest dici articulus fidei largius, Talis, scilicet, quod credere oporteat quod prius non oporteret; & sic comprehendit articulos, definitiones factas a Papa, vel concilijs super quæstionibus motis. Et sic Papa potest facere novos articulos, quia potest declarare aliquid esse firmiter credendũ,

& oppositũ esse hæreticũ, quod prius non erat necessarium ita credere: vt factũ est, & patet in ca. canones dist. 17.

Quarto, potest diem sanctificare, id est, declarare talem diem solemnizandum esse, Sicut & de sanctis. Item, est immediatus prælatus omnium fidelium, non obstante quod Episcopus & Sacerdos parochialis sint etiam immediati: quia bene inconuenit, secundum Thom. dist. 17. quod duo æqualiter super eandem plebem constituantur: sed non quod vnus sit principalior, & alius minus principalis.

Item, Solus Papa habet plenitudinem potestatis, (quia plenariè vicem Christi gerit in tota Ecclesia secundum eund.) dispensandi, in votis dispensabilibus. Alij autem participant de hac potestate, quantum eis concessum est, & præcipuè in votis, quæ communes sunt, vt habeant de facili homines ad quos recurrant. Vota maiora, & tertæ sanctæ, reseruantur Papæ.

Vnde quæritur hic, vtrum possit dispensare in monacho habens votum solenne professionis: (nam de eo, qui est tantum in ordinibus sacris constitutus non est dubium) Respon. quod est quæstio inter doctores satis græuis. Alex. Ales. in 3. p. in materia de voto: & D. Thom. 2. 2. qu. 88. ar. 11. & D. Bonnav. & alij negant. Dicit enim D. Tho. quod licet possit Papa dispensare in voto continetie annexo ordini facti, cũ hoc ex statuto Ecclesie, non tantũ in voto continetie annexo essentialiter statui religionis: per quam homo totaliter Dei seruitio mancipatur: vt habetur in cap. cum ad monasterium, de statu monac. vbi dicitur: nec ætinet Abbas quod super habenda proprietate possit cum aliquo monacho dispensare, quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis a Deo est annexa regulæ monachali, vt contra eam, nec Summus Pontifex possit licetiam indulgere. Ricar. Scot. Duran. & nonnulli alij dicunt quod
possit.

possit. Pro qua dubitatione, sit ista conclusio: quod quando Ecclesiæ utilitati maximè conueniret, vt religiosus aliquis matrimonium contraheret, Roman. Pontifex tunc cum eo dispensare posset. Et hoc patet exemplo Cælestini 3. qui dispensauit cum Constantia sanctimoniali Regis Rogerij filia, vt cum Imperatore Henrico sexto contraheret. Exemplo alterius Pontificis qui (vt Palud. refert) dispensauit cum quodam monacho filio regis Aragoniæ Romironomine: propterea quod bonum particulare bono totius Ecclesiæ præferre, esset contra charitatem. Nā si toti Ecclesiæ conueniret, quæ Deo dicata sunt ad humanum vsum transferre; liceret. ex hoc inferitur quod propter bonum peculiare tantum, dispensare non posset.

Sexto ad Papam spectat concedere indulgentias per totum orbem. Non potest tamen de plenitudine potestatis concedere indulgentias existentibus in peccato mortali. Et ratio est, quia indulgentia est applicatio passionis Christi ad satisfaciendum pro peccatis commissis, & passum Christi, non membris mortuis, sed amicis, & uiuis, idest, in gratia existentibus, applicatur.

Septimo Summus Pontifex, quoniam ad eum vniuersalis Ecclesiæ cura pertinet, vbiq; prædicare potest 19. dist. can. in memoria. Et de eadem plenitudinis potestate cuiuslibet potest prædicandi munus committere: de offic. deleg. cap. quoniam Apostolicam.

Octauò, nota quod duplex est potestas: nempe ciuilis & Spiritualis. Et hæc sunt distinctè, atq; habet diuersos fines: Etenim finis ciuilis potestatis est pax, & tranquillitas Reipublicæ: Finis verò spiritualis potestatis est super naturalis, nempe manuducere hominem ad perpetuam beatitudinem. Et hæc præstantior est ciuili potestate: quia finis ciuilis potestatis ad finem spi-

ritualis potestatis ordinatur. Et finis præstantior est ijs, quæ ad finem referuntur.

Nonò secundum Thom. 2. 2. q. 87. ar. 4. Papæ exigenti, clerici omnes tenentur decimas soluere: quam veritatem deducit hoc modo, videlicet: quod in veteri lege primitiæ debebantur Sacerdotibus, decimæ autem leuitis: & quia sub Sacerdotibus leuitæ erant, Dominus mandauit, vt ipsi loco primitiarum soluerent Summo Sacerdoti decimam decimar. Vnde nunc eadem ratione tenentur clerici Summo Pontifici decimam dare, si exigeret. Naturalis ratio etiam dicit, vt illi, qui habet curam vniuersalem, de communi multitudinis statu prouideatur, vt possit exequi ea, quæ pertinent ad communem salutem. Et licet non omnes, Pontifices etiam rita ordinatione sedentes in Apostolorum, cathedra, habeant Spiritum, quo sanctificati sint, & iusti: omnes tamen, quandiu ab Ecclesiâ tolerantur, habent Spiritum sanctum, per eorum ministeria in Ecclesiâ remittentem peccata.

Amplius Papa tenet altio rem gradum, quam Moyses suo tempore tenuerit: quia Moyses vicem gerebat ipsius Dei solum super populum Hebræorum, Papa verò vicem gerit Dei super omnes homines, & potest absoluere, & ligare plenissimè ex potestate clauium, quæ apud eum totaliter est, quod non poterat facere Moyses. Et in hoc, etiam excedunt Sacerdotes nostri temporis, Sacerdotes veteris legis; & excedunt prophetas, quilibet namque Sacerdos simplex huius temporis, est perfectioris status, quantum ad hoc, quam Moyses, qui erat eximius, & maximus prophetarum; Deuter. 34. & quam Aaron, qui erat Summus Sacerdos. Nam quilibet Sacerdos simplex subditum sibi consentit a peccatis absoluere potest: quod non poterat Moyses & Aaron nec quilibet Proph.

Item, ad Papam in nouo testamento, & ad Summum Sacerdotem & Iudices veteris testamenti pertinebat diffinire in omnibus in quibus lex nō diffinierat. Vnde circa ea, quæ sunt iurisdictionis magis standum est Papæ, quam alicui viuenti: sed quantum ad determinationem veritatis, etiam in Sacra Scriptura, magis standum est dictis doctorum virorum, quam dictis Papæ: quia non est inconueniens quod aliquis sit insignitus maiori scientia quam Papa: sed bene est inconueniens dari alicui maiorem auctoritatem, & potestatem, quam Papæ: & licet Papa possit errare, vt homo, aliquid asserendo, non tamen sequitur quod ius erret.

Papa, non potest eligere successorē, vt notat Glos. in cap. Apostolica. §. his omnibus. 8. qu. 1. & sequitur Io. And. hic. & Archid. in cap. Si transitus. 79. dist. & tenetur hoc communiter per doctores. Et ratio est, quia electus hu iuramento electionis, refertur ad tempus quo non est facturus Papa: cum sit. de iur. omni. iur. Item, quia hoc nec Moyses potuit. 8. qu. 1. Moytes. Nec est dicendum quod Petrus elegit Clemen- tem, 8. qu. 1. cap. 1. quia & ad eius vrbem curabantur infirmi. De hoc dici consuevit. q. 1. Petrus. Electio ergo Sum. Pont. soli Deo reservatur, licet electio a Cardinalibus fiat. vt ead. distinct. cap. vlt. Si dicatur quod facit constitutionem super electione, ergo multo magis hoc potest, dicitur quod hoc admittitur, quia prouidet futuris scandalis; & in casu, quo alius præter eum prouidere non potest. Posset tamen Papa dare potestatem alicui præ- lato eligendi sibi successorē, vt in c. petisti 7. q. 6. & tunc sit electio auctori- tate Papæ, & non propria.

Item, posset de successore cum Car- dinalibus deliberare: sed non testari: nā aliud est deliberare & aliud est ex- testamento quasi dignitatis suæ here- dem substituere, quod pēnitus prohi-

betur 39. dist. Si transitus Papæ.

Sed quid faciendum si essent duo Apostolici? Resp. ex c. 8. dist. 79. quod Bonifacius Papa rogauit Imperatorē Honorium vt conderet legem, qua dē- ceretur quid faciendum esset, si duo Apostolici temerariē certantium eli- gantur: & tunc Honorius constituit quod neuter illorum duorum sit Pa- pa: sed noua electione communi con- sensu tertius eligatur; si verō sint duo quod vnus tamen sit a pluribus ele- ctus quam alius, tunc ille ordinetur, nisi fuerit simoniacē electus. Glos. in cap. Si transitus 79. dist. cap. 10. Insuper Nicolaus Papa 2. constituit quod si quis pecunia, vel alio modo illicito usurpet Sedem Apostolicam, non Apostolicus, sed Apostaticus habeatur: & liceret Cardinalibus eum ana- thematizare, & laicorum auxilio eum repellere: & si electio succes- soris intra Urbem fieri non potest, fiat extra: & electus plenam habeat potestatem disponendi res in utilitatem Ecclesiæ, & faciendi omnia quasi esset inthronizatus. Ex cod. cap. si quis pecunia.

Amplius, Papa omnia potest præter quam in duobus casibus, Primus est, si agat in manifestum damnum, & decolorationē status Ecclesiæ vniuersalis: nam quantum ad hoc, nihil potest. 2. Cor. 13. Data est nobis potestas in constructionē, & non in destructionem. Secundus casus, est, quando in- tētio Papæ se fundat super falsitatem: quia intentio ipsius se fundare debet supra veritatem, vt testatur Apostolus ibid. contra veritatem nihil possumus sed pro veritate. Omnes alij ministri Ecclesiæ sicut habent potestatem per leges Ecclesiasticas, ita habent iurisdic- tionem limitatam per illas.

De Summo autem Pontifice pec- cante, nullus iudicat, vt patet ex can. 18. Siluetri & Constantini dic. Nemo enim iudicabit primam sedem, quoniam omnes sedes à prima sede iul- tiam

tiam desiderant temperari. Neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque à regibus, neque à populo iudex iudicabitur. Et subscriperunt 284. Episcopi, & 40. Diaconi, & duo sequentes Augustus Constantinus, & mater eius Helena. & fixit canonem hunc Silvester Episcopus in Vrbe Rom. & omnes Episcopi aspersit & scripsit.

Actum in Traianas Thermas, tertio Kalen. Iulij, Domino Constantino Augusto tertio, & Prisco consule. Hoc etiam patet ex decretis Marcellini Papæ & Martyris multo ante, vbi existit in Concil. clara voce dixit: peccauit coram vobis, & non possum esse in ordine Sacerdotum, quoniam auarus me corrupit auro. Et subscriperunt in eius damnationem & damnauerunt eum extra ciuitatem, dicentes. quia ore suo condemnatus est, & ore suo anathematizatus, acceperit Maranatha. Nemo enim vniquam iudicauit Pontificem, quoniam prima sedes non iudicabitur à quoquam. Et licet Xistus Papa, qui accusatus fuit à quodam Basilo se expurgauit sponte, vt. 2. q. 5. mandastis, pater; tamen nõ tenebatur, nec ibi dat formam cæteris pontificibus se purgandi si noluerint: quia Papa à nullo potest iudicari, 9. qu. 3. aliorum. præterquam in hæresi 40. dist. si Papa. Item, nec ab vniuersali Concilio. 17. dist. 5. hinc etiam. Idem fecit, & statuit Leo 3. 2. qu. 5. auditum. Item, secundum Glosin. 6. de renunc. tit. 7. lib. 1. cap. 1. 5. insufficientem. nõ potest deponi nec propter insufficientiam: quia propter solam hæresim deponitur. Sed alij prælati propter insufficientiam bene deponuntur, & ecclesiastici & seculares. 18. qu. 2. si quis Abbas. 15. qu. 6. alius. & propter negligentiam. 81. dist. dictum. Supra de hæresi. excommunicauimus. in fi. nam papatus à solo Deo est: & quæ à Deo sunt vel committuntur: ab inferiori tolli non possunt: est enim vicarius Dei: & cũ dicitur quod est vicarius Petri, vt 63. dist. ego Ludo

uicus. 1. qu. 1. non æquales. & quæ. 7. quoties. Est impropria locutio: vel exponitur, idest, gerit vicariam quam gessit Petrus: vicarius enim non dat vicariam. de offic. vica. Clericos.

Papa non incidit in canonem communicando cum excommunicato, quia non ligatur a canone. Extra. de elec. innotuit. nec eo ipso illum absoluit, nisi communicaret ei hac intentione absoluendi. ff. de manumit. l. apud.

Papa habet potestatem de qualibet parte mundi monachos, vel clericos, seculares, & regulares ad se vocare, & opportunitatibus exigentibus inuitare ad ordinem, vel dignitatem, vel officium aliquod. 9. quæ. 3. per præcipalem.

Papa cum portatur, portatur etiam duo flabelli compositi de cauda pavonis, quæ pars est vltimum illius animalis, & pulchrius, nam pedes non eduntur, nec sunt vltima pars illius vt patet: quæ cauda multis oculis ornatur.

Expositio literalis siue materialis huius carminonæ, est; (salus semper saniori iudicio.) quod hoc animal, siue aliqua penna huius animalis, significat optimũ finem: & verè optimum finem adeptus fuit, quicumque inuentus est dignus creati in Summum Pontificem. Sunt flabelli pleni oculis, ad ostendendum, quod talis qui assumptus est ad tantam dignitatem, dignus est, vt ab omnibus videatur, & admiretur. Et sicut color iste est perpetuus, non sicut color florum campi, qui hodie pulcher, & cras sanum efficitur: ita honor, & gloria Pontificis, æterna, & perpetua erit.

Moralis expositio. Oculi isti a parte dextera & sinistra, denotant quod æquali oculo diligit omnes filios, tam illos qui sunt in dextera prosperitatis, quam in sinistra aduersitatis. Nã pauperes si sunt virtuosos, ad dignitates sunt admittendi, sicut & diuites. Vel videtur summus Pontifex illis flabellis,

vt semper mens sua sit attenda in Deū: ne muscæ venientes perdant suauitatem vnguenti. Vel sic, vtitur illa cauda et hum animalium, quia est forma circulari, vt cælum: plena oculis, quasi stellis; denotans & significans Pontificem, totum debere esse caelestem. Nā aliam vitam, & alios mores postulat ille status: & propter hoc mutatur nomen Pontificis: licet aliqui aiunt fieri propter aliquos, qui turpia nomina habuerunt. Nonnulli tamen dicunt de his flabellis, quod ideo fuit introductus talis vsus, quia cum quidam Pontifex sacra faceret, quædam musca ingressa est in ore Pontificis cum communicaret se, & statim mortuus est. Sed hæc ratio mihi videtur friuola: tum quia hoc periculum ad omnes Sacerdotes se extenderet: & ad cauendū hoc inconueniens, necessarium esset vt vnusquisque sacerdos flabellis vtetur, dum sacra faceret ob tanti Sacramenti reuerentiam: tum etiam, quia in hyeme non reperiuntur muscæ, & tamen in Natiuitate Domini portantur huiusmodi flabelli coram ipso; & extra Ecclesiam, quando muscæ omnino nec videntur, nec inueniuntur propter aeris frigiditatem. Huius autem carimonix, sicut & multarum aliarum significationem & expositionem minimè vidisti: si cohererent expositiones omnes Deo omnium expositionum auctori, dabitur laus, qui gratiam tribuit vnicuique, illamque diuidens singulis prout vult.

De qualitatibus ordinandorum ad Sacerdotium vel Episcopatum.

Cap. 59.

His visis de omnibus, scilicet, ordinibus paulo supra narratis, videamus nunc, quæ habere debent, qui ordinandi sunt. Circa institutionem ergo ministrorum, nempe Sacerdotum & Episcoporum consideranda

sunt hæc quatuor, videlicet separatio electio, lotio, & vestitio.

Primò consideranda est separatio. Nam ministri Dei præcipiuntur ab alijs separari, scilicet, a non ministris, id est, specialiter ad ministerium diuini cultus præ alijs non deputatis. vt ait Tho. 1. 2. & hoc est etiam quod dicitur Num. 8. Tolle leuitas de medio filiorum Israel. Ex quo verbo sumuntur duæ conditiones ordinandorum. Prima est, quod ordinandus sit de medio, id est, de numero Ecclesiæ, scilicet, fidelis: quia nullus infidelis ordinari potest. Secunda conditio ordinandi est, quod sit Clericus; vnde dicitur Num. ibid. Tolle leuitas, qui soli erant deputati ad ministerium Dei. Et Numer. 4. Extraneus, qui ad ministrandum accesserit, morietur.

Secundò, ex his sequitur secunda conditio, scilicet, quod nullus debet accedere qui non sit vocatus. Iuxta id Hebr. 5. Nec quisquam sumat tibi honorem; sed qui vocatur a Deo tanquā Aaron. Glos. Qui rectè eligitur, a Deo vocatur.

Circa autem electionem prælati, tria sunt consideranda, modi varietas, loci congruitas, & eligendi qualitas. Primo circa electionem prælati consideranda est modi varietas, nam diuersis temporibus facta est electio tribus modis, scilicet, per signa, per sortes & per voces. Primò, in lege veteri fiebat electio per signa: vt patet in Aaron, qui per virgæ signum fuit in Sacerdotem supremum electus. Num. 17. Accipe ab eis virgas, & c. vbi ex præcepto Domini Moyses quatuordecim virgas assumpsit, vnam communem; & duodecim secundum numerum tribuum Israel, & aliam Aaron: & posuit eas in tabernaculo corā Domino. Et subditur, quod Moyses die sequenti inuenit germinasse virgam Aaron in domo Leui, & fronduisse, & floruisse, & fructum, scilicet, amigdalas protulisse: quod fuit signum proprium electionis

Aaron

Aaron in summum Sacerdotem: in quo potestas & dignitas Sacerdotalis exprimitur, quæ debet esse arida ab omni honore terrenorum desiccata, germinare per bonam intentionem frondem, prædicatione florere per bonæ famæ odorem, fructificare amigdalas per bonam operationem. Vel aliter. Per virgam, intelligitur Prælatus qui debet esse rectus, fructuosus, amarus, & dulcis. Primò debet esse rectus vt virga, ne sit acceptator personarum, ne improperet sibi illud Malac. 2. Accepistis faciè in lege. Secundò, debet esse fructuosus in bona operatione: vnde Ierem. 17. dicitur de prælato bono. Erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, ne aliunde designat facere fructum. Tertio debet esse vt nux amarus, scilicet, seuerus in corripiendo cõtumaces. 1. Cor. 4. Quid vultis in virga veniam ad vos, an in spiritu mansuetudinis? Quarto, debet esse dulcis alios consolando Galat. 6. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis huiusmodi instruite in spiritu lenitatis.

Secundò, electio successit, & facta fuit p̄ fores, vt patet de Mathia Act. 1. & Luc. 1. dicitur quod Zacharias forte exijt, vt incensum poneret. Tertio, loco istarum successit, & facta est canonica electio: in qua nihil fraudis debet fieri, sicut vel in alijs. Hęc Vgo Cardin. in postilla super illo verbo, quem cumque elegerit ipse, &c.

Secundo, circa electionem prælati, consideranda est loci congruitas, vel testimonij firmitas; ita dicitur Leuit. 8. Congregabis, (scilicet, in electione Pontificis vel Sacerdotis) omnem cæturam ad ostium tabernaculi. Et subditur: congregataque omni multitudine ante fores, &c. ex quo verbo elicitur, quod in electione Pontificis assensus desideratur plebis. Sed forte dices, an in electione Pontificis, vel Sacerdotis requiratur præsentia populi

ad consensum huius? Dicendum quod olim in lege veteri electio, & consecratio Pontificum fiebat cum assensu populi fidelis. Ita dixit Dominus Moyse; Namer. 6. Applicabis Leuitas coram tabernaculo siederis conuocata omni multitudine filiorum Israel. Cuius rationem assignat Herony. in Glof. ibid. dicens: Conuocatur synagoga, quia in ordinando Sacerdotè requiritur præsentia populi, vt sciant omnes, & certè sint, quia qui præstantior est ex omni populo, doctior, sanctior, & virtute eminentior eligitur, hiesit, eligi debet, in Sacerdotem. Modo autem requiritur præsentia populi, vt scilicet, electio non clam, vel in priuato fiat: ne si eligendus in aliquo defectuosus, vel vitiosus esset, contingeret sub silentio præteriri. Idem ait Vgo super Leuit. Congregata omni multitudine.

Tertio, consideranda est eligendi qualitas. Nam in prælato, vel Sacerdote requiritur vitæ bonitas. Eligendo enim sciens prælaturam indignum: & promouens ad ordines indignum: & suscipiens ordines indignus: mortaliter peccat. Vbi nota tamen secundum Thom. in 4. dist. 24. quod sanctitas, vel bonitas vitæ, requiritur in suscipientibus ordines de necessitate præcepti: non autem de necessitate Sacramenti: vnde si malus ordinatur, nihilominus ordinem habet, tamen cum peccato mortali. Nam legitur Leuit. 21. homo de femine Aaron, qui habuerit, maculam, non offerat panes coram Domino. Nec accedat ad ministerium eius. Sed per maculam, vt dicit ibi. Glof. intelligitur ille, qui est aliquo peccato mortali irretitus: ergo ille qui est aliquo peccato mortali, vel vitio irretitus, nec eligi, nec promoueri ad ordines, nec vti suscepto ordine sine peccato mortali potest. B. Thom. exponens prædictam authoritatem, dicit: quod macula, vel defectus corporales, a quibus Sacerdotes debent esse immunes, signant diuersa vitia, & pec-

Et de Sibilla Tiburtina narratur ab historiographis, quod cum ostendisset Octauiano Imperatori, quem Romani uolebāt Deum uocare circa solem circulum, & in medio eius virginem pulcherrimum puerum gestantem in gremio, & dixisset illum puerum maiore eo, scilicet, Christum adorauit, & prohibuit se Deum uocari. Cum ergo Papa sit Vicarius Christi, pater dignitatem eius maiorem esse imperiali. Patet etiam hoc ex similitudine, quæ inducitur extra de maio. & obed. solite. ubi Papatus, seu Pontificalis dignitas assimilatur soli, & regalis potestas lunæ. Sol autem dicitur pater omnium planetarum, & Dominus; & sicut luna recipit lumen a sole, ita imperialis dignitas suam iurisdictionem a Papa. Insuper Imperator debet confirmari per Papam, & habetur extr. de elect. c. venerabilem, quod confirmatus, debeat per Papam inungi, & consecrari, & confirmari; patet extra de fac. vnc. c. cum uenisset, & quod confirmatus, & inunctus debeat per Papam coronari; patet de elec. c. venerabilem. Nec obstat, quod Constantinus Imper. imposuit coronam Siluestro Imper. quia hoc fecit, non sicut dominum, & Authoritatem præbens; sed sicut minister obsequens, cuius signum fuit quod tenens equum eius, stratoris officium sibi exhibuit. Et in coronatione Imperator iuramentum præstat fidelitatis, ut patet dist. 63, tibi Domino. Si maior est Papa Imperatore, multo magis cæteris regibus, & principibus: & ideo potest illos excommunicare, & deponere.

Ultimo præstet omnibus clericis, & religiosis, & cæteris omnibus, in modo est de necessitate salutis subesse Romano Pontifici: ita D. Tho. in lib. de erroribus Græcorum, cap. 7. ubi sic ait: ostenditur etiam quod subesse Romano Pontifici sit de necessitate salutis. Dicit enim Cirillus in lib. Theofaurorum. Itaque fratres mei, si Chri-

stum imitamur, ut ipsius oues uocemur audiamus manentes in Ecclesia sancti Petri Apostoli. Non influemur uento superbia, ne forte tortuosus serpens propter nostram contempnitionem nos eiciat, ut Euam olim de Paradiso. Est autem hæreticum, dicere non esse obediendum statuti Palapibus, secundum D. Tho. in lib. contra impugnantes religionem. ut in decreta. dist. 22. Dicitur: omnis qui Romanæ Ecclesiæ priuilegium ab ipso summo Ecclesiarum capite traditum, auferre conatur, proculdubio in hæresim labitur, & infra. Fidem quippe uoluit, qui aduersus illam agit, quæ est fidei mater.

De primatu Petri. Cap. 57.

DE Papa Catholico loquitur Concil. Flor. sess. vii. dicens: Sancta Apostolica sedes, & Romanos Pontifex in uniuersum orbem tenet Principatum: ipseque Pontifex Romanus successerit B. Petri principis Apostolorum, & uerus Christus Vicarius, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum pater, & Doctor: & ipse in B. Petro pascendi, regendi, & gubernandi uniuersalem Ecclesiam a Domino Nostro Iesu Christo, plena potestas tradita est. Quod autem Rom. Pontifex præfertur omnibus, probatur in cap. 3. 21. dist. duabus rationibus. Prima est, quia Christus dedit ei primatum, & autoritatem uoce sua dicens: Tu es Petrus, & super hæc Petram, & c. Secunda est, quia Petrus, & Paulus una die gloriosa morte in Urbe Roma, sub Cæsare Nerone coronati, Romanam consecraverunt Ecclesiam; & eam alijs sui presentia prætulerunt: sic enim Ecclesia consecratur sanguine alicuius, sicut aliquis baptizatur in sanguine suo, de consecr. dist. 4. Baptismi uicem. Et licet dicatur Romana Ecclesia prima, non habens maculam, neque rugam; tamen Ecclesia

clesia Antiochena præcessit istam. 24. quæ. 1. Rogamus. Dicitur autem prima, quia firmata sanguinem horum duorum Apostolorum. Et Cyrillus Episcopus Alexand. ait: Vt membra maneamus in capite nostro Apostolico Rom. Pontifice: a quo nostrum est quæerere, quid credere, & quid tenere debeamus: ipsum veneramur, ipsum rogantes præ omnibus, quoniam ipse solus est reprehendere, statuere, soluere, & ligare locum illius, qui ipsum ædificauit & nulli alij, quod suum est plene, sed ipsi dedit cui omnes iure diuino caput inclinant: & primates mundi tamquam ipsi Domino Iesu Christo obediunt. Id enim expresse habemus ex Euangelio: nam soli Petro, & successoribus promisit Christus claus regni cælorum, hoc est, Ecclesiæ militantis primatum, dicens: Tu es Petrus, non Ioannes, non Andreas, & super hanc Petrum ædificabo, (loquitur de futuro) Ecclesiam meam, &c. Vnde Dominus comparans Petrum alijs, dixit: Simon Ioannis diligis me plus his? Respon. ei, etiam Domine tu scis, quia amo te: pasce agnos meos, id est, imperfectos, siue perficiendos. Dixit ei iterum, & tertio: Simon Ioannis diligis me? Respon. Petrus, Domine tu scis, quia amo te, dixit ei, pasce oues meas, per quas intelligit perfectos, prout erant inter cæteros ipsi Apostoli: (differentiam autem inter agnos & oues, potest vnusquisque ex se considerare.) Soli tamen Petro, & successoribus dedit illas, committendo eidem pasturam, & gubernationem nõ solum agnorum, sed etiam ouium, ideo qui non est subiectus Petro, non est de ouili Christi.

Non obstat, quod B. Petrus esset ouis Christi, cum vltra hoc fuerit constitutus pastor omnium aliarum ouium nec ei fuerit deputatus alius pastor particularis. Quod ipse B. Petrus exemplo declarauit in primo Concilio: vt patet Act. 15. vbi dicitur, conuenerunt

Apostoli & seniores ad Petrum de circumcissionis obseruatione, & aliorum legalium: cumque magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: viri fratres vos scitis, quod ab antiquis diebus in nobis elegit per os meum, gentes audire verbum Euangelij, & credere, &c. vbi manifestè explicauit, & affirmauit ad se resolutionem; & fidei decisionem pertinere: & nihilominus cum Petrus dixisset, Deum elegisse Gentes audire verbum Euangelij per os suum & credere, non est ausus Paulus se illi æquare, nec eum reprehendere, prout fecit in illa simulatione Antiochiæ, quod vtique fecisset si Petrus verum non dixisset: sed ipse cum tota multitudine recognouit Petrum, & superiorem omnium. Vnde dicitur in textu. Tacuit omnis multitudo audita Petri resolutione, dicentis: Quid tentatis imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus? Quam resolutionem B. Iacobus Episcopus Hierosolymitanus de licentia & autoritate Petri publicauit. Vnde eidem ait Dominus Luc. 22. Et tu aliquando cõuersus confirma fratres tuos, id est, Apostolos, quo ad potestatem, & soliditatem fidei.

Petrus ergo pro se & suis successoribus sumptit authoritatem. Quare negante primatum Petri sunt schismatici. Et licet Greg. prohibeat vocari vniuersalem Episcopum, hoc facit secundum Tho. 2. 2. qu. 39. quia non præficitur cui libet particulari Ecclesiæ, vt proprius, & specialis illius Ecclesiæ rector. Est igitur Papa caput totius Ecclesiæ, (vt ait Bernar. ad Eugenium) & paronympus, & amicus secundum determinatum statum, vt videlicet, est viator. Omnes quoque reges, & principes sunt Surrago Pontif. subiecti, vt inquit idem sanctus in tractatu de regibus. 1. cap. 14. Ipse autem super omnes est, nisi se alicuius iudicio

judicio submittat, vt 2. qu. 7. nos si. Et in causa hæresis 40. distin. Si Papa. vt diximus. Et cum submittit se confessori suo, tenetur ei parere: & ligabit eum sententia illius: & ad hoc ostendendum dat confessorio duas clauas aureas paruas, quas confessorius illi restituit post auditam confessionem, & proprius Sacerdos Papæ, est ille, quem ipse eligit in confessorem. Qui authoritate diuina habet potestatem non ab ipso nec Papa concessa: vt probat Nauar. cap. 27. num. 60. & tenetur illi obedire & penitentiam implere, etiam si præcipiat renunciare papæ. Bald. in cap. dilectus. collo. 2. de appell.

Potest etiam ratione naturali probari, (secundum Viguer. cap. 16. v. 5.) Christum vnum dimisisse pastorem. Nam cum Christus sit sapientia Patris, necesse est dicere ipsum perfectionem instituisse politicam in Ecclesia sua, quam fuerit aliqua politia humana. Sed euidenter constat politicam regalem, in qua præsidet vnus esse omnibus alijs perfectionem, vt probat Philof. 12. Metaph. & nos ibidem. Et ideo negantes huiusmodi dignitatem Papæ quam Christus commenda uit, & pro ea orauit, sunt hæretici. Patet etiam quod inter Episcopum, & Papam sunt alij gradus dignitatum, correspondentes gradibus vnionis diæcesium, prouinciarum, & regnorum secundum quos vna congregatio, vel communitas includit aliam, & communitas totius mundi includit communitatem omnium regnorum: & sic sunt Archiepiscopi, primates, Patriarchæ. Nec obstat quod in Sacerdotio leuitico erat tantum vnus Pontifex, hoc est, princeps Sacerdotum, scilicet, Aaron; quia ritus Iudæorum non erat diffusus in diuersis regnis, sed in vna gente tantum: & ideo non oportebat quod sub eo qui habebat potestatem principalem alij Pontifices distinguerentur.

Romanus ergo Pontifex succedit B. Petro in ea potestatis perfectione, & dignitate vicariatus Christi, quæ ipse B. Petrus a Christo in Ecclesia est sublimatus, ait D. Thom. in tractatu contra errores Græcorum cap. 69. Vnde canon Concil. Calcedon. concludit. si quis Episcopus prædicatur infamis, liberam habeat sententiam appellandi ad Beatiss. Episcopum antiquæ Romæ: quoniam habemus Petrum petram refugij, & in ipso solo libera est potestas loco Dei, & eius discernendi Episcopum infamiam, secundum clauas a Domino tibi datas: & ideo omnia definita ab eo teneantur tanquam a Vicario Apostolici throni tradita. Dicit Antiquæ Romæ, ad differentiationem Constantinopolis quæ Constantinus illuc sedem suam transferes & priuilegijs Urbis Romanæ excellens nouam Romam voluit appellari.

Papa, licet ab hominum electione quis habeat quod sit Papa: tamen, postquam electus est, non ab hominibus; sed a Deo, habet plenam super totam Ecclesiam potestatem: & ideo non potest per quodcumque crimen deponi, nisi constet ex eodem iure diuino Ecclesiæ propter tale crimen Papa deponendum esse.

Hic notatio dignum est, secundum Glos. in Extrau. lib. 1. §. est autem hæc authoritas. (Vbi ostendit quomodo sit humana; & quomodo diuina, dicens.) quod hæc authoritas est humana, quia data est homini, & est humana, quia exercetur per hominem: tamen non est humana, quia sit data ab homine sed potius est potestas diuina, quia data est a Deo: nam de ore diuino Petro est data sibi, suisque successoribus. Est etiam hæc authoritas diuina, quia firmata in ipso Christo petra, quam Petrus confessus fuit dicente Domino ipsi Petro, *Quodcumque ligaueris, &c. hæc ex textu.* Vnde Glos. ibid. ait: quod hæc authoritas dupliciter est humana, & dupliciter diuina:

diuina: humana, quia exercetur per hominem: sed est diuina: quia est data a Christo, qui erat Deus, & est diuina, quia firmata est in petra firma in Christo, qui erat uerus Deus. Notandum est etiam, quod omnia ista quatuor possunt haberi ex Euangelio: nam quod sit humana, quia data est homini habetur ex Euangelio, ubi dicitur: tibi dabo clauis, &c. quod etiam sit humana, quia exercetur ab homine, patet ex Euangelio, cum dicitur. Quodcumque ligaueris super terram erit ligatum & in caelis, &c. Quod sit diuina, quia data a Deo, patet ex Euangelio, quia ipse Christus qui erat Deus loquebatur quando dixit. Tibi dabo. Et quod sit diuina, quia fundata in eo, patet ex Euangelio, quia ipse Christus, qui erat Deus, loquebatur quando dixit. Tibi dabo: Item, quod sit diuina, quia fundata in eo: patet etiam ex Euangelio, quia ipse Christus, qui erat Deus, loquebatur alibi, dicens: Super hanc petram, id est, super me ipsum, qui sum petra, & qui significor per petram, aedificabo Ecclesiam meam. Nota etiam quod licet omnes Apostoli piscatores essent, & aequales, quia piscati sunt omnes cum retibus, tamē Mat. 1. Dominus praecepit soli Petro ut cum hamo piscaretur: duplex est enim genus piscationis, scilicet, cum rete & hamo, ut 24. qu. 1. cap. 8. per hamum intellige iurisdictionem, ait Glof. ibidem, quia Petrus praesuit alijs quia hamo, id est, ferro, resecantur omnes putridae carnes. Et ideo solus Petrus piscatur hoc genere piscandi: ipse enim habet potestatem ligandi atque soluendi praes alijs. Per rete intelligit inquisitio sapientiae. De his clauibus dicitur dist. 20. cap. 1. arg. quod omnis Episcopus est par Apostolico quantum ad ordinem & rationem consecrationis. 24. qu. 1. loquitur. Petrus tamen fuit maior administratione ut 2. qu. 7. pto. potest enim aliquis esse minor in ordine, sed tamen maior in

administratione, ut Archipresbyter maior est Archidiacono ut 24. distinc. per l. & s.

Demum nota quod Papa cum scribit, ait, salutem & Apostolicam benedictionem. Et Cletus primus fuit qui usus fuit his uerbis anno Domini 81.

De Nonnullis Casibus ad Papae potestatem, & electione spectantibus. Cap. 58.

Multa sunt quae potest Papa cum habeat plenitudinem potestatis. Primum, potest derogare constitutionibus praedecessorum suorum non obstante quod par in patrem non habet imperium. ff. de arb. l. nam magistratus. Et est ratio: quia eadem persona censetur cum eo qui succedit, & nemo potest sibi hanc legem imponere, ne liceat sibi prima uoluntate discedere. ff. de leg. 3. Si quis in princip. & Glof. in de sum. Trin. in exord. ff. ret. fecatis.

Secundo potest canonizare aliquem, scilicet, approbando & manifestando alicuius hominis sanctitatem, & toti Ecclesiae proponere, & eorum uenerationem mandare, nam inter pueros homines Papa est caput Ecclesiae, tria uero sunt de canonizatione alicuius sancti. Primum, sanctitatis eius approbatio. Secundum, sanctitatis eius acceptio a populo Christiano ueneratione. Tertium, fide totius Ecclesiae beneficia illius sancti poscentis confirmatio. Haec enim tria pertinent totum ad Summum Pontificem. Et ideo in cap. 1. Extr. de reliquijs & ueneratione sanctorum, prohibetur ne aliquis absque auctoritate Rom. Ecclesiae pro Sancto ueneretur. Et licet Papa (ut particularis persona) possit errare: quia non est confirmatus, nec praeseruat ab errore; tamen ut Papa non potest errare: quia tunc pronunciat ut Summus Pontifex: & hoc facit quādo obsequatur ritum in Concilio Apostolorum,

& sanctorum patrum definitionibus obseruari solitum, nempe, quando vocat concilium seniorum, hoc est, Episcoporum, & instat instareque facit orationibus, & inuocat Spiritum sanctum, cuius assistentia, Ecclesie promissa est, immo & ipsemet Christus se talibus congregationibus affuturum pollicitus est, & non patietur ipsum errare. Et hoc sit fundamentum, vt patet ex prædictis. Nec obstat illud Augu. dicentis. Multa corpora venerantur in terris, quorum animæ cruciatur in inferno: quia nō loquitur de sanctis canonizatis, sed de Gentilibus.

Tertio, potest condendi Symbolum ad Summum Pōiūcem spectat: quia ad eum pertinet toti communitati, siue Ecclesie in necessarijs providere. Ergo cum noua Symboli editio aliquando fit utilis, & necessaria, nempe cum errores insurgunt, sequitur quod ad illum pertineat noua Symboli editio, & Sacra Scriptura interpretatio, ad quem pertinet finaliter determinare ea quæ sunt fidei, vt ab omnibus inconcussa fide teneantur. Et pertinet ad illum eo modo quo Paulo ante dilucidauimus.

Hic potest quæri vtrum Papa possit novos articulos fidei facere per suū decretum vel constitutiones: Respon. Archid. in Rosario dist. 15. in 1. cap. quod articulos fidei potest accipi dupliciter. Vno modo strictè pro his, qui continentur in Symbolo, quos oportet omnes fideles explicitè credere, & debent scire: de consec. dist. 4. ante. & sic Papa non potest facere, vel addere novos articulos, sicut etiam nec noua sacramenta secūdam Thomam. Alio modo potest dici articulus fidei largius, Talis, scilicet, quod credere oporteat quod prius non oporteret; & sic comprehendit articulos, definitiones factas a Papa, vel concilijs super quæstionibus motis. Et sic Papa potest facere novos articulos, quia potest declarare aliquid esse firmiter credendū,

& oppositū esse hæreticū, quod prius non erat necessarium ita credere: vt factū est, & patet in ca. canones dist. 15.

Quarto, potest diem sanctificare, id est, declarare talem diem solemnizandum esse, Sicut & de sanctis. Item, est immediatus prælatus omnium fidelium, non obstante quod Episcopi & Sacerdos parochialis sint etiam immediati: quia bene inconuenit, secundum Thom. dist. 17. quod duo æqualiter super eandem plebem constituantur: sed non quod vnus sit principalior, & alius minus principalis.

Item, Solus Papa habet plenitudinem potestatis, (quia plenariè vicem Christi gerit in tota Ecclesia secundum eund.) dispensandi in vris dispensabilibus. Alij autem participant de hac potestate, quantum eis concessum est, & præcipue in vris, quæ communiter fiunt, vt habeant de facili homines ad quos recurrant. Vora maiora, & tertæ sanctæ, referuntur Papæ.

Vnde quæritur hic, vtrum possit dispensare in monacho habens votum solemne professionis: (nam de eo, qui est tantum in ordinibus sacris constitutus non est dubium) Respon. quod est quæstio inter doctores satis grauis. Alex. Ales. in 3. p. in materia de voto: & D. Thom. 2. 2. qu. 88. ar. 11. & D. Bonnav. & alij negant. Dicit enim D. Tho. quod licet possit Papa dispensare in voto continetie annexo ordini sacro, cū hoc ex statuto Ecclesie, non tantū in voto continetie annexo essentialiter statui religionis: per quam homo totaliter Dei seruitio mancipatur: vt habetur in cap. cum ad monasterium, de statu monac. vbi dicitur: nec ælimet Abbas quod super habenda proprietate possit cum aliquo monacho dispensare, quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis a Deo est annexa regulæ monachali, vt contra eam, nec Summus Pontifex possit licetiam indulgere. Ricar. Secor. Duran. & nonnulli alij dicunt quod possit.

possit. Pro qua dubitatione, sit ista conclusio: quod quando Ecclesiæ utilitati maximè conueniret, vt religiosus aliquis matrimonium contraheret, Roman. Pontifex tunc cum eo dispensare posset. Et hoc patet exemplo Cælestini 3. qui dispensauit cum Constantia sanctimoniali Regis Rogerij filia, vt cum Imperatore Henrico sexto contraheret. Exemplo alterius Pontificis qui (vt Palud. refert) dispensauit cum quodam monacho filio regis Aragoniæ Romiro nomine: propterea quod bonum particulare bono totius Ecclesiæ præferre, esset contra charitatem. Nā si toti Ecclesiæ conueniret, quæ Deo dicata sunt ad humanum vsum transferre; liceret. ex hoc inferitur quod propter bonum peculiare tantum, dispensare non posset.

Sextò ad Papam spectat concedere indulgentias per totum orbem. Non potest tamen de plenitudine potestatis concedere indulgentias existentibus in peccato mortali. Et ratio est, quia indulgentia est applicatio passionis Christi ad satisfaciendum pro peccatis commissis, & passio Christi, non membris mortuis, sed amicis, & uiuis, idest, in gratia existentibus, applicatur.

Septimò Summus Pontifex, quoniam ad eum vniuersalis Ecclesiæ cura pertinet, vbique prædicare potest 19. dist. can. in memoria. Et de eadem plenitudinis potestate cuiuslibet potest prædicandi munus committere: de offic. deleg. cap. quoniam Apostolicam.

Octauò, nota quod duplex est potestas: nempe ciuilis & Spiritualis. Et hæc sunt distinctè, atq; habet diuersos fines: Etenim finis ciuilis potestatis est pax, & tranquillitas Reipublicæ: Finis verò spiritualis potestatis est super naturalis, nempe manuducere hominem ad perpetuam beatitudinem. Et hæc præstantior est ciuili potestate: quia finis ciuilis potestatis ad finem spi-

ritualis potestatis ordinatur. Et finis præstantior est ijs, quæ ad finem referuntur.

Nonò secundum Thom. 2. 2. q. 87. ar. 4. Papæ exigenti, clerici omnes tenentur decimas soluere: quam veritatem deducit hoc modo, videlicet: quod in veteri lege primitiæ debebantur Sacerdotibus, decimæ autem leuitis: & quia sub Sacerdotibus leuitæ erant, Dominus mandauit, vt ipsi loco primitiarum soluere Summo Sacerdoti decimam decimæ. Vnde nunc eadem ratione tenentur clerici Summo Pontifici decimam dare, si exigeret. Naturalis ratio etiam dicit, vt illi, qui habet curam vniuersalem, de communi multitudinis statu prouideatur, vt possit exequi ea, quæ pertinent ad communem salutem. Et licet non omnes, Pontifices etiam rita ordinatione sedentes in Apostolorum, cathedra, habeant Spiritum, quo sanctificati sint, & iusti: omnes tamen, quandiu ab Ecclesiâ tolerantur, habent Spiritum sanctum, per eorum ministeria in Ecclesiâ remittentem peccata.

Amplius Papa tenet altiore gradum, quam Moyses suo tempore tenuerit: quia Moyses vicem gerebat ipsius Dei solum super populum Hebræorum, Papa verò vicem gerit Dei super omnes homines, & potest absolvere, & ligare plenissimè ex potestate clauium, quæ apud eum totaliter est, quod non poterat facere Moyses. Et in hoc, etiam excedunt Sacerdotes nostri temporis, Sacerdotes veteris legis; & excedunt prophetas; quilibet namque Sacerdos simplex huius temporis, est perfectioris status, quantum ad hoc, quam Moyses. qui erat eximius, & maximus prophetarum; Deuter. 34. & quam Aaron, qui erat Summus Sacerdos. Nam quilibet Sacerdos simplex subditum sibi confitentem a peccatis absolvere potest: quod non poterat Moyses & Aaron nec quilibet Proph.

Item, ad Papam in nouo testamento, & ad Summum Sacerdotem & Iudices veteris testamenti pertinebat distinguere in omnibus in quibus lex nõ distinguerat. Vnde circa ea, quæ sunt iurisdictionis magis standum est Papæ, quam alicui viuenti: sed quantum ad determinationem veritatis, etiam in Sacra Scriptura, magis standum est dictis doctorum virorum, quam dictis Papæ: quia non est inconueniens quod aliquis sit insignitius maiori scientia quam Papa: sed bene est inconueniens dari alicui maiorem auctoritatem, & potestatem, quam Papæ: & licet Papa possit errare, vt homo, aliquid asserendo, non tamen sequitur quod ius erret.

Papa, non potest eligere successorē, vt notat Glos. in cap. Apostolica. §. his omnibus. 8. qu. 1. & sequitur Io. And. hic. & Archid. in cap. Si transitus. 79. dist. & tenetur hoc communiter per doctores. Et ratio est, quia est cõsus hu iurisdictionis, refertur ad tempus quo non est futurus Papaz. eum fit. de iur. omni. iur. Item, quia hoc nec Moyses potuit. 8. q. 1. Moyses. Nec est dicendum quod Petrus elegit Clemen. ten. 8. qu. 1. cap. 1. quia & ad eius vram curabantur infirmi. De hoc dicit consueti. q. 1. Petrus. Electio ergo Sum. Pont. soli Deo reseruatur, licet electio a Cardinalibus fiat. vt ead. distinct. cap. vlt. Si dicatur quod facit constitutionem super electione, ergo multo magis hoc potest, dicitur quod hoc admittitur, quia prouidet futuris scandalis; & in casu, quo alius præter eum prouideret non potest. Posset tamen Papa dare potestatem alicui prælato eligendi sibi successorē, vt in c. petisti 7. q. 6. & tunc sit electio auctoritate Papæ, & non propria.

Item, posset de successore cum Cardinalibus deliberare: sed non testari: nõ aliud est deliberare & aliud est est testamento quasi dignitatis suæ hæredem substituere, quod p̄nitus prohibe-

betur 39. dist. Si transitus Papæ.

Sed quid faciendum si essent duo Apostolici? Resp. ex c. 8. dist. 79. quod Bonifacius Papa rogauit Imperatorē Honorium vt conderet legem, qua dõceretur quid faciendum esset, si duo Apostolici temerariē certantium eligantur: & tunc Honorius constituit quod neuter illorum duorum sit Papa: sed noua electione communi consensu tertius eligatur; si verò sint duo quod vnus tamen sit a pluribus electus quam alius, tunc ille ordinetur, nisi fuerit simoniacē electus. Glos. in cap. Si transitus 79. dist. cap. 10. Insuper Nicolaus Papa 2. constituit quod si quis pecunia, vel alio modo illicito vsurpet Sedem Apostolicam, non Apostolicus, sed Apostaticus habeatur: & liceret Cardinalibus eum anathematizare, & laicorum auxilio eum repellere: & si electio successoris intra Urbem fieri non potest, fiat extra: & electus plenam habeat potestatem disponendi res in utilitatem Ecclesiæ, & faciendi omnia quasi esset inthronizatus. Ex cod. cap. si quis pecunia.

Amplius, Papa omnia potest præter quam in duobus casibus, Primus est, si agat in manifestum damnum, & decolorationē status Ecclesiæ vniuersalis: nam quantum ad hoc, nihil potest. 2. Cor. 13. Datus est nobis potestas in constructione, & non in destructione. Secundus casus, est, quando intentio Papæ se fundat super falsitatem: quia intentio ipsius se fundare debet supra veritatem; vt testatur Apostolus ibid. contra veritatem nihil possumus sed pro veritate. Omnes alij ministri Ecclesiæ sicut habent potestatem per leges Ecclesiasticas, ita habent iurisdictionem limitatam per illas.

De Summo autem Pontifice peccante, nullus iudicat, vt patet ex can. 18. Siluetti & Constantini dic. Nemo enim iudicabit primam sedem, quoniam omnes sedes à prima sede initi-

tiam desiderant temperari. Neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque à regibus, neque à populo iudex iudicabitur. Et subscriperunt 284. Episcopi, & 40. Diaconi, & duo sequentes Augustus Constantinus, & mater eius Helena, & fixit canonem hunc Silvester Episcopus in Vrbe Rom. & omnibus Episcopis aspersit & scripsit.

Actum in Traianis Thermas, tertio Kalen. Iulij, Domino Constantino Augusto tertio, & Prisco consule. Hoc etiam patet ex decretis Marcellini Papæ & Martyris multo ante, vbi existens in Concil. clara voce dixit: peccavi coram vobis, & non possum esse in ordine Sacerdotum, quoniam auarus me corrupit auro. Et subterfuerunt in eius damnationem & damnauerunt eum extra ciuitatem, dicentes. quia ore suo condemnatus est, & ore suo anathematizatus, accepit Maranatha. Nemo enim vnquam iudicatur Pontificem, quoniam prima sedes non iudicabitur à quoquam. Et licet Xistus Papa, qui accusatus fuit à quodam Basilo se expurgauit sponte, vt. 2. q. 6. mandastis, patet; tamen nõ tenebatur, nec ibi dat formam cæteris pontificibus se purgandi si noluerint: quia Papa à nullo potest iudicari, 9. qu. 3. aliorum. præterquam in hæresi 40. dist. si Papa. Item, nec ab vniuersali Concilio. 17. dist. 5. hinc etiam. Idem fecit, & statuit Leo 3. 2. qu. 5. auditum. Item, secundum Glossin. 6. de renunc. tit. 7. hb. 1. cap. 1. §. insufficientem. nõ potest deponi: nec propter insufficientiam: quia propter solam hæresim deponitur. Sed alij prælati propter insufficientiam bene deponuntur, & ecclesiastici & seculares. 18. qu. 2. si quis Abbas. 15. qu. 6. alius, & propter negligentiam. 81. dist. dictum. Supra de hæret. excommunicamus. in fi. nam papatus à solo Deo est: & quæ à Deo sunt vel committuntur: ab inferiori tolli non possunt: est enim vicarius Dei: & cū dicitur quod est vicarius Petri, vt 63. dist. ego Ludo

uicus. 1. qu. 1. non æquales. & quæ 7. quoties. Est in propria locutio: vel exponitur, id est, gerit vicariam quam gessit Petrus: vicarius enim non dat vicariam. de offic. vica. Clericos.

Papa non inedit in canonem communicando cum excommunicato, quia non ligatur à canone. Extra. de elec. innotuit. nec eo ipso illum absoluit, nisi communicaret ei hac intentione absoluendi. ff. de manumiss. l. apud.

Papa habet potestatem de qualibet parte mundi monachos, vel clericos, seculares, & regulares ad se vocare, & opportunitatibus exigentibus inuitare ad ordinem, vel dignitatem, vel officium aliquod. 9. quæst. 3. per præcipalem.

Papa cum portatur, portatur etiam duo flabelli compositi de cauda pavonis, quæ pars est vltima illius animalis, & pulcherrus, nam pedes non eduntur, nec sunt vltima pars illius vt patet: quæ cauda multis oculis ornatur.

Expositio literalis siue materialis huius cærimonie, est; (saluo semper saniori iudicio,) quod hoc animal, siue aliqua penna huius animalis, significat optimũ finem: & verè optimum finem adeptus fuit, quicumque inuentus est dignus creati in Summo Pontificem. Sunt flabelli pleni oculis, ad ostendendum, quod talis qui assumptus est ad tantam dignitatẽ, dignus est, vt ab omnibus videatur, & admittatur. Et sicut color iste est perpetuus, non sicut color florum campi, qui hodie pulcher, & cras sanum efficitur: ita honor, & gloria Pontificis, æterna, & perpetua erit.

Moralis expositio. Oculi isti à parte dextera & sinistra, denotant quod æquali oculo diligit omnes filios, tam illos qui sunt in dextera prosperitatis, quam in sinistra aduersitatis. Nã pauperes si sunt virtuosissimi, ad dignitates sunt admittendi; sicut & diuites. Vel videtur summus Pontifex illis flabellis,

vt semper mens sua sit attenta in Deū: ne muscæ venientes perdant suauitatem vnguenti. Vel sic, vitur illa cauda et lum animalium, quia est forma circulari, vt cælum: plena oculis, quasi stellis; denotans & significans Pontificem, totum debere esse cælestem. Nā aliam vitam, & alios mores postulat ille status: & propter hoc mutatur nomen Pontificis: licet aliqui aiunt fieri propter aliquos, qui turpia nomina habuerunt. Nonnulli tamen dicunt de his flabellis, quod ideo fuit introductus talis vsus, quia cum quidam Pontifex sacra faceret, quædam musca ingressa est in ore Pontificis cum communicaret se, & statim mortuus est. Sed hæc ratio mihi videtur friuola: tum quia hoc periculum ad omnes Sacerdotes se extenderet: & ad cauendū hoc inconueniens, necessarium esset vt vnusquisque sacerdos flabellis vteretur, dum sacra faceret ob tanti Sacramenti reuerentiam: tum etiam, quia in hyeme non reperiuntur muscæ, & tamen in Natiuitate Domini portantur huiusmodi flabelli coram ipso; & extra Ecclesiam, quando muscæ omnino nec videntur, nec inueniuntur propter aeris frigiditatem. Huius autem carimonæ, sicut & multarum aliarum significationem & expositionem minimè vidi: si cohærebunt expositiones omnes Deo omnium expositionum auctori, dabitur laus, qui gratiam tribuit vnicuique, illamque diuidens singulis prout vult.

De qualitatibus ordinandorum ad Sacerdotium vel Episcopatum.

Cap. 59.

His visis de omnibus, scilicet, ordinibus paulo supra narratis, videamus nunc, quæ habere debent, qui ordinandi sunt. Circa institutionem ergo ministrorum, nempe Sacerdotum & Episcoporum consideranda

sunt hæc quatuor, videlicet separatio electio, lotio, & vestitio.

Primo consideranda est separatio. Nam ministri Dei præcipiuntur ab alijs separari, scilicet, a non ministris, id est, specialiter ad ministerium diuini cultus præ alijs non deputati. vt ait The. 1. 2. & hoc est etiam quod dicitur Num. 8. Tolle leuitas de medio filiorum Israel. Ex quo verbo sumuntur duæ conditiones ordinandorum. Prima est, quod ordinandus sit de medio, id est, de numero Ecclesiæ, scilicet, fidelis: quia nullus infidelis ordinari potest. Secunda conditio ordinandi est, quod sit Clericus; vnde dicitur Num. ibid. Tolle leuitas, qui soli erant deputati ad ministerium Dei. Et Numer. 4. Extraneus, qui ad ministrandum accesserit, morietur.

Secundò, ex his sequitur secunda conditio, scilicet, quod nullus debet accedere qui non sit vocatus. Iuxta id Hebr. 5. Nec quisquam sumat tibi honorem; sed qui vocatur a Deo tanquā Aaron. Glos. Qui rectè eligitur, a Deo vocatur.

Circa autem electionem prælati, tria sunt consideranda, modi varietas, loci congruitas, & eligendi qualitas. Primo circa electionem prælati consideranda est modi varietas, nam diuersis temporibus facta est electio tribus modis, scilicet, per signa, per sortes & per voces. Primò, in lege veteri fiebat electio per signa: vt patet in Aaron, qui per virgæ signum fuit in Sacerdotem supremum electus. Num. 17. Accipe ab eis virgas, & c. vbi ex præcepto Domini Moyses quatuordecim virgas assumpsit, vnā communem; & duodecim secundum numerum tribuum Israel, & aliam Aaron: & posuit eas in tabernaculo corā Domino. Et subditur, quod Moyses die sequenti inuenit germinasse virgā Aaron in domo Leui, & fronduisse, & floruisse, & fructum, scilicet, amigdalas protulisse: quod fuit signum proprium electionis Aaron

Aaron in summum Sacerdotem: in quo potestas & dignitas Sacerdotalis exprimitur, quæ debet esse arida ab omni honore terrenorum desiccata, germinare per bonam intentionem, frondem, prædicatione florere per bonæ famæ odorem, fructificare, amigdalas per bonam operationem. Vel aliter. Per virgam, intelligitur Prælati qui debet esse reclusus, fructuosus, amarus, & dulcis. Primò debet esse reclusus vt virga, ne sit acceptator personarum, ne improperetur sibi illud Malac. 2. Accepistis faciẽ in lege. Secundò, debet esse fructuosus in bona operatione: vnde Ierem. 17. dicitur de prælato bono. Erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, ne aliunde designat facere fructum. Tertio debet esse vt nux amarus, scilicet, seuerus in corripiendo cõtumaces. 1. Cor. 4. Quid vultis in virga veniam ad vos, an in spiritu mansuetudinis? Quarto, debet esse dulcis alios consolando Galat. 6. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis huiusmodi instruite in spiritu lenitatis.

Secundò, electio successit, & facta fuit p̄ fortes, vt patet de Mathia Act. 1. & Luc. 1. dicitur quod Zacharias forte exijt, vt incensum poneret. Tertio, loco istarum successit, & facta est canonica electio: in qua nihil fraudis debet fieri, sicut vel in alijs. Hęc Vgo Cardin. in postilla super illo verbo, quem cumque elegerit ipse, &c.

Secundo, circa electionem prælati, consideranda est loci congruitas, vel testimonij firmitas; ita dicitur Leuit. 8. Congregabis, (scilicet, in electione Pontificis vel Sacerdotis) omnem cætum ad ostium tabernaculi. Et subditur: congregataque omni multitudine ante fores, &c. ex quo verbo elicitur, quod in electione Pontificis assensus desideratur plebis. Sed forte dices, an in electione Pontificis, vel Sacerdotis requiratur præsentia populi

ad consensum huius? Dicendum quod olim in lege veteri electio, & consecratio Pontificum fiebat cum assensu populi fidelis. Ita dixit Dominus Moysi; Numer. 6. Applicabis Leuitas coram tabernaculo fœderis conuocata omni multitudine filiorum Israel. Cuius rationem assignat Herony. in Glof. ibid. dicens: Conuocatur synagoga, quia in ordinando Sacerdotẽ requiritur præsentia populi, vt sciant omnes, & certi sint, quia qui præstantior est ex omni populo, doctior, sanctior, & virtute eminentior eligitur, idest, eligi debet, in Sacerdotem. Modo autem requiritur præsentia populi, vt scilicet, electio non clam, vel in priuato fiat; ne si eligendus in aliquo defectuosus, vel vitiosus esset, contingeret sub silentio præteriri. Idem ait Vgo super Leuit. Congregata omni multitudine.

Tertio, consideranda est eligendi qualitas. Nam in prælato, vel Sacerdote requiritur vitæ bonitas. Eligendo, enim scienter prælatum indignum, & promouens ad ordines indignum; & suscipiens ordines indignus: mortaliter peccat. Vbi nota tamen secundum Thom. in 4. dist. 24. quod sanctitas, vel bonitas vitæ, requiritur in suscipientibus ordines de necessitate præcepti: non autem de necessitate Sacramenti: vnde si malus ordinatur, nihilominus ordinem habet, tamen cum peccato mortali. Nam legitur Leuit. 21. homo de femine Aaron, qui habuerit, maculam, non offerat panes coram Domino. Nec accedat ad ministerium eius. Sed per maculam, ve dicit ibi. Glof. intelligitur ille, qui est aliquo peccato mortali irretitus: ergo ille qui est aliquo peccato mortali, vel vitio irretitus, nec eligi, nec promoueri ad ordines, nec vt suscepto ordine sine peccato mortali potest. B. Thom. exponens prædictam autoritatem, dicit: quod macula, vel defectus corporales, a quibus Sacerdotes debent esse immunes, signant diuersa vitia, & pec-

& peccata, quibus Sacerdotes carere debent. Prohibetur enim esse cæcus, id est, ne sit ignorans. Ne sit claudus, id est, instabilis, & ad diuersa se inclinans; ne sit paruos, vel grandi, vel torto nasos; id est, per defectum discretionis, vt in plus, vel in minus excedat, vel etiam aliqua praua exerceat; per nasum enim discretio signatur: quia est discretius odoris. Ne sit fracto pede, vel manu, id est, ne amittat virtutem tantum operandi, vel procedendi in virtute. Repudiatum si est gibbus ante vel retro, per quem significatur superfluous amor terrenorum. Si est lippus, id est, per carnalem affectum eius ingenium obscuratur; contingit enim lippitudo ex fluxu humoris. Repudiat etiam si habeat iugem scabiem, id est, petulantiam carnis, & si habeat impetiginem, quæ sine dolore corpus occupat, & membrorum decorem sedat; per quam auaritia designatur. Hæc Thom. 2. 2. quæst. 102. art. 5. sed de huiusmodi vitijs & defectibus; vide. 49. distin. hinc etiam; per totum.

Quæ re ex his sequitur, quod oportet Sacerdotem promouendum esse decorum, & sine macula: quod ad tria reduci potest, scilicet, decorus in seipso, in fama, & in vita.

Primo in scientia triplici æternos, scilicet, quæ est lumen contemplationis, & donis sapientia; scripturarum, quæ est per donum intellectus; & prudentia conseruandi se in medio praua, & peruersa nationis, quæ est donum scientia.

Cætera hæc tria, ponitur triplex macula. Primo enim contra lumen æternorum, ponitur cæcitas oculorum, seu in oculo, quæ priuat visum; vt dicitur Luc. 21. Si cæcus nam Sacerdos dicitur esse cæcus per ignorantiam Isa. 42. Quis cæcus nisi seruus meus? & ibid. 76. Spectatores eius caeci omnes, et enim Sacerdos oculus Christi, & Ecclesia; eant. 7. oculi tui columbarum. Christum ergo, & Ecclesiam excecat,

huiusmodi ponunt cæcum, vbi videns ponendus est. Secundo, contra secundum donum, scilicet, contra intellectum, scripturarum ponitur claudicatio in pede: vnde dicitur, si claudus in pede, id est, in fide: claudus enim nequit rectè incedere: sic qui in fide claudicat, id est, dubitat: nequit rectè intelligere. 3. Reg. 18. vsquequo claudicatis in duas partes? Vel, claudus est affectus Sacerdotis absque notitia scripturarum: eo quod nequit rectè agere quantum ad officium Sacerdotis: quod in doctrina, & in discretionis iudicij debet esse. Vnde Bernar. Deridendus est speculator cæcus, præcursor claudus, pastor eliciens. Tertio, contra prudentiam conseruandi, quæ est per donum scientia, ponitur macula, vel defectus nasi: nam per nasum, qui est discretus odoris, discretio designatur. Contra discretionem autem quam nasus significat, ponitur triplex macula. Vna est prauitas quæ est simplex fatuitas. Secunda magnitudo, quæ est præsumptio, vel curiositas; Tertia est turpitudine prauis iudicij.

Secundo oportet Sacerdotem esse decorum, & sine macula in fama, cetera quam ponitur fractura pedis, vel manus; per quæ duo designatur defectus è ortu: plationis, & actionis; nam per fractus nequit operari. Et ideo dicit; Si fracto pede vel manu per bonæ voluntatis & operationis deformatio nem; quod est quando non complet prælati quod docet; contra quos Isa. 35. confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate.

Tertio, oportet Sacerdotem esse decorum in vita, & quo ad actus intrinsecos cordis, & quo ad actus extrinsecos operis. Primo, quo ad actus intrinsecos cordis, vt habeat appetitus ordinatos; contra quod opponitur triplex macula, scilicet, triplicis concupiscentia. Prima est concupiscentia oculorum, quæ inuestit hominem, & ineuruat

que ad terrena. Ideo dicit, si gibbus. Gibbosus est, qui nescit respicere celestia, sed semper terrena. Secunda concupiscentia, est carnis quemadmodum fluxus vitiosi humoris, qui oculum mentis vitiat: ideo contra hanc dicit: silippus: nam iippus est. (ait Isid.) cuius pupillæ sanæ sunt, sed oculi nixio humore defluunt: & ideo talis, debilitet videt: per quem intelligitur, quia mala bene sciunt facere, sed bona malè. Ierem. 4. Sapientes sunt, vt faciant mala; bona autem facere nesciunt. Tertia autem concupiscentia, est superbia vitæ, seu vanitatis, quæ est in animo sicut albugo in oculo: & contra hanc dicit, si albuginem habens. Albugo enim est tela in oculo. Spiritualiter albuginem habet, qui se credit videre lumen Christianitatis, sed arrogantia elongatur. De quibus dicitur, Ioan. 9. In iudicium ego veni in hunc mundum, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. Et Rom. 1. Dicentes se esse sapientes stulti facti sunt. Secundo oportet esse Sacerdotem decorum & sine macula quantum ad actus extrinsecos operis: & hoc tripliciter. Primò, vt non appareat feruor luxuriæ; & propter hunc, dicit: si iugem scabiem habeat. Nam secundum Glos. ibid. scabies prouenit ex feruore viscerum, qui ad cutem trahitur, & prouenit. Secundò, vt non appareat deturpatio auaritiæ, quæ dicitur impetigo: & cõtra hanc dicitur: nec impetiginem habens in corpore. Vt enim dicit Isid. in libr. Eymol. Impetigo est sicca scabies, quæ sine dolore corpus occupat, & membrorum decorem sedat; ex flegmate falso proueniens, & significat auaritiã. Tertiò, vt non appareat tumor superbiæ: & contra hanc, dicit: nec herniosus: hernia enim est morbus ex descensu viscerum in vesicam ex inflatione testicularum proueniens: vnde herniosus, id est quod ruptus, habens intestina in regione virilium: & significat superbiam, cuius tumor

ex inflatione humorum procedit. Hæc habet Hugo Cardin. in postill. Leuit. 21.

Tertiò quod erat principaliter considerandum circa institutionem ministrorum, erat lotio, siue aspersio. Vbi notatione est dignum, quod ordinandi, siue promouendi in Sacerdotes in lege veteri, debebant prius aspergi, radi, & ablui.

Primò, debebant aspergi, & purificari: ita dicitur Num. 8. loquutus est Dominus Moysi, dicens: Tolle Leuitas de medio filiorum Israel; & purificabis eos iuxta hunc ritum: aspergantur aqua lustrationis, id est, purgationis: lustrare enim idem est quod purgare; vnde dicitur lustrum spatium, quinque annorum; quia Romani Verbem suam lustrauerant, purgantes eã in spatio quinque annorum. Mundatio enim ab irregularitate, lustratio vocatur: vt enim habetur Numer. 19. quod erat ibi aqua lustrationis, quæ fiebat de cineribus vitulæ rufæ, ad expiandas, vel purgandas immunditias, ex quibus homo contrahebat irregularitatem. Vbi nota, quod in lege veteri quædam irregularitates indispensabiles, vt habetur Leuit. 21. & quædam dispensabiles; à quibus aspersus aqua expiationis, vel purgationis munda batur, vt patet ibidem. Sic etiam in lege noua sunt quædam irregularitates indispensabiles, & quædam dispensabiles. Et dispensatio in dispensabilibus vocatur aqua lustrationis, & expiationis.

Secundò in lege vet. ordinandi in Sacerdotes prius debebant radi. Ita subditur. Num. 8. Radant omnes pilos carnis suæ. Super quo verbo Gregor. in Glos. interlin. & colla sic ait; pili carnis sunt quælibet superflua humanæ carnis, vel vitæ veteris cogitationes. oportet ergo Leuitas omnes pilos carnis radere; quia qui in Dei obsequijs assumitur, a cunctis carnis cogitationibus mundus debet apparere;

ne illicitas, & superfluas cogitationes mens proferat, & pulchram animi speciem, quasi pilis fructificantibus deformem reddat. Et subdit, pili præcipiuntur radi, non euelli, vt dicit Glos. quia rasis pilis in carne radices manent, & cresunt, & iterum rescinduntur; ergo magno studio superfluar cogitationes amputandæ sunt, sed funditus amputari non possunt nec extirpari; quia semper remanet fomes, ex quo habent nasci; & propter hoc etiã monaci se radunt, & nonnulli alij religiosi. Et subdit, Omnes pilos, quia omnes cogitationes immundæ radendæ sunt; non medietas tantum vt nonnulli faciunt, quod turpe est; de qua turpitudine habetur. 2. Reg. 10. vbi dicitur; quod Rex Amon tuum seruos Dauid, & rasis dimidietatem barbæ ipsorum. Ex quibus verbis manifestum est quod non solum intendit excludere ab ordinandis superfluitatem temporalium exteriorum, sed etiam cogitationum.

Tertio, ordinandi in Sacerdotes, primo debent lauari; subditur; Numer. 8. cumque lauerint vestimenta sua, & mundati fuerint, tollet bouem de armento quod verbum Glo. interlin. exponens; loquendo de munditia, quæ exigitur in ordinandis, sic ait; Cũ lauerint, id est, mundauerint vestimenta sua, id est opera sua, vt in conspectu Dei sit conuersatio eorum munda, & coram hominibus irreprehensibilis. Tollat bouem, id est, corpus dominicum de armento, id est, de prole patrum patriarcharum, & Prophetarum. Et iterum Numer. 19. lauabit vestimenta sua, & corpus. Glos. interlin. id est, exteriora opera, & mentem interiorem. Nam lotio vestimentorũ, & corporis, mundatio est exterior, & interior. Ex præmissis igitur patet, quod in Sacerdotibus ordinandis requiritur munditia mentis & corporis a peccato, saltem à mortali; & quod dicitur de Sacerdotibus, idem est iudicium de Episcopis.

De Vestimentis Sacerdot. alibus veteris testamenti. Cap. 60.

CVM inter cætera patriæ opera, quæ homines ad Deum habent, potissimum est sacrificare, quia magis attestatur deitatem, cum talis cultus soli deitati debeat, & consequenter alia genera ministracionum, quæ fiebant in sanctuario; vt igitur istæ ministraciones in magna haberentur reuerentia, voluit Deus ministros eorũ ualde distingui ab alijs apparatus excellẽtia, nam si in uestibus communibus, & sine aliquo alio apparatu, ministraciones istæ fierent, uis penderentur; cum autem Sacerdotes uestibus prætiosis fulgent, saltem ipse ministrorum ornatus, ministerium eorum reuerendum esse facit. Et propter hoc Deus uoluit esse distinctionem inter Sacerdotes & alios populares, quantum ad quædam; uetans populares eiusdem rebus uti, quibus Sacerdotes uterentur, ut patet de unguento factõ ad unguendum omnia tabernaculi uasa, & uestes Aaron, & filiorum eius, & ipsum Aaron cum filijs.

Postquã ergo prædicti abluti erant, uestiebantur & ornabantur quibusdam specialibus uestimentis pertinentibus ad ipsorum dignitatẽ designandam. Ratio autem quare ministri legis ueteris prætiosioribus uestimentis utebantur, est duplex. scilicet literalis, & figuralis. Prima est literalis. Intentionem enim ueteris legis erat inducere ad reuerentiam diuini cultus, & hoc dupliciter. Vno modo excludendo à cultu diuino omne illud quod poterat esse contemptibile. Alio modo, apponendo illud, quod poterat esse honorabile. Et ideo, si fuit institutum, ut tabernaculum, & uasa, & animalia offerenda, sine macula essent, multo magis in ministris diuinis erat hoc obseruandum; unde ad hoc quod in maiori reuerentia haberentur, institutum fuit in le-

in lege vt ex certa profapia secundum successionem generis assumeretur, & quod vestimenta specialia eis adhiberentur. Secundò, excludendo omne illud, quod erat contemptibile. Præcipit enim Deus fieri Sacerdotibus gloriosa vestimenta, ne quis fuerant in Ægypto & viderant Sacerdotes Apis, & aliorum Idolorum fulgere pretiosis vestibus, ministerium suum contemnerent, & a cultu veri Dei resisterent.

Secunda ratio horum vestimentorum est figuralis, & spiritualis; quia ornatus vestimentorum exteriorum, in ministris, significat ornatum interiorum morum, & virtutum, quem ministri haberent. Et sicut a Sacerdotibus Idolorum habebantur & distinguiebantur vestimenta secundum diuersitatem Idolorum; ita in lege veteri erat præceptum vt ministri haberent diuersa vestimenta propter varietatem virtutum. Debent enim ministri Dei diuersis ornari virtutibus sicut vestimentis. Et quia quidam sunt in maiori dignitate constituti, vt Pontifices, ideo pluribus vestimentis vtuntur, vt etiam pluribus virtutibus decorentur.

Item, quod etiam inter Sacerdotè magnum & Sacerdotes minores, esset differentia in vestibus, ratio hæc erat; quia Sacerdos magnus assumebatur ad maiorem, & solemniorum ministracionem: minores vero Sacerdotes, ad minores ministraciones: ideo decebat maiorem Sacerdotem pretiosioribus vestibus adornari. Quod vero istæ vestes sic aptarentur, vt ià dicitur, scilicet, quod illæ quæ minus pretiosæ erant infra ponerentur, quæ autem pulchriores erant, cæteris superiacerent, causa erat quæ superius allata est, scilicet, ornatus ministrorum: non enim esset decens ornatus, pretiosiores vestes latere, & simpliciores superponi: hinc est quod Ecclesiæ Sacerdos non statim induit casulam, nec

Subdiaconus tunicellam, nec Diaconus Dalmaticam, sed prius albam: & propter hoc etiam monachi & fratres mendicantes acumen amicti super ponunt alijs vestimentis, vt etiam Ecclesiæ Romana olim, & quidem meis temporibus, faciebat: ac Sacerdotibus seruiui, & sub Gregorio XIII. desit iste vsus.

Hic igitur primo notatione dignum est, quod quædam ornamenta deputabantur summo Pontifici; quædam verò maioribus Sacerdotibus; quædam verò minoribus; quædam verò erant specialia vestimenta, quædam verò communia omnibus.

Secundò, notandum etiam est, quod Sacerdotes minores vet. testamenti solis candidis vestimentis vt licebat, hoc nihil aliud erat & significabat, quam eos, qui minores in ministracione diuinorum sunt, ad hoc solum obligari, vt puritatem in omnibus suis actionibus asseruerent: maior autem Sacerdos ex conditione officij sui ad maiorem obligabatur perfectionem. Non solum mundus esse debebat, sed etiam cælestibus contemplationibus inferuire tenebatur: & ideo merito totus candidus, et totus hyacinthinus erat.

Hinc est quod in Ecclesiâ qui non sunt insigniti sacris, sed tantum minoribus ordinibus, solum super pelliceo, & non alijs pretiosioribus vestimentis seu ornamentis vtuntur: vt sciant se prius ad puritatem acquirendam teneri, vt deinde ad maiores gradus & virtutes admitti possint. Nam hi ad continentiam tenentur, sed non ex voto, vt Subdiaconi, Diaconi, & Sacerdotes. Ideo propter hoc Sacerdotes minores vet. legis in capite mitram lineam albam habebant; & in toto corpore tunicam lineam: ita vt Sacerdos magnus totus hyacinthinus videretur: Sacerdotes autè minores, totaliter candidi. Et in hoc conuenientissima ratio est, quia candor vestis significat puritatem morum, quia nullus color ita

purus ac sincerus est, vt iste, & in eo macula non est. Ille ergo totus candidus est, qui in tota vita sua compositus est, ita vt ex nulla parte macula vitiorum subappareat: tales oportet esse Sacerdotes: iuxta illud Isa. 52. Mūdamini, qui fertis vasa Domini. Et iste candor in capite est, & in toto corpore, quia ex capite cogitationes sunt. Debent autem cogitationes nostrae esse castae, & totum corpus nostrum lucidum iuxta Saluatoris sententiam. Nam cum in ceteris secundum animam peccetur, in hoc autem secundum corpus peccatur: quia vt ait Apostolus. 1. Cor. 6. Qui fornicatur in corpus suum peccat, quia anima eius totaliter carni in illo actu subijcitur, ita quod non possit aliquid cogitare ait D. Th. ibid. in commen. Vnde Sacerdotes in vet. testamēto quādo ministrare debebant, non solum a secebantur ab illicito coitu adulterino, vel alteriusmodi, a quo omni tempore cauendum erat. Sed etiam a coitu illicito, qui erat cū vxore, & ab hoc tempore quo ministrare debebant, manebant in templo non euntes ad domos suos, vt non haberent occasionem accedendi ad vxores. Expleto autem tempore ministrationsis redibant in domos suas, & poterāt licite commisceri vxoribus suis. Item, non poterant panem propositionis comedere eo tempore quo vtebantur vxoribus: vt colligitur ex 1. Reg. 21. Sacerdos autem magnus, quia totus caelestis esse debebat: ideo totus hyacinthinus erat, tam in capite, quā in reliquo corpore (vt diximus,) quia hyacinthus color, est caelestis. In capite autem, quia omnes cogitationes suae de rebus caelestibus esse debent, ita vt totum desiderium sit in bona aeterna. In corpore autem, quia in omnibus operationibus, tota que vitae habitudine suis complexione, apparere debebat, quod solam vitam aeternam desiderabat, & inter ceteros quasi quoddam exemplar vitae caelestis atque su-

turae beatitudinis sit: ita vt possit dicere cum Apost. Colos. 2. Cupio dissolui & esse cum Christo. Et licet Sacerdos magnus totus hyacinthinus sit, non tamē tollitur quin candidus quocumque sit: est enim candidus eodem candore quo & Sacerdotes minores: nam lineam tunicam & byssinam mitrā habet. Ex hoc enim sumptū est quod Cardinales omnes in capella habent mitram lineam, & Papa sericam siue alterius materiae compositam propter eandem rationem, quia est in maiori gradu constitutus: licet albam omnica tam Papa quam Cardinales habeant. Intellige tam de ratione literali, quā mystica. scilicet quia in maiori est dignitate constitutus: & quia maioribus virtutibus debet esse insignitus.

Primo autem dicendum quod Pontifex in speciali octo habebat ornamenta, scilicet, vestem lineam, tunicam hyacinthinam, in cuius extremitate, versus pedes ponebantur tintinabula quaedam, & mala punica facta ex hyacinto, & purpura, & cocco distinctos: vt audiretur sonus cum Pontifex ingrederetur sanctuarium ne forte moreretur. Tertio, habebat superhumeralia, quod ornamentum tegebatur humeros, & anteriorem partem vsque ad cingulum quod erat ex auro, & hyacinto, & bysso retorta, & super humeros habebat duos onices, in quibus erant scripta nomina filiorum Israel. Quartum erat Rationale ex eadem materia factum, quod erat quadratum, & ponebatur in pectore, & coniungebatur superhumerali. Et in hoc Rationali erant 12. lapides pretiosi distincti, per quatuor ordines; in quibus erant sculpta nomina filiorum Israel, quasi ad signandum quod ferret onus totius populi, per hoc quod habebat nomina eorum in humeris, & quod iugiter debebat de eorum salute cogitare, per hoc quod portabat nomina eorum in pectore. In quo rationale erat doctrina & veritas salutis nostrae

nostram translationem. In Hebræo habetur: *Vrim* & *tumim*: & in idem reddit. *Vrim* enim pertinet ad doctrinā. *Tumim* significat integritatem, quod pertinet ad veritatem, scilicet, quod integret verba sua. Secundum Iosephum ista doctrina & veritas siue *Vrim* & *Tumim* erat quidam fulgor procedens de lapidibus Rationalis, qui designabat Deum placatum, & responsum prosperum: & quod sic completeretur in effectu sicut a Pontifice petebatur. Dicit etiam Iosephus quod iste splendor cessauit per 200. annos antequam scriberet librum antiquitatum quem scripsit *Titi* & *Vespasiani* tempore. *Rab. Sal.* ait: Quod *Vrim* & *Tumim*, siue doctrina, & veritas, erat nomen Domini Tetragrammaton positum in Rationali sub lapidibus: virtute cuius manifestabatur veritas de interrogatis ipsi Sacerdoti quando consulebat Dominū. Quintū ornamentum fuit *Baltheus*, idest, cingulum quoddam factum ex prædictis coloribus. Sextum, erat *thiara*, idest, mitra quadam de bysso. Septimum erat lamina aurea pendens in fronte eius, in qua erat nomen Domini. Octauum autem erant *femoralia* linea: vt operirent carnem turpitudinis, quando accederet ad sanctuarium, vel altare. Ratio figuralis vel moralis, siue spiritualis horum ornamentorum est, quia varietas vestimentorum designat varietatem virtutum, quibus oportebat Pontificem esse munitum.

Primo enim *femoralia* significabāt continentium: figurans quod Sacerdos mundatis operibus & affectibus lachrymis penitentia, debet assumere continentiam, vt offerat hostiam immaculatam, sanctam, Deo placentem: noīter autem Pontifex, qui iugē debet habere continentiam nō induit *femoralia*; sed sandalia; ac si dicatur: qui lotus est, non indiget nisi vt pedes idest, affectus lauet. Etenim in veteri lege Sacerdos hoc ordine induebatur,

lotis prius manibus & pedibus, induebat *manastasim*, idest, *femoralia*.

Secundō tunica byssina, siue linea, quæ multis tonsionibus peruenit ad candorem propter mortificationem carnis significat munditiam exteriorum: siue innocentiam, denotās quod Sacerdos debet induere innocentiam: vt quod sibi non vult fieri, alij *rei* faciat.

Tertiō *baltheus* .i. cingulum, quod stringit ventrem, significat abstinentiam, vel castitatem, qua circa lumbos debet accingi vt restringat concupiscentiam. Vnde Saluator ait: *Luc. 12.* sint lumbi vestri præincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris.

Quartō tunica hyacinthina, quæ est exterior, & aerei coloris, designat conuersationem cælicam: significans quod Pontifex debet induere perfectiorantiam: qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. *Mat. 9.* per talū enim propter extremitatem perfectiorantia designatur, secundum illud *Genes. 3.* Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo illius. Dependebant ante pro simbrijs mala granata, cum tintinabulis aureis. Per malagranatum intelligitur operatio: per tintinabulum prædicatio, quæ duo debent in Sacerdote coniungi, ne sine illis ingrediens sanctuarium moriatur. Cæpit enim Iesus facere, & docere *Act. 1.* Sacerdotibus relinquens exemplū vt sequatur vestigia eius *1. Pet. 2.* Qui peccatum non fecit, vt sit honestas in conuersatione: nec inuentus est dolus in ore eius, vt sit veritas in prædicatione.

Quinto cingulum, quo tunica stringitur, designat conuersationis modestiam. Sextō, superhumerales designant mandatorum obedientiam: vel significat quod Pontifex debet induere patientiam; vt in patientia sua possideat animam suam: humeris enim supportamus; secundum illud *Genes. 49.* supponit humerum suum ad portandum.

randum, factusque est tributis seruus. Habebat autem duas oras, id est, extremitates coniunctas in utroque latere, significans, quod Pontifex debet habere arma iustitiæ a dextris, & a sinistris, ut non erigatur prosperis, nec deprimatur aduersis. Habebat & duos lapides onychinos insertos humeros, in quibus erant sculpta nomina filiorum Israel, sex in vno, & sex in altero. Per duos onychinos, significatur veritas, & sinceritas. Veritas per claritatem, sinceritas per soliditatem. Per filios Israel, significantur sancta desideria, & sancta opera: secundum illud Deuter. 7. Maledictus homo qui non reliquerit semen in Israel. Per senarium significatur perfectio, pro eo quod Deus sexto die profecit caelum, & terram, & omnem ornatum eorum. Quæ autem sex nomina filiorum Israel sculpta erant in vno lapide, & sex in altero: significabant quod desideria Sacerdotis, & opera perfici debent, non in fermentis malitiæ & nequitiae, sed in apinis sinceritatis & veritatis; ut sinceritas formet intentionem, & veritas finem.

Habebat & duas catenulas auri purissimi, sibi inuicem conuergentes, quæ duobus inferebantur onicis. Significans quod Pontifex, debet habere duos charitatis affectus, ad Deum, scilicet, & ad proximum: de quibus præcipitur, Deuter. 6. & Mat. 12. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum. Sicut enim aurum præminet vniuersis metallis, ita charitas excedit super vniuersas virtutes: de qua 1. Cor. 13. dicitur: Horum maior est charitas.

Habebat & duos onicos: duo onicini sunt intentio & finis, quibus catenulae inferebantur, ut tam Deum quam proximum diligat: Deum propter seipsum, & proximum propter Deum: ex puro corde & conscientia bona, & fide non ficta.

Septimò, rationale designat diuinam

scientiam: induebatur Pontifex lecion, siue Rationale, significans quod debet habere discretionem per quam discernat inter lucem & tenebras, inter dexteram & sinistram: quia non est conuentio lucis ad tenebras, neque Christi ad Behai. Erat autem rationale quadrangulum, significans quod Pontifex debet discernere inter quatuor. Inter verum & falsum, ne deuiet in credendis: & inter bonum & malum, ne deuiet in agendis. Erat & duplex, quia debet discernere pro duobus, pro se, videlicet, & pro populo: ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadant.

Habebat & quatuor ordines lapidum, significans quod Pontifex debet habere quatuor principales virtutes, iustitiam, fortitudinem, prudentiam, & temperantiam. In singulis ordinibus habebat tres lapides, significans quod Pontifex in primo debet habere fidem, spem, & charitatem. In secundo modestiam, mansuetudinem, & benignitatem. In tertio pacem, misericordiam, & largitatem. In quarto, vigilantiam, sollicitudinem, & longanimitatem. Per lapides enim figurantur virtutes, iuxta illud 1. Cor. 4. Alius superædificat autum, argentum, lapides pretiosos, &c.

Octauò verò thiara, id est, mitra, quæ designat intentionem bonæ voluntatis. Supremum itaque caput ornamentum erat cydaris vel thyaris, seu mitra, quam ultimo Pontifex assumebat, significans humilitatem: de qua Dominus ait Luc. 18. omnis, qui se exaltat humiliabitur: & qui se humiliat exaltabitur. Hanc autem gestabat in capite, significans quod Pontifex debet gerere humilitatem in mente, exemplo Capitis nostri dicentis, Mat. 12. Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Per caput enim mens intelligitur, secundum illud ibid. Vnge caput tuum & faciem tuam laua.

Nondum lamina aurea, cui nomen Dei inscribitur memoria seu iugis meditato Dei figurabatur. Litta autem de cydari dependebat a fronte, significans etiam sapientiam, qua præcellere debet Pontifex, secundum illud Canti. 3. caput eius aurum optimum. In qua quidem lamina erat scriptum nomen Domini Thetagrammaton, idest, quatuor literarum. Ha, Ioth, Het, Vau, idest, principium passionis vitæ istæ: ac si diceretur apertius: ille cuius Pontifex iste gerit personam, scilicet, Christus, est principium, idest, autor vitæ passionis, idest, vitæ restauratæ per passionem, quia mortem nostram moriendo destruxit & vitam resurgendo reparauit.

Erant autem hæc indumenta prostruota parte contexta opere polymito idest, vario, propter varietatem virtutum. De qua dicit Psal. 44. Astitit regina a dextris tuis, in vestitu deaurato circumdata varietate. Contexta vero erant de quatuor pretiosis coloribus: purpura, cocco, bysso, & hyacintho. Per purpuram regie dignitatis, significatur pontificalis potestas, quæ via regia debet incedere, ne declinet ad dexteram, vel deuiet ad sinistram: ne liget dignos, aut soluat indignos. Per coccum coloris ignei, qui & bis tinctus fuisse narratur, significatur pontificalis doctrina, quæ sicut ignis lucere debet, & vrere. Lucere debet, per promissionem, vt: omnis qui reliquerit domum aut patrem & matrem, &c. centuplum accipiet & vitam æternam possidebit. Vrere debet per commutationem, vt: omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur & in ignem mittetur. Per byssum candoris eximij, significatur præclaritas famæ, quæ debet esse retorta, vt Pontifex habeat bonum testimonium, secundum Apost. & ab his, qui sunt intus. & ab his, qui sunt foris. Per hyacinthum coloris aerei significatur serenitas conscientie, quam intra se pō-

tifex debet habere secundum quod dicit. Apost. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ. Hæc ex Innoc. 3. lib. 1. de sac. altar. mysterio.

Ex his autem ornamentis minores Sacerdotes habebant quatuor, scilicet, tunicam lineam, femoralia, baltheum, & thiarum. Ratio autem horum figuralis, siue spiritalis, est, quia omnibus ministris quatuor sunt necessaria. Primò, castitas, quæ per femoralia designatur. Secundò, virtus puritas, vel munditia, quæ per tunicam lineam designatur. Tertio, moderatio discretionis, quæ per cingulum designatur. Quarto, rectitudo intentionis, quæ per thiarum designatur, quasi mitram protegentem caput. Sed præ his Pontifices debent habere quatuor. Primò iugem Dei memoriam in contemplatione, quam significat lamina aurea habens nomen Dei in fronte. Secundò, tolerantiam vel sufferentiam in firmitatis populi, quod significat superhumeralia. Tertio, benevolentiam erga populum, quod signatur per rationale, scilicet, quod habeant populum in corde, & in visceribus per similitudinem charitatis. Quarto, cōuersationem cælestem per perfectionis opera. Quod signatur per tunicam hyacintham: vnde & tunicæ hyacinthinæ adiunguntur in extremitate tintinabula aurea, per quæ significatur doctrina diuinorum, quam oportet coniungi cælesti conuersationi Pontificis. Adiunguntur etiam mala punicæ, per quæ significatur veritas fidei, & concordia in omnibus operibus, & moribus: nam sicut tunica debet esse eius doctrina; vt, scilicet, per eam, fidei & pacis vnitas, non rumpatur. Hæc Thom. 1. 2. qu. 102. art. 5.

Pro his dictis notandum est, quod prædictas vestes, & præcipuè femoralia, mitram superhumeralia, Rationale, laminam auream, palium: nobilius, dignius, & perfectius habent ministri nouæ legis quam veteris: quod

fit patet, de omnibus. Primò enim licet in lege fuerint fœmoralia, modo non debent esse. Causa huius est, quia Sacerdotibus vet. legis indicebatur continentia illo tantum tempore, quod ad suum ministerium accedebant. Et ideo in signum castitatis tunc seruandæ, in sacrificiorum oblatione, fœmoralibus utebantur. Sed ministris nouæ legis indicitur perpetua continentia: & ideo non est simile. De his omnibus dicitur in sequ. capit. postremo consecrabantur: & primò, lauabantur. Secundò, inducebantur. Tertiò, vnctionis oleo ungebantur. Quartò, ad diuersa officia applicabantur.

De vestibus ministrorum noui testamenti. Cap. 61.

His omnibus visis, & peractis, quoniam de consecratione Sacerdotum, & Pontificum supradictum est; nunc dicendum restat de vestibus, noui testamenti sigillatim: & primo in communi, deinde in particulari. Sicut secundum literam mutatus vestibus ad altare aggredimur, ita secundum spiritum hoc agere debemus. Igitur si non ingredimur in sancta sanctorum cum vestibus communis vitæ vsu pollutus, sed cum mundis; sic cum conscientia munda ingredi oportet. de cõsec. dist. 7. cap. 1. vnde Stephanus PP. de consec. dist. 1. cap. vestimenta. Statuit sacris vestibus non nisi in Ecclesiasticis & Deo dignis officijs uti. Ideo Ezeç. 34. dicitur: Nõ sanctificabant populum in vestibus suis, ergo in quotidiano vsu non est sacris vestibus utendum. Habet autem religio diuina aliud habitum in Ecclesiasticis officijs, aliud in communi vsu: ut cuncto populo Christiano præbeat bonæ conuersationis exemplum: quatenus loti prius sordes, noui homines fiant Christo. Ad Colof. 3. Nam Sacerdos tunc exiit veterem hominem cum actibus suis: & induit nouum qui secundum Deum

creatus est. Per vestes enim quibus in sacris utimur tantum, intelligimus noua sacramenta fore populo reuelanda 43. dist. in mādatis. §. si. 1. q. 3. nolite.

Ornamenta ministrorum designant idoneitatem, quam in eis requiritur ad tractanda diuina. Et quoniam ornamenta exteriorum vestimentorum in ministris significat ornatum interiore morum, vel virtutem, quam ministri habere debent: Et quia maior perfectio virtutum requiritur in prælatis, quam in alijs; ideo maior adhibetur ornatu vestium, quam alijs. Sunt. n. in triplici gradu ornamenta, scilicet, suprema, media, & infima: prima, Episcopis, secunda, Sacerdotibus, tertia, clericis conueniunt.

Sacræ vestes videntur a veteri lege assumptæ. Præcepit enim Dominus Moysi, vt faceret Aaroni Sacerdoti, & filijs eius, vestes sanctas, in gloriam & decorem, vt loti & factis indui vestibus fungerentur officio in factis. Exod. 21. & 31. Scilicet, Pontificalia, Pontificibus, Sacerdotalia, Sacerdotibus, & Leuitica, leuitis suis. Eadem ratio literalis est de nostris Sacerdotibus in Ecclesia Christiana: vt sacris vestibus ornati, appareant venerabiles toti populo: atque vt inde habeant bonæ conuersationis exemplar: sicque a reliquo populo discreti, ordinatè, & inofensè valeant sacris mysterijs deuotius intendere.

Quædam tamen ab Apostolis sumuntur, sed tam illæ quam istæ vestes, designant mysterium incarnationis Christi. Ornamenta autem siue sacræ vestes vt B. Hierony. ait: rationabiliter sunt ab Ecclesia instituta, pro visis Ecclesiasticis in templo Dei, differentes a vestibus prophanis quas portat homo extra officia diuina (hoc dicit, quia suo tempore vestes ptolixæ forrè a pud clericos tunc nõ portabantur vt fit hodie etiã in Galia) quatenus ex mutatione vestium corporis, immutetur animus Sacerdotis secundum affectus

suos ad deuotius meditandum my-
ria diuina quæ pertractat: vnde pul-
chrior reddunt etiam Sacerdotem
deuotior: e contra fit si erunt im-
mundæ, & laceratæ. Depositio liqui-
dem secularium vestium, significat in
Sacerdote expoliandum esse vetetem
hominem cum actibus suis: & eon-
tra indutio nouarum sacrarumque ve-
stium denotat reformationem homi-
nis in sanctitate & iustitia, vt etiam su-
pra tactum est.

Vestimenta autem sunt hæc. Super-
pellicum, pluuiale, amictus, alba,
cingulum, manipulus, stola, planeta,
tunica, Dalmatica, chiroteæ, annu-
lus, sudarium, pallium, mitra, & ba-
culus: de his omnibus separatim di-
cendum est: sed prius de præparatio-
ne Sacerdotis, nonnulla dicenda sunt,
vt sciant in hoc, quomodo se habere
debeant antequam induant talia or-
namenta.

De præparatione Sacerdotis. Cap. 62.

SVNT autem orationes quæ missam
antecedere debent in duplici dif-
ferentia. Quædam repræsentant Chri-
sti passionem: quædam dicuntur ad
celebrantis purificationem, seu præ-
parationem, vel deuotionem. Primæ
sunt horæ canonicæ. Secundæ sunt
quidam Psalmi, & orationes quæ præ-
paramenta dicimus. De præcepto Mis-
sæ reformati est, vt saltem matuti-
num sit recitatum; alioquin qui non-
dum matutinis diebus celebrat peccat
mortaliter secundum Biel. lect. 13. ad-
derem tamen nisi causa rationabilis
excusaret. Allegat ad hoc, (scilicet,
quod peccat mort.) Guil. & Hostien.
& est ratio, quia facit cõtra generalem
& approbatam Ecclesiæ consuetudi-
nem. dist. 11. in his rebus. vbi dicitur.
Sicut præparatores diuinarum legû,
ita contemptores Ecclesiasticarum cõ-
suetudinum coercendi sunt.

Vnde notatione hic dignum est,

quod antequam se præparet cum his
ornamentis ante missam siue antequam
induat se: oportet vt faciat id, quod
cerimoniale nouum mandat. Prius
lauat manus propter reuerentiam tã-
ti sacramenti; quatenus ad illud per-
tractandum mundissimum accedat.
Deinde Põnifex recitat quosdam psal-
mos ex institutione Cælestini primi: &
sunt quinque, vt quicquid deliquit
quinque sensibus; oratione quinque
Psalmorum detergat. Quædam enim
continentur in his psalmis quæ rectè
conueniunt celebraturis altaris my-
sterium, & Eucharistiæ sacramentum.
In primo Psalmo illud, scilicet, Con-
cupiuit & deficit anima mea in atria
Domini. Altaria tua Domine, &c. Do-
mine Deus virtutum exaudi oratione
meam, &c. In secundo. Conuerte
nos Deus salutaris noster, &c. Nun-
quid in æternum irasceris nobis. O-
stende nobis Domine misericordiam
tuam, &c. In tertio Auribus percipe
Domine orationem meam, &c. Om-
nes gentes quascumque fecisti veni-
& adorabunt coram te Domine, &c.
Confitebor tibi Domine Deus meus
in toto corde meo, &c. In quarto. Ca-
licem salutaris accipiam, &c. Diripi-
sti vincula mea, tibi sacrificabo hostiã
laudis, &c. Vota mea Domine reddã
in conspectu omnis populi eius, in a-
trij domus Domini, &c. In quinto.
Fiant aures tuæ intendentes in vocem
deprecationis meæ. Sustinuit anima
mea in verbo eius, &c. Quia apud
Dominum misericordia, & copiosa
apud eum redemptio. Sumpsit autem
exordium a Christo hoc, scilicet, quod
Sacerdos prius oret ante sacrificium
Missæ: ipse enim prius quam sacrifi-
caret seipsum in ara crucis orauit in
horto Getsemani, & postis genibus
orabat Luc. 22. & Mat. 26.

Orationes pertinent ad munditiam
corporis, & animæ. Idem faciat Sa-
cerdos, vt docet Missale rit. 1. vt prius
confessionem faciat, si opus est. Nam

dicitur Isa. 42. Mundamini qui fertis vasa Domini. Accipiat deinde Missale, missam perquirat, & prælegat; reperiuntur enim aliquando errores. Dum accipit Missale potest dicere illud Psal. 49. Sacrificium laudis, id est, Eucharistiæ, ait Lyra, honorificabit me, & placabit: & illic, id est, in tali sacrificio laudis, est iter; quia hoc sacrificium est via ad Deum; & ostendā illi, sacrificanti missam, salutare Dei, id est, Saluatorem Christum in sacramento, &c. Vel. Dicitur sacrificiū laudis, eo quod de se est bonum, & laudabile: & acceptabile ex opere operato apud patrem vt ait Iacobus de Valentia super Psal. 21. Deinde lauet manus dicendo: da Domine virtutē manibus meis, &c. Vel illud Ps. 24. lauabo inter innocentes manus meas, & circūdabo altare tuum Domine. Non enim diuina sacramenta lutum manuum contaminat, sed si quis indignè manducat & bibit. 1. Cor. 11. Vnde fatigendum est vt non tam exteriora manuum, quam interiora mentium inquinamenta purgentur. De lotionē dicitur in 2. lib. & quod triplex est lotio visibilis. Manuum lotio sumpsit exordium a lege. Legitur. n. Exod. 30. quod Moyses fecit labium æneum de speculis mulierum in quo lauabant se Sacerdotes, quando accessuri erant ad altare, & hoc in ingressu tabernaculi testimonij. In labio æneo sonoro significatur lotio per confessionem: in speculis mulierum consideratio vitæ sanctorum; vt puri accedant, sicut illi fecerunt.

Deinde præparat hostiam, quam leuiter estergit si opus est. Et tunc dicitur potest illud Ps. 95. Tollite hostias & introite in atria: adorare dominum in atrio sancto eius. Huiusmodi lotiones & præparationes non sunt voluptuosè oblectamenta: sed in figuram a Domino Sacerdotibus legis inuncta: & corporaliter lauat manus vt specialiter mundet actus. His peractis

de ornamentis supra enumeratis dicendum est: & primo de infimis.

Nota quod sine vestibus cælebrare (ait Archid.) credo, quod consecraret. Si esset Sacerdos, & adesset intentio, debita materia, & forma. Et si quis isto modo cælebraret, perpetuo deponitur a beneficio, secūdum Abb. in cap. si. de cæleb. miss. Huiusmodi autem vestes non fiant de vestibus dominarum, vel virorum, vt patet per Concil. Aurelian. & de consec. dist. 10. cap. ad nuptiarum. Hoc tamen a quibusdam non obseruatur.

De Superpelliceo. Cap. 63.

Superpellicium quod vulgo cottā dicitur, est vestis omnibus communis, quæ sic vocatur, quæ etiam propter sui candorem, munditiam seu castitatis puritatem designat: iuxta id Eccles. 9. Omni tempore vestimenta, id est, opera tua, sint munda & candida. Propter nomen verò suum, carnis mortificationem designat. Dicitur superpellicium, eo quod antiquitus super tunicas pelliceas indubatur, representantes, quod Adam post peccatum talibus est vestitus pelliceis. In lege vet. præceptum fuit Sacerdotibus volentibus ad altare accedere, vt exuerentur vestibus laneis & induerentur lineis. Ad denotandū quod sicut vrimur talibus vestibus laneis deforis, & intus lineis, sic accedendo ad altare sunt deponenda negotia secularia, & sumere tantum interna quæ debent esse cælestia. Vestimenta lanea denotant negotia externa; linea verò interna. Illa pertinent ad corpus hæc ad animam, quæ præstantior est corpore. Vnde Christus ait: Quærite primum regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis.

Insuper denotat innocentiam, & puritatem, & munditiam vitæ, quæ omnibus clericis & Ministris conuenit, sicut etiam est communis omnibus.

bus. Et ideo ante omnes alias sacras vestes sæpè induitur; quia diuino cultui deputati innocentia vitæ superpoilere debent cunctis virtutum actibus. Est lata, nam latitudo eius denotat charitatem, quæ omnia complectitur. Vnde super communes vestes induitur, ad insinuandum quod charitas operit multitudinem peccatorum 1. Pet. 4.

De hoc etiam se induunt ostiarij, lectores, Exorcistæ, &c. vt angelos Dei ministros per castitatis munditiã imitentur, & eis in carne gloriosa efficta spirituali, quasi in albis vestibus socientur: est linea hac vestis, ad insinuandum, quod sicut linum multo labore perducitur ad candorem: sic necesse est per multas tribulationes ad regni gloriam peruenire. Item, quia multi labores sunt necessarij ad acquirendam hanc virtutem munditiæ & castitatis. Differt ab alba, quia hoc significat innocentiam tantum, quam habere debent omnes clerici incedentes & ministrantes ante conspectum Domini: & ideo semper portatur in choro etiam cū pluuiali. Sed alba, præter hanc ipsam significationem habet aliam, quæ declaratur in cap. de alba: & ideo non portatur nisi ad missam, vt sit hodie more Romano, vbi ad Vesperas non vitur alba cum pluuiali: sed tantum Superpelli-co: licet aliquæ Ecclesiæ hoc non obseruent: nam ibi non quæritur significatio mysticam cum nõ significet passionem Christi, (scilicet, Vesperarum officium) & ideo cessante hac significatione cessat albæ vsus.

De Pluuiali. Cap. 64.

Est & alia vestis communis, quæ pluuiale, vel cappa vocatur quæ creditur a legali mutuata. Vnde sicut illa tinctinabulis, sic ista simbrijs, siue frisijs decoratur: quæ sunt labores huius mundi, & solitudines. Habet etiam capuccium, quod signi-

ficat supernum gaudium. Prolixa est vsque ad pedes, per quod perseverantia vsque ad finem significatur. In anteriori parte aperta est, ad denotandum quod sanctè conuersantibus, patet vita æterna; seu quod eorum vita alijs patere debet in exemplum. 2. q. 3. non sunt in fi.

Rursus per cappam, intelligitur gloriosa corporum immortalitas. Vnde illam non nisi in maioribus solemnitatibus, vel dignioribus horis canonicis induimus; aspicientes quando electi in futuram resurrectionem deposita carne binas stolas accipient: videlicet requiem animarum & gloriam corporum. Sæcti autè, qui ponuntur retro super capuccium, denotant sanctos veter. test. qui autem ante, noui test. vt sciãt Sacerdotes, quod vtriusque testamèti bonos imitari debet. Vel ex omni parte debent sanctorum vestigia sequi.

Capuccium huius vestis successit loco Rationalis in veteri testamento, ibi ponebantur nomina duodecim Patriarcharum; hic ponuntur figuræ Christi, vel B. M. semper Virginis, vel aliorum sanctorum. Et quoniam figurabat Christum, hinc est, quod illi ante pectus ferebatur, significans Christum venturum: nos verò, quia confitemur iam venisse, retrò ponimus huiusmodi capuccium cum Christi figura.

De Amictu. Cap. 65.

TRactaturi de vestimentis Sacerdotalibus, primo loco occurrit dicendum de amictu: qui humeros tegens, significat fortitudinem ad diuina opera exequenda. Humeri quippe fortes sunt ad opera peragenda secundum illud Patriarchæ Iacob, Genes. 49. Supponit humerum ad portandum, & factus tributis seruiens. Duo vasculi quibus amictus ante pectus ligatur, significant intentionem, & finem, quibus informandum est opus, ne fiant in fermento malitiæ, & nequitie, sed

in azimis sinceritatis, & veritatis. Sacerdos enim non debet otiosus existere, sed bonis operibus insistere, & insudare: secundum illud Tim. 2. c. 2. labora sicut bonus miles Iesu Christi.

Calebraturus ergo Sacerdos, assumit amictū; quo caput tegitur, & habetur loco Ephod, siue superhumeralis. Quod etiam nunc superhumeralis vocari potest: significat salutem quæ per fidem tribuitur. De hoc dicitur. Ephes. 6. Galeam salutis assume. Ideo dicitur: Impone Domine capiti meo galeam salutis, ad expugnandos diabolicos incurtus Amen.

Dum imponitur capiti, prius deosculatur in medio, quod figura Crucis carere non debet, vt habetur ex ceremoniali Episcoporum l. 1. c. 9. Significat etiam castitatem corporis, quia & renes & pectus ambit & tegit: & omnibus sacris vestibus supponitur, sed omnibus supereminet (more fratrum,) quia castitas debet esse intus in pectore, & foris nitere opere. Vnde in renibus stringitur, quia ibi precipue luxuria dominatur.

Representat amictus operimentū, quo Iudæi velabant faciem Christi, dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit? Matth. 26. & quia Ephod nominauimus, dico, quod Ephod in veteri lege erat indumentum more mozette Episcoporum, vel scapulari; religiosorum sine capucio, textū auro & colore violaceo & purpura. Lege Flos sanctorū par. 2. c. 2. in vita Aaron: ex Ioseph lib. 3. antiq. cap. 11. deprompsit auctor ille.

Vbi notandum est, quod vestes, mysticè aliquid passionis Christi significant: & moraliter aliquam virtutem: ideo amictus mysticè, significat (præter id quod supra tactum est) coronam spinæ: moraliter vero contemplationem, vel spem. Alba, vestem albam qua indutus fuit ab Herode; moraliter, fidem & innocentiam: nam, qui perseuerauerit vsque in finem, hic sal-

uus erit. Cingulum, funes quibus ligatus fuit Christus. Moraliter, castitatem, quia circa lumbos nos cingimus. Manipulus, vincula Christi. Moraliter, fortitudinem ad labores præferendos. Stola, crucē super humeros Christi. Moraliter perseuerantiam & meritum vitæ æternæ. Planeta significat vestem rubeam, qua Christus fuit indutus. Moraliter, obedientiam legis, vel charitatem ex D. Thom. 3. par. qu. 40. art. 7. suplem. Sanctus Bonauentura in tractatu de expositione Missæ vocat amictū humerale dicens: Humerale caput cooperiēs signat quod Christus, qui est caput Ecclesiæ, diuinitatem in humanitate abscondit.

Demum nota, quod vestes Sacerdotis Euangelici aliud significant in capite, (secundum Innocentium. Papa III. De Sac. Alt. lib. 1. cap. 34.) & aliud in membris figurant. Nam & caput, & membra nomine Sacerdotis nuncupantur. Ad caput enim dicit Psal. 109. Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ad membra vero dicitur: prima Pet. 2. Vos estis genus electum, regale Sacerdotiū: ideo in sine cuiuslibet vestis exponenda est quomodo competat capiti Christo.

Amictus autem secundū eundē Innocentium. cap. 35. in loco citato, quo Sacerdos caput obnubit, illud significat quod in Apocalypsi describitur: Angelum Dei fortè descēdisse de cælo, amictum nube. Et Isa. 19. Ecce Dominus ascendet super nubem candidam. Veniens autem ad saluationem Dei filius, magni consilij Angelus, amictus est nube, dum deitatem abscondit in carne. Nam caput viri Christus, caput Christi Deus 1. Cor. 11. Hoc ergo carnis tabulum amictus Sacerdotis significat. Quod per illam sindonem expressus designatur, qua Summus Pontifex caput abducit. Er pulchrè quidē, quod per calcamentum pedum, hoc ipsum per amictum capitis designatur, quia diuinitas in carne latuit, &

per carnem innotuit. Nam cum notus esset tantum in Iudæa Deus, & in Israel magnum nomen eius, in Iudæam, id est, in gentilitatem extendit calciamentum suum, & ante conspectum gētium reuelauit iustitiā suam, atque omnes subiugauit gentiles.

De Alba. Cap. 66.

Sacerdos post amictū induit albam quæ totum corpus cooperit, denotans nihil superfluum, nihilque dissolutum in vita Sacerdotis, aut in eius membris esse debere: quæ demonstrat etiam mundiciam propter suam albedinem. Ideo dicitur. Dealba me Domine, & munda cor meum, &c. fit autem de bysso vel lino, propter id quod dicitur Apocalyp. 10. Byssinum sunt orationes sanctorum. Sicut enim linū vel byssus candorem, quem nō habet, multis tersionibus attritum, acquirat per artem: sic & hominis caro mundiciam, quam non obtinet per naturam, per exercitia bonorum operum, & per macerationem carnis fortitur per gratiam: dicendo cum Apost. 1. Cor. 9. castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Sic debet dicere Sacerdos.

Hæc vestis in vet. lege, linea vel podaris Græcè, Latine tunica talaris dicebatur, & stricta fuisse describitur, propter spiritū seruitutis Iudæorum in timore. Rom. 6. In nouo vero est larva propter spiritum adoptionis in libertate, qua nos Christus liberauit. Galat. 4.

Hæc vestis repræsentat vestem albam, in qua Herodes illudit Christo. Luc. 23. hæc stringitur cingulo, ut omne desiderium carnale intelligatur astrictum. Quod sit ornata more fratrum, hoc fit, ut innuatur id Psal. 44. Assit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate. Vel, quia Sanctus Martinus Missam faciē-

do brachia apparuerunt torquibus aut reis cooperta.

Lora item siue ornamenta quæ sūt ad manus, significant vinculum Christi: vinctum enim adduxerunt eum ad Caysum Pōtīficem, & ad Pilatum. Illa vero quæ sunt transuersa aut infra sanguinem significant qui fluxit ex manibus & latere Christi in cruce. Item, hæc tunica quæ alba est, diuinitatis splendorem indicat, & Sacerdotis splendidam conuersationem.

Alba (inquit Innocent. ibid. ca. 36.) lineum vestimentum longissimè distans à tunicis pelliceis quæ de mortuis animalibus fiunt, quibus Adam vestitus est post peccatum, nouitatem vitæ significat, quam Christus habuit & docuit, & tribuit ex baptismo. de qua dicitur Ephes. 4. Exiite veterem hominem cum actibus suis, & induite nouum hominem qui secundum Deū creatus est. Nam & in transfiguratione resplenduit facies eius sicut Sol, & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix: semper enim vestimenta Christi munda fuerunt & candida, quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Isa. 53. Item fit longior quam sit Sacerdos, quia talis erat illa quam Herodes fecit induere Christi ut incedendo caderet, quia non erat cincta. Vel. Alba longa & munda magnam Christi mundiciam significat: quia Petrus ait: quod Christus peccatum nō fecit: nec inuentus est dolus in ore eius. Hanc mundiciam nobis tribuit Christus in baptismo. linea enim alba per aquam dealbatur: & Ecclesia per baptismum Christi candidatur, ait D. Bonau. ibid.

De Cingulo. Cap. 67.

Alba Sacerdotalis cingitur cingulo, ne defluendo impediatur incensum: ut castitas Sacerdotis per albam significata nullis incensuum stimulis dissoluatur. Cingulum significat

figat continentiam, ideo dicitur: Præcinge me Domine cingulo puritatis, & extingue in lumbis meis humorem libidinis. Et propter hoc cinguntur lumbi. Vnde Apostolus ad Ephes. 6. State succincti lumbos vestros in veritate. Rursus, renes cingulo stringuntur, vt castigetur corpus, & impetus luxuriæ refrenetur. Repræsentat flagellum quo Pilatus Iesum cecidit. Cingulum, pro balthæo in lege veteri nunc habetur. Significat etiam iustitiam cuius duo sunt brachia sese constringentia, scilicet, declinare à malo, & facere bonum.

Zona, (inquit Innoc. ibid. cap. 37.) Sacet dotis, illud significat quod Ioannes Apostolus ait: Apoc. 1. Conuersus vidi similem filio hominis præcinctum ad mammillas zona aurea. Per zonam auream, perfecta Christi charitas designatur: quam dicit Apost. supereminente scientiæ charitatis Christi, seruentem in corde, radiantem in opere. Cuius succinctorium illud significat, quod Isaias de Christo loquens prædixit, cap. 11. Erit iustitiæ cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renum eius. Nam iustus Dominus, & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Psalm. 10. fidelis Dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, Psalm. 144. Dux sumitates illius, dux sunt partes naturalis iustitiæ quam Christus fecit, & docuit. Quod tibi nõ vis fieri alteri ne feceris, sed quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Matt. 7.

Item, cingulus designat virginitatem Christi & suæ purissimæ matris, quam nos habere docuit dic. sint lumbi vestri præcincti, &c.

De Manipulo. Cap. 68.

PER manipulum bona opera, vel vigilantia designatur. Portatur in brachio sinistro ad uotandum, quod

ministri Altaris debent esse stricti ad terrena, sed expediti ad caelestia. Antiqui non erant restricti ad hoc, quia Deo etiam pro temporalibus seruebant.

Manipulus vsus sumptus est non ab Aaron, sed ab antiquis patribus, quia (sicut legitur in martirologio Bedæ) Arsenius semper sudarium ferebat in sinu, vel manu, ad lachrymas tergendas; sic & D. Petrus ante ipsum idem faciebat. Habebant quoque Sancti Patres, dum sacra tractabant, & Sacramenta conficiebant, mapellas siue paruas mappas, & mantilia in manibus; nunc pro tergendis manibus, & nunc pro operiendis, & nunc pro reuenter tractandis Sacramentis. Significat manipulus futurorum bonorum retributionem. Vnde Psalm. 125. *Venientes autem venient*, id est, in futura retributione, *uementes cum exultatione quæ debetur flentibus, portantes manipulos suos*, id est, fructum seminis, id est, meritum bonorum operum. Ideo dicitur. *Meteat Domine portare manipulum fetus, &c.* Manipulus repræsentat funem, quo comprehensus Dominus Iesus à Iudæis, ligatus fuit, Ioan. 18. Notandum est quod Diaconus & Subdiaconus Pontifici induenti & exuenti se suas vestes sine manipulis seruiunt: primo vt expediti & liberius ministrent. Secundò ad notandum quod in tali obsequio non debent fructum querere temporalè, qui quandoque per manipulum significatur. Tertio, quia repræsentant (sic parati) Angelos assistentes Christo.

Quod Sacerdos, (inquit Innocent. ibid. cap. 49.) manipulum portat in læua, designat, quod Christus braulium obtinebat in via. Per manipulum enim præmium designatur, vt supra diximus, secundum illud Psalm. supra. *Venientes autem, &c.* Per leuam vitæ præfens accipitur, secundum quod scriptum est: læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

Chri-

Christus autem simul fruebatur & merebatur in via: nam simul & brauium comprehendebat, & stadium precurtebat (alij tamen legunt percurrerebat) quia simul erat, & in patria, & in via. Nemo (inquit Ioan. 3.) ascendit in celum nisi, qui de celo descendit, filius hominis, qui est in celo. Cur autem Episcopus induat se manipulo ad Altare post Indulgentiam, &c. vide infra lib. 2. cap. 19. in fine, de confessione facienda, prater ea quae hic dicuntur, alias reperies rationes. Manipulus in leua est humilitas Christi in hac vita: vel manipulus in laeva designat pugnam Christi pro iustitia: ipse enim pro iustitia pugnavit, mundum superavit, & diaboli potestatem deiecit: & ideo manipulus in laeva clypeum uel pugnam pro iustitia designat. Ad hanc nos exhortatur Christus dic. Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Matt. 5.

De Stola. Cap. 67.

Stolam post manipulum, super colulum sibi Sacerdos imponit, quae leue Domini iugum significat. Et ad hoc imponit, ut ostendat se Domini iugum suscepisse: quam etiam cum osculo sibi imponit & deponit, ad notandum desiderium quo se subijcit huic iugo. Vnde Episcopus cum ordinat dicit: Accipe iugum Dei; iugum enim suauis est, & onus eius leue. Suauis quidem in prosperis, & leue in aduersis.

Stola usque ad genua protenditur, ut nos vites corde & humiles insinuet. Significat etiam stolam primitiuam, s. innocentiam, ideo dicitur: Redde mihi Domine obsecro stolam immortalitatis, quam perdidisti in prauaricatione primi parentis, &c. Longitudo stolae significat perseverantiam, scilicet, in directione Dei. Duo brachia dependentia significant prudentiam & temperantiam. Iuxta id Tit. 3.

sobrie, & iuste, & pie viuamus, expectantes beatam spem, &c. Stola sinistro humero Diaconi imponitur, & praecipitur in Concil. Tolet. 4. can. 39. sub Honorio primo Papa anno Domini 681. celebrato. quia decet temporalia spiritualibus deferuire: vel ad significandum fortitudinem in tolerantia aduersorum. Ad lumbes succingitur ut sit fortis contra libidinem.

Antiquitas in lege veteri stola erat superhumeralis, vel vestis candida, pertingens usque ad vestigia: qua Patriarchae ante legem utebantur, quam primogeniti cum benedictionem patris acciperent, induebant, & Domino victimas, ut Pontifices offerbant. Sed postquam albam cepit portare, mutata est in torquem. Per primam stolam innocentia intelligitur, quae fuit in primo homine. Sed cum eam perdidit propter peccatum, oportuit eam recuperare per uitulum saginatum. Per stolam, qua nunc utimur, obedientiam accipimus Euangelij crucifixi. Stola significat etiam ligaturam, qua Iesus Christus Dominus noster ligatus fuit ad columnam.

Stola ab nomine uocatur Orariū: unde in Concil. 3. Bracharen. can. 3. prohibetur ne Sacerdos sine Orario celebret, dicens: quando Sacerdos Missam celebraturus accedit non aliter accedat quam Oratio utroque humero circumseptum, sicut & quando fuit consecratus, ita ut de uno eodemque Oratio uicem pariter & utrumque humerum praemens, signum in suo peccatore praeparet crucis. Si quis aliter egerit, excommunicationis subiaceat. Et habetur 25. dist. Ecclesiae.

Stola ait Innocent. ibid. cap. 38. quae super amictum collo Sacerdotis incumbit, obedientiam & seruitutem significat, quam Dominus omnium propter salutem suorum subiuit. Nam cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se aequali Deo. Exinaniiuit semetipsum, formam serui accipiens,

piens, factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Causam quippe mortalitatis nec contraxit origine, nec commisit in opere: quia quod non rapuit hoc exoluit. Dedit enim illi calicem Patris, non Iudæi; amore, non ira, voluntate, non necessitate; gratia, non vindicta. Hic est ille Jacob qui patris præcepto patris Isaac & consilio matris Rebecæ, seruiuit Laban, vt Rachel & Liam duceret in coniugium.

Item, pet stolam quæ alio nomine, Orarium vocatur, super collum sibi Sacerdos imponit, vt iugum Domini se suscepisse (vti diximus) significet; quæ a collo per anteriora descendens dextram & sinistram latus adornat, quia per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, id est, prosperis & aduersis Sacerdos & Pontifex debet esse munitus. Stola quippe significat sapientiam vel patientiam, de qua scriptum habetur, patientia vobis necessaria est, vt reportetis promissiones. Et iterum. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Hinc est ergo, quod stola cum zona nexibus quibusdã colligatur, quia virtutes virtutibus sociantur, ne aliquo tentationis moueantur incurfu. Debet autem Sacerdos secundum decretum Bracharen. Concil. de vno eodemque Orario ceruicem pariter & vtrumque humerum præmens signum crucis in pectore suo præparare. Si quis autem aliter egerit, excommunicationi debet subiacere: nisi forte quis dixerit hoc decretum per contrariam Eccl. sic Romanæ consuetudinem abrogatum. hæc Innoc. lib. 1. de Sac. Alt. Mist. ca. 53. Episcopus vero vt differat ab alijs Sacerdotibus non portat in modum crucis sed ex vtraque parte pendentem. Et etiam vt ostendat se perfectè habere tam in prosperis, quam in aduersis charitatem; & tam erga amicos quam inimicos.

Item, stola longa supra collum anterior & vsque ad pedes descendens si-

gnat obedientiam Christi & voluntariam seruitutem pro nobis. Ipse enim pro salute nostra factus est obediens patri vsque ad mortem: mortem autem crucis. Designat etiam crux in pectore passionem Christi quam circumferre per uigili meditatione debemus: una cum Sacerdote in corde & corpore per mortificationem terrenæ delectationis. Designat etiam crux antepectus Sacerdotis cancellata populum Iudaicum in sinistram partem transire: qui Christum occidit & in ipsum credere noluit. Populum autem gentilis in Christum credidit & se in dexteram partem per fidem collocauit: quod expressum est in Genesi quando Iacob nepotibus suis, uidelicet, Manassi & Efraim benedicens cancellatis manibus: dexteram supra iuniorum, scilicet, Efraim, & læuam supra senioreum, uidelicet, Manasse posuit; & ait: benedicat Deus pueris illis D. Bonauent. ibid.

De Casula seu Planeta. Cap. 70.

VLtimo loco super omnes uestes induitur Sacerdos uel Pontifex casula, quæ quasi parua casa seu domus dicitur: significat charitatem, sine qua Sacerdos est uelut æsonans. Sicut enim charitas operit multitudinem peccatorum. 1. Pet. 3. Et plenitudo legis est charitas. Rom. 13. sic & hæc uestis cuncta plana & alia indumenta intra se claudit & continet. Sine hac Sacerdos nunquam debet suum exercere officium: quia debet semper in uinculo charitatis permanere. Itē, hæc uestis est illa nuptialis de qua Dominus, ait; Matt. 22. Amice, quomodo huc intraisti non habens uestem nuptialem?

Per hoc quod amictus, (more monachorum) super planetum reuoluitur, innuitur quod omne opus bonum debet ad charitatem referri. 1. Tim. 1. **Finis præcepti est charitas, &c. Quod**
vero

vero casula sic diuiditur in anteriorem & posteriorem partem: significat duo brachia charitatis, scilicet, ad Deum & ad proximum. In his duobus mandatis tota lex pendet & Propheta. Latitudo planetæ significat latitudinem charitatis, quæ se debet extendere ad omnes: etiam usque ad inimicos. Psal. 118. Latum mandatum tuum nimis, idest, ualde est latum tuum mandatum charitatis. Ad brachia eleuatur, dum bona opera charitatis operatur. Ad dextrum dum operatur bonum ad domesticos fides. Ad sinistrum dum extenditur etiam ad inimicos.

In extensione manuum diuiditur in anteriorem & posteriorem partem: designans antiquam Ecclesiam, quæ passionem Christi præcessit: & nouam quæ Christi passionem subsequitur. Nam & qui præibant & qui sequebantur clamabant: Osanna filio David, Benedictus qui uenit in nomine Domini.

Hæc uestis significat etiam purpureum uestimentum, quo milites circumdederunt Iesum. Ioan. 19. prædicta sex indumenta sunt communia tam Sacerdotibus quam Pönificibus. Illud tamen notatione dignum est; quod omnis Sacerdos celebrando debet habere calceos, sine quibus nullus celebrare debet: etiam qui habet ex uoto professionis incedere discalciatus secundum Bernar. de Parantinis; & hoc, quia significant humanitatem Christi, quam Ioannes Baptista calcem appellauit. Vnde in signum desponsationis Christi & Ecclesiæ incedimus calcari ad Altare: Item debet accedere ex charitate, idest, quod amore Dei, & proximi uelit Missam facere, ut notat casula, idest, ut principaliter Deus laudetur suo officio, & honoretur à fidelibus & consoletur proximos.

Casula magni Sacerdotis ait Innoc. ibid. cap. 42. est uniuersalis Ecclesiæ,

de qua dicit Apost. Gal. 3. Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Hæc, est aliud Aaron uestimentum, cuius in oram descendit in barbam, & à barba descendit in oram: quoniam de plenitudine eius nos omnes accepimus, primū Apostoli, postmodum cæteri. Ioan. 1. Item casula signat cælum & terram: quæ Christus sua Maiestate implet sicut ipse ait per Prophetam. Ierem. 23. Casula etiam designat charitatem ut diximus, quæ diligere debemus amicos in Deo, & inimicos propter Deum: sicut Christus nos docuit uerbo & exemplo: per anteriorem partem casulæ designantur amici: per posteriorem inimici. Vnde Christus ait: Diligite inimicos uestros, &c.

De ornamentis Episcoporum.

Cap. 71.

TAm in nouo quam in ueteri testamento legitur constitutum, ut Pontifices præter communes uestes habeant speciales. Sed ibi erant quatuor communes, & quatuor speciales, hic autem sex communes sunt, nouem autem speciales, ut supra tactum est. Nā illa data sunt carnalibus mundanis: hæc autem data sunt spiritualibus & perfectis. Quaternarius enim conuenit carni propter quatuor elementa ex quibus composita est. Senarius autem perfectus: qui numerus est perfectus, qui redditur suis partibus aggregatis. Vnde sexto die perfecit Deus cælum & terram, & omnem ornatum eorum. Nouenarius spiritualibus, quia nouem sunt ordines Angelorum, qui secundum Prophetam; Ezech. 18. per nouem species lapidum designantur. Quindecim ergo sunt ornamenta Pontificis, quindecim gradus uirtutum, ipso numero designantia, quot cantica graduum psalmista distinxit. Vestes enim Sacerdotis, ut alibi diximus uirtutes significant se-

cundum illud dictum Psalm. 131. Sacerdotes tui induantur iustitiam.

His tantibus dicamus quod Episcopis super adduntur nouem ornamenta, scilicet, super Sacerdotes, quæ sunt caligæ, sandalia, succinctorium, tunica, dalmatica, chirotece, annulus, baculus, & mitra: Ethoc propter duas causas. Prima est, quia nouem sũt quæ Episcopi supra Sacerdotem possunt, scilicet, clericos ordinare, uirgines benedicere, Pontifices consecrare, manus in confirmatione imponere, basilicas dedicare, Synodos celebrare, Christiana conficere, vestes & uasa consecrare, & degradandos deponere. Secunda causa est, quia per ista nouem ornamenta, Episcopi, signantur noue virtutes, quas Episcopi habere debet. Nam per caligæ significatur rectitudo gressuum; per sandalia, quæ pedes tegunt, contemptus terrenorum; per succinctorium, quo stola ligatur cum alba, amor honestatis; per tunicam, perseverantiam, quia Ioseph legitur habuisse tunicam salarem, idest, descendentem usque ad talos; per quos vitæ extremitas designatur; per chirotecas, cautela in operibus; per baculum curæ pastoralis: cuius ratio est, quia baculus est recuruus in summo, directus in medio, & acutus in imo: sic curæ pastoralis habet hæc efficere. Primò enim debet colligere vagos, quod signat curuitas in capite baculi. Secundò debet sustentare infirmos, quod significat rectitudo stipitis baculi. Tertio debet pungere leuitos, quod significat stimulus, vel acuitas in pede baculi. Sit ergo quæso prælatus curuus in summo, idest, in sua potestate humilis, & accessibilis omnibus absolute. Sit in medio directus, idest, casusarum omnium spiritualium arbiter æquus Dei & hominum sequester, & medius. Sit in imo acutus & stimulis, idest, punget per imum illos, scilicet, qui in imis habitant peccatorum, & ab infimis desiderijs non resurgunt. Deum per

mitram scientia utriusque testamenti designatur unde & duo cornua habet. Ratio hæc elicitur ex Matth. 13. Ideo omnis scriba doctus similis est homini patrifamilias qui profert de thesauro suo noua & vetera. Per anulum vero signantur sacramenta fidei, qua Ecclesia desponsatur Christo: ipsi enim Episcopi sunt sponsi Ecclesiæ loco Christi. Sed vterius Archiepiscopus habet palliũ in signum priuilegiatæ potestatis, signat enim torquem auream, quam solebant legitime certantes accipere. De his sigillatim dicamus.

De Caligæ & Sandalijs. Cap. 72.

Caligæ enim & Sandalia sunt pedum ornamenta. Hæc autem non habuerunt originem ab Aaron, qui tantum in Iudæa conuersabatur, & ideo necesse nõ habuit: sed ab Apostolis, quibus dictum est: euntes in mundum vniuersum Matth. vlt. Calciantur Pontifices caligæ & sandalijs in præparatione Euangelij pacis: de quorum pulchritudine admiratur Ihs. 2. dicens: Quam speciosi pedes Euangelizantium pacem Euangelizantium bona. Et Dominus Mar. 6. legitur misisse Discipulos suos Sandalijs calciatos utique in præparationem Euangelij pacis. Si enim calciati non essent, quomodo super serpentes & scorpiones calcare potuissent? Cogitent Episcopi, ut imitentur exempla, quorum imitantur calciamenta. Per pedes, affectus intelliguntur. Debent ergo Episcopi habere affectus & desideria calciata, ne puluere temporalium & terrenorum maculentur. Et etiam congruè significatur, ne ad illicita festinent. Et quia prosperitas facit maculare affectus; quod non ita facilliter calcit aduersitas, ideo prius pes dexter calcitur quam sinister: nam & à dextro pede incipimus iter nostrum, ut diximus in lib. de celo & mundo.

Prius tamen quam sandalia pedibus imponantur, caligæ induuntur: quia

quia prædicator pedibus suis debet re-
ctus facer: gressus suos, & genua de-
bilia roborare. Nā, q̄ fecerit & docue-
rit, hic magnus vocabitur in regno cæ-
lorum. Mat. 5. Caligæ sunt cælestis co-
loris, eo quod affectus firmus debet
esse ad cælestia semper, ne claudicat
ad terrena. Sandalia, sic vocantur ab
herba, vel Sandarico colore, quo de-
pinguntur: habent desubtus solam in-
tegram, desuper vero corium fenestra-
tum: quia gressus prædicatoris sub-
tus debent esse muniti, ne polluantur ter-
renis: & sursum sunt aperti, quatenus
ad cognoscendum mysteria, seu cæles-
tia reuelentur: Vel sunt sic: eo, quod
habere debent mentem obtusam in-
terrenis, & apertam ad cælestia. Rur-
sus in aliquibus sunt obtusa, & in ali-
quibus aperta, denotando, quod nec
omnibus sunt reuelanda, nec omni-
bus abscondi debent mysteria: iuxta
id. Vobis datum est nosse mysterium
regni Dei, & c. Luc. 8. Sandalia inter-
ius ex corio albo fiunt, quia necesse
est habere intentionem candidam, &
conscientiam puram coram Deo. Si
vero est ex rubeo corio, designat vo-
tum martyrij.

Mystice, Sandalia, cursum prædica-
toris significat. Olim & Sacerdotes
utebantur Sandalijs, quia eorum erat
discurrere per comitatum. Hodie so-
lum Episcopi, vt per varietatem San-
daliorum, noetur varietas officiorū.
Præterea, Episcopi habent discurrere
per plebes, Sacerdotes vero hostias im-
molare. Successerūt loco femoralium
Sandalia, quibus utebantur Sacerdo-
tes legales.

Nota secundum Innoc. ibid. ca. 34.
quod ipse Pontifex in Altaris officio,
capitis sui Christi, cuius est membris,
repræsentat personam, dum pedibus
assuerit Sandalia, illud incarnationis
dominice insinuat calciamentum, de
quo Dominus ait: Psalm. 59. In Idu-
mazam, extendam calciamentum
meum, id est, in gēibus notam faciam

incarnationem meam. Venitenim ad
nos calciata diuinitas, vt pro nobis
Dei filius Sacerdotio vngeretur. Per
ligulas, quibus ipsa pedibus Sandalia
constringuntur, illud idem accipimus
quod per corrigiam calciamenti, Io.
Baptista signauit, cum ait: Cuius non
sum dignus corrigiam calciamenti solu-
ere. Mat. 3. Vnionem ergo ineffabili-
lem copulamque indissolubilem qui-
bus Verbi diuinitas se carni nostræ
coniunxit, per Sandaliorum corrigias
intelligimus. Mediātibus vero cali-
gis, pedes, Sandalijs coniunguntur:
quoniam anima mediante, carni diui-
nitas est coniuncta. Sicut enim pes cor-
pus sustentat, ita diuinitis mundum
gubernat. Vnde ait Psalm. 98. Adorate
scabellum pedum eius quoniam san-
ctum est. Demum nota, quod Sanda-
lia, dicuntur, compagi, alio nomine:
& declinatur secundum Hug. Com-
pagus cōpagi. Et habetur 93. dist. 54.

De Succinctorio & Orali. Cap. 73.

IN sinistro latere Pontificis à cingu-
lo duplex dependet succinctorium;
quia duo sunt, quibus castitas robo-
ratur, & sine quibus difficile conser-
uatur, scilicet oratio, & ieiunium. De-
bent autem lumbi Pontificis per con-
tinentiam præcingi, & per abstin-
entiam succingi: præcingi cingulo, &
succingi succinctorio. Succinctorium,
vel succingulum, non legitur fuisse
inter indumenta legalia, quia & si le-
gales Sacerdotes accincti tempore sa-
cificij abstinent, & continere de-
bent: alio tamen tempore licitè vaca-
bant amplexibus. Hodie autem addi-
tur cingulum, quia moderni ministri
iugem debent habere continentiam.
Et ideo non solum cingi, sed etiam suc-
cingi debent. Et propter hoc, duplex
est succinctorium, vt duplex castitas
denotetur: idelicet mentis, & corpo-
ris. Castitas corporis per succinctoriū,
vel succingulum denotatur: castitas

verò mentis, per cingulum. A parte sinistra dependet, quia prior est castitas mentis, quam corporis, & dextera pars potior est quam sinistra.

Romanus Pontif. post albam & cingulum, assumit Orale, quandam videlicet sindonem, quod capiti quasi in modum veli imponit, & replicat super humeros, & ante pectus, legalis Pontificis ordinem sequens, qui post lineam strictam & zonam induebat Ephor. Assumit etiam quandam crucem sibi statuere ante pectus: quoniam & legalis Pontifex laminam auream, in fronte gerebat, pro qua Pontifex iste, crucem gerit in pectore: & ita signo crucis lamina aurea cessit. Nam mysterium quod in quatuor literis auzi lamina continebat, in quatuor partibus forma crucis explicuit. Osculatur illam sibi imponendo, ad denotandum, quod Christi passionem confiteatur & credit, similiter quando illam deponit. Item, ideoque Romanus Pontifex crucem illam infertam catenulis a collo suspenfam sibi statuit ante pectus; ut sacramentum quod ille tunc præferebat in fronte, hic autem recondat in pectore. Cum corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Ad idem significandum etiam Episcopi crucem cum reliquijs intus gerunt.

De Tunica. Cap. 73.

Post stolam Pontifex induit tunicam, quæ in lege podiris, id est, Talariis dicebatur: quæ significat perseverantiam. Sola perseverantia obtinet brauium, cætera namque virtutes currunt. Item, post albam, tunicam induitur: quia sicut per albam castigatio corporis; ita per tunicam virtutes intus intelliguntur, quas semper debet habere perfectus. Tunica non eingitur, quoniam secundum sui formam iter non impeditur: sic & virtutes per illam designatæ liberum iter ad Dei contemplationem præbent. V-

nam tunicam sub alia, nempe Dalmarica, induit, ad denotandum quod sicut illa non videtur ab omnibus sed tantum a clericis: ita & ratio sublimium, & virtutes, quas perfectus habere debet, quæ per illam significatur patere non debet omnibus, sed maioribus & perfectis.

Tunica podiris ait Innoc. ibid. cap. 39. quæ hyacintini coloris erat in veteri Sacerdotio, tintinabulis, & malis punicis ab inferiori parte procedentibus, ut Pontifex totus vocalis incederet, cælestem Christi doctrinam significat. (ex hoc loco habes quare pulsantur organa cum Pontifex vel Sacerdos solemniter paratus accedit ad altare, scilicet, ut populus attentius se habeat, &c. atque ex hoc, surapsit exordium huiusmodi pulsationis.) Cuius notitiam habuerunt omnes, quibus Deus per Prophetam ait: Isa. 40. In montem excelsum ascende tu qui Evangelizas Sion. Præcipue tamen, hanc habuit tunicam Euangelica textrix doctrinæ, sapientia Dei Iesus Christus, & dedit illam Apostolis suis. Omnia, inquit, Io. 19. quæcumque audivi a patre meo, nota feci vobis. Hanc ergo significavit illa tunica Domini quam milites scindere noluerunt, eo quod esset inconvulvis, desuper contexta per totum: damnatum fore existimantes, si qui doctrinam Euangelicam hæresibus scindere molerentur. Pontifex induit tunicam podirim, id est, talaris significatam (ut diximus) perseverantiam. Unde Ioseph inter fratres suos talaris tunicam habuisse deservit. Cum verò cætera virtutes currant in stadio, perseverantia tamen accipit brauium: quoniam qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit. Unde præcipitur. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Habebat autem hæc vestis in veteri Sacerdotio, pro sinibrijs mala punicæ tintinabulis aureis, quorum mysterium iam explanatum est.

De Dalmatica. Cap. 74.

EX institutione Siluestri Papæ, post tunicam Pontifex induit Dalmaticam, quæ ab inconsutili tunica Domini, & Apostolorum colobio creditur mutuata. Est autem colobium, vestis sine manicis: sed Siluester vertit in Dalmaticam, latus manicas addendo, & instituit in Sacrificijs portari 93. dist. Diaconi ita.

Sic autem est dicta Dalmatica, quia in Dalmatia sit reperta. Habet latiores manicas, denotans maiorem largitatem debere esse in Diacono, quam Subdiacono, sicut & casula latiores omnibus habet indumentis, ad denotandum, quod ipse debet esse magis expeditus, nihil habens, quod ipsius mantis restringat: quia pro cælestibus, omnia debet largiri. Charitas enim eius extendi debet etiam vsque ad inimicos. Diaconi vtuntur Dalmaticis, quia principaliter electi sunt ab Apostolis, vt mensis ex officio ministrarent. In dispensatione autem requiritur largitas, & ideo Dalmatica habet latiores manicas. Tunicella Subdiaconi, & Dalmatica Diaconi, atque casula Presbyteri, succedunt in locum tunicæ hyacinthinæ, quæ erat coloris cælestis, ad denotandū quod omnes ministri altaris cælestem debet habere conuersationem: licet secundum maius & minus, quod notat latitudo & strictura manicarum. Episcopus vtitur Dalmatica, & Tunicella simul & omnium ordinum siue ministrorum ornamentis, vt ostendat se perfectè omnes ordines habere, tamquam qui eos alijs confert. Minores Sacerdotes non conferunt ordines, ideo non gerunt omnia simul.

Rursus Pontifex in ornamentis, atque in officio, magis expressè Saluatoris similitudinem gerit, quam simplex Sacerdos: & magis sibi conueniunt ornamentorum significata.

Dalmatica autem duas debet habere lineas hinc inde, ante & retro, a summo vsque deorsum, vt Pontifex ostendatur habere feruorem charitatis ad Deum, & proximum, in profectis, & in aduersis. Habet formam crucis, vnde per eam etiam Christi passio figuratur, & ideo portatur in officio Missæ. Tempore Aduentus intermittitur a Diacono Dalmaticæ vsus, quoniam quando aliqua claritas sacri ordinis ad tempus intermittitur, clarius resplendet, & audius sumitur, quando resumitur in animis deuotorum: quia quod rarum est, magis appetitur 93. dist. Legimus, ad finem. Item, non vtitur Diaconus Dalmatica, nec Subdiaconus Tunicella tempore Aduentus: quia lex quam Subdiaconus significat, ante incarnationem domini Euangelij ornatu carebat. Et claritas Euangelij quam Diaconus significat, nondum apparuerat: vel: quia nondum venerat qui vestem innocentie & immortalitatis nos induere debet: ideo vestes latitæ dimittuntur. In ieiunijs pentecostæ, vti potest Dalmatica, quia est ieiunij exultationis.

Vt autem competit capiti, scilicet, Christo, ait Innoc. ibid. cap. 40. Super hanc tunicam Pontifex vestit Dalmaticam quæ sui forma largam misericordiam Christi designat, quam ipse præ cæteris edocuit, & impendit. Estote, inquit, misericordes, sicut & Pater vester misericors est. Luc. 6. Beati namque misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur. Iudicium verò sine misericordia fieti, qui non facit misericordiam: Iaco. 2. quia misericordia superexaltat iudicium. Ergo dimittite, & dimittetur vobis, sicq; inquit, orabit, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hic est ergo Samaritanus ille proximus noster, qui fecit nobiscum misericordiam, superinfundens vulneribus nostris vinum &

oleum Luc. 10. Nam per viscera misericordiae suae visitauit nos oriens ex alto. Ibid. 1. qui non ex operibus, quae fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Qui pro peccatoribus venit, ut de peccatis veniam indulgeret. Misericordiam, inquit, volo, & non sacrificium. Mat. 9.

Item super tunicam Episcopus vestit Dalmaticam, quae sui forma largitatem figurat: (ait Innoc. ibid. ca. 55.) quia largas habet manicas & protensas. Vnde secundum Apostolum oportet Episcopum non esse turpis lucri cupidum: Sed hospitalem. Non ergo manum habeat ad dandum collectam, & ad recipiendum porticellam; sed illud efficiat quod Propheta suadet. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam. Cum videris nudum operi eum, & carnem suam ne despexeris, Ob hoc forte specialiter videntur Diaconi Dalmaticis, quod principaliter electi sunt ab Apostolis, ut mensis ex officio ministrarent, ut & nos supra diximus. Haec ille,

De Chirotecis. Cap. 75.

Post indutam Dalmaticam Pontifex iuxta ritum Apostolorum, manus operit chirotecis, ut adimpleat id, quod Dominus ait: Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Per chirotecam ergo cautela congrue designatur, quae sic facit opus in publico, quod intentio continet in occulto.

Quandoque denudantur manus, deinde etiam velantur, ut docet ceremoniale: quia bona opera interdum occultantur, ad fugiendam vanagloriam. & interdum denudantur, ut ad edificationem proximi propalentur. Mysticum solum ex coloribus elicias.

Competunt autem capiti Christo, quia chirotecae sunt haedorum pelluculae, quas Iacob manibus Rebecca circumdedit, ut pilosae manus maioris

similitudinem exprimeret: Genes. 27. pellis haedi, similitudo peccati, qua Rebecca mater, idest, Spiritus sancti gratia, manibus veri Iacob, operibus Christi circumdedit: & similitudinem maioris, idest, prioris Aedae, Christus exprimeret. Christus enim similitudinem peccati, sine peccato suscepit, ut incarnationis mysterium Diabolo celaretur. Nam ad similitudinem peccatorum esuriit, sitiuit, doluit, & expauit, dormiuit, & laborauit. Vnde cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit. Mat. 4. Accedens ad eum diabolus, eum ad similitudinem prioris Aedae tentauit. Sed qui primum vicerat, eisdem modis, victus est a secundo.

De Mitra. Cap. 76.

Omnibus his indumentis vestitus Pontifex, mitra ei imponitur, loco candelae, iuxta id Ps. 8. Gloria & honore coronasti eum Domine. Sed Papa habet coronam ex concessione Constantini 96. dist. Constantinus. Mitra, significat scientiam vtriusque testamenti: duo enim cornua sunt duo testamenta, anterius nouum, posterius vero vetus: quae duo Episcopus memoriter debet scire. 23. q. 1. Episcopus. Et illis tamquam duplici cornu fidei inimicos ferire, duae vero simbriae posterius dependentes, Spiritus, & litera sunt. Debet ergo esse paratus, tam in mystico, quam in historico sacrae scripturae intellectu: in quarum summatibus sunt simbriae rubri coloris, denotantes eius promptitudinem ad fidei & Sacrae scripturae defensionem, etiam vsque ad martyrium 25. q. 1. Sunt quidam, quae super scapulas pendent, ad notandum, quod id quod praedicat ore, ostendere debet opere, Nulla enim corporis pars est aptior ad onus ferendum, sicut sunt scapulae; circulus autem qui anteriorem & posteriorem partem mitrae complectitur,

Actus, denotat, omnis scriba doctus in regno cælorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & vetera. Caueat ergo diligens Episcopus, ne prius velit esse magister, quam norit esse discipulus, ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadant. Scriptum est enim in Propheta Osea. Quia tu scientiam repulisti, ego te repellam, ne Sacerdotio fungaris mihi.

Nota secundum cęremonial. lib. 1. cap. 17. quod mitrę vsus, antiquissimus est, & eius triplex est species: vna quę pretiosa dicitur, quia gemmis & lapidibus pretiosis, vel laminibus aureis, vel argenteis contexta esse solet: altera aurifregiata, sine gemmis, & sine laminibus aureis, vel argenteis, sed vel aliquibus paruis margaritis composita, vel ex serico albo, auro intermixto, vel ex tela aurea simplici, sine laminibus, & margaritis: tertia quę simplex vocatur, sine auro, ex simplici serico Damasceno, vel alio, aut etiam linea ex tela alba confecta, rubeis laniceis, seu francijs, & vittis pendentibus. Hęc autera diuersitas præcipitur propter diuersitatem festorum & actionum. Quando autem sit vtendum vnaquęque mitra vide cęremoniale ibidem.

Episcopus non vtitur in iera in diebus ieiuniorum, quia dies illi sunt ordinati ad delenda peccata, quę tunc sunt reducenda ad memoriam, ideo nõ sunt deferenda, quę gaudium, sed quę humilitatem & afflictionem denotant. Si in quarta Dominica Quadragesimę vtitur, est propter gaudium: vt infra dicitur in expositione Missalis illius diei.

Amplius notandum est, quod Episcopus quando prædicat populo insignia comminationis suę resumis, scilicet, mitram & baculum: sed cum orat deponit, quia in oratione causam populi ad Deum agit, de consec. dist. 1. nullus Episcopus. & 45. dist. disci-

plina, ideo cum reuerentia hoc agere debet, scilicet, deposita mitra. Nam & Apostolus prohibet viros capite velato orare 2. Co. 3. Insuper notandum est, quod Romanus Pontif. in signum imperij vtitur regno, & in signum Pontificis vtitur mitra. Sed mitra vtitur semper & vbique: regno verò non semper, neque vbique, quia Pontificis authoritas, & prior est, & dignior, & diffusior imperiali potestate.

Sacerdotium enim in populo Dei, regnum præcessit, cum Aaron primus Pontifex Saulum primum regem præcesserit. Regno quidem non vtitur, nisi in certis diebus & locis: numquam intra Ecclesiam, sed extra: ad notandum esse in temporalibus regem: vel regem esse temporalem in certo loco: Pontificem vero vbique.

Competit autem mitra capiti nostro Christo, quia mitra Pontificis, ait Innoc. ibidem cap. 44. Illud significat quod, Propheta loquens de filio dicit ad Patrem: Gloria & honore coronasti eum Domine, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Psal. 8. Hoc est, illud nomen quod est super omne nomen vt in nomine Iesu oęgenus factatur cęlestium, terrestriũ, & infernorum; Philip. 2. Nam & in aurea lamina cydatis Pontificalis sculptum erat nomen Domini Tetragrammaton, cuius mysterium superius prælibauimus. Per mitram ergo capitis Christi summam illam honorificentiam intelligimus, quæ propter diuinitatem debetur humanitati. Nam propter pedem adoratur scabellum. Adorate, inquit, scabellum pedum eius quoniam sanctum est. Psal. 98.

De Annulo. Cap. 77.

Annulus est ornamentum digitorum, a circuito, siue a rotunditate vocatus. Mos fuit veterum gerere annulum in digito sinistrae manus, qui est minimo proximus.

In præfenti, annulus est fidei sacramentum, quo Christus sponfam suam Ecclesiam subarravit, ut ipsa de se dicere valeat: annulo suo subarravit me Dominus meus Iesus Christus: cuius custodes sunt Episcopi, & Prælati, Annulos, pro signo in testimonium huius rei ferentes. Hunc annulum, dedit pater filio reuertenti Luc. 25. Dedit ei annulum in manu eius. Ex quo in Euangelio annuli vsus creditur acceptus.

Annulus itaque Pontificis, integritatem fidei significat, ut videlicet Ecclesiam sibi creditam, sicut se, diligat; & sobrietatem, & castam celestem sponso custodiat. Antiqui, literas annulo sigillabant, sicut & nunc nonnulli faciunt. Unde Episcopus annulum portat, quoniam scripturæ mysteria & Ecclesia sacramenta, perfidis sigillare, & pijs reuelare debet.

Annulus quoque competit Christo. Annulus digitus, donum Spiritus sancti significat, ait Innoc. ibid. cap. 46. Digitus enim articulatus atque distinctus Spiritum sanctum insinuat secundum illud Exod. 8. Digitus Dei est hic. & Luc. 11. Si ego in digito Dei eicio dæmonia, &c. Annulus aureus & rotundus perfectionem donorum eius significat, quam sine mensura Christus accepit, quoniam in eo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. Nam qui de cælo venit, super omnes est. Io. 3. cui Deus non dedit Spiritum ad mensuram. Super quem videris Spiritum (inquit ibid.) sanctum descendentem & manentem, hic est qui baptizatus in Spiritu sancto. Nam, requiescit super eum Spiritus sapientie, & intellectus, &c. Isa. 11. Ipse vero de plenitudine sua diferentes donationes distribuit. Alij (secundum Apost. 1. Cor. 11.) dans sermonem scientiæ, alij gratiam sanitarum, alij operationem virtutum, &c. Quod & visibilis Pontifex imitatur, alios in Ecclesia constituens Sacerdotes, alios

Diaconos, alios Subdiaconos, & huiusmodi.

De Baculo. Cap. 78.

Baculus pastoralis est signum auctoritatis: denotat enim correctionem pastorem, ideo dicitur a consecratore: accipe baculum pastoralis officij, ut sis in corrigendis vitijis piè sequens. De quo dicitur 1. Cor. 4. In virga veniam ad vos. Nam tacituritas in prælati est peccatum mortale cum opus sit 43. dist. sit rector. 40. dist. Si Papa; in alijs est veniale. Virga ergo pastoralis, potestatem intelligitur Sacerdotalis quam Christus ei contulit, quando Apostolos ad prædicandū misit, præcipiens eis ut baculos tulerent.

Et Moyses missus est cum virga in Ægyptum. Exod. 4. Baculus ergo & a lege & ab Euangelio sumitur. Item per baculum doctrinæ auctoritas intelligitur. Hoc enim infirmi sustentantur, iniqui corripuntur, errantes ad penitentiam trahuntur, ut denotat euntes. Quandoque baculus huiusmodi ex osse & ligno conficitur: & os superius curuatur: lignum inferius acuitur ferro, modicè tamen reconditur. Si quidem os est duritia legis, lignum, mansuetudo Euangelij, quæ duo coniuncta simul, sunt spherula diuinitatis Christi: Vel os, seueritas: lignum Pontificis est leuitas. Nam seueritas vel misericordia multum destruitur si vna sine altera teneatur 45. dist. Disciplina: Ad quod significandum ferum obrunditur: quia iudicium misericordia temperatur: baculus recuruatur cum penitentes ad penitentiam reuocantur. Si vero aliquando in corripiendo quis modum excesserit, non a subditis, sed a Domino veniam perat. ait Gratia. 86. dist. §. 2. Ne propter nimiam humilitatem, Prælati vilipendantur a Subditis, nam Dominus scit quod ex benignita-

gnitate hoc fecerint. Ead. dist. quando necessitas.

Aliquando in curuatura, caput formatur: quoniam ad Deum conuersis vita æterna promittitur. Et aliquando ibidem scribitur, cum itatus fueris misericordiam recordaberis: ne ob culpam gregis ira turbet in patitore oculum rationis. 6. qu. 1. ex merito.

Aliquando in spherula scribitur; Homo, vt Pontifex se hominem memoretur, & non eleuetur de potestate collata. Aliquando iuxta ferrum scribitur. parce: vt in disciplina subditis, parcat: & misericors a misericordiam misericordiam consequatur. Quod verò baculus est acutus in fine, rectus in medio, & retortus in summo, designat pontificem debere pungere pigros, regere debiles, sui rectitudine, & colligere vagos. 47. di. §. necesse 45. dist. disciplina. & cap. omnis. Adde quod mansionarij qui portant baculos non curuos sed erectos, hoc ideo fieri, quia non habent colligere gregem in vnum, sed tantum providere vt actiones in choro & in processione recte & recte se habeant: Quare ex ipsamet actione concordat baculi rectitudo. In cathedrali autem lanuensi in matutinis portant baculum alium, quem vulgo vocant. la crocciola; instrumentum quidem pro claudicantibus vt recte ambulent: sic in choro vt omnia recte agantur a recitantis officij. hu. i. smodi portat instrumentū.

Romanus Pontifex non vitur virga pastoralis, rum propter historiam, tum propter myticam rationem. Extra. de sac. vnc. cap. vnico. in fi. Historia est, quoniam Beatus Petrus Apostolus Martialem discipulum suum quem Dominus inter discipulos constituit, cū dixit: Nisi efficiamini sicut paruulus iste, nō intrabitis in regnum cælorū (Matt. 18.) misit cū quibusdam alijs ad prædicandū Germanis; qui in via ad viginti dietas defuncto Fronto collega eius redijt ad annunciandum

hoc B. Petro: cui Petrus ait: accipe hunc baculum & tangens illum dic: Surge in nomine Domini & prædica. Ille vero in quadragesimo die a tempore mortis illius, tetigit eum, & surrexit, & prædicauit. Et ita Petrus baculum a se remouit, & subditis dedit, nec recuperauit. Innoc. verò Papa 3. Scripsit in Ecclesie speculo, quod B. Petrus misit baculum suum Eucherio primo Treuerorum Episcopo, quem vna cum Valerio & Materno ad prædicandum Euangelium quæ Teutonice destinauit: cui successit in Episcopatu Maternus, qui per baculum Petri fuerat de morte resuscitatus: quem baculum vsque hodie cum magna reuerentia Treuerensis Ecclesie seruat. Et ideo Papa in illa diæcesi vitur baculo & non alibi.

Mystica verò ratio est, quia baculus in summitate curuus est, quasi ad attrahendum, quod in Romano Pontifice necesse non est: quia nullus ab eo finaliter diuertere potest. Præterea per baculum designatur coertio, quā, quia cæteri Pontifices ab homine recipiunt, ideo a suis superioribus baculos recipiunt & habent. Romanus verò Pontifex, quia potestatem a solo Deo accipit, baculum non habet. Hæc ex Innoc. 3. c. 9. lib. 1. decret. adde, quam coarctationem curuatis baculi significat. Quod autem a Deo immediate accipiat autoritatem, apparet etiam ex bullis, siue constitutionibus vbi dicitur: sanctissimi Domini nostri Domini. N. diuina prouidentia Papa N. Constitutio. Alij verò dicitur, Illustr. Domini Domini Nostri Dei & Apostolicæ sedis gratia Episcopi N. &c.

Competit & hoc Christo. Virga enim Pontificis ait Innoc. ibid. ca. 45. Christi potestatem significat. De qua dicit Psal. Virga recta est virga regni tui; quia dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem propterea vnxit te Deus tuus. Ps. 44. & alibi dicit: Reges eos in virga ferrea Ps. 2. Directio ferri

rigorem significat equitatis, qua Christus tanquam vas figuli confringet peccatores. Vtrum potestas Christi non solum virga, sed & baculus est, quia non solum solum corripit sed & sustentat. Vnde Ps. 12. Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Designatur autem per baculum ea, quæ his verbis comprehenduntur.

In baculi forma præsul datur hæc tibi norma:

Attrabe per primum, medio rege, punge per imum:

Attrabe peccantes, rege iustos, punge vagantes.

Attrabe sustenta, stimula, vaga, morbida lenta.

De Sudario. Cap. 79.

Sudarium linteum est, quo sudor faciei detergitur, & nares purgantur. Sudarium semper habet paratum ministrans Episcopo, quo ille sudorem, & omnem superfluum corporis tergat humorem: significans studium, quo humanas cogitationes in hac vita extergimus per exempla sanctorum patrum: quibus ad patientiam corroboremur. Sicut enim sudor est in corpore: sic tedium est in anima. Habeamus igitur sudarium, per quod mundanas extergamus affectus. Vel qui mentibus bene compositis ait In noc. ibid. lib. 1. cap. 58. & diuino cultui mancipatis sæpe subrepir accidia, quæ quodam torpore reddit animum dormientem, dicente Psal. Dormitauit anima mea præ tædio. In sinistra manu quædam apponitur manipula, quæ manipulus vel sudarium appellatur, qua sudorem mentis abstergat, & soporem cordis excutiat, vt depulso tædio vel torpore bonis operibus diligenter inuigilet. Per manipulum ergo vigilantia designatur, de qua Dominus ait: Vigilate, quia nescitis qua

hora Dominus uestet uenturus sit. Vnde sponsa dicit in canticis. Ego dormio & cor meum uigilat. Hęc ille.

De Pallio. Cap. 80.

Pallium autem proprium est ornamentum Archiepiscoporum, Patriarcharum, & Primatum atque nonnullorum Episcoporum. Pallium apud nos succedit loco Rationalis. Datur autem Archiepiscopo pro Rationali in signum amplius dignitatis, & perfectionis, quam habuit Pontifex ueteris legis.

Hic notatione dignum, quod Archiepiscopus debet habere pallium, & non Episcopus. Cuius ratio est, quia quamuis Archiepiscopus non habeat gerere potestatem a potestate Episcopi (quod patet, quia ad ea, quæ sunt Episcopalis ordinis, omnes Episcopi sunt æquales) tamen Archiepiscopus eandem potestatem habet, & ampliorem, quam Episcopus. Et ideo ad hanc perfectionem designandum pallium sibi datur, quo undique circumdatur. Vel possumus dicere: quod licet Archiepiscopus non sit superior consecratione vel ordine Episcopo: est tamen superior potestate, & iurisdictione. Et ideo datur pallium Archiepiscopo, & non Episcopo: vt per illud a cæteris Episcopis discernatur, quodque privilegium obtinet dignitatem: & vt ostendat se imitatorum Christi, qui languores nostros tulit.

Pallium quo maiores utuntur, significat disciplinam qua se ipsos ad exemplum subditorum, & etiam ipsos subditos regere & constringere debent. Per hanc acquiritur torques aurea, quam legitime certantes accipiunt: sicut autem torques non datur nisi legitime certanti: vt habet 1. Cor. 9. ita & ad honorem pallij nemo ascensus est, nisi qui in singulis bonorum gradi-

gradibus legitime prius defudarit. Nam & officia secularia non deferunt principalem locum ingressus in vestibulum actionis. §9. dist. si officia. Sed examinatis per plurimos gradus: & is gradus ceteros antecellat quem labor prolixior & stipendia longiora fecerunt anteire. C. de off. ma. offic. nemo. ff. de mu. & ho. gradatim.

Fit enim pallium de lana candida, contextum, habens desuper circulum, humeros constringentem, & duas lineas ab utraque parte dependens. In lana quippe notatur asperitas, in candore benignitas designatur. Nam Ecclesiastica disciplina contra rebelles & obstinatos seueritatem exercet, ait Innocent. ibid. cap. 62. Sed erga penitentes & humiles exhibet pietatem. Propter quod de lana non cuiuslibet animalis, sed ouis tantum efficitur, quae mansuetum est animal. Vnde Is. 53. Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tondeute se obmutuit, & non aperuit os suum. Hinc est quod illius femiui vulneribus, quem Samaritanus duxit in stabulum & vinum adhibetur & oleum, ut per vinum mordeantur vulnera & per oleum foueantur quatenus, qui saan dis vulneribus praestit, in vino morsum seueritatis adhibet, in oleo molliciem pietatis. Hoc nimirum & per arcam tabernaculi designatur in qua cum tabulis virga continetur & manna: quoniam in mente rectoris cum scripturae scientia debet esse virga distractionis, & manna dulcedinis ut seueritas immoderate non sequat, & pietas plus quam expedit non indulgeat.

Circulus pallii per quem humeri constringuntur est timor Domini per quem opera coercentur, ne vel ad illicita defluant, vel ad superflua relaxentur. Quoniam disciplina sinistram cohibet ab illicitis formidine poenae: dextram vero temperat a superfluis amore iulitiae. Beatus ergo vir q̄ seper

est pavidus Prouer. 28. Nam iuxta sententiam Eccles. 1. Timor Domini peccatum repellit: qui vero sine timore existit, iustificari non poterit. Hinc est quod pallium & ante petus & super humeros frequenter aptatur super cuncta indumenta, ut ceteri hoc videntes ad legitimum certamen hortentur. Pontifex dum pallium sibi imponitur & detrahitur, osculatur, ad notandum summum legitime certandi desiderium, & brauium promerendi. Habet autem pallium quatuor cruceas purpureas, scilicet, ante & retro, a dextris & a sinistris: quae sunt quatuor virtutes politicae, scilicet, iustitia, fortitudo, temperantia, & prudentia: quae nisi in cruce Christi sanguine purpurentur, falsum sibi nomen virtutis vsurpant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Vnde Dominus Matth. 7. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum & pharisaeorum non intrabitis in regnum caelorum.

Is ergo, qui gloria pallii decoratur si cupit esse (ait Innoc. ibidem) quod diximus de crucibus in anteriori parte, debet habere Iustitiam, ut reddat unicuique quod suum est. Prudentiam in posteriori, ut caueat quod unicuique nocuum est. Fortitudinem a sinistris, ut eum aduersa non deprimant. Temperantiam a dextris, ut eum prospera non extollant. Duae lineae quarum una post dorsum, & altera progreditur ante petus actiuam & contemplatiuam vitam significant: quas ita debet exercere praelatus, ut exemplo Moysi in monte ascendat, & ibi Philosophetur cum Domino: nunc ad castra descendat, & ibi necessitatibus immineat populorum, prouisurus attentius ut cum saepe se dederit alijs, interdum se sibi restituat. Quatenus & cum Martha circa freques fatigabat ministerium, & cum Maria verbum audiat Saluatoris. Utraque tamen grauius inferius, quia, corpus quod corruptur

tur aggrauat animam cogitantem.

Quia propter, & pallium duplex est in sinistra, & simplex in dextra: quia vita præfens, quæ pro sinistra accipitur, multis est subiecta molestijs: sed vita futura quæ per dextram designatur, in vna semper collecta quiete est: quod veritas ipsa, designauit cum intulit; Luc. 10. Martha, Martha sollicita es, & turbaris erga plurima, porro vnum est necessarium: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea in æternum. Pallium duplex est in sinistro, quatenus ad tolerandas vitæ presentis molestias prælatus fortis existat. Simplex in dextera, quatenus ad obtinendum vitæ futuræ quietem toto suspiret affectu; iuxta verbum Psal. dicentis: Psalm. 26. Vnam petij à Domino hanc requiram: vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.

Tres autem acus, quæ pallio insuntur ante pectus super humerum, & post tergum, designant compassionem proximi, administrationem officij, & distractionem iudicij. Quarum prima pungit animum per dolorem, secunda, per laborem, tertia, per terrorem. Prima, pungebat Apostolum cum dicebat. 2. Cor. 11. Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror? Secunda est præter illa quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana sollicitudo omnium Ecclesiarum. Tertia, si iustus vix saluabitur, impius, & peccator vbi parebunt? super dextrum humerum non insuntur acus, quoniam in æterna quiete nullus est afflictionis aculeus, nullus stimulus punitionis, Absterget enim Deus omnem lachrymam ab oculis eorum & iam non erit amplius neque luctus neque clamor sed nec vilius dolor quoniam priora transierunt. Apocal. 21. Acus est aurea, sed inferius est acuta, & superius rotunda, lapidem continens præciosum; quia nimirum bonus pastor propter

curam ouium, interius affigitur; sed in cælis æternaliter coronatur, vbi pretiosam illam habebit Margaritam, de qua Dominus ait: Math. 13. Simile est regnum cælorum homini negociatori quærenti bonas Margaritas, abiit & vendidit omnia quæ habet & emit eam.

Dicitur autem pallium plenitudo Pontificalis officij, quoniam in ipso, & cum ipso confertur Pontificalis officij plenitudo; quia non potest exercere officia Episcopalia, scilicet, non debet clericos ordinare; dicunt tamen aliqui quod extra Prouinciam inuitatus possit ordines tamquam simplex Episcopus celebrare: item non potest Pontifices consecrare, vel Ecclesias dedicare, nec Archiepiscopus appellari, extr. de elec. quod sicut in fine de post. bonæ 2. ad si. Et intra tres menses pallium dari debet: atque benemeritis datur, & fortiter postulantibus: quod si à tempore suæ ordinationis, siue consecrationis ultra hos tres menses distulerit pallium petere carere debet dignitate sibi commissa; & alij Metropolitanani cum cõsilio Summi Pontificis viduatæ Ecclesiæ prouidebunt. vt 100. dist. quoniam.

Pallium dicitur sumi de corpore Beati Petri; quod sic intelligitur, secundum Glos. de elec. lib. 1. tit. 6. cap. 4. §. corpore assumuntur: quia benedicitur, & consecratur à Papa supra Altare B. Petri, & ibi ponitur; & ille, qui debet vti pallio recipit ipsum de Altari, si est præfens, vel alius pro ipso si est absens: & ita assumitur de corpore B. Petri. Forma autem tradendi pallium Archiepiscopis est ista, vt colligitur ex Glos. de auct. & vsu pallij cap. 4. §. ad honorem. Ad honorem Dei omnipotentis & B. Mariæ semper Virginis, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum & Domini Papæ Gregorij & Ecclesiæ Romanæ & Ecclesiæ talis tibi commissa tradimus tibi pallium de corpore B. Petri sumptum in plenitudinem

dinem Pontificalis dignitatis vt vtriusq; intra Ecclesiam tuam certis diebus qui exprimentur in priuilegijs Ecclesie tue concessis a Rom. Eccl. Dies autem notantur in caeremonial. libr. 1. cap. 16.

Romanus autem Pontifex semper & vbiq; vtitur pallio: alij in Ecclesijs suis, & certis diebus tantum. De author. & vsu pallij. tit. 1. 8. c. 4. Item, Archiepiscopus alteri Archiepiscopo pallium suum accommodare non potest. eod. tit. cap. 2. Amplius, in qualibet Ecclesia sua Prouincia permixtis diebus Archiepiscopus missam celebrans, vt potest pallio. eod. tit. cap. 6. cum sis. Prouideat ergo diligenter Episcopus, & attendat Sacerdos studiosè, inquit Innocent. ibid. cap. 65. vt signum sine significatio non ferat, vt vestem sine virtute non portet. Ne forte sit similis sepulchro deforis dealbato, intus vero plenus spurcie. Qui autem facris ornatur indumentis, & honestis non induitur moribus, quanto venerabilior apparet hominibus, tanto indignior redditur apud Deum. Pontificalem itaque gloriam iam non commendat honor vestium, sed splendor animarum.

Nora quod palliatus ad aliam traslatum Ecclesiam, non potest vt pallio in prima Ecclesia obtento: quia non solum datur contemplatione personæ, verum etiam loci: extr. de post. bonæ. ad fin. Hinc est, quod non potest vt eo extra Prouinciam sibi decretam: Extra. de v. u. pallij; cum nuper. & ca. extuarum. Nec etiam potest quis vt pallio nisi intra Ecclesiam in Diuinis officijs. Vnde si forte processionaliter, vel ad prædicandum, vel aliquod huiusmodi cum Ecclesiam exire contigerit cum pallio non exhibet. extr. eod. cap. 1. dist. 1. pallium. Et cap. semper. Animi gratia declarentur carmonia antiquæ, scilicet, ante reformationem.

Pontifex ergo cum erat indutus his

omnibus ornamentis supra commemoratis alias verberabat se versus aquilonem, (nam ab aquilone pandetur omne malum) seu versus Altare sicuti sibi licebat, tanquam aduocatus & pugil cum hoste pugnaretus antiquo. vestibus sacris quasi armis & ense munitus. Sic itaque armatus ad certamen contra spiritualia nequitia in caelestibus & pro sedanda in subditis iudicis ira ad Altare procedebat, & per confessionem diaboli dominio renuntiabat, & se ipsum acculebat. Populus vero quasi pro suo pectore oraturus terræ prosternebatur; (vt etiam nunc fit) vt attentius Missam audiat. Insuper alias caligis & sandalijs impositis Pontifex caput pectinabat, manus & faciem lauari, quod ego vidi ante caeremonialis reformationem. Nam & legalis Sacerdos sacrificaturus lotis prius manibus & pedibus inducebat Manasiam, cuius loco hodie sandalia habentur: vt supra tactum est. Pectinabat igitur caput & faciem lauari: Primò, exemplo Mariæ quæ futuram Christi passionem figurans vnxit oleo caput eius: etenim in Missæ officio Christi passio representatur. Secundo, ex mandato Domini dicentis Luc. 3. Tu autem cum ieiunas vnge caput tuum, & faciem tuam laua. Per hoc significans quod in sanctis operibus nostris omnem simulationem & simulationem a nobis auertere debemus. Tertio, pectinabat caput, nam per capillos superflua cogitationes & cura terrenæ sollicitudinis, per caput mens & intentio, quæ cunctis animæ actibus sicut cæteris membris supereminet significatur. Congruè ergo pectine capilli complanabantur, & ordinabantur, & euulsi separabantur, ad notandum quod tunc specialiter mores componere & superfluas cogitationes a se repellere debebat iuxta illud. Auerte malum cogitationum vestrarum, atque mens ipseus præuia discretione separatis quietari, & purgari a terrenis sollicitudini-

tudibus & virtutibus (vt & nunc) ornari debebat. Peccen enim propter ordinatam incisionibus diuisionem diuisionem significat, qua intentio animæ adornatur sicut capilli capitis peccene adornantur. Manus autem laubatur propter reuerentiam tanti sacramenti, quatenus ad illud pertractandum mundissimus accedat: quod hodie obseruatur in sacratio antequam se induat. Caremoniale autem non agit vt Episcopus se pertinet, forte, quia populus non ita suscipit ac tenet mysticas has rationes, putans Episcopum hoc agere ornamenti & oblectamenti causa. His omnibus ornamentis indutus tempore ordinationis non nullæ Ecclesiæ ponunt septem candelabra cum suis candelis accensis: fortè propter septem ordines quos est collaturus. Vel propter septem dona Spiritus sancti quæ accepturi sunt ordinandi. Non potest enim melius designari donū Spiritus sancti quā in igne, quia taliter descendit, super Apostolos.

De Coloribus quibus Vtitur Ecclesia. Cap. 81.

His autem visis, quæ ad Ecclesiā, & extra, & intra ipsam pertinet, & de ornamentis: nunc dicendum est de quibus coloribus debent esse hæc vestimenta. Notandum ergo est, quod quinque sunt colores Principales, quibus vtitur Ecclesia, scilicet, Albus, Rubens, Viridis, Niger, & Violaceus. vt habetur ex Rubrica Missalis reformationi. 18. num. 1. in legalibus autem indumentis quatuor colores tantum fuisse leguntur: byssinus, purpura, hyacinthus, & coccus.

Albis indumentis vtitur Ecclesia, Roma. in festiuitatibus sanctorum confessorum, & Virginum tantum: propter confessionem Ecclesiæ, quæ virga est, cui debetur color albus propter suam puritatem & innocentiam, quæ Christo virgo electa est: iuxta illud

2. Cor. 11. Respondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Et in festis B. Mariæ, & Angelorum, & sancti Io. Baptistæ: & hoc propter suam integritatem & innocentiam: iuxta id Apoc. 3. Virgines enim sunt: & in cathedra sancti Petri, & in conuersione sancti Pauli, nam tunc tanquam Confessores celebrantur, quia nondum martyrio coronati erant. Hinc sponsa ait Can. 5. Dilectus meus candidus, & rubicundus, electus ex millibus, candidus in confessoribus, Rubicundus in martyribus, & Apostolis. Hi & illi sunt flores rosarum, & lilia conuallium. In natiuitate Saluatoris, quoniam natus est mundus, idest, carens originali peccato. Ascendit enim Dominus super nubem leuem, idest, sumpsit carnem a peccatis immunem, & intrauit Ægyptum, idest, venit in mundum, iuxta quod ait Angelus ad Virginem Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod nacetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Ioannes autem, & si fuit conceptus in peccato originali, fuit tamen sanctificatus in vtero secundum illud propheticum: Antequam exires de vulua sanctificaui te: Ier. 1. & angelus Luc. 1. Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ: & ideo in eius natiuitate Ecclesia vtitur colore albo. Similiter & in alijs festiuitatibus quas nunc omittimus; vt est videre in Rubrica citata. num. 1. In Epiphania, propter splendorem stelle.

Feria quinta in cæna Domini, propter confessionem chrisimatis, quod consecratur propter mundationem animæ: & propter institutionem sanctissimi sacramenti Eucharistiæ. In ascensione propter angelos, quia apparuerunt in vestibus albis.

In Resurrectione propter Angelū testem resurrectionis qui apparuit stola candida coopertus. Item, quia talis color significat iactantiam, & de his maximè

ximè laxari debemus. Vnde & in sacrificijs Cereris, tali colore sacrificabant. In Dedicatione Ecclesiæ: nam & Ecclesia virgineo nuncupatur nomine. De qua dicitur. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Cant. 4.

Rubeis vestimentis vtitur Ecclesia in festiuitatibus Apostolorum, Evangelistarum, & martyrum propter sanguinem passionis, quem pro Christo fuderunt: nam & ipsi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine agni. Apoc. 7. Item, in festo Crucis, in qua Christus sanguinem suum pretiosum pro peccatis nostris fudit. Isa. 61. Quare rubrum est vestimentum tuum? Itē in vigilia Pentecost. usque ad Sabbatum post ipsam inclusiue, propter Spiritum sanctum qui apparuit super Apostolos in igneis linguis propter feruorem. Cum autem celebratur festū de virgine quæ sit etiam martyr, vtendum est rubeo, quia martyrium præfertur virginitati, quod signū est perfectissimæ charitatis. Vnde dicitur Io. 15. Maiorem charitatem nemo habet, vt animam suam ponat, quis pro amicis suis. Vide rubri. eandem numero 3. Item, antiquitus cooperiebant loculum vestimentis rubeis, in quibus iacebant corpora victorum, vt videntes excitarentur ad obtinendam huiusmodi victoriam. & hæc est Ecclesiæ intentio, erga suos filios, ne timeant mortem; ad imitationem antiquorum.

Nigro colore vtitur Ecclesia. Festa sexta in parasceue, & in missis, & officijs defunctorum tantum. Vt patet ibidem num. 6. Ratio patet in lib. 4. c. de agenda mortuorum sub die 1. Nouembris. Sponsa quippe in Cantic. 1. Nigra sum sed formosa, filia Ierusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pellis Salomonis nolite me considerare quod fusca sim, quia decolorauit me Sol. Item, vtitur nigro colore in

his diebus propter mestitiam, vt patet in morte parentum, & significat etiā firmitatem, vt manifestum est in habitu omnium fere religiosorum, &c.

Viridi colore vtitur Ecclesia in omnibus Dominicis infra annum, & diebus ferialibus eandem Dominicarum: quia viridis color est medius inter albedinem & nigredinem & ruborem: ideo inter tempora viridi vtitur colore, tamquam medio; vt inter Epiphaniam & Septuagesimam, quando vtitur albo & violaceo, qui habetur quasi pro nigro: & inter Pentec. & Aduentum quando vtitur Rubeo & violaceo. Vel fortè dicas & melius, quia, hæc Dominica respiciunt quartum tempus, scilicet, peregrinationis: quia sumus in via, & speramus ad patriam peruenire. Viridis enim color, significat spem, iuxta id Rom. 8. Spem enim salui facti sumus vnde Rubric. eand. in m. 4. & quia speramus ad pisci illam patriam cælestem: ideo Ecclesia vtitur in illo tempore viridi colore.

Violaceo colore vtitur Ecclesia a Dominica prima Aduentus vsque ad Vigiliam Natiuitatis Christi inclusiue. Et a Septuagesima vsque ad officium missæ vigiliæ Paschæ: & in diebus quatuor temporum, exceptis vigiliis, & quatuor temporibus Pentecostes: & generaliter in omnibus processionibus, exceptis processionibus sanctissimi Sacramenti: sancti Io. Baptiste & huiusmodi. In Missa pro quacumque necessitate, pro peccatis, &c. vide ibid. num. 5.

Si dicatur quare Diaconus vtitur Dalmatica alba cum cantat, Exultet iam angelica; dic quod ideo est, quia benedictio illa est de resurrectione sicut & missa, & ad resurrectionem Christi pertinet. Sed illa benedictio expleta, iterum sumit planetam violacei coloris, & illam tenet vsque ad inchoationem Missæ.

In processione etiā Purificationis, quia

quia illud officiū est de anxia Simeonis expectatione, & sapit vetus testamentum. Hic color mæstitiam denotat & afflictionem populi: vt sunt misera pro peccatis, de passionibus, pro necessitate, & huiusmodi.

Item, in festo sanctorum Innocentium, quia vox in Rhama audita est, ploratus & vultus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari quia non sunt. Et propter eandem causam subtrahuntur cantica lætitiæ. In quo festo quidam nigris vel violaceis, alij verò rubeis indumentis vtendum esse contendūt: illi propter tristitiam, quia vox in Rhama, &c. Isti propter martyrium quod principaliter commemorat Ecclesia: Sub throno Dei omnes sancti clamant: vindica sanguinem sanctorum tuorum qui effusus est Deus noster. Vnde vtitur vtique, scilicet, in die violaceo, & in octaua rubeo propter ambas rationes. Si verò in Dominica venerit hoc festum vtendum est rubeo colore propter honorem Dominicæ diei, quæ Dominica christi (vt alibi diximus) in honorem Resurrectionis: & in festiuitatibus Iuuismodi non est vtendum violaceo colore: præcipue cum illa Dominica nõ repræsentet vllum tempus mæstitiæ, sed potius lætitiæ, cum sit Dominica infra octauam Natiuitatis Christi: & rubeus color denotat victoriam, vide in eorum festo.

Iste color significat constantiam, excellentiam, maturitatem, & consilium, & conuenit magnis doctoribus & prælatis: vnde antiquitus reges ita in lectu vestiebant, in signum mature constantiæ, quia etiam rem amaritiam perdididerant, non tamen animum.

Colores huiusmodi, & modum ornandi altaria pro diuersitate temporum, in tempore lætitiæ: & in tempore luctus, sumpsit exordium a lege veteri. Nam de tempore luctus dicitur in l. 4. & induerunt se sacerdotes cilicij, & infantes prostrauerūt

contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio: & clamauerunt ad Dominum Deum Israel vnanimiter, ne darentur in prædam &c. Ecce quomodo operuerunt altare cilicio, in signum mæstitiæ. Et Glossa, ibidem. Ne autem ignotes, quid sibi vult dicere Glossa: nota: quod, Glossa Græcè, Latinè dicitur lingua: eo quod vice linguæ, hoc est, vice doctoris fungatur: sicut tomus, a tomi dicitur, id est, sectio.

De Concilijs, seu Synodis, & Visitatione Episcoporum in sua diœcesi. Cap. 82.

Concilia alio nomine Synodi, id est, conuentus vel cætus dicuntur. Nam Synodos Græcæ, Latine cõuentus, siue cætus dicitur. Concilij verò nomen tractum est ex more Romano. Tempore enim quo causæ agebantur, conueniebant omnes in vnum, communique intentione tractabant. Vnde concilium, a communi intentione dictum quasi consilium: concilium quasi consilium d, in l. litera m, transeunte. Vel concilium dictum est a communi intentione, cequod in vnum dirigat omnem mentis obtutum. Cilia enim, oculorum sunt: vnde qui sibi met dissentiant, non agunt concilium, quia non cõsentiant. Vel dicitur concilia, a con & cilium cily, quia cilia sibi met consentiunt in vnum, quando concordant homines inter se.

Cætus verò conuentus est, vel congregatio a coeundo in vnum. Hinc etiam conuentus est nuncupatus, cequod ibi homines cõueniunt in vnum: sicut a conuentu cætus dicitur, sic & concilia a societate multorum. Hæc Isidor. lib. 6. Ethymolog. cap. 16. & 15. dist. cap. 1. In his autem Concilijs conueniunt canones: Concilia quædam sunt generalia, & quædam particularia, immo quasi ignota. Concilia generalia ortum habuerunt a tempore

Constantini qui dedit facultatē Christianis liberam congregandi, quod nunquam antea concessum fuit. Et licet 6. dist. dicatur: quod a tempore Clementis fuerunt celebrata concilia: dicit Glof. ibid. quod verum est, sed non ita generaliter: & sic hoc verbum generaliter soluit contrarium.

In his concilijs fiunt constitutiones humanæ quæ duplices sunt, nempe, Ecclesiasticæ, & sæculares. Ecclesiasticæ cæperunt a Moysē, & tempore Moyli: sæculares verò a diuersis, & tempore diuersorum. dist. 7. ca. Moyses. In quo cap. numerantur septem personæ, scilicet, Moyses, Pharonus, Mercurius Trimegistrus, (qui sic dicitur propter tres potentias, scilicet, eloquentiam, scientiam, & virtutem) Solon, Licurgus, Numa pompilius, & decem viri Romani qui acceperunt potestatem, corrigendi, & interpretandi leges. Nouæ autem leges a Constantino Cesare cæperunt, & reliquis succedentibus, erantque, permixtæ & inordinatæ. Concilia debent celebrari bis in anno sic ait can. Apostolorum can. 3. vbi sic dicitur: Bis in anno Episcoporum concilia celebrentur vt inter se iniucem dogmata pietatis explorent, & emergentes Ecclesiasticas contentiones amoueant. Hoc idem habetur in Concil. Antioch. cap. 10. dist. 18. propter. Et Concil. Nice. ca. 3. hodie tamen semel tantum fit. 18. dist. cap. 7.

Forma autem celebrandi conciliū & Synodum traditur in Concil. 4. Tolet. can. 3. Variæ autem sunt Synodorum Species. Ex imitatione enim huius Apostolici can. 38. Siue huius instituti Apostolorum, in Ecclesia cæperant frequentari Synodi, quarum aliæ sunt vniuersales quæ per summū Pontificem, aliæ prouinciales, quæ per primates & Archiepiscopos, aliæ Episcopales, seu diocesanæ quæ per Episcopos, aliæ Archidiaconales, quæ per Archidiaconos, & Archipresbyterales, quæ per Archipresbyteros in-

ducuntur. Verum hæc differunt a prioribus, duæ posteriores, quod in his nihil noui statuitur, sed tantum quod in prioribus decretum est, per Archidiaconos, & Archipresbyteros, clericis & plebibus ipsi subiectis, annuntiat. Et habetur c. dudum, 3. qu. 6. Concilium generale siue vniuersale non debet fieri sine autoritate Papæ. 12. dist. c. 1. & Glof. ibid. & hoc statutum fuit a Marcello Romano anno Domini 302. Item, nec particulare, sine autoritate metropolitani, vel primatis.

Potio frequens Conciliorum maxime generalium celebratio agri Domini precipue cultura est, quæ vepres spinas & tribulos hæresū, & schymatū, extirpat, excessus corrigit, deformata reformat, & vineā Tū ad frugē vberē mē fertilitatis adducit. hæc ex cōc. Bas.

Ad hæc Concilia adduntur Visitationes, quæ etiam fieri debent. Et in ipsa Visitatione inquirendum est de vita, & doctrina clericorum. Et habetur cap. Episcopum. Et c. placuit. 10. q. 1. Debet tunc etiam Episcopum, curate vt Ecclesiæ destructæ, seu desolatæ reparentur, & reconstantur.

Discussis clericis, inquirere debet, de fide, vita, & conuersatione laicorum, & docere illas, vt errores fugiāt, & crimina mortifera, & quod tibi fieri nolint, alteri ne faciant, vt memores sint diei tremendi iudicij Dei, in quo vnusquisque secundum opera sua recipiet. & tandem vt vno verbo dicam, Episcopus debet in sua Visitatione totam rem Ecclesiasticam ad regulam scripturarum, & sacros canones exigere, & disponere, quemadmodum, Apostolus Corinthi fecit facturum cum eo venerit visitaturus Ecclesiam, contentatur 1. Cor. 11. Vbi quoque multis Corinthiorum abusus grauissimè reprehensis, tandem subijcit, cætera autem cum venero dispenam. Et si est infirmus visitet per alios; vt præcipitur in 4. Concil. Tolet. 35. Et quidem Episcopus in hoc munere celsantes, Dominus duntill. mē increpat

pro Ezeç. 34. Errauerunt, inquit, Greges mei in cunctis montibus, & in vniuerso colle excelsò, & super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei, & non erat, qui requireret. Et post pauca. Hæc dicit Dominus: Ecce ego ipse requiram oues meas, & visitabo eas, sicut visitat pastor gregem suum in die quando fuerit in medio ouium suarum dissipatarum: sic visitabo oues meas, & liberabo eas de omnibus locis in quibus dispersæ fuerant in diebus & caliginis. Et paucis interiectis subd. Quod perierat requiram: & quod abiectum erat reducam: quod contractum fuerat, alligabo: & quod infirmum fuerat consolidabo: & quod pingue & forte custodiam, & pascam in iudicio. Et apud Ierem. Durissimas pastoribus negligentibus penas sumpturum comminatur, dicens: Ves dispersistis gregem meum, & eieistis eos, & non visitastis eos: ecce ego visitabo super vos, malitiam studiorum vestrorum. Immo etiam iram esse grauius offensi Dei quoties datur aliquis pastor hac in parte negligens, ipse Dominus in Zachar. Propheta attestatur cum ait: quia ecce ego suscitabo pastorem in terra, qui derelicta non visitabit, dispersum non queret, & contritum non sanabit, & id quod stat non enutriet, & carnes pinguium comedet, & vngulas eorum dissoluet. Post quæ continuo hac terribili voce proclamatur: O pastor & idolum, derelinquens gregem. De bonis autem dicitur Ierem. 3. Dabo vobis pastores secundum cor meum, & pascant vos pascentes cum disciplina.

Pastores enim dantur vt pascant præcipuè, non vt tondant, (ait Glos. in extra. libr. 3. de sepul. §. deputatos) seu pascantur, nisi accessorie. extra. de præleri. cum ex officij. extra. de censu. Procuratores. Et c. cum Apostolus. extra. lib. 6. de offic. ord. si Episcopus. Sed hodie (subdit) Grex iste sic respicitur quod nulli (proh dolor) intendunt ad

pasturam, & omnes communiter ad tonsuram, intendentes emungere, non nutrire: lac & lanam curantes, non ouem. De quibus dicitur illud Isa. 58. Canes muti non valentes latrare.

E contra, subiecti, siue prælati sint boni, siue mali, debent istis prælati, inquam, siue præsidibus Ecclesiarum obedientiam præstare, nimirum vt iudicibus a Deo constitutis in his quæ ad salutem animarum pertinent. Deinde subiectionem tâquam a Deo præpositis: quorum vtrumque Apostolus complexus Hebr. 13. ait: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Reuerentiam quoque debent & honorem tamquam patribus suis spiritualibus. Victum denique & sumptus sine quibus Ecclesiasticum ministerium exerceri non potest præstare debent. Et vtrumque rurùs vno verbo comprehendens Apostolus ait: Qui bene præstunt præbyteri, duplici honore habentur, maximè, qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura: Non alligabis os boni trituranti, & dignus est operarius mercede sua.

De visitatione autem legitur Act. 15. Dixit Paulus ad Barnabam: reuerentes visitemus fratres per vniuersas ciuitates, in quibus prædicauimus vrbem Domini, quomodo se habeant. Et paulo post. Perambulabat autem Paulus Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum. Rursum Act. 16. cum autem pertransissent ciuitates tradebant eis seruanda decreta quæ erant ordinata ab Apostolis & Præbyteris: qui erant Ierosolymis. Erante D. Paulum hoc munere sanctus Petrus diligenter perfundus, est, vt (Act. 9.) legimus. Ecclesia per totam Iudeam, & Galiam, & Samariam habebat pacem, & ædificabatur ambulans in timore Domini, & con-

solatio.

solatione Spiritus sancti replebatur. Factum est autem ut Petrus transiret vniuersos, de veniret ad Sanctos, qui habitabant Lydia.

Ex quo loco hoc erit diligenter adnotandum, quod visitatio non modo utilis est, & necessaria, cum oppugnetur Ecclesia per tyrannos & hereticos; sed & tempore pacis, ac tum potissimum ne dormitibus pastoribus, lupus de insperato in ouile dominicū irrumpat, & gregem dilaniet. Debet autem Episcopus secū dum sacros Canones singulis armis circuire diocessim suam, & visitare parochias sub se constitutas. Et in hoc debent se ostendere constantes non causa variationis id agere: quia ut ait Glos. in Clem. lib. 1. tit. 4. cap. vnic. Maior constantia & honestas requiritur in personis Ecclesiasticis quam in ceteris, ideo variatio magis reprobatur in Clericis, quam in Laicis. Nam laici se conformant vitæ Clericorum & Prælatorum, iuxta id, si peccauerit vnctus, faciet peccare populum: & dic, vnctus, id est, clericus vel prælatus.

Synodi autem principales quatuor fuerunt, (vt alibi dicimus) quæ ad authenticandam, authorizandam & defendendam fidem quam Scripturæ sacra prædicat, conuenerunt, nempe; Nicæna trecentorum decem & octo Episcoporum, Constantino Augusto Imperante peracta; in qua Ariana

perfidia blasphemia condemnatur: quia inæqualitatem Sanctæ Trinitatis Arius assererat. Sed consubstantialem Deo Patri Deum Filium eadem Synodus constituitur.

Secunda, Constantinopolitana, centum quinquaginta patrum sub Theodosio seniore: quæ Macedonianū negantem Spiritum sanctum esse Deum condemnauit, consubstantialem esse Patri, & Filio Spiritum sanctum demonstrans, & dænis formam Symboli quam tota Græcorum, & Latinorum confessio prædicat.

Tertia, Ephesina, ducentorum Episcoporum sub Theodosio Iuniore, Augusto edita: quæ Nestorium duas personas in Christo consistentem iusto anathemate condemnauit: ostendens manere in duabus naturis vnā Dominum Nostri Iesu Christi personam.

Quarta, Calcedonenfis, ducentorum triginta Sacerdotum sub Martiano Principe habita, in qua Eustichen Constantinopolitanum verbi Dei & carnis vnā naturam pronūciantem, & eius defensorem Dyoscorum quōdam Alexandriæ Episcopum: Et ipsam rursus Nestorium cum reliquis hereticis vnā partem sententia condemnauit: prædicans sic natum Christum de virgine: vt in eo substantiam Diuinæ & humanæ consistetetur naturæ. Hæc sint dicta pro Paphochis, & Clericis vniuersis.

Finis Libri Primi.

DIVINORVM OFFICIORVM LIBER SECVNDVS,

scilicet,

DE MISSÆ SACRIFICIO.

Testimonia & Prophetia de Missa Sacrificio.

Caput Primum.

ANtequam ad Missæ declarationem accedamus, dignum ducimus (ad confusionem omnium infidelium, præcipue Iudæorum) ut nonnullorum patrum, & primum antiquorū Hebræorum, qui fuerunt ante Christum natum, in medium afferamus: qui, referuntur a Garetio, de Sacr. Alt. mysterio. Rabbi Iudas (inquit) vixit antequam Christus nasceretur secundum carnem, ita ait in cap. 28. Numer. Panis facierum coram me semper. Quæ dicitur panis facietū, ratio est, transmutabitur, id est, transubstantiabitur, ex substantia panis, cum sacrificabitur, in substantiam corporis Messie, qui descendit de cælis. Et ipse idē erit sacrificium, &c.

Rabbi Simeon, & ipse vixit ante Christum natum secundum carnem; in libro, cui est titulus: inuestigatio secretorum ita ait: Hoc est sacrificium, quod postquam venerit Messias, facient Sacerdotes coram Deo Sancto & benedicto. Tunc enim cessabunt omnia sacra, quæ prius fiebant. Faciet

autem sacrificium illud ex pane & vino. hæc & alia refert ille. Et rubescant ergo & confundantur Iudæi, qui vident hodie hæc vera esse, & sua sacrificia cessasse; ex testimonijs aucthorum suorum. Qui plura desiderant, eundem auctorem videant, pro nunc illos in sua cæcitate sinamus, atque sanctorum patrum opiniones sequamur, quæ quidem primum sunt apponenda.

Prima autem opinio sumitur ex Diuo Augustino libro decimo octavo de ciuit. Dei cap. 35. cum ait: Malachias Prophetans Ecclesiā, quam per Christum iam cernimus propagatam, Iudæis apertissimè dicit ex persona Dei: non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificabitur, & offerretur nomini meo oblatio munda, dicit Dominus. Hoc sacrificium per sacerdotium Christi, secundum ordinem Melchisedech, cum in omni loco, a solis ortu vsque ad occasum,

sum, Deo iam videamus offerri: sacrificium autem Iudæorum cessasse, negare non possunt.

Idem, ibidem. lib. 16. capit. 22. Cum Melchisedech Abrahæ benediceret, ibi primum apparuit sacrificiū, quod nunc a Christianis offertur Deo, toto orbe terrarū; impleturque illud, quod longè post hoc factum, per Prophetam dicitur ad Christum, qui fuerat venturus in carne. Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Non, scilicet, secundum ordinem Aaron; qui ordo fuerat auferendus, illucescentibus rebus, quæ illis vmbis prænotabantur.

Idem lib. 20. contra Faustum c. 18. ait: Hebræi in victimis pecoris, quas offerebant Deo, multis & varijs modis, sicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrabant futura victimæ, quam Christus obrulit. Vnde iam Christiani peracti eiusdem sacrificij in memoriam celebrant, sacrosanctâ oblatione, & participatione corporis & sanguinis Christi.

De figuris huius sacrificij Missæ.

Cap. 2.

Prima figura in lege Naturæ, fuit oblatio, siue sacrificium Melchisedech. Genes. 14. quod patet ex Psal. 109. vbi loquitur Deus Pater ad Filium: Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ipse obrulit panem & vinum. Itaque sacrificium Melchisedech in pane & vino nostrū figurauit Sacramentum, atque hæc figura veritati non multum dissimilis est, eo quod vtrumque sacrificium fiat in pane & vino. Idem sibi vult & nomen, quia Melchi, regem sonat, & sedech, iustitiam: quis autem rex iustitiæ magnus est, & rex pacis, nisi Christus? Rectè igitur, Melchisedech Christum significat.

Altera autem huius Sacramenti figura fuit agnus paschalis, quem Deus

præcepit Iudæis per Moysen immolandum & manducandum, fuitque adeo ille typus Christi, qui verus est Agnus Dei, qui tollit peccata mundi: id ita esse, quod Agnus ille significarit Christum, quo modo in Cruce oblatus est, & adhuc quotidie offertur in sacrificio Missæ, mirificè Paulus testatur cū dicit. 1. Cor. 5. pascha nostrum immolatus est Christus. Quia ergo Dominus venit perficere legem, postquam in vltima cæna comederat agnum paschalem ex præscripto legis, statim inde hoc ipsum instituit Sacramentum, quasi per hoc volens innuere desisse iam agnum typicum, siquidem figura desinat oportet, superueniente veritate, quam significarat. Vnde rectè Paulus docet verum huius agniscum fieri oportere, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitie, hoc est, in obstinatione Iudaica, vel hæretica prauitate, sed in azimis sinceritatis & veritatis, in fide, scilicet, vera, & Catholica; sed nunquid desunt figure? Nequaquam. Nam & panis subincinericus Eliæ, hoc idem significauit.

Item panes propositionis erant figura huius Sacramenti vt patebit ex cæremonijs dicendis. Vnde circa hæc panes & eorum cæremonias sunt quedam notanda: & primo sic. Isti panes propositionis alio nomine dicebântur, panes facietū: & Hebræi dicunt quod appellabantur facierum, quia habebant duas facies: scilicet, quod tales erant in parte superiori sicut in inferiori: & hoc voluit, quia dicunt illos foris in quibusdam vasis aureis positis ad ignem, sicut hostiæ nunc sunt in vasis ferreis, & vtroque possunt habere faciem. Panes autè vulgares, qui coquantur in clibano vnicam faciem habent, quia pars illa quæ adhæret pavimento clibanus denigratur aliquantisper & contrahitur in rugas, vel sunt in ea aliquæ diuisiones. Sed hoc stare non potest, nam non poterant panes tantæ

et nra quantitatē coqui intra vasa aurea, aut ferrea. Quilibet enim panis horum habebat duos decimas similis, id est, duo Gomor. Leuit. 24. Et sic erant tantæ quantitatē quantum comedere possent duo homines in die tota.

Ideo aliter dicendum est, quod isti panes, vocantur panes facierum, id est, faciei, (quia in Hebræo ponitur plurale pro singulari, maximè in isto nomine facies) eo quod semper dicitur facies Domini, quia erant propositi coram facie Domini. Hoc autem significat littera nostra vocas illos panes propositionis, id est, panes posites ad conspectum Domini in tabernaculis. Nā Leuit. 24. iubetur, quod illi panes semper sint coram Domino, & hæc erat vna carimonia. Ex hoc sumpsit Ecclesia initium adseruandi Eucharistiam in templo. Isti autem panes propositionis manebant super mensam septem diebus, & in Sabbatho tollbantur (nempe in die veneris de sero) & ponebantur alij duodecim. Fiebat autem ista mutatio de Sabbatho in Sabbathum ne forte corrumpentur: quia cum esset ista positio panum in mensa coram Domino, quidam cultus diuinus, & non deberet fieri quotidie; potius debebat fieri die solemni quam alijs diebus, quia illa die maior cultus exhibendus est. Et licet quotidie sacrificia offerrentur, tamen in Sabbathis plura offerrebantur quā in alijs diebus profestis. Num. 28. Aliqui tamen dicunt quod hoc fiebat de Sabbatho in Sabbathum, quia vices Sacerdotum mutabantur de Sabbatho in Sabbathum. Erant enim Sacerdotes distincti per 24. sortes, vel vices; primo Paral. 24. Hinc Ecclesia sumpsit initium de mutando Sacramentum Eucharistia in qualibet hebdomada. Et hæc erat alia carimonia.

Secundò notandum est, quod isti panes propositionis erant duodecim, quia pro duodecim Tribubus Israel, offerrebantur, vt Deus eorum recorda-

retur. Leuit. 24. Hos panes etiam formabant Sacerdotes, & non mulieres; & hoc fiebat, quia sanctitas panū hoc postulabat: (hinc est quod Sacerdotes Græci formant hostias in sacrario ante Milæ celebrationem) voluit enim Deus, quod isti panes essent magnæ sanctitatis, quanto autem aliquid sanctius erat, tanto a paucioribus tangi, & videri debebat propter suam venerationem: (vnde malè agunt illi, qui faciunt deosculari paruū tabernaculum cum sanctissimo Sacramento.) Sic patet de arca quæ erat sanctior inter omnia vasa sanctuaria; & ideo non debebat videri nuda, nec etiam a Leuitis, & si quis videret eam nudam moriebatur: Num. 4. ita enim mortui sunt Bethsamie videntes eam 1. Reg. 6. Sic igitur cum panes propositionis essent sanctissimi non debebant formari a mulieribus. Rectè sentiunt illæ Ecclesiæ quæ prohibent mulieres & laicos formare hostias. Ex hoc patet etiam quare corpus Christi non potest tangi à laicis. Et hæc erat alia carimonia.

Amplius isti panes ponebantur coram Domino, & hoc propter multa. Primò ad honorem: nam panis est de rebus maximè necessarijs; ideo est etiā magnæ reputationis. Ponebatur ergo panis coram Domino, vt innuatur quod eum honoramus ponendo coram ipso id, quod in omnibus rebus pretiosissimum habemus. Sic in nouo testamento illud habemus pretiosissimū quod offerimus, scilicet, panem, qui de celo descendit. Secunda causa, erat ad reddendum gratiarum actiones, scilicet, Deus dedit panem nobis, & quicquid est quo nutrimur, & conseruamur; & pro hoc tenemur ei ad magnas gratiarum actiones. Et sic sicut de fructibus terræ quos nobis Deus concedit, decimas & primas ei tribuimus in recognitionem beneficii, ita conueniens erat, vt aliqui panes manerent coram Domino, qui te-

staten-

parentur recognitionem beneficij susce-
 pti, scilicet, quod nos de manu eius
 illos suscepimus, & iste modo
 per ea, quæ a Deo recipimus dando
 ei aliquid de illis gratias agimus de to-
 to, quod ipse nobis dedit. Sic patet pa-
 ralip. 29. Cum enim David offerret
 coram Deo munera, ait: Quis ego sū,
 & quis populus meus, vt possimus hęc
 vniuersa promittere: Tua sunt omnia
 Dñe, & quæ de manu tua accepimus
 dedimus tibi. Ex his habes, (præter ea
 quæ alibi dicuntur) quare institutum fuit
 Sacramentum Eucharistiæ in pane,
 & non in alia materia. Tertia causa
 erat ad petendum conseruationem
 fructuum terræ, scilicet, quia cum pa-
 nes coram Domino ponimus oramus
 tacite, quod panem, qui est principiu
 vitæ nostræ nobis tribuat, & eum quæ
 terræ semel concesserit, ab importuni-
 tatibus conseruet, quia nihil nasci no-
 bis prodest, nisi ad horrea ducatur, &
 recondatur, & ista oratio pro pane dā-
 do atque seruando est valde conueni-
 ens, quia inter cætera, quæ Christus
 nos in oratione petere docuit, ait: pa-
 nem nostrum quotidianum da nobis
 hodie. Mat. 6. Rectè ergo conuenit,
 quod panes corā Domino ponerentur.

Tertio, notandum est, quod isti pa-
 nes sicut erant 12. ita quoque equa-
 les: quia quilibet continebat duas de-
 cimas, sic dicitur Leuit. 24. & ista est
 alia cæremonia. Et ratio erat, quia of-
 ferebantur Domino pro duodecim tri-
 bus Israel, & si vnus panis esset ma-
 ior alio, putaretur quod aliqua tribus
 erat apud Deum maior, quam alia.
 Etiam daretur ex hoc causa emulatio-
 nis: istud tamen Deus offerre noluit,
 ideo iussit panes fieri æquales. Ex hoc
 elicitur quare Ecclesia facit omnes ho-
 stias eodem modo paruas, etiam si
 Rex, aut Imperator esset communi-
 candus. Sic etiam fuit de oblatione
 Principum, duodecim Tribuum in
 dedicatione tabernaculi, quia æquales
 fuerunt, nam per duodecim dies obtu-

lerunt. s. quilibet die sua, & quantum v-
 nus obtulit tantum alius, scilicet, tot ani-
 malia, & tala, & ad idẽ genus sacrificij,
 etiam talia vasa aurea, & argen-
 teata, & æqualis ponderis Num. 7.
 Et hoc vt tolleretur omnis æmulatio
 & contentio (vt diximus) de prælatio-
 ne mutua. Si vero hostia Sacerdotis
 in nostro sacrificio est maior, hoc fit
 propter ostensionem coram populo:
 quia ostendendo hostiolam apereret
 nescio quid. Item propter aliàs cære-
 monias in Missa faciendas, vt diuisio,
 cruce signationes, &c.

Quarto, notandum est, quod isti
 panes propositionis penabantur in
 mensa, quæ erat ad latus aquilonarẽ
 tabernaculi. Exod. 26. Et hæc causa
 erat, quia per tabernaculum signifi-
 catur totus orbis, & quia pars meri-
 diana non est habitata, sed æternis te-
 netur ardoribus, & aquilonaris habi-
 tatur: aquæ etiam maris, illam ope-
 riunt, ideo non sunt ibi fruges. &
 quia panes propositionum sunt in re-
 præsentationem omnium terræ na-
 scentium, & præcipuè segetum de
 quibus viuimus, & iste nascuntur in
 parte aquilonari orbis, quam nos ha-
 bitamus debuit mensa propositionis
 poni in latere aquilonari tabernaculi.

Quinto, notandum est, quod hos
 panes non comedebant nisi Sacerdo-
 tes, & hæc erat alia cæremonia. Ratio
 huius erat sanctitas magna istorum
 panum. Deus enim voluit quod re-
 putarentur isti panes valde sancti, &
 ad hoc fecit, quod solis Sacerdotibus
 liceret comedere, id est, non laicis, nec
 filijs, & vxoribus Sacerdotum, nec
 etiam leuitis. Sic Sacramentum Eu-
 charistiæ datur tantum Christianis,
 qui omnes sunt Sacerdotes vt supra
 probauimus, quia omnes vnguntur,
 in lege verò veteri, soli Sacerdotes vn-
 gebantur. Vnde 1. Pet. 2. dicitur: Vos
 estis genus electum, regale Sacerdo-
 tium, &c. vide in cap. de Sacerdote
 lib. 1.

Pro hac cærimonia sciendum est, quod inter Iudæos, cibi qui comedebantur, erant in quintuplici differentia. Quidam erant quibus vesci licebat cuiuscumque siue mundus, siue immundus esset, & isti erant cibi communes, qui non erant aliquo modo consecrati. Secundi cibi erant quos non licebat edere, nisi mundis: licebat tamen cuilibet mundo edere de illis, siue esset masculus siue femina, laicus aut Sacerdos, vel leuita: & istæ erant carnes hostiarum pacificarum, quantum ad partem earum proueniebat offerentibus: nam offerentibus proueniebant totæ carnes animalis pacifici præter pectusculum, & armum dextrum, qui cedebant Sacerdoti immolati. Leuit. 7. & ad comedendum de carnis istis poterat offerens inuitare quoscumque vellet, dum tamen essent mundi. Sic enim Deus monuerat quod offerentes vocarent ad comedendum secum viduas, & pupillos, & quoscumque pauperes, & leuitas. Deuter. 12. 14. & 16. quod epularentur coram Domino, scilicet, in sanctuario ubi erat Deus, quia ibi existentes coram Domino esse videbantur. Tertij cibi quos licebat edere solis mundis, non cum omnibus, sed cum solis Sacerdotibus, & vxoribus, & filijs, & filiabus eorum, dum manerent in familia illorum erant cibi carnis prouenientium Sacerdotibus de hostijs pacificis: nam comedebant de eis tam ipsi quam familia eorum Leuit. 10. alienis autem quantumcumque essent mundi, non licebat quicquã dare de cibis istis, immo si Sacerdos haberet filium & maneret in domo patris sui, comedebat de cibo isto. Si autem daretur illa in vxorem alicui non Sacerdoti, non licebat ei iam edere de cibis istis viuenti viro suo: mortuo autem illo si rediret in domum patris sui, non habens filios ex illo viro, poterat comedere de cibis Sacerdotalibus; Sicut quando erat puella mancus in domo

patris. Leuit. 22. Quarti cibi erant quos solis Sacerdotibus, & filijs eorum masculis mundis edere licebat, & poterant comedere vbiicumque vellet, & isti erant panes propositionis, de quibus hic dicitur, quod solis Sacerdotibus licebat comedere illos, & sic excluduntur omnes non Sacerdotes, scilicet, vxores, & filij non Sacerdotum; Filij autem Sacerdotum quantumcumque paruuli poterant comedere de istis panibus, dum tamen essent mundi, eo quod illi erant Sacerdotes quia non vocabantur Sacerdotes tunc sicut nunc, per hoc, quod ordinem accipiunt, vel ministrant: sed si quis erat filius Sacerdotis, iure erat Sacerdos, licet antequam ministraret oportebat quod consecraretur, quia alias non poterat ministrare. Exod. 29. & Leuit. 8. ubi ponitur ritus consecrationis eorum, nullum tamen characterem accipiebant in hac consecratione, sicut accipiunt nec Sacerdotes: hoc autem erat, quia sacerdotium proueniebat tunc ex progenie, & ideo tam paruis quam magnis competebat: tunc comedendi de panibus propositionis: nemo tamen poterat eos acquirere nisi, qui iam ministraret: aut aliquando ministrasset, quia dabatur in mercedem pro ministracione. Quinti cibi erant quos solis Sacerdotibus licebat comedere, non tamen in omni loco, sed solum in loco sacro: istæ erant carnes, quæ proueniebant de sacrificio pro peccato: nam soli masculi de stirpe sacerdotali in loco mundo comedebant eas. Leuit. 6. & 10. & istæ carnes reputabantur magis sacræ, quã omnes alij cibi: nam etiam in coquendo obseruabatur magna mundicia cærimonialis, quæ non obseruabatur in alijs carnis sacrificiorum, scilicet, quod si vestis aspergeretur de sanguine huius hostiæ lauaretur in loco sancto. Si coqueretur in vase scibili, frangendum illud erat, ne applicaretur vnquam alijs vsibus, & si coqueretur in vase

æneo, siue quocumque metallino, defricari valde. Leuit. 6. tota autem sanctitas maior, vel minor, quæ erit in cibis istis, pendeat ex voluntate legislatoris; nam absolute non videtur esse causa saltem in omnibus istis quare quidam cibi essent alijs sanctiores.

Si autem dicatur (circa panes propositionis) quare Dauid fame urgente comedit vna cum socijs? Dicitur quod leges istæ dispensabiles erant: & si dedit illis Achimelec de panibus propositionis iam ablatis de facie siue mensa Domini, & non licuit dare laicis: tamen adueniente necessitate fuit licitum: fame enim oppressus erat. Si autem fuissent in mensa, siue coram facie Domini, requirebatur maior necessitas; si tamen dedisset panes de mensa oportebat quod illico restitueret eisdem quot abstulerat, scilicet, vt coqueret eos secundum formam, & ritum priorum, & poneret eos in mensa, quia semper debebant esse ibi duodecim panes, in memoriam 12. tribuum Israel. Leuit. 24. Ex hac necessitate excusauit Christus discipulos suos fricantes spicas. Mat. 12. q. d. tempore necessitatis lex est dispensabilis. Item alia multa erant, quæ figurabant in lege vet. hoc Sanctiss. Eucharistiæ sacramentum, quæ breuitatis causa hic omittuntur.

De Vetusitate Vocabuli Missæ. Cap. 3.

HOc nomē Missa, antiquissimum esse nulli dubium est: nam D. Clemens Martyr, qui passus est anno Domini 111. in Epistola 8. ita ait: sum mopere omnibus presbyteris & Diaconis ac reliquis clericis attendendū est, vt nihil absque Episcopi licentia agant. Non utique Missas sine eius iussu, quisquam presbyterorum agat. Immo ante ipsum, Apostoli missas faciebant, audi D. Andream ad Ægeum proconsulem persuadentem vt Dijs sacra faceret; ego inquit, omni otenti

Deo, qui vnus & verus est immolo quotidie nõ taurorum carnes, nec hircorum sanguinem, sed immaculatum agnum in altari, cuius carnem postquam omnis populus credentium mādaucauerit agnus, qui sacrificatus est, integer preseruatur & viuus. Ecce antiquitas Missæ. Item, in Act. 2. dicitur: erant autem preseruantes in doctrina Apostolorum, & communicatione, fractione panis, & orationibus: hoc idem paucis interiectis. Quotidie quoque perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, &c. Sanctus Ignatius in Epistola ad Smirnenfes; ita ait; non licet sine Episcopo, neque offerre, neque Sacrificium immolare, neque Missas celebrare. Iste fuit tertius Episcopus Antiochiæ post Petrum. Sanctus Alexander Martyr, qui vixit anno Domini 111. in Epistola ad omnes Orthodoxos ita ait: In sacramentorū oblationibus, quæ inter Missarum solemnia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est, vt eius, cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur. Hanc Epistolam Alexan. citat Concil. Tiburien. c. 19.

Sanctus Iginus martyr, vixit anno Domini 144. ita dicit: Omnes Basilicæ cum Missa debent consecrari. Sanctus Pius martyr, qui vixit anno Domini 147. in decretis suis, sic habet: Vt de oblationibus, quæ offeruntur a populo, vel de panibus: quos deferūt fideles ad Ecclesiam, Presbyter partes concisas habeat; vt post missarum solemnia, qui communicare non fuerint parati Eulogias, id est, benedictiones, omni die Dominico exinde accipiant.

Eulogiæ etiam dicuntur munera; quæ deferūt subditi prelati suis. Glof. in decr. dist. 18. c. 8. ver. Eulogijs, quæ non sunt inquit eæ a presbyteris quando veniunt ad Synodum, quia minus libenter venirent; nec de late debent respui. vt patet eod. c. 8. De eulogijs.

Sanctus Sother martyr, qui vixit anno Domini 172. in suis decretis, ita affirmat: Hoc quoque statutum est, vt nullus presbyterorum Missarum solemnia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, & ipse tertius habeatur: (vt faciunt Græci) tamen hodie seruatur, quod vno ministro tantum præsentente possit, quis facere Missam cum Angeli ad sint, vt patet infra in canon. Iube hæc perferri per manus sancti Angeli, &c.

Sanctus Fabianus Papa & martyr, qui vixit anno Domini 242. ait: sacrificium non est accipiendum de manu Sacerdotis, qui orationes, vel actiones, & reliquas obseruationes in Missa secundum ritum implere non potest. Sed ne prolixius sermonem nostrum trahamus, vocatur Missa a Damas. Papa, ab Alexandro post ipsum; a Telesphoro Græco; & alijs Pontificibus. Demum ab Ambrosio, Augustino, Leone, & alijs vsque ad nostra tempora item, & a Cœcilijs tam generalibus, quam particularibus.

Amplius solemnitatis hæc, quæ in sacramento Eucharistia peragitur: Res diuina, officium, & Missa dici solet. Res in quâ diuina, quia ibi solus Dei res agitur, dum laudes eius decantantur, beneficia hominibus exhibita recoluntur, opera a solo Deo factibilia pertrahantur, ac denique Deus ipse, in hoc officio de cælis ad terram venire & manere nobiscum dignatur. Officium vero dicitur quasi efficium vel effectio, quia (vt Rabanus ait;) licet plura sint officiorum genera, illud tamen præcipuè quod diuinis rebus versatur hoc nomine censetur esse nuncupandû: ibi enim efficitur mirabilis illa transformatio, qua creatura in creatoris modo ineffabili conuertitur, & creator in creatura nouo quodâ effigendi modo a sæculis inaudito præsentialiter adest: nõ sic in alijs sacramentis in quibus, & si gratia signa ostendantur creaturæ quædam sensibiles, nulla

tamen ibi est talis effectio & miraculosa transformatio. Missa etiam dicta est, vel, quia ad nos tunc mittitur Angelus testamenti noui mediator, vel, quia tunc fidelis populus ad Deum mittitur vota, & supplicationes suas, vel tertio, quia ab eo negotio foras mittendi sunt infideles Ethnici, & excommunicati: immo & cathæcumeni fideles post primam eius partem.

De Missæ Sacrificij diffinitione. Cap. 4.

His itaque præmissis videnda est missæ, & sacrificij diffinitio. Missa sic diffinitur a Conci. Trid. sess. 22. cap. 1. Est sacrificium corporis & sanguinis Christi, sub speciebus panis & vini, cum representatione passionis illius, institutum & oblatum ab ipso in honorem Dei, & salutem totius mundi. Dicta diffinitio continet quatuor causas sacrificij Missæ. Materialis quidem, sunt corpus & sanguis Christi, velata sub speciebus panis & vini. Formalis explicatur per illa duo verba, sacrificium & representatio passionis Christi: significatur enim quod sit verû sacrificium, sed incruentum & repræsentatiuû passionis Christi. Illud verbum, institutum & oblatum a Christo, significat causam efficientem, id est, Christum instituentem, & offerentem per manus Sacerdotis. Concilium namque ait; Christum per manus sacerdotis hoc sacrificium offerere. Denique illa verba, in honorem Dei, & salutem totius mundi explicat causam finalem: ob dicta enim hoc sacrificium institutum est. Sacrificiû autem dicitur, tamquam sacrum factum, quia prece mystica consecratur pro nobis in memoriam Dominicæ passionis.

Missæ ait D. Thom. 3. p. q. 83. ar. 4. ad 9. significat, vel rem missam nobis a Deo, id est, Christum, qui est hostia pro nobis a Deo missa: vel significat rem

rem missam a populo ad Deum, (vt etiam infra dicitur) populus enim in sacrificio Missæ per Sacerdotem mittit ad Deum preces, & Sacerdos idē facit per Angelum.

Sacrificium autē, sic diffiniri potest ex D. Th. 1. 2. q. 102. ar. 3. & 2. 2. q. 83. est dignæ rei oblatio facta ab homine Deo, a ratione, vt supremū illius Dominiū cum maxima sui humiliatione recognoscat. Et hæc diffinitio exprimit quatuor causas Sacrificij. Illud verbū dignæ rei, dicit materiā, res enim quæ offertur dicit materiā: dignum verò est qualitas, quæ debet inesse tali rei. Offere namque rem indignā, vel non dignā esset materiā nō aptam Sacrificio adhibere. Illa particula, ab homine, significat causam efficientē. Forma verò exprimitur illis tribus vocibus, prima est, oblatio, in qua (ait Cathec. ibid. nu. 71.) potissima ratio Sacrificij posita est. Secunda est, humiliatio sui maxima. Tertia est, intentio recognoscendi supremum Dei Dominium. Finis est, non intentio recognoscendi sed ipsamet recognitio, quod in Deo supremum Dominium sit.

Finis Sacrificij est quadruplex, primus, est, vt Deo summa laus & honor detur. Secundus vt gratiæ agantur pro beneficijs acceptis. Tertius, vt detur satisfactio pro peccatis cōmissis. Quartus, vt beneficia de nouo obtineantur seu impetratio alicuius beneficij; & ideo in veteri legē quatuor erant Sacrificiosū genera, vt infra dicitur. D. verò Aug. 10. de ciu. c. 4. ita diffinit: Sacrificiū est cultus, siue honor soli Deo exhibēdus: per sacrificium autem intelligunt doctores Theologi, omnem oblationē, siue omne id, quod Deo offertur in recognitionem supremi Domini, vel ad impetrandā misericordiā & veniam peccatorum, & gratiam acquirendam: aut ab auertēdum iram, vltionem, atque vindictā: siue ad reddendas gratias de beneficijs acceptis: & sic peccatorum contritio dicitur Sa-

cificium internum, siue interius. Ps. 50. Sacrificium Deo Spiritus contribulatus. Nec ipse offerendi actus dicitur Sacrificium. Sed id quod Deo offertur in recognitionem Supremi Domini, quæ vel est interior vel exterior. Recognitio interior eodem modo fiebat in antiqua lege, quo nunc fit in noua. Antiqui enim patres cor habebant contritum & humiliatum: laudabantque Deum interius, & ei gratias agebant, sicut & nos qui sumus in lege noua. Recognitio verò supremi Domini exterior, alia erat in lege Moyse, & alia in lege gratiæ: & sic aliud & aliud sacrificium erat exterius exhibendum in eisdem legibus. De his autem Sacrificijs infra dicitur.

De authore, & Erymologia Missæ. C. 5.

HOc facite in meam commemorationem: Luc. 22. & de consecr. dist. 2. iteratur. Quoniam secundum Thom. 3. par. quæst. 83. art. 4. mysteriū nostræ salutis totum comprehenditur in Sacramento Eucharistiæ: idē tale sacramentum præ cæteris agitur cum maiori solemnitate. Hæc eadem solemnitas consistit in officio Missæ: vbi recollitur singularis memoria dominicæ Passionis, iuxta quod ipse iturus ad passionē fieri præcepit, dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Glos. id est, in memoriam mortis meæ.

Et quia singulæ partes dulcedine diuinorum redundant mysteriorum, ideo de singulis particulis infra breuiter dicemus: & hoc iuxta rubricam, & ritum Missalis Romani reformati, & cæremoniale Episcoporum: primo metodice. Secundo magis diffusè. Trium autem sunt, ait Innocent. de Sac. Alt. myst. in quibus præcipue diuina consistit. Mandata, scilicet, promissa & Sacramenta. In mandatis est meritum. In promissis est præmium. In Sacramentis est adiutorium. In Sacramentis enim ad vtrumque iuu-

mur, ad exequendum mandatum, & ad obtinendum promissum. Verum inter omnia sacramenta illud constat esse præcipuum, quod in officio Missæ supra mensam altaris sacratissimi celebratur: illud Ecclesiæ repræsentans conuiuium, in quo filio reuertenti pater occidit vitulum saginatum, panem vitæ proponens, & vinum quod miscuit sapientia.

Hoc autem officium Missæ ipse Christus filius Dei viui instituit, cum nouum condidit testamentum, disponens hæredibus sui regnum, sicut pater suus sibi disposuit, vt super eius mensam edant, & bibant in regno, quod Ecclesia consecrauit. Cantantibus autem illis accepit Iesus panem, & gratias agens, benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, dicens: accipite, & comedite. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. Luc. 22. In hac vltima cæna instituit, hoc sacramentum, vt tenacius memorie inhereret. Hac ergo institutione formati cæperunt Apostoli sacramentum frequentare mysterium propter causam quam Christus expresserat, & formam seruantes in verbis: & memoriam tenentes in rebus: sicut Apost. testatur Corinthiis dicens: ego accepi a Domino: quod & tradidi vobis. Ex his patet quod Christus instituit Missam, & bis illam celebravit: primo secrete & priuate coram discipulis tantum, scilicet, in cæna. Secundo, solemniter & in pontificalibus publice, nempe, in die Veneris sancti in cruce. Altare, fuit crux. Mitra, corona spinarum. Annuli fuerunt clauis. Casula, sanguis fusus per totum corpus. Baculus pastoralis, lancea. Diaconus, latro a dextris. Subdiaconus, latro a sinistris. Acoliti, Beata semper virgo, & Ioannes.

Apostoli autem adauxerunt hanc Missam, dicentes non solum verba Christi, verum etiam orationem Do-

minicam superaddentes. Vnde B. Petrus sic Missam primus dicitur celebrasse in partibus Orientalibus: vbi post Domini: passionem quatuor annis Cathedralam tenuit Sacerdotalem. Deinde verò accepit Cathedralam Antiochiæ, vbi tres orationes ad Missam adiecit. In primordio, ergo nascentis Ecclesiæ aliter quam modo Missa dicebatur a fidelibus, & valde simpliciter, etiam sine pompa. & hoc propter persecutiones tum Iudæorum, tum & Gentilium: immo offerrebatur occulte, & in silentio in domibus priuatis, in speluncis seu cauernis terræ, atque in criptis martyrum: & ideo sacrificiū erat breue. Quod ex eo conicere possumus: quod tempore Damasi Papæ, hoc est, circa annos Domini 400. præter secretum Missæ canonem, solū Euangelium publicè legebatur in templo Dei fidei populo: quasi sermo quidam præparatorius ante Eucharistiæ consecrationem & summptionem. Huius rei signum est, quia illius ætatis doctores Hieronymus. Anthonius, Augustinus & alij plures homilias super Euangelia non autem super Epistolâ ediderunt: quod videlicet Epistolæ tunc non legebantur in officio Missæ: sed eas sequens ætas addiderit ad sententiam tamen & propositum Euangeliorum iam institutorum per totum annum. Et hoc tum propter honorem Dei, tum propter solemnitatem sacramenti, tum etiam & propter fidelis populi consolationem, atque digniorem eius præparationem ad Eucharistiæ sacramentum peragendum.

Legimus enim circa annos Christianiæ salutis quingentos ferè iam annos institutas Epistolâ in officio missalis atque hominis doctorum desuper editas: vt videte licet homiliam sancti Fulgēti Episcopi Cartag. super Epistolam in officio sancti Stephani protomartyris: sicque paulatim ventum est vsque ad Pontificatum sanctissimi Gregorij primi Papæ: qui circa an-

ea annos Christi 600. magnifico illo suo sensu: quo Ezechielis & Iob secreta penetravit etiam officiorum missalium a suis maioribus editorum intelligentiam caluit, vt in seqq. patebit, nēpē in 5. lib. exposit. totius Missalis.

Sequenti igitur tempore Epistola tantum & Euangelio recitatis, Missa celebrabatur. Subsequenter Cælestinus Papa instituit introitum ad Missam decantari, cætera diuersis temporibus ab alijs Pōtificibus, legūtur adiecta, prout Christiana religionis cultu crescente visa sunt decētus cōuenire.

Legitur Iacobū fratrem Dñi Episcopū Ieropolymitanum fuisse primum inter Apostolos, qui missā celebravit. Nam propter excellentiā sanctitatis eius; Apostoli hūc ei præstiterūt honorem, vt post Domini ascensionem primus inter eos Missam Ierosolymis celebraret. Vel forte ideo dicitur primus celebrasse, quia primus in Pontificali- bus eam dixisse perhibetur. Et sic Petrus postmodum primus in Antiochia celebravit, & Marcus in Alexandria. Ex his ergo patet quod etiam B. Petrus & D. Iacobus fuerunt institutores Missæ: Item & D. Basilus Episcopus Cæsariensis. Item, de B. Petro, dicitur in chronicis quod primus Antiochiæ primam celebravit Missam sub tribus orationibus, vt ait Hugo de sancto Victore lib. 2. de sacramentis cap. 8. De B. Iacobo & B. Basilio habetur de consec. dist. 2. Iacobus. Dicit autem Archidiaconus in dicto cap. Iacobus; quod ipse instituit dicere secretam. Basilus autem alia addidit. Primum enim ab Apostolis dicebantur tantum illa verba in celebratione Missæ: Dominus dixit: nēpē, Hoc est corpus meum. Sed postea Apostoli addiderunt Dominicam orationem: vt etiam supra tactum est.

Iste Iacobus fuit ordinatus primus Archiepiscopus Ieropolymitarum, vt patet dist. 66. cap. 2. porro. Sed dicit aliquis, nonne omnes Apostoli erant

Episcopi? Glof. ibid. verb. ordinatus. ait: quod illa dictio, ordinatus, sic intelligitur, idest, ad certū loci administrationem electus: vel ordinatus simpliciter. Deinde respondens ad quæsitum, inquit: Videtur quod sic quod omnes erant Episcopi: quia Petro primo datus Pontificatus, & omnes alij fuerunt pari potestate præditi: vt 21. distinct. in nouo. Item, Episcopi (quod fuit semper post Apostolorum mortē) successerunt in loco Apostolorum, vt 68. dist. quorum. Ergo Apostoli fuerunt Episcopi. Amplius legitur de Iuda proditore quod Episcopatum eius accipiat alter. Ad hoc dicunt quidam, quod omnes Apostoli erant simplices Sacerdotes, & tamen consecrate poterant: nam Moyses simplex Sacerdos erat, & tamen consecrauit Aaron, vt 32. dist. §. 1. nec tunc differentia erat inter Episcopum & Sacerdotem, vt 95. dist. olim. Vel dic, quod tantum vltimi in vntione hi tres (scilicet Iacobus, Petrus, & Ioannes) consecrauerunt eum (nēpē Iacobum fratrem Domini): Sed prius erat inuisibiliter vntus a Domino. Vel dic, quod non ordinauerunt eum, sed tantum formā ordinandi alijs ostenderunt. Vel dic: quod non in Episcopum, sed in Archiepiscopum eum ordinauerūt. Vel dic: ordinauerunt, idest, inthronizauerunt eum ad administrationem certi loci: inthronizatus, idest, cathedratus: prius enim erat Episcopus sine titulo. Hæc Glo. ibid. Hæc Missa ab Euangelistis dicitur: quia: quia statim sine mora post cenam illam instituit.

Quantum spectat ad Erymologiam dicendum, quod Missa dicitur primo a mittendo, quia Angeli ibi mittuntur vt ait Greg. de consec. dist. 2. quod si sanguis. Secundo, dicitur Missa ratione filij, quia ibi Filius mittitur a Deo Patre. Tertio, dicitur Missa ratione nostri, quia mittimus vota nostra ad Deū per Sacerdotem, vt Deus mittat nobis benedictionem & gratiam.

De Ritibus & multis Ceremonijs quae sunt tam in Missa, quam in oratione: & unde dicantur, & de uerbore earum atque cur Ecclesia utatur Ceremonijs. Cap. 6.

His uisus omnibus, antequam ultra progrediatur dicendum est de ritibus & ceremonijs, num sint de necessitate Sacramenti, & unde dicantur, & quis sit author earum. Vt autem sequamur Catechismi Romani, & Concilij Tridentini doctrinam, quo ad primum propositum, dicitur quod ceremoniæ non sunt de necessitate Sacramenti: ut patet ex Catechismo de Sacramentis in genere, num. 18. Isti autem Ritus secundum Concil. Trident. sess. 7. can. 13. sunt quædam solemnitates quæ adhibentur in Sacramentorû administratione: quæ alio nomine dicuntur ceremoniæ.

Hoc autem nomen ceremoniæ, vel ab oppido Care, vel à carento dicuntur. Etenim Vrbe à Gallis capta cum Vestales Virgines simulacra Deorum ex hostibus crepta traducerent in oppidum Care positissimum conuenere, ubi fuerunt benignè hospitio suscepte, donec à Gallis ciuitas per Camillum liberata fuit. In cuius beneficij memoriã Romani præstituerunt ut omnis diuinus cultus ceremoniæ à Care dicerentur. Lucius libro quinto scribit ad Lucium Albinum de plebe virum, dicens: hoc nomen uenisse ex officio Ceretanorû: quia quidem dictio, (nempe ceremoniæ) com; osia est ex Carete & munion, quod significat officium. Vnde etiam Romani propter huiusmodi opus Lucij Albini erga uirgines Vestales, Ceretanos inter ciues Romanos connumerant.

Item, ceremoniæ dicuntur Sacrificia Iudæorum, & ita uocantur secundum Glos. in distin. 45. §. ceremonias: quia careis exercebantur. Alij appellant ceremonias, obseruantias Iudæo-

rum in abstinentia quædamdam esse: cum secundum veterem legem, a carento: quia carent rebus quibus abstinēt. Vel. Dicuntur à carento apud Latinos, quod his quæ in sacris offeruntur, in suo usu carent homines. Nam sacra omnia dicuntur propriè ceremoniæ apud nos. Ceremoniæ, aliæ representant tēpus præteritum, aliæ futurum, & aliæ tempus præsens. Tempus præteritum, ut sunt illæ quæ fiunt in Sacrificio Missæ: præsens, ut sunt quæ fiunt circa benedictiones panis, uini, ouorum, carniuum & cæter. Tempus autē futurum, ut sunt quæ fiunt in completorio & alibi, ut dicitur.

At dicit fortè aliquis, quare Ecclesia utitur ceremonijs, ut puta genuflexionibus, percussione pectus, & cætera? Respond. Ecclesia utitur ceremonijs non quod in his externis (si desit spiritus) fiduciam reponi uelit: sed utitur ceremonijs uel quibusdam uisibilibus signis, & stimulis religionis, non contemendis. Nam, ut ait Aug. lib. 1. de doctrina Christiana: qui ueneratur uile diuinitus institutum, cuius uis significationemque intelligit, non hoc ueneratur quod uidetur & transit, sed potius illud quo talia referenda sunt. hæc ille.

Orandum etenim docet Ecclesia (ait Cyprianus in oratione dominicam) uiros aperto capite, mulieresque uelato secundum Apostolicam traditionem. Genuculatur etiam, inclinans semente & corpore, summæ maiestati, ut agnoscat oras cum fidei Abraham se puluerem & cinerem esse, & indignum, qui cum Deo colloquatur: sciens interim quod oratio humiliatit se nubes penetrat, & quod cor contritum & humiliatum Deus non despiciat. Text. ad scapulam: nam genua flectere cordis contritionem significat, & tunc in genuflexionibus utendum est oratione dominica: uel, Deus propitius esto mihi peccatori. Vel. Qui me plasmasti miserere mei Deus: & hoc oculis de-

denissis ad terram. Mulieres orant velato capite vt ostendant se subditas vis suis: Viri verò non velato, quia caput viri est Christus.

Insuper Ecclesia tundit pectus, quo significat se arguere quod latet in pectore, & euidenti pulsu occultum castigare peccatum, ait Cyprian. ibid. Ex hac sententia elicitur quare percutitur pectus in recitanda confessione, Percutitur autem ter, quia tribus modis peccamus, vt ibidem dicitur, scilicet, cogitatione siue corde, ore, & opere: & ideo dicitur etiã ter, mea culpa, mea culpa, mea maxima. Mea culpa primo, inquit, quia peccaui cogitatione, id est, corde. Mea culpa secundo, quia peccaui ore. Mea maxima culpa tertio, quia peccaui opere. Additur autem mea maxima culpa, quia grauius est peccatum operis quam cordis & oris; nam magis peccat, qui in facto adulterium committit, quam qui illud corde vel ore committit. Et percussio ista debet fieri tribus digitis propter hæc tria peccata. Vel. percutiunt pectora confitentes exemplo illius publicani de quo in Euangelio Dominus loquitur: per hoc significare volentes cor hominis (à quo omnia peccata exeunt teste Saluatore) esse castigandum per penitentiam. Cor enim carnis nostræ infra pectus latet: quod etiã cor spirituale, id est, voluntas signatur. In elevatione Eucharistiæ percutimus & pectora nostra, penitentiam agentes, quod propter nostrã peccata iuenit Christus crucifixus: vt etiam faciebant illi, qui reuertentes percutiebant pectora sua, in signum quod eos penitebat vidisse Christum mortuum.

Amplius, Ecclesia accendit in templis cereos, & luminaria, vt admonet Christum veram lucem, sui Euangelij splendore omnes tenebras effugasse, in qua luce sit nobis perpetuo tenore inambulandum.

Spargit thimiama, seu thuris suffitum, vt intelligamus omnẽ carnalem

concupiscentium in nobis (vt oratio nostra sicut incensum portetur ad caelum) concremandam & mortificandam esse, & sic vitam instituendam, vt vbique simus bonus odor Dei, vt dicitur 2. Cor. 2.

Spargit aquam benedictam, & thuris suffitum super sepulchra fidelium defunctorum, cum præcibus: quo signo aperte testatur staccida ista, in terram seminata corpora, quandoque reffloritura: vt habetur ex Prudent. in hymno in exequiis mortuorum; etenim & fumus thuris confortat membra debilitata.

Dedicationem templorum celebrat, nec decentem & moderatam respuit ornatum, vt hinc admoneamur, penetralia cordium nostrorum semper bonorum operum ornatibus decoranda, & quicquid in templis manufactis agitur, totum in nobis spiritali edificatione complendum esse. Hęc & huiusmodi quam plurima alia sacra signa in Ecclesia visuntur, quibus non vt rebus inhaerendum, sed vt signis, (per quæ ad contemplandas res signatas excitamur) vtendum est. Vnde Augus. Epistola 117. ad Ianuarium ita ait: Si quid tota die per orbem freuentur Ecclesia, hoc num ita faciendum sit, disputare, insolentissima insania est.

Ceremoniæ autem à tribus institutæ sunt vt patet ex eodem Concilio Trident. sess. 22. cap. 4. nempe à Christo, ab Apostolis, & ab Ecclesia. A Christo veluti in Eucharistiã, quod oculi eleuentur ad cælum in consecratione, & gratiæ Patri agantur, & quod in pane azimo fiat consecratio. Concil. ibid. capit. 7. Ab Apostolis autem institutæ sunt illæ de quibus Ecclesia habet traditiones, quod ab Apostolis sunt institutæ, vt in Baptismo multæ tales perhibentur, & in sacrificio Missæ. Concil. ibid. cap. 6. Reliquæ autem omnes institutæ sunt ab Ecclesia. Concil. sess. 7. can. 13.

At dicit aliquis quomodo scitur quod à Christo & ab Apostolis aliqua sint ordinata & inuenta? Resp. quod non omnia que Christus & Apostoli prædicarunt, & quæ circa regimen Ecclesiæ & Sacramentorum administrationem, & sanctarum Cæremoniæ obseruationem ordinarunt & disposuerunt sunt scripta ut patet. 1. Corint. 11. cætera cum venero disponam: illorum dispositiones in Epistolis non reperiuntur scriptæ. & 1. Thess. 2. Itaque fratres state & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per Epistolam nostram. Sermones autem illi non reperiuntur scripti, sed peruenierunt ad nos per Apostolorum traditiones familiares suis successoribus factas, & per eorum successores gradatim usque ad nos, ut sunt formæ Sacramentorum, & solemnitates eorum, quas Apostoli propter irrisionem infidelium voluerunt esse occultas ait Dionys. de Ecclesiast. Hierarchia. ut sunt exorcismi, quæ fiunt ante baptismum, exequiæ sepulturæ defunctorum, signum crucis, benedictionem nuptiarum, consecrationes ecclesiarum, quadragesimale ieiunium, olei Sancti & Chriftimatis orationes, vsus candelarum, venerationes imaginum, inuocationes sanctorum, & multa alia, quæ in vniuersa Ecclesia ab Apostolorum fuerunt obseruata; illis ergo (teste Apostolo) tamquam epistolis suis credendum est.

Sed quæret fortè aliquis, quænam est materia harum cæremoniarum? Respond. ex eod. Concil. sess. 22. cap. 5. quod possunt esse primo, res, veluti vestes, altaria, vasa, thimiamia siue incensum, & similia. Secundo actiones, veluti vnio, vel eleuatio manuum, & huiusmodi. Tertiò, verba, ut orationes, Euangelia, & huiusmodi. Hinc fit quod ad hæc tria capita potest reduci diuisio cæremoniarum & Rituum, scilicet, ad verba, ad res, & ad actio-

nes. v. g. In Missa verba, sunt orationes, Epistola, Euangelium, Introitus, Offertorium, & similia. Res sunt istæ & similes, primo vestes, secundo, loca, tertio, tempus, quarto, vasa & lintamina, quinto, thus, sexto, lumina, septimo, minister seu clericus respondens. Actiones sunt istæ primo, cruce signatio, secundo, consecratio, tertio, thurificatio, quarto populi saluatio, quinto, ablutio manuum, sexto, fractio hostiæ, septimo, extensio, vel vnio manuum, octauo, humiliatio, complexio, vel eleuatio corporis, nono delatio missalis ab vno loco ad alium, decimo, osculatio altaris. Hæc tria ergo requiruntur in Missæ Sacrificio, scilicet, res, verba, & actiones. Vel Sacrificiū Missæ constat ex rebus, verbis, & signis, seu actionibus. Vel sic secundum Innocent. in libr. de Sacr. Alt. myst. Ipsum officium Missæ consistit in quatuor, in personis, operibus, verbis, & rebus. Tres enim sunt ordines personarum, celebrantes, ministrantes, & circumstantes. Tres operum species, gestus, actus, & motus. Tres diuersitates verborum, orationes, modulationes, lectiones. Tres rerum materies, ornamenta, instrumenta & elementa. Hæc oia diuinis sunt plena mysterijs ac singula cælesti dulcedine redundantia, si in habeant diligètem inspectionem, qui norit sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo. hæc ille.

Quia ergo officium Missæ consistit magis in actionibus (ut ex dictis patet) quam in verbis & prolationibus hinc est quod significanter & etiam elegantius dicitur, facere Missam, quam recitare missam & de officio dicimus, recitare officium: quia magis in prolatione consistit quam in actione, ut est Missa. Facimus ergo Missam & recitamus officium. Omnes autem sacræ cæremoniæ, & ritus in administratione Sacramentorum obseruari consueti, alio nomine Sacramentalia, appellamus. v. g. in Baptismo sal, chris-

ma,

ma. oleum catechumenorū, catechismi. In consecratione totus Miltæ apparatus. vt patet in Concil. Trident. sess. 7. de Sacramentis. Et can. fin. tex. cap. ad abolendam. de hæreticis. cap. omnes. dist. in. 5. quis nesciat. 11. dist. cum præced. capit. non decet. cum multis alijs. 12. dist. cap. alienus. c. quia. 24. quas. 1. Thom. Vual. 2. tom. de Sacramentalibus.

Finis cæremoniæ secundum Concil. Trident. sess. 22. cap. 5. & Catechism. num. 18. & D. Thom. est quadruplex; Primus est, vt Maiestas tanti sacrificij commendaretur, & qua decet reuerentia celebraretur. Secundus est, vt passio Christi in hoc sacrificio repræsentaretur, & quam ratione ante fidelium oculos poneretur. Tertius est, vt fructus & effectus, qui per hoc sacrificiū a passione in fideles deriuantur, exprimerentur. Quartus est, vt mentes fidelium per hæc signa visibilia ad rerum altissimarum mysteria contemplanda, quæ in hoc sacrificio latent, excitarentur: nam qui negligūt cæremonias signum est in deuotionis: quia & finis cæremoniæ ante vt excitentur sacra facientes, orantes, & psallentes, ad deuotionem: in deuoti autem cæremonias & contempnunt, neque curant de illis. Concil. & Catechism. ponūt primum & quartum finē: sed in quarto continetur secundus & tertius.

Ritus autem & Cæremoniæ circa Missam non sunt de necessitate sacrificij, sed de necessitate præcepti, & est mortale illas omittere. Nec potest dici quod aliquis ritus sit superfluous, & inanis, ita determinauit Concil. Trident. sess. 22. cap. 5. 6. & 7. Hoc etiam habetur ex Catech. Romano. Non iniuria dixi esse mortale illas cæremonias omittere: Nam Sacerdos veteris legis, qui in ministracione et ratet non obseruando ritum cæremoniarum, occidebatur à Deo, sicut patet de Nadab, & Abiu filijs Aaron, qui mortui sunt, quia acciperunt de alieno igne ad ministran-

dum; Leuit. 10. si in illis vmbis ita curandum erat, quanto magis nunc in tam sancto & vero sacrificio filij Dei sunt obseruandæ cæremoniæ ab ipso Christo, & ab Apostolis, atque ab ipsa Ecclesia ordinatæ?

Præterea, qui non est clericus, atque Deo dicatus, non debet se ingerere ad has cæremonias peragendas: Vnde Oziæ Rex Israel sibi vsurpans officiū Sacerdotum, percussus fuit lepra, ac eiectus & expulsus e ciuitate: (qui postea fuit leprosus vsque ad diem mortis suæ) quia voluit adolere incensum Domino, cum non esset suum munus, sed sacerdotum tantum. 2. Paralip. 26.

Amplius, ait Concil. & Catechism. locis citatis, esse necessarium cognoscere ritus, & illorum significationem, ratione quadam, scilicet, quia magna erit vtilitas cæremoniarum, si eorū significatio non ignoretur. Primum est necessaria ista cognitio Sacerdotibus, quia nescirent facere cæremonias, quarum significationem ignorarent, vel facerent in deuote, propter earundem significationem in scitiam. Nulli enim dubium est, quod in deuotius se habēt homines circa cæremonias, quarum significationem non intelligunt. Secundò, quia populus ignorat significationem cæremoniarum minus deuote huic sacrificio intererit. Et propter hoc, ex præcepto dicti Concilij Trident. sess. 22. cap. 8. debent Parochi sacrificij cæremoniæ mysteria declarare. Ideo nos intēdemus in hoc toto nostro opere non solum simplices nostros, verum etiam prædicatores erudire: quatenus & ipsi valeant plebem fidelem mediocriter atque salubriter docere: declarando ei officium Ecclesiasticum ad tres sensus, scilicet, literalē, ex Glos. moralem ex diuersis & historicum, vt in 5. libro infra patebit, ex Petro Ciuch, & Abbate Ioa Kim.

Sunt & alix cæremoniæ scitu dignæ, puta quod Summus Pontifex in anno sancto in aperiendo portam sanctam,

aperitur thesaurus indulgentiarum & bonorum spiritualium in illo toto anno; claudendo vero quasi clauditur ararium & thesaurus harum indulgentiarum finito illo anno: quæ caritativa à Bonifacio Papa VIII. adinventa fuit anno Domini 1300.

Item, adest in Ecclesia & hæc caritativa quod virgo & non vidua velatur, & hoc fit ab Episcopo vel Sacerdote. Ratio est, quia Virgo typum gerit Ecclesiæ in hac desponsatione quæ pura & virgovi nupsit viro, idest, Christo: & in signum huius rei velatur à vicario Christi, vel Sacerdote: quia à Christo recipitur in cōiugium: in cuius persona dictum est: annulo suo subarravit me Dominus: sed vidua non gerit in tali casu typum Ecclesiæ sicut virgo: cum non sit integramente & corpore: vnde non sic coniugitur Christo, vt representet coniugium eius & Ecclesiæ. Vel. Non velatur à Sacerdote, quia sacerdes prohibetur interesse secundis nuptijs, & super secunda nubentes fundere benedictionem. Non enim quæ secundo nubitis, nedicitur. ar. extra. de secundis nupt. cap. 1. Sed vidua quasi secundo nubit: quia primo, homini: postea, Christo; & ideo quasi celebranti secundas nuptias non pertingitur velum a sacerdote: sed ipsa accipit desuper Altare. Contra videtur innui 20. quæst. 1. vidua. Sed ibi de veste tantum loquitur, vel de velo professionis, non conversionis, vel à Presbytero potest velari, sed non ab Episcopo 20. quæst. 1. de votis in fi. quod ideo potest esse, quia Episcopus magis representat personam sponsi Christi, quam simplex sacerdos. Ex his supradictis quis faciend' in cognitionem altarum caritativarum veniet.

De divisione Missæ secundum diversas opiniones. Cap. 7.

Missæ autem officium in duas principaliter dividitur partes,

videlicet in Missam catechumenorū; & Missam fidelium. Prima est ab Introitu Missæ vsque ad post offertoriū: quæ Missa ab emittendo dicitur: quia quando sacerdos incipit hostiam consecrare, catechumeni extra Ecclesiam mittuntur. Vnde antiquitus per & Evangelio, Diaconus supra pulpitum acclamare solebat; si quis catechumenus adest, exeat foras; quod ideo fiebat, quia licet catechumeni. Sint in fide instructi, nondum tamen sunt renati per Baptismum; nec sunt de corpore Ecclesiæ quod significatur in corpore Christi vero; quare sacris mysterijs Altaris interesse non debent; nam thesauri Ecclesiæ non sunt inimicis ostendendi. Vnde de quibusdam, qui Catechumenorum & nondum renatorum typum, seu figuram gerebant, dicitur Ioan. 2. Iesus autem non credebatur se illis, sciens quid esset in homine. Hinc est, quod etiam in canone Carthag. Concil. de consecr. dist. 1. Episcopus, dicitur; quod nec Gætilis, nec Hæreticus, nec Luæus prohibeatur Ecclesiam ingredi, & audiri verbum Dei vsque in finem Missæ catechumenorum; nec etiam incestuosi 35. quæst. 2. & 3. de incestis, & cap. seq.

Missæ vero fidelium, est ab offertorio, vsque ad post communionem; & dicitur Missa illa à dimittendo; quia ea expleta ad propria quisque fidelis dimittitur. Vel dicitur esse vsque ad ite Missa est, scilicet, ab Introitu, & hoc verius, quia tunc hostia Missa est: vt ibi dicemus.

Alij faciunt tres partes; scilicet, præparationem, consecrationem, & communionem. Prima, dicitur Missa catechumenorum. Secunda, dicitur, Canon. Tertia, dicitur Communio.

Alij dividunt Missam in quatuor partes principales iuxta illud Apostoli ad Timo. 2. & habetur in canone in Concil. Tolent. s. in obsecrationes, orationes, postulationes, & laudes, sive gratiarum actiones. Prima pars protenditur ab In-

Introitu, vsque ad Te igitur; & dicuntur obsecrationes, quia bona populo obsecrantur, id est, multis & magnis precibus pro populo à Sacerdote oratur. Secunda, vsque ad adoremus præceptis. Et dicuntur orationes, quia tunc mens eleuatur in Deum. Tertia, vsque ad collectas; & dicitur postulationes, quia postulantur bona pro uiuis, mortuis, & pro se. Quarta, secundum Aug. vsque ad ite Missa est; quâdo post hæc responderet populus, Deo gratias; & ad propria redit. Et dicuntur gratiarum actiones, quia aguntur gratiæ à populo pro beneficio accepto. Diuus uero Thomas Theologorum Princeps, in 3. par. quæst. 83. artic. 4. inquit. Missa habet tres partes principales. Habet enim principium orationis; quod durat vsque ad Epistolam. Habet secundo medium. scilicet ipsam orationem, quæ durat vsque ad postcommunione. Habet tertio, sine ultimi. scilicet gratiarum actionem, vsque ad finem Missæ, nempe vsque ad benedictionem sacerdotis. Secundum autem ipsum ibidem; Missa diuiditur in sex partes. Prima, dicitur præparatio. Secunda, instructio. Tertia, oblatio. Quarta, consecratio. Quinta, communio. Sexta, gratiarum actio. Prima, incipit ab Introitu vsque ad Epistolam. Secunda, durat vsque ad offertorium. Tertia, vsque ad præfationem. Quarta, vsque ad orationem Dominicam. Quinta vsque ad sumptionem Sacramenti. Sexta vsque ad finem.

Prima, est ab Introitu vsque ad Epistolam. Ipse autem D. Thom. ibidem non ponit confessionem partem Missæ. Sed est (inquit) præparatio remota ad Missam. Intendit enim tollere peccata a Sacerdote, & a populo (quando, scilicet, clericus nomine populi astantis confessionem facit, cum ipse clericus significet populum ut ait ibidem) tamquam impedimenta: ideo fit confessio antequam ad altare accedatur: remouere autem peccata non est præparatio nisi remota. Ista uero

præparatio secundum ipsum fit hoc modo, primo in Introitu per laudem diuinam, & significatur, quod Missa est Sacrificium laudis: atque excitantur fideles ad deuotionem erga Deum. Secundò, dicuntur Kyrie eleyson, ad representandum humanam miseriam, ut fideles excitentur ad hoc Sacrificium, per quod a Sanctissima Trinitate obtinetur huius miserie subsidium: ideo dicitur, ter pro persona patris: & ter Christe, pro persona filij: & ter Kyrie, pro persona Spiritus sancti. Dicitur autem ter pluribus de causis. Primo, ad significandum triplicem miseriam; ignorantie, culpæ, & pænæ; ut etiam infra dicitur in particulari. Secundò ad inueniendum quod omnes tres personæ sunt in se inuicem una in alia. Tertio, fit commemoratio cælestis gloriæ, quæ per hoc Sacrificium obtinetur post præsentem miseriam: ideo dicitur Gloria in excelsis Deo: quæ dicitur in festis, quia in illis commemoratur cælestis gloria: omittitur autem in officijs luctuosis, quia faciunt commemorationem, præsentis miserie. Quarto fit oratio a Sacerdote pro populo, ut dignus habeatur tantis mysterijs: Ista autem præparatio fit, quia sine præparatione, non licet accedere ad Deum, atque ad rã diuina mysteria.

Secunda pars Missæ secundum eundem, est instructio, & incipit ab Epistola vsque ad offertorium. Præmittitur autem ista instructio, quia Missa est mysterium fidei, ideo antequam peragantur ista mysteria, populi in fide sunt instruendi, per scripturas Prophetarum & Sanctorum, ut patet in illis scripturis, quæ tunc leguntur: & ideo istæ duæ partes simul, dicitur Missa Catechumenorum, quia olim (sicut & nunc hi qui sunt præsentés) Catechumenis licebat interesse illis.

Tertia pars est oblatio, ab offertorio vsque ad præfationem. Et fit oblatio materię Eucharistiæ, uidelicet, panis & uini. Tria autem sunt circa

oblationē primo per offertorium cantato a choro, ostēditur lætitia populi offerentis. Secundò, Sacerdos orat, & inuitat ad orandum quando dicit oramus, vt oblatio sit grata Deo. Tertiò, offert materiam Eucharistiæ. Fiunt autem ista, quia lætitia & oratio, seu deuotio offerentium oblationem, valdè commendant, & Deo acceptabilem reddunt.

Quarta pars secundum ipsum, est consecratio, a præfatione vsque ad orationem Dominicam, & fit in hac parte, primo quod excitatur populus ad deuotionem in præfatione. Secundò post præfationem populus laudat Christi diuinitatem, dicendo: Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. Et humanitatem quoque dicendo, Benedictus qui venit in nomine Domini.

Quinta pars pertinet ad communionem, quæ incipit ab oratione Dominica vsque ad sumptionem Sacramenti. Et fiunt hic tria, (inquit ipse) primo preparatur populus ad communionem, oratione tum publica, quæ est oratio Dominicalis, in qua petitur, panem quotidianum nobis dari, tum priuata, quam specialiter Sacerdos pro populo offert, cum dicit, libera nos quæsumus Domine ab omnibus malis, præteritis presentibus, & futuris, &c. Secundò, præparatur populus per pacem quem datur dicēdo; agnus Dei, quod ideo fit, quia hoc Sacramentum est vnitatis & pacis. In missis autem defunctorum, non datur pax, quia Sacrificium offertur non pro pace præfati, sed pro requie sempiterna. Tertiò, fit communio primo, percipiente Sacerdote, postmodum alij dante: quod laudabilius fit in Missa, (si potest & commodè) postquam ipse Sacerdos sumpserit, quam differre post Missam, vt apertius verificetur collecta, quæ recitatur in postcommunionem.

Sexta, & vltima pars, secundum eundem Thom. est gratiarum actio,

a postcommunionē vsque ad finem: in qua parte quatuor fiunt: primo, populus exultat pro sumptione sancti Mysterij, & exultationem significat per cantum, qui dicitur postcommunio. Secundò, Sacerdos per orationem gratias agit, ad imitationem Christi, qui post cœnam hymnum dixit: Tertiò, dat benedictionem dimittendo populum, vt imitetur Christum, qui in ascensione relicturus Apostolos, benedixit illis. Demum dicit Euangelium, In principio, vt ostendat Christum esse a & o. Primum, & nouissimum, principium, & finem omnium. Hanc D. Thomæ diuisionem summam posuimus licet non simus eam sequuti, pro illis, qui doctrina tanti viri delectantur. Alij autem aliter diuidunt propter alias rationes.

Denique Missæ officium, tam prouida repperitur ordinatione dispositum vt, quæ per Christum & in Christum ex quo de cælo descendit vsque ad ascensionem gesta sunt, magna ex parte contineat: & ea tam verbi quàm signis admirabili quadam specie representet.

De Valore Missæ, & de quibusdam Dubitationibus. Cap. 8.

VAlor autem missæ dupliciter potest considerari: primo ex parte Sacramenti siue Sacrificij contenti in Sacramento. Secundò, ex parte Sacerdotis offerentis. Si consideretur ex parte Sacrificij siue Christi oblato in Sacramento, cum ipse sit infinitus, sequitur quod valor erit infinitus: quia tamen hoc Sacrificium nō operatur nisi per applicationem: & applicatio non potest esse infinita, cum infinitas repugnet creaturæ: sequitur quod non operatur infinitè. Propter quod inquit D. Thom. quod quamuis virtus Christi, qui continetur in Sacramento Eucharistiæ sit infinita, est tamen determinatus eius effectus, ad quem illud Sacramentum

mentum ordinatur. Ideo non oportet, quod per vnum altaris Sacrificium tota pœna eorum, qui sunt in purgatorio expietur. Vnde quandoque plures missæ in satisfactionem vnius peccati iniunguntur.

Circa etiam valorem Missæ, ita ait D. Greg. pœna viuorum & mortuorum relaxabitur illis pro quibus dicitur Missa, præcipue illorum pro quibus oratur in speciali. Item, audire Missam deuote, alleuiat animas fidelium defunctorum, & remittit peccata eorum. Hęc ille. Diuus autem Hierony. ait: pro qualibet Missa deuote celebrata plures animæ exeunt de purgatorio. Item, alibi: Animæ, quæ in purgatorio torquentur, pro quibus solum Sacerdos in Missa orare, interim nullum tormentum sustinent, dum Missa celebratur. Hęc ille. Diuus autem Chrysost. ait: Tantum valet Missa sicut mors Christi: nam sicut per hanc nos redemit, ita per illam saluos nos fecit. Hęc tamen autoritates non concludunt Missam agere infinitè, sed maximè esse valoris.

Secundò dicendum, quod Missa potest considerari ex parte Sacerdotis, & tunc cæteris paribus magis valet missa boni Sacerdotis, quam mali; quod potest tripliciter probari, scilicet, ratione, diuisione, & autoritate. Ratione, quia illud est melius, quod pluribus modis est bonum, quàm quod vno solo, sed oratio mali Sacerdotis vno modo est bona, scilicet, ex parte Ecclesiæ cuius personam gerit: non autem ex parte sua; Missa autem boni Sacerdotis, dupliciter est bona, scilicet, ex parte Ecclesiæ, cuius vicem gerit, & ex propria deuotione, quare, & cæt.

Per locum a sufficienti diuisione, ita potest probari: malus Sacerdos potest dupliciter considerari. Vno modo in quantum Sacerdos est persona communis, & ita malus Sacerdos quatenus est minister Ecclesiæ, & in perso-

na Ecclesiæ celebrat; Sic omnis oratio, quam malus Sacerdos facit in persona Ecclesiæ, est frutuosa. Alio modo in quantum Sacerdos est persona particularis; & tunc priuatarum orationes quas Sacerdos malus facit in Missa, non sunt frutuosæ. Missa verò boni Sacerdotis, siue oratio eius, & in quantum est persona communis, est frutuosa, & ideo melior.

Autoritate patet, nam in decretis. 1. quæst. 1. c. ipsi Sacerdotes. Dicitur: Quanto Sacerdotes fuerint digniores, rãto facilius in necessitatibus pro quibus clamant, exaudiuntur. hęc D. Th. 4. Sent. dist. 13.

De perficiente autem nota secundū Aug. 1. qu. 1. intra catholicam. & de consec. dist. 2. Vtrum. In hoc sacramento, scilicet, corporis Christi, nil a bono magis, nil a malo minus perficitur Sacerdote: dummodo ille cum cæteris in archa cõsistat, & formam obseruet traditam a columba, quia non in merito Sacerdotis, sed in verbo cõficitur creatoris. Aurum enim aequè verum est in archa furis, sicut in thesauro Regis. 1. q. 1. §. ex his. Vnde, & Cayphas Pontifex persecutor vnius, & verissimi Sacerdotis, quamuis ipse verax non esset, quod tamen dedit consilium: verum fuit, sed non suum dedit, sed Dei, id est, in forma Ecclesiæ. 1. qu. 1. Dominus. & cap. dictum. Non ergo Sacerdotis iniquitas impedit effectum Sacramenti: sicut nec medici infirmitas virtutem impedit medicinæ. Nam in traditione veritatis Sacramenti non distinguuntur merita conferentis vel consecrantis: sed potius virtus creatoris. Sicut enim Christus est, qui baptizat: ita ipse est, qui per Spiritum sanctum hanc suam carnem efficit. vt. 1. qu. 1. intra catholicam. Vnde si, quis Sacerdos existens in mortali vellet nõ consecrare, quia est in mortali, (quod Deus auertat hoc cogitare) dicendum quod grauius peccat, qui simulat cõficere,

ficere, & non conficit, quā ille, qui cō
ficit in mortali: vt de cælebr. Mis. de
homine. cap. 7.

Quamuis igitur opus operans sit
immundum, opus tamen operatum,
semper est mundum. Et sicut omnia
sunt munda mundis: sic omnia sunt
immunda immundis. 1. qu. 1. omnia.
& cap. multi. Malus ergo cum vitam
accipit, mortem incurrit. Econtra bo-
nus, cum mortem sustinet, vitam ac-
quirat. Nam qui manducat indignè,
iudicium sibi manducat, & bibit. 1.
Cor. 2. Si verò, quis dicat, quare dicitur
Malac. 1. Maledicam benedictio-
nibus vestris: Et Greg. Benedictio eor-
um vertitur in maledictionem, & ora-
tio in peccatum. Dicendum quod de
præcis ab Ecclesia, non toleratis, seu
de notorijs intelligitur. Quorum bene-
dictio, maledictio reputatur: quoniã
secundum Aug. 1. q. 1. quod quidam,
§. sicut redeunt. Mali quantum in eis
est, dicuntur sacramenta pollinere: cū
tamen illa permanent impolluta: :
sunt enim bonis ad præmium, reprobis
ad iudicium.

Sed dicet aliquis, Christus in nocte
fecit Missam, & post cænam commu-
nicauit; & omnis Christi actio, nostra
est institutio: ergo & nos hæc omnia
facere tenemur, nempe, post cænam.
Ad primum dicitur, quod Missa debet
dici in die, & non in nocte: & hoc pro-
pter duas rationes, scilicet, propter fig-
uram, & propter præsentiam. Propter
figuram patet: nam hoc sacramentum
pertinet ad tempus gratiæ, & tempus
gratiæ figuratur, vel significatur per
diem: vt dicitur Rom. 13. Nox præces-
sit, dies autem appropinquauit. Secū-
dò patet propter præsentiam Christi.
Nam sic formant aliqui rationē: Chri-
stus per essentiam suam est præsens in
hoc sacramento: sed ipse dicit Ioan. 9.
Me oportet operari operā eius, qui mi-
sit me, donec dies est: venit autē nox,
in qua nemo potest operari: ergo de
die, & non de nocte. Quare autem cę-

lebretrur in nocte Natiuitatis Domini
dicitur in §. lib. cum de officio, Nati-
uitatis in particulari erit sermo.

Quantum ad secundum dicendum
quod quamuis Christus hora seroti-
na, scilicet, post cænam, hoc sacra-
mentum cælebrarit, non tamen post
cænam nos celebrare debemus. Cuius
ratio est, quia sicut Christus post cænam
hoc sacramentum discipulis dedit, nõ
quod deinceps tali ordine, scilicet, post
cænam sumeretur, sed potius vt me-
moriam discipulorum infingeretur: ita
quamuis hoc sacramentum post cænam
consecrauerit, ratione prædicta: non
tamen voluit, vt illud consecremus
post cænam. Vnde sicut non oportet
vt cum imitemur in primo, scilicet, in
sumptione: ita etiam nec in secundo,
scilicet, in cælebratione, vt ait Thom.
4. sent. dist. 13. qu. 1. ar. 2. q. 4. Ipse au-
tem Christus sic agit, quia de mane
erat transiturus ad patrem: & ideo pro-
pter illam proditorem non poterat
differre: & pridie in mane nõ erat hoc
faciendum, quia Pascha incipiebat in
vesperis, &c.

Sed cur Missa iteratur quotidie cū
Christus saluauit mundum per vnā
passionem suam, & mors illi ultra non
dominetur? Respo. Innoc. quod hoc
fit quinq; rationibus. Prima ratio est,
quia peccamus quotidie, & ideo opor-
tet semper medicinam esse paratam
contra quotidiana peccata. Secunda
est, vt lignum vitæ, scilicet, Christus
sit semper in medio Paradisi. Tertia,
vt nobis Christus quotidie vnatur Sa-
cramentaliter: & nos Christo spiritua-
liter. Quarta, vt sit apud nos iugis me-
moriam passionis Christi, & ne hæc me-
moriam obliuioni tradatur, cum sit ma-
ximum beneficium nobis tractatum.
Quinta, vt loco agni typici vero agno
quotidie vtamur, quem Iudæi ad ves-
peram conuertenti esurient: iuxta
Ps. 58. Conuertentur ad vesperam, &
fame patientur vt canes. Adde sex-
tam, eo quod corpus Christi paniten-
tibus,

ribus post peccata offerri subeat, vt salutem per corpus Christi inueniant, atque exeant post penitentiam. Septima, adde, vt similiter in Ecclesia diem iudicij, a quo iusti ab iniustus separabuntur, significemur. Item, quia in vinea laborantes eo quotidie reficiuntur. Octaua, vt Neophiti per illud Sacrificium Christo incorporantur. Denum, vt memoria passionis Christi quotidie mentibus fidelium ad imitandum infigatur: quodque enim egenus, ideoque panis quotidianus vocatur. Quotidianum ergo Sacrificium vt probat Paschalis Papa de consecr. distin. 1. iteratur. Est commemoratio non iteratio passionis. Vnde. 1. Cor. 10. dicitur. Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat: propter quod dicebat ipse Apostolus. Hoc facite in meam commemorationem.

Habemus autem triplex memoriale Dominicæ passionis. Primum, quantum ad visum in imaginibus & picturis, & propterea crucifixi imago depingitur in libro & in Ecclesijs. Secundum, quantum ad auditum, scilicet, passio Christi prædicata. Tertium quantum ad guttum, scilicet, sacramentum altaris in quo Christi passio patenter exprimitur. Item, celebratur Missa (& habetur ex Tomo Sexto Bibliothec. patr.) ex pluribus alijs de causis. Prima, vt sæpe rogemus Deum. Secunda, vt suscipiat Deus preces nostras & oblationes. Tertia, pro offerentibus & defunctis. Quarta, pro osculo pacis. Quinta, vt sanctificata sit oblatio. Sexta, vt confirmetur per Spiritum sanctum oblatio corporis & sanguinis Christi. Septima, vt catur, Pater noster, in qua oratione continentur septem petitiones, tres spirituales, & quatuor temporales: vt dicitur infra in commentarijs magnis.

Queret, quis hic, an Sacerdos possit pluries in die celebrare? Dicen-

dum est, aut Sacerdos sumit corpus Christi siue celebret pro se tantum, aut pro se & pro alijs. Primum enim, si Sacerdos sumit pro se tantum, non debet absque necessitate pluries in die celebrare: quod tripliciter potest probari, scilicet, ex parte exempli, sacramenti, & sui. Ex parte exempli patet, Missa enim representat passionem Christi, sed tantum semel Christus passus est. Ergo semel in die sufficit. Ex parte sacramenti patet, quod cum sit inter omnia nobilissimum, sibi debet maxima reuerentia exhiberi, semel tantum sumendo. Ex parte sui, manifestum est, nam valde felix est, qui vnam in die celebrare potest. Vnde dicitur de consecr. dist. 2. ex decreto Alex. Papæ: sufficit Sacerdoti vnâ Missâ in die celebrare; quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit: & valde felix est, qui vnam in die dignè celebrare potest. Legitur quod Leo Papa sæpe septies, & aliquando nouies in eadem die missam celebrauit, vt refert Dura. lib. 4. c. 1. Si consideretur Sacerdos quatenus est persona communis, & publica, & pro alijs, tunc urgente necessitate plures Missas in die celebrare potest, vnam de die, aliam pro defunctis. Qui verò pro pecunia plures missas celebrare præsumit in die, non ætino eundem damnatione, vt Innoc. 3. dixit. Extr. de celeb. Miss. excepto die Nati. Domini. intellige tam cum plures fiunt missæ; seruatis de iure seruandis, vt fit in die Natiuitatis, &c.

Nauar. cap. 24. nu. 87. ponit septem casus, in quibus sacerdos potest pluries in die celebrare. Primus est prædictus dies Natiuitatis Domini. Secundus, est quando superuenit iam missa dicta aliqua persona notabilis, veluti Episcopus, quem singulis diebus decet eam audire, vel dicere. cap. fin. de Priuileg. l. b. 6. & ead. vel maiori ratione cum superueniunt peregrini, & si non sint tanti status, si de præcepto illo

die ad audiendam Missam teneantur. Tertius, cum repente post dictam Missam corpus defuncti occurrit sepeliendum, & consuetudo habet ne sepeliatur sine Missa, quando ea celebrari potest. Quartus casus, quando aliquis ita ægrotat vt communicare necessario habeat, & non est Eucharistia. Quintus, cum quis præstet duabus Ecclesijs vnitis, duabus Missis indigentibus, & non est alius, qui alteram dicat. Sextus, ob nuptiarum benedictionem. Septimus, cum occurrit causa quæ iusta videatur ad hoc arbitrio boni viri, per cap. consulisti. de celebr. Miss. Notandum tamen quod neque in prædictis casibus est licitum si Sacerdos, qui semel celebrauit non est ieiunus, etiã si nihil sumperit præter solitam calicis purificationem, vt paulo ante inuimus.

Vtrum Sacramentum possit a laicis tangi, & dispensari. S. Thom. in 4. sent. dist. 13. qu. 1. art. 3. Solus Sacerdos potest dispensare corpus Christi. Vnde laicus quâruncumque sanctus hoc non potest facere, quod dupliciter probari potest. Primò, ille non potest dispensare, qui non potest consecrare: sed laicus non potest consecrare, quia non habet characterem; ergo nec dispensare. Secundò, ad eisdem pertinet esse ministros Ecclesiæ & dispensatores ministeriorum Dei, vt dicitur 1. Corinth. 4. Sed laici non sunt ministri Ecclesiæ ergo dispensare nequeunt.

In dispensante hoc sacramentum duplex requiritur Sanctificatio propter reuerentiam Sacramenti, scilicet, sanctificatio moralis, & Sacramentalis: quod patet: nam videmus quod calix in quo Sanctitas moralis esse non potest, consecratur, & similiter manus Sacerdotum vnctione Sanctificantur propter reuerentiam Sacramenti: sed laicus sanctitatem Sacramentalem non habet: ergo non potest dispensare hoc Sacramentum: vnde licet laicus in ca-

su necessitatis possit baptizare: Similiter licet laicus, & si sit peccator possit corpus Christi tangere in casu necessitatis, puta cum esset in luto, non tamen potest dispensare: tum propter defectum administrationis, tum propter defectum Sacramentalis sanctificationis, qui sunt in laicis.

Diaconus quoque hoc non potest facere: dicit enim canon. dist. 93. Non oportet Diaconum panem dare, id est, corpus Christi. Secundo potest probari sic. Dispensatio corporis Christi est, illius, qui est Dei; & hominum mediator: talis non est Diaconus, sed tantum Sacerdos. Deinde sic. Non competit illi corpus Christi dispensare, qui ipsum non potest tangere. Sed non licet Diacono corpus Christi tangere, cum non habeat manus sacratas. Quod autem dicitur de B. Laurentio, dicendum, quod olim Diaconus dispensabat sanguinem, non tamen legitur, quod dispensaret corpus Christi. Dispensabat quidem sanguinem, & poterat, quia non tangebatur, quod non potest ita facere de corpore.

Quæritur etiam potest, vtrum angelus possit consecrare? Dicendum, quod Angelus non potest consecrare; quia illi soli possunt consecrare, quibus data est potestas consecrandi a Christo, quando hoc Sacramentum instituit, vel immediate vt Apostolis; vel mediate vt alijs, secundum quod habetur Luc. 22. Accipite inter vos & diuidite. Glos. accipite, & date: sed solis Episcopis, vt ex verbis patet, hoc officium, & hanc potestatem Dominus immediate, & Sacerdotibus mediate dedit. Constat autem quod hanc potestatem Angeli nec a Domino, nec ab Apostolis acceperunt. Hæc Alexander de Alex. 4. p. q. 108, ar. 1.

*De triplici genere linguarum in
Sacrificio Missæ. Cap. 9.*

IN Sancto Christi sacrificio Missæ, ubi eius passio representatur, triplici genere linguarum vtitur Ecclesia, nempe, Græcæ, Hebrææ, & Latina. Quare autem sic, communiter responderi solet, quia his tribus linguis scriptus est titulus crucis Christi. Io. 19. Secundo, ad designandum quod omnis lingua, quæ per has principales intelligitur, (nam præter hæc tria genera, omne aliud Idioma barbarum est) Deum laudare, confiterique debet, quia Dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei Patris. Licet enim sint multa genera linguarum, istæ tamen principales sunt. Vtitur Hebræa propter legem, & quia est altarum mater. Græca, propter sapientiam. Latina, propter nobilitatem, & Dominium Romani imperij.

Verba Græca sunt Kyrie eleison, Christe eleison. Hebræa sunt, Alleluia, Amen, Sabaoth, & Ofanna. Reliqua Latina. In missa Romani Pontificis in præcipuis solemnitatibus legitur Euangelium, & Epistola non solum in Latino verum etiam in Græco: ad designandum vtriusque populi sub vna fide coniunctionem, siue ad designandum quod Ecclesia constat non solum ex Latinis, sed etiam ex Græcis.

De Singulis partibus Missæ, & quid significent in Genere. Cap. 10.

Missa, quæ alio nomine dicitur Sacrificium ratione præteriti, in quantum, scilicet, est representatiuum Dominicæ passionis, quæ fuit verum Sacrificium, multas habet partes maxime significatiuas, & profundissimorum mysteriorum declaratiuas. Nam Introitus, respicit ad chorum prophetarum: quoniam secundum August. Moyses minister fuit veteris testamen-

ti, propheta, ministri noui.

Kyrie eleison, respicit ad eos prophetas, qui circa Dominum aduentum erant, de quibus fuerunt Zacharias, & Ioannes Baptista Filius eius. Gloria in excelsis, ad cetum respicit Angelorum gaudium Natiuitatis Domini pastribus annunciatum.

Prima collecta, respicit ad hoc, quod Dominus circa annum duodecimum egebat, scilicet, quando ascendens Ierosolymam sedebat inter Doctores, audiens, & interrogans.

Epistola ad Icanis prædicationem respicit. Responsorium, ad beneuolentiam Apostolorum, nempe, quomodo a Domino vocati, sequuti sunt eum.

Alleluia, ad lætitiæ mentis etiam pertinet, quam habebant de promissionibus eius, vel de miraculis, quæ per eum, vel per nomen eius fiebant. Euangelium respicit tempus a sua prædicatione vsque ad prædictum tempus.

Quod verò deinceps in Missæ officio agitur, ad illud respicit tempus, quod est a Dominica, quâdo pueri Hebræorum obuiauerunt ei, vsque ad diem ascensionis eius, siue vsque ad Pentecosten.

Oratio verò secreta vsque ad, nobis quoque peccatoribus, designat (secundum aliquas) illam orationem quam Iesus in monte oliueti exercebat. Quod autem postea agitur, significat illud tempus, quod Dominus iacuit in sepulchro. Quando verò panis in vinum mittitur, animam eius ad corpus redire demonstratur. Salutatio sequens, significat salutationes postea discipulis a Christo factas. Fractio oblate, fractionem panis in Emaus.

Rursus Missa quasi iudicium imitatur: vnde & canon, Actio vocatur de consec. dist. 1. Necessè est enim Actio causa in iudicium deducta, de verborum. Signific. forus. In Missa quidem causa nostra agitur. Oratorium, est prætorium. Deus, iudex. Diabolus, est accusator. Ministri sunt testes. Sa-

cerdos aduocatus & defensor: Hic est Moyses, qui causam populi ad Dominum allegabat, cuius patrocinio delatoris fallacia confutatur. & nostra innocentia comprobatur, & absoluitur, & Iudicis ira placatur, & per misericordiam culpa remittitur 45. dist. Disciplina Extr. de re iudic. 45. vterini.

*Quibus horis cantetur Missa conuen-
tuali sine solemnibus. Cap. 11.*

Hic consequenter videndum est, quibus horis cantetur missa solemnibus, siue Missa conuenualis. Ad quod dubium respondendum est secundum Ioann. Beleth antiquiss. author. ca. 50. nempe, quod tribus horis Missa cantari potest; Tertia nimirum, Sexta, & Nona. Tertia quidem: quia Iudæorum lingua sit crucifixus Christus, dum instanter clamarent, crucifige, crucifige eum, & pertulerit ludibria, maledicta, conuitia, alapas, insultantium sputum & coronam spineam.

Sexta verò ob eam causam, quod tunc in cruce actus sit, ac tolerare debuerit clauos rigidissimos, & pocula felle tincta, vt sic tandem pro nobis immolaretur. Nona demum, quia tunc animam exalauit, ac Spiritum patri commendauit.

Ordo huiusmodi sumitur etiam ex Missale reformato sic dicens, Rubrica 15.

Missâ priuata saltem post Matutinum & laudes quacumque hora, ab Aurora usque ad Meridiem dici potest. Missa autem conuenualis, & solemnibus sequenti ordine dici potest. in festis duplicibus, & semiduplicibus, in Dominicis, & infra octauam; dicta in choro hora Tertia. In festis simplicibus, & serijs per annum dicta Sexta. In Aduentu, Quatuor temporibus, etiam infra octauam Pentecostes, & vigilijs, que ieiunantur, quamuis sint dies solemnibus, Missa de Tempore debet cantari post Nonam.

Hæc sunt verba Missalis, siue Ru-

brica eiusdem: Rubrica enim ne (Ety mologiam fileamus) sic nominatur, quia literis rubreis rubricæ antiquitus scribebantur.

Accipitur huiusmodi differentia secundum eundem, ex diebus magis idoneis ad orationem. Compati enim debemus Christo crucifixo magis tempore ieiuniorum quam alijs temporibus, cum sint illa tempora sacra, & ad sacra mysteria ordinata. Quod verò de sero cantetur, vt in vigilia Paschæ, propter collectionem, quæ facit mentionem de nocte, hoc non est amplius in vtu, nisi de nocte Natiuitatis, propter significationem, vt ibidem dicemus: idem dic de Sabbatho quando fiunt ordinationes, quod fiebant valde sero antiquitus: sed hodie fiunt hora competenti.

In nocte autem nullo modo regulariter Missa est celebranda, quia mysterium Eucharistiæ ad nouum pertinet testamentum, quod est tempus legis gratiæ, & diei comparatur. Rom. 13. sicut lex vetus dicta est nox: cui tanta gratia non est concessa a Deo. Deinde Rubrica: 5. eiusdem Miss. numero 2. Sic ait.

Missâ autem defunctorum dici debet post primam diei: ubi verò dicuntur eorum Vigiliæ (id est nocturni) mane post Matutinum diei, dictis huiusmodi vigilijs cum laudibus, immediatè dici potest Missa pro defunctis. Sed dicit aliquis, quare hoc modo pro defunctis? Fortè, quia mortui quasi adhuc inter tenebras purgatorij detenti, cito suffragijs indigeant necessarijs: sed in die commemorationis omnium fidelium defunctorum, Missa conuenualis dicitur post Nonam; quia eo die pro illis, est principalis: quasi nos illis compati necesse sit. Idem, dic de die Depositionis, tertio, septimo, & trigesimo, scilicet quod cantetur post Nonam. Ab hoc ordine excipitur nox Natiuitatis. Similiter Missæ votiuæ, quæ dicuntur pro re graui vt pro celebrandis religio-

religiosorum capitulis: vel publica Ec-
clesiæ causa (si solemni et celebrantur)
post Nonam canuntur. Ut magis aptil-
simus ad impetrandum, quæ postula-
mus, per ieiunium tunc peractum in
illo die.

*Si verò post Missam solemnem mor-
tuorum facienda est absolutio* ait Ritus
13. num. 4. *Celebrans retrahit se ad cor-
nu Epistolæ ubi exiit casula: & cetera.*
ibi habetur modus cantandi ad tumu-
lum sine mortuorum. *Si verò distri-
buende sunt candela* ut dicitur ibidem.
num. 3. *distribuntur post Epistolam:*
hoc ideo fit, quia præcipit Missale
quod accendantur ad Euangelium,
cum subdit: *Et accendantur ad Euan-
gelium, ad elevationem sacramenti, &*
post Missam dum fit absolutio. Si habendus
*est sermo inquit habeatur finita Mis-
sa ante absolutionem.*

Accendantur candela ad Euan-
gelium, meo iudicio, saluo semper me-
liori, quod significat Christum. q. d. Ec-
clesia, iste pro quo officium recitatur,
confessus est Christum fuisse lumen
suum in vita, & nunc etiam in Purga-
torio: de quo Christo dicitur Io. 8. ego
sum lux mundi, qui sequitur me non
ambulat in tenebris. Vel, accenduntur
tunc, ad significandum doctrinam E-
uangelij esse lucem tam viuorum quàm
mortuorum. Omnis, qui credit in me
non morietur in æternum. Io. 6.

Accendantur ad elevationem pro-
pter præsentiam tantæ maiestatis, sci-
licet, propter præsentiam Christi in
sanctissimo Eucharistiæ sacramento.
Demum accendantur in absolutione.
q. d. Ecclesia, iste dum vitam duxit pa-
rauit lucernam Christo suo, cum ad
nuptias inuitatus fuit. Vel ad innuen-
dum nostras orationes tunc illis mor-
tuis seruire pro lumine in tenebris
purgatorii.

*De aquæ benedictione, aspersione, at-
que eius significatione. Cap. 12.*

Quamuis fateamur nos, creaturam
omnem a Deo bonâ fuisse crea-
tam, ut etiam testatur Moyse-
Genes. 1. & vidit Deus cuncta quæ fe-
cerat, & erant valdè bona: tamen ul-
tra naturalem bonitatem dicimus quo-
que posse fieri meliorem, sicut testatur
Paulus 1. Timo. 4. Cunctis creatura,
sanctificatur per verbum Dei & ora-
tionem. Animæ quæque hominum na-
tura cum creatur, bona sunt; sunt
verò meliores per gratiam Dei, & Sa-
cramentorum susceptionem, bonorū
que operum exercitium. Alioquin si
fieri meliores non possent Deus, qui sic
eas condidit, esset culpandus, si non
saluarentur. Ideo Io. in Apoc. 22. ait:
qui iustus est, iustificetur adhuc.

Quare sancti Patres, hæc confide-
rantes, orationes quasdam adinuene-
re, quales creaturæ benedictæ quosdã
spirituales habent effectus. Nec dubi-
tarunt, eum speciale effectum e-
uenire præter naturæ creaturæ condi-
tionem, qui factis benedictionibus pos-
tularetur, vnde salus corporis, & ani-
mæ proueniunt: quo circa Ecclesias,
vasa, vestimenta, palmas, cibum, po-
tum, herbas, sal, aquam, & c. benedi-
xerunt: non equidem existimantes spi-
ritualem, a creaturis procedere virtu-
tem: sed quod dignaretur Deus eam
gratiam illi creaturæ conferre, vt vir-
tutem quam precarentur haberent.

De aqua benedicta ab Apostolis in-
stituta meminit Alexander Papa &
Martyr, qui Septimus a Beato Petro
Apostolo rexit Ecclesiam, his verbis:
aquam salem conspersam in populis
benedicimus, vt ea cuncta aspersi san-
ctificarentur ac purificarentur; quod
omnibus Sacerdotibus faciendum esse
mandamus. Nam si cinis vitulæ as-
persus, populum sanctificabat, atque
mūdabat, Leuit. 4. multo magis aqua

sale aspersa diuinisq̄ue precibus sacra-
ta & si sale asperso per Elisæum prophe-
tam, sterilitas aqua sanata est 4. Reg.
2. quanto magis diuinis præcibus sa-
cratus sal, sterilitatem aufert rerum
humanarum, & coinquinatos sancti-
ficat, & purgat, & cætera bona multi-
plicat, & insidias diaboli auertit, & a
phantasmatis versutij hominum de-
fendit? de consec. dist. 3. can. & aqua:
Ex his autè primo ostenditur antiquis-
simam aqua benedicta fuisse vsu in
Ecclesia: quoniam in octuagesimo an-
no post Christi passionem Iste Alexan-
der sedit in Petri Pontificatu: vnde cõ-
iicitur, ab Apostolis hunc morem esse
desumptum. Hac verò aqua benedi-
cta a vitijs, & peccatis sanctificantur
homines; & patet: nam vt est commu-
nis opinio, per eam peccata venialia
dimittuntur iuxta illud Asperges me
hyssopo & mundabor, lauabis me, &
super niuem dealbabor. Et Ezechiel.
47. Vidit aquam egredientem de tem-
plo, & ad quos peruenit aqua ista sal-
ui facti sunt.

Quod autem ponatur in ingressu
Ecclesie, per similitudinem quandam
ex lege veteri hoc accepit Ecclesia.
Scribitur Exodi 38. Moysen fecisse la-
bium æneum cum Bassis de specu-
lis mulierum, quæ excubabant, (id est,
cont'nto amore ingressum regni eter-
ni obseruantes, ait Glos. interlin.) id est,
vigilabant, in ostio tabernaculi.
Quid est ante quod specula ponuntur
in introitu tabernaculi? vt ingrediẽtes
Sacerdotes in speculis si quas haberẽt
maculas videntes, lauarentur, & pur-
garentur. Ita in ingressu Ecclesie in
novo testamento aqua benedicta pon-
nuntur quo ingrediẽtes a peccatorum
venialium maculis, aspersione, aqua
benedicta mundemur. Per specula. n.
mulierum, significantur diuina piẽce-
pta: in quibus animæ deuotæ speculã-
tes, vident quid admouere debent a
seipis, scilicet, maculas vitiorum. Per

tabernaculum in illo loco intelligitur
cælum, quod animæ deuotæ non pos-
sunt ingredi durante vita præsentis, sed
diligenter attendunt qualiter possint
intrare post finem præsentis vitæ vt
ait Glos. ibidem.

Hæc autem aqua custodit hominẽ
ab incantationibus, & sortilegijs vir-
tute demonom factis: nam & in ipsius
consecratione hoc a Deo postulat Ec-
clesia. Insuper auget hominibus deuo-
tionem, facitque ipsam citius, & faci-
lius exaudiri, eoquod diaboli phanta-
mata, atque illusiones per eam expel-
luntur. Si enim Christus dedit pote-
statem Apostolis & Sacerdotibus, ex-
pellendi demones, calcandique serpen-
tes, vt patet Mat. vlt. cur non eodem
verbo Christi, & ad illius sanctissimi
nominis inuocationem, supra aquam
factam, expellentur insidie demõnũ?
Hoc enim postulatur in illis orationi-
bus.

Præterea legitur Num. 5. de aqua
celotipia, quæ maledicta ab ore Sacer-
dotis, mulierem adulteram tumescen-
te vtero bibita occidebat, & si potuit
illa virtute imprecationis diuinæ, tam
magnum parere effectum; non pote-
rit, aqua, benedicta, eodem Diuino
verbo demones effugare? Quare non
est contemnenda aqua benedictio &
consecratio, vbi nomen Christi inuo-
catur, sed frequenti vsu conseruanda.
Scribit autem Epiphanius lib. 1. tom.
7. contra hæreses de quodam Iosepho
Iudæo ad Cõstantino conuerso, qui Ite-
ris & potestate a Cõstantino acceptis,
in Tyberiadem veniens, aificareque
Ecclesias volẽs, caminos extra vrbem
multos pro calce habenda facere ius-
sit: impediẽtibus vero, incantationibus
iniquissimorum Iudæorum: vt suppo-
situs ignis, vel dispergeretur, vel non
arderet: cucurrit vna aquam in vase
asserrens coram multitudine, quæ ma-
gna confluebat ad spectaculum, fa-
ctoque signo crucis super aquam, alta
voce ait: In nomine Iesu Christi Na-
zareni,

rateni, fiat virtus in hac aqua ad reprobationem omnis incantationis, ac magiæ, quam ij fecerunt: & ad efficaciam potestatis ignis, ad proficiendam domum Domini: & sic accepit aquam in manum, & de aqua singulas aspersit fornaces, & dissolutæ sunt incantationes, & ignis coram omnibus emerfit.

His omnibus dictis antequam Sacerdotem ad altare deducamus dicendum est, quod ipse in omni die Dominico celebraturus priusquam induat planetam, omnibus alijs indumentis paratus, vt liberius vacare possit, bene dicit aquam: deinde ad Altare accedit, & illud, & Ecclesiam ac populum aqua benedicta conspergit vt omnis immundorum Spirituum turpitudine tam de habitaculo, quam de cordibus fidelium propellatur. Hæc enim virtus aquæ exorcizata inest, vt patet ex canon Alexandri præallegato, & vt iam dictum est.

Notatione tamen dignum est, quod huiusmodi aspersio, alia ratione fit super populum, & alia super altaria: quia enim septies in die cadit iustus: idcirco ipse populus Ecclesiam ingrediens diuinis insistere intendens, ipsa aqua sanctificata aspergitur, vt valeat ad quotidiana delenda peccata, (intellige venialia) sicut & cinis virtus in testamento, secundum quod, qui immundus erat prohibebatur Ecclesiam ingredi, donec aqua lauaretur.

Altare enim aspergitur ob reuerentiam Sacramenti, quod ibidem consecrandum est, vt inde omnium malignorum Spirituum præsentia arceatur: & quemadmodum Christus per altare (quod debet esse lapideum) significatur, secundum illud Apostoli. Petra autem erat Christus: & fides nostra de vno Christo, & non de pluribus est: ideo vt signum signato respondeat, vni coalitari asperso, vniuersus aspergitur populus: quia ipse solus est, qui tollit peccata mundi.

Dum aspergit altare & Ecclesia, can-

tatur a choro, Asperges me Domine hyssopo & mundabor. Extr. tempus paschale: In paschali verò tempore dicitur, Vidi aquam egredientem de templo, & cas. Ezechiel. 47. cui Dominus ciuitatem ostendit ædificatam super montem vergentem ad Austrum, in qua erat mirabile templum. Ciuitas, est Ecclesia, do qua dicitur Mat. 5. Non potest ciuitas abscondi. Templum est corpus Christi: de quo dicitur, soluite Templum, hoc. Io. 2. Aquam de templo egrediens est fons Baptismi de latere Christi procedens. Ideo in laudem huiusmodi fluminis cantamus: Vidi aquam egredientem. Hac ergo ratione omnibus Dominicis diebus ante Missam aspergitur super populum conuenientem, scilicet, ad memoriam aquæ baptismalis, vt prophetauit Ezech. dicens in persona Dei, effundam super vos aquam mundam & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris: quod fiat ad hoc significandum patet: quia populus iam accepit aquam benedictam in ingressu Ecclesiæ & ideo sufficit pro tali caerimonia, ergo ad aliud significandum aspergitur tunc populus, scilicet, pro memoria fontis Baptisimi.

Per virtutem enim benedictionis aquæ, excitantur fideles ad orandum Deum, vt sicut per aquam baptismalem eos plene mundauit in Baptismo, ita dignetur emundare conscientias, per aquam contritionis: & secundum hoc dicitur, quod per asperionem aquæ benedictæ consequitur quis remissionem peccatorum venialium. Nam & David in illo versu, Asperges, petit mundari spiritualiter. Cum benedicitur, profertur in primis, Adiutorium nostrum in nomine Domini. Ex Psal. 124. ad profitendum, & contestandum nos viribus nostris, aut operibus iustitiæ, nequaquam confidere, vt hoc agrediamur benedictionis munus: sed solo Dei auxilio nitimur: quo tota nostra spes, & fiducia reposita est. Goliath horribilis gigas, in armis & fortitudine,

sua spem posuit: & Dauid totam fortitudinem Deo attribuit: hic victor, & i) victus fuit. Et tunc debemus dicere cum propheta Ps. 43. Non in arcu meo sperabo: & gladius meus non saluabit me. & Iere. 17. Maledictus homo qui confidit in homine: & qui ponit carnem brachium suum.

Porro, aqua cum benedicatur, sal admisceatur, quod ab Eliseo exordium sumpsit: & fit hoc ad notandum, quod populus per aquam intellectus, vt sanctificari possit per Sacerdotis officium verbo Dei imbutur, quod per salem significatur. Fit ter crux super aquam, & salem, quia docetur populus sanctę Trinitari gratias pro sua eruditione, atque redemptione referre. In secunda oratione sunt duę cruces propter rationem ibi assignatam, nempe, vt sis omnibus sumentibus salus mentis & corporis.

Sed quæret forte quis, quare prius sal benedicatur, quam aqua? Dur. dicendum, quod per sal intelligitur amaritudo penitentię: per aquam Baptismus: quia ergo cordis contritio vel attritio debet præcedere absolutionē, & penitentiam (saltem non ponendo obicem) Baptismum, ideo prius benedicatur sal, quam aqua.

Aqua benedicta est duplex Tab. ve. aqua. num. 3. quædam, quæ fit ab Episcopo solo cum vino & cinere, ad recõsultationem Ecclesię consecrata, propter pollutionem sanguinis vel feminis, in cap. aqua. & cap. proposuisti. de consec. Eccl. vel. alt. est & alia, quæ fit ad aspergendum homines, vel domos, & renouendum sterilitatem terrarum humanarum, & ad multiplicationem carcerum honorum, & ad defensionem hominum aduersus insidias atq; versutias diaboli, & ad delenda peccata venialia, de qua est sermo, quæ benedicatur Sacerdotibus. vt in capit. aquam de consec. diit. 3. nec Diaconi possunt benedicere arg. d. c. aquam. de consec. distin. 3. & in c. perlectis. §. ad

presbyterum 25. distinct.

Aqua benedicta est de numero Sacramentaliũ, vt est etiam exorcismus, & benedictiones factę super sal, panẽ, muros, & c. vt supra dictum est in ca. de ritibus. Sacramentalia in noua lege dicuntur Sacramentorum dispositiones, siue ad Sacramenta suscipienda, vel conficienda, aut consecranda: vt pura, aqua benedicta sanctificat & mundat dispositiue, & non ex opere operato, vt Sacramenta. Insuper omnia benedicuntur, quia præceptum apostolicum est. Colos. 2. Omnia quæcumque facitis, in verbi & in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi, gratias agentes, Deo & Patri, per ipsum. Et 1. Cor. 10. Omnia in gloriam Dei facite.

Quod verò dicitur in secunda collecta, *maxima quęque Sacramēta in aquarum substantia condidisti.* Non sumuntur hic Sacramenta, pro septē Ecclesię Sacramētis, quibus suffulta est domus Domini, cum Solum Sacramētum Baptismivitur aqua pro materia, sed hic Sacramenta dicuntur signa visibilia, alicuius inuisibilis mysterij, atque gratię significatiua. Qualia in sacris literis quam plurima occurrunt in aquarum substantia constituta; enim verò secundum hanc rationem, diluuium illud vniuersale tempore Noe Sacramentum erat: quod totius mundi expurgationem a peccatis aquarum ministerio signabat. Sed & mare rubrum a populo Israelitico incolumi pertransitum demersit Aegyptijs; erat Sacramentum secundum propositam significationem: quoniam salutem populi Christiani per lauacrum Baptismi, demersa peccati vultestate demonicaque cohorte, insinuabat. Insuper aqua Marath amarissima impositione ligni a Domino Moyssi ostensi dulcorata, etiã nomine sacramenti hic rectè comprehenditur: quod mysticè significet omnem amaritudinem præsentis mundi consideratione sanctissimę crucis Domini

minicæ eiusque commixtione in dulcedinem verum iri. Se & qui Jordanis fluitis, in quo septies lotus Naaman. Syrus (iuxta verbum prophete 4. Reg. 5.) a lepræ contagione protinus est mûdatus: Nonne apud designat animam peccati collutione inquinatam: ablutione Baptismi ab omni prorsus labe purgati, & eam ob rem sub generali Sacramentorum ambitu hic continetur? Nonne & natatoria Siloe, ad quã missus est cæcus a natiuitate a Domino nostro vt oculos oblitinos ablueret: etiam hic rectè Sacramentum nuncupatur? Propter id ipsum, quod genus humanum in exordium ferè primorum parentum obcæcatum peccato: per aduentum Domini nostri Iesu Christi in carnem & baptismi mysterium ab eo institutum, signet fuisse illuminatum. Denique & piscina illa probatica quinque porticus habens: in quã omnium primus descendens post motionem eius ab an zelò Domini, quacumque detinebatur infirmitate, protinus curabatur: nonne Symbolum erat, & typus rei factæ, scilicet, baptismi? Cuius ablutione: ab omni contagio, & morbo peccati sanatur anima: hæc omnia spiritualium rerum signa iam enumerata: in aquarum substantia erant constituta, vt manifestum est. Rectè ergo hic dicuntur maxima queq; sacramenta in aquarum substantia esse condita: quod in veteri & in noua lege rerum sacrarum mysteria pro aquarum substantiam nobis sunt representata.

Quod autem ait in tertia oratione *hostiles nequias* Spiritualem nequitiam vocat hic author diuini officij: ipsum serpentem antiquum & dæmonum, qui propter abundantiam malitiæ quæ scædet, & in quã assidue molitur alios inducere: non ab re nequitia appellatur & propter naturam incorpoream, atque immaterialis conditionem: spiritualis dicitur, quod spiritus sit & non corpus, substantiæ corporeæ. Et sum

pta videtur ea denominatio ex D. Paulo ad Ephes. 6. cum ait: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus principes & potestates: aduersus mûdi rectores tenebrarum harum contra spiritualia nequitiam in cælestibus.

His Finitis dicitur Asperges me Domine hyssopo, &c. Pl. 50. & aspergitur populus: & rectè hoc precipitur, quoniam id expetit in nobis spiritualiter præstari, quod ipsa sensibilis & corporalis aquæ aspersio insinuat, nos videlicet irrigati Diuinæ gratiæ rore, qui nostrorum peccatorum maculas abstergat, & corda nostra purificet. Neque ab re, hyssopo eo in loco meminit, propheta. Nam in vet. lege, sanguine passeris immolati intincta hyssopo, iubetur septies aspergi super leprosum, vt emundetur a tæbe lepræ. Et quidem figura erat, significans genus humanum lepra peccati grauiter labefactum, aspersione sanguine Christi immolati in cruce, a peccati macula purgandum. Præterea hyssopus, herba humilis & æqua hæret petræ radicibus, & auferit inflationem pulmonis. Is itaque aspergitur mysticè hyssopo, qui radice charitatis infixus in humili Christo, superbiæ tumorem humilitate depellit, & hæc gratia abluit a peccato. Hieron. ait super hunc Psalm. sicut hyssopum terrenum, curandis pulmonibus aptum est; vt auertat inflationem, ita homo, cælesti, quis aspersus hyssopo, id est, humilitate cordis, ab omni superbiæ malignitate purgatur.

De alijs benedictionibus, nihil difficile est quod indigeat expositione, puta de pane, aqua, & cæc. huiusmodi nisi de agno Patchali vbi in collecta dicitur *cuius sanguine omnia primogenita tibi de mundo redemisti*. Dicitur quod Deus redemit primogenita mûdi, nõ quidem brutorum, cum nõ sint capacia beatitudinis; sed primogenita hominum, qui soli sunt capaces cæli. Primogenita inquam; non qui nati sunt

sunt secundum carnem; sed nati secundum spiritum. Nihil refert apud Deum, ut quis natus sit primus, vel secundus, &c. Ille ergo est primogenitus qui voluntatem Dei facit, ut dicitur Ioan. 1. Non qui ex voluntate carnis neque ex voluntate viri: sed ex Deo nati sunt. cætera patent.

Exorcismus autem secundum Iosephum & Beadam dicitur habuisse exordium a Salomone, hoc est, eum docuisse modos exorcizandi. Benedictio autem panis & aliorum ciborum, & vestimentorum, a veteribus quoque exemplum suscepit. Vnde Dominus Moyli num. 6. ait: Sic benedicetis filiis Israel, Benedicat tibi Deus. &c. sequitur: Inuocabuntque nomen meum super eos, & benedicam illis, scilicet, effectiue, quia benedicere Dei, est facere. Vnde Apost. 1. Tim. 4. Omnis enim creatura Dei bona est, & nihil reiiciens, quod cum gratiarum actione præcipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem; consequens quod licitum est, panes & alios cibos, aut fructus benedicere, & super eos inuocare nomen Domini, ne noceant, & ut multiplicentur, atque ut debentur eis sumamus: nec non etiam in memoriam, & recordationem benedictionis Christi, qui respiciens in caelum gratias agens, panes in deserto benedixit. Et (ut quidam adiunt) in quantum homo dicebat illud Psal. Oculi omnium in te sperant Domine, &c. Talis enim erat mos benedicendi in antiqua lege, quam Christus venerat implere, non soluere. Vnde Aaron extendens manum suam benedixit populum. Et probabile est, quod extendendo faceret signum Thau, quod datum erat filiis Israel in signum præseruationis ab angelo percutiente. Ideo Ezechie. dicebat: Signa Thau, super fronte virorum gementium super cunctis abominationibus suis. Et, quia signum Thau figurabat signum crucis in qua Christus peccata nostra tulit, & labores atque dolores nostros ipse portauit

patiendo & moriendo, per quam passionem & mortem nobis meruit præseruationem ab angelo percutiente, & omnem benedictionem in deo Ecclesia in omni benedictione & nominis Dei inuocatione signum crucis in memoriam passionis Christi, & eius gratiarum actionem facere consuevit, secundum Aug. Panis benedictus dabatur olim Cathecumenis.

De Breui Expositione totius
Missæ. Cap. 13.

Sacerdos celebraturus post benedictionem sive asperersionem altaris, Ecclesia, & populi induit se casula, & ad altare accedit; ideo hic prius summum dicemus de expositione Missæ.

Primò loco in Missa hæc præcedunt, scilicet, confessio, altaris osculatio, & purificatio, quibus tria significantur per quæ fideles redduntur digni ad celebrandum. Primum est purgatio peccatorum. Secundum membrorum cum capite unio. Tertium celebrantis, & assistentium deuota oratio.

Quò ad primum, Sacerdos sacris vestibus ornatus, statim coram astantibus peccata vniuersæ confitetur, percutiendo pectus exemplo publicani. Secundò, osculatur altare, significans, quod Christus, qui est Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, sacram sibi Ecclesiam copulauit, iuxta id Cantic. 1. osculetur me osculo oris sui. Et in Christo, non solum est humanitas vnita diuinitati, verum etiam sponsa Ecclesia Christo est copulata; secundum id Isa. 61. Induit me vestimento salutis, & indumento iustitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsum ornatum munilibus suis. Tertio, sequitur thurificatio, qua significatur deuotio, & oratio celebrantis, & assistentium, directa ad Deum; iuxta id: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Psal. 140.

Egressio

Egressio Sacerdotis de sacrario, designat Christum, qui assumpta carne, in mundum intravit. Cæroferarij, legem & prophetas designant. Diaconus & Subdiaconus, & alij, Apostolos, & Septuaginta duos discipulos representat.

De Altari.

Sacerdos vestibus Sacerdotalibus, indutus debet consecrare in altari consecrato, lapideo, integro, non enormiter fracto. cap. altaria. & cap. placuit. de consec. dist. 1. cap. quod in dubij. de consec. Eccl.

Altare, dicitur quasi alta ara, ratio situs, quia eleuatum est supra terram.

Debet autem altare esse ornatum, duabus pallis; ad representandum vtrumque testamentum, scilicet, vetus & nouum: quia sicut vna mappa tecta est sub alia in altari, sic antiqua lex, sub noua tegitur. Item, duæ mappæ, videntur sufficere propter duo lintamina reperia in Christi sepulchro, vnum ad caput, & vnum ad pedes.

De Hostia.

Hostia debet habere has qualitates. Primò debet esse pura, nõ mixta aliquo liquore: ad designandũ corpus Christi natum de virgine immaculata, & pura. Secundò debet esse triticea, quæ indicat Christum, qui cõparatus est grano frumenti. Tertio, debet esse tenuis, id est, subtilis, ad designandam magnam Christi abstinentiam: qui cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit. Quarto debet esse rotunda, nam vt rotunditas caret principio & fine, sic etiam in deitate non potest dari principium, neque finis. Quintò, debet esse alba, & non nigra, ad significandum corpus Christi mundissimum. Sextò non sit tumida & inflata, ad notandum Christi humilitatem: qui humiliavit semetipsum vsque ad mortem.

Phil. 2. Hostia autem dicitur ab ostio, secundum Hebræos, quia ad ostium tabernaculi offerebatur. Secundum Ethnicos verò ab hoste deriuatum est: vnde versus.

Hostibus a Dominis hostia nomen habet.

Dicitur victima a vincendo; & immolatio, quod isthic Christus sacramentaliter immolatur, qui in veritate semel pro peccatis nostris in cruce est immolatus.

De Lumine

Tempore celebrationis, altare debet esse præfulgidum lumine. ca. fin. de celebr. Miss. & rationabiliter, quia tractatur de illo, qui ignem venit mittere in terram, & quia ipse est lux mundi.

Representat etiam sanctissimã Trinitatem: nam in candela sunt tria, cera, lichnus, & ignis: quæ tria in candela accensa, denotant tres personas ipsius Trinitatis. Personam Patris per ceram. Personam filij, per lichnum, quod inuoluitur cera: sic Christus fuit inuolutus & inclusus in ventre virginali. Et personam Spiritus sancti per ipsam flammam, seu ignem: qui dicitur. Fons viuus, ignis, charitas: & in forma ignis descendit in die Pentecostes.

Item, debet esse vnã cum candela: bris, crux super medio altaris. Ad significandum enim gaudium duorum populorum de Natiuitate Christi lætantium; in cornibus altaris duo sunt constituta candelabra, quæ mediante cruce, faculas ferunt accensas. Angelus enim pastoribus, inquit, Luc. 2. Annuntio vobis gaudium magnũ, quod erit omni populo, quia natus est nobis Saluator, &c. Hic est verus Isaac, qui risus interpretatur. Lumen autem candelabri, fides est populi; nam ad lu-

daicum populum inquit Is. 60. Surge i
luminare Ierusalem, quia venit lum
men tuam, & gloria Domini super te
orta est. Ad populum verò Gentilem,
inquit Apost. Ephes. 5. Eratis aliquan
do tenebræ, nunc autem lux in Domi
no. Nam & in ortu Christi noua stel
la Magis apparuit, secundum Iuatic
nium Balaam. Num. 14. Orietur, ait,
stella ex Iacob, & consurget virga ex
Israel. Inter duo candelabra in altari
crux collocatur media, quoniam inter
duos populos Christus in Ecclesia me
diator existit, lapis angularis, qui fecit
vtraque vnum. Ad quem pastores a
Iudæa, & Magi ab Oriente venerunt.

De Sacerdote.

Sed numquid sine Sacerdote cele
bratur Missa? Nequaquã ideo opus
est Sacerdote: In diuinis scripturis Sa
cerdotes aliquando Dijs, & aliquando
Angeli vocantur. cap. Sacerdotibus.
1. 1. q. 1. nam per Moysen. de eo, qui ad
iuramentum deducendus est, dicitur:
Applica illum ad Deum, id est, ad Sacer
dotes. Et iterum scriptum est: Dijs nõ
detrahes, scilicet, Sacerdotibus. Et ali
bi. Ego dixi Dijs estis. Et propheta ait.
Labis Sacerdotis custodiunt scientiã,
& legem requirunt ex ore eius, quia
Angelus Domini exercituum est. Ideo
totus debet esse caelestis. Attende ergo
Sacerdos quod dicitur.

*Cum sis Cælestis non assimilare See
lestis.*

Sacerdotalis ordo dignitati regali
præminet. ca. duo sunt. dist. 96. quod
in illo veteris testamenti populo anti
quo manifestè declaratur, vbi primũ
a Deo Sacerdotium institutum est, po
stea verò per Sacerdotium regalis po
testas, iubente Domino ordinata est.
Potuissent enim Deus per seipsum vo
cate Saulem, si voluisset, similiter &
Dauidem, eisque dare potestatem Re
ga'em, sed hoc voluit fieri per Samue
lem: insinuans potestatem terrenam

dependere ab Ecclesiastica, ac eidem
debere esse subiectam; vt inquit Glos.
in Extr. com. 1. de maior. obed. verb.
quod etiam. Hinc considerans Con
stantinus hanc dignitatem, libellos ag
cusationum Sacerdotum, & Episcopo
rum incendit, dicens: Vos Dijs estis, a
Deo verò constituti: ite, & inter vos
causam vestram discutite; quia dignũ
non est, vt iudicemus Deos: & Chri
stus quoque exhibuit Sacerdotibus re
uerentiam, dum leprosos ad eos remi
sit. 1. q. 1. nonne.

Ascendit autem ad altare Sacerdos
tribus gradibus, quia debet esse in e
minentiori loco. Primus gradus deno
tat munditiam castitatis, quæ debet ef
se in illo. Secundus fortitudinem. Ter
tius, reuerentiam intentionis. Stude
mus ergo nos Sacerdotes his tribus
gradibus, præparare.

Introitus.

Introitus dicitur Missæ principium
Missa habet tres partes principales,
principium medium, & finem. Princi
pium orationis, quod est vsque ad Epi
stolam. Medium celebratione ipsam,
quæ durat vsque ad communionem.
finis, est gratiarum actio, duratque vs
que ad finem: & hæc secundum quos
dam vt supra ostensum est in capit. de
missæ diuisione.

Prima pars, continet populi præpa
rationem, quæ versatur circa laudem
diuinam, quæ fit in Introitu, iuxta id,
Sacrificium laudis honorificabit me.
Et sumitur vt plurimum de psalmis,
vel cum psalmis canitur, atque dicitur
in dextera parte altaris, quia Christus
prius venit ad Iudæos, qui significatur
per dextrum cornu altaris, propter ve
rum Dei cultum. Osculatur primum
ipse Sacerdos altare, & quidam prius
facto signo crucis, quia osculum est si
gnum pacis, vt ostendatur quod per
crucem Deo reconciliati sumus. Mysti
cè significat desiderium patrum vete
ri testamenti.

Ministri post terga Sacerdotis quid novent.

Gloria in Excelsis.

Isti denotant fugam discipulorum Domini, vel dant cæteris exemplū retrocedendi, ut cuiusquam voce, vel aspectu Sacerdotis intentio distrahat cap. Sacerdotum. de consec. dist. 2. literalem autem sensum quare Sacerdes in altari habet ministrum assignat Concil. Colon. provincia. calebrato anno Domini 1436. dicens: nec sine magna ratione in Concil. Toletano cōstitutum fuit, ut habeat quisque canēs Deo, atque Sacrificans, post se vicini solaminis adiutorem, ubi temporis, loci, siue cleri copia suffragatur, idque propter morbos, & casus diuersos, qui occurrere possunt, quo is qui impletur officia accedit, si aliquo casu turbatus, vel in terram elisus fuerit, a tergo semper habeat, qui eius vicem, & officium intrepidus exequatur. Alijs insuper canonibus cauetur, ne presbyter nisi duobus testibus præsentibus calebrat. Quæ decreta inquam dissuentionem abierint, in aperto est, nimirum presbyteris frequenter calebrantibus talibus tantum adhibitis, qui vix ipsi respondere, nec quid agatur sciant.

Kyrie eleyson.

Significant secundam populi preparationem per humilitatem: nam idem sonant quod, miserere, vel significant præsentis miseræ commemorationem, dum misericordia petitur, & dicitur nouis, propter nouem ordines Angelorum D. Thom. 3. p. qu. 83. ar. 4. & quod iteratis vicibus dicitur Concilium Vafense can. 3. calebratum anno Domini 450. iussit. Mystice significant etiam vocem ipsum Patriarcharum & Prophetarum potentium aduentum Christi.

Tertio, præparatur populus per rectam intentionem, quæ ad cælestem patriam dirigenda est, & hoc fit per; Gloria in Excelsis: quod canticum choros profequitur, Sacerdote in choro. Dicitur in solemnitatibus tantum, quia solemnitates præsentis vitæ, sollemnitatem cælestem repræsentant D. Th. ubi supra. Vel; Gloria in Excelsis, repræsentat cælestem gloriam, ad quam tendimus post præsentem miseriam. Intermittitur in officijs luctuosis, quæ ad commemorationem miseræ pertinent. Et quia est canticum lætitiæ, ideo in Aduentu non canitur: quia sancti patres non in te, sed in spe habuerunt præmium. Spes autem, quæ differunt affligit animam Proverb. 2. Similiter in Quadragesima, & Septuagesima, ubi recolitur lapsus primi hominis fidelis, non recitatur. Vnde nouem hebdomadibus tacetur propter nouem chororū Angelorum cōsortij priuationem. Generaliter tamen dicitur quando cantatur, Te Deum laudamus excepto Sabbatho Sæcto, & Feria quinta ceteræ propter spirituales rationes, ut ibidem dicitur. Vel demum, Gloria in Excelsis declarat ipsum aduentum esse cum gaudio recipiendum & eidem congratulandum, sicut etiam in nocte Natiuitatis Christi: hoc docuit Angelus pastores tali voce eos lætificantes. Missale autem præcipit ut in fine tangatur fons, & pectus tantum, sorte ad denotandum, quod quando fuit editus istud canticum, vel cantatum fuit, innotuit nobis tantum persona patris, & persona filij. Persona Patris mittens, & persona filij mittentis: Et quia filius quasi procedens a sinu patris, ideo tangitur tantum fons & pectus Vel, quia nondum fuerat crucifixus Christus, & ideo facimus crucem imperfectam. Vel non fit cruce signatio, quia non est de

Euangelio. Vel alijs de causis mihi ignotis. Significat etiam Natiuitatem Christi in mundum.

Oratio.

Sequitur oratio a Sacerdote pro populo fusa ad Deum; vt digni habeantur populi tantis mysterijs. Dicitur collecta, quia Sacerdos quasi colligens populi intentionem ad Deum porrigit. Collecta hortatur fideles vt intelligant postulationem gratia ipsius esse insistendum, cum venerit: nam illa semper petit aliquid a Deo, per Christum filium suum. Quare, & oratio dicta est etiam, quia orat Deum, petens aliquid ab eo. Et fit in dextera parte altaris; per quam designantur bona aeterna & spiritualia, quae primo sunt petenda: iuxta id; Primum quaerite regnum Dei. Matth. 6. Haec in solemnitatibus est una tantum. Aliquando duas, vel tres, vsque ad septenarium numerum, & non ultra, quia secundum Innoc. Dominus septem petitionibus docuit nos orare. Et etiam, quia ultra in tardum verteretur. de consec. distin. 2. cum omnia. Et dicuntur quasi semper numero impari, quia personae diuinae sunt impares, in numero. Et etiam, quia gaudet imparitate Deus. Amplius. Impar numerus est mundus: & par numerus est immundus, secundum Ambros. 32. qu. 1. capit. 12. & Glos. ibidem, sub impari numero (ait) ingrediuntur munda animalia in arcam, & hoc vt ex illis posset aliquid offerri (vt patet Genes. 7. ex omnibus animantibus tolles septena, & septena, masculum & feminam: de animalibus vero immundis duo & duo, masculum & feminam:) vbi enim paritas esset, ibi non poterat diuidere masculum a femina. Immunda autem animalia vocauit Moyses in lege, quae non ruminabant, vt porci: & quae non habebant ungulas fissas, vt equi, & in natantibus, quae non habebant squamas:

& generaliter, quae lex comedi prohibebat. Vbi nota quod binarius numerus non bonam habet significationem; sed signum diuisionis, & reprobationis, in ead. cap. nuptiae.

De modo autem concludendi collectas dantur isti quinque versus.

Per Dominum dicas, cum Patrem presbyter oras.

Cum Christum memoras, per eundem dicere debes.

Cum Christo loqueris, qui viuus dicere queras.

Qui tecum si sit collecta finis in illo.

Si Spiritus almus, eiusdem dicere debes.

Hoc est. Vbicumque ad Deum patrem dirigitur oratio, & non est mentio de filio, dicatur per Dominum nostrum, & cetera. Si autem ibi sit mentio de filio, dicatur, per eundem Dominum nostrum, & cetera. Si autem filium alloqueris, dic: Qui viuus, & regnas, & cetera. Si autem ibi est mentio de Spiritu sancto, dicatur, per Dominum, & cetera. qui tecum viuus & regnat in ueritate eiusdem Spiritus sancti Deus, & cetera. Collectas dici praecipit Symachus natione Sardus anno Domini 404. infra. diffusius declarabuntur in magnis commentarijs. Mysticè significat collecta praesentationem Christi in templo.

Epistola.

Per Epistolam instruitur populus Christianus, quae quidem instructio fit in Ecclesia per Subdiaconum, & auditur sedendo: quia doctrina Christiana in silentio, & quiete audienda est. Praemittitur ante Euangelium vt cunctis aperiantur prophetarum uaticinia, & D. Ioã. Baptista praenotium doctrinam Euangelicam praenunciasset. Item, praemittitur Euangelio, quia lex uetus Euangelium praecessit tempore, scilicet, doctrina imperfecta per seclitorem. Et ita ascenditur per gradus a minori ad maiora. Dum recitatur

Episto,

Epistolam vertit faciem suam ad altare Subdiaconus: quia omnis lex & propheta ad Christum ordinabatur, quæ significatur per altare.

Graduale & Responsorium.

Post lectam Epistolam a choro cantatur Graduale, quod significat profectum virtutum: quia debemus ascendere de virtute in virtutem. Deinde dicitur, Responsorium, quia debemus respondere ijs quæ audiimus in Epistola.

Vel Graduale secundum Innoc. dicitur a Gradibus in quibus catabatur: & significat cōuersionem fidelium pœnitentium. Et interponitur versus, ad designandum quod nullus veram pœnitentiam, facit, nisi plene conuersus sit ad Deum. Et omittitur Graduale in festis paschalibus, & loco eius dicitur, Hæc dies: quia illi dies statum Ecclesiæ futurum felicem insinuant, scilicet, statum post resurrectionem: vbi non erit pœna, sed gaudium. Vel Graduale est cantus populi ex prædicta doctrina commoti ad pœnitentiam: quasi intellexerit, quod lamento pœnitentiæ infistendum est in statu huius miseræ vitæ: hic cantus etiam dicitur responso-rium, quia per ipsum populus respōdet lectioni, proficiendo in bonis operibus: & ideo propter hoc etiam vocatur graduale, vt diximus: & significat conuersionem gentium ad prædicationem Ioannis Baptistæ.

Alleluia

Post sequitur alleluia, quod sonat Latine, laudate Dominum, & significat Spiritualem exultationem. Dicitur autem bis, propter gaudiū exultationis capitis, & membrorū, & propter stolam animæ, & corporis. Item, alleluia, vox lætitiæ, significat gaudiū pœnitentium quod habent ex proximo pœnitio. Et cantur etiam in aduentu:

quia licet sancti Patres habuerint spēs de incarnatione Christi: tamen, quia certi de hoc erant, ideo exultabant. Diutina protractio notatū ipsius alleluia, significat gaudium cælestis patriæ quod est absque fine. Et fit sine voce significatiua, (nempe cum dicitur, e, e, e, & a, a, a, & cæ.) quia tale gaudium nulla lingua hoc exprimere potest. Durand. notat quod iubilus specialiter fit super, a, & super, e, ad notandū quod cui fit, est alpha, & omega, principium & finis: li. 6. c. 13. Vel dic quod alleluia, graduali subiungitur: vt ostendat, quod non solum de nostra miseria est dolendum: sed etiam de expectatione aduentus Christi cum lætitia est gaudendum.

Tractus.

In officijs luctuosis dicitur Tractus, qui significat spiritualem gemitum & miseriam præsentis incolatus. Et hoc instituit Symacus Papa, sicut & collectas. Dicitur tractus in Septuagesima, & omittitur alleluia, quia tunc casus primi hominis desletur: & canitur cū prolixitate, & asperitate vocis: significans prolixitatem miserie præsentis exilij: siue habitationis alienæ patriæ. Quod verò Ecclesia frequenter & cantat Psalmo, cum Euangelio, & in Missis etiam nēpē, in gradualibus, introitibus, &c. denotatur concordia, & consonantia legis Euangelicæ cum veteri testamento: quia Euangelium nil aliud est nisi veritas legis veteris. Et sic patet, quod tota lex Euangelica est illud psalterium decacordum, quod Dauid propheticè decantat, in psalmis. Idē, ex alijs prophetijs.

Euangelium.

Deinde sequitur Euangelium, & significat perfectam populi instructionem (ad hoc enim legit introducū est vt populus instruat) per do-

ctinam

doctrinam Christi in Euangelio contentam. Quod autem legitur in sinistra parte altaris, designat quod per ipsum peccatores (qui sunt sinistri in actionibus suis) sunt vocati. Et dicitur versus Aquilonem, ad euersionem malorum, & imitationem bonorum. Mali enim per Aquilonem notantur: nam per Aquilonem frequenter diabolus designatur: contra quem est Euangelium. Et dicitur in loco alto, scilicet, in pulpito, quod non sit de Epistola: quia locus altis datur seruantibus Euangelium, nē pēteat. Et propter hoc etiam terminatur alte. Vel, quia Euangelium significat nouam legem, quæ cælestis, promittit: & Epistola legitur inferius, quæ significat vetus testamentum quod terrena promittebat tantum. Si qua uero Ecclesia, ut Ambrosiana, vel alia, recitat Epistolam super pulpitem; Ratio est, quia etiam de veteri testamento dicitur, Isa. 40. super montem excelsum ascende tu, qui Euangelizas Syon: exalta in fortitudine uocem tuam, qui Euangelizas Ierusalem. &c. ibidem c. 68. Clama necesses, quasi tuba exalta uocem tuam: quod fiebat in alto loco, &c. et. Significat autem prædicationem Christi. In celsum, quod portatur cum luminaribus, significat quod Christus totum illuminauit mundum, ac nihil impleuit bono odore.

Credo.

Symbolum fidei denotat prædicationem, & doctrinam Apostolorum: ideo cantatur in suis festis tanquam facientes mentionem de suo, & in festis doctorum ipsum explicantium. Quoniam autem Christo credimus, tanquam diuinæ ueritati secundum id Ioa. 8. Si ueritatem dico uobis, &c. lecto Euangelio Symbolum fidei cantatur in quo populus ostendit se per fidem, Christi doctrinæ adherere. Symbolum.

Offertorium.

Post Symbolum sequitur offertorium quod ideo dicitur, quia cum mentis iubilo debet cantari, & ea, quæ offeruntur cum cordis letitia debent offerri: quia iuxta Apost. Hilarem datorem diligit Deus. Nota quod Sacerdos prius dicit, Dominus uobiscum, ad significandum, quod ex quo debet ad oblationem accedere, & nulla oblatio potest esse accepta sine Deo; ideo dicit, Dominus uobiscum. Et quia sicut Sacerdos quam populus debent esse attentissimi circa oblationem hostiæ salutaris: (nam & ipsi offerunt suo modo.) ideo tunc quasi excitando populum Sacerdos, dicit, oremus: non tamen uolenter prosequitur alta uoce; sed tantum dicit offertorium, reliqua uerò sub silentio; per quod notatur suam intentionem maxime recollectam ad Deum: significat etiam illud silentium Christi latibulum ante passionem, quando Iudæi conspirauerunt contra eum, ut si, quis cum esse Christum confiteretur, extra Synagogam fieret.

De pane, aqua, & uino.

Aqua, quæ mittitur in calicem, significat fidem, quæ latet, & nutritur in aquis. Vinum, quod latificat, & accendit, spem: panis, qui confirmat, & reficit, charitatem; quæ tria sunt necessaria ad salutem sumendi. Vel, in pane, fortitudo charitatis in aqua, munditia castitatis: In uino, quod accendit, reditudo intentionis: hæc sunt necessaria ad altare, ut sine ijs cum salute nemo accedere possit. D. Thom. in opuscul. 66. capit. 2. de offic. sacer. Calix significat Christi diuinitatem, patena, humanitatem, quæ diuinitas est (sicut patena calicem) contexit. Sed tunc patena sub corporali obseruatur, quia discipuli relicto Christo omnes fugerunt.

Palla,

Palla, siue corporale quod superponitur calici, significat (secundum Archid. de consec. distin. 1. inconsulto.) Ecclesiam, quæ non definit Christi passionem imitari. Sed cū Melchisedech corpus Christi præfigurauit, quando panem & vinum obtulit, tamen non legitur obtulisse aquam, quare ergo ponitur aqua in hoc sacrificio? Ambr. (& habetur de consec. distin. 2. in calicem capit. 83.) duas assignat rationes. Vna est, quia aqua de petra fluxit, quæ hoc Sacramentum significauit. Alia est, quia de latere Christi aqua fluxit, & sanguis: aqua vt emundaret: sanguis vt redimeret. *Quare de latere?* Quia vnde culpa, inde gratia: culpa per feminam: gratia per Dominum nostrum Iesum Christum. q. d. de latere culpa, & de latere gratia: sed non de eodē latere. v. g. de latere Adæ fuit femina, vnde culpa exiit: de latere verò Christi sanguis: & aqua, vnde gratia. Item sicut tradunt Hebræi, aqua de petra quam Moyses bis percussit saliens vsquequaque populum per desertum ambulantem sequuta est: & de petra, quæ est Christus, salita aqua æternæ vitæ: quam potamus in deserto huius vitæ ambulantes, quia desertura stabilitate huius mundi. Glos. ibi. ver. de consequenti.

Thurificatio.

Oblato calice, Sacerdos thurificat altare, & in modum, crucis thuribulum circumducit, quatenus thuris incenso, & crucis signaculo, diabolice fraudis conatus excretur; ne contra Sacerdotem, vel sacrificium aliquo modo præualeat. Gabriel. de canone Missæ. lect. 17. Vel. Ob reuerentiam tanti sacramenti incensatur, vt per bonum odorem repellatur, si quid corporaliter prauis odoribus loco fuerit, quod possit prouocare horrorem. Thom. 3. p. quæ. 83. art. 5. Incensatur bis, quia Christus a Maria Magdalena bis vn-

ctus legitur. Primò pedes vnxit. Luc. 22. Secundò caput, dum fracto alabastro, vnguentum effudit super caput eius. Mar. 14. & repleta est tota domus odore vngenti; propter quod Sacerdos vndique totum altare incensat: de signans, quod factum hoc vbiq; respergit Ecclesiam.

Altari incensato, ceteri incensantur. Altare significat Christum incensum representat esse & cum gratiæ, qua sicut bono odore Christus plenus fuit, ecce odor filii, &c. Et a Christo deriuatur ad fideles officio ministrorum. 2. Cor. 2. ita odorem notitiæ suæ spargit per nos in omni loco & ideo vndique thurificato altari, per quod Christus significatur thurificatur omnes per ordinem.

Orate Fratres.

Sacerdos deinde conuertit se ad populum, dicens. Orate fratres: memorans illud Apost. Hebr. 5. Quoniã, & ipse circumdatus est infirmitate, & ita vt homo in firmis indiget Ecclesiæ adiutorio. Et hoc facit propter altitudinem Sacramenti. Ideo debent ista verba senorosè proferri: deinde vertens se ad altare, nonnulli Sacerdotes addunt illa verba, versus crucifixum, Dñe exaudi orationem meam: & clamor meus ad te perueniat. Psal. 101. quæ verba si de uotè & attentè proferuntur sunt etiam magni momenti, & piè quoque religionis: præcipuè cum dicat clericus suscipiat, &c. Alij verò nil dicunt: sed in elinato capite versus crucifixum expectantes finem illius versiculi, respondendo, Amen. q. d. ita fiat, quod sacrificium suscipiatur ad Eo vt tu postulasti:

Secreta.

Orationes ideo dicuntur secretæ, quia officium vilescat, sic omnibus patefactum. Tum vt deuotius

rius oret Sacerdos, ne habeat occasionem placendi populo in prolatione verborum: tum ad significandū Christi orationes in secreto factas tempore passionis. Archiep. Flor. 3. p. tit. 13. ca. 5. §. 3. vel. Significat tractatus oculos Iudeorum cōtra Christum Io. 1. r.

Præfatio.

Finitis orationibus Sacerdos intuat populum ad præparationem, ad tam mirificum Sacramentum, & hoc per laudem, mēti que erectionē, dicens: Surfum corda. Secundò præparat per gratiarum actionem, dicens: gratias agamus Domino Deo nostro. Tertiò, Deum inplorat ad laudem suscipiendam, ostendens debitum laudis, dicens: verè dignum & iustum est. Quartò, populus laudes extollit diuinitatis, assumens Angelorum verba, Sanctus, Sanctus, Sanctus; & humanitatis Christi, dicens cum pueris Hebræorum: Benedictus qui venit, &c. Et significat solemne ingressum Christi in Ierusalem: idēo cantatur altè: nā finitur per osanna in Excelsis.

Canon Missæ.

Circa canon Missæ notandum est, quod ibi repræsentatur ferè tota Christi passio, & ideo sunt ibi multæ cruce signationes, hanc repræsentantes: immo vnaquæque crux suam habet significationem quam repræsentat; siue plures significationes, cū omnes sint mysteriorum plenæ. Est ergo ratio, quare in hoc sacramento Sacerdos sepius vtitur signo crucis quam in alijs: quia hoc sacramentum est magis memoriale passionis Christi, quæ ad crucem est terminata quod non est de alijs sacramentis.

Ut autem simul habeatur cognitio de his omnibus crucibus, quæ sunt in canone, & quid notent nota secundū Tho. in sup. 3. p. qu. 83. art. 3. ad 3. arg.

qui sic ait: Sacerdos in celebratione Missæ vtitur cruce signatione, ad exprimendam passionem Christi, quæ ad crucem est terminata. Est autem in passio Christi quibusdam quasi gradibus peracta. Nam primo, fuit Christi traditio, quæ facta est a Deo, Iuda, & Iudæis: quod signat trina cruce signatio, super illa verba: *Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata.*

Secundò fuit Christi venditio, est autem venditus sacerdotibus, scribis, & Phariseis: ad quod significandum fit iterum trina cruce signatio, super illa verba, *Benedictam, Ascriptam, Ratam.* Vel ad ostendendum pretium venditionis, scilicet, triginta denarios. Addidit autè, & duplex super illa verba, *ut nobis corpus & sanguis,* &c. ad designandum personam Iudæ venditoris, & Christi venditi.

Tertiò autem fuit præsignatio passionis Christi facta in cæna. Ad quod signandum sunt tertio duæ cruce: vna in consecratione corporis, alia in consecratione sanguinis: vbi utroque dicitur, benedixit, &c.

Quartò autem fuit ipsa passio per quinque plagas ipsius Christi. Vnde ad repræsentandum quinque plagas Christi, fit quarto quintuplex cruce signatio super illa verba, *hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vite eterne, & calicem salutis perpetue.*

Quintò, repræsentatur extensio corporis, & effusio sanguinis, & fructus passionis per trinam cruce signationē, quæ fit super illa verbis, *corpus & sanguinem sumpsimus, omni benedictione cælesti,* &c.

Sextò, repræsentatur triplex oratio quam fecit in cruce, vna pro persecutoribus, cum dixit: *pater ignosce illis.* Secunda pro liberatione a morte, cum dixit, *Deus Deus meus ut quid dereliquisti me.* Tertia pertinet ad adeptum gloriam, cum dixit, *pater in manus tuas commendo Spiritum meum,* &

ad hoc signandum fit trina cruce signatio super illa verba, *sanctificas, uisificas, benedictis, &c.*

Septimo, representantur tres horæ quibus pendit in cruce, a sexta usque ad Nonam. Et ad hoc signandum fit iterum trina cruce signatio ad illa verba, *per ipsum, & cum ipso, & in ipso.*

Octauo autem representatur separatio animæ a corpore, per duas cruces subsequentes extra calicem factas.

Nono autem representatur resurrectio tertia die facta per tres cruces que sunt ad illa verba *pax Domini sit semper uobiscum.* Omnia autem inferius dilucidius explicabuntur.

Potest quoque dici breuius, quod consecratio huius sacramenti, & acceptio huius sacrificij, & fructus ipsius procedit ex uirtute crucis Christi. Et ideo ubicumque fit mentio de aliquo horum, Sacerdos cruce signatione utitur.

Amplius nota secundum D. Germanum Archiepiscopum, (quoniam in Missa representatur tota Christi passio) quod Angeli semper adfuerunt Christo, ideo dicit ipse, *Dicimus igitur, semper & inseparabiliter ad fuisse uirtutes cælestes, una cum Domino Christo; præcipuè uero in illa nocte qua traditus est. Et igitur cernentes adductionem ad Caypham, præsentationem coram eo, falsa testimonia, alaparum incussiones, in eum execrationes, colaphorum inflictiones, ludibrium illud Iudaorum, militum, coccineum uerimentum spineam coronam, cum rifu coniunctas, geniculationes, aliaque omnia, tum quæ diuinorum Euangeliorum historia enarrat, tum quæ propter multitudinem fortasse prætermissa sunt, in singulis, quæ fiebant, admirantes, & stupentes, longanimitatis & patientiæ magnitudinem, uelantes suas facies se auertebant & iterum Domini maiestatem reuerentes, ad se redibant, id autem faciebant usque ad eius exaltationem in cruce. Extremum enim cor-*

poris passionum, & dedecoris quod inde prouenit, crux fuit; quæ glorioprius est, & non dedecus; hæc enim est initium operationum & uirtutum diuinarum. Hinc enim ille mundanus terremotus, trium horarum spatio tenebræ super uniuersam terram, atque uel, & petrarum disruptio, & monumentorum patefactio; præterea etiam mortuorum resurrectio & quæcumque, in inferos descendens seruator egit; & propterea in ipso crucifixionis loco cū esset Christus; stuporis & admirationis species, diuinæ illæ potestates deposuerunt: hincque omnia conuicia quæ crucem antecesserunt, & illusorij honores quos exhibuerūt, & irrisiones, patientem magis tetigisse (ut etiam spirituales illas diuinas potestates) percipit. Hæc ille. Deinde paulo inferius ait: etenim quod pronus Sacerdos diuina mystagogiam faciat, id declarat eum inuisibiliter cum solo Deo colloqui. Mystagogus enim est sacrorū custos. Demum oratio Dominica significat orationem Domini pendens in cruce. Fractio hostiæ, significat uulnus lanceæ. Agnus Dei, planctum Mariæ & mulierum; communicio Sacerdotis, sepulchrum Christi. Postcommunio quæ canitur cum gaudio, significat Christi resurrectionem. Itē missa est, significat ascensionem eiusdem, ad cælos. Euangelium Ioannis, significat Apostolorum prædicationem, quando pleni Spiritu sancto, circuierunt mundum sua prædicatione. Hęc omnia particulatim in sequentibus cap. dilucidius explanabuntur.

De accessu Pontificis seu Sacerdotis ad altare. Cap. 14.

Quæ dicta sunt, breuitatis causa posuimus: nunc iterum principium sumentes diffusius eadē exponemus, atque uerba carminodialis, & missalis reformati, (ut ordinatè procedamus) in medium afferemus.

Mm Verba

Verba carimonialis, sunt hæc.

Episcopus celebraturus cum suis Ministris, facta reuerentia cruci super altari in dicto sacello, seu secretario existenti, processionali riu procedunt ad altare, in quo missa est celebranda, hoc ordine. Thuriferarius cum thuribulo, deinde cæreferary cum candelis accensis mediū habentes capellanum crucem deferentē, deinde clerici & beneficiati. Ecclesia cū suis coriis bini, & bini, &c.

Iis sequuntur canonici parati bini, et post illos Subdiaconus Epistolam cantaturus gerens librum Euangeliorum clausum ante pectus, in quo includitur manipulus Episcopi, deinde Diaconus ad sinistram Presbyteri assistētis pluvialis induci, demum Episcopus cum baculo pastoralis in manu sinistra, parte curua baculi ad populum versa, ac dextera benedicens, si sit in sua diœcesi, medius inter Archidiaconum & Diaconum assistentes paratos; post Episcopum sequitur capellanus. Cum verò Episcopus peruenit ante in sinum gradum altaris reddito baculo pastoralis ministris, & deposita ei per Diaconum mitra, facit profundam reuerentiam cruci super altari posita simul cum suis ministris.

Hæc sunt verba carimonialis Episcoporum lib. 1. cap. 8. quæ omnia sunt mytheriorum plena. Missale verò sic habet.

Si verò celebrās non sit Episcopus sed Sacerdos tantum; ipse procedit cum ministris tantum qui necessarij sunt, scilicet, cum Thuriferario, deinde cæreferary cum candelis accensis, post Subdiaconus & deinde Diaconus, postmodum Sacerdos celebrans, demum assistens cum pluvialis accedunt ad altare, ut habetur in Rubrica 2. rit. 2. n. 5. & faciūt reuerentiam ut supra, cæreferary tunc retro vadunt, qui precedebant.

Si Sacerdos cū ministro solo celebrat, obseruet ea omnia, qua in ritu 2. n. 1. 2. 3. & 4. præcipiuntur: deinde incipiat.

In choro autem tūc canitur Introi-

tus. Omnia autem ista sunt explicanda: nunquam a Rubricis reformatis recedemus. Pontifex seu Sacerdos ita paratus, & sacris indumentis sic ornatus, cum de sacra æde egreditur, & ad altare accedit, significat, quod Christus expectatio gentium, sacrosancta carne ex Maria semper Virgine assumpta, de secreto calorū habitaculo egressus est in mundum, vel de secreta æde, idest, de virginali vtero egressus est, tamquam sponsus de thalamo suo: nam sacristia significat vterum B. Virginis.

Facta reuerentia cruci, hoc denotat exinanitionem Christi vsque ad mortem: Episcopus, siue Sacerdos egrediens procedit inter duos, videlicet, inter vnum presbyterum, & Diaconum. Sacerdos & leuita (nam per Pontificem ita paratum debemus intelligere Christum) illum deducentes, legem, & prophetiam designant. Siue Moysen & Eliam in figura legis & prophetiæ. Sacerdos & leuita deducunt Episcopum, quia .ex & propheta, Christum annuntiant, & promiserunt. Vnde Moyses ait, Deuter. 18. Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris: ipsum tanquam mandictis. Isaias autem sic ait: Ecce veniet propheta magnus, & ipse renouabit Ierusalem.

Vel ipse inter duos existens, significat Christum inter duo testamenta, (quod dico de Episcopo intellige etiā de Sacerdote ita parato:) Ipse enim a duobus testamentis prædicatur mundo per prophetas, & Apostolos Quia verò ille in mundum venturus præmisit prophetas, sapientes, & scribas: in locum scribarum, præmittit Pontifex, seu Sacerdos, Subdiaconum portantē scripturas, qui sapiens sit disponere Dominica vasa.

Insuper. Subdiaconus antecedens, significat Ioannem Baptistā, qui præcessit in Spiritu & virtute Eliæ præparare Domino plebem perfectam. Est

fer

fert ante Pontificem Euangelij librū : quia Ioānes ante Christiū, Euangelicā prædicationem inchoauit; dicens: pænitiā agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Diaconus verò representat prophetas, qui annunciauerunt vitam futuram ex Euangelij prædicatione.

Episcopus sequitur Euangelium, ad notandum quod debet semper illud inuerti, & in mēte habere: & ante illum portatur; quia per doctrinam Euangelij ad Christum qui est vita, via præparatur.

Per cæreferarios verò & thuriferarium, Sanctos qui præcesserunt nouū testamentum, & per duo candelabra cum cæreis ardentibus, legem & prophetiam; quæ Christum mundi lucem nunciabant, commemoramus. Portatur autem accensi, quia sine igne non debet sacrificari, de cælebr. Miss. cap. si iuxta illud Leuit. 6. Ignis in altari meo semper ardebit. Lumen candelabri, est fides populi. Nam ad Iudicum populum inquit propheta: Surge illuminare Ierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Ad populum vero gentilem dicit Apost. Ephes. 5. Eratis aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino.

Candelabra autem rectè procedūt ante Euangelium, & ante Diaconum & Subdiaconum, quia lex, & prophetæ, legem gratiæ præcesserunt.

Thuriferarius verò cæreferarios & alios antecedit; ad notandum, quod thuris significatio, sanctis vtriusque testamenti communis est. Per thuribulum enim cor humanum competenter notatur: quod debet esse apertum superius ad suscipiendum, & clausum inferius ad retinendum: habens ignem charitatis, & tunc deuotionis, siue suauiſſimæ orationis, seu bonorum exemplorum sursum tēdentiū; quod per fumum inde resulatē notatur. Sic enim tunc in igne thuribuli suauius redolet & sursum ascendit: ita

opus bonum, vel oratio ex charitate, vltra omnia thimiamata flagrat. Adhuc thuribulum cum incenso, corpus Christi odore suauitatis plenum: carbones Spiritum sanctum: thus odore boni operis, significat.

Canonici bini & bini, & alij, qui ante Episcopum incedunt, significant multitudinem Angelorum de Christi incarnatione admirantium.

Postquam ad altare ventum est, cæreferarij, qui præcesserunt postponuntur, vt ostendatur fuisse Delectores ante, & post Natiuitatem illorum. Candelabra autem huiusmodi, tenentur vsque ad Kyrie eleison, ad notandum quod Delector debet opere exercere, quod docet: & quod nec debeat deserere populum, quousque sciat profiteri: Domine miserere.

Baculi curuitas versus populū, demonstrat se velle oues suas congregare, & vagas colligere. Hæc omnia etiā pertinent ad Sacerdotem, dimissis illis, quæ ad Episcopum spectant. Demum sic dispositus, potest deuotè respiciens ad crucem, conuertere pro se, illud Threnor. 3. Opposui nubem tibi ne transiret oratio: Dicendo sic: Ne opponas nubem tibi vt transcat oratio, vel illud 2. Paralip. 6. Audias preces quas fundit famulus tuus coram te. Vel aliud simile: & hoc eleuando oculos aliquantulum cælum versus: aut ad sanctiss. Sacramentum. Deinde incipiat, In nomine Patris, & filij, & c. Sixtus 2. instituit vt Missa celebraretur super altare, & non aliunde anno Domini 265.

De Signo Crucis. Cap. 15.

His itaque dispositis, incipit Missam a signo Crucis. vt dicit Ritus 3. Missalis. num. 4. scilicet, *stans igitur celebrans in infimo gradu altaris vna cum ministris, produens manu dextera a fronte ad pectus dicit intelligibiliter: In nomine Patris, & filij & Spiritus*

in sancti. Sed cur non incipit ab oratione Dominica vt faciunt omnes Hæretici? Respon. quod Missa representat passionem & mortem Christi quæ consistit in factis magis quam in verbis, vt patet considerati: quæ per acta fuit per crucem: & ideo conuenientius incipit per signum crucis quam per orationem Dominicam. Item, quando Christus crucifixus fuit, tunc in principio illius actionis nõ orauit, sed expoliatus fuit, & cruci affixus deinde; tamen orauit in cruce; & ideo ordinator Missæ rectè in medio collocauit orationem Dominicam. Et quoniam Christus orauit prius in horto, quæ fuit præparatio Missæ quam fecit in cruce. Ideo rectè rubrica præcipit præparationem, & recitationem saltem Matutini, quod nõ recitatur sine oratione Dominica, quod sufficit ad hoc, & cum iam orauerit, non est quod tunc orationem Dominicalem recitet: sed quod faciat statim missam, &c.

Inchoatur Missa a signo crucis, quia in ea tota Christi passio commemoratur: iuxta illud, hoc facite in meam commemorationem, idest, in memoriam mortis meæ. Sed mors Christi in cruce fuit, consumata; ergo a signo crucis est inchoanda hæc commemoratio, nempe, Missa. Insuper, in principio omnium operum nostrorū debemus nos signare: multo magis in sacrificio Missæ.

Hoc signo crucis signamus nos in omnibus his, scilicet in principio, & in fine Euangelij, & ratio assignabitur cū de Euangelio, dicetur. In fine Symboli & cantici angelici, scilicet, Gloria in Excelsis. Ad Magnificat, Benedictus, Nunc dimittis: quia sunt de Euangelio: & vbi cumque sit mentio de cruce.

Quod autem signatur totum corpus in principio Missæ signo crucis, hoc ideo fit ad effugandam inimici versutiam, ac illius omnem potestatem. Vnde Chrysostomus ait: Vbi cumque dæmones lignum crucis viderint, su-

giunt, timentes baculum quo plagam acceperunt. Stephanus quoque de consecratione distin. 5. nunquid; ait: Nūquid non omnia Chrysmata, idest, sacramenta, quæ cum chrysmatis vngitione præstantur, Sacerdotalis ministerij crucis figura, idest, signo, perficiuntur? Nunquid Baptismatis vnda sine cruce sanctificata, peccata relaxat; & vt cætera prætereamus, sine crucis signaculo, quis Sacerdotij gradus ascendit? Baptizandus quoque signo crucis signatur in fronte, & in pectore. Hæc supra sunt ex August. concio. 181. de tempore.

Sanctæ crucis multipliciter in veteri testamento fuit figurata: legitur enim Dominum præcepisse Moyli, vt erigeret serpentem æneum in palo, in deserto, pro signo; quem aspicientes sanabantur, qui fuerant percussi a serpentibus Num. 20. Quod ipse Christus exponens, ait: sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, &c. Io. 3. Rursus legitur Ezech. 9. Ezechiel audiuit Dominum dicentem ad virum vestitum lineis, habentem atramentarium scriptoris ad renes eius: transi per mediã ciuitatem, & signa Thau, in frontibus virorum dolentium & gementium: & post hæc dixit septem viris, transite per mediã ciuitatem, & percutite omnes super quem non videritis Thau, nemini parcat oculus vester. Vbi infidelibus, qui non sunt insigniti hoc signo Thau, idest, signo crucis: nam a dæmonibus sine misericordia percutiuntur. Item, Isai. 9. Erit principatus super humeros crucem portauit, in qua triumphauit. Hoc signo crucis se armat Ecclesia, in pectore, & in fronte: significans crucis mysterium esse corde credendum, & manifestè ore confitendū.

Per hoc enim signū confunditur cinitas diaboli, & triumphat Ecclesia. Est enim signum crucis tribus digitis exprimendum; quia sub inuocatione

Trinitatis imprimitur, de qua Isai. 40. dicitur: Qui appendit tribus digitis orbem terræ. Pollex tamen supereminet, quoniam totam fidem nostram ad Deum & trinum referimus. Et tunc debemus dicere illud Ps. 84. Fac mecum Domine signum in bonum, vt videat qui me oderunt, & confundantur: quoniam tu Domine adiuuisti me. Sacerdos tamen in Missa, quando signat se, facit omnibus digitis extensis, vt docet ibidem rubrica: & hoc, quia non ita deformat manum in illo sacrificio.

Extra Missam, scriptura canonica docet in fronte, & in alijs membris signaculum crucis, debere fieri, de consecr. dist. 4. postea signatur, & dist. 5. nunquid. Signum crucis traxit originem ex vet. testamento, cum Angelus deberet occidere primogenita Egypti; vt tactum est, & dicitur etiam quod Iacob benedicendo Efram & Manasse accommodauit brachia (in sinu Spiritus sancti) ad modum crucis.

Incipimus nos signare a parte superiori, quæ Patrem significat & descendimus ad inferiorem, quæ mundum designat, deinde a sinistra, quæ cælum significat. Nam Christus descendit de cælo in mundum: de mundo ad infernum: ab inferno autem ascendit in cælum vbi sedet ad dexteram Dei patris. Vel. Prius ad sinistram quoniam de miseria ad gloriam transire debemus. Vel. De virtutis ad virtutes, quæ per dexteram notantur. Incipimus a fronte; quia persona Patris significat caput & principium Trinitatis: deinde ad ventrem descendimus; quia filius a Patre procedit. Demum ad sinistram & dexteram, quia Spiritus sanctus a Patre & filio procedit. Prius autem a sinistra, fit, quæ significat Patrem, eo quod de filio dicitur, qui sedes ad dexteram patris. Et Marc. vlt. Sederat dextris Dei. Vel, Prius a sinistra vnde situatum est cor hominis, quod significat amorem & Spiritus sanctus est amor: principium enim amoris procedit a corde. Vel,

quia motus animalis (vt diximus in physicis) incipit a sinistro. Circa signum crucis quod fit super aliquam materiam nota quod positum est in triplici differentia. Aliud signum crucis sanctificat tantum, aliud significat tantum, & aliud sanctificat & significat simul.

Crux, quæ fit super aquam, sal, panem, vinum, & similem materiam, sanctificat tantum: nam omnis creatura, sanctificatur verbo & oratione. 1. Tim. 4. Crux autem, quæ fit super hostiam, & calicem, & omnes illæ, quæ fiunt post consecrationem, significant tantum, & non sanctificant. nam quæ sanctificationem potest accipere Christus ibi præses, a Sacerdote: nulla indiget benedictione. Crux autem, quæ sanctificat, & significat simul est illa, siue sunt omnes illæ, quæ fiunt a principio canonis vsque ad consecrationem inclusiuè: Sanctificant enim panem & vinum, & representant etiam illa, quæ acta sunt ante Christi crucifixionem: sicut & post consecrationem, representant omnes actiones, quæ factæ fuerunt post crucifixionem; vt infra in expositione canonis patebit.

De Psalmo, Iudica me Deus. Cap. 16.

FACTA reuerentia, quæ significat Christi exinanitionem, quæ inclinavit cælos & descendit, cum se formam serui accipiens exinanivit, & facto signo crucis, considerans quod sine dilectione nullum opus prodest homini, i deo incipit antiphonam illam, Introibo ad altare Dei; vt est videre infra in lib. 3. de Antiphonis: quæ Antiphonæ semper præcedere debent psalmos. & semper duplicatur, ad notandum quod in hoc opere sacrificandi semper perfectiores nos exhibere debemus, quam in cæteris rebus. Deinde premitur psalmum, ex institutione Cælestini Pa. q. 1. q. 1. ritè ad sacrificium conuenienti: Iudica me Deus & discerne causam meam: vt discretus, id est, separatus a gente

gente non sancta : & ab homine liberatus iniquo ad altare Dei dignus introeat. Petit enim liberari a tentatione, & illuminari a gratia : vt patet in ipso Psalmo. Petit etiam Deo vt det ei, quod offerat, scilicet filium suum, quem nisi ei daret, prout Abraham dedit, scilicet, arietem, non haberet quid offerret.

Recitare autem psalmos ante Missę sacrificium a veteribus nostris sumpsit exordium. Vt patet ex Diony. cap. 3. Ecclesiast. Hierarch.

Et quoniam cum in templo Salomonis dedicato Sacerdotes dicerent: Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius; nebula impleuit domum Domini, & obumbravit facies Sacerdotum, ita quod se inuicem videre non peterant: & ait Salomon: Dominus dixit, vt habitaret in nebula: dixit, id est, opere demonstrauit, quoniam in monte Sinai apparuit in nebula: ideo, quia illi Sacerdotes sic incepisse seruntur, fratres almi ordinis prædicatorum, incipiunt ab hoc versu: confitemini Domino quoniam bonus. Vide infra expositionem Psal. 135. in principio, nempe in Feria quinta ad Vesperas. Vel forrè, quia iustus dum vult Deum inuocare, debet ipsum primo laudare, & exaudietur. Ideo dicunt prædicti religiosi, confitemini Domino quoniam bonus. Sunt verba Iosaphat, qui de propria virtute diffidens ad Deum solum refugit: vt patet 2. Paralip. 20. Caesestinus primus instituit dici Iudæa: & etiam cantari horas canonicas cum antiphonis, anno Domini 426.

De Confessione Facienda. Cap. 17.

Hęc regula sanctę deuotionis (ait Cassiodor.) prius confiteri peccata, post inuocare Deum in auxilium: & tandem ea narrare; hanc regulam seruat Ecclesia in principio Missę. Ideo, Psalmo prædicto finito cum sua Anti-

phona, fit confessio manifesta de peccatis in generali, eo modo quo in dicta confessione recitantur. Et hoc facit, quia scriptum est, Prout verb. 18. Sapientis, in principio sermonis, accusator est sui: confisus etiam de illa prophetica consolatione: Dixi, confitebor Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei: de pæniti. dist. 1. dixi. Et etiam antique legis Sacerdotes, primum pro se, deinde pro populo offerre soliti erant vt patet ad Hebr. 7. & Leuit. 16. Signat autem confessio ante Missam quod Christus pro peccatis nostris mortuus est: iustus pro iniustus: vt nos offerret Deo Patri: & ipse Christus in persona peccatorum ait: Iogè a salute mea verba delictorum meorum, q. d. peccata populi mei, non permittunt me viuere: sed oportet vt pro peccatoribus moriar: & sic eos patri meo reconciliando offeram. Et ideo statim cum ad altare accedit, osculatur illud propter hoc.

Interim cantatur antiphona ad Introitum, que ab introitu Sacerdotis ad altare hoc nomen meruit obtinere. Simili ratione possumus respondere de offertorio, quia Sacerdos tunc offert oblata; vel, quia tunc accipit offerentium oblationes, ita de comunione & cetera. Damasus Papa instituit choro cantorum in Ecclesia, anno Domini 370.

Cum autem peruenerit ad illa verba, mea culpa, mea culpa, pater percutit pectus. In tonsione quidem pectoris tria sunt, ictus, sonus, & tactus: per quę significatur tria, quę sunt in vera pœnitentia necessaria, scilicet, cordis contritio, oris confessio, & operis satisfactio; quia in tribus peccauimus, vt ibidem dicimus, scilicet, corde, ore, & opere: & ita tribus digitis hoc facere debemus propter hæc tria peccata. Si autem percutiatur pectus quinque digitis, est contra peccata quinque sensuum.

Finita confessione, orat pro circumstantibus, indulgentiam peccatorum implorans. Significat autem hoc quod Christus

Christus de secreto Patris in mundum veniens; & de utero virginali procedens, multiplicantibus patribus suis suspiria, pro nobis passurus, Ierusalem introiuit, in montem se inclinauit, causalem suam contra hominem dolosum, & iniquum Deo committens, & patri confessionem fecit, dicens: Confiteor tibi pater cæli, & terræ, & cætera. Ipse quoque nobis indulgens proprio corpore peccata nostra portauit; cuius liuore sanati sumus. Pontianus Romanus instituit dici confessionem ante Missam. Item instituit Horas canonicas in Ecclesia; aiunt nonnulli, anno Domini 225. & Postea Damasus confirmauit.

Quod verò subdiaconus teneat librum Euangeliorum ante oculos Pontificis, siue aliquis a ius, hoc ideo fit, vt ille iugem memoriam Euangelicæ prædicationis habeat.

Cum Episcopus dixerit Indulgētiā & c. Subdiaconus capit manipulum, qui fuerat inclusus in libro Euangeliorum. & illum applicat sinistro brachio Episcopi, cum osculis manus, & manipuli, & strictè religat, vt dicit cæremoniale ibidem.

Hoc ideo fit, primo, ad notandum quod concessa temporalia per manum alienā, puta Subdiaconi, vel alterius, & non per propriam recipere, & administrare debet.

Secundò, ad designandum, quod non sufficit oris confessio, nisi & boni operis fructus per manipulum significatus, sequatur. Tertio, vt videns se inferioris ministerij ornamento ornari, animo humiliter.

Rursus ideo Pontifex post acceptam casulam, & non antea manipulum recipit; quia Christus cuius typum gerit, non prius manipulos operum (qui per manipulum ipsum designantur) obtulit, quam cælestem haberet conuersationem, quæ per casulam figuratur. Sacerdos verò e contrā, ante indutam casulam manipulum sumit, quo-

niam cælestem conuersationem ad ipsi se nequit: nisi prius sanctorum operum manipulos portet. ex Dur. libro 4. cap. 7.

De Iunctione manuum. Cap. 18.

Pontifex seu Sacerdos etiam sæpè in Missæ officio manus iungit, quæ manuum iunctiones, denotant deuotionem. Rursus, Sacerdotis manuum iunctio significat omnium bonorum a Deo in ipso vnitatem & coniunctionem & quia infinita bona infinitis, & indeterminatis modis possunt a Deo procedere: ideo manuum iunctionum sacerdotis numerus determinatus non est. Aduerte tamen, antequam vltra progrediamur, quod Pontifex ad altare perueniens, mitram deponit: quia non est vtendum mitra tempore afflictionis, & ieiunij: & Missa representat Christi Domini nostri passionem, & mortem. Vel. Propter humilitatem uel propter rationem allatam in capite de mitra.

Notandū autem hic est, quod quando Iudæi orabant, hoc faciebant a pertis brachijs vt patet de Myse: duæ manus significant duas naturas, scilicet, diuinam, & humanam: & quia in tempore legis scripta, ista duæ natura, scilicet, Deus, & Homo nondum erant vnite in uno supposito, ideo quando orabant, ita orabant a pertis brachijs ad modum crucis, vt Deus hanc vnitatem facere dignaretur. Nos autem oramus iunctis manibus, quia confitemur quod facta hæc vnio, nam Christus venit, qui est verus Deus, & Homo, & præcipuè fit hoc in oratione nostra participari. Si autem eratur aliquando brachijs a pertis, vt fit in Missa: hoc est propter aliam rationem, scilicet ad denotandam Christi mortem, qui passus est illam super lignum crucis: & Missa representat passionem, & mortem Christi: vt sæpè diximus.

De Inclinationibus Sacerdotis in Missa. Cap. 19.

Inclinationes enim Sacerdotis in officio Missæ denotant exinanitiones, quas Christus pro nobis fecit.

Hæ autem secundum morem quædam Ecclesiarum sub certo numero perstringuntur: quoniam regulariter octo vicibus profundè coram altari, & tredecim vicibus mediocriter super altare inclinatur.

Octo profundas inclinationes ante altare facit, ad referendas gratias ipsi Christo de octo principalibus, quæ egit ante sui immolationem, quam Sacerdos in officio altaris figurat. Primum fuit admirabilis incarnatio. Secundum fuit, discipulorum gratuita vocatio. Tertium dæmonis in tentationibus superatio. Quartum miraculorum operatio. Quintum infirmorum sanatio. Sextum mortuorum resuscitatio. Septimum. Omnium questionum & præpositorum per suam sapientiam determinatio. Octauum salutaris populorum instructio: & quæcumque ante sui immolationem egit, ad hæc octo secundum Bernard. reduci videntur. Tredecim verò inclinationes, mediocriter facit super altare: quia Christus tredecim fecit in ara crucis, sumendo aram crucis pro toto tempore suæ passionis, quod incæpit in hora captionis. Primum fuit Iudæ proditoris discreta redargutio, dicens: Iuda osculo filium hominis tradis? Secundum, ipsius captionis sui præbitio, dicens eis, quem queritis? & respondit, ego sum. Tertium, falsis testibus & regibus mâuetæ & humilis responsio. Quartum, sputorum & verborum sine murmuratione toleratio. Quintum, in his, quæ vidit & audiuit, nulla sibi vel alijs data perturbatio. Sextum, discipuli eum ter negantis culpæ condonatio. Alia verò septem enumerat Ambros. ab eo in ligno crucis facta dicens: Author pietatis

in cruce pendens officia diuidebat, persecutionem Apostolis; pacem discipulis; corpus Iudæis; Spiritum Patris; paranympthû Virgini; paradisum latroni; & infernum peccatori.

De Osculo altaris, oris & pectoris. Cap. 20.

Finita confessione & absolutione, ascendit ad altare manibus iunctis, dicendo, *Aufer a nobis*, &c. Petit amplius mundari, vt possit offerre. Deinde super altare inclinatur dicit: *Oramus te Domine per merita sanctorum*: per quod petit suffragium sanctorum, quasi ex se sit indignus accedere. Et dñ recitat hanc orationem osculatur altare. In hoc loco Altare significat Iudæos. Osculatur ergo, vt notetur pacificatio cum Iudæis: & ad designandû, quod Christus veniens ad nos sanctam sibi copulauit Ecclesiam: iuxta id cantic. 1. Osculetur me osculo oris sui. Deinde conuersus Episcopus osculatur Diaconos vt ostendat pacem illam in aduentu Christi venisse, quam prophetæ promiserant. Vnde Dauid Psal. 1. ait: Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec extollatur luna. Alius iterum propheta Iere. 23. Pax erit in nostra cum venerit. Et ideo Christo, vox intonuit Angelorum. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Osculum enim quandoque pacem significat. Iuxta quod dicit Apostolus. Rom. 10. Salutate vos inuicem in osculo sancto: Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Diaconus ergo totus inclinans osculatur pectus Episcopi, designans quod inspiratione diuina, prophetæ prædixerunt pacem futurâ. Nam & Ioannes supra pectus Christi recumbens Euangelij fluente de ipso sacro Dominici pectoris fonte potauit.

Deinde Episcopus, vel Sacerdos aperit librum Euangeliorû & osculatur: tamen cæremoniale dicit, quod osculatur apertum. Sicut autem Altare,

signifi-

significat populum Iudaicum, sic co-
dex populum Gentilem. Ideo ergo E-
piscopus vel Sacerdos osculatur Al-
tare & Euangelium: quia Christus v-
trique dedit pacem: quando lapis an-
gularis factus: fecit utraque vnum.

Postsumus etiam dicere quod Sacer-
dos, vel Episcopus aperit librum: ad
insinuandum illud, quod describitur,
in Apocal. 5. Quod nemo dignus inuē-
tus est aperire librum, qui incus erat
scriptus & foris, signatus septem sigil-
lis, nisi leo de tribu Iuda, clavis Da-
uid, qui librum aperuit, & septem eius
signacula soluit. Ipse autem Sacerdos
repræsentat Christum vt supra dixi-
mus. Per altare signatur Ecclesia, iux-
ta quod Dominus dixit in Exod. 20 si
Altare lapideum feceris mihi, non edi-
ficabis illud de sectis lapidibus. Quod
sectionem lapidum prohibet in altari;
diuisionem reprobatur infidelium, ne Ec-
clesia diuidatur per errores, & schis-
mata.

Librum aperit, cum ad altare per-
uenit: quoniam postquam Christus
primitiuam Apostolorum Ecclesiam
congregauit docens & prædicans, scri-
pturæ mysteria reuelauit, dicens: Vo-
bis datum nosse mysterium regni Dei:
cæteris autem in parabolis; Vnde post
resurrectionem aperuit illis sensum vt
intelligerēt scripturas. Rectius igitur
facit Episcopus cum ipsemet aperit li-
brum Euangeliorum: tamen, quia ex
hac rubrica elicitur, quod traditur il-
li apertus, ideo dicerem, hoc significa-
re quod Christus per ministros suos
patet fecit mysteria scripturarum.

*De Processione Romani Pontificis
a Secretario ad altare. Cap. 21.*

Cum autem stationalis solemnitas
celebratur, Romanus Pontifex
cum sex præfatis ordinibus a Secreta-
rio processionaliter ad altare ingredi-
tur, designans, quod Christus exiit a
patre, & venit in mundum. Hic autem

processionis ordo, generationis Chri-
sti seriem repræsentat, quam Mattheus
Euangelista describit: in qua sex inue-
niuntur ordines personarum, a quibus
Christus secundum carnem traxit ori-
ginem, & in mundum processit: vide-
licet Patriarchæ, & prophetae, Reges,
& principes, pastores, & Duces. Abra-
ham Patriarcha, Dauid propheta, Sa-
lomon Rex, Salmon Princeps, Iudas
pastor & Zorobabel Dux.

Duo Diaconi qui ducunt pontificem,
designant Abraham & Dauid, quibus
facta est incarnationis Christi promissio.
Nam illi promissum est; In semine
tuo benedicentur omnes gentes. Genes.
22. Illi pollicitemur, De fructu
ventris tui ponam super sedem meam
Psalm. 131. Propter quod Euangelista
signatè hos duos in generatione Chri-
sti præmisit, liber inquit, generationis
Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham.
Isti sunt duæ columnæ quas verus paci-
ficus in vestibulo templi posuit ante
ostium, quas ambit funiculus duode-
cim cubitorum, idest, quas fides duo-
decim Apostolorum complectitur, de
quorum medio Christus ostium ape-
ritur credentibus.

Quatuor autem ministri super Pon-
tificem, ferunt mappulam quatuor ba-
culis colligatam, propter quod ipsi mi-
nistri mappularij inuocantur. Map-
pula, quæ diuersis imaginibus est figu-
rata, sacram scripturam signat, quæ
multis mysterijs est insignita. Hæc
quatuor baculis super Pontificem por-
tat ut extensa, quia sacra scriptura qua-
tuor modis super Christum fertur ex-
posita, secundum historiam, secundum
allegoriam, secundum Tropologiam,
& secundum anagogiam.

Hic est fluuius paradisi, qui qua-
tuor in capita diuisus, progreditur. Hæc
est mensa propositionis, quæ quatuor
pedibus eleuata subsistit. Hæc autem
super Pontificem extensa portatur, vt
is venisse monstretur, quem lex scri-
pserat, & propheta. Nā ipsemet Chri-

flus incipiens a Moyse, & prophetis, interpretabatur in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant. Propter quod alibi dicit. Si crederetis Moyfi, crederetis & mihi, ille enim de me scripsit.

Et ideo præferuntur duo lamina cū incenso, quia lex, & prophetæ, cum psalmis, Christi prænuñciauerunt aduentum, Christo attestante, qui ait: Lu. 24. Necessè est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moyfi, & prophetis, & psalmis de me. In maioribus autem solemnitatibus, septem candelabra coram Pontifice deferuntur, per quod illud ostenditur, quod Ioannes in Apocalypsi describit. Cōuersus, inquit, vidi septem candelabra aurea, & in medio septem candelaborum aureorum similem filio hominis vestitū podere; vt ille per hoc aduenire monstraretur, super quem requieuit Spiritus gratiæ septiformis, secundum vaticinium Isaiæ 11. Egredietur inquit, Virga de radice Iesse, & Fles de radice eius ascendet, & requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ & intellectus, Spiritus consilij & fortitudinis, Spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum Spiritus timoris Domini.

In quibusdam basilicis, circa mediū chori manipulus stuppæ super columnam appenditur, cui Pontifex ignem apponit, vt in conspectu populi subito comburatur. Per hoc secundum aduentum commemorans, in quo Christus iudicabit viuos, & mortuos, & sæcūlū per ignem. Nam ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida. Ne quis ergo male securus existat, qui per ignem blanditur, per secūdum exteret. Quia qui iudicandus in primo venit, iudicaturus veniet in secundo. Vel potius, quia secundum Iacobum Apostolum cap. 4. Vita nostra vapor est ad modicum parens, Pontifex ignem apponit in stuppam, ne fortè, qui gloriosus incedit, in temporaliglōria delectetur. Nam omnis caro fænū, & omnis

gloria eius quasi flos feni. 1. Pet. 1.

Cum autem Pōtīfex appropinquet altari, primicerius scholæ Cantorum accedens, dextrum ipsius humerum, coram astantibus osculatur. Quia cū Christus nasceretur in mundo, Angelus ille cum quo facta est cælestis militiæ multitudo laudantium Deū, Natiuitatem eius pastoribus patefecit. De quo dicit propheta. Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, & car.

Tres Sacerdotes, qui Pontifici venient coram altari reuerenter occurrunt, & inclinantes os eius osculantur & pectus, tres illos magos signat, qui venerunt Ierosolymam, dicentes: Vbi est, qui natus est rex Iudæorum? & procidentes adorauerūt eum, & a pertis thesauris suis obtulerunt ei muncera, aurum, thus, & myrrham. Per geminum osculum, geminam in Christo naturam consistēt, diuinam, scilicet, & humanam: diuinam quasi latentē in pectore, humanam quasi patentem in ore, quas quoque per oblata muncera magi mythica figurarunt. Osculum enim est signū reuerentiæ: iuxta quod Hester cap. 5. summitatem virgē legitur osculari. Hæc ex Innoc. 3.

De Incenso benedicendo & in ignem mittendo. Cap. 22.

Thurificatio fit primum ad reuerentiam loci, & diuini officij: vt si fuerit in loco malus odor fumo incensæ depellatur. & qui adsunt laus odoribus mulceantur. Deinde ad representandum gratiæ effectum: quia sicut bono odore Christus plenus fuit. Ecce odor filij mei. Genes. 37. ita a Christo deriuatur ad fideles officio ministrorū & ideo vndique altari thurificatur, per quod Christus significatur thurificatur omnes per ordinem. ex D. Thoma 3. p. qu. 83. artic. 5. quare & nos dicamus, quod recitatis illis omnibus orationibus & osculato altari, Sacerdos benedicit & imponit incensum in thuribulum.

ribulum: deinde incensat altare. Hoc ideo fit ad representandum, quod legalis Sacerdos ferens sanguinem, & carbonem cum Thymiamate, in thuribulo orans ponebat, donec fumus obumbraret eum. Per hoc etiam illud insinuat, quod Angelus venit, & ante altare stetit, habens thuribulum aureum in manu sua: quod impleuit de igne altaris; & data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum.

Sanctus Angelus, est Christus: thuribulum aureum, corpus immaculatum: Altare, Ecclesia: Ignis, charitas: incensum, oratio: iuxta id. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Venit ergo Angelus, idest, Christus, qui stetit ante altare, idest, in conspectu Ecclesie, habens thuribulum aureum, idest, corpus immaculatum, plenum igne, idest, charitate, & data sunt ei, scilicet, a fidelibus, incensa multa, idest, orationes: vt daret, idest, representaret eas Patri de orationibus sanctorum. Item, Aug. homil. 6. in Apoc. 1. y. Thuribulum aureum, corpus Christi sanctum, interpretatur. Ipse enim Dominus factus est thuribulum, ex quo Deus odorem suauitatis accepit, & propitiatus factus est mundo, quia obtulit seipsum in odorem suauitatis.

Nota, quia non dicit orationes: Christus enim non omnes orationes exaudiuit: sed dicit, de orationibus, de illis videlicet, quae pertinent ad salutem. Vnde cum Paulus ter Dominum rogasset vt ab eo stimulum carnis auferret: respondit ei Dominus: sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur.

Episcopus ergo vel Sacerdos Thus in thuribulo apponit: quia Christus orationes in spirat in animo, vt per ipsum offerat incensum in odore suauitatis, ipse praeuenit in benedictione dulcedinis, vt eius donum sit nostrum meritum, quia non accipit nisi quod tribuit. Sine me nihil potestis facere,

inquit ipse. Io. 15. quia palmes non potest ferre fructum, nisi manserit in vite. Sacerdos ante incensum, thuribulum representat Episcopo, quia lex illud pretiosum thymiamate confecit, quod in odorem suauitatis offertur altissimo; de quo Dominus subdit in Exodo cap. 30. Talem compositionem, non facietis in versus vestros, quia sanctum est Domino. Homo quicumque simile fecerit, vt odore illum perfruat, peribit de populis suis. Fuerunt, qui dicerent, quod si thuribulum descendat ab altari, tunc aliud ibi thur sine benedictione ponendum est, & hominibus offerendum, tamquam illud spectat ad latrariam, istud ad duliam. Melius tamen secundum Spiritum, quam secundum litteram intelligitur. Nam littera occidit, Spiritus autem viuificat. 2. Cor. 3.

Per cōcremationem verò thuris significatur, quod Sacerdos orationem feruentem & deuotam debet habere. Thus enim habet virtutem ascendendi ex sumi leuitate; consolidandi, sui qualitate; constringendi, ex glutinitate; confortandi, ex aromaticitate: sic dum oratio ascendit in Dei memoriā, animam consolidat quantum ad culpam praeteritam, impetrandum medelā; & constringit, quo ad committendum licentiam; confortat, quo ad praesentem impetrandum tutelam.

Nauicula vero, in qua incensum reponitur, designat, quod per orationem, quam incensum significat, de huius mundi mari magno & spaciofo, ad caelestem patriam satagamus nauigare. Vnde in Prouer. 31. dicitur. Facta est quasi nauis infitoris, portans de longe panem suum.

Benedicitur incensum, ne quid immundum Deo praesentetur: per benedictionem enim sanctificatur: vt supra diximus de Sacramentalibus. Materies, quae adhibetur, vel solum & purum thus esse debet boni odoris: vel si aliqua addantur aduertatur, vt qua-

titas thuris longè superet: ita dicitur in caeremoniali Episcoporum lib. 1. c. 23. Ratio autem potest esse, quia thus significat orationem, vt patet ex Psal. 110. Dirigatur oratio mea sicut incensum, & cetera. quod non dicit de alia materia. Hæretici thurificationes in saceris irrident. Primum ex cap. 1. Isa. Incensum est abominatio mihi. Deinde ex quodam Arnobio libro 7. aduersus gentes, vbi docet vanam esse thurificationem. Sed nec purè Deus apud Isaiam thuris incensum aspernatur, ac respuit, sed quando ab impijs indignè incensum offertur. Arnobius verò suffitum, & thuris incensum in honorem Deorum improbat, non autem in honorem Dei viui, cui thus & cetera, quæ a religiosis offeruntur, gratia & accepta sunt.

De Thurificatione Altaris & Episcopi. Cap. 23.

Post benedictionem incensi, hæc omnia facit vt docet caerimoniale, scilicet, thurificat prius crucem, deinde reliquias, postmodum Altare, demum ipse thurificatur Episcopus, siue Sacerdos.

Episcopus siue Sacerdos accipit de manu Diaconi thuribulum, & incensat Altare, quia Christus factus ex femine Dauid secundum carnem suis orationibus fouet Ecclesiam; secundum quod orat in Euangelio; Pater sancte ego pro eis rogo & non pro eis tantum, sed etiam pro illis, qui credituri sunt per verbum eorum. Thurificatur tamen primo crux, quia ipsa magis quam Altare Christum repræsentat.

Præter mysticam rationem, ob hoc etiam incensatur Altare; quatenus ab eo omnis dæmonis nequitia propellatur. Fumus enim incensi valere creditur ad dæmones effugandos. Vnde cum Tebias interrogasset Angelum quod remedium haberent ea, quæ de piscibus esset seruati. Respondit, cordis eius

particulam si super carbones ponas; fumus eius omne genus dæmoniorum extricat.

Quod autem Diaconus postea thuribulum accipit, vt incenset Episcopum vel Sacerdotem, moraliter instruit, quod si dignè volumus incensum orationis offerre; thuribulum incarnationis tenere debemus: nam sine fide mediatoris hominis Deo placere non possunt: sed iuxta verbum promissionis ipsius, si quis petierint in oratione credentes accipient.

Per thuribulum enim verbum incarnatum accipitur. Nam sicut in thuribulo pars superior, & inferior tribus catenulis vniuntur: ita in Christo tres sunt vniones, quibus diuinitas & humanitas vniuntur: vno carnis ad animam: vno diuinitatis ad carnem: vno diuinitatis ad animam

Huiusmodi thurificatio a veteri lege sumpsit exordium: nam de hoc thuribulo Moyses, inquit, specialiter ad Aaron: num. 16. Tolle thuribulum & hausto igne de Altari mitte incensum desuper.

Quod autem thurificato Altari, Episcopus vel Sacerdos thurificatur, hoc ideo fit, ad significandum, quod sicut Christus est Altare & hostia: sic est Pontifex & Sacerdos, cuius est orationis sacrificium offerendum. Vnde ad magis repræsentandum imponitur ei mitra, antequam thurificetur.

Ter Episcopus vel Sacerdos thurificatur propter personam, quam repræsentat. Sothet Papa statuit ne moniales incensum circa Altaria ferant 23. dist. sacratas.

De Introitu Missæ. Cap. 24.

Thurificatio Episcopo vel Sacerdote; Episcopus cum ministris (si est Episcopus) vadit ad sedem, vbi stans, deposita mitra, & salto signo crucis a fratre ad pectus legit Introitum ex libro quæ sustinet capellanus. Deinde dicit: cum suis ministris.

ministris Kyrie eleyson, nonies repetendo. Quo dicto accepta mitra, & cas. qua sequuntur. Hæc habentur in caeremoniali Episcoporum de Missa solemnii.

Si est Sacerdos, ad altare dicit Introitum, una cum ministris, Diacono a dextris celebrantis, subdiacono a dextris Diaconi stantibus vt dicit Ritus 4. Missalis reformati sub num. 4. prosequitur inquit, Introitus & Kyrie.

Hic sunt multa consideranda, scilicet, quod Sacerdos signat se signo crucis: de Introitu missæ, & de Kyrie eleyson. Et de diuersa statione Episcopi, & Sacerdos. Et de sessione.

Quantum ad primum de signo crucis, dicendum est, quod sicut in principio omnium horarū signamus totū corpus signo crucis, ad effugandam diaboli versutiam, quanto magis in principio tanti Sacrificij? Hic enim, est principium Missæ, vt supra diximus.

Quantum autem spectat ad Introitum, dicendum quod hoc in loco incipit prima pars Missæ, scilicet, in Introitu. Vbi nota quod in hoc Sacramento totum mysterium salutis nostræ comprehenditur: & ideo præ cæteris Sacramentis cum maiori solemnitate agitur: & propter hoc ante celebrationē huius mysterij præmittitur præparatio ad orationem. Populus autem disponitur ad orationem per tria, scilicet, per deuotionem, per humiliationem, & per rectam intentionem.

Primo disponitur ad orationem per deuotionem: & ideo præmittitur Introitus cum Versu. Secundo; disponitur per humiliationem, scilicet, cum dicitur, Kyrie eleyson. Tertio, disponitur per rectam intentionem, cum dicitur, Gloria in excelsis. De his duobus suo loco dicemus.

Dicitur Introitus in principio Missæ, quia tunc, primo Sacerdos ministraturus ad altare debet intrare. Incurus rei signum Sacerdos antequam ad Missarum solemnia procedat, dicit, Introibo ad altare Dei. Sumitur

autem Introitus, & versus de sacra scriptura, & præcipue de aliquo Psalmo, quia in hoc libro est consummatio totius Sacrae scripturae.

Secundo notandum, quod Introitus, ab antiquis dicebatur antiphona, quod est verbum Græcum, & est idem quod reciprocus sonus, & componitur ab anti Græcè, quod est circa, & phonus quod est sonus, quia est sonus circuiens geminatus ad versus psalmi, & gloria patri, quod post illum cantatur, & fuit in antiquis Ecclesijs aliquando conuictum, quod totus psalmus per singulos versus cantabatur: & ad quemlibet versum ille sonus geminabatur, vel cantabatur eo modo quod dicitur inuitatorium in die Epiphaniæ in tertio nocturno. Venite, & cetera. Tamē illum modum canendi Introitum propter prolixitatem dimiserunt: sed semel recipitur. Quod Introitus dicebatur ab antiquis, antiphona, patet in Dominica palmarum vbi Missale sic habet *Completa Tertia, & facta asperstone, & c. paucisque interiectis, sequitur. a choro cantatur antiphona: Mat. 21. Hosanna filio David, Benedictus, & c. & nos ibidem probamus illam esse Missam, sed imperfectā assignando simul rationem, vt ibi est videre. Missale etenim retinet quoddam antiquitates veluti demonstrationem in expositione Missalis, præcipue in cap. de vigilia Epiphaniæ: & in cap. de Missa in parasceue. Quod quidem facit non sine magno mysterio, & sancta & matura consideratione.*

Dicitur etiam Introitus, eo quod dū ille canitur, Sacerdos ministraturus ad altare intrat: seu, quia per illam antiphonam, ad officium intratur. Cælestinus Papa statuit, vt psalmi David ad Introitum Missæ ante sacrificium cum antiphona canerentur: quod antea non fiebat, sed Epistola Pauli tantum & Euangelium legebantur, & postea Missa celebrabatur.

Introitum, alij dicuntur regulares;

&c.

& alij irregulares: regulares sunt illi, qui de psalmis sumpti sunt. Irregulares verò, qui secundum varietates solemnitatum instituti sunt: vt est iste: Puer natus est nobis; & Viri Galilæi. Et; Spiritus Domini repleuit. Et: Ne timeas Zacharia. Et. Nunc scio vere. Et ille; gaudeamus omnes in Domino. Et alij huiusmodi. Quapropter circa hoc, notatione dignum est; quod quando Introitus, de psalmo sumitur. Si primus versus psalmi, est Introitus: aliquis de sequentibus versibus eiusdem psalmi erit versus illius Introitus: sicut patet in Introitu primæ Dominicæ Aduentus: & in Introitu ferix tertix, Dominicæ quartæ Quadragesimæ: vbi dicitur: Exaudi Deus orationem meam. Versus. Contristatus, sum. Si verò nõ sit primus versus psalmi, sed aliquis alius de sequentibus sit Introitus: tunc primus versus psalmi, erit versus ipsius Introitus. Vt est videre Introitus ipsos.

Versus est duplex aliquando; & aliquando est simplex & vnus; & quandoque dimidius. Duplex vt in Introitu defunctorum: Te decet hymnus: & exaudi orationem meam: quia pro defunctis oramus, propter stolam corporis & animæ, quas rogamus eis dari. Dicitur etiam secundus versus, quia dicitur in loco, Gloria Patri, & cetera, qui in officio defunctorum tacetur, pro eo quod mortui Trinitatem vltius laudare nequeunt. Ad cuius laudem pertinet iste versus. Vel, quia de re mæstæ agitur, vbi est cythara importuna. Sæpius verò dicitur vnus: quia ad vnum tantum, scilicet, ad Deum vertere nos debemus. Quando verò ponitur dimidius, est, quia homo suam debet imperfectionem in operibus confiteri: vt, quia forte introitus ille tractabit de iustitia, vel de misericordia Dei: quia qui Dei iustitiam, vel misericordiam impetrat, debet imperfectionem suam in operibus confiteri: nam psalmus tantum opus significat, vt dicitur in-

fra, & post psalmum sequitur versus psalmisticus, qui versionem ad operationem notat. Dicitur etiam versus, quia per eum reuertimur ad Introitum, significans opera & vaticinia.

Consequenter ex institutione Damasi Papæ dicitur, Gloria Patri; quod significat laudem, quia post operationem, (vt notat psalmus) danda est gloria Deo Patri, & filio, & Spiritui uiscto.

Interpositio autem gloriæ, (idest, huius versus, Gloria Patri & filio,) inter primam cantationem Introitus, & ipsius repetitionem, designat captationem beneuolentiæ. Nam Introitus, significat suspiria, & desideria Patrum, de Christi incarnatione. Ideo, vt quod expectabant facilius obtinerent, ad totam Trinitatem cordis & vocis glorificatione clamabant, dicentes: ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis.

Deinde antiphona, siue Introitus repetitur, vt desiderium antiquorum patrum, seu iterato, & multiplicatio suspiriorum, & de clamoris ipsorum euidentibus exprimitur. Vnde Isa. 28. Manda, remanda, expecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi: si moram fecerit expecta eum, quia veniens veniet & non tardabit. Vnde etiam notat magnum affectum suspiriorum Patrum, primus Introitus, quia re, graui, idest la, mi re graui, incipit, quasi ex profundo lacu suspirarent Patres.

Item, quod bis, Introitus cantatur secundum Bonau. & in medio sancta Trinitas per gloria Patri collaudatur: signat quod Christus de virgine natus introiuit in hunc mundum, & fidem Trinitatis nobis insinuans iterum ascendendo in cælum introiuit: quem multi sanctorum imitati sunt: qui licet hunc mundum per Natiuitatem carnis introierunt, & carnaliter de parentibus nati sunt: tamen per fidem, scilicet, Trinitatis in baptismo vel effusione sanguinis pro Christo sunt renati: & sanctis angelicis choris associati: vnde

vnde nouies dicitur Kyrie, &c.

At dicet aliquis quare Missa nō incipit a præcibus, sicut alix horæ canonicæ puta, per. Domine labia mea aperies: vel, per Deus in adiutorium: vel per, Conuertere nos Deus? Dicendum quod ideo fit per Introitum hoc modo, quia subito torus chorus prorumpit in clamorem ad desiderium aduentus Domini: nam ardor suspirantium compulit ad clamorem potius, quam ad orationem: ideo rectius per clamorem ab omnibus.

Sed tunc iterum dicit, quis; quod non omnis Introitus anni, in verbis Patrum desiderium representat, sed solum illi Introitus, qui sunt de Aduentu: sicut sunt, Ad te leuaui. Populus Sion, & alij significant desiderium patrum. In alijs autem Missis tam de tempore quam de festis sanctorum, nullū significatur desiderium ad Christi aduentum. Ad hoc est dicendum secundum Alber. de offic. Missæ cap. 1. quod Christus a patribus non expectabatur ut homo priuatus, sed potius ut Christus omnibus promissus, qui in seipso gratias infinitas afferret, & omnium cætu sanctorum vallatus, veniret, ut rex, in cuius curia omnes sancti facerentur curiæ regali frequentiam, sicut in Epistola sua Iudas dicit septimum ab Adam Enoch prophetasse, sic dicentem. Ecce venit Dominus in Sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes impios, & arguere omnes de operibus impietatis eorum. Et Isai. 3. Dominus ad iudicium venit cum senatoribus populi sui. Daniel. 7. Millia millium ministrabant ei, & de. ies. cetera millia assistebant ei. Propter hoc dicitur, Dominus Sabaoth, id est, exercituum, & hoc modo suspirarunt patres ad ipsum; ut in omni veniret decore regio, & decore frequentiæ curiæ regali; & quando sic venit suspiramus ut veniat, & gaudeamus eū in bonis, & gratijs, quæ per totum annum celebrantur venisse: sic in eo au-

thoritas resultat Apostolorum; & cantamus. Nimis honorati sunt amici tui Deus: Sic coram eo extollimus victorias martyrum, & cantamus: In virtute tua lætabitur iustus. Sic in eo resultat sanctitas confessorum, & cantamus: Sacerdotes tui induant iustitiam, & sancti tui exultent. Sic etiam coram eo exultat chorus virginum, & cantamus, Adducentur regi virgines. Sic ad salutem electorum ministrat chorus Angelorum, & cantamus: Benedicite Domino omnes Angeli. Sic in eo requiem recipiunt animæ post virtutis & meritorum laborem; & cantamus, Requiem æternam. Sic enim venit Rex in decore suo, Isai. 33. In decore suo videbunt regem. Sic Ecclesia, astitit ei omni decore varietatis sanctorum adornata, & circumdata varietate. Et ita omnis de toto anno introitus clamorem patrum denotat ad Christi aduentum. Illud scito quod in dextro cornu altaris Iudæi, in sinistro autem gentiles designati, quia ultimo vocati. Vnde & Missa in dextro cornu inchoatur: quia ex stirpe Iudæorum Christus humanitatem assumpsit. Beata enim Virgo Maria de regia stirpe David originem duxit: quæ de Spiritu sancto Lominus. Nostrium Iesum concessit.

De Kyrie eleyson. Cap. 25.

Secundo præparatur, siue disponitur populus ad orationem per humilitationem: & ideo mox profequitur Kyrie eleyson. Ratio huius est, quia per misericordiam petentes, misericordiam profitentur dicentes: Kyrie eleyson, quod interpretatur Domine miserere: quo insinuat postulatione diuinæ misericordiæ de desiderij adimplerione, ac si diceret illud Isai. 33. Domine miserere nostri, te enim expectauimus.

Quod autem dicatur in Missa, antiquissimum est: audi Concil. Vafense circa

circa annum Domini 450. celebratū, can. 1. & quia in Sede Apostolica quā etiam totius orientis, atque Italiae prouincias, dulcis & nimirum salubris cōsuetudo intromissa est, ut Kyrie eleison frequentius cum grandi affectu ac compunctione dicatur; placuit etiam nobis ut in omnibus Ecclesijs nostris ista consuetudo sancta ad Missas Deo propitiāte intromittatur. Et quoniam venit tempus miserendi eius, sicut fuerat prophetatum, ideo post Introitum rectē chorus laudat & inuocat Trinitatem, triplicādo Kyrie eleison: quod ideo dicitur: post Introitum, quia ante omnem orationem Sacerdotum necesse est misericordiam Dei implorare: quod significat Kyrie eleison, ut supra diximus. Sic autem Trinitatem ait Bonau. per Kyrie, & Christe eleison inuocamus, & Gloria in Excelsis subiungimus, ut ostendamus eundem Deum colere in terris quem angeli venerantur in caelis.

Dicitur autem nouies, propter tres rationes. Prima est propter nouem ordines Angelorum, quibus petimus associari, & eorum beneficijs adiuuari. Secunda, propter quatuor Trinitatis, secundum quod quilibet persona in se cōsideratur, & in ordine ad alias duas: vel ad significātum, quod omnes personae sunt in se inueniunt. Tertia causa, contra nouem genera peccatorum. Est enim peccatum originale, ueniale, & mortale. Item, peccatum cogitationis, locutionis, & perpetrations. Item, peccatum fragilitatis, simplicitatis, & malignitatis. Fragilitatis per impotentiā: simplicitatis per ignorantiam: malignitatis, per inuidiam. Hoc est, peccatum in Patrem: peccatum in filiū, peccatum in Spiritum sanctum.

Adhuc ideo dicitur ter ad Patrem, Kyrie eleison: ter ad filium, Christe eleison: & ter ad Spiritum sanctum, Kyrie eleison: sed ad Patrem & Spiritum sanctum sub eodem tantum uocabulo, quia Pater & Spiritus sanctus

sunt eiusdem tantum naturae, ad filium uerō sub alio: quia filius, & si sit eiusdem naturae cum illis, est tamen & alterius, ut geminae gigas substantiae. Propterea ideo dicitur ter quantum ad Patrem; ter quantum ad filium: ter quantum ad Spiritum sanctum, ut notetur Pater in filio, & filius in Patre, & Spiritus sanctus in utroque.

Insuper, Kyrie eleison, ter triplicatum, significat preces patrum ueteris testamenti multiplicatas. Est autem magna illorum uerborum efficacia. Legitur enim quod dum B. Basilius, Kyrie eleison clamasset, porrigit Trinitatis Ecclesiae sunt aperta. Rursus cum B. Gemianus Kyrie eleison, clamaret, quinque Reges conuersi dicuntur in fugam. In quibusdam Ecclesijs statim post uinum Kyrie eleison, subiungunt uinas, quod Latine, nobis, significat. Et est sensus Kyrie eleison uinas, id est, potentia diuina miserere nobis. Beatus Gregorius instituit nouies cātari in Missa publicē a clero tantum, quod prius apud Graecos simul a clero & populo cantabatur, ut etiam est uideri & audire licet in Ecclesijs Graecorum, quae apud nos sunt. Hoc autē nos dicimus in paraseue in adoratione, crucis. Siluester aut Papa, de Graecis illud assumpsit.

Sed dubitaret quis, quare in Graeco & non in latino clamatur, Domine miserere? Dicendum quod quatuor a patribus assignantur rationes. Prima est, quia summa sapientia mundi in Graeco floruit, sicut dicitur 1. Cor. 1. Iudaei signa petunt; & Graeci sapiētiam querunt; ut ergo ostendatur, quod ista inuocatio summa sapiētia est, & ex summa sapientia procedit, in Graeco clamatur. Sicut enim Iudaeus per scripturam Deum cognouit; ita Gentilis sapiētiam rationem Deum cognouit, & ideo clamare ad Deum deuit. Et hoc est quod dicitur Rom. 1. Non in erubescio Euangelium; uirtus enim Dei

Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primum & Græco. Quia Iudæus primum virtutem Dei in Euāgelio cognouit per scripturam, Græcus autem virtutem eandem per sapientiam acquisitam ductu rationis in Euāgelio cognouit: quoniam inter omnes Gentiles Græcus tali sapientia sapiens fuit.

Secundam causam assignant Patres, obseruationes legum, quæ apud Græcos primo fuerunt, sicut ostendunt leges duodecim tabularum, & pandectarum scientia, quæ vsque hodie perseverant a Græcis in nos obseruatæ: & hac iustitia etiam iustitiam legis Christi cognouerunt & acceperunt primi inter Gentiles.

Tertia ratio est, quia ad literam, Græcus primo hanc ab Apostolis accepit fidei inuocationem: sicut patet in Epistolis Pauli, quæ excepta prima & vltima omnes Græcis scriptæ sunt. Similiter etiam omnia Euāgelia, excepto Euāgelij Matthæi, & similiter Actus Apostolorum, & Apocalypsis. Septem enim primæ Ecclesiæ, quæ significant Ecclesiæ vniuersitatem, fundatæ sunt in Asiæ parte, quæ Græcia vocatur.

Quarta & vltima causa est, quia ad nos Latinos a Græcis deriuata est fides quia Petrus & Paulus a Græcis ad Latinos venerunt: & ita ipsi fuerunt nobis fons & origo salutis. Vt ergo exhibeamus reuerentiam sapientiæ, & vt honorẽ demus cultui iustitiæ a Græcis exortis, vt cognoscamus quod Græci salutem hanc primum a Paulo, & Barnabæ. Act. 13. susceperunt, vt memores simus quoniam ista gratia a Græcis ad nos est deriuata, in eisdem Syllabis & vocibus, quibus primo a populo inuocata est misericordia, conseruamus adhuc verba clamoris illius, hæc enim reuerentia patribus debetur, quod traditiones eorum sicut ipsi quondam instituerunt obseruentur. I. Cor. 11. Iau-do vos fratres, quia per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, præ-

cepta mea tenetis. In huius rei signum adhuc in quibusdam Ecclesijs in diebus solemnibus leguntur prophetiæ in Græco, & Euāgelia, in quibusdam festis. Huius etiam signum est, quod solemnia concilia, scilicet, Constantinop. Nicen. Antioch. Ephes. celebrata sunt in Græcia, in quibus, ea quæ sunt de Missa maxime primitiua sunt instituta, quamuis a Beato Gregorio refecatis quibusdam superfluis postea sunt ordinata, & ad hunc, quem modo tenet Ecclesia modum sunt reducta.

De diuersa statione Episcopi & Sacerdotis ad altare. Cap. 26.

Thūrificato altare Sacerdos transfert se ad dexteram Altaris partem, & recitat Introitum vt diximus, imitaturque Christum ingredientem in mundum, qui prius ad Iudæos, quam ad Gentiles venit. Nam Iudæi propter legem in dextera parte fuerunt, Gentiles verò quasi in sinistra: quia Idololatriæ colebāt. Et quia Sacerdos (vt diximus) sic paratus representat Christum, & ipse venit prius ad Iudæos, de quibus voluit nasci: ideo propter hoc, dicitur Introitus vsque ad Euāgelium, in illa parte; sed quia Iudæi noluerunt obedire Euāgelio, translatus est ad sinistram partem, id est, ad Gentiles: quia tamẽ in sine Iudæi credituri sunt, ideo iterum in fine Missæ fertur liber ad dexteram partem.

Circa verò stationem & sessionem, sciendum est, quod sessio est victoris sessio ergo Sacerdotis vel Episcopi: tertiõ victoriam, Christi significat: tertium sedet. Prima sessio significat victoriam Christi contra diabolum, quia vicit illum post ieiunium: nam reliquit eum tentator, & accesserunt Angeli & ministrabant ei. Secundo cum sedet, significat illos tres dies, quibus Dominus sedit Ierosolymis in templo in medio deorum, audiens & interrogans illos. Tertia sessio significat sessionem

post ascensionem ad dexteram patris.

Sedens aut. n̄ stat conuersus ad populum, vt ostendat potestatem sibi a Deo esse datam, quod possit speculari & super intendere, qui stant in Ecclesia humiliter, qui superbe: anime enim ei commissa sunt: & de illis est rationē redditurus Deo. Sessio verò ministrorum significat sessionem ipsorum, quibus dicitur sedebitis vos super sedes iudicantes duodecim tribus Israel, scilicet, illorum, qui iam in cælestibus regnant.

Qui verò in choro laborant significant illos, qui adhuc in mundo peregrinantur, vnde lectores & cantores ad officium surgent, s. negotium Dei agunt: quibus dicitur negotiamini, dum venio. Luc. 19.

Episcopi autem & superiores celebrantes, non ante Altare, sed remoti ab illo ad dextrum eius latus vsque, post dictum essetorū manent. Quod ideo fit primo ad representandum, quod lex latere Christi qui per Altare designatur, initium nostrę redemptionis fuit.

Secundò, fit hoc non solum ad maiorem solemnitatem, vt per hoc a minoribus Sacerdotibus discernatur: verum etiam fit hoc, quia ipsi in Missa representant non solum Christi dignitatem & excellentiam, aut eius oblationem, verum etiam humilitatem & obedientiam in ipsa sui oblatione, & consecratione. Si quidem Christus quantum ad sui dignitatem est Patri æqualis, & sedet a dextris Dei Patris: prout legitur in Symbolo: quod representat prælatus stans ante oblationem ad dexterum latus Altaris. In sui verò oblatione Christus pro nobis factus est hostia: & ideo: prælatus eius vices gerens ex tunc ipsi Altari, quod aram Crucis insinuat, debet totaliter inhaerere.

Tertiò, quoniam prælatorum actus esse debet subditis ad doctrinam: ideo vsque tunc manet ab Altari separatus:

& ex tunc ad manus lauandum, purificandum, & sacrificandum ad Altare accedit, vt ostendat quæcumque in Missa procedunt solemnitates & laudes esse. de consec. dist. 2. panis est. Sed tunc deinde ad essentialia peragenda accedit.

Quartò in hoc representat, quod legalis Pōrifex intrans in sancta sanctorum carbones ferebat, & sanguinem: quæ omnia significabant Christum offerendum postmodum in cruce.

Quintò ad representandum, quod ait propheta: Dixit Dominus Domino meo: sede a dextris meis, Donec ponā inimicos tuos: scabellum pedum tuorum. Sacerdos quidem Christum representans sedet a dextris Altaris Deū patrem in hoc loco signans, donec ad consecradum hostiam accedat, per quam fracta sunt tartara: & inimici demones deuicti, & quasi scabellum pedum positi.

Notandum autem hic sunt duo, scilicet: quod Sacerdos faciendo Missam quare stat erectus: & quare ministri sunt stantes retro. Quantum ad primum, Sacerdos stat erectus faciendo Missam, primo, quia se habet vt mediator inter Deum & populum. Deus in altis habitat: populus verò est prostratus.

Sacerdos verò quasi medius est. Secundò, quia significat quod Christus, quem representat, venit suas regere, inuincibili doctrina. Respicit autem versus Orientem, quia Christus non suam, sed Patris quesituit voluntatem: nec respicit retrorsum: tum quia Christus semper Patris faciē intueitur, iuxta id. scio vnde venio, & quo yado.

Quantum verò ad secundum, Diaconus, & Subdiaconus retro illum ad Altare stantes, qui tamen in veniendo præcesserunt: significant magistros, qui in veteri testamento fuerunt, post Domini Natiuitatem digne coronantur: & ad quamcunque Altaris partem ille transierit ipsum retro stātes sequuntur:

ur: vt ostendat impletum esse quod Dominus admonuit dicens: Qui mihi ministrat, me sequatur: & vbi ego sū illic, & minister meus erit. Intendētes semper atque sollicitē in illum, ad notandum quod fideles quamuis adhuc in hac vita positi, tamen aternitati Christi semper intendunt.

Notandum secūdo, quod celebrās, dum celebrat, puluinar molle Missali supponit, ad notandum, quod molle cor, & deuotum habere debet, vt facilius diuinam recipiat impressionem; & quod supponi debet iugo Domini, & cælestium præceptorum. Iuxta id Sap. Suscipiat verba mea cor tuum, & car. vt in eo Spiritus Domini requiescat.

Tertio notandum, quod cum Sacerdos celebrat non solemniter, tunc sufficit vnus minister, qui seruiat. Anacletus Papa de consec. diuin. 1. Episcopus statuit, quod Episcopus Deo sacrificans secum testes habeat Diaconos, qui oculi eius dicuntur, & Subdiaconos reliquosque ministros, &c. custodiētes eum a maleuolis hominibus, & consensum præstantes sacrificio. Et secundum lucium Papam de consec. diuin. 1. iubemus. Eum non deserant, quia propter maleuolos oportet illum habere bonū testimonium ab his, qui foris sunt.

De Gloria in Excelsis. Cap. 27.

Finito a choro cantu, Kyrie eleyson. surgit Episcopus adiuantibus eum ministris assistentibus, cantat alta voce, Gloria in Excelsis Deo: ita habetur ex c. remoniali ibidē. Si est Sacerdos ad altare intonat in medio altaris.

Quod fergat Episcopus a sede adiuantibus eum ministris, innuit id, quod etiam in veteri testamento arcam Domini ferre solebant, antequam eleuaretur, canebant Sacerdotes, Exurge Domine adiuua nos, &c. Hymnus iste in Missa non est nouus: nā Thelepho-

rus Papa & martyr, qui vixit anno Domini 134. in Epistola prima ita ait: Noctē sancta Natiuitatis Domini saluatoris Missas celebrent, & hymnum angelicum in eis solemniter decantent, quoniam & eadem noctē ab Angelis pastoribus nūciatus est. Et sanctus Damascus Papa in vita sancti Thelesphori ait: Thelephorus natione Græcus, hic fecit vt ante sacrificium hymnus diceretur Angelicus, hoc est, Gloria in Excelsis Deo. Hic autem vixit anno Domini 372.

Hoc in loco, vt supra diximus, præparatur & disponitur populus ad orationem per certam intentionem, quæ propter intentio ad cælestem gloriam est dirigenda, quæ omnem humanam excedit rationem: & hoc fit per Gloria in Excelsis: vnde post Introitum & Kyrie eleyson, sequitur iste hymnus Angelicus, in commemorationem cælestis curiæ ad quam tendimus. Quare autē habet diuersas intonationes hymnus iste: vide infra in expositione primi articuli Symboli Niceni. cap. 44.

Episcopus vel Sacerdos intonat, Gloria in Excelsis, ex institutione Thelesphori Papæ, quem Angeli auditi sūt decantare: sicut legitur in Euangelio Luc. 2. qui Angelorum hymnus prohibet testimonium Natiuitati Christi.

Sanctus Sacerdos primus, & solus illū inchoando intonat, qui Angelum magni Consilij repræsentat. Nam ortum Saluatoris solus Angelus cuius personam ipse gerit primo nunciauit, dicens: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: vsque enim huc ab Angelo est decantatum. Et secundum primam institutionem vsque ad eundem locum erat ab Episcopo vel Sacerdote incipiendum, ait Albertus: & statim in memoriam illius quod dicitur Luc. 2. facta est cū Angelo multitudo cælestis exercitus laudantium Deum, incipit chorus, laudamus te, &c. De gestibus manū dicitur infra j. c. de particula, orems

Sacerdos vero illum inchoado stat ante medium Altaris: in hoc commemorans, quod dum medium silentium tenerent omnia, natus est in medio, id est, pro hominibus Messias, quem prophetae praedixerunt: qui fuit medius siue mediator inter Deum & hominem: representans etiam, quod Angelus Christi Natiuitatem pastoribus annuncians stetit in medio eorum, & incipiens eleuat manus propter causas dicendas infra.

Item, incipiens, vertit se ad orientem, tum, quia Angelus ab Oriente, venit in Bethleem; tum, quia ad Orientem Dominum adorare solemus: vt praecipue sunt omnes Ecclesiae.

Hymnus autem iste non tantum est Angelorum, sed etiam hominum congratulantium ex eo quod pastor dimissis nonagintanouem ouibus in deserto, iam venerat, vt quaereret centesimam ouem omisitam, scilicet, dimissis Angelis in caelo venit recuperare genus humanum per inobedientiam deserturum. Ante Christi Natiuitate tres erant guerrae, prima, inter Deum & homines. Secunda, inter Angelum & hominem. Tertia, inter hominem & hominem. Homo namque per inobedientiam creatorem offenderat, & per suum casum Angelorum restaurationem impedierat: atque per varios ritus se ab homine separauerat, Iudaeus namque caeremonias excolebat. Gentilis, Idolatriam exercebat, sed veniens pax nostra, fecit, vtraque vnum, & destruxit has guerras, siue inimicitias. Abstulit enim Christum peccatum, & reconciliauit hominem Deo, reparauit casum, & reconciliauit hominem Angelo: destruxit varios ritus: & reconciliauit hominem homini.

Restaurauit ergo secundum Apost. quae in caelis, & quae in terris sunt: & ob hoc illa caelestis militiae multitudo psallebat: Gloria in Excelsis Deo, id est, in Angelis, qui nunquam peccauerunt, nec cum Deo discordiam habue-

runt. Et in terra pax Christi facta hominibus, videlicet, Iudaeis, & Gentilibus bonae voluntatis, qui vsque ad Christi Natiuitatem propter peccata sita cum Deo, & cum Angelis discordiam habuerunt.

Hinc est etiam quod Angelus loquitur & congaudet pastoribus: quia pax est inter Angelos & homines reformata: nascitur Deus homo: quia pax est inter Deum & homines restaurata: nascitur in praesepe, bouis & asini: quia pax est inter homines & homines reparata. Per bouem enim Iudaeus, per asinum Gentilis populus figuratur. Secundum illud, Non arabis in boue, & asino: Iudaeo, scilicet, & Gentili. 16. quaest. 7. in noua. Et iterum, cognouit bos possessorem suum: & asinus praesepe Domini sui. Sed cur per asinum figuratur populus gentilis? Dicendum, quia asinus est animal suae voluntatis, & si percutiatur nihilominus nititur suo modo ambulare: ita Gentilis populus vivebat iuxta suam sensualitatem. Vt, quia asinus erat animal ad sacrificium inutile: ita populus Gentilis non sacrificabat seipsum Deo, sed daemonicus. Ideo canitur hymnus iste, quia quem venerantur Angeli in caelis, homines venerantur in terris.

Per hoc, quod dicitur, *Gloria in excelsis Deo, &c.* representatur maiestas antiquorum patrum ex radio expectandi incarnationem Domini: Isa. 28. Expectate Deum, & car. Et ideo in Missa cantatur etiam alleluia, quia habebant spem liberationis. Vnde dicitur: sperauerunt & liberauit eos. In hoc quoque hymno notatur spes Ecclesiae, qua cum Angelis sperat se canere: vnde iam illorum canticum assumit.

Sequitur. *Laudamus te, &c.* quae sequuntur addidit & composuit Theophorus Papa (licet quidam dicant esse composita à Beato Hylario Pitaueni.) & ita tenet Alber. Magnus, & Innoc. 3. post.

3. postmodum Symmacus Papa instituit quod, Gloria in excelsis, in festis Apollolorum Martyrum, & Virginum, ad Missam decantaretur: quia Sanctes per dominicam resurrectionem gloriæ Angelorum sociatos esse recolitur. Et etiam in festis confessorum: & generaliter in festis, quæ nobis solemnitatem præsentant. In diebus vero lactis & iuniorum non dicitur. Fertur, quod Episcopus Bethleemitanus omnidie, & omni Missa, & pro Defunctis ex abusu, Gloria in excelsis, decantat, pro eo quod hymnus iste, Luca stante, primo in Bethleemitana regione cantatus est. Quare non cantetur in Septuagesima, & Aduentu, dicitur infra de officio in partuculari.

Dicitur autem hymnus Angelorū, quia primam partem eius laudando cantauit Angelus: residuum autem factum quidem est ab homine, sequitur.

Laudamus te, scilicet, prædicando opera tua innarrabilia. Vel, pro virtutibus nobis exhibitis: quia omnidonium perfectum desursum est.

Benedicimus te, in bonis nature collateralis nobis, quæ sunt intellectus, ratio, sensus, vita, substantia, & huiusmodi, & in his quæ ista in nobis conseruant: sicut est sanitas, bona fortuna, honor, fama, & huiusmodi.

Sed dicit aliquis, quod minus est, à meliori benedicitur: videtur ergo quod nobis Deus benedicere habeat, & non nos ipsum. Vnde dicitur Nu. 6. Inuocabuntque nomen meum super filios Israel: ego autem benedicam eis. Ad hoc dicendum duplicem esse benedictionem: vnam quidem sacrans illud, quod benedicitur; alteram autem quam laudem & præconium dati & accepti nominamus. Et de prima dicitur, quod minus est, à meliori benedicitur, & ea benedictione nobis Deus benedicit, & ipsi Sacerdotes hoc modo benedicunt, vt pater ex consecra-

tionem Sacerdotum. Alia autem benedictione, qua bona Dei laudamus & prædicamus, nos Deo benedicimus, & nõ Deus nobis. De hac dicitur Iob 12. Benedicite Deum cæli & coram omnibus uiuentibus, & c.

Adoramus te, sicut veri tuæ maiestatis professores. *Glorificamus te*, propter magnificentiam tuæ liberalitatis. Dat omnibus abundanter & non improperat. Iacob 2. *Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam.* Hæc autem gloria magna tua est propriæ, quia alijs non debetur gloria nisi soli Deo, 1. Timoth. 1. Soli Deo honor & gloria. Et Isa. 42. *Gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus.* Vel *gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam;* id est propter utilitatem nostram: nam gloria Dei relucet in sua misericordia erga nos peccatores, & ideo iustificando peccatores, gloria Dei manifestatur, quasi dicat gratias agimus tibi, quia gloria tua est utilitas nostra, eo quod nos de peccatoribus facis iustus, & de imundis mundos: & hæc est gloria tua, cum nemini nisi soli tibi hoc sit proprium facere, inquam, de malis, bonos. Agere namque gratias alicui est propter beneficium acceptum: non enim dicimus alicui Principi, ago tibi gratias, quia es Princeps gloriosus, sed quia accepitale, vel tale beneficium: sic in proposito agimus (dicimus,) gratias Deo propter magnam gloriam suam, quæ redundat in utilitatem nostram, quia iustificatio impij est gloria Dei vt diximus.

Domine Deus rex caelestis, Deus Pater omnipotens. Tanguntur attributa personarum. Et primo ea quæ sunt Patris. Secundò, quæ sunt Filij. Tertio, quæ sunt Spiritus sancti.

Dominus pater est, de quo dicitur Hester. 13. Dominus vniversorum tu es. Et Matth. 11. Confiteor tibi pater Domine rex cæli, & terræ. Omnipotens est. Luc. 1. Non erit impossibile apud

apud Deum omne verbum. Et Genes. 18. Num Deo quicquam erit difficile?

Domine filij vnigenite Iesu Christi. Tanguntur attributa filij: Vnigenitus enim est. Sic Deus dilexit mundum vt filium suum vnigenitum daret. Ioan. 3. & 1. Ioan. 4. In hoc apparuit charitas Dei in nobis quoniam vnigenitum suum misit Deus in mundum. Et Hebr. 1. Quem constituit hæredem vniuersorum per quam fecit & secula.

Domine Deus Agnus Dei filius Patris. Tangit hic totum modum saluandi. Saluauit enim potenter, mansuete, & obedienter. Patēter vt faceret opus salutis efficaciter. Mansuete, vt laudabiliter. Obedienter, vt salus nostra habeat authoritatis in contradicibilitatem. Primum tangit, dicens: *Domine Deus*, qui potens est ad saluandum. Secundum per hoc quod dicit: *Agnus Dei*, qui mansuetus est ad patiendum. Tertium tangit, dicens: *Filius Patris*, qui obediens est patri ad soluendum pretium pro adæ debito. Domine, qui potens. Deus qui sapiens es, & cuncta prouidens. Agnus propter mansuetudinem patiendi. Dei autem ideo, quia in passione fuit sacrificium.

Qui tollis peccata mundi miserere nobis. Tangit opus sanctificationis. Peccatum autem mundi, est peccatum originale, quod totum mundum inficit per priuationem originalis iustitiæ, quod quamuis vnum fuerit in origine; tamen multiplicatum est in vitiosa propagine, quia & omnes inficit, & quemlibet multis modis. Et ideo dicitur pluraliter peccata mundi. Vnde & Psalm. 50. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum. sibiungitur imploratio misericordię Dei cum dicitur; *Miserere nobis*: vt scilicet, valeat nobis redemptio in hoc quod de peccato mundi inficit. Hoc enim malum, nalcens omnis sine gratia consumpsit, vt dicitur Ephes. 2. omnes nascimur filij ire: quia ira consumpti essemus; nisi mi-

sericordia redemptionis pro nobis soluisset.

Qui tollis peccata mundi, suscipe deprecationem nostram, id est, suscipe in passione tua, qua pœnam soluiti pro nobis, nostram deprecationem qua corde, ore, & opere petimus mala nostra amoueri à nobis: quia aliter non possunt amoueri. Psalm. 63. Exaudi Deus & cæt.

Qui sedes ad dexteram Patris miserere nobis. Tangit opus glorificationis, sedere enim est, qui effertis post laborem redemptionis. Sedere autem ad dexteram summus est regnantis; hoc est in patris regnantis æqualitate: Seddet enim ibi in altissimis & potissimis. In altissimis, ad regnandum. In potissimis, ad fruendum. Ideo imploramus misericordiam vt ab exilio liberemur, & cum ipso in regno collocemur dicentes: *Miserere nobis*, misericordia tollente omnem huius exilij miseriam, & in æternam felicitatem constituente.

Quoniam tu solus Sanctus, quasi dicat tu tollis peccata mundi, *Quoniam tu solus es Sanctus.*

Tu solus Dominus. Et ideo solus potest conferendo gratias gratificare. Ioan. 1. De plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia.

Tu solus Altissimus: & ideo solus potest exaltare & glorificare. Psalm. 8. Gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

Cum sancto Spiritu. Tangit propriū Spiritus sancti. Et duo tanguntur, scilicet, proprium personæ, & id quod conuenit tribus in unitate essentię. Spiritus enim sanctus nexus est, & consensio, & dilectio, & delectatio patris & filij. Si, ut ait Aug. est autem nexus, qui totum cõnectit corpus mysticum cum capite. Et propter hoc præcipit Misale in hoc loco vt Sacerdos ignet se a fronte ad pectus tantum, quia nexus & cõnectit totum corpus (vt diximus)

zimus) cum capite. Vel propter causas supra dictas in cap. 15.

In gloria Dei patris. Hoc respicit secundum, scilicet unitatem essentia in tribus personis. Dicitur autem in gloria: quia tres personae sunt in vna & eadem gloria: quae tamen dicitur Dei patris: quia in patre est principium totius diuinitatis. Et à patre habet filius, quod est in gloria. Et à patre, & à filio habet Spiritus sanctus, quod est in gloria. Rom. 11. Ex ipso, & per ipsum, & cum ipso sunt omnia. Ipsi honor & gloria in saecula saeculorum. Amen.

Amen. Quamuis hæc dictio aliquando interpretatur fiat; vt ibi: & dicit omnes populus fiat. Hebræus habet, amen amen. Et licet aliquando idem est, quod vere aduerbialiter. vt Io. 6. Amen, amen dico vobis, id est, vere verè dico vobis in aliquando accipitur pro verum id est, idem est quod, verum, vel veritas; vt hic: & Apocal. 3. Hæc dicit, amen tñs fidelis & verus: idem est ergo, quod verum; & est responsio iudice ad ea quæ cantata sunt. Et est, ac si dicat populus, Amen, id est, quod cecinistis, est verum. Thalmudici dicunt triplex esse Amen. Pupillum, surreptitium, sine furtiuum, & sceler. Pupillum, Rab. henna interpretatur, cum quis præcatione tenetur, nec intel ligit quid respõter. Surreptitium, cum surripit & dicit, amen, antequam absoluat præcatione. Sceler, cum fecat in duas partes, nempe oscitanter audiens & alias res agens. Vtinam (ait Canninius) Christiani in Ecclesia, amen, non pupillum, non furtiuum, non sceler; sed pium ac legitimum responderent: quia sic attentius audirent sacra.

De saluatione ad populum.

Cap. 28.

Finito hymno angelico & organo cessante, surgit Episcopus deposita mitra. &c. surgentibus omnibus, & stans

versus populum, eleuatis, & statim iunctis manibus cantat, pax vobis. Ex ceterum. Si est Sacerdos dicto hymno, Gloria in excelsis, calebrans osculatur Altare in medio, manibus hinc inde super illo, vt supra extensis, tum iunctis ante pectus manibus, demissis ad terram oculis, &c. Rit. 5. num. 1. ex Missali. Oraturus Episcopus mitram deponit; quia vt secundum Apost. 1. Cor. 11. reuelato capite debet orare, quatenus inter ipsum & Deum nullum malitiæ sit velamen, vt reuelata facie, Domini gloriam contempletur.

Sacerdos siue Episcopus salutatur populum, quia ad illum loquitur, & ideo se vertit, dicens, Dominus vobiscum; hoc autem facit, quia sequitur oratio ad Deum pro populo effundenda, quam proponit Sacerdos dicendo, Dominus vobiscum: quod sumptum est ex libr. Ruth. 2. Sic enim legitur Booz saluatus: messoris suos; & messoris responderunt ei; benedicat tibi Dominus idque faciebat Apostol. & Propheta in Paralip. Aisa regem, & qui cum eo erant; & Angelus salutans Gedeonem, dixit; Dominus tecum. Booz quidem figuram saluatoris expressit, qui Ruth. Moabiticam duxit uxorem. Et hæc saluatio significat saluationem, quam Christus fecit Apostolis post Resurrectionem.

Notatione dignum est, quod in omnibus orationibus Missæ Sacerdos præmittit, Dominus vobiscum: quæ præcedunt Prophetias, vel etiam orationis super populum in Quadragesima: & nisi in orationibus, quæ immediatè sequuntur post primam orationem: & in illis quæ dicuntur in parasceue.

Cum enim per dictam saluationem optetur, Dominum esse cum populo, qui est in eo per spiritum gratia septiformis; ideo Ecclesia ordinauit septies tantum in Missa populum salutari, vt iam dicitur. Et ideo in præmissis tantum orationibus dicitur. Præmittitur tamen alijs exhortatio ad humiliationem,

nem, per flectamus genua: vel per, humiliare capita vestra Deo; quia oratio, quæ cum ieiunio est facienda ad malignum spiritum eijciendum, tunc demum valet, si fiat cum humilitate.

Rursus, in diebus ieiuniorum Ecclesia representat tempus Babylonice captiuitatis: merito ergo Sacerdos tunc populum vt pote absentem non salutatur; nec se ad illum conuertit: sed absolute incipiens oremus, insinuat pro illo fore orandum: & quia oratio debet fieri cum affectu, mox subijcitur, flectamus genua; vel, humiliare capita vestra Deo.

Representat etiam tempus Dominicæ passionis, quod præcipue post cenam cum discipulis factam incipit: quia ergo tempore illo Dominus discipulos suos non salutauit; sed eos pluries ad orandum excitauit; ideo Sacerdos tunc non salutatur populum, sed ei orare insinuat. Et quia etiam tempore illo Christus in oratione, genua flectit, ideo mox ad flectendum genua insinuat. Dicit autem flectamus genua in persona vniuersitatis omnium fidelium, quasi omnium Syndicus seipsum includens; & ideo loquitur in prima persona excitans se, & omnes ad orandum humiliter & deuote: sed mox subijcit, leuate, in persona alterius, scilicet, Christi, & in dissimili cantu: surgite, propterea quod humilitatem vestram, atque deuotionem, ego video; & tunc vice omnium loquitur, siue orat. Hæ autem collectæ quæ dicuntur post flectamus genua, quid significant, dicitur infra in feria quarta Cinerum. Alijs vero diebus Ecclesia tempus exultationis, quod præcipue fuit post Christi resurrectionem, representat; & tunc Sacerdos populum salutatur, vt præmissum est, quod Dominus post resurrectionem discipulos salutauit, dicendo; pax vobis.

Sacerdos ergo ante orationes præ-

mittit, Dñs vobiscum, vt populum redat attentum. Et est sensus, Dominus vobiscum, id est, in vobis maneat, & vos præmio vitæ æternæ remuneret. Chorus vero & populus respōdet; Et cum spiritu tuo, quod sumptum est ex Epistola 2. ad Timot. vltimo, vbi dicitur: Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo.

Huiusmodi muræ salutationes, notat, quod sacerdotis & populi vnus debet esse affectus, & est sensus: Tu pro nobis facturus es præces ad Dominum; & quia Dominus Deus præces illas tantum approbat & exaudit, quæ ex puro & bono corde procedunt, oramus & nos similiter pro te, vt ille, sine quo nullum est purum & bonum, sit cum spiritu tuo; vt qui tecum est in ore, sit & in corde; & in te maneat. Et secundum hoc cessat dubitatio quærentium, quare populus respondet, Et cum spiritu tuo.

Sed dubitaret forte aliquis, quare differēt modo populus resalutatur, non enim dicit, Dominus sit tecum; vel aliquid huiusmodi; sed dicit, Et cum spiritu tuo. Huius autem sunt tres causæ, quarum prima est, quia Sacerdos stans ante Altare totus debet esse in spiritu. Secunda est, quia spiritus hominis frequenter errat. Tertia causa est, quia in Altari totum demonstratur esse opus virtutis spiritus. Stans enim ad aram nihil debet esse, nisi spiritus; & nihil sentire de corpore, vel de solitudine sæculi; & hoc signatum est Genes. 22. Vbi Abraham petrexit immolare filium, dixit ad seruos suos, expectate hic me, cum asino; ego & puer iac vsque properantes, eum adorauerimus, reuertemur ad vos. Serui sunt solitudines, & curæ de necessarijs huius vitæ. Asinus autem est animal pigrum, & indisciplinabile, oneriferum tamen est; pondus corporis, quod pigrum est & indisciplinabile; sed tamen portat onus laboris. Puer autem est spiritus purus; Patriarcha autem est logo Sa-

cedotis : & ideo curis & sollicitudinibus, & oneri corporis licentiam debet dare Sacerdos immolatus filium Dei, & cum solo spiritu ad Altare ad immolandum procedere: & ideo dicit populus: Et cum spiritu tuo. Vnde legitur etiam de D. Bernardo, quod ad Ecclesiam pergēs oraturus, ad ianuam Ecclesiæ dicebat baculo suo, expectate hic curæ meæ: & ita baculum ad portam templi sinebat.

De secundo, scilicet, quod non erret spiritus Sacerdotis in tanto Sacramento, sed Dominum habeat se dirigentem, patet 1. Reg. 7. quia cum Nathan Propheta suo humano spiritu dixisset: ad Dauid, Omne, quod est in corde tuo, vade & fac: quia Dominus tecum est: statim correxit Dominus dicens; Non ædificabis mihi domum. Spiritus enim hominis sæpè decipitur, & ideo in tanti sacramenti constitutione, Dominus cum spiritu Sacerdotis esse optatur, ne decipiatur Deuteron. 32. Dominus solus dux eius fuit, & non erat cum eo Deus alienus.

Tertia causa est, quia totum, quod in Altari fit, est virtute spiritus; & ideo cum spiritu optatur esse, Dominus Ioan. 6. loquens de Sacramento Altaris, ait: spiritus est, qui viuificat, caro autem non prodest quicquam. Episcopus autem ad sedem salutis, & hoc fit ad differentiam minorum sacerdotum. At dicit fortè aliquis; quare Episcopus dicit pax vobis? Ad hoc dicendum est, quod Episcopus, vel eius superior, qui perfectus esse debet, & expressam Christi similitudinem gerit; vt se vicarium Christi ostendat, prima vice vtriusque Domini dicentis; Ioan. 20. Pax vobis, quæ fuit prima pax Domini ad Discipulos, quando apparuit eis post resurrectionem. Postea vero ad instar cæterorum Sacerdotum, dicit; Dominus vobiscum; vt se vnum ex ipsis ostendat. 95. distinct. olim. Et Chrysof. homil. 33. in Matt. Cum, pax vobis, inquit, dicimus, &

vos dixeritis; Et spiritu tuo; voce non tantum, sed animo quoque responderitis, non ore magis, quam mente proferentes.

Est tamen aduertendum, quod tunc, pax vobis, ab Episcopo dicitur, quando cantatur, Gloria in excelsis; & hoc ideo fit, vt cor respondeat ei, quod ibi dicitur, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Præterea, hæc salutatio à Christo tempore gaudij, scilicet, resurrectionis, ad discipulos facta, illi cantico lætitiæ correspondere debet. In Missis vero priuatis, quas alij diebus, vel temporibus dicit, vel etiam quæ ab inferioribus dicuntur, Christi passio figuratur & plæctus, atque afflictio conformatur. Et ideo in illis, Pax vobis, non dicitur, ne gaudium cum dolore misceatur.

Potest etiam dici, quod per Christum facta est pax inter Deum & hominem; & inter Angelos & homines, quod manifestauit Angelus, quando in Natiuitate Christi cantauit; Gloria in excelsis Deo; & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Paxem vero inter Deum & homines manifestauit Christus, quando post resurrectionem dixit Apostolis, pax vobis, hæc representatur in Missa; primum per quemlibet Sacerdotem, qui potest cantare, Gloria in excelsis Deo, Angelum representans. Secundum per Episcopum, qui solus dicit, Pax vobis, representans Christum, qui in persona Ecclesiæ dixit Apostolis, pax vobis; vtrumque autem dicit Episcopus solemniter celebrans, quia vtrumque scilicet, Christum & Angelum representat. Ipse enim specialius est Christi Vicarius, quam simplex Sacerdos; Et ideo cum omittit officium Angeli, scilicet, temporibus, quibus cantica lætitiæ subticentur, vt Te Deum, Gloria in excelsis, omittit similiter, ad hoc, officium Christi, non dicens, pax vobis, sed Dominus vobiscum, sicut simplex Sacerdos. Non enim per Episcopum, qui re-

præsentat Christum & Angelum, vna pax sine altera nunciatur. Idem etiam est in. Ite missa est, quod non dicitur, nisi dicatur, Gloria in excelsis Deo.

Sanè Diaconus recitando horas, nõ dicit, Dominus vobiscum, eo quod non ita gerit typum Christi, qui per Booz hac salutatione vsus est; sicut Sacerdos, qui ea in persona Christi vtitur; legens tamen Euangelium, hoc dicit; quia tunc fungitur officio prædicatoris; & pronunciat doctrinam ab ipso Episcopo immediatè prolatam; & etiam cærem paschalem benedicens; quia tunc Christi resurrectionem repræsentat. Nonnulli tamen dicunt, quod in horis recitandis, potest dicere, Dominus vobiscum, sicut hac ratione, quia prohibitum non reperitur; tamen generalis vsus Ecclesiæ contradicit, vt se inferiori sacerdoti cognoscat. Notandum est, quod septem vicibus populus saluatur in Missa, quatenus exclusis septem vitijs capitalibus, suscipiat gratiam septiformem. Mysteriorum enim Missæ, ad septem dona spiritus sancti refertur, ait Durandus. In prima salutatione spiritus sapientiæ intelligitur, quia sapientia intravit in hunc mundum, vt saluaret nos. In secunda, spiritus intellectus; ideo enim prædicauit vt doceret nos. In tertia, spiritus consilij; hoc enim secreto Dei consilio se passiois obtulit, vt redimeret nos. In quarta, spiritus fortitudinis, quia pendens in cruce diabolium expugnauit, vt redimeret nos. In quinta, spiritus scientiæ; quia resurgens, discipulos saluauit, & eis sensum aperuit, vt erudiret nos. In sexta, spiritus pietatis; quia sola pietate humanam naturam super astra leuauit, vt exaltaret nos. In septima, spiritus timoris; quia Angeli tremēt, cum ad iudicium venierit, vt glorificet nos.

Cæterum in qualibet salutatione, mutatur officium Missæ; & de vno officio ad aliud transitur; quare merito saluatio præmittitur. Cum enim ad

operatio nouiter ingreditur, eos salutare solemus; & secundum hoc septem officia sunt in Missa.

Verum, licet eis, quos saluamus, faciem regulariter repræsentemus; tamen in quatuor deputat ex præmissis salutationibus sacerdos se ad populum conuertit. Nam in illa salutatione, quæ fit ante Euangelium, non se conuertit; quia iam intentus est ad verba Dei annuncianda; nec in illa, quæ fit in principio præfationis; quia iam intentus est ad sacrificium Altaris tractandum; nec etiam in illa, quæ fit ante osculum pacis, quia tunc tenet corpus Christi in manibus, & habet cor sursum ad Deum; & omnino intentus est ad illud reuenter tractandum. Nemo. n. mittens manum ad aratrum, & respiciens retro; aptus est regno Dei extra, de vo. magna.

Quinque autem conuersiones ad populum, (enumerata illa, orate fratres,) significant quinque apparitiones, quas Christus fecit discipulis suis in die resurrectionis. Prima fuit Mariæ Magdalenz, Ioan. 20. & Matt. 28. & Mar. 16. Secunda eidem & alijs mulieribus redeuntibus de sepulchro, quando dixit eis, aucte; Matth. ibidem. Tertia, Petro. Quarta, duobus Discipulis euntibus in Emaus. Quinta, in domo, decem discipulis, absente Thoma, Ioan. 20. Sed quia altera illarum manifesta non fuit, videlicet, quando primo apparuit Magdalenz; vel secundum alios, quando apparuit Petro; quia, inquam, ignoratur quando, aut vbi, ideo Sacerdos, dicendo; orate fratres, non ita alte, vt facit ad Dominum vobiscum, intonat. Fuerunt & alię apparitiones de quibus nihil spectat ad præsens.

Non est omittendum, quod Sacerdos vertit se ad populũ ad dexteram, & per eandem se ad altare reuoluit, quasi isto facto, dicat, Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me, dextera Domini fecit virtu-

tem. Secundo ad designandum, quod in sepulchro Domini, Angelus à dextris sedebat. Tertio, vt per hoc sacerdos innuat, se rectam, & obtentam habere intentionem pro se & pro populo ad cælestem patriam, quæ per dexteram signatur: iuxta id Cantic. 2. Dextera illius amplexabitur me. Veruntamen, quando Sacerdos, dicit; *Orate, fratres; se reuoluit ad sinistram; iuxta illud Psalm. 26. Circuiui & immolauit in tabernaculo eius hostiam vociferationis, &c. præparans se ad immolandum quendam facit circulum; se igitur conuertit tunc ad sinistram, quæ imperfectior & infirmior est ad notandum imperfectionem cuiuslibet Sacerdotis præter Christum. Hinc est, quod prædicta verba dicendo, obsecrat tanquam imperfectus & peccator & indigens aliorum auxilio sibi impendendi ab alijs, siue beneficio orationis.*

Insuper, tunc reuoluitur ad sinistram, vt per hoc significet tristitiam de Christi passione, ad quam repræsentandam statim intendit. Tristitia enim rectè per sinistram significatur: iuxta illud Apostoli; A dextris & a sinistris; per gloriã & ignobilitatem; per infamiam & bonam famam.

Istæ reuolutiones, a Sacerdote fiunt ante medium Altaris; iuxta id. In medio Ecclesiæ aperitur os suum. In quo & illud commemoratur, quod Redemptor noster, iuxta Salomonem Cantic. 3. corpus suum media charitate constrauit propter filias Ierusalem.

De particula Oremus. Cap. 29.

D*Einde conuersus ad Altare, extensus, & statim iunctis manibus dicit; Oremus: ex cærimonial. ibidem. Missale autem ita ait: Rit. 5. num. 1. Iunctis vt prius manibus reuertitur per eandem viam ad librum, vbi extendens & iungens ante pectus manus, caputque cruci inclinans, dicit; Oremus Episcopus idè facit, sed suo loco.*

Hic notatione dignum est, quod quidam dicto, Dominus vobiscum, ad Altare reuoluit, dicunt; Oremus stantes ante medium Altaris per hoc se insinuantes in loco manifestos, & populo conuenientiorare, scilicet, ante medium Altaris: & quod populus debet de medio cordis orationes ad Deum effundere.

Alij vero ad dextrum cornu Altaris, vbi orationem proferre debent, (veluti etiam videtur innuere Rubrica Missalis) dicunt, Oremus; vt sic inter orationem, & insinuationem nullum actum alium interponant: & vt ibi præcedat orãdi insinuatio, vbi mox subsequi ipsa oratio, & orantis populi esse debet intentio.

Sanè Pontifex vel Sacerdos dum orare, seu orationem dicere incipit, scilicet in hac dictione, Oremus; manus eleuat, & extendit: iuxta illud Hebr. 12. Manus remissas erigite, & genua debilia roborate. Hoc sumpsit exordium à lege. Legitur enim 3. Reg. 8. quod Salomon stetit ante Altare Domini in conspectu Ecclesiæ Israel: & expandit manus suas in cælum orans pro populo. Et Genes. 4. Leuo manum meam ad Dominum Deum excelsum. Eleuatio autem ipsa repræsentat, quod Christus eleuatus manibus ferebatur in cælum. Vel. eleuat manus ad instar Saluatoris in Cruce pendentis. Vnde dicitur. Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

Extensio vero manuum ideo fit: nã Christus cum expandisset manus in Cruce, pro peccatoribus orauit, dicens; Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt; moraliter instruens: quia Christus sepe paratus est recipere penitentes; iuxta id quod promissum. Omnis qui venit ad me non eieciam foras.

Hinc elicitur, quare cum Episcopus, vel Sacerdos recitat orationem, id faciat extensis manibus. Romanus Pontifex, & item Episcopi dum recitant huiusmodi orationem, seu collectam,

habent ministros astantes, qui sustentant manus eorum, tum propter gravitatem; tum etiam, quia hoc habet suam expositionem. Legitur enim Exod. 16. Et habetur dist. 36. si quis. quod dum Israel pugnaret aduersus Amalech in deserto, Moyses ascendit super verticem collis. Cumque eleuaret manus vincebat Israel: Si vero paululum remississet, Amalech populum superabat. Aaron autem & Hur sustentabant manus eius ex utraque parte. Ex his patet quod huiusmodi eleuatio sumpsit Exordium a veteri lege.

Sensus vero allegoricus sic est. Cum verus Moyses, id est, Episcopus eleuat manus, id est, impedit auxilium & solatium, vincit Israel, id est, Ecclesia. Nam si Deus pro nobis, quis contra nos? Roma. 8. Sin autem paululum manus remittit, id est, si peccatis exigentibus subtrahitur auxilium & solatium, superat Amalech, id est, Diabolus. Quia non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis: ibidem 9. Quia vero Christus promisit Ecclesie: Ecce ego vobiscum sum vsque ad consumationem seculi: ob hoc Aaron, id est, Mons fortitudinis, & Hur, id est, ignis charitatis, sustentant manus ipsius, vt in fortitudine ferat auxilium, & ex charitate solatium, ne manus eius lassentur vsque ad solis occasum, id est, vsque ad finem mundi. Sicque Iosue duce, id est, Christo ductore Israel fugat Amalech & populum eius, id est, Ecclesia superat diabolum & exercitum demonum in ore gladij, id est, per virtutem orationis. Gladius enim est verbum Dei. Si quis ergo vult orationis virtute superare diabolum, debet eleuare manus, id est, actus ad Deum, vt eius conuersatio sit in caelis. Vnde demissas manus erigite, & genua debilia roborate. Nam eleuatio manuum, est sacrificium vespertinum. Hora est oratio cum ieiunio & elemosyna; nisi res autem sine operibus mortua est. Lenemus ergo paruas manus

sine disceptatione, quarentes que sursum sunt, non quaerentes super terram, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Causa introductionis huius particulae, Oremus, haec est. Antiquitus enim priusquam Episcopus federet, salutabat populum dicens: Pax vobis: & populus aiebat; & cum spiritu suo. Postea Episcopus admonerebat populum dicendo, oremus; deinde populus orabat aliquid in silentio; post orationem, Episcopus breui collecta quasi collegisset omnium orationes, illas diuinae Maiestati offerebat. Et ita etiam ob hanc causam, oratio dicitur collecta.

De oratione seu collecta. Cap. 30.

Salutatione & insinuatione premissa subiicitur oratio, vt Dominus aperiat attendentium corda ad instructionem percipiendam, & ad dignè sciendam oblationem Sacramenti, secundum id 2. Thesal. vltim. Orate pro nobis vt sermo Dei currat. Orationes introductae & editae fuerunt primo a Gelasio Papa anno Domini 492.

Circa orationem tria sunt notanda, scilicet, nomen ritus, & conclusio. Nomen, dicitur oratio, & collecta. Oratio autem dicitur ab orando, eo quod per eam a populo bona corporis & animae orando petuntur. Vel secundum Cassianum, Isidorum, & Bernardum. Oratio dicitur quasi oris ratio; vt, scilicet, rationale peratur, alias non esset oratio. Aug. de verb. Domini, ait: Oratio est quaedam petitio. Alibi dicit, quod est pius mentis affectus in Deum, & plerumque ne pigretur in vocem prorumpens; & colligitur de concordi distincte. i. quando autem. Vel Oratio, secundum glossam de reliqui. & venerabilium sanctorum; est congeries vocum in Deum tendentium ad aliquid impetrandum. Et secundum Damasc. est ascensus intellectus in Deum. Vel petitio ducentium ad Deum. Vel petitio descendantium a Deo. 20. dist. c. fin.

Orat

Orat enim Sacerdos pro bonis, vt adfint. & pro malis, vt abfint. Designantur autem orationes in Apocaly. per fumum aromatum, qui afcendit in confpectu Domini de manu Angeli: Chriftus enim, verus homo propter nos paffioni deditus, cuius illa vox eft, holocausta etiam pro delicto non pofulafli, tunc dixi, ecce venio, femp̄ pro nobis orabat; quia fecundum Apoftol. Hebr. 4. Exauditus eft in omnibus pro fua reuerentia.

Sanè Sacerdos dum orat ad dexteram confiftit altaris: iuxta illud Exod. 30. Deprecabitur Aaron fuper cornu Altaris, & placabit fuper eum in generationibus fuis, in hoc illud fignificās, quod fuerat prophetatum. Deus ab Auftro veniet. Chriftus enim Iudæos docuit, ad quos a patre miffus fuit: quia dextera Iudæos, Gentiles finiftra figurat. Et quoniam latuitia per dexteram, triftitia verò per finiftram defignatur: idcirco ad dexterā altaris partem primum accedit, vt gaudium Dominiæ Natiuitatis oftendat. Deinde lecturus Euangelium ad finiftram cōuertitur, vt triftitiā paffionis in finuet. Sed iterum redit ad dexteram, vt gaudium refurrexionis annunciet.

Romanus verò Pontifex oraturus ad fedem post altare, vel alius Epifcopus ad latus Altaris afcendit: & ftans, orationem, feu collectam pronunciat, quam in libro apertè legit, & deinde fedet: quia ficut Euangelifta teftatur, venit Iefus in Nazareth, vbi fuerat natus, & intrauit fecundum confuetudinem diei Sabbathi in Synagogam, & surrexit legere, & traditus eft ei liber Ifaie Prophetæ: quem vt aperuit, inuenit locum, vbi erat fcriptum: Spiritus Domini fuper me, propter quod vnxit me: & cum plicuiffet librum, reddidit miniftro, & fedit. Moratur autem ibi vsque ad offeritorium, vt diximus fupra.

Vocatur, oratio ifta, etiam collecta. Ratio autem huius nominis eft (præ-

ter ea, quæ fupra dicta funt.) Vel, quia colligit petita populi, quæ Sacerdos confcius fecretorum colligit, & offert Domino. Vel, quia tales fiebant pro populo, dum colligeretur ad communionem Domini celebrandam. De prima ratione dicitur Tob. 12. Quando orabas cum lachrymis, & feliebas moriuos; ego orationem tuam obtuli Domino. Hoc dicit Angelus: & nos fupra oftēdimus, facerdotem Angelum Domini exercituum effe. Secundo modo dicitur collecta, quia cum dicitur vel recitatur, populus colligitur.

Notatione dignum eft, quod tribus modis populus colligi habet ad orandum, fcilicet, quando partita in vnum colligit: hoc eft in Deum corda colligit, quæ in multum funt diuifa. Vnde Augu. lib. 4. confeff. ait: In omnibus, quæ mente percurro non inuenio tutū locum animæ meæ præter te Domine, in quo colliguntur fparfa mea. & Mat. 12. dicitur: Qui nō colligit mecum difpergit. Opus enim Dei femp̄ in colligendo eft, & opus diaboli in difpergendo.

Secundo, collecta dicitur, quia populus colligitur in vnum cor, & in animā vnā. Pſal. 101. In conueniendo populos in vnum, & reges vt feruiant Domino. Congregate illi fanctos eius, qui ordinauerunt teftamentum eius. Teftamentum enim eft promiffio Dei, fuo fanguine confirmata. In Vrbe nāque quælibet Eccleſia ftationalis habet aliquam Eccleſiam ſibi vicinam, in qua colligitur populus die ftationis, & ibi dicitur collecta fuper populum collectum: & inde omnes fimul ad Eccleſiam, in qua fit ftatio accedūt. Vnde in Concil. Agaten. de consec. dift. 4. conuenit. in fine: dicitur, quod plebs collecta oratione, ad vefperam dimittatur ab Epifcopo cum benedictione; & eft ſumptum hoc nomen de Leuitico, vbi Secnophegia, quæ eft vltimum feftorum legalium, collecta vocatur: pro eo, quia in feftuum colle-

ctione fiebat; & figurabat futurâ operum nostrorum collectionem, cum dicitur ecce homo, & omnia opera eius cum eo.

Dicitur iterû collecta corporis mystici, quæ sic in vnum commiscetur, sicut corpus Christi ex multis granis; & sanguis Christi de multis vuis, Psalm. 110. In consilio iustorum & congregatione; Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius. Nulla enim sunt maiora opera Domini, quam incorporati sanguini Christi, & corpori, & ipsi Christo: Hoc signatum est Næm. 8. ubi dicitur quod congregatus est populus, quasi vt vnus, ad audiendam legem. Et Genes. 49. congregamini filij Israel; congregamini & audite patrem vestrum. Hic, ergo de caussis vocatur collecta, ipsa oratio, quæ primo dicitur in Missa. Vnde nota hic quod habito verò sensu literali, seu historiali Euangelij, & consequenter totius Missalis officij; moralis sensus de instructione populi in promptu ait: nam ad eum aliquatiter insinuandum D. Greg. post suos cantus adiecit orationes seu collectas moraliter applicantes cantus illos ad fideles presentes instruendos. Prima enim oratio explicat sensum morale Introitus. Secunda, sensum morale offertorij. Finalis verò, eundem sensum communionis.

Ritus autem harum collectarû est, quod primo erant collectæ confusæ, & quilibet Sacerdos, vel Episcopus faciebat, & dicebat collectas, quas volebat. Sed postea in Cõtilio Africano, cui B. August. interfuit, statutum est, quod nulla in Missa diceretur oratio, nisi, quæ sacro esset approbata Concilio. Postmodum autem Gelasius Papa videns, quod multimodæ erant, & differentes collectæ, etiam, quæ eadem die dicerentur in diuersis Ecclesijs: resecavit superfluas, & quasdam immutauit in alias; & ordinauit, vt vbiq; in Missis esset conformitas. Postremo veniens B. Greg. videns quod in nume-

ro collectarum Sacerdotes modum excederent, ordinauit officium: multas resecans, mutans, & apponens statuit vt impares dicerentur numero, vna, vel tres, vel quinque vel septem, & vltra septenarium nulla diceretur: nõnulli assignant rationem dicẽdo, quod impari numero gaudet Deus; quia diuisionem in omnibus detestatur Deus Ose. 10. Dimisum est cor eorum, nunc interibunt, & impar numerus, vt ait Pythagoras, est qui in duo æqualia diuidi non potest. Non debent ergo esse multe orationes, quia cum dixissent Apostoli Christo. Doce nos orare: cõpendiosam eos docuit orationem; scilicet, Pater noster, qui es in cælis, &c. Mat. 6. & ibidem dicit: Orantes autem nolite multum loqui sicut Ethnici faciunt, qui putant in multiloquio exaudiri. Idẽ Mat. 12. ait de scribis & Phariseis; quod comedunt domos viduarum sub obtentu proluxæ orationis. Et ideo præcipit etiam B. Benedictus in sua regula, quod omnis oratio in conuentu breuis sit, ne tedium audientibus generetur, & deuotio impediatur; quia vt ait Augu. ad Probam; multum loqui in orando, est rem necessariam superfluis agere verbis, cum plerumque hoc negotium plus gemitibus quam sermonibus agatur: ideo monemur ad breuiloquium: nam vt dicunt sancti, frequens & breuis debet esse oratio: ne immorantibus nobis aliud cordibus nostris inferat inimicus.

Qui autẽ infirmi sunt non desinant propter hoc orare, vt faciebat D. August. cui in ægritudine constituto & in grabato oranti Dominum, dixit diabolus: Augustine orationes tuæ sunt bene calidæ: ad quem ille: si sunt nimis calidæ, suscipe eas. Ad quod verbum tacuit diabolus. Hæc Possidonius ex vita B. Augu. Si ergo licuit Aug. in grabato iacenti, & decumbenti orare Dominum, cur etiam non licebit & mihi? Nunquid non melius est, tunc in diuinis lapidibus tempus occupare, quam

torpo-

torpori vacare, vel aliquid aliud turpe cogitare?

Quare autem sit vna, vel tres, & cetera multa possent adduci rationes: vna ad significandum vnitatem fidei; tres ad significandum Trinitatis mysterium, & quia ter Christus in passione orauit. Et sic de alijs.

Quis autē dicere debeat collectas, nulli dubium est, quod debet esse Sacerdos; nam Sacerdotes sunt mediatores inter Deum & populum, ideo stant erecti, & non genuflexi, quasi inter cælum, & terram.

Et quoniam quædam sunt spectantia publicè ad populum, sicut sunt orationes, & gratiarum actiones, quædam priuatim, quæ ad officium eius tantum spectant, vt consecrationes; & huiusmodi orationes, quas ipse pro populo facit, in omnibus præmittit, Dominus vobiscum, vt diximus; vt mens populi Deo coniungatur: & quia populus in his, quæ ad Deum pertinent, Sacerdotem ducem habet; ideo in fine cuiuslibet orationis populus consentit, respondens; amen; vt dicitur; propter quod & omnis oratio altè terminatur, etiam si priuatim fiat. Ideo in principio præfatij dicitur alte, per omnia sæcula sæculorum.

Cauendum est etiam, quia si collecta pro defunctis intermiscetur in Missa, quæ dicitur pro viuis; non finalis, sed penultima dicatur; vt etiam habet rubrica Missalis: & ratio est, quia finis debet ad suum principium retorqueri. de consec. dist. 1. Episcopus, & etiam quia non debent præcedere viuos in Missæ sacrificio. Similiter nota, quod si Missa pro defunctis dicatur, tunc non est facienda memoria pro viuis, & ratio est, eo quod defuncti nequeunt iuuare viuentes in hac vita; nec etiam implorare æterna; licet ipsi iuuari valeant a viuis.

Conclusio autem ferè in omnibus orationibus, exceptis nonnullis, est, per Dominum nostrum, quæ inuenta

& deriuata est ab Apostolis, considerando dictum Christi dicentis; sine me nihil potestis facere. Et alibi. Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo hoc faciam. Oportet enim nos in nomine eius petere in cuius merito exaudimur; non enim in nostro, sed in merito Christi exaudimur, ideo in nomine Christi oportet concludere orationem. Vnde Concil. Carthag. 3. cap. 23. dicitur; vt nemo in precibus, vel patrem pro filijs; vel filium pro Patre, nominet. Et cum ad altare assistitur, semper ad patrē dirigatur oratio. Hinc est quod omnis oratio generaliter ad Patrem dirigitur & terminatur in nomine filij; Non enim per aliam viā ad nos æterna Dei beneficia posūt decurrere, quā per eū, qui est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. 10. dist. quoniam. Et sumptum est hoc de Epistola ad Rom. vbi dicitur. Glorietur in Deo per Dominum nostrum Iesum. Nemo enim (inquit Christus) venit ad Patrem, nisi per me. Sed de conclusione dictum est supra satis.

Quod verò sequitur; per omnia sæcula sæculorum, intelligi potest consecutiue, sicut generationes generationum. q. d. per omnia sæcula sæculorum sibi succedentium. Dicitur enim sæcula, quia sequuntur: nam alijs decedentibus alia sequuntur.

Antonomastice, sicut cantica canticorum, & est sensus, sicut ante omnia sæcula filius cum patre in vnitatem Spiritus sancti in deitate vixit & fuit, ita in præsentij sæculo, & in futuro, vbi iusti cum sanctis Angelis permanebunt, & iniusti cum diabolis cruciabuntur; credatur æqualiter viuere cum Patre & Spiritu sancto; & nulla sine concludi.

Sequitur, amen. De quo ait sanctus Iustinus martyr Apolog. 2. absolutis igitur præcibus & gratiarum actione, quilibet è populo, qui ad se faustus vocibus acclamat, amen, dicendo; amen autem hebraica lingua, idem est quod fiat.

fiat. Sed de hoc satis supra diximus. q. d. populus fiat quod postulatur. Vel, verum est quod dicitur, in unitate Spiritus sancti, &c. quæ sequuntur.

Hic animaduersione dignum est, quod frequenter recitatur illa collecta, A cunctis, scilicet, ad poscenda suffragia sanctorum, & maxime in diebus Quadragesimæ, & præcipue a Dominica Trinitatis vsque ad Aduentum, & hoc ideo fit, quia illud tempus, significat tempus peregrinationis, & quia dum peregrinamur, semper indigemus sanctorum suffragiis, ideo, sicut ad Matutinum & ad Vesperas adsumuntur suffragia; ita & in Missa. Et in primis inuocatur Deigenitrix semper Virgo Maria, vna cum principibus Apostolici ordinis: deinde ponitur illa litera, N. quæ denotat sanctum, vel sanctam illius Ecclesiæ, & patronum ciuitatis. Si verò patronus Ecclesiæ sit de iam commemoratis debet nominari (saluo semper meliori iudicio) sanctus vel sancta vbi fit ratio illa die: vel alius sanctus, vel sancta sibi deuota, si non erit alicubi ratio: vel si ratio erit de iam commemoratis dicatur vt supra. In tempora verò quadragesimæ recitatur ad impetrandum tolerantiam in ieiunando, & contra gulam, & vitia omnia, & car.

In exercitiis autem ad expellendū dæmonem illud dicitur quod in benedictione aquæ iteratur, per eum, qui vēturus est iudicare viuos & mortuos, & sæculum per ignem; & similiter in catechismis, qui venturus est, & car. Quam cito enim diabolus audit Christum esse venturum iudicare se, tum per ignem, fugit timens iudiciū ignis, quia scit se post diem iudiciij æterno igne præmendum.

Omnibus autem orationibus præmittitur, Oremus, præterquam exorcismis; ipse enim Sacerdos ibi imperat dæmonibus, vide etiam supra de conclusionem. Nota demum triplicem esse orationem, nempe vna dicitur vocalis

de qua ait Psal. 141. Voce mea ad Dominum clamaui. & mentalis alia de qua iterum dicitur Ps. 9. Desiderium pauperum exaudiuit Dominus. & tertia est æqualis, siue operis, quæ fit bene operando: quia non desinit orare, qui non desinit benefacere. De prima hic fit mentio per quæ rogamus Deum, & quoniam æqualis est gloria patris & filij & Spiritus sancti, & per consequens eis debeat æqualis reuerentia: hinc est quod Monachi & religiosi fratres (vt vocant) stant inclinati dum recitatur vsque ad illam particulam, Spiritus sancti Deus, nam tota oratio communiter dirigitur ad patrem siue ad reuerentiā patris. & propter nomen patris.

De Epistola. Cap. 31.

IN Missæ officio duplex traditur doctrina; & hæc per ministros noui & veteris testamenti pronunciat. Prima doctrina traditur in Epistola, secunda in Euangelio: illa pertinet ad imperfectos, hæc verò ad perfectos.

De Epistola dicit D. Dionysius martyr, ca. 3. Eccles. hierarch. Deinde ministrorum officio sanctæ scripturarum lectio suo ordine recitatur: patet quod antiquus est vsus; Sed fortè non vt nostris sit temporibus, vt monstramus in expositione Missalis. Huic potest adaptari illud quod dicitur, Num. 10. fac tibi duas tubas argenteas ductiles quibus possis conuocare multitudinem in die, quæ mouenda sunt castra. Hæc verba dicta sunt Moyse Sacerdoti, qui loco Dei est. Psal. 98. Moyse & Aaron in Sacerdotibus eius. Dux autem tubæ tubicinates ante Sacerdotem, sunt Subdiaconus, & Diaconus. Ose. 8. In guttute tuo sit tuba. Et Isa. 78. Exalta quasi tuba vocem tuam. Hæc sunt argenteæ propter cymbalum & delectabile sonum argenti, qui significat tinnitum, & dulcem sonum instructionis verbi Dei. Psal. 11. Argentum igne examinatum. Hæc sunt ductiles, hoc est, icli-

bus maleorum productæ: quia uterque patientia-tribulationum & virtutum debet esse probatus. Prouer. 19. Doctina viri per patientiam agnoscitur; ut merito dicat cum propheta Psal. 128. Supra dorsum montis fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem sibi. Virtute enim patientiæ probatur fides, dum doctor pro fide mori est paratus. His duobus conuocatur multitudo populi omnitemporè, quâdo mouenda sunt castra Dei, de virtute in virtutem proficientia. Vna illarû tubarum imperfectioribus congruens pronuncians imperfectorum doctrinam. Et quia illa figuratur in prædicatione Ioannis quando adhuc Christus latuit, ideo Subdiaconus benedictione a Sacerdote, vel Episcopo nõ accipit, quia nec Io. Baptistæ Christo benedictionem perijt cum prædicare incæpit: at Apostoli acceperunt: ideo et ad ambonem pergit sine luminibus: quod lumen significat Christum, ut ostentum est. Hæc etiam habentur ex cæremon. eodem cap. ait enim: sedet deinde Episcopus, sedentibus omnibus. Subdiaconus autem accipiens librum, actis que debitis reuerentijs Altari, & Episcopo, comitante ad eius finitram cæremoniatio, & sibi ipse tenens librum extra presbyterium a latere sinistro Altaris, vel, vbi ita cõsuetum sit, in ambone cantat Epistolam alta voce. Quæ finita, & cæc. ante Episcopum, & c. manum dexteram illius reuerenter osculatur, & c. omnia iam declarabuntur.

Vadit ergo sine luminaribus, quia aperta nõ proponit. Sed obijcies quod aperta sunt, quæ legit de Epistolis Apostolorum. Dicendum, quod illa verba ad Euangelium dirigit, in quo lucent, & sine quo nihil lucis habent, & ideo non lucent luce propria.

Cum vno vadit, scilicet, cæremoniatio, vel Acolitho, quia pauci sunt, qui prædicationes Ioannis & prophetarû & legis sunt sequuti, & quia illa do-

ctrina non proponitur vt finis, sed vt introductio. Nam Epistola gerit figuram legis, & prophetiæ: quæ Christi aduentum præcesserunt: sicut ipsa Euangelium præcedit: Etenim propter hoc legitur ante Euangelium. Et etiam quia designat officium Ioannis Baptistæ, qui præiit antefaciem Domini parate vias eius. Ioannes ergo quasi Subdiaconus est Christi.

Præcessit ergo lex Euangelium, sicut umbra lucem: sicut timor charitatem: & initium perfectione. Sed Diaconum legetur Euangelium, tam Subdiaconi, quam Acolithi, & ceteri comitantur: quia prædicationem Euangelij, quæ perfectionem facit, plurimi susceperunt.

Possumus quoque dicere, quod per processum Subdiaconi, & Diaconi ad legendum, duplex Christi manifestatio per duplicem eius aduentum significatur: quorum primus vnum tantum habuit præcursores, scilicet, Ioannem, qui per Subdiaconum præcedentem significatur. Secundus verò duos habebit, Enoc, & Eliam, qui per duos, vel plures præcedentes Diaconum figurantur.

Facies autem legentis Epistolam, debet respicere Altare, quod Christum significat: quia Ioannis prædicatio se, & alios dirigebat in Christum: de cuius vultu iudicium, & æquitas procedunt extra. de Eccle. bene ut nostrum.

Is, qui præcedit Subdiaconum euntẽ legete, non vertit faciem ad legentem: quia Ioannes non ad se audientes: sed potius ad Christum dirigebat.

Sed, qui Diaconum euntem legere præcedunt, respiciunt ad Euangelium, & ad faciem recitantis. Primo vt ex mutua vtriusque inspectione, amor & charitas Christi notetur, qui in Euangelio prædicatur. Secundo, vt se. Coniunctes esse Evangelicæ doctrinæ ostendant. Sicut legitur Isa. 54. Vos estis testes mei dicit Dominus. Quia verò Ioannes fuit limes prædicatum, & sub-

Qq sequen.

sequentium: medius inter Apostolos & prophetas; ideo Epistola nec semper legitur de prophetis, nec semper de Apostolis; sed interdum sumitur de Apostolis, idest, de testamento nouo, & interdum de testamento veteri. Ioannes enim cuius vicem repræsentat Epistola cum antiquis prædixit, & ipse Christum futurum, dicens: ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Interdum ergo sumitur Epistola de Apostolis, idest, de nouo testamento: quia licet eorum doctrina non præcesserit Euangelium: tamen ad vitam æternam refertur, sicut lex & prophetia, & interdum de veteri testamento: raro tamen, quia velum templi scissum est; nec est ponendum velum ante oculos. Cur ponatur aliquando de veteri infra dicitur in expositione Missalis.

Epistola autem non legitur de quinque libris Moyſi, quia in illis tempora lia promittebantur, in cuius signum lectiones de illis sumptæ terminantur in graue acutum; scilicet, ad Subdiaconem, vt iam dicitur. Et cum legitur de illis nõ vocatur Epistola, sed lectio, & dicitur loco Epistolæ vt patet in feria sexta in parasceue.

Considerandũ est etiam, quod quãdo lectio est de libris Moyſi, vel Salomonis, nomen eorum non recitatur. De Moyſe tacetur nomen, quãdo Epistola est de libris eius, quia hæſitauit ad aquas contradictionis: ideo, quia Dominum exacerbauit, non dicitur lectio libri Genesis Moyſi legislatoris, sicut dicitur, de libro Apocalypſis. Ioãnis Apostoli. De Salomone tacetur nomen, quia deceptus fuit a mulieribus: & propter infamiam idolatriæ.

Item nota, quod in Epistolis, quæ sumuntur de Actibus Apostolorum, vel, de Apocalypſi, ponitur hæc locutio, in principio, scilicet, In diebus illis. Ratio est, quia in illis libris, hæc oratio reperitur sæpè sic annotata, siue scripta; similiter dicitur, ait Dominus omnipotēs: quia hoc sæpè inueni-

tur ibi scriptum, ait Dominus omnipotēs, in illis scripturis. Eadem ratio militat de Epistolis Iacobi, Petri, & cæteris. Vbi dicitur in principio, Charissimi, quia isti authores, sæpè dicunt in suis Epistolis, charissimi. Et in Epistolis D. Pauli, sæpè dicitur, fratres, in principio, quia hoc verbo Apostolus frequenter vsus est. Et propter eãdem causam dicitur in Euangelio, In illo tempore. Propriè tamen loquendo nulla Epistola de veteri testamento vocatur Epistola: sed illa dicitur lectio, vt diximus.

Cum autem dicitur Epistola, genua non hætamus, cum ad nouum non pertineat testamentum, immo sedemus. Et ratio est, quia doctrina in silentio, & quiete audienda est. Vfus autem sedendi a veteri testamento sumitur: sicut legitur in Esdra. Milites tamen stare consueverunt, quando leguntur Epistolæ D. Pauli in honorẽ eius, quia miles fuit, & hoc non vbiq; sed in quibusdam locis, vnde in signum militiæ suæ, pingitur cum ense in manu: vel ideo, quia ipse suam prædicationẽ, Euangelium nominauit, quod ensis est. Vel, quia Epistolæ suæ sunt rãquã ensis contra hæreticos vt dictum est lib. 1.

In Quadragesima nunquam legitur Epistola Diui Pauli ad Missam, nisi in Dominicis diebus, & in feria quinta in carnã Domini, quia illi dies pertinent ad testamentum nouum: alij vero ad vetus etenim ieiunamus vt faciebant prophætæ quasi nos cum illis expectantes Christum: sed illi primum, & nos secundum aduentum, vt cum illo regnare mereamur in cælis.

In legendo autem quatuor attenduntur, scilicet, locus, conuersio corporis, legendi modus, & reditus ad Episcopum, siue ad Sacerdotem: locus in solemnitate est altus, in aliquibus Ecclesijs: quia omnis doctõr in loco alto stare debet virtutis. Et hoc significatur Nęm. 8. vbi dicitur: stetit autẽ Esdras super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum, gradus iste eminentiã signat

signat virtutis. Vertitur autē ad orientem, quia (præter rationem super adductam) adhuc indiget ampliori lumine, vt illustretur. Zachar. 14. stabunt pedes eius, in die illa super montem oliuarum, qui est contra Ierusalem ad Orientem.

Legendi autem modus est; quod legat alta voce, vt ait rubrica, distinctè, & apertè. Secūdo quod legat deuotè. Tertio, quod legat in potestate. De primo dicitur Nēm. 8. legerunt in libro legis Dei distinctè, & apertè ad intelligendum, & intellexerunt, cum legerentur. De secundo dicitur Ierem. 20. Factus est sermo Domini in corde meo quasi ignis æstiuans, claususque in ossibus meis, & defeci, ferre non sustinēs. Hoc enim dixit propter feruorem deuotionis quem ad sermonem habuit. De tertio dicitur, vt potens sit exhortari in doctrina. Tit. 1. Nam & ipse instruit populum.

Circa hoc notandum est, quod populi instructio sit per verbū Dei, quod quidē a Deo per eius ministros ad populum peruenit: & ideo ea, quæ ad plebis instructionem pertinent non a Sacerdote, sed a ministris dicuntur. Ministerium tamen verbi Dei triplex est. Primum authoritatis, quia competit, tantum Christo, qui minister dicitur Matth. 7. Erat enim docens eos. Sicut potestatem habens. Secundum manifestæ veritatis; quod competit prædicatoribus noui testamenti. De quo dicitur 2. Corin. 3. Qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti. Tertium figuratiōis: quod competit prædicatoribus veteris test. ideoque doctrinā Christi proponit Diaconus. Doctrinā verò prædicatorum veteris test. proponitur per Subdiaconos: nec obstat quod aliquādo per eos legitur loco Epistolæ aliquod de ipso veteri testamēto, quia prædicatoris noui testamenti etiam vetus prædicant.

Redit autem ad Episcopum, siue ad Sacerdotem, & manum eius dex-

teram osculatur, quod denotat, vt non sibi fructum attribuat, sed Deo, per osculum dexteræ eius, qui est loco Sacerdotis, ac si dicant. Dextera Domini fecit virtutem: dextera Domini exaltauit me.

Vel reditus, insinuat illud Matt. 11. Quod cum audisset Ioannes in vinculis opera Christi: misit duos ex discipulis suis: non credentes Christum esse Messiam, (redit enim cum Acolitho, vel carmonario:) vt interrogarent illum. Tu es qui venturus es, an alium expectamus? & cæc. Quia verò illi per visa miracula cognouerunt hunc esse Messiam, de quo suus præceptor prædixerat: Qui post me venit, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamentorum soluere: ideo Subdiaconus ad pedes, calciamentum Romani Pontificis osculatur. Et si est Sacerdos, vel Episcopus, manum tantum ratione iam dicta.

Insuper, lecta Epistola, Subdiaconus librum clausum representat Episcopo: ipse verò super illum manum ponit, quam Subdiaconus osculatur. Nempe Episcopus, Christum figurat: cui clausus liber representatur ad designandum, quod solus Christus potuit aperire librum, & soluere signacula eius, in quo & ipse Christus, & eius mysteria clausa erant, donec ab ipso Christo caput predicationem Euangelij aperiri. Christus autem legem, in qua clausus tenebatur opere impleuit qui non venit legem soluere, sed adimplere: quod significat manus impositio super librum. Manus enim opus significat.

Ipse quoque manus positio, significat desiderium, & promissionem credendi, & opere complendi quæ lecta sunt. Rursus, quia Pontifex Christus representat, vt sæpè diximus, Subdiaconus, & cæteri debent ei actus suos humiliter subdere: & ab ipso benedictionis gratiam postulare. Vnde dicitur. Cum omnia bene feceritis, dicitur

feruti inuiles fumus : quod facere debuimus, fecimus; Subsequenter Episcopus vel Sacerdos Subdiacono benedicit : quia & Christus commendauit Ioannem, scilicet, Quid existis videre ? Prophetam ? etiam dico vobis plusquam prophetam. Amen dico vobis inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista.

Subdiaconus ergo post finem : Diaconus verò ante principium lectionis, ad Sacerdotem, vel Episcopum accedit, & exhibet reuerentiam; quia lex finem accepit in Christo; sed Euangelium originem ab ipso Christo sumpsit; nam lex, & prophetæ vsque ad Ioannem: Euangelium Christi, & Epistolæ post Ioannem. In Missa defunctorum cessat ratio supradicta.

Epistola enim, Latine, supermissio: Epi, supra; Stolon, missio: missa est. n. ab Apostolis super psalmos, & prophetas, supra Euangelium, sicut & prophetæ supra legem; vnde & literæ de vna persona ad aliam missæ, appellatur Epistola; id est, supra missæ præter id, quod nuncius viua vocere fert; sicut faciebat Apostolus supra id, quod dixerat Corinthijs, & alijs mittebat Epistolas. In aliquibus Ecclesijs dum Epistola lecta fuerit, & choro Graduale psallente, Sacerdos tacitus ad dexteram partem altaris sedet, illud insinuans, quod Ioanne prædicante, Christus quodammodo tacebat: quia non prædicabat aperte, vt fecit post incarcerationem ipsius Ioannis: sed dicturus Euangelium surgit, quia vt Euangelista tradit; postquam Ioannes traditus est venit Iesus in Galiliam prædicans Euangelium Dei.

Sed quæret forte, quis, quare prophetas in subdiacone, id est, ad quintam interius, Euangelium verò, & Epistolam ex altando vocem finimus? Dicendo quod per prophetiam, quæ est de veteri testamento; Synagoga, quæ inclinata est, & cecidit intelligitur; & ideo inclinando vocem, & qua-

si cadendo finimus prophetiam. Per Euangelium verò, & Epistolam representatur Ecclesia militans, quæ exaltata est; & ideo cum exaltatione vocis finiuntur. Vel, quia in veteri lege, terra promittebantur, & ideo in graue finiuntur: in nouo verò cælestia, quæ sursum sunt. Si vero Epistolæ aliquando sunt de veteri testamento, tunc, quia quo ad nomen imitantur Epistolas, debet & quo ad formam, & modum, illas imitari.

De Graduali. Cap. 32.

Post Epistolam sequitur Graduale. Dicitur autem Graduale propter quatuor rationes, scilicet, vel a gradibus Altaris, ante quos dicebatur antiquitus, vt dicunt Isidorus, & Rabanus: & etiam dicitur Graduale, a modo cantandi, quia semper incipit inferius ad subdiacone, vel ad subexacordon, vel saltem ad subdiatesaron, vel ad terciâ sub graue, deinde paulatim ascendit ad superiorem seu altiorem cantum: & ista est prima ratio literaris. Quid autem sibi velint Subdiacone subexacordon & subdiatesaron, vide organum nostrum l. i. in cap. Della fuga, dicta vulgarmente canon.

Secundò dicitur Graduale, a Gradu quo graditur de virtute in virtutē. Tertiò, dicitur Graduale, id est, gradiale, vel gradale: ad designandum, quod Apostoli post Dominum gradiebantur, scilicet, discipuli post magistrum.

Quarto Graduale dicitur alio nomine etiam Responsorium, ad designandum quod auditores debent operibus respondere his, quæ in Epistola audierunt, vt sint factores verbi, & non auditores tantum. Iacob. 1.

Graduale dicitur inquam Responsorium, quia debet respondere Epistolæ; vt si illa agit de gaudio, similiter & Responsorium; Simili modo si de tristitia agit, & de tristitia responde

dere debet: iuxta illud. Roman. 12. Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus.

Graduale autem in duobus versibus terminatur: quia in duobus præceptis charitatis, scilicet, in dilectione Dei & proximi vniuersa lex pendet & Prophetæ, per charitatem enim merebimur gaudia regni cælestis, quod in alleluia designatur.

Dicitur Graduale post Epistolam, eo quod Ioannes prædicabat pœnitentiam, dicens; Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum: nam Graduale lamentum pœnitentiæ insinuat. Item, Graduale sequitur post Epistolam, quia post prædicationem Ioannis, Discipuli sequuti sunt Christum.

Graduale cantatur à choro, vt significetur profectus de virtute in virtutem ab instructis à Subdiacono. Versus autem Gradualis, cantatur a minoribus, vt significet se profectum. Graduale, significat laborantes in hac vita; & ideo non dicitur tempore paschali, quia illud tempus, significat quando resurrectionis nostræ, quando amplius non erit laborandum; quia tunc absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, &c. Itaque in graduale seminamus, in alleluia, metemus. Versus Responsorij ita vocatur, propiæ quod ab eo fit reuersio ad Responsorium.

Graduale, siue Responsorium, quod in Missa cantatur designat, quod ad vocationem Apostolorum, statim ipsi sequuti sunt Christum. Potest etiam referre istud Responsorium ad responsonem Apostolorum, qui ad primam Christi vocationem omnia reliquerunt. Quia ergo illi Apostoli nihil sibi retinuerunt, ideo Responsorium illud, nullo modo reperitur; sed nec cum gloria patrisitur: quia Apostoli non ad gloriam, & lætiam, sed ad luctum & laborem vocati sunt, dicente Domino: sicut mihi me Pater, & ego mitto vos,

scilicet, ad prædicandum, ad laborandum, & demum ad mortem. Et quoniam omnis virtutis profectus, est circa difficile & bonum, hinc est quod Graduale difficile & graues habet figuras siue notas in cantu: per quod significantur perfecti, & exercitati circa difficultiora. Versus autem, qui adhuc grauius habet figuras sub vna syllaba, significat imitationem populi, qui adhuc grauius proficit quam clerus. Peruersi enim difficile contringuntur. Gradualia, Tractus, & Alleluia, composuerunt Ambrosius, Gregorius & Gelasius: & statuerunt cantari ad Missam. Sed ante hos Celestinus Papa instituit se Gradualia aiunt Sigebert. Circa annos Christi 426. Rupert. lib. 2. de diuinis Officijs cap. 21. Bernard. cap. 25. de officio Missæ. Item & offertoria. Et Horas canonicas vna cum antiphonis instituit: anno Domini 426.

De Alleluia. Cap. 33.

Post Iudæum sequitur gaudium, ideo post Graduale, quod significat luctum, sequitur alleluia, quod est canticum lætitiæ, vt patet Job. penult. & Apoc. 7. 19. Est autem alleluia, Hebraicum vocabulum, siquidem potius significans, quam exprimens ineffabile gaudium ab hac vita peregrinantium. Cuius est rex; ostio, secundum Innoc. 3. ex Psalm. 112. habetur: cum alleluia, prædicatur in titulo, statim Psalmus exponendo titulum, incipit; Laudate pueri Dominum. Et hoc idem est, quod alleluia. Alij aliter interpretantur alleluia, id est, Laudate, id est, Dominum. Et aiunt, qui linguam hebraicam nesciunt. Vnde secundum lucam significatur eheere possumus quod, quia Sacerdotum inter, it ex officio Iudæe quoad de Dominum, in Antiphona illa, Sacerdotes Dei Benedicite eam, & car. in communi confessorum & Pontificum, additur alleluia, quod non fit in alijs An-

Antiphonis, quia ad Sacerdotes spectat cantare, & laudare Dominum, vt ibidem innuitur.

Et quoniam alleluia futura beatitudinis quasi proprium est vocabulū, merito magis tēpore paschali frequenter, quam alio tempore: quo tempore Christus resurgens dedit nobis futurae beatitudinis spem. Hi etonym. ait: quod, alleluia dicatur in Missa, tractum est de Ecclesia Ierosolymitarum.

Est autem alleluia modicum in sermone, & multum in Neuma, quia gaudium illud maius est quam possit explicari sermone, vel quod gaudiū sanctorum interminabile & ineffabile dicitur: & hoc notat longa intonatio, a. Quid autem sit, Neuma, vide organū nostrum, in capite, Delle pause. Nō dicitur in septuagesima, quia tempore iustus non debet cantari cantus lætitiæ. Hoc autem elicitur ex Concil. 4. Tolet. sub Honorio Papa primo celebrato, can. 10. vbi dicitur; Statuimus vt omnibus diebus Quadragesimæ, alleluia, non canetur, quia tempus meroris est. Nota, quod in quibusdam Ecclesijs cantans, alleluia, sumit aliquid in manu, vt insinuet se Deum nō solum voce, sed etiam opere collaudare: seu manus ducit: iuxta Psalm. 46. Omnes gentes plaudite manibus & cætera. Eadem ratio potest reddi quare cantor (moraliter loquendo) facit tactum dum cantatur figuratim mysticè loquendo: sed literaliter, hoc facit vt tempus mensuretur; & omnes cognitionem illius habentes vnanimiter concordent. Quod autem interposito versu bis alleluia cantatur, designat, quod interiecta lætitia, sancti geminam legitimam gloriam accipient, mentis & carnis, siue cordis & corporis. Nam secundū gloriam mentis, exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. Secundum gloriam carnis, fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundinetis discurrent. Versus ergo nihil sinistrum aut triste, sed tan-

tum iucundum & dulce debet sonare, quale sunt, Dominus regnauit decorem indutus est. Dominus regnauit exultet terra: Iubilare Deo. Iustus vt palma florebit, quoniam absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius, neque luctus, neque clamor, sed nec ullus dolor, quoniam priora transierunt. Hoc ipsum significat, quod in quibusdam Ecclesijs, sequentia post, alleluia, cantatur, suauis iubilo dulcique canore.

Versus dicitur a reuertēdo, eo quod per eum reuertimur ad alleluia, qui post sequitur: quia significat operationem, quæ laudi coniungi debet: nam non bene Deum laudat, qui operari cessat. In nonnullis ecclesijs a pueris cātari solet: Graduale, a magnis: quasi, qui pueri sunt, laudi Christi conueniunt, fortes vero in fide, & in tolerando aduersa, qui pugnare possunt, Graduale, cantare debent.

De Tractu. Cap. 34.

EX institutione Thelesphori Papæ (anno Domini 137. postea a Gelasio 492. confirmati;) a Dominica Septuagesimæ vsque ad vigiliam Paschæ, scilicet, in diebus, & officijs iustus, dicitur Tractus, loco alleluia, quia tunc non cantatur carmen lætitiæ. Dicitur autem Tractus, a trahendo, quia trahim, & cum asperitate vocum, & prolixitate verborum & figurarum, seu notarum cātatur: eo quod laborem, & miseriam præsentis incolatus insinuat. In Tractibus enim representatur longa sanctorum Patrum expectatio: & Iudæorum captiuorum afflictio; qui tempore Babylonice captiuitatis super flumina Babylonis sedentes & fientes suspenderunt in salicibus organa sua: quod tempus representat Ecclesia a Septuagesima, cantica lætitiæ subicendo, & Tractus dicendo.

Tantum interest inter Tractum, & alleluia, quantum inter lætitiā & luctum. Item, tantū interest, inter respōsorium, cui omnes respondent, & Tractum, cui nemo: quantum interest, inter vitam actiuam, & contemplatiuam. Tractus enim habet plures versus, quia per multa oportet trahi hominem in penitentiam, antequam destruat peccatum. Oportet enim suspendi ab actu peccati, & a voluntate peccandi radices peccatorum excidere, & reliquias longa consuetudine peccandi delere: radices autem vocatur libidines commutabilis boni, quæ causam peccati dederunt. Reliquiæ vocantur tenebræ, quas incurrit homo ex peccato, & difficultates ad bonum, & huiusmodi: & propter ista quatuor, dicitur Ierem. 1. Ego constitui te hodie, super gentes, & super regna, vt euellas, & destruas: dissipes & disperdas, & ædifices, & plantas. Euellas autem peccati actum pro confessione, destruas peccandi voluntatem, per compunctionis dolorem: dissipes radices per deuotionem: disperdas reliquias per tui peccati elongationem. Dicitur enim ab Angelo ipsi Loth: Egredere de loco isto, & non stes in omni circa regionem. Edifices per virtutū consuetudinem, plantas per operum bonorum in satisfaciendo fundamentum.

Per oēs istos versus oportet, quod in asperitate trahamur, & hoc ipso cantu, clerus docet populum. Hoc autem significatur Isa. 14. Perdam Babylonis nomen, & reliquias, & progeniem, & germen: nomen confusionis, quod Babylon interpretatur, perditur, quando actus peccati perditur. Reliquiæ autem, quando reliquæ delentur. Progenies autem quando voluntas in dolore trahitur: Germen autem, quando radices exciduntur. Dicit enim Ambros. quod penitere, est radices peccatorum excidere, & eorum suggestionibus ulterius aditum

non indulgere. Porro Tractus, quia, gemium, & canticum flebile exprimit: lachrymas sanctorum, siue in actiua, siue in contemplatiua vita, repræsentat. Vnde Tractus dicitur, quia sancti suspirantes ab imo pectoris gemitum trahunt: quia licet gaudeant vt monet alleluia, tamen hic in valle lachrymarum commorantes gemunt pro dilatione supernæ beatitudinis: & super flumina Babylonis sedentes Patrie suæ memores, interim lachrymas profuis, & aliorum excessibus fundunt: dum vicinitate Babylonici fluij se ipsos vident serpe asperfos, & alios penitus immetfos: ipsius fluminis rapiditate deorsum ferri.

Sed, quia hic ploratus quandoque est respectu superni gaudij: quandoque respectu miseræ nostræ: ideo Tractus quandoque est de lætitiā pro superiori irriguo, vt, De profundis clamaui; & etiam vt, Ad te leuaui oculos meos. Et. Qui confidunt in Domino, &c.

Sanè in Dominica Septuagesimæ vsque ad feriam quartam cinerum dicitur Tractus solum in Dominicis diebus, eo quod populus tunc melius conuenit in Ecclesia, qui indiget edoceri, qualiter captiuitatem diabolicam, per Babyloniam significatam, debet plorare. Tractus enim tempus Babylonice captiuitatis repræsentat: sed post dictam feriam quæ est caput ieiuniorum, magis frequentatur: quia tunc magis est tempus maroris & afflictionis: vt pote, ordinatum ad excutendum iugum diabolicæ captiuitatis; per marorem in contritionis, & humilitatem confessionis, atque asperitatem satisfactionis; quæ præcipue ieiunio vigent. Quod autem Tractus maiorem insinuet luctum, quam graduale, per hoc innuitur, quod numquam cū alleluia, canitur, nisi in Sabbato Paschæ, & hoc propter specialem causam, vt ibi dicitur.

De Sequentia. Cap. 35.

Post alleluia, in aliquibus solennitatibus dicitur sequentia, plures crāt antiquitas sequentia; quę similitur sūt cantica exultationis, ad notandum geminam glorificationis stolam, quā sancti accipient, scilicet, animę & corporis. Cantatur autem sequentia ab omnibus simul in choro, vt notetur concordia charitatis: talis enim Laus Deo placet. Nothgerius Abbas Sancti Galli in Theutonia primo sequentia composuit, & Nicolaus Papa concessit cantari ad Missas. Hermanus Contractus Theutonicus iuenerit Astrolabij, composuit, Alma redempter mater, & alia. Petrus Cōpestellanus, Episcopus, Salue Regini misericordie, & cetera. Robertus rex Francia, Veni sancte Spiritus. Diuus Thomas Aquinas, lauda Sion Saluatorem. Et alij alias, quę nunc non reguntur propter incertitudinem.

De Euangelio. Cap. 36.

His omnibus dictis legitur Euangelium prius a Sacerdote, vel Episcopo, & fertur Missale ad sinistram partem: & circa finem Missę, iterum redit ad dexteram quia cultus Dei primo fuit in populo Iudęo, & Iudęa tunc erat ad dexteram; deinde Iudęis non credentibus, & verbum Dei tanquam indignis respicientibus, cultus Dei transfuit ad gentes, ad quas Apostoli transfuerunt; & tunc Iudęa fuit a sinistra parte: & circa finem iterum ad Iudęos reuertitur, ad prædicationem Enoch & Elię, qui conuertent corda patrum in filios: quoniam in diebus illis saluabitur Iudęa, & reliquę saluę sient. Et vt citat Apostolus, Cum conuerterit Dominus captiuitatē plebis suę, exultabit Iacob & lætabitur Israel; quod de fine mundi intelligit Apostolus illud locum.

Quantum ad Euangelium rubrica Missalis Rit. 6. sic ait; Deinde Diaconus dicit: Munda cor meum, genus flexus; ante Altare, accepto libro Euangeliorum de Altari, & benedictione a celebrante, osculatur aque illius manu, præcedentibus thuriferario, & duobus Acoluthis cum luminariis, seu candelabris de credentibus in sumptis, vadit cum Subdiacono a sinistris ad locum Euangelij contra Altare versus populum, ubi Subdiacono librum tenente, medio inter duas Acoluthos, tenentes candelabra accensa, dicit, Dominus vobiscum, iunctis manibus cum dicit sequentia, & cetera. signat librum, frontem, oculos, & pectus, postea ter librum incensat, hoc est in medio, a dextris, & a sinistris, & cetera quo finito Sacerdos osculatur librum a Subdiacono sibi delatum, & a Diacono ter incensatur; hæc autem omnia declaranda sunt.

Multa hic circa ritum fiunt: primo Diaconus dicit Munda cor meum, & cetera. Concionator enim verbi Dei, debet prius mundari, ne sibi dicatur illud Euangelij, Medice cura teipsum. Luc. 4. & Rom. 2. Qui dicit non machandum macharis, & cetera. Mundet igitur prius seipsum, qui vult alios curare: nam doctrina alicuius contemnitur, cuius vita vituperatur.

Accipit secundo librum de Altari; Altare significat Sacramentum & armarium Scripturę, & sanctificationis; de cuius scientia, & autoritate omnis vera sumenda est docendi perfectio; Isa. 2. De Sion exiit lex, & verbum Domini de Ierusalem, & ideo, qui de Sion, hoc est, de visione sacre Scripturę non accepit, docere non debet: verbum aut de Ierusalem procedit: quia doctor perfectionis pacem annunciat instruendis. Isa. 52. Quam pulchri super montes pedes annunciantis pacem, prædicantis salutem. Annunciat enim boni est Euangelium. Et hunc modum tenuit Euangelista Angelus lucis. Luc. 2. Ecce Euangelizo vobis gaudium magnum: &

& post pauca, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Acceptio autem libri, significata est Apoc. 5. ubi dicitur: Vidi in dextera sedētis super thronum librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septē. Altare enim thronum Dei significat, in cuius eminentia Deus Rex, & Sacerdos inuisibilis Christus est sedens. Omnia sanctificationis mysteria discernens vt Sacerdos, & perficiens vt Sacerdos, a cuius dextera accipit Diaconus librum, quando virtute dexteræ Dei, vadit ad Euangelizandum, & officium accipit Euangelicum. Vnde post pauca, subdit, ibidē. Venit Agnus & accepit de dextera sedentis super thronum librum. De agno enim est Euangelicus liber.

Vel sumitur liber de Altari, quoniā Apostoli de Altari Euangelium acceperunt, cum prædicantes passionem Christi Euāgelizabāt. Vel: Altare hoc in loco significat Iudeos, a quibus transfertur regnum Dei, & datur genti facienti fructum eius. Ex eo, quod Euangelium sumitur de Altari, significatur, quod Euangelium est verbum Dei, quod per Altare significatur. Et propter hoc quidam volentes dicere, (finita Missa,) Euangelium sancti Ioānis, imprimunt, primo signum Crucis super Altare, & postea in fronte. Sumit autem illum de dextera parte Altaris, quia Ecclesia de Iudeis, aqua nostrum sumpsit exordium, antiquitas fuit in dextris.

Et ponit eum in manu sinistra dexteram supponens: iuxta illud; leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me: & hoc propter triplicem causam. Prima est, quia Euangelista docet cælestia, quæ per dexteram, terrenis quæ per sinistram intelliguntur, supponi.

Secunda, inclinatur liber super sinistram humerum, ad notandum, quod Christi prædicatio de Gentili populo,

transibit ad Iudæicum, Isa. 20. In diebus illis saluabitur Iuda. Tertia, quia, qui in vita temporalis, quæ per illam significatur viuunt, necesse est Euāgelium prædicare.

Liber autem ipse ab Adventu Sacerdotis ad Altare donec Euāgelium legatur, super Altare remanet, quantum ad hoc significat Ierusalem: quoniam Euangelica doctrina primum in Ierusalem facta est, & ibi permansit ab Adventu Domini, donec publicaretur Gentilibus. iuxta id. De Sion exhibit lex & verbum Domini de Ierusalem. Ierusalem enim est locus passionis, quæ per Altare etiam significatur. Cæremionale autem Episcoporum dicit, quod ante pectus librum Euangeliorum tenere debeat Diaconus; hoc fortè ad innuendum, vt prædicator verbi Dei, habeat semper ante oculos suos verba & præcepta Euangelica. Vel ad innuendum illud, quod a perfectore sanctitatis, idest Sacerdote, dicitur in benedictione, scilicet, Dominus sit in corde tuo, & in labijs tuis, & cæc. Et liber Euangeliorum significat etiam Christum. Papa Thelephorus septimus Pontifex ante Sacrificium; Euangelium Dei legendum esse (vt fertur) statuit, sicut & Gloria in excelsis: nempe anno Domini 137.

De Benedictione à Sacerdote Diacono danda. Cap. 37.

Diaconus inclinatus petit benedictionem ab Episcopo, vel Sacerdote, dicens intelligibili voce, Iube domine benedicere & c. cui Episcopus vel Sacerdos respondet: Dominus sit in corde & c. & facit super eum signū crucis, quod fit in omnibus benedictionibus: quate hoc nō habet mysticum sensum in presenti, nisi quod petens benedictionē benedicitur hoc signo; nisi fortè dicere velimus significare licentiam prædicandi veluti fuit data Apostolis ab ipso Christo. Nam quos

De Sequentia. Cap. 35.

Post alleluia, in aliquibus sol'énitibus dicitur sequentia, plures erant antiquitus sequentia; quæ similiter sunt cantica exultationis, ad notandum geminam glorificationis stolam, quam sancti accipient, scilicet, animæ & corporis. Cantatur autem sequentia ab omnibus simul in choro, vt notetur concordia charitatis: talis enim Laus Deo placet. Nothgerius Abbas Sancti Galli in Theutonia primo sequentias composuit, & Nicolaus Papa concessit cantari ad Missas. Hermanus Contractus Theutonicus inuentor Astrolabij, composuit, Alma redemptoris mater, & alia. Petrus Cöpestellanus, Episcopus, Salue Regina misericordie, & cæ. Robertus rex Franciæ, Veni sancte Spiritus. Diuus Thomas Aquinas, lauda Sion Saluatorem. Et alij alias, quæ nunc non recitantur propter incertitudinem.

De Euangelio. Cap. 36.

His omnibus dictis legitur Euangelium prius a Sacerdote, vel Episcopo, & fertur Missale ad sinistrâ partem: & circa finem Missæ, iterum redit ad dexteram quia cultus Dei primo fuit in populo Iudæo, & Iudæa tunc erat ad dexteram; deinde Iudæis non credentibus, & verbum Dei tanquam indignis respuentibus, cultus Dei transfuit ad gentes, ad quas Apostoli transferunt; & tunc Iudæa fuit a sinistra parte: & circa finem iterum ad Iudæos reuertitur, ad prædicationem Enoch & Eliæ, qui conuertent corda patrum in filios: quoniam in diebus illis saluabitur Iudæa, & reliquæ saluæ fient. Et vt citat Apostolus, Cum conuertent Dominus captiuitatē plebis suæ, exultabit Iacob & lætabitur Israel; quod de fine mundi intelligit Apostolus illum locum.

Quantum ad Euangelium rubricâ Missalis, Rit. 6. sic ait, Deinde Diaconus dicit: Munda cor meum, genuflexus, ante Altare, accepto libro Euangeliorum de Altari, & benedictione à celebrante, oscula: aque illius manu, præcedentibus thursiferario, & duobus Acoluthis cum luminariis, seu candelabris de credentia sumptis, vadit cum Subdiacono à sinistris ad locum Euangelij contra Altare versus populum, vbi Subdiacono librum tenente, medio inter duos Acoluthos, tenentes candelabra accensa, dicit, Dominus vobiscum, iunctis manibus cum dicit sequentia, & c. i. signat librum, frontem, os, & pectus, postea ter librum incensat, hoc est in medio, à dextris, & à sinistris, & c. quo finito Sacerdos osculatur librum a Subdiacono sibi delatum, & a Diacono ter incensatur; hæc autem omnia declaranda sunt.

Multa hic circa ritum sunt: primo Diaconus dicit Munda cor meum, & cæ. Concionator enim verbi Dei, debet prius mundari, ne sibi dicatur illud Euangelij, Medice cura teipsum. Luc. 4. & Rom. 2. Qui dicit non irachandum macharis, & c. Mundet igitur prius seipsum, qui vult alios curare: nam doctrina alicuius contemnitur, cuius vita vituperatur.

Accipit secundo librum de Altari; Altare significat, Sacramentum & armarium Scripturæ, & sanctificationis; de cuius scientia, & autoritate omnis vera sumenda est docendi perfectio; Isa. 2. De Sion exhibit lex, & verbum Domini de Ierusalem, & ideo, qui de Sion, hoc est, de visione sacre Scripturæ non accipit, docere non debet: verbum aut de Ierusalem procedit: quia doctor perfectionis pacem annunciat instruendis. Isa. 52. Quam pulchri super montes pedes annunciantis pacem, prædicantis salutem. Annunciatio enim boni est Euangelium. Et hunc modum tenuit Euangelista Angelus lucis. Luc. 2. Ecce Euangelizo vobis gaudium magnum: &

& post pauca, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Acceptio autem libri, significata est Apoc. 5. ubi dicitur: Vidimus dextera sedentis super thronum librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septē. Altare enim thronum Dei significat, in cuius eminentia Deus Rex, & Sacerdos inuisibilis Christus est sedens. Omnia sanctificationis mysteria discernens vt Rex; & perficiens vt Sacerdos, a cuius dextera accipit Diaconus librum, quando virtute dexterae Dei, vadit ad Euangelizandum, & officium accipit Euangelicum. Vnde post pauca, subdit, ibidē. Venit Agnus & accipit de dextera sedentis super thronum librum. De agno enim est Euangelicus liber.

Vel sumitur liber de Altari, quoniā Apostoli de Altari Euangelium acceperunt, cum prædicantes passionem Christi Euangelizabāt. Vel: Altare hoc in loco significat Iudæos, a quibus transfertur regnum Dei, & datur genti facienti fructum eius. Ex eo, quod Euangelium sumitur de Altari, significatur, quod Euangelium est verbum Dei, quod per Altare significatur. Et propter hoc quidam volentes dicere, (finita Missa,) Euangelium sancti Ioānis, imprimunt, primo signum Crucis super Altare, & postea in fronte. Sumit autem illum de dextera parte Altaris, quia Ecclesia de Iudæis, aqua nostrum sumpsit exordium, antiquitus fuit in dextris.

Et ponit eum in manu sinistra dexteram supponens: iuxta illud; leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me: & hoc propter triplicem causam. Prima est, quia Euangelista docet cælestia, quæ per dexteram, terrenis quæ per sinistram intelliguntur, supponi.

Secunda, inclinatur liber super sinistram humerum, ad notandum, quod Christi prædicatio de Gentili populo,

transibit ad Iudæicum, Isa. 20. In diebus illis saluabitur Iuda. Tertia, quia, qui in vita temporalis, quæ per illam significatur viuunt, necesse est Euāgelium prædicare.

Liber autem ipse ab Aduentu Sacerdotis ad Altare donec Euāgelium legatur, super Altare remanet; quantum ad hoc significat Ierusalem: quoniam Euangelica doctrina primum in Ierusalem facta est, & ibi permansit ab Aduentu Domini, donec publicaretur Gentilibus. iuxta id. De Sion exibit lex & verbum Domini de Ierusalem. Ierusalem enim est locus passionis, quæ per Altare etiam significatur. Ceremoniale autem Episcoporum dicit, quod ante pectus librum Euangeliorum tenere debet Diaconus; hoc fortè ad innuendum, vt prædicator verbi Dei, habeat semper ante oculos suos verba & præcepta Euangelica. Vel ad innuendum illud, quod a perfectore sanctitatis, id est Sacerdote, dicitur in benedictione, scilicet, Dominus sit in corde tuo, & in labijs tuis, & cetera. Et liber Euangeliorum significatur etiam Christum. Papa Theophorus septimus Pontifex ante Sacrificium Euangelium Dei legendum esse (vt fertur) statuit, sicut & Gloria in excelsis: nempe anno Domini 137.

De Benedictione à Sacerdote Diacono danda. Cap. 37.

Diaconus inclinatus petit benedictionem ab Episcopo, vel Sacerdote, dicens intelligibili voce, Iube domine benedicere & c. cui Episcopus vel Sacerdos respondet: Dominus sit in corde & c. & facit super eum signū crucis, quod fit in omnibus benedictionibus: quare hoc nō habet mysticum sensum in præsentī, nisi quod petens benedictionē benedicitur hoc signo; nisi fortè dicere velimus significare licentiam prædicandi veluti fuit data Apostolis ab ipso Christo. Nam quo-

De *Sequentia*. Cap. 35.

Post alleluia, in aliquibus solēnitatibus dicitur sequentia; plures erāt antiquitus sequentia; quę similit̄ sūt cantica exultationis, ad notandum geminam glorificationis stolam, quę in sancti accipiunt, scilicet, animę & corporis. Cantatur autem sequentia ab omnibus simul in choro, vt notetur concordia charitatis: talis enim Laus Deo placet. Nothgerius Abbas Sancti Galli in Theutonia primo sequentias composuit, & Nicolaus Papa concessit cantari ad Missas. Hermanus Contractus Theutonicus inuentor Astrolabij, composuit, Alma redemptoris mater, & alia. Petrus Cōpestellanus, Episcopus, Salue Regine misericordia, & cetera. Robertus rex Francię, Veni sancte Spiritus. Diuus Thomas Aquinas, lauda Sion Saluatorem. Et alij alias, quę nunc non regnātur propter incertitudinem.

De *Euangelio*. Cap. 36.

His omnibus dictis legitur Euangelium prius a Sacerdote, vel Episcopo, & fertur Missale ad sinistrā partem: & circa finem Missę, iterum redit ad dexteram quia cultus Dei primo fuit in populo Iudęo, & Iudęa tūc erat ad dexteram; deinde Iudęis non credentibus, & verbum Dei tanquam indignis respicientibus, cultus Dei trāsiit ad gentes, ad quas Apostoli transierunt; & tunc Iudęa fuit a sinistra parte: & circa finem iterum ad Iudęos reuertitur, ad prædicationem Enoch & Elię, qui conuertent corda patrum in filios: quoniam in diebus illis saluabitur Iudęa, & reliquę saluę sient. Et vt citat Apostolus, Cum conuertent Dominus captiuitatē plebis suę, exultabit Iacob & lætabitur Israel, quod de fine mundi intelligit Apostolus illum locum.

Quantum ad Euangelium rubrica Missalis, Rit. 6. sic ait; Deinde Diaconus dicit: Munda cor meum, genu flexus; ante Altare, accepto libro Euangeliorum de Altari, & benedictione a celebrante, oscula: aque illius manu, præcedentibus thuriferario, & duobus Acoluthis cum luminariis, seu candelabris de credentia sumptis, vadit cum: Subdiacono à sinistris ad locum Euangelij contra Altare versu, populum, ubi Subdiacono librum tenente, medio inter duos Acoluthos, tenentes candelabra accensa, dicit, Dominus vobiscum, iunctis manibus cum dicit sequentia, & c. t. signat librum, frontem, os, & pectus, postea ter librum incensat, hoc est in medio, à dextris, & à sinistris, & c. quo finito Sacerdos osculatur librum a Subdiacono sibi delatum, & à Diacono ter incensatur; hæc autem omnia declaratio sunt.

Multa hic circa ritum sunt: primo Diaconus dicit Munda cor meum, & cetera. Concionator enim verbi Dei, debet prius mundari, ne sibi dicatur illud Euangelij. Medice cura te ipsum. Luc. 4. & Rom. 2. Qui dicit non irachandum macharis, & c. Mundet igitur prius se ipsum, qui vult alios curare: nam doctrina alicuius contemnitur, cuius vita vituperatur.

Accipit secundo librum de Altari; Altare significat, Sacramentum & armarium Scripturę, & sanctificationis; de cuius scientia, & autoritate omnis vera sumentia est docendi perfectio; Isa. 2. De Sion exiit lex, & verbum Domini de Ierusalem, & ideo, qui de Sion, hoc est, de visione sacrę Scripturę non cessat, docere non debet: verbum aut de Ierusalem procedit: quia doctor perfectionis pacem annunciat instructis. Isa. 52. Quam pulchri super montes pedes annunciantis pacem, prædicantis salutem. Annunciatio enim boni est Euangelium. Et hunc modum tenent Euangelista Angelus lucis. Luc. 2. Ecce Euangelizo vobis gaudium magnum:

& post pauca, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Acceptio autem libri, significata est Apoc. 5. ubi dicitur: Vidimus dextera sedentis super thronum librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septē. Altare enim thronum Dei significat, in cuius eminentia Deus Rex, & Sacerdos inuisibilis Christus est sedens. Omnia sanctificationis mysteria discernens vt Rex; & perficiens vt Sacerdos, a cuius dextera accipit Diaconus librum, quando virtute dexterae Dei, vadit ad Euangelizandum, & officium accipit Euangelicum. Vnde post pauca, subdit, ibidē. Venit Agnus & accipit de dextera sedentis super thronum librum. De agno enim est Euangelicus liber.

Vel sumitur liber de Altari, quoniā Apostoli de Altari Euangelium acceperunt, cum prædicantes passionem Christi Euangelizabāt. Vel: Altare hoc in loco significat Iudæos, a quibus transfertur regnum Dei, & datur genti facienti fructum eius. Ex eo, quod Euangelium sumitur de Altari, significatur, quod Euangelium est verbum Dei, quod per Altare significatur. Et propter hoc quidam volentes dicere, (finita Missa,) Euangelium sancti Ioānis, imprimunt, primo signum Crucis super Altare, & postea in fronte. Sumit autem illum de dextera parte Altaris, quia Ecclesia de Iudæis, aqua nostrum sumpsit exordium, antiquius fuit in dextris.

Et ponit eum in manu sinistra dexteram supponens: iuxta illud; leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me: & hoc propter triplicem causam. Prima est, quia Euangelista docet cælestia, quæ per dexteram, terrenis quæ per sinistram intelliguntur, supponi.

Secunda, inclinatur liber super sinistram humerum, ad notandum, quod Christi prædicatio de Gentili populo,

transibit ad Iudæicum, Isa. 20. In diebus illis saluabitur Iuda, Tertia, quia, qui in vita temporalis, quæ per illam significatur viuunt, necesse est Euāgelium prædicare.

Liber autem ipse ab Aduentu Sacerdotis ad Altare donec Euāgelium legatur, super Altare remanet, quantum ad hoc significat Ierusalem: quoniam Euangelica doctrina primum in Ierusalem facta est, & ibi permansit ab Aduentu Domini, donec publicaretur Gentilibus: iuxta id. De Sion exibit lex & verbum Domini de Ierusalem. Ierusalem enim est locus passionis, quæ per Altare etiam significatur. Ceremoniale autem Episcoporum dicit, quod ante præctus librum Euangeliorum tenere debeat Diaconus; hoc fortè ad innuendum, vt prædicator verbi Dei, habeat semper ante oculos suos verba & præcepta Euangelica. Vel ad innuendum illud, quod a perfectore sanctitatis, id est Sacerdote, dicitur in benedictione, scilicet, Dominus sit in corde tuo, & in labijs tuis, & cæc. Et liber Euangeliorum significat etiam Christum. Papa Theophorus septimus Pontifex ante Sacrificium Euangelium Dei legendum esse (vt fertur) statuit, sicut & Gloria in excelsis: nempe anno Domini 137.

De Benedictione à Sacerdote Diacono danda. Cap. 37.

Diaconus inclinatus petit benedictionem ab Episcopo, vel Sacerdote, dicens intelligibili voce, Tuba domine benedicere & c. cui Episcopus vel Sacerdos respondet: Dominus sit in corde & c. & facit super eum signū crucis, quod fit in omnibus benedictionibus: quare hoc nō habet mysticum sensum in præsentī, nisi quod petens benedictionē benedicitur hoc signo; nisi fortè dicere velimus significare licentiam prædicandi veluti fuit data Apostolis ab ipso Christo. Nam quo-

De Sequentia. Cap. 35.

Post alleluia, in aliquibus sol'entibus dicitur sequentia, plures crāt antiquitus sequentia; quę similitur sūt cantica exultationis, ad notandum geminam glorificationis stolam, quę sancti accipient, scilicet, animę & corporis. Cantatur autem sequentia ab omnibus simul in choro, vt notetur concordia charitatis: talis enim Laus Deo placet. Nothgerius Abbas Sancti Galli in Theutonia primo sequentias composuit, & Nicolaus Papa concessit cantari ad Missas. Hermanus Contrafactus Theutonicus iuenerit Astrolabij, composuit, Alma redemptoris mater, & alia. Petrus Cōpestellanus, Episcopus, Salue Regina misericordie, & cetera. Robertus rex Franciæ, Veni sancte Spiritus. Diuus Thomas Aquinas, lauda Sion Saluatorem. Et alij alias, quę nunc non recitātur propter ineertitudinem.

De Evangelio. Cap. 36.

His omnibus dictis legitur Evangelium prius a Sacerdote, vel Episcopo, & fertur Missale ad sinistrā partem: & circa finem Missę, iterum redit ad dexteram: quia cultus Dei primo fuit in populo Iudæo, & Iudæa tūc erat ad dexteram; deinde Iudæis non credentibus, & verbum Dei tanquam indignis respuentibus, cultus Dei trāsīit ad gentes, ad quas Apostoli transferunt; & tunc Iudæa fuit a sinistra parte: & circa finem iterum ad Iudęos reuertitur, ad prædicationem Enoch & Elię, qui conuertent corda patrum in filios: quoniam in diebus illis saluabitur Iudæa, & reliquę saluę sient. Et vt citat Apostolus, Cum conuerterit Dominus captiuitatē plebis suę, exultabit Iacob & lætabitur Israel; quod de fine mundi intelligit Apostolus illum locum.

Quantum ad Evangelium rubricā Missalis, Rit. 6. sic ait; Deinde Diaconus dicit: Munda cor meum, genuflexus ante Altare, accepto libro Evangeliorum de Altari, & benedictione a celebrante, oscula aque illius manu, præcedentibus thuriferario, & duobus Acoluthis cum luminariis, seu candelabris de credentia sumptis, vadit cum Subdiacono & sinistris ad locum Evangelij contra Altare versus populum, vbi Subdiacono librum tenente, medio inter duas Acoluthos, tenentes candelabra accensa, dicit, Dominus vobiscum, iunctis manibus cum dicit sequentia, & c. i. signat librum, frontem, o., & pectus, postea ter librum incensat, hoc est in medio, a dextris, & a sinistris, & c. quo finito Sacerdos osculatur librum a Subdiacono sibi delatum, & a Diacono ter incensatur; hæc autem omnia declaranda sunt.

Multa hic circa ritum sūnt: primo Diaconus dicit Munda cor meum, & cetera. Concionator enim verbi Dei, debet prius mundari, ne sibi dicatur illud Evangelij, Medice cura teipsum. Luc. 4. & Rom. 2. Qui dicit non mæchandam macharis, & c. Munde igitur prius seipsum, qui vult alios curare: nam doctrina alicuius contemnitur, cuius vita vituperatur.

Accipit secundo librum de Altari; Altare significat Sacramentum & Altarium Scripturę, & sanctificationis; de cuius scientia, & autoritate omnis vera sumenda est docendi perfectio; Isa. 2. De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem, & ideo, qui de Sion, hoc est, de visione sacre Scripturę non accipit, docere non debet: verbum aut de Ierusalem procedit: quia doctor perfectionis pacem annunciat instruendis. Isa. 52. Quis pulchri super montes pedes annunciantis pacem, prædicantis salutem. Annunciatio enim boni est Evangelium. Et hunc modum tenet Evangelista Angelus lucis. Luc. 2. Ecce Evangelizo vobis gaudium magnum: &

& post pauca, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Acceptio autem libri, significata est Apoc. 5. ubi dicitur: Vidi in dextera sedentis super thronum librum scripturam inuis & foris, signatum sigillis septē. Altare enim thronum Dei significat, in cuius eminentia Deus Rex, & Sacerdos inuisibilis Christus est sedens. Omnia sanctificationis mysteria discernens vt Rex; & perficiens vt Sacerdos, a cuius dextera accipit Diaconus librum, quando virtute dexterae Dei, vadit ad Euangelizandum, & officium accipit Euangelicum. Vnde post pauca, subdit, ibidē. Venit Agnus & accepit de dextera sedentis super thronum librum. De agno enim est Euangelicus liber.

Vel sumitur liber de Altari, quoniā Apostoli de Altari Euangelium acceperunt, cum prædicantes passionem Christi Euangelizabāt. Vel: Altare hoc in loco significat Iudæos, a quibus transfertur regnum Dei, & datur genti facienti fructum eius. Ex eo, quod Euangelium sumitur de Altari, significatur, quod Euangelium est verbum Dei, quod per Altare significatur. Et propter hoc quidam volentes dicere, (finita Missa,) Euangelium sancti Ioānis, impunt, primo signum Crucis super Altare, & postea in fronte. Sumit autem illum de dextera parte Altaris, quia Ecclesia de Iudæis, aqua nostrum sumpsit exordium, antiquitus fuit in dextris.

Et ponit eum in manu sinistra dexteram supponens: iuxta illud; leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me: & hoc propter triplicem causam. Prima est, quia Euangelista docet cælestia, quæ per dexteram, terrenis quæ per sinistram intelliguntur, supponi.

Secunda, inclinatur liber super sinistram humerum, ad notandum, quod Christi prædicatio de Gentili populo,

transibit ad Iudaicum, Isa. 20. In diebus illis saluabitur Iuda. Tertia, quia, qui in vita temporalis, quæ per illam significatur viuit, necesse est Euangelium prædicare.

Liber autem ipse ab Aduentu Sacerdotis ad Altare donec Euangelium legatur, super Altare remansit, quantum ad hoc significat Ierusalem: quoniam Euangelica doctrina primum in Ierusalem facta est, & ibi permansit ab Aduentu Domini, donec publicaretur Gentilibus. iuxta id. De Sion exibit lex & verbum Domini de Ierusalem. Ierusalem enim est locus passionis, quæ per Altare etiam significatur. Cæremionale autem Episcoporum dicit, quod ante pectus librum Euangeliorum tenere debeat Diaconus; hoc fortè ad innuendum, vt prædicator verbi Dei, habeat semper ante oculos suos verba & præcepta Euangelica. Vel ad innuendum illud, quod a perfectore sanctitatis, idest Sacerdote, dicitur in benedictione, scilicet, Dominus sit in corde tuo, & in labijs tuis, & cæ. Et liber Euangeliorum significat etiam Christum. Papa Thelephorus septimus Pontifex ante Sacrificium Euangelium Dei legendum esse (vt fertur) statuit, sicut & Gloria in excelsis: nempe anno Domini 137.

De Benedictione à Sacerdote Diacono danda. Cap. 37.

Diaconus inclinatus petit benedictionem à Episcopo, vel Sacerdote, dicens intelligibili voce, Iube domine benedicere &c. cui Episcopus vel Sacerdos respondet: Dominus sit in corde &c. & facit super eum signū crucis, quod fit in omnibus benedictionibus: quare hoc nō habet mysticum sensum in presenti, nisi quod petens benedictionē benedicitur hoc signo; nisi fortè dicere velimus significare licentiam prædicandi veluti fuit data Apostolis ab ipso Christo. Nam quod

R r modo

Antiphonis, quia ad Sacerdotes spectat cantare, & laudare Dominum, vt ibidem innuitur.

Et quoniam alleluia futuræ beatitudinis quasi proprium est vocabulū, merito magis tēpore paschali frequenter, quam alio tempore: quo tempore Christus resurgens dedit nobis futuræ beatitudinis spem. Hieronym. ait: quod, alleluia dicitur in Missa, tractum est de Ecclesia Ierosolymitarum.

Est autem alleluia modicum in sermone, & multum in Neuma, quia gaudium illud maius est quam possit explicari sermone, vel quod gaudium sanctorum interminabile & ineffabile dicitur: & hoc notat longa intonatio, a. Quid autem sit, Neuma, vide organū nostrum, in capite, Delle pause. Nō dicitur in septuagesima, quia tempore Iustus non debet cantari cantus lætitiæ. Hoc autem elicitur ex Concil. 4. Tolet. sub Honorio Papa primo celebrato, can. 10. vbi dicitur; Statuimus vt omnibus diebus Quadragesimæ, alleluia, non cantetur, quia tempus mœroris est. Nota, quod in quibusdam Ecclesijs cantans, alleluia, sumit aliquid in manu, vt insinuet se Deum nō solum voce, sed etiam opere collaudare: seu manus ducit: iuxta Psalm. 46. Omnes gentes plaudite manibus & cætera. Eadem ratio potest reddi quare cantor (moraliter loquendo) facit tractum dum cantatur figuratiter mysticè loquendo: sed literaliter, hoc facit vt tempus mensuretur, & omnes cognitionem illius habentes vnanimiter concordent. Quod autem interposito versu bis alleluia cantatur, designat, quod interiecta lætitiæ, sancti geminam legitimæ stolam accipient, mentis & carnis, siue cordis & corporis. Nam secundū stolam mentis, exultabunt sancti in gloria, lætābuntur in cubilibus suis. Secundum stolam carnis, fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundinetis discurrent. Versus ergo nihil sinistrum aut triste, sed tan-

tum iucundum & dulce debet sonare, quale sunt, Dominus regnauit decorem indutus est. Dominus regnauit exultet terra: Iubilat Deo. Iustus vt palma florebit, quoniam absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius, neque luctus, neque clamor, sed nec ullus dolor, quoniam priora transierunt. Hoc ipsum significat, quod in quibusdam Ecclesijs, sequentia post, alleluia, cantatur, suauis iubilo dulcique canore.

Versus dicitur a reuertēdo, eo quod per eum reuertimur ad alleluia, qui post sequitur: quia significat operationem, quæ laudi coniungi debet: nam non bene Deum laudat, qui operari celsat. In nonnullis ecclesijs a pueris cātari solet: Graduale, a magnis: quasi, qui pueri sunt, laudi Christi conueniunt, fortes vero in fide, & in tolerando aduersa, qui pugnare possunt, Graduale, cantare debent.

De Tractu. Cap. 34.

EX institutione Thelesphori Papæ (anno Domini 137. postea a Gelasio 492. confirmati;) a Dominica Septuagesimæ vsque ad vigiliam Paschæ, scilicet, in diebus, & officijs Iustus, dicitur Tractus, loco alleluia, quia tunc non cantatur carmen lætitiæ. Dicitur autem Tractus, a trahendo, quia trahim, & cum asperitate vocum, & prolixitate verborum & figurarum, seu notarum cātatur: eo quod laborem, & miseriam præsentis incolarum insinuat. In Tractibus enim representatur longa sanctorum Patrum expectatio: & Iudeorum captiuorum afflictio; qui tempore Babylonicæ captiuitatis super flumina Babyloniæ sedentes & fientes suspenderunt in salicibus organa sua: quod tempus representat Ecclesia a Septuagesima, cantica lætitiæ subticendo, & Tractus dicendo.

Tantum interest inter Tractum, & alleluia, quantum inter latitiam & luctum. Item, tantum interest, inter responsum, cui omnes respondent, & Tractum, cui nemo: quantum interest, inter vitam actiuam, & contemplatiuam. Tractus enim habet plures versus, quia per multa oportet trahi hominem in penitentiam, antequam destruat peccatum. Oportet enim succidendi radices peccatorum excidere, & reliquias longa consuetudine peccandi delere: radices autem vocantur libidines commutabilis boni, quæ causam peccati dederunt. Reliquiæ vocantur tenebræ, quas incurrit homo ex peccato, & difficultates ad bonum, & huiusmodi: & propter ista quatuor, dicitur Ierem. 1. Ego constitui te hodie, super gentes, & super regna, ut euellas, & destruas: dissipes & disperdas, & ædifices, & plantas. Euellas autem peccati actum pro confessione, destruas peccandi voluntatem, per compunctionis dolorem: dissipes radices per deuotionem: disperdas reliquias per tui peccati elongationem. Dicitur enim ab Angelo ipsi Loth: Egredere de loco isto, & non stes in omni circa regionem. Edifices per virtutum consuetudinem, plantas per operum bonorum in satisfaciendo fundationem.

Per oēs istos versus oportet, quod in asperitate trahamur, & hoc ipso cantu, clericus docet populum. Hoc autem significatur Isa. 14. Perdam Babylonis nomen, & reliquias, & progeniem, & germen: nomen confusionis, quod Babylon interpretatur, perditur, quando actus peccati perditur. Reliquiæ autem, quando reliquæ delentur. Progenies autem quando voluntas in dolore trahitur: Germen autem, quando radices exciduntur. Dicit enim Ambrosius, quod penitere, est radices peccatorum excidere, & eorum suggestionibus ulterius aditum

non indulgere. Porro Tractus, quia gemitum, & canticum flebile exprimit: lachrymarum sanctorum, siue in actiua, siue in contemplatiua vita, representat. Vnde Tractus dicitur, quia sancti suspirantes ab imo pectoris gemitum trahunt: quia licet gaudeant ut monet alleluia, tamen hic in valle lachrymarum commorantes gemunt pro dilatione supernæ beatitudinis: & super flumina Babylonis sedentes Patrie suæ memores, interim lachrymas pro suis, & aliorum excessibus fundunt: dum ex vicinitate Babylonici fluminis ipsos vident sæpe aspersos, & alios penitus immerfos: ipsius fluminis rapiditate deorsum ferri.

Sed, quia hic ploratus quandoque est respectu superni gaudij: quandoque respectu miseræ nostræ: ideo Tractus quandoque est de latitia pro superiori irriguo, ut, De profundis clamati; & etiam ut, Ad te leuauit oculos meos. Et, Qui confidunt in Domino, &c.

Sanè in Dominica Septuagesimæ usque ad feriam quartam cinerum dicitur Tractus solum in Dominicis diebus, eo quod populus tunc melius conuenit in Ecclesia, qui indiget edoceri, qualiter captiuitatem diabolicam, per Babyloniam significatam, debet plorare. Tractus enim tempus Babylonice captiuitatis representat: sed post dictam feriam quæ est caput ieiuniorum, magis frequentatur: quia tunc magis est tempus mæroris & afflictionis: ut pote, ordinatum ad excutiendum iugum diabolicæ captiuitatis, per mærorem contritionis, & humilitatem confessionis, atque asperitatem satisfactionis; quæ præcipue ieiunio vigent. Quod autem Tractus maiorem insinuet luctum, quam graduale, per hoc innuitur, quod numquam cum alleluia, canitur, nisi in Sabbato Paschæ, & hoc propter specialem causam, ut tibi dicitur.

De Sequentia. Cap. 35.

Post alleluia, in aliquibus solennitatibus dicitur sequentia, plures crāt antiquitus sequentia; quę similit̄ sūt cantica exultationis, ad notandum geminam glorificationis solam, quoniam sancti accipient, scilicet, animę & corporis. Cantatur autem sequentia ab omnibus simul in choro, ut noetur concordia charitatis: talis enim Laus Deo placet. Nothgerius Abbas Sancti Galli in Theotonia primo sequentias composuit, & Nicolaus Papa concessit cantari ad Missas. Hermanus Contractus Theutonicus in uenter Astro-labij, composuit, Alma redempteris mater, & alia. Petrus Cōpestellanus, Episcopus, Salue Regina misericordię, & cetera. Robertus rex Francię, Veni sancte Spiritus. Diuus Thomas Aquinas, lauda Sion Saluatorem. Et alij alias, quę nunc non recitatur propter incertitudinem.

De Euangelio. Cap. 36.

His omnibus dictis legitur Euangelium prius a Sacerdote, vel Episcopo, & fertur Missale ad sinistrā partem: & circa linem Missę, iterum redit ad dexteram: quia cultus Dei primo fuit in populo Iudęo, & Iudęa tūc erat ad dexteram; deinde Iudęis non credentibus, & uerbum Dei tanquam indignis respuentibus, cultus Dei trāsiuit ad gentes, ad quas Apostoli transfuerunt; & tunc Iudęa fuit a sinistra parte: & circa finem iterum ad Iudęos reuertitur, ad prædicationem Enoch & Elię, qui conuertent corda patrum in filios: quoniam in diebus illis saluabitur Iuda, & reliquię saluę fient. Et ut citat Apostolus, Cum conuerterit Dominus captiuitatē plebis suę, exultabit Iacob & laxabitur Israel; quod de fine mundi intelligit Apostolus illud locum.

Quantum ad Euangelium rubrica Missalis, Rit. 6. sic ait; Deinde Diaconus dicit: Munda cor meum, genu flexus, ante Altare, accepto libro Euangeliorum de Altari, & benedictione a celebrante, osculatur aque illius manu, pracedentibusthuriferario, & duobus Acoluthis cum luminaribus, seu candelabris de credentibus sumpris, vadit cum Subdiacono à sinistris ad locum Euangelij contra Altare uersus populum, ubi Subdiacono librum tenente, medio inter duos Acoluthos, tenentes candelabra accensa, dicit, Dominus uobiscum, iunctis manibus cum dicit sequentia, & c. signat librum, frontem, os, & pectus, postea ter librum incensat, hoc est in medio, à dextris, & à sinistris, & c. quo finito Sacerdos osculatur librum a Subdiacono sibi delatum, & à Diacono ter incensatur; hæc autem omnia declaranda sunt.

Multa hic circa ritum sunt: primo Diaconus, dicit Munda cor meum, & cetera. Cencionator enim uerbi Dei, debet prius mundari, ne sibi dicatur illud Euangelij, Medice cura teipsum. Luc. 4. & Rom. 2. Qui dicit non trahendum mæcharis, & c. Mundetur igitur prius seipsum, qui uult alios curare: nam doctrina alicuius contemnitur, cuius uita vituperatur.

Accipit secundo librum de Altari; Altare significat, Sacramentum & altararium Scripturę, & sanctificationis; de cuius scientia, & autoritate, omnis uera sumenda est docendi perfectio; Isa. 2. De Sion exibit lex, & uerbum Domini de Ierusalem, & ideo, qui de Sion, hoc est, de uisione sacrę Scripturę non accepit, docere non debet: uerbum aut de Ierusalem procedit: quia doctor perfectionis pacem annunciat instruendis. Isa. 52. Quam pulchri super montes pedes annunciantis pacem, prædicantis salutem. Annunciatio enim boni est Euangelium. Et hunc modum tenuit Euangelista Angelus lucis. Luc. 2. Ecce Euangelizo uobis gaudium magnum:

& post pauca, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Acceptio autem libri, significata est Apoc. 5. ubi dicitur: Vidi in dextera sedentis super thronum librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septē. Altare enim thronum Dei significat, in cuius eminentia Deus Rex, & Sacerdos inuisibilis Christus est sedens. Omnia sanctificationis mysteria discernens vt Rex; & perficiens vt Sacerdos, a cuius dextera accipit Diaconus librum, quando virtute dexterae Dei, vadit ad Euangelizandum, & officium accipit Euangelicum. Vnde post pauca, subdit, ibidē. Venit Agnus & accepit de dextera sedentis super thronum librum. De agno enim est Euangelicus liber.

Vel sumitur liber de Altari, quoniam Apostoli de Altari Euangelium acceperunt, cum prædicantes passionem Christi Euangelizabāt. Vel: Altare hoc in loco significat Iudæos, a quibus transfertur regnum Dei, & datur genti facienti fructum eius. Ex eo, quod Euangelium sumitur de Altari, significatur, quod Euangelium est verbum Dei, quod per Altare significatur. Et propter hoc quidam volentes dicere, (finita Missa) Euangelium sancti Iohannis, imprimunt, primo signum Crucis super Altare, & postea in fronte. Sumit autem illum de dextera parte Altaris, quia Ecclesia de Iudæis, aqua nostrum sumpsit exordium, antiquitus fuit in dextris.

Et ponit eum in manu sinistra dexteram supponens: iuxta illud; leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me: & hoc propter triplicem causam. Prima est, quia Euangelista docet cælestia, quæ per dexteram, terrenis quæ per sinistram intelliguntur, supponi.

Secunda, inclinatur liber super sinistram humerum, ad notandum, quod Christi prædicatio de Gentili populo,

transibit ad Iudaicum, Isa. 20. In diebus illis saluabitur Iuda. Tertia, quia, qui in vita temporalis, quæ per illam significatur viuunt, necesse est Euangelium prædicare.

Liber autem ipse ab Aduentu Sacerdotis ad Altare donec Euangelium legatur, super Altare remanet, quantum ad hoc significat Ierusalem: quoniam Euangelica doctrina primum in Ierusalem facta est, & ibi permansit ab Aduentu Domini, donec publicaretur Gentilibus, iuxta id. De Sion exibit lex & verbum Domini de Ierusalem. Ierusalem enim est locus passionis, quæ per Altare etiam significatur. Cæremoniale autem Episcoporum dicit, quod ante pectus librum Euangeliorum tenere debeat Diaconus; hoc fortè ad innuendum, vt prædicator verbi Dei, habeat semper ante oculos suos verba & præcepta Euangelica. Vel ad innuendum illud, quod a perfessore sanctitatis, id est Sacerdote, dicitur in benedictione, scilicet, Dominus sit in corde tuo, & in labijs tuis, & car. Et liber Euangeliorum significat etiam Christum. Papa Thelephorus septimus Pontifex ante Sacrificium Euangelium Dei legendum esse (vt fertur) statuit, sicut & Gloria in excelsis: nempe anno Domini 137.

De Benedictione à Sacerdote Diacono danda. Cap. 37.

Diaconus inclinatus petit benedictionem ab Episcopo, vel Sacerdote, dicens intelligibili voce, tubedomine benedicere &c. cui Episcopus vel Sacerdos respondet: Dominus sit in corde &c. & facit super eum signū crucis, quod fit in omnibus benedictionibus: quare hoc nō habet mysticum sensum in præfenti, nisi quod petens benedictionē benedicatur hoc signo; nisi fortè dicere velimus significare licentiam prædicandi veluti fuit data Apostolis ab ipso Christo. Nam quoy

modo prædicabunt nisi mittantur Roma. 10. Sic ergo accepto libro benedictionem postulat, & obtinet Diaconus ab Episcopo, vel Sacerdote: nec vere ad Euangelizandum actum minister sufficit, nisi gratia in ipsum a sanctitatis perfectore Deo per benedictionem diuinam descendat in ipsum 2. Corin. 3. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis tamquam ex nobis sed sufficientia nostra ex Deo est. Et Eccles. 4.3. Multa dicimus, & defecimus in verbis; consumatio autem sermonum ipse est: quasi dicat *Multa dicimus de Deo & eius effectibus, & defecimus*: quia excellentia eius est à nobis incomprehensibilis: & per consequens inenarrabilis. *Consumatio autem sermonum ipse est.* Nam ipse solus se comprehendit perfectè, & exprimit in verbo suo sibi substantiali, & coeterno. Supra autem diximus, quod perfectior sanctitatis, idest, Episcopus, vel Sacerdos, representat ipsum Dominum nostrum Iesum Christum. Sic Isaac benedixit filio suo, Iacob Genes. 27. Sic Iacob filios suos singulos benedixit. ibidem 49. Sic creditur fecisse Ioseph erga filios suos in fine vitæ, licet non sit scriptum.

Sic Legislator Tribubus benedixit. Deuteron. 33. Dicitur enim Hebr. 7. Absque ulla contradictione, quod minus est, a meliore benedicitur, quod de benedictione sacrante intelligitur sicuti supra diximus in cap. de Gloria in excelsis. Vel. Benedictionem postulat, quia nullus debet prædicare. Nisi mittatur extra. de hæret. cum ex iniuncto. Et Dominus ait Apostolis: Rogate Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. 25. distinct. in nouo. Isaías enim cum audisset vocem Domini dicentis: Quem mittam, & quis ibi nobis? Respondit, Ecce ego, mitte me. Dixitque Dominus, vade, & dices populo huic: audite audientes; & car. Isa. 6. & 8. qu. 1. sciendum.

Rursum, huiusmodi benedictionem

præfigurauit Moyses, qui ascendens in Montem accepit tabulas, & benedictionem, & populo mandata proposuit. Et Dominus etiam benedixit ordini Diaconali, cui dedit Spiritum sanctum, & misit ad prædicandum per vniuersum orbem. Pontificus ergo, vel Sacerdos, visibiliter benedicit Diacono, qui lecturus est Euangelium, quod nõ fecerat Subdiacono lecturo Epistola: quia Christus inuisibiliter manens, legem & Prophetas, qui per Epistolam significantur inuisibiliter misit; sed postquam in terris visus, & cum hominibus conuersatus est, a postolos & Euangelistas visibiliter misit; & docuit. Euntes, inquit, prædicare dicentes; appropinquabit regnum cælorum. Illi autem egressi circuibant castella Euangelizantes, & curantes vbique: & mittit eum ad legendum Euangelium, ad notandum quod Christus misit Apostolos ad prædicandum regnum Dei: Diaconus autem ea, quæ sibi in benedictione dicuntur considerans, se corde purum, ore mundum, & opere castum studeat exhibere, quatenus sacrosanctum Euangelium possit dignè proferre; quia puteus aquarum viuentium, idest, prædicatio Euangelica non fluit impetu, idest, libere, nisi de libano, idest, de corde puro, & casto, & ore candido. Non enim est scioiosa laus in ore peccatoris; immo peccatori dixit Deus; Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? 3. q. 8. §. quod testatur. Et ideo signo crucis munitur; deinde licentia, & benedictione obtentis, & insuper cruce impressa, vt securus accedat, (immo in aliquibus Ecclesijs cum cruce ante vadit) procedit ad locum, siue pulpitum cum silentio demissis ad terram oculis, cum libro Euangeliorum. Et in quibusdam Ecclesijs transit de dextera parte chori per sinistram, quia ludæis respuentibus Euangelium, prædicatum est illud gentibus.

Euangelium autem dicitur quasi bonus nuncius, ab Eu quod est bonū, & Angelus, quod est nuncius; nunciat, enim vitam post mortem, & requiem post laborem, & præmium post seruitium. Est autem Euāgelium principale omnium, quæ ad officium Missæ dicuntur, & toti præminet officio Missæ, sicut caput toti corpori; pertinetque ad doctrinam perfectorum, ut supra diximus.

In nōnullis Ecclesijs Diaconus proficisci volens ad pulpitum lecturus Euangelium, intonat Antiphonam ad Benedictus illius diei, ut notetur charitas, & cantatur sine Neuma, ad notandum, quod Deus non præcipit nos habere nisi simplicem charitatem ut dicitur de Antiphona.

De osculo manus Pontificis, vel Sacerdotis à Diacono exhibendo.

Caput 38.

Diaconus primo dexteram manū Pontificis osculatur nihil dicēs; quia prædicator Euangelizare debet pro gloria æterna, de qua sponsa dicit in Canticis: Dextera illius amplexabitur me. Nam & Angelus, qui resurrectionis Christi gloriam venerat nunciare, sedebat in dextera, stola candida coopertus.

Verum, Subdiaconus, vel Diaconus non manus sed pedes Romani Pontificis osculatur; ut Summo Pontifici summam exhibeat reuerentiam, & ostendat eum esse illius Vicarium, cuius pedes osculabatur mulier illa, quæ fuerat in ciuitate peccatrix. Adorandum est enim scabellum pedum eius; quia sanctum est; cuius etiam resurgentis a mortuis pedes mulieres tenentes adorauerunt.

Generaliter nemo debet manum Summi Pontificis osculari; nisi cum de manibus eius aliquid accipit, vel cum ad manus eius aliquid tribuit, ut

ostendatur, quod ex vtraque debemus ei gratias agere, qui sicut semper dat propria, numquam recipit alienam.

De processione Diaconi cum ad legendum Euangelium vadit.

Cap. 39.

Primo loco cum Diaconus vult Euangelium canere, præcedit illum thursiferarius cum nauicula incensis, deinde, duo Acoluthi cum faculis, & demum Diaconus habens secum Subdiaconum a manu sinistra, ut docet rubrica Missæ ibidem.

In aliquibus Ecclesijs Subdiaconus antecedit; quia Ioannes & eius prædicatio, Christum, & eius prædicationem præcessit; portans in quibusdam Ecclesijs puluinar, quod libro supponat. Puluinar supponitur Euangelio, scilicet, quando super pulpitum recitatur, ad notandum, quod suauis est Domini iugum, siue opus Euangelij, illud portare volentibus. Vnde Math. 2. Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue; huic iugo, qui subiicitur, omnia subiecta habet secundum Aug. Puluinar ergo suauitas, & dulcedo in mandatis Dei. Vnde Psalm. 83. Parasiti in dulcedine tua pauperi Deus, Et alibi. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua Domine. In aliquibus vero Ecclesijs, Diaconus præcedit ut doctus; Subdiaconus sequitur ut auditor; ille præcedit, ut prædicet; iste sequitur, ut ministret. Quod vero ad sinistram pergat, ut docet Missale reformatum, hoc idem potest significare, scilicet, ad adiuuandum Diaconum in ministrando illi.

Post lectionem vero Subdiaconus quasi sufficienter edoctus, præcedit, referens Euangelium, quoniam Euāgelij mercedem de sua ministratio reponat; iuxta id; Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ recipiet; quem ideo præmit

ut Diaconus ad Pontificem, vel ad Sacerdotem, vt ostendat se fructum prædicatoris referre, de quo Dominus iusserat: Posui vos vt catis, & fructum afferatis, & fructus vestri maneat.

Adhuc Subdiaconus librum, & puluinar reportans, significat, quod prædicator bono opere debet vitam suam Deo offerre. 1. Corint. 10. Omne quodcumque facitis aut verbo, aut opere in nomine Domini Iesu Christi facite. 27. q. vlt. non obseruetis. Quod vero in aliquibus locis præmittatur crux; hoc ideo fit, vt significetur gloriam Diaconi docentis, & virtutem suæ doctrinæ, esse in cruce. Galat. vlt. Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Præmittitur etiam crux ad denotandum Diaconum debere prædicare crucifixum. Vel, quod qui intueatur eum per fidem, sanatur a morfu serpentis antiqui, ipse enim est serpens in palo. Vel, præmittitur cruce, in signum quod prædicator sequi crucifixum debet. Vel, crux quæ antefertur nobis insinuat, quod vnusquisque voluntate & spiritu, si id corpore non fiat, tamen se debet crucifigere opere, sicut Christus Dominus verbo docuit. Nam ipse ait; si quis vult venire post me tollat crucem suam, scilicet, animo, & sequatur me. Ipsaque sancta crux Christi vexillum est, quod quilibet verus Christianus imitari debet, veluti veri & fideles commilitones suum imitantur capitaneum, scilicet, ad fidem catholicam contra hæreticos defendendam & protegendam.

More Romano præcedit thuriferarius cum nauicula fumans: vt notetur quod odor bonæ opinionis, & bonæ famæ, & non infamæ præcedere debet Evangelistam. 2. Cor. 2. Deo autem gratias, quæ triumphat nos, & odorem notitiæ suæ spargit per nos in omni loco. Christi enim bonus odor sumus, Deo in ijs, quæ pereunt, & ijs,

qui salui fiunt. Nam cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur. Extr. de fac. vnc. cap. 1. Rursus thuribulum præcedit, vt ipsius Diaconi oratio sicut incensum in conspectu Domini dirigitur.

Post thuribulū verò præmittit duos cæreferarios cum faculis accensis. Primo, quia debet desiderium & gaudiū in cordibus auditorum accendere, quatenus, & libenter audiant, & humiliter, deuotè, & lætanter obediant. Thuribulum, cæreos siue faculas præcedit, (more Romano) quoniam orationes, & opera, & virtutes, de oratione famam, lucem, & signa præcedunt. iuxta id. Luceat lux vestra: & alibi. Et virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Secundò, præmittit duos Acoluthos portantes cereos, & incensum, ad notandum, quod Christus binos præmittit discipulos ad prædicandum ante faciem suam in omnem ciuitatē & locum, quo erat ipse venturus, præferentis miraculorum confutationes, & virtutum odorem. Vnde reuersi, dicebant: Domine in nomine tuo etiam dæmonia subiiciuntur nobis.

Tertiò, ideo præcedunt thuribulū, & faculæ, quia doctrinam Christi, virtus, & fama præbant, Evangelista testante: Exiit Iesus in virtute Spiritus in Galilæam: & fama exiuit de illo; & cæt. Demum præcedunt faculæ accensæ, quia vt alibi dicitur, Evangelium representat Christum, qui de se ait; Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Vel. Cærei ipsi designant duo testamenta, quibus genus humanum illuminatur: vel, legem, & prophetas. Vel, quando legitur Evangelium duo cærei incendantur, quod veris christicolis significat, duos populos lumine Evangelij, id est, verbo veritatis illuminatos esse, scilicet, Iudæum & Gentilem. De vtroq; Christus ait: Habeo alias oues, scilicet, Gentiles, quæ non sunt ex hoc ouili, scilicet, Iudæico populo, quas me oportet

oportet adducere cum his, & fiet vnum ouile, idest, vna congregatio fidelis, & vnus pastor, scilicet, Christus. Item, duo cerei illuminati designant doctores Ecclesie per quos Ecclesia illuminatur; qui debet habere doctrinam vtriusque testamenti. Hinc est, quod ipsi cerei plerumque quibusdam lineis diuersorum colorum decorantur; ad notandum diuersos sensus sacre scripturæ. Si lineæ sunt aureæ vel argentæ; designant quod in ipsis doctoribus est aurum sapientiæ & argentum eloquentiæ. ait Dur.

In quibusdam tamen Ecclesijs indicibus profectis, idest, serialibus, (aut quidam) vnus puer cum vno tantum cereo Diaconum præcedit: per quod significatur, quod primum Christi aduentum, qui humilis fuit & occultus, præuenit tantum vnus præcursor, scilicet, Ioannes Baptista, qui fuit lucerna verbi. In diebus vero festiuis duo cerei præcedunt; quia in secundo aduentu, qui solemnis erit, & manifestus, duo præmittentur præcones, scilicet, Elias & Enoch, qui interficientur ab Antichristo in Ierusalem, quod significatur per extinctionem cereorum.

Post hæc Diaconus ascendit ambonem; (ambo ambonis dicitur pulpitu, vbi legitur Euangelium, ab ambobus, quia locus ille gradibus ambitur.) Ascendit inquam Australi parte, quia dicitur; Deus ab Austro veniet. Ascendit super ambonem ad notandum, quod Christus ambit omnes, qui custodiunt verbum Euangelij; & etiam ascendit, vt possit ambire, & melius ab omnibus adiri, & intelligi. Iuxta illud, Quod dico vobis in tenebris, prædicate super terra. Et etiam ad significandum, quia lex Euangelica desuper data est, vel venit. Euangelium ergo in alto & eminenti loco legitur: quia doctrina Euangelica dilatata fuit vbique terrarum. Vel: legitur in alto, & alta voce, quia sanctum Euangelium est verbum Christi, in quo est omnis veritas; & quia

veritas non debet abscondi sicut Christus ait; prædicate Euangelium omni creaturæ, & idem manifestate nomen meum omnibus hominibus; ideo oportuit sanctum Euangelium exaltate voce per Diaconum legi, vt vnusquisque fidelis veritatem, scilicet, Christum, qui veritas est, agnosceret; & sanctum eius nomen vnicuique loco manifestum fieret. Et in alto legitur, ne quis se excusare possit, quod Christus verbo suæ veritatis quoscumque audire volentes non vocauerit, & peccatum se non habere dicat, quo quidem verbo audito nemo se excuset dicente Iesu Christo, si non venissem & loquutus eis non fuisset peccatum non haberent. Immo Christus in occulto loquutus est nihil, eo dicente; Et in occulto loquutus sum nihil. Io. 18.

Epistola vero in loco inferiori, quia lex & propheta, qui per illam figuratur, clausi fuerunt in Iudæa; vnde dicitur; Notus in Iudæa Deus. q. d. tantum, & non vbique. Præterea per Epistolam, prædicatio veteris testamenti, quæ humilior; per Euangelium noui test. quæ excellentior est, intelligitur; Doctrina enim Christi, vel lex Euangelica, excellit legalis doctrinam. Vnde Hebr. 7. lex neminem ad perfectionem ducit; Euangelium autem dat salutem omni credenti ecce differentia magna inter Euangelium & Epistolam.

In Missa mortuorum iuxta Altare leguntur Epistola & Euangelium, ad denotandum, quod quantum spectat ad defunctos, non profunt prædicationes, quæ vix publice fiunt. Ipsi autem cum sint abentes, fieri nequeunt publice, vel occultè; sed magis sunt propriæ orationes, per quas ad Christum, qui per Altare significatur appropinquante, eis possumus releuationem aliquam obtinere.

Antiquitus legebatur Euangelium super Aquilam aeneam, vt apparet etiam nunc in aliquibus antiquis Ecclesijs; iuxta illud; & volauit super pennas vento.

uentorum; & aquila ipsa seu locus, in quo legitur Euangelium, in diebus festiuis aliquo panno lineo, vel serico cooperitur, ad significandum molliorem cordium Christianorum. Vnde Ezechiel. 1. Ecce cor carneum dabo vobis; & scribam legem meam in cordibus vestris. Locus verò, in quo legitur Epitola, non cooperitur, ad significandum cordium Iudeorum duritiã.

Lecturus Euangelium apponit faciem suam versus Aquilonem, contra illum, qui dixit; Ponam sedem meam ad Aquilonem, & similis ero altissimo. Nam, & secundum Ierem. 1. Ab Aquilone pandetur omne malum. Recte, contra diabolũ Euangelium legitur, vt illum sua virtutes expelcat; quoniam diabolus nihil odit tantum, quantum odit Euangelium. Siquidem Aquilo ventus frigidus, diabolum significat; qui statu tentationum corda hominũ a Dei timore congelat, atque refrigerat. Cum ergo fides in Euangelio contineatur, quę est armatura nostra contra diabolũ, merito contra illũ legitur.

*De Saluatione & responsione
populi. Cap. 40.*

DVximus Diaconum super pulpitum, nunc audiamus legentem. Legens autem prius salutatur populum, deinde signat Euangelium; scilicet que signat frontem, os, pectus, signo crucis; similiter hoc faciunt audientes. Lecturus Euangelium prius salutatur populum vt illum redat attentum ad audientium verbum Dei, dicens; Dominus vobiscum; ostendens quoque per hoc se orare, vt Dominus sit cum eis, & obseruat quod Dominus iussit; in quantum que domum intraueritis, primum dicite; pax huic domui: Chorus verò & populus respondet, quasi redditus attentus ad illum, & ad quãcumque partem in qua Euangelium legitur se vertit, quia omnibus qui propositum est.

Euangelium autem stando, & non sedendo auditur, sicut statuit Anastasius papa anno Domini 402. & habetur. de consec. distin. 1. Apostolica. vt ad prælum pro fide Christi seruanda promptitudo notetur. Vnde Luc. 22. dicitur: Qui non habet gladium, vendat tunicam; & emat illum. Et ideo in Hispania nudatis ensibus, auditur Euangelium.

Auditur capite discooperto, primo ad significandum, quod propter Euangelium debemus esse prompti omnia temporalia abijcere a nobis, & abdicare. Vel; sit ob reuerentiam; nam in Euangelio loquitur nobis Christus, & cum Reges, vel principes loquuntur nobis, audimus capitibus discoopertis, ergo multo magis cum loquitur nobis Christus, & nudato cum legitur Euangelium, significat promptitudinem (vt diximus) ad audiendum, & exequendum verba illius: sicut dicitur Ephes. 6. Estote succincti lumbos vestros, & induti lorica m iustitiae, & calciati pedes in preparationem Euangelij pacis. Tertio, vt quincque sensus aperti sint ad audiendum. Quarto, ad notandum quod omnia, qua sub velamine, & figura in lege, ac prophetis continebantur, sunt in Euangelio manifestata: nam in passione templi velum, scissum est. Quinto, stat populus capite nudato, significans, quod omnes tam sanctę doctrinę reuerentiam & honorem ac gloriam Deo exhibere debent, tanquam doctrinę, quę exuperat omnem sensum. Et cum oramus etiam standum est capite discooperto vt ait Apost. 1. Cor. 11. Et Tertulianus in Apologet. ca. 36. refert quod in primitiua Ecclesia ita obseruabatur; vt ostenderent se non vereri esse rere sanctum sacrificium suarum orationum.

Insuper secundum eundem Anastas. stantes curui manere debemus, vt humilitatem, quæ a Domino docetur, etiam corpore demonstremus. Aliquando autem genuflectendum est in aliquibus verbis, vt puta, cum dicitur: Et procedentes adorauerunt eum. Matth. 2. Et ad illa verba. Et verbum caro factum est. Io. 1. & hoc quidem fit specialiter vt exhibeamus vicē pro beneficio ibi cōmemorato; quia Christus cum esset Deus, exinaniuit formā serui accipiens. Philip. 2. id est, humiliavit se, carnem humanam accipiendo. Ista autem humiliatio significatur in præallegata sententia, scilicet, Et Verbum caro factum est. Ideo tunc humiliamur in reuerentiam eius, qui se pro nobis humiliavit. Eadem est ratio quare humiliamur in Symbolo cū dicitur: Et Homo factus est: quia illa fuit prima humiliatio Verbi Dei. Et similis humiliatio fit in aliquibus alijs verbis ad honorem Christi cum leguntur verba eius, de quibus facile erit reddere rationem. Legitur enim apud authenticos scriptores, de quodā monacho, cum audiret legere, Et verbū caro factum est, eo non flectente genua, demonem quendam grauem alapa ei intulisse, dicendo; flecte miser, & infensate genua: quia si sicut dicitur, Verbum caro factum est, diceretur, Verbum dāmon factum est, nos a genuflectione numquam cessamus: hæc Tertiat. parte 1. in Matth. q. 32. In aliquibus Ecclesijs autem deponuntur tunc baculi & arma: primo ne imitentur Iudæos in conspectu crucifixiarundines & arma ferentes. Secundò, ad notandum quod Christo prædicante omnes legales obseruantia, quæ per baculos significabantur, depositæ sunt. Tertio, depositio huiusmodi, humilitatem notat: & Christianæ perfectionis esse non se vindicare, sed Domino referre vindictā; iuxta illud: Qui te percusserit in vna maxilla præbe ei & alteram. 23. qu. 1. auditur etiā

cum silentio, quia omnia promissa patribus impleta sunt.

Pontifex seu Sacerdos celebrans, dum legitur Euangelium, faciem vertit ad illud, ad notandum quod Christus prædicatore Euāgelij semper ad adiuuandum respicit: stans super scabellum, (scilicet Pontifex) ad designandum, quod per huiusmodi prædicationē omnis aduersa potestas debellatur, & Christus pedibus submittitur.

Diaconus deinde responso, Et cum Spiritu tuo, dicit: Sequentia, si non est principium Euāgelij, si est principij, tunc dicit; Initium Sancti Euāgelij, & cat. Signans deinde librum, seipsum, & demum thurificans Euangelium.

Signat autem librum signo crucis, ac si dicat, hic est liber, seu Euangelium Dei, signum verò crucis, significat, hic est liber crucifixi, signatio vero tantum, significat hoc est Euangelium Dei, quod prædico. 1. Cor. 1. prædicamus vobis Christum crucifixum.

Signat deinde frontem, quia ibi est sedes veritatis & gloriæ, vt significet se non erubescere Euāgelium, sed gloriari in cruce, quam Euangelium prædicat. Rom. 1. Non erubescio Euāgelium, virtus enim Dei est in salutem omni credenti Iudæo primū, & græco.

Os autem signat, vt ore confiteatur veritatem in salutem. Psal. 30. Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam. & Ps. 70. Repleatur os meum laude tua, ut possim cantare, & c.

Pectus autem signatur, ut significetur quod corde est credendum, vel quod corde credit. Rom. 10. Corde enim creditur ad iustitiam; ore autem confessio fit ad salutem. & ibid. Quod si confitearis ore Dominum Iesum, & corde tuo credideris, saluus eris. Psal. 115. Credidi propter quod loquutus sum. Sic ergo signat se populus, qui stat erectus, vt diximus, vt mentem

ad Deum dirigat. Psalm. 5. Mane astabo tibi & videbo, &c.

Signat ergo se Diaconus, & populus in fronte, in ore, & in pectore siue in corde, ne diabolus, qui bonis operibus insidiatur, tollat ei per erubescenciam deuotionem de corde, uel firmo-nem de ore. q. d. Ego Christi crucem non erubesco, sed tam ore prædico, & corde credo. Rursus nos in ore signamus, ad designandum, quod de verbis Euāgelij debet esse locutio nostra. In pectore, ad designandum, quod verba Euāgelij debent esse percute in pectore, & in mente. Si expositum est sanctiss. Sacramentum, Sacerdes non signet Altare ut alias, ut docet cæremoniale nouum lib. 2. cap. 23. de feria 5. can. e. his verbis: *cum Episcopus post Missam dicturus erit Euāgelium; In principio erat uerbum, &c. nullum signum faciet super Altari ut alias; ratio esse potest, quia signum crucis significat passionem Christi, & Sacramentū ē ipsam passionem recolit, Altare uero significat Christum, cum ergo in ipso Altari sit Sacramentum præsens, non est opus in uoti recordatione & memoria.* Vel. Christus ibi in maiestate positus non est necesse recordatione improprietij ipsius, quantum spectat ad Altare quod significat Christū, licet quoad memoriam nostram semper debemus illam considerare: & ideo dicit quod nullum signum faciendum est super Altari; sed nō dicit, nos non debere signare frontem, & pedes. Vel. Dicit nullum signum faciendum esse super Altari, quia sicut ait Apostol. Petrus. 1. cap. 3. Christus semel mortuus est, quod uideretur repetere mortem & passionem si faceret signū crucis, ubi, unde adest vna commemoratio, scilicet, sanctiss. Sacramentum, quod est memoria passionis: ut patet in illis uerbis. Hæc quotiescūque feceritis in mei memoriam facietis. Sic intelligendum quando adest super Altari Sanctissimum Sacramentum &

non in tabernaculo.

Dicto sequentia sancti Euāgelij, &c. populus lætus de tam bono nūcio, exclamat in laudem Christi dicens: Gloria tibi Domine. q. d. Gloria tua, quæ nobis in Euāgelio prædicatur, nobiscum sine fine permaneat, & semper crescat.

Quod autem thurificet Euāgelium, hoc ideo facit, quia per incensum bona prædicationis opinio intelligitur. Insuper thus in incæptione Euāgelij super librum dirigitur ut fragrantia uirtutum Euāgelij significetur. Vel. thurificatio denotat quod quilibet fidelis puro corde uerba sancti Euāgelij cum humilitate, & suauitate, animique mansuetudine, reuerēter quomque suscipere debet, quod Iacobus aperte docet dicens: Cum mansuetudine suscipite insitum uerbum, scilicet, Euāgelij, quod debet inferi in cordibus uestris. Idque denotat, quod quisque fidelis cum charitate & uera fide, uerbum Dei intelligere, & corde sentire debet, quemadmodum adolemus thus significationem. Orare quoque nos docet prius precantur quod Dominus Iesus in sum sanctum Euāgelium ueram intelligentiam nobis concedat. Nam per thus fumigationem sancta & deuota oratio intelligitur. Apocal. 8. Ascendit fumus incensōis de orationibus sanctorum omnium super Altare aureum coram Deo.

Deinde Diaconus manibus unctis, sanctum Euāgelium cantat, de notās quod sua uoluntas nūcta est sanctæ doctrinæ quam legit, & pietate corde credit. Tunc fidelis populus stans, id est, pedibus erectis, audit uerba sancti Euāgelij; Quod itaque sic a sanctis Patribus statutum fuit ut supra tactū est: nempe a B. Anastasio summo Pontifice; ut de consec. dist. 7. Apostolica.

Hic notatiua dignum est, quod Sacerdos dicto sequentia sancti Euāgelij, &c. & responsō, Gloria tibi Domine: incipit Euāgelium. Et sæpè hoc modo;

modo; In illo tempore dixit Iesus, &c. quod, si est ad Altare ubi asseruatur Sanctiss. Eucharistia: Sacramentum, meo quide iudicio (saluo semper meliori) ad illa verba, dixit Iesus, debet dirigere faciem inclinatam ad modū reuerentiæ, ad Sanctiss. Sacramētum: saltem pro prima vice, (quando sepius iterandum) ne erret Sacerdos sepius iterandum dirigens ad ipsum Sacramentum. Et ratio est, quia ibidem, ad est verus Iesus Christus, q. d. Iste Iesus qui hic verè est, dixit hæc, discipulis suis, vel turbis: similiter debet facere, hoc in fine Euangelij ante quam deo-seculetur Missale, quasi gratias agendo illi de rāto beneficio nobis factō, quod fuit dando Euangelium, nobis promittens æterna præmia. Quod ibi sit, nulli dubium est: nam ipse ait: Matth. vlt. ecce ego vobiscum sum vsque ad consumationem sæculi: quod omnes expostores intelligunt de præsentia in Sacramento Altaris. Et ibidem sunt omnia (secundum Ambros. in lib. de sacram.) quæ fuerunt realiter in vtero Virginis, scilicet, corpus, anima, sanguis, & diuinitas: non tamen est passibilis, sed impassibilis.

Circa autem hanc explanatam præfationem notatione dignum est, quod Euangelij, quæ in Ecclesijs leguntur generaliter duæ præfationes præponuntur. Prima est. Initium sancti Euangelij. Secunda autem est: Sequentia sancti Euangelij. Siquidem prima præfatio præmittitur principio cuiuslibet euangelij quatuor Euangelistarū, scilicet, Euangelio Matthæ: Liber generationis: & ita de cæteris principijs aliorum Euangelistarum. Et tunc non subiicitur illis. In illo tempore: quia in ipsis principijs agitur & determinatur certum tempus: vnde esset nugatio & superfluerent verba illa. Secunda autem præfatio præmittitur omnibus alijs Euangelij. Et dicitur sequentia: quia verba ipsa, quæ legenda sunt sequuntur post inuē, vel ut diximus,

quæ præcedunt: Euangelio vnde sumpta sunt: quare cum dicitur: Sequentia, supplendum est, sunt verba sancti Euangelij, &c. Vel, sequentia est numeri singularis: & tunc cum dicitur, Sequentia sancti Euangelij secundum Matthæum, suppletur, hæc est.

Sanè in Euangelij quibus ipsa secunda præfatio proponitur, subiicitur quandoque, In illo tempore: & aliquando non subiicitur. Siquidem sine, In illo tempore, dicuntur quando ex eorum verbis certum est de tempore, vt præmissum est, & tunc incipiunt per aliquam determinationem regis, vel alterius potestatis: vt illud: Anno quintodecimo Tiberij. Vel, per simplicem rei gestæ, narrationem certum tempus determinantem: vt illud; Cum natus esset Iesus. & illud. Cum factus esset Iesus annorū duodecim. & illud. Vespere autem Sabbathi. Reliquis verò Euangelij, subiicitur: In illo tempore: estque sensus: In illo tempore, scilicet, gratiæ: de quo ait Apost. 2. Cor. 6. Ecce nunc tempus acceptabile, de pœnit. dist. 1. ecce.

Insuper, Euangelium legitur in ecclesia quandoque secundum historiam, vt illud quod dicitur in die Paschæ. Maria Magdalenz, &c. & illud quod cantatur in Natali de pastoribus.

Quandoque secundum allegoriam; vt illud quod legitur in festo Assumptionis B. Mariæ: in quo fit mentio de Maria & Martha. Intrauit Iesus in quoddam castellum, ut ibi explanamus.

Quandoque secundum rem, ut illud de sancta Trinitate: ubi dicitur; Baptizantes eos in nomine patris & filij & Spiritus sancti. Quandoque secundum personam, ut illud quod cantatur in festo sancti Thomæ Apostoli: ubi dicitur: Thomas unus de duodecim. Quandoque secundum partem, ut illud quod dicitur in festo sanctæ Crucis de Nicodemo; ubi dicitur: sic oportet exaltari filium hominis. In quo uerbo Christus significat suam,

passionem & exaltationē corporis sui in cruce. Et propter hanc claufulam legitur hoc Euangelium in illo festo. Et in festo sancti Michaelis propter illam, Angeli eorum semper vident faciem patris mei. Et illud. Liber generationis, &c. propter vltimam particulam in qua fit mentio de Christo. Quandoque secundum totum, & illud quod legitur in die circumcisionis postquam consummati sunt dies octo, & cetera. Quandoque secundum tempus: vt illud, quod dicitur in prima die Quadragesimæ, scilicet, propter ieiunium cum ieiunatis. Quandoque propter Litanias, vt illud, si quid petieritis, &c. quod dicitur in Litanijs in quo fit mentio de duabus, scilicet, de pane & pisce. Et quandoque propter locum, vt illud quod legitur in Dominica sexagesimæ, exijt qui seminat seminare semem suum. Hæc omnia dilucidius infra in expositione totius Missalis patebunt.

Subdiaconus autem, dum legitur Euangelium sinistram manum supponit libro: vel tetro stat, si est super pulpitu, vel ambabus manibus, si infra; & caput etiam supponit tenendum: vt ostendatur quod per opera legis, nemo saluabatur, nisi se supponeret futuro Messij: nam in nomine venturi saluabatur: & supra diximus, quod per Subdiaconum verus test. siue lex vetus intelligitur, quæ lex ad gratiam disponebat, non tamen præbebat: ergo supponebat se nouo testamento, siue Euangelio. Literaliter autem, quia Subdiaconus debet ministrare Diacono tamquam inferior, in omnibus: vt patet ex dictis; mox finito euangelio nunit se Diaconus, & populus signo crucis, ne diabolus semen Euangelij suscepium de vase signato subripiat. Quod dicitur de euangelio circa signū crucis, dicitur etiam de canticis, scilicet, Magnificat, Benedictus, & Nunc dimittis: quia sunt de euangelio, & ideo eadem est ratio.

Sacerdos verò in Missis priuatis statim finito Euangelio osculatur illud, ad notandum se ex charitate Euangelizasse, & amore proximi: auditoris similiter se muniunt signo crucis contra diabolus: ne semen verbi Dei in eis suffocet, Luc. 8. Volucres cali comederunt illud. Significat peccata, ne diabolus sermonem Domini rapiat de peccatoribus suis. q. d. Deus nos faciat perseuerare in iugo Euangelij Christi, siue in doctrina eius. & vt significet se habere in corde, quod ore expressū fuit. Et nonnulli dicunt amen. Et bene. q. d. verum est, quod auditum in Euangelio. Vel amen, id est, fiat nobis, quod Dominus pollicetur in euangelio. Nēm. 8. Benedixit Esdras Domino Deo magno. Et respondit omnis populus, amen. Et eleuantes manus suas incuruati sunt, & adorauerunt proni in terram. Alij dicunt, Deo gratias, de tanto bono nuncio. Tamen Ecclesia Romana a Spiritu sancto relecta, præcipit, vt respondeatur, laus tibi Christe: quæ laus cõpetit soli Deo, & Euangelio nobis concessio.

In Missis solemnibus a Diacono finito Euangelio, Subdiaconus nulla facta reuerentia Altari, portat librum apertum, in folio, vbi est principium Euangelij cantati, & illum offert osculandum Episcopo, nulla facta ei reuerentia nisi post libro clauso. Iste mos offerendi librum ad osculandum Euangelium sumptum est ex more antiquæ seu primitiue Ecclesiæ, quia tunc omnes religiosi, qui adorant Missæ sacrificio deosculabantur Euangelium, & omnibus illis offerebatur, nunc autem defertur tantum Episcopo, vel Sacerdoti celebranti in absentia Episcopi. Hoc ait Ionas Episcopus Aurelianensis in præfatione lib. 2. de cultu imaginum, aduersus Claudium presulem Taurinensem. Fortè hoc fiebat, quia osculum est signum pacis & amicitie, & Euangelium pacem cum Deo prædicat; vt ergo omnes hanc pacem confi-

conſiderentur, ac haberent inter ſe, viri religioſi deoſculabantur Euangelium, vt Chriſto Deo verò vniretur, qui mediator huius pacis, ſcilicet, inter Deum, & hominem exitit.

Deinde Diaconus thurificat illum, ſiue Sacerdotem celebrantem, ſi non eſt Epiſcopus. Epiſcopus thurificatur, & Euangelium oſculatur. Primo ad norandum, quia quod Chriſtus inſpirauit, & docuit, hic approbat, & acceptat. Deus enim nihil accipit niſi, quod efficit, nec remunerat niſi quod donat, quia ſicut cuncta, quæ facit, bona ſunt; ſic nulla ſunt bona, niſi quæ fecit. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat & erant valde bona. Genes. 1.

Secundò, apertum librum oſculatur, ad ſignandum quod ſcire debet; immo nuda ac aperta ſibi eſſe debent, quæcumque ſunt in lege. Luc. 8. Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei. & Malac. 2. Labia Sacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirunt ſupple ſubditi, de ore eius; extra deſerere. cum ex iniuncto. Tertio, quia ipſe ſolus inuat in ſancta ſanctorum. Quarto, quia huiusmodi oſculum ſignificat affectum amoris ad Euangelium, qui præcipue in epiſcopo vigere debet adeo, vt paratus ſit mortem pro eo ſubire 25. q. 1. violatores. Quintò, offert ad oſculandum epiſcopo vel Sacerdoti, ad notandum ipſum debere delectari in ſide fidelium: quæ inſuſa eſt in eis, & patefacta per euangelij prædicationem: quæ prius in lege fuerat clauſa. Fertur euangelium demum Epiſcopo, qui Chriſtum ſignificat ad oſculandum, ideſt, ad prædicationem acceptandam, & non ante, ad figurandum quod Deus illam dumtaxat prædicationem acceptat, quæ fit ex amore & charitate. Ex his elicitur, quare Subdiaconus ita euangelium portat, nulla facta reuerentia Altari, quia ipſe Epiſcopo repræſentat Chriſtum. Literaliter, quia alias ita incedens cum libro aperto forte caderet.

In Miſſa autem pro defunctis Euangelium non fertur pontifici ad oſculandum: tum, quia tunc præmiſſæ rationes ceſſant: tum, quia in Miſſa illa, omnis ſolemnitas ſubtrahitur, ne feſtiuæ ſolemnitates miſceantur cum mæroribus deſolationiſ; nec oſculatur librum, vt dicit rubrica.

Subdiaconus portat librum Euangelij, & Diaconus vacuus redit: vt ostendat ſe prædicatione finita, contemplationi vacare. Veniens autem prius ad legendum Euangelium, ferebat librum, ad notandum quod ipſe non ſolum debet docere, ſed etiam facere. Redit etiam ad Epiſcopum, vel Sacerdotem, vnde venit, ad notandum quod omnis doctrina a Deo eſt, & ad ipſum reuertitur.

Liber Euangelij, & thuribulum ad Pontificem reportantur: quia ad eum omnia bona referenda ſunt, a quo cuncta procedunt. Nam & Apoſtoli prædicatione peracta ad Chriſtum reuerſi ſunt referentes ei gratias de miraculis & prædicationis profectu. Sacerdos miniſter Pontificem, qui Chriſtum deſignat, incenſat ad oſtendendum, quod Sacerdotis maximè officium eſt orationis ignitum ſacrificium, quod per incenſum ſignificatur, Chriſto offerre, non ſolum in expiationem delicti, verum etiam in gratiarum actionem.

Recitandi Euangelium in Miſſa cõſuetudo eſt antiquiſſima. Audi Conſil. Valent. Hiſpaniæ. Inter cætera hoc cõſueimus eſſe obſeruandum, vt ſacroſancta Euangelia ante munerum illationem in Miſſa Cathecumenorum in ordine lectionum poſt Epiſtolam legantur. Thelephorus Græcus inſtituit legi (vt fertur) Euangelium ad Miſſam anno Domini 137. Item, ne Miſſa ante Tertiam celebraretur; & quod tres Miſſæ celebrarentur a quolibet Sacerdote in die Natiuitatis Chriſti.

De prædicatione. Cap. 41.

SI erit habendus sermo (quem Episcopo celebrante, ab eo fieri consuevit, vel ab aliquo Canonico præbitero) si quidem Episcopus erit concionaturus, id faciet in propria sua sede, &c. Deinde paulo post, si Episcopus ante Altare sermonem habuit, reuertitur ad sedem suam, ubi dicit; Credo in unum Deum, vel, Dominus vobiscum, prout conuenit: Ex his verbis ceremoniali. patet, quod habenda est concio statim post lectionem Euangelij. Post Euangelium ergo fit populo prædicatio, quasi Euangelici verbi Expositio: qui modus sumptus est ex libro Næm. in principio, ubi legitur. Et legerunt Leuitæ in libro legis Dei. Nchemias autem Sacerdos, & Estras scriba interpretabantur populo vniuersa. Præterea monebantur antiquitus, qui in fraterno edio erant, vt ad concordiam venirent priusquam communicarent, & morantibus priusquam apparerent coram Christo Salvatore nostro, cui manifestata sunt abscondita cordium, ex quo siquidem prædicandi usus in Ecclesia moleuit. Inde etiam est, quod oratio Lomincalis in Missa dicitur alta voce, quia ibi continetur hæc monitio, scilicet, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Notatio autem dignum, quod prædicandi munus nullus suscipere debet, nisi cui committitur: aut cui ex officio sibi iniuncto incumbit. Quomodo prædicabunt nisi mitantur. Roma. 10. Et ideo prædicaturus licentiam petit, dicēs: Iube Domine benedicere. Debet autē prædicator esse in loco eminentiori, sicut & Euangelij legens: nā Iesus videns turbas ascendit in montē: & aperit os suum docebat eos. Et Estras fecit gradum ligneū ad loquēdū.

Prædicatio autem secundum Ambros. quæ Christiana est, debet esse sine pompa, sine cultu sermonis. Et se-

cundum Gregor. prædicator debet esse discretus in silentio: viliis in verbis: ne aut tacenda proferat, aut proferenda reuocet. 44. distinct. sic rector. Misit enim Christus Apostolos suos dicens; Ite in mundum vniuersum prædicate Euangelium, non præcieas fabulas: iuxta id Psalm. 118. Narrauerūt mihi iniqui fabulationes, sed non vltima tua. Laudes etenim Iouis cū Christi laudibus non conueniunt, vt 86. distinct. cum multa. nec multum laudatur; qui fabulas prædicando illas moraliter populo exponit. Glos. ibidem. nam.

*Non bene conueniunt nec in vna sede morantur,
Maestas & amor, &c. supple, carnalis & lasciuus.*

Item, prædicatoris & Episcopi vita (cuius officium est prædicare vt supra ostensum est) ad maximam obligatur obseruantiam: quia quanto status altior est, tanto debet esse vita sanctior: ne alijs prædicantes efficiantur reprobi. Vnde D. Hieronym. ait: Quid aliud est bene prædicare & peruerse agere, quam proprio ore se ipsum condemnare? Item, qui bene prædicat & male viuit Deum docet qualiter eum condemnare debeat, vt habetur. 40. distinct. multi. Vnde Gregor. 7. Moral. Zelus animarum est acceptissimum sacrificium Deo. Si tamē ordinate fiat, scilicet, vt homo prius habeat curam propriæ salutis, & postremo aliorum: alioquin nihil prodest homini si vniuersum mundum lucretur: animæ vero suæ detrimentum patiatur. Matth. 17. Nam vita Sacerdotis est alijs in exemplum imitationis posita, vt ex interpretatione nominis præbiter dicitur quia si præbens iter populo, & ducatur in verbo Dei, & bono exemplo. Hinc ait Gregor. Omnes, qui Sacerdotis nomen censentur, Angeli vocantur. Illud notandum valdè est, quod vbi ad calcem concionis deuentum erit, breui Epilogo quo argumentum ac capitatorius

totius concienis, renatret, vratur. Id enim ad capum ac fulciendam memoriam auditorum plurimum fecerit.

Sed quare Ecclesia inhibuit mulieribus prædicationis officium 1. Corin. 14. Mulieres in Ecclesijs taceant. Et 1. ad Timoth. 2. Docere mulierem non permitto. Et de consecr. distin. 4. mulier. Respond. Thom. & rectè 2. 2. qu. 177. Duplici ratione. Prima, ne animi hominum alliciantur ad libidinem. Ecclesiast. 9. Colloquia mulieris quasi ignis. Bernard. Stare cum mulieribus, & immunem se conseruare, maius est quàm mortuos suscitare: sequitur. Quod minus est non potes, & quod maius est vis vt credam tibi? Secunda ratio, quia mulier non est in sapientia perfecta, sicut vir, vt possit ei communiter committi publica doctrina. Si dicatur quod Magdalena, Catherina, & Cæcilia prædicarunt, dic quod hoc fuit ex priuilegio particulari Spiritus sancti, & priuilegia paucorum non faciunt legem communem. Audiant ergo mulieres & velato capite. Sed cur velato capite? Quia homo (ait Ambros.) est imago Dei, mulier vero est imago hominis ex quo formata fuit. Amplius subdit, quod mos erat antiquus, quod ferui portabant capita cooperta, aut ligata quibusdam ligaturis: ita quod suprascripta differentia erat inter seruos & liberos. Vult ergo Deus quãdo sumus ante conspectum suum cognoscamus nostram qualitatem & conditionem. Homo, qui superior est domus, & qui iubet & præcipit alijs, debet habere caput discoopertum, velut liber & Dominus; sed mulier, quia est inferior & subdita homini, debet portare caput coopertum, confitendo hoc modo qualitatem & conditionem suam. Et hoc præcipit Apostolus. 1. Corin. 11. Et item D. Petrus in sua canonica; ideo sileant mulieres, & uelent capita sua.

Opportet eum, qui docet & instituit, semetipsum a præte pro ingenio discen-

tium, atque dirigere suum sermonem pro capacitate audientium: nam, qui docet ea, quæ ab auditoribus nequæ intelli, nõ propter eorum utilitatem, sed propter sui ostentationem id facit. Vnde Gregor. Homil. 17. Qui charitatem erga alterum non habet, prædicationis officium nullatenus suscipere debet. In Concil. Carthag. de consecrat. distinct. 1. Sacerdote. Statutum vt Sacerdote verbum, scilicet, prædicationis in Ecclesia faciente; qui egressus de auditorio fuerit, videlicet contemnens, excommunicetur. Ehu, quot sũt hodie, qui tantum quatuor verbis auditis, discedunt. Nota secundum Hug. septem esse genera prædicandorum; quæ continentur in hoc versiculo.

Sacra fides, virtus, vitium, laus, præmia, pœna.

Quasi dicat, sacra, id est, prædicanda sunt septem Ecclesiæ Sacramenta: fides, id est, duodecim articuli fidei: virtus, id est, virtutes Theologicæ quomodo acquirantur; vitium, id est, peccata mortalia, vt vitentur; laus, id est, præconia, exempla, & vita Christi, atque sanctorum. Præmia, id est, merces electorum; pœnæ, id est, pœnæ, & damna reproborum supple, prædicanda sunt a conuersionatoribus.

Prædicationum varix sunt species secundum varias ætates Ecclesiæ in usu sanctorum habite. Primus modus prædicandi fuit ille quem habuit Christus, & facilis sine themate, & totus in parabolis ad modum antiquorum prophetarũ vet. legis, de quo extat aperta Euãgelistarum testimonia, & prophetarum oracula. Secundus prædicandi modus fuit ille quẽ habuerunt Apostoli: vt patet ex Actibus Apost. quos scripsit Lucas: & ex proprijs historijs singulorum: qui modus & si fuerit sine themate certo: fuit tamen aliquantulum curiosior & artificiosior primo.

Tertius modus prædicandi fuit apud antiquos & sanctos Doctores Ecclesiæ qui post decantatum Euangelium à Diacono subijciebant ipsi Homiliam Euangelij declaratiuam, nunc ad sensum literalem, nunc vero ad alios sensus spirituales populum instruentes. Postea vero crescente & numero & curiositate fidelium auditorum subcreuit etiam & diligentia prædicantium: qui ad noua audienda semper aspirat, ideo alium modum prædicandi magis subtilem & artificiosum inuenerunt: qui erit ordine quartus: de quo modo datur talis definitio. Prædicatio est thematis explicatio; a Sacerdote Ecclesiæ facta, ex charitate & scientia procedens: qua non solum fideles, sed etiam infideles instruit, de his quæ pertinent ad legem diuinam, siue naturaliter inditam, siue supernaturaliter reuelatam. In qua explicantur quatuor causæ prædicationis. Efficiens principalis, est Sacerdos Ecclesiæ: quia ille est proprius minister prædicationis de communi iure. In casu tamen necessitatis, Diaconus vel Subdiaconus idoneus potest, vel etiam alius minister. Causa efficiens instrumentalis notatur in eo quod dicitur ex charitate & scientia procedens: qui sunt habitus animæ prædicatoris inclinantes ad rectè prædicandum. Causa materialis in qua recipienda est prædicatio sunt auditores tam fideles quam infideles. Sed causa materialis circa quam est thema sermonis quasi principale, subiectum attributionis in tota prædicatione. Causa finalis proxima est cum dicitur de his credendis & agendis quæ pertinent ad legem diuinam: quia intentio prædicatoris, debet esse ut fideles instruat in fide & moribus. Finis vero extrinsecus & mediatas est dirigere homines in vitam æternam. Per hoc quod dicitur secundum legem Diuinam: denotat fundamentum principale prædicationis, quod debet esse sacra Scriptura, seu lex diuina reuelata

vel indita hominibus; quæ maius minus principaliter prædicatio aliquando, & raro fundari possit in rationibus naturalibus aut moralibus, atque etiam in authoritatibus Philosophorū & poetarū, de quibus Aug. ait: 1. 2. de vita Christiana: quod si alicubi vera dixerunt & fidei nostræ consona: ab eis tanquam ab iniustis possessoribus in usum nostrum sunt vendicanda.

Expletoque sermone Diaconus, qui cantauit Euangelium, & cæter. Deinde post pauca; Et Episcopus stans sine mitra in eodem loco legit absolutionem, videlicet, precibus & meritis, &c. & dat benedictionem & reliqua quæ sequuntur ex cæter.

Post prædicationem ergo fit confessio, & indulgentia pro commissis & omissis conceditur; ut sic conscientijs emundatis (iuxta id Psalm. 76. Et scopebam spiritum meum;) & purgatis: accedant singuli ad communionis Sacramentum, saltem spiritualiter si non Sacramentaliter, quæ communicatio spiritualis fit per fidem operatam per dilectionem: iuxta illud Aug. Crede, & manducaui: de consecrat. distin. 2. ut quid.

De Symbolo. Cap. 42.

HAbita concione mox cantatur alta voce, Credo in vnum Deū, quoniam corde creditur ad iustitiam; ore autem confessio fit ad salutem. Roma. 10. Ideo sancta Mater Ecclesia, ut ostendat quod verbum, siue prædicationem fide & corde recepit, mox hunc Symbolum ore decantat. Symbolum post Euangelium fidem post prædicationem ostendit. Ioan. Hæc colloquente multi crederunt in eum. Marcus Romanus instituit cantari post Euangelium anno Domini 338. aiunt nonnulli.

Symbolum autem Græcè, Latine sonat iudicium, vel signum, vel collatio: tum, quia regulam fidei plenam indicat

indicat & perfectam: tum quia simul in vnum fidei continet articulos. Triplex autem est Symbolum, primum, est Symbolum Apostolorum, quod vocatur Symbolum minus, quod videlicet ex institutione Damasi Papæ, dicitur submissa voce in Horis canonicis, puta ad Primam, ad Matutinum, & ad Completorium. Et illud dicitur à Syn, quod est con, & bolos, quod est sententia, quia compositum fuit ex diuersis verbis Apostolorum, sicut pueri in festiuis conuenientes afferre solent bolos, idest frustra carniun, idest, partem carniun, & panes; quæ in vnum collecta Symbolum vocantur, idest, collecto minutiarum 44. distinct. non oportet. Traditur enim, quod antequam Apostoli inter se diuiderentur ad prædicandum, illud composuerunt, & vnusquisque suam apposuit sententiam, siue bolum, idest, partem; Petrus dixit: *Credo in Deum Patrem omnipotentem Creatorem cæli, & terre;* & ita fecerunt reliqui; sed non in scriptis illud fecerunt; quod apud omnes manifestum est.

Idcirco autem (ait Isidor. lib. 2. cap. 22. de Eccles. offic.) hoc patres nostri non scribimembranis, sed retineri cordibus tradiderunt, vt certum esset neminem ex lectione scriptorum vitio deprauata, hæresim hausisse vt fieri solet; sed ex Apostolorum traditione fidem didicisse Catholicam. Discisuri itaque, vt dictum est, ad prædicandum istud vnanimiter & fidei suæ Apostoli indicium posuere. Est autem Symbolum, per quod agnoscitur Deus, quod quique proinde credentes accipiunt. In quo quidem pauca sunt verba, sed omnia continentur Sacramenta. De totis enim scripturis hæc breuiatim collecta sunt ab Apostolis; vt quia plures credentium literas nesciunt; vel qui sciunt præ occupationibus sæculi scripturas legere non possunt, hæc cor de retinentes, habeant sibi sufficientem scientiam salutarem. Est enim bre-

ue fidei verbum, vt olim a Propheta Isaiã cap. 10. prædictum, Verbum breuiatum faciet Dominus super terram. hæc ille.

Diuiditur autem hoc Symbolum in tres partes. Prima agit de creatione. Secunda de redemptione ibi: *Et in Iesum Christum;* & cat. Tertia, de sanctificatione, ibi: *Credo in Spiritum sanctum;* & cæter. vsque ad finem, vt etiam supra ostensum est.

Hoc autem Symbolum minus non dicitur alta voce, sed tacite: Primò dicitur in silentio, quia compositum adhuc fide non publicè prædicata; & continet fidem implicitam, & non explicitam, quæ a singulis intelligi possit. Vel dicitur sub silentio, quia fides adhuc non erat propagata; & in secreto compositum fuit, quod non est ita de Symbolo Niceno. Vel, quia in primordio Ecclesiæ non ita clarè, & in palam fides confitebatur: quia multi latitabant.

Dicitur autem sub silêrio in Prima, & in Completorio. In prima, ad notandum, quod in primitiua Ecclesiã præsertim tempore passionis Christi prædicatores, & fidei professores siluerunt. In Completorio, ad notandum, quod similiter in fine sæculorum Antichristi persecutione inualecente, illorum ora claudentur. Dicitur tamen alta voce ab eo, qui ordinatur in Episcopum ad denotandum, quod propter fidem in eo contentam debet fortiter vsque ad sanguinis effusionem pugnare. Nã episcoporum est proprium, sanguine tueri fidem catholicam.

Secundum Symbolum est *Quicumque vult saluus esse*, ab Athanasio Patriarcha Alexandrino in ciuitate Treueri compositum: hoc tamen potest dici tertium; nam Nicenum, de quo est habendus sermo, fuit prius in Nicena Synodo Compilatum. Tertium Symbolum est Nicenum, 1. q. distin. cap. 1. scilicet, *Credo in vnum Deum;* & cæt. quod Damascus Papa ex condito vni-

uerſalis Synodi apud Conſtantinopolim celebrare inſtituit, & in Miſſa cantare patenter, quamquam & Marcus Papa primus ita uulſet illud alta voce cantari: & vocatur Symbolum maius; duplici de cauſa ut puto. Primo, quia plures fuerant ad compoſitionem huius Symboli, ſcilicet. 318. epiſcopi; & Minus, ſolum 12. homines, nempe duodecim Apoſtoli fuerunt. Secundo, quia plura verba ſunt in hoc Symbolo quam in minori, ut patet legenti. Et hoc etiam continet duodecim clauſulas ſive partes. Vt cantandi Symbolum ad Miſſam, creditur a Græcis perueniſſe.

Cantatur autem publicè, & altè ad Miſſam; primo, quia publicè factum eſt, & expreſſius cum explanatione fidem continet. Secundo, quia ſic alta voce omnes illud addiſcere poſſunt. Omnis enim Chriſtianus tenetur publicè fidem catholicam profiteri; propter quod in fronte ſignatur. Tertio, ideo in Miſſa patenter dicitur, ad notandum quod hodie fides catholica liberè prædicatur & docetur. Quarto, quia non cantatur Symbolum Synodi niſi in ſolemnitatibus, in quibus aliqua mentio fit de Symbolo; ſicut in omnibus Dominicis, quæ ſunt de reſurrectione, Natiuitate, Aſcenſione, & feſto Spiritus ſancti, & infra octauas ipſorum, propter octauam reſurrectionis; & in feſtis B. Mariæ virginis; quia de ipſa fit etiã ibi mentio: & in feſtis Apoſtolorum, quia credimus, ſanctam eccleſiam Catholicam & Apoſtolicam. Et in feſto dedicationis eccleſiæ: quia credimus ſanctam eccleſiam. Et in feſto ſanctæ Mariæ Magdalenæ, quæ fuit Apoſtola Apoſtolorum, prædicauit reſurrectionem alijs diſcipulis & Apoſtolis Chriſti. Et in feſto ſanctæ crucis, quia credimus crucifixum. Poſteſt etiam dici in feſto ſancti Io. Baptiſtæ, ſi enim ibi mentio de prophetis: qui loquutus eſt per prophetas. Dicitur in feſto doctorũ, quia

Symbolum & fidem Catholicam explanarunt & prædicarunt. Et in feſto Angelorum qui nunc Eccleſiam deſcendunt, ſicut olim Synagogam. Quibuſdam tamè videtur in feſtiuitatibus Angelorum non eſſe Symbolum decantandum, eo quod Angeli nunquã habuerunt fidem; ſed ſperem; non credentes, ſed agnoſcentes. Martyres autem, quia communiter non prædicarunt fidem catholicam niſi martyrio, & de martyrio non fit mentio in Symbolo, ideo non cantatur in feſto martyrum.

Sanè Epiſcopus ſeu Sacerdos illud incipit ſolus, ad deſignandum, quod omne bonum a Chriſto (quem ipſe repræſentat) procedit, dicendo *Credo in unum Deum*. Nam omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens a patre luminum. 1. quæſt. 1. quam pio.

Ne autem muſicus ille cæleſtis dicat: Cantauimus vobis: & non faltaſtis; chorus Euãgelicæ doctrine conſona voce reſpondeat, & ſolemni tripudio fidem catholicam proferat, dicens: *Patrem omnipotentem, &c.*

Epiſcopus ſeu Sacerdos illud incipiens ſtat erectus ante medium Altaris manibus extenſis ſurſum eleuatis, quas iungit poſtquam incipit. Siquidem Sacerdos vel Epiſcopus Chriſtũ repræſentans, ſtat erectus: ad notandum Chriſtum ſemper paratum eſſe cunctis ſpiritualia bona largiri. Et ante Altaris medium; ad inueniendum, quod non eſt perſonarum acceptator; ſed quantum in ipſo eſt, ſemper omnibus æqualiter inſluit nec angulum diligit neque finem.

Manus extendit, ad deſignandum quod paratus eſt abundanter benemeritis illa largiri: ſurſum tamen eleuatis, quaſi ipſo facto oſtendens, quod quæ ſurſum ſunt quaerere, atque a Deo miſericordiam poſcere, & in eo ſolo ſperare debere, qui eſt pater omnipotens, ut dicitur in principio Symboli.

Deinde

Deinde postquam inceperit manus iungit, quia ei soli de perceptis bonis gratias agere, & nos humiliare debemus. Et quoniam Symbolum verbum est Euangelicum quo ad sensum, ideo stando illud audire debemus. Sicut & Euangelium: & ita finito, nos signo crucis signare debemus. In quibusdā Ecclesijs, vt in Ambrosiana cantato Symbolo, populus cantat Kyrie electrolyson, quoniam postquam Christus & Apostoli docuerit fideles, fide recepta, laudes Deo dederunt, quas forsitan, representat suauissimi Symboli melodia. Nunc restat vt declaretur Symbolum, tum minus, quam Nicenum.

*Diuisio & Expositio Symboli
Apostolorum. Cap. 43.*

DIVVS PETRVS, DIXIT.

Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cali & terra. Et ibi siluit ipse. In capitulo precedenti distinctimus Symbolum, in tres partes: nūc restat vt nonnulla de eo dicamus. Symbolum ergo istud Apostolorū quod præmanibus habemus ab Apostolis cōfectū esse, narrat Clemens in Epistola ad Iacobū fratrem Dñi: Hieronymus ad Pāmachium aduersus hæreses Ioannis Ierosolymitani. Augustinus Ser. 117. de tempore. De quo etiam Symbolo, ait Epiphanius quod Marcellus scribens Iulio Episcopo Romano, dicit: Hoc symbolum ab Apostolis fuit editum, quorum vnusquisque apposuit vnam clausulam, quam appellant articulum: & cum fuerint tantum duodecim Apostoli, erunt secundum hanc computationem duodecim articuli. Primus autē articulus pertinet ad Patrem, scilicet, *Credo in Deū patrē omnipotentē creatorē cali & terra*. Sex sequētes ad filium, articulus, scilicet, de generatione æterna, ibi; *Et in Iesum Christum filium eius unicum Dominū nostrum*; Articulus de conceptione & Natiuitate, cum dicitur; *Qui cōcepit*

est de Spiritu sancto natus ex Maria Virgine; Articulus de passione, morte, & sepultura, ibi, *Passus sub Pontio Pilato, Crucifixus mortuus, & sepultus*. Articulus de descensu ad inferos, & de eius resurrectione, cum dicit; *Descendit ad inferos tertiadie resurrexit a mortuis*. Articulus de eius ascensione, cum dicitur; *Ascendit ad celos sedet ad dexterā Dei patris omnipotentis*. Et articulus de eius aduētū ad iudiciū, ibi; *Iudō venturus est iudicare viuos & mortuos*.

Alij quinque spectant ad Spiritum sanctum; quorum primus est de eius persona, cum dicitur. *Credo in Spiritum sanctum*. Secundus, de opere eius, quo vnxit & sanctificat Ecclesiam, ibi; *Sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem*. Tertius, de remissione peccatorum, cum subditur; *Remissionem peccatorum*. Quartus, verò de resurrectione mortuorum, ibi; *Carnis resurrectionem*. Vltimus, de retributione mortuorum, cum concluditur. *Vitam æternam. Amen*.

Hi autem duodecim articuli figurati sunt Iosue. 4. vbi dixit Dominus ad Iosue. Elige tibi viros singulos per singulas tribus, & præcipe eis, vt tollant de medio Iordanis alueo, vbi steterunt pedes Sacerdotum, duodecim lapides, quos pones in loco castrorū, vbi fixeritis hac nocte tentoria. Quæ verba sunt secundum eundem Dei patris ad filium suum Iesum: qui elegit duodecim viros, quos & Apostolos nominauit. Duodecim lapides durissimi sunt duodecim articuli fidei, qui tolluntur de medio Iordanis alueo, idest, de media scripturæ profunditate, vbi steterunt pedes Sacerdotum, idest, affectiones sanctorum Patrum, Patriarcharum, & prophetarum. Ponuntur autem in loco castrorum, idest, in sancta Ecclesia, quæ est vt castrorū acies ordinata: in qua noctis præsentis vitæ, quæ est speculum in ænigmate, figure tentoria omnes fideles, vt diabolo resistant fortes in fide. 1. Pet. 5.

Doctores autem catholici ponunt duplicem fidem, scilicet, explicitam, & implicitam: & secundum hanc distinctionem aliquis articulus, vel aliqua veritas, explicitè creditur, & aliqua implicitè; fides explicita est actualis assensus catholice veritatis, vt assensus istius propositionis & similium; omne reuelatum a Deo est verum. Fides implicita, est fides, seu assensus habitualis, vel credulitas omnium veritatum, quæ in bona consequentia inferri possunt ex aliqua generali explicitè credita; ex cuius cognitione implicitè cognoscuntur omnia, quæ in bona consequentia eliciuntur ex illa generali. v.g. assensus actualis huius veritatis, Omne contentum in Sacra scriptura canonica est verum, est fides explicita; sed assensus omnium inclusarum in illa, quæ formali consequentia elici possunt ex illa generali, vt assensus istarum, In principio creauit Deus cælum & terram; Deus fecit hominè ad imaginem & similitudinem suam; Christus lauit pedes discipulorū suorum; & similitum: est fides implicita; de quibus posset esse fides explicita, si actualiter immedietatè, & particulariter cognoscerentur, & crederentur. Habens igitur fidem infulsam omnium credibilia credit implicitè, etiã si actu nihil apprehendat, & careat usurationis, vt infantes baptizari. Vnde si aliquis credat, sicut Ecclesia credit, & dissentit huic, Abraham habuit plures uxores, credens ita Ecclesiam sentire, ille implicitè credit istam, Abraham habuit plures uxores, quia sic credit Ecclesia; & explicitè eam dicit. Hæc ergo fides implicita, qua fidelis credit quicquid Ecclesia credit, vtilissima est catholico; quæ si fuerit in corde, defendit eam ab omni hæretica præiudice, vt ait doctor Ocham in tractatu de Sacramento Eucharistiæ, cap. 1. Non enim hæreticari potest qui corde credit, quicquid Ecclesia credit esse verum; quoniam talis nunquam

pertinaciter alicui errori fidei contrario adhæret; si enim aliquid erroneum credit, postquam sibi ostenditur contrarium Ecclesiam credere, illico corrigit errorem.

Circa ergo hunc primum articulū, cum dicitur; *Credo in Deum* quod dicit *Credo*, idem est ac si dicat, corde assentior, deuotione tendo in Deum; qui paternitate sua principium est totius diuinitatis; ab ipso enim est filius per generationem, & ab eo, & filio, est Spiritus sanctus per processionem. Quod sequitur; *omnipotentem*; nomē est essentialē; Hester 13. Domine Deus rex omnipotens in ditone tua cuncta sunt posita, & non est, qui possit resistere tuae voluntati. & Rom. 9. Voluntati eius quis resistit? Ita ergo dicitur Deus omnipotēs. Quod autem sequitur, *Creatorem cæli & terræ*, ad eundē pertinet articulum, sicut effectus pertinet ad suam causam Genes. 1. In principio creauit Deus cælum & terram. & Ps. 101. In principio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarū sunt cæli. & Colos. 1. In ipso condita vniuersa in cælo, & in terra.

Item, cum dicitur *Credo in Deum* nota quod iste Deus noster, qui vnus est, & in quem credere debemus, naturaliter, essentialiter, totaliter, purè ac infinite bonus est, immo bonitas ipsa, & ex consequenti appetibilis. Natura enim Dei, Deo ipsi summe & incomparabiliter extat amabilis, & amanda, atque superdilectissima, imo ratio amandi quæcumque alia, cum nihil aliorū amabile sit, nisi in quantum aliquid diuinæ bonitatis participat; quia Deus ipse tantæ consistit bonitatis, vt eius respectu nihil creatum sit bonum, quantumlibet in suo genere bonum dicatur; vnde Mar. 10. Nemo bonus nisi solus Deus.

Ideo ipse solus infinite amabilis, appetibilisque consistit, & præcipuè propter suam propriam puram & incomparabilem bonitatem.

Est similiter immensus, cum ubiq; sit præsentia maiestatis, & non mole corporis. Hæc immensitas Dei quatuor complectitur. Primò, infinitatē, quia cum in Deo idem sit potentia, & essentia, sicut essentia est infinita, ita & potentia erit infinita, non negatione solum, & per abnegationem finis, nec priuatiuè, eo quod sit apta nata finiri, sed contrarie, cum habeat cõtrariam dispositionem ad finiendum. Est enim Deus infinitus non secundum dimensionem quantitatem, quæ in Deo non est; sed secundum quantitatem virtutis, perfectionis, & essentia.

Secundò, eadem immensitas complectitur incomprehensibilitatem, cū a creatura comprehendere, siue cognoscere, eo scilicet modo, quo est comprehensibilis, non possit: est enim intelligentia nostra ad illam lucem, sicut visus vesperulionis ad lucem solis. Et sicut visus corporalis tripliciter impeditur, videlicet, per tenebras, per falsam lucem, & per auersionem a re visibili; ita eodem modo impeditur visus spiritualis circa cognitionem Dei. Impeditur autem per tenebras peccati, vel erroris. 1. Io. 2. Qui facit peccatum in tenebris est. Per falsam lucem, ut cum quis metitur æterna secundum naturalia. Per auersionem a re visibili, ut ubi quis spreto incommutabili bono, mutabilibus rebus adheret; talium oculis, cum sint egri, odiosa est lux; purisque mundis amabilissima est. Gustu autem cognoscitur dum taxata bonis, quibus dicitur Ps. 33. Gustate & videte quoniam suavis est Dominus. Cognoscibilem verò quædam sunt infra rationem, ut quæ sensum percipimus, sicut sensibilia; quædam iuxta, ut quæ ratione intelligimus, sicut veras, falsas, iustas, & iniustas, & c. quædam supra, ut quæ sola diuina reuelatione comprehenduntur, aut autoritate scripturarum, vel Ecclesiæ, creduntur.

Tertiò, immensitas comprehendit incircumscribitatem; cum Deus sit

ubique, & tamen nusquam est; quia nec abest ab vilo, neque circumscribitur loco. Vnde Ierem. 23. Deus omnia implet, cum sit intra omnia, & ubique præsens sit; & extra omnia, quia omnia continet, nec vsque valet coarctari. Vnde hæc præpositio, extra, dicitur non modo actualem præsentiam ad locum, sed & potentialem, quæ est Dei immensitas; cum infinitos mundos implere posset si infiniti essent. Ipse etiam est super omnia, quia omnibus præsidet, nec aliquid ei æquatur. Infra omnia, quia cuncta sustinet, & sine ipso nihil consistere potest.

Ante enim mundi constitutionem fuit, ubi nunc est, videlicet, in seipso; cum ipse sibi sufficiat.

In rebus tamen Deus est multipliciter, quia est ubique per essentiam, ex quo est immensus; per præsentiam, quia omnia videt, & quia omnia nuda, & aperta sunt oculis Domini. Hebr. 4. & per potentiam, quia ubique operatur; non enim moueri potest folium arboris, quin concurrat Deus, tamquam causa principalis. In bonis est per gratiam. Io. 17. Qui manet in me, & ego in eo. Per gloriam in Beatis. Per vnionem in carne humana. Dicitur etiam esse alicubi per occultorum reuelationem: Genes. 28. Verè Deus est in loco isto. Item, & per vestigiorum eius excellentem representationem; Quo modo dicitur esse in celo, quia ibi maxime relucet sua potentia, sapientia, bonitas; Vel, per naturam identitatem, & hoc modo filius est in Patre, Pater in filio, & ambo in Spiritu sancto. Similiter & per miraculorum operationem. Exod. 8. Digitus Dei est hic.

Item, & per gubernationem, & conseruationem, sicut in mundo. Vnde Bernar. Deus ubique regnat, ubique imperat, ubique maiestas eius omnia replet, & complectitur vniuersa. Est & in Angelo, ut decor; vt veritas in anima. Sicut sapor in Ecclesia. In domino, ut pater familias. In electis vt

berator a malis, adiutor i bonis. Deus etiam in anima fideli est vt Sponfus in thalamo, Rex in regno, turris in castro, fons in hortis, lux in tenebris, thesaurus in agro, carbunculus in auro, manna in arca, sigillum in carta, cythara in conuiuio, imago in speculo, sicut fructus in arbore, olcum in lampade, & lilium in conualle.

Secundò, nota quod hoc nomen pater, in hoc articulo, intelligitur prima in diuinis persona, quæ ab æterno filium genuit, sibi consubstantialem, coæternam, & in deitate æqualem: ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominatur. Ephes. 3. Pro cuius articuli dilucidatione, nota tertio, quod hoc nomen, Pater, dupliciter sumitur secundum doctores præcipuè Biel in canone Missæ, Lect. 20. videlicet, essentialiter & notionaliter, siue personaliter. Primò modo accipitur, quoties Deo attribuitur respectu creaturæ, quæ ab ipso dependet in esse & conseruari: & hoc modo cõuenit omnibus tribus personis simul, & singulariter singulis. Tota enim Trinitas Pater, filius, & Spiritus sanctus, vnus Pater est, sicut vnus Deus, vnus Dominus, vnus creator omnium; & singula persona Pater est, sicut singula Deus est; non tamen tres patres, sed vnus creaturæ pater. Ephes. 4. Vnus Deus & pater omnium. Cum enim oramus & dicimus Deo; Pater noster qui es in cælis, sumitur, Pater, eodem modo videlicet essentialiter; sicut & Deuter. 32. Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit, fecit, & creauit te? Altero modo sumitur notionaliter, vt est proprium primæ personæ, quæ a nullo est; & sic est dictio personalis, vnã tantum personam importans: quo modo semper accipitur, quando ponitur respectu prædicati, personalè proprietatem importans, etiã cū exclusione cæterarum personarũ; veluti cum dicimus: Pater a nullo est, nec factus; nec creatus, nec genitus, nec pro-

cedens. Similiter Pater genuit sibi filium coæternum, & consubstantialè. Hoc etiam modo sumitur a Christo. Io. 10. Ego & pater vnus sumus: & ita generaliter accipitur, quoties in scriptura discernitur a persona filij, & Spiritus sancti, & specialiter in hoc articulo præposito, scilicet, *paterem omni potentem* vbi sumitur pater notionaliter pro persona patris distincta contra personam filij, & Spiritus sancti. Similiter, & 1. Pet. 1. Non indoctas fabulas sequenti. & paulo post ait: Accipiens a Deo patrem honorem, & gloriam, voce delapsa ad eum huiusmodi a magnifica gloria. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. Ibi sumitur, pater, notionaliter, cum per paternitatem innotescat nobis pater.

Nota secundum Theologos, quod fides catholica credit Deum; credit in Deum; & credit Deo: credere Deum est credere ipsum esse: Credere in Deum est credendo amare & diligere Deum; ac in eum tendere per charitatem, & bona opera. Credere autem Deo, est credere verbis ipsius, id est, credere quod quicquid dicit in sacra scriptura illud esse verum. Primum, & tertium, bonorum & malorum est: sed secundum, bonorũ tantũ, quia credere Deum & credere Deo, commune est bonis & malis; nam & dæmones etiam credũt; sed in Deum credere, specialiter est bonorũ, scilicet, per charitatem & veram dilectionem seruando eius mandata.

Demum nota quod omnes hæretici in doctrinis suis duodecim articulos fidei, contrarij inueniuntur, id est, cõtrarium sensisse: & dixisse alicui ex duodecim articulis dixisse, vel indixisse, principaliter vel inductiuè: ita vt possit dicere de Ecclesia illud Psalm. 39. Singularis ferus de pastus est eam. Equidem primus singularis ferus, qui de pastus est, & multas vites destruxit de vinea Ecclesiæ, docens contra primum articulum fidei, fuit Arius asserens

rens tres Personas Diuinas diferentes quamquam fateatur tres Deos, & tres essentias diuinas, maioremque vnum altero. Contra illud Deuteron. 6. Dominus Deus tuum vnus est. Quod Ecclesia fateatur in Symbolo dicens; *Credo in vnum Deum.* vt patet in sequenti Synabolo.

D. A N D R E A S.

Et in Iesum Christum Filium eius vnicum Dominum nostrum. Et hic tacuit.

Secundus autem in Concilio fuit Andreas frater eius, qui posuit suum bolum, dicendo: *Et in Iesum Christum Filium eius vnicum Dominum nostrum.* Incipit autem hic secunda pars de redemptione. Quod autem dixit, & in Iesum Christum, notat personam mediatoris. quasi dicat credo, & in Iesum Christum. Quod autem dixit, *Filium eius vnicum* in filio eius notat & generationis processionem, & connaturalitatem diuinitatis, quæ inter hominem generantem est & genitum; si ab ipso naturaliter & substantialiter generatur. Et cum deitas nec secundum esse, nec per naturam possit multiplicari: oportet quod inter generantem & genitum consubstantialitas esse cre datur. Quod autem dicit, *unicum*; notat, quod totam gloriam Patris possedit; & eam cum alio secundo genito non diuisit. Et quod dicit, *Dominum*; notat, quod omnium diuinitarum sit possessor, & largitor. Et quod dicit *nostrum*; notatur, quod noster debitor ex sua charitate, qua nostra in se suscepit sit effectus. Ecce ergo alteram in Trinitate personam: hic est Iesus, qui saluti facit populum suum a peccatis eorum: hic est Christus oleo laticæ præ confortibus vnctus: hic est enim vnicus Patris filius, de quo Dauid cantat: filius meus es tu: Ego hodie genui te. Et Apost. Galat. 4. Misit Deus filium suum natum de muliere, factum sub lege. Hic est Dominus noster, qui nos

creauit, qui nos seruos alienos præcio sanguinis eruit.

Amplius. *Et in Iesum Christum*, inquit, *Filium eius vnicum Dominum nostrum*. Filium eius, id est, Patris, *unicum*, id est, vnigenitum. Vbi demonstratur, quod licet filius procedat a Patre, & Spiritus sanctus similiter, vnus est tamen filius, qui procedit per modum generationis Iesus Christus. Nō sic Spiritus sanctus, qui procedit per modum spirationis. Vbi August. 1. de Symbolo, vel regula fidei, ad Catechumenos cap. 1. ait; quamdiu audis vnicum Dei Filium, agnosce Deum: Si enim verus est filius, hoc est, quod Pater: & sic si Deus, Pater erit & Deus filius: quicquid enim est id, quod generat, est etiam id quod generatur. Non enim generat homo equum, aut ouis canem, sed homo hominem, & Deus Deum. Et quia vnus, scilicet, est ipse Deus, ideo, inquit, *unicum*. Et ex consequenti, quando audis, *vnigenitum*, crede omnipotentem, & Creatorem: quia quicquid habet Pater, habet Filius. Vnde Ican. 16. omnia quæ habet Pater mea sunt.

Si queratur cū in Symbolo Athanasij dicatur, Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus; quare Dominum magis appropriatur filio, quam Patri, & Spiritui sancto: similiter & nostrum: cū opera ad extra sint indiuisa secundum Augustinum, Respond. Alexand. de Alef. 3. part. sum. quæst. 82. art. 2. quod quoddam dominium est increatum, & quoddam creatum. Primum non appropriatur filio, sed secundum, ad ipsius honorem: vt inquantum homo, Dominus etiam creatura credatur. Dicit enim de seipso Matth. vltim. Data est mihi omnis potestas in celo, & in terra. Et Psalm. 8. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Vbi gloss. Potestati eius omnia subiecisti, vt omnes eum adorent. Dicitur etiam noster, quia participat nostram naturam, quam sibi vniuit in vnitatem

vnitate personæ, quod nec Patri, nec Spiritui sancto conuenit, cum neuter horum sit incarnatus. Dicitur etiam noster propter executionem mysterij redemptionis nostræ in carne humana.

Rectè etiam vnicus, & solus est, quia natus est, nec comparationem aliquam habere potest, quia vnicus est. Hic ergo Iesus Christus vnicus Filius Dei, in quem credere debemus, & qui etiam est Dominus noster vnicus, & ad filium referri, & ad Dominum potest. Vnus est quippe filius, vere filius: & vnus verè Dominus Iesus Christus; cæteri vero homines licet dicantur filij, adoptionis gratia tantum tales efficiuntur, non veritate naturæ. Et si dicantur alij Domini, concessa, non ingenta potestate dicuntur. Hic vero solus est vnicus filius, & solus vnicus Dominus; sicut & Ephes. 4. dicitur: Vnus Pater Deus, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, cui est gloria in sæcula sæculorum.

Hic etiam filius dicitur Verbum Patris, quia per ipsum innoscit Pater. Sicut enim verbis nostris hoc agimus, cum verum loquimur, vt animus noster innoscit audienti, & hoc conatur & verbis, & ipso sono vocis, & vultu, & gestu corporis, vt animus ipsum nostrum in nobis quidem manentes, (quoad fieri potest): agnoscendum & perspiciendum animum auditoris iuferamus, quod intus est demonstrare cupientes: Sic Deus Pater, Verbum, ad seipsum indicandum genuit, quantum hæc similitudo infinitam dissimilitudinem habeat. Vnde etiam & virtus & sapiëntia eius dicitur, quia per ipsum operatus est & disposuit omnia. Verbum autem dicitur, quasi verum, boans, id est, manifestans: ipse enim incarnatus, ait; Ioan. 16. Ego sum via, veritas, & vita. Contra & hunc articulum inuertit alius ferus.

Secundus autem ferus singularis, fuit Sabellius hæreticus contra secun-

dum articulum dogmatizans & asserens Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum vnã esse eandemque personam, quæ aliquando vocatur Pater, aliquando Filius, aliquando do spiritus sanctus 1. Ioan. 5. Tres, s. personæ, quod fatetur Ecclesia non solum in Symbolo Apostolorum, sed etiam in Symbolo Athanasij, vbi dicitur; Alia est Persona Patris, alia filij, alia Spiritus sancti. Vide in psalterio nostro Romano ad Primam, in expositione illius Symboli.

IACOBVS MAIOR.

Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine. & hic finem posuit.

Tertio loco sequitur Iacobus maior, qui dixit; *Qui conceptus est de Spiritu sancto natus ex Maria Virgine.* Hæc enim duo, Conceptio, & Natiuitas ad idem pertinent Sacramentum incarnationis; quia consummatio conceptionis est Natiuitas. Quod autem dicit; de Spiritu sancto, præpositio quidem notat potestatem & operationem: ac si dicat, *Qui conceptus est de potestate & operatione Spiritus sancti;* nõ autem notat substantiam vel misericordiam; quia qui de substantia alicuius conceptus est, filius eius est, Christus autem non est filius Spiritus sancti, secundum temporalem generationem, quia secundum illam generationem non est factus de substantia Spiritus sancti. Quod autem dicitur, *Natus,* intelligit duas natiuitates; vnã in vtero, qua Christus naturam nostrã assumpsit, & sibi vnuit; & aliam ex vtero, qua de vtero in lucem processit; õ referatis claustris virginis pudoris. Et ideo dicit, *De Maria Virgine:* quod sicut fuit illibata ante partum, ita fuit in Conceptione sine concupiscentia. Et in grauidatione sine pondere. Et in partu sine dolore. De conceptu dicitur Luc. 1. Spiritus sanctus superueniet

niet in te, & car. De Natiuitate dicitur Matth. 1. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Ecce primū Christi Sacramentum, scilicet, incarnatio. quasi dicat Credo in Christum Iesum, qui cum sit Deus, factus est homo non ex virili semine; sed conceptus operatione Spiritus sancti; Natus ex Maria Virgine. Isa. 7. Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, id est, nobiscum Deus.

Item ait. *Qui conceptus est de Spiritu sancto natus ex Maria Virgine.* Necessesse est enim Christiano, credere nō solum Filium Dei, sed etiam credere incarnationem eius; quam incarnationem nobis insinuat Ioan. 1. cum dicit; Et Verbum caro factum est; & hoc quidem factum est tunc, quando ex purissimis Beatissimæ semper Virginis Mariæ sanguinibus, virtute Spiritus sancti formatum est corpus Domini nostri Iesu Christi in eius utero; & animatum anima intellectiua a Deo immediatè creata, & dicto corpori infusa, ac vnitum Verbo diuino in vnitatem hypostaticam.

Hæc autem incarnatio se habet ad similitudinē Matrimonij de quo Eph. 5. dicitur: Sacramentum hoc magnum est, Ego autem dico in Christo & Ecclesia; vbi nobis duplex explicat spirituale Matrimonium. Primum, persona filij Dei cum natura humana, cum dicit; In Christo: Quod Matrimonium, siue vnio Christi cum Natura humana, dicitur Incarnatio filij Dei. Secundum vero filij Dei incarnati cum Ecclesia; quod notatur cum dicitur, Et Ecclesia. Sed de hac vnione nihil ad præsens; de prima ergo quæ maximam habet similitudinem cum carnali matrimonio, dicamus; quia omnes ferè conditiones quæ in carnali obseruantur matrimonio, reperiuntur in Incarnatione filij Dei. In matrimonio carnali quædam sunt antecedentia, quædam concomitantia, & quædam consequentia. Prima, sunt sponsalia, quæ nuptias antecedunt. Secunda, nuptiæ

ipsæ, & mutua contrahentium donatio, eo quod concomitetur hinc inde omnium honorum, & titulorum communicatio respectiue. Tertia, sunt consequentia, videlicet fidelis cohabitatio & generatio; quæ omnia eminentiori & perfectiori modo obseruata fuisse in incarnatione filij Dei.

Primo ergo fuerunt sponsalia siue promissio de futuro cum Abraham; quando dictum est ei Genes. 22. In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ. Et cum dicitur Psalm. 131. De fructu ventris tui ponam super sedem meam. Vnde D. Hierony. super Math. cap. 1. ait; Quod horum duorum dicitur filius; quia ad hos tantum de Christo facta sunt promissio; quæ sunt quasi duplex denunciatio.

Secundo, fuerunt nuptiæ, hoc est, virtus hinc inde consensus, quando videlicet, Virgo semper & immaculata Maria, Angelo assensum præbuit, dicens; Ecce Ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Et sunt hinc inde facta donatio, cum natura humana communicans siuo Dei humanitatem; & filius Dei communicauit Naturæ humanæ suam existere, & attributa, ac essentialia, & quæcumque conueniunt essentia Diuinæ per communicationem idiomaticam; sic quod propter hanc communicationem prædicantur nunc de supposito, in quo humana subsistit natura; ob quam causam humana natura est dotata honoribus, privilegijs, titulis, & prærogatiuis filij Dei. Vnde dicimus ab eo tempore quod homo est filius Dei, omnipotens, creator, gubernator omnium, immensus, æternus, & c. Natura etiam humana communicauit personæ filij Dei suas conditiones; per quas filius Dei dicitur homo, corporalis, passibilis, mortalis, passus, & mortuus; & ita de alijs quæ non important defectum, seu deformitatem.

Tertio, in Incarnatione filij Dei, siue in hoc matrimonio eiusdem cum
humana

humana natura fuerunt consequentia ad matrimonium, videlicet, fidelis, & indiuidua cohabitatio : Natura enim humana in Christo inuolantam seruauit filio Dei fidem : ob quam causam, dicebat Ioan. 8. *Qui me misit mecum est, & non reliquit me solum, quia ego quæ placita sunt ei facio semper.*

Præterea sicut in matrimonio carnali relinquit homo Patrē, & matrem vt adhæreat vxori suæ, sic Christus, vt adhereret Naturæ humanæ relinquit patrem descendendo in Ioan. 6. *Exiui a Patre, & veni in mundum : quod sic intelligitur, quia antequam veniret in mundum, non habebat Naturam humanam, nec matrem; & hæc dimissio intelligitur de secunda persona in diuinis, quo ad aliquem effectum personalem: quia videlicet contraxit matrimonium cum Natura humana, & assumpsit eam in vnitrate suæ personæ, & non Pater. Ideo non dicimus, quod Pater in diuinis sit homo, neque quod homo sit Pater. Intelligimus ergo in hoc articulo Christum Filium Dei, ex tempore de Spiritu sancto cōceptum, & ex Virgine natum: quemadmodū multo ante Isa. cap. 7. prophetarat dicens: *Ecce virgo concipiet & pariet Filium, &c.* In quo articulo innuitur primo, quod Spiritus sanctus dominicæ carnis & templi eius, est formator: sic tamen vt intelligas totam Trinitatem hoc adorabile mysterium cooperatam esse, vt patet in responsione Angeli ad B. Virginem, dicens; Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Et quod nascetur, ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Vbi per, altissimum, intellige Patrem, fontem & authorem deitatis. Adest etiam virtus altissimi, videlicet filius, qui propriè carnem assumpsit. Adest & Spiritus sanctus, cui hoc opus specialiter attribuit scriptura sibi dedicat.*

Sequitur. *Natus ex Maria Virgine.* Ex quibus verbis Niceni Concilij scriptura adimpletur prophetico myste-

rio perpetuam integritatem Virginitatis Mariæ, repræsentans, cum ait Ezech. 44. *Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & vir non transibit per eam, eritque clausa Principi.* Clausa fuit in ea virginitatis partu, & soli Deo Christo Principi patuit, respiciens ad Orientem, vnde sol oritur (vt ait D. Cyprianus) numquam occidens, qui visitauit nos oriens ex alto. Luc. 1. *Vt illucescat his, qui in tenebris & in vmbra mortis sedent.* Per hanc portam prodijt sol iustitiæ, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Spectabat autem portam ad viam sanctuarij exterioris, quoniam ea Natiuitas erat contra vulgarem hæc nostram scilicet, natiuitatem, nihil habens admixtum humanæ concupiscentiæ; suscipiens Verbum carnem non est mutatum in carnem, quia manens Deus suscepit hominem; Virginem vero designat ex nomine videlicet Maria, idque non temerè: quod & Lucas fecit, dicens: *Misus est Angelus ad Virginem, &c.* Suddens ait: & nomen Virginitatis, Maria. Hæc est illa ad cuius nomen omnes piorum animæ recreantur. Eua diabolo assentientis mortem, orbi & maledictionem intulit. Maria vero Angelo fidem adhibens, benedictionem & vitam protulit. *Conceptus* ait, *de Spiritu sancto* sine omni humana & carnali actione. Et id propter nos, vt conceptionem nostram carnalem ac impuram mundaret: nosque per infinitam suam patriusque misericordiam in Spiritu sancto regeneraret. *Natus ex Maria Virgine*, illæsa ipsius virginitate ac pudore permanente. Et id propter nos, & vt natiuitatem nostram originalis peccati macula pollutam purgaret Deus & homo. Nam quis potest facere mundū de immundo conceptum femine, nonne tu, qui solus es? Iob 17.

IOANNES EVANGELISTA.

Passus sub Pontio Pilato; Crucifixus, mortuus, & sepulius. Et hic quieuit.

Quarto loco sequitur Ioannes Euangelista: qui posuit bolum suum, dicens: *Passus sub Pontio Pilato: crucifixus, mortuus, & sepulius. Passus, inquit, sub Pontio Pilato.* Iudicis nomen sub quo passus est Christus, adiectum est, propter temporum agnitionem, & historice certitudinem. Erat enim id temporis Pötius Pilatus preses Iudeæ, sub Tiberio Cesare Augusto, qui Christum licet innocente, a se iudicatum, in Crucem tamen egit. Vbi nota, quod istud est mysterium excessiue charitatis, & passionis filij Dei, & ideo dicamus nos cum sancta Mater Ecclesia: credimus Christum vere in humana Natura passum. Vnde Isa. 53. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Et Luc. 22. Dominus de seipso, ait: Desiderio desideravi hoc Pascha manducare nobiscum antequam patiar. Et cap. 24. dicitur: Nonne operuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et 1. Pet. 2. Qui cum pate-retur non comminabatur. Proposuerat enim Deus Patèr nos redimere non corruptibilibus auro & argento, sed pretioso sanguine Filij sui. Passus est igitur Saluator noster in corpore dolorem, & in anima tristitia, de qua dixit: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et cum esset constitutus in angonia, factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Matth. 26.

Hic notatione dignum est secundum Thom. 3. par. quæst. 46. artic. 5. quod Christus passus est omnem humanam passionem: & hoc vel ex parte hominum a quibus passus est, vta Gentilibus, a Iudeis, a masculis, & a feminis, sicut patet de ancillis accusantibus Petrum, similiter de principibus Sacerdotum, ministris eorum, & populari-

bus, iuxta illud, Psal. 2. Assiterunt reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. A familiaribus etiã & notis, vt patet de Iuda cum prodente, & de Petro negante; vel ex parte etiam eorum in quibus homo potest pati. Et sic passus est Christus in suis amicis eum descendentibus. In fama per blasphemias cõtra eum prolata: in honore & gloria, per irrisiones & contumelias sibi illatas; in rebus per hoc, quia etiam vestibus spoliatus fuit: in anima per tristitiam, tedium, & timorem: in corpore per vulnera & flagella.

Secundo, potest considerari ista passio quãtum ad corporis membra; quia idem passus est in capite pungentium spinarum coronam; in manibus & pedibus, fixationem clauorum: in facie, a lapas: & in toto corpore flagella. Secundum enim tactum, clauibus affixus. Secundum gustum, felle, & aceto potatus. Secundum olfactum, in loco cadaverorum; pader infecto, appensus patibulo. Secundum auditum, la-cessitus vocibus blasphemantium, & iridentium. Secundum visum, respiciens matrem, & discipulum quem diligebat flentes; & ideo fuit etiam maior & intensior omnibus doloribus. Vnde Ieremi. clamat in persona Christi: Attendite & videte si est dolor, sicut dolor meus. Primò propter doloris causam; nam causa doloris sensibilis fuit læsio corporalis, quæ acerbiterem habuit ex genere passionis; cum motus Crucis esset acerbissima, ex quo clauis infigitur in locis neruosis, & maxime sensibilibus, videlicet, in manibus & pedibus. Ponderus etiam corporis pendens, & doloris diurnitas augent passionem cum non statim moriatur, sicut ij qui gladio interficiuntur. Doloris etiam interni, causa fuerunt omnia peccata humani generis, pro quibus patiendo satisfaciebat; & specialiter casus Iudeorum, & aliorum in-

eius mortem delinquentium : & præcipuè discipulorum fugientium , qui passi sunt scandalum in Christi passione. Similiter & amissio vitæ corporaliss quæ est vltimum terribilium , & naturaliter horribilibus humanæ naturæ .

¶ Secundo, ex percipiuitate, patientis secundum animam & corpus . Secundum enim corpus , quia erat optimè complexionatus , ex quo corpus suum erat miraculosè formatum , virtute Spiritus sancti : (vnde & illa quæ per miraculum sunt sunt alijs potiora , sicut ait Chrysost. de vino in quod Christus conuertit aquam in nuptijs :) ideo in eo maximè viguit sensus tactus , ex cuius perceptione sequitur dolor : anapa etiam secundum vires interiores tenacissimè apprehendit omnes tristitiæ causas .

Tertio, magnitudo doloris Christi potest considerari ex doloris & tristitiæ puritate . Nam in alijs patientibus mitigatur , interior tristitia , & exterior dolor , ex aliqua consideratione rationis per quamdam redundantiam à superioribus viribus ad inferiores : quod in Christo patiente nõ fuit , quia vnicuique virtutum permisit agere , quod est sibi proprium , sicut ait Damascenus .

Quarto, potest considerari ex hoc quod passio illa & dolor , a Christo fuerunt assumpta voluntariè propter finem , liberationemque , scilicet , hominis a peccato . Et ideo tantum quantitatem doloris assumpsit quanta erat proportionata magnitudini fructus , qui inde sequebatur . Anima etiã Christi patiebatur secundum omnes vires inferiores : quia in singulis viribus inferioribus animæ , quæ circa temporalia operantur , inueniebatur aliquid , quod erat causa doloris Christi , sed secundum hoc superior ratio non patiebatur in Christo ex parte Dei obiecti sui : qui non erat animæ Christi causa doloris , sed delectationis & gaudij : secundum autem illum modum passio-

nis , quo potentia aliqua dicitur pati ex parte sui obiecti , sic omnes potentie animæ Christi patiebantur : cum omnes radicentur in essentia eius , ad quã peruenit passio , passio corpore cuius est actus . Hæc D. Tho. 3. p. q. 46 .

Illud demum notatione dignum est circa hunc articulum , quod quamuis Saluator noster verè vulnera , plagas , & mortem passus sit , non tamen secundum utrãque naturam hæc sustinuit : sed tantum secundum humanitatem . Diuinitas autem , quia suapte natura est impassibilis , ab omni passionis iniuria credi debet esse aliena . Vnde Casiodor. super Psalm. 21. ait : passus est impassibilis per passibilem quam suscepit humanitatem . Immortalis mortuus est , & qui numquam moritur , resurrexit . Super quo loco dicit Cyrillus . Gratia Dei pro omnibus gustauit mortem , tradens ei proprium corpus , quamuis naturaliter vita sit ipse , & resurrectio mortuorum . Et B. Ambr. ait : idè patiebatur , & nõ patiebatur , moriebatur , & nõ moriebatur , sepeliebatur , & nõ sepeliebatur . Vbi affirmatiua verba ad humanã , negatiua vero ad diuinã accommodantur substantiam : nẽpè , idem Christus patiebatur secundum humanitatem , & non patiebatur secundum diuinitatem .

Vt autem melius intelligatur propositum ponam exemplum D. Damasc. lib. 3. cap. 26. de corpore & anima . In corpore nostro , quod anima illi coniuncta nõ incidatur , Symbolum quoddam est , & exemplum diuinitatis non sustinentis passionem , quamuis caro ei coniuncta passioni fuerit exposita , nomine carnis totam intelligendo naturam .

Quod vero patiente corpore incisionem , anima illi compatiatur , in eo dissimile est exemplum : nam neque compassa est , neque condoluit diuinitas carni patienti , cum sit prorsus aliena ab omni passibilitate , & mutatione . Et hoc præsignatum fuit in immolatione

latione ipsius Isaac facta ab Abraham, in qua Isaac ereptus fuit a gladio Angelo inclamante, ne extenderet patet in eum manus. Et sic aries herens cornibus inter vepres immolatus est per Isaac. Quippe in eo sacrificio, Isaac diuinitatis typum gerit, nulli molestiq; aut passioni obnoxie. Arius autem humanitatem Christi oblatam pro peccato designat: qui quidem cornibus hæsisse inter vepres traditur, quia Christus vt homo, inter duo brachia Crucis suspensus est: & vt ait scriptura in persona Christi, spinis peccatorum circumdedit me populus hic. Vnde Genes. 22. dicitur, quod Angelus Domini de cælo clamauit dicens: non extendas manum tuam super puerum, neque facias ei quicquam: vbi Glos. interlin. ait: quia caro crucifigi, diuinitas tangi non potuit. Et Leuit. 14. Mundatus a lepra iubetur offerre pro se duos passeris viuos, quorum vnum immolari curabat, alterum autem viuum dimittere præcipiebatur, vt in agrum auolaret. Nam per duos passeris Glos. eodem loco intelligendas esse dicit Christi diuinitatem, & humanitatem: per passerem vnum qui immolari præcipitur, significari asserit id, quod in Christo passibile est, & occidi potest: per alterum verò, qui viuus dimissus auolabat in desertum, Glos. accipi debere sentit diuinitatem Christi impassibilem. Sed aduerte cum adferuntur exempla non per omnia seruate possunt similitudinem rei illius cui præbere putantur exemplum: sed vnus alicuius partis, pro qua videntur assumpta, similitudinem tenent; alioquin si eadem essent in omnibus, iam non exempla dicerentur, sed res ipsæ potius, de quibus agitur, viderentur, & cæt.

Articulus ergo iste est passio Christi ait Alber. Determinatio autem articuli est, quod sub Pontio Pilatio passus est, & (vt fertur,) erat Gallus.

Dicitur Pontius, quia Pontum insu-

lam deuicit: veluti scipio Africanus, quia Africam deuicit. Quod addit crucifixus, modum explanat passionis. Et quod dicit, Mortuus, dicit quantitatem passionis. Philip. 2. Factus obediens vsq; ad mortem autè crucis. & 1. Pet. 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Quod addit, *Et sepultus*, non aliud dicit, sed addidit officium funeris circa mortem. Tob. 4. Cum accepit Deus animam meam, corpus meum sepeli; & ideo sepultura nihil addidit, nisi quod ad mortem pertinet. Ecce secundum Sacramentum secundum humanitatem Christi, scilicet, passio cuius tempus describitur sub Pontio Pilato: forma subditur, crucifixus; finis concluditur: Mortuus & sepultus. Vnde plangens David, Psal. 21. ait: Foderunt manus meas & pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea, De morte ait: Domus Domini fuit exitus mortis. De sepulchro Isa. 2. ait: Et erit sepulchrum eius gloriosum.

Tandem nota quod & contra hunc articulum insurrexit & ferus, scilicet, Mahumetus cum suis saracenis, qui dicit Christum non fuisse passum, & mortuum cum Dei filius esset & impassibilis. Sed Daniel obstruit os eius, dicens. ca. 9. Occidit Christus, & c. & 1. Pet. 2. Christus passus est pro nobis, & cæt.

PHILIPPVS.

Descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis. Et hic finem posuit.

Ecce tertium Sacramentum, scilicet, resurrectionem; sed de descensu ad inferna præmittitur, ex quo mortui liberantur, Osee. 13. De manu mortis liberabo eos: de morte redimam eos, Ero mors tua o mors, mortuus, tuus ero inferne. Hic est Euangelicus fortis, qui fortem ligauit, & eius vasa dirupit. Mat. 12. Luc. 11. Hic est, qui dicit in Psal. 2. Ego dormiui & soporatus sum,

sum, & exarrexī, quoniam Dominus suscepit, me; qui Patri dicenti: Exurge gloria mea, exurge cum psalmis & cythara; breuī sermone responderet; exurgam diluculo, cuius resurrectioni mulieris, & viri perhibere testimoniū in Euangelio. Et alibi. Resurrexi & adhuc tecum sum: non enim in toto perij per mortem, sicut inimici mei Iudei arbitrati sunt.

Item. *Descendit inquit, ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis:* vbi nota quod alienius ille non potest intelligi Christum descendisse ad inferos ratione diuinitatis, secundum quam est vbiq̄, neque ratione corporis secundum quod fuit in sepulchro, ergo restat quod intelligatur ratione animae. Anima igitur deitatis conit̄cta descendit in infernum, locumque int̄m, in quo erant iusti, qui detinebantur ibidem ob reatum peccati primi patris, qui vulgo limbis Patrum solet appellari. Descendit, inquam, non secundū solam virtutis suae operationem & manifestationem in victorum liberatione & aduersariōū spoliatione (quod est iam secundum praesentiam exhibitio-nem, & assistentiam. Vt reuera anima Christi sanctissima diuinitati vnita, praesens fuerit, seque ipsam exhibuerit eidem loco, in quo sancti patres aduentum eius expectabant: vt quemadmodum his, qui in terra erant, iustitiae ortus est Sol: vt ait Damasc. lib. 3. Orthodoxae fidei cap. 19.) Sic & his, qui sub terra in tenebris & in umbra mortis sedebant, lux appareret: & vt quemadmodum in terra Euangelizauerat hominibus bonae voluntatis pacem, capituis remissionem, carnis visum, & credentibus factus fuerat causa salutis aeternae, incredulis autem in delictatis improprium, & redargutio: sic & ijs, qui in inferno erant, exhiberet se praesentem, vt ipsi omne genuisse caelestium, terrestrium, & infer-norum.

Quod autem secundum veritatem & praesentiam descendit ad inferna, manifeste constat ex eo loco Psal. 15. Quoniam non dereliques animam meam in inferno: cum non nisi de anima, quae in inferno fuerit allquando, non tam ibidem derelicta, apte quispiam dixerit. Et Petrus ad Iudaeos Act. 2. De Christo contestatur, dicens, Quae Deus suscitauit a mortuis solutus doloribus inferni: iuxta quod impossibile erat illum ab eo teneri. Et Christus ad patrem ait. Psal. 29. Domine abstraxisti ab inferno animam meam: vbi manifeste indicat se ibi descendisse, ab eo qui inde eductus non esset. Item Psal. 70. Conuersus viuificasti me, & de abyssu terrae iterum eduxisti me, id est, de profunda voragine inferni suscitans me, rursus in vitam me reuocasti. Et Zacar. 9. ad Christum: Tu, quoque in sanguine testamenti tui, eduxisti victos de lacu, in quo non erat aqua. & Ephes. 4. Quod autem ascendit quid est, nisi, quia & descendit primo in inferiores partes terrae: id est, ad inferos, exponit Glos. cuius probatio praemissa est, quia captiuam duxit captiuitatem, quam inde traxit. Vnde B. Ambros. eundem Apostoli locū exponens ad litteram, continuo verbis illis subuectit, dicens: Verum est; quia ideo descendit vt ascenderet, non sicut homines, qui ad hoc descenderunt, vt illic remanerent: Exsententia enim tenebantur apud inferos, quae sententia Saluatrem tenere non poterat, quia vici peccatum: Victoria enim de diabolo habita descendit in cor terrae; vt ostensio eius, praedicatio esset mortuorum, vt & quotquot cupidi eius essent liberarentur.

Nec poterat non ascendere, qui ad hoc descenderat vt vi potestas suae calcata morte cum captiuis quorum causa pati se permisit, resurgeret. Ex quibus certe verbis constat, Apostolū eo loco sermonē facere de Christi descensu ad inferna: licet sufficeret nobis fidem

fidē habere hunc articulo, quod Christus descendit ad inferos, ex Symbolo Apostolorum.

Ratio autem, quare voluit descendere ad eripiendos patres, qui tenebantur ibi, competit, cum esset facere posset hoc non descendere, fuit duplex; videlicet propter verborum consolationem, vt ait Damascenus vbi supra magna quippe fuit consolatio de presentia ipsius anime Christi Iesu, & maxime fuit in hoc, ostensio, quod ipse personaliter voluit descendere ad eos. Secundo, propter confusionem aduersariorum, vt ipsi demones confunderentur ex sua presentia, & sicut vicerit eos in terra in natura assumpta, sic animae eius de eisdem triumphat apud inferos, ipso inuitos expellendo sed quare forte aliquis verum Christus descendit ad inferos ad loca damnatorum? Resp. D. Thom. 3. p. q. 2. ar. 2. quod dupliciter dicitur a quibusdā alicubi: vno modo per suam essentiam, & hoc modo Christus in quemlibet inferorum locum descendit, aliter tamen & aliter; nam in inferno damnatorum, habuit hunc effectum quod descendit ad inferos eosque de sua incredulitate & malitia corripuit. Illis verō, qui detinebantur in purgatorio, spem consequendae gloriae dedit. sanctis autem patribus, qui pro solo originali detinebantur in inferno, lumen aeternae gloriae infudit. Alio modo dicitur esse alicubi per suam essentiam, & hoc modo anima Christi descendit solum ad locum inferni, in quo iusti detinebantur; vt quos ipse per gratiam interiori visitabat secundum diuinitatem, eos etiam secundum animam visitaret, & loco. Sic ergo in vna parte inferni existēs, effectum suum aliquantulum ad omnes inferni partes detrauit; sicut & in vno loco terrae passus totum mundum sua passione liberauit.

Sed quare hanc particulam Concilium Nicenum non posuit in Symbolo maiori, scilicet, Descendit ad in-

feros? Ad hoc resp. breuiter, quod symbolum maius editum est contra nonnullos errores symboli minoris, & quia circa descensum ad inferna nullus adhuc fuerat suscitatus error, ideo praeter miserunt illam particulam, Descendit ad inferos, & tamen notam, & concessam; nam cessata causa, cessat & effectus ipsius; ideo, quia non fuit impugnatus huiusmodi descensus, non erat opus vt ampliori declaratione exponeretur.

Deinde sequitur alia particula de resurrectione: Christus. n. Dominus non ter tertia die surrexit a mortuis, & resurrexit corpore, nō quale prius habuit, sed impassibile, & immortale. Caro enim Christi, quae in Naturate flexit, in passione aruit, per gloriam resurrexerat, & renouata est vt quia iuuentus eius. Psal. 102. Tunc leo carum suum suscitauit; tunc phenix, resurrexit; tunc vt dicitur Ierem. 18. Figulus ex eodem luto facto vase fecit vas aliud sicut placuit in oculis eius; tunc Ionas de ventre catti illesus exiit; tunc suscitatum est tabernaculum David, quod ceciderat; tunc resurrexit Sol, qui prius erat in nubilo; tunc vindicatum est granum frumenti quod cadens in terra mortuum fuerat; tunc Ioseph eductus de carcere constituitur Dominus Aegypti; tunc concisus saccus circumdatur leuita resurrexerunt Christi. Veritas patet ex multis Scripturae locis: & praecipue Luc. vli. Opertebat Christum pati; & resurgere a mortuis. Manifestatur ea de & per Angelos, qui non mentuntur. Mar. 28. Respondens aut. in Angelus dixit mulieribus, quem queritis? Surrexit non est hic. Per inimicos iidem, quorum validissimum & firmissimum est testimonium. Mat. vlt. Ecce, inquit, quidam de custodiibus venerunt in ciuitatem, & nunciauerunt principibus sacerdotum omnia, quae facta fuerat; & congrua cum senioribus consilio accepto, pecuniam copiosam deditur militi.

milibus, dicentes; Dicite quod discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt cum vobis dormionibus, & si hoc auditu fuerit a Præside nos suadebimus ei, & securos vos faciemus. At illi accepta pecunia fecerunt sicut erant edoceri; & divulgatum est verbum istud apud Iudeos vsque in hodiernum diem. Manifesta etiam facta est eadem resurrectio per comestionem, Luc. 24. sicut etiam quod non habebat corpus phantasticum, per tactum. Io. 20. Probauit Deus noster etiam in eodem corpore, quo fuit facta per ostensionem cicatricum. Item probauit eam fuisse in corpore glorificato vnito deitati, & hoc per ingressum in domum ianuis clausis. Probauit quoque eam multis apparitionibus. Apparuit enim quinque in ipsa die resurrectionis, vt habetur ex scripturis. Primò, Magdalene. Io. 20. Mulier quid ploras? Secundò, mulieribus redeuntibus a monumento. Mat. vlt. Tertiò, Petro. Luc. 24. Quartò, duobus discipulis euntibus Emaus; ibidem. Quintò, discipulis congregatis propter metum Iudeorum, ianuis clausis, quando Thomas non erat cum alijs. Io. 20. Item apparuit inter resurrectionem & ascensionem multoties, scilicet, Thomæ cum alijs, ibidem; Discipulis piscantibus ad mare Tyberiadis. Io. 21. Discipulis in monte Tabor. Mat. vlt. In Ierusalem. Marc. vlt. & demum quando comedit cum discipulis. Mat. 16. & Luc. 24. Sed num quid non amplius apparuit? Resp. Io. vlt. Sunt autem & alia multa, quæ fecit Iesus, quæ non sunt scripta, & Act. 1. concluditur quod Deus suscitauit eum tertia die; & dederit manifestum fieri non omni populo, sed testibus a Deo præordinatis, nobis qui manducauimus & bibimus cum illo, &c.

Diuus autem Tho. 3. p. qu. 3. ar. 1. ait; quod necessaria fuit Christum resurgere propter quinque. Primò ad commendationem diuinæ iustitiæ, ad quam spectat exaltare illos, qui se pro-

pter Deum humiliant. Luc. 1. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Quia igitur Christus propter charitatem & obedientiam Dei se humiliavit vsque ad mortem crucis, oportebat quod exaltaretur a Deo vsque ad gloriosam resurrectionem: vnde in ipsius persona dicit Dauid. Psal. 138. Tu cognouisti me, id est, approbasti sessionem meam, humilitatem, & passionem; similiter & resurrectionem meam, id est, glorificationem in resurrectione, vt glof. exponit.

Secundo, ad fidei nostræ instructionem; quia per eius resurrectionem confirmata est fides nostra circa Christi diuinitatem. Vnde 2. Corint. 13. dicitur. & si crucifixus est ex infirmitate, viuit ex virtute Dei. Si enim Christus non resurrexit, inanitas est prædicatio nostræ, inanitas est fides nostræ, vt dicitur. 1. Cor. 15. Vnde Glof. Super illud. Ps. 29. Quæ utilitas in sanguine meo, & car. inquit, Nulla. Si enim statim nõ resurgo, corruptumque fuerit corpus meum, nemini annuntiabo, nemini lucrabor. q. d. necessaria est resurrectio Christi.

Tertio, ad subleuationem nostræ spei; quia dum videmus Christum resurgere, qui est caput nostrum, speramus & nos resurrekturos. Vnde idem Apost. vbi supra, ait; Si Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidã dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? & Iob. 19. Scio, videlicet, per certitudinem fidei, quod redemptor meus viuit, a mortuis resurgens; & ideo in nouissimo die de terra surrekturus sũ; reposita est hæc spes mea in sino meo. Et Chrysost. hom. 65. in Io. ait; Talem de resurrectione disputamus rationem, Paulus etiam attulit. Quam igitur habebunt excusationem, qui resurrectioni nõ credunt, cum in seminibus & in plantis quotidie hoc videamus; ac etiã in nostro genere? Primum enim corrumpti semen oportet, inde fieri generationem.

rationem. Omnino autem, cum Deus aliquid facit, nulla opus est ratione. Quomodo nos ex nihilo fecit? Hoc ad Christianos dico, qui se dicunt credere scripturis. Hæc ille.

Quarto, ad informationem vitæ fidelium; secundum illud Rom. 6. Quo modo Christus resurrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Et paulo post, Christus resurgens ex mortuis iam nõ moritur; ita & vos existimate mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo.

Quintò, & vltimo, ad complementum nostræ salutis; quia sicut per hoc, quod mala sustinuit, humiliatus est moriendo, vt nos liberaret a malis: ita glorificatus est resurgẽdo, vt nos promoueret ad bona, secundum illud Roman. 4. Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Amplius conueniens fuit Christum tertia die resurgere, iuxta illud Mat. 20. Tradetur enim gentibus ad illudendum, flagellandum, & cruciandum, & tertia die resurget. Et bene tertia die, quia si statim post mortẽ resurrexisset videri posset, quod eius mors vera non fuisset: & per consequens nec resurrectio. Ad veritatem igitur mortis Christi manifestandam, sufficiebat, quod vsque ad tertium diẽ eius resurrectio prorogaretur. Quia non contingit, quin intra triduum, si Christus non fuisset verè mortuus apparuisset in eo aliqua signa & indicia vitæ. Resurrexit autem circa diluculũ illucescẽte iam die, ad signandũ quod per suam resurrectionem nos ad lucẽ gloriæ inducebat.

Contra hunc articulum post Cõcil. Nicen. insurrexit quidam alius ferus hæreticus, qui dixit Christum animã non habuisse, sed loco animæ fuisse deitatem. Sed nos probauimus quod descendit secundum animam, & non secundum carnem, quæ sepulta fuit; nec secundum deitatem, quæ ybique

est. Contra quem, ait Dauid. Psal. 15. in persona Christi; Non derelinques animam meam in inferno, &c. Iudeus etiam dicit, Christum non resurrexisse, sed corpus eius furatum a discipulis fuisse sed Apost. 2. Tim. 2. testatur hanc resurrectionem, dicens; Memor esto Iesum Christum resurrexisse secundum Euangelium, in quo laboro vsq; ad vincula. & Psal. 3. Ego dormiui & soporatus sum: & exurrexi quoniam Dominus suscepit me.

BARTOLOMAEVS.

Ascendit ad celos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Et hic quieuit.

Ecce quantum Sacramentum, scilicet, ascensio. Sedere enim a dextris patris est terminus ascensionis. Et ideo ad idem pertinere credibile; quia autẽ Christus versus Deus fuit, ideo propria virtute non Angelorum manibus superuectus, sicut Lazarus loris ascẽdit. Michæ. 2. Ascendat pandens iter ante eos. & Io. 20. Ascendo ad patrem meũ & patrem vestrum Deum meum & Deum vestrum.

Ascendit inquit, ad celos; nam peccatis his, quæ in terra gerebantur, & animabus de inferni captiuitate reuocatis, & consumato redemptionis mysterio, ascendit in cælum; non secundum deitatem, quæ semper æqualis est Patri, & vbiq; est, sed secundum hominem assumptum, gloria & honore coronatum, subiectis sibi omnibus, & quæ in cælo & quæ in terra. Ascendit in altum captiuam ducens captiuitatem, corporis aspectum, discipulis cælans, & animos eorum ad cælestia subuehens, promittens dona Spiritus ex alto. Ascendit autem post quadraginta dies a resurrectione, intra quos seipsum discipulis suis viuũ præbuit, in multis argumentis apparens eis, & loquens de regno Dei, idest, de regimine Ecclesiæ, Pro maiori intelligẽtia

gentia notatione dignum est quod differencia est inter ascensionem; assumptionem; & euolationem; quoniam ascensio pertinet ad Christum, eo quod sit propria virtute ascendens. Vnde de dicta ascensione loquebantur Angeli, dicentes. Isa. 65. Quis est iste, qui venit de Edom tinctus vestibus de Bosra, gradiens in multitudiue virtutis suae? Per Idumaeam & Bosram intelligit Iudaeam & Ierusalem (nam Bosra Metropolis est Idumaeae) quod vtiliter erant Idumaei Ecclesiae Israel hostes, sic in Iudaea & Ierusalem erant hostes Christi; quos vt debellaret descendit de caelo, & corpus sumpsit. & Miche. 2. de Christo dicitur; Ascendit pandens iter ante eos. Sed quia B. Leo Papa in sermone de Ascensione exponens illud verbum, Videntibus illis eleuatus est, inquit, cum a uis eleuatum agnosce, caelestis militiae obsequium: in eo, qui eleuat diuinam potentiam; in eo, qui eleuatur humanam agnosce naturam; ex consequenti videtur, quod fuerit eleuatus, & ita verus. Cuius Glof. atridet super illud Psal. 90. Angelis suis Deus mandauit de te, dicens: Manibus Angelorum sublatum est Christus in caelum. Respon. Alex. de Alef. 3. p. q. 23. mem. br. 2. distinguendo; ferri (inquit) dicitur bifariam. Vno modo necessitate sustentationis, quando, scilicet, virtus corporis non est sufficiens per se ad contemplandum motu. Alio modo obsequio uenerationis, sicut Papa fertur a suis ministris, & Rex a suis. Cum ergo dicitur corpus Christi fuit latum per Angelos in Ascensione, hoc solum fuit obsequio uenerationis, & non necessitate sustentationis; sic enim intelligunt Leo Papa, & Glof. quae dicit; & manibus portabant te; id est, Angeli, qui obsequabantur Regi. Quo etiam sensu intelligitur illud Psal. 67. Currus Dei decem millibus; multiplex millia Ixtantium.

Secundum igitur propriam virtute ascendit, quod quidem hoc modo ex-

ponitur, quia secundum Tho. 3. p. in Christo duplex est natura, diuina, scilicet, & humana, vt alibi saepe diximus. Et secundum utramque potest accipi propria virtus eius secundum humanam adhuc potest virtus Christi accipi, vel pro naturali, quae procedit ex principijs naturae, & tali virtute manifestum est, quod Christus non ascendit in caelum; vel pro virtute gloriae, secundum quam Christus ascendit in caelum; huius virtutis rationem assignat ex parte animae glorificatae, ex cuius redundantia gloriificabatur corpus, vt ait D. Aug. ad Dioscorum. Erit enim tanta obedientia corporis gloriosi ad animam beatam secundum eundem 22. de Civ. Dei, vt certe vbi uolet Spiritus, ibi protinus erit corpus; nec uolet aliquid Spiritus quod nec Spiritu possit decere, nec corpus. Decet autem corpus gloriosum & immortale esse in loco caelesti; & ideo ex virtute animae uolentis corpus Christi ascendit in caelum. Christus ergo ascendit in caelum non modo virtute diuina, sed & virtute animae glorificatae mouentis corpus, vt ipsametur; de quo Glof. super illud Ephes. 4. Quod autem ascendit, inquit, quid est, nisi, quis descendit? Constat igitur, quod secundum humanitatem Christus descendit & ascendit.

Assumptio autem Virginis virtute Christi assumptis fit, quia filius specialiter obsequatur matri. Euolatio uero fit ministerio Angelorum. Alia posset assignari differentia, quia locus euolantium est distinctio chororum; locus uero assumptae Virginis est supra choros Angelorum; locus autem Christi ascendens est supra ultra locum B. Virginis.

De hac Christi Ascensione B. Greg. in homilia de Ascen. ait; quod legitur Elias in curru ascendisse, vt videlicet aperte demonstraretur, quia homo purus adiutorio indigebat alieno, Redemptor uero noster, non curru, non Angelis

gelis subleuatus legitur, nisi eo modo quo supra monstrauimus, videlicet, obsequio venerationis; quia qui fecerat omnia, super omnia, sua virtute ferebatur. Vnde Aug. in Serm. 3. de Ascens. ait. De nostro fuit, quod filius Dei pepedit in cruce; sed de suo quod ascendit. Dilata autem fuit Ascensio Christi, vt per multa argumenta ostenderetur quod verè Christus resurrexerit, sicut prærogata fuit resurrectio vt ostenderetur quod Christus vere mortuus, fuerit.

Hic sunt multa consideranda circa Ascensionem. Primum, quod eleuatus est vidèribus omnibus discipulis. Act. 1. vt desiderium eundi ad eum excitaretur in eis. Secundum, quod nubes suscepit eum ab oculis eorum. Luc. 24. vbi per vmbra nubes figuratur quod in hoc mortali corpore Iesum in alto videre non possumus. Tertium, quod eleuatis manibus ferebatur in cælum. Eleuauit autem manus: & vt suo Patris offerret, & vt inini cos altè retracta manu percuteret. Quartum, quod benedixit eis; vt ces contra hostem munitet, & bonis cælestibus implezet. Quintum, quod ascendit in iubilatione; quod refertur ad vocem iucunditatis redemptor ascendentium cum ipso, qui prius voce lachrymabili in portis inferni clamauerunt; aduenisti tandem desiderabilis què expectabamus in tenebris. Ecce Psal. 46. Sextum, quod ascendit in voce tubæ, quod refertur ad sonum prædicationis Apostolorum, qui sonus fuit ei iucundus, Matth. vii. Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Et tunc, in omnem terram exiuit sonus eorum. Septimum est, quod ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatè, id est, captiuos captiuitate inferni, quos secum captiuos eduxit Ephes. 4. Deum quod dedit dona hominibus; quia omnia bona nostra desursum sūt quo Christus ascendit. Ex Psal. 67.

Sequitur. *Sedet ad dexteram Dei Pa*

tris omnipotētis. De sessione Christi ad dexteram patris omnipotētis loquitur Damasc. lib. 5. de fide Orthodoxa. c. 2. dicit. Confessum Christi ad dexteram patris intelligere debemus sublimitati nem eius & exaltationem in beatitudinè cælesti super omnem creaturam, & ad æqualem cum patre honorificentiam, & subleuationem, ad quam secundum captum suæ conditionis nostram subuenit sibi vnitam naturam. Nunc autem Christus non solum vt Deus, sed etiam vt homo, propter identitatem hypostaticam gloriam & honorem super omnia habet. Exaltauit enim illum Deus propter humilitatè & obedientiam vsque ad mortem, & donauit illi nomē, quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Phil. 2. & Ephes. 1. dicitur: pater Christum constituit super omnem principatum, potestatem, Dominationem, & virtutè, & super omne nomen, quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Chrysol. Etiam exponens illud Hebr. 1. de Christo, videlicet, sedet ad dexteram maiestatis in Excelsis; ait: non loco concludit Deum, sed ostendit hominem Christum omnibus altiozem, & eminentiozem: & per dexteram non Deum deformauit, sed similitudinem honoris demonstrauit.

Confessus enim nihil aliud demonstrat nisi honoris æqualitatè, & quod sublimatus est Christus ad æqualitatè Patris. Si enim humano more loquamur non posset quispiam Augustæ auctoritatis, & insigni dignitate præditus, alterum sibi familiarem maiori honore afficere, aut illum euidens sibi sibi potestate adæquare, quam si ipsū ad dexteram suam assuerit, & sibi col lateralem collocarit. Potro nonnulli confessum Christi ad dexteram patris interpretantur (& non absurde) iudiciariam

ciariam potestatem vniuersorum ipsi a patre traditam, a quo constitutus est iudex viuorum & mortuorum. Non enim Pater iudicat quempiam, sed omne iudicium dedit filio, vt eum omnes honorificent, sicut honorificant Patrem. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Ioan. 5. Enim verò iudicis est, cum causam examinat, & fert sententiam ad maturitatem animi & prudentiã discussionis proposita rei experiendam sedere.

Proinde Angeli illico post Ascensionem Christi discipulis denunciarunt futurum eius aduentum ad iudicium, dicentes: Hic Iesus, qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. De sessione eius ad dexterã habetur Mar. vlt. vbi dicitur: Dñs Iesus postquam locutus est eis, ascēdit in cælum & sedet a dextris Dei.

Et contra hunc articulum de ascensione infurrexit alius ferus, scilicet, Eutices hæreticus, negans & dicens carnem conuersam in deitatem: quod si esset non ascendisset, quia deitas in cælis & vbique est. Contra hoc Micheas propheta ait. 2. Ascendet enim pandens iter ante eos. & Psal. 46. Ascendit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ.

THOMAS.

Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Et hic finem imposuit.

Huic concordat illud Act. 1. Sic veniet, quemadmodum vidistis eum in cælum. In forma autem humana iuit: quia in forma diuina numquam desuit: & ideo in forma humana rediit ad iudicium, in qua & a bonis, & a malis videbitur. Io. 19. Videbunt, in quẽ transixerunt. A malis autem forma diuina videri non poterit: quia sicut ait Aug. hanc nemo videre poterit, nisi gaudeat & glorietur in ea Isa. 26. Tolleratur impius ne videat gloriam Dei. &

Act. 17. Constituit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate in viro, in quo statuit fidem præbens omnibus suscitans eum a mortuis. & 2. Cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi vt referat vnusquisq; propria corporis pro vt gessit siue bonum siue malum. Et hic modus iudicij describitur. Matth. 25. vbi dicitur: quod statuet oves a dextris, & hædos a sinistris. Et bonis dicit; Venite benedicti: & sicut ait propheta, Psal. 49. Parauit in iudicio thronum suum, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate: iudicabit populos in iustitia. Et alibi. Deus manifestè veniet. Deus non ster, & non silebit.

Inde inquit uerturus est Bernardus, in aduentu Domini, super verbis Isa. ad Achaz. Sern. 1. inquit: Triplicem aduentum Christi nouimus, scilicet, ad homines, in homines, & cõtra homines. In primo venit in carne, & in infirmitate. In secundo, in Spiritu & virtute. In tertio, in gloria & maiestate. In primo Christus fuit redemptio nostra. In secundo requies & consolatio nostra. In vltimo apparebit gloria & vita nostra. De hoc aduentu dicitur. Luc. 21. Tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate. Rationabile est, quod Deus habeat aliquid iudicium generale, in quo manifestetur sententia, vel iustitia sua, quam exercuit in iudicijs particularibus. Insuper rationabile est vt fiat iudiciũ vniuersale vt disgregentur oves ab hædis; nam qui ascribitur regno, debent ad illud consequendum determinari: & qui carceri ascribuntur, debent ibi sequestrari, vt sic sit sequestratio quartæ ciuitatum, de quibus, D. August. per totum de ciu. Dei agit. Licet ergo singulariter nunciaste, nunc ille ascriba-

tur regno; nunc iste, nunc ille carceri destinatur: tamen congruum est ali- quod iudicium generale futurum esse, per quod tota multitudo præuisa ad regnum mittatur in possessione illius, & tota alia relinquatur carceri: *iudicare vivos & mortuos*; in fine mundi.

Antequam autem fiat iudicium, hæc breuiter adnotantur signa. Primum signum est, ipsa iniquitatis abun- dantia, & fidei ac charitatis defectus, secundum illud Luc. 18. filius homi- nis ueniens, putasne inueniet fidem in terra? q. d. minimè; quia pauci pro nihilo reputantur. Et 1. ad Tim. 4. In nouissimis temporibus discedent qui- dam a fide. & Mat. 24. Quoniam abun- dabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Secundum signum, bellorū commotio. Mat. 20. Audituri estis præ- lia, & opinionibus prælorum. & Luc. 21. Et in terris prædura gentium. & Mat. 13. Exurget gens contra gentem. Tertium signum, fames. Mat. 24. & Mar. 13. Erit famis per loca. & Luc. 21. Ascendentibus hominibus, scilicet, famis inedia. Quartum signum, pestis, & morbus per loca. Quintum signum, terremotus per loca; & hoc dicunt præ- fati tres Euangeliste in dictis locis. Sex- tum signum, discessio a fide, de qua 2. ad Theß. 2. Rogamus ne tetreami- ni, neque per Spiritum, neque per ser- monem, neque per Epistolam tamq; per nos missam, quasi instet dies Do- mini; nemo vos seducat; quoniam nisi uenerit discessio primum ab obedi- entia Romani imperij, ac etiam ab obe- dientia Romanæ Ecclesiæ, & fidei ca- tholica, ut ait D. Thom. opusc. 60. nõ erit iudicium. Septimum est prædica- tio Euangelij in uniuerso mundo, ut habetur Mat. Mar. & Luc. ubi supra. Ex quibus tamen septem vulgaribus signis non potest inferri certitudinali- ter aduentus Christi ad iudicium, cum a præfatis Euangelistis dicatur, quod oportet primum hæc fieri, sed nõ dum

finis. Vnde Mat. addit: prædicabitur Euangelium regni in uniuerso mun- do, in testimonium omnibus gentibus; & tunc ueniet consumatio. Octauum signum est Antichristus cum ueritatis contradictione: de quo Apostol. 2. ad Theß. 2. cum Glos. ibid. inquit: non ueniet ad iudiciũ Dominus, nisi prius (ut dictum est) fiat discessio, primum a Romano imperio siue Ecclesiarum, a spirituali obedientia Romanæ Eccl- siæ, siue hominum a fide, & nisi ma- nifestus fiat homo, peccati seruus, & fons, scilicet, Antichristus, filius per- ditionis, id est, diaboli, qui aduersabitur Christo in membris suis. Extolletur .n. super omne quod falsa opinio- ne dicitur, aut colitur Deus, ut sunt Dij gentium: ita ut in templo Dei sed- eat a Romanis destructo, quod Iu- dai reedificabunt.

Nascetur autem Antichristus in Babylone de tribu Dan reprobata, si- cut ait Glos. super Apoc. & B. Ambr. in lib. de benedictionibus Patriarcha- rum. Fuit enim Dã filius Iacob ex Ba- la concubina ancilla Rachelis. Post hæc ueniet in Ierusalem & circumci- det se, dicens Iudæis se esse Christum in lege promissum. Vnde plebs Iudæa specialiter ei adhærebit ut dicit Hai- mo super Apoc. 11. donec Enoc & Eha prædicantibus, qui ex illis fuerint saluandi, ad Christum reuertantur. Angelus bonus deputabitur primo Antichristo ad custodiam, sed quan- do ueniet in profundum malorum & obstinabitur taliter in peccato, quod dicit se esse Deum, tunc deseret eum Angelus bonus ex toto, nec habebit eum postmodum ad protectionem, sed ad accusationem, ut ait Viquer. in tractatu de iudicio uniuersali, de m- te D. Thomæ. Ipse autem erit incontin- tentissimus Dan. 11. in aperto tamẽ per hypocrisiam simulabit castitatem & sanctitatem, ut alios facilius decipere possit. In tantum enim eleuabitur per superbiam, ut leges & carmonia

ciatiam potestatem vniuersorum ipsi a patre traditam, a quo constitutus est iudex viuorum & mortuorum. Non enim Pater iudicat quempiam, sed omne iudicium dedit filio, vt eum omnes honorificent, sicut honorificant Patrem. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Ioan. 5. Enim verò iudicis est, cum causam examinat, & fert sententiam ad maturitatem animi & prudentiã discussionis propositæ rei experiendam sedere.

Proinde Angeli illico post Ascensionem Christi discipulis denunciant futurum eius aduentum ad iudicium, dicentes: Hic Iesus, qui assumptus est a vobis in caelum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in caelum. De sessione eius ad dexterã habetur Mar. vii. vbi dicitur: Dñs Iesus postquam locutus est eis, ascendit in caelum & sedet a dextris Dei.

Et contra hunc articulum de ascensione insurrexit alius serus, scilicet, Eutices haeticus, negans & dicens carnem conuersam in deitatem: quod si esset non ascendisset, quia deitas in caelis & vbique est. Contra hoc Micheas propheta ait. 2. Ascendet enim pascens iter ante eos. & Psal. 46. Ascendit Deus in iubilacione, & Dominus in voce tubæ.

T H O M A S.

Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Et hic finem imposuit.

Huic concordat illud Act. 1. Sic veniet, quemadmodum vidistis eum in caelum. In forma autem humana iuit: quia in forma diuina numquam desuit: & ideo in forma humana redibit ad iudicium, in qua & a bonis, & a malis videbitur. Io. 19. Videbunt, in quẽ transierunt. A malis autem forma diuina videri non poterit: quia sicut ait Aug. hanc nemo videre poterit, nisi gaudeat & glorietur in ea. Isa. 26. Tollatur impius ne videat gloriam Dei. &

Act. 17. Constituit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate in viro, in quo statuit fidem præbens omnibus suscitans eum a mortuis. & 2. Cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi vt referat vnusquisque propria corporis pro vt gessit siue bonum siue malum. Et hic modus iudicij describitur. Matth. 25. vbi dicitur: quod statuet oves a dextris, & hædos a sinistris. Et bonis dicit: Venite benedicti. & malis: Ite maledicti in ignem æternum. Ecce quintum sacramentum quod nondum est apertum: venit enim rex manifeste, cui pater omne iudicium dedit, & sicut ait propheta. Psal. 49. Parauit in iudicio thronum suum, & ipse iudicabit orbem terra in æquitate: iudicabit populos in iustitia. Et alibi. Deus manifeste veniet. Deus noster, & non silebit.

Inde inquit veterus est Bernardus, in aduentu Domini, super verbis Isa. ad Achaz. Sem. 1. inquit: Triplicem aduentum Christi nouimus, scilicet, ad homines, in homines, & contra homines. In primo venit in carne, & in infirmitate. In secundo, in Spiritu & virtute. In tertio, in gloria & maiestate. In primo Christus fuit redemptio nostra. In secundo requies & consolatio nostra. In vltimo apparebit gloria & vita nostra. De hoc aduentu dicitur. Luc. 21. Tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate. Rationabile est, quod Deus habeat aliquid iudicij generale, in quo manifestetur sententia, vel iustitia sua, quam exercuit in iudicijs particularibus. Insuper rationabile est vt fiat iudicium vniuersale vt disregentur oves ab hædis; nam qui ascribitur regno, debent ad illud consequendum determinari: & qui carceri ascribuntur, debent ibi sequestrari, vt sic fit sequestratio ciuitatum, de quibus, D. August. per totum de ciu. Dei agit. Licet ergo singulariter nunciaste, nunc ille ascribatur

tur regno; nunc iste, nunc ille carceri destinetur: tamen congruum est ali- quod iudicium generale futurum esse, per quod tota multitudo præuisa ad regnum mittatur in possessione illius, & tota alia relinquatur carceri: *iudicare vivos & mortuos*; in fine mundi.

Antequam autem fiat iudicium, hæc breuiter adnotantur signa. Primum signum est, ipsa iniquitatis abun- dantia, & fidei ac charitatis defectus, secundum illud Luc. 18. filius hominis ueniens, putasne inueniet fidem in terra? q. d. minime; quia pauci pro nihilo reputantur. Et 1. ad Tim. 4. In nouissimis temporibus discedent quidam a fide. & Mat. 24. Quoniam abun- dabit iniquitas, & refragescet charitas multorum. Secundum signum, bellorum commotio. Mat. 20. Audituri estis prælia, & opinionis præliorum. & Luc. 21. Et in terris prætura gentium. & Mat. 13. Exurget gens contra gentem. Tertium signum, fames. Mat. 24. & Mar. 13. Erunt fames per loca. & Luc. 21. Ascendentibus hominibus, scilicet, famis inedia. Quartum signum pestis. Mat. Mar. & Luc. ubi supra. Erunt pestiæ per loca. Quintum signum, terremotus per loca; & hoc dicunt præfati tres Euangeliste in dictis locis. Sextum signum, discessio a fide, de qua 2. ad Thez. 2. Rogamus ne terreamini, neque per Spiritum, neque per sermonem, neque per Epistolam tamq; per nos missam, quasi instet dies Domini: nemo vos seducat; quoniam, nisi uenerit discessio primum ab obedientia Romani imperij, ac etiam ab obedientia Romanæ Ecclesiæ, & fidei catholica, ut ait D. Thom. opusc. 60. nõ erit iudicium. Septimum est prædicatio Euangelij in uniuerso mundo, ut habetur Mat. Mar. & Luc. ubi supra. Ex quibus tamen septem uulgaribus signis non potest inferri certitudinaliter aduentus Christi ad iudicium, cum a præfatis Euangelistis dicatur, quod oportet primum hæc fieri, sed nõ dum

finis. Vnde Mat. addit: prædicabitur Euangelium regni in uniuerso mundo, in testimonium omnibus gentibus; & tunc ueniet consummatio. Octauum signum est Antichristus cum ueritate contradictione: de quo Apostol. 2. ad Thez. 2. cum Glos. ibid. inquit: non ueniet ad iudiciũ Dominus, nisi prius (ut dictum est) fiat discessio, primum a Romano imperio siue Ecclesiæ, a spiritali obedientia Romanæ Ecclesiæ, siue hominum a fide, & nisi manifestus fiat homo, peccati seruus, & fons, scilicet, Antichristus, filius perditionis, id est, diaboli, qui aduersabitur Christo in membris suis. Extolletur. n. super omne quod falsa opinio- ne dicitur, aut colitur Deus, ut sunt Dij gentium: ita ut in templo Dei sedeat a Romanis destructo, quod ludæi reedificabunt.

Nascetur autem Antichristus in Babylone de tribu Dan reprobatã, sicut ait Glos. super Apoc. & B. Ambr. in lib. de benedictionibus Patriarcharum. Fuit enim Dã filius Iacob ex Bala concubina ancilla Rachelis. Post hæc ueniet in Ierusalem & circumcidet se, dicens Iudæis se esse Christum in lege promissum. Vnde plebs Iudæa specialiter ei adhærebit ut dicit Haimo super Apocal. 11. donec Enoc & Elia prædicantibus, qui ex illis fuerint saluandi, ad Christum reuertantur. Angelus bonus deputabitur primo Antichristo ad custodiam, sed quando ueniet in profundum malorum & obstinabitur taliter in peccato, quod dicit se esse Deum, tunc deseret eum Angelus bonus ex toto, nec habebit eum postmodum ad protectionem, sed ad accusationem, ut ait Viquer. in tractatu de iudicio uniuersali, de mēte D. Thomæ. Ipse autem erit incontinentissimus Dan. 11. in aperto tamē per hypocrisiam simulabit castitatem & sanctitatem, ut alios facilius decipere possit. In tantum enim eleuabitur per superbiam, ut leges & carmonias

ciariam potestatem vniuersorum ipsi a patre traditam, a quo constitutus est iudex viuorum & mortuorum. Non enim Pater iudicat quempiam, sed omne iudicium dedit filio, vt eum omnes honorificent, sicut honorificant Patrem. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Ioan. 5. Enim verò iudicis est, cum causam examinat, & fert sententiam ad maturitatem animi & prudentiã disculsiõnis propositæ rei experiendam sedere.

Proinde Angeli illico post Ascensionem Christi discipulis denunciarunt futurum eius aduentum ad iudicium, dicentes: Hic Iesus, qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. De sessione eius ad dexterã habetur Mar. vit. vbi dicitur: Dñs Iesus postquam locutus est eis, ascēdit in cælum & sedet a dextris Dei.

Et contra hunc articulum de ascensione infurrexit alius ferus, scilicet, Eutices hæreticus, negans & dicens carnem conuersam in deitatem: quod si esset non ascendisset, quia deitas in cælis & vbique est. Contra hoc Micheas propheta ait. 2. Ascendet enim pandens iter ante eos. & Psal. 46. Ascendit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ.

T H O M A S.

Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Et hic finem imposuit.

Huic concordat illud Aq. 1. Sic veniet, quemadmodum vidistis eum in cælum. In forma autem humana iuit: quia in forma diuina numquam desuit: & ideo in forma humana redibit ad iudicium, in qua & a bonis, & a malis videbitur. Io. 19. Videbunt, in quæ transierunt. A malis autem forma diuina videri non poterit: quia sicut ait Aug. hanc nemo videre poterit, nisi gaudeat & glorietur in ea Isa. 26. Toleratur impius ne videat gloriam Dei. &

Aq. 17. Constituit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate in viros, in quo statuit fidem præbens omnibus suscitans eum a mortuis. & 2. Cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi vt referat vnusquisque propria corporis pro vt gessit siue bonum siue malum. Et hic modus iudicij describitur. Marth. 25. vbi dicitur: quod statuet oues a dextris, & hædos a sinistris. Et bonis dicit; Venite benedicti: & malis: Ite maledicti in ignem æternum. Ecce quantum sacramentum quod nondum est aperitum: veniet enim rex manifeste, cui pater omne iudicium dedit, & sicut ait propheta, Psal. 49. Parauit in iudicio thronum suum, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate: iudicabit populos in iustitia. Et alibi. Deus manifeste veniet. Deus noster, & non silebit.

Inde inquit venturus est Bethsardus, in aduentu Domini, super verbis Isa. ad Achaz. Senn. 1. inquit: Triplicem aduentum Christi nouimus, scilicet, ad homines, in homines, & contra homines. In primo venit in carne, & in infirmitate. In secundo, in Spiritu & virtute. In tertio, in gloria & maiestate. In primo Christus fuit redemptio nostra. In secundo requies & consolatio nostra. In vltimo apparebit gloria & vita nostra. De hoc aduentu dicitur. Luc. 21. Tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate. Rationabile est, quod Deus habeat aliquod iudicium generale, in quo manifestetur sententia, vel iustitia sua, quam exercuit in iudicijs particularibus. Insuper rationabile est vt fiat iudicium vniuersale vt disgregentur oues ab hædis: nam qui ascribitur regno, debent ad illud consequendum determinari: & qui carceri ascribuntur, debent ibi sequestrari, vt sic fit sequestratio duarum ciuitatum, de quibus, D. August. per totum de ciu. Dei agit. Licet ergo singulariter nunciste, nunc ille ascriba-

tur regno; nunc iste, nunc ille carceri destinatur: tamen congruum est ali- quod iudicium generale futurum esse, per quod tota multitudo præuisa ad regnum mittatur in possessione illius, & tota alia relinquatur carceri: *iudicare viuos & mortuos*; in fine mundi.

Antequam autem fiat iudicium, hæc breuiter adnotantur signa. Primum signum est, ipsa iniquitatis abū- dantia, & fidei ac charitatis defectus, secundum illud Luc. 18. filius hominis veniens, putasne inueniet fidem in terra? q. d. minime; quia pauci pro nihilo reputantur. Et 1. ad Tim. 4. In nouissimis temporibus discedent quidam a fide. & Mat. 24. Quoniam abū- dabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Secundum signum, bellorū commotio. Mat. 20. Audituri estis prælia, & opiniones præliorum. & Luc. 21. Et in terris præliura gentium. & Mat. 13. Exurget gens contra gentem. Tertium signum, fames. Mat. 24. & Mat. 13. Erit fames per loca. & Luc. 21. Ascendentibus hominibus, scilicet, famis inedia. Quartum signum, pestis. Mat. Mar. & Luc. vbi supra. Erūt pestilētia per loca. Quintum signum, terremotus per loca; & hoc dicitur præfati tres Euangeliste in dictis locis. Sextum signum, discessio a fide, de qua 2. ad Thef. 2. Rogamus ne terreami- ni, neque per Spiritum, neque per ser- monem, neque per Epistolam tamq; per nos missam, quasi instet dies Do- mini: nemo vos seducat; quoniam, nisi venerit discessio primum ab obedi- entia Romani imperij, ac etiam ab obedi- entia Romana Ecclesiæ, & fidei ca- tholica; vt ait D. Thom. opusc. 60. nō erit iudicium. Septimum est prædica- tio Euangelij in vniuerso mundo, vt habetur Mat. Mar. & Luc. vbi supra. Ex quibus tamen septem vulgaribus signis non potest inferri certitudinali- ter aduentus Christi ad iudicium, cum a præfatis Euangelistis dicatur, quod oportet primum hæc fieri, sed nō dum

finis. Vnde Mat. addit: prædicabitur Euangelium regni in vniuerso mun- do, in testimonium omnibus gentibus; & tunc veniet consummatio. Octauum signum est Antichristus cum veritatis contradictione: de quo Apostol. 2. ad Thef. 2. cum Glos. ibid. inquit: non veniet ad iudiciū Dominus, nisi prius (vt dictum est) fiat discessio, primum a Romano imperio siue Ecclesiæ, a spirituali obedientia Romanz Eccl- siæ, siue hominum a fide, & nisi ma- nifestus fiat homo, peccati seruus, & sors, scilicet, Antichristus, filius per- ditionis, id est, diaboli, qui aduersabitur Christo in membris suis. Extolletur .n. super omne quod falsa opinio- ne dicitur, aut colitur Deus, vt sint Di- gentium: ita vt in templo Dei se- deat a Romanis destructo, quod ludæi reedificabunt.

Nascetur autem Antichristus in Babylone de tribu Dan reprobatā, si- cut ait Glos. super Apoc. & B. Ambr. in lib. de benedictionibus Patriarcharum. Fuit enim Dā filius Iacob ex Ba- la concubina ancilla Rachelis. Post hæc veniet in Ierusalem & circumci- det se, dicens Iudæis se esse Christum in lege promissum. Vnde plebs Iudæa specialiter ei adhærebit vt dicit Hai- mo super Apocal. 11. donec Enoc & Elia prædicantibus, qui ex illis fuerint saluandi, ad Christum reuertantur. Angelus bonus deputabitur primo Antichristo ad custodiam, sed quan- do veniet in profundum malorum & obstinabitur taliter in peccato, quod dicit se esse Deum, tunc deferet eum Angelus bonus ex toto, nec habebit eum postmodum ad protectionem, sed ad accusationem, vt ait Viquer. in tractatu de iudicio vniuersali, de mē- te D. Thomæ. Ipse autem erit incontinētissimus Dan. 11. in aperto tamē per hypocrissiam simulabit castitatem & sanctitatem, vt alios facilius decipere possit. In tantum enim eleuabitur per superbiam, vt leges & carmonias

ciariam potestatem vniuersorum ipsi a patre traditam, a quo constitutus est iudex viuorum & mortuorum. Non enim Pater iudicat quempiam, sed omne iudicium dedit filio, vt eum omnes honorificent, sicut honorificant Patrem. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Ioan. 5. Enim verò iudicis est, cum causam examinat, & fert sententiam ad maturitatem animi & prudentiã discussionis propositz rei experiendam sedere.

Proinde Angeli illico post Ascensionem Christi discipulis denunciarunt futurum eius aduentum ad iudicium, dicentes: Hic Iesus, qui ascendit vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. De sessione eius ad dexterã habetur Mar. vii. vbi dicitur: Dñs Iesus postquam locutus est eis, ascendit in cælum & sedet a dextris Dei.

Et contra hunc articulum de ascensione insurrexit alius ferus, scilicet, Eutices hæreticus, negans & dicens carnem conuersam in deitatem: quod si esset non ascendisset, quia deitas in cælis & vbique est. Contra hoc Micheas propheta ait. 2. Ascendet enim pandens iter ante eos. & Psal. 46. Ascendit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ.

T H O M A S.

Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Et hic finem imposuit.

Huic concordat illud Act. 1. Sic veniet, quemadmodum vidistis eum in cælum. In forma autem humana iuit: quia in forma diuina nunquam descendit: & ideo in forma humana rediit ad iudicium, in qua & a bonis, & a malis videbitur. Io. 19. Videbunt, in quẽ transierunt. A malis autem forma diuina videri non poterit: quia sicut ait Aug. hanc nemo videre poterit, nisi gaudeat & glorietur in ea Isa. 26. Tolatur impius ne videat gloriam Dei. &

Act. 17. Constituit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate in viro, in quo statuit fidem præbens omnibus suscitans eum a mortuis. & 2. Cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi vt referat vniquisq; propria corporis pro vt gessit siue bonum siue malum. Et hic modus iudicij describitur. Matth. 25. vbi dicitur: quod statuet oues a dextris, & hædos a sinistris. Et bonis dicit; Venite benedicti: & malis: Ite maledicti in ignem æternum. Ecce quintum sacramentũ quod nondum est apertũ: venit enim rex manifestẽ, cui pater omne iudiciũ dedit, & sicut ait propheta, Psal. 49. Parauit in iudicio thronum suum, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate: iudicabit populos in iustitia. Et alibi. Deus manifestẽ veniet. Deus non ster, & non silebit.

Inde inquit venturus est Bernardus, in aduentu Domini, super verbis Isa. ad Achaz. Sem. 1. inquit: Triplicem aduentum Christi nouimus, scilicet, ad homines, in homines, & cõtra homines. In primo venit in carne, & in infirmitate. In secundo, in Spiritu & virtute. In tertio, in gloria & maiestate. In primo Christus fuit redemptio nostra. In secundo requies & consolatio nostra. In vltimo apparebit gloria & vita nostra. De hoc aduentu dicitur. Luc. 21. Tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate. Rationabile est, quod Deus habeat aliquid iudicij generale, in quo manifestetur sententia, vel iustitia sua, quam exercuit in iudicij particularibus. Insuper rationale est vt fiat iudiciũ vniuersale vt disgregentur oues ab hædis; nam qui ascribitur regno, debent ad illud consequendum determinari: & qui carceri ascribuntur, debent ibi sequestrari, vt sic fit sequestratio diuersi ciuitatum, de quibus, D. August. per totum de ciu. Dei agit. Licet ergo singulariter nunciaste, nõn ille ascribitur

tur regno; nunc iste, nunc ille carceri destinatur: tamen congruum est ali- quod iudicium generale futurum esse, per quod tota multitudo præuisa ad regnum mittatur in possessione illius, & tota alia relinquatur carceri: *iudicare viuos & mortuos; in fine mundi.*

Antequam autem fiat iudicium, hæc breuiter adnotantur signa. Primum signum est, ipsa iniquitatis abũdantia, & fidei ac charitatis defectus, secundum illud Luc. 18. filius hominis veniens, putasne inueniet fidem in terra? q. d. minimè; quia pauci pro nihilo reputantur. Et 1. ad Tim. 4. In nouissimis temporibus discedent quidam a fide, & Mat. 24. Quoniam abũdabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. Secundum signum, bellorũ commotio. Mat. 20. Audituri estis prælia, & opiniones præliorum. & Luc. 21. Et in terris præſurra gentium. & Mat. 13. Exurget gens contra gentem. Tertium signum, famis. Mat. 24. & Mar. 13. Erit fames per loca. & Luc. 21. Arcſcentibus hominibus, ſcilicet, famis inedia. Quartum signum, peſtis. Mat. Mar. & Luc. vbi ſupra. Erũt peſtiferia per loca. Quintum signum, terremotus per loca; & hoc dicit præſati tres Euangelistæ in dictis locis. Sextum signum, diſceſſio a fide, de qua 2. ad Theſ. 2. Rogamus ne terreamini, neque per Spiritum, neque per ſermonem, neque per Epistolam tamq; per nos miſſam, quaſi inſtet dies Domini: nemo vos ſeducat; quoniam, niſi venerit diſceſſio primum ab obedientia Romani imperij, ac etiam ab obedientia Romanæ Eccleſiæ, & fidei catholica; vt ait D. Thom. opuſc. 60. nõ erit iudicium. Septimum est prædicatio Euangelij in vniuerſo mundo, vt habetur Mat. Mar. & Luc. vbi ſupra. Ex quibus tamen ſeptem vulgaribus ſignis non poteſt inferri certitudinaliter aduentus Chriſti ad iudicium, cum a præſatis Euangelis dicatur, quod oportet primum hæc fieri, ſed nõ dum

finis. Vnde Mat. addit: prædicabitur Euangelium regni in vniuerſo mundo; & tunc veniet conſumatio. Octauum signum est Antichriſtus cum veritatis contraditione: de quo Apoſtol. 2. ad Theſ. 2. cum Gloſ. ibid. inquit: non veniet ad iudiciũ Dominus, niſi prius (vt dictum eſt) fiat diſceſſio, primum a Romano imperio ſiue Eccleſiæ, a ſpirituali obedientia Romanæ Eccleſiæ, ſiue hominum a fide, & niſi maniſeſtus fiat homo, peccati ſeruus, & ſons, ſcilicet, Antichriſtus, filius perditionis, ideſt, diaboli, qui aduerſabitur Chriſto in membris ſuis. Extolletur. n. ſuper omne quod falſa opinio- ne dicitur, aut colitur Deus, vt ſunt Dij gentium: ita vt in templo Dei ſedeat a Romanis deſtructo, quod ludæi reædificabunt.

Næſcet autem Antichriſtus in Babylone de tribu Dan reprobatã, ſicut ait Gloſ. ſuper Apoc. & B. Ambr. in hb. de benedictionibus Patriarcharum. Fuit enim Dã filius Iacob ex Ba- la concubina ancilla Rachelis. Poſt hæc veniet in Ieruſalem & circumci- det ſe, dicens Iudæis ſe eſſe Chriſtum in lege promiſſum. Vnde plebs Iudæa ſpecialiter ei adhærebit vt dicit Hai- mo ſuper Apocal. 11. donec Enoc & Elia prædicantibus, qui ex illis fuerint ſaluandi, ad Chriſtum reuertantur. Angelus bonus deputabitur primo Antichriſto ad cuſtodiam, ſed quan- do veniet in profundum malorum & obſtinabitur taliter in peccato, quod dicit ſe eſſe Deum, tunc deſeret eum Angelus bonus ex toto, nec habebit eum poſtmodum ad protectionem, ſed ad accuſationem, vt ait Viquer. in tractatu de iudicio vniuerſali, de mē- te D. Thomæ. Ipſe autem erit incon- tinentiſſimus Dan. 11. in aperto tamẽ per hypocriſiam ſimulabit caſtita- tem & ſanctitatem, vt alios facilius decipere poſſit. In tantum enim eleuabitur per ſuperbiam, vt leges & carmonias

gentia notatione dignum est quod differētia est inter ascensionem; assumptionem; & euolationem; quoniam ascensio pertinet ad Christum, eoquod sit propria virtute ascendētis. Vnde de dicta ascensione loquebantur Angeli, dicentes. *Isa. 65.* Quis est iste, qui venit de Edom tinctus vestibus de Bosra, gradiens in multitudine virtutis suae? Per Idumam & Bosram intelligit Iudam & Ierusalem (nam Bosra Metropolis est Idumae) quod vtiliter erant Idumae Ecclesiae Israel hostes, sic in Iudam & Ierusalem erant hostes Christi; quos vt debellaret descendit de caelo, & corpus suum p̄st̄i. & Michę. 2. de Christo dicitur, Ascendit pandēs iter ante eos. Sed quia B. Leo Papa in sermone de Ascensione exponens illud verbum, Videntibus illis eleuatus est, inquit, cum audis eleuatum agnosce caelestis militae obsequium: in eo, qui eleuatur humanam agnosce naturam; ex consequenti videtur, quod fuerit eleuatus, & ita v̄ctus. Cui Glos. atridet super illud Psal. 90. Angelis suis Deus mandauit de te, dicens: Manibus Angelorum sublatus est Christus in celū. Respon. Alex. de Alef. 3. p. q. 23. membr. 2. distinguendo; ferri (inquit) dicitur bifariam. Vno modo necessitate sustentationis, quando, scilicet, virtus corporis non est sufficiens per se ad cōplendum motū. Alio modo obsequio venerationis, sicut Papā fertur a suis ministris, & Rex a suis. Cum ergo dicitur corpus Christi fuit latum per Angelos in Ascensione, hoc solum fuit obsequio venerationis, & non necessitate sustentationis; sic enim intelligunt Leo Papā, & Glosa, quae dicit; & manibus portabant te, id est, Angeli, qui obsequabantur Regi. Quō etiam sensu intelligitur illud Psal. 67. Currus Dei decem millibus; multiplex millia latantium.

Secundum igitur propriam virtutē ascendit; quod quidem hoc modo ex-

ponitur, quia secundum Tho. 3. p. in Christo duplex est natura, diuina, scilicet, & humana, vt alibi saepe diximus. Et secundum vtramque potest accipi propria virtus eius secundum humanam adhuc potest virtus Christi accipi, vel pronaturali, quae procedit ex principijs naturae, & tali virtute manifestum est, quod Christus non ascendit in celum; vel pro virtute gloriae, secundum quam Christus ascendit in celum; huius virtutis rationem assignat ex parte animae glorificatae, ex cuius redundantia gloriificabatur corpus, vt ait D. Aug. ad Dioscorum. Erit enim tanta obedientia corporis gloriosi ad animam beatam secundum eundem 22. de Civ. Dei, vt certē vbi vollet Spiritus, ibi protinus erit corpus; nec vobis aliquid Spiritus quod nec Spiritū possit decere, nec corpus. Decet autem corpus gloriosum & immortale esse in loco caelesti; & ideo ex virtute animae volentis corpus Christi ascendit in celum. Christus ergo ascendit in celum non modo virtute diuina, sed & virtute animae gloriificatae mouentis corpus, vt ipsamet vult; de quo Glos. super illud Ephes. 4. Quod autem ascendit, inquit, quid est, nisi, quia descendit? Constat igitur, quod secundum humanitatem Christus descendit & ascendit.

Assumptio autem Virginis virtute Christi assumptionis fit, quia filius specialiter oblegatur matri. Euolatio verō fit ministerio Angelorum. Alia posset assignari differētia, quia locus euolantium est distinctio chororum; locus verō assumptae Virginis est supra choros Angelorum; locus autem Christi ascendentis est supra ultra locum B. Virginis.

De hac Christi Ascensione B. Greg. in homilia de Ascen. ait; quod legitur Elias in curru ascendisse, vt videlicet aperte demonstraretur, quia homo purus adiutorio indigebat alieno, Redēptor autē noscer, non curru, non Angelis

gelis subleuatus legitur, nisi eo modo quo supra monstrauius, videlicet, obsequio venerationis; quia qui fecerat omnia, super omnia, sua virtute ferebatur. Vnde Augu. in Serm. 3. de Ascens. ait. De nostro fuis, quod filius Dei pepedit in cruce; sed de suo quod ascendit. Dilata autem fuit Ascensio Christi, vt per multa argumenta ostenderetur quod verè Christus resurrexerit, sicut prærogata fuit resurrectio vt ostenderetur quod Christus verè mortuus, fuerit.

Hic sunt multa consideranda circa Ascensionem. Primum, quod eleuatus est vidēbus omnibus discipulis. Act. 1. vt desiderium eundi ad eum excitaretur in eis. Secundum, quod nubes suscepit eum ab oculis eorum. Luc. 24. vbi per vmbra nubes figuratur quod in hoc mortali corpore Iesum in alto videre non possumus. Tertium, quod eleuatus manibus ferebatur in caelum. Eleuauit autem manus: & vt suo Patris offerret, & vt inimicos altè retracta manu percuteret. Quartum, quod benedixit eis; vt ces contra hostem murreret, & bonis caelestibus impletet. Quintum, quod ascendit in iubilatione; quod refertur ad vocem iucunditatis redemptor ascendentium cum ipso, qui prius voce lachryabili in portis inferni clamauerunt; aduenisti tandem desiderabilis què expectabamus in tenebris. ex Psal. 46. Sextum, quod ascendit in voce tubæ, quod refertur ad sonum prædicationis Apostolorum, qui sonus fuit ei iucundus. Math. vii. Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Et tunc, in omnem terram exiuit sonus eorum. Septimum est, quod ascendēs in altum, captiuam dēxit captiuitatē, id est, captiuos captiuitate inferni, quos secum captiuos eduxit Ephes. 4. Denum quod dedit dona hominibus; quia omnia bona nostra desursum sūt quo Christus ascendit. Ex Psal. 67.

Sequitur. *Sedet ad dexteram Dei Pa*

tris omnipotentis. De sessione Christi ad dexteram patris omnipotentis loquitur Damasc. lib. 5. de fide Orthodoxa. c. 2. dic. Confessum Christi ad dexteram patris intelligere debemus sublimitationem eius & exaltationem in beatitudine caelesti super omnem creaturam, & ad æqualem cum patre honorificentiam, & subleuationem, ad quam secundum captum suæ conditionis nostram subuenit sibi vnitam naturam. Nunc autem Christus non solum vt Deus, sed etiam vt homo, propter identitatem hypostaticam gloriam & honorem super omnia habet. Exaltauit enim illum Deus propter humilitatē & obedientiam vsque ad mortem, & donauit illi nomē, quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Phil. 2. & Ephes. 1. dicitur: pater Christum constituit super omnem principatum, potestatem, Dominationem, & virtutē, & super omne nomen, quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Chrysost. Etiam exponens illud Hebr. 1. de Christo, videlicet, sedet ad dexteram maiestatis in Excelsis; ait: non loco concludit Deum, sed ostendit hominem Christum omnibus altiore, & eminentiore; & per dexteram non Deum deformauit, sed similitudinem honoris demonstraui.

Confessus enim nihil aliud demonstrat nisi honoris æqualitatē, & quod sublimitas est Christi ad æqualitatē Patris. Si enim humano more loquamur non posset quispiam Auguste auctoritatis, & insigni dignitate præditus, alterum sibi familiarem maiori honore aspicere, aut illum euidentius sibi potestate adæquare, quam si ipsū ad dexteram suam assuerit, & sibi col lateralem collocarit. Porro nonnulli confessum Christi ad dexteram patris interpretantur (& non absurde) iudiciariam

ciariam potestatem vniuersorum ipsi a patre traditam, a quo constitutus est iudex viuorum & mortuorum. Non enim Pater iudicat quempiam, sed omne iudicium dedit filio, vt eum omnes honorificent, sicut honorificant Patrem. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Ioan. 5. Enim verò iudicis est, cum causam examinat, & fert sententiam ad maturitatem animi & prudentiã discussionis proposita rei experiendam sedere.

Proinde Angeli illico post Ascensionem Christi discipulis denunciarunt futurum eius aduentum ad iudicium, dicentes: Hic Iesus, qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. De sessione eius ad dexterã habetur Mar. vii. vbi dicitur: Dñs Iesus postquam locutus est eis, ascendit in cælum & sedet a dextris Dei.

Et contra hunc articulum de ascensione infuturæ alius ferus, scilicet, Euticus hæreticus, negans & dicens carnem conuersam in deitatem: quod si esset non ascendisset, quia deitas in cælis & vbique est. Contra hoc Michæas propheta ait. 2. Ascendet enim pendens iter ante eos. & Psal. 46. Ascendit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ.

THOMAS.

Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Et hic finem imposuit.

Huic concordat illud Act. 1. Sic veniet, quemadmodum vidistis eum in cælum. In forma autem humana iuit: quia in forma diuina numquam desuit: & ideo in forma humana rediit ad iudicium, in qua & a bonis, & a malis videbitur. Io. 19. Videbunt, in quæ transixerunt. A malis autem forma diuina videri non poterit: quia sicut ait Aug. hanc nemo videre poterit, nisi gaudet & gloriatur in ea Isa. 26. Toleratur impius ne videat gloriam Dei. &

Act. 17. Constituit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate in viro, in quo statuit fidem præbens omnibus suscitans eum a mortuis. & 2. Cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi vt referat vniquisq; propria corporis pro vt gessit siue bonum siue malum. Et hic modus iudicij describitur. Matth. 25. vbi dicitur: quod statuet oves a dextris, & hædos a sinistris. Et bonis dicit; Venite benedicti: & malis: Ite maledicti in ignem æternum. Ecce quintum sacramentum quod nondum est apertum: venit enim rex manifeste, cui pater omne iudicium dedit, & sicut ait propheta, Psal. 49. Parauit in iudicio thronum suum, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate: iudicabit populos in iustitia. Et alibi. Deus manifeste veniet. Deus non ster, & non silebit.

Inde inquit venturus est Bernardus, in aduentu Domini, super verbis Isa. ad Achaz. Sem. 1. inquit: Triplicem aduentum Christi nouimus, scilicet, ad homines, in homines, & cõtra homines. In primo venit in carne, & in infirmitate. In secundo, in Spiritu & virtute. In tertio, in gloria & maiestate. In primo Christus fuit redemptio nostra. In secundo requies & consolatio nostra. In vltimo apparebit gloria & vita nostra. De hoc aduentu dicitur. Luc. 21. Tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate. Rationabile est, quod Deus habeat aliquid iudicium generale, in quo manifestetur sententia, vel iustitia sua, quam exercuit in iudicijs particularibus. Insuper rationale est vt fiat iudicium vniuersale vt disgregentur oves ab hædis; nam qui ascribitur regno, debent ad illud consequendum determinari: & qui carceri ascribuntur, debent ibi sequestrari, vt sic fit sequestratio duarum ciuitatum, de quibus, D. August. per totum de ciu. Dei agit. Licet ergo singulariter nunciaste, nunc ille ascribitur

tur regno; nunc iste, nunc ille carceri destinetur: tamen congruum est ali- quod iudicium generale futurum esse, per quod tota multitudo præuisa ad regnum mittatur in possessione illius, & tota alia relinquatur carceri: *iudicare vivos & mortuos*; in fine mundi.

Antequam autem fiat iudicium, hæc breuiter adnotantur signa. Primum signum est, ipsa iniquitatis abū- dantia, & fidei ac charitatis defectus, secundum illud Luc. 18. filius hominis ueniens, putasne inueniet fidem in terra? q. d. minime; quia pauci pro nihilo reputantur. Et 1. ad Tim. 4. In nouissimis temporibus discedent quidam a fide. & Mat. 24. Quoniam abū- dabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Secundum signum, bellorū commotio. Mat. 20. Audituri estis pte- lia, & opiniones præliorum. & Luc. 21. Et in terris præstura gentium. & Mat. 13. Exurget gens contra gentem. Tertium signum, fames. Mat. 24. & Mar. 13. Erit fames per loca. & Luc. 21. Arescentibus hominibus, scilicet, famis inedia. Quartum signum, pestis, & inedia per loca. Quintum signum, tremoribus per loca; & hoc dicunt præ- fati tres Euangeliste in dictis locis. Sex- tum signum, discessio a fide, de qua 2. ad Thef. 2. Rogamus ne terreami- ni, neque per Spiritum, neque per ser- monem, neque per Epistolam tamq; per nos missam, quasi instet dies Do- mini: nemo vos seducat; quoniam, nisi uenerit discessio primum ab obedi- entia Romani imperij, ac etiam ab obe- dientia Romana Ecclesie, & fidei ca- tholica, ut ait D. Thom. opusc. 60. nō erit iudicium. Septimum est prædica- tio Euangelij in uniuerso mundo, ut habetur Mat. Mar. & Luc. ubi supra. Ex quibus tamen septem vulgaribus signis non potest inferri certitudinali- ter aduentus Christi ad iudicium, cum a præfatis Euangelistis dicatur, quod oportet primum hæc fieri, sed nodum

finis. Vnde Mat. addit: prædicabitur Euangelium regni in uniuerso mun- do, in testimonium omnibus gentibus; & tunc ueniet consummatio. Octauum signum est Antichristus cum ueritatis contradictione: de quo Apostol. 2. ad Thef. 2. cum Glos. ibid. inquit: non ueniet ad iudiciū Dominus, nisi prius (ut dictum est) fiat discessio, primum a Romano imperio siue Ecclesiarum, a spirituali obedientia Romana Eccle- sie, siue hominum a fide, & nisi ma- nifestus fiat homo, peccati seruus, & fons, scilicet, Antichristus, filius per- ditionis, id est, diaboli, qui aduersabitur Christo in membris suis. Extolletur. n. super omne quod falsa opinio- ne dicitur, aut colitur Deus, ut sunt Dij gentium: ita ut in templo Dei se- det a Romanis destructo, quod lu- dai reedificabunt.

Nascetur autem Antichristus in Babylone de tribu Dan reprobara, si- cut ait Glos. super Apoc. & B. Ambr. in lib. de benedictionibus Patriarcha- rum. Fuit enim Dā filius Iacob ex Ba- la concubina ancilla Rachelis. Post hæc ueniet in Ierusalem & circumci- det se, dicens Iudæis se esse Christum in lege promissum. Vnde plebs Iudæa specialiter ei adhærebit ut dicit Hai- mo super Apocal. 11. donec Enoc & Elia prædicantibus, qui ex illis fuerint saluandi, ad Christum reuertantur. Angelus bonus deputabitur primo Antichristo ad custodiam, sed quan- do ueniet in profundum malorum & obstinabitur taliter in peccato, quod dicit se esse Deum, tunc deseret eum Angelus bonus ex toto, nec habebit eum postmodum ad protectionem, sed ad accusationem, ut ait Viquer. in tractatu de iudicio uniuersali, de mē- te D. Thomæ. Ipse autem erit incontinētissimus Dan. 11. in aperto tamē per hypocrisiam simulabit castitatem & sanctitatem, ut alios facilius deci- pere possit. In tantum enim eleuabitur per superbiam, ut leges & carimonia

mutare conetur. Tantæ præsumptionis erit, quod non putabit se a Deo puniendum propter hoc, quod iudicium differret. Pl. 9. Auferuntur iudicia tua a facie eius. Erit & blasphemus, vt dicitur Apocal. 13. Vnde Daniel. 1. ait: Aduersus Deum deorū loquetur magna. Et ad maiorem Dei contumeliam faciet imaginem suam adorari, & omnes suo charactere signari in manu dextera, & frontibus suis. Conſitebitur enim verè se filium Dei & hominis. Aſſeruit ante se nullum fuiſſe Chriſtum, ſed Antichriſtos, vt dicit Gloſ. ſuper 2. ad Theſ. 2. quia ſicut in Chriſto omnis plenitudo diuinitatis habitat, ad Colof. 2. ita & in Antichriſto plenitudo omnis iniquitatis, ex quo in eodem erit caput omnium malorum diabolus. Vnde Gloſ. ſuper illud Matth. 24. Cum videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt a Daniele propheta ſtātem in loco ſancto, dicit: hoc eſſe Antichriſtum ſedentem in loco ſancto Ieruſalem, & ſe adorari facientem. De Antichriſto vide compend. Theolog. veritatis.

Contra & hunc articulum latratus eſt Origenes, (ſi hæc opinio eſt Origenis) dicens. Chriſtum debere in fine omnes ſaluare & pro eis pati. Sed contra eum eſt, quod ſupra ait Chriſtus. Ibunt hi in ſupplicium æternum, &c. & Daniel 12. De puluere terræ euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium, vt videant ſemper.

M A T T H Æ V S.

Credo in Spiritum ſanctum. & hic finiunt.

Hic incipit tertia pars huius Symboli, ſcilicet, de ſanctificatione. *Credo in Spiritum ſanctum;* quia poſt ſacramenta, quæ fuerunt de filij diuinitate & humanitate, conſequens eſt ponere de Spiritu ſancto, qui procedit ab vtroque a Patre, ſcilicet, & a Filio. Dicitur

autem hic, *Credo*, quia a primo articulo vſque huc intermiſſum fuerat: & ideo conſequens erat hic iterare, quando de alia perſona, articulerant ponendi. Spiritus autem dicitur, quia ſpirat vitam gratiæ & intelligentiæ. Sanctus autem dicitur, quia omnis ſanctitatis eſt perfectior. Ecce igitur tertia in Trinitate perſona, ſcilicet, Spiritus ſanctus: de qua Moyses ait; Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas. Et Pſal. 147. Flabit ſpiritus eius & fluent aquæ. Et Dominus in Euangelio. Spiritus, qui a Patre procedit, docebit vos omnia. Ille enim docet; ille ſanctificat; ille venit: ille peccata remittit. Per hunc reſurrectionem in gloria, poſt hunc conſequimur vitam æternam.

Credo, inquit, *in Spiritum ſanctum.* ſimiliter tertiā in diuinis perſonam, ex Patre & filio procedentem, & patri ac filio coræqualem: qui viuificat & ſanctificat omnia: & extra quem ſanctum eſt nihil. Vnde Spiritus ſanctus appellatur, quo inſpirante loquuti ſunt prophetae, & ſancti Dei homines. Spiritum ſanctum eſſe, & Deum eſſe, licet indubitata fide ſit tenendum, ex ſacris tamen hteris Sanctiſſimi Patris abundè comprobant. Primo ex eo B. Petri dicto ad Ananiam; Act. 5. Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te ſpiritu ſancto? Non eſt mentitus homini, ſed Deo. Et pater, quod ibi expreſſè loquitur de eodem Spiritu ſancto, de quo erat ſuperior locutus. Idem que colligitur 1. Cor. 12. cum dicitur: Diuiſiones vero gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus; & diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus; & diuiſiones operationum ſunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ecce quomodo primo Spiritum vocat; deinde Dominum, poſtremo Deum.

Rurſus Spiritus ſanctus dicitur creare: Pſalm. 103. Emittes Spiritum tuum & creabuntur, & car. Et Iob 33. Spiritus Dei fecit me, & ſpiraculum omni-

potentis uiuificauit me. Formare itidem uirtutem calorum perhibetur. Psalm. 32. Verbo Domini cæli firmati sunt, & Spiritus oris eius omnis uirtus eorum. Hæc autem solius Dei sunt opera. Insuper Spiritum sanctum ubique esse, & omnia replere asseritur. Psalm. 138. Quo ibo a spiritu tuo & quo a facie tua fugiam? Et Sap. 1. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum: quod recitatur in Introitu Missæ Spiritus sancti, propter hoc quod attribuuntur hæc uerba Spiritui sancto tertiæ in diuinis Personæ; ut ibi dicitur in expositione Missæ. Quod omnia cognoscat etiam occultissima Dei mysteria, asseritur 1. Corint. 2. ubi dicitur; Quæ Dei sunt nemo cognoscit, nisi spiritus Dei. Scrutatur etiam profunda Dei, & diuinorum numerum charismata, quibus uult dispartitur. Ioan. 3. Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis. B. quoque Paulus 1. Corin. 12. Enumeratis gratiarum donis, quæ a Deo hominibus communicantur, subdit; Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout uult. Præterea Sacratissimam Virginẽ reddidit secundam sine uiri consortio. Luc. 1. Spiritus sanctus superuenierit in te, & cæt. Quod in ea natum est de Spiritu sancto est. Id autem uirtutis creatæ nequaquam opus est. Blasphemia etiam in Spiritum sanctum, quod fit grauior quam ea quæ fit in filium, hominis patet ex ipso met Christo Matth. 12. quia non remittitur neque in hoc sæculo, neque in futuro.

Et contra hunc articulum insurrexerunt feri, scilicet, Nestorius, & Eutices Patriarchæ, ut patebit in sequenti capitulo. Dixerunt enim Spiritum sanctum esse seruum Patris & Filij.

IACOBVS MINOR.

Sanctam Ecclesiam Catholicam Sanctorum Communionem. Et hic tacuit.

Iacobus Minor sequitur, ponens

suum bolum, dicens; *Sanctam Ecclesiam Catholicam*, id est, Credo per Spiritum sanctum Sanctam Ecclesiam Catholicam, id est, credo per Spiritum sanctum Sanctam Ecclesiam fidelium sanctificari. Item, possunt sic coniungi, *Credo in Spiritum sanctum, Sanctorum Communionem*, id est, per Spiritum sanctum sanctos in vinculo charitatis uniri. Hoc non facit alium articulum, sed declarat eundem: quia ad sanctitatis Ecclesiæ perfectionem pertinet Sanctorum communitio.

Vel sic. *Credo unam Sanctam Ecclesiam Catholicam, & Apostolicam, Sanctorum Communionem*. Articulus iste non dicit, credo in unam Sanctam Ecclesiam, & cæt. sicut nonnulli articuli dicunt; Credo in Deum, credo in filium & cæt. sed credo unam sanctam Ecclesiam Catholicam, id est, credo Ecclesiam a Deo congregatam esse; non in sanctam Ecclesiam, ut in Deum. Hæc ergo propositio, in, creator secernitur a creaturis; & diuina separatur ab humanis: sic enim in solum Deum credendum est. Vnde Aug. super illud, credidit in Deum & in me credite Ioan. 14. ait; Nunquam aliquis Apostolorum ausus est dicere, credite in me. Et super illud Rom. 4. omni credenti in eum, dicit; aliud est credere illi, aliud illum, aliud est credere in illum. Et cum dicitur in Symbolo, Credo in Spiritum sanctum, Sanctam Ecclesiam, illa prepositio, in, non refertur ad Ecclesiam, sed ad Spiritum sanctum illam sanctificantem. Ecclesia aliquando sumitur pro domo materiali diuinis obsequijs & orationi mancipata 1. Corin. 11. An Ecclesiam Dei (hoc est domum orationis secundum Glossam) contemnitis? Quandoque sumitur pro Ecclesia particulari 2. Cor. 1. Ecclesie quæ est Corinthi. Aliquando pro solis Ecclesiasticis, aut eorum maiori parte. ut in cap. 1. 63. dist. uide super de Ecclesia. Aliquando sumitur Ecclesia, ut complectitur omnes iustos tantum. Eph. 1.

De Christo ait, Ipsum constituit caput super omnem Ecclesiam, hoc est sanctorum congregationem, Angelorum & hominum, quæ in cælo, & quæ in terris est. Aliquando vt complectitur omnes, qui communionem possessionis fidei, similiter & doctrinæ, ac Sacramentorum, secundum Catholicam & Apostolicam traditionem habent. Ad Ecclesiam hoc modo acceptam nimirum attinet tam boni, quam mali, qui per quamdam colligantiam eiusdem professionis, ac exterioris participationis Sacramentorum, sunt in Ecclesia Dei. Et hæc est Ecclesia militans in qua criminosi licet sint numero, nõ tamen merito. De hac loquitur Psalm. 21. Erit apud te laus mea in Ecclesia magna: & alibi. In medio Ecclesiæ laudabo te. Vbi glos. exponit, magna, hoc est in toto orbe diffusa. Vnde August. contra Crescen. Grammat. cap. 31. ait: Tenenda est Beatissimi Cypriani ad Maximum plenissima charitatis pietatisque sententia, dicentis: Quamquam in Ecclesia videamus esse Zizania, nõ tamen debet perturbari, aut fides, aut charitas nostra: neque de Ecclesia recedere debemus ob id, quod zizania in Ecclesia esse cernimus, quia potius vbi videmus Ecclesiam opprimi per impios, hic fidei articulus, quem tractamus nos confirmabit ne desperemus. Sed sciamus Ecclesiam esse permanentem, vt nauiculam iactandam quidem ventis, sed non submergendam. Immo hæc Ecclesia vtens sacramentis ait Card. de Turr. Crem. lib. 1. ca. 28. ex quo incipit, numquam esse desijt; nec ante vniuersale iudicium deficiet; sed perseuerabit, vsque ad consummationem sæculi. Quod apparet eo quod fides in qua fundatur Ecclesia, non deficiet vsque ad consummationem sæculi. Vnde Psalm. 147. Deus fundauit eam in æternum. Et alibi. Tu es sacerdos in æternum, & c. Psalm. 109. & Luc. 1. Dabit illi Dominus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æ-

ternũ. & Christus pollicetur est quod portæ inferi non præualebunt aduersus Ecclesiam. Et alibi dicit Petro: Ego rogati pro te Petre vt non deficiat fides tua. & Mat. vii. Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi, scilicet, in Sacramento Altaris. Si allegatur illud Ierem. Perit fides, oblata est de ore eorum; dicendum quod predicta autoritas, & aliarum similis, si quæ sint, intelliguntur propter paucitatem, vt dictum est supra. Et licet fides cuiuslibet particularis hominis sit corruptibilis, non tamen omnium collectiue: semper enim erunt aliqui credentes. Ecclesiæ ergo de qua loquuntur doctores, accipitur pro cætu fidelium viatorum, qui numero vel merito adunati sunt in fide, & cultu visibili vnus veri Dei: & non vt hæretici dicunt, pro congregatione sanctorum in Spiritu, quam nescimus vbi sit, aut vbi eam inquirere, aut inuenire possumus. Acies huius Ecclesiæ perturbare conati sunt pagani, omnia suppliciorum genera de pijs sumendo. Conati sunt Tyranni, libertatem eripiendo. Conati sunt falsi fratres, charitatem exterminando. Conati sunt Iudæi, fidem impugnando. Conati sunt schismatici, obedientiam tollendo, & eius vnitatem scindendo. Conati sunt hæretici, scripturas adulterando, veritatem earum obscurando, prauæque eas interpretando. Sed fuit hæc acies terribilis omnibus, vicit, fudit, fugauit omnes. Vicit paganos, pro Christi fide vitam cum sanguine profundendo tanta animi constantia, vt gauderent etiam, eo quod digni essent habiti pro nomine Iesu contumeliam pati. Act. 5. Vicit tyrānos, in Deo spem & fiduciam collocando, ac pro se persequentibus depræcando. Vicit falsos fratres, tolerando. Vicit schismaticos, ordinem retinendo, & vnitatem capituli seruando. Vicit Iudæos & hæreticos, verum scripturarum sensum ab illis non intellectum, sed prauè detortum, aperiendo.

riendo. Vnde Ecclesiæ suæ saluator, dixit. Luc. 21. Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes aduersarii vestri. Hæc autē Ecclesia quare dicatur vna, sancta, catholica, & apostolica, dictum est supra lib. 1. cap. 1.

Contra hunc articulum, *Sanctam Ecclesiam*, &c. quæ significatur vtiq; per gratiam Sacramentale, dixit alius ferus hæreticus, scilicet, Pelagius, asserens principaliter per proprium arbitrium posse saluari. Sed contra eum dicit Apostol. ad Ephes. 1. Gratia Dei salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis. Et illud ad Tit. 3. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos facit, per lauacrum regenerationis & renouationis, &c.

SIMON CANANÆVS.

Remissionem peccatorum. Et hic filiiuit.

Simon Cananæus succedit decimo loco, & dicit: *Remissionem peccatorum.* Iste Iacobus dicitur Fratri primatum, eo quod Iacobus ille erat Ierosolymorum Episcopus, dicit; *Sanctam Ecclesiam, peccatorum remissionem*, id est, per fidem, quam habeo, exiens in sancta, & vniuersali Ecclesia, consequor *remissionem peccatorum*, & lepre curationem. Hoc autem dicit: *Remissionem peccatorum*, respiciens ad opus Spiritus sancti. Et est sensus, Credo in Spiritum sanctum, qui facit remissionem peccatorum. Ie. 20. Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: Et ita omnis Baptismus, qui est peccati ablutio dicitur fieri in Spiritu sancto. Vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies. Act. 1.

Item *Remissionem*, inquit *peccatorum* ex his, quæ supra dicta sunt, manifestissime patet quod nec Deus pater, ob aliam causam misit filium suum, nec

ipsemet filius propter aliud suscepit hominem sanandum, nec Spiritus sanctus sua dona ob aliud infudit, nisi ut animæ nostræ a fascino peccatorum liberarentur. Suscepit ergo Christus totum hominem & in anima & in corpore curandum; a cura tamen animæ capit, tandem etiam corpori daturus, felicitatem & immortalitatem. Nam curam animæ prius esse habendam, demonstrat ipsemet Christus Mat. 9. cum paralyticum sanauit dicens: Fili confide remittuntur tibi peccata tua. Deinde cum vidisset peruersam Iudeorum mentem; inquit. Ut sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Surge tolle grabatum tuum & ambula. Congruum est enim ut prius interius sanus sit, qui exterius saluus esse desiderat; ut Dominus docet Mar. 23. Munda, inquit, prius quod intus est, ut fiat & id quod de foris est mundum.

Credimus ergo in sola Christi Ecclesia, & non aliibi, esse remissionem peccatorum per Baptismum, & post Baptismum per penitentiam & clauis Ecclesiæ datas, Baptismum enim extra Ecclesiam esse potest apud hæreticos baptizantes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, sed prodesse non potest ad ultis ad remissionem peccatorum, nisi baptizatus ante vitæ suæ finē catholice Ecclesiæ reconciliatus, redditus, & incorporatus fuerit. De Baptismo satis supra diximus in primo lib. cap. de Baptismi sacramento.

IUDAS THADÆVS.

Carnis resurrectionem. Et hic finiiuit.

Post hunc Iudas Thadæus posuit suum bolum, & est vndecimus in ordine, dicens: *Carnis resurrectionem*; qui articulus fundatur tam in opere filij: quam in opere Spiritus sancti. In operatione quidem filij, quia sicur ait Aug.

Aug. Christi resurrectio causa est nostræ resurrectionis. Vnde 1. Cor. 15. Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit: nunc autem resurrexit Christus primitiæ dormientium. Et Apocal. 1. dicitur: primogenitus mortuorum & princeps regum terræ. Super opus autem Spiritus sancti fundatur: quia Spiritus gloriæ & incorruptionis inspirabit corpora resurgentium, cuius donatio attribuitur Spiritui sancto. Spiritus quidem gloriæ in sanctis resurgentibus ad gloriam: Spiritus autem incorruptionis in omnibus, quia omnes mortui tam in complexione, quam in compositione membrorum resurgent incorrupti. Canet enim tuba & mortui resurgent incorrupti. 1. Corinth. 15. *Carnis resurrectionem*, idest, per fidem, quam habeo existens in Ecclesia consequor *Carnis resurrectionem*.

Carnis, inquit, resurrectionem. Deus enim, (ait Alber.) sicut potentissimus est in collatione gratiarum, ita & iustissimus in retributione stipendiorum. Omnis igitur homo quæcumque in anima simul & in corpore meruit vel demeruit punietur vel præmiabitur in vtroque. Vnde in eisdem oportet resurgere. Resurgent igitur omnes tam boni quam mali, sed hæc resurrectio erit similis & dissimilis. Nam mali resurgent deformes & passibiles. In bonis natura saluabitur & vitia retrahentur. Omnes verò tam boni quam mali resurgent integri corpore debita statura secundum ætatem plenitudinis Christi. Et, quia ad corpus pertinet cadere, sequitur quod resurrectio videtur magis pertinere ad corpus, quam ad animam.

Contra hunc articulum est quidam ferus hæreticus, vt ponit Greg. in Moral. qui dixit: in futura resurrectione recepturos nos esse carnem non veram, sed aeris, & vento similem. Quem elidit Iob. dicens. cap. 19. In carne mea videbo Deum quem visurus sum

ego ipse & non alius, idest, non mutatus alia carne.

Insuper, quia in resurrectione bonorum & malorum conuenit vt omnia corporis membra, & quicquid est de integritate naturæ, in vtrisque resurgent, cum resurrectio fiat opere diuino immediatè, & Dei perfecta sunt opera, sequitur, quod homo reparabitur perfectus in omnibus membris, & quamuis membra ordinentur ad actus, & post resurrectionem non sint futuri actus genitalium, (in resurrectione enim non nubent neque nubentur Matt. 22.) non tamen sequitur quod illa membra desint. Quia membra non solum sunt propter operationem, sed etiam ad ostendendam virtutem & distinctionem sexuum: & ita non erunt frustra. Erunt etiam intestina non superfluitatibus turpibus, sed nobilibus humoribus referta. Vnde Aug. ait, Melius sapere videntur, qui vtrumque sexum resurrecturum non dubitant. Deus enim in resurrectione reparabit in homine, quod fuit in prima conditione: sed tunc creauit masculum & feminam, ergo, &c. Nec obstat illud Ephes. 4. Omnes occurremus in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, quia non intelligitur propter sexum virile, sed propter virtutem animi & robur corporis, quæ erunt tam in mulieribus quam viris. Et licet nunc mulieres subdantur viris, hoc tamen fit propter inbecillitatem animi & defectum roboris; sed cum hæc non deficiant mulieribus post resurrectionem, sequitur, quod tunc cessabit omnis prælatio vt dicit Glos. 1. Cor. 15. ideo tunc non differunt vir & mulier, quantum ad superioritatem, vel inbecillitatem.

Insuper, cum cibus & potus ordinentur ad conseruationem individui, sequitur quod post resurrectionem non erit comestio, nec potatio, aut dormitio, nec alia, quæ ad animale vitam pertinent, quia operationes animales

non

non sunt hominis in quantum homo: ideo in eis non consistit beatitudo corporis humani. Sed corpus glorificatur ex redundantia gloriæ animæ ut supradictum est. Nec obitat quod Christus comedit & bibit post resurrectionem, quia illa sumptio cibi & potus non fuit necessitatis, quasi illis indigeret: sed fuit potestatis ut ostenderet se habere veram naturam humanam, quam prius habuerat. Hæc autem ratio non erit in resurrectione cõmuni.

Amplius, capilli, dentes, vngues resurgent in corpore humano; vnde Christus Matt. 10. Capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Capilli, n., vngues, & dentes dati sunt homini in ornamentum, & in conseruationem aliarum partium, & ita videntur quodammodo esse de integritate naturæ humanæ. Vrina autem, feces, sudor, & huiusmodi superfluitates nõ resurgent in corpore humano, cum nõ pertineant ad integritatem naturæ, neque ad conseruationem aliarum partium: ideo naturaliter expelluntur quasi ad nihilum viles.

Insuper, nõ omnes resurgent æquales in statura siue quantitate: sed quilibet resurget, in illa quantitate, in qua fuisse in termino augmenti, si natura non errasset, aut defecisset. Quod autem superest, vel deficit, refecabit, vel implebit diuina potentia, ac defectum quantitatis, qui prouenit ex defectu virtutis formatiue, sicut in hominibus Nanis, & Gibbosis. Ex quo sequitur quod in resurrectione non erunt gigantes neque Nani. Non est tamen intelligendum quod omnes futuri sint æquales Christo in quantitate, sed quod omnes erunt in perfecta quantitate quam habuissent in trigesimo tertio anno.

Amplius, tam boni quam mali erunt incorruptibiles iuxta illud. De malis, quod dicitur. In diebus illis querent homines mortem, & non intuent eam; desiderabunt mori, & mors su-

giet ab eis. Præterea boni præmiabuntur mercede æterna: & mali pœna æterna & perpetua. Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam. Mat. 25.

Nec tibi mirum videatur quod erit resurrectio; nam si tolleretur mortuorum resurrectio; tunc in nullo a brutis animalibus & ratione carentibus discreparemus, ait Damasc. lib. 4. Orthodox. si dei. cap. 24. Si enim nõ est resurrectio, ex consequenti non erit anima superstes post mortem, præmium aut pœnam pro suis operibus receptura. (Et alibi probauimus animam esse immortalem: nam dicitur ab a quod est sine, & mentem: quod est defectus quasi sine defectu, quia numquam illa substantia deficit.) Ideo si anima nostra post mortem non permanet eadẽ est humana conditio, quæ & brutorum, in quibus anima interit cum corpore, quinimo deterior erit & infeliciores nostra fors, quam animalium ratione carentium; nam ipsi non ieiunant, non sunt continentis, & casti, & car. Vnde 1. Cor. 15. dicitur: Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, & mortui non resurgunt, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Denique, qui tollunt resurrectionem, etiam tollunt Dei prouidentiam, & rectum, seu iustum eiusdem iudicium. Resurget ergo caro non mutata substantia, sed qualitate, quod si Deus noua corpora creare potest, cui dubium quin & hæc corpora ad immortalitatem restituere possit? Non mutata corporis substantia, sed corporis qualitatibus. Non contradicit ergo resurrectioni corporum, quod Apost. 1. Cor. 15. (vbi toto capitulo resurrectionem corporum ex professo demonstrat) ait: caro & sanguis regnum Dei non possidebunt, hoc enim ostendere voluit, quod caro & sanguis cum his qualitatibus corruptibilibus non resurgant. Subdit enim neque corruptio corruptelam possidebit. Sed dicet aliquis,

quando ergo mortui resurgent, quali corpore venient? Respon. D. Paulus ibid. Inspiciens, tu quid feminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Et quid feminas? Non corpus quod futurum est feminas, sed nudum granum vt puta, tritici, aut alicuius ceterorū. Deus autem dat illi cor, us sicut vult: & vnicuique seminum proprium corpus. q. d. Quod in feminibus, que tu in terram iacis per annos singulos fieri vides, hoc in tua carne, qua legi Dei feminatur in terra, futurum esse non credis? Nonne cum diuisa semina, que s in vnum permisceet, & hæc indiffereta semina, vel passim spargit in terram vniuscuiusque seminis ratio quocumque loco fuerit, competenti tempore secundum naturam suam speciem germen producit, & eum in suam formam, sui que corporis reparat? Quid ergo mirum si Deus vniuscuiusque carnis substantiam, quamuis variè dispersam, mutatis qualitatibus reparat ac resingat, sic, vt vnicuique animæ non cōsumum aut extraneum corpus, sed suum quod habuerat, reparatur, vt subinde idē cor, us cum anima sua vel pudica coronati, vel impudica puniri possit? Hæc est ergo sūma fidei nostræ, quæ separat nos ab insidelibus, qua sine, vana est fides nostra, rū quod qui non credit resurrectionem mortuorum, neque credit quod Christus resurrexit, tum quod nos, si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiles iores simus omnibus hominibus vt probatum est. Sed de resurrectione vide etiam opus nostrum, de immorta itate animæ.

M A T T I A S.

Vitam æternam. Amen. Et hic sūm dedit Symbolo.

Vltimus est Matthias, qui posuit sūm bonum dicens, *vitam æternam.* Et hic articulus fundatur super vnum personarum operationem in gloria,

vbi pater ministrat posse, Filius autem nosse; & Spiritus vitam secundū omne posse, & nosse. Aeterna enim vita, est æternum a vita, que numquam habebit durationis terminum, qui est actus fluens diuinus a Deo in beatos, vt totum quod in ipsis est feliciter iauer, omnibus in firmatibus (que sunt mortis preludia) fugatis 1. Cor. 15. Aborta est mors in victoria. *vitam æternam.* id est, per fidem, quam habeo existens in Ecclesia, conse quoque *vitam æternam.* Hæc est terra viuentium, de qua propheta ait; Credo videre bona Domini in terra viuentium. Est autem vita æterna videre Deum Patrem, & quem misit Iesum Christum.

Vitam inquit *æternam.* Dulcis autē & iucunda est huius symboli conclusio: qua in Christo manentibus post gloriosam resurrectionem corporum, promittitur vita æterna, a catholicis doctoribus aurea dicta: quæ non est nisi beatitudo essentialis vel substantialis animæ, que distincta est ab aureola, & que est gloria incorruptionis secundum profectum trium virium animæ in carne operantium, vt sunt visirascibilis, concupiscibilis, & rationalis. Aureola virginum est gloria de incorruptione corporis vel carnis, attestante incorruptione mentis. Aureola martyrum est gloria de inuicta sustinentia mortis, & pro fide Christi, vel iustitia. Aureola predicatorum est gloria de incorruptione doctrine ad alterum verbo & exemplo prolata. Tribus ergo generibus hominum debetur aureola propter opera excellentissima trium potentiarum animæ. Excellentissimum enim opus concupiscibilis est obieruantia virginalis castitatis. Singularissimum opus rationalis est predicatio veritatis. Et perfectissimum opus irascibilis est perfectio mortis. Virginibus ergo, predicatoribus, & martyribus conuenit aureola. Per dictas profecto virtutes reportamus de hostibus victoriam, in
spiri-

spirituali militia, quæ est vita hominis super terram. Iob. 7. Martyres enim vincunt mundum. Virgines carnem, prædicatores siue doctores veritatis, diabolum, quem non tantum de seipsis, verum etiam de cordibus audientium, vel legentium expellunt.

Sed antequam ultra progrediamur nota quod & contra hunc articulum quidam ferus hæreticus cum sequacibus suis quæsiuit depascere vineam Ecclesiæ, dicens; Deum non videri per essentiam suam a sanctis, in qua visione essentiali consistit vita æterna; iuxta illud Ioan. 6. Hæc est vita æterna vt cognoscant te solum Deum, &c. sed dicebat solum per quamdam speciem, vel similitudinem videri. Cui Io. in can. 1. imponit silentium, dicens; Videbimus eum sicuti est. Quævis contra hos duodecim articulos hæresiarum nequiter operati, vineam Ecclesiæ depascientes, & multos inficientes, numquam tamen peruerunt præualere contra eam, quia Christus orauit pro ea vt non deficiat fides eius. Vt patet Luc. 22. & Matth. 16. Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua, &c.

Vitam inquit *æternam*; nam in illa vita æterna siue in illa gloria æterna ac superna beatitudine gaudebunt sancti inter alia de dotibus tam animæ, quam corporis, quæ sunt numero septem: tres competunt animæ, & quatuor corpori. Dotes animæ sunt; cognitio, dilectio, & comprehensio, quæ a quibusdam vocatur tertia, & ab alijs fructio. Dotes corporis sunt istæ quatuor impassibilitas, claritas, agilitas, & subtilitas, & ita sunt numero septem, de quibus sigillatim dicamus.

Prima dos animæ est cognitio qua diuina essentia videbitur tota ab omnibus, sed non totaliter prout est infinita. Videbitur tamen diuina essentia limpidius ab vno quam ab alio; & iste defectus ex parte videntis erit, & non visi, quia idem erit visum. Beatitudo

namque consistit in perfecta operatione potentia altissima, scilicet, intelligentiæ, & circa obiectum altissimum, scilicet, Deum. Ex parte igitur obiecti cum sit vnum simplicissimum nulla potest esse diuersitas; sed ex parte potentia. Nam in quantum vna potentia magis est perfecta lumine gloria quam altera, tanto perfectius operabitur circa vnum & idem subiectum, siue obiectum: sicut idem sol diuersimodè a diuersis aspicitur. Veluti & eadem litera a diuersis legentibus, secundum quod oculus est magis vel minus dispositus. Videbunt autem iusti Deum vt gaudent; videbunt gloriam sanctorum, vt congaudeant; & videbunt penas reproborum, vt de euasione periculorum gratias agant. Tunc cognoscetur quare, qui commisit tale peccatum damnatur, Et ille, qui commisit eundem; & tamen saluatur. & car. Tunc cognoscetur quare iste baptizatur, & quare illi moritur sine baptismo. Sic dicitur de illo, qui mille peccata commisit, & alius vnum tantum: & tamen hic damnatur, & ille saluatur, & ita de similibus.

Secunda dos est dilectio, in illa enim cælesti patria sancti diligunt Deum. Vbi vnum summum bonum, quod est omne bonum in solidum possidetur; & nullius boni sine dilectione est possessio. In qua quidem dilectione nullus est defectus, nulla vnquam turbatio, nulla interpolatio, de qua totum mutum est quod loquimur, etiam si summo studio loqueremur. Hæc est cuius vnio animam sibi vnitam verè beatam facit: hoc est gaudium de quo dicitur Io. 17. Vt gaudium meum in vobis sit & car. Quod est gaudium patris & filij nisi amare & amari; & taliter amari quod anima famelica non saturabitur, nisi huic gaudio vniatur, & ipsa in hoc gaudio, & gaudium hoc in ipsa sit. Amor. n. Dei vehemèter ducit Deum in animam & animam in Deum. Prima Io. 4. Qui manet in charitate, in Deo

manet, & Deus in eo, Et quare? Quia Deus charitas est. O tunc felix anima.

Tertia dos animæ est fructio, siue comprehensio, vel tentio vñ & amati. Vel tentio veri & boni & primi. Et istud verum & comprehendere sumitur pro attingere & non pro circūplecti diuinam immensitatem. Ad hæc bona capescēda, metamorphosi opus est: hic sit inopia, quia illic erūt opes: hic lachrymæ, illic lætitiæ: hic nuditas & mendicitas, illic copia & abundantia; hic labor, illic quies; hic contumeliæ, illic gloria; hic malorū perceptio, illic omnium bonorum consecutio. Ideo si hic comparimur, in cælesti regno correpnabimus. O beata regio supernarum virtutum vbi sanctissima Trinitas a beatus facie ad faciē videtur; vbi semper auditur Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth. Locus splendoris, vbi iusti fulgent sicut splendor firmamenti. Locus lætitiæ, vbi sempiterna lætitia super capita eorum. Locus abundantia, vbi nihil deest videntibus eum. Locus sita vitas, vbi apparet Dominus tuus vnuerfis. Locus pacis, vbi factus est in pace locus eius. Locus visionis, vbi magna videbitur visio. Illic erit Deus omnia in omnibus, vbi etiam sapientia sine ignorantia, memoria sine obliuione, intellectus sine errore, ratio sine obscuritate splēdebit. Vbi nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ Deus præparauit diligentibus ipsam.

Prima dos corporis erit impossibilitas, se dicta ab opposito, scilicet, possibilitate, quæ duplex est, scilicet, corruptiua, & illa non erit in patria. Apocal. 21. Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & mors vltra non erit, neque iustus, neque clamor, neque dolor erit vltra: quia prima abierunt. Alia est perfectiua, & illa manebit in patria; quia cum gloria non tollat perfectionem, sed augeat corpora sanctorum, possi-

bilis erūt passione perfectiua; hoc est, recipient qualitates perfectiua; & sic poterunt esse in patria actus quinque sensuum, alio tamen modo quam in via; quia aliqui sensus immutantur immutatione naturali sicut sensus tactus & gustus, & aliquando auditus & odoratus; Sed in patria non immutabuntur, immutatione naturali: sed solum intentionali, siue spiritali, sicut visus hic, & nobiliori modo in patria. Viget, de sin. b. ar. c. 14. ver. 3. Cicatrices vulnerum in Christo & sanctis remanebunt; non in quantum important defectum aliquem vel deformitatem, sed in quantum sunt signa constantissime virtutis, quia passi sunt pro iustitia & fide; vt ex hoc & ipsis & alijs gaudium crescat. Nec deerunt membra separata martyribus, quia non peribit capillus de capite.

Secūda dos corporis est claritas de qua dicit Saluator Mat. 13. Fugebunt iusti sicut sol in regno patris mei, & de claritate solis post diem iudicii, ait Isa. 30. Erit lux Lunæ sicut lux solis, & lux solis simpliciter sicut lux septē dierum. Claritas autē hæc procedit a gloria animæ, & redundabit in corpus. Et cum omne quod recipitur recipiatur per modum recipiētis, sequitur quod erit corporalis, potens immutare visum corporalem, sicut claritas Christi in monte Tabor: & sic potest ab oculo non glorioso corpus gloriosum videri. Verum, quia claritas corporis gloriosi prouenit ex merito voluntatis; ideo voluntati eius subditur, vt secundum eius imperium videatur vel non videatur; Et ideo in potestate beati erit ostendere gloriam suam vel occultare, sicut etiam fecit Christus post resurrectionem, præcipuē discipulis cæcibus in Emaus. Et cum anima totaliter Dominium habeat supra corpus, poterit etiam suspendere actiuitatem corporis, & se occultare, & reddere se penitus inuisibile. Et cū gloria corporis procedat a gloria animæ (vt diximus)

mus) sequitur quod qui maius habuerint meritum, & maiorem gloriam animæ, habebunt maiorem gloriâ corporis: & ita vt corpore glorioso recognoscitur gloria animæ, sicut color corporis in vaso vitreo, quamuis corpus gloriosum non sit transparentes.

Tertia dos est agilitas, quod autem corpora gloriosa sint fore agilia, hoc est, prompta & facilia ad agendum & mouendum se, & agilitate vtri, testatur Isa. 4. cum ait, Qui sperant in Domino, nutrabunt fortitudinem, & asument pœnas vt aquilæ, current & non laborabunt, volabunt & non deficient. & Sap. 3. Fulgebunt iusti, & tâquam scintilla in arundineto discurrent. Agilitas hæc deriuatur a gloria animæ in corpus, pro vt subijcitur animæ, & in quantum anima est motor, vt, scilicet, expeditum sit & habile ad obediendum animæ in omnibus motibus, & affectionibus eius. Et cū proueniat ex merito voluntatis, subiacet eius imperio: & sic quando volent poterunt visitare mansionem Christi & aliorum sanctorum, quos nouerunt in via, & omnium illorum quorum uoluerint habere colloquium. Et quamuis moueantur in tempore imperceptibili, non tamen in instanti, quia cū omnis motus localis fiat in tempore cum spatium, & motus, & tempus simul diuiduntur, & instans est induisibile. Ergo non mouetur in instanti.

Quarta dos corporis est subtilitas, quæ non debet intelligi per rarefactionem, sive propter paucitatem materiz sub æqualibus dimensionibus, secundum quem modum dicimus, quod ignis, & aer, qui dicuntur Spiritus, sunt subtiliores aqua, & terra; quia tatum erit de materia in corporibus gloriosis sicut nunc; nec ipsa erunt in maiori quantitate, aut sub maioribus dimensionibus, quam nunc sint; nam

sancti habebunt materiam, carnes, ossa, & corpus tangibile, sicut Christus dixit Luc. 24. Palpate & videte, & car. Et Job 19. In carne mea videbo Deum saluatorem meum. Subtilitas corporum gloriosorum, siue subtilitatis modus est, vt dicantur subtilia propter perfectissimam corporis perfectionem: & dominio animæ ad corpus deriuatum; ratione cuius corpus gloriosum ab Apostolo dicitur Spirituale, quasi Spiritui subiectum, quoad operationes spirituales nullo modo impediens, sed subserviens ei. Ex virtute tamen, siue ex ratione prædictæ subtilitatis non habet quod possit penetrare, sicut res acutæ propter acuitatem, vt ignis & alia huiusmodi; ita quod (vt aliqui volunt) possint per poros transire; quia esset magna imperfectionis, quod sub tali quantitate teneretur; nec etiam quod possit simul esse cum alio corpore in eodem loco; quia subtilitas illa non aufert corpori dimensionem per quam est in loco, & resistit alijs corporibus, ne sint in eodem loco. Poterit tamen ex operatione virtutis diuinæ similesse in eodem loco cum alio corpore. Insuper subtilitas non impedit palpabilitatem, quæ in duobus consistit. Primo, in tangibilitate, quod possit tangi, hoc est, quod habeat qualitates tangibiles, quæ erunt valde temperatæ; sed hoc non sufficit ad palpabilitatem; quia aerem, cum habeat qualitates tangibiles, tangere possumus, sed non palpare; quia palpabile addit supra tangibile, quod resistit tangenti, vt non transeat; quo non facit aer; ex quo patet quod omne palpabile est tangibile, sed non e contra. Viguer. ibid. cap. 14. ver. 6. Laboremus ergonos vt ad hanc vitam æternam perueniamus tot dotibus plenam,

CAPVT XXXXIV.
CONCORDIA SYMBOLORVM.

Symbolum Apostolorum.

P E T R V S.

Credo in Deum Patrem omnipotentem: creatorum celi & terra.

A N D R Æ A S.

Et in Iesum Christum, filium Dei vnicum Dominum nostrum.

I A C O B V S M A I O R.

Qui conceptus est de Spiritu sancto; natus ex Maria Virgine.

I O A N N E S.

Passus sub Pontio Pilato; crucifixus, mortuus & sepultus.

P H I L I P P V S.

Descendit ad inferos; tertia die resurrexit a mortuis.

B A R T O L O M A E V S.

Ascendit ad caelos; sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

T H O M A S.

Inde venturus est iudicare vivos & mortuos.

M A T T H Æ V S.

Credo in Spiritum sanctum.

I A C O B V S M I N O R.

Sancitiam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem.

S I M O N.

Remissionem peccatorum.

T H A D A E V S.

Carnis resurrectionem.

M A T T H I A S.

Vitam aeternam.

Symbolum Nicenum.

Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem celi & terrae visibilium omnium & invisibilium.

Et in unum Dominum Iesum Christum filium Dei unigenitum; & ex Patre natum ante omnia saecula; Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt.

Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de caelis. Et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine: Et Homo factus est.

Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato: passus & sepultus est.

Et resurrexit tertia die secundum scripturas.

Et ascendit in caelum; sedet ad dexteram Patris.

Et iterum venturus est iudicare vivos & mortuos; cuius regni non erit finis.

Et in Spiritum sanctum Dominum & vivificantem, qui ex Patre filioque procedit, qui cum Patre & filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per prophetas.

Et unam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam.

Confiteor unum Baptisma, in remissionem peccatorum.

Et expecto resurrectionem mortuorum.

Et vitam venturi saeculi. Amen.

De Symboli Niceni Expositione.

Caput 46.

CRescente numero Christianorū, multa insurrexerunt hæreses, & ideo plura facta sunt Symbola ad maiorem fidei dilucidationem: & licet infiniti insurgant hæretici contra fidē catholicam, & Apostolicam; non tamen vnquam submergeatur, licet possit fluctuare. Quæ fides dicitur catholica & Apostolica duabus de causis secundum Boeth. lib. de duabus naturis. Primo, quia principia eius, non particulariter, sed vniuersaliter vera sunt sine omni instantia. Secundo, quia vniuersaliter, & non particulariter in toto mundo est tenenda, quod non fuit lex vetus, quia ad illam non tenebantur nisi illi, qui fuerant in domibus Patriarcharum. Et quando in domo Patriarcharum illi, qui intus erant separabantur: ex tunc ad legis obseruantiam nõ tenebantur sicut ait Glos. Apostoli, super Epist. ad Rom.

Patres ergo in Nicena Synodo, Symbolum non aliud ab ipso quod supra dictum est, sed eisdem articulos magis ad erroris exclusionē explanarunt. Et primum quidem articulum exprefserunt dicētes. *Credo in Deum patrem omnipotentem, factorem celi & terra, visibilibus omnium & inuisibilibus.*

In hoc primo articulo, principaliter credenda proponitur vnitatis deitatis ad excludendam Deorum pluralitatem: quam per idolorum cultum antiquus humani generis hostis inducere tentauit. Et hanc quidem diuinæ substantiæ vnitatem, etiam Moyses Israelitico populo insinuat. dicens; Audi Israel, Dominus Deus vnus, Deus vnus est. Et complures alij sanctæ scripturæ loci: huic indiuiduæ vnitati Dei adspiciuntur atque consentiunt. At quoniam in vnitatis diuinitatis etiam profutenda est diuinorum personarum Trinitas, etiam hæc deinde explicatur

proprijs nominibus. Primum, patris, hoc in loco, & paucis interiectis, filij: & paulo post, Spiritus sancti. Cum autem prælens Symbolum Deum patrem vocat omnipotentem, factorem celi & terræ, factorem etiam visibilibus omnium & inuisibilibus: non sunt ab illis denominationibus secludendi filius, & Spiritus sanctus; quoniam communes sunt & promiscue omnibus diuinis personis: diuinamque concernētes naturam siue virtutem. Est enim etiam filius omnipotens, & factor celi & terræ, & Spiritus sanctus item omnipotens: & celi & terræ creator, quoniam diuinam personarum ad extra profusa operatio, vna est & eadem, sicut & virtus & substantia. Nèpè ad n̄lum Dei, dicitur Psal. 101. Initio tu Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt celi. Et Apostolus ad Coloss. 1. de eodem dicit. In ipso condita sunt vniuersa, in cælis & in terra, visibilia & inuisibilia. At verò de Spiritu sancto dicit Psal. 103. Emitte Spiritum tuum & creabuntur & renouabis faciem terræ. Et Iob de eodē 33. ait, Spiritus Dei fecit me: & Spiritus cuius omnipotentis viuificauit me. Denique de filio, & Spiritu sancto; dicit Psal. 33. Verbo Domini celi firmati sunt, & Spiritus oris eius omnis virtus eorum. Porro hic celi & terræ factor dicitur Deus, ad damnandam Manichæorum impietatem dicentium inuisibilia quidem & spiritalia entium genera vt mentes angelicas, a Deo esse creata, visibilia verò & sensibilia corporea, a malo principio & dæmone tententur principis ad ortum esse deducta. Contra quos est illud verbum Psal. 145. Beatus cuius Deus Iacob adorator eius, spes eius in Domino Deo ipsius, qui fecit cælum & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt.

Dicitur autem factor, qui non ex propria substantia, sed aliunde aliquid produxit, vt ex nihilo aut extrinsecamateria. Vt architectus facit domum,

& eius dicitur opifex; quoniam ex materia præsubſtante eam conſtituit. Et Deus, factor dicitur cæli & terræ, quoniam ex nihilo cælum terramque produxit. Idecirco ſpecialiori appellatione, in ſymbolo apoſtolorum creator cæli & terræ dicitur. Eſt enim creator, qui ex nihilo quiſpiam deducit ad ortū. Quare, qui creator eſt, idem eſt & factor; non autem conuertuntur. Sicut, qui creat facit: non autem econtrā, quicumque facit creat. Et homo quidem facit opus arte, & factor dicitur. Solus autem Deus creator eſt, & create ipſius proprium.

Iſte totus ergo articulus eſt expreſſus, contra errorem paganorum, & hæreticorum, qui Manichæi dicuntur, a quodam Manes hæreſiarca eorum. Paganus autem multos Deos eſſentialem diuinitatem habentes, & ab inuicem differentes eſſe dixerunt. Manes verò ſupradictus, docuit duos eſſe Deos. Vnum Deum principium bonorum, & alium principium malorum. Et hoc ideo, quia errantes putauerunt malū eſſe eſſentiam: & ideo habere efficiētem cauſam, quæ cum non poſſit eſſe bonus Deus: dixerunt Deum malum eſſe principium malorū. Contra quod dixerunt patres, *Credo in vnum Deū*; quia Deut. 6. dicitur; Dominus Deus tuus vnus eſt: & non erunt tibi Dij alij præter me. & Pſalm. 80. Non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. Ego enim Dominus. Quod autem ſancti dicuntur Dij hoc eſt non per eſſentiam, ſed per participationem. Idola autem gentium dicuntur Dij apud illos, ſed non per eſſentiam neque per participationem, ſed per nuncupationem, & uſurpationem tantum a colentibus illa. De primis dicitur Pſal. 81. ego dixi Dij eſtis, &c. De ſecundis dicitur ibid. 95. Omnes dij gentium dzmonia; Dominus autem cælos fecit. & 1. Cor. 8. Scimus. Quoniam idolum nihil eſt in mundo, & nullus Deus niſi vnus.

Et cum ſit niſi vnus in eſſentia, & ſic articulus fidei, vt ita credatur, hinc eſt ad hoc notandum, (vt puto) vnica reperitur in cantu plano intonatio: q. d. Eccleſia, quoniam vnus eſt Deus immutabilis, & inuariabilis, ita & intonatio inuariabilis & immutabilis debet eſſe: atque ita credendum firmiter, nec vacillare debemus quod ſint plures dij, quia eſſe plures falſū eſt. Hymnus verò angelicus, quia eſt de lætitia & gaudio totius humani generis eiſdemque vtilitatis, ſiue omnium nationum (quæ omnes abundant in ſuo ſenſu) quod nemo exprimere poteſt: ideo multis & varijs modis intonatur. Itē, quia dicitur Ephes. 4. vnus Dominus, vna fides, &c. Et ſymbolum continet articulos fidei, ideo vnica gaudet intonatione. Et, quia continet fidem noſtram, vno tono altius quam cætera Miſſæ verba (ſaluo meliori iudicio) recitari debetur. Ratio mea eſt, quia fides Chriſti intrepido corde, & ſanguine proprio eſt defendenda. Ad quod forte deſignandum, principium eſt in G, Sol re vs, & ſinis in a la mi re, vno tono altius. Item, quia fides eſt de gaudio ſuperiorum, canticum autem Angelorum de gaudio inferiorū, ſcilicet, hominum; ideo licet principium aſcendat, ſinis tamen eius intonationis deſcendit. Sic credo fuiſſe & habuiſſe hanc intentionem patres & authores harum intonationum. Nam Spiritus ſanctus, quo vult & vbi vult ſpirat. Ioan. 3.

Item, iſta intonatio eſt ſimplex & ſine Neuma, quia ſimpliciter & ſine haſtatione credenda ſunt quæ recitantur in hoc ſymbolo. Et ideo, qui intonant, quaſi contorqueere vocem cupientes (quod vulgo vocatur, far gorga o contra punto) malè equidem agunt. Non conſiderantes myſteria Miſſæ, & propter quid ſic ſunt editi cantus & caremonia. Qui fortiores habent rationes in medium afferant; libenter. n. illis adhærebo, & illas cupidè optate. que

que amplectar. Nota hic quod secta Manichæorum diuisa est in tres: quia vna eius pars dicit duos Deos quam fecit Manes, & hanc destruxit Aug. in libro quem fecit contra Epistolam fundamenti. Alia autem secta de uatâ ab illo dixit vnum quidem esse Deum sed duos factores, qui materiam factâ ab vno Deo in diuersa formauerunt. Et illi dixerunt quod vnus factor fecit incorruptibilia sicut cælum & corpora cælestia. Alter dixerunt fecit corruptibilia pugnantia, & se inuicem destruentia. Alij autem Manichæi dixerunt quod vnus factor fecit inuisibilia, sicut animas & angelos: alius autem, visibilia, sicut hæc inferiora; ideo patres vt vtumque horum errorum excluderent, dixerunt. *Patrem omnipotentem factorem celi & terre, visibilium omnium & inuisibilium.* Fundantes suam explanationem super illud. Coloss. 1. Quoniam in ipso condita sunt omnia in cælo & in terra, visibilia & inuisibilia. Et hoc est quod addiderunt explanando primum articulum.

Circa secundum articulum dixerunt. *Et in vnum Dominum Iesum Christum.* Hic secunda exprimitur diuinæ Trinitatis persona, nempe filius Dei, in quem credere debemus. Qui & Dominus hic nuncupatur, ad impietatem illorum elidendam: qui filium perfectionis & autoritate minorem esse patre, & quasi seruum atque subiectum illi oblatrarent, quod vtique locum habere nequaquam potest, sicut pater Dominus est; ita & filius Dominus. Qui enim æquam cum altero habet dominationis nuncupationem & auctoritatem: quomodo minor aut inferior eo haberi poterit? Neque sine scripturæ testimonio, ipsum Domini nomen filio hic ascribitur. Ait enim Apostolus. 1. Cor. 8. Et vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Idem quoque Filius Dei vngentus hic dicitur, quod solus ex substantia patris est genitus. Illi verò de

quibus dicit Euangelista Io. 1. Quotquot autem receperunt eum: dedit eis potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius, filij quidem Dei sunt nuncupatione, participatione, adoptione, & gratia, non autem substantia, neque natura. Dominus autem non fuit Iesus Christus Dei filius est substantia atque natura, & solus quidem, ideo hic merito dicitur filius Dei vngentus, si cut etiam de ipso testatur Euangelista ibidem cum ait: Et vidimus gloriam eius: gloriam quasi vngentum a patre. Et paulo post, subdit; vngentus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Eadem quoque ratione in Symbolo Apostolorum, vnicus Dei filius hoc in articulo appellatur.

Reliquæ autem huius articuli particula, ad extirpandam hæresim Arrianorum (quæ in concilio Niceno potissimum est damnata) sunt adiectæ. Quoniam enim illi filium Dei non ex substantia patris natum esse dicebant sed ex non extantibus productum, neque patri coæternum consistebantur, sed longo durationis intervallo post patrem & in tempore ad esse productum fides catholica eis omnino aduersa filium Dei hic profitetur ex patre, id est, substantia patris natum: & ante omnia quidem sæcula suis spacia temporalia, vt hoc verbo, Deo patri coæternus esse insinuetur. Et quidem ex sacris etiam depromptum est literis, in quibus ad filium pater dicere legitur. Psal. 109. Ex vtero ante luciferum genui te. Et rursus. Psal. 2. Filius meus, es tu ego hodie genui te. Vbi particula, hodie, nota est æternitatis. Insuper æterna Dei sapiëntia, quæ filius Dei est, de se ipsa idem contestatur dicens. Eccles. 24. Ego ex ore altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. Nondum erant abyssi (Prouer. 8.) & ego iam concepta eram, ante omnes colles ego parturiebar. Et alia multa ibi dicuntur.

Præterea, negarunt Atriani filium

esse Deum, cum creaturā esse spiritum contenderint. Fides verò Orthodoxa hic eum confitetur Deum esse de Deo genitum, vt omnino intelligatur consimilis esse eiusdemque naturæ cum Deo Patre gignente: quemadmodum in perfectis rerum rationalium generationibus videmus ignem generari de igne, pomum de pomo, equū de equo, & hominem de homine, vt tota naturæ vniuersitas proclamet suo partu & fatura licet improporionaliter inferior: filium Dei esse verum genitum patris, & Deum de Deo genitum. Sed ne, quis autemet hanc filij a patre generationem, esse corporalem, & per diuisionem substantiæ diuisionem fieri, quomodo fiunt corporum generationes, subdit Symbolum Nicenū, filium Dei natum ex patre, vt lumen de lumine; Spirituali, scilicet, immo superspirituali & superintellectuali generatione. Videmus enim lucem siue lumen, (nam illa duo hoc in loco per eodem sumuntur) producere de se. nomen splendorem sine aliqua sui diminutione aut dissectione suæ substantiæ. Ita sane filius ipse Dei ex substantia patris sine paternæ substantiæ imminutione aut partitione ineffabiliter prodit.

Porro ad insinuandum hanc admirabilem generationem magno interstitio productiones omnes corporum longe transcendentem, ipse Dei filius in sacris literis nunc lumen appellatur, nunc lux, interdum candor, nonnumquam splendor, & cæteris nominibus conformis significationis. Lumen, Io. 1. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine; vbi nomen luminis, vtroque in loco filius Dei signatur. Et propheta in Psal. 35. Quoniam apud te est fons vitæ; & in lumine tuo videbimus lumen. Lux, Io. ibid. Erat lux vera, que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et Propheta in Psalmo 42. Emitte lucem tuam, & veritatem

tuam, ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum & in tabernacula tua. Vbi nuncupatione lucis, vtroque Dei filius indicatur. Candor, Sap. 7. de æterna sapientia; que Dei filius est. Vapor est virtutis Dei, & emanatio quedam est claritatis omnipotentis Dei synæra: & ideo nihil iniquatum in eam incurrit. Candor enim est lucis æternæ, & speculorum sine macula Dei maiestatis. Splendor, Apost. ad Hebr. 1. Qui cum sit Splendor gloriæ patris; & figura substantiæ eius. Neque abre, *Lumen de lumine*, siue lux de luce dicitur hic Dei filius, quoniam in rebus sensibilibus nulla est productio propinquior atque vicinior illi æternæ generationi filij a patre, (quæ est inenarrabilis vt ait Isaia 53. cap.) neque vlla ad hanc super diuinam generationem exprimendam accommodatior est, quam generatio splendoris de lumine.

Et præterea quoniam Arriani & Euzonomiani illis impietate non dispares, inter execrandas blasphemias suas euomuerunt & hanc, quod Dei filius non verè esset Deus, neque natura, sed sola nuncupatione & communionemominis diceretur Deus quemadmodum etiam de hominibus dicit Psal. 81. Ego dixi dii estis, & filij excelsumnes, ad confurandam hanc vesaniam, fides catholica confitetur hic ipsum Dei filium esse verum Deum, natum de patre Deo vero, quemadmodum naturali productione nascitur homo verus de homine vero; & verus flos de vero flore.

Amplius confixerunt Arriani filium Dei esse factum, & ex nihilo a Deo Patre formatum: idcirco posuerunt ipsi diuersam a patre habere substantiam, penitusque diuisam. Catholica vero fides proficitur eum genitum ex substantia Patris, & ipsi gignenti omnino natura cõsimilem. Negat autem eum factum a patre; quoniam factura neque est substantia facientis, neque natura

nuræ cognatione illi respondens, non est etiam ipsi facienti cœua, neque naturali productione; sed solo uoluntatis ipsius factoris libertate prodit ad ortum. Patetur etiam sincera fides filii cœnsubstanciali esse patri, eiusdemque penitus esse substantiæ cum Patre, secundum illud Christi uerbum de se ipso ego & pater vnus sumus. Demum & illud adijcitur hoc loco, quod per filium Dei facta sunt omnia, quemadmodum Euangelista de ipso Dei uerbo, ait: quod omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Neque ex eo rectè quis collegerit, quoniã omnia per ipsum Dei filium facta sunt & ipsum quoque factum esse, nam omnium nomines; dumtaxat creaturæ omnes compræhenditur, nõ autem Deus ipse, qui est super omnia, & omnium ambitu atque uniuersitate nequaquã compræhenditur. Nam si factum dixeris filium Dei cum omnia per ipsum facta sint, & ipse per seipsum siue a se ipso factus esset, quod ueritati omnino est dissonum, nihil enim sui ipsius est principium: & nihil umquam se ipsum producit aut facit. Sunt autem omnia per ipsum Dei filium facta; non quidem ut per instrumentum extrinsecum quo usus fuerit Deus pater in mundi productione, ut cooperatorio, & adniculario ad productionem rerum; ueluti dixerunt Arriani, sed tamquam per internam & naturalem patris uirtutem & sapietiam: illi intimã, essentialem & propriam. Omnia enim (ait propheta) in sapientia fecit Deus. Ideo Apostoli ait: quod per filium Dei, pater fecit & factus. Est enim ipse, uirtus & sapientia patris.

Circa tertium articulum dixerunt. *Qui propter nos homines, & propter nostram salutem.* Hic articulus & sequens usque ad Octauum ea proponunt credenda, quæ ad Christi humanitatem pertinent, naturãq; humanam ab eo assumptam. Et præsens quidem articulus incarnationem Domini conti-

net: eius primum depromens causam, quod, scilicet, facta est propter nos homines & propter nostram salutem, quod & ipse Dominus cõprobat Luc. 19. dic. uenit filius hominis quærere, & saluum facere quod perierat. & 1. Tim. 1. dicitur: fidelis sermo & omni acceptione dignus; quia Christus Iesus uenit in hunc mūdum, peccatores saluos facere. Quem locum exponens, Augustinus ait: Nulla causa ueniendi fuit Christo, nisi ut peccatores saluos faceret. Tolle morbos, tolle uulnera, & nulla est causa medicinæ; sed uenit de cælo magnus medicus; quia magnus per totum orbem tertæ iacebat ægrotus. Ipse ægrotus, genus humanum, quod totum perierat, ex quo peccauit vnus in quo erat totum. Sed uenit vnus sine peccato; ut saluos faceret omnes a peccato. Hæc ille. Demum angelus idem cõfirmat dicens de filio Dei iam concepto: uocabis nomẽ eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum a peccatis eorum. Mart. 1.

Ista autem expressio articuli incarnationis facta est contra Manicheum. Ille enim dixit, quod non propter homines, nec propter salutem hominum descendit de cælis; sed potius descendit a lucifero expulsus, & quod adhuc lucifer reascensurus sit in cælum ad sedem, unde in ascensione Christi expulsus est. Fingit enim quod prælium magnum factum sit in cælo, sicut dicitur Apoc. 12. Et quod in primo prælio expulsus est Christus; & in secundo expulsus sit lucifer, & hoc prælium dicit fuisse inter duos Deos: Deum, scilicet, lucis, & Deum tenebrarum: siue inter Deum bonum & Deum malum. Hoc ergo excludentes patres dicunt; quod nulla necessitate, & nulla uolentia destrutus: sed de charitate hominũ, & amore salutis eorum descendit de cælis; nõ cælos relinquendo secundum diuinitatem: sed in nostris, quæ assumpsit uisibilis in hoc mundo apparendo. Eph. 4. Qui descendit ipse est, & qui ascen-

dit super omnes cælos, vt adimpleret omnia. & Io. 3. Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo.

Quia autem idem Manes dicit non esse veram carnem Christi, sed phantasticam fuisse, eoquod sicut asserit, malus Deus istam carnem vitiosam fecerit, & hanc carnem non posse esse de Deo bono: ideo addiderunt: *Et incarnatus est de Spiritu sancto*, qui non nisi bonus Deus esse poterit. Et prepositio, *de*, quando dicitur *de Spiritu sancto*, notat potentiam & operationem, & non notat materiam: quia si de materia substantiæ Spiritus sancti factus esset Christus: tunc sequeretur, quod Spiritus sanctus esset pater filij secundum humanam generationem, & hoc impium est, quia Christus non habet patrem, nisi secundum æternam generationem, vt dicit August. quod in terris est sine patre, & in cælis sine matre. *Ex Maria* autem additur, vt vera caro conputralis matri esse credatur, & nõ phantastica, sicut dixit Manichæus. *Virgine* autem additur propter Hebionitas, qui Mariam Virginem in partu non dixerunt, & post partum: quia dixerunt quod tantum Christum hominem ex matris visceribus protulit, & non Deum.

Et, quia de vtero virginali non exit nisi apertis claustris pudoris: ideo dixerunt Mariam in partu Christi esse de virginatam. Hi etiam dixerunt quod Maria esset Christotocos, hoc est Christi hominis mater, & non esset Theotocos, hoc est veri Dei mater. Ideo, eadẽ Synodus statuit quod virgo Theotocos, & non Christotocos deinceps diceretur.

Et quia Manichæus dixit, quod Christus esset humanatus, sicut habitu aliquis dicitur tuniceatus, vel mantellatus aut palliatus, & non esset homo verus, eoquod non sibi naturaliter, & essentialiter vnisset hominis naturam, sed extrinsecus tantum, & extrinsecus habitualiter assumpsisset

sibi hominis naturam. Et ideo ad excludendum hunc errorem addidit sancta Synodus: *Et Homo factus est*. Factum enim erat Io. 1. Et verbum caro factum est. Et Galat. 4. Misit Deus filium suum natum ex muliere factum sub lege. Huic concordat illud Mat. 1. Quod in ea natum est de Spiritu sancto est.

Deinde sumentes quartum articulum dixerunt. *Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato: passus & sepultus est*. Hic articulus crucifixionem Christi & passionem exprimit. Et huic articulo non addiderunt explanationem, nisi quod dicunt; *Crucifixus etiam pro nobis*, quod etiam propter Manichæos additum est, qui dixerunt non pro nobis esse crucifixum, sed totum phantasticum fuisse actum: quod dicitur de Christi passione. Porro quod pro nobis & pro nostra salute atque redemptione, crucifixus est Christus, vt præfens locus ait, attestatur Beatus Petrus dicens: Christus passus est pro nobis; vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui iustitiæ viuamus; cuius liuore sanati estis. Et idem alio in loco, cap. 3. Christus semel pro peccatis mortuus est, iustus pro iniustus: vt non offerret Deo mortificatos quidem carne viuificatos autem Spiritui. Et multis alijs in locis idem perhibetur. Additum est etiã propter Sabellianos hæreticos, qui & ipsi quoque contra hunc articulum dixerunt nos in nullo indigere Christo; quia etiam nos filij Dei esse possimus, quando volumus eoquod non dixerunt Christum sanctum, sed purum hominem fuisse; & ideo Synodus posuit pro nobis; vt sciamus nos nihil posse nisi per Christi sanguinem. Vnde Io. 17. Ego pro eis sanctifico meipsum, id est, in sanctum sacrificium me offero, sine quo redimi nos non poteramus.

Deinde ad quintum articulum accessit.

cesserunt: & illum his verbis declarauerunt, dicentes: *Et resurrexit tertia die secundum scripturas, & ascendit in celum, sedet ad dexteram;* & de descensu ad inferos diuiserunt, quia circa illud nullus error erat: sed & erat contentio de resurrectione, quibusdam dicentibus, quod non tertia die secundum scripturas: hoc est, sicut illos tres dies scriptura docet computare.

Sexum articulum sumperunt sicut APOSTOLUS dixerat. *Et ascendit in celum, sedet ad dexteram Patris.* Hic articulus non habebat necessariam explanationem, quia nullam audierant hæresim contra illum.

Septimum articulum perscrutantes, dixerunt: *Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos, & mortuos, cuius regni non erit finis.* Quoniam Origenes dixerat, quod adhuc venturus esset possibilis in aereo corpore, passurus per dæmonibus in aere, sicut passus fuerat pro nobis hominibus in terra: ideo addiderunt: *Et iterum venturus est cum gloria.* Et quia nonnulli ludicantes hæretici, dixerunt, quod Christus venturus sit, & regnaturus annis mille in aurea Ierusalem, & tunc regnum illud finiturus, & aliud in ætate, turus. ideo addiderunt patres: *Cuius regni non erit finis.* Quod sic est intelligendum, non de regno quo regnat in Ecclesia militanti, (quod vtiq; erit finis, quando scilicet mundus finietur, tunc non erit amplius Ecclesia militans) sed de trinitate, quia militans triumphans finietur. Et finis non erit talis regni in quo Christus regnat cum sanctis, & scilicet cum eo.

Deinde tractant octauum articulum dixerunt: *Et in Spiritum sanctum Dominum, & viuificantem, qui ex Patre, filioque procedit. Qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorifica-*

tur, qui loquutus est per Prophetas. Multæ enim hæreses iam surrexerant de Spiritu sancti processione, quas in processione eius expressio necessarii fuit excludere. Quod autem addunt, *In Spiritum sanctum Dominum,* contra Nestorium, & Euticum, Constantinopolitanos Patriarchas addiderunt: qui Spiritum sanctum dixerunt esse seruum Patris & Filij. Et causa sui erroris fuit, quod Spiritum in Deo, sicut in homine acceperunt. In homine enim Spiritus fumus est lucidus, vel æreus, qui ex humido naturali resoluitur, & deseruit animæ in operatione sanctorum, & vitales, & naturales; & mouetur in omnem partem corporis. Et ita Spiritus hominis in membra vehit virtutes animæ & cordis. Et ad hanc similitudinem dixerunt Spiritum sanctum creatum a Patre procedere & sic vehere, & inuhere virtutes potestatis Patris & sapientiæ Filij omnibus creatis. Et ideo seruere Patri, & filio, & esse seruum eorum, & non quidem per se viuificare, sed vehiculum esse vitæ Patris, & filij. Cum dicitur: *Et in Spiritum sanctum,* subauditur verbum, credo: in hoc loco repetendum propter distantiam principij, quod ponitur in Symbolo Apostolorum. Quod autem sequitur: *Qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur,* adhuc cetera Nestorium additum est; vt ostendatur Spiritus sanctus, sicut Deus esse adorandus: & sicut Dominus omnibus superpositus esse cum Patre & Filio glorificandus. Si autem non esset Deus, non esset vbique: dicit autem Propheta; *Quo ibo a spiritu tuo?* significans spiritum sanctum esse vbique. Quod additur: *Qui loquutus est per Prophetas;* additum est propter hæresim Porphyrij hæretici Philosophi, qui dixit Prophetas spiritu tuo, & spiritu Phantastico esse locutos. Quia vidit in eis quædam, quæ continuare nesciuit, & non intellexit. Hic est compilator prædicabilium.

Tractantes autem nonum articulum dixerunt: *Et unā sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam*. Nihil huic articulo addentes nisi quod dixerunt, *Vnam*, hoc, ad explanationem addentes contra schismaticos; tunicam Domini inconfutibilem scindere intendentes. Fulti autem hac auctoritate. Cantic. 6. *Vna est columba mea*.

Tractantes vero decimum articulum, dixerunt: *Confiteor unum baptismum in remissionem peccatorum*. Apostolus autem Simon, dixerat, *Remissionem peccatorum*; & addidit ad expressionem sancta Synodus, confiteor, unū baptismum; quia non remittuntur peccata, nisi per Christi Sacramenta, quorum ianua & fundamentum est baptismus; & ideo baptismus ut fundamentum in omnibus alijs remissionem operatur, Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*.

Deinde tractantes undecimum, dixerunt: *Et expecto resurrectionem mortuorum*, cui nihil addiderunt nisi hoc, *expecto*, propter quosdam hæreticos, qui dixerunt, resurrectionem mortuorum esse factam, & non ulterius expectandam. Dixerunt quod resurrectio non esset, nisi animæ, quæ quotidie fit, cum anima resurgit a peccatis; ex quibus fuit Philetus & Hymeneus, qui a veritate ex ciderunt, dicentes; resurrectionem iam esse factam, & quosdam subuerterunt.

Ultimo tractantes articulum vltimum, dixerunt: *Et vitam venturi seculi*. Quod Apost. Mathias dixit; *Vitam eternam*. Synodus autem ut ex meritis speretur & non putetur esse beatitudo in seculo isto, sicut Stoici dixerunt; determinarunt esse dicendum: *Et vitam venturi seculi*: ne hac vita beatitudo esse videatur. *Amen*, in utroque Symbolo est responso idiotæ, & debet interpretari, verum est, quod recitatum est.

Symbolum dici in sacrificio Missæ

habetur ex Concil. Tolet. 3. circa annum Domini 580. celebratum: cap. 17. ita: *Consulta pijsissimi, & gloriosissimi Ricardi Regis constituit Synodus, ut per omnes Ecclesias, Hispaniæ, & Galliciæ secundum formam Orientalium Ecclesiarum, Concilij Constantinopolitani, hoc est, 150. Episcoporum, Symbolum fidei recitetur: ut priusquā dominica dicatur oratio, voce clara prædicetur, quo fides vera manifesta sit, & testimonium habeat, & ad Christi corpus, & sanguinem prælibandū, pectora populorum fide purificata accedant. Nota quod septem sunt principales articuli fidei nostræ: quos quilibet Christianus scire tenetur; clerici explicitè, & laici implicitè. Et credere sicut tenet Ecclesia: & sunt hi: Incarnatio, Baptismus, Christi passio, Descensus ad inferos, Ascensus in cælum, & Aduentus ad iudicium; & continetur in his vers. vt habetur titul. 1. de sum. Trinitate.*

Nascitur, abluitur, patitur, descendit ad ima.

Surrexit, scandis, veniet discernere cuncta.

Symbolum autem significat prædicationem & doctrinam Apostolorū. Item, & eorum ac aliorum discipulorum Christi conuersionem; Ipsi autem hanc doctrinam primo prædicarunt, & postea doctores dilucidarunt.

De Offertorio. Cap. 45.

DICTO Symbolo celebrans osculatur Altare in medio, & iunctis manibus ante pectus, ibidem a manu sinistra ad dextram vertit se ad populum, & extendens ac iungens manus dicit Dominus vobiscum, &c. Rit. 7. nu. 1.

Incipit in hoc loco secūda pars Missæ: & concluditur in præfatione. Ante offertoriū populus salutatur per, Dominus vobiscum; quod prius factum est. Primò post Introitum ante orationem, ut cum eis sit Dominus ad deli-

desiderij aduentus Christi completionem. Secundò, ante Euangelium, vt cù eis sit Dominus ad salutaris instructionis perfectionem. Modo saluatur populus, vt cum eis sit Dominus ad placitam offerendorum acceptationem. Idipsum respondens populus impræcatur cælebranti; vt scilicet, Dominus sit cum spiritu eius, ad spiritualem ministerij sui: executionem. Offertorium enim ait Isidor. lib. Etymolog. cap. 19. tali ex causa sumptis vocabulum; ferunt autem dicuntur oblatio, quæ in Altari offertur, & sacrificatur à Pontificibus a quo offertorium nominatum, quasi propter feruorem; oblatio vocatur, quia offertur. Hæc Isid.

Salutationem sequitur exhortatio ad orandum, cum cælebrans dicit, *oremus*. Verum priusquam subdatur oratio, quæ secreta dicitur; sequitur antiphona, quam clerus canit, sub qua sùnt oblationes nedum a cælebrante Sacerdote, sed etiam a circumstante populo, & ideo antiphona illa offerenda, vel offertorium nominatur. Tanguntur autem hic quatuor. Primò, offertorium exultatio in offertorio, quia dum effunduntur dona pulsatur organum, vel cantatur offertorium. Secundum, munus præsentatio, ibi *suscipe sancta Trinitas*. Tertio, præcum interpellatio, ibi *In spiritu humilitatis*. Quarto, laudum exultatio, in præfatione.

Conueniens ordo est, vt post prædicationem, sequatur fides in corde, laus in ore, fructus in opere; ideo prædicationis fuit in Euangelio, fides in Symbolo, laus in offertorio, & fructus in sacrificio. Quia sacrificium laudis offertur. Proccedendum est secundum Rubricam.

Sacerdos ergo dicitur *Oremus* ante offertorium de quo est habendus sermo, præmittit, *Dominus vobiscum*, quasi dicat, Nisi Dominus sit nobiscum, orare non possumus ad salutem nostram.

Salutat insuper populum ad conso-

landum de desiderio, quod aduocatus est Dominus. Tertio, salutat, vt cum eis sit Dominus ad instructionem perficiendam; & vt Dominus adsit, qui offerenda recipiat. *Dominus*, inquit, *vobiscum*, vt in sacrificium offeramini. *Dominus vobiscum*, vt circa saporem oblationis afficiamini. *Dominus vobiscum*, vt oblatio sacrificio incorporeremini. Respondetur autem ex parte offerentium *Et cum spiritu tuo*, quia hoc sacrificium, quod in spiritu offertur, acceptatur a Domino. Dan. 3. In animo contrito, & in spiritu humilitatis suscipiamur. Et Psalm. 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Hac igitur de causa dicitur, *Et cum spiritu tuo*.

Responso, *Et cum spiritu tuo*, subicit sacerdos, *Oremus*; monens, populum orare, vt fidem in Symbolo recitatam credat, & in ea stabilis permaneat, quia & Christus discipulis suis, dixit. *Orate*. Luc. 22. Monens etiam vnumquemque ad se redire (motu suo quem faciat ad Altare); & conscientiam suam discutere, & seipsum in holocaustum iustum Deum offerre.

Dicit Sacerdos, *Oremus*: & tamen orationem non dicit statim, sed offertorium catur. Dicit autem, *Oremus*, ideo, vt magna & efficax & pura oratio exigatur ad hoc quod, populus Deo incorporandus offeratur. Et propter hoc quod dicitur *Oremus*, hic, quando recitatur secreta, tunc non dicitur, *Oremus*; quia iam recitatum est.

Offertorium autem dicitur ab offerendo, quia tunc cantante clero, sùnt oblationes sacerdotum. Vnde circa hoc notandum, quod, tria sunt offerenda. Primò, ipse personæ suæ offerendæ Deo. Secundò, ea, quæ sunt necessaria ipsi sacrificio, scilicet, panis, vinum, & aqua. Tertio, solent offerri manuales oblationes a populo sacerdotum, quæ dicitur offeruntur cantatur offertorium, vel pulsantur organa, ad significandum quod

quod ea, quæ offeruntur Deo, & sacerdoti cum mentis iubilo debent offerri, quia hilarem datorem diligit Deus. 2. Cor. 9. Hæc autem consuetudo tracta est a lege 2. Paralip. 29. cum offerrent, ceperunt cantare laudes Deo, & in diuersis organis, quæ rex Dauid fecerat conrepare.

Item offerentibus hominibus, carnis celebratur, vt ostendatur debere homines gratias & laudes Deo deferre dum manibus, cæterisque membris agere satagunt opera, quibus ei placere valeant. Vnde Moyses dicebat populo. Exod. 35. Omnis voluntarius & pronus animo offerat dona Deo, & cetera. Ecclesiast. 35. dicitur. In omni dato hilarem fac vultum & in exultatione sanctifica decimas tuas.

Dicit autem aliquis an quilibet fidelis obligetur ad offerendum in Missa: respondetur per has propositiones. Prima, est decretum Gregorij septimi de consec. distinet. 1. Omnis Christianus procuret ad Missarum solemnia aliqua Deo offerre & ad memoriam reducere quod Dominus per Moysen dixit Exod. 23. Non apparebis in conspectu meo vacuus, & c. Sed pro intelligentia huius decreti, (quia a diuersis diuersimode intelligitur) sit hæc secunda propositio. Quod, omnis Christianus officio Missæ assistens tenetur de præcepto offerre Deo aliquam oblationem spiritualem, scilicet, interiorem voluntatem actualem vel habitualem, aut saltem virtualem: qua seipsum exhibeat promptum & obedientem diuinis præceptis: & recognoscat se subiectum Deo sicut Domino suo. Sed hæc propositio maximè vera est, de Missa quam quis ex præcepto tenetur audire, vt puta in diebus dominicis & in alijs festiuitatibus solemnissimis. De Missis autem quotidianis hæc propositio non concederetur ab omnibus choribus. Tertia propositio. Quod sine hac spiritali oblatione corporalia dona minimè sunt Deo accepta. Dicitur

enim Genes. 4. quod respexit Deus ad Abel & ad munera eius: ad Cain autè & ad munera eius non respexit; quia hic non offerebat Deo interiorem voluntatem sicut ille. Deus prius respexit ad personam quam ad munera eius, nec posuit ei placere dona oblata nisi etiam placeat ea offerens persona: ideo in Psalm. 39. dicitur sacrificium autem & oblationem non uolisti: aures autem profecisti mihi; aures inquam, ad obediendum obedienter mandata Dei. Et Christus Luc. 21. Si offers munus tuum ad Altare, & c. Et 1. Timoth. 5. Corporalis exercitatio ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia ualet. Quarta propositio: Offerre aliquid de exteriori substantia hominis in Missa est opus bonum Deo gratum, & homini utile ac fructuosum. Ratio est, quia ordinatur in Deum & fit propter honorem & reuerentiam eius in recognitionem supremi dominij: & ad protestandum quod hæc bona exteriora sunt homini data Deo: Deus etiam tam in veteri quam in noua lege præcepit fieri sibi oblationes, vt patuit in allegato decreto. Offerens denique in Missam; aliquid specialem fructum consequitur ex illo sacrificio: tum propter suam deuotionem; tum etiam propter Sacerdotis specialem applicationem Missæ ad offerentes. Quinta propositio. Quod in præcipuis festiuitatibus Ecclesiæ, & in alijs quibusdam ubi ex consuetudine loci fideles offerre solent, singula ex præcepto obligantur ad offerendum in Missa aliquid corporale de sua substantia primum mares; deinde famina; vt habeat ex ordine Roman. de officio Missæ. Ratio huius est, quia homo aliquando obligatur iure naturali ad offerendum in Missa, scilicet, in recognitionem, & cetera. vt prius dicebatur. Sed hoc in nullis alijs diebus magis quam in prædictis dominicis diebus, & in festiuitatibus atque in diebus consuetis est obligatorium. Ergo hæc propositio est vera quæ maximè intel-

intelligi debet de illis personis quæ sunt capita domorum, & quæ possidēt bona propria: in alijs autem non cadit tanta obligatio ad offerendum. Sexta propositio. Quod presbytero parochia si pauperi, (qui populo Sacramenta ministrat) nec alia habenti vnde viuat offerre teneantur, parochiani sui bona exteriora quibus se valeat sustentare. Hæc veritas in iure naturali ac diuino fundata est; quod Apost. 1. Corin. 9. declarat dicens; Quis plantat aut colit vineam: & de fructu eius non edit? Quis pascit gregē & de lacte eius non manducat? &c. Et subdit ibidē, allegans ius diuinū reuelatū, & dicens; Nūquid secundum hominem hæc dico? id est, sola humana & naturali ratione; an & lex hoc dicit? Scriptum est Deuteron. 25. Non alligabis os boui trituranti; & quod ad hęc iam ista lex intelligatur de Sacerdote laboranti in area fidelis populi, probat ipse, subdens; Nunquid de bobus cura est Deo? an propter nos hoc dicit scriptura? Si itaque nos vobis spiritualia seminamus magis est si vestra carnalia metamus? Sequitur. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur quæ de sacrario sunt edunt? Et qui altario seruiunt, cum altario participant? Ita & Dominus ordinauit in Euangelio; Luc. 10. vt qui Euangelio seruiunt de Euangelio viuant; dignus est, ait, operarius cibo suo.

De tebus autem offerendis exterius quales esse debeant: ponunt sequentes propositiones. Prima est, quod oblatio sit pinguis, saltem deuotione; ita quod plus ex corde procedat quam ex manu offerentis. iuxta illud Psalm. 65. Holocæusta medullata offerā tibi, &c. Et Ecclesiast. 35. oblatio iusti impinguat Altare; & odor suauitatis est ante conspectum Domini; ideo Christus in Euang. Luc. 16. prætulit viduam quæ ære minuta obtulit duo alijs diuitibus multo plura & maiora offerentibus, quia illa ex maiore deuotione, quam alijs. Secunda propositio. Quod oblatio

sit lata, scilicet, charitate ac enim Gregor. in quadam homil. exponens illud Matth. 5. si offers munus tuum ad Altare, &c. quod nullum sacrificiū Deus acceptat nisi quod in Altari boni operis flamma charitatis accendit. Prius ergo charitatem proximo exoluat; qui munus suū Deo placere exoptat; ideo notanter Dominus ait; Vade prius reconciliari fratri tuo, &c. Ergo ex his duobus propositionibus patet duæ species charitatis a quibus procedere debet omnis oblatio, scilicet, quod fiat propter honorem Dei quam vocamus deuotionem & sine detrimento proximi quod est seruire charitatem ad ipsum. Quare non iniuria reprehendit Christus. Math. 16. Phariseos, qui suadebant hominibus melius fore si substantia terrena Domino offeratur in templo, quam si alendis parietibus expendatur in domo. Eadem ratio est de vxore, filijs, fratribus. & alijs, quibus homo est debitor, quia oblatio non est facienda in detrimentum eorum, id est, taliter quod eis desint necessaria; non enim sunt exercenda consilia violando præcepta. Tertia propositio. Quod oblatio sit munda acquisitione; hoc est, non sit res turpiter vel iniuste acquisita, nec retenta; quia talis non offertur quod suum est, sed alienum. Contra illud Prouerb. 3. Honora Dominum de tua substantia; nam immolantis ex ini quo, oblatio est immaculata; & non sūt Deo beneplacite substantiationes iniustorum, quasi dicat substantatio, vel irritio est, non oblatio, offerre de furto, rapina, vsura, vel alio quouis iniusto lucro. Et Ecclesiast. 24. Dona iniqua non probat altissimus, neque in multitudine eorum propitiabitur peccatis. Sed de iuste turpiter acquisitis bonis dicitur Deuteron. 23. Non offeres mercedem prostrubili in domo Dei tui. Neque Sacerdos propter scandalum debent tales oblationes recipere, ait Thom. 2. 2. quæst. 46. Quarta propositio. Quod oblatio sit utilis in suo valore.

re. Vtile enim ordinatur ad finem qui in oblatione duplex debet esse. Primus honor Dei. Secundus, sustentatio suorum ministrorum sacerdotum. Ad honorem Dei pertinent candelæ quæ significant diuinam sapientiam cuncta illuminantem, & thus & alia huiusmodi, quæ non cedunt in vsum sacerdotum extra Ecclesiam. Ad sustentationem ministrorum pertinent omnia quæ conferunt ad victum, vt panis, vinum, carnes, farina, & cæt. & omnia quæ ad vestitum, vt pannus, linteum, corium, & cæt. Et omnia utensilia, vt arca, mensæ, libri, vasa, & cæt. Et denique pecuniæ quibus omnia prædicta comparari possunt. Quinta propositio. Oblatio careat superstitione. Est enim superstitio vana obsequantia quæ neque ære natura sua, neque ex ordinatione diuina, neque ex autoritate Ecclesiastica habet aliquam virtutem ad id quod applicatur, sed si est. Cum consequatur est ex diabolica cooperatione propter pactum expressum, vel subintellectum hominum perditorum cum dæmonijs. Ergo si offerens offerat aliquam rem quæ ad nullum finem oblationis possit referri per aliquam convenientem rationem, id est, quæ neque pertinet ad honorē Dei, neque ad vtilitatem sacerdotum, talis oblatio erit superstitiosa, vana, & diabolica, non meritoria, sed criminosa: vt si offeratur vinum, quod vas debet esse talis figuræ, nempe, quadratum, & c. vel si sit pecunia quod offeratur cum tali instrumento, & c. putans tale instrumentum habere aliquam virtutem & c. Nota, tamen secundum Cancellarium Parisien. in tractatu de directione cordis, non est facile rationes singulas omnium quæ sunt inuenire. Multæ enim prima facie apparent superstitiosa in deuotionibus popularium; quæ tamen per bonam directionem intentionis saluari possent: ad quam sufficit leuis coniectura; dum populus intentione simplici sequitur ritum & modum patris: &

intendit honorare Deum vel sanctos per talia opera stante in eo semper fidei soliditate, & animo ad informationem paratovt si maiorem deuotionem habeat ad Virginem Mariam in tali Ecclesia vel imagine quam in tali. Si ad honorem huius vel illius sancti offerat animalia viuā, vt porcellum, galum, & cæt. dummodo non addatur positiue aliqua intentio praua & omnino cōtraria Catholice religioni; dummodo etiam in talibus nō ponatur firma spes putando quod sine illis obseruationibus à Deo vel sanctis auxilium consequi non possent. Vel quod per eas Deus vel sancti necessitantur facere illud quod ab eis petitur. Dum denique non passim quaratur tentari Deus, aut aliquis sanctus quasi debeant miraculose facere semper illud quod ab eis queritur. Stante hoc, quod tria (vt supra diximus) prædicta sunt offerenda. Dico. Prima oblatio est omnium, populi, scilicet, circumstantis, & Episcopi, siue sacerdotis celebrantis. Nam omnis christianus assistens officio Missæ offerre debet seipsum oblationem spiritualem Deo actū, vel habitu, per promptā, & obediētem suæ voluntatis voluntati diuinæ subiectionē: quæ sepe ex animo possit dicere ad Patrem: Nō mea, sed tua voluntas fiat. Sine hac spirituali oblatione, exterior oblatio Deo accepta non est, dicente scriptura Genes. 4. Respexit Dominus ad Abel & ad munera eius; ad Cain autem non respexit: quia nisi arbor bona fuerit, fructum bonum facere non poterit: vt dicitur Matth. 7. Voluntas autem, arbor est, & radix operis nostri boni & mali. Necessè est ergo primo facere arborem bonam per spirituales oblationem voluntatis, vt opera eius reddantur Deo accepta.

Secunda oblatio, donorum exteriorum ad ministrorum sustentationem, pauperum consolationem, atque ad cultus diuini consecrationem, & ampliationē a populo facta, ex vera charitate

ritate ortum habet, & Deo grata est, de quibus sit facienda iam dictum est, & nonnulla quoque dicentur.

Tertia oblatio est, adaptatio materiae consecrandae, panis, scilicet, & vini praesentatio, & per Sacerdotem acceptio, eiusque praeparatio ad consecrandum & sacrificandum: & haec solius est sacerdotis, vel Episcopi celebrantis. Et hic, incipiunt mysteria: & sacerdos facit triplicem praeparationem, scilicet, praeparat se incenso, lotionem, & oratione. Incenso se praeparat, deuotionis odore, per lotionem munditiae nitore, per orationem, cordis ardore.

Quo ad primum sacerdos munera per Subdiaconum praeparata, & per Diaconum sibi in calice & patena porrecta accipit (vt docet rubrica) ac in medio Altaris, explicata prius corporali palla, reponit: reposta thurificat, & incensat iuxta morem Sanctae Romanae Ecclesiae, & thuribulum (in quo est incensum) per modum crucis super oblata circumducit, quatenus thuris incenso, & crucis signaculo omnes diabolicae malignitatis fraudes, & conatus extricentur, ne contra sacerdotem, & sacrificium praualeat; sacrificium ne perficiatur impediendo, vel fructum eius tollendo, sicut de semine super viam iactato Dominus in Evangelio Matth. loquitur. Denique Tobias fumo incensi iecoris ad instructionem Raphaelis Archangeli, demonium effugauit. Tob. 11. significat haec thurificatio victionem Domini per Mariam Magdalenam. Ie. 12. & Luc. 3. cuius occasione venditus est a Iuda. Et quia bis vinctus est ab eadem, bina fit thurificatio, vna in principio Missae, & altera in hoc loco.

Praeparat se secundo sacerdos, iterata manuum lotionem, quoniam de deest sacramenta pollutis manibus tractare licet corporali forde non contaminentur. Attestatur enim corporalis munditia reuerentiam sacramento exhibendam, & admonet sacerdotem spiritua-

lis munditiae; & purgationis mentis internae; & vnde cum sacerdos manus lauat, ac cordis mundiciam se conuertat, vt si aliquid sordidum, agnoscit: Contritione intima, & affectu pio in Deum, abluat, & abstergat. lotio autem corporalis manuum, significat lotionem mentium, quae fit per orationem statim sequentem; In spiritu humilitatis, &c. Ad lotionem dicitur: laua bo inter innocentes, & car. de qua infra, suo loco dicetur.

Tertio praeparat se sacerdos triplici oratione. Prima petitur acceptio sacrificantium cum ait; *In spiritu humilitatis, & animo contrito suscipiamur a te Domine, & sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, vt placeat tibi Domine Deus.* Cor enim contritum & humiliatum Deus non despicit. Secunda oratio est: *Veni sanctificator, in qua petit consecrationem sacradorum munerum.* Tertia oratio, est *Suscipe sancta Trinitas hanc oblationem*, in qua petitur acceptatio oblationis ad honorem sanctorum, & saluum viatorum, vt patet in textu orationum.

Postquam autem celebrans orauit, vt acceptior sit oratio, & maiorem gratiam consequatur, conuersus ad populum eius orationem per se requirit, dicens: *Orate Fratres*, sub nomine fratres, vtrumque sexum comprehensens, quia secundum Apostol. Galat. 3. Non est masculus, neque femina, omnes enim vos vnum estis in Christo. Implorat quidem circumstantium orationem, per se, memorans illud Apost. Hebr. 5. *Quia & ipse circumdatus infirmitate, & ideo vt homo infirmus, indiger oratione Ecclesiae.*

Praeparato autem sacerdote ad oblationem perficiendam, adiungit pro acceptance sacrificij. Secretam orationem. Dicitur autem haec pars cum sequenti canone, secretum, quia ab hac oratione incipiunt, altissima mysteria quae populo calari debent, ne visu communi vilescant, Vbi nota quod in pri-

ma secretela nõ permittitur, Oremus, quia iã dictũ est ante añam quæ offer- toriũ dicitur: quæ dictio respicit ad pri- mã hãc secretelã. Si vero plures legan- tur secretæ, sub duabus cõclusionibus, post primã conclusionem dicitur, Ore- mus, ante sequentem secretam. Nota, quod numerus & ordo secretarum, debet respondere numero, & ordini collectarum, ita quod cuilibet collecte debet respondere sua secreta; & non debet excedere numerum septenariũ, vt viter confusio & tedium circum- stantium.

Variantur autem secretæ quasi per singula officia, sicut & collectæ: tamen sensus earum ad hoc tendit, vt oblatio ac sacrificium acceptetur a Deo Patre ad sui gloriam, sanctorum honorem, populi salutem, aut animarum redem- ptionem, atque ad eorum impetrationem, pro quibus specialiter offertur, & officium celebratur. Nam propter va- ria impetranda, varia ordinata sunt of- ficia, quibus collectæ, secretæ; & post eorum vnionem, sicut complendæ. In conclusione vltimæ secretæ sacerdos vocem exaltat, dicens: *Per omnia secula seculorum*. Hoc ideo fit ad excitandum populi desiderium & affectum ad ea consequenda, quæ secreta a Do- mino concedi orauit; vnde in persona populi respondetur, *Amen*. id est, fiat quod petiti. His breuiter discussis di- camus, quæ hic sunt sigillatim.

Quomodo nos offerre debemus. C. 6.

Quoniam supra diximus tria esse offerenda; primo, personæ: se- cundo, materiæ sacrificij; & tertio ma- tuales oblationes; ideo de primis offe- rendis dicit ipse sacerdos, Oremus. Oratio enim est pius affectus mentis in Deum directus, & populus offerendus Domino prius affectu toto debet eleuari in ipsum, vt dignum Deo de ipso fiat sacrificium. Luc. 18. Oportet semper orare, & non deficere. Et Co- los. 4. Orationi instate vigilantes, in

ea tali amonitione facta ad orandum; voce laudis, & iucunda cantatur offer- torium, in quo non tantum offert mu- nus extrinsecum populus, sed munus intrinsecum. Recognitio est censua- lis, quod ipse, qui offert munus, seip- sum offert sacerdoti, Deo offerendum. Vnde & ad Cain, qui munus obtulit Domino, & seipsum diabolo manci- pauit, dixit Dominus Genes. 4. Nõnes si bene egeris, recipies? sin autem ma- le, statim in foribus peccatum tuum aderit; quasi dicat si tu peccasti. Et di- cit tibi Gl. quod bene obtulit, qui crea- turam creatori obtulit. Male autem diuisit, qui de bonis suis Deo, & seip- sum obtulit diabolo. Est igitur oblatio exterior signum oblationis interioris, sicut homo per censum quem Domi- no suo offert, recognoscit quod Domi- nus in ipsum dominum habet, & hoc elicitur, ex Deuter. 26. vbi sic dicitur: Tolles de cunctis frugibus tuis primi- tias, & pones eos in cartallo (vulgo ca- nistro) pergesque ad locum, quem Do- minus Deus tuus elegerit vt ibi inuo- cetur nomen eius. Accedesque ad sa- cerdotem, qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum, profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quod ingressus sum in terram, pro qua iurauit patribus no- stris, vt daret eam nobis. Suscipiensque sacerdos cartallum de manu tua ponet coram Altari Domini Dei tui, & aliquibus interpositis, dicit sic ille, qui in unum obtulit. Idcirco autem offere- sibi primitias frugum terre, quam Do- minus dedit mihi, & dimittes eas in conspectu Domini Dei tui; & adorato Domino Deo tuo epulaberis in omni- bus bonis, quæ Dominus Deus tuus dedit tibi. Sic enim per oblationem re- cognoscit se pertinere ad dominum, & oblati illi secum epulabitur in conti- uo corporis, & sanguinis Domini. Sic ergo oblatio exterior est signum obla- tionis interioris.

Hæc autem oblatio exterior debet esse utilis valore, pinguis deuotione, ob-

oblata in charitatis dilectione, & munda acquisitione. Vtilis, inquam, vt possit ministris Dei conuerti ad vtilitatem, vnde qui debile offert, quod ad vtilitatem conuerti non potest, maledicitur. Malac. 1. Claudum, & languidum obtulisti manus, numquid suscipiam illud de manu vestra dicit Dominus? Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, hoc est, perfectum, & valens, & vorum faciens offert Domino debile, hoc est, quod non potest conuerti, in vtilitatem: vt faciunt illi qui falsas monetas, & alia nihil valentia ad altare pro decimis offerunt.

Pingue autem debet esse deuotione, vt de cordis deuotione pius procedat quam de manu: Psalm. 95. Holocausta medullata offeram tibi. Et Eccles. 35. Oblatio iusti impinguat Altaris, & odor suauitatis est ante conspectum Domini. De tertio dicitur Matt. 5. si offers munus tuum, &c. Et Mal. 1. Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra. Quod & munda debeat esse acquisitio, accipitur ex eo, quod dicitur Proverb. 3. Honora dominum de tua substantia, & de primitiis omnium frugum tuarum da pauperibus, quasi dicat, quod tuum est, & non quod alterius, vt faciunt vsurarij, offeres Domino. Et Ecclesiast. 34. Immolantis ex iniquo oblata est maculata, & non sunt beneplacita sublationes iniustorum.

Sublatio enim & non oblatio est eius, qui offert de furto, de rapina, vel de vsura, vel aliquo lucro iniusto. Dona iniquorum (ait Ecclesiast. ibidem) non probat altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum, nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. Clamat namque rapina contra sapientem, Isa. 4. Rapina pauperum in domo vestra. Et Ecclesiast. ibidem. Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimam filium in conspectu patris sui.

Rursus priusquam chorus cantet Offeritorium salutatur a sacerdote, vt possit deuote cantare, & mox postquam ille dixit, Oremus, Chorus cantat canticum Offeritorium, & populus offert, vt notetur, quod post implicationem mandatorum offerimus nos ipsas: ac si vnus quisque offerens dicat, Credo, & fidem quam in Symbolo professus sum, opere compleo, & orationi sacerdotis consentio: vnde, & sacerdos statim offert dona consecranda.

Vbi animaduersione dignum est, quod Offeritorium versus cum multa diligentia ab antiquis Patribus inuenti, hodie omittuntur; tunc breuitatis causa, vt tam ministri quam populus oblationibus orationi, & sacramento Altaris vacent: tum etiam quia sicut ait August. 12. distinct. omnia. Ipsam Christianam religionem paucissimis, & manifestissimis celebrationum Sacramentis misericordia Dei voluit esse liberam. Et secundum Hieronym. de consecr. distinct. 5 non mediocriter. Melior est quinque psalmodiarum cum cordis hilaritate decantatio, quam totius psalterij cum anxietate modulatio. Verborum etenim multitudine Deus flecti non potest.

Inductum est etiam quod cantetur Offeritorium, ex eo quod Salomon in dedicatione templi & Altaris, innumerabilem multitudinem holocaustorum obtulit, cum magna solemnitate; & a Moyse, cui descendenti de monte, & populum salutanti, & oranti occurrit populus, & munera obtulit; vt patet 3. Reg. 8. Et Exod. 35.

Cantatur etiam offeritorium, dum offertur, ad memorandum iucunditatem populi Israelitici offerentis denaria ad aedificium tabernaculi. Dicitur autem offeritorium, quia dum offerenda cantatur, sacerdos accipit oblationes, vel hostias: a ministris: de quibus iam dicitur.

Nonnulli dicunt, quod silentium, quod nunc fit a Sacerdote vsque ad, *per omnia secula*, insinuat illud, quod Christus gessit post suscitationem Lazari, scilicet, quod abscondit se, & nō ambulabat palam, apud Iudæos; cum cogitarent eum interficere. Et quod alte pronunciat, per omnia, insinuat regressum Christi de Egestem in Ierusalem, quando postea antequam captus est, iterū prædicauit per paucos dies.

Hæc autem sententia licet vera sit; meliori tamen iudicio discutienda est quare hæc oratio dicitur secreta & secreta: causa est, quia iam in ista oratione a Sacerdote sanctissima postulatur, & offeruntur: & hæc a populo cōmuni cæleri debent, vt amplius venerentur. Offensa enim populo per vsum, discuntur, & vilipenduntur, & forte ad vsus alios adhibentur, vt fit multoties. Et ideo verba consecrationis non sunt vulgo reuelanda. In signum cuius dicitur num. 4. De omnibus Sacerdotibus Aaron, & filij eius Sacerdotes intrabunt, ipsique disponent onera sinhalorum, & diuident, quid portare, quis debeat; alij nulla curiositate videant, quæ sunt in sanctuario, priusquā inuoluantur, alioquin morietur. Quia multi vsu sanctissima contemnent, quando eis publicè ostenduntur, accipiunt occasionem mortis in eis, quæ, si essent operta, & inuoluta, & ab eis velata, venerarentur. Matt. 7. Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus, & conuersi dilacerent vos. Quia audita ista vilescunt, & Sacerdotes verbis dilacerarentur. Vnde Dionys. loquitur in Eccles. hierarc. de ritu sacramentorum, Laici hoc videntes latè ridebunt, putantes humilibus verbis, & rebus non posse inesse sanctificationem. Et hæc est vera huius silentij causa literalis. Si autem mysticè consideratur prima etiam sententia vera est.

Quod verò concludit alta voce, est

quia hoc quod in conclusione est, omnibus expediat scire tam clericis, quam idiotis. Dicit igitur, *per Dominum nostrum*, &c. vt sciatur quod quicquid petitur non nisi in nomine Christi exauditur.

Quod autem dicunt aliqui, exaltatione vocis iteratam Christi prædicationem innui, quando in septimana paschæ inter decimam & decimam quintam lunam Ierusalem regrediens clamabat in templo docēs; & quidem potest valere hæc ratio. Clamat tamen tunc Sacerdos ad populum hoc quod omnium est fides, & instructio, q. d. illud Prouerb. 8. O viti ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum. Abscondit autem ea, quæ non sunt singulorū; sed ea, quæ sunt perfectorum tantum, & paucorum, ad intelligendum, & conclusionem perfieta idiota, vel is, qui loco idiotæ est, dicit: Amē; quod quia ad conclusionem tantum refertur interpretandum est pro, verum est, & non pro, fiat quod tu dicis, *per Dominum nostrum*, & qui viuūt & regnat, & cæter. nos corde, ore, & opere profite-mur, & dicimus, quod hoc est verum: ac si dicant illud Prouerb. 8. Iusti sunt sermones tui; & non est in eis prauum quid, atque peruersum.

De Descensu Pontificis a sede.

Cap. 47.

Quoniam multæ cæremonix hoc in loco fiunt, neque possunt omnes simul explicari, ideo paulatim per capita explicandæ sunt, ne prolixitas capitulorum generet fastidium in legentium animis.

Antequam Episcopus a sede descendat, ad sunt duo mansionarij vel tres, qui faciunt illi reuerentiam: deinde adiuuatur ab assistantibus hinc inde de sede vel faldistorio ad surgendum, quasi iuuantibus illum. Tres illi Sacerdotes, qui coram Pontifice reuerenter se presentant, vel occurrunt illi obuiam, significant

gnificant illos tres Magos, qui uenerunt Ierofolymam, dicentes; ubi est, qui natus est Rex Iudæorum? Et proci-
deptes adorauerunt eum.

Quod autem Episcopus ab astantibus adiuuetur; illud quidem non fit ad iuuandum, sed potius ad prouocandum illum, scilicet, Christum, quem significat: quod surgat & pro populo oret, iuxta id: Exurge Domine adiuua nos. Et, quia aliqui ministri uentur munda tobalea, dum adiuuant Episcopum, hoc fit ad notandum, quod mediante munditia manuum, id est, operum nostrorum, excitatur Dominus ad adiuuandum omnes nos apud patrem: si autem referatur hoc ad Summum Pontificem; tunc dicendum est, quod ipse prouocatus, adiuuatur per munditiam manuum eorum, pro quibus orat; ut eius oratio efficax habeatur.

*De Preparatione corporalis per
Diaconum. Cap. 48.*

Cum uero in Symbolo cantatum fuerit, Et incarnatus est, Diaconus accipit bursa de credentia, eam defert eleuatam cum solitis reuerentijs ad medium Altaris, in quo explicat corporale, & reuertitur ad calebrantem. Ritus 6. num. 7. ex Missali Romano.

Cum autem hic fiat mentio de corporali ideo est habendus de eo sermo. Corporale autem passionis intentione seu corpus Christi significat, quia sicut linum multo labore, ac tunctionibus acquirit candorem: ita Christi caro multo certamine ad resurrectionis gloriam peruenit. Secundò, significat etiã Ecclesiam: per quam corpus Christi intelligitur; quæ multis passionibus & præssuris ad candore uitæ æternæ perducitur. Tertiò, significat ipsum Christum. Cum enim sic complicetur, ut nec initium nec eius finis appareat, sic Christi diuinitas initio caret, nec finem habebit. Et sicut oblata cõiugitur cor-

porali, & ponitur in altari; sic Christi caro iuncta diuinitati affigitur cruci.

De hac palla siue corporali ita dicitur in canone de consec. dist. 1. consulto. Consulto omnium constituimus ut sacrificium Altaris non in serico panno, aut intincto quisquam calebrare præsumat; sed in puro linteo ab Episcopo consecrato. Terreno, scilicet, lino, id est, de terra procreato, atque cõtexto; sicut corpus Domini nostri Iesu Christi in sindone linea munda sepultum fuit. Et Christus ueram carnem passibilem, & mortalem de terreno uirginis corpore assumpsit; de lino igitur candido non intincto ex institutione Xisti Papæ, & Eusebij: fit corporale.

Bursa autem hoc in loco significat B. Mariæ semper uirginis uerum. Summitur autem corporale de credentia, quia a summo cælo egressio eius. Credentia enim quasi in loco occulto est, & Christus ex patre procedit mysterium hominibus occultissimum.

Corporale siue palla, duplex est: Una, quam Diaconus super Altare extendit; altera, quam super calicem paratam imponit; significantes duo linteamina, quibus Ioseph corpus Christi inuoluit. Extensa, repræsentat sindonem, qua corpus Christi fuit in sepulchro inuolutum; & inde corporale uocatur, quia corpus Christi illa sindone inuolutum fuit: ergo corporale ab hoc nomine corpus deriuatur. Plicata super calicem posita, repræsentat sudarium quo caput eius fuit separatim inuolutum; siquidem extensa, quæ corporale uocatur, significat fidem; plicata, quæ sudarium repræsentat, intellectum significat. Hoc enim mysterium credi debet, sed comprehendere non ualet: ut fides habeat meritum, cui humana ratio non præbet experimentum. de pæn. dist. 4. in domo. & ex Innoc. 3. libro 2. mysteriorum missæ. cap. 56.

Insuper palla super calicem posita, aliquam eius superiorem partem, non totum

rotum tegit secundum antiquam consuetudinem: in quo datur intelligi, quod sudarium aliquam partem capitis Christi tegebat, & aliquam non; sicut mos est Iudæis facere; quædam tamen Ecclesiæ, vt Carthusien. non habent nisi vnum corporale, & illo cooperiunt calicem, pro eo quod in Euangelio legitur, quod Ioseph corpus Iesu inuoluit in sindone munda; non autem dixit, in sindonibus in plurali; & hoc etiam ad significandum sacramenti vnitatem; & significat sindonem, qua Christi corpus fuit inuolutum.

Extendit Diaconus corporale: post illa verba, & incarnatus est, vt docet rubrica Missalis, quia post incarnationis mysterium, sequitur mysterium redemptionis; nam ex vt. ro. venit in crucem, & sacrificium Mæ signi-
ficat Dominicam passionem, vt supra visum est.

Corporale autem ideo remanet super Altare vsq; post iunctionem corporis & sanguinis; & elevationem calicis de Altari, vt faciunt nonnulli, quia linteamen & sudarium in sepulchro vsque post Domini resurrectionem remanent. Soter Papæ dist. 22. Sacras. Statuit hic Iam in sacra-
te vel M. na es facta sabb. putat sic, vel patenâ vel facias patas & corporale contingant. Ipsa tamen omnia ornamenta Altaris, & ministrantia cere possunt: exemplo Mariæ, qua tantum fecit & tenuit in vsum ministerij tabernaculi faderis.

De alijs Cerimonijs, quæ hic fiunt. Cap. 49.

AD Altare ergo Pontifex vel Sacerdos offert panem, vinum, & aquam: panem super patenam dicendo *Suscipe sancte pater*, & c. Hoc sumptum est ex veteri lege; Exod. 40. & Leuit. 24. ponebantur enim super mensam tabernaculi duodecim panes azimi ex simila, mundi valdè, & pone-

bantur seni alterius, & singulis superponebatur patena aurea, & super eos pugillus thuris. Panes isti dicti sunt sacerdotes, quia soli Sacerdotes eos de Altari sublatos comedebant: vel secundum Iosephum, quia Dominus præceperat, quod soli Sacerdotes, illos formarent, coquerent, & ponerent in mensa, & tollerent: ipsi tamen hoc non obseruarunt. Ex his elicitur quod Sacerdotes debeant horis per seipsos facere. Græci autem antequam celebrēt prius hostiam faciunt. Dicebantur etiā panes propositionis, quia positi erant super mensam propositionis corâ Domino in memoriam sempiternam, duodecim tribuum filiorum Israel. Sed de his satis supra dictum est.

Hostia formatur rotunda, quia sui forma significat illum, qui principio caret & fine. Et etiam, quia Domini est terra, & plenitudo eius orbis terrarum, & vniuersi, qui habitant in eo. S. distip. quo iure. In primis autem Subdiaconus fert in manu sinistra calicem desuper cooperitum, & extergit calicem pat sicario, vt dicit Rubrica; Et Diaconus patenam cum hostia, ex institutione Concilij Ancyran. 50. dist. presbytero. 25. dist. perlectis. Pontifici seu Sacerdoti representat, quos facit subdiaconus extergendo calicem (dum Diaconus præsentat hostiam) significat, quod Dominus subdiaconus fuit, quando lauit pedes discipulorum, qui erant vasa Spiritus sancti. Quod Diaconus vero præsentat hostiam: significat quod Dominus fuit etiam Diaconus, quando dixit, Non veni ministrari, sed ministrare.

In quibusdam Ecclesijs Subdiaconus portat calicem in sinistra, patenâ in dextera & desuper corporale: vnus cantor oblatam cum fauone, & vinum cum ampulla: alter verò præbet aquam vino miscendam. Vltimo Diaconus fundens aquam in calice offert præsbeytero, seu Episcopo.

Nempè Diaconus est Christus; ca-
lix,

lix, passio: patena crux: sinistra, præfens vita; dextera, futura: corporale, Ecclesia; vnus cantor, Iudaicum populum significat; alter, gentilem; ampulla, deuotionem. oblatam, corpus; vinum, sanguinem: aqua, Ecclesiam; Archidiaconus, Christum; presbyter, seu Episcopus, Deum patrem. Subdiaconus ergo portat calicem in sinistra; quia Christus de torrente bibit in via, idest, passionem sustinuit in presenti vita; patenam in dextera, quia per crucem peruenit ad gloriam; propter hoc enim exaltauit illū Deus; desuper corporale; quia eius passionem Ecclesia non desinit imitari. Corporale enim candidatur; & Ecclesia per multas tribulationes Christo conformatur. Subdiaconus etiam noster, scilicet, Christus, patenam eū calice portauit; quando crucem in passione baiulauit. Primus cantor offert oblatam cum fauone, & vinum cum ampulla; quia primitiua Ecclesia de Iudæis suscepit fidem passionis in deuotione mentis. Oblata ergo non vnus manibus, sed cum fauone candido, idest, cum manipula alba & munda offert; ad denotandum quod Christi corpus ab his tantum dignè suscipitur, qui carnem suā cum vitijs & concupiscentijs crucifigunt. Alius autem cantor offert aquā, quam Diaconus miscet vino, & offert presbytero seu Episcopo; hæc est gentilitas, quæ suam obtulit multitudinē; quam Christus in passione obtulit Deo patri.

Nota tamen quod in pane corpus Christi, & in vino sanguis eius, in aqua vero populus repræsentatur. Panis dicitur, a pan, quod est totum: quoniam: hic & in futuro est tota vita nostra: vinum dicitur a vite, cui Dominus in Euangelico se comparat. Aqua vero ab æqualitate dicitur; quia per hoc sacramentum Angelis æquari debemus. Licet autem sint duæ species, non tamen sunt duo sacramenta panis, & vinum, sed vnum tantum,

scilicet, ratione formæ.

Secundo nota, quod hostia significat corpus Christi, non sanguinem: Sacerdos significat Christum vt sæpè diximus. Solus ergo Sacerdos absque cuiusque adiutorio illam offert, dicēs: *Suscipe sancte, pater, & car. quia Christus se ipsum in ara crucis obtulit Deo patri: & illam in Altari super corporale ponit; innuens quod ipsemet Christus, hoc sacramentum instituit, & Ecclesiæ tradidit obseruandum, dicens: Hoc est corpus meum; hoc facite in meam commemorationem; Disponit autem, siue collocat hostiam cum signo crucis; quia sicut Christi oblatio in cruce acta fuit, sic & oblatio Sacerdotis, quæ in illius memoriam fit, cum signo crucis fieri debet. Collocat etiam illam directè super crucem in consecratione Altaris cum chrismate factam; quia & Christus carnem suam cruci affixit.*

Vinum autem in calice sanguinem Christi designat. Separatum autem offertur, & non simul cum pane, ad notandum, quod in Christi immolatione sanguis fuit a corpore separatus; non tamen solus Sacerdos offert, sed vna cum Diacono confertur vtræ, vt ait Rubrica, & ideo dicitur in oratione, *offerimus tibi Domine, &c.* hoc autem ideo fit, quia non solum Christus Deo Patri se ipsum obtulit, verum etiam per Euangelium suum, cuius Diaconus est figura, & baiulus, huius sacrificij ritum instituit, & Ecclesiæ commendauit, & commendationem ipse Diaconus, tamquam prædicator Euangelij, enūciare, & manifestare debet ex suo officio, ab ista militante Ecclesia obseruanda. Ideo participati debet Sacerdoti in calice offerendo, non tamen in consecrando; quia illud solius est Sacerdotis. De missa priuata alia assignabitur ratio infra. Deinde ponit vinum in calice.

Hic non est omittendum etiam quod in Missis priuatis aliquibus in locis mi-

nistrans Sacerdoti ampullam cum vino: manum eius non osculatur; sed ministrans ampullam cum aqua sic; quia vinum Christum; aqua genus humanum; osculum vero pacem inter Deum & hominem significat reformatam.

Rogulariter tamen cum celebranti aliquid porrigitur, vel ab eo recipitur manus osculum interponitur; ad designandum quod omne seruitium omninoque reuerentia Deo exhibita cuius vices celebras. Gerit procedere debet ex feruore charitatis & amoris, qui per osculum manus designatur. Hinc per actus, scilicet, posito vino & aqua in calice: solus deinde Episcopus vel Sacerdos profert verba, *Deus, qui humane substantia*, &c. quando Subdiaconus paululum aquæ infundit, quoniam solus Christus populos sanguine suo redemit. Præterea admixtio huiusmodi vniomem populi cum Christo designat, vt sequitur, quæ fieri non potest, nisi per gratiam cuius typum gerit Pontifex, vel Sacerdos.

Hic quæri potest quare vinum porrigatur a ministro, & non aquam? Nā Ritus 7. nu. 4. Missalis reformati mentione facit de porrigendo uino, & quo modo, de aqua uero nihil dicit expresso. Ad hoc dubium, quia multipliciter responderi potest; (saluo semper meliori iudicio, & reuerentia Ecclesie Rom. cui semper in omnibus me subijcio.) ideo nota quod principalis intentio Sacerdotis in Missæ sacrificio est offerre corpus & sanguinem Christi ex substantia panis & vini præparata; & panis significat carnem, & vinum sanguinem Christi, aqua autem significat populum: Insuper, quia panis & vinum sunt de iure diuino, aqua vero de iure humano, ideo primo sic respondeo, scilicet, quia aqua significat populum; & minister non suscipit curam offerendi populum sed Sacerdos hoc facit. q. d. Ecclesia in persona Sacerdotis, ego & populus offerimus tibi Domine, &c. vt dicitur in offeren-

da calicis; & ideo in plurali dicit; offerimus tibi Domine, &c. Secundo possumus dicere sic, quia est de iure humano, & ideo non porrigitur. q. d. e celo, id est, a Deo habemus offerre panem & vinum, id est, corpus & sanguinem Christi; terra vero & ex præcepto Ecclesie offerimus simul aqua, id est, populum. Tertio, non porrigit sic; minister aquam, quia populus debet seipsum offerre sine ministrorum auxilio, vt libentius & deuotius ostendat se velle sponte & non vi offerri. Quarto sic, non porrigitur aqua a ministro, quia Christus in sua passione non solum seipsum, verum etiam populum in se credentem obtulit Deo patri in sacrificium; sed ludæorum voluntas erat offerre (non tamen ex intentione) tantum Christum, & non populum: (nam a tribus oblatus fuit Christus vt in expositione canonis dicitur) & sæpe ac sæpius diximus Sacerdotem Christum significare. Ergo interest Sacerdotum non ministrorum, populū offerre. Quinto sic, quia aqua est benedicenda: ne videatur ergo Sacerdotem benedicere personam ministrantis ipsam aquam, a seipso post benedictionem illam accipit; immo in ipso actu benedicendi. Commiscetur autem aqua vino in calice, ex institutione Alexandri papæ primi, vt habetur Epistola 1. sic dicens; Non debet (vt a patribus accepimus) in calice aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque permixtum; quia vtrumque ex latere eius, in passione sua profuisse legitur. Item Sanctus Iustinus martyr, qui vixit anno Domini 144. vbi desertum est a præcibus, adfertur Antitisti fratrum, panis, & calix aquæ, & vini diluti, atque ita is capiens, laudem, & gloriam patri omnium rerum per nomen filij, & Spiritus sancti enunciat, offert, pariter que benedictionem in longum facit, vt digni ab eo istis rebus habeamur. Et sanctus Cyprianus Mart. l. 2. Epistola 3. ait: Quæ-
do au-

do autem in calice vino aqua miscetur, Christo populus adiuuatur, & credentium plebs ei, in quem credidit, copulatur & iungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & vini sic miscetur in calice Domini, vt commixtio illa non possit abinuicem separari. Vnde Ecclesiam, id est plebem in Ecclesia constitutam fideliter, & firmiter in eo quod credidit perseverantem, nulla res separare poterit a Christo, quominus hæreat, & maneat in diuina dilectione. Sicut autem in sanctificando calicem Domini, offerri aqua sola non potest, quo modo nec vinum solum potest. Nam si quis vinum tantum offerat, sanguis Christi incipit esse sine vobis. Si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Quando autem utrumque miscetur & adunatione cõfusa sibiinuicem copulatur, tunc sacramentum spirituale, & cæleste perficitur. Quæ copulatio, & coniunctio aquæ & vini, sic miscetur in calice Domini vt coniunctio illa non possit separari, sicut Ecclesia nõ potest diuidi a Christo suo sponso. Quod autem aqua significat populum, patet ex eo quod dicitur Apocal. 17. Aquæ multæ, populi mundi.

Et quoniam fuit aliqua mera inter captionem, quando corpus suum obtulit percutientibus, & genas suas vel lentibus, & crucifixionẽ quando sanguinem suum sudit abundanter; hinc est quod Sacerdos non statim post oblationem hostiæ offert materiam sanguinis, sed præparat, vt docet Missale Rom. quasi illam denotãs moram inter captionem, & crucifixionem. Quædam tamen Ecclesiæ vt Dominicana, præparant vinum in calice ante principium Missæ, forte vt nulla sit mora inter oblationem corporis, & sanguinis, significantes illud, quod dicitur Genes. 14. At vero Melchisedech, rex salem proferens panem, & vinum; cuius figuram gerunt: nam & hostia tunc in principio Missæ præparatur.

Commiscetur inquam aqua vino.

Primo, ad notandum, quod numquam salus populi esse potuit sine sanguinis effusione; nec etiam sanguinis effusio sine populi salute; quia Christus populum sibi reconciliauit in morte. Christus autem sanguinem suum sudidit pro populo, sicut ipsa testatur; Hic est sanguis meus novi testamenti: qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Vel admiscetur aqua vino ad significantum quod Christus coniunctus est cum sua Ecclesia auctori Platina in vita Alex. 4.

Hoc quoque mysterium lex Moysa præsignauit; sicut Apost. exponens ait; Bibebant de spirituali consequente eos petra; petra autem erat Christus de consec. dist. 2. reuera. Quapropter Sacerdos in calice aquam fundit, vt sicut aqua non separatur a vino, sic populus nõquam seperetur a Christo.

Tertio, commiscetur, vt diuinitas, & humanitas in vna persona coniunctæ esse intelligantur de consec. dist. 2. cap. 3. 4. & 5. Nam per vinum diuinitas, per aquam humanitas intelligitur; qui ergo in Altaris officio aquam sine vino vel econuerso ei ministrat; quantum in se est, diuinitatem ab humanitate separat.

Sacerdos siue minister, misturus vinum & aquam in calicem, prius (saltem nonnulli sic faciunt) effundit modicum in terram, non solum vt meatus siue locus vasis, per quem fluere debet, mûdetur, & si quid est in superficie vini, vel aquæ, emittatur; veruẽtiam ad ostendendum quod sanguis, & aqua de latere Christi usque in terram fluxerunt, ad quod mysterium se præparat peragendum.

Insuper est etiam considerandum; quod aqua benedicitur, quando admiscetur uino, & non uinum. Primo, quia unum in hoc loco significat Christum, qui nulla eget benedictione; aqua populum; qui in hac uita nequit esse sine peccato, propter quod indiget benedictione Dei; vt reddatur di-

gnus ad præmissam unionem cū Christo. Ad hoc igitur significandum, aqua benedicitur, quādo uino admiscetur. Quia autem mortui nequeunt uniri Christo (qui postquam nisi postquā purgationem compleuerint, ideo non benedicitur aqua in Missis defunctorū. Secundo, quia populus, qui per aquam significatur, unitur Christo solum per benedictionem gratiæ ipsius Christi quem Sacerdos benedicens figurat.

Quādo autem ponitur hostia super pallam, vel corporale, ponitur inter calicem, & Sacerdotem. Primo, ad notandū quod Christus est mediator Dei, & hominum. 1o. dist. quando. Et secundum hoc Sacerdos Deum patit, hostia Christum; aqua in calice, populum significat, quia non nisi Christo mediante ad resurrectionis gaudium possumus peruenire.

Secundo propinquior est Sacerdoti hostia, quam calix, quia prius a Christo consecrata legitur quam sanguis, & Apostolis etiam prius data.

Deposita autem hostia cum signo crucis, ut diximus, sub corporali tunc absconditur patena, vel saltem ab Altari remota retro traditur Subdiacono, qui continet illam inuolutam. Et hoc ideo fit, quia patena, quæ a patendo dicitur, cor latum & amplum significat. Super autem hanc patenam, id est, super latitudinem charitatis, sacrificium iustitiæ debet offerri, ut holocaustum anima pingue fiat. Hanc autem cordis latitudinem habebant Apostoli cum Petrus dicebat: Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter, & omnes Apostoli dixerunt. Sed latitudo cordis ab eis aufugit, & latuit cum omnes magistro relicto, fugerunt & latuerunt: & ideo absconditur ad hoc significandum. Ergo discipulorum fuga, vel latibulum, vel infidelitatis execratio per hoc designatur; qui dum verum sacrificium

offerretur, Christo relicto fugerunt; & latuerunt, sicut ipse eis prædixerat, ut patet apud Euangelistas. Aliquantum particula patenæ non absconditur, ut ostendatur, quod Beata Virgo, & Ioan. Euangelista non fugerunt, nec latuerunt. Et ideo Sacerdos dicitur pax Domini, quasi Dominica resurrectionis Eulogium, id est, bonum verbum, vel nuncium, vel testimonium, annunciaturus, resumit patenam, quia cum esset sero die illa vna Sabbathorum, & fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati, propter metum Iudæorum, venit Iesus, & stans in medio, dixit eis: pax vobis, resumēs oues, quæ trepidantes aufugerāt.

Subdiaconus tenet patenam a parte posteriori eleuatam; quasi dicat, imitamini me, qui posteriorum oblitus, ad anteriora me extendo: inueniens etiam quod referre debemus omnia opera nostra ad Christum & ad coronam æternam. Patena quoque a calice reuoluta, significat lapidem a sepulchro commotum & reuolutum. Et nota quod Subdiacono traditur patena tenenda a Diacono, quod ideo fit ad inueniendum, quod Christus contulit discipulis suis potestatem prædicandi regnum Dei.

His peractis populus offerre debet iuxta illud Exod. 23. & 32. Non apparebis in conspectu Dei tui vacuus. de consecrat. distinct. prima Omnis. Per oblata quoque munera possumus commemorare copiosam victimam, quæ oblata est a populo cum rex Salomon templum & Altare Domino sacraet. Exemplo enim illius plebs fidelis offert se, & dona Deo: sed in veteri testamento conueniebat populus in Ierusalem quibusdam magis festiuitatibus, scilicet Pascha, Pentecoste, & in festo Scenophegiarum, ut oraret in templo: & tunc tenebatur offerre.

Et sicut ille populus offerre obligabatur; ita ceteri Christiani ex institutio-

ſe ſanctorum patrum tenetur offerre Sacerdotibus, iuxta modum ſuarū ſacultatū in quatuor principalibus diebus, nempe Natali Domini, Paſchate, Pētecoſte, & in feſto omnium ſanctorum, vt inde ſibi victū habeant Sacerdotes: Præterea, offerre debent, quo paſchale cęreum ematur, & oleum ad illuminandum Sacramentum, & etiam cara, que portatur cum iur ad cōmunicandū infirmum: aliās autem nemo ad oblationes compellendus eſt, ait Io. Beſeth. c. 4. de diu. offic. Si tamen fiāt; ſponte ſiant, quemadmodū & ille, que poſt confeſſiones dari conſueuerunt, accipiantur. Sed de his obſeruentur ritus diœceſis: quia nonnulli Epifcopi prohibent accipere in confeſſione, & hoc ſub pana ſuſpenſionis.

Nota etiā (præter ea, que ſupra dicta ſunt) quod oblationes facere multis eſt vetitum, vt habetur in Gloſ. diſt. 90. c. Oblationes diſſidentū fratrū. Primò, non recipiuntur oblationes ab eo, qui eſt in mortali publico ſecundū Augu. Secundò, ab eo, qui pauperem opprimit. Tertio, qui a ſacrilego. vt 12. q. 2. de viro. Quarto, ab eo, qui vi extrahit ſeruum ad Eccleſiā confugientem, vt 12. q. 4. mitor. Quintò, a raptore. Extr. de rapi. ſuper eo. Sexto, ab uſurario. Extr. de uſuris. quia in omnibus, & 14. q. 5. nolite. vbi dicitur: nolite velle elec moſynas facere de ſanore & uſuris; & etiam pœnitentes quandoque prohibentur facere oblationes, de cōſec. diſt. 4. eos. Idem dico de meretrice. Item, oblatio de rapina reprobat a Deo ead. c. immolans. Item, in Concil. Elbert. cap. 18. præcipitur ne accipiantur oblationes eorum, qui non comunicant.

Clerici & monachi etiā adminiſtrationes habentes non offerunt, niſi in officio mortuorum, & in noua celebra-tione Sacerdotis, & in quibuſcūq; præcipuis feſtiuitatibus. de conſec. diſt. 1. alia. Cum enim ipſi de oblationibus uiuant, & ipſi ac ſua Deo oblati ſint, non

tenentur offerre. Viri ante mulieres offerunt. Ipſi enim fortes in Chriſto deſignant, ſcilicet, martyres, qui in primitiua Eccleſia plures contumelias paſſi, Chriſto victimam obtulerunt, dum occubuerūt. Deinde mulieres que fragiles ſunt: quæ deſignant, confeſſores, qui tempore pacis Domino laudis hoſtias obtulerunt. Præterea vir caput eſt mulieris, & ideo a capite ratio eſt reddenda ſ. de edendo. argentarius.

Aliquibus in locis primus cantor offert oblatam cum ſauone, & vinum cū ampulla, quia primitiua Eccleſia de Iudæis ſuſcepit fidem paſſionis in deuotione mentis. Oblatum ergo nudis manibus, ſed cum ſauore candido, id eſt, cum manipula alba, & munda offert, ad notandum quod Chriſti corpus ab his tantum dignè ſuſcipitur, qui carnem ſuam cum vitijs & concupiſcentijs cruciſigunt. vt ſupra dictum eſt.

Quod forte volens Eccleſia Medie-lanenſis hoc ſignificare, facit per illos ſeniores tam mulieres quam viros cū manipula alba, qui cum hoſtia & cum vino proceſſionaliter rocedunt ad offerendum. Quod vero ſenex eſt, d euitandum omnem circa viſum laſciuiam. Vel, quia proprium eſt ſenium cruciſigere carnem cum concupiſcentijs propter impotentiam. Vel, ſignificant, hi ſenes, & vetus teſtamentum, qui figuratiter obtulerunt panem & vinum, ſed non ſacramentaliter: quare illę hoſtiæ non offeruntur, neque illud vinum, cum iam a Sacerdote ſit præparata hoſtia antequam ad Altare accedat vna cum vino, & ideo propter hoc ſenes & non iuuenes eliguntur. Et quia vetus teſtam. Sacramentaliter non obtulit hoc Sacrificium, ideo hi non admittuntur ultra. Vnde poſt hos ſequuntur clerici ſeminarij, qui nouum teſtamentum denotant: qui ſeruunt Altari. Quod vero ſint viri & mulieres, poteſt eſſe, quia in veteri teſtamento;

perque sexus de hoc sacrificio vherarar: siue de hac oblatione Christi in cruce. Vel significant illi viri senes, duodecim Patriarchæ legis Naturæ: mulieres vero duodecim prophetæ minores, qui sunt testes huius sacrificij. Mulier enim posterior est viro; nam prius formatus fuit Adam, deinde Eva; sic in proposito, primo fuerunt Patriarchæ in *vet. testamento*, deinde prophetæ. Alius autem cantor qui offert (quamquam Diaconus miscet vino, & offert presbytero, seu Episcopo:) hæc est Gentilitas, quæ suam obtulit multitudinem, quam Christus in passione obtulit Deo Patri.

Ritus ergo Synagogæ transiit in religionem Ecclesiæ; vt sicut populus ille Moyßi descendenti de monte diuersa dona ad faciendum tabernaculum offerebat: ita Episcopo de sede venienti ad Altare, Christiani deuotas afferunt oblationes. Offerentium autem, alij offerunt aurum, imitati Magos, qui aurum obtulerunt: Alij offerunt argentum sequuti illos, qui in gazophilacum pecuniam posuerunt. Alij aliquid de sua substantia, vt associetur illis, qui per Paulum & Barnabam necessaria pauperibus transmiserunt. Nec est curandum, quæ quantitas, vel species offeratur; sed potius mens offerentis attenditur Prouer. 3. Honora Dominum de tua substantia. Offerens autem manum sacerdotis osculatur, per quod fides cum opere designatur. Offerens autem panem, & vinum significat discipulos præuenientes portare necessaria ad Pascha.

Romanus autem Pötifex (ut fertur) nulla oblationem manibus tangit, nisi illam, quæ pro defunctis offertur, quam ideo manibus accipit, vt confutet errorem affirmantium Eleemosynas defunctis non prodesse: & nisi oblationem panis, quam tangit: tam propter reuerentiam sacrificij, quod ex pane conficitur: tum, quia est vicarius eius, qui de se ait; ego sum panis viuus

Io. 6. cæteras vero oblationes ad pedes accipit propter illud, quod in Actibus Apostolorum habetur; quoniam offerebant pretia eorum, quæ vendebantur, & ponebant ante pedes Apostolorum Act. 4. Et etiam, quia omnia sua sunt, vt diximus supra.

Sacerdos autem oblationes manum tangit, repræsentans illud Leuit. 1. & 4. ponentque manus super caput hostiæ, & acceptabilis erit, atque in expiationem proficiens. Quod autem offeratur panis, & vinum pro mortuis, accepit Ecclesia ex eo quod dicitur Tob. 4. Panem tuum & vinum tuum super sepulcrum iusti constitue, id est, distribue. Pecunia vero ex eo quod dicitur Macab. 2. cap. 12. de Iuda, qui Misit offerri duodecim millia drachmas argenti pro peccatis mortuorum. Lumen vero, ad illuminandum illos, qui in tenebris purgatorij sedent, quasi offerens ipso facto dicat, lux æterna luceat eis Domine.

Sane Moyßes, videns quod populus multa obtulisset, iussit præconis voce cantari, ne, quis ultra offerret, Exod. 35. & 36. tamè hoc non fit apud nos. Susceptis itaque a populo oblationibus & choro offertorium cantante, vel organis concrepantibus, Episcopus, vel Sacerdos ad altare reuertitur; quia Christus susceptis fidelium votis, cantantibus turbis: *Osanna in Excelsis*; in proximo immolandus intrauit in templum.

De Nomine Oblationis. Cap. 50.

Oblatio est nomen commune ad omnia sacrificia, propriè tamen de inanimatis erat in antiqua lege, vt de pane simila, & thure; & vocabatur oblatio sine addito, scilicet, simpliciter, cum offerebatur panis, thus & simila. Cum ergo hoc nomen sit commune vt diximus, ideo antequam ultra progrediamur considerare oportet vim huius nominis. Et primo dicendū est,

est, quod aliquando fiebat sacrificium de animatis, quæ occidebantur, & quorum sanguis effundebatur. Et hoc genus sacrificiorum vocabatur victima, & fiebat triplici sine.

Aliquando in expiationem, & satisfactionem pro peccato, aut pro pænis peccatis debitis; & vocabatur sacrificium expiatium, & hostia pro peccato.

Aliquando vero fiebat ad placandū Deum, & dicebatur holocaustum, siue victima holocausti, & totum cedebat in cultum Dei. Holocaustum enim dicitur ab holon quod est totum, & cauum quod est incendium: quasi totum incensum, quicquid in animali erat de carnibus eius.

Aliquando autem fiebat in gratiarū actionem pro beneficijs acceptis, & vocabatur sacrificium pacificum: & hoc etiam erat de inanimatis. Hinc habes apud legem veterem quatuor fuisse genera sacrificiorum, quæ omnia ordinabantur ad sacrificium nouæ legis, figurandum vt supra inuimus.

Cum ergo omnia illa ordinarentur in sacrificium Christi, (qui continetur in hoc sacramento Altaris) tanquam ad finem, eo quod eius sacrificium, & oblatio eminenter continet omnes effectus sacrificiorum prædictorum, sequitur quod in sacris literis hoc sacramentum intitulatur; & nominatur omnibus nominibus prædictorum sacrificiorum ratione contenti.

Primò dicitur oblatio. Ephes. 5. Qui dilexit nos, & tradidit seipsum oblationem pro nobis Deo. & Isa. 53. Oblatus est, quia ipse voluit. Et in cap. Communione. de consec. dist. 2. vocatur oblatio.

Secundò dicitur hostia, siue victima in holocaustum in odorem suauissimum Domino, quia Christus ad placandum Deum, & reconciliandum nos, se obtulit, in ara crucis: ideo dicitur holocaustum, siue sacrificium reconciliatiuum. Rom. 5. Cum inimici

essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius. & Ephes. 5. Tradidit semetipsum in oblationem, & hostiam in odorem suauitatis, scilicet, ad placandum Deum. Vnde Ecclesia cætat, o salutaris hostia, quæ cæli panis distium, & car.

Tertiò, hoc sacramentum dicitur sacrificium expiatium, siue sacrificium, & hostia pro peccato, eo quod expiet, & mundet peccata, & satisfaciatur pro pænis peccatorum. Vnde Apost. Hebr. 9. si enim sanguis hircorum, aut vitulorum inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui seipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis) Et prima ad Col. 2. Donans vobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat, Chiographum decreti, & tulit ipsum de medio, affigens illum cruci. Chiographum decreti erat obligatio pro peccatis debita, siue reatus pænæ, quam Christus pro nobis portauit, & pro qua satisfecit: prout Isa. 53. ante prophetarat, dicens: Vere languores nostros tulit, & dolores nostros ipse portauit. Si enim Christus emundauit conscientias nostras a peccatis, & satisfecit pro eis, & in hoc Altaris sacramento offeratur Deo Patri, consequens est, quod hoc Sacramentum, quod ipsum continet, & eum tanquam in cruce representat, expiet conscientias nostras, & emundet siue liberet a maculis, & pænis peccatorum; & sic dicitur sacrificium expiatium. Sicut enim panis habet ex se virtutem nutriendi, & reubarbarum purgandi choleram: sed si panis reubarbaro misceatur, utranque habet virtutem: sic Christus, qui est uerus panis (ego sum panis uiuus ait ipse) ceteri, in quantum est sacramentum, in quantum uero mixtus reubarbaro, id est, a maritidini passionis, per quam dolores nostros ipse tulit, expiat peccata, & pænas peccatorum, & ita Christus est nutri-

nutrimentum, & medicamentum, ac holoocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates.

De alia Thurificatione in Offeritorio. Cap. 51.

Dicte Veni sanctificator, celebrans ponit incensum in thuribulum ministrante Diacono nauiculam, dicens; per intercessionem, &c. deinde exepro thuribulo per manum Diaconi, incensat oblatam, ter ducens thuribulum super calicem, & hostiam simul in modum crucis, & ter circum calicem; & hostiam, scilicet, bis a dextera ad sinistram. Et semel a sinistra ad dexteram. Deinde incensat Altare, ut supra, dicens: Dirigatur oratio mea, &c. cum reddidit thuribulum, incensatur ab eo; deinde incensat Diaconus ipse chorum, & postea Subdiaconus. Rit. 7. num. 10.

Ponit inquit, incensum in thuribulo. Moraliter thus in thuribulo cor igne orationis accensum significat; quia vero solum oratio nostra ad Deum, & Christum mediatorum nostrum debet principaliter applicari: ideo & Altare, & crucifixus tuiurificari solent. Item, adoleitum est in thuribulo cordis igne charitatis ut odor: cum suauitatis emittat, ut uidelicet, tam nos quam oblatio nostra, simus bonus odor Deo; de quo dicitur; fangi Sacerdotio, & cat. Hoc enim incensum Sacerdos accipit, id est, Christus acceptat & incensat ex eo sacrificium & altare.

Quod vero statim adoletur incensum, innuitur illud quod subscribitur a Io. in Euangelio, cap. 12. de quo supra premissum est: Maria ergo accepit librum unguenti nardi pistiti pretiosius, & unxit pedes Iesu; & impleta est domus ex odore unguenti.

Et Sacerdos super ducit, & circumducit incensum super sacrificium & Altare: ut & crucis signaculo, & thuris incenso diabolice fraudis malignitates effugiat. Quod vero tertio super du-

cit, & circumducit incensum, designat quod Maria ter exhibuit, & adhibuit unguentum circa corpus Iesu. Primo unxit pedes illius in domo Simonis Pharisæi. Secundo, cum in domo Simonis leprosi super caput eius effudit unguentum pretiosum. Tertio cum emittit aromatha ut veniens vngeret Iesum iam positum in monumento; voluntas. n. reputatur pro facto. 17. q. 1. Et si ergo. Cum per ipsam non steterit quominus expleuerit, quod incipit. Vel dicamus, quod primo ter incensat super sacrificium, quia ibi tria sunt, scilicet, panis, vinum, & aqua: ratione prædicta. Quod vero circum calicem, & hostiam incensat, bis a dextera, & semel a sinistra ad dexteram ducens thuribulum, hoc ideo facit ad significandum illas tres nominatas vñctiones. Vltima vero vice reuertitur, quasi insinuans, quod Maria licet iuerit, ut vngeret, tamen reuersa est sine vñctionis executione.

Quod vero postmodum undique totum incensatur Altare, designat, quod post factum illud totam respicit Ecclesiam, sicut Dominus ipse restatur. Amen amen dico vobis; Vbi enimque prædicatum fuerit Euangelium hoc in toto mundo, dicitur, quod & hæc fecit in memoriam eius. Possumus etiam dicere, quod Altare thurificatur in figuram Angeli, qui stetit iuxta aram templi habens thuribulum in manu sua: de quo fumus aromathum ascendebat in conspectu Domini.

Christus enim magni consilij angelus carne immaculatam igne sancti Spiritus plenam pro nobis in ara crucis obtulit Domino in inauitatem odoris. fumus aromathum sunt orationes sanctorum, quæ per ardorem charitatis ex passione Domini propagatæ ad Deum Patrem ascendunt, & nos ad coronam Trinitatis prouehunt, ideoque Sacerdos thurificat in modum crucis, & coronæ. in Concil. Rothamagen. in Burcardo lib. 3. cap. in tempore, ita legitur. In tempore quo legitur Euan-

Euangelium, finito Euangelio, super oblationem incensum in mortem, videlicet, Redemptoris nostri ponatur, decreuimus. Quod vero ministri sustentent planetam, vel pluuiam dum Sacerdos thurificat; sumptum est ex lege, quia legalis Pontifex dum sacrificabat, sumitates Balthei super humerum reflectebat. Deinde omnibus defertur incensum, vt ostendatur quod omnia a Sacerdote facta pertinent ad omnes. vnde Pl. 211. dicitur; Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. In missis defunctorum nõ defertur; ratio ibidem assignatur.

De Lotione manuum, & orationibus Secretis. Cap. 52.

Thurificatione expleta digitos lauat, nec vltius vsque post communionem eis quibus sacram hostiam tractare habet, aliquid tangat. Et licet primo, ante celebrationem lauerit se ab iniquitate; tamen modo oblaturus sacrificium ampliori indiget ablutione etiam a venialibus, & peccatorum reliquijs; ideo dicit, *Lauabo inter, &c.* Hãc vltiorem ablutionem petit Dauid Pl. 50. dicens. Amplius laua me ab iniquitate mea. Et infra. Amplius laua me ab iniustitia mea: ac si dicat. Lauabis a mortalibus laua etiã a venialibus.

Ablutio manuum est vice eius, qui se lauit. Et, Innocens sũ, vociferatus est. Nobis autẽ Sacerdotibus innuit, vt puri conscientia, mente, & cogitatione, (quæ sunt manus animarum nostrarum) cum timore & mansuetudine, & clementia omni accedamus ab sanctam mensam. *Lauabo inter innocentes manus meas.* Addam puris Sacerdotibus, duas naturas meas: animã manibus dico, lauabo in castitate. *Et circumdabo Altare tuum Domine, quia semper Deo assistere debemus, nunquam ad libidinosum peccatum irruentes. Vt audiam vocem laudis tue,* Seruiam tibi & communicabo cum fidei populo. *Audiam & docebo eum, & audientes cũ-*

stodiemus simul mandata tua. *Domine dilexi decorem domus tua.* Decor Ecclesiæ est fidelis populus. Hæc ex D. Germano Episcopo. Nota quod triplici de causa lauantur manus. Primo ad abluendas sordes corporales, nempe ante Missam. Vnde etiam antiqui Sacerdotes ante sacrificium se lauant: vt ostenderent, quod nullus est Deo gratus, qui non est purus & lectus simul ab omni vitioso affectu. Secundò, vt significetur immunditias spirituales, vt puta in Missa. Tertio, propter reuerentiam cõtracti, nempe post Missam; vt possit cetera tangere eo modo quo velit absque scrupulo. Hinc est quod Episcopi lauant manus suas, & os, post communionem inuisus; antequam accedant ad recitandum antiphonam, quæ post communionem dicitur. Et ita his stantibus, triplex erit lotio: corporalis, spiritualis & reuerentialis. Prima fit ob corporalem mundiciam: nam ita prætiosa tractare consueuimus, nempe ablutis manibus; vt est illa, quæ fit ante Missam. Secunda in Missa, quando extremitates digitorum abluimus; quæ significat a minimis peccatis mundationem, idest, a venialibus, secundum Albertum. Tertia, reuerentialis, nempe, quæ fit post Missam, seu post antiphonam, quæ post communionem vocatur veluti faciunt Episcopi. Dicit ergo. *Me, inquam, laua,* quia nemo adeo lotus est, quin indigeat vltiori lotione in tanti sacrificij oblatione. Hoc significauit Dominus Io. 13. quia cum loti essent Apostoli, & sic accederent ad refectionem Mense agni, noluit exhibere corpus suum, nisi iterato laueret pedes eorum, per quos signata est affectuum ablutio, dicens: Qui lotus est non indiget nisi vt pedes lauet: sed est mundus totus. Sic etiam Salomon in templo 3. Reg. 7. fecit mare æneũ ad cõmunem abluionem Sacerdotũ. Ecclesia Ambrosiana lauat ante consecrationem, propter maiorem mundiciam; nam, nihil amplius tãgit nisi hostiam.

Lauat autem semper ad dextrum cornu Altaris. Primo, & literaliter pro maiori commoditate Sacerdotis & vasorum, quæ vasa, in illa parte regulariter ponuntur, cum enim illa pars sit magis apta ad hoc faciendum, & Misale ad sinistram tunc temporis sit collocatum. Secundo, & moraliter, quia dextra prosperitatem, sinistra aduersitatem significat; quia ergo pluries peccatur in prosperis quàm in aduersis iuxta illud Psalm. 90. cadent a latere tuo mille & decem millia a dextris tuis nõ iniuria lanandum est ad dexteram magis quam ad sinistram partem. Hoc factò procedit ad medium Altaris parâs se orationis suffragio; idque dicit: *Suscipe sancta Trinitas*. quod sumitur de tertio Danielis, vt videlicet offerat hostiam ex pinguedine charitatis, vt sit dignus ad immolandum sacrificium.

Recitans hæc orationem stat inclinatus, vt dicit Rubrica; hæc autem inclinatio Sacerdotis (sicut & alia) Christi humilitatem significat, qui exinanivit formam serui accipiens, solutus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: qui etiam inclinans se ad pedes discipulorum post sacramentum in cæna traditum orauit ad patrem. Postea vero se erigens osculatur Altare, ad notandum quod per passionem Christi populus liberatus est, & Deo patri reconciliatus. Vnde Ephes. 3, faciens pacem, ut reconciliet ambos Deo in vno corpore.

Secundum morem Rom. Ecclesiæ instituta sunt hæc tres orationes. Prima *In Spiritu humilitatis*, &c. qua postulatur acceptatio diuina respectu huius sacrificij maxime quantum ad effectum suæ consecrationis. Secunda est, *Veni sanctificator omnipotens*: qua petitur materia illius conuersio in res diuinas, quæ est terminus consecrationis. Tertia; *Suscipe sancta Trinitas*; qua petitur sacrificij perfectus in nobis; qui est gratiarum actio & beneficiorum Dei commemoratio, sanctorum col-

laudatio, & fidelium peregrinantium ad bonum promotio. Quæ oratio notat duo, quæ maxime faciunt orationem exaudibilem apud Deum, scilicet, humilitatem orantis & contritionem cordis. Psalm. 50. Cor contritum & humiliatum Deus non despicies: quæ duo in proposito sunt valde necessaria vbi agitur commemoratio Deminica passionis, quæ pro peccatis nostris ab eo humiliter suscepta est, vt supra innuimus; quare & nos in eius memoria humiliter & contriti debemus. In hac ergo humilitate Ecclesiæ orat Sacerdos suscipi ob orationem huius sacrificij confidens quod sic oblatum non erit spernendum.

Consequenter conuertens se ad populum voce aliquantulum eleuata petit, vt oratio omnium auxilietur ei, quasi non præsumens quod solus possit tantum mysterium exequi, dicens: *Orate fratres*. In quo significatur illud, quod dicitur Luc. 22. *Orate ne intretis in tentationem*. Orat ergo pro se & pro populo. Appellatione fratrum Sacerdos denotat Ecclesiæ unitatem in charitate & pace Christi. Hæc oratio introducta fuit a Ioanne Episcopo Constantinopolitano anno Domini 380. deinde ab Ecclesiâ recepta.

Indiget autem Sacerdos aliorum orationibus adiuuari, quoniam ipse (vt dicitur Hebr. 5.) circumdatus est infirmitate, & ideo dicitur Iacob 5. ad Sacerdotes, *orate pro inuicem vt saluemini: multum enim valet oratio iusti assidua*. Quod vero dicit Sacerdos, *vt meum ac vestrum sacrificium*: denotat quod non solum pro se & nomine proprio; sed etiam pro alijs fidelibus, & ex parte eorum offert Deo illud sacrificium. Vnde eorum personas & munera ibi apud eum commendat: Debet enim (teste Apost. ad Hebr. 5.) quemadmodum pro se ita & pro populo offerre hostias ad expiationem peccatorum ipse homo ex hominibus assumptus & pro hominibus constitu-

tus in his, quæ sunt ad Deum. Populus similiter debet secreto orare, & minister respondet; *Suscipiat Dominus*; hoc facit pro omnibus assistentibus: nihilominus, qui sciunt huiusmodi orationem, illam submissa voce recitare debent, vt nonnulli pij faciunt. Alij sunt, qui dicunt illud Psal. 19. Memor sit Dominus omnis sacrificij tui, & hoc locustum tuum pingue fiat. Et alij illud. Psal. 17. Mittat tibi Dominus auxilium de sancto.

In hoc innuit, quod Christus quoque primo orauit pro se, deinde pro populo. Pro se, pater venit hora, clarifica filium tuum, &c. Pro populo, Pater sancte serua eos, quos dedisti mihi: vt sint vnus, sicut & nos. Extr. de Sum. Trin. cap. 2. Monito populo statim reuoluitur ad Altare, & dicit secretas: quæ ideo secretæ recitantur, ne vilescat officium Missæ, vt diximus. Et ideo a quibusdam hæc oratio dicitur secretæ illa, ad differentiam maioris secretæ. Secundò orat silentio, ut deuotius oret, nec cogitet, quomodo eius vox, & corporis compositio placeat populo. Tertio hoc silentium recolat sacramentum in sacrificijs patrum absconditum vt in Abel, Isaac, agno Paschali, in hirco emissorio, in vitula Rufa.

Nota quod si expositum est sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, cum Sacerdos dicit, orate fratres, non perficit circulum, sed eodem modo facit sicut & ad salutationem, & hoc in cornu Euangelij, ne det terga ipsi, sanctissimo Sacramento, similiter dicendum cum benedicit populum in fine Missæ, vt præcipit ordo cereimoniarum Reuerendiss. vicegerentis edictus Romæ. nume. 12. Et hoc, quia si non dantur terga Regi, ergo nec Regi Regum terga dare licebit, quod infinite distat, quantum distat creatura, a creatore.

De Accessu Præfationis. Cap. 53.

DICTA vltima secreta concludit aliter, vt diximus supra, & sic incipit præfationem. Dicitur autem præfatio, id est, prælocutio, quæ fit præparatio, vel dispositio ad duo, scilicet, ad hostiæ consecrationem, & ad hostiæ consecratæ sumptionem. Vnde Sacerdos in præfatione populum hortatur ad tria, primum ad mentium eleuationem in Deum cum dicit, *sorsum corda*. Secundò ad exhibitionem gratiarum, cum dicit, *Gratias agamus Domino Deo nostro*. Tertio, subiungit orationem exhibitorum, cum dicit, *Vere dignum & iustum est*.

Interpretatur autem prælocutio, quia Sacerdos sentiens iam populum ad altiora paratum, præloquitur eis publice de sacramenti altitudine, & reuerentia; & ab hac prælocutione, quod cantatur, nomen præfationis accepit. Beatus autem Greg. hæc præfationem ordinans; & Gelasius Papa hæc componens fundauerunt statutum illud in verbo Domini; quod dixit Exodus. 19. vbi dixit Dominus ad Moysen: Descende & contestare populo, ne forte velint transgredere terminos ad videndum, & pereat ex eis plurima multitudo.

Et ideo sicut Moyses, ita Sacerdos, siue Pontifex in tota præfationis modo magnitudinem, & altitudinem sacramenti Angelis tremendam, vt non curiositate discutiatur, sed humilitate cordis a populo suscipiatur, & veneretur.

In præfationibus enim omnibus conueniunt homines & Angeli, ad concinendum præconi Regij, vnde & alta, & delectabili voce cantatur, quia in eis Angelorum præconia & laudes representantur. Etiam cantatur coram Altari, & a solo Sacerdote; iuxta illud Apocal. 14. & cantabant quasi canticum nouum ante sedem; nemo pote-

rat dicere canticum nisi, & cæt.

Rursus hæc oratio vocatur præfatio: quia præcedit sacrificium principale. Est enim quasi prælocutio, id est, ad ministerium præparatio: prælocutio videlicet, totius orationis sequutura. A Te igitur, vsque ad, agnus Dei: in hac enim sacerdos præloquitur gratias, & laudes Deo, vt melius ad consecrandum corpus Christi valeat per venire. Vocatur etiam præfatio, quia præparat fideium mentes ad futuræ consecrationis reuerentiam. Dicitur etiam, hymnus Angelicus, quia angelicis laudibus est plenus. Vnde potest vocari secundus hymnus angelicus.

Perficit ergo Sacerdos secretam orationem, in qua per totum annum in omnibus Missis, nihil aliud petitur, nisi quod populus offerens in suis donis, & cum suis donis Deo in vnitatem Christi corporis incorporandus, ipsi acceptabiliter offeratur.

Hoc autem patet in secreta Missæ Dominicæ primæ Aduentus, (vt supra diximus,) quæ sic dicit: Hæc sacra nos Domine, potenti virtute mundatos ad suum faciant puriores venire principium. Omnium enim horum principium quantum ad oblationem est oblatio, qua Christus obtulit seipsū hoc facillimè est inuenire, & videre in omnibus secretis, nisi quod aliquando propter festum, quod agitur de Christo vel sanctis, in secretis mentio illius festi habetur, vt gratia festi populus offerens, Christo incorporetur. Quæ oratio secreta dicitur, quia secreta recitatur, vt supra diximus. Quod verò concludat alte, per omnia sæcula, hoc ideo fit, quia ad omnes pertinet quod in secreta dictum est: propter quod respondetur a ministris, amen, quasi dicat, verum est, quod dixisti in secreta: atque corde, ore, & opere idem profiteremur illud verum esse. Vel sic. Tu dicis, per Dominum nostrum Iesum, & cæt. & nos hoc credimus, & profite-mur, ore, corde, & opere verum esse.

Vel dicitur alte ista conclusio a Sacerdote propter duplicem rationem: Prima est, ad significandum quod licet imminente tempore passionis Christus prius se absconderit a Iudæis mortem eius machinantibus; (nam supra diximus quod Sacerdos incipit iam passionem Christi tractare); & propterea recesserit in regionem iuxta desertum; vt dicitur Io. 10. tamen postea ante sex dies Paschæ se manifestaui palam; ambulans & docens in Ierusalem, vt exhiberet se promptum ad passionem quasi verum agnum paschalem pro salute omnium immolandum. Secunda ratio, quia licet illa oratio propter causam prædictam debuerit secreta dici & cæleri a populo, tamen, quia fructus eius est communis omnibus, & debet percipi a populo, conueniens fuit vt saltem finis & conclusio eius omnibus communicaretur, alta voce prolata. Dicitur autem conclusio a toto populo audita, et respondet chorus Sacerdotum, nomine omnium, dicens: amen, id est, fiat in nobis sicut tu secreta petisti pro nobis coram Deo, Vel. Verum est quod petisti: ac profitemur illud Prouerb. 8. Iusti sunt omnes sermones tui & non est in eis prauum quid atq; peruersum. Et audiens Sacerdos populi deuotione & sentiens ipsum præ dispositum ac præparatum ad altiora; incipit præfationem.

Finis autem orationis est principium præfationis, per quod Sacerdos insinuat, quod Christus est lapis angularis, qui fecit vtraque vnum Iudæos continens & Gentiles, vt sit vnum ouile & vnus pastor. Vnde post laudem Iudæorum, Euangelista describit fidem Gentilium. Erāt, inquit, Gentiles quidam ex his, qui ascenderant vt adorarent in die festo, hi rogauerunt Philip-pum dicentes: Domine, volumus Iesum videre.

Dicitur ergo Sacerdos rem attentione dignissimam, salutat populum dicens; *Dominus vobiscum*, optans ne-

tales existere, cum quibus Dominus manere dignetur, & illud nobiscum celebrare conuiuium, ad quod mulier attulit alabastrum vnguenti nardi pistici prætiosi, & effudit illud super caput Domini recubentis, & populus respondet. Et cum spiritu tuo: & ita mutuo profectur. Nam & in veteri testamento omnes Sacerdotes orabant, dum consumaretur sacrificium, Ionata inchoante, & cæteris respondentibus.

Salutatio ista licet in præcedentibus iam exposita sit, & quare non reuertitur Sacerdos, tamen est adopratio adiutorij Domini adiuuatis ad altissima; quia sine Domino ad ista ascendere non valemus. q. d. Sacerdos: exaltare Domine in virtute tua, cantabimus, & psallemus virtutes tuas. Exaltatur. n. in nobis quando excusso seruitutis iugo voluptatum, ad altitudinem suæ maiestatis cum iucunditate Spiritus laudes ipsius cætamus, & opere in decachordo decem chordarum Psalterio obseruatione mandatorum psallimus. Et tunc rectè respondemus Sacerdoti, *Et cum spiritu tuo*; optantes quod Dominus subuehat eum cū spiritu in eadem alta, quæ nobis optauit; vt, scilicet, ea, quæ nisi in Spiritu sancto agi possunt, ipse spiritui inspiret vt spiritus Sacerdotis sit cū spiritu perficiente sanctitatem. Ioan. 4. Spiritus est Deus, & eos, qui adorant eum in Spiritu & veritate oportet adorare, & hoc maximè necessarium est in Sacramento, in quo caro nihil prodest, sed Spiritus perficit omnia. Spiritus est, qui viuificat, caro autem non prodest quicquam. Io. 6. Hoc enim verbum dixit Christus de huius sanctissimi sacramenti perfectione. Hoc modo Sacerdos accipiens idiotarum, & chori responsū nititur ad altiora populum prouocare quem iam in signo obtulit in sacrificiū expresse clamans. *Sursum corda*, suple, eleuate; sursum inquit Alber. intellectu veritatis: sursum affectu charitatis.

Sursum virtute conuersationis. Et sursum rectitudine intentionis.

De prima ad superna eleuatione dicitur Psalm. 63. Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Ad cor altum autem in intellectum veritatis accedit, qui in sacramento nihil carnale cogitat, sed omnia alta esse intelligit, scilicet, quod in cibo sumptus Christus dentibus non discernitur, nec diuiditur diuisione sacramenti, sed manet interger, & sumptus nos sibi incorporat, & non digeritur, vt pereat. In Altare descendens manet in dextera patris, vt incorporatus sibi ad sedem patris exaltet.

De secunda dicitur Colof. 3. Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Sapimus enim, & quærimus cælestia per charitatis nostræ feruidam exultationem, & hoc in Sacramento perficitur quando nimiam Domini dilectionem pensantes aduertimus, quod ipse se nobis dat in cibum, qui nos sibi in corpore. Et sic ad alta domus patris, vbi omnes abundant panibus vitæ æternæ, nos eleuando perducatur.

De tertia eleuatione dicitur Philip. 3. Nostra autem cōuersatio in cælis est vnde & saluatorem expectamus Dominum Iesum Christum, qui incorporando nos sibi, reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.

De quarta sursum eleuatione, dicitur Iob. 16. Ad Deum stillat oculus meus, hoc est, oculus altè intentionis, qui deuotione, & memoria Dominicæ passionis stillat lachrymando, & non nisi in altum ad Deum dirigitur tendendo, & pergendo, & omnia in eo soli Deo attribuendo.

Ad hanc autem allocutionem respondetur ex parte populi. *Habemus ad Dominum*, quia ad altus cor exaltari non potest, nec in aliquo tutius collocari poterit, vt spirituaia. & altissima Dei dona percipiantur Tren 3. *Leuemus*

uenius corda nostra cum manibus in celum. Ideo Sacerdos eleuat manus totum enim cor in caelestibus habitare debet, quod tam caelestia, & sublimia dona expectat a Domino Isa. 2. Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius. Hoc habito a populo Sacerdos de tanto dono monet gratias agere dicens; *Gratias agamus Domino Deo nostro*, se connumerans populo, quia vnus sunt doni participes, tam Sacerdos quam populus. Gratia autem agitur, quando dona Domini dignè percipiuntur, & distinctè cognoscuntur, & in magna deuotione in ipsum referuntur. De perceptione quidem digna dicitur 1. Paralip. vlt. Nuncigitur Domine Deus confitemur tibi, & laudamus nomen tuum inclitum. *Quis ego, & quis populus meus, vt possimus tibi hoc vniuersum promittere, tua sunt omnia, & quae de manu tua accepimus dedimus tibi.* Sic enim dignè percipitur a Deo donum, quod offertur Deo, & in ipso dono offerens offertur donum. De discretia autem doni Dei cognitione dicitur 1. Cor. 3. Nos non Spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus, quae a Deo donata sunt nobis. Omnia enim dona Deus dat, in Spiritu data cognoscuntur in eodem Spiritu, præcipuè, quæ in Sacramento Altaris nobis a Deo donantur. De relatione autè donorum in Deum dicitur 2. Corin. 9. Gratias ago Deo super inenarrabili dono eius. Nō enim est nisi gratia, quod tantum nobis dat Sacramentum. 1. Thessal. 5. In omnibus gratias agite. *Gratias*, inquit, *agamus Domino Deo nostro. Deo*, qui creauit, *Domino*, qui te creauit, *nostro*, qui salua uit. Deus noster. Deus saluus, & c. Psal. 63.

Ad hanc autem communem inuentionem respondet populus, seu chorus loco populi *Dignum, & iustum est. Dignum quidem pro magnifica liberali-*

tate, quæ dona confert. Iustum autem pro debito receptionis donorum: quia sic obligamur ad agendum gratias. De primo dicitur Deuter. 32. Date magnificentium Deo nostro, Dei perfecta sunt opera. Magnificentia Deo datur, quando dignè liberalitas eius, quæ gratis dona dat, exprimitur. Sic enim dicitur, Hester. 2. Dona largitus est iuxta magnificentiam principalem, & hoc est perfectum opus donationis, quando nec manu retracta, sed liberalitate tota manu aperta magnum confertur, & sine improperatione: Iac. 1. Dat omnibus affluentem, & non improperat. Ex hoc enim ipse est gratiarum actio dignissimus. Iustum autem fit, vt gratias agamus ex ipsa receptione: quia ex illa obligamur, vt gratias agamus manui, quæ nobis largitur. Is. 1. Cognouit bos possessorem suum, & ceter.

Vfus præfationis antiquissimus est. Sanctus Cyprianus martyr in concione orationis Dominicæ, ita ait: Sacerdos ante orationem præfatione præmissa parat fratrum mentes, dicendo, *Sursum corda*, vt dum responder plebs *Habemus ad Dominum*, admoneatur nihil aliud se quam Dominum cogitare debere. Sanctus autem Ioan. Chryf. in Encenijs ait; Hæc ego dixerim ad eos, qui sanctorum communionem, & congregationem relinquunt, & sub horâ terribilis mysticæ mensæ in vaniloquætiæ conuentibus occupati sunt. Quid facis homo? Non promissisti Sacerdoti, qui dixit, *Sursum mentem, & corda, & dixit; Habemus ad Dominum.* Non reuereris & erubescis? Et illa ipsa horamendax inueniris. Et Aug. super illud, Mat. Confiteor tibi pater, ait: Non tunc fideles ubi, & quando dicatur. *Gratias agamus Domino Deo nostro. Quis autè gratias agit, nisi qui sursum corda habet ad Dominum? addamus, sicut vnusquisque promissit?*

De Præfatione. Cap. 54.

Habita huiusmodi responsione Sacerdos tam magnifici doni, prætaturs, vt omnes excitet in admirationem ipsius, & laudem. Subiungēs. *Vere dignum, & iustum est, equum, & salutare.* Et secundum magist. Pet. Antiodoren. hic incipit præfatio, id est, prologus, vel prælocutio sequentis canonis: captans Domini beneuolentiā. Ac si dicat, *verè dignum est*, quia nos mensa uoluntate condidit. *Iustum est*, quia pura misericordia nos redemit. *equum*, quia nos gratuito iustificat. *Salutare*, quia nos perpetuo glorificat. Vel sic. *Vere dignum est*, ratione suæ excellentiæ. *Iustum*, ratione beneficiæ, *Equum*, ratione sui beneplaciti, *salutare*, ratione sui promissi ex his enim tenemur gratias Deo referre. Vel ita. *Vere dignum*, quia bonus est; *iustum*, quia, beneficus; *equum*, quia misericors, *Salutare*, quia salus.

Deinde subditur gratiarum actio. *Nos tibi semper, & ubique gratias agere*, semper, in tempore, scilicet, gratiæ, & æternitate; quoniam sicut in tempore accipitur Christus, verè quidem, sed latens, sub Sacramentali specie; ita in æternitate percipietur clara, & facili manifestatione, & ubique, quia per ipsum restaurantur, & quæ in caelis sunt, & quæ in terra. Ideo trina mûdi machina gratias Deo agit. Cælum, pro ruinæ Angelicæ restauratione. Terra, pro militantis Ecclesiæ redemptione. Infernus, pro detentorum liberatione. Detentorum, scilicet, in limbo, & purgatorio. Sequitur cui agenda sint gratiæ. *Domine sancte pater omnipotens, æterne Deus.* Vbi que enim est Dominus. Vnde Psal. 101. In omni loco Dominationis eius benedic anima mea Domine. Et iterum. Benedicam Dominum in omni tempore; & semper laus eius in ore meo. Sequitur. *Per Christum Dominum nostrum;* tamquā

per mediatorem; Aduocatū enim habemus apud patrem Iesum Christum Dominum nostrū, qui interpellat pro nobis; & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, qui exauditur in omnibus pro sua reuerentia; per eum ergo, quasi per mediatorem, laudes offerimus. Al. b. quod addit Dominum nostrum, speciale dominium notat, quo nos sanguine suo redemit in suam possessionem. Dicit enim Chrys. super Io. quod sicut homo Dominus auro seruos emit, & emptos ornat, & decorat: ita Christus nos suo sanguine in seruos emit, & emptos tam digno sui sanguinis Sacramento ornauit 1. Cor. 6. Empti enim estis pretio magno glorificate, & portate Deum in corpore vestro. & 1. Pet. 1. Non corruptilibus auro vel argento redempti estis de uana uestra cōuersione paternæ traditionis: sed præioso sanguine agni tamquam immaculati Chisti. Sequitur.

Per quem, scilicet, Christum mediatorem inter patrē & nos homines *maiestatem tuam*, id est, magnitudinē tuam, supereminentem, semper stantē, ac immutabilem. Maiestas dicitur, quasi maior stans, vel maior potestas; quia maior est eius potestas quam hominum. Vel. *per quem*, scilicet, Christum; *maiestatem tuam laudant Angeli* testimonium exhibendo: magnitudinem tuæ potentia agnoscendo, & confitendo.

Adorant cultum patriæ exhibentes, *dominationes*. Angeli, scilicet, subiectis spiritibus dominantes, eis præcipiendo & ad sua ministeria secundum patris uoluntatem dirigendo. *Tremunt potestates*, non metu formidinis, sed concepta admirationis, vel obedienciæ famulatu, in quantum omnes sunt administratori Spiritus in ministerium missi. Hebr. 1. Vel *tremunt potestates*, id est, Angeli potentes aereas potestates, scilicet, Dæmones coercentes. Ex his uerbis ostenditur quod diuina maiestas est laudabilis, uenerabilis, admirabilis.

uenius corda nostra cum manibus in celum. Ideo Sacerdos eleuat manus totum enim cor in caelestibus habitare debet, quod tam caelestia, & sublimia dona expectat a Domino Isa. 2. Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius. Hoc habito a populo Sacerdos de tanto dono monet gratias agere dicens; *Gratias agamus Domino Deo nostro*, se connumerans populo, quia vnus sunt doni participes, tam Sacerdos quam populus. Gratia autem agitur, quando dona Domini dignè percipiuntur, & distinctè cognoscuntur, & in magna deuotione in ipsum referuntur. De perceptione quidem digna dicitur 1. Paralip. vii. Nunc igitur Domine Deus confitemur tibi, & laudamus nomen tuum inclitum. Quis ego, & quis populus meus, vt possimus tibi hoc vniuersum promittere; tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus dedimus tibi. Sic enim dignè percipitur a Deo donum, quod offertur Deo, & in ipso dono offerens offertur donum. De discreta autem doni Dei cognitione dicitur 1. Cor. 3. Nos non Spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus, quæ a Deo donata sunt nobis. Omnia enim dona Deus dat, in Spiritu data cognoscuntur in eodem Spiritu, præcipuè, quæ in Sacramento Altaris nobis a Deo donantur. De relatione autè donorum in Deum dicitur 2. Corin. 9. Gratias ago Deo super inenarrabili dono eius. Nò enim est nisi gratia, quod tantum nobis dat Sacramentum. 1. Thessil. 5. In omnibus gratias agite. *Gratias*, inquit, *agamus Domino Deo nostro*. Deo, qui creauit, *Domino*, qui reuocat, *nostro*, qui saluauit. Deus noster. Deus saluator, &c. Psal. 63.

Ad hanc autem communem inuitationem respondet populus, seu cherus loco populi *Dignum, & iustum est*. Dignum quidem pro magnifica liberali-

tate, quæ dona confert. Iustum autem pro debito receptionis donorum; quia sic obligamur ad agendum gratias. De primo dicitur Deuter. 32. Date magnificentium Deo nostro, Dei perfectæ sunt opera. Magnificentia Deo datur, quando dignè liberalitas eius, quæ gratis dona dat, exprimitur. Sic enim dicitur, Heister. 2. Dona largitus est iuxta magnificentiam principalem, & hoc est perfectum opus donationis, quando nec manu retracta, sed liberalitate tota manu aperta magnum confertur, & sine impropagatione: Iac. 1. Dat omnibus affluenter, & non improperat. Ex hoc enim ipse est gratiarum actio dignissimus. Iustum autem fit, vt gratias agamus ex ipsa receptione; quia ex illa obligamur, vt gratias agamus manui, quæ nobis largitur. Is. 1. Cognouit bos possessorem suum, & cet.

Vsus præfationis antiquissimus est. Sanctus Cyprianus martyr in concione orationis Dominicæ, ita ait: Sacerdos ante orationem præfatione præmissa parat fratrum mentes, dicendo, *Sursum corda*, vt dum responderet plebs *Habemus ad Dominum*, admoneatur nihil aliud se quam Dominum cogitare debere. Sanctus autem Ioan. Chrysim Encenys ait; Hæc ego dixerim ad eos, qui sanctorum communionem, & congregationem relinquunt, & sub horâ terribilis mysticæ mensæ in vaniloquætiæ conuentualis occupati sunt. *Quid facis homo? Non promissisti Sacerdoti, qui dixit, Sursum mentem, & corda, & dixisti, Habemus ad Dominum*. Non reuereris & erubescis? Et illa ipsa hora mendax inueniris. Et Aug. super illud, Mat. Confiteor tibi pater, ait: Norunt fideles vbi, & quando dicatur. *Gratias agamus Domino Deo nostro*. Quis autem gratias agit, nisi qui iustum corda habet ad Dominum? addamus, sicut vnusquisque promissit

De Præfatione. Cap. 54.

Habita huiusmodi responsione Sacerdos tam magnifici doni, præfatur, ut omnes excitet in admirationem ipsius, & laudem. Subiungēs. *Vere dignum, & iustum est, æquum, & salutare.* Et secundum magist. Pet. Antistodoren. hic incipit præfatio, id est, prologus, vel prælocutio sequentis canonis: captans Domini beneuolentiā. Ac si dicat, *verè dignum est*, quia nos mensa uoluntate condidit. *Iustum est*, quia pura misericordia nos redemit. *æquum* quia nos gratuito iustificat. *Salutare*, quia nos perpetuo glorificat. Vel sic. *Vere dignum est*, ratione suæ excellentiæ. *Iustum*, ratione beneficentiæ, *Æquum*, ratione sui beneplaciti, *salutare*, ratione sui promissi ex his enim tenemur gratias Deo referre. Vel ita. *Vere dignum*, quia bonus est; *iustum*, quia, benècicus; *æquum*, quia misericors; *Salutare*, quia salus.

Deinde subditur gratiarum actio. *Nos tibi semper, & ubique gratias agere*, semper, in tempore, scilicet, gratiæ, & æternitate; quoniam sicut in tempore accipitur Christus, verè quidem, sed latens, sub Sacramentali specie; ita in æternitate percipietur clara, & facili manifestatione, & ubique, quia per ipsum restaurantur, & quæ in cælis sunt, & quæ in terra. Ideo trina mûdi machina gratias Deo agit. Cæum, pro ruinæ Angelicæ restauratione. Terra, pro militantis Ecclesiæ redemptione. Infernus, pro detentorum liberatione. Detentorum, scilicet, in limbo, & purgatorio. Sequitur cui agenda sint gratiæ. *Domine sancte pater omnipotens, æterne Deus.* Vbiq; enim est Dominus. Vnde Psal. 101. In omni loco Dominationis eius benedic anima mea Domine: Et iterum. Benedicam Dominum in omni tempore; & semper laus eius in ore meo. Sequitur. *Per Christum Dominum nostrum*; tamquā

per mediatorem; Aduocatū enim habemus apud patrem Iesum Christum Dominum nostrū, qui interpellat pro nobis; & ipse est propitiatur pro peccatis nostris, qui exaudiat in omnibus pro sua reuerentiā; per eum ergo, quasi per mediatorem, laudes offerimus. A b. quod addit Dominum nostrum, speciale dominium notat, quoniam nos sanguine suo redemit in suam possessionem. Dicit enim Chrysostomus per Io. quod sicut homo Dominus auro feruos emit, & emptos ornat, & decorat: ita Christus nos suo sanguine in feruos emit, & emptos tam digno sui sanguinis Sacramento ornat. 1. Cor. 6. Empti enim estis pretio magno glorificate, & portate Deum in corpore vestro. & 1. Pet. 1. Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de uana uestra cōterfatione paternæ traditionis: sed prætioso sanguine agni tamquam immaculati Christi. Sequitur.

Per quem, scilicet, Christum mediatorem inter patrem & nos homines *maiestatem tuam*, id est, magnitudinē tuam, supereminentem, semper stantē, ac immutabilem. Maiestas dicitur, quasi maior stans, vel maior potestas; quia maior est eius potestas quam hominum. Vel, *per quem*, scilicet, Christum; *maiestatem tuam laudant Angeli* testimonium exhibendo: magnitudinem tuæ potentiæ agnoscendo, & confitendo.

Adorant cultum patriæ exhibentes, *dominationes*. Angeli, scilicet, subiectis spiritibus dominantes, eis præcipiendo & ad sua ministeria secundum patris uoluntatem dirigendo. *Tremunt potestates*, non metu formidinis, sed concepta admirationis, vel obedientiæ famulatu, in quantum omnes sunt administratorij Spiritus in ministerio missi. Hebr. 1. *Vel tremunt potestates*, id est, Angeli potentes aereas potestates, scilicet, Dæmones coercentes. Ex his uerbis ostenditur quod diuina maiestas est laudabilis, uenerabilis, admirabilis.

rabilis. Primò, est laudabilis ab Angelis, quorum. Testimonium maxime autenticum est: vnde dicit, *laudant Angeli*, ideo propheta ait: laudate eum omnes Angeli eius. Secundò, est venerabilis a dominationibus; vnde subdit: *adorant dominationes*. Tertio, est admirabilis a potestatibus, quæ virtutes aduersarias subditas habent; vnde subdit: *Tremunt potestates*, & inferiores, & superiores. Vnde Iob. 26. ait: Columnæ cæli contremiscunt, & pauent aduentum eius. *Tremunt potestates*, non quod ordines Angelorum corporales sint, sed ideo dicitur, vt intelligamus omnia cælestia, terrestria, & infernalìa, ante conspectum diuinæ maiestatis tremere, atque timere: sicut & nos tremere, ac timere ante Dominos nostros, solemus. Sequitur.

Cæli calorumque virtutes: per cælos throni accipiuntur, quia Dominus ait; Act. 7. cælum mihi sedes est, Vel dicitur cæli laudare Deum; quia laudis materiam præbent. Vnde propheta ait: cæli calorum, & aquæ omnes, quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini. Cæli quidem diuinæ obediunt iussioni, quia ostendere se serenos, & nebulosos non habent potestatem: *Cherubin quoque ac Seraphin*. Pro istorum intelligentia, quæ hic dicuntur, notatione dignum est, quod nouem sunt Angelorum ordines, nempe: Angeli, Archangeli, Throni, Dominationes, Virtutes, Principatus, potestates, Cherubin, & Seraphin. Angelorum autem vocabulum nomen est officij, non naturæ: Spiritus enim sunt semper: sed cum mittuntur, Angeli vocantur. Ideo dicitur Pl. 103. Qui facis Angelos tuos Spiritus. Vnde & pictores licet quædam pingunt illos alatos, vt celerem eorum in cuncta discursum significet; Et iuxta fabulas poetarum, venti, propter eorum velocitatem dicuntur habere pennas. Vt dicitur Ibid. Qui ambulat super pennas ventorum.

Archangeli Græcè summi nūcij in-

terpretantur: nam sicut Angeli Græcè dicuntur Latine nūcij, scilicet, excel si & cælestes; eoque de cælis ad annunciandum & exequendum Domini voluntatem mittuntur: ita Archangeli summi nūcij interpretantur. *Qui* enim parua vel minima annunciant Angeli sunt, qui summa, Archangeli nuncupantur, archos enim Græcè, Latine princeps interpretatur. Archangeli ergo dicuntur eoque inter Angelos teneant principatum. Quidam autem Archangelorum priuatis nominibus appellantur, vt per vocabula ipsa, in opere suo, quid valeant, designatur. Gabriel namque Hebraicè, interpretatur Latine, fortitudo Dei. Vbi enim ipsa potentia diuina, vel fortitudo manifestatur, Gabriel mittitur. *Quare* ipse annunciauit Mariæ Christi incarnationem: qui diabolum deuicit, & humiliter venit ad aereas potestates debellandas.

Michael interpretatur, *Quis* vt deus; quando enim aliquid mire virtutis in mundo fit, hic Archangelus mittitur, & ex ipso opere nomen est ei; quia nemo valet facere, quod facere potest Deus; vnde ipse missus est in Aegyptum ad immittendas plagas.

Raphael, interpretatur medicina Dei: vbi cumq; enim curandi vel medicandi opus necessarium est: Raphael Archangelus mittitur; vnde ad Tobiam missus est, ut eum a cecitate liberaret. *Vriel*, interpretatur ignis Dei, sicut legimus apparuisse ignem in rubo: legimus etiam ignem missum, de super, ac impleuisse quod præceptum est: hæc autem sunt nomina personalia Angelorum, quæ nec a seipsis, nec a Deo imposita sunt: sed ab hominibus: nec alia personalia inueniuntur in Sacra scriptura.

Throni sunt agmina Angelorum, qui Latine, sedes interpretantur, & vocati sunt throni, quia illic conditor præsidet, atque per eos iudicia sua disponit. *Dominationes* sūt hi, qui in virtutibus

Et principatus pereminent, qui pro eo quod ceteris agminibus principatur, vocantur Dominationes, quasi alijs dominantes. Hi autem nominantur ad innuendum, quod eis magis assimilari debemus, quoniam vsum dominandi docent. Dominatio enim est voluntate Dei facere. *Virtutes* angelicæ quædam ministeria perhibent, per quas in mundo signa, & miracula fiunt: propter quod & virtutes dicuntur.

Principatus sunt, qui agminibus angelorum præfunt, qui pro eo quod subditos Angelos ad explendum ministerium diuinum disponunt, principatus vocabulum acceperunt; nam alij sunt qui administrant; alij qui adstant; quemadmodum & per Danielem dicitur cap. 7. Millia millium ministrabant ei: & decies centena millia assistebant ei.

Potestates sunt, quibus virtutes aduersæ subiectæ sunt, & inde potestati nomine nuncupantur; quia maligni Spiritus eorum potestate coercentur; ne tantum noceant, quantum cupiunt nocere: nominantur autem hic, ad notandum, quod debemus arcere diaboli potestatem. *Cherubin* autem, & ipsi sublimes cælorum potestates & angelica mysteria perhibent, qui scientiæ multitudo, seu plenitudo interpretantur. Sunt enim agmina angelorum sublimiora, qui eo quod vicinior positi sunt, diuina scientia ceteris amplius pleni sunt.

Seraphin verò est multitudo Angelorum, qui ardentes, vel incendentes interpretantur, eo quod præ ceteris ardent, & accendunt in charitate, & quia inter eos & Deum nulli Angeli consistunt, & ideo quanto vicinior eorum eo consistunt, tanto magis claritate diuini luminis inflammanur: unde ipsi, sicut legitur Isa. 6. Velant faciem, & pedes sedentis in throno Dei: & idcirco cætera Angelorum turba videre plenè Dei essentiam non valet, quoniam Seraphin eam tegit secundum

Isa. Nominantur autem hic Cherubin & Seraphin; quia sicut illi, toti in Dei dilectione ardere debemus. Neutralliter terminatur per in, Cherubin & Seraphin, vt in hoc loco. Si terminatur per, inest masculini, vt illud Isa. 6. Seraphim clamabant alter ad alterum, & cetera. Alij, econtra dicunt.

Verum cum nouem sint Angelorum ordines quare in præfationibus non omnes nominantur, sed tantum nominantur infimi, supremi, & medij; Angeli sunt infimi, & Seraphin, supremi: duo medij sunt potestatis & dominationes. Ad quod dicitur quod in his omnes angelici Spiritus designantur, quoniam si laudant infimi, & supremi ac duo medij, iam nullus omnino excluditur. Vel ad innuendum quod cõparatione Trinitatis æternæ cuius maiestas in ea præcipuè commendatur, omnis alia Trinitas reperitur imperfecta; nam quis in nubibus quæ ubi ter Domino? Quis similis Domino in filiis Dei? Etenim de omnibus ordinibus aliquis de numero subtrahitur. Vel connumerantur hic omnes implicitè, licet non explicitè. Sequitur.

Cum quibus & nostras voces. Tangitur hic deuota supplicatio, vt voces humana concalibrationibus cælestibus miscèatur, & hoc est, *cum quibus*, scilicet, Angelis, & *nostras* humiles, tamen rationabiles *voices*; quia vox est sonus cum intentione prolatus, vt admitti in laudes Sacramenti, *inbas*; Deus omnis sanctitatis perfectior, *Depracamur suppliciter.* Quia sine tuo iussu iuuante non potest fieri a nobis, quod inter Angelos nostra vox audiat. Sicut dicitur Psal. 88. Beatus populus, qui fert iubilationem.

Supplici, quam proni ante maiestatem tuam facimus. *confessione*, laudis, dicentes, sanctorum hymnum Angelorum, quem Isaia referente cantatur. Vbi populus hic duo deuotè laudat. Primò diuinitatem Christi assumens verba Angelorum, & dicens, *Sæctus,*

Sanctus, Sanctus, Isa. 6. Apocal. 4. vbi dicitur ter sanctus, & semel Deus, vt Trinitatis personarum, & vnitatis essentiae mysterium comprobetur. Secundò laudat humanitatem Christi, assumens verbum puerorum dicentium, *Benedictus, qui venit in nomine Domini*. Mar. 11. Gelasius Papa Tractus, & hymnos composuit, & Præfationes cætuum dictauit. Nota, quod licet antiquitus multæ essent præfationes, hodie tamen canonizatae sunt numero determinatae, vt patet in Missali reformato. Urbanus autem Papa 11. addidit præfationem de B. Virgine. Ecclesia Ambrosiana habet multo plures præfationes. In hac enim penè de singulis sanctis habetur præfatio, in qua summarè merita, & miraculosa conuersatio declaratur.

Hunc hymnum secundum Dur. in suo Rat. in Missa cantandum instituit Xistus Papa primus ann. Domini 129. Deinde a Gelasio anno Domini 492. Secundum alios. Item, prædictus Xistus statuit vt tantum ordinati tangerent sacra mysteria. Item, vt corporale esset lineum, & non sericum, vt supra dictum est. Amplius, quod Episcopus a Domino Papa vocatus rediens iterum ad Ecclesiam propriam ne recipetur sine literis papæ.

De Sanctis. Cap. 55.

S*anctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth.* Ista est chori responsio, quæ etiam est vox Angelorum composita ex tribus, vt omni firma auctoritate sit. Prima enim pars sumitur ex Isa. 6. de vocibus Angelorum sic clamantium, *Sanctus, sanctus, sanctus, Deus, exercituum, plena est omnis terra gloria eius.* Et Apocal. 4. dicitur, quod, quatuor animalia requiem non habebunt die ac nocte dicentia, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat & qui venturus est.* Hoc autem, quod dicitur

Osanna in Excelsis, Benedictus, qui venit in nomine Domini, osanna in excelsis, continetur Io. 12. Et fuerunt voces turbatum, quæ præbant, & quæ sequebatur, & quæ comitabatur Dominum in Ierusalem ad locum passionis sue procedentem.

Compositus autem est iste hymnus trifragus a Beato Xisto ex tribus, scilicet, ex laude: ex oratione: & ex gratiarum actione. Ex laude autem, quia dicit *Sanctus*, Ex oratione, quia dicit *Osanna*. Ex gratiarum actione, quia dicit *Benedictus, qui venit*. Ecclesia ergo sperans sociari Angelis & Archangelis de quibus metio facta est in præfatione, statim conformat se angelico cantui, post præfationem cantans luc hymnum, sanctus, &c. Cum ergo sacerdos seu Pontifex finit præfationem, seu laudem; totus chorus, qui repræsentat Ecclesiam, simul canit dictum hymnum Angelicum, vt vna: & æqualis gloria, & laus & honor decantetur patri, & filio, & spiritui sancto. Dicitur autem ter sanctus, vt notetur Trinitas, seu distinctio personarum. Item, dicitur in numero singulari sanctus, & non in plurali, puta, sancti; vt vna sanctitas in his tribus personis, & vna æternitas intelligatur. Hoc non solum Seraphim clamabant sub excelsio Dei solio, secundum prophetam: sed & quatuor animalia secundum Apocal. in circuitu sedis requiem non habebat die ac nocte dicentia, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens*. Dicitur autem Deus Sanctus, id est, sanctificans, non autem sanctificatus, vnde dicitur: sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester Leuit. 19. Dicitur pater sanctus dicente filio: pater sanctifica eos in veritate, quos dedisti mihi, quia tu sanctus es. Io. 17. Dicitur filius sanctus protestante Angelo: *Quod nascetur, inquit, ex te sanctum, vocabitur filius Dei.* Luc. 1. Dicitur sanctus, Spiritus sanctus, dicente Christo; *Accipite spiritum sanctum*

Quam quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Io. 20.

Hic notatione dignum est, quod reperitur hoc nomen sanctus, ter, propter triplicem perfectionem quam significat esse in Deo secundum triplicem huius nominis interpretationem: duas Latinas, & vnam Græcam. Secundum enim Gentiles sanctum dicitur quod est lege statutum & firmatum, a Sanctio verbo quod est firmiter statuo, & ordinio, ab omnibus inuiolabiliter obseruandum. Et sic apud eos dicuntur leges sanctæ, id est, firmæ & validæ obligantes populum: secundum Hebræos vero sanctum dicitur sanguine, quasi sanguine tinctum vel respersum; quia ut Apostolus notat Hebr. 9. Omnia in sanguine mundantur & sanctificantur secundum legem. Nam apud eos nihil dicebatur sanctum quod non esset sanguine hostiæ respersum ac perinde Deo consecratum, & ad alios usus communes non applicandum; & ita apud eos dicebantur Sacerdotes Sancti, & vasa templi sancta, id est, sanguine tincta. Tertio, hoc nomen sanctus translatum est a Græco agios; id est, sine terra, vel separatum a terra: & sic sanctus dicitur ille, qui est separatus, ab immunditijs, & actibus terrenis, vel negotijs mundanis: & ita exponit Origenes illud Leuit. Sancti estote, id est, separati ab immunditijs. Est ergo sanctus idem quod firmus, ab omni imperfectiōe mundus, & a terra sublimiter eleuatus; quæ tria maxime conueniunt diuinæ naturæ, quia ipsa est firma cum sit immutabilis & æterna. Malac. vlt. Ego Deus & non mutator. Est ab omni imperfectiōe munda; quia simpliciter perfectissima Leuit. 19. Sanctus Dominus Deus noster: est denique super omnia terrena sine porportionē eleuata; quia infinita. Ps. 112. Excelsus super omnes gentes Dominus; & propterea ter dicitur sanctus etiam essentialiter. Vel dicitur ter san-

ctus, q. d. quod Christus in hoc sacramento contentus est sanctus propter carnis mundiciam; sanctus propter animæ gratiam, sanctus denique propter diuinitatis excellentiam: quia tamen in Christo est vna tantum persona; additur in singulari, Dominus Deus Sabaoth.

Dicitur quoque *Dominus Deus Sabaoth*, id est, Dominus exercituum, videlicet Angelorum & hominum; quorum terribilis est, vt castrorum acies ordinata. Vel, Sabaoth, virtutum, vel exercituum interpretatur, eo quod omnis virtus exercituum cælestium, vel terrestrium est in manu eius. Sancta enim Ecclesia in triumphantibus, & militantibus est, vt castrorum acies ordinata, terribilis dæmonibus, sicut dicitur. Cantic. 6. & totus ille exercitus vel assistit, vel ministrat in sacramento; ministrat enim Ecclesia, & assistit cælestis curia, vt dæmonum virtus excludatur, nec impediatur corporis mystici ad caput vniōnem; & hæc virtus profluit ab eo, de quo dicitur in Ps. 23. Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. Et ratione illius dicitur Deus Sabaoth. Et hæc omnia dicuntur, vt describeretur in Trinitate laudabilis in operatione sacramenti.

Pleni sunt cæli & terra gloria tua; causa est laudis inducta, & quod dicitur, *Pleni sunt cæli*, non est ab Angelis dictum: sed a patribus additum; hoc est, a beato Sixto Papa appositum, & a Beato Gregorio ordinatum, quia Angeli dixerunt plena est omnis terra gloria eius pro beatitudine triumphantium in quorum memoriam sacrificium illud offertur in laudem, vt dicit Greg. & Aug. & Ambros. Vel, *pleni sunt cæli & terra*, id est, angeli & homines gloria tua, quæ est beatitudo æterna; illi quidem in re & possessione; isti vero in spe & promissione. Pleni quidem quia satiati & quieti sunt: iuxta id satiabor cum apparuerit gloria tua. Ps. 16.

Terra autem pro terrigenis positus,

pro gratia, in quo offertur sacrificium in adiutorium militantium, & in cibum, & in terra comprehenduntur, qui sub terra sunt in pœnis, pro quibus offertur in suffragium. Sic enim Spiritus Domini, qui operatur in Sacramēto, tepleuit orbem terrarum, & hoc quod cōtinet omnia, quod nihil aliud est, nisi cælum, quia sicut dicit. Dan. Cælum est continentia visibilium, & inuisibilium creaturarum, sicut dicitur, Sap. 7. & Philip. 2. inquit Apost. omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus, qui oblatus pro nobis in Sacramento, est in gloria Dei patris.

Vel, plena est omnis terra gloria Christi, gloria inquam passionis, resurrectionis, Ascensionis, &c. quia in omnem terram exiuit sonus discipulorum eius: & in fines orbis terræ verba eorum; gloriam Christi prædicantium. Denique plena est glorioso corpore Christi terra: quod viaticum concessum est hominibus ipsos producēs ad gloriam sempiternam. Vel sic. *Pleni sunt celi, & terra gloria tua*, hoc est, ut eius gloria celi, & terra gubernentur, & qui in cælis, & qui in terra sunt, glorificent, & honorent nomen sanctum eius. *pleni autem sunt celi gloria te; & terra* Spe. Tunc verò in te plena erit, cum adimplebitur illud: fiat voluntas tua sicut in cælo in & terra. Dum dicimus, *pleni sunt celi, & terra gloria tua*, agimus gratias creatori, de omnibus beneficijs. Dum verò dicimus, *Benedictus, qui venit in nomine Domini*, agimus spiritualiter gratias de beneficio redemptionis nostræ. Ceremoniale in lib. 2. cap. 8. præcipit quod in Missa solemini canteretur, *Benedictus*, post elevationem sanguinis. Ratio literalis potest esse, ne in tanto silentio videatur Missa priuata; nam cantando sanctus & *Benedictus* simul cito finitur, & fit longum silentium. Moralis vero potest esse, quia tunc venit Chri-

stus in corpore & in sanguine. Vel forte sumpta est hæc cæremonia, ex illo loco Iudicum cap. 9. Nūquid postum deserere vinum meum quod lætificat Deum & homines: ubi ait Rab. Salomon: quod hoc dicitur, scilicet, quod vinum lætificat Deum (nam de hominibus patet ad sēsū) propterea quod leuita in oblationibus hostiarum non cantabant cantica diuina donec offerrentur libamina, quæ fiebant de vino: ideo potest exponi de Sacramento Eucharistiæ quod acceptissimū est Deo, in quo conuertitur vinum in sanguinem Christi. Quare rectè cantatur, *Benedictus qui venit*, post elevationem sanguinis Christi, quod lætificat Deū. Itē, quia eiusdem sanguinis virtute redēpti sumus. Quia ergo necessariū est ad æternam salutem incarnationis mysterium confiteri, rectè subiungitur *Benedictus, qui venit in nomine Domini*; Dicendo *Benedictus* debemus nos signare signo crucis: quia tunc verba sumpta ex Euangelio; quia Christus per crucem triumphauit, & nos triumphare facit. De hoc enim dicitur Io. 5. Ego (inquit Christus) veni in nomine patris; nomen patris est filius, de quo Isa. 30. Ecce nomen Domini de longinquo venit, ita quod laudatur Christus vna cum Angelis, quando dicitur sanctus, & cæ. Sequitur.

Osanna in Excelsis. Hæc est oratio: & sicut ait Hieronymus. in quadam Epistola, *Osanna* verbum Hebræum est, & cōponitur ex verbo Hebræo, quod est *Osī*, & Latinè, *salua*, interpretatur. Vnde in Psal. Dicit litera nostra, secundum translationem. 70. O Domine, saluum me fac; hebræus habet *adonai osī*; anna autem, quod additur in compositione, est interiectio obsecrantis motum animi significans subdeprecantis affectu. Et ideo; affectum illum, vel conceptum exprimitendo, tantum valet *osanna*, quantum, *salua* obsecro. Et hæc est vox turbæ Dominum ad locum oblationis prosequentis. Ioan. 12.

Ac si dicat Ecclesia, salus non est nisi in sanguine tuo, sicut dicitur, Hebr. 9. sine sanguinis effusione non fit remissio. Et illud Zach. 9. Tu autem in sanguine tui testamenti emisisti vinetum de lacu, in quonon erat aqua: ex quo saluati sumus per sanguinem; & sine sanguine non est salus, obsecramus, vt salues in celebratione Sacramenti sanguinis. In quo totius Trinitatis relict operatio, & per quod caeli, & terra pleni sunt gratia & gloria tuae maiestatis; hæc autem petitio est, vt saluet gratia sanguinis ab omni inquinamento terrenæ contagionis. Benedictum dicimus, qui venit, hoc est, quia venit ipse sicut semel se offerendo, ita quotidie oblationem illam in sacramento representando. Psalm. 67. Benedictus Dominus die quotidie, prosperum iter (ad salutem per suam oblationem) faciet nobis Deus salutarium nostrorum.

Dicitur autem bis, *Osanna in Excelsis*, propter duas partes salutis; quæ sunt stola carnis, & stola mentis, quibus sancti beatificantur in gloria; vt videlicet anima, & corpore saluati inter Angelos deputemur in Excelsis, scilicet, in caelo. Reperitur autem hic versiculus in Ps. etiam 117. O Domine saluum me fac; & eisdem verbis subiungitur, *Benedictus, qui venit in nomine Domini*. De hymno hoc, scilicet, Sanctus, dicitur in Concil. Valsentis celebrato circa annu Domini 450. Canon. 6. Vt in omnibus Missis, siue matutinis, siue Quadragesimalibus, siue in illis, quæ pro defunctorum commemorationibus fiunt, semper Sanctus, Sanctus, Sanctus, eo ordine, quoad Missas publicas, dici debeat; quia tam dulcis & desiderabilis vox etiam si die, nocteque possit dici, fastidium non poterit generare.

Ex nunc autem verbis & gestibus Christi passio representatur, ideo attentione dignum est: Diaconus enim & Subdiaconus vadunt post dorsum Epi-

scopi, seu Sacerdotis, in quo fuga Apostolorum in Christi in passione figuratur. Si qui verò stant retro Altare, aspicientes faciem Episcopi celebrantis denotant mulieres a longè stantes videntes Christi passionem. Omnes autem, & qui ante, & retro stant, inclinati, maiestatem diuinam, & incarnationem Domini venerant; quæ per cantum Angelorum, & hominū introducta sunt. Ordo enim Angelorum, dicens; *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth*, maiestatem diuinam introduxit. Ordo verò hominum dicens. *Benedictus, qui venit in nomine Domini*, aduentum in carne significauit. Ipsa quoque inclinatio, significat melitiam Apostolorum, qui non audebant confiteri se esse discipulos Christi, qui tam turpissimè patiebatur; stant autem inclinati omnes, donec dicatur, libera nos a malo; quia vanum erat eis ante lucem surgere, id est, ante resurrectionem de Christo glorianti; per quam sunt ab omnibus tribulationibus liberati. Nihilominus vsque post summptionem Sacramentia Sacerdote, vel Episcopo decet sic manere. Videamus nunc alias præfationes.

De Natiuitate Domini præfatio.
Caput 56.

Æterne Deus. Quia per Incarnati verbi mysterium noua mentis nostræ oculis lux tuæ claritatis infulsit. Vt dum visibiliter Deum cognoscimus per hunc in inuisibilem amorem rapiamur.

Et ideo cum Angelis & Archangelis, cum thronis et dominationibus, cumque omni militia exercitus, hymnum glorie tue canimus sine fine dicentes.

Præfatio autem quæ supra posita est; & exposita, quotidiana, & communis solet appellari, eo quod fit è quotidie, & in communibus solemnitatibus, vt dierum dominicorum, & diebus itidem

deinde non solemniter recitetur in Missæ officio & decantetur. Cæterum præter illum alia decem sunt speciales præfationes, & alicui peculiari festo aut tempori addictæ, propter maiorem diei celebritatem, aut propriam temporis ad arctiorem disciplinam applicationem. Harum autem nouem nominantur a Gelasio Papa (vt dictum est) in sanctione canonica, de consecr. distinct. 1. cap. inuenimus constituta, hoc modo. Inuenimus has nouem præfationes in catalago tantummodo recipiendas. Vnam in die paschalibus, aliam in die Ascensionis Domini, tertiam in die Pentecostes, quartam de Natali Domini, quintam de apparitione Domini, sextam de Apostolis, septimam de Trinitate, octauam de Cruce, nonam de ieiunio in Quadragesima tantummodo dicendum. Decima vero proprium præfationem que est de sanctissima Virgine semper Maria, adiicitur supradictis nouem ex decreto Urbani Papæ; explicata distinct. 20. cap. sanctorum canonum, his verbis. In eodem etiam concilio, antiquis nouem præfationibus decima addita est, quæ ita se habet. *Æquum & salutare. Et te in ueneratione, vel assumptione, &c. Beata Maria semper Virginis*, alii qui addunt, *exultantibus animis Colaudare, benedicere & prædicare. Quæ uirgenitum tuum sancti spiritus obumbratione concepit: & uirginitatis gloria permanente, huic mundo, lumen æternum mundo effudit, Iesum Christum Dominum nostrum.*

Iraque hæc decem præfationes peculiare, sacrorum canonum sanctionibus approbatas: hoc loco etiam explicare nobis opere pretium visum est præcipue ex ludoco. Circa primam dicitur: *Noua mentis nostræ oculis.* Antepactum incarnationis mysterium; *Lux diuinæ claritatis* incorporaliter solus & spiritualiter irradiauit humanis mentibus, quoniam Deus necdum in terris uisibiliter apparuit. At uero

post completum illud assumptæ humanitatis sacramentum, splendor diuinitatis iam corporaliter & sensibiliter illuxit mundo, obumbratus, scilicet, tegmine carnis: per quod ut interiectum uelamen & umbraculum, refulsit eximius ille deitatis radius in oculis nostris. In Christo enim inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter ut ait Apost. ad Coloss. 2. Et propter hunc nouum diuinæ illuminationis modum, qui nobis per hoc dispensationis carnis sacramentum indultus est: *noua lux paternæ claritatis* perfecte dicitur *nostræ mentis oculis infulsisse.* De qua quidem luce prædixerat Isaac, cap. 9. *populus gentium, qui ambulabat in tenebris, uidit lucem magnam, habitantibus in regione umbræ mortis: lux orta est eis.* Et 60. ait: *Surge illuminare Ierusalem, quia uenit lumen tuum; & gloria domini super te orta est.* Et ambulabunt gentes in lumine tuo: & reges in splendore ortus tui.

Per hunc in inuisibilem amore rapiamur. Propria & congenita est nostro intell. & uiua cognoscendi: quæ a sensibilibus ad intelligibilia conscendit: & per uisibilia quasi quædam admimicula, ad inuisibilem notionem amoris que erigit & subuenit. Cum igitur uisibiliter apparuit Deus mundo, in terris quidem uisus & cum hominibus conuersatus: per ipsum, splendorem miraculorum, doctrina cælesti, & multiplici testimonio suam deitatem approbantem, conuenienti medio & quasi uehiculo quodam prouehimur, *ut in amore inuisibilem, & supernorum bonorum incitemur rapiamur & accendamus.* Eo enim omnis ipse uidebat actio, & sermo, ut relicto huius mundi desiderio, ad æternæ & cælestia bona uisibiliter aspiraremus.

Sine fine dicentes. Sine fine, id est, sine cessatione, sine requie, sine intermissione, per quod significatur uigis & assidua illius excellentissimi hymni, Sanctus, Sanctus, Sanctus: Dominus

nus Deus Sabbaoth a nobis esse decan-
tatio facienda.

Quod cum in hac mortali vita per-
fectè a nobis expleri non possit: hoc
verbo tacitè & per subinuationem
quandam expetitur æternæ beatitudi-
nis consortium nobis demum conce-
di, in qua angelicis conjuncti choris
sacra laudatione possimus hunc hym-
num sine fine ac perpetuo decantare,
quemadmodum & ipsæ supernæ vir-
tutes atque angelicæ potestates hym-
num hunc gloriæ Domini sine fine
concantant: secundum illud verbû Psal-
mi 83. Beati qui habitant in domo tua
Domine: in sæcula sæculorum lauda-
bunt te.

Infra actionem.

Communicantes & noctem (vel
diem) sacratissimam celebrantes;
qua Beata Maria intemerata virginitas
huic mundo edidit saluatorem. Sed &
memoriam venerâtes in primis eiusdem
gloriosæ semperque virginis Maria, Ge-
nitricis eiusdem Dei & Domini nostri
Iesu Christi. Sed & Beatorum Aposto-
lorum. ait; Et noctem vel diem sacratis-
simam celebrantes. Cuique præfationi
habenti propriam peculiarèrque ora-
tionem quæ in canone Missæ ante pri-
mam sanctorum memoriam est dicen-
da, hoc loco subiûgitur ea oratio, pron-
unciâda quidem infra actionem, id-
est, inter verba ipsius canonis: qui
actio etiam nominatur a sacris autho-
ribus, quod in eo diuina aguntur con-
secranturque & conficiuntur myste-
ria. Et quamuis ad sacrum Missæ ca-
nonem pertinent huiusmodi oratio-
nes: hic tamen vnaqueque suæ subne-
ditur præfationi, ad euitandum con-
fusionem, & rectiorem seruandum
ordinem, qui digestior videtur, & di-
spositior: cum cuique, quod suum est
adaptatur ac aëscitur. In hac autem
orationis portiuncula modo adducta
per disunctionem ponitur vterque ac

cusatiuus noctem vel diem: vt alterû
tantum eorum nominum dicatur, sec-
undum temporis rationem quo fit
Missæ celebratio. Si enim media no-
ctè natiuitatis Dominicæ, fit Missæ sa-
crificium, celebrans duntaxat noctem
eo in loco nominare debet. Ita de die
est intelligendum. Quod & in consim-
ili particula canonis Paschæ & Pen-
tecostes, obseruandum est, vt in vigi-
lia illorum festorum celebrâs, noctem
tantummodo nominet, in die vero fe-
sto aut aliquo die octauarum, solum
proferat diem.

In Epiphania Domini præfatio.

Caput 57.

Æterne Deus. Quia cum vnigeni-
tus tuus in substantia nostra mor-
talitatis apparuit; noua nos immortali-
tatis suæ luce reparauit. Et ideo.

Infra actionem.

Communicantes, & diem sacratis-
simam celebrantes, quo vnigenitus tuus in
tua tecum gloria coeternus in veritate
nostræ carnis visibiliter corporalis appa-
ruit.

Filius Dei benignitate sua de nostro
accepit: vt de suo nobis conferret. Ac-
cepit enim verè, nostræ mortalitatis
substantiam: & in illa hodierna die:
Magis stella duce quasi primitijs ele-
ctionis gentium apparuit ac demon-
stratus est. Suæ vero immortalitatis
participationem & consortium nobis
tradidit: cum nos per nouam dignita-
tis suæ lucem nube fulgida carnis a-
dumbratam, in pristinam dignitatem
reparauit.

Quo vnigenitus tuus, in tua tecum glo-
ria coeternus. Quemadmodum in præ-
fatione huius solemnitatis Epiphaniæ
Domini modo declarata, sermo totius
Ecclesiæ Catholicæ ad Deum patrem
dirigitur: & duplex Domini nostri Ie-
su Christi indicatur natura, humana,
sci-

scilicet, per substantiam nostram mortalitatis, & diuina, per lucem suam immortalitatis, ita & in hac particula canonis illi respondent: ad Deum Patrem etiam conuertitur oratio; & geminatus filij declaratur substantia, non in se diuina, cum dicitur, in gloria Patris coaeternus, nam secundum diuinitatem, id solummodo locum habet; & humana, cum in veritate nostrae carnis visibiliter corporalis apparuisse praedicatur. Vbi veritas nostrae carnis nominatur in Christo, contra impios haereticos, qui dixerunt ipsum secundum apparentiam tantum & phantasiam hominem esse factum, & non verum corpus humanum sed duntaxat phantasticum assumpsisse. Sed quomodo verè factus homo dici posset, visibilisque & corporalis apparuisse, ijs quibus manifestatus est, si hæc tantum secundum opinionem, & non verè gesta sunt? Itaque verbum apparuit hic positum, non phantasticam dicit apparentiam, aut ficticiam in Christo quamdam ostentationem, sed veram suam manifestationem, qua in angusto Bethlehemi oppido latans, & paruo clauso tugurio, lucide Belli iudicio, magis ab oriente profectis monstratus est, & notuo signo caelitus ostenso, miracè ceteris gentibus declaratus.

In Quadragesima praefatio. Cap. 58.

ATerne Deus. Qui corporali ieiunio vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & premia per Christum Dominum nostrum. Per quem manifestatam, &c.

Tria hic exprimuntur animi bona, quae per ieiunium rite obseruatum largiuntur obtinentur. Primum hoc salutari remedio comprimuntur vitia praesertim carnis, & libidinum restinguuntur incendia, perinde atque aqua superfusa elanguescit ignis, aut subtrahendo ligno a foco extinguitur. Vt enim testatur Salom. in Prouerb. 26. cum

defecerint ligna, exstinguetur ignis. Et quidam ait:

Subtrahere ligna foco, si vis extinguere flammam.

Quod & Hieronym. confirmat his verbis: Ieiunio (ait) sanatur pestis corporis, & oratione, venena mentis. Secundo ieiunio, mens liberior eleuatur in Deum per orationem & diuinorum meditationem, quasi agilier facta & expeditior ut ad superiora nitatur. Comestatione enim & epulationibus crebris mens ipsa deprimitur atque degrauiatur: veluti innuit Dominus noster Luc. 21. Attendite vobis ne forte grauentur corda vestra crapula & ebrietate, &c. Quare ex opposito per abstinentiam & ieiunium mens humana redditur eleuatur & erectior in Deum: quasi liberata mole ac pondere corporis pessulum trahente. Tertiò virtutes animi adaugentur obsequia ieiunij: & demum aeternae vitae praemia acquiruntur. Coniungitur enim consequio quodam ipsi ieiunio puritas & mundicia vitae, sanctimonia & castitas, quae ceteras protinus virtutes omnes sibi commensasciscit, quibus adornata anima caelestem demum requiem assequitur.

De Resurrectione Domini praefatio.

Caput 59.

AQuum & salutare; te quidem Domine omni tempore, sed in hac potissimum die gloriosius predicare: cum Pascha nostrum immolatus est Christus. Ipse enim verus est agnus, qui abstulit peccata mundi. Qui mortem nostram moriendo destruxit; & vitam resurgendo reparauit. Et iudeo cum Angelis & Archangelis, &c. supra declarata sunt.

Infra actionem.

Communicantes & diem (vel noctem) sacratissimum celebrantes resurrectionem

tionem Domini nostri Iesu Christi secundum carnem. Sed & memoriam venerantes in primis gloriose semperque Virginis Mariæ Genitricis eiusdem Dei & Domini nostri Iesu Christi. Sed & Beatorum Apostolorum. Deinde sequitur in Missali.

Alia infra actionem.

Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ sed & cuncta familia tuæ, quam tibi offerimus, pro his quoque quos regenerare dignatus es ex aqua & spiritu sancto, tribuens eis remissionem omnium peccatorum, quesumus Domine ut placatus accipias, &c. Inquit igitur.

Cum Pascha nostrum immolatus est Christus. Hoc scriptum est ex 1. Cor. 5. dicente: Etenim pascha nostrum immolatus est Christus. Et significanter addit nostrum: ne quis de pascha Iudeorum putet hic sermonem haberi quod erat agnus legalis & figuralis, Moseo ritu immolatus & manducatus. Verum illud pascha erat solum figura veri paschæ Christianorum: & agnus ille typicus umbra fuit & imago Christi veri agni, ad tollenda mundi peccata in ara crucis oblatus: de quo dixit Ioannes Baptista. Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Io. 1. Præterea agnus ille hebraeorum, sui sanguinis aspersione liberavit populum Domini de exterminatore primogenitorum Aegypti: exemitque dura sequitate Pharaonis. Christus autem illius agni veritas morte sua mortem nostram destruxit: secundum illud. Ose. 13. Ero mors tua ò mors: mors meus ero inferne. Et resurrectione sua gloriosa vitam nostram reparauit: nõ modo anime, sed & corporis, quod exemplo resurrectionis Christi in consumptione seculi ad immortalitatem est resurrecturum.

Pro his quoque quos regenerare dignatus es. Quoniam in vigilia solemnitate paschæ itidem & Pentecostes in pri-

miua Ecclesia adulti abnegata gentilitate aut Iudaismo, christiana fidei signaculum suscipere volentes, ex instituto Ecclesiastico abluebantur sacro baptismi lauacro: ideo in vtraque dictarum celebrantium & octauis earum adicitur canonis Missæ hæc oratio: qua sancta mater Ecclesia peculiariter orat Deum pro filijs suis Neophytis: & tunc primum in Christo regeneratis. Quoniam autem mos ille administrandi prædictis diebus baptismum, adultis sit abolutus, quod non occurrat amplius consimilis materia & occasio quæ tum offeratur illa tamen oratio adhuc in officio Missæ diebus illis dicitur, sicut & fontium fit consecratio in memoriam illius commendabilis & antiquæ obseruationis. Nihil autem prohibet illam orationem & nunc fieri pro omnibus etiam in ætate infanti- li baptizatis quando quidem in eis omnibus id locum habet, quod eos tunc Deus regenerare dignatus est ex aqua & spiritu sancto, tribuitque ipsis remissionem omnium peccatorum. Et ad id ipsum referri potest pia ipsius celebrandi intentio.

*In Ascensione Domini præfatio.
Caput 60.*

Æterne Deus per Christum Dominum nostrum. Qui post resurrectionem suam omnibus discipulis suis manifestus apparuit: & ipsis cernentibus est eleuatus in cælum, ut nos diuinitatis suæ tribueret esse participes. Et ideo cum Angelis, supra.

Infra actionem.

Communicantes & diem sacratissimum celebrantes: quo Dominus noster filius tuus unitam sibi fragilitatis nostre substantiam, in gloriæ tue dextera collocauit. Sed & memoriam venerantes in primis gloriosæ semperque Virginis Mariæ eiusdem Dei & Domini nostri
Ecclesiæ siri

siri Iesu Christi sed & Beatorum.

Quod omnibus discipulis suis Dominus noster post resurrectionem suam manifestus apparuit. Euangelista omnes declarat: & Paulus in prima ad Corinth. 15. & in Act. Apostolorum 1. scilicet, quod præbuit seipsum viuū post passionem suam in multis argumētis, per dies quadraginta apprensus eis, & loquens de regno Dei. Quod ipsis certentibus est eleuatus in cælum Lucas in fine sui Euangelij & initio Actuum Apostolorum dilucide narrat. Denique, quod in cælum eleuatus est ut nos suæ diuinitatis tribueret esse participes, innuit Apostolus ad Eph. 4. quod Christus ascendit super omnes cælos ut adimpleret omnia, id est, ut omnes homines suæ diuinitatis participatione glorificaret atque repletet. Rursum eodem in loco ait: Ascendens Christus in altum: captiuam duxit captiuitatē, dedit dona hominibus. Illorum autem donorum exuberanti largitione: nobis quoque, (cuique pro suo captu & modo) iuxta diuinitatis indulisit confortium.

Vnitati sibi fragilitatis nostræ substantiam. Nostræ fragilitatis substantia, natura est humana: in nobis quidem mortalem hanc adhuc degentibus vitam fragilis & infirma, & in Christo dispensatoria quadam dignatione ut offerretur in præuium nostræ redemptionis, etiam vsque ad mortem fragilitati & infirmitati subiecta. Post resurrectionē vero suam hæc nostra substantia mansit quidem & manebit semper illi vnita: non tamen amplius fragilitatis obnoxia, quia decorem iam indatus est Dominus per gloriam resurrectionis: indutus est fortitudinem, & præcinxit se virtute. Crucifixus est enim ex infirmitate: sed resurrexit ex virtute Dei ait Apostol. 2. Cor. 13. Et sicut prius in eomortale induit immortalitatem, & corruptibile incorruptionem: ita quod ante fuerat in ipso fragile iam inuincibilem in-

duit virtutem indomabilemque vigorem.

*In die Pentecostes præfatio.
Caput 61.*

Æterne Deus: per Christum Dominum nostrum. Qui ascendens super omnes cælos, sedensque ad dexteram tuam: promissum spiritum sanctum hodierna die in filios adoptionis effudit. Qua propter profusus gaudijs, totus in orbe terrarum mundus exultat. Sed & superna virtutes atque angelica potestates, hymnum gloriae tuae concinunt, sine fine discentes.

Infra actionem.

Communicantes & diem sacratissimum Pentecosteu celebrantes: quo spiritus sanctus Apostolorum in linguis igneis apparuit. Sed & memoriam venerantes in primis. Quod autem ait.

Promissum spiritum sanctum, hodierna die. Sepius promiserat Dominus Apostolis. Spiritum sanctum mittendum breui post suum in cælos regressum. Ioan. 14. Ego rogabo patrem: & alium paraclitum dabit vobis. Si autem abiero mittam eum ad vos. Et alijs in locis. Præfatio ista vocat discipulos filios adoptionis: quia per spiritum sanctum (cuius accepertunt primitias) facti sunt perfectius quam ante fuerant filij adoptionis Dei. Neque id mirum, nam & spiritus sanctus ab Apostolo Roman. 8. vocatur spiritus adoptionis, quidni igitur eos quos primum suis repleuit donis: faceret adoptionis filios? cæterum hæc spiritus sancti effusio in discipulos totum genus humanum non ab te ingenti gaudio lætificat. Nam per eam capta est Euangelicæ legis salutarisque doctrinæ promulgatio, & Apostolica denunciatio totius mundi ad Christum reuerſio: ut paulo post Iudæis & gentibus factum fuerit vnum ouile sub Christo vno pastore.

store. Salus igitur toti mundo annuntiata per missionem spiritus sancti in Apolos, merito materiã profusioris gaudij in Domino, toti mundo ministrat.

Diem sacratissimum Pentecosten celebrante. Alibi diximus, quod hoc nomen significat quinquagesimum diem. Vnde in Actis Apollolorum 20. legimus de Paulo. Festinabat enim si possibile sibi esset, vt diem Pentecosten faceret Ierosolymis, quod perinde est atque si quis diceret diem quinquagesimum siue quinquagesimum. Quod vero in linguis igneis apparuit spiritus sanctus Apollolis, vt dicit præfatio; secundum caput Actuum Apollolorum ostendit dicens. Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tamquam ignis: sed itaque supra fingulos eorum.

*De sancta Trinitate præfatio.
Caput 62.*

ATerne Deus. Qui cum unigenito filio tuo & spiritu sancto, vnus es Deus; vnus es Dominus; non in vnus singularitate persona, sed in vnus Trinitate substantiæ. Quod enim de tua gloria (te reuelante) credimus; hoc de filio tuo, hoc de spiritu sancto, sine differentia discretionis sentimus. Vt in confessione vere sempiternæ deitatis; & in personis proprietates, & in essentia vnitas, & in maiestate adoretur equalitas. Quam laudant Angeli atque Archangeli, Cherubim quoque & Seraphim, qui non cessant clamare quotidie, vna voce dicentes. Inquit enim.

Non in vnus singularitate personæ. Pater cum filio & spiritu sancto vnus est Deus, non in vnus singularitate personæ, quoniam ipsi tres non sunt vnica & singularis persona, sed tres personæ. Neque in diuina Trinitate admittenda est vnus personæ singularitas; vt quod in ea, sola sit persona patris, aut sola filij persona, aut sola spiritus sancti. Repugnat enim & aduersatur

personatum Trinitas, vnus personæ singularitati. Ipsi vero tres, pater inquam, & filius, & spiritus sanctus; vnus sūt Deus & Dominus vnus substantiæ, quod Patris, & Filij, & Spiritus sancti: vna & eadem profusio substantiæ, & in personarum trinitate vnitas est diuinæ substantiæ.

At quoniam neutrum genus in locutionibus de sanctissima Trinitate, substantiæ & proprietatum naturalium est indicatum, & quæcumque proprietates essentialis conuenit Patri, eadem quoque & filio competit & spiritui sancto, vt esse Deum, immensum, summe potentem, æternum, bonum, perfectum & ita de cæteris: ideo quicquid de gloria summi patris proficimur ad essentiam attinens, & proprietates substantiales, idem consistimur & de filio & de spiritu sancto, sine aliqua discretionis & distinctionis differentia aut discrepantia. Nam neque secundum substantiam diuinam, neque secundum proprietates ad eã spectantes, est diuinarum inter se personarum aut differentia aut discretio; sed solum secundum proprietates personales, quæ ita vni personarum conueniunt, vt alteri nequaquam communicari possint. Vt Deus pater discretio nem habet a cæteris duabus personis per innascibilitatem, quam alij ingentiam vocant, quoniam est ingentus. Filius vero per gignentiam siue nascitiam: quoniam a solo patre est genitus; & spiritus sanctus per processionem intimam, quoniam a Patre filioque procedit. In his quidem internis emanationibus & habitudinibus, est attendenda ipsarum diuinarum personarum differentia, discretio, & distinctio. In communibus vero proprietatibus substantiæ diuinæ & personis, nequaquam. Sicut enim pater omnipotens est æternus & immensus, ita & filius, & spiritus sanctus. Et ita de reliquis naturalibus proprietatibus.

Cæterum hic rectè adiectum est reue-

ante patre nos de eius gloria quicquã credere; quoniam humano ingenio aut via non potest attingi altissimum summã Trinitatis mysterium, sed solum diuina reuelatione, & tantum de illa credere debemus; quantum ipsa nostrum sciens imbecillum captum, referat nobis & patefacere dignata est. Reuelare quidem Deus pater legitur sublimia indiuiduã diuinitatis & Trinitatis Sacramentum ut apud Mattheum 16. Dominus noster dixit Petro post verã fidei confessionem. Caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui est in cœlis. Reuelat & filius eadẽ mysteria hominibus ut apud eundem capit. 11. Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem, quis nouit nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Denique & spiritus sanctus ad sua reuelat deitatis mysteria, ut scribit Apostol. ad Corin. 1. cap. 1. dicens: No bis autem reuelauit Deus per spiritum suum. Et spiritus omnia scrutatur etiã profunda Dei. Ex his iam liquido constat, quod in confessione uere deitatis, in personis adoranda est & profitenda proprietates, quando quidem cuique personatum sua est singularis proprietates, per quam habet discretionem ab alijs ut patris proprietates est, esse genitum, filij, esse genitum, spiritus uero sancti, procedere. In essentia uero deitatis adoranda est *unitas*, nam patris, & filij, & spiritus sancti, una est essentia, substantia, & natura. Denique in maiestate deitatis, adoranda est *æqualitas*: nam æqualis est maiestas patris, & filij, & spiritus sancti, ut non sit maior patris uirtus & potestas, quam cæterarum personarum, aut minor filij, aut spiritus sancti, quam patris, sed sint ipsæ tres personæ, maiestate, sapientia, bonitate, perfectione cœquales, uirtuteque pares, ueluti in Symbolo Achanaly dicturi sumus infra, in expositione Psalterij Romani, nempe ad Primam.

De sancta Cruce præfatio.
Caput 63.

Æterne Deus. Qui salutem humani generis in ligno crucis constituit; ut unde mors oriebatur, inde uita resurgeret. Et qui in ligno uincibat, in ligno quoque uinceretur, per Christum Dominum nostrum, per quem maiestatem tuam laudant Angeli; ut supra.

Immensa Dei sapientia attingens a fine usque ad finem fortiter, & disponens omnia suauiter, interdum per opposita ijs quæ lapsum humano generi induxerunt, ordinauit fieri reparationem, instaurationemque in salutem, interdum uero per similia ijs, quæ fuerunt instrumenta ruine. Nempe primorum parentum superbia & inobedientia, intulit toti mundo damnationem. Ex opposito Domini nostri Iesu Christi humilitas & obedientia, nobis attulit salutarem redemptionem. Decidit in mortis barathrum humana propago: quod homo sibi uendicare uoluerit Dei scientiam, & quandam similitudinem. Et cetera autem est ad salutem; ex eo quod eduxit se solo filius Dei, se exinanierit ad assumendam humanam fragilitatem.

Rursum, nostri generis damnatio; ex ligno scientia boni & mali habuit exortum. Similiter diuina ordinatione nostra saluatio ex ligno crucis processit, per Christi sanguinem & mortem sanctificatio. Et hoc pacto ex eodẽ secundum speciem resurrexit nobis uita, unde mors primum fuerat suborta, scilicet, ex ligno. Et antiquus serpens, qui per lignum paradisi uicerat primos parentes, quos subdola suasionem induxerat ad esum fructus eius, in ligno etiam uictus est, scilicet, crucis, per Christum dominum nostrum, qui salutaris fuit huius arboris fructus, & efficax ad tollendam præuicationem ex noxiis nobisque damno suo fructu prioris arboris inflectam.

De Beata Virgine Prefatio. Cap. 64.

Aterne deus. Et te in ueneratione Beata Mariae semper Virginis (exultantibus animis addunt aliqui) col laudare, benedicere & predicare. Quod unigenitum tuum sancti spiritus obumbratione concepit; & uirginitatis gloria permanente, lumen eternum mundo effudit, Iesum Christum dominum nostrum per quem maiestatem tuam laudant angeli, ut supra.

Ex precedentibus repetendum est illud, quod in cuiusque prefationis initio ponitur; nempe, *uere dignum & iustum est, & quum & salutare*, ut cum illis nominibus uerbo substantiuo adiunctis; ordinentur uerba infinitiui modi hic nominata & iste habeatur sensus. Etiam *uere dignum & iustum est, & quum & salutare*, te Deum patrem, in ueneratione Beatae Mariae semper Virginis & exultantibus animis collaudare, benedicere, & predicare. Ceterum quoniam ablatiuus ille, *ueneratione*, generalis est ad omnem solemnitatem & commemorationem SS. Virginis: ubi specialis occurrit illius celebritas, ut conceptionis; praesentationis & huiusmodi; nomen illud peculiare in hoc praefationis loco exprimens est, ut in festo Conceptionis eiusdem ita profertur; *Et te in conceptione, uel, & te in assumptione, uel natiuitate, & cetera.*

Porro quod unigenitum Dei filium spiritu sancto obumbrante Sacrosancta Virgo concepit, Deum, scilicet, & hominem, non autem hominem solum ac nudum; patet Luc. 1. ubi legitur. Spiritus sanctus superueniet in te; & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius Dei.

Quod uero lumen illud aeternum (quod in tenebris exortum est rectis corde) huic mundo felici partu eadem sacratissima uirgo protulit ex secundo

cap. eiusdem perspicuum & clarum est. Nolite timere (dixit angelus ad pastores) annuntio uobis gaudium magnum; quia natus est uobis hodie saluator mundi, & cetera.

Denique quod intemerata uirginitatis in ea permansit gloria singularis etiam post partum; & rebus Moysi incombustus, & porta Ezechielis clausa praesignauit, & tota in ueluti constitit Ecclesia illi laude quotidiana concinens, quod, post partum inuolata permanserit.

De Apostolis & Euangelistis Prefatio. Cap. 65.

Aequum & salutare. Te domine suppliciter exorare, ut gregem tuum pastor eterne non deseras; sed per beatos Apostolos tuos continua protectione custodias; ut ipsi uelut rectoribus gubernentur; quos operis tui uicarios eidem contulisti ut esse pastores. Et ideo cum angelis & Archangelis, ut supra.

Hae praefationis uerba, ad Iesum Christum Dominum nostrum diriguntur, qui de se dicit in Euangelio Io. 10. Ego sum pastor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me meae. Grex autem eius est multitudo fidelium suo redempta pretioso sanguine, & sua caelestis doctrina uerbis quasi pabulo nutrita, atque suorum mandatorum semitis, & calle directa, sicut dicit propheta in Ps. 94. Nos autem populus eius & oues pastus eius. Et rursum. 99. populus eius & oues pastus eius: introite portas eius in confessione.

Petit itaque haec praefatio, quod ipse bonus pastor gregem suum catholicum non derelinquat, aut suo destituat praesidio, sed per ipsos Apostolos tamquam cooperatores ipsius in custodia gregis, & coadiutores; ipsi assidua protectione conseruet. Ut ipse grex dominicus ipsi Apostolis rectoribus gubernentur: quos ut uicarios operis sui ut pote gregis

gis pascendi, ipse pastor æternus ordinavit ac sanxit debere præesse pastores eidem gregi.

Nempè ter beatum Petrum interrogasse legitur Dominus: an se diligeret, & illo respondente, ipsam, qui omnia nouit, & id scire quod amaret eum. Deinde post singulam responsionem subiunxit, pascite agnos meos, siue pascite oues meas.

Quibus verbis beatum Petrum constituit operis sui vicarium, voluitque ipsum præesse pastorem suo gregi.

De alijs itidem Apostolis, & eorum successoribus Episcopis, illud locum habet, quod in Actis Apostolorum dicit Paulus. cap. 20. Attendite vobis, & vniuerso Gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiã Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Porro huiusmodi pastores sedulos & diligentes (quales fuerunt Apostoli) se daturum suo gregi pollicitus est Dominus per Ieremiam dicens. cap. 3. Da bo vobis pastores iuxta cor meum, & pascunt vos scientia & doctrina. Vere secundum cor Domini fuerunt pastores isti Apostolici, quoniam elegit eos ex omni carne & posuit eos pascere gregem suum catholicum. Quia & scientia & doctrina Euangelicæ veritatis pauperum, nam æternæ vitæ verba toti mundo sollicita annunciatione administrarunt. Et alio in loco per eundem prophetam Dominus ait. 39. Ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris ad quas eiecero eos illuc, & conuertam eos ad rura sua, & crescent & multiplicabuntur, & suscitabo super eos pastores, & pascite eos.

Certè congregauit Dominus reliquias gregis sui, quando mortuus est non solum pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi congregaret in vñ. Et per Apostolicam Euangelizationem oues illæ, quæ non erant ex ouili dominico, adductæ sunt ad caulam gregis eius, & factum est vnum ouile & vnus pastor. Creuerunt itidẽ & mul-

tiplicati sunt greges Domini, quia circa Apostolorum tempora, & paulo post totam replerunt terram.

Demum suscitauit Dominus pastores super eis: ipsos sanctos Apostolos, quos delegit a Spiritu sancto & impleuit ad exequendum hoc ministerium. Quod si horum spiritualium pastorum figuram queris & in veteri lege ty, u. Ioseph prius pascens, gregem patris sui & postea totam saluam Aegyptum. Genes. 37. Moysen autem post greges soceri sui totam Hebræorum synagogam in deserto regens. Exod. 3. Vltimo Dauid 1 Reg. 16. prius canes patris & deinde totum regnum Israel gubernans, horum noui testamenti pastorum imago fuerunt & umbra.

De Missæ Canone. Cap. 66.

OMnibus his habitis, quæ ad oblationem pertinent, ca consequenter annexenda sunt, quæ pertinent ad huius oblationis sanctificationem: post hunc ergo Angelicum fit secretum silentium: in quo & missæ canes deuotè dicitur: Et sacrum mysterium peragitur, hoc autem fit per solum Sacerdotem; & ratio est, quia secundum Mat. ca. 28. Solus Christus orauit ab institutione sacramenti vsque ad crucem. Et nonnulli dicunt, quod in hoc loco incipit Missa; quoniam cætera sunt de solemnitate. de consec. dist. 2. pannis est.

Post acclamatum ergo præconium sequitur secretum silentium. Nam vt Io. Euangelista describit vbi Iesus honorificè fuit, receptus a turbis, cum palmis, & laudibus abiit, & abscondit se ab eis, non vt que trepidantis formidine, sed dispensantis officio, quia nondum venerat hora eius, quæ postquam aduenit, spontaneus ad passionem accessit. Surgite, inquit, Eamus, ecce appropinquat, qui me tradet, oblatum est enim, quia ipse voluit, vnde cum Iohannes & ministraverunt eum lanter-

lanternis & facibus & armis, vt comprehenderent illum. Sciens Iesus omnia, quæ ventura erant super eum processit & dixit eis: *Quem quæritis?* Responderunt ei, Iesum Nazarenum, dicit eis: ego sum. Illud ergo latibulum Christi hic secretum silentium representat, in quo cessante verborum tumultu, sola dirigitur ad Deum intentio deuotio. Tunc enim Sacerdos debet intrare in cubiculum cordis & ostium sensuum intercluso, Deum patrem orare, non multiloquio, sicut Ethnici faciunt, qui putant multiloquio exaudiri, sed in corde puro, & conscientia, & fide non ficta. Deus enim non est exauditor vocis, sed cordis: nec est admonendus clamoribus, quia renum est scrutator & cordium. Quod Anna tyrum gerens Ecclesiæ, legitur obseruasse, quæ non petitione clamosa, sed tacita deuotione impetrauit, quæ petijt. Scriptum est enim in lib. Reg. 1. c. 1. quod Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia illius mouebantur, & vox penitus non audiebatur. Item in Psal. 4. Dicite in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Spiritus est Deus, & eos, qui adorant in Spiritu & veritate oportet eos adorare. Item, sicut Moyses, qui sub silentio orabat: & Dominus, *Quid clamans?* cum tamen taceret. Sic & Sacerdos facere debet in hoc loco.

Canon Missæ pluribus decoratur nominibus: dicitur. n. oblatio; actio: canon: sacrificium, & secreta: oblatio est nomen commune ad omnia sacrificia, vt supra diximus.

Actio dicitur propter Sacra mysteria, quæ in eo aguntur; & quia tunc cum Deo causa nostra agitur. Est enim actio causa in iudicio deducta de verbo. Signific. Forus. In Missa quidē causa nostra agitur. Oratoriū est prætorium: Deus est iudex. Diabolus accusator. Ministri, testes. Sacerdos, aduocatus & defensor. Hic est Moyses, qui causam populi ad Dominum alle-

gabat: cuius patrocinio delatoris fallacia confutatur; & nostra innocentia comprobatur, & absoluitur; & iudicis ira placatur; & per misericordiam culpa remittitur 46. dist. disciplina. Exterde re iudica, cum vterini.

Canon dicitur, quod regulis patrum compositus est: a sanctis enim patribus aliqua verba mystica sunt ibi instituta. Canon autem Græcè, Latine, regula dicitur, quia multum regulariter compositus est. Canonistæ faciunt differentiam inter canonem, decretū, & decretalem. Canon dicitur id quod statuitur in vniuersali concilio. Extr. de bigam. alterationis: Decretum dicitur quod Papa statuit de Concilio Cardinalium suorum ad nullius consultationem. Decretalis Epistola dicitur quam statuit Papa vel solus, vel cum Cardinalibus ad consultationem alicuius 59. dist. hoc ad nos. 19. dist. si Romanorum. Metropolitaniani possunt condere canones, de paruis negotijs, & de ijs, quæ spectant ad onus; sed nō de magnis rebus. 17. dist. multis. & 24. q. 1. quotiens. Dicitur etiam canō, quia regulariter Christus verus Sacerdos in eo representatur; seu, quia per hunc regulariter fit consecratio sacramenti. Dicitur etiam quod Gelasius Papa canonem principaliter ordinauit: & licet a pluribus sit aliquid additum in eo: tamen ab vno est compositus. Hoc idem dicitur in Summa Concil. scilicet, quod canonem, & præfationes Missæ, profas, & hymnos canticis miscuit. Hic vixit anno Domini. 494. & fuit 48. Pontif. x temporibus Theodorici Regis & Zenonis Augusti. Idem affirmat Biel. lect. 15. & Dur. in suo Rationali, & Innoc. Papa. Dicitur etiam quod Clemens secundus, anno 71. post Cletum, instituit canonem ante consecrationem: & sic dicitur canon quasi ex regulis sanctorum patrum editus & cōpositus, vt supra diximus.

Sacrificium vero dicitur a sua parte digniori: eo quod offertur. Vel dicitur

tur sacrificium ratione præteritum, in quârum, scilicet, est repræsentatiuum Dominicæ passionis, quæ fuit verum sacrificium: & ideo in quârum per hoc Sacramentum Dominicæ passio offertur dicitur sacrificium. Vel dicitur sacrificium, quia per hunc canonem ex pane & vino conficitur sacrificium salutæ, sacrificium laudis, sacrificium iustitiæ, lóge acceptus Deo quâ antiquæ legis sacrificia comprehendens & complectens omnem illorum virtutem supereminenter.

Secreta vocatur, quia secretè, & sub silentio dicitur. Christus enim ad consecrationem sui corporis uenturus, secretè & solus orabat ab hora cænæ usque dum suspensus est in cruce, quas orationis secreta significat. Præcis quoque temporibus antiqui patres sub silentio sacrificabant, & communicabant.

Secundò ideo secreta in silentio dicitur, ne Sacerdos clamando his, quæ aguntur minus intendat, ut supra diximus. Item, ne vox Sacerdotis clamore deficiat. Item, ut diximus ne sacrosancta uerba uilescant. quia, quæ in publico fiunt, cito uilescunt, sicut nuptia familiariter contemptum parit. Ferrus enim inquit Duran. lib. 4. cap. 35. quod cum antiquitus publica & alta uoce diceretur canon, omnes penè per usum illum sciebant, & in plateis, & in vicis recantabant. Vnde cum quidam pastor silum in agro cantarent, & panem super lapidem posuissent, ad uerborum ipsorum prolationem panis in canem conuersus est: ipsi tamen diuino iudicio igne cæcitate missi, percussi sunt: propter quod patres statuerunt uerba ista sub silentio dici, inhibentes sub anathemate ne preferantur nisi a Sacerdotibus super Altare & in Missa, & cum uestibus sacris.

Consecrans autem mens debet esse multum attentata; ne muscæ uenientes perdant suauitatem uinguenti. Ec-

cles. 10. idest, debet esse mens Sacerdotis attentata ne muscæ. idest, importunæ cogitationes uenientes perdant suauitatem uinguenti; idest, tollant deuotionem orationis; scabello spiritus ergo abigantur, idest, inspiratione gratiæ repellantur. quatenus Auster adueniens, & Spiritus sanctus accedens, perflet notum, idest, mentem sæcundet: ut aromatha fluant, idest, uirtutes abundant. Ad quod etiam significandum, ætino tempore materialis scabellum, dum dicitur secreta ab aliquibus religiosiis (ut uili) adhibetur. Hac etiam ratione ne muscæ ueniant, & cetera elicitur quod canon dici debet expedite, non morose, ne auditoribus tædium generet. Exod. 12. Fac festinanter; quod de immolatione agni dicitur est. Et comedetis festinanter; sed tamen non nimis festinanter intelligendum est; nam non debet sacrificium sine sale, idest, sine discretione, & deuotione offerri. Canon autem iste a diuersis diuersimode diuiditur; nos autem secundum particulas in Missa suppositas procedemus; diuidendolum in sex partes principalis.

De Te Igitur. Cap. 67.

Finita præfatione, Sacerdos extendens, & uingens manus eleuans ad celum oculos, & demittens, inclinatus ante Altare, dicit. Te igitur: hæc sunt uerba rubricæ Missalis Romani. Hic autem deficit lingua, superatur ingenium, obscurus redditur intellectus, ideo quicquid exponitur uix uilius apparet esse momenti.

Alber. diuidit canonem in tres partes. Alexander Ales. in tres alias non tamen eandem diuisionem facit. Duran. in partes undecim diuidit. Mag. Biel in sex partes diuidit: & secundum hunc, sic dicitur, quod in prima parte petitur a Deo benedictio munerum panis, & uini, quæ pro Ecclesia offeruntur. Secunda, sequitur sanctorum inuocatio.

Inuocatio, quorum præcibus & meritis nobis dona a Domino conferuntur. In tertio oblatorum acceptatio, quæ electi a perfidis diuiduntur. In quarta ponitur uerborum forma, quibus perficitur consecratio, & panis, uini que substantiæ in corpore, & sanguine Christi conuertuntur. In quinta ponitur passionis commemoratio, ac salutis petitio ijs, qui sacrificio perfruuntur. In sexta additur refrigerij postulatio animabus defunctorum, cum iterata sanctorum inuocatione, quatenus petita eorum meritis a Domino concedentur. Secunda ibi, *communiantes*. Tertia ibi, *Hanc igitur oblationem*. Quarta ibi, *Qui pridie*. Quinta ibi, *Vnde & memores*. Sexta ibi, *Memento etiam Domine*. Hanc sequemur, quæ nec breuis nec longa est.

Circa ergo hanc primam canonis partem, dico secundum Alex. de Ales, quod incipit cano a, *Te igitur*, & forte, inquit ipse, diuina factum est prouidentia, licet non sit humana industria procuratum: ut ab ea litera canon inciperet, scilicet, a, *T*, quæ Hebraice Thau, & in sui forma signum, & mysterium crucis ostendit; & exprimit, dicente Domino per Ezech. 9. Signa Thau in frontibus virorum dolentium, & gementium, super abominationibus Ierusalem; quoniam per Christi passionem hæc omnia in cruce impleta sunt, & efficaciam habent. Thau est litera hebræa, quam nos Latini. *T*. nuncupamus, Græci autem τὰ appellunt. Tau itaque Hebraice, Latine signum sonat.

Hæc ergo litera, *T*, crucis formam habet; quia signati sunt, qui ab Angelo percutiente liberati sunt. Hoc etiam fuit signum, quo in Apoc. 7. leguntur signati in frontibus suis electi serui Dei, priusquam nouimenta inferrentur terræ, & mari. Huius figuram habuit lignum, in quo Moyles æneum serpentem in deserto suspendit; ut inspicientes a montibus venenatorum,

serpentes sanarentur, ut habetur. Num. 7. ideo inter præstationem, & canonem, imago crucifixi depingitur: ut non modo intellectus, sed picturæ aspectus memoriæ inspiciet Dominicæ passionis. ut dicit idem Alex. & rationabiliter quidem, quoniam quæ oculis videntur, potius mouent, quàm quæ ore proferuntur, & solo percipiuntur auditu. Hinc Damascenus 4. lib. Sentent. multoties non secundum mentem habentes Domini passionem, imaginem crucifixionis Christi videntes in salutari passionis memoriæ uenimus, & procedentes adoramus. Hinc & Ezechiel propheta iussus est pingere transfigurationem Ierusalem, ut populus Iudaicus sensibilibus formis moueretur tam agnoscere futuram. Vnde Ezech. 12. Tu ergo fili hominis, fac tibi uasa transmigrationis, & transmigrabis per diem coram eis. Transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum in conspectu eorum, si forte aspiciant, quia domus exasperans est. Et offeres uasa tua, quasi uasa transmigrantis per diem in conspectu eorum. Vbi Greg. in comment. Quia oculos ad videndum habent, & non vident, aures ad audiendum habent, & non audiunt, da eis imaginem, & picturam, & formis ostēde corporeis, ut uenturam captiuitatem non solum audiu, sed & oculis recognoscant. Vnde satis ostenditur mouere magis imagines quam uerba. Et hæc est præcipua ratio, cur Christiana religio sanctorum imagines admittit, scilicet, ad excitandum populum & simplicibus deuotionem. Ideo etiam pingitur crucifixi imago, ut oculis uideat, quæ hiæ repræsentatur, scilicet, Christi passio, ac eius impropria.

Sacerdos autem secundum morem Ecclesiæ Ambrosianæ osculatur pedes crucifixi in Missali, & se signat in fronte inuens quod reuerenter & deuotè ad passionis mysterium accedit. Nos uero secundum morem Romanæ Ec.

clesiæ Altate osculamur quod idem significat; & hoc facimus post illa verba, *ac petimus*, vt docet rubrica Missalis.

Quod Sacerdos hæc dicens, se inclinat, significat humiliationem Christi ad mortem. *Te igitur*, inquit *pater clementissime*; illa coniunctio, *igitur*, refertur ad ea, quæ cõtata sunt in præfatione, & sanctus. q. d. Sacerdos in persona Ecclesiæ; quia admisisti nos o Deus vt cum sanctis Angelis, te laudaremus, & idem clamaremus ideo clementissime pater, &c. Vel sic o pater celestis, quia pleni sunt cæli & terra gloria tua, quia misisti miseratione tua ad nos filium tuum, qui per assumptam humanitatem venit in hunc mundum in nomine tuo: ideo *te rogamus ac petimus*. Hic captamus benevolentiam, & vt citius impetremus quod petimus, addimus *clementissime*. Habet quippe humana indultia, vt dum petitionis suæ effectum expectat, & desiderat, obsecrati laudes petendo proponat: vt sic per hoc eius benevolentiam capteret: vt videre est apud oratores in suis exordijs. Quod autem dicitur, pater, hoc nomen, pater, vt attribuitur Deo, dupliciter accipitur. Vno modo essentialiter, vt conuenit toti Trinitati, & cuilibet personarum coniunctim, & diuisim in singulari. Hæc enim est conditio terminorum essentialium in diuinis, & illo modo dicitur pater principium productiuum, aut gubernatiuum alterius, hoc modo Deus, dicitur pater eorum, quæ creauit, & quos gubernat, & alit, secundum illud Deuter. 32. Nonne ipse est pater tuus, qui possedit, fecit, & creauit te? Hoc modo prima persona est pater, filius est pater, & Spiritus sanctus est pater: & hi tres, non tres patres, sed vnus pater; sicut nõ tres creatores, sed vnus creator: nec tres Domini, sed vnus Dominus. Sic etiam accipitur in oratione Domini cap. Et generaliter quando nõ ponitur respectu

termini importantis vnam personam discrete ab alia, vt quando ponitur respectu alicuius termini importantis operationem ad extra, id est, respectu creaturæ. Illæ enim operationes communes sunt omnibus tribus personis. Quicquid enim pater operatur in creaturæ; operatur & filius, operatur & Spiritus sanctus. Nam quorum vna est essentia, etiam operatio est indiuisa.

Alio modo pater accipitur notionaliter, siue personaliter, & sic pater dicitur tantum generatione propriissime dicta, qua viuens generat viuens, non tantum sibi simile in specie, sed in identitate essentie. Et ita tantum dicitur de prima persona in diuinis, & non de secunda, nec de tertia. Et sic accipitur, quando ponitur respectu termini importantis personam. Sicque accipitur hic, quia sequitur, *per Iesum Christum filium tuum*, &c. quod importat secundum personam discrete a prima, & tertia. Et licet hic accipiatur personaliter, non tamen cum exclusione aliarum personarum. Nam eo modo, quo genitor pater noster est, etiam filius pater noster est; etiam Spiritus sanctus pater noster est. Est enim pater noster pater na virtute ac potentia nos creans, pater na affectu dulcissime de nobis cogitans, paterna prouidentia nos bonorum suorum heredes ordinans. Paterna disciplina instituendo nos sanctificans: & ita de alijs paternam pietatem concernentibus, que tamen omnia non sine filio, & Spiritu sancto in nobis operatur. In eo verò quod pater dicitur, & est filij sui Domini nostri Iesu Christi, excluduntur alie personæ.

Per Iesum Christum filium tuum Domini nostrum. Orationes quatenus sint impetratoriæ, dirigendæ sunt ad patrem per filium, qui mediator est inter patrem & nos, vt ait Apost. 1. Tim. 2. Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Est & aduocatus noster; Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum. Etiple est
propi-

Propitiatio pro peccatis nostris : non pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi. 1. Io. 2. per hunc quicquid petierimus patrem, conuequemur. Sic enim nobis promisit iureiurando filius. Amen, amen dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine dabit vobis. io. 16. Sic etiam docet propheta cum dicit. Pro. 23. Et oras aspice Deus, & respice in faciem Christi tui. Psal. 83. Ideo sicut frequenter in omnibus orationibus suis Ecclesia, ita & nunc in principio canonis orationem tuam format ad patrem, in nomine filij, dicens. *per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum.* Gloria super illud Psalm. 108. Oratio eius fiat in peccatum, ait: Nō est iusta oratio nisi per Christum: & non solum non delet peccatum, sed fit in peccatum. Aug. ibid. Oratio non fit per Christum, quæ non vult sequi, sed persequi: veterat Lucæ proditoris oratio, antequam Christum traderet, dum cogitabat tradere illum. *Supplices rogamus ac petimus.* Rogatio ostendit humilitatem, petitio confidentiam; qui aliquid implorat humilitatem debet ostendere, & de impetratione confidere. Itaque *supplices rogamus*, confidenter petimus.

Supplices aut rogamus; Vnde Alber. ait tangit modum orationis in orante, quia dicit, *Supplices*: in oratione autē quia dicit, *rogamus ac petimus*, supplices quidem, & prouidit ad propitiationem tuam, Ephes. 3. Huius rei gratia flecto genua mea ad Deum patrem, ex quo omnis paternitas cælo & in terra nominatur: & ideo Sacerdos in his verbis inclinat se ante Altare. *Rogamus.* Rogatio est inclinatio eius, qui rogatur ab eo, qui rogat ad exauditionis consentum, *ac petimus.* petitio autem est expressio eius, quod desideratur fieri ab eo, qui exauditur rogatur. 2. Paralip. vi. peto rogans te Domine. Et Philip. 4. In omni oratione, & obsecratione cum gratiarum actione petitionis vestrae innotescat apud Deum.

Vt autem melius obtineat dicit: *Rogamus ac petimus*, vt sic geminata positione facilius exaudiat. Vt autem impetremus, in fide postulandum est, dicitur Iac. 1. postulet in fide nihil hæsitans: ipse enim dat omnibus affluenter, & non improperat. Petimus autem non superbi: sed supplices: id est, humiles; quoniam ab initio superbiorum supplicatio non placuit, sed humilium. Vnde Iacob 4. superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Humiles, inquam, non præsumentes de nostris meritis, sed in miserationibus tuis. Scientes quod oratio humiliter se, cælos penetrat, Eccles. 35. Et Phariseus iustificatus non est, sed publicanus confitens humiliter peccata sua. Luc. 18. Sequitur.

Vti accepta habeas & benedicas. Hic osculatur Altare. *Hec tibi dona, hec tibi munera; hæc sancta tibi sacrificia illibata.* Nota quod impari numerum semper in dispensatione signorum super oblationem obseruamus, videlicet vnam crucem, vel tres, vel quinque faciendo, & hoc vtrique non sine certi mysterij causa. Nam in vna & tribus, vnum & trinum Deum intimamus. In quinque autem, quinque partita Domini passionem significamus. Merito autem impar numerus in Ecclesiasticis officijs frequenter, quia nunquam in duo æqualia vnitrate impeditur diuiditur sicut vnitatis sanctæ Ecclesiæ nullatenus eam in duo secari patimur. Ex tom. 6. Biblioth. pat. de obseruationibus Ecclesiasticis cap. 14. Hic facit tres cruces super hostiam & super calicem simul. Postquam captiuit beneuolentiam, in verbo, pater clementissime; & commemorauit mediatorem, scilicet, Christum, huius merito oratio nostra redditur patri acceptabilis: atque postquam insinuauit affectum supplicandi, dicit: *supplices rogamus ac petimus*, ea exprimit, quæ obtinere a patre desiderat, hæc autem duo sunt. Primum; vt grata sint munera offerenda. Secū-

dum, vt fiant sacrificia idonea: primū ibi, vt accepta habens: secundum ibi: *Et benedicas*. Inquit, *petimus*, ergo, *te pater clementissime, vt habens accepta*, id est, placita sint tibi & grata, *hęc dona, & munera*, quę panis sunt, & vinum, terrena, & a terrenis tibi oblata, & idcirco diuinę maiestati tuę indigna; tamen, quia per filium tuum, stāt instituta ad hunc finem, vt a nobis iugiter offerantur; *petimus* igitur vt in honorem dilecti filij tui, *vt habeas*, inquam, *accepta*, vt placita sint tuę voluntati: atque fiant idonea sacrificia: pro nostris peccatis offerenda, & per hoc *sancta*, diuinis cultui deputata, & illibata, nulla mentis, & corporis immundicia maculata: hoc ad literam petitur. Hęc autem inquit, quia oblationes, holocausta, & veteris legis sacrificia, nec sufficientia erant: nec tibi placuerunt: idcirco filius tuus in vltima cęna finem eis imponere volens acceptis in manibus pane, & vino gratias agens, benedixit, dixitque discipulis: hoc facite in meam commemorationem. Per quod hęc ipsa dona, & munera nobis in sacrificium commendauit. *Petimus, vt accepta habeas*, quia mandasti Leuit. 26. Superuenientibus nouis vetera proieciētis: & rectē proiecta sunt, quia imperfecta, ac insufficientia fuerant; quoniam non placuerunt Deo: nec peccata abstulerūt; nec gratum facientem gratiam contulerunt. De primo dicitur, Ierem. 6. Holocausta vestra non sunt accepta; victimę vestrę non placuerunt mihi. & Psal. 50. Quoniam si voluisses sacrificium dediissem vtique holocaustis nō delētaberis. Et alibi. Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. De secundo dicitur, Hebrę. 10. Impossibile est sanguine hircorum, & taurorum auferri peccata, & Psal. 29. Holocaustum pro peccato non postulasti, supple pater; tunc dixi ecce venio, per passionem meam, quę in presentia commemoratur. De

tertio dicitur, Rom. 3. ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Et Ezechiel. 20. Dedi eis pręcepta non bona, & iudicia, in quibus non viuunt. Pręcepta, scilicet, quantum ad sacrificia & cęremonialia, ac iudicialia, in quibus non viuunt vita gratia, & Galat. 2. si propter legem iustitia; ergo Christus gratis mortuus est. Ergo pater clementissime, quia legis oblationes, & sacrificia reprobas, tanquam inutilia ad aternam vitę consecutionē, & remissionem peccatorum. *Te supplices per Iesum Christum filium tuum petimus; vt accepta habeas hęc dona nostra, munera, & sancta sacrificia*: quę idē filius tuus, nos tibi offerre voluit. Vt vero ipsa munera apta reddantur conuersioni in verum corpus Christi: additur, *Et benedicas*: Hęc, scilicet, munera, vt idonea sint tam diuino sacramento. Christus autem, qui offertur in hoc sacramēto, est domum, munus, & sacrificium quia ipsum pater dedit; filius obtulit; Spiritus sanctus accepit: singuli tamen dederunt, obtulerunt, & receperunt: sed ad distinctionem dicitur pater dedisse propter auctoritatem, filius obtulisse propter humilitatem, Spiritus sanctus accepisse propter benignitatem. Hęc Biel. Vel sic secundum Innoc. Donum enim est dantis, munus accipientis, sacrificium offerentis. Et pater dedit, filius obtulit, Spiritus sanctus accepit. Hinc ergo dicit Apost. Hebr. 9. Christus per sanctum Spiritum semetipsum obtulit tunc immaculatum. Singuli tamen obtulerunt, & dederunt, & acceperunt. Sed ad distinctionem dicitur pater dedisse propter auctoritatem, (vt diximus) filius obtulisse propter humanitatem, Spiritus sanctus accepisse propter benignitatem. O liberalis gratia, liberalitas gratiosa, quod Deus dedit in donum, & accepit in munus, eadem enim sacrificia dona sunt simul & munera. Dona sunt nobis collata, munera sunt a nobis oblata. Nam, quę

sacris

factis offeruntur Altaribus & munera nuncupantur & dona. Vnde Dominus ait in Euangelio Matth. 5. Si offers munus tuum ad Altare, vade prius reconciliari fratri tuo. & Apost. ait, de Pontifice: vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Hebr. 5. Daniel quoque dixit ad Balthasar. Daniel. 5. Munera tua tibi sint, & dona tua alteri da. Hęc ille.

Dicitur in plurali dona, munera, sacrificia, quia panis & vini priusquā consecerentur; & diuersę sunt species substantiarum; & diuersę substantię specierum; sed vbi consecratio celestis accesserit; species quidem remanent, substantię conuertuntur; sunt diuersa continentia, vnum vero contentum; nam idem sub veraque specie continetur, scilicet, totus Christus licet non in idem vtraque panis & vini substantia conuertatur, quia vinum in sanguinem, panis n. corpus ex vi verborum; sub specie tamen panis sanguis, sub specie vini corpus, & vtrobiusque anima & verbum per concomitantiam continentur.

Dicuntur sacrificia sancta, & illibata; quia panis & vinum sanctificantur in sacro sanctum corpus. & immaculatum sanguinem Christi. Illibata, id est, pura, vel immaculata, quę sine macula cordis, & corporis oportet offerri; quatenus & cor ab iniquitate, & corpus ab immundicia purgetur, antequam offeratur, quia vt dicitur 1. Cor. 11. Qui cumque manducauerit panem, vel biberit calicem indignę, reus erit corporis, & sanguinis Domini. Vel. Illibata, id est, incorrupta, non quia substantia panis, & vini non possit corrumpi; sed quia corpus & sanguis filij Dei, in qua virtute verborum, species, id est, panis & vinum iam transubstantiã corrupti non possunt. Psalmo 15. Non dabis sanctum tuum idest, Christum, videre corruptionem.

Dum autem Sacerdos hęc profert

signat panem, & vinum tribus crucibus. Vbi aduertendum est, quod huiusmodi cruces, quibus sacrificium signatur: non sunt dumtaxat ad consecrandum hostiam secundum Tho. 3. q. 83. art. 3. alioquin post consecrationem fieri non deberent: sed principaliter per signa crucis modum, & ordinem Dominicę passionis repręsentat, vt dicit Innocentius, & nos supra in cap. de cruce, quod verba canonis ad consecrationem, & ess. ctum ipsis impetrandum pertinent. signa autem ad historiam recolendam. Cum ergo passio Christi in cruce sit consummata, conuenienter per signa crucis ipsa passio repręsentatur; vt hoc signo, quo passio consummata est: eius memoria in mentibus tenacius infigatur. Et ideo, quia quedam acta sunt ante crucifixionem, & quedam in cruce, ideo sunt quedam cruces ante consecrationem, & quedam post consecrationem. Quę precesserunt Christi crucifixionem significãtur per cruces ante consecrationem: & quę in cruce acta sunt, significantur per cruces post consecrationem. Cruces precesserunt Dñi traditio, & ad mortem venditio; & quia Christus a tribus fuit traditus, scilicet, a Deo pro nobis. Rom. 8. Proprio filio suo non pericit Deus: sed pro nobis omnibus tradidit illum: a Iuda Mat. 26. Querebat Iudas opportunitatem, vt eum traderet Iudeis: & traditus fuit a Iudæis ipsi præsiã Pilato, Io. 18. Gens tua, & pontifices tui tradiderunt te mihi: ideo sunt ibi tres cruces ad illa verba, hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia, & c. Prima traditio fuit ex gratia: quia dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis. Secunda ex auaritia; quia constituerunt ei triginta argenteos. Matth. ibidem. Tercia fuit ex inuidia.

Sciebat enim Pilatus quod per inuidiam tradidissent eum. Mat. 27. Deus ergo, tradidit ex dono, Iudas, pro munere, Iudęus vero in sacrificiũ alibatu.

Ad

Ad hoc igitur (inquam) significandum, signat ter super oblatam, & calicem dicendo: *Hæc dona: † Hæc munera: † Hæc sancta † sacrificia*, quasi dicat offerimus tibi clementissime Pater hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia, commemorantes illam traditionem, quam tu Deus fecisti ex dono, Iudas pro munere, Iudæus in sacrificium illibatum: singuli tamen ad mortem, mortem autem crucis: & ideo fiunt (vt diximus) tres cruces. Vel fiunt tres cruces propter tres illusiones Christo factæ, scilicet, coram Pontificibus, coram Herodes, & coram Pilato. Vel fiunt tres cruces, in reuerentiam eius qui est trinus Deus: cuius potentia fit conuersio panis & vini.

Porro tria sunt Ecclesiæ sacrificia, ait Innocentius, quæ significata sunt in veteri testamento per propitiatorium, thuribulum & Altare, videlicet sacrificium penitentia, sacrificium iustitiæ, & sacrificium Eucharistiæ. De primo dicitur. Sacrificium Dei spiritus contributus. De secundo. Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ. De tertio. Tibi sacrificabo hostiam laudis. Super Altare tunc mactatur, infra thuribulum thus adoletur, ad propitiatorium sanguis infertur. Caro mactatur in conuisione, thus adoletur in deuotione, sanguis infertur pro redemptione super Altare corporis, infra thuribulum cerealis, ad propitiatorium Dei Patris. In sacrificijs istis panis & vinum & aqua spiritualiter offeruntur. In sacrificio penitentia, numerum doloris & contritionis, aqua meritis & plorationis, panis doloris, & afflictionis: doloris in corde, meritis in ore, lab' oris in opere. In sacrificio iustitiæ panis fortitudinis & constantiæ, vinum rectitudinis & prudentiæ, aqua mansuetudinis & temperantiæ. Fortitudinis inter aduersa, rectitudinis inter iniqua, mansuetudinis inter probra. In sacrificio Eucharistiæ panis unitatis, & aqua fidelitatis: panis pro corpore, vinum pro anima, & aqua

pro populo, sicut & alibi plenius a nobis ostenditur. Inter hæc sacrificia, primum educit, secundum deducit, tertium autem inducit. Educit indipientes, deducit proficientes, inducit pericientes ex Aegypto per desertum in patriam: ex Aegypto confusionis, per desertum peregrinationis, in patriam glorificationis. Hæc tria sacrificia sacerdos offert in Missa. Primum in confessione, secundum in oratione, tertium in actione. Nam & tria sunt quæ secundum Prophetam Mich. 6. Deus requirit ab homine. Diligere misericordiam, facere iudiciū, & sollicitum cum Deo ambulare. Diligat ergo misericordiam, facere iudiciū, & sollicitum cum Deo ambulare. Diligat ergo misericordiam, qui vult offerre sacrificium penitentia: faciat iudiciū, qui vult offerre sacrificium iustitiæ, cum Deo ambulet sollicitus, qui vult offerre sacrificium Eucharistiæ. Sequitur.

In primis qua tibi offerimus pro Ecclesia sancta, &c. Postquam sacerdos deprecatus est Deum Patrem, vt clementia sua sanctificet munera a propitiatorium: nunc specificat, pro quibus hæc dona, & munera Deo offerat. Et primo petit acceptari pro tota Ecclesia in generali. Secundo, pro summis Ecclesiæ praelatis, ibi, *Vna cum famulo tuo Papa nostro N. & Antistite nostro N.* Tertio, pro omnibus recte credentibus fraternaliter, ibi, *Et omnibus orthodoxis.* Quarto, pro quibusdam in speciali, ibi *Memento Domine.* Et quoniam ordo est inter eos, pro quibus petitur: sicut & charitas, quæ licet quantum ad bona spiritalia omnia communicaanda, æqualiter se ad omnes extendat, secundum illud: Diliges proximum tuum sicut teipsum: nihilominus habet quandam ordinem iuxta illud Cantic. 2. Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem; quantum ad diligibilita, & diligendi modum, atque dilectionis effectum: vt etiam tangit Magist. distinct. 19. lib. 3. Vnde offerendum est prius pro tota Ecclesia, deinde pro personis singularibus,

bus, quoniam bonum commune bono priuato, & singulari proponendum est secundum philosoph. 1. Ethic. Et per hoc personæ publicæ in sublimitate cōstituta a quibus dependet Respublica personis simplicibus præsentantur.

Hoc autem non est nouum: sed ab Apostolis accepimus: nam 1. ad Tim. 2. dicitur: Obsecro primum omnium fieri orationes pro omnibus hominibus, pro Regibus, & pro omnibus, qui sunt in sublimitate constituti. Immo a lege veteri etiam accepimus, legitur enim 1. Machab. 2. Nos ergo in omni tempore sine intermissione in diebus solemnibus & cæteris quibus oportet, memores sumus vestri in sacrificijs quæ offerimus, & in obseruationibus, sicut fas est & decet meminisse fratruū. Et hæc scribebant Spartianus. Ideo orationes præcipit Ecclesia fieri pro omnibus hominibus collectiue, id est pro tota Ecclesia.

Ecclesia autem vt in primo libro ostensum est multipliciter accipitur. Sed pro nunc tripliciter accipi potest. Primo, pro congregatione omnium, a primo iusto Abel vsque ad vltimum in fine mundi nasciturum, & ita comprehendit synagogam Iudæorum, & Ecclesiam Christi fidelium. Secundo, pro sola congregatione Christianorū, tam præteritorum, & præsentium, quam futurorum. Tertio, tantum pro congregatione omnium Christianorū præsentium: siue nunc existentium. Et quælibet harum dicitur Ecclesia vniuersalis vera, ad differētiā Ecclesiæ repræsentatiuæ, quæ est concilium generale legitime congregatum: de alijs supra satis diximus.

In proposito autem accipitur Ecclesia, pro Ecclesia vniuersali militante, non triumphante: pro triumphante enim orandum non est: sed eius orationes pro nobis sunt expetendæ, & ideo additur *Catholicum*, id est, vniuersalis. Et hæc Ecclesia dicitur *Sancta*, licet enim multos contineat peccato-

res: tamen ideo sic dicitur sancta, quia vera fide formata: quia sanctissimo capiti Christo concorporata est, quia membrorum sanctitate est firmata. Nam numquam desunt sancti in Ecclesia. Item, quia veritatis spiritu gubernata: quia sanctissimis legibus sulcita, quia sacramentis sanctificantibus adornata, quia præsentia sui sponsi sustentata, quia sola gratiæ sanctificantis contentiua. Nam extra Ecclesiam nec gratia, nec salus est. Pro hac Ecclesia primo oratur vt collecta, & adunata secundum diuersos gradus eius, vt in ea hierarchicus ordo superiorum ad inferiores, & inferiorum ad superiores inconcussè seruetur in præcipiendo, & obediendo ex virtute charitatis. Dicitur etiam sancta a suo rectorē. Regitur enim a spiritu sancto, quem Christus promisit Apostolis pro Ecclesia, quæ tunc in eis consistebat. Dicitur etiam sancta propter sanctas leges, & ordinationes quibus regitur, & gubernatur: leges scilicet Euangelicas: leges inobliquales, & diuinas. Demum sancta, quia nullus extra eam sancti fieri potest. Patet sanctifica eos in veritate. Non pro eis rogo tantum: sed pro iis, qui creditum sunt per verbum eorum in me. Ioan. 17. Ordo ergo est. *Teigitur Pater clementissime rogamus, & petimus: vt accepta habeas dona, & munera quæ tibi offerimus. In primis pro Ecclesia tua militante: quæ est multitudo fidelium habentium communionem in fide & sacramentis. Sancta, Catholica, id est, vniuersali. Quam, ab hæreticis, & schismaticis ac persecutoribus, tyrannis, a dæmonibus, & vitijs, scilicet, petimus, pacificare digneris: vt pacem habeat ab his supradictis prauis hominibus: & custodire digneris, a vitijs, & dæmonibus. Adunare, quæ dispersa est inter paganos, & perfides. Et regere digneris, in prosperis, & in aduersis. Tunc pacificat cum fidelium mentes adunat: vt sit fidelium anima vna, & cor vnum in charitate. Tunc*

gis pascendi, ipse pastor æternus ordinavit ac sanxit debere præesse pastores eidem gregi.

Nempè ter beatam Petrum interrogasse legitur Dominus: an se diligeret, & illo respondente, ipsum, qui omnia nouit, & id scire quod amaret eum. Deinde post singulam responsionem subiunxit, pascite agnos meos, siue pascite oues meas.

Quibus verbis beatum Petrum constituit operis sui vicarium, voluitque ipsum præesse pastorem suo gregi.

De alijs itidem Apostolis, & eorum successores Episcopis, illud locum habet, quod in Actis Apostolorum dicit Paulus. cap. 20. Attendite vobis, & vniuerso Gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiã Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Porro huiusmodi pastores lectulos & diligentes (quales fuerunt Apostoli) se datum suo gregi pollicitus est Dominus per Ieremiam dicens. cap. 3. Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascunt vos scientia & doctrina. Vere secundum cor Domini fuerunt pastores isti Apostolici, quoniam elegit eos ex omni carne & posuit eos pascere gregem suum catholicum. Quæ & scientia & doctrina Euangelicæ veritatis pauertunt, nam æternæ vitæ verba toti mundo sollicita annunciatione administrarunt. Et alio in loco per eundem prophetam Dominus ait. 39. Ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris ad quas eieceri eos illic, & conuertam eos ad rura sua, & crescent & multiplicabuntur, & stabit super eos pastores, & pascunt eos.

Certè congregauit Dominus reliquias gregis sui, quando mortuus est non solum pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi congregaret in vnu. Et per Apostolicam Euangelizationem illæ, quæ non erant ex ouili dominico, adductæ sunt ad caulam gregis eius, & factum est vnum ouile & vnus pastor. Creuerunt itidè & mul-

tiplicati sunt greges Domini, quia citra ca Apostolorum tempora, & paulo post totam repleverunt terram.

Demum suscitauit Dominus pastores super eis: ipsos sanctos Apostolos, quos delegit a Spiritu sancto & impleuit ad exequendum hoc ministerium. Quod si horum spiritualium pastorum figuram queris & in veteri lege ty, u. Ioseph prius pascens, gregem patris sui & postea totam saluam Aegyptum. Genes. 37. Moyses autem post greges loceri sui totam Hebræorum synagogam in deserto regens. Exod. 3. Vt in Genesio David 1 Reg. 16. & ius eius patris n-s & deinde totum regnum Israel gubernans, horum noui testamenti pastorum imago fuerunt & vmbra.

De Missæ & Canone. Cap. 66.

OMnibus his habitis, quæ ad oblationem pertinent, ea consequenter annexenda sunt, quæ pertinent ad huius oblationis sanctificationem; est hymnum ergo Angelicum fit secretum silentium: in quo & missæ canon deuotè dicitur: Et factum mysterium peragitur; hoc autem fit per solum Sacerdotem; & ratio est, quia secundum Mat. ca. 28. Solus Christus orauit ab institutione sacramenti vsque ad crucem. Et nonnulli dicunt, quod in hoc loco incipit Missa; quoniam cætera sunt de solemnitate. de consec. dist. 2. pannis est.

Post acclamatum ergo præconium sequitur secretum silentium. Nam vt Io. Euangelista describit vbi Iesus honorificè fuit, receptus a turbis, cum palmis, & laudibus abiit, & abscondit se ab eis, non vtique trepidantis formidine, sed dispensantis officio, quia nondum venerat hora eius, quæ postquam aduenit, spontaneus ad passionem accessit. Surgite, inquit, Eamus, ecce appropinquat, qui me tradet, oblatum est enim, quia ipse voluit, vnde cum Sacerdotibus & ministris essent cum

lanter-

lanternis & facibus & armis, vt comprehenderent illum. Sciens Iesus omnia, quæ ventura erant super eum processit & dixit eis: *Quem quæritis?* Responderunt ei, Iesum Nazarenum, dicit eis: ego sum. Illud ergo latibulum Christi hic secretum silentium repræsentat, in quo cessante verborum tumultu, sola dirigitur ad Deum intenta deuotio. Tunc enim Sacerdos debet intrare in cubiculum cordis & ostium sensuum intercluso, Deum patrem orare, non multiloquio, sicut Ethnici faciunt, qui putant multiloquio exaudiri, sed in corde puro, & conscientia, & fide non ficta. Deus enim non est exauditor vocis, sed cordis: nec est admonendus clamoribus, quia renum est scrutator & cordium. Quod Anna tyrum gerens Ecclesiæ, legitur obseruasse, quæ non petitione clamorosa, sed tacita deuotione impetrauit, quæ petijt. Scriptum est enim in lib. Reg. 1. c. 1. quod Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia illius mouebantur, & vox penitus non audiebatur. Item in Psal. 4. Dicite in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Spiritus est Deus, & eos, qui adorant in Spiritu & veritate oportet eos adorare. Item, sicut Moyses, qui sub silentio orabat: & Dominus; Quid clamans? cum tamen taceret. Sic & Sacerdos facere debet in hoc loco.

Canon Missæ pluribus decoratur nominibus: dicitur. n. oblatio; actio: canon: sacrificium, & secreta: oblatio est nomen commune ad omnia sacrificia, vt supra diximus.

Actio dicitur propter Sacra mysteria, quæ in eo aguntur; & quia tunc cum Deo causa nostra agitur. Est enim actio causa in iudicium deducta de verbo. Signific. Forus. In Missa quidē causa nostra agitur. Oratoriū est pratorium: Deus est iudex. Diabolus accusator. Ministri, testes. Sacerdos, aduocatus & defensor. Hic est Moyses, qui causam populi ad Dominum alle-

gabat: cuius patrocinio delatoris fallacia confutatur; & nostra innocentia comprobatur, & absoluitur; & iudicis ita placatur; & per misericordiam culpa remittitur 46. dist. disciplina. Extr. de re iudica. cum veterini.

Canon dicitur, quod regulis patrum compositus est: a sanctis enim patribus aliqua verba mystica sunt ibi instituta. Canon aut. m. Græcè, Latinè, regula dicitur, quia multum regulariter compositus est. Canonista faciunt differentiam inter canonem, decretū, & decretalem. Canon dicitur id quod statuitur in vniuersali concilio. Extr. de bigam. alterationis: Decretum dicitur quod Papa statuit de Concilio Cardinalium suorum ad nullis consultationem. Decretalis Epistola dicitur quam statuit Papa vel solus, vel cum Cardinalibus ad consultationem alicuius 59. dist. hoc ad nos. 19. dist. si Romanorum. Metropolitani possunt condere canones, de parus negotijs, & de ijs, quæ spectant ad onus; sed nō de magnis rebus. 17. dist. multis. & 24. q. 1. quotiens. Dicitur etiam canō, quia regulariter Christus versus Sacerdos in eo repræsentatur; seu, quia per hunc regulariter fit consecratio sacramenti. Dicitur etiam quod Gelasius Papa canonem principaliter ordinauit: & licet a pluribus sit aliquid additum in eo: tamen ab vno est compositus. Hoc idem dicitur in Summa Concil. scilicet, quod canonem, & præfationes Missæ, profas, & hymnos canticis misceuit. Hic vixit anno Domini. 494. & fuit 48. Pontifex temporibus Theodorici Regis & Zenonis Augusti. Idem affirmat Biel. lect. 15. & Dur. in suo Rationali, & Innoc. Papa. Dicitur etiam quod Clemens secundus, anno 71. post Cletum, instituit canonem ante consecrationem: & sic dicitur canon quasi ex regulis sanctorum patrum editus & cōpositus, vt supra diximus.

Sacrificium vero dicitur a sua parte digniori: eo quod offertur. Vel dicitur

tur sacrificium ratione praterini, inquam, scilicet, est representatiuum Dominicæ passionis, quæ fuit verum sacrificium; & ideo inquam per hoc Sacramentum Dominica passio offertur dicitur sacrificium. Vel dicitur sacrificium, quia per hunc canonem ex pane & vino conficitur sacrificium salutatis, sacrificium laudis, sacrificium iustitiæ lōge acceptius Deo quā antiquæ legis sacrificia comprehendens & complectens omnem illorum virtutem sup̄ remittenter.

Secreta vocatur, quia secretè, & sub silentio dicitur. Christus enim ad consecrationem sui corporis vēturus, secretè & solus orabat ab hora cænæ v̄ que dum suspensus est in cruce, quas orationes secreta significat. Præcis quoq; temporibus antiqui patres sub silentio sacrificabant, & communicabant.

Secundò ideo secreta in silentio dicitur, ne Sacerdos clamando his, quæ aguntur minus intendat, vt supra diximus. Item, ne vox Sacerdotis clamore deficiat. Item, vt diximus ne sacrosancta verba vilescant. quia, quæ in publico fiunt, cito, vilescunt, sicut nimia familiaritas contemptum parit. Foras enim inquit Duran. lib. 4. cap. 35. quod cum antiquitus publice & alta voce diceretur canon, omnes penè per usum illum sciebant, & in plateis, & in vicis decantabant. Vnde eū quidam pastores illum in agro cantarent, & panem super lapidem posuissent, ad verbum ipsorum prolationem panis in carnem conuersus est: ipsi tamen diuino iudicio igne exutus missos, percussus sunt; propter quod patres statuerunt verba ista sub silentio dici, inhibentes sub anathemate ne preferantur nisi a Sacerdotibus super Altare & in Missa, & cum vestibus sacris.

Consecrantis autem mens debet esse multum attendita; ne muscæ venientes perdant suauitatem unguenti. Ec-

cles. 10. idest, debet esse mens Sacerdotis attendita ne muscæ. idest, importunæ cogitationes venientes perdant suauitatem unguenti; idest, tollant deuotionem orationis; flabello spiritus ergo abigantur, idest, inspiratione gratiæ repellantur. quatenus Austere adueniens, & Spiritus sanctus accedens, perflet hortum, idest, mentem fecundet: vt aromatha fluant, idest, virtutes abundant. Ad quod etiam significandum, xlvij. tempore materialis flabellum, dum dicitur secreta ab aliquibus religiosis (vt vii. h) adhibetur. Hæc etiam ratione ne muscæ veniant. & cetera elicitur quod canon dici debet expedite, non morose, ne auditoribus tardium generet. Exod. 12. Fac festinanter; quod de immolatione agni dictū est. Et comedetis festinanter; sed tamen non nimis festinanter intelligendum est; nam non debet sacrificium sine sale, idest, sine discretione, & deuotione offerri. Canon autem iste a diuersis diuersimode, diuiditur; nos autem secundum particulas in Missa si positis procedimus, diuidendo illum in sex partes principales.

De Te igitur. Cap. 67.

Finica prefatione, Sacerdos extendens, & ungens manus eleuans ad celum oculos, & demittens, inclinatus ante Altare, dicit. Te igitur: hæc sunt verba rubricæ Missalis Romani. Hic autem deficit lingua, superatur ingenium, obscurus redditur intellectus, ideo quicquid exponetur vix vilius apparet esset momenti.

Alber. diuidit canonem in tres partes. Alexander Alef. in tres alias non tamen eandem diuisionem facit. Durā. in partes vndecim diuidit. Mag. Biel in sex partes diuidit: & secundum hunc, sic dicitur, quod in prima parte petitur a Deo benedictio munerum panis, & vini, quæ pro Ecclesia offeruntur. Secunda, sequitur sanctæ cum inuo-

Inuocatio, quorum precibus & meritis nobis dona a Domino conferuntur. In tercia oblatorum acceptatio, qua electi a perfidis diuiduntur. In quarta ponitur verborum forma, quibus perficitur consecratio, & panis, vinique substantia in corpus, & sanguis Christi conuertuntur. In quinta ponitur passionis commemoratio, ac salutis petio ijs, qui sacrificio perfruuntur. In sexta additur refrigerij postulatio animabus defunctorum, cum iterata sanctorum inuocatione, quatenus petita eorum meritis a Domino conceditur. Secunda ibi, *communiantes*. Tertia ibi, *Hanc igitur oblationem*. Quarta ibi, *Qui pridie*. Quinta ibi, *Vnde & memores*. Sexta ibi, *Memento etiam Domine*. Hanc sequemur, quæ nec breuis nec longa est.

Circa ergo hanc primam canonis partem, dico secundum Alex. de Ales, quod incipit cano a, *Te igitur*, & forte, inquit ipse, diuina factum est proidentia, licet non sit humana industria procuratum: ut ab ea litera canon inciperet, scilicet, a, *T*, quæ Hebraice Thau, & in sui forma signum, & mysterium crucis ostendit; & exprimit, dicente Domino per Ezech. 9. Signa Thau in frontibus virorum dolentium, & gementium, super abominationibus Ierusalem; quoniam per Christi passionem hæc omnia in cruce impleta sunt, & efficaciam habent. Thau est litera hebræa, quam nos Latini. *T*. nuncupamus, Græci autem *ta* appellant. Tau itaque Hebraice, Latine signum sonat.

Hæc ergo litera, *T*, crucis formam habet; quia signati sunt, qui ab Angelo percussione liberati sunt. Hoc etiam fuit signum, quo in Apoc. 7. leguntur signati in frontibus suis electi serui Dei, priusquam nocumenta inferrentur terræ, & mari. Huius figuram habuit lignum, in quo Moyses æneum serpentem in deserto suspendit; ut inspicere a montibus venenatorum

serpentes sanarentur, ut habetur. Nu. 7. ideo inter præstationem, & canonem, imago crucifixi depingitur: ut non modo intellectus, sed picturæ aspectus memoriam inspiciet Dominicæ passionis, ut dicit idem Alex. & rationabiliter quidem, quoniam quæ oculis videntur, potius mouent, quàm quæ ore proferuntur, & solo percipiuntur auditu. Hinc Damascenus 4. lib. Sentent. multoties non secundum mentem habentes Domini passionem, imaginem crucifixionis Christi videntes in salutaris passionis memoriam venimus, & procedentes a doramus. Hinc & Ezechiel propheta iustus est pingere transmigrationem Ierusalem, ut populus Iudaicus sensibilibus formis moueretur tam agnoscere futuram. Vnde Ezech. 12. Tu ergo fili hominis, fac tibi vasa transmigrationis, & transmigrabis per diem coram eis. Transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum in conspectu eorum, si forte aspiciant, quia domus exasperans est. Et offeres vasa tua, quasi vasa transmigrantis per diem in conspectu eorum. Vbi Greg. in comment. Quia oculos ad videndum habent, & non vident, aures ad audiendum habent, & non audiunt, da eis imaginem, & picturam, & formis ostēde corporeis, ut venturam captiuitatem non solum auditu, sed & oculis recognoscant. Vnde satis ostenditur mouere magis imagines quam verba. Et hæc est præcipua ratio, cur Christiana religio sanctorum imagines admittit, scilicet, ad excitandum populis & simplicibus deuotionem. Ideo etiam pingitur crucifixi imago, ut oculis videat, quæ hic representatur, scilicet, Christi passio, ac eius impropria.

Sacerdos autem secundum morem Ecclesiæ Ambrosianæ osculatur pedes crucifixi in Missali, & se signat in fronte innuens quod reuerenter & deuotè ad passionis mysterium accedit. Nos vero secundum morem Romanæ Ec.

clisq; Altare osculamur quod idem significat; & hoc facimus post illa verba, ac petimus, vt docet rubrica Missalis.

Quod Sacerdos hæc dicens, se inclinat, significat humiliationem Christi ad mortem. *Te igitur, inquit pater clementissime;* illa coniunctio, igitur, refertur ad ea, quæ cõtata sunt in præfatione, & sanctus. q.d. Sacerdos in persona Ecclesiæ; quia admisisti nos o Deus vt cum sanctis Angelis, te laudaremus, & idem clamaremus ideo clementissime pater, &c. Vt sic. o pater celestis, quia pleni sunt cæli & terra gloria tua, quia misisti miseratione tua ad nos filium tuum, qui per assumptam humanitatem venit in hunc mundum in nomine tuo: ideo *te rogamus ac petimus.* Hic captamus benevolentiam, & vt citius impetremus quod petimus, addimus, *clementissime.* Habet quippe humana induitria, vt dum petitionis suæ effectum expectat, & desiderat, obsecrat laudes petendo proponat: vt sic per hoc eius benevolentiam capet, vt videre est apud oratores in suis exordijs. Quod autem dicitur, pater, hoc nomen, pater, vt attribuitur Deo, dupliciter accipitur. Vno modo essentialiter, vt conuenit toti Trinitati, & cuilibet personarum coniunctim, & diuisim in singulari. Hæc enim est conditio terminorum essentialium in diuinis, & illo modo dicitur pater principium productiuum, aut gubernatiuum alterius, hoc modo Deus, dicitur pater eorum, quæ creauit, & quos gubernat, & alit, secundum illud Deuter. 32. Nonne ipse est pater tuus, qui possedit, fecit, & creauit te? Hoc modo prima persona est pater, filius est pater, & Spiritus sanctus est pater: & hi tres, non tres patres, sed vnus pater; sicut nõ tres creatores, sed vnus creator: nec tres Domini, sed vnus Dominus. Sic etiam accipitur in oratione Domini cap. Et generaliter quando nõ ponitur respectu

termini importantis vnã personam discrete ab aliã, vt quando ponitur respectu alicuius termini importantis operationem ad extra, id est, respectu creature. Illæ enim operationes communes sunt omnibus tribus personis. Quicquid enim pater operatur in creatura; operatur & filius, operatur & Spiritus sanctus. Nam quorum vna est essentia, etiam operatio est indiuisa.

Alio modo pater accipitur notionaliter, siue personaliter, & sic pater dicitur tantum generatione propriissime dicta, quæ viuens generat viuens, non tantum sibi simile in specie, sed in idẽtitate essentię. Et ita tantum dicitur de prima persona in diuinis, & non de secunda, nec de tertia. Et sic accipitur, quando ponitur respectu termini importantis personam. Sicque accipitur hic, quia sequitur, *per Iesum Christum filium tuum,* &c. quod importat secundum personam discrete a prima, & tertia. Et licet hic accipitur personaliter, non tamen cum exclusione aliarum personarum. Nam eo modo, quo genitor pater noster est, etiam filius pater noster est; etiam Spiritus sanctus pater noster est. Est enim pater noster pater na virtute ac potentia nos creans, pater no affectu dulcissime de nobis cogitans, paterna prouidentia nos bonorum suorum heredes ordinans. Paterna disciplina institucendo nos sanctificans: & ita de alijs paternam pietatem concernentibus, quæ tamen omnia non sine filio, & Spiritu sancto in nobis operatur. In eo verò quod pater dicitur, & est filij sui Domini nostri Iesu Christi, excluduntur aliæ personæ.

Per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Orationes quatenus sint impetratoriæ, dirigendæ sunt ad patrem per filium, qui mediator est inter patrem & nos, vt ait Apost. 1. Tim. 2. Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Est & aduocatus noster; Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum. Et ipse est

Propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi. 1. Io. 2. per hunc quicquid petierimus patrem, consequemur. Sic enim nobis promisit iureiurando filius. Amen, amen dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine dabit vobis. io. 16. Sic etiam docet propheta cum dicit. Proxiator noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui. Plal. 83. Ideo sicut frequenter in omnibus orationibus suis Ecclesia, ita & nunc in principio canonis orationem suam format ad patrem, in nomine filij, dicens. *per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum.* Gloria super illud Plalm. 108. Oratio eius fiat in peccatum, ait: Nō est iusta oratio nisi per Christum: & non solum non delet peccatum, sed fit in peccatum. Aug. ibid. Oratio non fit per Christum, quā non vult sequi, sed persequi: ut erat Iuæ proditoris oratio, antequam Christum traderet, dum cogitabat tradere illum. *Supplices te rogamus ac petimus.* Rogatio ostendit humilitatem, petitio cōfidentiam; qui aliquid implorat humilitatem debet ostendere, & de impetratione confidere. Itaque *supplices rogamus*, cōfidenter petimus.

Supplices aut rogamus; Vnde Alber. ait tangit modum orationis in orantes, quia dicit, *Supplices*: in oratione autē quia dicit, *rogamus ac petimus*, supplices quidem, & proni ad propitiationem tuam, Ephes. 3. Fluius rei gratia flecto genua mea ad Deum patrem, ex quo omnis paternitas cælo & in terra nominatur: & ideo Sacerdos in his verbis inclinat se ante Altare. *Rogamus.* Rogatio est inclinatio eius, qui rogatur ab eo, qui rogat ad exauditionis consentium, *ac petimus.* petino autem est expressio eius, quod desideratur fieri ab eo, qui exauditur rogatur. 2. Paralip. vi. peto rogas te Domine. Et Philip. 4. In omni oratione, & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum.

Ut autem melius obtineat dicit: *Rogamus ac petimus*, ut sic geminata postulatione facilius exaudiat. Ut autem impetremus, in fide postulandum est, dicente Iac. 1. postulet in fide nihil hæstans: ipse enim dat omnibus affluenter, & non improperat. Petimus autem non superbi: sed supplices: id est, humiles; quoniam ab initio superbiorum supplicatio non placuit, sed humilium. Vnde Iacob 4. superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Humiles, inquam, non præiungentes de nostris meritis, sed in miserationibus tuis. Sciens quod oratio humiliatis se, cæles penetrat, Eccles. 35. Et Phariseus iustificatus non est, sed publicanus confitens humiliter peccata sua. Luc. 18. Sequitur.

Ut accepta habeas & benedicas. Hic osculatur Altare. *Hec t̄ dona, hec t̄ munera; hec sancta t̄ sacrificia illibata.* Nota quod impari numerum semper in dispensatione signorum super oblationem obseruamus, videlicet vnam crucem, vel tres, vel quinque faciendo, & hoc utique non sine certi mysterij causa. Nam in vna & tribus, vno & trinum Deum iocimamus. In quinque autem, quinque partia Domini passionem significamus. Merito autem impar numerus in Ecclesiasticis officijs frequentatur, quia nunquam in duo æqualia vnitate impeditur diuiditur sicut vnitas sanctæ Ecclesiæ nullatenus eam in duo secari patimur. Ex tom. 6. Bibliot. pat. de obseruationibus Ecclesiasticis cap. 14. Hic facit tres crucis super hestiam & super calicem simul. Postquam captiuit beneuolentiam, in verbo, pater clementissime; & commemorauit mediatorem, scilicet, Christum, huius merito oratio nostra redditur patri acceptabilis: atq; postquā insinuauit affectum supplicandi, dicens: *supplices rogamus ac petimus*, ea exprimit, quæ obtinere a patre desiderat, hæc autem duo sunt. Primum; ut grata sint munera offerenda. Secū-

dum, vt fiant sacrificia idonea : primū ibi, vt accepta habens: secundum ibi: & benedicas. Inquit, *petimus*, ergo, *te pater clementissime, vt habens accepta, idest, placita sint tibi & grata, hęc dona, & munera, quę panis sunt, & vinum, terrena, & a terrenis tibi oblata, & idcirco diuina maiestati tuę indigna; tamen, quia per filium tuum, stāt instituta ad hunc finem, vt a nobis iugiter offerantur; petimus igitur vt in honorem dilecti filij tui, vt habeas, inquam, accepta, vt placita sint tuę voluntati: atque fiant idonea sacrificia pro nostris peccatis offerenda, & per hoc sancta, diuino cultui deputata, & illibata, nulla mentis; & corporis immundicia maculata: hoc ad literam petitur. Hęc autem inquit, quia oblationes, holocausta, & veteris legis sacrificia, nec sufficientia erant: nec tibi placuerunt: idcirco filius tuus in vltima cęna finem eis imponere volens acceptis in manibus pane, & vino gratias agens, benedixit, dixitque discipulis: hoc facite in meam commemorationem. Per quod hęc ipsa dona, & munera nobis in sacrificium commendauit. *Petimus, vt accepta habens*, quia mandasti Leuit. 26. Superuenientibus nouis vetera proijcietis: & rectę proiecta sunt, quia imperfecta, ac insufficientia fuerant; quoniam non placuerunt Deo: nec peccata abstulerūt; nec gratum facientem gratiam contulerunt. De primo dicitur, Ierem. 6. Holocaustomata vestra non sunt accepta; victimę vestrę non placuerunt mihi. & Psal. 50. Quoniam si voluisses sacrificium dedissem vtique holocaustis nō delectaberis. Et alibi. Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. De secundo dicitur. Hebrę. 10. Impossibile est sanguine hircorum, & taurorum auferri peccata. & Psal. 29. Holocaustum pro peccato non postulasti, supple pater; tunc dixi ecce venio, per passionem meam, quę in presentia commemoratur. De*

tertio dicitur, Rom. 3. ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Er Ezechiel. 20. Dedi eis pręcepta non bona, & iudicia, in quibus non viuunt. Pręcepta, scilicet, quantum ad sacrificia & cęremonialia, ac iudicialia, in quibus non viuunt vita gratię. & Galat. 2. si propter legem iustitia; ergo Christus gratis mortuus est. Ergo pater clementissime, quia legis oblationes, & sacrificia reprobas, tanquam inutilia ad eternę vitę consecutionē, & remissionem peccatorum. *Te supplices per Iesum Christum filium tuum petimus; vitę accepta, habeas hęc dona nostra, munera, & sancta sacrificia: quę idē filius tuus, nos tibi offerre voluit.* Vt vero ipsa munera apta reddantur conuersioni in verum corpus Christi: additur, & benedicas: Hęc, scilicet, munera; vt idonea sint tam diuino sacramento. Christus autem, qui offertur in hoc sacramento, est donum, munus, & sacrificium: quia ipsum pater dedit; filius obtulit; Spiritus sanctus accepit: singuli tamen dederunt, obtulerunt, & receperunt: sed ad distinctionem dicitur pater dedisse propter authoritatem, filius obtulisse propter humilitatem, Spiritus sanctus accepisse propter benignitatem. Hęc Biel. Vel sic secundum Innoc. Donum enim est dantis, munus accipientis, sacrificium offerentis. Et pater dedit, filius obtulit, Spiritus sanctus accepit. Hinc ergo dicit Apost. Hebr. 9. Christus per sanctum Spiritum semetipsum obtulit tunc immaculatum. Singuli tamen obtulerunt, & dederunt, & acceperunt. Sed ad distinctionem dicitur pater dedisse propter authoritatem, (vt diximus) filius obtulisse propter humilitatem, Spiritus sanctus accepisse propter benignitatem. O liberalis gratia, liberalitas gratiosa, quod Deus dedit in donum, hoc accepit in munus, eadem enim sacrificia dona sunt simul & munera. Dona sunt nobis collata, munera sunt a nobis oblata. Nam, que factis

facris offeruntur Altaribus & munera nuncupantur & dona. Vnde Dominus ait in Evangelio Math. 5. Si offers munus tuum ad Altare, vade prius reconciliari fratri tuo. & Apost. ait, de Pontifice: vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Hebr. 5. Daniel quoque dixit ad Balthasar. Daniel. 5. Munera tua tibi sint, & dona tua alteri da. Hęc ille.

Dicitur in plurali dona, munera, sacrificia, quia panis & vini priusquā consecrentur; & diuersę sunt species substantiarum; & diuersę substantię specierum; sed vbi consecratio celestis accesserit; species quidem remanent, substantię conuertuntur; sunt diuersa continentia, vnum vero contentum; nam idem sub veraque specie continetur, scilicet, totus Christus licet non in idem vtraque panis & vini substantia conuertatur, quia vinum in sanguinem, panis n corpus ex vi verborum; sub specie tamen panis sanguis, sub specie vini corpus, & vtrouque anima ac verbum per concomitantiam continentur.

Dicuntur sacrificia sancta, & illibata; quia panis & vinum sanctificantur in sacrosanctum corpus. & immaculatum sanguinem Christi. Illibata, id est, pura, vel immaculata, quę sine macula cordis, & corporis oportet offerri; quatenus & cor ab iniquitate, & corpus ab immundicia purgetur, antequam offeratur, quia vt dicitur 1. Cor. 11. Quicumque manducauerit panem, vel biberit calicem indignę, reus erit corporis, & sanguinis Domini. Vel. Illibata, id est, incorrupta, non quia substantia panis, & vini non possit corrumpi; sed quia corpus & sanguis filij Dei, in qua virtute verborum, species, id est, panis & vinum iam transubstantiatur corrumpi non possunt. Psalmo 15. Non dabis sanctum tuum id est, Christum, videre corruptionem.

Dum autem Sacerdos hęc profert

signat panem, & vinum tribus crucibus. Vbi aduertendum est, quod huiusmodi cruce, quibus sacrificium signatur: non sunt dumtaxat ad consecrandum hostiam secundum Tho. 3. q. 83. art. 3. alioquin post consecrationem fieri non deberent: sed principaliter per signa crucis modum, & ordinem Dominicę passionis representat, vt dicit Innocentius, & nos supra in cap. de cruce, quod verba canonis ad consecrationem, & eff. cum ipsis impetrandum pertinent. signa autem ad historiam recolendam. Cum ergo passio Christi in cruce sit consumata, conuenienter per signa crucis ipsa passio representatur: vt hoc signo, quo passio consumata est: eius memoria in mentibus tenacius infigatur. Et ideo, quia quedam acta sunt ante crucifixionem, & quedam in cruce, ideo sunt quedam cruce ante consecrationem, & quedam post consecrationem. Quę precesserunt Christi crucifixionem significatur per cruce ante consecrationem: & quę in cruce acta sunt, significantur per cruce post consecrationem. Crucem precesserunt Dñi traditio, & ad mortem venditio; & quia Christus a tribus fuit traditus, scilicet, a Deo pro nobis. Rom. 8. Proprio filio suo non pericit Deus: sed pro nobis omnibus tradidit illum: a Iuda Mat. 26. Quarebat Iudas opportunitatem, vt eum traderet Iudeis: & traditus fuit a Iudæis ipsi tradidit Pilato, Io. 18. Gens tua, & pontifices tui tradiderunt te mihi: ideo sunt ibi tres cruce ad illa verba, hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia, & c. Prima traditio fuit ex gratia: quia dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis. Secunda ex auaritia: quia constituerunt ei triginta argenteos. Matth. ibidem. Tertia fuit ex inuidia.

Sciebat enim Pilatus quod per inuidiam tradidissent eum. Mat. 27. Deus ergo, tradidit ex dono, Iudas, pro munere, Iudæus vero in sacrificiū illibatum.

Ad hoc igitur (inquam) significandum, signat ter super oblatam, & calicem dicendo: *Hæc dona; † Hæc munera; † Hæc sancta † sacrificia*. quasi dicat offerimus tibi clementissime Pater hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia, commemorantes illam traditionem, quam tu Deus creasti ex dono, Iudas promunere, Iudæus in sacrificium ilibatum: singuli tamen ad mortem, mortem autem crucis: & ideo fiunt (vt diximus) tres cruces. Vel fiunt tres cruces propter tres illusiones Christo factæ, scilicet, coram Pontificibus, coram Herode, & coram Pilato. Vel fiunt tres cruces, in reuerentiam eius qui est trinus Deus: cuius potentia sit conuersio panis & vini.

Porro tria sunt Ecclesiæ sacrificia. ait Innocentius, quæ significata sunt in veteri testamento per propitiatorium, thuribulum & Altare, videlicet sacrificium penitentia, sacrificium iustitiæ, & sacrificium Eucharistiæ. De primo dicitur. Sacrificium Deo spiritus contribulatus. De secundo. Tunc acceptabile sacrificium iustitiæ. De tertio. Tibi sacrificabo hostiam lauis. Super Altare lato mactatur, infra thuribulum thus adolitur, ad propitiatorium sanguis infertur. Caro mactatur in conuisione, thus adolitur in deuotione, sanguis infertur pro redemptione super Altare corporis, infra thuribulum cordis, ad propitiatorium Dei Patris. In sacrificiis illis panis & vinum & aqua spiritualiter offeruntur. In sacrificio penitentia, in mûm doloris & contritionis, aqua in mûm doloris & plorationis, panis doloris, & afflictionis: doletis in corde, mætoris in ore, laberis in opere. In sacrificio iustitiæ panis fortitudinis & constantia, vinum rectitudinis & prudentia, aqua mansuetudinis & reuerentia. Fortitudinis inter aduersa, rectitudinis inter iniqua, mansuetudinis inter probra. In sacrificio Eucharistiæ panis unitatis, & aqua fidelitatis: panis pro corpore, vinum pro anima, & aqua

pro populo, sicut & alibi plenius a nobis ostenditur. Inter hæc sacrificia, primum educis, secundum deducis, tertium autem inducis. Educit incipientes, deducit proficientes, inducit perfectos ex Aegypto per desertum in patriam: ex Aegypto confusionis, per desertum peregrinationis, in patriam glorificationis. Hæc tria sacrificia sacerdos offert in Missa. Primum in confessione, secundum in præfatione, tertium in actione. Nam & tria sunt quæ secundum Prophetam Mich. 6. Deus requirit ab homine. Diligere misericordiam, facere iudiciu, & sollicitum cum Deo ambulare. Diligat ergo misericordiam, qui vult offerre sacrificium penitentia: faciat iudiciu, qui vult offerre sacrificium iustitiæ, cum Deo ambulet sollicitus, qui vult offerre sacrificium Eucharistiæ. Sequitur.

In primis quantibus offerimus pro Ecclesia sancta, &c. Postquam sacerdos deprecatus est Deum Patrem, vt clementia sua sanctificet munera appositata: nunc specificat, pro quibus hæc dona, & munera Deo offert. Et primo petit acceptari pro tota Ecclesia in generali. Secundo, pro iunioribus Ecclesiæ prælatis, ibi: *Vna cum famulo tuo Papa nostro N. & Antistite nostro N.* Tertio, pro omnibus recte credentibus fraternaliter, ibi: *Et omnibus orthodoxis.* Quarto, pro quibusdam in speciali, ibi: *Memento Domine.* Et quoniam ordo est inter eos, pro quibus petitur: sicut & charitas, quæ licet quantum ad bona spiritualia omnibus communicanda, æqualiter se ad omnes extendat, secundum illud: Diliges proximum tuum sicut teipsum: nihilominus habet quandam ordinem iuxta illud Cantic. 2. Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem; quantum ad diligibilia, & diligendi modum, atque dilectionis effectum: vt etiam tangit Magist. dist. in 1. 19. ib. 3. Vnde offerendum est prius pro tota Ecclesia, deinde pro personis singularibus,

bus, quoniam bonum commune bono priuato, & singulari preponendum est secundum philosoph. 1. Ethic. Et per hoc personæ publicæ in sublimitate constituta a quibus dependet Respublica personis simplicibus præferuntur.

Hoc autem non est nouum: sed ab Apostolis accepimus: nam 1. ad Tim. 2. dicitur: Obsecro primum omnium fieri orationes pro omnibus hominibus, pro Regibus, & pro omnibus, qui sunt in sublimitate constituti. Immo a lege veteri etiam accepimus, legitur enim 1. Machab. 2. Nos ergo in omni tempore sine intermissione in diebus solemnibus & cæteris quibus oportet, memores sumus vestri in sacrificijs quæ offerimus, & in obseruationibus, sicut fas est & decet meminisse fratrum. Et hæc scribebant Spartiatis. Ideo orationes præcipit Ecclesia fieri pro omnibus hominibus collectiue, id est pro tota Ecclesia.

Ecclesia autem ut in primo libro ostensum est multipliciter accipitur. Sed pro nunc tripliciter accipi potest. Primo, pro congregatione omnium, a primo iusto Abel vsque ad vltimum in fine mundi nasciturum, & ita comprehendit synagogam Iudæorum, & Ecclesiam Christi fidelium. Secundo, pro sola congregatione Christianorum, tam præteritorum, & præsentium, quam futurorum. Tertio, tantum pro congregatione omnium Christianorum præsentium: siue nunc existentium. Et quælibet harum dicitur Ecclesia vniuersalis vera, ad differetiam Ecclesiæ representatiuæ, quæ est concilium generale legitime congregatum: de alijs supra satis diximus.

In proposito autem accipitur Ecclesia, pro Ecclesia vniuersali militante, non triumphante: pro triumphante enim orandum non est: sed eius orationes pro nobis sunt expetendæ, & ideo additur *Catholicam*, id est, vniuersalis. Et hæc Ecclesia dicitur *Sancta*, licet enim multos contineat peccato-

res: tamen ideo sic dicitur sancta, quia vera fide formata: quia sanctissimum capiti Christo concorporata est, quia membrorum sanctitate est firmata. Nam numquam desunt sancti in Ecclesia. Item, quia veritatis spiritu gubernata, quia sanctissimis legibus subcita, quia sacramentis sanctificantibus adornata, quia præsentia sui sponsi sustentata, quia sola gratia sanctificantis contentiua. Nam extra Ecclesiam nec gratia, nec salus est. Pro hac Ecclesia primo oratur ut collecta, & adunata secundum diuersos gradus eius, ut in ea hierarchicus ordo superiorum ad inferiores, & inferiorum ad superiores inconcussa seruetur in præcipiendo, & obediendo ex virtute charitatis. Dicitur etiam sancta a suo rectore. Regitur enim a spiritu sancto, quem Christus promittit Apostolis pro Ecclesia, quæ tunc in eis consistebat. Dicitur etiam sancta propter sanctas leges, & ordinationes quibus regitur, & gubernatur: leges scilicet Euangelicas: leges inobliquales, & diuinas. Demum sancta, quia nullus extra eam sanctificari potest. Patet sanctifica eos in veritate. Non pro eis rogo tantum: sed pro his, qui credituri sunt per verbum eorum in me. Ioan. 17. Ordo ergo est. *Te igitur Pater clementissime rogamus. & petimus: ut accepta habeas dona, & munera quæ tibi offerimus. In primis pro Ecclesia tua militantis: quæ est multitudo fidelium habentium communionem in fide & sacramentis. Sancta, Catholica, id est, vniuersali. Quam, ab hæreticis, & schismaticis ac persecutoribus, tyrannis, à Dæmonibus, & vitijs, scilicet, petimus, pacificare digneris; ut pacem habeat ab his supradictis prauis hominibus: & custodire digneris, a vitijs, & dæmonibus. Adunare, quæ dispersa est inter paganos, & perfidos. Et regere digneris, in prosperis, & in aduersis. Tunc pacificat cum fidelium mentes adunat: ut sit fidelium anima vna, & cor vnum in charitate. Tunc custo-*

custodit cum inter mundi pericula regit; & mittit auxilium de sancto. *Toto orbe terrarum*, quia Ecclesia, vel diffusa, vel diffundenda est in toto orbe terrarum sicut vocata est de omnibus tinnibus terrarum. Isa. 49. Dedi te in lucē gentium vt sis salus mea vsque ad extremum terrę & Act. 1. Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudęa, & Samaria, & vsque ad vltimum terrę.

Vna cum famulo tuo papa nostro N. & Antistite nostro N. nomen Pontificis exprimi debet secundum decretum Gelasij Papę. Item in Cōcilio Vasensi statutum est ita. Et hoc nobis iustum visum est, vt nomē Domini Papę quicumque sedi Apostolicę pręfuerit in nostris Ecclesijs recitetur.

Papa dicitur famulus: quia ad Ecclesiasticum huius officij pertinet famularum. Papa autem dicitur; quia est pater patrum, & successor Petri, & Vicarius Christi. Noster autem dicitur: quia per ipsum nobis hęc influitur cōmunio, & ideo non valet oblatio, si ab vnione ordinis, & obedientię ad Papam scindatur vel separetur.

Fallentes semetipfos carne & ambitione oppressi & agitati. Vnde Pelagius papa dicit; ab vniuersis orbis cōmunionē separati sunt, qui qualibet discessionē inter sacra mysteria Apostoli Pontificis nomen secundum consuetudinē non frequentant; hinc sequitur quod est peccatum committere nomen Summi Pontificis. Ceterū cum Papa celebrat, nō dicit, vna cum famulo tuo Papa nostro, cū idem profē videretur orare, ac super se Antistitem habere. Verum dicere solet, vna mecum indigno famulo tuo. Hęc Innoc. 3. in cap. 3. de celeb. Miss. Hoc cōfirmat D. Clemens lib. 8. contit. Apostol. cap. 12. Adhuc obsecramus te pro me qui nihil sum qui tibi oblationem facio.

Et Antistite nostro N. Secundo gradu, quia Antistes noster est quasi canalis, per quem in nos a primo capite

Papa cōmunio descendit vnitatis; sicut vnguentum a capite primo descendit in barbam, quę capiti adhęret, & a barba stillat in superiora: & a superioribus in media; & fluit vsque in oram & simbriam vestimenti: Papa enim & Episcopi quamuis super homines sint constituti: & in hoc sint loco sacerdotis existentis ad altare, quodammodo tamē & ipsi homines sunt, & fragiles; & ideo indigent vt oretur pro ipsis; & magis etiam indigent quā alij; quia quantoplus innititur eis Ecclesia tanto indigent maiori adiutorio gratię, quia plus eis quam alijs diaboli insidiatur. Vnde Thren. 1. facti sunt hoīes eius in capite; & inimici eius locupletati sunt. Ex decreto Missalis reformati debent nominari Episcopi ciuitatis etiam a Religiosis, & nō pręlati Religionum, nisi ad sit speciale priuilegium. Vide Rit. 8. num. 2. Romę tamen non dicitur pro Antistite nostro, quia ibi papa est Episcopus.

In aliquibus regnis aditur in canone, & rege nostro. N. nam & Reges in exterioribus defendendis, & regendis vnitati pacis, & cōmunionis Ecclesię subministrant, & fluit ab eis in nos rectitudo iustitię & pacis. Vnde secundum Ierem. Inuenimus scripsisse per manum Baruc notarij sui, sic, vt dicitur Baruc. 1. Orate pro vita Nabuchodonosor regis Babylonię: & pro vita Balthasar filij eius, vt sint dies ipsorū, sicut dies eā, vt meminit Tertulianus in Apoget. cap. 5. & Euseb. in Chronic. Item Imperator Marcus Antonius, scripsit senatui Romę quod per orationes Christianorum obtinuit de inimicis suis victoriam. Et propter hoc etiam Gregorius in benedictione cęrei posuit Imperatorem. Et in Litanijs posuit Pontificem, Imperatorem, reges & alios principes vt dicimus in fra in expositione Missalis, in cap. de Litanijs. lib. 5. sub die negationum.

His autem sicut membra simplicia adiunguntur omnes Christi fideles, qui

qui sub vtraque potestate, scilicet, Ecclesiastica, & seculari fidem Catholicam tenent, venerantur, & colunt: cum dicitur; *& omnibus Orthodoxis.* Orthodoxum dicitur, à verbo græco Orthos, quod est rectum: & doxos, quod est doctrinalis regula: hoc est, qui rectam & sanam fidei doctrinam tenent. Sicut dicitur Galat. vlt. Quicumque hanc regulam sequuti fuerint pax super illos, & misericordia, & super Israel Dei. Vel orthos Græcè Latinè rectum, & doxa opinio, id est, pro hominibus recte opinionis, seu sanctæ intentionis. Vel. Orthos rectum, doxa, gloria: inde dicitur fides Orthodoxa, id est, Catholica recta, scilicet, in qua recte gloriatur. Io. de Fan.

Catholicæ & Apostolicæ fidei; hoc est vniuersalis. & Apostolis fundatæ fidei, cuius symbolum cultoribus exposuimus. Hanc orationem quidam dicunt esse factam à Pelagio Papa, quæ aliquando sola, & nulla alia, confectioni sacramenti præmittebatur: quia Beatus Petrus primam Missam Antiochiæ faciens, fertur, non nisi tres tantum recitasse orationes. Ante confectionem sacramenti vnam: & eam quam dixit in confectione: & dominicam orationem post sacramenti confectionem. Quidam tamen dicunt Beatum Gregorium composuisse illam. Vnde sequitur, quod qui recta fide & vnione carent, neque capiti Christo adherent, neque cæteris membris Ecclesiæ connectuntur, & excluduntur ab hac oratione: neque pro illis orat Ecclesia; ut sunt Hæretici, Schismatici, & huiusmodi. Interim quatuor, sex, aut ad summum octo ministri cum cortis induti afferant totidem funalia cere alba accensa, &c. Ex extremonial. lib. 2. cap. 8. deinde infra, *Elenato Sacramento, &c. discedat nisi facienda sit communio:* quod ideo puto ut & communicandi hac adoratione fateantur & ipsi Christum verum lumen esse sicut fatentur assistentes. Et in missis defunctorum expe-

ctatur vsque ad assumptionem: quod puto fieri propter memento mortuorum, q. d. Ecclesia etiam mortui confessi sunt in vita Christum verum lumen vitæ nostræ, &c. Vel dicas fieri propter reuerentiam sacramenti.

De Memento viuorum. Cap. 68.

Memento Domine famulorum famularumque tuarum N. & N. Rubrica sic ait. *Orat aliquantulum pro quibus intendit orare.* Postquam sacerdos orauit pro omnibus tunc è credentibus fraternaliter: in hac particula orat pro quibusdam specialiter singulariter. Sed quæret fortè aliquis: cum Deus nihil ignoret, nec aliquid valeat obliuisci, quid est quod petimus, ut Deus nostri meminerit? Ad quod dicendum, quod Deus dicitur scire quos approbat: vnde dicitur 2. Timoth. 2. Nouit Dominus, qui sunt eius. Et dicitur nescire quos reprobat. Vnde dicitur fatuis virginibus. Nescio vos. Mat. 25. Item dicitur obliuisci malorum, cum malus ad bonum reuertitur: vnde si impius egerit penitentiam omnium iniquitatum eius non recordabor. Ezech. 18. & dicitur obliuisci bonorum, cum bonus ad malum peruertitur: & ita dicitur ibidem. Si iustus a iustitia sua auerterit se, omnes iustitias eius non recordabor; recte ergo dicitur: *Memento Domine:* non inquam, quod Deus aliquid obliuiscatur: sed quod in nobis est per passionem attributus Deo per effectum.

Famulorum. Hoc autem prius dicitur, & fit de illis memoria propter nobilitatem sexus. *Famularumque tuarum:* quia aliter nisi per famularum diuinitus ad Ecclesiam vocatum non referuntur N. & N. Dicit famulorum famularumque tuarum; nõ dicit seruorum: quia seruus peccatum designat Ioan. 8. Qui facit peccatum seruus est peccati; & tales quandiu sunt in peccatis, obliuiscuntur a Deo: iuxta id, Deus

peccatores non audit. Io. 9. sed famulus dicitur a favore, quia est in favore & gratia Domini: ut sunt peccatores conuersi & pœnitentes pro peccatis; & tales Deus nouit: unde petit Sacerdos recordari talium. Hic nominandi sunt uiui. maxime tamẽ & primo loco, qui oblationes suas ad Altaria tulerunt: & in hoc famulos se esse agnoscunt. Unde cum peteret sapientia Salomonis mitti sibi sapientiam a sedemagnitudinis diuinæ ut secum esset, & secum laboraret; per quam sciret quid acceptum esset coram Deo omni tempore: itans statim subiunxit famularum; dicens; Quoniam ego seruus tuus sum, & filius ancillæ tuæ, scilicet, Ecclesiæ, per quem paratus sum ad tua obsequia. Et Dauid Psal. 115. O Domine, quia ego seruus tuus sum, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Ne autem Sacerdos nimis moretur in memoria, unde circumstantes ratio affligantur, & Sacerdos a distractione præruetur, uile est ante accessum se recolligere, pro quibus uelit specialiter exlebrare, & tunc sufficeret in hoc loco habere memoriam unius, uel duorum nominatum, & ceterorum prius memoratorum in genere; ut sic cogitando, illius & illius, & eorum, quorum prius spectalem habuit memoriam. Et primo debent memorari personæ, pro quibus sacrificium offertur. Deinde parentes, & cognati carnales, & spirituales. Tertio subiecti ipsi Sacerdoti tanquam filij sui. Quarto confratres suos, qui sunt eiusdem corporis, uel religionis, uel domus, uel confraternitatis, &c. Quinto, pro infidelibus ut conuertantur ad fidem; & ante omnes sui ipsius memoria specialissimè præferenda est; quia ordinata caritas incipit a seipso; de qua dicitur in Cant. 2. Ordinauit in me charitatem. Faciendo memoriam sui ipsius, debet cogitare tantum in mente, & exprimere ut Deus sui miseretur, & dimittat peccata, & tribuat

gratiam. Deinde pro alijs, pro quibus quidam faciunt localem memoriam, iuxta ordinem casuum nominis; quorum primus est nominatiuus, in quo recordantur sui ipsius. Secundus genitiuus, & significat genitorem, id est, parentes. Tertius datiuus, & significat datorem, uel benefactorem. Quartus, accusatiuus, & significat accusatorem, uel inimicum Quintus, uocatiuus, & significat uocandos ad fidem. Sextus, ablatiuus, & significat mortuos a nobis ablatos: & de istis fit mentio in secunda memoria, uel secundo memento: tamen in sacratio melius sunt legemoria, propter rationem allatam, scilicet, ne tedium generet.

Et omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est, & nota de uotio. Orauit specialiter pro commissis singulariter; consequenter orat specialiter pro circumstantibus non commissis peculiariter. Patet autem ex hac particula, & euidenter secundum Innoc. & Alex. de Ales, quam sanctum, & salubre est Missarum solemnissimum interesse; cum sacrificium Eucharistiæ pro circumstantibus specialiter offertur. Ideo ut omnes fideles sint participes huius sacrificij, sancta & pia mater Ecclesia salubriter instituit, ut omnes fideles in sacris solemnitatibus ad Ecclesiam conueniant; missas audiant; & ante finem non recedant. Unde de consec. dist. 1. Missas dicitur. Missas die Dominico secularibus totas audire specialiter ordinem præcipimus; ita ut ante benedictionem Sacerdotis, populus egredi non præsumat; quod si fecerit ab Episcopo publicè confundatur. Ex hoc cap. & alijs, quæ omittimus, præceptum est Missam audire in diebus festis. Notanter dicit, & omnium circumstantium non circummirantium, & confabulantium, quia tales non solum non sunt participes Missæ; sed etiam peccant transgrediendo præceptum Ecclesiæ de audiendo Missam die Domini.

Dominica; si aliam Missam non audierint ea die. Contra quos est illud disticon Francisci Vercellensis ingeniose compositum, scilicet.

*Friola, qui profert quando sacra
presbyter offert,
Lectio sacra Dei non reputatur ei.*

Stent ergo deuoti, genuflexi, cum inclinatione capitis more Samaritani vt exaudiantur; nam humiles, & non superbos Deus audit: Samaritanus exauditus fuit, & Pharisæus nequaquam.

Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio Requiritur primo fides, vt credatur sub speciebus panis, & vini post consecrationis verba, verum corpus Christi, & verus sanguis eius contineri; quod quia non fit virtute naturali, nec potestate creata; sed infinita creatoris potentia; ideo requiritur ad huius veritatis assensum ipsa fides; nam hæc transcendunt intellectum, ergo fides est necessaria. Vnde August. Mira mihi videntur, quæ de illo sacramento leguntur. Fides est necessaria: scientia rationis superuacua. Scientia ratione, & intellectu colligitur. Fides auctoritate videtur. Hæc sunt ergo, quæ fidem de necessitate exigunt, rationem omnino non admittunt. Expetunt simplicem creditorem; & cætera. Requiritur ergo fides circumstantium; vt ipsi profert oblationis sacrificium, per quam in vnitatem recipiunt sacramenti; & ad hærent cæteris membris Christi mystici; & Christo huius corporis capiti. Sicque viuunt, & spiritualis vitæ influxum participare possunt. Requiritur etiam deuotio, & attentio eorundem, & eleuatio mentis in Deum per deuotum affectum; quo desiderent oblationem huius hostiæ salutaris sibi

proficere ad salutem. Quæ deuotio, & fides supradicta, & si homines later, tamen tibi Deo cognita est; & nota. Cognita per approbationem; & nota per acceptationem. Tibi, quia propitius fidelibus, & deuotis secundum Innocen. qui solus vides in conscientijs, qui recte credunt, & deuotè diligunt; quia scrutator est enun, & cordium.

Pro quibus tibi offerimus. Quibus, scilicet, famulis, & famulabus tuis, & omnibus circumstantibus fidelibus, & deuotis, offerimus; quod dicitur in plurali ad denotandum; quod Sacerdos loquitur in persona totius Ecclesiæ, quæ est offerens principale. Vel secundum Alber. Dicitur offerimus, ad denotandum vnitatem corporis mystici, scilicet, Ecclesiæ, quæ in totius multitudinis fidelium & cleri firmitate offert hostiam salutarem; & est idem in sententia cum priori. Sequitur.

Vel qui tibi offerunt, id est, vel eorundem circumstantium fidelium, qui tibi mediâtè, & spiritualiter offerunt. Offerunt enim circumstantes mediâtè; Sacerdos cælebrans immediâtè; offerunt & ipsi spiritualiter. Vel, *qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis;* hoc respondet ad hoc quod dixit nota deuotio. Speciali enim voto offerunt illi, qui se, & sua deferunt ad Altare; & ideo etiam specialiter illi in Altaris oblatione continentur, & offeruntur; quia sicut Sacerdos offert mysterijs; ita illi offerunt Spirituali voto; & ideo illorum est specialis recordatio. Fit ergo hæc oratio spiritualiter pro offerentibus, & consequenter pro alijs: & ideo monendus est populus vt offerat; quia per oblationes specialii voto hostiæ coniungitur, qui offeruntur; ipse hostiam offert voto quam Sacerdos offert mysterio. Et hoc est quod ait. *Vel, qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis.* Sacrificium dicitur,

quia sacros facit. Laudis autem dicitur: quia nihil est in eo, nisi quod est laudis, & honoris. Psalm. 49. Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter quo ostendam illi salutare Dei. Inter enim ad salutem per nullum unquam sacrificium, fuit nisi per illud. Vel secundum Innoc. & Alexand. sacrificium laudis dicitur: quia propter hoc maximè Deum laudare debemus, quod non solum se pro nobis dedit in pretium: sed etiam se dedit nobis in cibum: vt per pretium redimeret nos a morte: per cibum aleret ad conseruationem vitæ spiritualis, & roboraret in via, ad conseruationem vitalis gloriæ sempiternæ. Ioan. 6. Qui manducat me: & ipse viuet propter me. Vel dicitur sacrificium laudis; quia Christus ipsum instituit cum laude, & cum gratiarum adione.

Pro se suisque omnibus. Præponitur pro se: nam charitas ordinata, & si ad omnes se extendit, vt diximus; tamen a se ipsa incipit, hoc est in ipsum in quo est primum, & principaliter tendit. Sic enim quislibet se primo, & plus diligit: deinde cæteris ordine quodam, scilicet, consanguineos propinquiores, deinde amicos, postmodum fratres eiusdem patriæ, vel societatis, & benefactores. & cæ. suis, dico, quibus magis vinculo naturæ & familiaritatis sunt coniuncti: quia ad hoc est inclinatio naturalis, quæ semper re-
cta est.

Pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis, & incolumitatis suæ: hoc est quo indigemus secundum animam. Redemptio enim animæ est per gratiam, & virtutes a peccato. Per sanguinem enim Christi ab originali debito liberati sumus. Petir hic duo, scilicet, liberationem animæ, & liberationem corporis. q. d. pro redemptione animarum suarum, quantum ad conseruationem beatitudinis, pro spe salutis, & incolumitatis suæ quantum ad bonam corporis. Est igitur redem-

prio animæ, scilicet, a peccato: est & redemptio a præsentis miseria, & exilio. Vtraque fit per Christi sanguinem qui offertur.

Pro spe salutis. Petir a peccatorum remissione, quam præcedere oportet salutem, et am pro ipsa salute orat, dicens: pro spe salutis, id est, beatitudinis: id est beatitudine speratis. Spe namque salui facti sumus. Roman. 8. est autem vita beata id, pro quo principaliter orare debemus, eamque petere tamquam summam nostram perfectionem, ad quam conditi sumus a Domino. Alber. Vel. *Pro spe salutis.* Hoc pertinet ad corpus, & duo petuntur; pro infirmis enim offertur pro spe salutis: & pro sanis offertur pro spe incolumitatis eorum. Sanitatem infirmis petimus, vt fortiores sint in Dei seruitio. Ioann. 5. Ecce sanus factus es, iam amplius noli peccare, ne tibi aliquid deterius contingat. Et Psalm. 102. Qui sanat omnes infirmitates tuas. Est etiam quadam spes salutis euadendi machinationes inimicorum. Psalm. 21. salua me ex ore Leonis; & a cornibus vnicornium humilitatem meam.

Et incolumitatis suæ, id est, commo-
ditate corporali, quæ ad salutem, & beatitudinem obtinendam ordinatur. Pro quo & orauit Propheta cum dixit. Conserua me Domine quoniam speraui in te. Et alibi. Ne projicias me in tempore senectutis, in qua plures corporis aduersitates ad solè aduenire. Vnde sequitur. Cum defecerit virtus mea ne derelinquas me. Psalm. 70. Vel secundum Alber. *Et incolumitatis suæ.* Incolumitas dicitur perfectæ sanitatis integritas. Et hanc petimus pro sanis in sacrificij istius oblatione, quia nisi Deus conseruet, sanitas non stabit: quia super fundamentum debile est ædificata: quod est continua pugna contrariorum. Scilicet, humidis & siccis: calidis & frigidis, & cæ. quasi dicat. Cum petir sacerdos pro spe salutis, petit pro debilibus & infirmis. Cum
pro

prospe incolunitatis, tunc petit pro
valentibus & sanis. Sequitur.

*Tibi que reddunt vota sua aeterno Deo
vino & vero.* Tangit rationem exau-
ditionis, quasi dicat. *Memento Domine
illorum, pro quibus tibi offerimus sacri-
ficium laudis: qui tibi reddunt vota sua,*
id est, deuotionē, vel affectionem suā,
& non obligatione alicuius necessita-
tis in se, & in suis obulerunt ad Alta-
re. Psalm. 74. Vouete & reddite Do-
mino Deo vestro, omnes qui in circui-
tu eius afferitis munera: quia sicut dici-
tur Prou. 20. Ruina est homini deto-
tare sanctos, & post vota retractare.
Vnde ait August. Quod vouere est vo-
luntatis, & reddere necessitatis. Vota
ergo quibus se detorarūt ad sanctum
Altare reddunt.

Aeterno Deo vino & vero. Sunt
enim Dij participatione diuinæ pote-
statis Dij facti, sicut dictum est Moyſi.
Exo. 7. Constitui te Deum Pharaonis.
Et Psalm. 81. Ego dixi Dij estis: & isti
sunt veri & viui, sed non aeterni. Vnde
de his dicitur ibidem. Vos autem sicut
homines moriemini, & sicut vos de
principibus cadetis. Sunt etiam Dij,
qui diuinitatis gloriam vsurpant: sicut
dæmones. Et ideo dicitur Matth. 4.
Hæc omnia tibi daboli cadens adora-
ueris me, supple, vt Deum. Ad exclu-
sionem omnium illorum dicit: *aeterno
Deo vino, & vero.* De cuius aeternitate
dicitur 1. Timoth. 17. Qui solus habet
immortalitatem: quia sicut ibidem di-
cit glos. Vera immortalitas est vera
aeternitas, & incommutabilitas. De vi-
ta dicitur 3. Reg. 17. Viuit Dominus
Deus Israel in cuius conspectu sto. De
veritate dicitur Ioann. 3. Qui autem ac-
cepit eius testimonium, signauit, quia
Deus verax est. Notatione dignum est
quod tria sunt hominis bona, tempo-
ralia, spiritualia, & aeterna, scilicet, in-
fima, media, & suprema pro quibus
sacerdos dicit se offerre. Et pro his tri-
bus Christus quoque docet orare. Pro

aeternis. Adueniat regnum tuum. Pro
spiritualibus: fiat voluntas tua sicut in
cælo & in terra. Pro temporalibus, Pa-
nem nostrum quotidianum da nobis
hodie. Offerimus enim sacrificium
pro aeternis, vt dêtur nobis in præmiis.
Pro spiritualibus, vt dentur nobis in-
meritum. Pro corporalibus, vt dentur
nobis in adminiculum; vt per hæc, &
illa, perueniamus ad illa.

De secunda Canonis parte. s. communi-
cantes, &c. Cap. 69.

Communicantes, & memoriam ve-
nerantes. Hæc est secunda pars
principalis sacri canonis, in qua
post petitionem benedictionis apposi-
torum numerum protota Ecclesia of-
ferendorum in præcedente parte præ-
missa, ponitur sanctorum inuocatio,
quorum præcibus & meritis eorum-
dem donorum, nobis a Deo facta est
collatio. Et primo ponitur sanctorum
inuocatio, deinde additur per eorum
merita, & præces ad Deum supplica-
tio: ubi: *Quorum meritis.* Hoc autem
non est nouum vt inuocentur sancti,
sed antiquissimum. Audi Diu. Dionys.
Diui Pauli Discipulum cap. 3. Eccles.
Hierarc. dicens; Sed & illa sacratius
intuere, quod impositis sancto Altari
venerabilibus signis, per quæ Chri-
stus, & signatur, & sumitur, adest pro-
tinus atque incontinenter sanctorum
descriptio, inunctionem eorum in-
diuiduam, inionemque cum illo altis-
simam & sacratissimam indicans. Et
Chrysoſt. homil. 21. in Actibus Apo-
stolorum ait: *Quid tibi viderur, quod
pro martyribus offeratur, quod inuo-
cantur in illa hora? Magnus honor no-
minari Domino presente, dum mors
illa cæli bratur, & horrendum sacri-
ficium, & ineffabilia sacramenta.* Et
August. Trac. 84. in Ioan. ita ait; *Ideo
ad mensam Domini, non sic martyres
commemoramus, quemadmodum
alios, qui in pace requiescunt, vt etiam
pro*

pro eis oremus; sed magis, ut ipsi orent pro nobis, ut eorum vitigijs adhaeramus. Et Ser. 17. de verb. Apost. sic ait: Habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt, cum martyres eo loco recitantur ad Altare Dei, ubi non pro ipsis oratur, pro ceteris autem commemoratis de sanctis oratur. Iniuria est enim pro inartyre orare, cuius nos debemus orationibus commendare.

Petimus hic sanctorum suffragium, significantes quod quamdiu sumus in hac vita, necesse habemus eorum suffragia postulare, cum ipsi Christo sint in gloria propinqui, unde possunt nobis impetare gloriam. Post eleuationem vero petimus eorum consortium: designantes per hoc quod post resurrectionem iungemur sanctorum consortio, & non indigebimus suffragio. Non dirigimus autem orationes nostras ad sanctos, ut per eos impleantur quae postulamur: sed ut eorum precibus nostrae orationes fortiantur effectum. Nota secundum Bernard. de Parant. quod sancti non cognoscunt orationes nostras cognitione naturali vel beata, sed virtute reuelationis per quas cognoscunt orationes nostras vocales, siue mentales.

Communicantes ergo, pro intelligentia huius, notatione dignum est, secundum Innocen. quod extra unitatem Ecclesiae non est locus offerendi sacrificium unitatis. Ideo sanctorum memoriam agimus in sacrificio: quatenus in ipsorum oratione communionem habentes sacrificium offeramus. Scriptum est enim Levit. 22. Alienigena non uestietur ex eis, quoniam sanctae sunt (alias ibidem. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis.) Ideo solum ilium ad esum huius agni recipimus, qui nostrae coniunctus est domui; videlicet omnem domesticum fidei a principe vsque ad plebeum: a Pharisaeo vsque ad publicanum. Ex sanctis autem, & fidelibus viatoribus vna domus, & Eccle-

sia constat; ideo ut non rumpatur unitas, offerimus sacrificium laudis cum sanctis communicantes. *Communicantes*, scilicet, in vsu, & oblatione huius sacrificij cum sanctis, qui hoc sacrificij in medio salutem consecutus sunt; quoniam ipsum est, viaticum ad vitam aeternam perducens.

Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam. Ioan. 6. Dixi in vsu communicantes: quia de sanctis dicitur Act. 2. quod erant persecutores in doctrina Apostolorum & in communicatione fractionis panis. Communicamus ergo cum sanctis in hoc sacrificio per continuationem, scilicet, quia ab ipsis, dum uiuerent, communionem, & vsus illius sacrificij accepimus, & ipsorum patrocinio in ipsa communione perseueramus. Haec Biel. Vel secundum Innocen. *Communicantes* in viaticum sanctis in una fide, quam & ipsi viatores habuerunt. *Communicantes*, & in spe: quia quod ipsi sperabant & nos speramus. In patria vero communicabimus sanctis per rem quam ipsi habent; quando eam & nos habebimus. Nos si quidem habemus; & spem: ipsi visionem & rem. Vel secundum Alber. *Communicamus* cum sanctis in sacramento Altaris: quia quod illi percipiunt in rei veritate; nos frequentamus in sacramentali specie. Communio est perceptio vnius, & eiusdem, in quo vniantur, qui communicant, quamuis diuersimode illud vnum participant. Sic enim in Symbolo dicimus: Credo sanctorum communionem. & Hebr. 13. Beneficentiae, & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus. Sequitur.

Et memoriam venerantes. Semper est veneranda sanctorum memoria a quibus dum viuerent istam accepimus communionem: & quorum patrocinij stamus in ea. Hoc enim a lege sumpsit exordium: quia Moyses Patrum

Patrum memoria coram Deo allegauit ut auerteret iram ipsius dicens: Memento Abraham, Isaac, & Iacob. Et post pauca sequitur. Et placatus est Dominus de malignitate quam dixit facere populo suo. Exod. 32. Similiter hoc patet 3. Reg. 11. Dominus enim ad Salomonem ait: in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum de manu filij tui scindam regnū tuum: nec totum regnum tuum auferam: Sed Tribum vnā dabo filio tuo propter Dauid seruum meum, & Ierusalem quam elegi. Hac igitur auctoritate freta Ecclesia charissimos Deo martyres, & Apostolos ponit in supplicatione sanctę memorię.

In primis, quę merito semper prima ponitur: quia per secundum propitiatorium designatur. Exod. 27. in qua Deus corporaliter apparuit, ut propitiaretur: & in quod omnes Angeli ante vultibus respiciunt, ut ab ipsa accipiant splendoris illuminationem: quę duas habet excellentias: & vnā tangit dicens.

Gloriosę semper Virginis Marię; gloriosa autem est; quia sic tota mente & corpore virgo fuit, ut sola illibata ab omni concupiscentia. Et pro eo dicitur Iob. 3. Nunquam cum ludentibus me miscui; nec cum eis, qui in leuitate ambulant participem me præbui: nunquam concupiui virum; mūdā seruauī animā meā ab omni concupiscentia. Et quia multę filię, id est; animę sanctorum congregauerunt diuitias sanctitatis: Beata Virgo supergressa est vniuersas ideo ponitur prima in canone.

Genitricis Dei & Domini nostri Iesu Christi. Et ideo Theotocos, ut supra diximus, & non Christotocos est dicenda; filius enim suus ideo Emanuel dicitur, & vocatur, quia verus Deus & verus homo est. Isa. 7. Et ipsa personę filij mater, qui in duabus naturis est verus Deus patris æterni filius; quem sicut pater secundum diui-

nitatem sine corruptione genuit ab æterno; ita eundem verum Deum mater Virgo sine virginitate diminutione aliqua secundum humanitatem genuit in tempore.

Sed & Beatorum Apostolorum, quia fidei nostrę fuerunt fundatores & predicatores, sicut dicitur Psalm. 86. Fundamenta eius in montibus sanctis. Et Apocalyp. 21. Fundamenta ciuitatis duodecim. Hi sunt duodecim lapides electi de medio Iordanis. Iosue. 4. propter fidei suę soliditatem. Hi sunt duodecim portę ciuitatis Ierusalem Apocalyp. 21. Portę dicti sunt, quia per eos ad Ecclesiam introitus hos elegit Dominus Ioann. 15. His dixit. Elegi uos ut eatis, & fructum afferatis; & fructus uester maneat. Hi sunt principes nostri in hac communiōe congregati cum Deo Abraham, merito ante omnes ante ponendi.

Ac martyrum tuorum: qui fuerunt testes nostrę fidei; quia martyr Gręcę, Latinę, testis. Patriarchę autem, & propheta non ponuntur; quia ad limbum descendunt; ibi spe felici consolationem redemptionis expectantes. Confessores non ponuntur in canone, quia canon fuit prius editus, quam memoriam sanctorum confessorum Ecclesia celebraret. Ecclesia enim capit venerari memoriam sanctorum confessorum post B. Siluestri tempus. Potest etiam dici, quod ideo in canone sit solum mentio de martyribus, quia cum hoc sacramentum, sit sacramentum amoris, in ipsius sacramenti ministerio debet solum fieri memoria de illis, in quibus specialius apparuit signum veri amoris. In Apostolis apparuit per temporalem abiectionem in martyribus per corporum tormentis expositionem. Nominantur duodecim Apostoli, & duodecim martyres, quia huius sacrificij omnes testes fuerunt, & passionem Christi verbis, & effusionis sanguinis testimonio probarunt.

In primis nominatur B. semper virgo Maria, quia ipsa eū, qui oblaturus est, & qui verè hostia est, genuit: & obtinet principatum in cælis. Post hæc ponitur Petrus cum dicit, *Petri*, qui fuit summus Sacerdos, caput, & princeps Apostolorum cui collatæ sunt clauces regni cælorum. Subdit.

Et Pauli: qui non ab hominibus neque per hominem electus est: sed per Iesum Christum merito & gradu Apostolorum est additus, vt situas electionis eius: quod portet nomen Domini coram gentibus, & regibus, & filiis Israel. Act. 9. *Andrea*, qui voce Ioannis ad Christum veniens fratrem suum Petrum adduxit. *Iacobi maioris*, qui primatum tenuit inter Apostolos in hoc, quod primus inter eos martyrio laureatus siue coronatus est. *Ioannis*, qui dilectus Domini discipulus fuit: qui virgo electus, virgo in eum permansit. *Thome*, qui dubitauit in principio de Christi resurrectione, sed postea roboratus pro fide Christi martyrio est coronatus. *Iacobi minoris*, qui fuit primus Episcopus Ierosolymorum, qui frater Domini est vocatus propter similitudinem vultus. *Philippi*, qui de diuinitate patris, & filij instructus est. Io. 16. *Bartholomei*, qui & nobilis & Philosophus solus fertur fuisse inter Apostolos. Vnde & Euangelista factus est, ad spem peccatorum. *Simonis*, qui fuit frater Iacobi minoris qui Chananæus dicitur a zelo, quem habuit Christianæ religionis. *Et Thadæi*, qui Iudas Thadæus, (quod interpretatur cardulum) propter diligentem cordis custodiam ab Apostolis sic dicebatur. Hæc duodecim elegit Dominus vndecim in terra, & duodecimum Paulum de cælo.

His etiam martyres duodecim adiungit, de quorum fide & causa martyrij indubitata extitit fortitudo. Multos autem Ecclesia non ponit, quia le-

gitur in Ecclesiast. historia, quod hæretici aliquando cum martyribus passi fuerunt, eo quod tunc Ecclesia Synodos & visitationes, & examinationes habere non potuit propter tyrannorum persecutiones. Ponit eximios martyres, quos Ecclesia Romana in gram habuit, scilicet. *Lini*, qui fuit primus Papa post Petrum, per plurima genera tormentorum pro Christo triumphas. *Cleti*, qui & ipse Papa fuit, & martyr. *Clementis*, Petri discipulus fuit, & acta eiusdem scripsit; qui Papa & martyr extitit. *Xisti* Papæ & martyris, qui in ipsis Mislarum solemnij, sanctus, & Agnus Dei, cantari ordinauit. *Corneli*, cuius fuit indubiatum martyrij. ũ apud sanctos patres Ambrosium, & Augustinum. *Cypriani*, cuius tanta fuit fides, vt lecta in concilio Romano condemnatione publicè clamaret, Deo gratias, in cuius corde in testimonium fidei figura crucis in specie auri fertur fuisse depicta. *Laurentij*, de cuius martyrio illustri habetur in Breuiario. *Chrysoconi*, cuius tanta fuit fides quod sponte pro Christo amore mortem subiit. *Ioannis & Pauli* fratrum, qui imperiali aula domesticè se gloriose Christianos publica confessio ne ostenderunt. *Cosma & Damiani*, qui ambo medici gratis exhibuerunt medicinam, magis virtute crucis quàm herbis sanantes homines.

Et omnium sanctorum tuorum in cõmuni, quorum nomina Deo nota sũt. *Quorum meritis precibusque concedas*, quia merita supererogationis eorum, etiam alijs possunt subuenire; præces autem semper suffragantur. *Vt in omnibus indulgentis, agendis & appetendis, Protectionis, siue defensionis, tuæ*, Domine, *Muniamur*, contra omnes machinationes inimicorum visibilium & invisibilium, *Auxilio*, Auxilium enim tuum, & tuorum habentes securi stabimus. *Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen.* Sic enim hæc oratio per eundem Christum terminatur, quia sic

sicut per filium omnia facta sunt, ita per ipsum habent omnia esse reparata, & terminata. Nota secundum Alex. de Ales. quod in hac commemoratione sanctorum, quæ fit ante consecrationem corporis Christi, imploratur suffragium sanctorum. In ea uero, quæ fit post consecrationem corporis Christi, sanctorum consortium postulatur; quia nimirum antequam corpus Christi quod est uniuersalis Ecclesia, consecraretur, id est, antequam regnum adueniat, necessarium est nobis in via sanctorum suffragium & meritis eorum, & precibus diuinæ protectionis muniamur auxilio. Sed ubi corpus Christi fuerit consecratum, id est, ubi regnum aduenierit, assequemur in patria consortium sanctorum; ut societatem & partem cum sanctis Apostolis & martyribus habeamus quod in commemoratione sanctorum infra postulantur.

De Tertia Canonis Parte. Cap. 70.

Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ. In hac tertia parte post sanctorum inuocationem petitur oblationis, & sacrificij placida acceptatio, Et primo generaliter. Petit enim Sacerdos non tantum ut hæc oblatio sua, sed & cunctæ familiæ Christi (oblatio inquam debite seruitutis, id est, cultus latræ soli Deo debita; quæ in hoc sacrificio principaliter Deo exhibetur intellectus, & affectus, si de & charitate, profitendo in hoc sacramento fore *uere* & realiter Deum primum & uniuersale omnium principium & finem, & ut talem diligendo) placidè accipiatur: non quantum est ex parte sacrificij in se, quoniam illud displicere non potest: cum dilectissimus filius suus sibi offeratur, in quo sibi semper benè complacet: sed petitur acceptari quantum est ex parte ministrorum Ecclesiæ offerentium occasione quorum aliquando acceptum non est, dum indignè offerunt. Quibus per Ierem. 11. cap. ait; Quid est

quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa? Nunquid carnes sancte auferrent a te malitias tuas, in quibus gloriosa es? q. d. non.

Petit secundo a Deo patre, ut secundum uniuersale eius dominum, quod habet in celo in terra, atque in inferno, triphet, scilicet, machina mundi, triphetia bona conferat. In terra tranquillitatem, qua dies nostros in sua pace (non pace cum mundo, quæ est pax peccatorum) disponat. In inferno, ut nos ab æterna damnatione eripiat. In celo, ut nos in grege electorum connumerati uideat. *per eundem Christum Dominum nostrum.* Qui traditus est in manus eorum, qui pacem oderunt, qui ad inferna descendit, patres inde liberauit: qui ascendens ad caelos præcessit nobis parare locum, ut ueniens non recipiat ad seipsum: ut ubi est & nos sumus, ut promisit nobis. Ioann. 14. q. d. ergo, quia non est locus offerendi sacrificium unitatis extra unitatem Ecclesiæ; sanctorum memoriæ communicantes, & in eorum communionem sacrificium offerentes: qui ritum huius sacrificij nobis tradiderunt: & ipsum offerendo gratiam, & misericordiam consecuti sunt: rogamus quatenus eis intercedentibus hæc oblationem, hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia sibi uita seruitutis nostræ; quam, scilicet, facimus in uero cultu soli Deo debito: *Sed & cunctæ familiæ tuæ*, scilicet, sub crucis vexillo militantis, *Quisumus Domine, Deus omnipotens, & clementissime pater:* ut placatus meritis, & precibus Beatiss. Virg. Mariæ, sanctorum Apostolorum, martyrum, & omnium electorum tuorum accipias, id est, ut gratè acceptes. Quod dicitur *seruitutis nostræ*, dicitur pro clero: Quod sequitur uero, *sed & cunctæ familiæ tuæ*, dicitur pro laico populo. q. d. *quisumus Domine, ut placatus accipias*, scilicet, seruitute cleri, & voto totius populi, accepta habeas pro omnibus, scilicet, pro quibus tibi offertur, *Diesque nostros in tua*

pace disponas. Petuntur hic commoda sacrificantibus. Et primo temporalia. Secundo, æterna, & associatio electorum gloria. Et has tres petitiones B. Gregorius fertur addidisse in canone secundum Innoc. vnde petit Sacerdos. *Diesque nostros in tua pace disponas.* O Domine per eum, qui pro nobis traditus est in manus eorum, qui pacem oderunt. *Atque ab æterna damnatione nos eripi,* scilicet, iubeas. Per eum, qui pro nobis temporalis morte damnatus est. *Et in electorum iubeas grege numerari.* Per eum, scilicet, qui pro nobis deputatus est cum iniquis. In his tribus proficitur Ecclesia in Deo esse vniuersale dominium: quod ad triplicem mundi machinam, hoc est, quo ad omnes creaturas. Per primum, scilicet, *Diesque nostros,* &c. recognoscit ipsum Dominum in terris. Per secundum, *Atque ab æterna,* proficitur ipsum Dominum in infernis. Per tertium. *Et in electorum,* proficitur ipsum Dominum in cælis. Hæc petuntur secundum Alber.

Vel. *Hanc igitur oblationem,* &c. Sic dicas quod hic petit Sacerdos quatuor. Primò petit oblationis acceptationem; vnde dicit: *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ,* id est, clerici: Et nota quare hic Sacerdos specialiter se appellat seruum: superius vero alias appellat famulos. Ratio est, quia quilibet se debet reputare peccatorem & non alios. Dicitur autem hæc oblatio seruitutis: quia sumus empti ista oblatione; iuxta id: *Empti enim estis pretio magno. Sed & cunctæ familia tuæ,* id est, totius assilientis collectæ, quæ tibi famulantur & seruiunt, *ut placatus accipias:* licet enim Deus sit semper placatus, id est, misericors quantum est in ipso sacrificio: tamen sæpè offenditur ex parte ministrorum, quando sunt in peccato. Sequitur. *Diesque nostros,* vbi petit sedus pacis, vnde dicit, diesque nostros in tua pace disponas. Et loquitur non solum de pace temporis, sed etiam peccatoris, quæ est cessatio a peccatis. *Atque*

ab æterna damnatione nos eripi; vbi petit euasionei carceris, scilicet, damnationem æternam. *Et in electorum tuorum iubeas grege numerari.* Vbi petit adiunctionem cum electis. *Per eundem Christum Dominum nostrum.* Fit autem a proposito istius particula certis diebus, vt in Natali, Epiphania, Fertia quinta canæ, Resurrectione, & Pentecoste; quia ibi petimus protectionem diuinam specialem: in quibus diebus specialia dona circa nos facta recoluntur, quæ nobis dari tunc postulamus.

Circa cæremonias. *Sacerdos tenens manus expansas super oblata, dicit: hanc igitur.* Hæc sunt verba rubricæ. Sano legalis pontifex orans, fumo thymiamatis obumbrabatur, & tegebatur, ne pateret alicui dum cremaret incensum quem modum hanc nunc a Græcis obseruatur. Et Christus dum patrem pro nobis interpellat, Angelorum pertransit intuitum, quia intelligi non potest in quantum presentia assumptæ carnis impetret pro nobis apud patrem. Sacerdos quoque dum Christi vicem gerit, quod ammodo regitur & latet, quia nec cogitari, nec narrari potest, quanta virtus & potentia sit in verbis eius, & in hoc mysterio, quod latet homines & Angelos. Non iniuria Sacerdos tenet manus expansas super oblata, vt ostendat incomprehensibilia esse tam apud Angelos quam apud homines. Sacerdos dum dicit. *Hanc igitur oblationem,* meo iudicio facere debet nutum inclinatione capitis ad hostiam demonstratam nõ nimis tamen profunde propter occupationem, licet hoc rubrica non dicat: tamen antiquitus fiebat. Vide in biblioteca patrum Tom. 6. de Ecclesiasticis obseruationibus. cap. 14. Et significat quod Christus orauit profunde se inclinando & humiliando ante horam passionis. Vel quod humiliavit se pro nobis vsque ad mortem crucis.

De Particula, Quam oblationem
tu Deus, &c. Cap. 71.

Quam oblationem tu Deus, quæsumus. Hæc pars coniungitur superiori parti: in qua petitur perfectio oblationis quantum ad finem principale, quæ est transubstantiatio: ut, scilicet, ex esca, et potu materialibus fiat nobis corpus verum Christi, & sanguis eius verus. Et primo petitur oblationis gratia acceptatio. Secundo, corporis Christi, & sanguinis consecratio. Quo ad primum petitur quod oblationem hæc faciat benedictam effectiue: ut, scilicet, per ipsam benedicamur per multiplicationem Spiritualium bonorum. *Ascriptam*, ut per eam Angelorum sociati in cælo ascribamur. *Ratam*, id est, firmam, ut ipsa vsque ad consummationem sæculi perfruamur. *Rationabilem*, ut per eam spiritu vegetati a bestiali sensu exuamur, ad congruè discernendum credenda, & agenda. *Acceptabilem*, per quam tibi Deo grati, & acceptabiles reddamur. Quæ omnes conditiones defuerunt sacrificijs, veteris legis. Ipsa enim non fuere benedicta; quia vacua, tantum significabant, & promittebant, non conferebant salutem. Neque firma, quia successione legis Euangelicæ reuocata. Nec ascripta, ad perpetuam memoriam, quia mutanda. Sed nec rationabilia spirituum vitæ conferentia, sed magis literalia, sensibilia & carnalia. Nec tandem acceptabilia, & ex se Deo accepta. Pl. 50. Vtique holocaustis non delectaberis, sed magis permittis, ne Idolis exhiberentur. Sequitur. Ut nobis, id est, ad nostram utilitatem, & salutem, fiat. Vel, ut nobis corpus, & sanguis fiat, per substantialem conuersionem panis & vini in ipsum; *dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu Christi*. Sacerdos cum hæc profert post inclinationem in priori orationem factam (ut diximus in fine præcedens cap.) corpore & mente per

cordis humilitatē, qua se recognoscit ad tanta mysteria indignum, se erigit corpore, ut mente ad cælum eleuet obsecraturus quatenus manna cælestē, quod super nos est; descendat in sacrificium Altaris, id patre clementissimo efficiente, exemplum Dauid, qui orando, ait: Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. Pl. 121. Eleuat etiam manus ad cælum in alto complicans, & deponit, ad excitandum conformiter ad uerba effectum. Quasi directissimum patris filium, amorosè affectionis brachijs ad se stringere desiderat, atque deuotissimè amplecti; secundum Dur. Hæc uerba exponuntur per oppositum a uenditione Iudæ. Sic. *Quam oblationem*, id est, terrenam nostram ad corpus filij tui destinatam, *Tu Deus quæsumus in omnibus*, id est, tota cogitatione, tota mente, & toto intellectu digneris facere benedictam. Ad quod notandum est, quod quarta feria Iudas a diabolo supplantato in mane sacrilegiū perpetravit: dum filium Dei triginta, argenteis Christum vendidit; & hoc fecit, quia de trecentis denarijs decima, quæ illi debebatur, erat triginta, dixerat enim, poterat uigentum istud uenundari trecentis denarijs: & quia mos erat quod illi qui huiusmodi officio procuratorisungebantur, (ut erat ipse) dabatur illi decima pars, puta de centum dabatur decem, & de trecentis dabatur triginta pro suo labore, ideo ne amitteret illam portionem de uingento quod putabat effusum inane vendidit Christum Sacerdotibus, scribis, & Phariseis, in recompensationē damni quod incurerat propter uingenti effusionem. Ad designandum ergo prætij quantitatem quo Christus uenditus est, Sacerdos facit hic tres cruces super oblatam, & ca'icem, cum dicit: *Benedictam, ascriptam, & ratam*; nam & 300. pariter, & triginta multiplicationem suscipiunt a ternario.

Alexander de Alex ait: quod Sacerdos facit tres cruces super oblatam du-

phci ratione. Prima est, quia Christus tria, fecit communiter circa panem & vinum, scilicet, accepit, benedixit, ac fregit. Secunda ratio est, quia Iudas vendidit Christum Sacerdotibus, scribis, & Pharisæis ad crucifigendum, & ideo ad notandum tres venditiones Sacerdos facit tres cruces.

Thomas autem 3. par. qu. 83. dicit, quod cruce toties in Missa sunt propter duplicem causam. Prima est, quia vbi cumque in Missa fit mentio de consecratione Eucharistiæ, de acceptatione huius sacrificij & de fructu illius fit cruce signatio ad significandū quod ista proveniunt ex virtute crucis Christi. Alia est, quia tali cruce signatione repræsentatur passio Christi, & quia, in ipsa passione multa gesta sunt, oportuit fieri plures cruce signationes. Albertus Magnus dicit. cap. 10. tractat. 3. de officio Missæ, quod tres cruce hic sunt vt significat ista procedere in hostiam a primo perfectore sanctitatis cuius vicarius stat ad Altare, duæ vero cruce sunt, inquit, vt virtus incorporationis, & virtus viuificationis nostræ a Deo procedere notetur in sacramentum.

Duran. ait: quod postmodum ad designandum venditionem, & emptionem, duas imprimunt cruce sigillatim: vnā super hostiam, & alteram super calicem, cum dicit, *Vt nobis corpus, & sanguis fiat.* Sequitur de alijs dicens: illa venditio fuit maledicta, proscripta, irrita, iniqua, & detestabilis; *Sed tu Deus hanc oblationem digneris facere benedictam,* per quam nos in cælestibus benedicās. Iudas deletus est de libro vitæ, vt cum iustis non scribatur. *Psal. 108.* Sed tu Deus hanc oblationē digneris facere *ascriptam,* per quā nos inter electos ascribas. Iudas laqueo se suspendit, & episcopatum eius accepit alter, scilicet, Matthias, *Psal. ibid.* Sed tu Deus hanc oblationem facere digneris ratam siue stabilem, per quam ratū sit nostræ salutis promissum. Iudas exi-

uit condemnatus, & oratio eius facta est in peccatum: sed tu Deus hanc oblationem facere digneris *rationabilem,* id est, ratione plenam, per quam rationabile. Fiat nostræ seruitutis obsequiū. Iudas reddidit malum pro bono, & odium pro dilectione retribuit; sed tu Deus hanc oblationem facere digneris *acceptabilem,* per quam nos tibi reddas acceptos. Deinde sunt duæ cruce ad notandum discretē venditorem & venditum: vel tradentem, & traditum. Potest etiam ordinari hæc litera sic; *Quā oblationem cleri, & populi, Tu Deus, cui soli offerendū est: quia dixisti Exo. 20.* Non erunt tibi dii alij præter me. *In omnibus,* gradibus cleri, & populi, *quasumus,* id est, rogamus, nullum ab oratione expicientes. Sap. 6. Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est ipsi cura de omnibus. *Benedictā,* quinque fuerunt in antiquis oblationibus, ad exclusionem quorum hic quinque dicuntur. Antiquæ enim oblationes fuerunt vacuæ a gratia; & ideo nulla ab ipsis profluxit benedictio. Antiquæ oblationes ob memoriam æternam nō fuerunt ascriptæ: sed potius ab hominibus inuentæ & a Deo, ne idolis fieret ordinatæ. Antiquæ etiam oblationes non fuerunt ratæ: quia multa ratione improbatæ: & quia conuulsæ fuerunt irrationabiles, & nunquam secundum eor Dei acceptæ. Et ideo contraria dicit quinque de ista. *Benedictam,* id est, benedictione gratiæ plenam. Deut. 23. Vertetque maledictionem eius in benedictionem tuam: eo quod diliget te. *Ascriptam,* inter acceptissima munera Dei ad tantæ rei æternam memoriam. Apocal. 3. Non delebo nomina eorum de libro vitæ: *Vel. ascriptam,* id est, non finitam. Petit enim vt hanc oblationem, quæ ante consecrationem, circumscripta est, & finita, faciat incircumscriptam & infinitam. In sacramēto Eucharistiæ Christus est incircumscriptus aiunt Theologi. *Ratam,* ratum est firmū & stabile, quod nulla ratione potest

potest esse conuulsus: nunquam enim oblatio patietur repulsam, & nunquam erit conuulsa; quia sicut dicit Psalm. 109. Iurauit Dominus & non fenitebit eum; tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Ita enim rata est oblatio quod propter eam sacerdotium (quod est seruitus eius) manet in æternum. Hebr. 7. Hic autem, quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium; unde & saluare in perpetuum potest accedens per semetipsum ad Deum semper uiuens ad interpellandum pro nobis.

Rationabilem, quia omne ratione plenum est, quod Christi sanguis emundet inquinatos. Penitus autem fuit irrationabile, quod sanguis hircorum, aut taurosum, aut agnorum aliquem emundaret. Vnde Hebr. 9. Si enim sanguis hircorum, & taurosum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis; quanto magis sanguis Christi, qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit, immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruendum Deo uiuenti.

Acceptabilemque facere digneris, quia in illis sacrificijs veteris legis nihil fuit acceptum: ista autem rationem habent acceptationis ex vnione eius cui offertur. In istis autem duobus distinctiõibus, scilicet, *Rationabilem*, & *Acceptabilem*, cruces non fiunt a Sacerdote, quia rationalis, & acceptabilis est hæc oblatio ex seipsa. Sed benedictionem, & ascriptionem, & ratiõdinem habet à Patre, qui est primus perfectior sanctitatis. Et hanc in ea sacerdos signat procedere per crucem quam facit triplicem. Alber. ibidem.

Vel sic secundum Paschasium Abbat. lib. de corpore & sanguine Domini: *Rogamus hanc oblationem* inquit sacerdos, *benedictam*, per quam nos benedicamus, *Adscriptam*, per quam nos omnes in cælo conscribamur: *Ra-*

dam, per quam in uisceribus Iesu Christi censeamur. *Rationabilem*, per quam a bestiali sensu exuamur; *Acceptabilemque facere digneris*: quatenus & nos per hoc quod in nobis displicuimus, acceptabiles in eius unico filio simus. *Vt nobis fiat corpus & sanguis dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu Christi*. Ecce quid fides instituit. Ecce quid Christus indulsit, ut nobis sit corpus & sanguis: quatenus per hoc nos in corpus Christi quotidie trasferamur, prius autem quam corpus consecratione fiat, oblatio sacerdotis est, sicut ipse constitetur, vel cunctæ familie offerentis eam: sed in verbo & uirtute spiritus sancti, noua fit creatura in corpore creatoris ad nostræ reparationis salutem. Vnde iuxta sublimis aram Altaris semper adsistere scriptura teste probatur; ut ex eius immolatione corpus & sanguinem percipiamus.

Ceterum sacerdos, quia uices Christi uisibilis specie inter Deum & populum agere uidentur, aufert per manus. Vota quidem offert & munera, refert autem impetrata per corpus & sanguinem, & distribuit singulis: non quantum uisus exterior præbet: sed quantum fides capit. Vbi licet Sacerdos conscientia malus conuincatur, non sum est quod offert, sed omnium præces & vota per omnem canonis texturam commendat. Nam & finis orationis cunctorum uocibus confirmatur: ubi omnes, amen, uoce consona dicunt. Idcirco non unius est quod pro multis offertur, & multorum præcibus confirmatur. Nam & Dominus ait, quod pro multis effunderetur in remissionem peccatorum. Si enim pro se tantum esset, eius merita Deus forsitan non attenderet. Nunc autem licet leprosus sit, qui offert, munda sunt quæ hauriuntur: quia caro & sanguis saluatoris, nullius immunditia sordidantur. Ex officio ergo Sacerdotis ista, & non ex merito præstantur; idcirco licet reus sit, officium mysterij sacrum est, & gra-
dus

dus sacerdotij à summo Pôntifice Christo compenſantur, vt nihil minus carnis & sanguinis habeat hoc mysteriũ à quouis indigno, quam ab Apoſtolica propãgine cõſecrata exhibeatur, quia non ex eo, ſed ex eius officio, a Summo Pontifice gratia quam ipſa veritas reprobõmſi, impletur, vt in nullo ſacerdotium eius & Pontificatus officium, alicuius merito minoretur, virtus enim conſecrandi eſt in eo, quod habet is, qui ordinatur. Et ideo reuerſentes, qui baptizati ſunt prius, ſicut non rebaptizantur ita vtique, qui prius ordinati rurfus non reordinantur ad vnitatem catholicam, ſi reſceſſerint redeũtes. Sed aut miniſtrent, ſi hoc Eccleſiæ vtilitas poſtulat, aut ſi non, ſacramentum tamen ordinationis ſue gerunt.

Vel oblationem ita ait Innoc. quam tu Deus digneris in omnibus facere benediſſam, hoc eſt transferre in eam hoſtiam, quæ eſt in omnibus benediſſa, aſcripta, rata, rationabilis, & acceptabilis. Benediſſa dicitur hoſtia ſalutaris, id eſt, ab omni cauſa maleſtationis immunis tam originali quam actuali, tam criminali quam veniali. Sicut Eliſabeth inquit ad Virginem, Benediſſus fructus ventris tui. *Aſcripta* dicitur, id eſt, figuris & ſcripturis veteribus designata, tam in agno paſchali, quam in manna cæleſti, tam in Iſaac immolando quam in Abel immolato. *Quoniam* (vt inquit Ioannes) hic eſt agnus, qui occiſus eſt ab origine mundi. *Rata* dicitur, quaſi non tranſitoria, ſicut verus quæ reſceſſit & noua ſucceſſit, ſed quæ permanet in æternum ſecundum ordinem Melchizedech. *Rationabilis* dicitur, quaſi non pecorialis, hec erat legalis, quæ ſanguine taurorum & hircorum non poterat a peccato mundare, ſed quæ ſanguine proprio conſcientiæ emundat ab operibus mortuis. *Acceptabilis* dicitur, quaſi non illa de qua dicit Propheta: ſacrificium & oblationem noluiſti. Sed ſicut Dominus ait: Sacrificium laudis honorificabit me.

Secundum hanc diſpoſitionem vel ex poſitionem rectè ſubiungitur, *vt fiat corpus & ſanguis dilectiſſimi filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti.* hæc illic.

De quarta canonis parte. Qui prior dic, &c. Cap. 72.

HÆc eſt quarta pars principalis canonis, in qua præmiſſis primo orationibus ad patrem clementiſſimum, pro benedictione apoſitorum munerum, & ſeculo ſanctorum commemoratione pro impetratione benedictionis, addita tertio depræcatione pro acceptatione oblationis, nũc proceditur in iſta quarta parte ad perfectionem ſacrificij, ſcilicet, materiz idoneæ, & ſanctificatæ conſecrationem: quia panis vini que ſubſtãtia in verum corpus Chriſti & ſanguinem conuertuntur. Et ſubdiuiditur in duas partes. In prima fit conſecratio panis, in ſecunda vini; *ibi ſimili modo, &c.* In prima parte præmittitur modus institutionis huius ſacramenti à Chriſto. Secunda ponitur verborum forma, qua perficitur ipſa conſecratio; *ibi. Hoc eſt enim corpus meum.* Circa primum tangitur huius institutionis tempus & hora, cum dicitur; *Qui pridie quam pateretur,* id eſt, decima quarta luna primi menſis. Nam die 14. paſſus eſt, & 14. quæ erat prima æzinorum, paſcha comedat cum diſcipulis ſuis ad veſperum, poſt cuius eſum Dominus Sacramentum inſtituit. In ipſa nocte comprehenſus; mane paraſceues paſchæ crucifixus eſt, vt manifeſte patet ex deſu Euangeliorum Matth. Mar. & Luc. licet Græci errauerint, dicentes, quod Chriſtus cenam vna die præuenit. Hęc verba dicitur addidiſſe Alexander Papa primus. Quod ergo hoc loco agitur, repræſentat id quod Chriſtus in cœna geſit, ſenſus eſt. *Qui pridie,* id eſt, priori die quam pateretur, id eſt, vna die antequam ipſe paſſus eſt pro nobis, hoc eſt, feria 5. in nocte, in qua

qua tradebat, ut, postquam in parasceue, hoc est, in sexta feria, patiebatur: in illa autem nocte luna fuit 14. & non erat fermentatum in domibus eorum, & ideo conuincitur celebrasse in azimo contra Græcos. Exod. 12. Septem diebus comedetis azima. Hoc enim competit signum 1. Cor. 5. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiae: sed in azimis syceritatis & veritatis. Vna ergo die antequam pateretur pro nobis voluit tradere discipulis suis corporis & sanguinis sui mysterium, ut illi traderent nobis. Illud autem notatione dignum est, quod sicut manna data fuit Hebræis post transitum maris rubri demersis Ægyptijs; sic Eucharistia datur Christianis post ablutiohem Baptismi, iam deletis peccatis; ut per Baptisum mundemur a malo: per Eucharistiam confirmemur in bono: sicut enim manna populum illum per vastitatem in viâ solitudinis ad terram promissionis perduxit, sic Eucharistia populum istum per incolarum vitæ præsentis ad patriam paradisi perducit. Sequitur.

Accipit panem, de frumento puro azimum, in sanctas, id est, sanctificantes, ac venerabiles, propter vnitam manibus deitatem, manus suas, ut tactu suarum sanctarum, & diuinarum manuum tali materiæ vim sacramenti conferret, quod in omni tempore in corpus Christi transubstantiari posset. Hoc tactu panem deputauit in materiam huius sacrificij. Nam sicut secundum Bedam, Christus tactu suæ mundissimæ carnis dedit vim regeneratiuam aquis, deputando aquam ut esset materia sacramenti Baptismi: ita & acceptatione panis in sanctas, & venerabiles manus suas, vim pani tribuit: ut ex eo tanquam ex congrua materia corpus suum confici posset. Hæc autem vis aquæ, pani, aut vino data, non est aliqua qualitas aut enti-

tas positiua aquæ, pani vel vino impressa: sed est deputatio horum à Deo, ut essent materia congrua sanctorum Baptismi & Eucharistiar. Est autem omnium doctorum catholicorum sententia, quod materia necessaria ad consecrationem Eucharistiar, est panis, & vinum de vuis vitium expressum.

Accipit ergo panem in sanctas ac venerabiles manus suas. Hunc sacrificij ritum Melchisedech legitur celebrasse primus, offerens panem & vinum: erat enim sacerdos Dei altissimi. Vnde Dauid ad Christum ait: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: ideo verò panem, & vinum in sacrificium corporis, & sanguinis sui Christus instituit, ut in sumptione corporis & sanguinis Christi, doceatur esse perfecta refectio; quia sicut præ cæteris cibis, & potibus corporalibus panis cor hominis confirmat, & vinum cor hominis lætificat; ita & corpus & sanguis Christi præ cæteris cibis & potibus spiritualibus interiori hominẽ reficiunt & satiant. In his enim duobus plena cõsistit & perfecta refectio, sicut ipse ait Io. 6. carõ mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Sequitur.

Et eleuatis oculis in cælum ad te Deum patrem suum omnipotentem; per hoc. n. quod Christus in cælum oculos suos leuauit, insinuat nobis, se habere a patre quod habet, & quod in principio nostrorum operum debemus dirigere mentis oculos ad Dominum, tãquam ad Deum omnium operum bonorum. Item per hoc quod oculos ad cælum leuauit, & patri gratias egit, docuit nos, quod semper patri supplicare debemus, ut hoc tam magnum sacramentum per manus nostras perficere dignetur. Rursus significat istam oblationem semper in cælum esse eleuandam: quia & ipse sacerdos & hostia sic pro nobis ad patrem in cælum ascendit. Hebr. 9. Non enim in manufacta sancta introiuit Iesus exemplaria

vero-

verorum: sed in ipsum cœlum vt appareant nunc vultui Dei pro nobis. Et hoc est, *Ad te Deus*, secundum humanitatem, *Patrem suum*, secundum diuinitatem, *omnipotentem*, propter transubstantiationis potentiam: quia in potentia Dei radicatur: quia sicut dicitur Luc. 1. Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Sequitur.

Tibi gratias agens. Fuit enim dignū gratias agere de tanto dono: de tam excellenti gratia: de tam efficaci cibo: de tam digno sacramento lo. 11. Pater gratias ago tibi, quia audisti me, ego autem sciebam, quia tu semper me audis. Quod autem rubrica ait: accipit hostiam; eleuat oculos ad cœlum: ideo id dicit, quia verba Christi denotant sic fecisse, & ideo ipsi sacerdotes facere hoc debent. Vnde circa hoc est aduertendum, quod mos est vt sacerdos prius pollices, & indices vtriusque manus ducat super paltam Altaris, tergens eos, licet eosdem ante canonis inceptionem lauerit, ad designandū, quod sacrificium non nisi mundis manibus, nullo pollutis vitio, debet venerabiliter, ac cum summa reuerentia, contrectari. Et tertis deinde digitis hostiam de palla sumit in manus, exemplo Christi qui panem accepit in manus suas ipsum consecraturus: dans sacerdotibus exemplum similiter faciendi. Caueat tamen sacerdos ne hostiam, nisi eleuet ante consecrationē, ne populus a latere circumstans, hostiam non consecratam, vt vulgo dicitur, adoret. Sequitur.

Benedixit, benedictione cœlesti, & virtute verbi, qua conuertitur panis in substantiam corporis Christi. Et in prolatione huius dictionis, *Benedixit*, Fiterux super panem, vt dicit rubrica, qua significat, quod Christus passus est etiam in natura: totus enim passus est; & secundum animam, & secundum corpus, vt totum redimeret hominem. Vel. Sacerdos facit duas cruces separatim, vnam super panem in

verbo; *Corpus*: aliam super calicem in verbo: *Sanguis*; tum vt materia panis, & vini sanctificetur (nam in Cruce Christi omnia sanctificantur) tum ad representandum huius sacramenti institutionem in materia panis, & vini, qua præsignabatur Passio Christi. Vel: ad significandū, quod Christus passus est in corpore simul & in anima, ideo vna crux signatur super panem in corpore Christi conuertendum: alia super vinum in Christi sanguinem transmutandum. In sanguine autem, sedes est animæ, sicut scriptum est Leuit. 17. Anima carnis in sanguine est. Ordo horum verborum est secundum Alex. Alef. 4. p. q. 33. membr. 1. Thom. p. 3. q. 78. artic. 1. ad 1. & talis inquam est, *Accipit panem, & benedixit, dicens, hoc est corpus meum, ac deinde fregit, & dedit discipulis, dicens accipite & manducate*, licet in canone sint verba præpostera. Sequitur.

Fregit, postquam in corpus suum transubstantiauit: & hæc fractio est in solis formis sacramentalibus, & non in corpore Christi. Hæc enim est spiritalis fractio in qua virtus cognoscitur deitatis, vt forma panis frangatur, & corpus integrum remaneat. Luc. vlt. Cognouerunt eum in fractione panis.

Dedit discipulis suis: dono dedit, sicut dicitur Matth. 10. Gratis accepistis, gratis date. Non autem dedit, nisi discipulis suis significans, quod indignus accedere non debet. 1. Cor. 11. Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Et ideo indigno in confessione interdicti debet, & si publicè inter alios accedit, sacerdos illi portigit, quia nullum prebit, sed ille tunc rapit sicut Iudam Dominus inter alios accedentem nõ prohibuit, quia erat peccator secretus: ideo & nos hoc facere debemus, si autem publicus peccator esset, tunc nec communicandus. Sequitur.

Dicens accipite, Luc. 22. accipite, inquit,

quit, supple in officium. *Hoc facite in meam commemorationem*; ideo sacerdos non ex se dicit, quod ipse creator corporis & sanguinis esse possit: quia si hoc posset (quod absurdum est) creator creatoris fieret. Sed obsecrat per filium, patrem, per quem ad eum habemus accessum; quare verba antecedentia sunt Euāgelistarum verba: potero deinceps verba sunt Dei, potestate & omni efficentia plena.

Et manducate ex hoc omnes, discipuli, vt omnes mihi incorporemini, & spiritui meo sociemini, quia aliter non potestis Deo patri offerri. *Hoc est enim corpus meum*. Forma est sacramenti, qua omnis sacerdos deinceps, vti debuit, & habetur Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. In hac enim forma verbum increatum descendit in verbum creatum; ait Alber. & sua inuisibili potentia operatur transubstantiationem panis in corpus Christi, sicut etiam a principio in verbo instituta & facta est omnis creatura. Io. 1. omnia per ipsum facta sunt. Et Hebre. 1. Portans omnia verbo virtutis sup. Quis vnquam crederet, quod panis in carnem, & vinum in sanguinem conuerti potuisset: nisi ipse saluator hoc diceret? Qui panem & vinum & omnia ex inuisibilibus creauit: voluit ergo per nos panem & vinum sic offerri; & ab ipso diuinitus consecrari: vt fidelis populus credat verum esse mysterium, quod ipse tradidit discipulis suis dicens: *Accipite & manducate*; & *Similiter de calice dixit*. Est communis opinio, quod Christus accipiendo panem in manus benedixit consecrando his verbis: *Hoc est corpus meum*. vt diximus, ac deinde fregit ac dedit discipulis dicens: *Accipite & manducate ex hoc omnes*; & secundum hoc eisdem verbis consecrauit quibus & nos. Hæ quatuor dictiones. *Hoc est corpus meum*, sunt forma consecrationis. Quod autem additur, *enim* ex institutione ecclesiæ factum est, propter connexionem formæ ad præcedē-

tia; quæ coniunctio, enim, nõ est de necessitate cõsecrationis, quia ea dimissa nihilominus fieret consecratio: licet sacerdos omittens ex proposito peccaret mortaliter. Tenetur enim se conformare ordinationi Ecclesiæ. Facta consecratione ait Rubrica: *statim hystiam consecrat am genuflexus adorat: surgit ostendit populo*. Populus adorando percutit pectus, confitens hoc actu Christum Crucifixum & in cruce eleuatum fuisse propter peccata nostra: Cur autem ostenditur & eleuatur in aere, dicitur in cap. seq. Dum eleuatur corpus Christi sit signum tinctabulo ex decreto Gregorij IX. anno Domini 1227. & item, quod ad sonum campanæ diceretur, Ave Maria & c. vna cum salue Regina & c. in meridie mane, & sero.

De simili modo. Cap. 73.

Determinata forma consecrationis, qua panis in Corpus Christi conuertitur, sequitur altera pars eiusdem formæ, qua vinum in sanguinem eiusdem Christi transubstantiatur. Et primo tangitur modus institutionis huius sanctæ conuersionis. Secundo, subditur forma cõsecrationis ibi. *Hic est enim calix*. Tertio, additur commissio frequentandæ huius sacramentalis oblationis: cum dicitur, *Hæc quotiescumque feceritis*. Circa primum dicit.

Simili modo, quantum ad causam, virtutem, & operationis conformitatem, nam ead em potentia, charitate, & gestuum similitudine, qua panem consecrauit; consecrauit & vinum, illud conuertendo in corpus suum, huc in sanguinem nempe postquam cœnatum est a Christo & discipulis vtraque cœna: agni scilicet, paschalis, figuralis, & typici, atque participatione agni veri præfigurati corporis Christi, in quo notatur hora, qua Dominus sanguinem suum consecrauit.

verorum: sed in ipsum cœlum vt appareant nunc vultui Dei pro nobis. Et hoc est, *Adite Deum*, secundum humanitatem, *Patrem suum*, secundum diuinitatem, *omnipotentem*, propter transubstantiationis potentiam: quia in potentia Dei radicatur: quia sicut dicitur Luc. 1. Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Sequitur.

Tibi gratias agens. Fuit enim dignū gratias agere de tanto dono: de tam excellenti gratia: de tam efficaci cibo; de tam digno sacramento Io. 11. Pater gratias ago tibi, quia audisti me, ego autem sciebam, quia tu semper me audis. Quod autem rubrica ait: accipit hostiam; eleuat oculos ad cœlum: ideo id dicit, quia verba Christi denotant sic fecisse, & ideo ipsi sacerdotes facere hoc debent. Vnde circa hoc est aduertendum, quod mos est vt sacerdos prius pollices, & indices vtriusque manus ducat super pallam Altaris, tergens eos, licet eisdem ante canonis inceptionem lauerit, ad designandū, quod sacrificium non nisi mundis manibus, nullo pollutus vitio, debet venerabiliter, ac cum summa reuerentia, contrectari. Et tertis deinde digitis hostiam de palla sumit in manus, exemplo Christi qui panem accepit in manus suas ipsum consecraturus: datus sacerdotibus exemplum similiter faciendi. Caueat tamen sacerdos ne hostiam, niuis eleuet ante consecrationē, ne populus a latere circumstans, hostiam non consecratam, vt vulgo dicitur, adoret. Sequitur.

Benedixit, benedictione cœlesti, & virtute verbi, qua conuertitur panis in substantiam corporis Christi. Et in prolatione huius dictionis, *Benedixit*, fit crux super panem, vt dicit rubrica, quæ significat, quod Christus passus est etiam in natura: totus enim passus est; & secundum animam, & secundum corpus, vt totum redimeret hominem. Vel. Sacerdos facit duas cruces separatim, vnam super panem in

verbo; *Corpus*: aliam super calicem in verbo: *Sanguis*; tum vt materia panis, & vini sanctificetur (nam in Cruce Christi omnia sanctificantur) tum ad representandum huius sacramenti institutionem in materia panis, & vini, qua præsignabatur Passio Christi. Vel: ad significandū, quod Christus passus est in corpore simul & in anima, ideo vna crux signatur super panem in corpus Christi conuertendum: alia super vinum in Christi sanguinem transmutandum. In sanguine autem, sedes est animæ, sicut scriptum est Levit. 17. Anima carnis in sanguine est. Ordo horum verborum est secundum Alex. Alef. 4. p. q. 33. membr. 1. Thom. p. 3. q. 78. artic. 1. ad 1. & talis inquam est, *Accipit panem, & benedixit, dicens, hoc est corpus meum, ac deinde fregit, & dedit discipulis, dicens accipite & manducante, licet in canone sint verba præposita.* Sequitur.

Fregit, postquam in corpus suum transubstantiauit: & hæc fractio est in solis formis sacramentalibus, & non in corpore Christi. Hæc enim est spiritalis fractio in qua vitus cognoscitur deitatis, vt forma panis frangatur, & corpus integrum remaneat. Luc. vlt. Cognouerunt eum in fractione panis.

Dedit discipulis suis: dono dedit, sicut dicitur Matth. 10. Gratis accepistis, gratis date. Non autem dedit, nisi discipulis suis significans, quod indignus accedere non debet. 1. Cor. 11. Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Et ideo indigno in confessione interdicti debet, & si publicè inter alios accedit, sacerdos illi portiget, quia nullum preddat, sed ille tunc rapit sicut Iudam Dominus inter alios accedentem nō prohibuit, quia erat peccator secretus: ideo & nos hoc facere debemus; si autem publicus peccator esset, tunc nec communicandus. Sequitur.

Dicens accipite, Luc. 22. accipite, inquit,

quit, supple in officium. *Hoc facite in meam commemorationem*; ideo sacerdos non ex se dicit, quod ipse creator corporis & sanguinis esse possit: quia si hoc posset (quod absurdum est) creator creatoris fieret. Sed obsecrat per filium, patrem, per quem ad eum habemus accessum; quare verba antecedentia sunt Euāgelistarum verba: porro deinceps verba sunt Dei, potestate & omni efficentia plena.

Et manducate ex hoc omnes, discipuli, ut omnes inhi in corpore mini, & spiritui meo sociemini; quia aliter non potestis Deo patri offerri. *Hoc est enim corpus meum*. Forma est sacramenti, quia omnis sacerdos deinceps, uti debuit, & habetur Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. In hac enim forma verbum increatum descendit in verbum creatum; ait Alber. & sua inuisibili potentia operatur transubstantiationem panis in corpus Christi, sicut etiam a principio in verbo instituta & facta est omnis creatura. Io. 1. omnia per ipsum facta sunt. Et Hebre. 1. Portans omnia verbo virtutis sue. Quis vnquā crederet, quod panis in carnem, & vinum in sanguinem conuerti potuisset: nisi ipse saluator hoc diceret? Qui panem & vinum & omnia ex inuisibilibus creauit: voluit ergo per nos panem & vinum sic offerri; & ab ipso diuinitus consecrari: ut fidelis populus credat verum esse mysterium, quod ipse tradidit discipulis suis dicens: *Accipite & manducate*; & *Similiter de calice dixit*. Est communis opinio, quod Christus accipiendo panem in manus benedixit consecrando his verbis: *Hoc est corpus meum*, ut diximus, ac deinde fregit ac dedit discipulis dicens: *Accipite & manducate ex hoc omnes*; & secundum hoc eisdem verbis consecrauit quibus & nos. Hæ quatuor dictiones. *Hoc est corpus meum*, sunt forma consecrationis. Quod autē additur, *enim* ex institutione ecclesiæ factū est, propter cōnexionem formæ ad præcedē-

ria; quæ coniunctio, *enim*, nō est de necessitate cōsecrationis, quia ea dimissa nihilominus fieret consecratio: licet sacerdos omitteus ex proposito peccaret mortaliter. Teneatur enim se conformare ordinationi Ecclesiæ. Facta consecratione ait Rubrica: *statim hostiam consecratam genuflexus adorat: surgit ostendit populo*. Populus adorando percutit pectus, confitens hoc actu Christum Crucifixum & in cruce eleuatum fuisse propter peccata nostra: Cur autem ostendit & eleuetur in aere, dicitur in cap. seq. Dum eleuatur corpus Christi sit signum tintinabulo ex decreto Gregorij IX. anno Domini 1227. & item, quod ad sonum campanæ diceretur, *Aue Maria & c. vna cum salue Regina & c. in meridie mane, & sero*.

De simili modo. Cap. 73.

Determinata forma consecrationis, qua panis in Corpus Christi conuertitur, sequitur altera pars eiusdem formæ, qua vinum in sanguinem eiusdem Christi transubstantiatur. Et primo agitur modus institutionis huius sanctæ conuersionis. Secundo, subditur forma cōsecrationis ibi. *Hic est enim calix*. Tertio, additur commissio frequentandæ huius sacramentalis oblationis. cum dicitur, *Hæ quotiescunque feceritis*. Circa primum dicit.

Simili modo, quantum ad causam, virtutem, & operationis conformitatem, nam eadē potentia, charitate, & gestum similitudine, qua panem consecrauit; consecrauit & vinum, illud conuertendo in corpus suum, hūc in sanguinem nēpē postquā cenatum est a Christo & discipulis vtraque cena: agni scilicet, paschalis, figuralis, & typici, atque participatione agni veri præfigurati corporis Christi, in quo notatur hora, qua Dominus sanguinē suum consecrauit.

Verorum: sed in ipsum cælum vt appareant nunc vultui Dei pro nobis. Et hoc est, *Ad te Deum*, secundum humanitatem, *Patrem suum*, secundum diuinitatem, *omnipotentem*, propter transubstantiationis potentiam: quia in potentia Dei radicatur: quia sicut dicitur Luc. 1. Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Sequitur.

Tibi gratias agens. Fuit enim dignū gratias agere de tanto dono: de tam excellenti gratia: de tam efficaci cibo; de tam digno sacramento Io. 11. Pater gratias ago tibi, quia audisti me, ego autem sciebam, quia tu semper me audis. Quod autem rubrica ait: accipit hostiam; eleuat oculos ad cælum: ideo id dicit, quia verba Christi denotant sic fecisse, & ideo ipsi sacerdotes facere hoc debent. Vnde circa hoc est aduertendum, quod mos est vt sacerdos prius pollices, & indices vtriusque manus ducat super pallam Altaris, tergens eos, licet eisdem ante canonis inceptionem lauerit, ad designandū, quod sacrificium non nisi mundis manibus, nullo pollutis vitio, debet venerabiliter, ac cum summa reuerentia, contrectari. Et tertis deinde digitis hostiam de palla sumit in manus, exemplo Christi qui panem accepit in manus suas ipsum consecraturus: dans sacerdotibus exemplum similiter faciendi. Caueat tamen sacerdos ne hostiam, niuis eleuat ante consecrationē, ne populus a latere circumstans, hostiam non consecratam, vt vulgo dicitur, adoret. Sequitur.

Benedixit, benedictione cælesti, & virtute verbi, qua conuertitur panis in substantiam corporis Christi. Et in prolatione huius dictionis, *Benedixit*, fit crux super panem, vt dicit rubrica, quæ significat, quod Christus passus est etiam in natura: totus enim passus est; & secundum animam, & secundum corpus, vt totum redimeret hominem. Vel. Sacerdos facit duas cruces separatim, vnā super panem in

verbo; *Corpus*: aliam super calicem in verbo: *Sanguis*; tum vt materia panis, & vini sanctificetur (nam in Cruce Christi omnia sanctificantur) tum ad repræsentandum huius sacramenti institutionem in materia panis, & vini, qua præsignabatur Passio Christi. Vel: ad significandū, quod Christus passus est in corpore simul & in anima, ideo vna crux signatur super panem in corpore Christi conuertendum: alia super vinum in Christi sanguinem transfundendum. In sanguine autem, sedes est animæ, sicut scriptum est Leuit. 17. Anima carnis in sanguine est. Ordo horum verborum est secundum Alex. Alef. 4. p. q. 33. membr. 2. Thom. p. 3. q. 78. artic. 1. ad 1. & talis inquam est, *Accipit panem, & benedixit, dicens, hoc est corpus meum, ac deinde fregit, & dedit discipulis, dicens accipite & manducante*, licet in canone sint verba præposita. Sequitur.

Fregit, postquam in corpus suum transubstantiauit: & hæc fractio est in solis formis sacramentalibus, & non in corpore Christi. Hæc enim est spiritalis fractio in qua virtus cognoscitur deitatis, vt forma panis frangatur, & corpus integrum remaneat. Luc. vlt. Cognouerunt eum in fractione panis.

Dedit discipulis suis: dono dedit, sicut dicitur Matth. 10. Gratis accepistis, gratis date. Non autem dedit, nisi discipulis suis significans, quod indignus accedere non debet. 1. Cor. 11. Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Et ideo indigno in confessione interdicti debet, & si publicè inter alios accedit, sacerdos illi porrigit, quia nullum prebit, sed ille tunc rapit sicut Iudam Dominus inter alios accedentem nõ prohibuit, quia erat peccator secretus: ideo & nos hoc facere debemus, si autem publicus peccator esset, tunc nec communicandus. Sequitur.

Dicens accipite, Luc. 22. accipite, inquit,

quit, supple in officium. *Hoc facite in meam commemorationem*; ideo sacerdos non ex se dicit, quod ipse creator corporis & sanguinis esse possit: quia si hoc posset (quod absurdum est) creator creatoris fieret. Sed obsecrat per filium, patrem, per quem ad eum habemus accessum; quare verba antecedentia sunt Euāgelistarum verba: porro deinceps verba sunt Dei, potestate & omni efficentia plena.

Et manducate ex hoc omnes, discipuli, vt omnes mihi incorporemini, & spiritui meo sociemini; quia aliter non potestis Deo patri offerri. *Hoc est enim corpus meum*. Forma est sacramenti, qua omnis sacerdos deinceps, vti debuit, & habetur Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. In hac enim forma verbum increatum descendit in verbum creatum; ait Alber. & sua innisibili potentia operatur transubstantiationem panis in corpus Christi, sicut etiam a principio in verbo instituta & facta est omnis creatura. Io. 1. omnia per ipsum facta sunt. Et Hebre. 1. Portans omnia verbo virtutis sue. Quis vnquā crederet, quod panis in carnem, & vinum in sanguinem conuerti potuisset: nisi ipse saluator hoc diceret? Qui panem & vinum & omnia ex inuisibilibus creauit: voluit ergo per nos panem & vinum sic offerri; & ab ipso diuinitus consecrari: vt fidelis populus credat verum esse mysteriū, quod ipse tradidit discipulis suis dicens: *Accipite & manducate*; & Similiter de calice dixit. Est communis opinio, quod Christus accipiendo panem in manus benedixit consecrando his verbis: *Hoc est corpus meum*. vt diximus, ac deinde fregit ac dedit discipulis dicens: *Accipite & manducate ex hoc omnes*; & secundum hoc eisdem verbis consecrauit quibus & nos. Hæc quatuor dictiones. *Hoc est corpus meum*, sunt forma consecrationis. Quod autē additur, *enim* ex institutione ecclesiæ factū est, propter connexionem formæ ad præcedē-

tia; quæ coniunctionem enim, nō est de necessitate consecrationis, quia ea dimissa nihilominus fieret consecratio: licet sacerdos omittens ex proposito peccaret mortaliter. Teneatur enim se conformare ordinationi Ecclesiæ. Facta consecratione ait Rubrica: *statim hostiam consecratam genuflexus adorat: surgit ostendit populo*. Populus adorando percutit pectus, confitens hoc actu Christum Crucifixum & in cruce eleuatum fuisse propter peccata nostra: Cur autem ostenditur & eleuetur in aere, dicitur in cap. seq. Dum eleuatur corpus Christi sit signum tintinabulo ex decreto Gregorij IX. anno Domini 1227. & item, quod ad sonum campanæ diceretur, Ave Maria &c. vna cum salue Regina &c. in meridie mane, & sero.

De simili modo. Cap. 73.

Determinata forma consecrationis, qua panis in Corpus Christi conuerteritur, sequitur altera pars eiusdem formæ, qua vinum in sanguinem eiusdem Christi transubstantiatur. Et primo tangitur modus institutionis huius sanctæ conuersionis. Secundo, subditur forma consecrationis ibi. *Hic est enim calix*. Tertio, additur commissio frequentandæ huius sacramentalis oblationis. cum dicitur, *Hæc quotiescunque feceritis*. Circa primum dicit.

Simili modo, quantum ad causam, virtutem, & operationis conformitatem, nam eadē potentia, charitate, & gestuum similitudine, qua panem consecrauit; consecrauit & vinum, illud conuertendo in corpus suum, hūc in sanguinem nēpē postquā cęnatum est a Christo & discipulis vtraque cęna: agni scilicet, paschalis, figuralis, & typici, atque participatione agni veri præfigurati corporis Christi, in quo notatur hora, qua Dominus sanguinē suum consecrauit.

verorum: sed in ipsum cœlum vt appareant nunc vultui Dei pro nobis. Et hoc est, *Ad te Deum*, secundum humanitatem, *Patrem suum*, secundum diuinitatem, *omnipotentem*, propter transubstantiationis potentiam: quia in potentia Dei radicatur: quia sicut dicitur Luc. 1. Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Sequitur.

Tibi gratias agens. Fuit enim dignū gratias agere de tanto dono. de tam excellenti gratia: de tam efficaci cibo; de tam digno sacramento Io. 11. Pater gratias ago tibi, quia audisti me, ego autem sciebam, quia tu semper me audis. Quod autem rubrica ait: accipit hostiam; eleuat oculos ad cœlum: ideo id dicit, quia verba Christi denotant sic fecisse, & ideo ipsi sacerdotes facere hoc debent. Vnde circa hoc est aduertendum, quod mos est vt sacerdos prius pollices, & indices vtriusque manus ducat super pāllam Altaris, tergens eos, licet eosdem ante canonis inceptionem lauerit, ad designandū, quod sacrificium non nisi mundis manibus, nullo pollutis vitio, debet venerabiliter, ac cum summa reuerentia, contrectari. Et ter sis deinde digitis hostiam de palla sumit in manus, exemplo Christi qui panem accepit in manus suas ipsum consecraturus: dans sacerdotibus exemplum similiter faciendi. Caueat tamen sacerdos ne hostiam, niuis eleuet ante consecrationē, ne populus a latere circumstans, hostiam non consecratam, vt vulgo dicitur, adoret. Sequitur.

Benedixit, benedictione cœlesti, & virtute verbi, qua conuertitur panis in substantiam corporis Christi. Et in prolatione huius dictionis, *Benedixit*, fit crux super panem, vt dicit rubrica, quæ significat, quod Christus passus est etiam in natura: totus enim passus est; & secundum animam, & secundum corpus, vt totum redimeret hominem. Vel. Sacerdos facit duas cruces separatim, vnā super panem in

verbo; *Corpus*: aliam super calicem in verbo: *Sanguis*; tum vt materia panis, & vini sanctificetur (nam in Cruce Christi omnia sanctificantur) tum ad representandum huius sacramenti institutionem in materia panis, & vini, qua præsignabatur Passio Christi. Vel: ad significandū, quod Christus passus est in corpore simul & in anima, ideo vna crux signatur super panem in corpus Christi conuertendum: alia super vinum in Christi sanguinem transmutandum. In sanguine autem, sedes est animæ, sicut scriptum est Leuit. 17. Anima carnis in sanguine est. Ordo horum verborum est secundum Alex. Alef. 4. p. q. 33. membr. 1. Thom. p. 3. q. 78. artic. 1. ad 1. & talis inquam est, *Accipit panem, & benedixit, dicens, hoc est corpus meum, ac deinde fregit, & dedit discipulis, dicens accipite & manducate, licet in canone sint verba præpostera.* Sequitur.

Fregit, postquam in corpus suum transubstantiauit: & hæc fractio est in solis formis sacramentalibus, & non in corpore Christi. Hæc enim est spiritalis fractio in qua virtus cognoscitur deitatis, vt forma panis frangatur, & corpus integrum remaneat. Luc. vlt. Cognouerunt eum in fractione panis.

Dedit discipulis suis: dono dedit; sicut dicitur Matth. 10. Gratis accepistis, gratis date. Non autem dedit, nisi discipulis suis significans, quod indignus accedere non debet. 1. Cor. 11. Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Et ideo indigno in confessione interdicti debet, & si publicè inter alios accedit, sacerdos illi porrigit, quia nullum prebit, sed ille tunc rapit sicut Iudam Dominus inter alios accedentem nō prohibuit, quia erat peccator secretus: ideo & nos hoc facere debemus; si autem publicus peccator esset, tunc nec communicandus. Sequitur.

Dicens accipite, Luc. 22. accipite, inquit,

quit, supple in officium. *Hoc facite in meam commemorationem*; ideo sacerdos non ex se dicit, quod ipse creator corporis & sanguinis esse possit: quia si hoc posset (quod absurdum est) creator creatoris fieret. Sed obsecrat per filium, patrem, per quem ad eum habemus accessum; quare verba antecedentia sunt Euāgelistarum verba: potro deinceps verba sunt Dei, potestate & omni efficentia plena.

Et manducate ex hoc omnes, discipuli, vt omnes inhi incorporamini, & spiritui meo sociemini; quia aliter non potestis Deo patri offerri. *Hoc est enim corpus meum*. Forma est sacramenti, qua omnis sacerdos deinceps, vt debuit, & habetur Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. In hac enim forma verbum increatum descendit in verbum creatum; ait Alber. & sua inuisibili potentia operatur transubstantiationem panis in corpus Christi, sicut etiam a principio in verbo instituta & facta est omnis creatura. Io. 1. omnia per ipsum facta sunt. Et Hebre. 1. Portans omnia verbo virtutis sue. Quis vnquā crederet, quod panis in carnem, & vinum in sanguinem conuerti potuisset: nisi ipse saluator hoc diceret? Qui panem & vinum & omnia ex inuisibilibus creauit: voluit ergo per nos panem & vinum sic offerri; & ab ipso diuinitus consecrari: vt fidelis populus credat verum esse mysteriū, quod ipse tradidit discipulis suis dicens: *Accipite & manducate*; & *Similiter de calice dixit*. Est communis opinio, quod Christus accipiendo panem in manus benedixit consecrando his verbis: *Hoc est corpus meum*. vt diximus, ac deinde fregit ac dedit discipulis dicens: *Accipite & manducate ex hoc omnes*; & secundum hoc eisdem verbis consecrauit quibus & nos. Hæc quatuor dictiones. *Hoc est corpus meum*, sunt forma consecrationis. Quod autē additur, *enim* ex institutione ecclesiæ factū est, propter cōnexionem formæ ad præcedē-

tia; quæ coniunctio, *enim*, nō est de necessitate cōsecrationis, quia ea dimissa nihilominus fieret consecratio: licet sacerdos omittens ex proposito peccaret mortaliter. Tenetur enim se conformare ordinationi Ecclesiæ. Facta consecratione ait Rubrica: *statim hostiam consecratam genuflexus adorat: surgit offendit populo*. Populus adorando percutit pectus, confitens hoc actu Christum Crucifixum & in cruce eleuatum fuisse propter peccata nostra: Cur autem offenditur & eleuetur in aere, dicitur in cap. seq. Dum eleuatur corpus Christi sit signum tintinabulo ex decreto Gregorij IX. anno Domini 1227. & item, quod ad sonum campanæ diceretur, Ave Maria & c. vna cum salue Regina & c. in meridie mane, & sero.

De simili modo. Cap. 73.

Determinata forma consecrationis, qua panis in Corpus Christi conuertitur, sequitur altera pars eiusdem formæ, qua vinum in sanguinem eiusdem Christi transubstantiatur. Et primo tāgitur modus institutionis huius sanctæ conuersionis. Secundo, subditur forma cōsecrationis ibi. *Hic est enim calix*. Tertio, additur commissio frequentandæ huius sacramentis oblationis cum dicitur, *Hæc quotiescumque feceritis*. Circa primum dicit.

Simili modo, quantum ad causam, virtutem, & operationis conformitatem, nam eadem potentia, charitate, & gestuum similitudine, qua panem consecrauit; consecrauit & vinum, illud conuertendo in corpus suum, hūc in sanguinem nēpē postquā cēnatum est a Christo & discipulis vtraque cēna: agni scilicet, paschalis, figuralis, & typici, atque participatione agni veri præfigurati corporis Christi, in quo notatur hora, qua Dominus sanguinē suum consecrauit.

dius sacerdotij à summo Põtificè Christo compenſantur, vt nihil minus carnis & sanguinis habeat hoc myſteriũ à quouis indigno, quam ab Apõtolica propãgine cõſecrata exhibeatur, quia non ex eo, ſed ex eius officio, a Summo Pontifice gratia quam ipſa veritas repromiſit, impletur, vt in nullo ſacerdotium eius & Pontificatus officium, alicuius merito minoretur, virtus enim conſecrandi eſt in eo, quod habet is, qui ordinatur. Et ideo reuertentes, qui baptizati ſunt prius, ſicut non rebaptizantur ita vtique, qui prius ordinati rursus non reordinantur ad vnitatem catholicam, ſi recesserint reſedũtes. Sed aut miniſtrent, ſi hoc Eccleſiæ utilitas poſtulat, aut ſi non, ſacramentum tamen ordinationis ſue gerunt.

Vel oblationem ita ait Innoc. quam tu Deus digneris in omnibus facere benediãtam, hoc eſt transferre in eam hoſtiam, quæ eſt in omnibus benediãta, aſcripta, rata, rationabilis, & acceptabilis. Benediãta dicitur hoſtia ſalutaris, id eſt, ab omni cauſa malediãtionis immunis tam originali quam actuali, tam criminali quam veniali. Sicut Eliſabeth inquit ad Virginem, Benediãtus fructus ventris tui. *Aſcripta* dicitur, id eſt, figuris & ſcripturis veteribus deſignata, tam in agno paſchali, quam in manna cæleſti, tam in Iſaac immolando quam in Abel immolato. *Quoniam* (vt inquit Ioannes) hic eſt agnus, qui occiſus eſt ab origine mundi. *Rata* dicitur, quaſi non tranſitoria, ſicut veteris quæ reſceſſit & noua ſuceſſit, ſed quæ permanet in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. *Rationabilis* dicitur, quaſi non pecoralis, ſicut erat legalis, quæ ſanguine taurorum & hircorum non poterat a peccato mundare, ſed quæ ſanguine proprio conſcientias emundat ab operibus mortuis. *Acceptabilis* dicitur, quaſi non illa de qua dicit Propheta: ſacrificium & oblationem noluiſti. Sed ſicut Dominus ait: Sacrificium laudis honorificabit me.

Secundum hæc diſpoſitionem vel ex- poſitionem reſcõẽ ſubiungitur, *vt fiat corpus & ſanguis dilectiſſimi filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti.* hæc illic.

De quarta canonis parte. Qui prius die, &c. Cap. 72.

HÆc eſt quarta pars principalis canonis, in qua præmiſſis primo orationibus ad patrem clementiſſimum, pro benediãtione apoſitorum munerum, & ſecundo ſanctorum commemoratione pro impetratione benediãtionis, addita tertio deprecatione pro acceptatione oblationis, nũc proceditur in iſta quarta parte ad perfectionem ſacrificij, ſcilicet, materiæ idoneæ, & ſanctificatæ conſecrationem: quia panis vini que ſubſtãtia in verum corpus Chriſti & ſanguinem conuertuntur. Et ſubdiuiditur in duas partes. In prima fit conſecratio panis, in ſecunda vini; *ibi, ſimili modo, &c.* In prima parte præmittitur modus institutionis huius ſacramenti à Chriſto. Secunda ponitur verborum forma, qua perficitur ipſa conſecratio; *ibi, Hoc eſt enim corpus meum.* Circa primum tangitur huius institutionis tempus & hora, cum dicitur; *Qui pridie quam pateretur,* id eſt, decima quarta luna primimienſis. Nam die 15. paſſus eſt, & 14. quæ erat prima azimorum, paſcha comedit cum diſcipulis ſuis ad veſperum, poſt cuius eſum Dominus Sacramentum inſtituit. In ipſa nocte comprehenſus; mane paſceus paſcha crucifixus eſt, vt manifeſte patet ex decurſu Euangeliorum Matth. Mar. & Luc. licet Græci errauerint, dicentes, quod Chriſtus cenam vna die præuenit. Hęc verba dicitur addidiſſe Alexander Papa primus. Quod ergo hoc loco agitur, repræſentat id quod Chriſtus in cenã geſſit, ſenſus eſt. *Qui pridie,* id eſt, priori die quam pateretur, id eſt, vna die antequam ipſe paſſus eſt pro nobis, hoc eſt feria 5. in nocte, in qua

qua tradebat ut, postquam in pasce-ue, hoc est, in sexta feria, patiebatur: in illa autem nocte luna fuit 14. & non erat fermentatum in domibus eorum, & ideo conuincitur celebrasse in azimo contra Græcos. Exod. 12. Septem diebus comedetis azima. Hoc enim competit signato 1. Cor. 5. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitia: sed in azimis sinceritatis & veritatis. Vna ergo die antequam pateretur pro nobis voluit tradere discipulis suis corporis & sanguinis sui mysterium, ut illi traderent nobis. Illud autem notatione dignum est, quod sicut manna data fuit Hebræis post transitum maris rubri demeritis Egyptijs; sic Eucharistia datur Christianis post ablu-tionem Baptismi, iam deletis peccatis; ut per Baptismum mundemur a malo: per Eucharistiam confirmemur in bono: sicut enim manna populum illum per vastitatem in via solitudinis ad terram promissionis perduxit, sic Eucharistia populum istum per incolatam vitæ præsentis ad patriam paradisi perducit. Sequitur.

Accipit panem, de fermento puro azimum, in sanctas, id est, sanctificantes, ac venerabiles, propter vnitam manibus deitatem, manus suas, ut tactu suarum sanctarum, & diuinarum manuum tali materia vim sacramenti conferret, quod in omni tempore in corpus Christi transubstantiari posset. Hoc tactu panem deputauit in materiam huius sacrificij. Nam sicut secundum Bedam, Christus tactu suæ mundissimæ carnis dedit vim regenerationis aquis, deputando aquam ut esset materia sacramenti Baptismi: ita & acceptatione panis in sanctas, & venerabiles manus suas, vim pani tribuit: ut ex eo tanquam ex congrua materia corpus suum confici posset. Hæc autem vis aquæ, pani, aut vino data, non est aliqua qualitas aut enti-

tas positua aquæ, pani vel vino impressa: sed est deputatio horum à Deo, ut essent materia congrua sanctorum Baptismi & Eucharistiæ. Est autem omnium doctorum catholicorum sententia, quod materia necessaria ad consecrationem Eucharistiæ, est panis, & vinum de vuis vitium expressum.

Accipit ergo panem in sanctas ac venerabiles manus suas. Hunc sacrificij ritum Melchisedech legitur celebrasse primus, offerens panem & vinum: erat enim sacerdos Dei altissimi. Vnde Dauid ad Christum ait: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: ideo verò panem, & vinum in sacrificium corporis, & sanguinis sui Christus instituit, ut in sumptione corporis & sanguinis Christi, doceatur esse perfecta refectio; quia sicut præcæteris cibis, & potibus corporalibus panis cor hominis confirmat, & vinum cor hominis lætificat; ita & corpus & sanguis Christi præ cæteris cibis & potibus spiritualibus interiore hominẽ reficiunt & satiant. In his enim duobus plena cõsistit & perfecta refectio, sicut ipse ait lo. 6. caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Sequitur.

Et eleuatis oculis in cælum ad te Deum patrem suum omnipotentem, per hoc. n. quod Christus in cælum oculos suos leuauit, insinuat nobis, se habere a patre quod habet, & quod in principio nostrorum operum debemus dirigere mentis oculos ad Dominum, tanquam ad Deum omnium operum bonorum. Item per hoc quod oculos ad cælum leuauit, & patri gratias egit, docuit nos, quod semper patri supplicare debemus, ut hoc tam magnum sacramentum per manus nostras perficere dignetur. Rursus significat istam oblationem semper in cælum esse eleuandam: quia & ipse sacerdos & hostia sic pro nobis ad patrem in cælum ascendit. Hebr. 9. Non enim in manu facta sancta introiuit Iesus exemplaria

verorum: sed in ipsum cœlum vt appareant nunc vultui Dei pro nobis. Et hoc est, *Adte Deum*, secundum humanitatem, *Patrem suum*, secundum diuinitatem, *omnipotentem*, propter transubstantiationis potentiam: quia in potentia Dei radicatur: quia sicut dicitur Luc. 1. Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Sequitur.

Tibi gratias agens. Fuit enim digni gratias agere de tanto dono: de tam excellenti gratia: de tam efficaci cibo; de tam digno sacramento Io. 11. Pater gratias ago tibi, quia audisti me, ego autem sciebam, quia tu semper me audis. Quod autem rubrica ait: accipit hostiam; eleuat oculos ad cœlum: ideo id dicit, quia verba Christi denotant sic fecisse, & ideo ipsi sacerdotes facere hoc debent. Vnde circa hoc est aduertendum, quod mos est vt sacerdos prius pollices, & indices vtriusque manus ducat super paxillam Altaris, tergens eos, licet eisdem ante canonis inceptionem lauerit, ad designandũ, quod sacrificium non nisi mundis manibus, nullo pollutus vitio, debet venerabiliter, ac cum summa reuerentia, celebrari. Et tertis deinde digitis hostiam de paxilla sumit in manus, exemplo Christi qui panem accepit in manus suas ipsum consecraturus: dans sacerdotibus exemplum similiter faciendi. Caueat tamen sacerdos ne hostiam, niuis eleuet ante consecrationẽ, ne populus a latere circumstans, hostiam non consecratam, vt vulgo dicitur, adoret. Sequitur.

Benedixit, benedictione cœlesti, & virtute verbi, qua conuertitur panis in substantiam corporis Christi. Et in prolatione huius dictionis, *Benedixit*, Ficitur super panem, vt dicit rubrica, que significat, quod Christus passus est etiam in natura: totus enim passus est; & secundum animam, & secundum corpus, vt totum redimeret hominem. Vel. Sacerdos facit duas cruces separatim, vnã super panem in

verbo; *Corpus*: aliam super calicem in verbo: *Sanguis*; tum vt materia panis, & vini sanctificetur (nam in Cruce Christi omnia sanctificantur) tum ad representandam huius sacramenti institutionem in materia panis, & vini, qua præsignabatur Passio Christi. Vel: ad significandũ, quod Christus passus est in corpore simul & in anima, ideo vna crux signatur super panem in corpore Christi conuertendum: alia super vinum in Christi sanguinem transmutandum. In sanguine autem, sedes est animæ, sicut scriptum est Leuit. 17. Anima carnis in sanguine est. Ordo horum verborum est secundum Alex. Alef. 4. p. q. 33. membr. 1. Thom. p. 3. q. 78. artic. 1. ad 1. & talis inquam est, *Accipit panem, & benedixit, dicens, hoc est corpus meum, ac deinde fregit, & dedit discipulis, dicens accipite & manducate, licet in canone sint verba præposita.* Sequitur.

Fregit, postquam in corpore suum transubstantiauit: & hæc fractio est in solis fornix sacramentalibus, & non in corpore Christi. Hæc enim est spiritalis fractio in qua virtus cognoscitur deitatis, vt forma panis frangatur, & corpus integrum remaneat. Luc. vlt. Cognouerunt eum in fractione panis.

Dedit discipulis suis: dono dedit, sicut dicitur Matth. 10. Gratis accepistis, gratis date. Non autem dedit, nisi discipulis suis significans, quod indignus accedere non debet. 1. Cor. 11. Qui manducat & bibit indignẽ, iudicium sibi manducat & bibit. Et ideo indigno in confessione interdicti debet, & si publice inter alios accedit, sacerdos illi porrigit, quia nullum preddt, sed ille tunc rapit sicut Iudam Dominus inter alios accedentem nõ prohibuit, quia erat peccator secretus: ideo & nos hoc facere debemus; si autem publicus peccator esset, tunc nec communicandus. Sequitur.

Dicens accipite, Luc. 22. accipite, inquit,

quit, supple in officium. *Hoc facite in meam commemorationem*; ideo sacerdos non ex se dicit, quod ipse creator corporis & sanguinis esse possit: quia si hoc posset (quod absurdum est) creator creatoris fieret. Sed obsecrat per filium, patrem, per quem ad eum habemus accessum; quare verba antecedentia sunt Euāgelistarum verba; porro deinceps verba sunt Dei, potestate & omni efficentia plena.

Et manducate ex hoc omnes, discipuli, vt omnes mihi in corpore mīni, & spiritui meo sociemini; quia aliter non potestis Deo patri offerri. *Hoc est enim corpus meum*. Forma est sacramenti, quia omnis sacerdos deinceps, vt debuit, & habetur Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. In hac enim forma verbum increatum descendit in verbum creatum; ait Alber. & sua inuisibili potentia operatur transubstantiationem panis in corpus Christi, sicut etiam a principio in verbo instituta & facta est omnia creatura. Io. 1. omnia per ipsum facta sunt. Et Hebr. 1. Portans omnia verbo virtutis sue. Quis vnquā crederet, quod panis in carnem, & vinum in sanguinem conuerti potuisset: nisi ipse saluator hoc diceret? Qui panem & vinum & omnia ex inuisibilibus creauit: voluit ergo per nos panem & vinum sic offerri; & ab ipso diuinitus consecrari: vt fidelis populus credat verum esse mysteriū, quod ipse tradidit discipulis suis dicens: *Accipite & manducate*; & *Similiter de calice dixit*. Est communis opinio, quod Christus accipiendo panem in manus benedixit consecrando his verbis: *Hoc est corpus meum*. vt diximus, ac deinde fregit ac dedit discipulis dicens: *Accipite & manducate ex hoc omnes*; & secundum hoc eisdem verbis consecrauit quibus & nos. Hæc quatuor dictiones. *Hoc est corpus meum*, sunt forma consecrationis. Quod autē additur, *enim ex institutione ecclesiæ factū est*, propter connexionem formæ ad præcedē-

tia, quæ coniunctio, enim, nō est de necessitate cōsecrationis, quia ea dimissa nihilominus fiet et consecratio: licet sacerdos omittens ex proposito peccaret mortaliter. Teneatur enim se conformare ordinationi Ecclesiæ. Facta consecratione ait Rubrica: *statim hostiam consecratam genu flexus adorat: surgit ostendit populo*. Populus adorando percutit pectus, confitens hoc actū Christum Crucifixum & in cruce eleuatum fuisse propter peccata nostra: Cur autem ostenditur & eleuatur in aere, dicitur in cap. seq. Dum eleuatur corpus Christi sit signum tinabulo ex decreto Gregorij IX. anno Domini 1227. & item, quod ad sonum campanæ diceretur, Ave Maria & c. vna cum salue Regina & c. in meridie mane, & sero.

De simili modo. Cap. 73.

Determinata forma consecrationis, qua panis in Corpus Christi conuertitur, sequitur altera pars eiusdem formæ, qua vinum in sanguinem eiusdem Christi transubstantiatur. Et primo tāgitur modus institutionis huius sanctæ conuersionis. Secundo, subditur forma cōsecrationis ibi. *Hic est enim calix*. Tertio, additur commissio frequentandæ huius sacramentalis oblationis, cum dicitur, *Hæc quotiescumque feceritis*. Circa primum dicit.

Simili modo, quantum ad causam, virtutem, & operationis conformitatem, nam eadem potentia, charitate, & gestuum similitudine, qua panem consecrauit; consecrauit & vinum, illud conuertendo in corpus suum, hūc in sanguinem nēpē postquā cenatum est a Christo & discipulis vtraque cena: agni scilicet, paschalis, figuralis, & typici, atque participatione agni veri præfigurati corporis Christi, in quo notatur hora, qua Dominus sanguinē suum consecrauit.

Accipiens, & hunc præclarum calicem, præclarum, idest, præ alijs clarum, non modo figuralem, & nubium, vel signum tantum; sed veritatem offerendi sanguinis continentem, *calicem*, idest, vasculum vinum continens; accipitur enim tripliciter, vt supra diximus. lib. 1. Hoc pronomen, *Hunc*, accipitur secundum demonstrationem impersonalem. Non enim demonstrat calicem, quem sacerdos in manu accipit; illum namque eundem nõ accepit Christus in manus suas tempore cęnæ; sed demonstrat eum, quem Christus accepit similem huic, atque eundem nominis appellatione, & liquoris eiusdem speciei, aut nominis continentia. Et per hoc innuitur materia consecrationis sanguinis, quoniam calicem vacuum non accepit, sed uino infusum. Quod manifeste patet ex eo quod subdit secundum Matth. Dico autem vobis, non bibam amplius de hoc genimine vitis, &c. quo aperte significatur, qđ in calice fuit genimen vitis, quod est vinum, Materia ergo consecrationis sanguinis est vinum de uua vitis expressum. Dicitur vinum propter agrestam, & acetum; quorum neutrum est vinum. Sed licet sub utraque specie sumatur vtrumque, scilicet, corpus & sanguis; vtraque tamen species consecratur, & neutra superfluit, de consecr. distin. 2. Comperimus, & hoc fit, ut ostēdatur Christum humanam sumplisse, naturam, scilicet, corpus & animam, vt totum redimeret. Panis enim refertur ad carnem, & uinum ad animam; quia uinum sanguinem operatur; in quo sedes est animæ. 23. q. 2. Moyse. Moyse quoque testatur, quod caro pro corpore, sanguis autem offertur pro anima; quocirca panis & vinum in sacrificio offeruntur; quod ualet ad nutritionē corporis, & animę: ne sub specie panis, sanguis sumatur cum corpore, & sic subaltera tãtum specie sumatur ad alterius tantum patetur peruenire salutē. Vn-

de rectē statuitur in canone de cōsecra. dist. 2. cōperimus, quod corpus Christi Sacerdos, sine eius sanguine non sumat, quod si populus sub vna tantum specie sumit, hoc ideo fit pluribus de causis. Primo propter periculum irruentię & effusionis, quia si fieret cōmunio sub vtraque specie, oporteret habere magna vasa vini, & attentam multitudinem, & in deuotione, esset periculum effusionis, & vix posset obleruari quin effunderetur. Secunda causa, quia hoc sacramentum est communionis, in quo omnes debent conuenire. Vnde Apot. omnes vnum corpus sumus, qui de vno pane, & de vno calice participamus: vbi calix pro passione Christi accipitur, quæ participatur communicando sub specie panis. Aliqui enim tantum abhorrent a uino, vt non possent eius odorem suffere: ideo illis non conueniret: & ita non esset omnium cōmunio. Tertia causa, quia vinum facilius, vbi que inueniri non potest, & aliquando bella impediunt pro tanta multitudine deferri.

Quarta causa, ad reprobandum Nestorij errorem, qui dicebat, quod sub specie panis non erat sanguis, sed corpus exangue, & cadauer; & sub specie vini solus sanguis, quod cedebat in errorem, & scandalum pusillorum, & simplicitū; quia inde sequebatur Christum non resurrexisse: ideo in Concilio Basilien. Sess. 30. & Constantien. Sess. 13. corrobatur ritus, & consuetudo consumendi Eucharistiam a Laicis sub specie panis dumtaxat, ubi iam recepta erat, & condemnati fuerunt veluti hæretici, qui huiusmodi ritum impugnatu auderent, & tanquam illicitum reprobarent, ceteris suæ libertate relicti.

Dicit, Postquam cęnatum est, vbi notat Ioan. Immolent. in clementinas, quod triplici de causa Christus instituit hoc sacramentum in vltima cęna. Primò, ut deficiente eius præsentia corporali, realiter dimitteret nobis suum corpus

corpus in signum maxime dilectionis. Secundò, quia hoc sacramentum est perpetuum memoriale suæ passionis, & ideo ipsa passione imminente debuit fieri. Tertiò, quia hoc fuit factum tanquam vltimum, vt maiori, & recentiori memoriæ traderetur: quia post commestionem agni & typicū pascha completum, conueniens fuit nouum Sacramentum institui. Ideo dixit, Hoc facite in meam commemorationem. Hacigitur institutione formati celebramus iugiter per mysteriū, quod semel offerebatur in precium: nam vbi veritas venit, signa, (vt erat agnus Paschalis) cessant. Sequitur, *accipiens & hunc præclarum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, &c.* exponantur: vt supra. Deinde ponitur forma. Consecrationis vini, &c.

Hic est enim sanguis sanguinis mei, id est, continens sanguinem meum, ponitur continens pro contento. *Vel. Hic est calix,* id est, potus, qui est *sanguis meus,* sicut in simili dicitur: creatura salis, id est, creatura, quæ est salis, *Qui & æterni testamenti* noui autem dicit; quia in ritu, id est, effectu est nouum; nam aliud est oblatio siue sacrificium agni, & aliud panis & vini. Apocalyp. 21. Et dixit, qui sedebat in throno, ecce noua facio omnia. Æternum autem dicitur, quia numquam alterius testamenti, vel sacramenti recipiet super ordinationem: sicut superior ordinatum, est Sacramentū veteris legis, id est, æternū; quia aliud non succedit. Ierem. 31. sanctum Domini non euellatur, & non destruetur vltra in perpetuum. Nam lex Naturæ legem scriptam expectauit & lex scripta legem gratiæ. At vero hæc nullam aliam hic exprimit. Etenim ipsa perfectior & vltima est. Tam perfecta est, quod etiam a malis laudatur. Vnde & diuus Mahumetus in suo Alacoran cap. 3. ait: *Qui voluerit perfectus esse seruet Euangelium Iesu Christi.* Et interrogatus deinde, si hoc est verum, cur legem tam contrariam illi

scripsisti, quem a deo perfectam esse fatentis? Audite responsonem insanam. Scitote, (inquit,) Deum in mundo lesu misisse vt eius Euangelio ex hominibus Angelos faceret, & sciens Deus paucos fore, qui illam perfectionem sequerentur, miseris hominum ne damnarentur, me misit ut hanc legem tam amplam darem, & tam conformem carnis appetitui propter debiles. Aduertite hominis infernalis astutiam, qui cum non posset altissimam perfectionem legis gratiæ negare, hoc artificium quaesuit, vt stupidos homines falleret. Nam satis stolidus & amens est ille, qui credit quod idem Deus, qui vires suggerit hominibus ad obseruandum cum suauitate perfectissimam legem Euangelicam, alteram ita contrariam illi daturus erat.

Vel. Æterni, dicit, quia lex noua nõ est transitoria, sicut antiqua, extra de cælebr. Mis. cap. cum Martha. Verus est etiam testamentum, quod hircorum, & vitulorum, fuit sanguine dedicatum. Vt dicitur Hebr. 9. promittebat homini temporalia, & transitoria; nouum vero, quod Christi sanguine fuit consecratum, promittit æterna, & ideo, testamentum illud fuit vetus, & transitorium: hoc autem nouum est & æternum. Et quia sicut neprimum testamentum sine sanguine dedicatum est vt ait Apost. Hebr. 9. lecto enim vniuerso legis mandato, Moyses accipiens sanguinem hircorum, aut vitulorum, ipsum librum, & omnem populum asperxit dicens: *Hic est sanguis testamenti,* quod mandauit ad nos Deus. Exo. 24. ita nec secundum; nam sine sanguinis effusione non fit remissio. Ecce quam proprie Moyses verba præcepit, quibus Christus vsus est in cæna. Testamentum autem in mortuis confirmatur; alioquin non valet, dum viuunt, qui testatus est, ergo, &c. *Mysterium fidei,* mysterium dicitur a Græco μυστήν, quod est secretum, quia secretum fuit, qualiter in morte vitam æternam, & in

sanguine perficeret sanctitatem: & ideo mulus huius mundi stultitia videbatur. Inde dicit Isa. 24. Secretum mōi mihi, secretum meum mihi. Job. 28. Profunda fluiuorum scrutatus est, & abscondita produxit in lucem. Fluiuij enim sunt flumina vñentum, quorum est profunda sapientia, qualiter sanguine Christi redemptus est mundus. Alber. Et in hoc profundo omnia mysteria fidei sunt reuelata. Si ergo est sāguis testamenti æterni; est etiam & mysterium fidei. Vel. *Mysterium fidei*, idest, occultum quod sola fide cernitur. Vel. *mysterium fidei*, idest, secretum, quia quod sensibus nostris est occultum. fide est reuelatum. Vel. *mysterium fidei*, q. d. Sacramenta, quæ vides in altari ællimanda sunt, non spe, sed fide. *Qui pro vobis, & pro multis* bonis, scilicet, efficaciter; pro omnibus tamen effusus est sufficienter; vel *pro vobis* Iudæis. & *pro multis* Gētilibus. Non dicit pro omnibus, quia licet sanguis & passio Christi sufficienter satisfecerit pro infinitis mundi, si essent; non tamen efficaciter, quia non omnibus applicatur propter eorum indispositionem, eoque non curant se præparare. Et quo ad hoc habetur figura 4. Reg. 4. vbi dicitur, oleum, quod erat in lectulo imple uisse omnia vasa applicata, quantumcumque magna, quando non fuit vas, stetit oleum.

In remissionem peccatorum: quia sedes animæ in sanguine est, qui est pretium redemptionis. 1. Pet. 1. Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traicionis: sed pretioso sanguine tamquam agni immaculati Christi.

Vel sic. *Hic est calix sanguinis mei*, idest, hic est sanguis meus in calice contentus; noui, idest, vltimi & æterni, idest, perpetui, *testamentum*; *mysterium fidei*, idest, habens secretam & absconditam intelligentiam tenendam per fidem; *qui pro vobis & pro multis effun-*

detur in remissionem peccatorum, dicitur vt supra.

Hic potest queri quare scriptura vocatur testamentum vetus, nostra vero testamentum nouum? Respond. quod scriptura dicitur testamentum vetus: primo, quia vetera, idest, terrena, scilicet, ad veterem hominem pertinentia promittit, dicens: si hæc & illa feceritis bona terræ comedetis. Et alibi. Terram fluentem lacte & melle dabo uobis; & similia. Vnde illud. Verus & transitorium fuit. Secundo, dicitur testamentum vetus, quod per veterem hominem, scilicet, per Moysen veterem vetustate peccati ministratū fuit. Tertio, quia noua superueniente cessauit & desijt tāquam aliquid vetustum. Vnde 2. Cor. 5. dicitur; Vetera transierunt ecce noua facta sunt omnia. Quarto, dicitur vetus respectu noui, quia fuit eo antiquius tempore. Quinto, quia a vetustate peccati non liberat.

Nostra vero scriptura, nouum dicitur testamentum: primo, quia noua, idest, cælestia, scilicet, ad cælestis hominis conseruationem pertinentia promittit, dicens: Qui reliquit domum, aur agrum, &c. centuplum accipiet & vitam æternam possidebit. Secundo, dicitur nouum, quia per nouum hominem, idest, ab omni peccato immunem, scilicet, Christum ministratum, est. Tertio, dicitur nouum, idest, vltimum quia nouissimum apud homines testamentū immobile persequerat: quod testatoris obitu confirmatur; vt Ex. de calebr. Miss. Cum Marthæ. §. cate. rum. Hinc enim dicitur æternum, idest, perpetuum quasi durabile ac immutabile de quo supra diximus. Christus enim iam non moritur & mors illi vltra non dominabitur. de consec. dist. 2. Semel. Quarto, dicitur nouum respectu veteris, quia illo magis est nouum tempore, vel, quia vetus lex est quasi radix; ipsum vero nouum est quasi fructus. Quinto, quia innouat, non enim illud dicunt nisi homines renati ex vetustate

ruffate per gratiam pertinentes ad nouum testamentum quod est regnum caelorum.

Item, lex Euangelica respectu legis Moyfi est perfecta, & excellentius multas sortitur; & ipsa ceteras vniuersas superat leges in perfectione. Quae a Diuo Iac. 7. dicitur lex perfecta liberatis. Primo, quia per eam exoneramur ab obligatione obseruantiae vete. legis. Propter quod Pet. ait; Quid tentatis Deum imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque patres nostri neque nos portare potuimus? Sed per gratiam Domini nostri Iesu Christi credimus saluari. Act. 12. & Rom. 7. dicitur; lex Spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me a lege peccati & mortis. Et rursus clarius ait. Nunc sine lege iustitia Dei manifesta est, per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum. Secundo, quia lex Euangelica est lex charitatis & gratiae. Lex vetus, lex timoris & pænæ. Idcirco secundum Aug. Breuis differentia Euangelij & legis, est, amor, & timor. lex quippe Euangelica dicitur lex amoris & gratiae: in quantum continet saluifera sacramenta gratiæ contentiuæ: & quia in Euangelio preclarissime describuntur amor & pietas Dei ad homines, & beneficia ac promissa ipsius, inducit quoque lex ista ad sui obseruantiam potius per amorem, & præmij sollicitationem, quam per terrorem, & comminationem pænarum. Porto, lex vetus dicitur lex timoris; Quia nec gratiam continebat, & transgressoribus suis etiam temporalis mortem, mox infligi præcepit. Et ita quasi quadam coactione, atque formidine, ad sui obseruationem induxit. Propter quod Hebr. 10. dicitur: Irritam quis faciens legem Moyfi absque vlla contradictione duobus aut tribus reitibus moritur. Lex autem Euangelica transgressoribus pœnitentiam consulit, veniamque promittit. Tertio, quia per Euangelicæ legis obseruationem, libe-

ramur ab omni iugo diaboli, & seruitute peccati, quemadmodum Paulus Act. 13. ait; per Iesum remissio vobis peccatorum annuntiatur, ab omnibus a quibus non potuistis in lege Moyfi iustificari. Quarto, quia per impletionem Euangelicæ legis, ad æternam felicitatem, in qua est cælestis ac plena libertas, perducimus, quod per Moisaicæ legis obseruantiam non fiebat. Hinc filius Dei ait; Ioan. 8. Si filius vos liberauit, verè liberi eritis.

Fiunt autem istæ consecrationes cū signo crucis, quia virtute crucis & verborum sit transubstantiatio naturarum. Prolatis verbis adorat ipse prius, deinde ostendit populo sicut fecit de corpore. Hoc autem antiquissimum est, vt patet ex Dionysio, capitul. 3. de Eccles. hierarch. ait enim; At vero Pontifex cum diuina munera laude profecturus fuerit, sacrosancta, & augustissima mysteria conficit, & quæ ante laudauerat, venerandis operata signis atque abditis, in conspectu agit, diuinaque munera reuerenter ostendens, ad sacram illorum communionem, & ipse conuertitur, & reliquos vt communicent horretur literaliter autem patet, quia omne sacrificium debet cum aliqua eleuatione in aere versus Deum fieri. Leuit. 23. Sacerdos eleuabit fasciculum coram Domino, vt acceptabile sit pro vobis; nam eleuandum sic offertimus Deo hostiam nostram, quod fasciculus ille denotet eleuationem Christi in Golgota; vide nostras etiam meditationes. capit. 42. Moraliter: significat Christum eleuatum in cruce & ostensum populo post suam crucifixionem. Voluit sic eleuari vt sanctificaret aerem suo statu, sicut sanctificabat terram suo pretioso sanguine. Vel eleuandum, quasi dicat Sacerdos in tali actione, o pater peccauius & te ad iracundiã prouocauimus: sed nunc respice in faciem Christi tui: & misereere nostri. Dum autem ostendit, dicit: *Hæc quotiescumque feceritis, in mei me-*

mortiam facietis, id est, hæc quotiescumque feceritis ad aram denotando Sacramentum, in mei, obeuntis ad passionem memoriam facietis. Carthusiani autem eleuant calicem cooperatum, ad ostendendum hoc sacramentum occultissimum fore, & difficultissimum ad intelligendum, vel quod tempore institutionis huius sacramenti sanguis Christi inuisibiliter erat, qui inter eius venas exitebat. Aliæ vero Ecclesiæ abique palla, seu velamine eleuant, primo ad designandum, quod post institutionem huius sacramenti, sanguis Christi factus fuit visibilis per ipsius effusionem in cruce; unde hic dicitur; *Hic est sanguis meus*. Secundo, propter ventum, quia periculum est cum palla eleuare. Tertio, quia Romana Ecclesia sic habet usum.

Notatione dignum est, quod Sacerdos tam calicem, quam hostiam eleuat. Primo, ut populus adoret hostiam, & sanguinem; atque ut videat, & sperant quod proicit ad salutem. Secundo, ad notandum, quod non est aliud dignum sacrificium: immo est super omnes hostias. Tertio, exaltatio huiusmodi significat Christum verum panem per Prophetas in scripturis exaltatum: quando scilicet, incarnationem eius prophetizabant. Quarto, significat resurrectionem. Quinto, hostia eleuatur, ut populus non præueniens consecrationem: sed ex hoc cognoscens illam factam esse, & Christum super altare venisse reueretur ad terram prosternatur. Phil'ip. 2. In nomine Iesu omne genua cecidit. Et tam calix, quam hostia cum viroque manu eleuantur propter maiorem reuerentiam, & securitatem.

Ecclesia Græca (ut dicitur ex Sancto Germano Archiep. Constantinopol. in theoria rerum ecclesiasticarum) cum eleuat Sacerdos diuinum panem, signum crucis ter facit in aere cum venerabili & viuifico pane. Hoc autem vult innuere, quod vna crux quæ sit

fursum designat supernum ætherem, sanctificatum. Media crux aerem: infima quæ sit supra & prope distum, terram in qua viuificum illud corpus Christi sepulchrum est.

Quod autem in calice faciat crucis figuram idque tertium; sanctificationem iudicat, quatuor finibus terminatum vniuersum mundum, a diuina per carnem assumptam dispensatione, & ab ipsa viuifica passione Christi Dei. Et Christus Iesus cruce affixus ad occidentem erat intrens, eius vero venerandarum manuum, altera in meridiem, altera in Septentrionem erat extensa. Hoc autem ad Orientem, prout ait quidam, Deus a Theman venit: quia ipse est spiritualis sol iustitiæ: & oriens nomen eius: & propterea quod illinc expectamus æternam requiem & resurrectionem. Quod autem tres fiant cruces, id sanctæ Trinitatis mysterium significat. Post pauca subdit, quod autem subleuet diuinum panem solum, id est, quia ipse est rex Dominus, & ipse est caput, ut Apostolus ait; *Alia autem veneranda dona, membra sunt Christi, & corpus Christi, idem, venerandi corporis Christi Dei*. Ille enim est solus in quo figuratur & monstratur diuina & viuifica passio eius, qui est immolatus pro mundi vita. hæc ille.

In eleuatione pulsatur tintinabulum; nam & in vet. testamento Leuitæ tempore sacrificij tubas clangebant argentes, ut earum sonitu populus præmonitus, foret ad adorandum dominum præparatus. Et propter eandem causam pulsatur dum corpus Christi ad infirmum portatur; mula etiam capellam Domini Papæ baulans fert tintinabulum ob reuerentiam sacramenti, quod portat. Quod sequatur Pontifex Sanctus. Sacramentum; hoc vult innuere se esse verum Vicarium illius quem sequitur.

De Quinta Canonis parte, Vnde memores. Cap.74.

Quoniam Dominus dixerat, vt hoc in sui memoriam faceremus: ideo Ecclesia in hac parte tria sibi præponit memoranda, scilicet, tam beatam passionē, necnon ab inferis resurrectionem, sed in cælos gloriosam ascensionem: quorum primum, scilicet, passio excitat charitatem. Secundum, scilicet, resurrectio, corroborat fidem. Tertium, scilicet, ascensio, lætificat spem. Quid enim magis in nobis charitatem accendit, quam quod proprio filio suo non peperit Deus? Rom.8. Quid magis in nobis fidem confirmat, quam quod Christus resurrexit a mortuis? Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. 1. Corin.15. Quid magis in nobis aimplificat spem, quam, quod Christus ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus; vt vbi ipse est, illic sit & minister eius? Hæc est autem quinta canonis pars, & diuiditur in tres partes. In quarum prima ponitur consecratorum, (in memoriam Christi) oblatio. In secunda petitur acceptatio oblatorum ibi; *Supraque propitio*, &c. In tertia postularur diuinæ gratiæ participatio; ibi, *Supplices te rogamus*, &cæt.

Quoad primum, quia Dominus ipse hæc in sui memoriam præcipit fieri dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Vnde, idest, ex hoc præcepto sacerdos in persona Ecclesiæ ad patrem dicit. O pater clementissime. Vnde, idest, ex quo Christus filius tuus voluit, vt illa in sui memoriam fieremus, quæ ipse benignissimus in vltima cæna facere & instituire dignatus est pro sua benignitate, & misericordia. Nos serui tui, Sacerdotes, & Clerici, qui nostrorum ordinum seruitute ad hæc offerenda accepimus. Isai.

61. Vos autem Sacerdotes Domini vocabimini ministri Dei nostri. Nos inquam serui, qui succedimus Apostolis, quos in sacerdotis filius tuus personaliter consecrauit; & in ministeriū suum specialiter deputauit, dum eis dixit, Hoc facite in meam commemorationem. Nos, in idem opus ab Ecclesia ordinati, & potestatem ab eodem Christo Domino nostro accipientes: Sed & plebs tua, idest, tota communitas Christiana; Sancta, idest, sacris sacramentis imbuta. Vel, Sancta, idest, fide, & charitate in susceptione baptismatis sanctificata. Nos inquam serui tui: sed & plebs tua sancta, memores eiusdem Christi filij tui cuius corpus, & sanguinem confecimus, & participamus. Eiusdem inquam Christi mediatoris Dei, & hominum: Filij tui, tibi consubstantialis, vt sic per ipsum ad te habeamus accessum. Roma. 5. Pacem habeamus ad Deum per dominum nostrum Iesum Christum, per quem & accessum habemus per fidem in istam gratiam in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Ipse enim est ostium Ioan. 10. Ego sum ostium: per me si quis introierit saluabitur; & ingredietur, & egredietur & pascua inueniet. Et ibidem. Huic ostiarius aperit. Vbi dicit glos. Aug. quod Christus mediator est ostium, & ostiarius fideles inducens ad patrem Domini nostri, qui facultatibus diues est in omnes. Roman. 10. Idem Dominus omnium diues in omnes, qui inuocant illum. Domini nostri, idest, Dei, quia nisi esset Deus, nos vsq; ad te per hostiam suam nos induceret. Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus filius, qui est in sinu patris ipse enarrauit.

Tam beatæ passionis, hæc enim sunt sacramenta Christi, per quæ nos eleuat: quorum primum ab infimis eleuat & absoluit. Secundum, ad beatitudinem eleuat gloriam. Tertium autem, extollit ad beatorum locum. Et hoc est, Tam beatæ, idest, tam excellen-

Et beatificantis passionis, quæ mortuos a vinculis mortis absoluit. Moriente Christo in passione, monumeta aperta sunt; & c. Matth. 27. Sic ergo mors Christi mortuos, in imis soluit, vt eleuari possint. Psalm. 145. Dominus soluit compeditos. Vnde gratulantes iam soluti dicunt; Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis & nomen Domini inuocabo.

Nec non & ab inferis, qui multos tenuerunt absorptos in anima, & multo plures in culpa per malum meritum, quo descendere meruerunt ad inferos. Psalm. 48. Verum tamen Deus ab inferno redimet animam meam, cum acceperit me.

Resurrectionis, qua resurrexit & alios secum resurgere fecit, quosdam in te, & quosdam in certa, & felici spe. Isai. 26. Viuent mortui tui, interfectique tui resurgent. 1. Cor. 15. Mortui resurgent, vnusquisque in ordine suo: primitiæ Christus; deinde ij, qui sunt Christi, qui ad aduentum eius crediderunt: & ita in Christo resurgimus a morte sinæ ad iustificationem, & a morte corporis ad gloriam. Rom. 4. Qui traditus est propter delicta nostra & resurrexit propter iustificationem nostram.

Sed & in celos, tangit aliud, nos eleuans sacramentum. Et dicit celos pluraliter, quia quamuis Christus pluraliter ad dexteram patris ascendit super omnes celos, sicut dicitur Ephes. 4. tamen in omnes celos omnium per ordines singulos ascendit; quia omnibus & singulis illuminationis suas inuehit, & inuexit, & inuehet in æternum. Et ideo decem sunt dies, quibus celebratur ascensio: quia nouem Angelorum celos descendit: & sic decimo in dextera patris sededit. Psalm. 118. A summo celo egressio eius, & occursum eius vsque ad summum eius, nec est, qui se abscondat a calore eius.

Gloriose, quia omnia quæcumque fecit & dixit, credibilia fecit. Psalm. 92.

Mirabilis in altis Dominus, testimonia tua credibilia facta sunt nimis. *Ascensionis*, quæ nos in hostia Christo incorporatos in cælum ascendere facit. Mich. 2. Ascendit pandens iter ante eos. Et Ioann. 14. si quo minus dixissem vobis, quia uado parare vobis locum: Manus nunc aliquid tantulum altius erigit: quia Christus eleuatis manibus ferebatur in cælum.

Offerimus, tangit tertium: quod est hostiæ in cælum a sacerdote cum clero, & populo oblatio; & ideo dicit offerimus in plurali. Heb. 13. per Christum offeramus hostiam laudis semper Deo.

Præclara maiestati tuæ, quæ licet in omnibus clara sit: tamen præclara hoc est, præ alijs clara est in cælis, & gloria beatorum, vbi nihil habet obscuritatis admixtum: vbi in dispari claritate sanctorum est par gaudium vt ait August. & Matth. 13. dicitur Fulgebunt iusti sicut sol in conspectu Dei.

De tuis donis, quæ a te accepimus, id est, de frugibus legum, & hoc quantum ad panem, qui consecratus est in carne. *A datis*, id est, fructibus arborum, quantum ad vinum in sanguinem Christi conuersum. Non quod in oblatione hic sit panis & vinum, sed quia quæ offeruntur, ex pane & vino sunt confecta, & sub speciebus panis, & vini remanentibus latentia; & idcirco offerre nos dicimus de fructibus legum & arborum. Cōstrue sic. *Vnde nos serui tui*, Sacerdotes, & *plebs tua sancta eiusdem Christi filij tui Domini nostri*, tam beate passionis, resurrectionis, & ascensionis: *filij tui* clementissime pater, simul *memores*, Offerimus simul, non tamen simili modo. Nos enim Sacerdotes offerimus in ministerio & opere; Sed plebs tua sancta dumtaxat, & deuotione. Sacerdotes namque soli consecrant, & soli offerunt, vt personæ publicæ pro salute totius Ecclesiæ. Alij autem offerte dicuntur; quia desiderant, & præcantur Deum,

Deum; vt Sacerdotis oblatio accepta habeatur, & salus, quæ petitur, fidelibus concedatur. *offerimus* igitur o pater clementissime *præclara maiestati tue* idest, præ ceteris claræ. Nam si iusti fulgebūt sicut Sol in regno patris eorum, quāto magis refulget diuina maiestas? *offerimus* inquam de tuis donis ac datus vt supra diximus.

Deinde facit Sacerdos quinque cruces, tres super corpus, & sanguinem, & semel super corpus tantum, & semel super sanguinem tantum, dicens; *Hosiam puram*, supple offerimus; *hosiam*, quæ iam ad ostium cæli electata offertur; Etenim virtute Eucharistiæ fit introitus ad vitam æternam. *puram*, idest, mundam a fomite originalis peccati, inquit Alex. *hosiam sanctam*, quantum ad locutionem, idest, omnis sanctitatis virtutem tribuentem, in quâ sanctum sanctorum continetur. Io. 17. Ego pro ipsiis sanctifico me ipsum, scilicet. *Hosiam immaculatam*: hoc est maculam a nobis ætalem abstergetem; eod quod immaculatus Dominus in ea continetur, qui est agnus sine macula. Ephes. 5. Vt exhiberet sibi gloriosam. Ecelestiam non habentem maculam.

Vel *hosiam puram*, quātum ad deitatem, quæ est lux purissima, in qua nō sunt tenetæ vilæ. 1. Ioann. 1. Habitat enim lucem inaccessibilem: *hosiam sanctam*, quoad animam, omni gratia, & sanctitate plenissimam. De cuius plenitudine omnes accepimus gratiā pro gratia. Ioan. 1. *hosiam immaculatam*, quantum ad carnem de putissima Virgine sancti Spiritus operatione conceptā, & ideo omni naturæ corporis perfectione decoram. Psal. 44. Speciosa forma præ filiis hominum. *panem sanctum* dicitur panis per similitudinem: quia substantia panis, quæ ibi fuit, iam in corpus Christi est transubstantiata & non est ibi: & panis dicitur sanctus, quia sanctus, & non immundus est communicandus. *Vitæ æternæ*, quia autem vegetat ad vitam æternam: ideo dicitur

panis vitæ æternæ. Si quis manducauerit hunc panem viuere in æternum. Io. 6. Et Ecclesi. 15. Cibauit eum panem vitæ, & intellectus.

Et calicem, a quo spirat Spiritus cui per sanguinem Christi communicamus; & quia sanguis lauando saluat a peccatis, & periculo; ideo additur, salutis perpetuæ. 1. Corint. 12. Etenim in vno Spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui, aut liberi. Et omnes vno Spiritu potati sumus. ibid. 10. Omnes eundem potum biberunt: bibebat autem de spiritali, consequente eos petra, petra autem erat Christus. Nota quod tres primæ cruces sunt super oblatam & calicem; quia in tribus illis verbis, vtrumque pariter intelligitur; aliæ vero duæ sunt super panem, scilicet, prima; secunda super calicem: quia specialiter nominantur. Aduerte quod nunquam in crucis signaculo panis separatur a calice, nisi cum separatim nominantur in canone.

Dur. vult, quod illæ quinque cruces denotent quinque Christi plagas. Vel: quod Christus quinque sæcula redemit. Notatione autem dignum est circa has cruces; quod illæ, quæ factæ ante consecrationem, significant ea, quæ acta sunt ante crucifixionem Christi. Illæ vero, quæ sunt post consecrationem, representant ea, quæ Christus in cruce, & morte perpeffus est. Sed iuxta hæc oritur, quæstio secundum Innoc. & Alex. non omnino subterfugienda. Cum enim plene & perfecte consecratio sit celebrata, quare super Eucharistiam benedictam, & plenissimè consecratam, adhuc benedictionis insignia imprimuntur? Resp. Innoc. (præterea, quæ dicta sunt) præmissa protestatione non præiudicandi saniori sententiæ, quod in canone aliud verba significat, aliud signa prætendunt. Significant. n. verba, & referuntur, ac principaliter spectant ad Eucharistiæ consecrationem ac oblationem. Signa vero principaliter

ter, pertinent ad historiam Dominicæ passionis recolendam. Nam verbis vitur ad consecrandum panem, & vinū in corpus & sanguinem Christi. Signis verò vitur ad recolendum ea, quæ per hebdomadam ante paschalem gesta sunt, & acta circa Christum. Secundum hoc igitur dicendum: quod signa nõ requiruntur ad consecrationem: quia illa iam perfecta est per verba ad hoc instituta; sed referuntur ad passionem Christi recolendam, quæ post consecrationem Eucharistiæ a Christo in cæna facta est consummata. Sed fortasse dicitur non solum benedictionis signa: sed etiam verba subiunguntur, quæ ad consecrationem pertinere videntur, & innuere, quod nondū sit consecratio consummata. Sicut illa verba ante orationem Dominicam prolata, *per quem hæc omnia semper bona creas, sanctificas, viuificas*. Item post diuisionem sacramenti, cum dicit: *Fiat hæc commixtio & consecratio corporis & sanguis, &c.* Ad hoc Respon. Alex. par. 4. q. 37. post Dominum Innoc. quod quantum ad ordinem Eucharistiæ consecrandæ capitulum illud, *Qui pridie*, in quo fit consecratio, in fine canonis subijci debuisset, cum iam in eo consecratio cõsumatur. Sed ordo iste impediisset ordinem historię recolendæ, quia quod gestum fuit in medio, recoletur in fine. Prouidus igitur canonis ordinator, vt ordinẽ seruaret historię, quasi quadam necessitate compulsus capitulum illud, *Qui pridie* quam pateretur, quasi cor canonis in medio collocauit, vt quæ sequuntur intelligantur præcedere, secundum illam figuram, quæ sæpè fit, vt, quæ narratione succedunt, intellectu præcedant. Vel potius, vt tam litera, quam historię suus ordo seruetur; hæc Alex. Vnde videtur dicendum, quod quæcumque sequentia verba, quæ consecrationem sonare videntur, intelligenda sunt non pro tempore, pro quo referuntur, sed pro instanti prolationis formę consecrationis. Non enim possunt simul

dici, quæ simul facta sunt, & fiunt. Licet ergo pro diuersis temporibus dicantur: sunt tamen accipiendæ, ac si pro eodem instanti proferantur. Vnde omnia verba canonis Eucharistiæ consecrationem designantia, referenda sunt ad instans consecrationis, & intelligenda, ac si pro eodem instanti simul cum forma consecrationis fuissent prolata. Ita quod verba presentis temporis in illis successiuè prolata idem tempus, scilicet, prolationis formę consecrationis, quasi præsens importent: vt exempli gratia *per quem hæc omnia Domine semper bona creas, sanctificas, viuificas, benedicis* cont: tendo in sanctum, vitum, & benedictum corpus, & sanguinem eius: non modo cum hæc prof: runtur: sed tunc cum verba consecrationis prof: rantur, seu prolata fuerunt. Similiter cum dicitur, *Fiat hæc commixtio, & consecratio*, non quæ nunc fit: sed quæ facta est in termino prolationis formę consecrationis. Sed de crucibus videtur, in fine capitis de signo crucis, illam triplicem differentiam clariorem supra a nobis positam.

De petitione acceptationis oblatorum. Cap. 75.

S*upra, quæ propitio, ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere.* Hæc est secunda pars huius quintæ partis principalis canonis: in quo post rememoratiuum oblationem consecratorum in parte præcedente, additur petitio acceptationis oblatorum. Et subdividitur in duas partes. In prima petitur acceptatio oblatorum, & hoc primo in genere. In secunda modus acceptationis petitur in specie ibi, *sicuti accepta habere dignatus es, &c.*

Circa primum ait, supra, quæ, scilicet, dona, & data tibi in hoc sacrificio oblata, corpus, scilicet, & sanguinem Christi filij tui, o pater clementissime, *propitius respicere digneris* de celo tuo habitaculo: sicut olim propheta tuus orauit,

præuit, vt Ecclesiam respiceres, dicens: Respice de cælo & vide & visita vineam istam, sanguine filij tui, supra quam hic respicere poteris, plantatam. Quæ dona & data, panem, scilicet, vitæ, & calicem salutis perpetuæ, scilicet, causatiuum, vt supra diximus: quæ pluraliter referuntur ratione proprietatum per hæc verba, Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam con-signatam. *Respicere digneris*. Nam & hoc pater clementissime pollicitus es Isa. 66. Ad quem respicias, inquires, nisi ad pauperulum, & contritum Spiritu; & tremementem sermones meos? Hic autem propter nos oblatum Christus, scilicet, pauperculus fuit, cum nudus in cruce tibi offerebatur. Tremebat quoque sermonem Patris, dum offerens dixit: Non mea, sed tua voluntas fiat: per hunc itaque oramus digneris respicere: non nostris meritis: sed tua misericordia, *propitio, ac sereno vultu*. Propitio, id est, placabili vultu: facilitate dimissionis peccati, pro quo offertur hostia, ut effectum remissionis peccatorum nostrorum contra te commissorum audire mereamur. Propitius ero peccatis eorum: & iniquitatum eorum non recordabor amplius. Iere. 3.

Sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel; & sacrificium patri archæ, nostri Abraham; & quod tibi obtulit summus Sacerdos tuus Melchisedech, sanctum sacrificium immaculatam hostiam. Hæc est secunda particula huius partis, in qua additur specificatio huius oblationis nostræ acceptationis per oblationem patrum eam figurantium. Adducuntur autem figure tres, quarum semper vna plus manifestat de veritate, quam alia. Prima enim manifestat oblati passionem. Secunda, dignitatem vniuersi oblatis; Tertia, iusti, & veritatem sacrificij. Dic. *sicuti*, &c. Hoc aduertibum, *sicuti*, secundum Innocentium Alexand. & Alber. innuit similitudinem, non æqualitatem. Multo quippe acceptius est hoc sacrificium,

quam quod obtulit Abel, quam quod obtulit Abraham, quæ quod obtulit Melchisedech. Nulla enim oblatio æquior: sed hæc omnes præcellit, de consec. dist. 2. nihil. Et Vgo de sac. li. 2. par. 8. c. 1. sacramentum corporis & sanguinis Christi vnum est ex eis, in quibus principaliter salus consistit: & inter omnia singulare. Quia ex ipso omnis sanctificatio est. Hæc enim hostia pro salute mundi oblata, omnibus præcedentibus, & sequentibus sacramentis virtutem dedit, vt ex illa sanctificarent, per illam liberando omnes. Valet enim res magis, quam umbra; veritas quam figura. Ipsam igitur similitudinem magis debemus attendere quam quantitatem, similitudinem dico talem qualis esse poterat typi ad veritatem. Ista enim sacrificia, quæ hic annumerantur, fuerunt figure huius nostri sacrificij veri: de quo hic est sermo. Quapropter dignius est hoc, quam illa, istud namque acceptum est ex se, & propter se ex opere operato. Illa autem ex fide, & deuotione afferentium. Nō igitur, *sicut*, notat æqualitatem in similitudine secundum eundem gradum similitudinis, quantum ad ipsa sacrificia in se; sed aliqualem, quantum ad offerentes. Vnde iste est sensus, *supra qua*, pater clementissime respicere digneris propitio ac sereno vultu, & accepta habere: *sicuti accepta habere dignatus es*, & accepta tibi fuerunt, munera iusti Abel, Abraham, & Melchisedech ex fide, & deuotione offerentium. Ita vt acceptum habeas nostrum sacrificium ultra hoc, quod ex se tibi placet: etiam gratum sit ex nobis offerentibus, hoc est tales nos offerentes facito fide, & deuotione, quales fuerunt Abel, Abraham, Melchisedech. Et vt nostra petitio sortiatur effectum: conemur etiam nos assimilari his patribus, quorum sacrificia placuerunt. Assimilemur inquam Abel, quatenus quod recte offerimus, recte diuidamus, quod quæ Cain non fecit, peccauit. Sua namque

rectè; cui debebat, obtulit, Deo, scilicet; sed retinens sibi seipsum, & cor suum auferens Deo in alè diuinit. Abel autem acceptum Deo in corde intus obtulit holocaustum: quia non se sibi retinuit: sed Deo totum se subdidit, & impendit. Ideo respexit Deus ad Abel & munera eius: ad Cain autem & munera eius non respexit. Genes. 4. prius ad Abel, postea ad munera eius respexit: quia non offerens placuit ex oblatore soli munus ex offerente. Similiter Abraham egregiè fide totum se prius offerebat altissimo, et propterea placidas hostias offerebat. Et ut placidum sibi Deus faceret Abraham sacrificium, primo ab illo affectum exigebat. Tolle inquit filium tuum quem diligis Isaac, & offeres illum in holocaustum super vnum montium, quem monstrauero tibi, statimque promptum inuenerat ad obediendum, & pro vnigenito, quem in corde obtulit, arietem inuenit, quem occidit. Genes. 22. Melchisedech quoque nisi se prius, post mundi acceptum obtulisset, futurorum reatus minime prauidisset: quorum intuitu mysticum panem, & vinum in sacrificium obtulit. Erat enim sacerdos Dei altissimi. Genes. 14.

Nos ergo assistentes ad offerendum, si rectè diuidimus prius nos in sacrificium offeramus: ac deinde sicut munus Abel, sicut sacrificium Abraham, sicut hostiam Melchisedech, vota nostra Dominus acceptabit.

Munera dicitur pueri tui Abel. Munera scilicet, quæ de tuis donis acceptis offerens de primogenitis, & ad pibus gregis sui. Genes. 4. Dicit pueri, scilicet, obedientia, & puritate: non sensu & intellectu. Vnde 1. Cor. 14. dicitur. Nolite pueri effici sensu, & intellectu: sed malicia paruuli estote, sensu autem perfecti. Dicit, *Tui*, secundum quandam assimilationem. Isa. 41. ecce puer meus electus, quem elegeri posui super eum spiritum meum. *Iusti Abel*, in quo occisus est agnus ille ab origi-

ne mundi, qui est sacrificium nostrum. Apocal. 13.

Et sacrificium Patriarche nostri Abraham: patris, scilicet, patrum, & patris multarum gentium. *Nostri*, quia non tam Israeliticæ plebis, quam cui populi Christiani pater: illius per carnem, istius per fidem. Vnde dicit: Non ultra vocabitur tibi nomen Abram; sed appellaberis Abraham: quia patrem multarum gentium constituit te. Qui tibi obtulit vnigenitum secundum illud. Per memetipsum iurauit dicens Dominus: quia fecisti hanc rem & non pepercisti vnigenito filio tuo: propter me, benedicam tibi. Sequitur.

Et quod, secundum sacrificium obtulit tibi primus & summus sacerdos tuus Melchisedech, rex Salem profetæ, panem & vinum, reddendo gratias tibi Deo de victoria Abraham veniens de eade quatuor regum, ut habetur Genes. 14. Sacerdos tuus non solum, quia tibi ministrans, sed quia te significas. Glo. Gen. 14. Melchisedech qui interpretatur rex iustitiae, & dicitur rex pacis, Christum significat: per quem reconciliati sumus, & qui in fine seculi iudicaturus est.

Santum sacrificium immaculatam hostiam. Hanc clausulam secundum Innocentium addidit Leo Papa primus an. Domini 443. & potest referri ad sacrificium Melchisedech, quod dicitur sanctum, & immaculatum: nõ in se formaliter, sed figuratiue propter sacrificium nostrum, quod in illo expressius fuit figuratum: quapropter & illi, nostri sacrificij condiciones attribuuntur. Hoc quidem sanctum est propter plenitudinem gratiæ, & virtutum copiam. (Nõ enim dedit Deus spiritum ad mensuram filio suo) qui in hoc sacrificio nostro conuenit. Io. 3. est & sacrificium immaculatum quo ad innocentiam; & peccati immunitatem. Christus enim nec peccatum fecit nec inuentus est dolus in ore eius. Isa. 53. & 1. Pet. 2.

Abel ergo quia pro sacrificio mortè

per tulit, & hoc a fratre; significauit mortem Christi a fratribus, Iudæis perpetrata: natus enim erat in Iudæa, & de Iudæis Christus.

Abraham qui obtulit proprium filium; quantum ad animi præparationem, significat in nostra oblatione patri cælesti vnigenitum suum offerri: nihil autem vnigenito dignus Rom. 8. Proprio filio suo non perpercit Deus. Offensus autem panem & vinum Melchisedech. nostri sacrificij ritum figurabat, & sua persona, personam Christi, qui est sacerdos in æternum. Et tam propriè Melchisedech oblatio noui sacrificij præfigurauit, vt inde prædictum sit: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech; qui secundum Apost. Hebr. 7. per omnia assimilatus est filio Dei. Existens sine patre, sine matre, non quia nõ habuit; sed quia scriptura non meminit, nec exprimit, quod prouidè fuit factum in figura Christi, qui fuit sine matre in cælo secundum diuinam naturam, & sine patre in terra, secundum naturam humanam. Sine genealogia, (subdit Apost.) id est, sine genere, seu prole, vel quia non habuit; vel quia scriptura prouidè hoc subicit, neque initium dierum, neque finem vitæ, id est, quia non describitur ortus vel occasus vitæ; & in hoc figura Christi; quia secundum diuinam naturam æternus est. Si autè dicatur quod in genesi parentes, & genealogia Sem describuntur: dici potest, quod scriptura non dicit hoc sub nomine Melchisedech. Hoc nomen Melchisedech interpretatur rex iustitiæ. Melcos, rex, Sedech, iustitia, quasi rex iustitiæ. Hic est Christus qui filios regit per iustitiam inter procellas seculi. Rex Salè, interpretatur rex pacis. Christus rex pacis est: quia quos hic regit in iustitia in pace æterna regere non desinit. Ipse etiam est sacerdos Dei summi vt dicitur de Melchisedech, qui se in ara Crucis Patri obtulit. Ipse etiã obtulit Abra-

hæ regresso a cede Regum. i. obtulit & occurrit dando gratiam cuique fideli. Dat enim panem, & vinum. i. corpus suum & sanguinem, quo passus præteritis mundatur, & in futurum confortatur: ecce quemodo Melchisedech figura est Christi.

Item eligitur herus trium patrum sacrificia, qui, & ipsi fuerunt figura Christi. Abel propter martyrium. Abraham propter perfectam obedientiam. Melchisedech propter pacis principium. Nam Christus sui sanguinis effusione factus est martyrium corona, speculum obedientiæ, princeps pacis, paterque futuri seculi. Amplius quia illa sacrificia processerunt ex pura, & integra fide & deuotione ad Deum, non ex timore vt alia legalia sacramenta.

De participatione diuinae gratiæ.

Cap. 76.

Suppliciter rogamus omnipotens Deus. Iube hæc perferris per manus sancti Angeli tui: in sublime Altare euum in cõspectu diuinæ maiestatis tuæ. Vt quotquot ex hac Altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem sumpsimus, omni benedictione cælesti, & gratia repleamur. Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen.

Hæc est tertia pars huius quinte partis principalis canonis, in qua post petitam oblatorum acceptationem, petit Sacerdos diuinæ gratiæ, & benedictionis participationem, Sacerdos autem dicens hanc orationem quinq; facit; recitat illam inclinatus, vt dicit rubrica, osculatur Altare, signat hostiam, calicem, & seipsum. Humiliter se inclinat, vt per signum sensibile foris exhibitum, significet interiorem humilitatem, qua supplicans debet animo vestiri, vt sua oratio exaudiat ab eo, qui humilium non spernit affectum. Iungit in super manus ed amplio rem humilitate ostendendã. Osculatur Altare in dictione illa, *participa-*

icipationem, vt se fieri participem ostendat Altaris sacrificij, cum omnibus alijs, vel vt significet reconciliationem humani generis cum Deo patre in Altari crucis factum per filij mortem. Pl. 118. participem me fac Deus omnium timentium te, & custodientium mandata tua.

Deinde Sacerdos tres cruces facit, primam in verbo *corpus*: secundam in verbo, & *sanguinem*; tertiam in verbo, *omni benedictione*, signans corpus, siue species panis, species vini, & seipsum. Quæ cruces secundum diuersos varia habent significata. Per primam secundum aliquos commemoratur rigidissima in cruce tempore nobilissimi corporis, vsque ad omnium neruorum, & ossium dinumerationem. Per secundam crucem, effusio largissima sanguinis figuratur, qua omni defluxo humore, corpus saluatoris sacratissimum testum est, sicut cremum in fritorio, & aruit tanquam testa virtus eius. Per tertiam, inuuitur passionis fructus, qui est omnis benedictionis, & gratiæ deriuatio a Christo in redemptos per ipsum. Nam de plenitudine eius omnes accepimus. Ideo fit hæc signatio ante faciem Sacerdotis: vt significetur hic fructus & benedictio in Sacerdote, & in his pro quibus offert permanere.

Secundum alios. Primæ duæ cruces significant, quod Christus pro duobus populis passus est. Vel. Quod per mortem Christi, & sanguinis effusionem, a duplici morte, corporis, .s. & anime liberati sumus. Tertia autem fit ante faciem Sacerdotis: vt crucis, & passionis Christi teneat memoriam, & sic passionis focus factus, fiat particeps & regni iuxta id. 2. Timoth. 2. Si sustinebimus, & corregebimur. Vel. Per tertiam crucem significari potest, quod per Christi passionem in cruce consumatam, crux facta est figura demonibus formidabilis: qua contra eos efficaciter munimur & defensamur. Vel. crux su-

per corpus, vincula significat, quibus ligatus fuit Dominus; super calicem flagella repræsentat: ante faciem Sacerdotis, significat spua, & alapas, quibus facies ligata, & percussa est. Secundum Alber. Per primam crucem super corpus dicit significari, plenitudinem benedictionis a primo perfectore sanctitatis, scilicet, Christo in corpus Christi mysticum procedere. Per secundam super calicem signatam, significari in idem corpus Christi mysticum gratiam recipi. Per tertiam ante faciem Sacerdotis figuratam, significari eadem gratiam in Sacerdote, & eis, pro quibus offert, permanere. Sicque vario modo exponitur, & etiam ab alijs aliter, quos omitto breuitatis causa.

Supplices, inquit, id est humiles *Te rogamus*. Allegamus autem humilitatem nostram in petendo benedictionis gratiam: instructi doctrina lac. dicentis; Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Et scientes etiam, quod oratio humilium caelos penetrat: & non discedit, donec altissimus in eam inspiciat. Eccles. 35. *Rogamus te omnipotens Deus*; quia nemo potens est præstare quæ petimus. *Omnipotens Deus*, qui es rex Angelorum, Dominus cæli & terræ: in cuius dictione cuncta sunt posita.

Iube hæc perferri. Tantæ sunt profunditatis hæc verba, inquit Innocent. vt intellectus humanus vix ea sufficiat penetrare. Greg. 4. lib. Dialog. cap. 50. *Quis inquit, fidelium dubium habere possit, in ipsa immolationis hora, ad Sacerdotis vocem caelos aperiri, in illo lesu Christi mysterio Angelorum choros adesse: summis ima sociari, terrenæ cælestibus coniungi. Vnum quoque ex visibilibus, & inuisibilibus fieri. Idem: Vno eodemque tempore, & momento, & in caelum rapitur ministerio, Angelorum sociandus corpori Christi, & ante oculos Sacerdotis in Altari videtur: & ponuntur hæc verba de consecr. distinct. 2. quid sit sanguis.*

guis. Subdit Innocent. saluor tamen occulto cælestis oraculi Sacramento, possunt hæc verba, licet simplicius, tamen securius intelligi sic, tripliciter quidem; secundum quod pro nomen, *Hæc*, potest demonstrare; vel fidelium vota, vel corporis, & sanguinis sacramenta, vel per ea mystice significata. Primo modo sic. *Iube hæc*, scilicet vota fidelium, supplicationes, & præces, *perferri*, id est, representari: *per manus sancti Angeli tui*, id est, per ministerium Angelorum, qui (vt dicitur Hebr. 1.) sunt omnes administratorij spiritus. Hi quidem nunciant orationes nostras Deo, quas fundimus: iuxta id Iob. 12. Quando orabas cum lachrymis. &c. Ego tuli orationem tuam Domino. Et secundum Alber. non intelligitur pro vno Angelo in præsentem, sed pro omnibus. Omnes enim cælestes essentia creatæ (ait Dionys.) Angeli vocantur, quorum innumera est multitudo: Daniel. 7. Millia millium ministrabant ei. Hoc autem maxime intelligendum est fieri, dicit, in sacramento Altaris, allegans illud Gregor. assistunt autem Angeli non ad hoc Sacramentum consecrandum, quia ad hoc non acceperunt potestatem: Ad sunt autem vt honorem, & reuerentiam exhibent regi suo Christo. Vt quoque vota, & præces, & desideria Sacerdotis, & totius populi representent Deo. Non autem hoc petitur secundum August. vt Deus per Angelos noscat primo, quid petimus, aut desideramus, quia omnia nouit antequam fiant: sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas in Deum, & æternitatem referre, siue petendo, quid erga se fiat; siue consulendo, quid faciat: aut quid Deo iubente implendum esse cognoscat, hoc nobis euidenter, vel latenter, Angelus reporter. Sic enim Deus iuxta ordinem suæ sapientiæ statuit, vt infima per media reducantur ad suprema. Sic docet homines per Angelos, inferiores per su-

periores, vt omnis illuminatio a Patre luminum ordinatè procedat; vt ait Dionys. in lib. de Ang. hierarchia.

Secundo, exponitur sic. *Iube hæc perferri. Hæc*, id est, corpus, & sanguinem filij tui in *sublime Altare* id est, in cælum, non secundum realem loci translationem; quia ibi iam residet in forma gloriosa, sed secundum acceptationem gratam, in quantum tibi hæc, corpus, & sanguinem offerimus, petentes, vt ex eorum participatione *cælesti gratia repleamur*.

Tercio sic exponitur. *Iube hæc perferri. Hæc*, id est, signatum per sacramenta corporis, & sanguinis: quod est Ecclesia militans, Ecclesiam militantem, cuiusque membra: *Iube tu pater cælestis perferri in sublime Altare tuum*, id est, Ecclesiam triumphantem, quæ Altare dicitur: iuxta id Leuit. 6. Ignis in Altare meo semper ardebit, id est, fetuor charitatis in Ecclesia triumphante: & dicitur Altare, quia ibi sacrificatur sacrificium laudis. Psalm. 83. Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Vnde Ambrosius ait: Non dubites ascendere Angelos quando Christus assistit immolatus. Sequitur. *In sublime Altare tuum*: hoc intelligitur esse Sancta Trinitas ait Bonau. de quo legitur: Non ascendes per gradus ad Altare meum: quod est dicere; Aequalitatem Trinitatis crede: non descensionem vel ascensionem sicut fit in gradu. Quidam hæretici putant patrem maiorem filio: & hi conantur ascendere ad altare: sed repelluntur a filio: qui ait: Ioan. 10. Ego & pater vnum sumus. Altare Sanctæ Trinitatis dicitur sublime, id est, inaccessible puro homini; vel incomprehensibile. Sed sacrificium Altaris, scilicet, hostia salutaris Dominus noster Iesus Christus per mortem ad hoc Altare coæternus patri introuit semel; æterna redemptione inuenta: sicut ait Apost. & apparuit vultus Dei pro nobis, *In conspectu Diuinæ Maiestatis ipsius*

sius Patris. Vel. in conspectu Diuinae Ma-
iestatis tuae, id est, suprae & altissimae
diuinitatis tuae: quae in caelo, & Eccle-
sia triumphante singulari fulgore ruti-
lat; Per manus sancti Angeli tui; id est,
per ministerium & seruitium Ange-
lorum, vt supra diximus. Vel. Per
manus Angeli tui, id est, Christi, qui est
magni consilij Angelus. Isa. 9. Vocabitur
nomen eius magni consilij Ange-
lus. Vt quotquot de seruitute cleri, vel
voto populi. Ex hac Altaris participatione;
hoc est ex sacrificij Altaris com-
munione: Summisserimus, & hoc sacra-
mentaliter, vt caerebrans, vel spiritua-
liter tantum vt populus circumstans:
Sacrosanctum filij tui corpus, quod opera-
tione Spiritus sancti de purissimis
sanguinibus Virginis formatum. Et
sanguinem, naturalem pro nobis fuitum
eiusdem nihilui. Omnis celesti benedi-
ctione, omnium spiritualium charis-
matum, gratiarum, donorum & vir-
tutum: Repleamur, quia sine horum
largitione omne opus nostrum inua-
lidum est, Repleamur, a te Patre vni-
um; a quo omne datum optimum.
Concluditur per eundem Christum Do-
minum nostrum, quem constituisti me-
diatorem, inter te & nos peccatores,
atque aduocatum, ut causam nostram
coram te iussimo iudice, & iustissimo
ageret: & pro nobis efficaciter inter-
pellaret, quasi dicat non per merita
nostra placere tibi poterit nostra ora-
tio. Placeat ergo tibi saltem Per Do-
minum nostrum Iesum Christum Fi-
lium tuum, in quo tibi bene compla-
cuisse testatus es. Per hunc accedimus
ad te.

De sexta parte canonis. Cap. 77.

Memento etiam Domine famulo-
rum famularumque tuarum. N.
& N. qui nos precesserunt cum signo fi-
dei, & dormiunt in somno pacis. Ipsi
Domine, & omnibus in Christo quies-
centibus locum refrigerij, lucis, & pacis

vt indulgeas. depricamur. Per eundem
Christum Dominum nostrum. Ante-
quam ultra progrediamur, quaeritur
quare prius pro viuis quam pro
defunctis oramus, nempe in primo
memento? Respond. quia viui sunt in
maiori periculo, eo quod possunt dam-
nari; mortui autem pro quibus oratur
sunt in Purgatorio de quibus non timetur.
Et de hac memoria pro mor-
tuis, scilicet, debet Sacerdos se cito ex-
pedire, propter distractionem & eua-
gationem mentis: & etiam ne genere-
tur taedium in audientibus, qui aliquan-
do e Missa recedunt.

Hac est sexta pars principalis totius
canonis, in qua post consecratorum
commemorationem, & petitam salu-
tem ijs, qui sacrificio perfruuntur; in
parte ista subinfertur refrigerij, ac sus-
fragij postulatio, & iterata sanctorum
inuocatio; quatenus petita a Domino
concedantur. Et diuiditur in duas par-
tes. In prima petitur refrigerium pro
defunctis, in secunda, petitur suffra-
gium pro viuis, adiutis sanctorum
memorijs, ibi. Nobis quoque peccatori-
bus. Circa primum duo facit sacerdos.
Primo, orat pro quibusdam mortuis
specificis: D. inde pro mortuis in ge-
nerali, ibi: Et omnibus in Christo quies-
centibus.

Primum nota, quod orare pro de-
functis in Missae sacrificio non est no-
uum, sed consuetudo antiquissima; au-
di Tertulij, de Monogamia, qui fuit
vicinus temporibus Apostolorum. Ora-
tiones, pro defunctis, inquit, pro na-
ralijs, annua facimus. Ergo per eue-
ret in ea cum eo necesse est, qui iam
repudiare non poterit: nec sic quidem
nuptura, si repudiare potuisset. & pro
anima eius oret, & refrigerium inter-
rim ad postulet, & in prima resurre-
ctione consortium, & offerat annuis
diebus. Et Chry. ost. in homil. 69. ad
populum Antiochen. ai: Non temere
ab Apostolis haec sancta sunt, vt in
tremendis mylterijs defunctorum a-
gatur

gatur commemoratio. Sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, vtilitatem multam, &c. non desunt alia testimonia. Dicit ergo. *Memento etiam.* Etiam, est signum continuatiuū distinctorum abinuicem; & in proposito continuat hanc orationē proximæ præcedēti: vt sit sensus, cum hoc, quod petimus, quod nos viui celesti benedictione, & gratia repleamur, etiam petimus Dñe, vt memoriā habeas *Famulorum famularumque tuarum*, &c. credentes nostrum sacrificium nō solum prodesse viuis, sed & defunctis. Vnde Innocent. Papa ait: orat pia mater Ecclesia non solum pro viuis, sed etiam pro defunctis, & eos sacra oblationis intercessionī commendat certissime credens, quod sanguis ille præciosus, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum, non solum ad salutem viuentium, verum etiam ad absolutionem valeat mortuorum. Vnde de consecr. distinct. 1. visum in Concilio Gabilonen. decretum est in hunc modum. Visum nobis est, vt in omnibus Missarum solemnijis pro spiritibus defunctorum loco competenti in Ecclesia ad Dominum depræcetur. Sicut enim nulla dies excipitur, qua non pro viuentibus, & quibuslibet necessitatibus Dominum depræcetur, ita nimirum nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium præces ad Dominum in Missarum solemnijis fundantur. Vnde August. Non sunt prætermittendæ, inquit, supplicationes pro spiritibus mortuorum: quas faciendas pro omnibus in Christiana, & Catholica societate laudamus, defunctorum etiam tacitis nominibus eorum, quos sub generali commemoratione suscepit Ecclesia, vt quibus ad ista desunt parentes, aut filij, aut quicumque cognati, vel amici, ab vna eis exhibeatur pia mater Ecclesia.

Orat ergo, *Memento etiam Domine famulorum famularumque tuarum:* qui tibi in obedientia mandatorum tuo-

rum, famulati sunt, quia de ijs, qui nūquam famulari voluerunt, nulla est apud Deum recordatio. 2. Tim. 2. cognouit Dominus, qui sunt eius; & Ioa. 10. cognosco oues meas, & cognoscūt me meæ. Exprimunt autem Sacerdos famularum eorum pro quibus orat; vt quod petit, valeat citius impetrari: exemplo sapientis, qui cum sapiētiam de sede magnitudinis sibi mitti petijt; statim induxit famulatū, dicens: Quoniam seruus tuus sum ego, & filius ancillæ tuæ. Sapient. 9. Et ita fecit David Psalm. 142. Et perdes omnes, qui tribulant animam meam, quoniam ego seruus tuus sum. Sequitur.

Qui nos præcesserunt cum signo fidei; tangit pietatem mortuorum, & professionem. *Qui nos præcesserunt ante nos decedendo cum signo fidei,* hoc est, sacramento fidei, venerabiliter, & reuerenter suscipiendi. De illis enim est spes apud Ecclesiam, & pro illis, intercedit. Nam quid mihi de ijs, qui foris sunt? ait Apost. 1. Cor. 5. Vel secundum Innocent. *Cum signo fidei,* id est, cum charactere Christianitatis: quo fideles ab infidelibus discernuntur; iuxta id. Apocal. 7. Audiui numerum signatorum, &c. In susceptione quidem baptismatis, imprimitur quoddam signū spirituale, ac indelebile in animam baptizati, per quod discernitur ab infideli, & non baptizato. *Vel qui præcesserunt cum signo fidei,* id est, qui dum vixerunt apparuerunt in eis signa, quod fuerunt fideles & veri Christiani, de quibus non est desperandum, sed magis pro eis orandum. Sequitur.

Et dormiunt in somno pacis, id est, sine peccato mortali secundum Bernardum de Parantinis, sed in Dei amicitia, & gratia. His enim duntaxat prosunt orationes viuentium. Frequenter autē scriptura mortuos dormientes vocat: pro eo, quod sicut dormientes somno naturali a somno euigilant, sic & mortui a somno resurgunt. Vnde 1. Thessal. 4. Nolumus vos igno-

rare de dormientibus vt non contri-
stemini, sicut & ceteri, qui spem non
habent. Et Ioa. 11. Lazarus amicus no-
ster dormit. Et Luc. 8. Non est e-
nim mortua puella, sed dormit. Qui
naturæ sunt mortui Deo dormiunt;
nam secundum Augustin. Non tam
facile quis dormientem a somno ex-
citat, quam facile Deus a morte resu-
scitat. Ex hoc verbo videtur innui se-
cundum Alber. quod animæ in Purga-
torio non affliguntur ministerio demo-
num: quia cum dæmonibus seminum
pacis non haberent, sed purgantur per
se ipsæ: sicut aurum purgatur, & rui-
lat in igne. Vnde. 1. Cor. 3. Vniuscuius-
que opus quale sit, ignis probabit. Si
cuius opus arserit, detrimentum patie-
tur, ipse tamen saluus erit, sic tamen
quasi per ignem. Vnde non o[mn]ior ait
Alber. quod dæmones animas purgan-
das deferant ad loca pœnarum: quia
sanctæ sunt animæ illæ. Et dicit Pro-
pheta: Non tradas bestiis animas con-
fidentes tibi: hoc est, non tradas eas
potestati dæmonum affigendas, qui
sunt bestie dicte, & animas pauperū
tuorum ne obliuiscaris in finem, quia
purgatos educis de locis pœnarum.
Hic sacerdos debet facere specialē me-
moriam defuncti, secundum In-
noc. & Alber. scilicet, parentum, con-
sanguineorum, specialiter commissio-
rum, & eorum quibus Missam suam
applicare maluerit: quorum memoriā
non verbaliter exornat, sed tantum-
mentaliter cogitabit personas ipsas, ne
turbatur altantium deuotio. Et memo-
ria debet esse breuis, vt diximus, ne
afficiant recullantes tædio. Sequitur.

*Ipsi Domine, & omnibus in Christo
quiescentibus* pro omnibus generaliter
orat: in his, scilicet, quos spiritali re-
cordatione designauimus. *Et omni-
bus in Christo quiescentibus*, id est, in fi-
de, & confessione Christi defunctis.
De quibus dicitur: Beati mortui qui in
D[omi]no moriuntur. *Vt indulgeas*, id est,
concedas. *Locum refrigerij*, in quo nō

est ardor pœnarum. Hic est locus, qui
petitur in gratia defunctis, scilicet,
quantum ad pœnam ignis. *Quia* licet
consolationem habeant ex certitudi-
ne adipiscendæ beatitudinis & chari-
tate Dei, quam replentur; non tamen
habent refrigerium a pœna, quam
adhuc sustinent pro peccatis in vita
præsenti commissis, & non plenè re-
missis quātum ad satisfactionem. Ta-
le est refrigerium, quod per aquā de-
signat Zac. 9. Tu in sanguine testamē-
ti tui emisisti vinctus tuos de lacu, in
quo non est aqua refrigerij: scilicet, ab
afflictione pœnarum: quamuis nō de-
sit refrigerium diuinæ consolationis.
Sequitur, *lucis*, id est locum illumini-
quo non est obscuritas tenebrarum.
Sunt enim animæ in Purgatorio pri-
uata aperta Dei visione, in qua est lux
maxima: habitat enim Deus lucem,
inaccessibilē. In his ergo tenebris sunt:
non in tenebris culpæ, infidelitatis,
aut desperationis, habent enim lumen
cognitionis spei, & charitatis. De qui-
bus accipi potest illud Mich. 7. Ne le-
teris inimica mea super me quia ceci-
di: confurgam; Cum sedero in tene-
bris: Dominus lux mea est. Sequitur.

Et pacis. In qua non est afflictio
hostium Apocal. 21. Absterget Deus
omni lachrymam ab oculis sancto-
rum, &c. *Vel pacis*, contra vermen-
conferunt: qui in ijs, quia pace æter-
nitatis perfecta sciuncti sunt, non mori-
runt; Donec perueniat ad locum vbi
delectabuntur multitudine pacis, cum
placebunt coram Deo in lumine vi-
uentium. Hic locus refrigerij, lucis, &
pacis, cælum est Empyreum. Locus
beatorum, locus consolationis & refri-
gerij. De quo Sapient. 4. Iustus si mor-
te præoccupatus fuerit, in refrigerio
erit. Locus claritatis & lucis, quam
claritas Dei illuminat secundum id
Apoc. 21. Ciuitas non eget sole, neque
luna: vt luceant in ea. Nam claritas
Dei illuminabit eam: & lucerna eius
est agnus. *Vt indulgeas*, id est, ex boni-
tate

tate tua indulgentiam tribuas, deprecamur, omnes qui tibi sacrificium offerimus, siue seruitute, siue voto; seruitute, vt Sacerdos & clerici ministrantes: voto, vt assistentes.

Concluditur *Per eundem Christum Dominum nostrum*; qui ad inferos descendens defunctos liberauit a locis pœnarum, inducens in locum refrigerij, beatitudinis æternæ. Ipse autem est splendor paternæ gloriæ, lux & veritas, quem expectabant sedentes in tenebris, vt educerentur ad locum diuinæ claritatis. Congrue ergo petimus, per Dominum nostrum Iesum Christum, vt in ipso donetur quiescentibus defunctis locus refrigerij, lucis, & pacis

De suffragio viuorum. Nobis quoque peccatoribus. Cap. 78.

Cum sacerdos post defunctorum memoriam ad viuos redit, quasi signo visibili se profitens peccatorem, significans simul contritionem in pectore, dicit. *Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, &c.*

Hæc est secunda pars principalis huius sextæ partis totius canonis, in qua post petitum refrigerium pro defunctis petitur suffragium pro viuis: & consortium cum sanctis triumphantis Ecclesiæ membris. Et subiungitur in tres alias particulas: secunda ibi: *cum sanctis Apostolis.* Tertia, ibi: *Per quem hic omnia.* Rubrica ita dicit. *Percutit pectus elata parum voce, dicens: Nobis quoque peccatoribus.* Quidam dicunt quod significat clamorem Christi in Cruce morientis, sed hoc non admittitur, quia Christus clamauit voce magna, & Sacerdos hic parum clara voce hæc ait, vt docet rubrica. Alij vero dicunt, quod Sacerdos hæc verba profereudo paululum expressa voce percussit pectore silentium interrumpens, representat contritionem & confessionem latronis in illo passionis dominicæ articulo increpantis alterum, & dicens, Nos digna factis recipimus; hic

autem nihil mali gessit, & dicebat ad Iesum Luc. 23. Domine memeto mei, dum veneris in regnum tuum; propter, quod dixit illi Iesus; hodie mecum eris in paradiso. Alij vero dicunt, quod per exaltationem vocis, & percussiuam pectoris exprimitur illud, quod Centurio & qui cum illo erant, viliis his, quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes; Vere filius Dei erat iste. Et percutebant pectora sua. Matth. 27. Et reuertebantur ad propria. Noti vero eius & mulieres quæ Christum secutæ fuerant a Galilæa stabant a longe hæc videntes, quos significat ministri, scilicet Diaconus & Subdiaconus retro stantes, qui ad hanc vocem erecti in os Sacerdotis, uel Episcopi intuentur. Fit ista percussio tribus digitis, literaliter, quia dedecet aperire digitos quibus tetigit sacramentum Eucharistiæ. Mylice autem, vt notetur Trinitas in vnitare. Vel, quia peccauimus corde, ore, & opere. Vel. Exaltat vocem sacerdos dans signum populo, vt & ipse populus confiteatur se peccatorem, & contritum, pectora sua ad Sacerdotis exemplum similiter tundendo.

Nobis quoque. Nobis, (secundum Alber.) quoque qui pro mortuis intercessimus, & sacrificium pro eorum liberatione a penis obtulimus, cum tamen nos magis hac gratia indigemus. Debet etiam Sacerdos quemadmodum pro alijs: ita etiam pro seipso offerre pro peccatis. vt dicitur Heb. 5. quoniam & ipse circumdatus est infirmitate. Addit, *peccatoribus*, peccatores se & alios viuos pronunciat, quia & dilectus Christi discipulus, mundissimus, & purissimus de seipso & alijs ait: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Et addit Innocentius & post eum Alex. de Alex. licet omni tempore debeamus ex corde nos recognoscere peccatores, præcipue tamen illud expedit in Missæ sacrificio, quod

in remissione peccatorum celebratur; Misale reformatum præcipit in rubrica; vt cum dicimus, *Nobis quoque peccatoribus*; stemus manu sinistra super Altare: (& Altare significat Christum vt sæpe diximus) hoc ideo præcipit, inueniens quod latro ab ipso Christo (quæ prius offenderat) petebat sibi dari regnum, cum eiset Dominus vniuersorum. Vel, inueniens, quod Centurio & qui cum eo erant percutiebant peccata sua de peccato commisso contra Christum, illudendo, blasphemando, &c. Et propter hoc tenet manuum sinistra super Altare, ipsum significans, quasi a nobis & ab illis offensum. Sequitur.

Familis tuis, per veram ac humilem obedientiam; & *de multitudine miserationum tuarum sperantibus*, in qua propheta confusus petiuit peccatorum remissionem, dicens; secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Psalm. 50. Dicitur autem, *de multitudine miserationum*; non quod in Deo sint multæ misericordie, quia nulla est ibi pluralitas, vbi omnia sunt vnum. Dicitur pluraliter, propter varios, & multos diuinæ misericordie effectus, qui nonnunquam Dei miserationes nominantur. Sequitur.

Partem aliquam; exprimit petitionis materiam. Hoc est illud, quod petitur nobis peccatoribus, quod est habere partem, siue Dei participationem beatificam *cum sanctis Apostolis, & Martyribus*, iam in gloria sublimitatis, vt transferat nos a potestate tenebrarum, & det nobis partem sortis sanctorum in lumine. Coloss. 1. Et Psalm. 15. Dominus pars hereditatis meæ. Et sequitur. Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hæreditas mea præclara est mihi. Funes, scilicet, consortium nostrarum partem in beatitudine mensurantes: ceciderunt nobis in præclaris partibus hereditatis eternæ. Sed quare dicit partem cum Deus sit summe simplex nõ habens partem? Dicit,

quod licet Deus sit simplex nõ habens partes; in dicit *partem aliquam* propter hoc, quia quilibet secundum meritum habebit diuinæ faciei visionem, ita quod vnus alio perfectus videbit Deum; vel quia sancti videbunt eum totum, non tamen totaliter, id est, nõ secundum omnes modos quibus est visibilis; quia est infinitus: & cũ comprehendi nõ possit; ergo quasi partem dabit nobis. Totaliter autem non est comprehensibilis Deus, nisi filio suo, qui est in sinu suo. Vt dicit Ioan. 1.

Et societatam cum sanctis. In hoc enim est summa iucunditas societatis beatorum, quod omnes simul beatificæ Deum intuentur. De quo in Psalm. 86. Sicut lætantium omnium habitatio est in te: per continentiam & stabilem aspectum: in quo omnes communicant beati, & societatem habere dicuntur, quia vniuersiusque sanctorum bona efficiuntur omnium in beatitudine communia. Sequitur.

Donare digneris, tua scilicet, gratia, & benignitate; *Cum tuis sanctis Apostolis*: Ecce cum quibus; & tangit Ecclesia tantum eos, de quorum fide & beatitudine sufficienter est certificata: & alios non tangit nisi in communi, *Cum tuis sanctis*, inquit, *Apostolis, & Martyribus*, quos firma fide credimus illa beatifica Dei visione perfusi, & inuicè congaudere æterna, & iucundissima societate, quales sũt, quorum hæc noia recitantur. Et hæc sit secunda, & iterata sanctorum commemoratio, quod secundum Innoc. signum est, quod canon non simul ab vno est compositus: sed successiuus temporibus particulatim a pluribus. Vnde in hac commemoratione suppletur magna ex parte, qui de primitiua Ecclesiæ sanctis deesse videbantur in commemoratione prima.

Cum sanctis Apostolis, non a Domino electis, sed sorte, vel alio signo spiritus sancti: & martyribus fidei testibus. *cum Ioanne*, illud opinor esse Ioan-

nem Baptistam ait Albertus : & ita tenet Bernard. de Parantin. qui (subdit) propter excellentiam sanctitatis non debet excludi a canone. Rectè ponitur post consecrationem, (saluo famiori iudicio) corporis & sanguinis Christi; quia post passionem Christi cum Domino & alijs sanctis patribus regna cælorum petijt. Hic finis est legis & prophetiæ, & initium Euangelij. Vnde Christus Mat. 11. lex & prophetæ vsque ad Ioannem : a diebus autem Ioannis regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Alij intelligunt Ioannē Euangelistam; sed de hoc nihil refert, de vtriusque sanctitate Ecclēstia nihil dubitat: prima opinio est vetior. *Stephano*, adiungitur Ioanni Baptistæ; quia isti duo sunt primi martyres noui testamenti; quia Stephanus propter priuilegium virginitatis primus prælatus est factus ab Apostolis super viduis & virginibus: sicut legitur Act. 6. qui sanctitatis habuit præconium. Vnde ibidem dicitur: Stephanus plenus gratia, & fortitudine faciebat prodigia, & signa magna in populo. Post ponitur Ioanni, quia iste præfertur etiam Apostolis. Stephanus Græcè, Latine corona; appellatur etiam protomartyr, id est, princeps vel primus martyrum. Enumerat Sacerdos sanctos quorum societatem petijt: quia Sacerdos legalis etiam nomina filiorum Israel habebat scripta in Rationali. Nota secundum Dur. quod hic octo viri, & septem mulieres computantur, quia per hoc sacrificium septem charismata gratiarū & octo beatitudines iunguntur in nobis. Præfertur Stephanus etiam Apostolis Mathiæ & Barnabæ, non ratione dignitatis, sed passione: quia primo martyrium subiit ante Apostolos. & c.

Matthia, qui sicut dicitur Act. 1. forte electus in Apostolum, vt abiret in locum, de quo præuaricatus est Iudas, vt esset testis resur:ctionis Christi. Sors autem illa non fuit, nisi impe-

ratio signi, quo Spiritus sanctus illū assumendum esse ostendit, & non alium. *Barnaba*, qui etiam signo quod dedit Spiritus sanctus segregatus est in apostolatus officium cum Paulo. Act. 13. Dixit Spiritus sanctus, segregate mihi Paulum & Barnabā in opus ministerij ad quod assumpsi eos. Hic primus cum Paulo fuit Apostolus gentium, & ideo a nobis est valdè honorandus.

Ignatio, qui fuit martyr gloriosissimus contemporaneus Apostolorum, pedisequus Beatæ Virginis Mariæ, qui condemnatus ad bestias Romam delatus rogauit vt sancti in passione eius non deficerent. *Qui* prolestatus est in theatro, quod non vt malefactor puniretur: sed sicut Christi discipulus: qui bestias, quæ sibi Dei virtute mansuebantur, contra se, vt deuoraretur prouocauit,

Alexandro, qui fuit Papa sextus a Beato Petro: & cum Euentio, Theodulo passus, Romæ quiescit. *Marcellino*, *Petro*, qui comites fuerunt indiuiduæ passionis, & fidei, quos eadem fides, & passio fratres effecit. *Felicitate*, quia fides fuit mirabilis vt septem filios offerret passioni pro Christo. *Perpetua*, quæ priuilegio castitatis & fidei meruit coronari: & antefertur ratione antiquitatis, secundum aliquos. Vt secundum August. In hoc loco datur intelligi quod feruentis & verè penitentes, virgines rædiosas & assiduos exercitijs diuini preire conantur. *Agatha* quam Petrus Apostolorum princeps in carcere consolatus est, miraculosè restituendo illi mammillas, & exhibuit beneficium plenæ orationis. *Lucia*, quæ patrimonio distracto, & contempto thoro pro Christiana fide pugnavit, & per martyrium triumphauit. *Agnete*, cuius tanta est auctoritas, quod Sanctus Ambrosius eius passionem scribit. Et in die passionis eius, Missæ, & sermone solemnizatur, fertur eam Augustinus. *Cecilia*, quæ semper

semper Euangelium Christi gerebat in pectore, quæ Tiburtium & Valerianum ad martyrij coronâ vocabat: quæ randem obruncato capite martyrij palmam & ipsa meruit obtinere. *Anastasia*, cuius elemosynæ ipsi martyrij palmam promeruerit. *Et omnibus sanctis suis*, generaliter quorum fides, & merita Deo sunt nota.

Intra quorum. Tangit qualiter in sublime Altare petiti recipi, quos, offert; quia ad cõsortium sanctorum, quorum dubitata est ad gloriam receptio, dicens: *Intra quorũ sanctorũ nos*, qui in hostia offerimur, *Confortiũ*, vt eandẽ beatitudinis sortem habeamus.

Non estimator meriti; quia non secundum exigentiam meritorum retribuit, sed mitius puniendo, vel magis remunerando, quam quisque meruit. Vnde dicitur: Non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Pf. 101. Ideo non possumus præsumere de meritorum estimatione.

Sed venia, quæsumus largitor, quia totum ex indulgentia & liberalitate tua. *Admitte*, vt eorum consortio amumeremur. *per Christum Dominum nostrum*. Hic non respondetur Amen, tum quia Angeli, qui semper assistunt, respondent: tum quia hæc tacite dicuntur, nec respondentes audire possunt: tum etiam, quia verba sequentia, *per quem omnia*, istis coniunguntur, & ab eis dependent, ita quod nihil interponi potest. Sequitur.

Per quem hæc omnia Domine semper bona creas. Hæc est conclusio totius canonis secundum Alber. In hac conclusione (inquit) acta in hoc mysterio reducuntur in Patrem per operantem filium, & concludendo canonem honorem, & gloriam Trinitatis reducit in Christum ibi; *per ipsum* circa quod notandũ est, quantum ad illam dictionem. *Hæc*, potest demonstrare vel panem, & vinum, quæ ibi fuerunt, demonstratione impersonali, & nunc

non sunt, sed species eius manent, quæ sunt sacramentum, & non res sacramenti. Vel potest demonstrare rem sacramenti, & non sacramentum, puta carnem, & sanguinem Christi præsentem, quæ sunt res & sacramentum, quia alterius rei signum. Vel potest demonstrare rem tantum ibi significatam, & non contentam, .i. mēbra corporis Christi mystici, quæ etiã mysticè offeruntur in hoc Sacramento. Et ita hæc particula tripliciter exponitur.

Primo modo, *per quem Christũ omnia*, id est, panis, & vini, quæ ibi fuerant, substantiæ valde & semper bona creas per naturæ constitutionem sanctificas, per verbum & orationem, viuificas, per vitalem conuersionem. *Benedicis* p gratiæ exuberationem. *Et præstas nobis*, per liberalissimam largitionem.

Secundo modo sic, *per quem*, Christum, *Hæc omnia*, corpus & sanguinẽ, *semper bona*, quantum ad omnem speciem boni. Sunt quippe bona vtilia ad reformationem vitæ spiritalis labentis, honesta ad remunerandum opera salutis, delectabilia ad promouendum effectum intime deuotionis. *Hæc*, inquam, creas, ipsa in sacramentum abducendo: *sanctificas*, sacris velaminibus obtegendo; *viuificas*, increata vitæ viuendo; *Benedicis*, spiritalibus donis, & beneficijs implendo: *Et præstas nobis*, misericorditer largiendo.

Tertio modo Sic, *per quem*, Christum, tu Pater, *omnia semper bona*, id est, omnes fideles in hoc sacramento significatas, creas in natura bona constituendo: *sanctificas*, a peccato purgando, *uiuificas*, gratia & virtutibus ad vitam præparando: *Benedicis*, viuificatos gloria coronando: *Et præstas nobis*, bona gratiæ, & gloriæ, sine quibus nemo attingit consortium beatorum. Vel secundum Dur. sic.

Per quem omnia, ideo dicit omnia, quia per filium omnia creata sunt. Io. 1. Omnia per ipsum facta sunt, bona creas, condendo naturam: *sanctificas*, & nunc

consecrando materiam. *uiuificas*, tran-
substantiando creaturam. *Benedicis*,
accumulando gratiam. Vel. *creas*, vt
sint; *sanctificas*, tibi deputando: *uiuif-*
icas, animando: *Benedicis*, vt uilia
sint; *Et prestas nobis*, vt profint.

Item, in eo quod dicit; *sanctificas*,
notatur, quod quodcumque sanctifica-
tur, per gratiam Christi sanctifica-
tur, secundum illud. De plenitudine
eius omnes accepimus. Ioan. 16. In eo
quod dicit; *uiuificas*, notatur, quod
quicquid uiuificatur, per filium uiuif-
ficatur, iuxta illud Io. 2. Ego sum via
veritas & uita. 8. dist. qui contempta.
In eo quod dicit, *Benedicis*, insinuat
quod benedictio celestis datur nobis
per fructum benedictum Beatæ sem-
per Virginis Mariæ. Dum profert hæc
uerba, *sanctificas, uiuificas*, *Benedicis*,
facit tres cruces super hostiam & cali-
cem, vt docet rubrica.

Fiunt tres cruces super dictis ver-
bis, in quibus Ecclesia primitiua re-
presentatur, quæ fidem Trinitatis sus-
cepit. Vel. Representatur triplex ora-
tio, quam fecit Christus in cruce. Prima
pro persecutoribus: Pater dimitte
illis. Luc. 23. Secunda, pro liberatione
eius a morte, cum clamans ait: Hæloï,
Hæloï, lamafabactani. Mat. 27. Tertia,
pro adeptione gloriæ: Pater in manus
tuas commendo spiritum meum. Luc.
ibidem.

Hic Diaconus remouet pallam desu-
per calicem, vt ait rubrica: ad notan-
dum quod quando Christus emisit
Spiritum, uelum templi scissum est a
summo vsque deorsum, & aperta sunt
nobis ea, quæ prius obscura erant &
clausa in lege; sicut dicitur de aliqui-
bus in Euangelio; Et erat absconditum
uermum istud abs eis. Luc. 18. idest, re-
uelata sunt sancta sanctorum, idest,
omnia mysteria legalium sacrificiorum
veritate figuris succedente. Ideo &
Christus hoc innuere uolens, ait: (al-
scripto aceto) consumatum est, idest,
scripturæ impleta sunt; & alia mythe-

ria veteris legis. Non fit crucis signa-
tio in prolatione, *creas*, quia signatio
crucis, est indicium passionis Domi-
nicæ: creatio autem hominis non est
causa passionis Domini, sed lapsus ho-
minis reparandus ait Alexan. de Alcs.
Et ideo non fit.

Dubitari potest, quare calix & non
hostia cooperitur? Ad quod dubium
potest assignari quadruplex ratio. Pri-
mò, propter periculum, quia sanguis
posset facilius recipere immunditiam,
quam hostia. Secundò, quia in calice
& sanguine, magis significatur Christi
passio, quam in hostia. Vnde dicitur
Mat. 26. Pater si fieri potest transeat a
me calix iste. & 20. ait: Potestis bibere
calicem quem ego bibiturus sum? Et
in canone in forma sanguinis ponitur
actus effusionis, ibi: Qui pro uobis &
pro multis effundetur. Quia ergo in
calice, & in sanguine magis significa-
tur Christus mortuus, quam in corpo-
re: ideo sicut & mortuus pannis & la-
pidibus operitur: ita & calix panno &
sanguis calice corporali cooperitur.
Tertio, sanguis in calice cooperto re-
presentat corpus Christi in sepulchro
clauso, & signato: hostia uero corpus
Christi extra sepulchrum. Quarto,
sanguis Christi calice cooperto repre-
sentat corpus in Syndone inuolutum:
hostia uero non inuolutum. Sequitur.

Per ipsum, & cum ipso, & in ipso, est
tibi Deo patri omnipotenti in unitate Spi-
ritus sancti, omnis honor & gloria. Hæc
est vltima particula huius vltimæ par-
tis principalis canonis, in qua tangit
indiuisus, & tamen appropriatas ope-
rationes Trinitatis in sacramento. Pri-
mò, tangit operationem, quæ est filij,
dicens. *per ipsum*, quod notat causam
mediam: mediator autem vnus est Do-
minus Iesus Christus 1. Tim. 2. Vnus
mediator Dei. & hominum homo, per
quem hæc omnia sicut per seipsum,
mediante hæc perfecta sunt.

Cum ipso, hoc attribuitur patri, qui
cum filio semper operatur redemptione-

nis opera : vt inter patrem & filium consensus notetur: sicut ipse ait. Io. 5. Quæcumque facit pater hæc & similiter filius.

In ipso dicit, propter Spiritum sanctum: quia in illius bonitate omnia perficiuntur opera. Et dicitur, In ipso, propter continentiam. Vnde Rom. 11. dicitur: Quoniam ex ipso, per ipsum, & in ipso facta sunt omnia. Ipsi honor & gloria in sæcula sæculorum. Ex hoc loco sumptum est hoc.

Vel in hac particula, honorem patris per filium, reducit ad filium, & tanquam communem gloriam patri & filio, & spiritui sancto debita; Vnde concludit quod omnis honor diuinæ virtutis, & gloria laudis, est patri per filium eum clarificantem; & mundo verbis, opere, & miraculis suaque passione, resurrectione, & ascensione manifestantem. Vnde ait: Pater manifestauit nomen tuum. Et iterum. Pater, clarificauit filium tuum. Ioan. 17. Et cum ipso, tanquam tibi cõsubstantiali, & coæterno, cuius sunt tua omnia, scilicet, essentia, bonitas, sapientia, virtus, & potentia, & per consequens honor, reuerentia, laus, & gloria. Et in ipso, in quo tanquam in imagine reuelat omnis paterna perfectio. Ipse enim est splendor paternæ gloriæ, & figura cõsubstantiæ eius. Hebr. 1. Candor lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius, In ipso, denique constant omnia. Coloss. 1. Et in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare. ibidem. Igitur in ipso est tibi pater, honor, & gloria, tanquam in eo, in quo cõsubstantialiter existis. Tu in ipso, & ipse in te, tam singulariter, quam incomprehensibili inexistenti modo ex Biel. Et tunc construenda est litera hęc in modum. *per ipsum*, per quem omnia bona creas & nobis innotescis. *Et cum ipso*, per quem creata gubernas, & ei substantiam, & omnia tua comunicas natiuitate æterna. *Et in ipso*, in quo omnia

consumas, & velut in imagine, & speculo videris, & corruscas. *Est tibi Deo*, vero; patri per naturam, a quo omnis paternitas in celo, & in terra nominatur; *Omnipotentis*, quia infiniti vigotis cui cum voluerit subest posse. *In unitate*, idest, in communionem essentiali, Spiritus sancti, qui amor, & nexus amorum patris, & filij; *omnis honor*, cuiuslibet virtutis ex te, tanquam originale fonte profluens; *Et gloria*, clara cum laude notitia omnibus prædicatur. Vel sic, *per ipsum*, tanquam per mediatorem: cum ipso, tanquam cum æquali: *Et in ipso*, tanquam in cõsubstantiali. Vel, hic significantur tres personæ sanctissimæ Trinitatis. Vnde patri attribuitur authoritas; & ita dicit, per ipsum; filio, æqualitatis: ideo dicitur; *cum ipso*, spiritui sancto communis; ideo dicitur, *Et in ipso*.

Concluditur deinde oratio, *per omnia sæcula sæculorum*, idest, per omnes mundi ætates, quæ sæcula possunt appellari, idest, æternaliter. In sæcula sæculorum laudabunt te. Psal. 83. Respondet populus consentiendo. *Amē*, idest, certè & verè, aduerbialiter. Hic est finis canonis. Nunc explicanda sũt mysteria ritus, & gestus circa prædicta. Cum Sacerdos profert hæc verba, *per ipsum*, &c. dicit rubrica Missalis sic: *D'scooperit calicem, genuflectit, accipit sacramentum dextera, tenens sinistra calicem; signat cum hostia ter a labio ad labium calicis. dicens. per ip' t' s'c: & cum ip' t' so; & in ip' t' so: bis signat inter pectus. & calicem, est tibi Deo patri t' omnipotentis: in unitate Spiritus t' sancti; eleuans parum calicem cum hostia, dicit: omnis honor, & gloria. Reponit hostiam, cooperit calicem, genuflectit, surgit, & dicit; per omnia sæcula sæculorum.*

Fit autem hæc signatio cum sanctissimo sacramento, idest, hostia super calicem, qui passionem significat, quia Christus ipse non coactus, sed volens cum desiderio se passioni obtulit.

licet obedientia patris, & amore nostræ redemptionis: Hinc Isa. 53. Oblatus est, quia ipse voluit. Dum autem hæc cruces signantur super calicem, calix detegitur, quia in Christi passione velum templi scissum est, & reuelata sunt sancta sanctorum, id est, omnia mysteria legalium sacrificiorum veritate figuris (vt diximus) succedente. Hæc tres cruces, quæ fiunt super calicem dicendo, *per ipsum, & cum ipso, & in ipso*: repræsentant tres horas Christus in cruce viuis stetit ab hora sexta vsque ad Nonam secundum aliquos.

Signatio vero extra calicem, scilicet, a calice ad pectus; quæ fit bis, notat separationem animæ a corpore per mortem Saluatoris Christi, quæ facta spontanea eius voluntate, iuxta illud. Ioan. 10. Nemo tollit animam meam a me, sed ego pono eam a meipso. Et licet in Christo tres sint substantiæ, scilicet, diuinitatis, animæ, & corporis, duæ tamen solum abinuicem fuerunt in morte separatæ, scilicet, anima a corpore. Diuinitus enim a neutra, nec a corpore, nec ab anima fuit in morte separata. Ipsa enim deitas, cum carne mortua, fuit in sepulchro; ipsa cum anima descendente fuit in inferno. Fit autem hæc signatio extra calicem, quia vt diximus, hæc separatio facta non est violentia passionis, sed potestate propriæ voluntatis.

Vbi notandum est ex cæremoniali, quod Sacerdos faciendo cruces manum super mensam Altaris extendit, (non in hac, sed in alijs signationibus,) quia & Christus super Aram crucis manus extendit. Hic autem cum facit cruces, Diaconus duobus digitis manus dexterae pedem calicis retinet, vt habetur ex cæremon. lib. 1. cap. 9. & hoc ideo fit, quia vt legitur Ioan. 20. Venerunt Ioseph ab Arimathia, & Nicodemus, & impetratum corpus Iesu a Pilato, deponentes sepelierunt. Sacerdos ergo eleuans, Nicodemum repræsentat, ipsa vero eleuatio, depositionem Christi

de cruce: depositio collocaationem in sepulchro demonstrat. Diaconus vero cooperiens, repræsentat Ioseph, qui corpus Domini inuoluit sindone munda. Dicit autem voce exaltata, *per omnia*, vt circumstantes respondeant, *Amen*; quo per mysterium significatur, quod Christus maior fuit & fortior, seu vigorosior passione per calicem significata, & quod nequaquam deiectus fuit in passione; sed vsque in finem constans; ita vt ad vocem tentantium ludæorum nequaquam de cruce descenderit. Exaltatio vocis, clamor magnus est expirationis. Si quidem clamans voce magna: In manus tuas pater comendo spiritum meum, expirauit. Quod chorus respondet, *Amen*, significat lamentationem sequentium mulierum. Depositio hostiæ super palam Altaris, signum est inuolutionis corporis Domini, vt diximus.

De Excitatione ad petendum pacem cælestem. Cap. 79.

O Remus præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati: audemus dicere: Dicitur iunctis manibus.

Sacerdos stans ad aram quasi confector iam pane cælesti, alta voce præmonet omnes petere hunc panem, attendens quod in desiderio patrum diu est ante desideratus: sed non erat, qui frangeret eis; nunc autem tempore gratiæ benignitate Domini a suis Sacerdotibus frangitur, & datur fidelibus, unicuique secundum quod oportet; & ideo ad excitandum hoc desiderium Sacerdos exaltat vocem suam in hac oratione

Hic autem incipit tertia pars principalis Missæ, quæ communio vocatur. Nam in prima parte Missæ, præmissa est preparatio populi, & offerendorum, quæ dicitur Missa Catechumenorum. Et in secunda parte, quæ dicitur canon, subiuncta est cõsecratio

oblatorum. In hac tertia parte, quæ rectè communicio vocatur, proceditur ad participationem consecratorum. In prima parte, populus illuminatur, & materia idonea consecranda præsentatur. In secunda forma traditur, quæ Eucharistia conficitur, & summo patri sacrificatur. In tertia, ipsum sacrificium cum benedictionis plenitudine manducatur. Qui diuidunt Missam in quatuor partes, hanc nominatè postulationem.

Potest autem hæc pars diuidi in tres partes, scilicet, in præparationem cum exhortatione ad Eucharistiæ summptionem. In ipsam communionem: & gratiarum actionem. Secunda ibi: *per eundem Dominum nostrum*. Tertia, in antiphona, quæ variatur secundum officij diuersitatem. Prima ergo est præparatio: & hic excitat desiderium ad petendum panem cælestem: cum dicitur in communi, *oremus*; sciens quod dicitur Iacob. vii. Multum valet deprecatio iusti assidua. Et duo facit ad excitandum; allegat obligationem præcepti: & secundo ostendit institutionem sanctissimam diuinæ doctrinæ. De præcepto, dicit: *præceptis salutaribus moniti*: Præceptum enim necessariè est obligationis; hoc autem præceptum est Mat. 6. vbi Dominus dicit: vos autem sic orabitis. & Luc. 18. Quoniam semper oportet orare, & non deficere. Est. n. præceptum etiam Apostolicum. Coloss. 4. orationi instate vigilantes in ea: hæc autem præcepta sunt salutaria: quia oratio est salutaris saluans hominem ab omnibus malis Iacob. 5. Oratio fidei saluabit infirmum, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Sequitur.

Et diuina institutione formati; tangit institutionem ipsius orationis de pane cælesti, qui diuinæ est autoritatis. Et est sensus. Et nos formati diuinæ institutione, hoc est, instructione, quæ instruxit nos, vt sciamus petere, quæ conueniunt ad salutem: quia sic dicitur. Rom. 8. *Quid oremus sicut*

oportet, nescimus; ipse autem Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, id est, docet nos postulare. Et ideo Christus spiritu Dei plenus, scripsit quod, oportet orare ad has, orationis petitiones, nos instruxit, & informauit. Et in hoc affectu dixerunt discipuli Domino; *Doce nos orare, sicut & Ioannes docuit discipulos suos*. Sic ergo instructam autenticam disciplinam, *Audemus dicere*: iam enim scientes, quid & a quo petere debemus, non possumus errare, quia Christus, qui est veritas ita nos docuit: nec nobis dicitur id Mat. 20. Nescitis quid petatis: nec repulsam patiemur cum Paulo nesciente quid peteret. 2. Corin. 12. dicente: propter quod ter dominum rogavi vt discederet. Et dixit mihi sufficit tibi gratia mea. Præmittitur ergo hæc exhortatio ad orationem: & ad excitationem temeritatis & præsumptionis allegat præcepta diuina, monita, & informantia nos instituta. Sic ergo parati præcepto, & institutione præcepti *audemus dicere*. q. d. Errare nequimus, quia Christus sic docuit, immo composuit hanc orationem sequentem. Vel sic.

Sacerdos quasi non præsumens subito erumpere in orationem Dominicam præmittit præfationem, dicendo: *oremus præceptis salutaribus moniti*; nõ simpliciter nos nostra autoritate, vel temeritate, sed *præceptis salutaribus moniti*; præceptis, scilicet, Domini, & moniti, scilicet, magistri nostri, quæ sunt salutaria, id est, ad salutem disponentia. Formati, id est, instructi intus & exterius. Et dicit formati, quæ informatio, significat solum exteriorem doctrinam. Ad ostendendum ergo quod sumus a Deo formati, id est, instructi intus, scilicet, in intentione; & extra, id est, in operatione; ideo dicit *audemus dicere*. q. d. ex quo habemus præceptum & monitionem de ista oratione dicenda, & ex quo illa oratio est composita per illum qui errare non potest;

test; idcirco *audemus* cum fiducia *dicer*, super orationem Dominicam, quã Græci non per Sacerdotem illam recitant, sed per se clamant eam in Missa. Audemus ergo obedientia, non audacia. Audentes audacia, rei sunt; audentes obedientia, laudandi. Ausus obedientiæ: audacia superbiæ mala.

Quidam aiunt, quod cum Sacerdos dicit: *oremus præceptis salutariibus moniti*: nos debere prostratos orare, vsq; ad finem orationis, si dies fuerint profesti: si vero sit dies Dominica, siue dies paschalis, non prostrati, sed stantes orare debemus, ac respondere: sed libera nos a malo: inter quos est Ioan. Beleth. cap. 47. de diuin. offic. motus forsitán his rationibus; primo, quia est de Euangelio: Secundo, quia non flectuntur genua in Dominica die, vt dicitur libro quinto, in Missalis expositione.

De orationis Dominica explanatione. Cap. 80.

Postquam præmissis exhortationem ad orandum misericordissimum patrem, consequenter ponitur oratio ipsa. Et primo ponitur oratio Dominica. Secundo eius Embolismus, id est, oratio supererescens, & præcedentẽ orationem Dominicam quantum ad vltimam eius clausulam declarans: *ibi libera nos, &c.*

Hæc oratio ceteras orationes propter quatuor antecellit, scilicet, auctoritate doctoris: breuitate sermonis: sufficientia petitionum: & fecunditate mysteriorum. Auctoritate doctoris, quia est Christi filij Dei docentis orare Apostolos, & nos per ipsos, & ore suo proprio prolata. Matth. 6. inde dicitur oratio Dominica. Breuitate sermonis, quia facile dicitur & profertur: iuxta id, cum oratis, nolite multum loqui. Sufficientia petitionum: quia vtriusque vitæ necessaria continet. Fecunditate mysteriorum, quia

immensa continet sacramenta. Ceterũ licet sciat Dominus quid velimus, vult tamẽ nos orare vocaliter propter multa. Primo, pro excitanda deuotione: quia quicquid facit status carboni, hoc facit pronuntiatio deuotioni: vnde dicitur: Ad ipsum ore meo clamaui, & exultavi sub lingua mea; Ps. 65. Sub lingua enim exultare est ex clamore vocis gaudium in corde concipere. Secundo, pro aliorum instructione: vt cortina cortinam trahat: & qui audit dicat veni, extra de sac. vñd. cap. 1. Vnde luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opeta vestra bona. Mat. 5. Tertio, pro linguæ obsequio: vt quod lingua peccamus, lingua satisfaciamus. Vnde sicut exhibuistis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem; ita exhibite ea seruire iustitiæ in satisfactionem. 47. dist. omnes. Quarto, pro rei petendæ commemoratione, quia facilius obtinetur quod instantius postulatur, de pœnit. dist. 1. importuna. 43. dist. Sit rector. in fine. vnde Luc. 8. dicitur: Petite & accipietis. Quinto, pro impetratæ rei custodia. Vnde dicitur Apoc. 5. Tene quod habes, ne alius accipiat coronã tuam. Et etiam quia quod sapius requiritur, diligentius custoditur.

Sanẽ in hac oratione oratur pro bonis adipiscendis, & pro malis vitandis. Pro bonis temporalibus, & spiritualibus, & æternis. Pro malis præteritis, præsentibus, & futuris. De bonis æternis dicitur; *Adueniat regnum tuum* de bonis spiritualibus dicitur: *Fiat voluntas tua sicut in celo & in terra.* De temporalibus dicitur; *panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Aeterna, petuntur in præmium. Spiritualia, in meritum. Temporalia in sustentaculũ. De malis præteritis dicitur; *Dimitte nobis debita nostra.* De præsentibus: *Sed libera nos a malo,* De futuris; *Et ne nos inducas in tentationem.* præterita sunt dolenda; præsentia vincenda; futura præcauenda.

Diuiditur autem hæc oratio in tres partes; in exordium, tractatum, & conclusionem. Secunda ibi, *sanctificetur nomen tuum*. Tertia ibi, *Amen*. Secunda pars continet septem petitiones: hinc est quod a quibusdam hæc pars Missæ dicitur postulationes.

Primum autem quod dicimus, est exordium captando beneuolentiam a persona, a qua petimus, *Pater noster*. Dicimus enim Pater noster, vt principium orationis dulcescat in nomine patris. Sapient. 16. substantiam enim tuam, & dulcedinem tuam, quam in filios habes ostendebas.

Dulcissimum est nomen in ore filij nomen patris; si filius in spiritu, qui a patre procedit in filium, nomen & inuocet patrem. 1. Corin. 6. Qui adhaeret Deo vnus Spiritus est cū eo. Deus autem & generaliter, & specialiter, & singulariter dicitur pater. Generaliter est pater omnium per creationem. Specialiter iustorum per adoptionem. Singulariter est pater Christi per generationem; per creationem, dicitur Ephe. 3. Flecto genua nra ad Deum patrem omnipotentem, a quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Per adoptionem ibi: Si vos cum sitis mali nostris bona dare filiis vestris, quāto magis pater vester de cælo dabit vobis spiritum bonum petentibus se? Per generationem ibi, Nemo nouit filium nisi pater, & patrem nisi filius; & cui voluerit filius reuelare. Pater hic accipitur essentialiter; Vt conuenit toti Trinitati. Nam hæc oratio fit ad Trinitatem.

Qui es in celis. Cælum dicitur a cælandi; quia cælat diuina secreta, vel a celsitudine, quia altius est a terrenis rebus. In cælo sunt entia vitam optimā ducentia, quā toto æterno perficiunt, inalterabilia, & impassibilia, primo de cælo & mundo. Hoc complexum. *Qui es*, propriè accepti, soli Deo cōuenit. Exo. 3. Ego sū qui sum. Et ad Moysep; *Qui est misit me*, hoc nomen mi-

hi est in æternum. Alber. Captatio beneuolentiæ est ab honestate rei petitiæ; ideo enim dicimus, *Qui es in celis*; cū tamen sciamus quod vbique est; quia vbi est pater, ibi sunt bona, quæ petuntur ab ipso. Significamus ergo quod cælestia bona, in quibus ipse resulget in cælis petere intendamus ab ipso; & hæc omnia libèter dat; quia decet eum talia dare illa petentibus filiis, & sunt mansura in æternum.

Sanctificetur nomen tuum. Bonus filius petit quod spectat ad reuerentiam patris. Et hæc est prima inter septem petitiones. Nomen autem quod petitur hic sanctificari hoc est quod generat in nobis tantus pater. Pater enim homo generat hominem, & ipsa generatione sua dat ei hoc nomen quod homo vocatur in veritate, sicut & quomo est. Ita & pater Deus generat Deum & ipsa sua generatione dat nato, quod Deus vocatur, & est. Generat enim nos per gratiam in nobis formando suam deitatem. Et huius generationis semen est verbum in intellectu, & gratia in affectu. Quod autem sic ipse nos generet, dicit Ioan. 10. si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est? Et est sensus verbi quod sic est in generatione filiorum Dei, sicut est in generatione hominis secundum naturam. Et sicut semen hominis conceptum in utero generat hominem; sic verbum Dei, quod est semē Dei, generat Deum per participationem. Petitur autē hic sanctificatio Dei, & in seipso, & in nobis; in seipso non per sanctificationis adaptionem, qui semper immutabiliter, & essentialiter sanctus est, sed per sanctitatis sue ostensionem, ac manifestationem, vt, scilicet, sanctitas nominis cælestis patris totumundo declaratur, credatur, diligatur, & ab omnibus honoretur, & laudetur.

Adueniat regnum tuum. Hoc rogamus vt semper Christus regnet in nobis, & non peccatum; vt nos paratos inueniat, quando animam a corpore iube-

iubebit exire. Regnum autem Dei dicitur, & militans Ecclesia, quia regitur; Et triumphans Ecclesia, quia regnat. De regno militantis Ecclesie, dicitur Matt. 13. Exhibunt Angeli, & colligent de regno eius omnia scandala. De regno vero triumphantis Ecclesie, dicitur: Venient & recumbent cum Abraham, Isaac, & Jacob in regno caelorum. ibid. 8. Regnum Dei etiam dicitur scriptura. Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. *Adueniat, inquit, regnum tuum, id est, adueniat regnum ad regnum, militans, scilicet, ad triumphantem.*

Fiat voluntas tua sicut in celo & in terra. Hoc rogamus, vt quomodo, Angeli vel omnes Sancti inculpabiles Deo seruiunt, ita & nos absque graui peccato illi seruiamus in terra: vt scilicet, per gratiam suam vniuersa Dei precepta intelligamus sine errore, memoriter teneamus sine obliuione cordis. q. d. opere compleatur, quod precipis, quod consulis, quod suades, quia non sufficit voluntas, nisi adsit facultas 86. dist. non satis. *Sicut in celo, & in terra,* id est, sicut illi, qui sunt in celo voluntatem tuam faciunt, sic & nos in terra faciamus. Voluntas Dei est duplex, scilicet voluntas beneplaciti, & voluntas signi. Voluntas autem beneplaciti est quam habet in seipso, quia omnipotens est, & impediri non potest, quando semper volutum consequatur Psalm. 113. Quaecumque voluit Dominus fecit in celo & in terra, & in omnibus abyssis. Et Rom. 9. Voluntati eius, quis resistit? Voluntas signi est quam aliquo signo expressit; & hoc est quinque modis, scilicet, precepti, consilij, prohibitionis, operationis, & permissionis. vnde versus.

Imperat, & prohibet, permittit, consulit, implet.

Quod enim precipit vel consulit, vel prohibet vel perficit opere exemplo signat illud, quod velit. Quod autem permittit, in hoc vult ad quod or-

dinat illud, & quamuis non velit illud peccatum; tamen vult bonum, quod ex ordine illius mali elicir. Sicut, noluit crudelitatem Decij, & aliorum tyrannorum; tamē voluit ex hoc enitere, & elucescere cunctis in exemplum patientiam Laurentij, & aliorum martyrum. De his voluntatibus dicitur Psalm. 110. Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Hæc petitio multipliciter exponitur. Pan autem Græcè, Latinè omne, vnde oramus, vt omnipotens pater omnem victum spiritualem, & carnalem, & corporalem omni tempore largiri dignetur. Quinque autem panes sunt nobis necessarij: in via quatuor, & quintus in patria. Corporalis, ad sustentationem, spiritualis ad informationem, Doctrinalis, ad eruditionem, Sacramentalis, ad expiationem; Et æternalis ad fruitionem. De primo dicitur, Non in solo pane viuit homo. Matth. 4. De secundo dicitur: Amice, accommoda mihi tres panes. Luc. 11. De tertio dicitur: Venite comedite panem meum. De quarto dicitur: Qui panem Domini manducat indigne, reus erit corporis Domini 1. Corin. 11. De quinto dicitur: Ego sum panis viuus, qui de celo descendi Ioan. 6. Dominus autem hic de solo pane mentionem facit, qui est principale nutrimentum corporis, vt superflua, & qua ad luxuriam siue inordinatam voluptatem in cibo, potu, vestitio, & cæterorum cultu prouocantia, nos doceat vitare. Et quidem, nam secundum Apostol. Habentes victum & vestitum his contenti simus. Ideo petenda sunt tantum vitæ necessaria, non delicata vitiorum irritamenta. Petendus etiam est ad sustentandum corpus, ne succumbat in exercitium operum iustitiæ, sed cooperetur spiritui ad assequendum principaliter intentum, quod est beatitudo. Dicitur nostrum, & non meum,

meum, vt nemo sibi temporalia appropriet, sed ea petat tanquam communia bona. Et licet multis alijs modis possit interpretari; tamen vt pertinet ad locum præsentem intelligitur de Eucharistia: nam sacerdos alte clamans præmonet populum ad panis, Eucharistia desiderium. De hoc dicitur: Panem de cælo præstitisti eis omne delectamentum in se habentem. Dicit, *da nobis*, quia vendi non potest, quod nullo prætio potest æstimari. *Hodie*, idest, quotidie, quia quotidie tuæ indigemus refectione.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. In hac quinta petitione postulatur remoueri mala maxima, scilicet, peccata a summo bono nos separantia. Et Dominus hic docet quales non esse oportet, vt hæc petitio sit efficax, vt scilicet, tales nos exhibeamus proximis, qualem Deum esse volumus nobis: vult Dñs nos esse misericordes ad fratres, vt misericordiam cōsequamur a Deo Patre. Dimittimus autem peccata, dum iniuriarum in nos commissarum nullam vindictam æternam, vel temporalem desideramus; sed magis eorum emendationem: qua ab iniurijs cessant, s nobiscum æternam mercantur beatitudinem. Debita sunt, quæ reddere debemus per satisfactionem Deo tum ex malo commisso; tum ex bono, ad quod tenemur omissis; tum ex talento nobis credito. De malo commisso dicitur: 2. Corin. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque rationem reddendo, propria corporis: hoc est, quæ in corpore commisit, prout gesit in corpore. De debito, quod est ex bono omissis, dicitur Luc. 16. Quod quidam habebat villicum, & hic difamatus est apud eum, quasi dissipasset bona illius, & dixit ei Dominus: Redde rationem villicationis tuæ, iam enim non poteris villicare. De talento credito, siue in naturalibus, siue in gratui-

tis, siue in bonis fortunæ dicitur: Matt. 25. quod vocauit seruos suos, & posuit rationem cum eis: & quod abstulit talentum ab eo. Nota, quod antiquitas Christiani dum dicebant *dimitte nobis debita nostra*, peccus tondere solebant S. Aug. ser. 10. inter 50. hom. Nam si nō habemus peccata, & tundentes peccata dicimus: *dimitte nobis debita nostra*, &c. Relinque proximo tuo nocenti, & tunc depreçanti tibi peccata soluentur. Eccles. 28. Peccata vocantur debita, quia omnes offensio est quoddam debitum: debet enim qui offendit alteri satisfacere. Pro peccatis ergo tenemur luere pœnas pro offensis erga Deum.

Et ne nos inducas in tentationem. Hæc est sexta petitio, de cautela mali futuri, scilicet, inducendi in malum, hoc est, peccatum. Vel in tentationem diabolicam hoc autem malum medio cre est tentatio ad peccandum, quæ secundum se nō est mala, quoniam præparat victori coronam. Sed vincit tentatione malum est; ideo non petimus vt non tentemur, sed ne tentationi succumbamus ei consentiendo in peccatum, & hoc est induci in tentationem. Tentari itaque ad exercitium virtutis bonum est, sed in tentatione relinqui vsque ad peccati consensum, malum est. Petimus ergo a patre nostro, vt nō subtrahat nobis, dum tentamur, suæ gratiæ auxilium, sed tanquam pater fidelissimus nos custodiat, vt nos tentatio non apprehendat nisi humanæ. Nota, quod tentat nos Deus, & Diabolus; & Homo. Deus tentat nos, vt probet; Homo vt sciat: Diabolus, vt fallat. De primo dicitur: Tentauit Deus Abraham. Genes. 22. De secundo dicitur: Tenta nos obsecro diebus decem. Daniel 1. De tertio dicitur: Cur tentauit satanas cor tuum? Act. 5.

Sed libera nos à malo. Hæc est vltima petitio, qua petimus liberationem à malis pœnæ, quæ minima sunt respectu mali culpæ, & mali occasionis inducen-

ducentis in culpam. Insuper oramus liberari a malis futuris, Purgatorij penis, & æternæ damnationis. Amplius petimus liberari ab omni malo a foris affigente, ad peccatum impellente, & ad bonum non promouente.

Amen. Hæc est orationis conclusio: hebraica dictio est: & non est uersa in Latinum propter authoritatem Christi, qui sæpe ea usus est. De hac satis supra diximus, circa eius significationem: nihilominus solus sacerdos in fine dicit, *Amen.* & sub silentio: cuius ratio est: quia in alijs orationibus; hæc dictio, *Amen,* exprimit affectum optantis; ideo a populo uel a clerico dicitur in nomine populi. In hac autem oratione & in præfati, *Amen,* significat conclusionem affirmantis. Vnde hic ualet tantum ac si diceret, exaudita est oratio. Sed ne uideatur, hoc præsumptuose asserere, dicit *Amen,* sub silentio ad euitandam propriam ostentationem.

Oratio Dominica non dicitur sub silentio, sed palam; quia est de Euangelio, ad notandum, quod rex cælorum in nona lege palam loquebatur: & sine uelamine prædicauit: & ut omnes illam addiscant, & recitent. Vel dicitur aliter, quia Christus inquam palam prædicauit, & lex noua prædicanda est super tectâ. Nota, quod (ut seruetur illud, quod Christus docuit Matth. 7. Cum oratis dicite Pater noster, & c. Et ut dignè cum Deo loquamur) laudabili consuetudine introducendum est, ut in principio & fine horarum recitetur oratio Dominicalis & salutatio angelica. Vnde Concil. Gerunden. de consecr. distinct. 7. id semper statutum est, ut post singulas horas recitetur huiusmodi oratio: ne diabolus de corde sacerdotis, seu de ore fallentis rapiat si quid boni ibi seminatum sit. Vide sum. Conciliorum circa finem illius Concilij. Item semper dicitur stando a Sacerdote, quia est de Euangelio; & præcipuè quotiescumque fungitur officio

mediatoris, ut ad præces Matutini, & Vesperorum: cum uero secretâ recitatur, ut in alijs, horis, tunc flexis genibus recitat eam Sacerdos, quia orat uel persona priuata cum alijs, non ut publica, nec ut mediator inter Deum & chorum uel populum.

De silentio post orationem Dominicam. Cap. 81.

Libera nos, quesumus Domine ab omnibus malis, præteritis, presentibus, & futuris; & intercedente Beata & gloriosa semper Virgine Dei Genitrice Maria; & Beatis Apostolis tuis Petro & Paulo, atque Andrea, & omnibus sanctis: Da propitiis pacem in diebus nostris: ut ope misericordie tue adiuti, & a peccato simus semper liberi, & ab omni perturbatione securi. Dicendo, *Da propitiis, se signat sacerdos cum patena.* Sic ait Rubrica.

Nonnulli hic incipiunt tertiam partem Missæ, scilicet, in hac oratione, & hanc etiam addunt orationi Dominicæ, quæ uocatur embolismus uel super excrescens, eo quod nihil in ea petitur, quod in petitionibus dominicæ orationis petatum non est. Nec tamen hoc ipso superfluit, quia priores petitiones declarat, specificat, & explanat, & præcipuè tres ultimas petitiones, quibus malorum remotio instantè postulatur. Tum, quia repetitione petitionum desiderium petentium magis excitatur: & per hoc ad obtinendum effectum amplius disponitur. Potest etiam dici excrescentia, quia longo tempore in primitiua Ecclesia non dicebatur.

Potest autem diuidi hæc oratio in tres partes. In prima petitur liberatio a malo, pacis impeditiuo. In secunda recurritur ad sanctos intercessores, ut sint nobis præsidio impetrationis ibi: *Et intercedente.* In tertia fit maior specificatio petitionis ibi: *ut ope misericordie.*

Dicō ergo, sed libera nos a malo: sequitur Rubrica dicens: *Sacerdos submissa voce, dicit, Amen.* Dicitur sub silentio a sacerdote, primo in signum, quod Deus vult orantes latere, quod a Domino exaudiri sint, ne postmodum tepescant. Vel sic: Ritus iste non est communis alijs orationibus: quia in alijs orationibus minister tenetur respondere, amen, sed hoc solum est orationis dominicæ, quia in alijs præcibus que fiunt, significat solum consensum, & desiderium: sed in hac oratione, est responsio, per quam manifestatur Deo annuisse petitioni orantis: & præcipue cum orer in persona Ecclesiæ & Christi: vnde, quia Sacerdos est interpret Dei in hoc loco, & quia publicè orat, ideo Ecclesia seruauit Sacerdoti & non ministro hanc interpretationem, nempe, quod Deus exaudiuit eum. Ita Cathec. parte 4. num. 5. vbi dicitur nec tamen hic ritus, & cetera. Secundo, dicitur sub silentio, quia si altè proferret, *Amen*, quo affirmatur orationem dominicam exauditam esse, iudicari posset præsumptio, & quædam ostentatio Sacerdotis vt supra dictum est. Vnde Glof. Matth. 6. *Amen*, significat in his omnibus petitionibus indubitanter a Domino tribui, quod petitur, si vltimæ conditionis pactum seruauerimus: vnde subdit: si dimiseritis hominibus peccata eorum dimittetur & vobis, & cetera. & subdit a quibus malis, scilicet, a presentibus, præteritis, & futuris. Tota hæc oratio sub silentio dicitur, primo in signum, quod aliquando Christus a prædicatione siluit, præcipue in triduo suæ sepulture. Secundo, secundum Innoc. eo quod silentium hoc, significat sabbatum, quo corpus Domini in sepulchro quieuit, tunc. n. nullus, fidem prædicauit. Vnde Luca testante, cap. 23. Mulieres, quæ parauerant unguenta, sabbatho quidè siluerunt, secundum mandatum legis: Christus tamen non siluit: immo ipse, qui secundum carnem in sepulchro

quieuit, secundum animam descendit ad inferos vt fortior superueniens superaret fortem armatum: ergo solus ipse non siluit. Sacerdos autem vt sæpè diximus, fungitur officio Christi, ideo ad hoc representandum quod ipse solus non siluit, Ecclesia Romana dicit ipsam orationem alta voce in die Parasceues, & Ecclesia Ambrosiana semper hoc facit; & tunc momordit infernum ducens suos victos de lacu, in quo non erat aqua, liberans eos de malis præteritis, presentibus, & futuris: & dās eis perpetuam pacem, in qua sunt semper, & a peccato liberi, & ab omni perturbatione securi. Et quia nos indigni sumus veniam de præteritis presentibus, & futuris promereri, nisi donetur nobis oratione sanctorum ideo hic eos in patrocinium inuocamus.

Notatione dignum est, quod ad impetrandam pacem ac reconciliationem, quæ petitur, introduuntur quatuor personæ, quarum suffragijs nitimur, quæ Passioni Domini, quam Missa commemorat magis fuerunt configuratæ. Virgo semper Maria cuius animæ pertrāsuit gladius doloris, stans sub Cruce in hora Passionis. Petrus Apollolus, qui Crucifixus est corpore transuerso, ordinem querens in pena, ne magistro suo Christo Crucifixo æqualis in pena videretur. Paulus, qui & stigmata Domini Iesu in corpore suo portauit, vt testatur Galat. 6. Andreas, qui Crucifixi amore Crucem in qua passus est, tanquam amatam suam salutauit.

Et quia post Passionis tristitiam ad resurrectionis gaudium peruenitur; iuxta illud Ps. 29. Ad uesperum demorabitur fletus, & ad matutinum latitia: ideo subdiaconus interea, dū chorus respondet, *sed liberanos a malo*, accedens ad Diaconum tradit illi patenam innolutam. Diaconus vero illam recipiens eam reuelat, & reuelatam representat, & tradit sacerdoti, osculando

Iando illius manum. Sacerdos cum ea signum Sanctæ Crucis sibi facit in facie, & eandem postmodum osculatur. Hi quidem tam numero, quam obsequio sanctas illas mulieres repræsentant, de quibus dicitur Matt. 28. quod Vespere Sabbathi, quæ lucefcit in prima sabbathi venit Maria Magdalena, & altera Maria videre sepulchri: præsentantes patenam, idest, cor patens, latitudine charitatis, in obsequium sepulturæ: iuxta quod legitur, quod mulieres emerunt aromatha, vt venientes vngerent Iesum. Mar. vii. Accessit igitur Diaconi, qui Marias significat in tradendo patenam, significat illud, quod Mariæ venerationem videre sepulchrum: & resurrectionem Christi late credentes, Eum Apostolis nuntiauerunt, qui demum Domino suæ fidei latitudinem obtulerunt, & ideo de manu Diaconi, patenam, idest, latitudinē charitatis accipit sacerdos, idest, Christus accipit.

Quod vero sacerdos illa se signat, repræsentat illud, quod legitur in Mat. quod Principes sacerdotum & Pharisæi signarūt lapidem cum custodibus. Item, quod patenam oblatam recipit, significat quod Christus omnes ad se ex charitate redeuntes cum desiderio recipit: quod etiam ex eo patet, quod deponit mappulam, quo tenebat patenam inuolutam, eamque non super Altare, sed a se ponit, denotans id quod dicitur Ioann. 20. quia Petrus in monumentum intrans, vidit Sudarium, quod super caput Christi fuerat, non cum linteamibus positum, licet separatim in vnum locum.

Diaconus vero manum sacerdotis deosculatur: ad notandum, quod is se vult esse socius in passione, vt socius sit in regno, extra. de sepul. cap. 1. Secundum quam dicit Apostolus Roma. 8. Si compatimur & corregnabimus. Quod sacerdos osculatur patenam: ostendit, quod Christus confestim impleuit desiderium mulierum; mox enim

occurrit illis dicens, auete, Matth. 28. quæ procedentes tenuerūt pedes eius, & adorauerunt. Osculatur etiam patenam, quasi petens a Deo pacem corporis & animæ. Quidam osculatur pedem calicis, quod significat huiusmodi osculum pedum Christi: tamen rubrica nō facit mentionem de hoc. Ordo literæ est.

Libera nos, quæsumus Domine ab omnibus malis; ad bennum meritum nostram infirmitatem non promouentibus. *Præteritis*, scilicet, culpis, quibus te offendimus, vt hæc per cordis compunctionem, oris confessionem, & operis satisfactionem deleantur. *Præsentibus*, angustijs, & tribulationibus, a mundo insurgentibus: vt instantiam eorum tua protectione vincere possimus. *Et futuris*, in hijs, & laqueis ad culpam præcipitare conantibus: imo quibuslibet malis culpæ, & pænæ, vt ea tua defensione caueri valeamus.

Et quoniam hæc nostris meritis impetrare nequimus, nec præsumimus: ideo ad hoc impetrandum recurrimus in secunda huius orationis parte, ad sanctorum suorum suffragia, quos in curia regni sui non repellit. Et primo confugimus ad sanctissimam semper Virginem: cum subditur. *Et intercedente Beata, cuius beatus venter dicitur: Virgine, mente & corpore: Dei genitricæ,* & ideo communem habentem filium de Deo. Luc. 1. Quod enim ex te nascitur, sanctum, vocabitur filius Dei: *Maria, domina mundi, calorum regina.* Omnium bonorum mater.

Et beatis Apostolis Petro & Paulo: quorum alter Princeps & caput est Ecclesiæ, alter plus omnibus laborauit. 1. Corint. 15. *Atque Andrea,* qui ideo etiam ponitur hæc alia de causa, quia Petrum adduxit ad Christum. Vel, hi tres Apostoli dumtaxat nominantur tanquam testes pacis; pacem mundo prædicantes: quia in ore duorum vel trium stat omne testimonium. Et nominantur etiam tantum hi tres pro-

pter quasdam eorum eminentias. Petrus propter dignitatē prælationis, Paulus propter privilegium prædicationis, Andreas propter feruens desiderium crucifixionis. Item, propter alias causas. *Et omnibus sanctis*. in communi, ut desideratā tuæ propitiationis abundantiam multiplicatis interceditoribus largiaris. Sequitur.

Da propitius pacem in diebus nostris, ne populus in tibi sacramenti cōiunione ne per mala insurgētia turbetur, iuxta id Isa. 39. *Fiat pax & veritas in diebus nostris*. Da pacem peccatis, ut conciliatā remorsū tollens & in vera charitate, & amicitia nos tibi iungēs; tibi perfidētē reconciliet. Da pacem temporis, in diebus nostris; ut ea pro illius temporis miseria perfruamur. Et ab omni perturbatione exteriori te pacem donante viuamus. Non enim nisi te donante eam habere possumus: quia non est alius, qui pugnet pro nobis, nisi tu Deus noster pater celestis.

Ut ope misericordie tue adiuti: Psal. 93. *Misericordia Domini adiuuabit me omnibus diebus vite mee*; quia in proprijs meritis confidere non audemus. *Et à peccato præterito, & futuro, Simus semper liberi*. per hoc quod præteritum dimittas, & in futurum non inducas, ut possit auimus. *Et ab omni perturbatione, quæ est malum ad meritum non promouens*: Simus securi: in omnibus ætionibus, nostris. Vel hic & in futuro.

Nota secundum Alexand. quod sacerdos accipit patenam (quæ a patendo dicitur latitudinem charitatis significans) de osculatur in signum charitatis, quam habet ad omnes, & signū facit cum ipsa in facie, in signū, quod virtus communis in omnes fit per virtutem eiusdem charitatis secundum Albr. nihil enim magis diffunditur charitate: de qua dicitur Psalm. 118. *latum mandatum tuum nimis*. quæ se extēdit etiam ad inimicos vsque. Vel. *Accipit patenam de Altari & oscula-*

tur, signum crucis faciendo, per quod designatur, quod sumus reconciliati Deo per Christi passionem & mortem. Missalis rubrica ait: *Signat se à fronte ad pedes*: Fortè hac ratione, quia charitas (quæ per patenam notatur) a capite Christo procedens, in totum corpus suum mysticum diffunditur, per virtutem eiusdem capitis Christi.

De fractione hostiæ. Cap. 82.

Finita oratione præmissa, dicit rubrica. *Submittit patenam hostiæ. discooperit calicem, genuflectit, surgit, accipit hostiam, frangit eam super calicem per medium, dicens. Sic ut, verba sequentia. Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum filium uirginis. Rubrica ait, partem quæ in dextera est ponit super patenam. Deinde ex parte, quæ in sinistra remanserat frangi particulam dicens; Qui tecum uiuit & regnat. in unitate Spiritus sancti: Deus. Sequitur deinde, Aliam mediam partem eum ipsa sinistra ponit super patenam, & dexteratenens particulam parvam super calicem, sinistra calicem, dicens. Verba sequentia. Per omnia seculorum; Respondet. Amen Sequitur Rubrica. *Cum ipsa particula signat ter super calicem dicens. Pax tibi Domini. sit tibi semper, uobis tibi cum. Respondet. Et cum Spiritus tuo. Particulam ipsam imponit in calicem dicens secretis. Verba sequentia. Hæc commixtio & consecratio corporis, & sanguinis nostri Iesu Christi. fiat accipientibus nobis in uitam eternam. Amen. Verba Missalis Rubrica ait; Cooperit calicem, genuflectit, surgit, & inclinatus dicit, Agnus Dei, & cetera. Quando autem Diaconus discooperit calicem, ante fractionem hostiæ inuictur super calicem. Hæc omnia sunt plena mysterijs.**

Diaconus autem discooperit calicem. & in eum intuetur: hoc ideo fit, quia hoc in loco, os calicis significat ostium

ostium monumenti; de quo Diaconus palla remouet, & in eo intuetur, significans quod Angelus Domini lapidem ab ostio monumenti reuoluit, & linteamen amouit, & in sepulchro diligenter aspexit.

Ad hoc patena supponitur hostiæ, quæ super calicem frangitur, ad significandum quod Christus ex latitudine charitatis per patenæ dispositionem significatæ, se supposuit passioni. Rursus super calicem frangitur hostia nemini ut spargantur, sed in eius concuuitate caute recipiantur. Vel sic: Sacerdos uolens frangere hostiam primo eam super patenam locat: deinde eam tollens super calicem frangit: ad significandum quod nemo passionibus huius mundi meritor è se ualeat exponere, uel ad æternæ fructus beatitudinem admitti, nisi prius in bonorum operum perfectione fuerit solidatus. Vnde Apost. Ephes. 6. Accipite armaturam fidei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.

Hostia quidem frangitur, qui in lege iubebatur simalago frustatum offerri: sed & redemptor noster benedixit panem, & fregit, & fructum discipulis distribuit: & ideo Sacerdos, & legem, & Christum sequens, panem sacrosanctum in tres partitur partes: ut in fractione panis dominum cognoscamus, sicut, & illi duo discipuli dominum cognouerunt. Luc. 24. Sed uideamus magis in particulari, scilicet, per eundem Dominum nostrum Iesum Christum, & hoc textuatum procedendo, & dicamus sic.

Post præparationem tam Sacerdotis, quam populi ad sacram communionem per orationem Dominicam, & eius embolium, nunc incipit sacratissima communio ac sacrificij participatio, qua Ecclesia consequitur rati mysterij utilitatem, & fructum. Diuiditur autem hæc particula in tres partes. In prima aptatur sacramentum communioni per eius diuisionem. Secun-

dò communicari ueniunt per pacis impetrationem, ibi: *pax Domini sit semper uobiscum.* Tertio, proceditur ad ipsam sumptionem, ibi, *Domine Iesu Christe.* Circa primum, quia uenerabile Eucharistiæ sacramentum non tantum sacerdoti cælebranti, sed toti proficit Ecclesie, cuius tres sunt status; vnus eorum membrorum, qui triumphat in cælis; pro illis offertur ad laudem, & gratiarum actionem sanctissimæ Trinitatis. Alter eorum, qui uiuant in labore, in fide, & meritis, conuersantes in terris, & pro illis offertur in pignus redemptionis. Tertius eorum, qui in purgatorio purgantur: & pro illis offertur in supplicationem pro afflictis. Ut ergo significetur, quod hoc sacrificium singulis statibus proficiat, panis sacramentum in tres diuiditur partes, sub his uerbis, *per eundem Dominum Iesum,* quem sub sacramento uerè contineri confitemur, cui data est omnis potestas in cælo, & in terra: *Iesum,* inquam: saluatorem, *Christum,* uentum a Patre oleo lætitiæ scilicet, Spiritu sancto: *filium tuum* uirginitum; & naturalem: *qui tecum,* patre omnipotentis uiuit, in d. Et uoluntate, & æternaliter: *regnat* imperiosè & potenter: *in unitate,* identitatis substantiæ & naturæ; *Spiritus sancti,* tertie in diuinis personæ, qui n. xus est uirique patris & filij, *Deus,* vnus uerus & cœternus: *per omnia secula seculorum,* id est, æternaliter sine fine. Populus, uel chorus, uel minister in persona populi circumstantis respondet, *Amen.* Hæc est expositio literæ. Videamus mysteria. Dum enim frangitur hostia, sicut ait Prosper de cons. dist. 2. Et sanguis in ora fidelium infunditur, im molatio corporis Christi in cruce, & effusio sanguinis eius de latere designatur.

Frangitur autem primo in duas partes ad designandum duplicem prædestinationum statum, scilicet, æternæ gloriæ, & temporalis meritiæ. Subdi-

uiditur autem vna medietas in duas partes: quarum vna offertur pro illis, qui sunt in purgatorio, alia pro illis, qui sunt in mundo. Pars autem illa, quæ est post primam fractionem, remanet in manu dextera, & ponitur supra patenam; designat illos, qui iam sunt in Ecclesia triumphanti, siue in gloria, & iam tenent illam rectitudinem, cui nulla obliquitas admisceri potest: & ideo dextera comparantur. Illi autem qui adhuc sunt in miseria per sinistram significantur, vbi sunt multa aliqua.

Subdiuiditur autem illa, quæ est in sinistra: quia illi, qui sunt in cælo statum vniformem iam tenent, & vna beatitudine fruuntur. Illi autem, qui sunt in miseria, sunt diuersi, seu diuisi; quia quidam sunt in miseria purgatorii; quidam autem in miseria huius mundi. Particula autem illa, quæ est in sinistra post diuisionem additur particula, quæ est in patena; quia secundum Augu. Deus habet duas manus, dexteram, qua miseretur: & sinistra, qua punit. Illis ergo, qui sunt in purgatorio, in quantum ibi purgantur respondet sola punitio: & ideo particula, quæ in sinistra manu tenetur, illos figurat. Illi autem, qui adhuc sunt in præsentis vita, in qua est status merendi, consequi possunt misericordiam; & ideo ipsi per aliam particulam, quæ in manu dextera remanet, designantur. Quia vero absque dubio illi, qui sunt in purgatorio, coniungentur eis, qui sunt in cælo; ideo particula sinistra manus coniungitur illi, quæ est in patena. Sed, quia illi, qui sunt in hac vita, egent multum passionis Christi, quæ effusione sanguinis eius processit; ideo particula, quæ in dextera manu remansit, quæ significat illos, qui sunt in mundo, mittitur in sanguinem Christi; ad denotandum eorum necessitatem passionis Christi.

Item, Sacerdos dicens illa verba, *per omnia secula*, tenet particulam su-

per os calicis: per quod signatur, quod viuentes in corpore egent misericordia Dei, & meritis passionis Christi. Item, significat quod ipsæmet viuentes petunt ad iuuarum merito passionis, & effusionis sanguinis Iesu Christi. Item dicenda, *per omnia secula seculorum*, Sacerdos erigit se, ad significandum quod vult petere existentiam perpetuam Domini nobiscum. Vnde subdit, *pax Domini sit semper vobiscum*. ad significandum quod Dominus post resurrectionem dedit. Aliqui dicendo, *per omnia*, eleuant modicum calicem; ad significandum populo, ut populus pacem considerans hoc intel ligat, & dicat Amen. Item per hoc quod Sacerdos aliter dicit, *pax Domini*: repræsentat personam Christi, qui post resurrectionem dixit discipulis, pax vobis.

Norandum tamen est, quod aliud significat fractio hostiæ, & aliud particula fractæ. Nam fractio significat dominicam passionem, secundum Biel: particula vero significat eos, pro quibus passus est; ad quos, scilicet, passionis fructus deriuatur; hoc est, omnes sanctos ad vitam æternam prædestinatos. Sanctos dico de genere Adam, Christi sanguine redemptos. Alij autem aliter exponunt circa has particulas, ut patet de consec. distin. 2. trifor-
est corpus Domini. Vbi ostenditur quid significant tres partes, quæ sunt de specie panis, & dicitur, quod significat corpus Christi mythicum quod triplex est; nam pars, quæ ponitur in calicem significat corpus Christi quod resurrexit; pars comesta significat corpus Domini dum fuit in vita præsentis, ambulans adhuc super terram, id est, designat corpus Domini in eo statu, in quo sunt ante passionem. Vel designat Ecclesiam adhuc militantem. Pars remanens vsque ad finem Missæ significat corpus iacens in sepulchro; quia vsque ad finem seculi corpora sanctorum in sepulchris erunt. Hæc sunt
verba

verba canonis Sergij . Ergo aliter in Miſſa antiquitus circa hanc diuiſionem fiebat. Sequitur.

Pax Domini ſit ſemper uobiſcū . Pax Domini, & eternalis, in ipſi certitudine, pax cordis, in puritate conſcientiæ; & pax temporis, in perturbationis moderatione; *ſit ſemper uobiſcum:* ad fructuoſe iuuendū, excellentiſſimum ſacramentum. Chorus reſpon. eadem imprecaſ ſacerdoti; *Et cum ſpiritu tuo.* Nam hoc eſt piarum, ac religioſarum mentium, & pacificè ſalutantes, piè ſalutent. Bona optantibus, bona ſimiliter reoptent.

Post aptationem ergo ſacramenti per ejuſ diuiſionem, ad ſumptionem, ſequitur vnio participantium per pacis impetrationem. Et primo, optat communicatris pacem. Secundo, ad ſignificandū pacis vnionem, particulam mittit in calicem ibi: *Hæc commixtio. &c.* Tertio, vt optatio pacis fortiatur effectum, fundit precem ad Chriſtum ibi: *Agnus Dei, &c.* Quo ad primum neceſſaria eſt pax, vt ſacramentum fructuoſè ſumatur: teſte propheta; In pace factus eſt locus eiuſ. Ipſe quoque Deus, ab Apoſtolo denominatur Deus pacis, & dilectionis. Ipſe ingrediens mundum pacem per Angelum nunciatur. Et in terra pax hominibus conuerſatus in terris, & populo prædicās, pacem habere docuit. Pacem, inquit, habete inter vos. Mar. 6. Mittens Apoſtoloſ ad prædicandū, pacē offerre hominibus demandauit. In quacumque domum intraueritis primum dicite, pax huic domui. Recedens pacem eis reliquit. Ioan. 14. Pacem, inquit, meam do vobis. Moriens pacem perditam reſtaurauit, ſoluens inimicitias in carne ſua. Ephes. 2. Et ad Coloſ. 1. In ipſo pacificauit omnia, ſiue, quæ in terra, ſiue, quæ in caelis per ſanguinem crucis eiuſ. Reſurgens pacē dedit diſcipulis dicens, ſtans in medio eorum pax vobis. Et ipſi ſi ſancitū mittens, pacem in eis confirmauit,

Hanc pacem optat Sacerdos tertiam hoſtiæ particulam ſanguini immergendam. (ſignificantem electoſ huius mūdi militantes in tribulationibus) in manu tenens, & dicens; *p. x. Domini ſit ſemper uobiſcum.* Quæ pax triplex, vt etiam ſupra adnotauimus, pax conſcientiæ, temporalis, & æternitatis. q. d. Pax conſcientiæ, & peccatoris, quæ eſt a Dei voluntate non diuidi, & ab his, qui Dei ſunt, vitioſè non impediti: *ſit ſemper uobiſcum.* Pax temporalis tranquillitatis, quæ eſt ad uerſus nō opprimi, proſperis temperatè ſui, & delectari, itidem ſit ſemper uobiſcum. Pax æternitatis, quæ eſt ab omni pena- litate liberari, & ſummo bono perpetuo ſatiari, ſit quoque ſemper uobiſcū. Vt per primam ad tantæ communionis participationem digni iudicemini.

Per ſecundam ab ipſa participatione non impediamini. Ac per ipſam ſacramenti participationem pacem tertiam, & ſummam conſequamini.

Cum autem dicitur, pax Domini, ſunt tres cruceſ: per quod reſentatur Chriſti reſurrectio tertia die facta: quia in reſurrectione Chriſtus dedit pacem Apoſtoloſ. Vel. Illæ tres cruceſ ſuper ſanguinem Chriſti ſignificant triduum ſepulture; ſecundum Innoc. & ſecundum eundem, ſcilicet, tres mulieres, quæ erant circa Chriſti monumentum. Vel ſunt tres cruceſ ſecundum Biel, ad ſignificandū, quod virtus Trinitatis animam crucifixi, quæ per vinum in calice deſignatur, rediit ad carnem, ne relinquere tur in inferno, neque caro eiuſ daretur videre corruptionem. Vel ſecundum Alber. ſunt tres cruceſ, ad ſignificandū, triplicem pacem, quam Dominuſ ter poſt reſurrectionem ſuis diſcipulis nūciauit. Ioann. 20. & 21. Vel ad ſignificandū, quod pax illa æternitatis, quæ principaliter optatur, donatur a tota Trinitate in virtute paſſionis crucifixi, ad quam diſponit, pax peccatoris, & pax temporis. Vel poſtea re-
uius

uius dici secundum Thom. 3. p. q. 83. artic. 3. quod consecratio huius sacramenti: & acceptio huius sacrificij, & fructus eius procedit ex virtute crucis Christi. Et ideo vbiicumque fit mentio de aliquo horum: Sacerdos crucis signatione vtiur. Chorus optat eadē Sacerdoti. q. d. O Sacerdos sit pax cū spiritu tuo, vt sis idoneus hoc sacrosanctum sacrificium pro salute totius mundi immolare, & nos Deo Patri reconciliare, pacemque constituere inter Deum & homines peccatores; sit, inquit, *pax Domini* non cum carne, sed cum spiritu. *Pax*, inquam, temporis: ne cor tuum aduersitatibus distractum non possit deuotē salubriterque sacrificium pacis consumere. *Sit cum spiritu tuo*, pax conscientię, & peccatoris. quia si spiritus tuus erit a voluntate Dei dissonans, quomodo impetrabis pacem pro nobis, quam optas? *Sit pax cum spiritu*, vt te immolante pro nobis. non impediatis a concupiscentijs carnalibus, quę militant aduersus animam. Sequitur.

Hęc commixtio, id est, adiuuatio specierum panis, & vini. *Et consecratio*: hoc est, consecrata ex conuersione prius facta, *Corporis* veri crucifixi, sepulci, resuscitati; & *sanguinis* in cruce effusi; *Domini*, Saluatoris & Redemptoris, *nostri Iesu Christi*: fiat nobis, sacerdoti in sacrificium offerenti. Et omnibus spiritualiter voto in fide sumentibus per sacerdotem, qui est velut os corporis mystici. *accipientibus*, sacramentaliter, & spiritualiter; he sacerdos sumit sacramentum, cuius virtus tran sit in omnia Ecclesię membra huius spiritualiter susceptiua: & singulariter in eos, qui intersunt *Missa*. *Fiat* talis per gratię augmentationem, & animę nutritionem, salus inquam mentis, & corporis, per fomitis re pressionem, seu remissionem, & rebellionis moderationem: *nobis accipientibus in vitam æternam*, id est, finalem beatitudinem cape scendam: *Amen*. Non re-

sponderetur a choro, quia dicitur secretē. Optata ergo pace ad significandum pacis vnionem, mittit particulam in calicem. Vel mittendo particulam in calicem significat, quod anima vnita est corpori in resurrectione. Et bene hoc fit post pax Domini: quia postquam Dominus pacificauit omnia, quę in celo, & in terra sunt, primo vniuit animam corpori; ait Guiliel. *Quę* etiam verba referenda sunt ad species panis, & vini, quibus corpus Christi, & sanguis continetur. *Fra ctio hostię* instituta est a Papa Sergio. Cum dicitur, *pax Domini*, dicitur alta voce, & hoc ideo fit, quia significatur gaudium, quod habuerunt Apostoli de Christi resurrectione: & quia gauisi sunt viso Domino: *populus* clamat dicens: *Et cum spiritu tuo*.

De Agnus Dei. Cap. 82.

VT supra diximus in *Missa* particula, cooperit calicem, genuflectit, & cat. dicit *Agnus Dei*, innocens, & immaculatus; *Qui tollis peccata mundi* dimittendo ea autoritate diuina; *Miserere nobis*; peccata non imputando; *Agnus Dei*, abmutescens coram persecutoribus, sicut eius coram ton dente; *Qui tollis peccata mundi*, *Miserere*, penas nostras soluendo, nobis penastemittendo: *Agnus Dei*, mansuetissime, & benignissime, *Qui tollis peccata mundi*, Patrem nobis reconciliando, *Dona nobis pacem*, finale m beatificam, & æternam. Hęc expositio est literę, si qua alia erit, dicitur. *Agnus Dei* dici ad *Missam* statuit Leo primus anno Domini 443. & vt ter diceretur.

Orat Sacerdos, vt pax optata effectum habeat in communicaturis, siue realiter, siue spiritualiter vt circumstantibus. Et primo orationem præmittit: *Secūdo*, ipsam specificationem eius

adiungit, ibi: *Domine Iesu Christe, qui dixisti*: Quo autem ad primum, quia pacem hanc sine remissione peccatorum nemo consequitur, Dei misericordia quia peccata remittit, suppliciter exoptatur. Inquam necessario proueniens perfectam pacem, quæ ultimo exprimitur, scilicet, in tertio, *Agnus Dei*. Petuntur autem tria ab agno Christi, duo pax præuia, quæ sunt misericordia Dei in peccati remissione: iterum misericordia Dei in gratiæ infusione; & tertio, pax ipsa, quæ est bonum finale, omnium desideriorum impletum. Et in hac oratione de tribus commendatur Christus, de puritate, innocentia naturalis, quia *Agnus Dei*. Secundo, de benignitate uenæ salutatis *Qui tollis peccata mundi*. Tertio, de affectu uoluntate misericordia liberalis, *Miserere nobis*. Dicitur autem primo *Miserere nobis*, ultimo autem dona nobis pacem secundum Thom. & ratio est; quia per prima duo, petimus amonitionem culpæ & penæ: per tertium autem, scilicet, per pacem petimus affectionem carnis boni. Vel, quia ipse nos redemit a miseria culpæ & penæ, & dedit plenitudinem gratiæ. Illud tamen dona nobis pacem, (literaliter loquendo) additum est propter persecutionem tyrannorum. Vel dicitur tripliciter, quia tria peccata petimus dimittere amore illius passionis. Primo, cogitationis. Secundo, locutionis: Tertio, operationis, per quorum remissionem deuenimus ad eternam pacem; ideo dicitur in tertio, *dona nobis pacem*.

In Missa uero pro defunctis loco miserere nobis, & loco dona nobis pacem, dicitur dona eis requiem: quia Missa defunctorum specialiter pro mortuis celebratur, ut eis requies impetretur; ideo hoc specialiter exprimitur. Et quoniam animabus triplex optatur requies, a triplici afflictione expectatæ beatitudinis. Primæ duæ requies, si cum præcognitione tertiæ accipiuntur,

sunt temporales, tertia uero æterna: ideo Ecclesia tantum ad tertium Agnus, addit, sem, iteram.

Agnus dicitur ex institutione Sergij Papa ut diximus. Secundum Rabanum dicitur ter in Missa propter tres partes corporis myiæ, scilicet, in celo, & in terra, & dormientium, siue in Purgatorio. Siquidem Ioannes Baptista uisens Iesum ambulantem dixit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Ioan. 1. Quare autem uocauerit agnum, subdit, qui tollit, id est, qui uenit ut tollat peccata mundi: quia pro peccatis tollendis pascha nostrum immolatus est Christus. Nempe in ueteri testamento offerebatur agnus pro peccatis populi. Et in nouo testamento Christus obtulit seipsum Deo Patri: ut humanum genus liberaret, & lauaret a peccatis in sanguine suo. Merito ergo dum corpus, & sanguis Domini sumitur, agnus Dei cantatur: ut omnes credamus, quia ipse agni corpus, & sanguis sumitur, qui peccata mundi moriendo tulit: & uitam resurgendo nobis donauit Iesus Christus Dominus noster: & ut oremus ipsum nunquam desistere misereri nobis, qui in passione miseretur est nostri.

Agnus Græcè. Latine, purus, & castus dicitur, quod sit hostia pura, & immolationi apta; quia ipse uerus agnus sola sua pietate se obtulit hostiam pro nobis, & nos redemit. Dicitur etiam agnus ab innocentia: quia agnus nec hominibus nec bestiis nocet. Dicitur etiam agnus ab agnoscente, quia in magno grege solo balatu matrem agnoscit: sic & Christus in ara crucis donans nobis prius pacem, agnouit nos cura: agnouit etiam pacem, obedientiam: factus obediens usque ad mortem. Phil. 2. Agnouit etiam matrem, custodia. Ecce filius tuus: & ecce mater tua. Ioann. 20. Et ob hoc etiam dicitur ter in Missa; quæ Ecclesia. Agne, qui agnouisti Patrem, miserere nobis. Pie, qui redemisti mundum: & qui obtulisti te

pro nobis, dona nobis pacem. Hæc Dur. Quæret fortè aliquis, quare magis dicitur agnus Dei, quam Iesu Christi, vel aliquo alio modo? Respon. Alexander, quod hoc fit conuenienter; primo, propter veritatis representationem, quæ i lege figurabatur. i. immolatione agni typici. Secundò, propter veritatis prænunciationem, quæ facta est propheticè, Iſa. 16. Emitte agnum Domine dominatorem terræ: de petra deserti ad montem filię Sion. Tertio, propter veri agni offensionem digito precursoris dicentis, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Qua enim in hoc Sacramento repræsentatur veri agni immolatio, quæ fuit per agnum in lege figurata, & sub nomine agni a prophetis prænunciata atque sub agni vocabulo a Iohanne demonstrata; conuenienter ad horum rememorationem, & fidei testificationem dirigitur oratio ad Christum sub nomine agni, sub quo totupliciter nouimus figuratè, propheticè, & manifestè expressum, ac demonstratum.

Missale præcipit vt absque iunctione manuum dicamus agnus Dei, hoc modo; *iunctis prius manibus dicit: Agnus Dei ter percutiens pectus absque iunctione, quasi innuendo, quod manu dextera percutiat pectus, & tangat Altare, dicendo: miserere nobis: nam in cap. de Altare diximus significare Christum, ideo ab ipso Christo petimus misericordiam consequi, ac nobis misereri. Immo quotiescunque faciendæ sunt cruce signationes uterque modus est obseruandus, quasi ex ipso Christo proueniat omnis benedictio & significatio. Sequitur.*

Domine Iesu Christe, qui dixisti, iturus ex hoc mundo ad Patrem; Apostolis tuis: pacem meam, veram, saluam; Non quomodo mundus dat pacem damnantem: do vobis pacem relinquo vobis: Ne respicias, peccata mea, id est, ne imputes ad repellendam orationem, tanquam indignam exaudiuo-

ne: Sed fidem Ecclesiæ tuæ: Sponsam, sanctam, & gratiam purgatam. Eamque secundum voluntatem tuam, qua venisti pacificare omnia, siue quæ in cælis, siue quæ in terris sunt; Pacificare, inquam eam, ab inimicis, & persecutoribus eruendo. Et coadunare in fidei, & charitatis vinculis. Digneris, quatenus in bonis pacificata, in malis custodita, in charitate adunata, intus, & foris a te recta, tantæ communioris habeatur digna. Qui viuus & regnas cum Deo Patre, & c. Ex his patet intentio huius collectæ.

Præmissa oratione, vt optatio pacis in populo sortitur effectum, sequitur specificatio eiusdem orationis, specificat enim effectum, & finem, propter quem pro pace suppliciter exoratur. In qua specificacione, primo, captat beneuolentiam eius, qui oratur, ex eo quod ipse, qui oratur est qui pacem suis tribuit: Secundo, *ibi: ne respicias*: tollit enim impedimenta exauditionis. Tertio, *ibi: eamque*, fundit; eutionem. Et nota, quod sub hac oratione, Sacerdos osculatur Altare, deinde Diaconum, qui consequenter porrigit osculum Subdiacono, & ille alteri de Choro: & sic consequenter mutuo sibi præbent oscula. In nonnullis tamem Ecclesijs præbetur aliqua imago Saluatoris osculanda, ad prohibitionem lasciuia: tam Sacerdoti, quam populo. Primo, osculatur Altare, quod Christum significat, ad notandum pacem cum Christo factam mediante sacra communione digne illam tumentibus; vel voto, digne altantibus. Vel ideo fit (osculum Altaris) in signum, quod pax spiritualis a Christo data est humano generi: & ideo prius osculatur Altare: & deinde illos, eo quod debent omnes inter se pacem habere: præsertim filij Ecclesiæ. Et quia etiam charitas diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum, qui datus est nobis, pacis osculum per vniuersos fideles in Ecclesiâ primitiua diffundebatur. Hoc autem

autem non est nouum; vnde Iustinus martyr Apolog. 2. ait: Mutuoque nos inuicem osculo salutamus. Et Dionys. cap. 3. Eccles. hierarch. Ad hæc venerandissimam Antites orationem Sanctissimam peragens, pacem sanctam omnibus nunciat, & cum se mutuo omnes salutauerint, mystica sanctorum recitatio fit. Et August. in serm. Sabbathi sancti, dicit: Post ipsam, (scilicet, salutationem Dominicam) dicitur: Pax vobiscum, vt osculetur se Christiani in osculo sancto. Sed pacis Christi signum, quod ostendunt labia, fiat in conscientia, id est, quo modo labia fratris accedunt, sic cor a corde non recedat. Innocentius primus statuit dari pacem anno Domini 405.

Quod vero accedat Diaconus ad partem dexteram, qui prius erat a sinistris, signatur populus Gentilis, qui primus in pace transiit a sinistra infidelitatis, & ad dexteram fidei, & eternitatis: & per hunc pacem ad populum descendit.

Quod Sacerdos pacem tribuit populo, fuit præfiguratum a Iosue, qui hostibus superatis terram obtinuit, quam sorte diuisit, & in pace possedit: Et Christus re argens diabolo superato, pacem, & dona dedit hominibus. Innocentius primus osculum in Ecclesia dari decreuit. Osculum in sacra Scriptura significat vnionem, charitatem, pacem, & reuerentiam. De osculo vnionis dicitur Cant. 1. Osculetur me osculo oris sui. De secundo dicitur Genes. 27. Accede ad me, & da mihi osculum filii mei, inquit Isaac ad filium suum Iacob. De osculo pacis dicitur 1. Corin. 6. Salutate inuicem in osculo sancto. De osculo reuerentię dicit Dominus ad Simonem, Luc. 7. Osculum mihi non dedisti; hæc autem, ex quo intraui, non cessauit osculari pedes meos. De osculo sancto hic est sermo.

Quicumque autem osculum sanctum spernit, se demonstrat esse separatam ab Ecclesia, quam a Christo. Est & osculum proditiōis, & lasciuia, de

primo dicitur Matth. 26. Quemcumque osculatus fuero ipse est, tenet eum. De secundo dicitur Prouerb. 7. de muliere vaga, & iuueni vecordi: Appræhensum deosculatur iuuenem, & procaci vultu blanditur. Hic ergo de osculo vnionis, reconciliationis, & pacis intelligitur. Magister in Rationali, ait: osculatur se populus recepto osculo a ministro Sacerdotis, vt se coniunctos esse profiteantur in vnitate fidei per Christum in ara crucis immolatum, cuius immolationis memoria, per summptionem sacramenti ad quam sacerdos accedit celebratur. Aut ut gratuletur se gratiã per corporis Christi immolationem, cuius memoria per agitur, maxime per manducationem hostiæ recepisse. Innoc. Papa tertius lib. 6. de sacr. Alt. my. ait: Ad notandũ autem distinctionẽ inter sacros ordines, & non sacros, Diaconus & qui superiores sũt ordinis, cũ percipiũt Eucharistiã, osculo suscipiunt ab Ep̄o. Acolithos & qui sunt inferiorũ ordinum non suscipiunt. Subdiaconus vero, quia character huiusmodi quondam inter nõ sacros, nũc aut inter sacros ordines reputatur, in perceptione corporis nõ suscipit osculũ a Pontifice, sed in perceptione sanguinis suscipit osculũ a Diacono, vt quoniam non sacri sunt, minus, & qui sacri sunt, amplius honorentur. Quãuis in hoc & mystica possit assignari ratio. hæc ille.

Nota, quod hæc oratio, *Domine Iesu Christe*, dum celebratur Missa pro mortuis, non recitatur, vt dicit Rubrica Missalis: & ratio est, quia defuncti iam mundi leges transierũt, & requiescunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Vnde cum non possunt a malis hominibus infestari, nec peccatis amplius irretiri, nec extolli in prosperis, nec frangi in aduersis: Ideo non egent custodia, & regimine, nec exteriori pace, aut defensione ab exteriori impugnatione, quę in ista oratione attentius postulamus.

Item pax Domini non datur in Mis-

sa defunctorum : sed dicitur, dona eis requirè: quia mortui nō indigent pace temporali, quia non sunt in perturbatione huius mundi: vel quia non sunt in pace, sed in pœnis: ideo dicimus, dona eis requiem. Aliqui dicunt in officio defunctorum, dona eis locum indulgentiæ, id est, locum in quo indultis culpis & pœnis eos colloces, scilicet, in cœlo. Dum Sacerdos osculum præbet ministro, dicit: Pax, quam osculo, pacis signo repræsento ego, sit tecum. Et cum spiritu tuo, respondet minister. Sequitur.

Domine Iesu Christe filij Dei uiui, & cœt. Hæc est tertia pars principalis participationis: Postquam impetrauit cōmunicantem vñionem; procedit Sacerdos ad principalissime in sacrificio Missæ intentionem, videlicet tremendi sacrificij, sumptionem. Et quoniam, vt ait D. Thom. mors est malis, vita bonis; sacerdos non iniuria in tam grandi periculo contemiscit, ne quod optimum est, & ad pariendum vitæ fructum institutum, ex propria sui indispotione fiat sibi cibus ad mortem, dicit contra; *Domino Iesu Christe filij Dei uiui*, per æternam generationem, tibi naturam diuinam communicantem: *Qui ex voluntate*, misericordissima, te ad hominis liberationem mittente; *Patris*, tibi consubstantialis: *Cooperante spiritu sancto*, cuius tecum, & cum patre vna, & indiuidua est substantia: *per mortem tuam* spontaneam, crucis amatam: *mundum*, id est, homines in mundo existentes; *Viuisicasti*, per gratiam animæ infusam a te meritam: *Libera me* hoc sacrificium offerentem; *Per hoc sacrosanctum corpus*, pro nobis in cruce oblatum, & sub his speciebus nobis in cibum paratum: *Parasti in dulcedine tua* pauperi Deus: *& sanguinem tuum ab omnibus iniquitatibus meis*, animam deformantibus: *Et vniuersis malis*, præsentibus, præteritis, & futuris. *Et fuc me*, & eos pro quibus offero; *tuis semper obedire man-*

dati, vniuersaliter per plenam voluntatis subiectionem: nam iugum tuum suave, & onus leue est. *Et a te nunquã separari permittas*; neque in hoc seculo per peccatum, nec in futuro per damnationis sententiam. *Qui cum eodem Deo, & c.* Sequitur.

Perceptio corporis tui, & c. Orat sacerdos, ne panis, qui de cœlo descendit vitam præbens mundo, sibi propter sua demerita sit causa damnationis, dicens: *Perceptio*, id est, manducatio sacramentalis; *Corporis tui*, vti; *Domine Iesu Christe*, quod indignus ego sacerdos; *Sumere*, id est, manducare præsumo, non temerarie, tuo cōstrictus præcepto: *Non mihi proueniat*, occasionaliter ex defectibus meis; *In iudicium*, terribile tantum peccatorum: *Ite maledicti, & cœt.* Qui manducatur indignè iudicium sibi manducat, & bibit. *Et condemnationem* perpetuam corporis, & animæ: *Sed pro tua pietate*, quia pro nobis mori dignatus es: *pro sit mihi ad tutamentum*, id est, securam defensionem mentis & corporis. *Et ad medellam corporis, & animæ percipiendam, Qui uiuis & regnas Deus.* Sequitur.

Domine non sum dignus. Post orationem, qua postulauit cœlebrans vt sumptio tanti sacramenti fiat salutaris sibi & ijs, pro quibus sacrificat: exemplo Centurionis suam profitendo indignitatem, profunde se humiliat dicens: *Domine non sum dignus*, ex iustitia mea, vt intras sub tectum meum corporis uere, & realiter, & animæ eam inhabitando, per gratiam spiritualiter; *Sed tantum dic verbo*, virtutis tuæ, qui verbum es Patris: *Et sanabitur*, id est, mundabitur; *Anima mea*, à peccatis, tibi displicentibus, & me indignum facientibus. *Certe* tum vt efficac sit & accepta coram oculis Domini hæc oratio non sufficit eam sola voce proferre, sed vt proferentis cor humiliter de se sentiat in primis oportet; quare intendendum est vt Sacerdos in proprijs oculis existimet se sic esse: quo-

quoniam, qui se existimat esse aliquid cum nihil sit ipse se seducit. Ad Galat. 6.

Sed dicit aliquis. Sacerdos hanc orationem proferens, aut credit se fore indignum, aut non. Si primum, ergo iudicium sibi manducat. Si secundum, ergo fictè loquitur & nequiter se humiliat. Resp. Biel, quod proferens ita sentire, & de se credere debet, vt loquitur, se esse indignum, quantum est ex se: & idè petit, vt ipse indignus in oculis suis, significetur, id est, dignus reputetur in oculis Dei. Siquidè nulla creatura ex se ipsa est hac participatione digna, in qua Dominus Cæli accipitur. Neque idem est indignum sumere, & indignè sumere. Indignus sumit, qui incomparabilis existens ad eius dignitatem quem sumit, accedit; quod facit omnis sumens quantumcumque sanctus. Sed indignè sumit, qui sine sui ipsius probatione, & præuia purgatione præcedit; & ille incidit in sententiam præallegatam, iudicium sibi manducat.

De Communione Sacerdotis. Cap. 84.

Post hæc Sacerdos se communicat (deinde alios si qui sunt communicandi) dicens orationem, panem celestem accipiam &c. quæ sumpta est secundum quamdam reformationem & similitudinem ex eo versu Psal. 115. Calicem salutaris accipiam, mutando calicem, secundum propositam materiam, in panem celestem. & rectè enim vocatur Domino; Ego sum panis viuus qui de cælo descendit. Ioa. 6. Nam post suæ indignitatis recognitionem Sacerdos non desperans; sed de diuino auxilio confusus, dicit, *Panem celestem*, id est, corpus Christi de Cælo descendens, sub specie panis latens; *Accipiam*, ego peregrinus famescens, cibo indigens spiritali, non corpus, sed animam nutriente; *Et nomen Domini*, plenum misericordia, *Inuocabo*, vt gra-

tiam confirrat, qua me tanta participatione dignum reddat. Sed dicit quis, statim post hæc verba sequitur, *Domine non sum dignus*; ergo sacerdos videtur sibi contrariari. Sed absit hoc nam dicens, *Panem celestem*, seipsum incitat ad deuotionem, reducens ad memoriam, quid est, quod sumere habet; scilicet, verum Deum; Et qualiter sumere debet; *Quia nomen Domini inuocabo*, vt sic maiori sumat reuerentia, & timore. Dicendo verò subsequenter, *Domine non sum dignus*; & Ecclesia in hoc vitur verbis eorum, qui Deo placuerunt teste Christo: Amen dico vobis non inueni tantam fidem, & cæter, Matt. 8. Huic simile est illud præcursoris, qui nolebat baptizare Christum reputans se indignum; vt patet Mat. 3. & Petrus dixit; exi à me, quia peccator sum Domine, Luc. 5. & Elisabet repleta Spiritu sancto dixit; & vnde hoc mihi vt veniat mater Domini mei ad me? Luc. 1. Nunquid nes, qui tam tepidi sumus, de nobis sentire non debemus quod tam sancti de se sentiebant? Sacerdos ergo in his verbis; ex humilitate sua proficitur indignitatem; at excitatio ad deuotionem, & professio humilitatis contraria non sunt. Non licet autè Sacerdoti sacrificanti a sumptione Eucharistiæ abstinere. Vnde in Can. 9. Apostolorum dicitur: Si quis Episcopus aut presbyter, aut Diaconus, vel quilibet ex sacerdotali catalogo, facta oblatione, non communicauerit, aut causam dicat, vt si rationabilis fuerit, veniam consequatur; aut si non dixerit, communionem priuetur, tanquam qui populo causa lationis extiterit, dans suspicionem de eo, qui sacrificauit, quod non rectè obtulerit.

Secundum quosdam hic incipit, Quarta pars Missæ. Vt autem in perceptione corporis & sanguinis Christi, nulla possit fallacia suboriri, sed in vtroque perceptione veritas euidenter appareat, summus Pontifex non

statim particulam hostiæ dimittit in calicem, sed eam post trinum crucis signaculum in patenam reponit, & post osculum pacis ad sedem ascendens ibi consistens, vniuersis cernentibus, partem maiorem suscipit oblata de patena, quam ei Diaconus repræsentat, ipsamque videntibus diuidens vnamque particulam sumens aliam mit- tit in calicem, quem tenet coram ipso Subdiaconus, de quo sanguinem haurit cum calamo, deinde particulam vnam cum osculo tradit Diacono, aliâ que Subdiacono sine osculo, quem ad Altare ministrante ei calicem Diaconus osculatur. Et tunc Subdiaconus particulam dimissam in calice sumit cum sanguine. Huius rei causam iam patebit.

Quod autem Sacerdos communicat se coram ministris, insinuat illud, quod Luc. 24. commemorat, scilicet, quod comedit coram duobus discipulis euntibus in Emaus; & similiter dū communicat ministros; nam sumens reliquias dedit illis, vt dicitur alibi. Ipse quoque vt dicitur Ioan. 21. postmodum partem piscis assi, & fauam mellis manducauit, & reliquias discipulis dedit; & ideo postquam Diaconus, & Subdiaconus communicarūt, clerici & religiosi ad communionem accedunt; vt ipsi partem sanctæ communionis accipiant. Postmodum communicat populum, quia Christus non solum comedit cum paucis Apostolis; verum etiam ascensurus in cælum comedit cum multitudine discipulorū. Act. 1. Vnde & sumptio corporis, ascensionem significat saluatoris. Romanus Pontif. ad Altare frangit, & ad sedem communicat; quia Christus in Emaus coram duobus discipulis fregit, & in Ierusalem coram duodecim discipulis manducauit. In Emaus enim legitur fregisse, sed non legitur comedisse. In Ierusalem vero fregisse non legitur, sed legitur comedisse secundum Innoc. 3. Ministri, subdit, representant

Pontifici oblatam & calicem, quia discipuli obtulerunt Christo partem piscis assi, & fauam mellis. Pars piscis assi corpus Domini crucifixi, qui fuit in ara crucis assatus, fauus mellis sanguinis Christi, super mel & fauum dulcis faucibus anime diligentis. Ascendens igitur sedem ibi communicat. Si quidem Christus secundum Apostol. Colo. 1. Caput est Ecclesiæ: caput autē in corpore sublimius, & excellentius ob sui perfectionem cæteris membris collocatur. Per calicem vero secundū quendam respectum, æterna beatitudo, seu ipsius fruitio designatur, quia in Ecclesia militante cæteris Pontifex, sicut Christi vicarius, & caput omnium prælatorum perfectus Christū representat. Congruum est, vt ipse nō in Altari, sed in loco sublimiori communicet; ostendēs quod Christus etiā in sua humanitate perfectus & copiosus participat illa ineffabilia gaudia: vt potē in potioribus bonis collocat. Cū vero celebrat pro defunctis, super Altare communicat; quia tunc specialiter membrorum Christi hinc fideliter decedentium gloriam representat: ac membra Christi cum ad illam gloriam perueniunt, inferiorem post Christum gradum obtinent: sicut membra post caput. In paratece autē ad Altare communicat ob reuerētiā passionis Christi: tum quia tunc quasi exequias celebrat Iesu Christi: tū ē quia solus communicat; quia in Christi passione omnibus discipulis fugientibus ipse solus remansit. Hæc Dur. li. 4. capit. 5. Alij autem prælati non sic celebrant: sed super Altare communifant, quia non ita propriè Christum, caput Ecclesiæ representant.

Sacerdos dicitur Domine nō sum dignus: sumpturus corpus. & sanguinem Christi se illis ante faciem crucis signat. Sicut enim prius cruce faciēdo actiue rāquam minister illa sanctificauit: sic te eis nūc cruce signando, passiuē petit sanctificari. Post sumptū Eucha-

Eucharistiæ sacramentum, non est spuendum, de consec. dist. 2. vt quid. Insuper Eucharistia non est masticanda sicut alius cibus. Mos iste dicendi Domine non sum dignus est antiquissimus auctore Origene homil. 6. in diuersis.

Post hæc, scilicet, post sumptionem, Sacerdos digitos abluit, & profundit, ne quid forte incautè remaneat, seu adhareat, ex contactu diuini sacramenti: non quod quicquam immundum ex ipso contactu contraxerit: sed vt potius suam commemoret indignationem, qui se iudicat tantis sacramentis celebratis indignum. Iuxta illud Luc. 77. Cum omnia benefeceritis, dicite: ferti inutiles sumus. Et propter hoc etiam finita Missa, exutisque factis vestibus, iterum manus lauat. Trina autem Sacerdotis ablutio, quæ fit in principio, in medio, & in fine, designat mundationem cogitationis, locutionis, & actionis: vel purgationem peccati, originalis, venialis, & criminalis: siue quod agitur per ignorantiam, negligentiam, & industriam: ad quorum mundationem offertur sacrificiū salutare. de consec. distin. 2. cum omne. in princ.

Sanè Sacerdos digitos perfundit in dextro cornu Altaris: ad notandum, quod Christus sumpsit humanam naturam ex Iudæis: nam supra diximus, quod illa pars significat populum Iudæicum. Sicut enim ab illis naturam accepit: Sic & ab eis illius naturæ purgationem ab omnibus defectibus quos assumpsit habuit: quoniam ab eis occisus fuit, ad quam mortem secuta est resurrectio: in qua omnes defectus dimisit & eis oppositas virtutes accepit. Ad hoc igitur representandum in dextro cornu Altaris, vel saltem reuolutus ad illud Sacerdos profundit & perfusionem sumit. Vel vt aiunt quidam, hæc purificatio significat ablutionem manuum, quam Pilatus fecit ad perditionem sanguinis iusti super Iudæos

per dextrum cornu Altaris, significatos. Ad hoc hausta purificatione inclinat calicem, primo, ne remaneat aliquid sanguinis, Mysticè, ad notandum sepulchrum esse vacuum, quia surrexit Christus.

Præmissis orationibus præcedentibus, sequuntur duæ orationes, quæ dici solent inter communicandum. Quarum prima, respicit perceptionem sacramenti panis. Secunda, perceptionem sacramenti calicis, ibi: *Quid retribuam Domino*. De prima dicitur: *Corpus Domini nostri Iesu Christi, pro peccatorum totius mundi expiatione in cruce immolatum, & quo vita nudi sub sacramento nobis datum. Custodiat animam meam, in vnitatem fidei catholicæ, & in omni tentatione: in hora separationis a corpore. In vitam aeternam, felicem, & beatam. Amen.* Sequitur.

Quid retribuam Domino pro omnibus que retribuit mihi: in qua oratione protestatur se nihil habere, quibus respondere possit diuinis beneficijs. q. d. nihil ex me condignum habeo cōdignis beneficijs; ergo quid retribuam Domino, pijsimo largitori, pro omnibus donis naturæ, fortunæ, & gratiæ; *Quæ retribuit mihi?* Multipliciter enim tribuit, creando, iustificando, cibo cælesti nutriendo. *Calicem salutaris accipiam.* poculum salutis, sanguinem saluatoris, prætium redemptionis, *Accipiam,* sitibundus cum desiderio & gratitudine: & nomen Domini, idest, memoriam benefactoris, & beneficiorum, *Inuocabo,* idest, intus in mentem vocabo. *Landans inuocabo Dominum,* gloriorem de ineffabili munificentia, qua seipsum nobis donatum in pretium, iterum donat in cibum, & salutis nutrimentum. *Et ab inimicis meis,* idest, daemones salutem meam aduersantibus, *saluus ero,* idest, defensus, ne præualeat malis, & machinationibus suis. *Sanguis Domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam,* in innocentia vi-

æ, & puritate cordis, ne recidiuem in peccata: *In vitam æternam, Amen.* idest, in consortium sanctorum; laudantium Dominum in sæcula sæculorum.

Post has orationes, sequuntur orationes alia duæ, vtramque summptionem simul concernentes. Prima est, *Corpus tuum Domine, quod sumpsi, sub speciebus panis: & sanguis, quem potavi, sub speciebus vini: adhereat, per gratiam & efficaciam virtutis, Visceribus meis, non corporalibus, quæ sunt viæ eijciendarum superfluitatum: sed spiritualibus animæ, quæ sunt intellectus, & voluntas, principia operationum humanarum, Et presta, ut in me, lumentem, Non remaneat scelerum macula, idest, vlla culpa deturpans animam meam. Quem sanctam, & puram, idest, ab omni macula peccati: refecerunt sacramenta, qui unius & in regnas in sæcula sæculorum. Amen.*

Est & alia oratio respiciens vtranque summptionem; qua petuntur per summptionem sacramenti confecti bona, videlicet, mentis puritas spiritualiter reficiens & tandem salus sempiterna. Sic ait. *Quod ore suscipimus Domine. Quod, idest, sacramentum corporis, & sanguinis, ore, sacramentaliter, sumpsimus Domine pure mente, idest, sincera per fidem, & charitatis deuotionem: Capiamus, scilicet, summptione spirituali: Et de munere in tempore præsentis ad animæ vegetationem concessio: de munere inquam temporali, fiat nobis remedium sempiternum, idest, præseruatiuum a reciduis, & conseruatiuum in gratia perseuerans in vitam æternam. Amen.* Posset autem in quæri de manducantibus sacramentaliter, quamdiu manet in sumente verum corpus Christi? Respo. breuiter, quod manet corpus Christi realiter sub speciebus, quamdiu species non alterantur tanta alteratione, sub qua non maneret substantia panis, si consecratio facta nõ foret. Species illa alterantur per omnia, ac si

forent in subiecto, supplente Domino impotentiam naturæ. Facta alteratione, quæ dicta est, definit ibi esse corpus Christi, & manet vbi est, si species consecratæ non fuissent, scilicet, in cælo, aut sub alijs speciebus consecratis in alio loco. Non tamen localiter mouetur ab illis speciebus per medium ad cælum, aut alium locum, sed simpliciter, desint esse sub illis speciebus. Biel lect. 85.

His omnibus dictis & peracta communionem, ritus. 11. Missalis, numer. 1. ita ait: *celebrante purificatio, dum calicem collocat in Altari, liber Missalis, deferretur per ministrum ad cornu Epistolæ, & collocatur vt in introitu.* Et num. 3. Sic ait: *In Missa solemnè Diaconus deferretur librum Missalis ad cornu Epistolæ, deinde vadit retro post celebrantem; Subdiaconus vero vadit ad cornu Euangelij, vt non turbet Sacerdotem credo, cum in altera parte reperitur, & iste erit sensus literalis, ubi calicem mundat, aprat eum purificatorio. Patena, & palla cooperit. Plicat corporale, reponit in bursam, & illam ponit super calicem cooperatum uelo, quem collocat in Altari, uel super credentiam prius. Hæc sunt verba ritus Plicatur autem corporale & ponitur in bursam, quæ potest reponi vbi prius erat vacua (meo iudicio) si cælebrans, non solemniter cælebrat, & accipiat eam postea finita Missa, quod ideo fieri dicitur, vt notetur illud quod dicitur Ioann. 20. Venit ergo Simon, Petrus sequens eum, scilicet, Ioannem & introiuit in monumentum, & vidit linteamina posita, & sudarium, quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positum, sed separatim, (ecce significatio quare corporale plicetur & reponi debet separatim: cum corporale significet huiusmodi linteamina) inuolutum in vnum locum. Si autem portatur calix & reponatur in credentia vbi prius erat potest etiam reponi bursa in eodem loco vbi supra ad significandum hoc quod diximus, salua*

salua semper autoritate S. R. E. cui me in omnibus subijcio. cætera declarata sunt.

Nota quod antiquitus, qui erant communicandi habebant in vsu quod prius lauabant pedes ante communionem vt fecit Christus erga discipulos suos in cæna, sicut & ante baptismum quod tamen abrogatum fuisse testatur August. Epistola 119. c. 8. & significabat internam præparationem, quod huius rei signum retinet, licet lotionē pedum remiserit. Cum erat communicandum Diaconus clamabat: sancta, sanctis. q. d. sancta dantur sanctis. Si quis non est sanctus non accedat. Non simpliciter dicitur a peccatis purus, sed sanctus, non peccatorum tantum liberatione sed Spiritus præsentia. hæc Chrysolomus. *Si qui sunt communicandi in Missa, &c.* deinde paucis interiectis accedit ad eorum dextram, hoc est ad latus Epistola, & unicuique porrigit sacramentum, & c. vbi præcipit Missale a parte dextra esse incipiendam communionē: ratio potest esse, quia significat Hebræos, & in Iudæa incæpit ista communio, vt dicitur Act. Erant circa domos frangentes panem. Lege Rit. 10. nu. 6.

De postcommunione. Cap. 85.

Communicato populo siue Sacerdote tantum, cum lætitia & iubilo cantatur communicio: quæ antiquitus antiphona dicebatur, hoc est sonus circularis ait Alber. quia sicut Introitus ita & communicio super psalmum iterabatur. Hic autem cantus est in signum lætitiæ intra viscera suscepti Dei: & ideo cum lætitia cantabant illum cantum vnus ad alium, quasi nuncians qualiter Deus susceptus sit ab eo: iuxta id. In voce exultationis & confessionis, sonus epulantis. Psalm. 41. Et hoc signatum est, Luc. 15. vbi cum pater occideret vitulum sagina-

tum, fecit chorum & simphoniam in signum lætitiæ: quia dulcedine diuinæ pinguedinis infusa sunt intima. Psalm. 62. Sicut adipe & pinguedine repletur anima mea: sup. refectione sacramenti, & labijs exultationis laudabit os meum, in cantu semper antiphoni post communionem iterabant: modo autem iste cantus non iteratur, ne ex prolixitate tedium generetur, & ideo nunc communicio, non antiphona consuevit nominari, quia non iteratur vt prius in primitiua Ecclesiæ fiebat.

Rursus, quia in primitiua Ecclesiæ quotidie fideles omnes, qualibet die corpore & sanguine Christi communicabant; ideo statim post communicationem cantus iste fiebat, vt populus ostenderet gratias & laudes agere de Christi corpore, & sanguine susceptis, & hoc patet ex ipsis collectis, quæ in nomine populi recitantur. Sed tepescente feruore non ita communicabant quotidie, ideo etiam abbreviata est Antiphona hæc. Item post susceptam communionem tunc fideles diuites faciebant elemosynas pauperibus dando illis ientaculum, vel prandium, vt ait Chrysolomus. in homilia oportet hæreses esse post, 1. ad Corinth. ex hac forma faciendi elemosynas, puto quod in Ecclesiâ pauperibus elemosynæ dantur a diuitibus & alijs; licet tempore Apostolorum etiam fierent, vt patet 1. Cor. 16. De collectis quæ sunt in sanctos, & c. Et præcipuè cum dicatur Act. 2. Beatius est magis dare quam accipere: & habetur 16. quæst. 1. Prædicator. Et ratio est secundum glos. quia dando placet homo, accipiendo displicet. Vnde versus.

Temporibus nostris quicumque placere laborat,

Det, capiat, querat, plurima, pauca, nihil.

Et habetur huiusmodi disticon in cap. cum Martha, de celebra. Missa. Secun-

Secundum Innocen. & Alexand. de Ales, Communio, significat gaudium Apostolorum de Christi resurrectione iuxta id. Gausi sunt discipuli viso Domino, & præ gaudio mirabatur. Quod vero reciprocando in quibusdam Ecclesijs cantatur, insinuat, quod discipuli resurrectionis gaudium sibi mutuo nunciabant. Vnde duo discipuli venientes de Emaus, cum inuenissent vn decim congregatos, & eos qui cum ipsis erant, dicentes: Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni, narrabant, quæ gesta erant in via: & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Sed Albertus hanc mysticam rationem reprobat: immo (quod admirabile valde est) & alias nonnullas mysticas rationes in canone: cum tamen hoc habeamus a Domino: Hæc quotiescumque feceritis in mei memoriam facietis, idest, in memoriam totius passionis. Vide Biel. lec. 83. B.

Cantatur autem ab omnibus, vt notetur communitas gaudij de susceptione sanctissimæ Eucharistiæ. Est igitur communio, gratiarum actio, iuxta id Psalm. 21. Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominum. Nam pro omni munere debemus gratias Deo referre, præsentis, scilicet, & præteriti, non futuro: quia nec Deus futurum indulget, vt de pgnit. distinct. 3. sanè cauendum.

Hæc antiphona dicitur secundum diuersitatem officiorum, siue secundum qualitatem temporum & festorum. Vel dicitur communio secundum Belet: Eo quod fit in memoriam eius, quod populus omnis (vt diximus) singulis diebus communicabat. Vel ideo, vt per eam communicemus Deo & Sanctis. Dicitur vero complenda, quia per eam completur Missa. Sed tamen complenda potius dicitur collecta post communionem: quæ tot complendæ erunt, quot orationes ante epistolam. Et significat gratiam subsequantem, nobis necessariam,

De collecta postcommun. Cap. 86.

CAntata communione, ex qua Sacerdos spirituale gaudium populi spiritualiter secum sacrosanctam Eucharistiam communicantis concipit, ipse lætus, & hilaris ad populum se conuertit, ipsum saluans, & dicens: *Dominus vobiscum.* In hac parte, fit humilis deprecatio, vt percepta communio effectum salutis in participantibus operetur. Hæc autem deprecatio fit per orationes, quæ complendæ dicuntur: eo quod per eas completur & finitur Missæ officium, & illæ etiam variatur secundum variationem officiorum. Præmittit autè sacerdos salutationem populi, optans diuinam assistentiam, in finem per assumptionem sacramenti perdurantem: & populum hortatur ad secum simul orandum, dicens; *Oremus.* Deinde orationem subiungit, quæ regulariter petit, vt sacra communio effectum suum optetur, scilicet, gratiam augeat in præsentis, & gloriam conferat in futuro. Ad hæc enim petenda frequenter sonant complendæ: vel saltem quo ad aliqua ad gloriam æternam ordinata. Sigillatim procedamus.

Pontifex ergo seu Sacerdos prius osculatur Altare, innès se firmiter credere, & consentire his, quæ circa sacrificium acta sunt, & conuersus; populum salutat: deinde redit ad cornu Altaris, significans quod in fine mundi post Antichristi mortem, Christi prædicatio, siue Christus rediturus est ad Hebræos, quos iam reprobaui secundum illud Roman. 9. Isaias autem clamat pro Israel, si fuerit numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquæ salutæ fient. Et eleuatis manibus dicendo, oremus, vltimam orationem, quæ propriè postcommunio vocatur, exequitur: quid orat diximus supra.

Hæc autem oratio significat orationem capitis Christi, qui pro nobis interpel-

terpellat quotidie apud patrem. Significat etiam quod Apostoli post Ascensionē Domini, in oratione persecerant. Finis autem orationis, vbi dicitur, per Dominum nostrum, &c. Significat quod aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum. Collectæ autem hæ, quæ nunc dicuntur, debent respondere primis ante Epistolam, & secretis, vt si vna fuit ibi, ita & hic; si duo, duo; & si tres, vel quinque vel septem, ita & hic in postcommunione.

Finita vltima oratione redit ad medium Altaris; quia sicut per dextrum cornu Altaris representatur populus Iudaicus, & per sinistrum Gentilis; ita per mediū Altaris significatur Christus, qui est lapis angularis, duos in se parietes, Iudæos, videlicet, & Gentiles, in fidei suæ vnitate connectens. Vt sicut officium Missæ incipiendum est in Christo, ita & in eo finiendum; quoniam ipse est α & ω , principium, & finis, a quo omnis nostra oratio, & operatio sumere debet principium; & in ipso tanquam in fine vltimo, summo & optimo terminari. Reditio ad medium, id est, ad Christum, significat etiam quod ab ipso Christo petit benedictionem, qua benedicturus est populum abeuntem. Ad finem orationis iterum salutatur populum, dicens; Dominus vobiscum, optans vt recedentes a templo non recedant a Domino; vt satagant quatenus Dominus semper cum eis in omnibus agendis maneat, & nunquam ab eorum intentione, & amore recedat. Et populus respondens: *Et cum spiritu tuo*, optat vt ipse Sacerdos post Missam nõ carnalibus, sed spiritualibus vacans exercitijs Domino semper adhæreat, orationibusque iugibus Domino vniamur. q. d. populus, & cum spiritu tuo fit Dominus, vt, Spiritu ambules, & vitæ carnis non pericias.

Circa hoc notandū est, quod Christus post resurrectionem legitur bis sa-

lutasse discipulos dicens: Pax vobis, in signum duplicis pacis, videlicet, peccatoris, & æternitatis. Hanc duplicem pacē per duplex osculum Sacerdos inueniat cū videlicet prius osculatur ministrum, deinde Altare, prima ergo salutatio, quæ fit ante orationem, significat illam benedictionem quam Christus ascensus in cælum legitur dedisse discipulis suis. Nam vt Lucas refert, eduxit eos foras in Bethania, & eleuatis manibus benedixit eis; & cum benedixisset recessit ab eis, & ferebatur in cælum. Secunda salutatio representat pacem vitamque æternam.

Item, notandum est quod septies Sacerdos salutatur populum, quatenus exclusis septem vitijs capitalibus, suscipiat gratiam septiformis Spiritus. Et quinque vicibus se vertit ad populum significans quinque apparitiones quibus Dominus in die resurrectionis suis dilectissimis apparuit.

De Ite Missæ est. Cap. 87.

SAcerdos salutatur populo dicit, *Ite missa est*; & hæc pars diuiditur in tres partes. In prima Sacerdos licentiat populum, ad redeundum ad propria. Secundo licentiatum benedicens sanctificat. Tertiò oratione ad Deū se conuertens totum concludit officium.

Missæ in proposito potest accipi dupliciter, vel participaliter, vel nominaliter. Participaliter, sensu est iste. *Ite missa est*, id est. *Ite ad propria redeunt*, quia missa est hostia salutaris. scilicet, Christus mediator noster Missus est ad patrem, vt tanquam aduocatus noster, ipsum pro nobis interpellat. Vel. *Missæ est*, id est, sacrificium, siue oblatio facta est: quia secundum aliquos, *Missæ est*, est dictio Hebraica significans idem quod sacrificium, vel oblationem factam supremo Deo: nõ multis in locis sacræ scripturæ, & specialiter in Deuter. cap. 16. vbi nos habemus

bemus secundum translationem D. Hieron. y. Oblationem spontaneam, in Hebræo legitur Missah. Vnde in principio nascens Ecclesiæ vsque ad Hadriani tempora, fiebat Missa tantum in lingua Hebraica: hinc elicitur quod ob hoc vocatur Missa. Vel nominaliter pro officio Missæ: & tunc erit sensus. *Ite missa est*, idest. *Ite ad propria*, siue ad domos vestras, necessarijs corporis intendendo, quia Missa, idest, officium Missæ est (supple) finitum. Ante cuius finem statuit Ecclesiæ, ne populus recedat. Respondet populus, Deo gratias: tanquam gratus Deo de suscepto beneficio gratias agens.

Vb nota, quod Missa tribus modis finitur. Primo modo per, *Ite missa est*. Secundo modo, per, *Benedicamus Domino*. Tertio modo, per, *Requiescant in pace*. Hæc autem conclusio, *Ite missa est*, dicitur in festis, dum populus ad Ecclesiæ concurrens: cuius populi officium versatur circa exteriora: ideo ad ipsa prouidentia licentiat. Et antiquitus Diaconus super pulpito dicebat. *Ite missa est*, eo quod populus nesciebat, quando Missa esset finita. Vnde in Concil. Aurelianen. de consecr. distinct. 1. cum ad celebrandum, statutum est, quod nullus exire debeat de Ecclesiâ, donec annunciatum sit per ministrum, scilicet, quod est ad propria. Dicens, *Ite missa est*, dirigit vultum ad populum; quia ad eos, quos præsentis licentiamus, sermonem dirigimus: ad quos autem sermonem dirigimus, faciem representare solemus, sicut fit quando dicitur, *Dominus uobiscum*. & *orate, fratres*.

Feriat autem diebus, quibus populus non tenetur interesse diuinis, aliter concluditur. Nam clerici, quia diuino cultui sunt adscripti, & quorum exercitium iugiter esse debet in sorte Domini, concluditur Missa, per, *Benedicamus Domino*, (secundum ritum antiquum loquendo; hodie vero secus fit iuxta rubr. Missalis noui refor. quas

consulto) quo verbo non datur licentia circumstanti clero, sed ad continuam religionis cultum, additur exhortatio, dicendo: *Benedicamus Domino*; nos, scilicet, diuino cultui specialiter deputati. Ideo, quia Sacerdos non alloquitur populum, non stat versus illum, sed orientem versus, scilicet, versus chorum, mentem habens ad Deum, & annumerat seipsum cum clero. Clerus autem respondet, *Deo gratias*, quasi obediendo Sacerdotali exhortationi, gratias de officij perfectione Domino reddens. Et quoniam in diebus Quadragesimæ & Aduentus etiam populus magis orationibus insistere debet, quam cæteris diebus, tunc etiam die Dominico dum populus diuinis tenetur interesse, clauditur Missa, per, *Benedicamus Domino*, quo exhortatur vsque sollicitudinem temporalium temperantes, magis solito diuinis laudibus inhæreant, & spiritualiter ad Dominum se conuertant. Quod autem populus postea respondet, *Deo gratias*, imitatur Apostolos, qui adorantes Dominum ingressi sunt Ierusalem, cum gaudio magno, & erant in templo laudantes & benedicentes Deum. Vel secundum Bonauen. in 4. distinct. 13. non dicitur in omni Missa, quia quedam Missæ celebrantur in honorem sanctorum; & quia sunt beati; ideo dicitur populo; *ite missa est*, idest, festinate ingredi illam requiem sicuti illi. Quedam sunt alia ad salutem viuorum & quia non sumus certi de salute nostra; iuxta id. Eccles. 9. Nemo scit vtrum amore an odio dignus sit; ideo debemus assidue esse solliciti, vt non per nostram ignauiam, in nobis Missæ efficacia deperat. Vnde dicitur *Benedicamus Domino*. Quod forsân Ecclesiâ his ducta rationibus fecit hunc ritum, scilicet, quod quotiescumque recitatur, *Te deum laudamus*, vel *Gloria in Excelsis*, concluditur Missa, per, *ite missa est*, quando autem non dicitur (nam Missæ votiuæ, pro viuis fiunt)

tunc

tunc dicitur, Benedicamus Domino, vt patet in rubrica Missalis reformati. Rubr. 13. numero 1. & Rit. 11. Et est sumptum de Apostolo, vel de Iudith, capit. 7. Vbi dicunt captiui: *Benedicamus Domino*, idest, referamus gratias vel laudes Deo: & est vox humilior quam, *ite missa est*. Et ideo non vertit se Sacerdos ad populum, dicendo: Benedicamus Domino; ad significandum quod numquam cessare debemus referre gratias Deo vt nos non deserat, & non sinat nos vinci ab illis inimicis.

Meldens autem super Psalm. 7. dicit, Berengarium instituisse ita dicendum, Benedicamus Domino; & non Domino; quod benedictio non fit ad vtilitatem Dei, sed ad nostram. Nos autem dicimus quod indifferenter vtrumque potest dici. Creatura namque benedicit creaturę bonum optando: creatum autem creatorem dupliciter, scilicet, laudando, & bonum ei tribuendo. Creator autem creaturam, bonum augendo; & hoc dupliciter, vel in numero, vel in merito. Sicut. n. crescit bonum, sic & merita. Hęc ille.

In Missa pro defunctis, clauditur Missa, per, *Requiescant in pace*, vt finis huius officij correspondeat principio, in quo eis æterna requies postulatur; Et quia illud officium singulariter defunctis applicatur, ideo in eius principio, medio, & fine, requies in pace æterna ac iucundissima adoptatur. Et responderet chorus, *Amen*. idest. Fiat quod postuletur. Dicit, *Requiescant in pace*, quia illis in omnibus, & cito subueniendum est. Docens quod omnia, & in Missa defunctorum acta sunt, ad pacem defunctorum ordinata sunt.

De illa oratione, *Placeat tibi sancta Trinitas*. Cap. 88.

Sacerdos in hac oratione velut in quodam cõpendio petitiones priores recolligit, humiliter petens pro se alijsq; omnibus: pro quibus sacrificiũ obtulit exaudiri. Et breuiter hęc tau-

guntur, scilicet, dignitas eius cui sacrificatur: ordo, & potestas, sacrificiũ offerentis. cum dicit: *Hoc obsequium seruimus*. Humilitas offerentis, qua vltimum placitum sit deprecatur, cum dicit: *Ego indignus obtuli*. Ordinata charitas eiusdem, qua vt sibi & omnibus proficit, supplicatur. Dicitur ergo ad referendum gratiarum actiones Sanctissimę Trinitati, pro beneficijs in Missa exhibitis. Nec est prætermittenda hęc oratio. Vbi nota secundum Nicol. de Ploue, quod quidam sacerdos interrogauit quendam obfessum a damone quid de se sentiret; quæsiuit autem de seipso, quasi de alio, hoc modo. Quid tibi videtur de Iacobo Sacerdote? Respond. Demon, olim fuit videtur, sed iam est Dei. Deinde Sacerdos subdit: Et quid tibi videtur de Bartholomeo socio meo? Res. Dæmon, si nõ subtraheret, bonus esset: ille valde admiratus, quod furem diceret, cū sciret eũ virum bonum: interrogauit quidnã subtraheret: subtrahit, (inquirit,) Deo orationem illam, *Placeat tibi sancta Trinitas*, quod multum nobis placet, & satis Deo displicet. Quæ omnia ita fuerunt cõperta, sicut dixit. Cauere ergo Sacerdos, ne illam vel aliam omittat orationem. Dicit ergo, *Placeat, & gratũ tibi, Deus vnus, Pater, & filius, & Spiritus sanctus, idest, Sancta Trinitas* hoc obsequium, supple, Missa te institutum, & offerri tibi præceptum, *Seruitutis meæ*, idest, gradus & ordinis mei: & præsta, vt sacrificium, veri corporis, & sanguinis Christi: *Quod oculis tuæ maiestatis*, omnia nude & aperte contuentis: Ego indignus Sacerdos ex me, dignificatus ex te: *Obtuli, sit tibi acceptabile*, non tantum ex se, sed etiam quantum est ex off. rente: *mihique Sacerdoti, & omnibus, pro quibus illud obtuli, & omnibus, scilicet, fidelibus viuus, & defunctis, pro quibus illud obtuli, sit te miserante*, idest. misericorditer concedente, *propitiabile*, pro diluendis culpis: pro redimendis

pœnis: pro conferendis spiritualibus donis. *Per Christum Dominum nostrum. Amen.* per quem omnia facta sunt, conseruantur, & gubernantur.

De benedictione. Cap. 89.

Episcopus dicto, Placeat, siue sit sacerdos, benedicit populum: alias Episcopus dabat benedictionem ante Agnus Dei; nunc verò post hanc orationem, vt patet ex Cærem. Episc. lib. 2. cap. 8. Hæc benedictio significat illam benedictionem, de qua dicitur Act. 1. Eleuatis manibus benedixit eis, & ferebatur in cælum: nam hic terminata fuit tota Christi vita in terris. Differet benedictio Episcopi ab illa, quam facit sacerdos, quia solènius benedicit Episcopus, quam Sacerdos.

Benedicitur autem populus, vt donis caelestibus repleatur, & in bonis contra omnes inimici aduersitates custodiatur, præstante hoc diuina maiestate Patris, & filij, & Spiritus sancti, vt dicitur in benedictione. Facta benedictione, sacerdos se ad Orientem vertit, quasi se Christo ascendenti commendans. Cæterum benedictionis formam auctoritas legis expressit dicente Domino per Moysen, Inuocabis nomen meum super filios Israel, & ego Dominus benedicam. Item Aaron postquam sacrificaret extendens manum supra populum benedixit illi: vt patet Leuit. 9. Item Moyses, & Aaron, expletis hostijs & sacrificijs, intrauerunt tabernaculum testimonij, & postea exeuntes benedixerunt populo. Leuit. 11. & hoc fiebat sub Sacramento trinæ inuocationis. Ait enim ad Moysen Dominus (Num. 6.) sic benedices populum meum & benedicam illos. Benedicat te Dominus & custodiat te, ostendatque faciem suam tibi, & misereatur tui. Conuertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem. Amen.

Huiusmodi autem finales benedictiones in veteri testamento sumuntur: quoniam & Iacob in fine vitæ suæ filijs suis benedixit, & Moyses, populo benedixit ante mortem. Deuter. 33. sicut & Christus discipulis ante Ascensionem, vt diximus.

Regulariter maior benedicit minori: vnde Abraham a Melchisedech benedicitur, & non e contra. Nullus ergo Sacerdos, maiori suo non inueniente, benedictionem dare nitatur; immo Episcopo Missam audiente, Sacerdos celebrans illius licentiam, & benedictionem exposuit. Vide cærem. Episc. lib. 1. cap. 29.

Benedictio Episcopalis fit per modum manus impositionis. Vnde Episcopus benedicens tenet manus more Aaron super populum eleuatas; & exemplo Christi, qui vt præmissum est, coram discipulis manducauit; deinde eleuatis manibus benedixit eis. Et, quia soli Episcopi manus imponunt, (vt patet Act. 6. Et ex supradictis) ideo solemnem benedictionem, ipse solus Episcopus dat, qui Episcopi succedunt Apôtolis, & Sacerdotes discipulis.

Notatione dignum hic est, quod Ecclesiæ Ambrosianæ sacerdos ad Missam nunquam faciem suam versus populum porrigit nisi in fine quâdo vult dare benedictionem: Fortè motus D. Ambrosij his rationibus; quia & Christus post resurrectionem suam ascensurus in cælum raro & quasi cutsim conuersabatur cum discipulis suis: ita & Sacerdos ascensurus ad Deum per Missæ celebrationem, & cæt. Vel sic dicas, & forte melius quia Christus in tota vita sua, non fuit ita agnitus a discipulis suis, sicut fuit, quando videntibus illis eleuatisque manibus, benedixit eis, & ferebatur in cælum: quod quidem impletum est tunc, quando, nubes suscepit eum ab oculis eorum, & cæt. Act. 1. Vel sic. Quia Sacerdos ad tam magnum mysterium occupatus,

ac posita manus ad tantum aratrum, non vult respicere retro nisi finita sacratissima gleba, vt possit aptus esse regno Dei, ideo nunquam faciem porripit nisi cum vult benedicere populum. Qui vero meliores habent rationes in medium adferant. Literalic ratem potest esse, ne mens Sacerdotis ad illicita distrahatur.

Data benedictione a Sacerdote vt respondeant vltima primis recitatur Euangelium secundum Ioannem. cap. 1. Et hoc ordinatum fuit, vt ostendatur, quod illud quod petatum fuit in principio Missæ, nempe in Introitu, qui denotat suspiria patrum de aduentu Christi, iam obtinemus, scilicet, quod Verbum caro factum est: hoc enim suspirabant prophetæ dicentes, Veni Domine & noli tardare. Et. Mittere Domine quem missurus es. Et. Rorate cæli desuper & nubes pluant iustum, &c. Hæc omnia adimpleta sunt, & in hoc Euangelio leguntur. s. ilicet, quod Messias venit, factus homo, & vocatus filius hominis vt homines fierent filij Dei, licet, non omnes homines receperint illum, vt dicitur in præfatu Euangelio.

In aliquibus locis sacerdos finita Missa, & depositis sacris vestibus accedit ad Episcopum: & genua flectens coram illo osculatur manum eius. In hoc figurans magnam filij Dei obedientiam, qui patri obediuit in incarnatione, in passione, & in Ascensione, quæ idem Sacerdos in Missæ officio representauit, & ostendens se illis fidem veram habere, & consentire. Pontif. x vero illi benedicit, quasi dicat: Hic est filius meus dilectus.

Finito Euangelio Sancti Ioannis. Sacerdos recitat Canticum trium puerorum, & alia quæ ordinantur in Missali Romano, gratias agens Deo pro tanto beneficio, quem in æternum laudabit. Rediens deinde ipse ad propria, Christum significat, qui legatione peracta

in gloriam patris ascendit. Et fideles etiam reuertuntur, dum de carceris exilio liberati in gloriæ libertatem eripiuntur. De benedictione mensæ, vt faciunt religiosi, hoc sumptum est, ex ipso Euangelio, exemplo Christi, qui in Emaus mensam coram duobus discipulis benedixit. & tanquam aduenia illi locum concesserunt in benedictione mensæ, vt etiam nonnulli obseruant. Quod vero vnus incipiat, & alij coadiuuent, hoc ideo fit ad notandum, quod inferiores sunt coadiutores præpositorum in oneribus supportandis.

In quibusdam Ecclesijs post Missam benedicitur panis a Sacerdote populo distribuendus, exemplo Christi, qui in deserto quinque panes benedixit, & ex eis quinque millia hominum satiauit.

De Cautelis habendis dum celebratur Missa. Cap. 90.

Nunc nonnulla dicamus, pro huius negotij complemento, de his quæ obseruanda sunt dum Missa celebratur.

Primo, aduertendum est, quod dum sacrum celebratur, tam Clerici, quam Laici humiliter & deuotè se debent habere.

Secundò, vt quoties audierint a Sacerdote dici, vel nominari nomen Domini Iesu Christi, flectant genua, & caput inclinent reuerenter, de immun. Eccl. capit. decet domum libr. 6. iuxta illud Apostol. In nomine Iesu omne genua flectantur, cælestium, terrestrium, & infernorum.

Tertio, vt nulla prophana, & multo fortius sæcra colloquia proferrantur, vt ibidem in eodem capitul. pulchrè dicitur. Nam si nos pudeat talia loqui coram hominibus, quanto magis coram Deo?

Quartò, caueant, ne aliquis ante finem Missæ recedat sine magna necelli-

cessitate. Idem dicitur exit de sermone: quod si fecerit ex contemptu excommunicetur: sicut solent facere quidam Laici. Contra quos est canon 37. distinct. sedulo. Et capitul. cum ex inuento. Quod autem tales possint excommunicari habes expressè de consecr. distinct. 1. Vbi sic dicitur: Omnes fideles, qui conueniunt in solemnitatibus sacris ad Ecclesiam scripturas Apostolorum, & Euangelium audiant, qui autem non perseuerant, &c. vel inquietudines Ecclesie commouentes, conuenit communionem priuari. Et iste est canon Apostolorum. Et ibidem ex Concilio Carthag. dicitur: Sacerdote in Ecclesia uerbum Dei proponente, qui egressus fuerit de auditorio, excommunicetur. Et ex Concil. Agaten. ibidem habetur. Missas die Dominico secularibus totas audite spirituali ordine præcipimus, ita ut ante Sacerdotis benedictionem egredi populus non præsumat: quod si fecerit publici ab Episcopo confundatur. Vbi ait gloss. hoc dico præceptum esse. Contra hoc faciunt, qui Missam diebus Dominicis, & Festis non audiunt, sed circumueiunt Ecclesiam, dum fiunt sacra uel conciones, sicut faciunt Iudæi synagogam; cum tamen dicitur Psalmus 121. Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Ierusalem. Et de talibus potest dici Psalmus 11. In circuitu impij ambulat. Contra quos est canon Anastasij Papæ de consecrat. distinct. 1. Apostolicam. Vbi dicitur, quod cum legitur Euangelium, non sedentes nec stantes, sed curui debemus audire; Si autem sessio prohibetur: Multo magis discursus & circuitus.

Quintò, caueat laicus, ne uacuis die festiuo ad Missam ueniat: de consecrat. distinct. 1. Omnes Christiani. Quia Exod. 33. Scriptum est: Non apparebis in conspectu Dei uacuis; hoc tamen est consilium, secundum

gloss. ibidem; diebus priuatis: sed diebus festiuis uidetur esse præceptum.

Sextò, caueat quisque ne audiendo Missam prope Altare nimis appropinquet, de uita & honestate Clericor. capitul. 1. Et ista sunt sæpè ac sepiùs populo intimanda; ut debita reuerentia circa sacramenta Ecclesiastica habeatur. Et de consecrat. distinct. 2. capitul. 30. ubi dicitur; quod dum celebratur Missa Sacerdotes & Clerici debent esse a laicis separati, ut libere possint sacra officia celebrare.

Septimò, caueat ne quis prætermisso Ecclesie conuentu uadat ad spectacula: quia talis dignus est ut excommunicetur de consecr. distinct. 1. qui die solemnium.

Circa Clericos uero, caueat Sacerdos, ne in uestibus uel ornamentis fordidis celebret: sed ornamenta prædicta: iuxta meliorem dispositionem mundet; & iuxta facultatem bonorum Ecclesie meliora, quæ poterit comparat. Vnde dicit Stephanus Episcopus familiari amico Hilario, quod uestimenta Ecclesie quælibet, dummodo ministrantur sacramenta, debent esse munda, & honesta.

Secundò, caueat, ne plures Missas faciat in vno die. De hoc supra diximus.

Tertio, caueat celebrans, ne sine lumine, & campana celebret; ut de celebr. Miss. capitul. 1. dicitur; quia Christus candor est lucis æternæ, ut ibi dem dicitur cap. sanè.

Quartò, caueat, ne plus ponat in calice de aqua quam de uino; quia ut ait Ioann. Andreas in capitul. perniciosus de celebr. Miss. credere debemus, quod de latere Christi maior quantitas exiit sanguinis quam aquæ; ut dicitur in capitul. 3. ibidem.

Quintò, caueat ille qui solus est in Eccle-

Ecclesia, ne propter peculiarem, idest, priuatam deuotionem, celebret, recomir-
tat Missam de die; vt dicitur in c. *Quidam*, de celebr. Miss.

Sextò caueat, ne legat Missam ad alterius petitionem, propter hoc, quod haberet bonas segetes, vel vt sibi in-
hastiludio bene succedat; quia ista se-
cundum Innocen. reprehenduntur in capitul. quidam. de celebr. Miss. multo autem fortius ad hunc finem, vt Deus aliquem perdat; quia talis gra-
uiter peccaret, & esset deponendus secundum Ioann. Andreas in capitul. quidam pro quo allegat. 26. quæst. 5. quicumque.

Septimò, caueat, ne nimis mane celebret, scilicet, ante diem; quia se-
cundum Thom. illud Sacramentum pertinet ad diem gratiæ. Sicut ait Apo-
stol. Rom. 13. Nox præcessit, dies au-
tem appropinquauit. Excipitur ta-
men dies Natiuitatis, vt ibi dicitur capitul. de prima Missa. Verum ta-
men Episcopis concessum esse vide-
tur secundum Ioan. Andreas, qui sunt in *via*, quod possunt maturius quam alij audire; vt de privileg. lib. 6. capit. vltim. de his & alijs vide Rubricam Missalis. Hæc tantum volui pro secun-
do libro de Missæ sacrificio.

Finis Libri Secundi.

DIVINORVM OFFICIORVM LIBER TERTIVS.

scilicet,

DE OFFICIO IN COMMUNI.

*De Officij partione, seu de numero horarum
canonicarum. Caput Primum.*

Sper muros tuos Ierusalem consti-
tui custodes, qui tota die & nocte
non cessabunt laudare nomen Domi-
ni. Isa. 62. Legitur etiam Exod. 25.
Dominum dixisse Moyse: omnia fac se-
cundum exemplar, quod tibi in mon-
te monstratum est: quocirca, quia du-
plex est Ecclesia, vna triumphans, quæ
cælestis Ierusalem vocatur; Alia mili-
tans, vt nostra, ideo conuenit nos con-
formari illi cælesti Ierusalem, quæ Do-
minum laudare iubetur, (quæ etiam
sicut ait Apost. Galat. 4. desursum est,
& est mater nostra) præsertim in simul
laudando Deum: & hoc, est facere
omnia secundum exemplar: Verum-
tamen Ecclesia militans inuitari plenè
nequit Ecclesiam triumphantem: quæ
incessanter Deum laudat: vt dicitur
Apo. 4. quod animalia requiem non
habebant, dicentia: Sanctus Sanctus,
Sanctus, Dominus Deus Sabaoth: &
hoc nequimus propter infirmitatem
nostram. Nam vt dicitur Sap. 9. Cor-
pus quod corruptum agit aggrauat ani-
mam. Et etiam nequimus insisterere di-
uinis laudibus, quia habet homo ne-
cessaria quætere; iuxta id Genes. 3. In

sudore vultus tui vesceris pane tuo. 6.
distin. in capite. & ideo facimus quod
possumus certis dici naturalis horis
Deum laudando. Hoc autem est pone-
re custodes circa Ierusalem militantem,
quod & sumptum est de veteri testa-
mento: vnde Estiras populum Israeli-
ticum de Babilonica captiuitate reuer-
sum, docuit Deum laudare quater in
nocte, & quater in die. Verum Dauid
Psalm. 118 ait: Septies in die laudem
dixi tibi. Et ibidem. Media nocte sur-
gebam ad confitendum tibi: quem or-
dinem Concil. Agaten. Extr. de celebr.
Miss. cap. 1. approbat, & sancta mater
Ecclesia seruat: quoniam officium no-
cturnum, media nocte canitur. Reli-
quæ vero horæ canonicæ de die dic-
untur.

Et id quidè rationabiliter instituit.
Nam oratio ad Deum nostra est arma-
tura qua pugnemus contra demones,
hostes nostros spirituales eiusque ad-
iutore Deo vincamus, sicut Moyse
legitur (Exodi 17.) oratione expansis-
que manibus certasse contra Amalech,
& demum eum in fugam conuertisse.
Hostis autem noster antiquus videns
sa

se ab homine expulsum, assumere nititur septem alios spiritus nequiores se, vt ingressus locum vnde exiuit habitet ibi, & faciat nouissima illius peiora prioribus. Atqui contra septem illos spiritus nequam & immundos non possumus præualere, nisi septiformi gratia Spiritus sancti adiuti, & muniti contra hostiles insidias. Itaque ad impetrandum gratiam septemplex Spiritus sancti in hac lucta & pugna difficili: septenam laudis decantationem quotidie Deo exoluendam Ecclesia sancta instituit: vt supra etiam innuimus. Et cum victoria potiti fuerimus; ad agendas Deo gratias, cuius septiformi dono euasimus hostes superiores; vtique id totum bonum ipsi referamus acceptum; septies Deo sacrificium laudis quotidie offerimus. Est enim septenus numerus, facit admodum, & magnorum vtriusque testamenti mysteriorum significatiuus: vt studiosi sacrorum eloquiorum pertractatores diligentius indagant & discutiant.

Porto in eius rei figurâ: Iosue dux populi Israelitici post Moysen contra urbem Hiericontanam (quæ typum gerebat dæmonicæ ciuitatis) pugnaturus: septem diebus eam circuisse legitur, septem quoque Sacerdotibus commisisse munus; vt septem tubarum clangoribus eam oppugnarent. Quorum postremo, in tribus corruerunt; & facta est populo Dei in direptionem. Item, sunt septem hæ horæ & non plures propter septem ætates mundi, vel contra septem vitia capitalia: quod autem dicerentur quotidie a Sacerdotibus, statuit Pelagius 2. anno Domini 480.

Primum quidem horum septem officiorum Ecclesiasticorum, est officium matutinum: quod ex primaria primitiuaque ordinatione, media nocte celebrari est solitum, secundum id Prophetæ; Media nocte surgebam ad confitendum tibi: super iudicia iustitæ

tæ. Tum quod nocte interpesta, primogenita Ægyptiorum ab angelo percussore sunt interfecta; & Israelitici populi primogenita a Deo saluata, secundum illud dicti Sap. 18. Cum quietum silentium continerent omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet: omnipotens sermo tuus Domine exiliens de cælo, a regalibus sedibus durus debellator in mediam exterminij terram profiliuit. Quod ad literam intelligitur de tẽpore interfectionis primogenitorum Ægypti, vt sequens ibi sententia liquido monstrat: quamuis secũdo loco etiam in vsu & officio Ecclesiastico applicetur supradictum libri sapientiæ verbum ad horam natiuitatis dominicæ; quoniam primogenita diaboli (secundum nonnullos doctores pios) morte perierunt nempe omnes Iodomitæ. Tum quod eo tempore mediæ noctis Christus pro nobis de Virgine semper Maria natus est, & imminẽte hora passionis a Iudeis in hortu captus ac traditus in manus peccatorum, vt nos de manu peccatoris liberaret. In horum itaque beneficiorum commemorationem officium matutinum mediæ noctis spatio decantari ex primæuo more est solitum, quod obseruatur a pluribus. Verum tepescens cordis humani in Deum seuote; in plerisque nunc locis officium matutinum primo mane celebratur sub auroram, & inde nomen sortitur. Matura enim apud Latinos auroram significat; vnde matutinum tempus dicitur, quod primo mane transigitur. Sed neque hoc sacræ scripturæ caret auctoritate: qua fulciri possit aut comprobari. Ait enim propheta Psalm. 62. Deus meus ad te de luce vigilo; & in matutinis meditabor in te. Ecclesiasticus itidem de viro iusto 39. capit. ait; Iustus cor suum tradet ad vigilandum diluculo; ad Dominum, qui fecit illum. Et Salomon Sap. 16. ait; Oportet præuenire solem ad benedictionem tuam; & ad ortum lucis te

adorare. Illud in primis non est præmittendum quod intentio Ecclesiæ in toto officio est repræsentare totum cursum mundi a principio vsque ad finem vt patebit; & percipiue decantare psalterium pro beneficio redemptionis accepto, ac memorare eandem Christi redemptionem.

Vocantur autem canonicæ, id est, regulares extra de penit. & remiss. quod in te, quia regulariter a sanctis patribus obseruata sunt. Missæ tamen oblatio, propter tanti sacramenti excellentiam, quod in ea conficitur, super alias laudes est. & est laus per se, nec sub numero comprehenditur aliarum immo etiam sicut ordine temporis præcessit omnes alias horas canonicas posterius editas, ita etiam in ratione finis eas omnes subsequitur videlicet quod alia horæ a sanctis patribus clericis impositæ sunt ad maiorem honorem, cultum, & deuotionem officij Missalis; quatenus illis præexercitamentis muniti Sacerdotes cum maiori mentis præparatione, reuerentia & deuotione accedere valeant ad supremi illius mysterij celebritatem.

Vocantur horæ, quia determinatis horis recitantur, accipiendo horam pro officio Ecclesiastico, non pro tempore in quo illud fit. Numerus autem talium horarum vel officiorum licet in lege veteri fuerit variatus secūm variis temporum & prælatorum conditiones (aliter enim a Moysse, aliter a Dauide, aliter a Salomone, aliter deum .b. Esdra, a Neemia, atque a Machabæis fuerunt officia templi Ierosolymitani numerata & ordinata) in noua tamen lege ab Ecclesia Christiana semper vnus atque idem numerus septenarius pro diuinis laudibus est obseruatus; quia a sanctis patribus in cõciliis generalia sic fuit institutus.

Hic notatione dignum est, quod intentio principalis sanctorum Ecclesiæ doctorum & prælatorum in his officijs per eos editis: præcipue officij mis-

salis fuit, in spatio vnus anni generalem Ecclesiæ historiã texere, seu enarrare; quæ a principio mundi procedit vsque ad finem eius; hoc est varias & multiplices successiõs populi Dei per diuersas mundi ætates connumerare in hac sexta & vltima ætate mundi; quæ propriè pertinet ad nouum testamentum, seu legem Euangelicam; quæ est finis & summa omnium aliarum gratiarum præcedentium. Credimus tamen quod non intendebant præcise, recensere nobis in suis officijs Ecclesiasticam historiã solam & nudam, sed etiam ad mores nostros adaptaram & religiosa doctrina vestitam. Nam sensus literalis ad commemorandum Ecclesiasticam historiã, primo & principaliter est inquirendus; & vbi non potest alius inquirendus est.

Officium autem duplex est: nocturnum scilicet, & diurnum. Sanè nocturnum officium, repræsentat tempus miseræ, quo genus humanum a Diabolo tenebatur obfessum. Diurnum verò significat tempus nostræ redemptionis, & liberationis per Christum solem iustitiæ factæ, qui & a seruitute diaboli nos eduxit. Quia ergo tantum bonum adepti sumus dono septiformis gratiæ Spiritus sancti, non iniuria septies in die laudes Deo canimus. Et etiam quia repræsentat septem hominum grates; in quibus omnibus Deum laudare debemus; Vel etiam, quia vt ait Salomon Proverb. 24. septies in die cadit iustus per negligentiam, de penitent. dist. 4. Septies. Ideo merito Septies per laudes diuinas surgimus.

Septies ergo sunt horæ canonicæ vt in cap. 1. de celebr. miss. 90. distinct. Presbyter. Et sunt institutæ in memoriam passionis Christi: nam matutinũ significat detentionem Christi, quæ fuit post cenam in media nocte. Item significat id, scilicet, quia in nocte spoliatus infernum; vnde tali hora debet quilibet religiosus recitare matutinũ vt possit illi conuenire illud. Psal. 118.

Media nocte surgebam ad confitendū tibi. Diu. Tho. tamen dicit, quod sufficit recitare matutinum post tres partes noctis, id est, ante auroram. Et hoc hodie approbat quasi per omnes doctores ex hoc habes quare Chartusiani & alij nonnulli religiosi recitant Matutinum in media nocte: quod tamen contra multos est, qui consumpta nocte in potatione, gula, & dormitione, non nisi clara die dicunt matutinum: quos arguit illud propheticum, Vbi eras dum me laudaret astra matutina? contra quos est decret. de celebr. Miss. dolentis.

Prima, canitur in aurora, orto sole, in memoriam Christi, quod gentibus traditus est. Item, in memoriam resurrectionis eiusdem, qui tunc dicitur resurrexisse quantum ad notitiam mulierum (maximè Mariæ) quæ orto iam sole venerunt ad monumentum. Mar. 16. Prima etiam hora visus est in litore post resurrectionem. Prima hora conduxit procurator vineæ operarios. Matt. 20. Et significat laudem hominis, quam Deo in pueritia impendit. Tertia, canitur in memoriam suæ crucifixionis, quia tunc est ore blasphemantium & accusantium Iudæorum crucifixus. Item, quia fuit flagellatus tali hora. Tunc etiam Spiritum sanctum Apostolis misit. Item, tali hora, de monumento redeuntibus mulieribus, apparuit. Et significat laudem hominis in adolescentia.

Sexta, canitur in memoriale corporalis passionis: nam in cruce tunc positus est: & tenebræ factæ sunt a Sexta vsque ad horam nonam. Matt. 27. Eadem hora discubuit cum discipulis in ascensione. Item, apparuit Iacobo. Et significat laudem hominis in iuuentute.

Nona, canitur quia tali hora Christus emisit spiritum, & latus eius fuit perforatum; vnde perfluxerunt sacramenta: scilicet, sanguis in redemptionem, & aqua in ablutionem. Item

in tali hora apparuit Petra. Et significat laudem hominis in virilitate.

Vespere, dicuntur in memoriam depositionis Christi de cruce. Itē, quia in tali hora apparuit discipulis euntibus in Emaus scripturas aperiendo, atque se illis aperte manifestando. Et significat laudem hominis in senectute.

Completorium autem canitur in memoriam sepulture Christi. Item, in completorio dixit discipulis suis, pax vobis: & cum illis manducauit vepatet apud Ioannem. Et significat laudem hominis in decrepitate. Vnde de memoria Christi dantur isti versus.

*In matutino damnatur tempore
Christus;*

*Quando surrexit, primam canit ordo
fidelis.*

*Tertium canitur, tunc est cruci-
amina passus.*

*Sunt sexta tenebræ per mundi Clima-
ra factæ.*

*E missus Nonam diuinus Spiritus
hora.*

*Vespere clauduntur Christi sacramē-
bra sepulchro.*

*Christo bisena custodia ponitur ho-
ra.*

Licet autem horis competentibus sint recitandæ horæ in Ecclesijs cathedralibus & collegiatis: potest tamen ex rationabili causa etiam ante diem recitari totum officium illius diei, præter Completorium; vt puta, quia plebanus habet audire confessiones, vel visitare infirmos, vel prædicare, aut legere in facultate aliqua. Qui vero facit hæc causa lascitiæ vt expeditis horis liberius vacet ocio & vanitatibus sæculi: non potest facere hoc sine peccato secundum Th. in quodam quodlibeto sunt etiam aliqui, qui dist. sunt vsque ad mediam noctem, & hi quoque peccant. Vnde legitur in vitis pa-

trum quod quidam pater quando orabat valde mane Angelus sibi portabat vvas non maturas, quando vero nimis tarde, tunc portabat putridas; quando vero competenti hora & tempore: tunc portabat maturas, & valentes. Item, sunt, qui non recitant officium, contra quos est canon. 9. Concil. Lateran. qui priuat non recitantes a perceptione fructuum beneficiorum: vt patet legenti. Sed de his infra. Hæ omnes rationes de horarum significatione magis patent infra in expositione Pfalterij Romani.

Item possumus etiam has septem horas canonicas mundi maioris ætatis adaptare, & per eam totam mundi historiam commemorare: quod & sanctus Gregorius in homilia Septuagesimæ docuit. Nocturnum enim officium primam mundi ætatem videtur denotare, quæ fuit ab Adam vsque ad Noë obscuram. Hora primæ secundæ ætatem, vsque ad Abraham. Hora Tertiæ, ætatem tertiam vsque ad David. Hora sexta ad quartam mundi ætatem refertur vsque ad captiuitatem Babilonicam populi Dei. Hora Nona, ad quintam ætatem pertinet, quæ in Natiuitate Christi finem habuit. Hora vndecima, quæ & vespertina, hanc nostram sextam ætatem præterit. Hora duodecima Completorij septimanæ respicit ætatem in qua animæ sanctorum cum Deo suo requiescunt in alia vita. Et secundum hanc comparationem dicere possumus quod non solum in spatio unius anni Ecclesia Dei suis officijs totam mundi historiam commemorat, vt supra diximus, verum etiã in quolibet die naturali suis septem horis canonicis (licet obscurius) idè representet; eademq; est intentio officiorum Ecclesia in vno die & in vno anno. Hæc omnia per capitula dilucidabimus, & quæ a nonnullis magis confusè dicta sunt, hic dilucidius (Deo fauente) explicabuntur iuxta Breuiarij Romani formam. Amplius, potest

Ecclesia representare in quotidiano officio historiam Ecclesiæ a Christo vsque ad finem mundi, ita vt matutinum denotet tempus primitiue Ecclesiæ quando in scriptis Christiani sacra faciebãt, quod tempus obscurum pro illis temporibus. Et ita de cæteris temporibus: vt Vesperæ significant tempus præsens: Et completorium tempus Antichristi: quæ omnia significant lumina, secundum magis & minus, vt dicitur infra, capitul. de Completorio.

De authoribus diuini officij Romani. Cap. 2.

QVoniam est nobis primo & principaliter sermo de officio Romano: idcirco prætermissis traditionibus Beati Basilij magni, qui agrestem illum (vt ita loquar) monachorum ritum, primus in canobus redegit; pariterque (pro nunc) de Diui Ambrosij, Bernardi & aliorum ritu, qui sancti in modo præcandi a Clericis Romanis discrepant: prius videndi sunt huius diuini officij authores. Duplex autem fuit author vnus initians, alter complens. Primus autem Author fuit D. Hieronymus. Secundus, vero D. Gregorius. Vbi notandum est, quod in primitiua Ecclesia propter tyrannorum persecutiones contra Christianos, & maximè contra viros Ecclesiasticos aliorum doctores: non erat eis otium ordinandi aliqua publica & communia officia quæ in templo Dei solemniter agerentur: quia ab infidelibus tunc Dominis temporalibus impediabantur: & ita tunc temporis vnusquisque sacerdotum in Ecclesia Dei faciebat officia sicuti volebat ad laudandum Deum. A principio. n. (ait Ioa. Poenius de moribus & legibus gentium libr. 2. capitul. 12.) recitabatur tantum a Sacerdotibus oratio Dominica, & symbolum Apostolorum loco officij, vt fit hodie vsque a vulgo.

Verum, quia iuxta illud prouerbiū diuulgatum, Quot capita tot sensus: orta est inde magna diuersitas laudum Dei apud Ecclesiasticos: immo propter hæres insurgentes contra quosdam ex præcipuis articulis fidei facta, est etiam notabilis contrarietas apud Christianos super diuinis laudibus; ita ut quod isti dicebant esse laudem & honorem Dei alij dicerent esse blasphemiam horribilem contra Deum & vice versa. Tolerauit a utem Ecclesia Dei has disensiones fidelium Sacerdotum toto illo tempore tribulationis tuæ donec ventum est ad Imperatorem Christianum, dico Magnum Constantinum, totius orbis Dominū: cuius fauore iam licebat fidelibus publicè in templo Dei laudes decantare diuinas. Et, quia in publicis officijs ad quæ omnes Christiani conueniunt debet remoueri discors varietas, dicente Apostolo: Id ipsum dicatis omnes, & non sint in uobis schismata (non tamen nos offendit obseruantia diuersitas, ubi fidei non scinditur vnitas: nec etiam propter hoc scandalizamur, si diuersam audimus obseruationem, sed non diuersam fidem Christi, quia vna & eadem; quare toleranda: sic enim astitit Regina a dextris in uestita deaurato circumdata varietate) ideo circa annos Christi Domini 400. imperante Teodosio Principe utique Christianissimo: ad eius instantiam Papa Damasus commendauit Diuo Hieronymo Doctori sapientissimo ut aliquè modum rationabilem & bonum inueniret circa diuina officia in Ecclesia Dei ab omnibus sacerdotibus communiter obseruandum: quatenus e medio tollerentur omnes diuersitates & controuersie sacerdotum super diuinas laudes. At ille cum esset in sacris Biblijs Scripturis exercitatissimus in triplici lingua, nempe, Hebraica, Græca, & Latina aduertit Psalterium Davidicū in summa continere per modum laudis seu cantici omnia diuinæ legis my-

steria; quod etiam testatur sâctus Dionysius in lib. de Ecclesiast. hierarch. ideo mandato summi Pontificis obediens, ordinauit psalterium continuo decantandum a sacerdotibus in templo Dei: tali ordine ut in spatio vnus septimanæ semel totum psalterium ab eis proficeretur. Quare iuxta numerum dierum hebdomadis ipsum psalterium in septenas partes diuisit: hoc modo, quod primi 108. Psalmi eius adijcerentur nocturnis horis & laudibus matutinis septenaria portione iuxta numerum dierum: residui vero 42. Psalmi Vesperis accommodarentur etiam in septem partes diuisit per dies septimanæ: excepto Psalmo 118. Beati immaculati: quem in quatuor partes diuisum, quatuor primis horis diurnis distribuit in quolibet die decantandum. Et ratio quare sic ordinauit, dicitur infra. Item, quare maiorem vim patimur in recitando hunc Psalmum sentimus, quam recitando alios.

Pro Completorio vero septima hora canonica repetendos censuit quatuor psalmos ex prædictis quolibet die septimanæ indifferenter canendes. Et ita per hunc ordinem totum psalteriū absoluitur. Quod etiam iterandum, instituit per singulas totius anni septimanas: nam in æstate illa omnia serè officia Ecclesiastica erant de tempore dominicalia & ferialia; nullis adhuc institutis sanctorum officijs. Adiecit quoque Diu. Hieronym. in fine cuiuslibet Psalmi, Gloria Patri, &c. qui etiā versus a Concilio Niceno paulo ante fuerat publicatus contra Arrianos: Et (ut aiunt) ex diuina reuelatione fuit habitus. Hæc fuit prima & initialis diuinorum institutio pro septem horis canonicis Ecclesiæ Dei: quam Damasus imitandum præcepit ab omnibus Ecclesiasticis per totum mundum. Et hæc norma fuit obseruata per omnes Ecclesias ab eo vsque annos Domini sermè 600. Damasus ergo instituit ut Psal.

Psalmi canerentur per dies, nempe, in Dominica qui ibi reperuntur, similiter in secunda, tertia feria, & deinceps. Platina in vita Damasij. Cætera ad decorem officij adiecta, non simul sed in diuersis temporibus sunt addita, & a diuersis patribus, qui ea sic ordinantur.

Hoc autem tempore 600. Sanctissimus Gregorius Papa primus videns iam pacatam esse totam Christianitatem a persecutionibus tyrannorum & hæreticorum fauore catholicorū Principum secularium, (qui tunc ferè omnes erant Christiani in toto orbe) inspiratus a Deo decreuit ad maiorem religionis Christianæ & ornamentum & decorem, addere cantica sonora, hymnos, lectiones, responsoria, versus, orationes, & alia multa id genus quibus horæ canonicæ locupletiores, & perfectiores efficiuntur. Sic igitur aucta & peracta officia Ecclesiastica ex decreto tanti Pontificis semper obseruauit Ecclesia Latina vsque ad hæc nostra tempora; eo quod hæc ordinatio facta sit ad imitationem Gregorum & aliarum Ecclesiarum Orientalium: apud quas hymni & cantus in templo Dei primo instituti sint; Quamuis autem etiam ante Gregorium apud Latinos Hylarius, Ambrosius & quidam alij prælatorum in suis Ecclesijs cantus quosdam ordinasse legantur. (& ratio infra assignabitur.) Sed, quia illi non erant adeo artificiosi & suauis; nec tam copiosi & vniuersales sicut cantus Gregoriani positi in suo antiphonario, in officario, & psalterio; ideo alij dimissis cantus Gregorianus resonat in tota Dei Ecclesia in genere canendi diatonico, id est, duorum tonorū, quod chromatico, atque enarmonico longe grauius est atque modestius ad animi mores componendos.

Circa lectiones vero nota, quod Gelasius Papa ordinauit lectiones Dominicas quibus nunc vtitur Ecclesia; videlicet, vta septuagesima vsque ad

Dominicam Passionis, Pentateucum legeretur. Ab illa Dominica vsque ad feriam quintam in cæna Domini, Ieremias. In feria quinta, sexta, Sabbatho, tres primæ lectiones de lamentationibus. Tres de tractatu sancti Augustini Episcopi super Psalmos. Et tres de Epistolis Pauli ad Cor. & Hebraeos. In pascha & primæ hebdomadam, homilia ad Euangelium pertinentes. Ab octaua Paschæ vsque ad Pentecosten, Acta Apostolorum, (quod etiam tempore Augustini legebantur, vt ipse in Ioan. tract. 6. testatur) Apocalypsis, ac canonicæ Epistolæ. A dominica post Pentecosten vsque ad Kalendas Augusti, libri Regum; & (vt aiunt nonnulli) Paralipomenon; quod Ecclesia Romana hodie non vtitur hoc libro in officio, nec in Breuiario Romano reformato reperitur: nisi fortè apud aliquas Ecclesias. In Dominicis Augusti de sapientia Salomonis. In Mensis Septembris, Iob, Tobia, Ester, & Iudith. In mense Octobris, libri Machabæorum. In mense Nouembris, Ezechiel, Daniel, atque minores prophetæ. In Dominicis Decembris Isaias; quare autem sic dispositæ fuerint infra patebit libro quarto. In Natiuitate Domini, tres primæ lectiones de Isaiâ, videlicet, prima, quæ dicit: Primo tempore, & c. Secunda, Consolamini; Tertia, Consurge. Deinde sermones & homilia. In die sancti Stephani, Iohannis & aliorum homilia & lectiones ad ipsos spectantes. In die Epiphaniæ, tres primæ lectiones de Isaiâ, omnes fidentes. Surge illuminare. Et. Gaudens in Domino. Deinde sermones & homilia diei. Ab octaua Epiphaniæ vsque ad Septuagesimam, Epistolæ Pauli. Hæc est institutio Gelasij, qui tenuit Petri locum temporibus Theodorici Gothorum regis & Anastasij Cæsaris. Quæ omnes lectiones tam noui quam veteris testamenti debent attentè & cum silentio audiri, & cum recitatur Psalmi psallere debent omnes ait Isidor.

dor. lib. 1. de Ecclesiast. offic. capit. 10. Vnde Apostolus in Antiochia antequam haberet sermonem ad populum manus indicens ait: & quæ sequuntur capit. 13. Ait. Petens primo silentium antequam loqueretur. Gregorius vero postea in generali synodo statuit, vt in die resurrectionis & Pentecostes & per eorum octauas tres tantummodo Psalmi, ac tres lectiones in nocturno officio dicerentur. In sanctorum Natalitijs nouem lectiones, cum totidem Psalmis. In alijs vero diebus duodecim Psalmi & tres lectiones. In diebus Dominicis (Pascha, & Pentecoste exceptis) decem & octo Psalmi; & nouem lectiones. Ratio omnium horum infra assignatur in expositione Missalis.

Bonifacius Papa quartus cælebritatem omnium sanctorum, in templo Pantheon Romæ posteris obseruandum reliquit. Bonifacius octauus, Natalitia Apostolorum, Euangelistarum, ac quatuor doctorum sub titulo duplicitationis cælebritati mandauit. Hinc puto festorum duplicium, ac sanctorum historiarum usum emersisse. Urbanus quartus memoriam corporis Christi venerati præcepit. Urbanus sextus uisitationis Mariæ semper Virginis officium cælebritati donauit. Et Clemens octauus illum auxit neuis antiphonis. Anselmus Cantuariensis in Angliæ officium cõceptionis eiusdem Beatæ Mariæ uenerationi concessit, quod fuit in Concilio Basilienfi approbatum, & a Sixto quarto, cum octauæ additione confirmatum, quod tamen hodie nõ seruatur ista octaua nisi quibusdam in locis. Officium Sanctæ Mariæ ad Niuës fuit institutum tempore Liberij Papæ propter miraculum factum eo die. Antiphona autem illa, sancta Maria succurre miseris, & c. sumitur ex sermone Sancti Augustini Episcopi de Assumptione eiusdem; ubi sumitur etiam illa ad Benedictus, Beata Dei genitrix uirgo perpetua, templum Domini, & c. ubi uero dicitur: sola sine

exemplo, est Sedulij qui in vno versiculo ita ait:

Sola sine exemplo, placuisti famina Christo.

Officium Beatæ Mariæ in Concilio Claramontano vt uult Dur. Sub Urbano. 2. anno Domini 1086. institutum fuit: Isque statuit vt quotidie recitaretur, & in die Sabbathi solemniter fieret. In Concilio Gerunden. vt oratio Dominica post Matutinum & Vesperas diceretur sanctum est. Præsentatio Beatæ Mariæ uirginis a Pio II. fuit introductum. Officium ac ritum consecrationis Ecclesiæ Siluester primus temporibus Cõstantini instituit. Commemoraciones uel sanctorum (ait Dur.) Beatus Odillus in Sicilia apud Vulcanum excogitauit & postea receptum est ab vniuersa Ecclesia.

Multorum quoque sanctorum officium ex tractu temporis, tum a Patribus, tum ab alijs emanarunt, præsertim cum zelo pietatis ac religionis, ob multas receptas gratis, & Beatæ Mariæ semper uirginis & aliorum sanctorum, prout merita cuiusque in multis locis speciali quodam fauore exposcebant, populi maximo concursu cælebrauere: vt patet de sancto Sebastiano, & Rocho, ad euitandam Epidimiæ pestem: ac de Beata Lucia, ad impetrandam luminis claritatem. Et ita de alijs quæ omittuntur.

Paulus Papa tertius præcandi modum ad antiquorum usum redegit, vt patet in Breuiario sui temporis; in quotorum nouum testamentum, Apocalypsi excepto, & pars ueteris, legitur. Sanctorum historias ex emendatissimis exemplaribus, ac approbatis authoribus excerptas inseruit: adeo quod totum psalterium in qualibet hebdomada completur. Demum Pius Papa V. Sanctissima memoria ita reformatum tradidit Breuiarium, & nunc etiã a Clemente VII. emendatum, vt nihil supra.

De conuenientia horarum canonicarum. Cap. 3.

His visis dicendum est de conuenientia horarum canonicarum. Primo ergo conueniunt officia horarum canonicarum in simili ferè principio & fine eorum; incipiunt enim omnes ab illo versu Psalmi. 59. *Deus in adiutorium*; & finiuntur in *Benedicamus Domino: Deo gratias*. Et hoc ex canonica institutione sanctorum patrum & conciliorum generalium. Verum communis vsus Sacerdotum ex deuotione habet in horis maioribus huic principio permittere orationem Dominicalem in silentio; & eandem subiungere prædicto fini etiam in silentio; & hoc ex præcepto Concilij Gerunden. vt supra tactum est de oratione Dominica. Et habetur de consecr. distinc. 5. ad semper.

Quod dicatur in omnibus horis, *Deus in adiutorium*, institutum fuit a Gregorio primo anno Domini 591. Item, instituit officium Ecclesiasticum, sed non cantabatur vt hodie: ordinauitque Antiphonarium nocturnum pariter & diurnum; & ne mulieres ingrederentur septa monasterij monachorum: Et nunc adest pœna excommunicationis lata sententia: a Pio V. & a Gregorio 13. confirmata.

In horis minoribus Beatæ Mariæ semper Virginis recitatur saluatio angelica eodem ordine cuius deuotionis hæc potest esse ratio, & c. vt præmittatur præparatio deuotionis: quatenus per hanc præparationem saltem meritorie ab animo fidelis hominis abiganetur muscæ vanarum cogitationum quæ perdunt lauauitatem vnguenti, idest, perturbant fructum bonæ orationis. Per talem ergo præmiuam orationem, mens orantis, serenatur & recolligitur in seipsam ad digne loquendum cum Deo suo. Finito vero officio canonico apponitur eadem oratio ad prohiben-

dum ne diabolus rapiat a corde hominis bonum semen gratiæ, vel doctrinæ, quod ex illo officio ibi vel seminatatum vel relictum est. Secundum Aug. in primitiua Ecclesia recitabatur alta voce: & habetur de consecr. distinc. 5. quod debeat recitari submissa, nisi aliter ordinetur.

Hac oratione præmissa inchoatur officium modo iam dicto, ab illo versu, ad significandum quod sacerdos ex se non est dignus nec sufficiens laudare Deum: Sed indiget auxilio Dei ad laudes eius bene incipiendas & per agendas: & ideo auxilium Dei petens ait: *Deus in adiutorium meum intende*, scilicet, per gratiam tuam. Hanc ergo gratiam petit sacerdos in principio officij Ecclesiastici Deum laudaturus pro se & pro suo populo dicens: *Deus in adiutorium*; & hoc quantum ad tria valde necessaria. Primum est vt fideles a peccatis emundentur, & sic fiant digni laudare Deum. Secundo, vt ab hostibus liberentur, idest, a dæmonibus & a perfidis hominibus, qui diuinas laudes impedire & prohibere nituntur. Tertio, vt a cœtu fidelium in illo officio concurrentium nullus separetur per astutiam diaboli qui tanquam leo rugiens circuit ouile Dei.

Secundo, conueniunt horæ canonicæ in hymnis & psalmis quos illæ omnes cantant: nam post supra dictum principium horarum canonicarum statim cantantur hymni & psalmi: qui sunt quidam cantus meretricii de laudibus Dei. Quia enim prius dictum erat, *alleluia*, idest, laudate Dominum; cõueniens fuit vt illico sic rotas Dei laudes cantare inciperent cum iubilo: ad hoc maxime iuuant metra quæ parant animos, idest, delectant animos audientium.

Tertio, conueniunt omnes horæ canonicæ in antiphonis: quas psalmis præmittunt: incæpit enim iste vsus antiphonarum a Græcis transiitque ad Latinos opera & diligentia sanctorum docto-

doctorum maximè Hylarij, Ambrosij, & Gregorij. Est enim antiphona vocabulum græcum, latinè interpretatur contra sonus vel contra cantus: quia contra psalmum cantatur, id est, e regione, aut in fronte psalmi; vel contra vocem; nam cantus totius psalmi ad antiphonam respicit per eamque regitur. Et hac ratione quidam putantes hoc nomen semigræcum & semilatinum antiphonam ante sonum interpretati sunt; quia, scilicet, ante psalmum antiphona sonat: de hac infra dicitur cum de ea capitulum facinus. Anti, id est, contra, & phoni, id est, vox, ait Io. Nimmite.

Quarto, conueniunt horæ canonicæ in versibus quos omnes illæ adijcere solent post psalmos & antiphonas, similiter & lectiones; licet non eodem ordine, quia in matutinis versus præcedunt, & lectiones sequuntur, in alijs vero horis prius dicuntur capitula (quæ sunt lectiones) quam versus. Rationis statim patebunt supposita nominis interpretatione. Dicitur enim versus a vertendo, quia per illum mentes fidelium vertuntur, id est, conuertuntur a sua distractione vt sint attentiores, vt infra patebit in capitulo, de versiculis.

Quinto, principaliter horæ canonicæ omnes conueniunt in responsorijs, qui immediatè sequuntur lectiones; significantque profectum bonæ doctrinæ lectionum in auditoribus; vnde & merito responsoria dicuntur; quia per ea auditores respondet lectionibus, & doctrinæ sibi traditæ a doctoribus Ecclesiæ. Respondent inquam per operis promptam executionem; nam verbis bonæ doctrinæ fideles debent respondere per bona opera; ne fortè cum seruo nequam de otio malo conuincantur & damnentur a Domino Deo suo. Possunt etiam italicus dici responsoria, quia in materia sua respondent lectionibus præcedentibus, vt dicitur infra. Et hoc verum est in officijs de

tempore dominicalibus & ferialibus, & in communibus sanctorum, atque in proprietatibus magnarum festiuitatum Ecclesiæ. Vel tertio, Dicuntur responsoria propter suam formam; quia taliter diuisa sunt in partes vt in eis vnus cantor alteri respondeat. Cântus enim ille ab vno incipitur deinde alijs accedentibus ab omnibus concinitur vsque ad versum: quem illis tacentibus alius cantat vnus, vel duo ad plus. Versu finito alii canentes ad præsam reuertuntur. Et est similis modus illi quem habent secularis in cantilenis suis quando faciunt choreas cantantium & respondentium per pausas suas. Cantantur ergo responsoria in diuinis officijs quatenus vel mentes fidelium eleuent ad contemplandum supernæ gloriæ concentum; vel etiam vt denotent spirituale gaudium mentis in viatoribus relicto ex doctrinæ lectionum. Quod enim in tali cantu alter alteri respondet; Fraternali exhortationem fidelium significat; quæ se adinuicem commouent ad fructum boni operis peragendum. Per versum ab vno solo cantatum, singularis deprecatio cuiuslibet fidelis seorsum denotatur; sed aliorum responsio est eorum congratulatio de tali deuotione proximi. In tertio vero responsorio additur Gloria Patri, ad honorem Trinitatis, ad cuius gloriam & cantica principaliter sunt ordinata. Et licet post versum non recitatur totum responsorium a capite: repetitur tamen in aliquibus diebus post Gloria Patri; & hec ad denotandum, scilicet, differentiam gratiæ, charitatis, & gaudij spiritualis in nobis & in Deo: quia hæc in Deo perfecta sunt; in nobis autem imperfecta quoadiu sumus in via; nam in patria consumabuntur hæc in nobis quando ad æternitatem Dei participandam peruenerimus. Denique qualis posita est differentia quantitatis maioris & minoris inter lectiones nocturnas & diurnas, talis proportio aliter

reperitur differentia inter responsoria, quæ illas & istas lectiones sequuntur. Nam Responsoria nocturna sunt maiora: diurna vero breuiora; quamuis in vtrisque eadem sit significatio idem que modus canendi & respondendi.

Sexto, conueniunt omnes horæ canonicæ in orationibus, quæ ad finem adduntur post omnes cantus; & inuentæ sunt ad impetrandû a Deo illa bona, quæ ipse promissit seruis suis, dignè & deuotè eû laudantibus; qui enim orat Deum petit aliquid ab eo; exorat autè quâdo impetrat quod petierat: oratio ergo misericordiam Dei significat; quæ hominem in operibus bonis & præuenit & subsequitur; ideo in principio cuiuslibet horæ canonicæ oratio Dominica præcedit, in fine autem oratio Ecclesiastica subsequitur. Finalis vtiq; oratio cuiuslibet officij dicitur ad hoc vt merces tribuatur operarijs in vinea Dei. Ex hac oratione patet quod vna tantum hora, scilicet, nocturni & laudes, cum post laudes ponatur oratio. Hic vsus dicendi orationem in fine officij ab Apostolis sumpsit exordium; de quibus dicitur in Actibus, quod postquam conuenerant ad sacram cõmunionem postea discessuri ab inuicem positis genibus orabant.

Orationem autem dicitur Sacerdos prius populum salutat, dicens; *Dominus vobiscum*. Et est sensus, Dominus det vobis gratiam qua mecum attente oretis ad misericordiam Dei impetrandam; quam ipse multiplicatis intercessoribus, & citius, & facilius largietur nobis. Finita oratione eandem repetit salutationem, sed ad aliû sensum, id est, *Dominus maneat vobiscum*, conferuetque in vobis deuotionem quâ ex diuinis officijs cõcepistis.

Tandem concluditur officium per *Benedicamus Domino*, & sensus est; demus gratias, laudem, gloriam, & honorem Deo pro tanto beneficio suo; quia nos perduxit ad finem officij huius, in quo debitas ei laudes persolui-

mus; & ipse viceuersa mentes nostras sua consolatione refecit. Hic sensus declaratur ex responsione populi dicentis, *Deo gratias*, iste finis, scilicet, *Benedicamus Domino*, aliquando dicitur ab ipsomet Sacerdote, qui recitat orationem, aliquando a pueris; aliquando a mansionarijs: ratio huius diuersitatis est diuersa festorum conditio; qui differunt per magis & minus solemne. Si autem officia in aliquo differunt, infra de illis dicitur in specie.

De diuisione, diffinitione atque inceptioe officij. Cap. 4.

Officiorum, quædam sunt generalia & vniformia, & quædam specialia. Generalia & vniformia, quæ toto anno obseruantur, sunt horarum preces, Vesperæ, Completoria, ac non nullæ Missæ, & Matutinæ; quæ continentur in Breuiario & Missali. (Breuiarium enim vt Etymologiæ nomen non ignoremus, auctore Tranquillo Suetonio dicitur compendium summariumque sacrarum præcum, quasi breuis horarum liber; sicut Missale dicitur liber continens totius anni Missas.) Specialia autem officia sunt, quæ pro varietate temporum & solemnitate distantia, variantur. Pro varietate temporum, quoniam alia paschali tempore celebrantur, alia in Quadragesima, alia in Aduentu, & alia in alijs temporibus. Pro distantia solemnitate cum aliter fiat in hac solemnitate, aliter in alia: nam in paschali die & per octauam, tres psalmi tantum ad Matutinum, cum totidem lectionibus recitantur; & in Natali nouem, cum nouem lectionibus; & ita de alijs vt supra tactum est.

Innocentius autem Tertius in Concilio generali (& haberet de cælebr. Miss. cap. dolentes referimus.) reprehendit clericos, & prælatos Ecclesiarum, qui circa commestationes superfluas & confabulationes illicitas potius sunt intenti quam circa diuina officia;

ficia: & quidam eorum vix missarum solemnia quater in anno celebrant. Vnde præcipit prælatis, & clericis in virtute obedientiæ vt nocturnum officium & diurnum, studiosè celebrent & deuotè; ad quod officium etiam sine isto præcepto tenentur; vt patet ibidem cap. presbyter.

Triplex autem est genus personarum Ecclesiasticarum quod tenetur recitare officium. Primum genus est illorum qui sunt beneficiati. Secundum genus est existentium in sacris licet non sint beneficiati. Tertium genus est illorum, qui per professionem, vel eorum ad id faciendum se obligauerint. Glos. in Clem. de celebr. Miss. cap. fin. cap. cū sede, de præbend. & in cap. dolentes. Eodem tit. Vbi nota quod clerici seculares in Ecclesia collegiata positi, debent se conformare, iuxta modum & ordinem officianti suæ Ecclesiæ cathedralis. de consec. dist. 2. cap. institutio. & dist. 12. cap. de his. Regulares vero attendant ordinationi suæ regulæ, & suorum statutorum. dist. 12. cap. placuit. Priuatè vero personæ si non possunt propter occupationem recitare illas debitis horis, melius est preuenire, quam tardare. Nam preuenire est prouidentia; tardare autem negligentia; sed de his infra.

Vt autem ad diffinitionem officij perueniamus iterum incipientes, dicimus; quod, officium (vt spectat ad præsens) est laus Dei voce prolata per Ecclesiæ determinationem instituta. In Ecclesia autem generaliter nil canendum aut legèdum est, quod a sancta Romana Ecclesia approbatum nõ sit. In primitiua Ecclesia quisque cantabat pro suo velle, dummodo ad laudem Dei pertineret; sed succedentibus temporibus, quia Ecclesia Dei propter hæres scissa est, Theodosius Imperator, hæreticorum extirpator, rogauit Damasum papam, vt per aliquem prudentem ordinaret officium quod ille commisit D. Hieronymo vt

supra diximus. Officium, inquam, incipit per, *Deus in adiutorium meum intende*, hoc aut. in ideo fit, quia Dominus in Euangelio Ioan. 13. ait; siue me nihil potestis facere; ideo sic incipit. Et singulæ horæ fiuntur, per, *Benedicamus Domino, Deo gratias*, vt sic principium, & finis referantur ad idem, scilicet, ad Deum, qui est α & ω , principium, & finis 35. distin. ab exordio.

Dicendo ergo, *Deus in adiutorium meum intende*, sancta mater Ecclesia inuitat omnes. iuxta id Psalm. 33. *venite filij audite me*; quod ideo etiam introductum est, quia dum arca Domini ad portandum leuabatur, dicebat Moyses; Surge Domine, id est, surge fac, & dissipentur inimici tui, & fugiant, qui oderunt te a facie tua. Sic & Sacerdos noster dicit: *Deus in adiutorium meum intende*, hoc est, præsta mihi auxilium in surgendo a peccatis; & contra varios inimicos, qui tuam circumdant Ecclesiam.

Per arcam enim Ecclesia intelligitur, quæ vsque in finem a persecutoribus circumdabitur, siue apertis, siue occultis. Illud tamen notatione est dignum, quod tribus modis diuersis inchoantur horæ canonicæ; quod quidè ideo fit, quia contingit tribus modis peccare nempe corde, ore, & opere; contra peccatum cordis dicitur; *Conuertere nos Deus salutaris noster*. ad completorium. Contra peccatum oris dicitur: *domine labia mea aperies*, ad Matutinum. Aliæ vero horæ contra peccatū operis, incipiunt, (vt diximus) per *Deus in adiutorium meum intende*: Ratio autem quare in matutinis præmunitur contra peccatum oris, & in cōpletorio contra peccatum cordis, atq; in alijs horis contra peccatum operis, hæc assignari potest; quia nox est tempus somni & quietis, dies vero est tempus operis & laboris; ideo in omnibus horis diei vsque ad vesperam auxiliū gratiæ Dei petentes ad bona opera necessarium; dicimus; *Deus in adiutorium*

menimintende. Et quia inter opera & negotia diurna cor nostrum sepius diuagatur per creaturas & auertitur a Deo; ideo in fine diei cupientes rectificare cogitationes nostras & conuertere cor ad Deum petentes eius auxilium, dicimus: conuerte nos Deus salutaris noster: conuerte, scilicet ad te; vt in nocte sequente licet corpore dormiamus, cor tamen nostrum vigilet ad te Deus. Tandem verò a somno excitati, & volentes laudare Deum post mediam noctem incipimus aperire os ad loquendum: & timentes peccatum oris petimus auxilium gratiæ Dei in principio Matutinorum, dicentes: *Domine labia mea aperies.* Et, quia omne peccatum oris & cordis est etiam peccatum operis; ideo in matutinis & completorio post prædicta principia, additur: *Deus in adiutorium.* Cuiuslibet autem prædictorum trium principiorum a Sacerdote proposito conueniēs adoptatur responsio a suo choro ex nomine totius populi. Nam principio matutinorum de labijs aperiendis, responsio consona datur. *Et os meum annuntiabit laudem tuam;* scilicet, si tu dignè illud aperiens præmunieris gratia tua. Principio autem Completorij de conuersione cordis ad Deum, optimè respondetur; *Et auerte iram tuam a nobis;* quam, scilicet, memoramus ex præcedenti auersione per diem ad negotia temporalia. Principio deniq; aliarum horarum diei de adiutorio ad bonum opus, rectè respondetur; *Domine ad adiuuandum me festina.* quia, scilicet, sine te non valemus aliquid boni incipere; ideo oramus vt citius occurras nobis. Inuocat ergo Sacerdos Euangelicus diuinæ gratiæ auxiliū in principio officiorum Ecclesiæ cum spe certa & fiducia obtinendi ipsum a Deo. Quo obtento in fine cuiuslibet horæ reddit gratias Deo, dicens. *Benedicamus Domino;* cui & respondet chorus; Deo gratias, scilicet, agamus pro tanto eius beneficio nobis exhibito.

Per conuerte, competenter signatur cor: per, Domine labia, os: & per, Deus in adiutorium, totum signatur corpus signo crucis, ad effugandam inimici versutiam, ac omnem illius potestatem; ne officia diurna impediatur; qui hoc signum valdè horret & timet, ac fugit; ex quo per passionem & crucem Christi victus fuit. Et vt dicit cætem. Episcoporum. lib. 2. c. 1. Pro vnoquoque verbo tangit manu, primo frontem, deinde pectus, mox humerum sinistrum, vltimo dextrum, & in fine iungimus vltimus ante pectus. Et sic quatuor verba hæc, habet suam partem ad tangendum. Dum dicit, *Deus,* tangit frontem. *In adiutorium,* tangit pectus, *meum,* tangit humerum sinistrum: *intende,* humerum dextrum. Ita faciendum est cum dicitur, *Adiutorium nostrum in nomine Domini,* ab Episcopo in soleinni benedictione: nã dicens, *Adiutorium* tangit se in fronte; Dicendo, *nostrum,* infra pectus: *In nomine,* in sinistro humero; *Domini,* in dextro. Eodem lib. cap. 2. cætem. Tangit primo, humerum sinistrum, quia dicitur, quod Spiritus sanctus procedit a patre & a filio; a quo patre principium totius vitæ; & a sinistro latere procedit virtus vitalis; quia in ea situatur cor. Secundo tangit dexteram partem siue humerum dextrum, significantem filium, quia dicitur de filio, sede a dextris meis. Incipimus a fronte, id est, a capite, quia pater est principium filij. Secundo tangitur pectus, quia filius procedit per generationem a patre; iuxta illud Psal. 2. Filius meus es tu ego hodie genui te: facta autem inuocatione tam a Sacerdote proponente, quam a choro respondente; adiungit Sacerdos in qualibet hora canonica versum illum; *Gloria patri & filio & Spiritui sancto.* & hoc rationabiliter (vt aiunt quidam) ad reddendam, scilicet, statim gloriam Deo pro suo auxilio, quia enim propè est Deus omnibus inuocantibus cum in vtri-

veritate Psal. 144. cui etiam consonat propheta Isa. 65. dicens; Adhuc te loquente ecce adsum: ideo Sacerdos reputans se iam ex auditum a Deo in tam iusta petitione; & per consequens, iam consequuntur diuinum adiutorium: statim reddit ei, gratias dicens: *Gloria patri & filio*, &c. Supple sit gloria patri, &c. Potest tamen dici melius & clarius quod iste versus immediate apponitur inuocationi diuini adiutorij, ad dandam rationem facili concessionis illius petitionis ex parte Dei; quasi velis dicere Sacerdos; ideo petimus auxilium gratiæ tuæ Deus ad hoc officium inchoandum, prosequendum & peragendum, quia omnia in eo a nobis dicenda, & agenda principaliter ordinantur ad gloriam tuam predicandam & magnificandam.

Est ergo sensus talis. *Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me festina:* vt sit gloria tibi Deo patri, & filio, & Spiritui sancto, scilicet, ex hoc meo officio Ecclesiastico. Si enim petemus auxilium gratiæ tuæ ad alia opera pro nostra utilitate; adhuc petitio esset iusta & decerete iam concedere: quanto magis ad hoc opus, in quo principaliter agitur res tua? id est, quia laus, honor, & gloria tua in eo prædicatur, extollitur, & magnificatur? Sed & hæc ratio non videtur sufficere propter versiculum sequentem: *Sicut erat in principio:* Additur ergo explicatio Trinitatis, nempe, *Gloria patri, & filio, & Spiritui sancto;* s. ideo addentes illi rationi, dicimus, quod iste versus appositus est ad explicandam adhuc aliam rationem institutionis officiorum diuinorum ad gloriam Dei: quia videlicet fidelis populus tenetur Deum laudare & benedicere pro beneficijs ab eo receptis, inter quæ hæc tria sunt principalissima: primum, est beneficium creationis quod attribuitur potentia patris. Secundum, est opus nostræ redemptionis quod appropriatur

sapientia filij. Tertium, est ordo mundanæ gubernationis quod consonat bonitati Spiritus sancti. Ideo in explanatione trium diuinorum personarum insinuat laus Dei & gratiarum actio pro tribus Dei beneficijs prædictis. Hunc sensum declarat sequens versus. *Sicut erat in principio & nunc & semper.* Hoc modo, sit gloria Deo propter illa tria opera eius in nos. Sicut erat ei gloria in principio, scilicet, quando mundum creauit: quia tunc laudabatur eum astra maritima, id est, Angeli mox creati: & iubilabant ei omnes filij Dei Iob 38. Et Sicut est nunc ei gloria, id est, in hac sexta mundi ætate, quando humanum genus redemit, fecitque sibi nomen grande in vniuersa terra cum ante eam esset solum notus in Iudæa; Deus; nunc autem ab omnibus gentibus cognoscitur, laudatur, & glorificatur. *Et semper,* id est, in omnibus ætatibus mundi medijs, fuit ei gloria a seruis suis; quia optimo iure & ordine mundum gubernat; propter quod ab omnibus suis creaturis continuè laudatur. *Et in sæcula sæculorum,* id est, post etiam huius mundi cursum erit sibi gloria in sua æternitate, qua sanctos suos plenissimè ipse glorificabit: a quibus etiam vice versa, glorificabitur & laudabitur in æternum. Propter has igitur rationes debetur sibi laus & gloria & gratiarum actio a fidelibus seruis suis in his horis canonicis Ecclesiæ Dei, qui vt dignè sibi exhiberi valeant perimus auxilium gratiæ eius in principio cuiuslibet horæ. Tandem concluditur per, *Amen,* id est, vtmã. Vel. Ita fiat. Et postea dicitur, *alleluia,* id est, laudate Deum, vt infra dicitur. His finitis in Maritino sequitur inuicatorium: quia non sufficit tantum laudare, sed oportet vt alios ad laudandum Deum inuitemus vt cortina cortinam trahat. Deinde dicitur Psal. 94. qui est inuicatorius. In alijs autem horis sequuntur hymni Vesperis & Completorio exceptis, vt dicitur.

Sanè in exequijs mortuorum, nec Gloria patris, nec, Deus in adiutorium pramittimus, quia in illis Saluatoris exequias imitatur, in quibus hæc cessat. Dicitur Gloria patris: quia psalmus bonam operationem significat: quæ finita, merito gloria Deo danda est; qui pro omni opere bono laudandus est. Et quia mortui nequeunt opera meritoria facere: ergo nec gloria competit. Cantus autem psalmodum composuit Leo 2. anno Domini 684. Et Vitalianus anno Domini 657. introduxit tantum & sonum organorum.

De hymnis. Cap. 5.

Post prædicta in nonnullis horis, immo in pluribus sequitur hymnus ante psalmos. Hymnorum autem aliqui cantantur de nocte, & aliqui de die; vnusquisque tamen hymnus suâ habet materiam vt est videre infra in nostro psalterio. In illis, qui recitantur de nocte hymnus accipit materiã ipsam temporis, id est, significationem ipsius temporis, scilicet, vt expellat a nobis ignorantiæ tenebras, & vitiorum radices, & informet nos virtutibus & sancti Spiritus charitate. In illis vero, qui recitantur de die, accipit pro materia ipsum lumen, & vult depræcari Deum vt sicut illuminat nos sua claritate & splendore solis in corpore: sic illuminet nos Spiritus sancti gratia in mente. Hymnos primum Dauid prophetam condidisse ac ceclinisse manifestum est, deinde & alios prophetas. Postea tres pueri in fornace positi, conuocata omni creatura, creatori omnium hymnum canentes dixerunt. Deinde Dominus noster Iesus Christus: & hymno dicto exierunt in montem oliuarum. Mat. 26. Deinde Hylarius Episcopus, postmodum Ambrosius Episcopus Mediolanensis: & alij. Hymnus enim proprie appellatur laus Dei ad deuotionem accendens. Psalmus, laus Dei ad bene operandum incitans.

Canticum, ad spiritualem iucunditatem ex diuinorum atque cælestium contemplatione sustollens. Verumtamen vnum pro alio multoties sumitur, quia & primo Paralip. fertur, quod cantores templi, Deum laudabant in hymnis Dauid Regis. Hymnus enim nomen communius. Omnis enim psalmus est hymnus, sed non e contra. In psalmo etiam 70. vbi nostra habet translatio: Repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuã, tota die magnitudinem tuam: continet alia. Repleatur os meum laude, vt cantem hymnum gloriæ tuæ.

Hoc tamen non est ignorandum, quod hymni, siue metra quatuor habent proprietates. Primo, quod in paucis verbis comprehendunt plurima gesta, & plures historias, & plures sententias, vt patet in poetarum libris; vnde versus.

*Metraparant animos comprehendunt
plurima paucis,
Aures oblectas, pristina commemorant.*

Secundò, quia melius retinentur in memoria, quæ per versum habentur: & versus diutius retinetur in memoria, quam prosa. Tertio, quia mouent animum hominis ad studium. Quarto, quia oblectant aures dei & hominum. Et per contrarium maligni Spiritus fugiunt carmina musica: (nam versus est quedam musica ex longis & breuibus syllabis composita:) eo quod diabolus sicut deuiauit a veritate, & concordia, & pace Dei, & bonorum Angelorum: ita trahitur in omni concordia & pace: & delectatur in omni discordia; & ideo miscetur cum hominibus melanconicis, & arreptiis; & maniacis, id est, deformibus. Dauid cum psallebat fugiebat spiritus nequam a Saule, & eum dimittebat. 1. Reg. 16. quod proueniebat ex duobus secundum Iosephum & Aug.

Primo

Primo propter harmoniam sonorum & vocum, quæ sibi naturaliter displicent. Secundo, propter laudes Dei quas Dauid cantabat in psalmis: quia aliquos psalmos composuerat ad laudẽ Dei. Et his de causis etiam Diu. Ambrosius fecit multos hymnos ex his, qui cantantur in Ecclesia, in persecutione Arrianorum; quos fideles cantabant per totam noctem: & ita in tali cantu delectati & consolati tollerabilius patiebantur: immo contemnebãt Arrianorum persecutiones, vt ait Dacius. Aliqui autem sunt in laudem aliquorum sanctorum. Nam vt ait Plutar. in lib. de vera consolatione in mortuos benivolentia: Bonus, non lamentis, sed hymnis & laudationibus dignus est: non luctu, sed honorifica recordatione. Præter supra dicta adiuuenti sunt quoque hymni propter Gentiles & hæreticos, catholicos contemnentem: quod in suis laudibus uersibus carerent: cum ipsi suos Deos hymnis & Odis magnificarent, atque homines ex his alicerent ad Deum honorandos. Quatuor principales authores fuerunt hymnorum, scilicet, Ambrosius, Gregorius, Prudentius, & Sedulius: sed ante hos omnes Hylarius fertur in hymnis floruisse. Sed de his dicitur infra in expositione nostra psalterij Remani.

*De differentia inter hymnos
& Psalmos. Cap. 6.*

His uisus hoc valde notandum est, quod differentia est inter hymnum, psalmum & canticum. Nam in hymno laus, in psalmo opera, & in canticum mentis exultatio intelligitur. De his dicitur Colof. 3. In psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes, & psallentes in cordibus uestris Domino 93. dist. cantantes.

Insuper, inter psalmos & hymnos; hæc est alia differentia, quia hymnus est communius nomen quam psalmus

vt supra diximus. Siquidẽ omnis psalmus est hymnus, at non e contra. Vnde liber psalmorum in titulo Glos. ordinariæ, liber hymnorum inscribitur. Sed præter psalmos Dauid sunt quidã alij hymni in Ecclesia Dei (de quibus supra) sanctis doctoribus editi ad alia quædam proposita per omnes horas canonicas dispositi.

Differunt quoque hymnus & psalmus in re ipsa: tum quia psalmi sunt maioris autoritatis quam alij hymni. Nam liber psalmorum est de canone Bibliæ & instinctu Spiritus sancti non voluntate humana dictatus a propheta Dei vno vel pluribus: alij vero hymni extra sacram scripturã editi ex humana voluntate sanctorum doctorum ad laudem Dei & ad decorem officiorum diuinorum appositi sunt, & ab Ecclesia recepti non tam firma fide credendi in suis veritatibus sicut psalmi in suis; tum etiam quia si hoc nomen, hymnus specialiter accipitur pro eo, qui non est psalmus; hymni explicant mentalem lætitiã fidelium in Dei laudibus; quia ex interiore iubilatione exultant exterius in voce: psalmi vero opera bona seruorum Dei significant cum gaudio facta. Et quia nec interius mente cogitare, nec exterius corpore agere aliquid boni sumus sufficientes ex nobis; sed tota nostra sufficientia ex Deo est, vt docet Apostol. 2. Cor. 3. ideo in fine psalmorum & hymnorum semper canitur gloria patri, vel, præsta pater, vel, aliquis alius versus eiusdem sententiæ, ad demotandum, scilicet, quod tota gloria & laus bonorum operũ, quæ agimus soli Deo est attribuenda, & non nobis; sine cuius gratia nos nihil tale agere potuissẽmus. Amplius, hymni continent laudem Dei aliquã, vel sanctorum: psalmi autem aliquando continent historiam factorum.

Itẽ est & alia differentia inter hymnos & psalmos in modo, scilicet, canendi, quia hymnos stando semper, & psalmos, etiam sedendo canere consuec-

fueuerunt clerici; vt in illis denotent iucundam mentis eleuationem in Deū: in istis autem firmitatem bonæ operationis ad proximum, licet etiam melius sit stando psallere vt faciunt nonnulli religiosi.

Amplius, hymni, & psalmi differūt in ordine, nam in quibusdam horis hymni præcedunt psalmos; in alijs e contra, psalmi cantantur ante hymnos; Huius diuersitatis rationem assignant illi, qui ponunt tres horas nocturnas & quatuor diurnas: quia (vt aūt) dies ad innocētes seruos Dei aptari debet, nox ad penitentes; & quia hymni dicti sunt significare lætitiā mentis: psalmi operationem corporis bonam, concludunt quod horæ diurnæ debēt significare quod lætitiā cordis adducit innocētes ad bona opera; hora vero nocturnæ per contrarium significare debent quod penitentes, (qui habent tristitiā cordis) per opera bona redimētes peccata sua perueniunt tandē ad iucunditatem mentis; ideo concludunt quod in horis diurnis hymni debent præcedere: in nocturnis vero psalmi. Sed hæc ratio fallit in Matutinis: quæ est principali sīma horarum nocturnarum: nam in eis hymnus præcedit psalmos. Nisi forte dicatur quod hoc fit ad significandū quod in penitentibus ante omnē tristitiā contritionis præcedit quædam læta affectio seu voluntas vltimi finis, quæ est beatitudo; ex qua postea mouentur ad quæsdam bona opera etiam laboriosa quibus ad eā perueniatur. Et tandem ad præfatiōis causā iterum in eis mentis iucunditatem; quare nimirum in principio Matutinarum hymnus præcedit psalmos; quibus finis & laudibus continuatis circa finem laudum iterū hymnus cantatur & solemniori cantu quam fuerat cātatus hymnus primus. Hinc est quod hymnus laudum cantatur in cantu figurato & non primus apud quosdam Ecclesias.

Qui vero tantum vnā horam no-

cturnam ponunt, & sex diurnas; possent dicere quod tam in die quam in nocte horæ canonicæ ab hymno incipiunt, & ad hymnum terminantur; vt inde significetur communis conuentio seruorum Dei, siue sint innocētes, siue penitentes; quia eorum vitæ virtuosa & a lætitiā incipit & ad lætitiā terminatur. Præcedit. n. in eis intentio seu appetitus beatitudinis; qui eos lætificat propter spem: & mouet ad bona opera, quæ sunt media ad beatitudinē: & eādem datur merces pro bonis operibus, quæ sanctis promittitur a Deo in æterna lætitiā; ad quod significandum in prima hora diei (quando exiit homo ad opus suum tota die vsque ad vespem) præcantatur hymnus quasi præponens præmium lætissimum laborantibus in vinea Dei. In completorio autem vltima diei hora quæ finem vitæ hominis significat, psalmi præcedunt, & circa finem hymnus cantatur: vt protendat bonis actibus vitæ hominis proximo securam & reddendam beatitudinem gaudiumque sempiternum. Id. in ordo seruatur in vnica hora nocturna.

In quibusdam Ecclesijs itam post psalmos sequitur hymnus, & post hymnum, lectio, siue capitulum: in quibusdam e conuerso. & in alijs hymnum non cantant, qui congruum ordinem seruare videntur, quoniam primo est in corde dilectio quæ per antiphonam designatur; deinde sequitur bona operatio, quam psalmus designat, postea mentis exultatio, quæ per hymnum notatur. Sed, quia exhortatio lætæ negligentiam parit, ideo sequitur lectio seu capitulum quæ hominem ad cor reuocat. Qui vero lectionem hymno præponunt, volunt hymnum loco responsorij obtineri. Vnde cum in festiuitatibus responsum post lectionem cantant, hymnum præmittunt. Ad maiorem tamen exultationem notandam, quod in quibusdam Ecclesijs vtrumque cantatur, & tunc responsorium.

rium præcedit hymnum, (vt faciunt Cassinenses) ad notandum, quod tunc maxime respondere debemus exhortationi per præcedens capitulum factæ; post quod statim sequitur responforiū. Tamen generale est, quod quando cumque cantatur responforiū præcedere debet lectio cui respondere debet. Qui vero hymnum non cantant illud attendere videntur, quod in cantico Beatæ Mariæ sequitur: quod excludit responforium cuius locum tenet hymnus. Nam si canticum Zachariæ in laudibus matutinis excludit responforium; multo magis canticum Beatæ Mariæ excludere videtur in Vesperis. Modus tamen Romanæ Ecclesiæ est melior & communior, scilicet, cantare post hymnum antiphonam quam nōnulli responforium vocant.

Nota hic, quod vespertinum & matutinum officium cæteris horis præferuntur in multitudine psalmodiarum; & ratio est, quia in Senaria operum distinctione, vespere & mane tantum memorantur; nempe cum dicitur Genes. 1. Factum est vespere & mane dies primus; secundus; tertius, &c. quare maiori laude etiam opus est; & in veteri lege matutini pro vespertini officij antiquitas commendatur. Matutina dicuntur officia quæ celebrantur a mane vsque ad noctem 11. quæst. 3. si quis Episcopus in Concilio. Exclusiue secundum August.

Hymnos autem & laudes cantare, vetustissimum est, nam Christus & laudes cantauit, & cantandas Apostolos docuit, & Apostoli Christi mandato, laudes & hymnos in Ecclesia decantandos instituerunt. Pro huius dilucidatione notandum est, quadruplicem esse orantium diuersitatem. Aliqui solo affectu, soloque cordis desiderio Deum orant, vt Moyses ne mouens, quid labia auditur a Domino. Quid clamas ad me? Exod. 14. Magnus quidem erat Moysis clamor, quia magno

vehementique desiderio gestuabat. Aliqui vero simplicibus purisque verbis suas offerunt orationes; quales erant illa publicari, dicentes; Deus propitius est mihi peccatori. Luc. 18. Et latronis in cruce; Memento mei Domine dum veneris in regnum tuum ibid. 23. Sunt & alij qui iam eleuato, & quasi in Deum, rapto animo longo temporis tractu, sine aliquo verborum sono, suas fundunt præces; Huiusmodi erat Anna, quam Heli sacerdos temulentam existimauit. 1. Reg. 1. Huiusmodi erat Christus, qui in oratione pernoctabat. Ioan. 2. postremo sunt qui absque attentione, siue affectu, nullaque adhibita deuotione psalmos multos cantant, longas legunt lectiones, & prolixas recitant orationes; quibus satis se fecisse videntur si cantant aut legerint illa. Hi damnantur a Christo, eo quod putent se exaudiri in multiloquio, & se satisfecisse, Deoque per illud placuisse; quibus illud vers. & stat.

Si cor non orat in vanum lingua laborat.

Cæterum non reprobatur hic Christus cantus Ecclesiasticos, psalmodias, laudes, Dei, triumphosque suos & martyrum decantatos in Ecclesia; nam ipse pueros clamantes in templo; Osanna in excelsis, benedictusque, qui venit in nomine Domini, ita probauit, recepit, & gratas habuit, vt contra phariseos murmurantes defenderit: addens, quod si illi tacuissent lapides clamarent. Matth. 21. Rursus id ipsum exemplo suo faciendum docuit, cum post cenam, antequam in montem oliueti exiret, hymnum cum Apostolis dixit; Matth. 26. & Mar. 16. Et hymno dicto exierunt in montem Oliuarum. Hymnus est canticum cum laude alicuius. Et supra diximus, quod est communius nomen quam psalmus. Dixit itaque Christus hymnum; ergo laudem Dei vocaliter decantatur. Neque id solus, sed cum Apostolis fecit. Non ergo potuit

tuit ne diuinæ laudes cātarentur, prohibere, cum eas ipse prius cantarit, cātandaque Apostoles docuerit. Vnde in Acti. 16. Paulus & Silas carceribus inclusi, ita Deum alta voce laudabant, vta custodibus audirentur. Refert quoque Plinius Iunior lib. 10. Epistolārum, Christianos solitos esse stato die ante lucem conuenire, carmenque Christo adinuicem, quasi Deo decantare: & plura sunt de his apud historias Ecclesiasticas exēpla, quibus mouemur hymnos & psalmos decantandi morem ab Apostolis effluxisse; qui mandato a Salvatore accepto, laudes & hymnos in Ecclesia decantandos instituerunt. Requirit tamen Dominus vt oratio nostra, non clamore vocis, aut verborum multiplicatione, sed in cordis affectu, & dilectione constituatur. Siquidem Deus non altas voces, aut ora clamantia, sed humilata gementiaq; corda audit & auscultat.

De hymnis & psalmis canendis habes etiam apud Concil. 4. Tolet. can. 12. & de consecr. distin. 1. Nota secundum Hug. de Sancto Victore, quod tres sunt species sonorum, qui tres modulus faciunt. Fit enim sonus pulsus, flatus, & voce. Pulsus pertinet ad citharam. Flatus ad tubam & organum. Vox vero ad cantum. Hæc genera musicorum antiquus populus in laudem Dei se exercebat. Consonantia autem sonorum assignari potest concordiam morum si ad pulsus citharæ manuum operatio; & flatus organimenti deuotio; ad cantum vocis sermonis exhortatio referantur. Bernardus ait. Quid prodest dulcedo vocis dulcedine cordis? Frangis vocem, frange & voluntatē. Seruas consonantiam vocum, serua concordiam morum; vt per exemplum concordēs proximo; per voluntatem Deo; & per obedientiam magistro. Vnde Versus.

*Non vox sed uox: non Chordula
musica, sed cor.* (Dei)

Non clamans sed amāscāt in aure

Quare magis deuotione cordis, quam uocis iubilatione canendum, est 38. distinēt. Sedulo. Et procurare debemus, vt clara uoce non rauca pronunciemus 21. distinēt. capit. 1. vt populus planē intelligens dicat, Amē: 38. distinēt. Sedulo. Item, hoc triplex genus musicorum ad triplicem differentiam beneficii Ecclesiastici refertur secundum Ricar. Episcopum Cremon. in suo nutrali. Nam ipsum officium Ecclesiæ, consistit in psalmis, in cantu, & in lectionibus. Primum musicorum genus est, quod fit pulsu digitorum, vt in psalterio & similibus: & ad id pertinet psalmodia; iuxta id Psalmus 130. Laudate eum in psalterio & cythara. Dicitur enim psalterium à psalin Græcè, quod est tangere Latine. Secundum est, quod fit uoce, scilicet, humana; & ad istud pertinet lectiones. Vnde psalmista ait: Bene psallite eum uociferatione. Et Apost. lectionem uocauit uocem, dicens. Ignorantes Iesum & uocem prophetarū quæ per omne Sabbathum leguntur. Act. 13. Tertium est, quod fit flatu, sicut in tuba; & ad istud pertinet cantus: unde psalmista ait ibidem: laudate eum in sono tubæ. Sanè rationabiles diuersorum sonorum concentus & concordiam uarietate compactam & bene ordinatam ciuitatis unitatem significat. Suauius uero cantus fit ex diuersis, sed non ex aduersis uocibus.

De Antiphonis. Cap. 7.

Antiphona est quædam uox, qua sibi inuicem Angeli colloquuntur. Isidor. lib. 6. Ethymolog. ait: quod antiphona Græcè, Latine interpretatur uox reciproca; quia duo chori, siue de uno ad unum reciprocando, uicissim melodiatum cantus alternant; hoc est dicere uicissim cantare: quasi duo Seraphin, duoque testamēta inuicem sibi conclamantia. Vel ad significandum reciprocam fidelium dilectionē.

Cha-

Charitas enim sicut & iustitia est virtus ad alterum & in duobus ad minus esse debet. Vnde in quibusdam Ecclesijs Clerici cantantes antiphonas, non vertunt vultus ad Altare, sed ad se inuicem versus vultibus respiciunt: (sed hoc faciunt monachi & fratres, non autem Clerici, qui officium recitant iuxta morem Roman. Ecclesiæ): quod genus canendi Græci adiuuente traduntur, duobus chorus alternatim concinentibus quasi duo Seraphim, duoque testamenta inuicē sibi conclamantia. Apud Latinos primus B. Ambrosius antiphonas constituit, Græcorum exempla imitatus ait Isidor. capitul. 7. lib. 1. de offic. Eccles. deinde alij vltimum acceperunt.

Potest etiam aliter diffiniri, & fortè melius. Antiphona est quædam Cantilena diuini laudibus ad recreationē inferta. Pausatur enim aliquantulum a psalmis dicendis. Psalmi etiam ex institutione Damasi Papæ (vt supra ostensum est) a duobus choris clericorum alternatim per versus cantantur: ad significandum alternam exhortationem fidelium ad opera mandatorum Dei: quæ in psalterio instrumentum decem chordarum figurata sunt. a quo instrumento psalmi denominati sunt; quia in eo cantabantur in veteri lege. Alij vero doctores dicunt quod antiphona debet interpretari cantus circularis: quia psalmi melodia ab ea incipitur & in eam finitur instar circuli. Quod ita ordinatum est ad significandum, quod omnis nostra operatio a charitate Dei incipit, & in Deum finaliter est ordinanda etiam ex charitate. Notandum in super est, quod sæpius quando antiphona complectur super vitimam eius syllabam fit Neuma, id est, iubilus quidam seu prolongatus cantus (vt iam dicitur,) & hoc in præcipuis festiuitatibus Ecclesiæ: ad denotandum finem charitatis æternum in iubilo magno: nam prægnitatio Læ: amore in via iubilat animus deuotus: scilicet, imper-

fectè & breuissimè: sed in patria Deo clarè & viso perfectè iubilabit in æternum.

Antiphonæ in singulis horis ex institutione B. Ambrosij dicuntur, pro eo quod B. Ignacius tertius a Beato Petro Antiochenus Episcopus audisse legitur, in histor. tripar. super quendam montem Angelorum choris antiphonas canentes. Inde Græci primo antiphonas cōposuerunt: & eas cum psalmis in choro quasi in chorea cātari ordinarunt: qui mox ad vniuersas transiuit Ecclesias: vt iam vbiq; antiphonæ decantarentur. Dicuntur autem antiphonæ respectu ad psalmodiam, cui respondent, sicut & responsoria respectu ad historiam; vnc & antiphona dicitur, quasi ante psalmum sonans.

Inchoatur enim ante psalmum, qui opus significat: ipsa vero significat charitatis copulam seu mutuam dilectionem, sine qua opus non prodest, & per quam opus incipit meritorium esse. Verum ante psalmum imperfectè, & post psalmum perfectè dicitur: quia charitas in via imperfectè habetur, seu hic initiatur: sed in patria per bona opera, quæ hic ex charitate fiunt, perficitur. Et hoc præcipue in officijs de tempore dominicalibus, scilicet, & festiualibus: in quibus temporibus antiphona est aliquis versus illius psalmi cui præmittitur.

In præcipuis tamen festiuitatibus etiam ante psalmum perfectè dicitur: ad notandum, quod in illis perfectiones in bonis operibus nos exhibere debemus. Vel, ad significandum, quod in talibus sanctis charitas fuit perfecta & plena operibus bonis. Vel, quia denotat nostram resurrectionem, quando perfectè Deum laudabimus.

Inchoatur quoque ab vno vobis chori, & finitur a pluribus vtriusque chori. Primo, quia charitas ab vno scilicet, Principe Christo incipit & ipse primus illam intonauit dicens Ioa. 13. Mandatum nouum do vobis. Sed po-

Ita caritas ad omnia membra eius deriuata est; quia ignem venit mittere in terram vt tota arderet Luc. 12. Et ipse prior dilexit nos vt incitaremur ad eius dilectionem correspondentes ei per bona opera; insurgeretque inter nos commune gaudium de dilectione Dei & proximi.

Secundò, ad notandum, quod vox prædicatorum, & prælatorum, quæ semper ad vnitatem tendit, monet nos: vt quod vnusquisque singulariter operando acquirit; alteri porrigat; vt si vnus addiscit in scholis, & alter in campo; tempore fructus doctor seminanti doctrinam porrigat, & sator doctori panem.

Antiphona post psalmos communiter ab omnibus cantatur; quia de dilectione commune gaudium surgit. Cantatur etiam a duobus choris alternatim ad notandum mutuam dilectionem siue charitatem, (vt dictum est,) quæ in paucioribus quam duobus consistere debet. Coniungit ergo antiphona duos choros; vt charitas per bonum opus coniungat duos fratres. Tamen, vt ego vidi in quibusdam Ecclesijs ab vno intonatur, & in fine etiam ab illo solo dicitur, ad notandum, quod charitas ab vno Christo incipit, & per Christum perficitur. Vel, ratio istarum diuersitatum vna & facilis est, quod merito ab antiphona (quæ charitatem significat) incipitur psalmus: & ab ea totus informatur clerus in suo cantu; vt significet, quod a charitate Sacerdotum Deum laudantium, totum officium Ecclesiasticum perficitur & informatur; vt sit Deo placens ac meritorem vitam æternam. Nam sine charitate cantus isti non bene sonant coram Deo. Eadem ratio est de quolibet alio humano opere.

Sæpe antiphonæ quæ diebus feriatis ante psalmos nocturnales dicuntur; de psalmis sumuntur, & bonorum operum perfectionem, vel lex opera misericordie designant: quoniam Sena-

rus numerus perfectus est. Illæ vero quæ dicuntur super Benedictus in laudibus & super Magnificat in Vesperis, de euangelijs sumuntur, vt officio illius diei concordent; nam & illa cantica de euangelio sunt vt dictum est alibi; quare autem sic accipiuntur ab auctore diuini officij, dicitur infra libr. 4. in expositione psalterij Romani.

Deum in fine antiphonæ sit Neuma, seu iubilus: quia beatus populus, qui scit iubilationem. Est autem neuma seu iubilus ineffabile gaudium habitum de æternis. Et fit in vnica, & finali litera antiphonæ, ad notandum, quod laus Dei ineffabilis, & incomprehensibilis est.

Ineffabile namque gaudium per neuma significatum, quod hic prægustatur; nec penitus exprimi, nec penitus taceri valet; quare merito Ecclesia verbis omissis iubilando cum neuma quasi in admirationem profilit; quasi dicat, quæ vox, quæ poterit lingua retinere, & car. Verba enim hæc non sufficiunt, nec intellectus capit, nec amor etiam dicere sinit. Quis enim plene enarret, quod oculus non vidit, nec an his audiuit, nec in cor hominis ascendit? Nam ardens desiderium, & ignita charitas, amorque Dei perfectus, vt tibi est, quis exprimere potest? Neumatizando ergo expressus quodam modo sine verbis dicit, quam per verba innuat, quantum sit illud cæli gaudium vbi verba cessabunt; & homines omnia, vt fas est, scient. Verum, quia perfectiorum tantum iubilus est, in magnis festiuitatibus non tam maiores quam etiam minores exultat. Notatione dignum est, quod fere vbicumque in cantu scribitur Ierusalem, neuma producitur, vt cælestis Ierusalem iubilatio figuretur: similiter si est verbum significans iubilum, gaudium, vel lætiam. Et quoniam ad recreationem est inuenta (vt diximus,) vt fiat aliqua pausa in psallentibus, & in resurrectione non erit opus

opus respiratione, iuxta id Apocal. 4. Et requiem non habebant die ac nocte dicentia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, & cæter. Ideo in tempore paschali, quod repræsentat illud tempus resurrectionis, ad vespertas psalmi dicuntur sub vna tantum antiphona.

De psalmo, & votibus religiosorum. Cap. 8.

Psaltere vsus esse primus post Moysen David Propheta, (ait Isidor. lib. 1. de Eccles. offic. cap. 5.) in magno mysterio prodit Ecclesia. Hic enim a pueritia in hoc munus a Deo spiritualiter electus, & cantorum Princeps psalmodumque thesaurus esse promeruit. Cuius psalterium idcirco cum melodia cantilenarum ab Ecclesia frequenter, quo facilius animi ad compunctionem stectantur.

Psalms est modulatio, quæ fit in tali instrumento per tactum decem chordarum, ait Isido. lib. 3. Etymolog. Psalmi dicuntur esse laudes diuinæ factæ propter aliquas causas spirituales, & vt pote si quando liberabatur David ab aliquo periculo faciebat psalmos in laudem Dei gratias illi agendo: sicut est Psalm. 33. Benedicam; quem fecit quando liberauit eum Dominus de manu Regis Achis mutando vultum suum; sic etiam quando pugnavit contra Goliath fecit psalmum 143. Benedictus Dominus; vt patet in titulis. Et ita de multis alijs. Hinc accipit hunc vsus canendi psalmos Ecclesia, quia aduenta, passione, morte, resurrectione, & Ascensione Christi liberata fuit a potestate inimici sui diaboli, sicut David liberatus fuit a suis. Et etiam, quia psalmi continent huiusmodi mysteria commemorata de ipso Christo: ideo vt semper præoculis talia habeamus, præcipit vt quotidie recitentur: dum enim psalmos cantamus gratias illi agimus de tot beneficijs nobis ex-

hibitis. Hæc etenim important psalmi scilicet, gratiarum actiones.

Ad intelligentiam huius notatione dignum est, quod debemus laudare Deum sono psalterij secundum id; In Psalterio decem chordarum psallite illi, scilicet, Deo. Ad literam psalterij est instrumentum quoddam musicale decem chordis aptatum; superius habet lignum perforatum; & ideo dicitur reddere sonum a Superiori. Psalterium, quod vulgo canticum dicitur a psallendo nominatur, eo quod eius vocem chorus sonando respondeat. Ab illo ergo instrumento, quod psalterij decachordum nominatur, dicitur psalmus, quia ad vocem illius instrumenti David decantabat psalmes ante archam in tabernaculo Domini. Psalmus proprie dicitur melos quod per motum & laborem manuum ex psalterio procedit; ideo sæpe pro bona operatione ponitur, quæ sine labore fieri non potest. Quod autem psalmus ex motu digitorum & consonantia vocis fieri solebat, hoc significat, quod in nobis consonare debet bona operatio, & laudatio.

Psalmus autem antiphonæ intermiscetur, quia fides per dilectionem operatur. Post antiphonas in singulis horis diurnis, & nocturnis ex institutione Damiani Papæ psalmi ad antiphonæ symphoniam canuntur; & significat psalmus bonam & diuinam operationem. Vnde David Psalmus 143. In psalterio decachordo psallam tibi. In tali enim instrumento psallit, innuens quod in psalterio spirituali debemus psallere Deo, decem legis mandata implendo.

Ipse autem Damascus instituit, vt chori in duas partes diuisi psalmes canerent alternatim. Et dicuntur alternatim ad denotandum alter nam factorum ad bene operandum exhortationem. Præcis enim temporibus confusè, & quasi in chærea dicebantur; ideoque ordinantur partus vt psalter

natim dicerentur, quia fertur Beatum Ignatium sic instruisse in Ecclesia sua Antiochena eo quod audiuit Angelos antiphonatum psallentes psalmos.

Dicuntur etiam alternatum ad notandum, quod alter, forte debet onus alterius. Psalmos autem recitare debemus stando, ad ostendendum quod stantes in bonis operibus vincimus. Dum enim populus Israel pugnabat cum Amalech, quamdiu Moyses manus leuabat, populus vincebat: quamdiu vero manus dimittebat, populus vincebatur. 37. dist. Si quis vult. Eleuatio igitur ad standum significat metis nostrae deuotionem: ut statu corporis mentis afflictionem monstremus, scilicet, nos paratos esse contra vitia pugnare, & ad bona opera contendere. Sanctos quoque stantes oramus significantes eos in perpetua laetitia fore; secundum id, stantes erant pedes nostri, & cetera.

Notatione dignum est quod vnus atque idem psalmus in varijs festiuitatibus cantatur; pro eo, quia ibi versus pertinentes ad illas inueniuntur, ut puta; In Natiuitate Domini, cantamus, Eructauit cor meum, propter versum illum, speciosus forma pre filijs hominum, Cantamus etiam illum in festo sanctorum Virginum propter illum alium versum, Adducentur Regi virgines, & cetera. Et in festo Apostolorum propter illum alium; Pro patribus tuis scilicet, prophetis, nati sunt tibi filij, scilicet, Apostoli. Item Psal. Quare fremuerunt gentes cantatur in Natiuitate propter versum illum; Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te: & in passione Domini propter versum illum, Absterunt reges terre & principes conuenerunt in vnu aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Et de vno martyre, quia ibi dicitur, ego autem constitutus sum rex, & cetera, predicans preceptum eius. Omnes enim martyres aut lingua, aut sanguine in monte Domini, quae est Ec-

clesia predicarunt precepta Dei. Et ita a inuenies rationes in alijs festis.

Item notandum est, quod vnus & idem vocabulum saepe diuersimode accipitur, ut puta, templum, corpus Domini significat, ut ibi: Soluite templum hoc. Aliquando significat templum materiale; inde est quod cantamus psalmum illum, Magnus Dominus, in Natiuitate propter illum versum, suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui; ibi intelligimus de templo corporis Christi. Cantamus quoque eundem psalmum in Purificatione, propter eundem versum, sed tunc accipimus templum pro templo materiali, in quo fuit Christus illa die praesentatus.

Amplius hic notatione dignum est, quod hic psalmus dicitur a quibusdam religiosis dum recipiunt suos ad professionem. Et habet tunc pro antiphona, suscipe me Domine secundum eloquium tuum et vitam, & non confundas me ab expectatione mea. Quae antiphona ter recitatur a suscepturo professionem, choro respondente, suscepimus Deus misericordiam tuam, in medio templi tui. Dicitur ter propter tria vota emittenda. q. d. Suscipe me Domine primo per votum obedientiae. Suscipe me Domine secundo, per votum paupertatis. Suscipe me tertio, per votum castitatis. Eadem est ratio de monialibus, quibus dicitur ter, Veni sponsa Christi, scilicet, Veni, primo, per votum obedientiae. Veni, secundo, per votum paupertatis. Veni tertio, per votum castitatis. q. d. Veni per abdicationem proprietatis. Per votum castitatis. Et per sponsonem obedientiae, scilicet, veni de conuersatione mundana, & de laqueis diaboli & mundi. De delectatione carnali ad munditiam. Et de propria voluntate ad quaedam Christi faciem per obedientiam; ut dicant cum pueris in fornace: & nunc sequimur in te toto corde; & timemus te; & quærimus faciem tuam. Dan. 3.

Ad

Ad cuius propositum nota, quod hec tria vota religiosorum possunt deduci ex sententia Christi: Matt. 16. Si quis vult venire post me, abneget semetipsū. & tollat crucem tuam & sequatur me. Si quis vult venire post me abneget semetipsū; ecce obediētiæ votū. Nam ipse ait. Ioa. 6. Descendi de cælo non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me. Et Philip. 2. Christus factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Sequitur. Et tollat crucem suam: ecce paupertatis votū. Maxima enim crux est paupertas, quæ omnium rerum indiget. Et 1. Cor. 8. dicitur: Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter nos egenus factus est, cum esset diues, vt illius inopia vos diuites essetis. Et sequatur me. Ecce castitatis votum. Ipse enim non solum castus, sed virgo & ex virgine natus; de quo dicitur Isa. 73. Qui peccatum non fecit nec inuentus est dolos in ore eius. Ponitur vltimo loco castitas vt difficultius votum ad obseruandum, præcipue cum valde ipsa natura aliquo modo repugnet. Alia vero vota facilius redduntur quam castitas. Inimici enim aliorum duorum votorum ab extrinseco dimicant, sed inimica caro in intrinseco pugnat. Contra duo prima vota aduersatur intellectus quodammodo tantum; sed contra tertium, & intellectus, & voluntas, & natura ipsa aduersantur & impetunt. Vnde recte ponitur illa particula (vel similis) a mulier, quæ est, pro viribus meis; vt ostendatur naturam ipsam ad voluptatem procliuem magis, quam paratam esse rectitudini obsequi.

Nota quod hoc vltimum votum castitatis solemniatur tribus modis. Vel per ordinem sacrum, vel per habitum religionis, (nempe per professionem) vel ex eo quod coram aliquibus testibus denouit se alicui religioni. Glof. in 27. dist. cap. 2. Qui autem post votum nubent peiores sunt adulteris. 27. qu.

1. nuptiarum. Et virgines, quæ post consecrationē nupservint non tam adulteræ sunt quam incestuæ. 27. dist. virgines. Et monialis publicè nubens nunquam potest accipere corpus Christi, nisi in fine vitæ suæ, vel nisi fuerit defunctus ille cui nupservit. Si vero fornicatur post pœnitentiam potest accipere corpus Domini. Ratio est, quia magis contemnit Dominum publicè contrahendo quam fornicando. Ita Hug. super cap. Quæ Christo spiritualiter nubunt. 27. qu. 1. Hæc sunt dicta animi gratia, cum spectent ad cæremonias.

De Psalmis Gradualibus & pœnitentialibus. Cap. 9.

In super notandum est circa psalmos graduales hoc, quod sunt quindecim, qui signati sunt per quindecim gradus quibus ascendebatur ad templum Salomonis, quod erat in monte. Nam in magnis festis ascendebant leuite per quindecim gradus, prædictos, & in quolibet gradu cantabant vnum psalmum. Hos quindecim gradus quidam vocant canticum graduum, coquod in quolibet præmissorum quindecim graduum singuli psalmi decantabantur. Quindenarius autem numerus constat ex numero septenario & octonario. Septenarius refertur ad verum testamentum; quia septimum mensi, & septimum annum celebrant. Octonarius ad novum refertur testamentum: propter resurrectionem vnicam, quæ octavo die facta est, scilicet, Dominico qui est octavus in ordine.

Septem autem psalmi pœnitentiales dicuntur contra septem vitia capitalia vt si a nobis commissa sunt, veniam de illis a Deo impetremus. Vel secundum Tostatum super Genes. cap. 13. Psalmi pœnitentiales septē tantū sunt, quia inter psalmos omnes, istos septē solos invenimus, qui aperte loquantur de pœnitentiā; si autem plures essent, dicemus esse plures psalmos pœnitentiales.

Vel. Quia nos facimus pœnitentiā

de

de peccatis, & præcipuè de mortalibus, quæ sunt propriè peccata, & nos a Deo auertunt, & peccata mortalia sunt septem: ideo facimus septem psalmos pænitentiales, vt significant septè peccata, quasi dicendo illos septem psalmos petamus nobis remitti septè peccata mortalia. Vel.

Quia sunt septem psalmi pænitentiales, vt per eos oremus nobis vniuersitatem peccatorum dimitti, quia numerus septenarius est numerus vniuersitatis, cum sint septem soli dies, per quorum replicationem totum tempus nostrum agitur; ideo dicendo septem psalmos oramus omnia peccata nobis dimitti, quæ in toto tempore per septem dies acta perpetramus. De omnibus psalmis vide in secundo tomo, expositionem nostram totius psalterij Romani.

De Versiculis. Cap. 10.

Post recitationem psalmorum dicuntur versiculi in singulis horis. Legitur num. 10. Quod dum arca Domini, quæ Ecclesiam figurabat in tabernaculo reponebatur, dicebat Moyses: Reuertere Dñe ad multitudinè filiorù Israel. Sanè reuersio Dñi ad Israel nil aliud est, quàm vt reuertì faceret Israel toto corde ad se. Deus. n. cui omne tempus præsens est, nō habet ad quos reuertatur: sed intelligitur reuertere, id est, fac nos reuertì ad te.

Stantibus autem his, iuxta illū morem versiculi dicuntur, vt si forte mentes nostræ cogitando vana præ nimio psalmorum opere deuiserunt; auditu Versu conuertantur ad Orientem, id est, ad Christum, qui est noīster oriens; seu ad mentem secundum versus significationem: qui ab ipsa reuersione nomen traxit: inde est, quod quando dicuntur, Versus, ad Altare nos vertimus: & prudentissime a patribus institutum est, vt ille versus alta

voce prælato, (quod semper fit, vt pa-

ter in cantu plano) excitentur somnolenti in officio diuino & conuertantur distracti ad habendam attentionem necessariam circa officia, & circa mysteria, quæ ibi pertractantur.

Possumus ergo dicere, quod sicut psalmi significant operationem bonā: ita versus, qui sequuntur significant fructum boni operis, qui colligitur in horis canonicis ex prædicta mentis conuersione & attentione.

Hi Versus ponuntur in Matutinis quasi intermedij cantuum & lectionum: ad faciendum transitum ab vno genere ad alterum: quatenus clerici fatigati aliquantulum de cantu hymnorum, psalmorum, & antiphonarū conuertantur se ab illo labore ad oculū lectionum. Huius rei signum est, quia prius propè semper stantes cantabant: sed excitati versibus iubentur postea sedere ad audiendas attentè lectiones.

Rectè ergo versus, qui significant fructum boni operis, alta voce dicuntur, ad excitandum pigres, qui in laudando Deum, & intelligendo diuina torpent, vt reuertantur ad cor; vt videlicet eo auditu omnis cogitatio, quæ fortè videndo temporalia, & vana, foras exijt reducatur intra nos & ad Deum. Et ideo cantatur a pueris: tum quia tales solent mitti nuncij ad excitandum somnolentos, vel ad conuertendum distractos, iū, quia ipsi melius cantare possunt ad excitandum fideles totius Ecclesiæ: tum denique ad innuendum quod fructus boni operis maior est cum innocentia, & cordis mundicia, quæ a paret in pueris. Quia litas istorum versuū ea est: vt semper denotent conditionem temporis vel officij in quo ponuntur maximè in officijs de tempore. Nam versus primi nocturni exurge Domine, &c. denotat tunc esse a lecto surgendum. Versus, autem vespertina oratio, &c. explicat hunc esse vespere diei: & iam cessandum a labore. Alias autem expositiones vide infra lib. 4.

Versus

Versus nocturnalis significat, quia ab officio psalmorum siue a labore tunc nos vertimur ad officia lectionum, siue ad quietem: vt qui psallendo stabat, nunc ad lectionem (vt diximus) sedeat. Vnde, versus dicitur a vertendo, quia ad aliud agendum nos vertere debere.

Nota quod in primo nocturno in die Dominica infra annum dicitur Versus, Memor fui nocte: ad notandum quo tempore surgendum est ad Matutinum, scilicet, de nocte: & etiam quia primus nocturnus dicebatur de nocte, vt infra dicitur, & supra tactum est. Quædam autem Ecclesie nolentes mentiri, quia de nocte non surgunt: dicunt pro Versiculo: Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine, vt Ambrosiana. Et etiam dicitur ille versiculus, quoniam pertinet ad tempus Nature, (vt dicitur ibidem) quando in nocte ignorantie populus ambulabat. Sed quia tempus legis habuit aliquod luminis, ideo dicitur in secundo nocturno, Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine. Tertius autem, Versiculus, pertinet ad nouum testamentum, in quo Saluator noster secundum humanitatem fuit exaltatus. Et ideo dicit, exaltate Domine in virtute tua quia excitat ad audiendam lectionem Euangelicam cum sua homilia ad quam opus est fidelium mentes eleuari vt Christi exalteretur ex attentione nostra.

Sed dicit aliquis, quare versiculi in nocturnis ante lectiones dicuntur: in alijs vero horis post capitula? Ad quod dicendum secundum Dur. lib. 5. cap. 2. In nocturnalibus lectionibus propter earum vniuersitatem & magnitudinem sedere solemus. Ne igitur propter longam sessionem, aut propter lassitudinem siue ocium obliuiscamur doctrinæ Domini, quam lectiones significant, cogitando forte inania, aut dormiendo, vel confabulando: ideo Versus præcedente ad audiendas lectiones incitatur. In alijs vero horis, quia nec tot, nec tantæ sunt lectiones, non

est necesse sedere, nec versiculos præmitti. Vel ideo, in alijs horis versus post lectiones dicitur, ad notandum, quod propter interualla horarum doctrina Domini non negligitur.

Rursus versiculi sæpe a pueris cantantur ad notandum seruitium nostrum cum innocentia præstitum Domino fore gratum vt supra annuimus. Et notandum secundum eundem: quod versus debet notare aut statum temporis, aut officij. Statum temporis notat versus prima, scilicet, Exurge Christus adiuua nos; vnde cum dicitur, exurge, innuit initium operis. Similiter in Versu Tertie, Ne dereliquas me, notatur status pugne. Similiter in Versiculo Sexte, s. Dñs regit me, & c. significatur status perfectus, & perfectionis. In Versiculo Nonæ, s. Ab occultis meis munda me Domine; demonstratur status frigiditatis dilectionis. Statum quoque temporis innunt Versiculi, qui in passione & Resurrectione cantantur. Sed Versiculi Vesperarum statum officij in sinuat: vt Vesperina oratio, & c. vt diximus. Et Dirigatur c. o. mea. Ex quibus verbis colligitur quod Vesperina oratio acturatur. Hæc ille.

De benedictionibus & lectionibus. Cap. 11.

Lectiones pronunciare antiquæ institutionis esse Iudæorum traditio docet. Nam & ipsi legitimis præfinitisque diebus, ex lege & prophetis lectione in synagogis vtuntur & hoc de veteri patrum institutione seruantes. Est autem lectio non parua audierium edificatio. Vnde oportet vt quando psallitur ab omnibus psallatur: cum oratur, oretur ab omnibus: quando lectio legitur, facta silentio equè audiar a cunctis. Nam & si tunc superueniat quisquam cum lectio celebratur adoret tantum Deum & prægnata fronte, autem sollicitè accommodet. Hæc Isidorus de Ecclesiast. officijs lib. 1. cap. 10. Subdit, Nec putes paruum nasci vtilitatem ex lectionis auditu.

Nam & Maria soror Martha, quæ sedens ad pedes Domini, sorore neglecta verbum interius iudicabat, bonam partem sibi elegisse Domini voce firmatur. Ideo Diaconus clara voce silentium admonet vt sine dum psallitur, sine dum lectio pronuncietur ab omnibus vnitas conseruetur, vt quod omnibus prædicatur, æqualiter ab omnibus audiatur. Hæc antiquitus obseruabatur ante lectionem.

Post versiculos sequuntur lectiones in singulis horis; Dicitur autem lectio eoquod non cantatur vt psalmus, vel hymnus sed legitur tantum. Illic enim in psalmis vel hymnis modulatio, hic sola pronuntiatio queritur. Siquidem lectiones nocturnales sunt doctrina nostra: quia per eas docemur opera nostra retorquere ad Deum. Obtinent ergo vice lectionum, quas doctores faciunt ad ignaros: per eas quoque sanctorum opera imitatur, & eorum commemoratio ad dei laudem compungimur: & ideo (vt diximus.) sedendo & in silentio audiuntur lectiones.

Lectiones inquam cum materia eorum sit doctrina fidelium conuenienter dicere possumus quod significant doctores & prædicatores Ecclesiæ sed vario modo. Nam lectiones nocturnæ quia cõmuniter leguntur a minoribus clericis, in choro significant prædicatores veteris legis (quæ nocti cõparantur ab Apost.) eosque vocat princeps Apostolorum. Petrus lucernas lucentes in caliginoso loco. Et quia minores in Ecclesia, non debent legere vel prædicare nisi mittantur a suis maioribus: ideo, præmittunt suis lectionibus, illud versiculum; *Iube Domne benedicere*, vt iam dicit. Audiunt lectiones frontem crucis signaculo exornare debent. Isidor. ibidem.

Lecturus autem lectionem ad librũ accedens super gradum ascendit; quia doctor perfectiori vita vulgus transcendere debet. Et a presbytero vel Episcopo benedictionem tanquam legendi

licentiam postulat dicens: *Iube Domne benedicere*, per quod designatur principatus Ecclesiæ quod nullus nisi a maiore iustus debet legere in Ecclesia: vt etiam dictum est. Stante hoc, illa verba benedictione: Deus pater illæ nos benedicat, &c. præter (Euangelica lectio & huiusmodi) potest dici. Sed endo: ratione dicta. Et dicit.

Domne, & non Domine, quia solus Deus est verè Dominus. Hinc est quod Sacerdos seu Episcopus non a se benedictionem largitur, sed discretè, a Deo postulat illam dari, dicens: *Benedictione perpetua benedicat nos pater æternus*. In fine vero dicit: *Tu autem Domine miserere nostri*: quia tunc dirigit sermonem ad Deum, qui verè est Dominus. Vel sic dicas. In principio vtitur sincopato & imperfecto vocabulo, dicendo, Domne, & non Domine; quia ad imperfectum dirigit sermonem suum, nempe ad hominem in fine vero perfectè & complete pronunciat, *Domine*, quia ad perfectum & perfectò vocabulo dignum, scilicet, ad Deum dirigit sermonem. Hinc est quod hunc modum loquendi obseruant Monachi cum dicunt (vt audiui a quibusdam) *Domnus Abbas*, vnde & Ecclesia volens orare pro papa in litanijs, dicit: *Vt domnum Apostolicum, non Dominum Apostolicum, id est, sanctissimum papam* (antiquitus enim dicebatur vulgariter, Apostolicus, hoc modo, scilicet, hodie Apostolicus facit hoc, vel illud & omnes Ecclesiasticos ordines, id est, Episcopos, Cardinales, Sacerdotes, & cæt. quasi dicat Ecclesia, etiam summus Pontifex imperfectus est Dominus. Hinc etiam est quod famuli Dominis suis interuenientes si quando illis pocula porrigunt non debent vt utrumque genuflectere, sed dumtaxat alterum, nempe sinistrum, per quam partem significatur corporalis seruitus, quæ tatum debetur hominibus, & non spiritualis. Nec est acclamandum principi secula-

Cusari recta facie, sed ab aure sinistra capite flexo ait Ioan. Bebeth. c. 25. vbi supra.

Porto Episcopo volenti legere, & dicenti *Iube domne benedicere*, nullus minor benedicere debet 21. dist. denique. Ibidem enim probatur quod maiores possunt iudicare minores, & benedicere, sed non e contra. Et hoc probat exemplo Melchisedech, qui sicut legitur in Epistola ad Hebr. benedixit minori, scilicet, Abrahæ. Vnde ex ista consuetudine Ecclesiæ patet quod maior legens lectionem nunquam debet petere benedictionem: immo etiã dum maiores legunt, omnes debent stare erecti. Item: quia contrariorum eadem est ratio, vt in ca. inferior. ead. dist. ff. de verb. obli. inter stipulãtem. Nec potest maiora minori maledici, vt habetur ibidem cap. denique §. etiã maledicatur. Vnde & in quibusdam Ecclesijs nihil ei respondetur, in alijs vero Ecclesijs respondet vnus Sacerdos, dicens: ora pro nobis piè pater ad Dominum: & tunc Episcopus dicit, magnificate Dominum mecum. Tunc autem Episcopus habet perfectè pronũciare, *Iube domine benedicere*, quia ad Deum qui perfectus est, dirigit sermonem. In alijs vero Ecclesijs vnus Sacerdos petit benedictionem, & Episcopus benedicit deinde legit.

Lectione finita dicit lector: *Tu autè Domine miserere nobis*: quod non est de substantia lectionis, neque de lectione, neque ei continuatur: sed ille ad Deum sermonem dirigens se excusat. q. d. Domine peccauì legendo forsitan modulate: pronuncians causa acquirendi laudem humanam: & audientes forte peccarunt cogitationibus uanis; ideo tu Domine de his miserere nobis. Quod verò respondetur, *Deo gratias*, non refertur ad, *Tu autè*, sed ad lectionem. Est enim vox Ecclesiæ Deo gratias exsoluentis, ac si dicat, Deus paui nos verbis salutis, quæ verba sunt cibus animæ: & pro huiusmo-

di beneficio *Deo gratias*, supple, exsoluimus. Sic potest dici, quando a mensa surgimus. q. d. Domine forte nimis auide manducauimus, vel sensualiter, ideo de his & alijs, quæ tunc egimus, miserere nobis. Quod vero dicitur *Deo gratias*, vel potest referri ad lectionem, quam lector ad mensam legit, vel si non legit, agimus gratias Deo non de cibo spiritalibus audito, (quando non legitur) sed de cibo corporali nobis exhibito.

Insuper nota, quod sicut pluralitas lectionum in Dominicis & festis maioribus pluralitatem significat prædicatorum, qui sunt tempore noue legis, sic & paucitas in profestis, id est, in diebus ferialibus raritatem prædicatorum significat tempore legis veteris, vt dicunt aliqui: sed non dant rationem quare dies illi significant tempus veteri legis & isti tempus noue legis. Ego vero dicere, quod vigiliæ & feriæ significant hanc miseram vitam quæ est vigilia festiuitatis paradisi significat in diebus Dominicis & alijs festis; sicut ergo in vigilijs leguntur pauciores lectiones; ita & cantantur plures psalmi quam in diebus festiuis, ad denotandum quod in hac vita scientia Dei & doctrina rarior est: opera vero plura quam in alia vita; quæ in vniuersitate operis consistit.

Vicissitudines quoque lectorum sunt successiones legatorum, qui dum dicunt, *Iube domne*, licentiam proficiscendi petunt; & dum eis benedicitur licentia datur; in quo innuitur, quod nullus prædicare debeat, nisi mittatur iuxta id. Rom. 10. Quomodo prædicabunt nisi mittantur.

Notatione demum dignum est, quod tribus modis finiuntur lectiones. Primo modo generaliter per, *Tu autem Domine miserere nobis*. Secundo, per, *Hæc dicit Dominus omnipotens*. Tertio, per, *Ierusalem Ierusalem conuertere ad Dominum Deum tuum*. In omnibus his modis Ecclesia hortatur

in persona Christi populum peccatorem vt conuertatur.

In tertio nocturno legitur Euangelium, & homilia Euangelij eiusdem, quæ pertinet ad tempus gratiæ, vt dicitur infra in quo, Euangelium recitatum & publicatum est. Ex quo sequitur quod sicut in Ecclesia sunt duo ordines, scilicet, sapientes & insipientes, sic duæ sunt lectionum maneries, siue consuetudines, seu ritus. In illis enim lectionibus, quæ ad Missam leguntur; sapientes instruuntur, in his vero, quæ in noctibus recitantur, insipientes erudiuntur & instruuntur propter hoc exponuntur; vt patet de secundis & tertijs lectionibus, quæ leguntur in secundo & tertio nocturno. In feriali officio tantum tres dicuntur lectiones, significantque doctrinam electorum trium temporum. Vel, quia Dominus posuit tres vigilias dicens, & si venerit in secunda vigilia, &c.

De Responsorijs. Cap. 12.

POst lectiones subiiciuntur Responsorija; cum enim per lectiones doctrinales, per Responsorija vero bona opera significantur, tunc post lectiones Responsorija subiiciuntur: & ratio est, quia per bona opera, doctrinæ a doctoribus Ecclesiæ audita, respondere debemus. Quare non iniuria Responsorija dicuntur. Respondent: inquam per operis promptam executionem. Nam verbis bonæ doctrinæ fideles debent respondere per bona opera: ne forte cum seruo nequâ de ocio malo conuincatur, & dânetur a Domino Deo suo. Responsorija ait Isidor. ab Italis sunt reperta, & vocata hoc nomine, quod vno canente, chorus consonando respondeat: vt etiam dicitur.

Dicitur etiam Responsorium, quia lectioni respondere, id est, consonare debet: vt si forte lectiones sint de libris Regum, Responsorija sint similiter de libris Regum: vt patet in Breuiario.

Hoc tamen fallit in Responsorijs de historijs, quæ post Euangelium in nocturnis cantantur, quæ Euangelicis lectionibus non respondent.

Dicitur quoque Responsorium, quia vni cantanti ceteri concorditer respondent 1. Corin. 1. Vt id ipsum omnes dicamus, & non sint in vobis schismata. Cantauit vnus, scilicet, Christus, & Petrus, & ceteri eum sequuti sunt. Vel. Quia choro illud cantanti versus responderetur ab vno. Vel, quia vno desistente alter respondet.

Cantus enim Responsorij ab vno incipitur deinde alijs accedentibus ab omnibus concinnitur vsque ad versum: quem illis tacentibus alius cætat, vnus; vel duo ad plus. Versu finito alij cantores ad præsam reuertuntur. Et est similis modus illi quem habent sæculares in cantilenis suis quando faciunt choreas cantanti & respondenti per pausas suas, vt dicitur de versiculis. Cantantur ergo Responsorija in diuinis officijs quatenus vel mentes fidelium eleuent ad contemplandum supernæ gloriæ concentum; veletiam vt denotent spirituale gaudium mentis in viatoribus relictum ex doctrina lectionum. Quod etiam in tali cantu alter alteri respondet; fraternam exhortationem fidelium significat; quæ se adinuicem commouent ad fructum boni operis peragendum. Per versus ab vno solo cantatum: singularis depræcatio cuiuslibet fidelis seorsum denotatur. Sed aliorum responsio est eorum congratulatio de tali deuotione proximi. In tertio vero Responsorio nocturnorum additur Gloria Patri, in officijs non luctuosis, & hoc propter honorem Diuinae Trinitatis ad cuius gloriam hæc cantica principaliter sunt ordinata vt alibi diximus. Et licet post versus non repetatur totum Responsorium a capite: repetitur tamen post gloria Patri a quibusdam & in quibusdam festis, ad denotandam, scilicet, differentiam gratiæ, charitatis, & gaudij spiriti-

spiritualis in nobis & in Deo. Quia hæc in Deo perfecta sunt, in nobis autem imperfecta quamdiu sumus in via: nam in patria consumabuntur hæc in nobis quando ad æternitatem Dei participandam perueniemus.

Vel. Responsorium secundum Rupert. lib. 1. de Ecclesiast. offic. cap. 15. dicitur; quia respondere debemus diuinis inspirationibus; quia sumus similes pueris saltantibus in foro: qui clamantes cœqualibus suis, dicunt: Cecinimus vobis & non saltastis; lamentauimus & non planxistis. Matth. 11. Vocaturque item Responsorium, vt respondeamus ad illud quod lectum est in lectione. Vnde si lectiones sunt de rebus lætis, sic Responsoria debent esse læta; si vero sunt de rebus mæstis, similiter & responsoria, vt scilicet, quod si attineant ad penitentiam, vel ad Christi passionem, sic & Responsoria. Semper enim respondēt lectionibus. Hinc patet quarta attentio & deuotio est habenda quando cantantur Responsoria, considerando attente quæ ibi recitantur: si autem non attente se habebimus, similes erimus pueris saltantibus in foro: non respondendo ad id quod debemus: hoc etiã supra innuimus.

Responsorium ab vno vt diximus inchoatur, vt ab alijs concinnatur, per quod patris ad fratres exhortatio ad feruendum Deo intelligitur. Per Versum vero Responsorij, qui totus ab vno canitur, singularis ad Deum deprecatio denotatur.

Responsorium quoque post Versum imperfectè recantatur, ad notandum, quod si in monte, id est, in statu perfectionis saluari non possumus, saltem in Segor, id est alia via saluamur in statu, videlicet imperfectionis. Adhuc semiplene repetitur, ad notandum ea, quæ viuentes facimus imperfecta esse. Quidam Responsorij habent tres Versus, sed de hoc dicitur in quinto libro, de officio in particulari; nempe in expositi-

one Missalis, in capit. de Dominica prima Aduentus.

Nota, quod præcis temporibus pullulantibus hæresibus, quæ veritati in Trinitatis impugnabant; sancti patres ad hoc vt sancta Trinitas magis nota esset, ordinarunt nonam lectionem cū suo Responsorio de Trinitate legi: & quod etiam in prima feria diceretur Missa de Trinitate. De Responsorio adhuc Ecclesia obseruat, scilicet, Duo Seraphin de quo infra lib. 4. capit. 21. par. 2. sed de lectione non. Nota, quod quando Responsorium totum repetitur, quod hoc ideo fit ad Notandum lætitiã & perfectionem sanctorum.

Nota etiam ex Concil. Tolet. 4. can. 15. quod ibi sic dicitur: Statuimus, quod Gloria in fine Responsoriorū in lætis sequatur, in tristibus vero repetatur principium. Hinc patet quare in tempore passionis, in officio mortuorum repetatur principium tertij Responsorij cuiuslibet nocturni; quod fortè præcipitur, propterea quod non bene conueniunt gloria siue lætitiã cū rebus tristibus: & ideo siletur. In feriabilibus tria responsoria succinimus, ad notandum quod quicquid electi in tribus temporibus docuerunt, & quicquid in prædictis tribus statibus agimus; ad Domini Trinitatem referimus, & Trinitatem in fide, spe, & charitate glorificamus.

De Capitulis. Cap. 13.

LECTIONES breues diurnæ dicuntur capitula, eo quod vt plurimum de capitibus Epistolarum illorū dierum quibus dicuntur, sumuntur. Vel dicuntur capitula, id est, breuia capita. Hæc autem recitantur post psalmes, & Antiphonas in singulis horis diurnis, & nocturnis, prout statutum est in Concil. Agaten. de consecr. distinct. 5. conuenit. Qui modus sumptus est ab Esdra secundum Bedam in Nemaniam lib. 3.

in persona Christi populum peccatorem vt conuertatur.

In tertio nocturno legitur Euangelium, & homilia Euangelij eiusdem, quia pertinet ad tempus gratiæ, vt dicitur infra in quo, Euāgelium recitatum & publicatum est. Ex quo sequitur quod sicut in Ecclesia sunt duo ordines, scilicet, sapientes & insipientes, sic duæ sunt lectionum maneries, siue consuetudines, seu ritus. In illis enim lectionibus, quæ ad Missam leguntur; sapientes instruuntur, in his vero, quæ in noctibus recitantur, insipientes erudiuntur & instruuntur propter hoc expenuntur; vt patet de secundis & tertijs lectionibus, quæ leguntur in secundo & tertio nocturno. In feriali officio tantum tres dicuntur lectiones, significantque doctrinam electorum trium temporum. Vel, quia Dominus posuit tres vigilias dicens, & si venerit in secunda vigilia, &c.

De Responsorijs. Cap. 12.

Post lectiones subiiciuntur Responsoria, cum enim per lectiones doctrinales, per Responsoria vero bona opera significantur, ritè post lectiones Responsoria subiiciuntur: & ratio est, quia per bona opera, doctrinæ a doctoribus Ecclesiæ audita, respondere debemus. Quare non iniuria Responsoria dicuntur. Respondent: inquam per operis promptam executionem. Nam verbis bonæ doctrinæ fideles debent respondere per bona opera: ne forte cum seruo nequæ de ocio malo conuincatur, & dānetur a Domino Deo suo. Responsoria ait Isidor. ab Italis sunt reperta, & vocata hoc nomine, quod vno canente, chorus consonando respondeat: vt etiam dicitur.

Dicitur etiam Responsorium, quia lectioni respondere, id est, consonare, debet: vt si fortè lectiones sint de libris Regum, Responsoria sint similiter de libris Regum: vt patet in Breuiario.

Hoc tamen fallit in Responsorijs de historijs, quæ post Euangelium in nocturnis cantantur, quæ Euangelicis lectionibus non respondent.

Dicitur quoque Responsorium, quia vni cantanti ceteri concorditer respondent 1. Corin. 1. Vt id ipsum omnes dicamus, & non sint in vobis schismata. Cantauit vnus, scilicet, Christus, & Petrus, & ceteri eum sequuti sunt. Vel, quia choro illud cantanti versus responderetur ab vno. Vel, quia vno desistente alter respondet.

Cantus enim Responsorij ab vno incipitur deinde alijs accedentibus ab omnibus concinnitur vsque ad versum: quem illis tacentibus alius cātat, vnus; vel duo ad plus. Versu finito alij cantores ad præsam reuertuntur. Et est similis modus illi quem habent saculares in cantilenis suis quando faciunt choreas cantantiū & respondentium per pauas suas, vt dicitur de versiculis. Cantantur ergo Responsoria in diuinis officijs quatenus vel mentes fidelium eleuent ad contemplandum supernæ gloriæ concentum; vel etiam vt denotent spirituale gaudium mentis in viatoribus relictum ex doctrina lectionum. Quod etiam in tali cantu alter alteri respondet; fraternam exhortationem fidelium significat; quæ se adinuicem commouent ad fructum boni operis peragendum. Per versum ab vno solo cantatum: singularis deprecatio cuiuslibet fidelis seorsum denotatur. Sed aliorum responso est eorum congratulatio de tali deuotione proximi. In tertio vero Responsorio nocturnorum additur Gloria Patri, in officijs non luctuosis, & hoc propter honorem Diuinæ Trinitatis ad cuius gloriam hæc cantica principaliter sunt ordinata vt alibi diximus. Et licet post versum non repetatur totum Responsorium a capite: repetitur tamen post gloria Patri a quibusdam & in quibusdam festis, ad denotandam, scilicet, desiderantiam grātiæ, charitatis, & gaudij
spiri-

spiritualis in nobis & in Deo. Quia hec in Deo perfecta sunt, in nobis autem imperfecta quamdiu sumus in via: nam in patria consumabuntur hæc in nobis quando ad æternitatem Dei participandam peruenimus.

Vel. Responsorium secundum Rupert. lib. 1. de Ecclesiast. offic. cap. 15. dicitur; quia respondere debemus diuinis inspirationibus; quia sumus similes pueris saltantibus in foro: qui clamantes coræqualibus suis, dicunt: Cecinimus vobis & non saltastis; lamentauimus & non planxistis. Matth. 11. Vocaturque item Responsorium, vt respondeamus ad illud quod lectum est in lectione. Vnde si lectiones sunt de rebus lætis, sic Responsorialia debent esse læta; si vero sunt de rebus mæstis, similiter & responsorialia, vt scilicet, quod si attineant ad penitentiam, vel ad Christi passionem, sic & Responsorialia. Semper enim respondēt lectionibus. Hinc patet quarta attentio & deuotio est habenda quando cantantur Responsorialia, considerando attente quæ ibi recitantur: si autem non attente se habebimus, similes erimus pueris saltantibus in foro: non respondendo ad id quod debemus: hoc etiã supra innuimus.

Responsorium ab vno vt diximus inchoatur, vt ab alijs concinnatur, per quod patris ad fratres exhortatio ad seruendum Deo intelligitur. Per Verbum vero Responsorij, qui totus ab vno canitur, singularis ad Deum deprecatio denotatur.

Responsorium quoque post Versum imperfectè recantatur, ad notandum, quod si in monte, id est, in statu perfectionis saluari non possumus, saltem in Segor, id est alia via saluamur in statu, videlicet imperfectionis. Adhuc semiplene repetitur, ad notandum ea, quæ viuentes facimus imperfecta esse. Quidam Responsorij habent tres Versus, sed de hoc dicitur in quinto libro, de officio in particulari: nempe in expositi-

one Missalis, in capit. de Dominica prima Aduentus.

Nota, quod prescibus temporibus pululantibus hæresibus, quæ veritatem Trinitatis impugnabant: sancti patres ad hoc vt sancta Trinitas magis nota esset, ordinarunt nonnam lectionem cū suo Responsorio de Trinitate legi: & quod etiã in prima feria diceretur Missa de Trinitate. De Responsorio adhuc Ecclesia obseruat, scilicet, Duo Seraphin de quo infra lib. 4. cap. 21. par. 2. sed de lectione non. Nota, quod quando Responsorium totum repetitur, quod hoc ideo fit ad Notandum lætitiã & perfectionem sanctorum.

Nota etiã ex Concil. Tolet. 4. can. 15. quod ibi sic dicitur: Statuimus, quod Gloria in fine Responsoriorū in lætis sequatur, in tristibus vero repetatur principium. Hinc patet quare in tempore passionis, in officio mortuorum repetatur principium tertij Responsorij cuiuslibet nocturni; quod forè præcipitur, propterea quod non bene conueniunt gloria siue lætitia cū rebus tristibus: & ideo siletur. In ferialibus tria responsorialia succinimus, ad notandum quod quicquid electi in tribus temporibus docuerunt, & quicquid in prædictis tribus statibus agimus; ad Domini Trinitatem referimus, & Trinitatem in fide, spe, & charitate glorificamus.

De Capitulis. Cap. 13.

LECTIONES breues diurnæ dicuntur capitula, eo quod vt plurimum de capitibus Epistolarum illorū dierum quibus dicuntur, sumuntur. Vel dicuntur capitula, id est, breuia capita. Hæc autem recitantur post psalmes, & Antiphonas in singulis horis diurnis, & nocturnis, prout statutum est in Concil. Agaten. de consecr. distinct. 5. conuenit. Qui modus sumptus est ab Esdra secundum Bedam in Neemiam lib. 3.

libr. 3. capit. 32. Et Petr. Comest. in historia lib. Iudith. cap. 9. explicans Neheniam. Et significant hæc capitula doctrinam.

At dicit aliquis quare dicuntur post hæc capitula etiam responsoria in horis diurnis? Ad quod dicendum, ne propter psalmodiam audientium animus sibi fastidium ingerat, sicut Iudæis, qui manna fastidiiebant, propter quod Deus misit in eos serpentes, qui interficiebant eos; ideo præmittitur capitulum (cum suis responsorijs) siue breuis lectio sumpta a nouo vel veteri testamento prouocans ad deuotionem, quæ fastidio contraria est: & exhortans ad perseverantiam in bono, iuxta illud. Hortamur vos ne in vacuum gratiam Deo recipiatis. 2. Cor. 6.

In nocturnis autem copiosius quam diurno officio lectionibus vacamus, quia tunc eis aures liberius accommodamus. Et dicuntur hæc capitula per pastorem ad domesticos, & scientes: quia sicut ligna lignis adiicimus, ut ignis magis ardeat; ita ignitis domesticorum cordibus ignita pastorum verba adiiciuntur ut magis igniantur. Si veto dicantur ab hebdomadario, tunc hebdomadarius fungitur officio prælati, & ita idem est. In his capitulis sacerdos hortatur fideles ut ad huc perseverent ad laudandum Deum; & variantur pro diuersitate dierum & festorum. Leguntur autem hæc capitula siue lectiones hæc, sine, Iube domne benedicere, & absque benedictionem: quia ut plurimum Episcopus vel sacerdos, qui vicem Christi gerit, & cuius officium est tanquam maioris, excitare pigros, ita legit vel recitat: cuius proprium est licentiam, & benedictionem dare, & non petere; ut sunt omnes superiores; nam maiores benedicunt minoribus, & non e contra. Nocturnales veto lectiones petunt benedictionem, quia a minoribus leguntur, ut supra visum est.

Lectiones istæ diurnæ, id est, capitula,

quia semper leguntur a maioribus præbyteris chori, significant prædicatores nouæ legis, quos Christus vocat horas dici. Ioan. 11. Et quia ab alijs hominibus non mittuntur ad prædicandum; ideo non præmittunt, Iube domine benedicere.

Item potest assignari alia differentia inter lectiones nocturnas & diurnas: quia lectiones nocturnæ sunt doctrinæ minorum seu imperfectorum hominum, unde & a minoribus clericis leguntur, & aliquæ per homilia exponuntur, ut auditores eas melius intellegant, lectiones vero diurnæ, a maioribus & præbyteris lectæ doctrinam perfectorum, & sapientum significat: quare breuissime sunt & sine homilia, vel sine expositione leguntur. Huius rei signum est, quod ad lectiones nocturnas admittuntur libri minorum doctorum & exempla sanctorum patrum: nec auctores illarum lectionum multum explicantur a lectoribus: quia non videtur conueniens ut minores populi fidelis (quorum est illa doctrina) sciant illorum doctorum nomina: sed tantum doctrinæ bonitatem; ne forte illa reddatur contemptibilis eis ex auctoribus. Hodie tamen, quia omnes a sanctis patribus sunt editæ explicantur nomina. In Breuiario enim antiquo recitabantur etiam homilia Origenis; Maphæi Vegij, & aliorum, qui non erant inter sanctos patres connumerati, quare hodie in Breuiario reformato semotæ sunt.

Ad lectiones vero diurnas nihil admittitur quod non sit de sacro textu Bibliæ, exprimenturque in eis nomina auctorum, maxime in officio Missæ; quia auctoritas eorum firmissima est & valde nota sapientibus Ecclesiæ; & inde redditur eis illa doctrina venerabilior. Tamen cum leguntur libri Salomonis siletur eius nomen propter idolatriam commissam, & nomen quoque Moysi, quia dubitauit ad aquam contradictionis, & cetera. Hunc morem

aliquæ

aliquæ Ecclesiæ non obseruant; sed in lectionibus nocturnis authores eorū, (vt diximus) nominant, quia sunt auditoribus illis venerabiles & autentici; vt facit Ecclesiæ Romana.

In his etiam lectionibus diurnis non recitatur in fine, Tu autem Domine miserere nobis; quia sacerdos debet esse perfectus, & qui diabolicis suggestionibus de facili non succumbat; & quia in breui sermone, & inter familiares vix est, qui ventus humani fauoris capetur, prout quādoque fit in lectionibus nocturnis vt præmissum est. Respondetur tamen & hic, Deo gratias, propter causam supra assignatam de lectionibus nocturnis.

Quæret forte aliquis, quare in his capitulis, non pronunciat author eorum, prout in alijs lectionibus? Ad quod dicendum, quia hæc capitula, vt ex supradictis patet, sunt exhortationes prælati ad ministros, qui cognoscunt authorem, ideo siletur. Sed in lectionibus, & in Missis, vbi cōcurrit populus, exprimitur author; vt qui hæc audiūt, sciant illius lectionis authorē.

Capitula autem quæ leguntur a minoribus, habent, Iube domine bene dicere, & Tu autem Domine miserere nobis; vt in Completorio, & in fine Primæ, & hæc est differentia, quia, scilicet, dicuntur hæc a minoribus illa vero a maioribus. q. d. Ecclesiæ ideo habent, Iube, & Tu autem, quia dñr a minoribus & licentiā petere debet ad hæc recitanda.

De oratione siue collecta in fine officij. Cap. 14.

IN singulis horis in fine post omnes cantus dicuntur orationes, & inuēte sunt ad impetrandum a Deo illa bona quæ promisit seruis suis, dignè & deuotè eum laudantibus. Oratio enim petitio est. Qui enim orat Deum petit aliquid ab eo; Exorat autem quando impetrat, quod petierat. Oratio ergo misericordiam Dei significat: quæ ho-

minem in operibus bonis & præuenit & subsequitur. Ideoque dicitur in principio & in fine Missæ. Similiter in principio cuiuslibet horæ canonicæ dicitur oratio; sed oratio Dominicalis est, quæ præcedere debet: sed in fine oratio Ecclesiastica subsequitur. Finalis itaque oratio cuiuslibet officij dicitur ad hoc vt merces tribuatur operarijs in vinea Dei. Et ex hac ratione patet id verum esse, scilicet, nocturnos & laudes, vnam tantum esse horam canonicam: quia in fine nocturnorum non ponitur oratio, sed tantum in fine laudum. His vsus dicendi orationem in fine officij: ab Apostolis sūpsit Exordium: de quibus dicitur in Actibus Apostolorum, quod postquam conuenerant ad sacram communionem: postea discessuri abinuicem positos genibus orabant.

Oraturus autem sacerdos in fine officij salutatur populum dicens: *Dominus vobiscum*; & hoc ideo facit, vt amet illum ad orandum, pro ipso, vt eius oratio sit accepta Deo. Deinde finita oratione iterum dicit: *Dominus vobiscum*; & hoc ideo fit, quia sicut Dominus postquam resurrexit salutauit Apostolos dicens: Pax vobis, & postea loquutus est eis, & post locutionem iterum dixit, Pax vobis, ideo sacerdos eius Vicarius postquam salutauit fratres, & pro eis orauit, iterum post orationem eos salutatur. q. d. Si gratiam Dei impetraueris in oratione, in illa perseuerate. Et iterum populus dicit, *Et cum spiritu tuo*. q. d. orasti pro nobis, & nos pro te oremus. Sic semper fit in fine diuini officij: & hæc eadem ratio est in omnibus horis.

Vel. Sensus primi, *Dominus vobiscum*, ante orationē, est: Dominus det vobis gratiā qua mecum atreū oretis ad misericordiam Dei impetrandam: quā ipse multiplicatis intercessoribus & citius & facilius largietur nobis. Sensus secundi, *Dominus vobiscum*, est; Dominus maneat vobiscum, conseruetque

in vobis deuotionem quam ex diuinis officij concepistis.

Notatione dignum est, quod omne officium, oratione, & benedictione concluditur: ad notandum, quod dum in hoc sæculo sumus, necesse habemus muniri orationibus sacerdotū. Et mos est quando cum seruis Dei familiare habemus colloquium: cum ab illis separamur, benedictionem ab eis poscimus. In nocturnis vero hoc non fit, quia ibi non fit separatio, sed matutinum, & matutinæ laudes cum eo coniunctim canuntur. Et hæc etiam est causa, quare non dicitur oratio seu collecta ad matutinum.

Circa autem recitationem orationis notandum est, quod licet Deus sit vbi-que; tamen sacerdos in Altari, & in diuinis officijs debet ex institutione Vigilij Papæ versus Orientem orare. Vnde in Ecclesijs ostium ab Occidente habentibus Missam celebrans in salutando populum se vertit, quia quos salutamus facie ad faciem præsentare solemus: & deinde oraturus se vertit ad Orientem. In Ecclesijs vero ostia habentibus ab Oriente in salutando nulla est necessaria cōuersio, quia iam habet præsentem, & ante oculos, scilicet, populum, vt est in Ecclesia sanctorum quatuor coronatorum Romæ, similiter dic de alijs Ecclesijs sic se habentibus.

Versus Orientem ergo oramus: nam & templum Salomonis, & tabernaculum Moysi leguntur habuisse ostia versus Orientem. Exod. 34. sed de hoc supra diximus in primo libro. Locus proprius orandi Ecclesia est: ibi enim Christus in sacramento Altaris adest vna cum multitudine Angelorum. In conspectu Angelorum psallam tibi. Re quiescunt etiam ibi sanctorū reliquæ: qui nos deuotè Deū adorantibus suis precibus asequuntur, quod nos meritis nostris nō valemus. Quod vero Apo. dicit Timoth. 2. Volo vos orare in omni loco, &c. ad internam pertinet orationē,

in omni enim loco orat, qui per charitatis officia, & per bona opera manus cordis mundas ad Deum letat. Et illud, sine intermissione orate: quia ille sine intermissione orat, qui omnia que agit, ad Dei laudem facit. Vnde Apost. siue manducatis, siue bibitis, siue aliquid aliud faciatis; omnia in gloria Dei facite. 26. quæst. vii. Non obseruetis, ergo certis horis diei orandum est, vt statuit sancta Mater Ecclesia, & præcipuè in tribus horis secundum Bernard. ad fratres de monte Dei. Primò, in mane exemplo Christi Mar. 1. qui diluculo valde surgens abiit in desertum locum, ibique orabat. Secundò, in Vespere. Exemplo Christi, Mat. 12. dimissa turba, ascendit in montem orare: vespere autem facto, solus erat ibi. Tertio, in nocte exemplo Christi, Luc. 6. vbi dicitur, quod erat per nocturnas in oratione Dei. De efficacia Matutinæ Orationis dicitur Iob 8. Si diluculo confurrexeris ad Deum, statim vigilabit ad te. De oratione vespertina (vt alibi diximus) dicitur Psalm. 140. Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo: Eleuatio manuum mearū sacrificium vespertinum. De oratione nocturna dicitur, Thren. 2. Consurge, lauda in nocte: effunde sicut aquam cor tuum ante cōspectum Dñi. De responsione orationis dictū est sup. lib. 2.

De Benedicamus Domino. Cap. 15.

VLtimo loco post orationem sequitur, *Benedicamus Domino*; quod sumptum est de Apostolo, vel de cantico trium puerorum, vbi dicitur: Benedicamus Patrem, & Filium, cum sancto Spiritu. Et dicitur a pueris, qui sūt imperfectè ætatis, ad notandum omnia opera nostra imperfecta esse. Psalm. 138. Imperfectum meum viderunt oculi tui. de consecr. distin. 4. tulerunt. Et quod omnis laus nostra puerilis, & impetrecta est ad comparationem Dei, quem laudamus: quicquid enim hic dici potest, minus a laude Dei est, q. d. Ecclesia: laudamus, sed laudādo.

do deficiamus vel non sufficimus: quia maiestas Dei eloquium nostrum, & intellectum superat. Vnde ab omnibus consequenter dicitur: *Deo gratias*, quasi placeat, sicut pius est, in Dei laud de superari.

Dicitur etiam a pueris, ad notandū, quod soli pueri, id est, puri a malitia dignē laudant Deum, & gratias agunt. Dicitur etiam quandoque a maioribus ad significandum, quod in aeterna beatitudine cum Domino perfecti erimus. Laudatores: quia in hac vita perfecti esse non possumus. Vel. Aliquando dicitur ab ipsomet sacerdote, qui recitauit orationem, aliquando ab alijs clericis scientibus regere chorum. Ratio vero huius diuersitatis est diuersa festorum conditio, quia differunt per magis & minus solēne, & etiam quia laus Dei prius est agenda a maioribus Ecclesiae: qui suo exemplo moueāt medios & minores ad similiter agendum. Verum, quia omnis humana laudatio minor est dignitate: de quo sapiens Ecclesiasticus ait: quod maior est omni laude, scilicet, creatura: ideo semper vltimum, *Benedicamus*, dicitur a minoribus & pueris: qui etiam puritatem denotant quales esse debent Dei laudatores, nempe puri & simplices vt columbae.

Quod dicitur *Deo gratias* significatur, quod vsque in finem vitae nostrae innocentiam debemus seruare: & ideo benedicere ei pro beneficijs gratias exorouendo. Item, vt initium, & finis circulariter referantur ad eum, qui est *a & o* nam in principio dicitur *Deus in aduorium*, vel *Domine labia*, vel, *Conuertere nos Deus*, in fin. *Deo gratias*, Quando cantatur in festis, quae non habent proprium, vt habet festum B. M. V. & Apostolorum, atque Angelorum, semper cantatur de Dominica. Ratio fit illa, quae est de praefatione; quod semper praefatio de Dominica dicitur, vbi propria non habetur; idem est iudicium de, ite missa est, ex-

cepto die propriē Ecclesiae.

Notatione dignum, quod si sunt commemorationes, *Benedicamus Domino*, dicitur post vltimam orationem. Communiter fit commemoratio de cruce, exceptis his temporibus, scilicet, paschali, Aduentus; & quidam volunt (& bene) vt est Ioan. Belth. de diuinis officijs cap. 71. & Dur. lib. 5. c. 2. num. 64. etiam non fieri a Natiuitate vsque ad purificationem, iuxta illud; Non coques hadum in lacte matris suae rationem vero non clarē assignant; & ratio patet meo iudicio, quia in commemoratione Beatae Virginis, semper dicitur pro versiculo, post partum virgo inuiolata permansit; quae si dicatur Ecclesiae, hoc officium pertinet ad puerperam, & Christus est adhuc in cunabulis; non fit etiam a passione vsque ad pascha. vt tibi dicitur, & ratio assignatur; fit quoque de sancta Maria, & de Apostolis, & de patrono Ecclesiae; demum de pace; sed de his suo loco dicemus, scilicet, in expositione totius Missae. Recitantur etiam huiusmodi commemorationes, scilicet, fragrantante purificationem, scilicet, ab octaua Epiphaniae. & tempore paschali dicitur particularis commemoratio de cruce; sed cur omittantur aliquando vide infra in Dominica de passione.

De Versiculo illo, fidelium anima per misericordiam Dei requiescant in pace. Cap. 16.

Quamuis iste versiculus non sit de officio vt alibi diximus; tamen non ab re erit si nonnulla de eo dicemus. Circa quod notandum est: & habetur ex lib. qui lauatorum conscientiae dicitur cap. 2. quod cum quidam diuissimus ciuis de hoc saculo migrasset, per quendam scholarem filium suum, fratris in quodam monasterio reformato, quod ille diues in vita diligebat propter eorum bonam

Hinc est quod in quibusdam Ecclesijs, vt Venetijs, tunc temporis recitât Vesperas ut ibidem ego ipse uidi. Verum Dauid dicit Psal. 118. Septies in die laudem dixi tibi; Et ibidem; Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Quem ordinem Concil. Agaten. Extr. de cœlebratione Miss. cap. 1. approbat, & sancta mater Ecclesia seruat; quia nocturnum officium doctè canitur. Reliquæ uero horæ canonicæ de die dicuntur, uidelicet, laudes, (quæ olim in aurora recitabantur, sed hodie coniunguntur cû nocturnis.) Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & completorium; quæ omnes horæ canonicæ uocantur quasi regulares; extr. de pœnit. & remis. quod in te, quia regulariter a sanctis patribus obseruatæ sunt. De nocturnis nunc clarum est quod cum laudibus coniunguntur, & ita ad noctem pertinent.

Huius numeri septenarij etiam septuplex ratio inuenitur. Primo, quia Dauid Spiritu afflatus, septies, inquit, in die laudem dixi tibi. Secundo, quia hic numerus tam in veteri quam in nouo testamento, multis sacramentis adaptatur. Tertio, quia septenarius numerus est numerus uniuersitatis, & significat omne tempus (septem enim diebus creatus est mûdus,) & ideo septies in Deum laudare, est fere omni hora diei laudare. Quarto, quia gratia sancti Spiritus quam in diuinis laudibus petimus septiformis describitur ab Isaia. Quinto, quia Salomon in Prouerb. dicit; quod septies in die cadit iustus; conuenit ergo ut septies in die petat ueniam a Deo. Sexto, quia septem sunt hominis sicut & mundi ætates in quibus omnibus Deum offendit; & irritat; quare septies eû laudando debet placare. Ultimo, quia natura humana consistit in numero septenario, hoc est, in tribus potentijs animæ rationalis, & in quatuor corporis humoribus, debet ergo homo quotidie septenario laudum diuino-

rum petere a Deo conseruationem & reformationem suæ naturæ per gratiam eius.

Supposito ergo septenario numero horarum canonicarum ex institutione Ecclesiæ rationibus præmissis, restat inquirendum quare magis determinatæ sunt istæ septem hora media nox, hora prima diei, Tertia, Sexta, Nona, Vndecima, & Duodecima, quæ ad solis occasum terminatur. Sed huius determinationis ratio est multiplex: tum quia in talibus horis contigerunt principales articuli passionis Christi pro qua obligamur Deum laudare; tum quia Christus in Euangelio per illas horas fere conduxit operarios fideles in uineam suam, quæ est Ecclesia, tum quia istæ horæ a alijs laudare diei naturalis, sunt insignita magnis privilegijs & in veteri & in nouo test. vt infra patebit, in Singulis earum; tum quia sancti utriusque testamenti in talibus leguntur Deum orasse; tum denique quia aliæ omnes horæ facillè ad istas deduci possunt. Ideo, qui Deum laudat in istis horis uidetur cum laudasse in omnibus horis diei, & noctis; nam, quia Apost. Pau. totum tempus ante aduentum Christi nocti comparauit, (forte eo quod tunc homines pro maiori parte ex ignorantia sub diaboli seruitute præbebantur varijs errorum tenebris) reliquum uero tempus post aduê u Christi diei assimilauit: & in eo per lumen fidei & gratia Dei humanum genus illuminatum a seruitute illa liberatur, inde est quod horarum canonicarum prima & naturalis diuisio debet fieri per nocturnas horas & diurnas, quatenus in illis tempus primum in istis uero tempus secundum representarentur; & quia nox diem præcessit ut ibidem docet Apost. ideo officia Ecclesiæ ab horis nocturnis principium auspicantur. In quolibet die naturali & in horis diurnis finem faciunt. Hæc ergo ratione moti quidam dixerunt nõ solum nocturnas &

laudes; sed etiam Vesperas & Completorium ad noctis horas pertinere. Eo quod vsus Ecclesie a Vesperis officia dominicalia & sanctoralia incipiat. Quare isti solas quatuor horas Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam diurnas vocant. Alij vero laudes ad horas diei referunt: eo quod cantari debeant in crepusculo matutino: qui est pars diei & vt notat hymni laudum a Beato Greg. editi per singulas ferias septimana. Huic tamen opinioni de laudibus videtur esse contrarius communis vsus Ecclesie qui immediate subiungit laudes nocturnas in media nocte cantandas; quare pro vna hora canonica computat Ecclesia nocturnos & laudes; quo contra predicta opinio laudes separas a nocturnis cogitur ponere octo horas canonicas prater officium Missae in Ecclesia: quod est contra decreta patrum paulo superius rationaliter fundata. Item, contra hanc opinionem vsus Ecclesie habet quod nocturnis nullus datur finis in aliqua oratione, vel Benedicamus Domine, sicut fit communiter in alijs horis seu officijs: ergo signum est quod illud officium nocturnum non est per se vna hora canonica nisi continueatur cum laudibus in quibus finem habet in ratione, & Benedicamus Domino. Hac ergo fantasia dimissa dicunt alij priores, quod tres sunt horae canonicae nocturnae, & quatuor diurnae. Et quia superius dictum est quod ad septem horas canonicas omnes aliq̄ horae diei & noctis deducuntur, constat autem secundum physicam rationem horas diei duodecim esse, & totidem horas noctis, ideo dicunt isti quod duodenarius numerus psalmodiu seruatur in quatuor horis diurnis, & similiter in tribus nocturnis; vt vel sic laudans Deum in septem horis canonicis videatur laudasse in tribus horis diei & noctis.

Horae siquid in diurnae ternos habent psalmos, & sic proficiunt duodenarium. Sed tres horae nocturnae secundum istam opinionem habent vi-

ginti quatuor psalmos, hoc est, duodecim correspondentes duodecim horis noctis. Et si quaratur ab eis, quare est ratio differentiae istius vt singulis horis diei singuli psalmi adaptentur; horis autem singulis noctis bini psalmi; dicunt quod, quia tempus noctis legis diei assimilatum, vnicum est & simplex: tempus autem praecedens nocti comparatum fuit duplex, scilicet, sub lege naturae, & lege scripturae; ideo nimirum si canonicae horae nocturnae tale tempus representantes duodenarium psalmodiu habeant duplicatum. Diurnae vero non, nisi simplicem id est vnicum duodenarium.

Esse potest huius differentiae alia ratio; vt isti dicunt; quia per diem homines non possunt tantum vacare diuinis laudibus sicut per noctem; tum propter necessarias occupationes in rebus externis administrandis; tum & propter solemnitatem Missalis officij quod horis diurnis superadditur; nimirum ergo si horae diurnae institutae sint breuiores, nocturnae autem prolixiores; ideo cuiuslibet horae noctis adaptantur duo psalmi in suis officijs, & cuiuslibet horae diei; tantum vnus psalmus correspondet in suis.

Declarantes autem magis ea, quae dicta sunt, dicunt isti, quod Sacerdotes Ecclesie in ortu solis cantantes horam primam, suis tribus psalmis, laudant Deum pro tribus primis horis diei; in Tertia totidem habent psalmos pro alijs tribus horis ad meridiem terminatis: In sexta similiter pro tribus horis meridie sequentibus immediate; in Nona tandem hora cantant tres psalmos pro vltimis tribus horis diei, quae in occasu solis finem habent. Eodem modo (vt aiunt) correspondent horae nocturnae in suis psalmis duodecim horis noctis vt facile vnusquisque cognoscat. Et licet Vesperae & Completorium cantentur in dicante solis occasum propter necessitatem dormitionis in prima parte noctis;

noctis; tamen isti referunt Vesperas laudandum Deum pro tribus primis horis noctis ab occasu solis incipientibus; & Completorium pro alijs duabus horis sequentibus; nocturni dicitur quod pertinent ad alias quatuor horas mediae noctis; laudes demum tribus vltimis noctis horis, quae in solis ortu finiuntur faciunt correspondere.

Hęc tamē imaginatio dicitur perpulchra videntur; tamen in multis non mihi placet; tum quia violentum videtur Vesperas & Completorium in clara luce solis decantatos computare inter horas nocturnas vt assererat prima opinio; quia non ita satisfacit, tum quia tempus nocturnum quieti hominum: diurnum vero labori est deputatum: ex diuina institutione exiit homo ad opus suum ait psalmista, & ad operationem suam tota die vsque ad vesperam Psalm. 103. non fuit ergo conueniens tria officia magis laboriosa & proluxa nocti adaptari; sed satis fuit vnum solum officium, idest; matutinus appellari horas nocturnas; alia vero sex omnia, horas diurnas vocari; quia tempus diurnum datum est hominibus ad laborandum, scilicet; vnicuique secundum statum suum. Vnde cum status Ecclesiasticorum sit dedicatus ad laudes diuinas extoluedas pro se & pro alijs laicis sui populi, (qui sunt multum occupati in negotijs externis, & ad hoc dant sua bona vt Ecclesiastici pro illis orent) hūc laborem Ecclesiastici maximē debēt in die assumere, & opus suum adimplere vsque ad vesperam. Hoc quidem videtur sententia communis vsus Ecclesiasticorum in sex horis canonicis cum officio Missae in die laborantium & in solo vno officio matutino in nocte. Hęc eadem sententia confirmatur ex verbis ipsorum officiorū: nam in Vesperis nulla fit mentio de nocte; in Completorio autem omnia resonant finem diei & trāsitum ad quietem noctis; ergo Completorium horis diurnis est annume-

randum. Dicitur enim in Iymno, Te lucis, idest, die ante terminum; & cetera. Et in cantico clamat Ecclesia; Nunc dimittis seruum tuum in pace, idest, quiete & cessatione a labore. Ideo nonnulli in antiphona dominicali recitant ad Christum; pastor bone, qui dormire nescis, scilicet, in nocte quando nos infirmi pastoresimus dormitum; ergo Completorium ad diem pertinet & non ad noctem. Hoc quidem clarius persuadetur ex parabola Euangelica de operarijs cōductis ad vineam Domini colendam in certis horis diei; quae ibi sex numerantur, & sunt istae: Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vndecima, & Completorium quod est duodecima: His autem correspondēt horę canonicę Ecclesie, quae est vinea Domini Dei. Sex ergo & non tantum quatuor poni debent canonicę horę diurnę. Melius ergo videtur vt modum teneamus communem ponentes vnam horam nocturnam, & sex diurnas: & ita erit Vesperum pro hora vndecima, & Completorium pro duodecima conformiter ad parabola de operarijs vocatis ad vineam. Ergo colligitur quare Sacerdotes Dei potius in illis horis diei & noctis Deum laudant quam in alijs. Cum enim sint operarij cōducti ad vineam Domini colendam; conueniēs est vt eā colant in horis suae cōductionis in Euāgelio declaratis sub spe magnę mercedis a Deo conductore.

Possumus tamen has concordare sententias; quod Vespere, & Completorium, pertinet quidem ad noctem non tē; (quia de die recitantur, sed significatione; nam dicitur Mat. vltim. Vespere autem Sabbathi, quae lucefcit in prima Sabbathi, &c. Et ita vtraque sententia vera erit; ad quod præcipuē significandum vsus Ecclesie ita habet incipiens ab hora Vesperarum. Vbi nota quod apud veteres in omnibus diebus ab horis nocturnis et diebantur Sacerdotis officia eiusdem diei, (quod etiam nunc obseruamus in diebus

diebus ferialibus vt patet recitantibus officium eo quod passio Christi in his horis commemorata, nocte inchoata est. Itē potest assignari alia ratio quare horæ nocturnæ fuere priores diurnis, quia in primitiua Ecclesia instante persecutione infidelium dominorum & principum terræ, non poterant fideles in die & manifestè diuinarum laudum officia celebrare: sed nocte surgentes occultè per domos congregabantur, & officia diuina nocturna agebant antequam liceret eis facere diurna: tum quia nocturnæ horæ significant tempora legis naturæ & legis scripturæ, quæ præcesserunt tempus legis gratiæ repræsentatum in horis diurnis. Tum denique moraliter quia ordo conuenientior est vt a tenebris procedamus ad lucem, idest, a vitijs, ad virtutes; ab ignorantia, ad scientiam; a penitentia, ad gratiam; a captiuitate ad libertatem, & cæcæ. Ad hoc ergo significandū a nocturnis horis incipimus. Nox enim peccatum & ignorantiam, dies gratiam, & scientiam in aperto significant: nocturnum ergo officium laborem penitentiam designabit, per quem ad libertatis gaudium peruenitur. Item, quia vt dicit Apost. Nox diem præcessit, ideo officia Ecclesiæ ab horis nocturnis principium sumunt: & significat nocturnum officium tempus primum: diurnum vero secundum. nam in vet. lege Deo gratias agebat Ecclesia, quæ inæxit ab Abel iusto: & lex vetus erat nox, lex autem Etangelica appellatur dies ab Apostolo. quare, & c.

Amplius nocturnale officium vt alibi diximus nobis ad memoriam reducit tempus ab Adam vsque ad Noe. matutina e, a Noe, vsque ad Abrahā; Prima, tempus ab Abraham, vsque ad Moysen. Tertia, a Moysē vsque ad Dauid. Sexta, tempus a Dauid vsque ad aduentum Christi. Nona tempus sequens vsque ad aduentum Christi quando venturus est iudicare viuos

& mortuos & sæculum per ignem. Per vespertas recolimus sabbatum, idest, requiem animarum, post exitū a corporibus vsque ad diem iudicij. Per Completorium vero recolimus completum numerum, & consummatum gaudium sanctorum; quando benedicti percipient regnum Dei. Hinc ego puto quod propter hoc, quia significat illam octauam, & vltimum bonum ac finem nostrum, Ecclesia posuit pro vltimo psalmo, ecce nunc benedicite Dominum, qui est vltimus gradualium. q. d. Ecclesia nihil aliud restat nisi laudare dominum de tanto bono percepto. Et quia ibi lati & in pace summa erimus, ideo etiam dicitur, Nunc dimittis seruum tuum in pace, idest, hic sinas seruum, quia in pace est locus. Et hac etiam de causa cantatur psalmi, de octauo tono: Et canticū, de tertio tono; quia i illa octaua ætate, tota Trinitas ibi laudabitur sine fine.

His itaque omnibus dictis primo iterum dicendum est quod tempus nocturnum denotat vitam nostram in peccatis. Vel tempus ante nocturnum significat tempus ante legem mortis, in quo omnes silebant a laudibus Dei. Tempus nocturnum significat tempus legis datæ Moyse. Tempus laudis matutina significat tēpus gratiæ a resurrectione vsq; ad finē mundi; in quo tēpore Deū laudare tenemur de bonis naturæ, quæ in illa hora bonis contulit creando. De bonis gratiæ, quæ in illa nobis contulit resurgēdo; & de bonis gloriæ, q̄ in ea nobis dabit resuscitādo.

Nocturnale officium media nocte canitur, primo, quia filius Dei media nocte natus est. Sap. 19. Dum medium silentium tenerent omnia, & c. a regalibus sedibus venit Iesus filius tuus. Vt ergo ipsius Natiuitati gratissimus, cū de nocte laudamus, & gratias de ipsius Natiuitate agimus.

Secundo, quia in hac hora, Christus captus est, & illusus a Iudæis fuit: ea etiam hora spolauit infernum, lar-

genocem accipiendo; media etiam nocte venturus asseritur. Vnde statutum fuit, vt in die vigiliarum paschæ ante noctis medium dimittere non liceat populus expectantes Christi aduentum. Ideo hac hora laudamus Deum gratias agentes de ipsius captione, & patris liberatione: & eius etiam aduentum sollicitè expectantes.

Tertiò, vt noctes delictorum nostrorum illuminarentur. Vnde Paulus, & Silas in vinculis existentes media nocte orantes hymnum cunctis audientibus dixisse memorantur: vnde tremotu facto repente ianua sponte patefacta est, & eorum vincula statim soluta sunt. Item Christus Luc. 12. ait; Beatus ille seruus quem cum venerit Dominus inuenit vigilantem; Si in secunda vigilia venerit, si in tertia, & cæt. & Marc. 13. Vigilate nefcius enim quando Dominus venerit: sero an media nocte, & cætera. ergo antiquissimus est iste vsus surgendi de nocte. Item, media nocte primogenita Egypti interfecta sunt; & primogenita Israelis saluata sunt. vt patet Exod. 12. Vt igitur Dominus seruet primogenita nostra, id est, hereditatem regni cælestis, quam nobis Christus acquisiuit, laudamus Deum.

Sciendum est, quod in primitiua Ecclesia ministri eius ter de nocte interpollatim surgebant ad diuinum officium recitandum; tria in hoc tempore designantes: videlicet, tempus ante legem, tempus sub lege, & tempus gratiæ; cuius signum est quod in tertio nocturno legitur Euangelium de doctrina Christi: cui etiam propter imperfectas additur homilia declaratiua eius. Et, quia in qualibet illarum statuum fideles tripliciter se habuerunt: idco quilibet nocturnus tripartitus est in psalmos, lectiones, & responsoria. Ab Adam vsque ad Moysen duæ primæ ætates mundi cum mediocritate tertix tres patriarcarum ordines habuerunt. A Moysè vsque ad Christi aduentum

populus hebræorum tres habuit differentias, sub ludicibus, sub Regibus suis, & sub Tyrannis alienis. A Christo vsque ad nos, tres notissimas non ignoramus fuisse temporum qualitates: primam, scilicet, Evangelicæ doctrinæ prædicationem sub persecutione infidelium tyrannorum. secundam eiusdem doctrinæ examinationem sub impugnatione hæreticorum: Tertiam denique pacificam legis Christianæ obseruationem sub deuotione Religiosorum. In qualibet etiam differentias singulorum statuum fideles colebant Deum tribus modis. Primo, insistebat bonis operibus, quod significant tres psalmi. Secundò, docebant alios fidei veritatem significatam in tribus lectionibus. Tertio, fructificabant ad proximorum ædificationem, Ecclesiæ Dei augmentationem; ad quam pertinet tria Responsoria.

Surgebant enim primo, circa primum somnum, quando populus solet ire cubitum. Secundò, circa mediam noctem. Et propter hoc, quia ita surgebant in Ecclesijs cathedralibus & collegiatis antiquitus habitabant Canonici & cæteri Clerici in claustris vna cum Episcopo, vt facilius essent parati ad celebrandum diuinum officium: quæ claustra apparent etiam multis in locis apud Ecclesias Cathedrales & collegiatas præcipuè Genue: Sed hodie tam canonici quam alij sacerdotes qui habent curam celebrandi diuini officium non amplius resident ibi, sed pro maiori parte in suis paternis domibus; vbi malè possunt de media nocte ita simul inter se conuenire. Hoc etiam patet de consecr. distinct. 5. in omnibus vbi dicitur: Canonici simul debet comedere, dormire, & iacere in vno conclau. Quod vero claustra constituantur propè Ecclesiam; præcipitur 12. quæst. 1. capitul. 4. necessaria. Et in capitul. 2. seq. vbi dicitur, quod nulla ædificia in atrio, id est, cæmeterio ponantur nisi tantum clericorum.

Tertiò,

Tertio, paululum ante diem; sic ordinantes officium vt nocturnæ finitæ, lectiones cum suis responsorijs perlectæ essent, priusquam lucefceret: apparente vero Aurora pulsatis campanis cantabant hymnum, Te Deum, & matutinas laudes.

Insuper, & primum nocturnū Pontifex & ministri Ecclesiæ surgebant, quæ laus sine inuitatorio cantabatur: pro eo, quia nullus ad hanc inuitabatur. Et vocabatur vigilia: quia habuit exordium a pastoribus vigiliis noctis super greges suos feruantibus. In præcipuis tamen festiuitatibus populus tota nocte in Dei laudibus persistebat. Sed illud sublatum propter peccata, & inconuenientia, quæ sequebantur, & ieiunium loco illius vigiliæ ordinatum est. Ad secundum nocturnum surgebāt ministri simul & coniugati, tam mulieres quam viri: quæ cum inuitatorio dicebatur ad significandum Angelos inuitantes pastores ad videndum puerum natum.

Ad tertium nocturnum surgebant omnes communiter: sed postea frigescente charitate cum omnes tam ministri Ecclesiæ, quam populus surgere ad nocturnum officium pigritarent: statutum est, vt omnes media nocte surgerent: iuxta id. Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Sed hodie nonnulli tantum religiosi obseruāt hoc: nam maior pars clericorum in Aurora tonum recitant matutinum. Nihilominus in memoriam illius laudabilis consuetudinis & deuotionis alij quorum in tempore ætuali celebrat Ecclesia nocturnum officium post vespertas, vt faciunt Dominicani, & alij nonnulli; quidam incipientes a Pentecoste: & quidam alij a festo sancti Ioh. Baptistæ. Et hoc in crepusculo, quia ipse fuit finis veteris testamenti, & initium noui. Et quidam tantum in Sabbatis & quidam quotidie.

Per nocturnas vigiliis Diaboli vitamus insidias, & ideo de nocte surgē-

tes ad Ecclesiam imus, veluti exercitus ad militiam audito clamore tubarum. Notatione hic dignum est secundum Ioh. Belet h de diuin. offic. capit. 23. quod causa & ratio quare maiores nostri ad hoc moti fuerint vt ter in nocte surgerent; huiusmodi adferri potest. Quæmadmodum enim (n. quit) ij quorum ciuitas ab hostibus obessa est, facit ab incurfione inter diu. de die, cum communes vires conferunt se se defendere possunt, & non noctu, obid nocte in ternis diuidei solēt excubijs, id est, vigiliis: vi in prima quiete vigilent omnes, quod illud tempus sit periculosissimum: ac paulo post tantum ij circa muros permanent, quorum primo fit vigilare vsque ad conticinū, deinde vero, vt illi surgant, quorum est secūdo excubias agere, & pernoctare ad galli cantum vsque, atque ita de nouo & tertio vigiles surgant, donec iam dies sit: sic sancti Patris similem excubandi vicissim consuetudinem sumpserunt ad vitandam sacrosancram Ecclesiam, quæ vna est omnium fidelium ciuitas, quam diabolus impugnat quondis, quam oue vt semel subuerriat conatur in odis omnibus, idque præcipue noctibus, quando nobis maxime insidiatur. Nox enim peccatis turpibus apta est, furtis, fornicationibus, adulterijs, & compluribus alijs vitijs; cum homines spectat fore clam, & minus habent pudoris. hinc est illud, Qui male agit odit lucem. Nam sicut aperta est lux, ita nihil opertum relinquit: sed contra, nox est obscura, sic erubescere nescit. Quare profecto accuratius nocte ex cubare debemus contra latentis inimici insidias, ne ijs ad turpia impellantur.

Potest etiam dici, quod quatuor sūt hostes Ecclesiæ: Superiores, id est, æmones malignantes; inferiores, id est, homines aduersantes; interiores, id est, concupiscentiæ carnales; & exteriores, id est, illecebræ siue delicta secularis. De primis dicitur Ephel. 6. Non est

est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem sed aduersus spiritualia nequitia in cęlestibus. De secundis dicitur Psalm. 123. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem suam. De tertijs dicitur Galat. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum; spiritus autem aduersus carnem. De quartis dicitur 1. Ioan. 2. Nolite diligere mundum, neque ea quę sunt in mundo; quia quicquid est in mundo aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uitę. Aduersus hos quatuor hostes debent Rectores Ecclesię Pręlati, scilicet, & clerus tam sęcularis quam regularis, quatuor noctis uigilias custodire & sollicitę uigilare; nam pastores custodiebant uigilias noctis supra gregem suum, uidelicet, conticinium, gallicinium, intempestiuum, & ante lucinum: in quibus custodes obfessa ciuitatis alternatim uigilias faciunt. Primam ergo uigiliam facere debent contra primos hostes. Secũdam, contra secundos. Tertiam, contra terrios; Et quartam, contra quartos. Et ideo propter hoc nocturnum officium in quatuor partes est distributum: scilicet, in tres nocturnos, & matutinas laudes: quod per quatuor noctis uigilias contra quatuor dictos hostes, & Ecclesię persecutiones antiquitus Ecclesia decantabat.

Et quoniam scriptum est Ioan. 15. sine me nihil potestis facere, ideo dicto Pater noster, Aue Maria, & Credo, Sacerdos petit os aperiri ante omnia ab eo, qui dicit: Aperi os tuum, & ego adimplebo illud: hoc petit, ut ei os aperiat ad digne Deum laudandum. dicit: *Domine labia mea aperies*, id est, aperi. tempus pro tempore quasi dicat Sacerdos. O Domine aperi labia mea emundando os meum ab obscenis & turpibus uerbis, ut apertum implens tuis laudibus sanctis. Quod ideo petit sacerdos ne forte si ipse pręsumeret si-
pe gratię Dei aperire labia sua ad lau-

des Dei: audiret ab eo illud psalmistę improprium, qui ait: Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? &c. Vel potest dici, quod per tale principium matutinorum Sacerdos correspõdet ad illud, quod dixerat in Completorio. Nam in principio illius noctis uolens se, & populum suum Deo cõmendare inuierat clauseratque os suum signo crucis, dicens: *Conuerte nos Deus salutaris noster*, scilicet, ad cor nostrum: ut clauso ore & omnibus sensibus extrinsecus piẽmedi temur in te. Rationabiliter ergo sacerdos uolens incipere officium illius diei orat Deum ut ipse, qui clausit os eius nunc aperiat: qui etiam habet clauem Dauid, ut si claudit nemo aperit nisi per gratiam suam: ad hoc ut digne Deum laudare possit. Hanc dicti principij intelligentiam declarat responsio chori. *Et os meum annuntiabit laudem tuam*. Chorus enim non mutata persona ad notandam harmoniam: est inuicem uera harmonia ut sit credentium cor unum, & anima una. Act. 4. Quasi dicat sacerdos in persona Ecclesię. Ad hoc oro ut aperias os meum & labia: ut digne te possim laudare per totum hunc diem: cuius officij principium nunc facimus in matutinis: nũc primo ora nostra aperimus ac laxamus ad tuas laudes canendas & prędicandas. Et, quia diabolus abhorret Dei laudem, atque inuidet Deo de suo honore; (quem nos ei supplices exhibemus) ideo nititur impedire in nobis diuinas laudes; cuique nos resistere nõ ualemus ex nostris uiribus: ideo sacerdos post chori responsionem, statim petit a Deo auxilium siue adiutorium gratię suę ne succumbat, & ad resistendum impedimentis diaboli dicens: *Deus in adiutorium meum intende*: & chorus respondet, *Domine ad adiutandum me festina*: quod expositum est supra.

His duobus habitis, scilicet, gratia
 X x x a p c.

aperiendios, & repulso diabolo per Deiauxilium, nihil aliud restat nisi ipsum Deum laudare: ideo sequitur *Gloria Patri & filio, &c.* vt ostendatur finis ad quem ordinatum est hoc officium nocturnum: quia ad laudem Dei qui est trinus & vnus.

De Inuitatorio & hymno qua sequuntur. Cap. 18.

NE autem sacerdos solus Dei laudes cantet in silentio, sed potius resonent in excelsis: inuitat alios non solum clericos sed & fideles omnes ad assistendum sibi in diuinis laudibus solemniter peragendis cum canticis gloris: vt vel sic qui audit dicat veni Apocal. y. vltimo. extra. de sacr. vnct. cap. vnico. Et cortina cortinam trahat: Exod. 29. ideo sequitur inuitatorium, id est, Versiculus quidam verbo imperatio inuitans alios ad Dei laudes canendas. Et quamuis illius versiculi verba pro diuersitate officiorum varientur: Semper tamen eadem est eius sententia, scilicet, vt conueniant fideles ad laudandum Deum & illum benedicendum.

Hoc inquam Inuitatorium sacerdos ipse per seipsum immediate non dicit; sed per alios quasi per nuncios suos: cum sit ipse quasi paterfamilias, qui mittit seruos suos vocare inuitatos, &c. quo versus Inuitatorio a ministris proposito, & a toto choro repetito: additur ab eisdem cantoribus Psal. 94. *Venite exultemus Domino*; ac si dicat Ecclesia in hoc inuitatorio: Venite filij audite me: quod notat secundus versus, *Præoccupemus faciem eius in confessione.*

In quo Inuitatorio redduntur rationes quare Deus sit continue ab hominibus laudandus. Primò, ratione suæ maiestatis & excellentiæ: *Quoniam Deus magnus & rex magnus super omnes Deo.* Secundò, ratione creationis, & omnipotentis. *Quoniam ipse est*

mare & ipse fecit illud. Tertio, ratione gratificationis & beneficentiæ. *Hodie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra.* Vltimo, ratione nostræ penalitatis & miseriæ *Quadragesima annis offensus fui.* Quia enim Iudæi sub veteri testamento debebant Deum laudare & benedicere pro sua liberatione a captiuitate Ægypti, & propter alia in eos maxima beneficia: & fuerunt ei ingrati, quia Deum non laudauerunt, sed contra sæpius contra eum murmurauerunt; vt patet, ibi, *semper hi errant cordes, quibus iuravi in ira mea si introibunt;* quasi dicat, non introibunt: ideo terram promissionis non introierunt: sed penè omnes in deserto perierunt. Eadem ratio erit de vobis Christianis sub nouo testamento: si super tot & tantis beneficijs a Deo receptis contra Deum ingrati fuerimus; quia non intrabimus in terram promissionis, id est, celestis patriæ nobis promissæ; sed peribimus omnes in deserto huius miseræ vitæ. Hæc est declaratio huius figuræ ab Apostolo tradita 1. Corint. 10. & ad Hebr. 4. Repetitur autem Inuitatoriū prædictum ad singulos versus illius Psalmi sed nõ omnino similiter ad omnes. Nam ad quosdam eorum repetitur integrè; & ad alios diminute; ad significandum, scilicet, quod non omnes Christiani audiunt vel recipiunt hanc salubrem inuitationem perfectè; sed quidam eorum valdè imperfectè. Repetitur quidem sexties integrè, propter illius numeri perfectionem: Senarius enim numerus est perfectus, quia constat ex partibus suis aliquoties, scilicet vno, duobus & tribus; quaternus fideles perfectos significet. Et ter deinde repetitur imperfectè ad significandum illa tria genera malorum hominum Evangelij, qui ad cænam Domini inuitati renuerunt eam & noluerunt venire; quales sunt, superbi, auari, & luxuriosi. Et aduertendum, quod cantus dicti psalmi magis eleuatur quam Inuitatio

rij cantus; ad denotandum, quod in priuirtua Ecclesia fideles submissa voce inuitabantur, & secretè veniebant ad officia diuina, & laudes Dei; sed postea data eis libertate inuitabantur publice & sonitu campanarum, & sic psallam veniebant ad horas canonicas; vnde de obseruatu a quibusdam religiosis nempè, quod in illo versu. *Hodie si vocem eius audieritis*, quando ibi magis exaltatur vox, pulsant campanis ad hoc, quod dictum est denotandum. Quare autem in die Epiphanię non dicitur in quinto patebit de officio illius diei. vide expositionem Missalis,

In officio mortuorum, & in officio sepulchrę Christi non dicitur Inuitatorium; sed in officio mortuorum dicitur presente caduere. Alię autem Ecclesię dicunt pro Inuitatorio illũ psalmi versum; Dolores inferni circundederunt me, & gemitus mortis, &c. Sed tale Inuitatorium non dicitur ab eis passim & vbique; sed tantum in pręsentia funeris magni, vel in anniuersario solemni; quando multi inuitantur ad pompam. Exequiarum; imitatur enim Christi exequias in hoc officio.

Post Inuitatorium, & psalmum ei immixtum cantatur hymnus in officijs non laudiosis; ad denotandum, quod nõ sufficit immo parum est Deũ ore laudare; sed requiritur ad perfectionem laudis diuinę, quod illę voces procedant ex laude interiore, quę est mentis exultatio in Deo, & iucunda deuotio, & hæc per hymnum significatur vt supra dictum est. Vel potest dici, quod Inuitatorio adiungitur hymnus lætitię cantus, vt inde significetur, quod gentiles vocati ad fidem per Iudæorum Apostolos læti venerunt iuxta illud, Audiuit & lætata est Sion, scilicet, quod gentes conuersę sunt; & quia post istam inuitationem multi Deum laudant; ideo post inuitatorũ cantatur hymnus qui laudem (vt diximus) significat.

Sed, quia etiã non sufficit laus oris,

& cordis, nisi & opus sequatur; quia fides sine operibus mortua est; ideo post hymnum sequuntur psalmi, qui bonam operationem designant, vt supra diximus.

In Cõpletorio statim post psalmos dicitur hymnus, et forte ratione; quoniam per bonam operationem peruenitur in fine vite nostrę, (sicut tunc est finis diei) ad exultationem, id est, ad æternam lætitiã quę per hymnum significat; vel ad Euangelicum gaudium, quod per hymnum denotatur. Hac eadem ratio ne dicitur hymnus post laudes & post vesperas.

Dicuntur deinde antiphene, quę denotant charitatem, sine qua opus non proficit; deinde dicuntur versiculi, & demum lectiones, per quas doctrinam habemus, quam sequi debemus; sed vt hæc facilius impetremus, recitatur primum oratio dominica; & hoc ideo fit ad notandum, quod qui eget sapientiã, & intell. & doctrinã; postulet illam a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropere. Secundo, vt auxilio orationis proficiat in nobis versus intentio. Tertio, vt per illam diaboli tentationes pellantur. Illę enim sentiens nos velle legere lectiones sanctorum, in quibus victorię habitę contra ipsum audiuntur; conatur nos impedire, ne sentiamus, & fructum ex illis capiamus; vnde nos, oratione illa munimus.

Dicitur autem secretè, vt diligentius capiatur, & vt attentius dicatur. Ultima tamen pars clara voce pronunciat: vt pateat, ad quid oratio ipsa dicatur, scilicet, ne lector per phantasiam tentationum effratur; & auditor a lectionis intellectu, & profectu fraudetur.

Post Dominicam orationem præmittuntur lectionibus preces quędam quibus breuissimè imploratur sanctorum Dei intercessio ad obtinendum ab eo id quod in oratione dominica petebatur, scilicet, quod aperiat Deus

corda fidelium ad legem suam audientiam: ne semen bonæ doctrinæ tunc audiendæ aut volucres cæli comedant, aut spinæ suffocent, aut in petra quæ non habet humorem, arescat. His præmissis petita benedictione a præbitero incipit lectionem primam de doctrina catholica pro fidelibus: cui adiungitur Responsorium significans illius doctrinæ fructum; (vt supra dictum est.) & consequenter leguntur alię duę lectiones primi nocturni præuijs benedictionibus suis. atq; Resp. sequentib. Finito autem primo nocturno eodem modo & ordine cantantur antiphonę, psalmi, versus, lectiones & Responsoria secundi & tertij nocturni. Quorum numerorum, id est, sex trium ternariorum in nocturnis valde rationalis fuit causa institutionis. Vel, quia hoc officio nocturno decantantur laudes Deo, qui est vere trinus & vnus: nimirum ergo si huius officij partes ternario numero sint distributæ: ita quod in eo sint tres nocturni, & in quolibet eorum tres psalmi, tres lectiones, & tria Responsoria.

De Matutino Dominica. Cap. 19.

His vitis nunc deueniendum est ad nocturna specialia, siue ad matutinas in particulari. Sed antequam ultra progrediamur, aduertendum est, quod dominicus dies ita vocatur, quia ad Dominum pertineat, atque est magis celebris, & magis mysterijs plenus quam alius, qui celebratur in Ecclesia. De hac die ait Leo Papa in Epistola 81. quod mirabiliora opera egit Deus, quam in alijs diebus. In hac die mundum creauit. In hac die propter Christi resurrectionem mortua fuit mors, & vita incepit. In hac die dedit Deus potestatem suis Apostolis, vt per totum mundum suum publicarent Euangelium, ac baptizarent. In hac die vt dicitur Ioan. 10. Intraus Iesus Ianuis

clausis dixit: Accipite spiritum sanctum. Et in hac die venit spiritus sanctus. De hac die fit mentio in Apocal. 1. Sanctus autem August. in serm. 25. ait: quod Apostoli ordinarunt vt celebraretur dies Dominica. Ideo propter hæc & alia mirabilia quæ operatus est Dominus debet totus clerus, immo & totus populus Christianus esse occupatus circa sermonem cum Deo: agendo gratias de beneficijs ab eo acceptis. Vt autem melius id fiat vt, scilicet, qui celebrant, vel recitant, & qui audiunt horas canonicas, vel Missas attentè & deuotè se habeant, instituta est diei Dominicæ sanctificatio, ac celebratio. In hoc enim debemus imitari Christianos primitiuæ Ecclesiæ, qui, vt ait Sanctus Iustinus martyr, (quasi contemporaneus ipsis Apostolis) in Apolog. 2. pro Christianis ad Antoninum Imperatorem, in hac die se congregabant, ac legebant lectiones prophetarum, & Apostolorum, & qui erat prælatus admonebat plebem vt obseruarent quæ in lectionibus lectæ erant: hinc sumptus est modus recitandi lectiones ad horas, & ad sacrificiū Missæ: deinde orationi vacabant, ac postea corpus Christi maxima cum reuerentia sumebant. Post vero multos annos Constantinus Imperator, (vt ait Sozomenus in hist. tripartita lib. 1. capit. 9.) mandauit vt fidelis populus Christianus se in orationibus solum in hac die Dominica se occuparet. Quare primitiuus totus clerus propter maius beneficiū, deinde populus in hac Dominica die debet esse assiduus & orationibus & laudibus diuinis insistere, recitando vel audiendo horas canonicas. Et cum sit dies Dominicus tam solemnis & celebris vt dictum est, statuit Ecclesia, quod in diebus serialibus quando non fit de sancto aliquo, vt fiat officium de Dominica. Videamus ergo de psalmis qui in hac die recitantur.

Et primo notandum, quod in denariis, & festiuis diebus tres dicuntur nocturni.

nocturni cum nouem lectionibus; & in profectis, id est, ferialibus diebus vnum tantum dicitur cum tribus lectionibus: nempe cum duodecim psalmis. In officijs trium nocturnorum, repræsentamus tria tempora, scilicet, tempus ante legem, tempus sub lege, & tempus gratiæ: quorum temporum quodlibet tribus variatur distinctionibus. Tempus ante legem has habuit distinctiones: prima fuit ab Adam vsque ad Noë; secunda, a Noë vsque ad Abraham. Tertia, ab Abraham vsque ad Moysen. Tempus sub lege has habuit distinctiones. Prima est a Moysen vsque ad David. Secunda a David vsque ad transmigrationem Babylonis. Tertia, a transmigratione Babylonis vsque ad Christum. Tempus vero gratiæ has habuit distinctiones. Prima fuit Apostolicæ, & Euangelicæ prædicationis. Secunda, tempus impugnationis per emergentes hæreses. Tertia, tempus pacis, quando scilicet, hæreses eliminatæ, id est extra Ecclesiam exclusæ sunt.

Rectè autem tres nocturni cuiusque temporis fideles significant; qui vigilantes per Dei laudem ad æternam peruenient laudem. In his tribus nocturnis imitatur tres interpolatas primitiuae Ecclesiæ vigilas, quæ ter in nocte surgebat ad confitendum Domino vt dictum est. Si quidem canimus nouem lectiones, nouem psalmos, nouem antiphonas, & nouem Responsoria; videlicet in singulis nocturnis tres, siue tria ad notandum omnes electos, qui fuerint ante legem, sub lege, & sub gratiæ, associatos esse in cognitionibus sanctæ Trinitatis nouem ordines Angelorum, & in cælis ipsi Trinitati congaudere, & vsque in finem sociabuntur. Vel dicuntur tres psalmi pro quolibet nocturno, quia hoc officium nocturno decantantur laudes Deo qui est vere trinus & vnus, vt dictum est. Ecclesia tamen Romana cum quibusdam alijs quando in officio nocturno

no cantatur, *Te Deum laudamus*, dimittit nonum Responsorium putans, quod ille hymnus æquiualeat Responsorio & suppleat ipsum. Significat etiam per hoc, quod totum officium matutinale tendit ad laudes Dei: vel etiã, quod homines digne Deum laudantes carabunt nonum Responsorium in consortio Angelorum vbi perficitur nouenarius: qui in hac vita imperfectus est.

In Dominicis ergo diebus tres nocturnos celebramus, quando non occurrit aliquod festum duplex; & hoc modo. In primo nocturno dicuntur duodecim psalmi, & tres antiphonæ, quarum quælibet respondet quatuor psalmis. Sanè dominicam diem Dominus sua resurrectione glorificauit, & in ea Angelorum consortia promouimus.

Primus nocturnus recolat legis naturalis. Duodecimus psalmus illius recolat resurrectionem omnium sanctorum illius temporis, præsertim duodecim Patriarcharum, qui tunc maximè viguerunt & vigilauerunt a quibus populus Domini in duodecim tribus fuit propagatus; qui fuit Domino populus peculiaris, sicut in tempore gratiæ duodecim Apostoli præ ceteris præfulserunt.

Quaternarius psalmorum numerus denotat Patriarchas illos habuisse quatuor (vt credimus) virtutes Cardinales, scilicet, Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, & Temperantiam. Tres antiphonæ fidem Trinitatis, siue dilectionem in ea ostendunt. Nam de Abraham dicitur Iean. 8. Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum, vidit & gauisus est. Ergo credidit sanctissimæ Trinitatis mysterium.

Ideo autem quatuor psalmos quidam religiosi dicunt sub vno Gloria Patri, nec separantur, quia præmissæ quatuor virtutes inseparabiles sunt; sed qui habet vnã, habet omnes, sicut ait Augustinus. Ideo propter hoc

canantur sub vna antiphona. Verum in paschali tempore omnes psalmi sub vna tantum antiphona dicuntur ad notandum gaudium, & dilectionem, quam habemus de Christi resurrectione. Sed more Romano ad quemlibet psalmum cantatur Gloria Patri, & per tres antiphonas eos distinguunt, scilicet, extra tempus paschale; quia quilibet tenetur ex suo dono reddere laudes Trinitati ex hac dilectione, quam habet in cognitione Trinitatis. Vnusquique autem potest vnumquemque psalmum adaptare alicui antiquorū, vt puta; Beatus vir, ipsi Abel, qui tanquam lignum plantatum secus decursus aquarum dedit in tempore suo fructum iustitiæ; & ita de cæteris psalmis primi nocturni: vt, quare fremuerunt gentes, cantat Enos, qui inuocauit nomen Domini. Domine quid multiplicati sunt, Enoc, quem Dominus exaudivit, & transtulit in paradysum. Et ita de alijs.

Loquendo tamen literaliter possumus dicere, quod propter excellentiam diei dominicæ decretum est sibi fieri aliquam additionem in officio matutino super omnes alios dies septimanæ. Et ita præter suos duodecim psalmos quos omnes ponimus in primo nocturno: additi sūt et alij sex psalmi pro alijs duobus nocturnis; nā in ferijs tantum duodecim ponuntur pro matutino, quod fit propter breuitatem, quia illi dies sūt dies laboris corporalis in quibus non est fidelibus tantū otij ad vacandum laudibus diuinis, sicut in festiuis diebus: tum, quia non debet fieri tanta solemnitas in ferialibus officijs sicut in dominicalibus, & sanctoralibus: ideo dicitur vnum tantum nocturnum: tum denique ad significandum, quod illud officium dirigitur ad laudandum Deum pro duodecim horis vnius noctis. Vel dicuntur tot psalmi in diebus dominicis, vt distributio totius psalterij facta pro qualibet hebdomada, finiatur in septem-

diebus. Nam in talibus diebus clerus & populus est minus occupatus, vt tactum est.

De secundo nocturno, primus psalmus ipsi Moyse cum suis imitatoribus. Secundus, ipsi Dauid cum suis. Tertius, alijs prophetis. De tertio nocturno, tres psalmos dicimus recolentes resurrectionem omnium illorum, qui in nouo testamento vixerunt, & vixerunt; Et quoniam in tempore gratiæ maximè facta est reuelatio, & impletio veritatis; ideo Psalmi illi cantantur sæpius cum antiphonis habentibus alleluia, ad maius gaudium designandum. Hinc fit quod subiiciuntur etiam lectiones ex nouo testamento, scilicet, Euangelica, & homilia. Rectè primus Psalmus, Cæli, idest, Apostoli enarrant gloriam Dei, ponitur primo loco in tertio nocturno: qui psalmus pertinet ad Apostolos. Et est Psalmus 18. in ordine autem hic, est decimus sextus, & decimus sextus est, Exaudi Domine iustitiam meam; quare patet, quod quia respicit primam distinctionem legis Euangelicæ, quod propter hoc, posuerunt hunc primum psalmum in tertio nocturno, & non illum, qui succedit in ordine, vt fit in alijs nocturnis, nempe ferialibus. Et quia in secunda distinctione sequuntur martyres, ideo est psalmus exaudiat te Dominus: quia Dominus protexit eos in tribulationibus eorum. In tertia distinctione confessores quos innuit. Dauid; Domine in virtute tua, quia non sunt fraudati voluntate laborum suorum. Has rationes magis manifesta bimus in libro sequenti, in expositione Psalterij Romani.

Illud interest inter duodecim psalmes primi nocturni, qui dicuntur sine antiphonis, & tres psalmes aliorū nocturnorum, qui cum antiphonis dicuntur, quod interest inter duodecim Patriarchas, qui peregrini erant, & sperabant hereditatem, quam post eorum

eorum possederunt; & eorum posteros, qui terram in patribus eorum promissam hæderunt.

Similiter interest inter psalmos tertij nocturni habentes antiphonas cum alleluia. & psalmos secundi nocturni habentes illas, sine alleluia, quod interest inter illos, qui habuerunt testamentum mutandum, & eos, qui habent non mutandum; maior est enim gloriatio noui, quam ueteris testamenti: & de præceptis, quam de promissis. Illi de promissis sperabant, nos de perceptis gloriamur.

Insuper in tertio nocturno dominicæ, recolimus Resurrectionem Domini in tribus mundi partibus prædicatam; ideo ad designandum hoc gaudium dicimus uel cantamus psalmos illas cum antiphonis sæpius habentibus alleluia, ut dictum est, recolentes Resurrectionem omnium illorum, qui tempore gratiæ in tribus mundi partibus uiguerunt, & uigebunt, scilicet, Asia, Africa, & Europa.

Tandem uero in diebus Dominicis & festiuitatibus sanctorum, finito tertio nocturno cõtatur solemniter hymnus, Te Deum laudamus, in iubilo uocis ad significandum quod in tertio tempore, scilicet, Euangelicæ legis fideles serui Dei magis clare, & cum maiori gaudio Deum laudant: quia maiora beneficia eis collata recognoscunt: quam omnibus alijs præteritis generationibus; maximè, quia in eis impleuit Deus omnes promissiones quas olim ipse fecerat antiquis patribus de filio suo mittendo ad nos pro liberatione totius humani generis. Vel, moraliter per hunc hymnum denotatur quod si nos bonis operibus respondimus doctrinæ sanctæ matris Ecclesiæ, perueniemus ad cælestem laudem Dei cum Angelis in gloria, de quibus fit mentio in isto hymno; simulque ad Resurrectionis gaudium perducemur, quod significat dies dominicæ. Hunc laudis canticum sicut

& alios hymnos Ecclesiæ, sancti doctores ediderunt excerptes aliquæ ex sacris scripturis Bibliæ. Nec dicitur iste hymnus in diebus ferialibus, nec in uigilijs ieiunandis, nec in officijs luctuosis: quæ laborem & tristitiam salubrem significant. Finito hoc hymno, (uel quando ipse non dicitur,) post nonum Responsorium additur uersus a Sacerdote quo incitare intendit auditores ad permanendum adhuc attentos ad officium diuinum nõdum completum: sed adhuc suspensum in futurum. Est enim ille uersus, (ut supra diximus) transitus quidam a nocturnis, ad laudes, de quibus infra post seq. c. dicendum est.

De Nocturnis Ferialibus. Cap. 20.

Post Dominicam, sequuntur dies feriales, scilicet, feria secunda, tertia, & cæt. Dicuntur autem ferie a feriando non quod a necessarijs uitæ operibus sit feriandum, sed quoniam toto uitæ nostræ tempore a uitis feriari debemus. Ferio & ferio significat vacare, id est, ab opere cessare & quiescere sicut dies festi sunt dies solemnes, qui ut soli seruentur, quasi præscripto & quodam instituto recepti sunt. A solo enim uel solito solempne dictum est, quia quotannis uel diebus fieri, solet. Sunt namque festa, quæ fingulis annis certo tempore fiunt. Vnde solempnia festa uocat Ecclesiæ, quæ certa sunt obseruatione instituta.

In ferialibus itaque diebus pro nocturno duodecim psalmos cantamus; ut ostendamus nos Deo debere seruire in duodecim noctis horis, cuilibet horæ unum psalmum attribuentes. Olim varij psalmi cantabantur, nam alij quinquaginta, ut faciunt hodie nõnulli monachi, alij plus, alij minus: sed Angelo reuelante, ut ait Dur, patres conuenerunt, ut duodecim tantum dicerentur: qui psalmi bini dicerentur cum antiphona ad notandum, quod sine

sine charitate; quæ ad minus inter duos conficit, laudes nostræ, vel opera nostra nihil profunt.

Quia ergo ex præcedentibus constat, quod antiphona charitatem significat, quæ gemina est ad Deum & ad proximum duobus præceptis distincta: propterea in officio feriali matutinarum quibuslibet duobus psalmis datur vna antiphona. Et eadem ratione aliquæ Ecclesiæ dant eis vnum Gloria patri: vt nihil sit medium inter illos duos psalmos sicut nec inter charitatem Dei & proximi; qui solum propter Deum est diligendus. Qui verò cuiuslibet psalmo suum Gloria patri, apponunt, medium facientes iuter duos psalmos, ad Christum respiciunt, qui fuit mediator Dei & hominum.

Ex tali itaque ordine nocturni officij ferialis resultat in eo senarius antiphonarum & glorificationum, qui representat sex dies septimanæ in quibus laborandum est fidelibus pro sua sustentatione; vel etiam sex mundi ætates in quibus sancti Dei homines laborauerunt ex charitate propter quietem septimæ ætatis.

Potest etiam idem numerus significare sex cuiuslibet hominis ætates post suam infantiam, in quibus debet iusto labore proficere, & sibi & proximis exercendo in eos sex opera misericordię, quæ ex charitate procedunt. Sed ne ex consideratione prædicta numeri senarij ternarium horis nocturnis per necessarium neglectisse videremur in diebus ferialibus; statim post duodecim psalmos prædicto ordine cantatos, præmissa vetuſi incitatio cum oratione Dominica; leguntur tres lectiones de historia currente in illa hebdomada ad significandum doctrinam sanctorum patrum triplicis legis Naturæ, scriptæ, & gratiæ. Interponuntur quoque lectionibus ferialibus tria Responsoria, ad innuendum quod omnia illa, quæ prædicti sancti trium temporum docuerunt dirigebantur prin-

cipaliter ad laudem sanctissimæ Trinitatis: quam etiam fide, spe, & charitate coluerunt. Vel per tres illas lectiones cum suis Responsorijs idem significare voluerunt auctores officiorum in die feriali; quod per tres nocturnos in die Dominico, vel festiuo: sed breuius propter causas supradictas.

Possunt etiam in hoc ternario lectionum denotari tres illæ vigiliæ noctis quas Christus in Euangelio expressit, dicens: quod paterfamilias si in prima, & si in secunda, & si in tertia vigilia uenerit: & seruos suos inuenit vigilantes, &c. per quas vigilias tres principales partes vitæ hominis intellexit. Diu. Gregorius, iuuentutem, scilicet, senectutem, & mediam ætatem, in quibus vigilare ac laborare debet maxime in diebus ferialibus. In tempore tamen paschali ad alleviandum laborem Sacerdotum & propter solemnitatem officij abbreviantur isti nocturni, vt infra patebit.

Item, sex antiphonæ significant sex mundi ætates, quæ in singulis requiri charitatem debere ostendunt. Tres quoque lectiones, quæ tunc dicuntur, doctrinam trium temporum significant, vt diximus, & cum ipsis interpolate tria Responsoria dicuntur: ad notandum, quod quicquid eorum in tribus temporibus docuerunt: & quicquid in tribus ætatibus agimus, ad Trinitatem referimus: & Trinitatem in fide, spe, & charitate glorificamus.

Nocturnus finitus in festiuatibus vel nocturno finito cum sit de feria (in officio feriæ extra temp. pasch. non dicitur Te Deū) vel de festo simplici, alta voce cantatur, Te Deū laudamus, & aliqui pulsant campanas ad denotandum, quod manifeste, & misericordè tempore gratiæ (vt diximus) Ecclesia Deum laudat. Vel. Te Deum, significat futurum gaudium & læticiam, quam Ecclesia requiescens a laboribus suis, est in die iudicij consequutura. Vel significat quod Ecclesia ca-

tholica per Christum trahitur de inferno. Vel significatur lætitia & gaudium eius mulieris, quæ accensa lucerna drachmam quam perdidit inuenit. Quod autem istius cantici finis, videlicet, per singulos dies, & alij versus, qui sequuntur paulo altius cantentur, designat vicinarum congratulationem, qua mulieri ob repertam drachmam congratulabantur. Nam & compulsatio campanarum representat conuocationem. Hæc autem fiunt a multis Ecclesijs, licet apud omnes non sit in usu. Si non dicitur, Te Deus, tunc loco huius hymni recitatur aliud Responsorium post ultimam lectionem, & statim illo recitato laudes inchoantur.

De Matutinis laudibus Dominice. Cap. 21.

Post Matutinum sequuntur laudes: quæ (licet quidam per se cantandas esse asserant) vt habet consuetudo hodierna, illico cantantur tinnis nocturnis; dicuntur autem laudes, quia illud officium laudem præcipue sonat diuinam quam ei facimus pro eo quod a tenebris noctis, id est, erroris, nos ad lucem diem, seu ad viam veritatis reduxit, & ad tentationes diaboli repellendas nos adiuuant.

Et quoniam nunc matutinum recitatur communiter parum ante auroram, vel in ipsa aurora, & pauci sunt qui media nocte surgunt, hinc fit quod laudes dicuntur in aurora. Tali enim hora Christus victor a mortuis resurrexit. Vnde Marc. vlti. Surgens Iesus mane prima Sabbathi. Tali etiam hora super mare ambulauit. Merito ergo in hac hora laudandus est, vt ipse, qui nos per suam sanctam resurrectionem saluauit, supra mare huius sæculi nos ire faciat sicco vestigio, sicut Petrum. Hac autem hora mundum, & Angelos creauit, qui statim post creationem suam cantico laudes creatori suo iubilauerunt.

Dicuntur laudes Matutinæ, a mane, quod est lumen, quia nobis mane lumen reducit ad coronam gloriæ obtinendam iuxta id. Non fit vobis vanum mane surgere ante lucem, quia promisit Dominus coronam vigilantibus. Nam facilius vincitur diabolus & vanæ tentationes quoque, de die magis superantur, quam de nocte in lecto lasciuir.

Matutinum & Vespertinum officium ideo canimus, quasi Domino iuge sacrificium, id est, mane & vespere, sed vespertinum erat dignum matutino, quia pinguis, vt asserunt Iudæi. De hoc dicitur sub cap. de Vesperis.

Nos autem per Matutinum officium, legem intelligimus; per vespertinum vero saluatoris passionem, qui in vespera mundi, id est, in sexta mundi ætate obtulit se Deo patri in sacrificium pro nobis. Vnde dicitur: Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum, id est, eleuatio manuum mearum, scilicet, in cruce, &c.

Quoniam ergo officium vespertinum dignius est propter rem digniorem, quam significat: ideo omnia in maioribus solemnitatibus in vespertino officio solemnitus cæramus quam in matutino; quia vt diximus vespertinum officium significat sacrificium Christi in vespera mundi ætate. Isidor. in libro Etymolog. dicit. quod officium matutinum est in lucis initio sic appellatum a stella lucifero, quæ oritur mane inchoante. Hoc autem officium plenum est laudibus; ad quas Sacerdos per antiphonam, quam præmittit, scilicet, alleluia, excitat auditores ad laudandum Deum, vt innuit alleluia, quod est laus angelica, & etiam, quia dominici diei dominicam resurrectionem representant. Vnde propter huiusmodi significationem in tempore Paschali multiplicatur hæc laus angelica, vt etiam laus nostra multiplicetur, ad laudandum Christi resurrectionem.

In omnibus Dominicis ad tres primos psalmos loco antiphonæ habet Ecclesia Romana, quod bis concinit alleluia; ad infinituandum, quod in Dei laudem ex charitatis seruiore procedendum est: nam charitas, minus quam inter duos haberi non potest, ait Greg. Homil. 17. Et qui habet charitatem sine diuotionem erga Deum, habebit etiam erga proximum & quia ut diximus hæc laudes matutinæ, dicuntur laudes, quia plenæ sunt laudibus, & amore; ideo & antiphona est duplici alleluia, amore perfectum erga alium insignans. Ad psalmum vero, Benedicite, est antiphona *Tres pueri*; extratem; us Paschalis, cui nec iubilus, nec alleluia, subiicitur propter rationis infra dicendas. Ad psalmum, Laudate Dominum de cælis, dicitur ter alleluia, propter tres psalmos sub illo contentos, sicut possumus dicere, quod supra dicuntur duo, propter duos psalmos nempe, Deus Deus meus; & Deus misereatur nostri: quod si dicatur, ergo pro iubilato, & Dominus regnauit, non est antiphona aliqua, potest dici, quod ambo iubilationem significant, & gaudium. Tempore autem paschali dicuntur decem alleluia, forte, quia iste numerus significat infinitum, & in Resurrectione, sine fine laudabitur Deus. Ponitur numerus determinatus pro indeterminato: ut mos est scripturæ.

Psalmi quinque dicuntur in laudibus, ut quinque sensuum reparatio notatur: & pro quinque status Ecclesiæ. Primus est, Dominus regnauit, in quo laudatur Deus, qui firmavit orbem terræ, scilicet, in fide & resurrectione: ideo hic psalmus pertinet ad regnum Christi. Secundus, iubilate; & rectè incipit a iubilo; quoniam enim confessio valde Deo placet. Tertius, Deus Deus meus, qui significat statum martyrii, qui situnt ad dominum; unde dicitur: sitiuit in te anima mea: & quoniam tota nostra sitis, & intentio esse debet

in Trinitate, & ad Trinitatem, ideo sequitur psalmus, Deus misereatur nostri in quo tota Trinitas notatur ibi, Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus. Quartus est, canticum trium puerorum: Benedicite omnia, Dan. 3. significans statum Antichristi; in quo non dicitur Gloria Patri, primo, quia propter confessionem fidei proiecti sunt tres pueri in caminum ignis; in quo factio maximè Deo, & Trinitati derogatum est. Secundò, quia vltimus versus illius psalmi idem dicit, quod Gloria Patri, & in diuinis scripturis nil debet esse super uacantem. Tertio, quia in ipso psalmo distinctè tota Trinitas notificatur, & laudatur Deus in creaturis. Quintus psalmus est Laudate Dominum de cælis: in quo status ille notatur, quando post mortem Antichristi conuerterentur Iudæi; & in fine dicitur Gloria Patri, ad ostendendum, quod per bonam operationem sociabimur Angelis, qui incessanter Deum laudant.

Sunt etiam alij, qui dicunt aliter de istis quinque psalmis laudum Dominicalium, scilicet, quod ordinati fuerunt ad laudandum Deum pro quinque principalibus beneficijs eius exhibitis toti humano generi vniuersaliter: & populo fidelium specialiter. In primo enim psalmo, Dominus regnauit, laudatur Deus de beneficio creationis, quo firmavit orbem terræ, id est, terram habitabilem pro hominibus, separando aquas ab eo. In secundo psalmo, scilicet, iubilate, aguntur Deo gratiæ de beneficio electionis populi fidelis: quo separauit eum ab infidelibus, primo in Diluuiò, secundo, in Abraham, tertio, in Moyse: sub quo etiam fidelibus suis Deus legem & caeremonias iustaque iudicia dedit ad maiorem sui populi decorem. In tertio psalmo laudum dupliciter fideles laudant Deum de beneficio liberationis sui populi a duplici captiuitate, scilicet, Ægyptiaca & Babylonica; (& ideo

ideo sunt duo psalmi; quas illi meruerant propter sua peccata. In quarto loco per canticum trium puerorum benedicitur Deus a fidelibus de beneficio redemptionis omnium ferè populorum a morte peccati, & a potestate diaboli per incarnationem & aduentum filij Dei ad nos: qui uisitauit nos oriens ex alto. Nam ipse per doctrinam, per passionem, & per resurrectionem suam liberauit nos a prædictis malis: unde per omnes creaturas Dei quæ in hoc canticum introducuntur ad benedicendum Deo debent intelligi omnes hominum nationes, siue Iudæorum, siue gentilium compræhensæ in mysterio redemptionis. Hinc etiam patet alia ratio quare illud canticum non terminetur ad Gloria Patri; quia omnis uersus eius gloriam, laudem, & benedictionem Dei resonant. Verum ad explicandas tres personas diuinas; quæ Dan. 3. non nominantur expresse; appositus Ecclesia uersum illum, Benedicamus Patrem; & filium cum sancto spiritu. In quinto psalmo laudum (ex tribus psalmis composito) laudatur Deus a suis fidelibus pro beneficio glorificationis eorum; quam habent hic in spe & solo iure; in alia autem uita habebunt illam gloriam in te ipsa & uera possessione. Et quia ad illam sunt admittendi homines ex omnibus gentibus, populis, tribubus, & linguis, ut dicitur Apocal. 7. ideo in hoc psalmo introducuntur ad laudandum Deum, homines & creature pro gloria sanctorum de qua ibidem dicitur, Gloria hæc est omnibus sanctis eius. Verum tamen, quia præter gloriam essentialem sanctorum (quæ est uisio fructus Dei & communis omnibus sanctis) ponitur alia gloria accidentalit aureola dicta: quæ non communicatur omnibus, & est triplex aureola, martyrum, Virginum, & doctorum; ideo iste quintus psalmus hanc gloriam uitamque significans complectitur tres psalmos sub uo Gloria Patri. Posset etiam dici

quod iste ternarius in uinitate gloriæ designat diuinam maiestatem; quæ est una in Trinitate personarum potest etiam hoc referri ad tres Angelorum hierarchias: ad quas sancti homines sunt assumendi. Hæc autem opinio est uerior.

Postumus etiam dicere, quod psalmi isti sunt octo, ut realiter sunt, & hoc, quia istus officium mystice recolligitur statum Ecclesiæ ab initio Apostolicæ stabilians usque ad perfectionem electorum, qui in fine mundi futuri sunt: sub quo statu octo ordines Ecclesiæ, siue electorum in Ecclesia sanctæ, per Baptismum saluari reperiuntur: sicut in arca Noë octo animæ, illes significantes, per eam saluati sunt. Per Diluuium enim Baptismus, per arcam uero Ecclesia designatur.

Primus ordo fuit Ecclesiæ primitiue in Iudaico populo conuersantis; qui per Christi prædicationem reformata, & edificata est; sicut monstrat ille primus psalmus, Dominus regnauit. Secundus ordo fuit primitiue Ecclesiæ intrantis ad gentes per prædicationem Domini, & Apostolorum monentium omnem terram, id est omnem gentem ad iubilandum Deo, quod monstrat secundus psalmus: Iubilate Deo omnis terra. Tertius ordo, fuit creditis gentilitatis, quam tertius psalmus, Deus Deus meus, demonstrat offerre gratias, & beneuolentiam Apostolorum uocationi. Quartus erit respicientis Iudaici populi, per Enoc & Elim conuersi, quem ille quartus psalmus, Deus miscratur nostri, monstrat ad Deum reuersum poslere misericordiam eius; & tunc gaudebit se cognoscere uiam Dei quam in gentibus esse cognoscent. Quintus erit eorum, qui futuri sunt tempore Antichristi: cuius figuram præcessit Nebuchodonosor, qui hæc tribulari sanctis utriusque populi, non tamen desistent benedicere Deum ad instar trium puerorum, quos Deus liberauit de camino ignis

ardentis, qui per illum quintum psalmum, Benedicite, recoluntur, eo enim tempore iusti purgabuntur velut in camino ignis, non tamen vrentur, sed ibi accipient formam auri. Hymnus iste trium priorum sanctorum Concil. 4. Tolet. can. 13. publicè decantari instituit. Sextus, septimus, & octauus erit eorū, qui vniuersaliter ex tribus mundi partibus conuertendi, & colligendi sunt, qui post Antichristi persecutionem, & eius mortem maiore pace fruuntur vsque ad diem iudicij, quam nunc habet Ecclesia.

Sed quæret fortè aliquis, quare isti tres vltimi psalmi sub vno Gloria Patri cantantur; & similiter Deus Deus meus, cum, Deus misereatur nostri? Ad primum dicendum (præter ea quæ dicta sunt,) quod ideo fit, quia præmissi sextus, septimus, & octauus ordinis electorum, qui ex dictis tribus mundi partibus colliguntur sine aliquo interuallo simul erunt, & pariter glorificabuntur. Vel, quia continent ipsi tres psalmi triumphum de mōdo, carne, & diabolo, & quoniam vnum sine alio non habetur, ideo merito coniunguntur. Ad secundam dicendum primo, quia Deus Deus meus, significat sitim ad Deum: in Psalmo. Deus misereatur nostri, Trinitas notatur, vt diximus, ad designandum ergo sitim & desiderium continuum ad Deum, hoc fit. Secundo dicitur, quod ideo fit, ad notandū, quod ante persecutionem Antichristi populus credentis gentilitatis, qui recolitur per psalmū. Deus Deus meus: & Iudaicus populus respiscens, qui recolitur per psalmum, Deus misereatur, vnum erunt in fide: & postquam hi coniuncti erunt veniet Antichristi tribulatio. Tertio dicitur, quia primus psalmus significat dilectionem Dei: ibi. Sitiuit in te anima mea. Secundus significat dilectionem proximi: ibi: Vt cognoscamus in omnibus gentibus salutarem tuum, quæ duo ita connexa sūt dilectio Dei, & dilectio proximi, quod

vna non potest esse sine alia. Insuper; quia etiā in primo psalmo, Deus Deus meus, agitur de miseria humani generis, ideo non ita triplicatur alleluia, sicut in, laudate, sed duo tantum. Vel, quia sequitur psalmus, Benedicite, qui repræsentat tempus ætissimum Antichristi, ideo non datur illi triplicatū alleluia, numerus inquam perfectissimus, propter imperfectionem illius temporis.

Hic notatione dignum est, quod Dauid aliquando diuidebat psalmum quem cantabat chorus in sua festiuitate: & accipiebat vnam particulā psalmi abscissam alteri festiuitati accommodatam, & appropriatam: quam vocabat Diapsalma. Et cantores in medio psalmi vbi fiebat talis diuisio scribebant Diapsalma in rubro: vt cognosceretur diuisio & distinctio illius particule: & reperiuntur 70. Diapsalmata, id est, diuisiones in toto psalterio secundum ritum cantandi, qui fiebat tunc in templo Salomonis. Quem modum etiam nos seruamus in aliquibus psalmis: (sæ præcipuè hoc facit Ecclesia Ambrosiana:) quia de toto psalterio accipimus quandoque aliquam particulā: & cæramus illam in aliqua hora. Nam de psalmo tertio accipimus tres primos versus, scilicet: In te Domine speraui: sicque relicta secunda parte psalmi cantamus primam particulam in Completorio. Et ita prima particula propriè dicitur Diapsalma, id est, partitio, sine diuisio psalmi. Sic etiam excerpimus & abscindimus duos vltimos versus, de Psalmo 29. scilicet, Domine refugium; & dicimus eos cum gloria patri: post, Prærios in conspectu Domini, ad Primam: & sic illa particula & abscisso psalmi dicitur, Diapsalma: Ita & psalmum 118. scilicet: Beati immaculati, qui habet 22. octonarios, diuidimus in vndecim partes ponendo duos octonarios in qualibet parte: & ponimus eos pro Prima, Tertia, & Sexta, & Nonâ.

horis

horis. Quæ quidem partitiones dicuntur Diapſalmata. Et ita patet quid ſit Diapſalma.

Item, per appoſitum etiam Eccleſia Latina facitaliqua ſimpſalmata, id eſt, cõtinuationes multorum pſalmorum, Nam quandoque dicitur duos pſalmos ſub vno Gloria Patri; vt in laudibus. Pſal. 62. *Deus, Deus meus, & Deus miſerentiar noſtri*: Pſalm. 66. Et poſtea in fine dicimus tres pſalmos: ſcilicet, laudate Dominum de cælis; cantate Domino; & laudate Dominum in ſanctis eius, ſub vno Gloria patri. Et iſta talia dicuntur ſimpſalmata, ſiue apopſalmata, id eſt, continuationes ſiue appoſitiones diuerſorum pſalmorum. Itaque ſicut Diapſalma eſt diuiſio, ſeu partitio pſalmi, ita per appoſitum ſimpſalma, ſiue apopſalma eſt continuatio ſeu appoſitio pſalmorum; quando unus pſalmus apponitur alteri & continuatur cum eo. Et ita patet quid eſt, aut quid ſignificat diapſalma; quare literis rubeis ſcribatur; quia ſignificat diuiſionem ſeu partionem pſalmi factam in illa parte pſalmi vt dictum eſt.

De Laudibus Ferialibus. Cap. 22.

LAudes autem, quæ in diebus ferialibus recitantur, dicuntur ordine vario. Tamen in primis notandum eſt, quod duo pſalmi, ſcilicet, *Deus Deus meus, &, laudate Dominum de cælis*, nunquam variantur in laudibus, ſed ſemper recitantur etiam in ferialibus diebus; ad deſignandum quod ſine fide, & deſiderio Trinitatis, quæ in proximis duobus pſalmis vnitis exprimitur: & ſine Dei laude, quæ per pſalmum, laudate deſignatur, nunquam nos Chriſtiani eſſe debemus. Vel. Non mutantur, quia in eis commemorantur bona opera, & virtutes ſine quibus nullo vnquam tempore placuit labor vel penitẽtia hominis. Alias etiam rationes elicies in expoſitione

pſalterij, infra lib. 4.

Pſalmus primus laudum, ſcilicet, Dominus regnauit, qui eſt pſalmus tertius commutatur in ferijs, in pſalmũ. Miſerere, qui eſt pſalmus penitentialis, cuius ratio iam assignabitur. Iubilante, verò, qui ſanctorum prædicationem continet, mutatur in ſecunda feria in, verba mea, qui pſalmus eſt vox Eccleſiæ ad hereditatem Domini vocata. In feria tertia pſalmus, Iudica me Deus, qui recolitur, quando primitiua Eccleſia intrauit ad gentes. Et in quarta, pſalmus, Te decet: qui cantatur in figura gentium, quæ ab Idolis conuerſæ ſunt ad Deum. Et in quinta, Domine refugium: qui ſic intitulatur, oratio Moysi hominis Dei, congruens reſipiſcentiæ Iudæorum. Et in feria ſexta pſalmus, Domine exaudi orationem meam; quem Dauid cantauit, quando filius ſuus eum perſequebatur: perſecutionem Antichriſti ſignificans. Et in Sabbatho, Bonum eſt conſiteri Domino; qui ſic intitulatur, pſalmus cantici in die ſabbathi, id eſt, in die quietis, figurans ſanctos a tribus mundi partibus collectos, poſt Antichriſti perſecutionem fore in quiete manſuros, & Domino conſiteri & pſallere. Ratio autem vera illorum canticorum in talibus diebus poſitorum dicitur infra lib. 4. In expoſitione illorum canticorum. Cantica autẽ diuinæ laudis a patribus antiquis edita non dimittuntur in officijs Eccleſiaſticis, quia ad noſtram inſtructionẽ ſunt valde vtilia, & differentia perſectionis eorum ex ſuo ordine notatur: vnde canticum Trium puerorum excellentius alijs omnibus oſtenditur, quia primo in die Dominico collocatur, vt patebit in 4. libro in eius expoſitione.

Circa verò primum pſalmum, Miſerere, qui dicitur loco Dominus regnauit. Pro intelligentia huius notandum eſt, quod dies Dominici, & ſeſtini, quando ſemper recitatur iſte pſal-

mus Dominus regnauit, recolunt resurrectionem sanctorum; que fuerunt ab initio, & erunt vsque in finem seculi. Vnde in dominicalibus, & in festiuis laudibus recolentes regnum Domini post resurrectionem eius a morte corporis: siue gloriam resurrectionis electorum, canimus psalmum, Dominus regnauit. Dies vero feriales recolunt peregrinationes, & penitentiam ipsorum sanctorum; ideo quotidie in ferialibus diebus recitamus. Miserere mei Deus: recolentes nostram resurrectionem a morte animarum, per penitentiam: siue electorum peregrinationem, & penitentiam, siue conuersionem. Sed quoniam nunquam vllum tempus fuit, nec erit, quo animae iustorum non sitiant ad Deum fontem viuum; & quo non laudent Dominum in Ecclesijs, ideo nunquam praetermittuntur illi duo psalmi, Deus Deus meus, &, laudate Dominum de caelis, qui haec denotant.

De secundo vero psalmo, & quarto, scilicet, cantico, notatione dignum quod Ecclesia representat diuersos status.

In secunda feria recolat statum primitiuae Ecclesiae, quae sanctorum praedicationem accepit, vnde in illo psalmo, Verba mea, orat Ecclesia propter haereditate, quam per Christum percepit. In Cantico vero Isa. confitebor tibi Domine, gratias agit, quia Dominus consolatus est Ecclesiam, aperiens ei ianua regni caelestis, cum omnes prius ad inferos mitterentur.

In tertia feria illud tempus recolimus, quando ab impijs Ecclesia persecutionem patiebatur, a Iudaeis primo, & postea a diuersis Imperatoribus: ideo dicit: Iudica me Deus ostendens tristitiam suam; dicens; quare tristis incedo: sed, quia ab hac persecutione liberata est, ideo cantat canticum, Ego dixi; Isa. 38. quod cantauit Ezechias post liberationem a senache rib: & post infirmitatem, quam incur-

rerat, ne eleuaretur cor eius in superbiam, dicebat; Generatio mea ablata est.

In quarta feria recolitur illud tempus, quo Ecclesia cepit exaltari super inimicos suos, scilicet, reddita sibi pace per Imperatorem Constantinum: vnde cantat; Te decet hymnus Deus in Sion. Si id interpretatur speculatione, siue contemplatio; quia tempore quietis potuit Ecclesia vacare contemplationi. Propter hanc liberationem cantat canticum Annae matris Samuelis, quod cantauit liberata de persecutione sua emulae pharaonis: Exultauit cor meum in Domino 1. Reg. 2. Cum enim Respublica cepit per angelicos viros, & per Christianos imperatores ministrari, potuit Ecclesia dilatare os suum super inimicos suos, scilicet, Iudaeos, & haereticos: vnde sequitur; Dilatum est cor meum.

Eadem quoque pace, qua gaudent Gentiles conuersi, gaudent & Iudaei conuersi. Vnde in persona Iudaici populi cantamus in quinta feria, Domine refugium factus es nobis. Quod autem psalmus ad Iudaeos pertineat ostendit hoc titulus, scilicet, Oratio Moysi hominis Dei. Ad idem etiam pertinet canticum Moysi cantent Domino. Exod. 15. Sicut enim exultarunt Iudaei occiso Pharaone cum exercitu suo: ita exultant hodie Christiani deicis illis Imperatoribus, qui Ecclesiam persequabantur in odium Christi, vel Christiani nominis. In sexta feria fit commemoratio passionis Christi vnde cantatur psalmus, Domine exaudi orationem meam: cuius est titulus; psalmus Dauid, quando persequabatur eum filius eius Absalon. Christus habuit plures filios, scilicet, Apostolos, de quibus dicitur Mat. 9. Non possunt lugere filij sponsi, quousque cum illis est sponsus: sed vnus illorum, scilicet, Iudas persecutus est eum, qui dicitur Absalon, quasi Abasalon, id est, pax patris, propter osculum quod dedit
Domi

Domino, quod est signum pacis, ad idem pertinet canticum, Domine audiui, Abac. 3. in quo dicitur; Cornua in manibus eius: ibi abscondita est fortitudo eius, quia in passione latuit omnipotentia Christi; ante faciem eius ibit mors, id est, a facie Christi mors fugiet, iuxta id, Ose. 13. O mors ero mors tua.

Notatione hic dignum est, quod per cornua, regna intelligere consueuimus ut patebit infra lib. 4. & est sensus; Cornua in manibus eius, id est, regnum in potestate eius. Hanc autem potestatem meruit dominus sibi dari, vel potius sibi datam notificari per passionem; de qua ipse ait: Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra. Per cornua enim conuenienter secundum hoc intelligitur duo cornua crucis. Vnde uidetur secundum hoc, quod potius esset dicendum, manus eius in cornibus, quam cornua in manibus eius. Maluit tamen propheta sic dicere, ut ostenderet, quod in potestate, & in uoluntate eius fuit eum crucifigi; sicut ipse ait: Nemo tollit animam meam, sed habeo potestatem ponendi eam, & car.

In sabbatho uero fit commemoratio populi Iudaici, qui erit coniunctus Ecclesiae Dei in fine mundi, & cantabit cum Ecclesia canticum seu psalmum, Bonum est confiteri Domino, ad annunciandum mane, scilicet, prosperitatis, misericordiam tuam, & ueritatem tuam per noctem, scilicet, aduersitatis; qui psalmus intitulatur, laus cantici Dauid in die sabbathi; unde conueniens est ut in die sabbathi cantetur psalmus ille, in quo agitur de persecutione Iudae, qui persequutus est Christum in figura Absalon, qui persequutus est patrem, & qui intulatur in die sabbathi. Quod psalmus iste pertineat ad populum Iudaicum, conuincitur ex illo uersu: in decachordo psalterio cum cantico. Psalterium decachordum dicitur lex propter de-

cem mandata legis, ut diximus supra. Deinde recitatur canticum Moysi, Audite caeli, quae loquor; ut Beda supra Luc. ait; In diebus sabbathi Iudaei ad Synagogam confluxant ad meditando diuinae legis mandata, postpositis mundi negotijs; iuxta id Psal. 123. Vacate, & uidete quoniam suavis est Dominus. In memoriam ergo pristinae religionis canticum ipsum Deur. Sabbatho cantatur, in quo status illius populi, quem habuit offenso vel propitio Deo, describitur. Sed de his omnibus diligentius & clarius dicitur in expositione psalterij.

Post hos psalmos sequitur antiphona, deinde capitulum, quae est quaedam parua lectio: in qua hortantur fideles ad perseverandum adhuc in Dei laudibus. Sed talis lectio variatur pro diuersitate dierum, & festiuitatum. Ratio autem continuationis huius lectionis ad quinque psalmos praecedentes dicta est supra in nocturnis ubi idem similiter fiebat, quia, scilicet, bonae operationi debet addi doctrina ut conuenienter & recte agatur.

Post capitulum de communi usu Ecclesiarum cantatur huiusmodi loco Responsorij: quod immediate additur lectioni in aliquibus horis: ad significandum fructum bonae doctrinae in auditoribus. Et ratio positionis huius in hoc loco laudum potest esse duplex: tum quia iam praecesserant in nocturnis (qui laudibus continuati sunt una hora canonica cum eis) plura Responsorija post lectiones: tum quia natura huius officij laudum magis requirebat hymnum quam Responsorium post lectionem. Nam fidelis populus audita salubri exhortatione de laudibus Dei letatur & ideo in iubilo cantat hymnum ad laudem Dei, & quia hymnus dicitur in quantum dicit laudem Dei cum laetitia (ut patet infra in expositione psalterij) hinc est, quod ecclesia pulsata organum ad hymnum, quod est laudare Deum cum laetitia.

Expleto hymno, additur Versus, exci-ans fidelium attentionem pro cantico noui testamenti : quod immediate sequitur ex speciali priuilegio. Versus ergo ille canticum præcedens facit fideles attentos ad ipsum ne sint tardi vel distracti, aut somnolenti ad audiendas in eo, & firmiter credendas Dei promissiones, quæ infallibiliter implentur in populo Dei. Hæc eadem ratio valet in Canticis Vesperarum, & Completorij: post capitulum chorus respondet, Deo gratias, assentiendo exhortationi audita.

De Canticis, Benedictus, Magnificat, & Nunc dimittis. Cap. 23.

OMnibus his habitis sequitur Canticum Zachariæ: & est sextus psalmus in laudibus: qui semper dicitur; iuxta quod ait Apost. seru. ead. est Deo, in psalmis, hymnis, & canticis, i. corde, ore, & opere. Rursus hic ideo, Benedictus, dicitur: quia ibi agitur de processu illius, qui in iuxta venit atate, & hic est psalmus sextus, vt diximus. Amplius, in laudib. introducitur hoc Canticum Zachariæ Patris Io. Baptistæ, quia in eo fit mentio de promissionibus Dei factis ad patres antiquos: quas oēs impleuit Deus suo tēpore: & simul cum hoc intuit nobis vt caueamus ab incredulitate circa promissa Dei: ne puniamur sicut Zacharias. Et ponitur hæc canticum in officio laudū omni die, & in omnibus festiuitatibus, & etiam in officio mortuorum: quia iuxta Apostoli mandatum, omni tempore debemus laudare Deum in psalmis, hymnis, & canticis spiritalibus. Et laudamus Deum in isto cantico de magna sua clementia erga nos: quia visitauit nos oriens ex alto: & fecit redemptionem plebis suæ in magna miseria iacentis; qua etiam de causa ponitur in sexto loco, vt tactum est.

Potest dari & alia ratio, scilicet, quia in eo fit mentio de mysterio redēptio-

nis nostræ qui est principalissimus finis creatus propter quem instituta sunt a sanctis Doctoribus omnes laudes diuinorum officiorum; hocque ad recolendum, & regratiandum Deo maximo, & potissimè suorum beneficiorum in nos. Ideo ponitur quotidie in fine laudum, & officiorum noctis in aurora quando nox finitur: vt inde cognoscatur quis sit finis principalis omnium laudum diuinarum. Et ista etiam ratio potest dari de alijs canticis in Vesperis & Completorio circa finem diei.

Finito cantico repetitur antiphona eius integra quæ dilectionem significat, quam debemus habere in Dei laudibus. Vnde ad hoc magis explicandū offertur incensum in Altari dum cantatur Benedictus cum sua antiphona: quia de uotio nostra ex igne charitatis procedens est Deo offerenda; iuxta id Ps. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo Domine. Vel. Thurificatur Altare dum cantantur cantica, vt notetur canticum toto corde & affectu esse proferendum. Et etiam vt credamus de promissionibus Dei, non existentes increduli vt Zacharias; qui postea mutus factus est ad tempus.

Venit autē iste vsus incensandi Altare Dei ex lege veteri, in qua Deus precipiebat, quod in Altari thymiamatum semper esset ignis: & quod Pontifex certis diebus factus intraret sancta sanctorum ad offerendum incensum Deo: vt patet de Zacharia. Luc. 1. Et quod sacerdos hebdomadarius bis in quolibet die scilicet, mane & Vespere offerret incensum in Altari: quod etiam fecerat sacerdos Euangelicus in laudibus & Vesperis. Sacerdos thurificans Altare offert Deo populi deuotionem: & deinde minister thurificat totū populum: vt simus bonus odor coram Deo & proximis. Ratio autem literalis quare antiphona replicatur est, vt sit tempus sufficiens ad thurificandum populum: in quo aliqua ecclesiæ triplicatur, vt maius tempus detur.

Et

Et quia hoc canticum est de Euangelio, stando canitur: eadem est ratio, de Magnificat, & Nunc dimittis. Dicuntur etiam stando, quia licet semper debemus habere intentionem in Deū, tamen tunc magis attentē, deuotē, & reuerētē sunt eleuāda corda in Deū; & hæc causa etiam est, quare stādo dicuntur hymni: nam hæc omnia ad nouum spectant testamentum.

Nota quod in tribus horis tria dicimus cantica de Euangelio sumpta, scilicet, in aurora, *Benedictus*, quia ibi vera lux nunciatur. In vespera, *Magnificat*, quia in fine Deus disperdet superbos, & exaltabit humiles. In Completorio, *Nunc dimittis*, quia post iudiciū sancti in pace regnabunt.

Hic dubitabit aliquis quare prius recitatur canticum Zachariæ ad laudes, quam canticum B. M. quod fuit primo editū & illud posterius? Resp. quia canticum Zachariæ commemorat Io. Baptistam qui fuit Lucifer ante solem Christum; vnde & canitur in Aurora: sed canticū Beatæ Mariæ Virginis commemorat eiusdem Virginis humilitatem & alias eius magnificas virtutes quæ fidelibus monstratæ sunt in vespera mundi. Et etiam quia hora vespertina deposito filio suo de cruce: ita eum mortuum tenens in gremio deplaxit. Vnde dignum est ut quotidie in memoriam Virginis Mariæ hoc canticū in Vesperis decantetur: quod etiam facit multum ad nostram eruditionē: quatenus imitatores effecti humilitatis eius non superbiamus de nostris bonis operibus, neque de laudibus diurnis quas per totum diem persoluimus. Vtrumque autem canticum Zachariæ, scilicet, & Beatæ Mariæ Virginis, sexto loco cantatur in suo officio matutino & Vespertino: vt per hoc denotetur in sexta mundi ætate per misterium Mariæ Virginis, & præcursoris Io. Baptistæ impleta esse omnia, quæ Deus promissit sanctis Patriarchis & prophetis de redemptione hu-

manis generis: vt dicitur expressē in eisdem canticis.

De cantico autem Symeonis clara est ratio quare dicitur in Completorio: nam & ipsum tempore fuit aliorū vltimum, & ab homine iam decedente ab hac luce editum: pertinereque videtur ad septimam mundi ætatem quiescentium animarum: ideo nimirū in septima horarum canonicarum canitur ab Ecclesia quādo receditur iam a luce diei, vt deinceps indulgeatur somno & quieti. Nam & Completoriū dicitur quando completus est diurnus labor hominis, siue in horis canonicis, siue in alijs actibus humanis.

De oratione, & precibus tam matutinis quam Vesperarum. Cap. 24.

Dicte, Benedictus, & antiphona, dicitur oratio, per quam est impetranda promissio: vel prius dicuntur præces si sunt dicendæ. Præces autem quædam sunt ante lectiones, & quedā post cantica, scilicet, post Benedictus, & Magnificat, quo ad nunc. Per præces vero, quæ dominicam orationem ante lectiones sequuntur, imploratur sanctorum intercessio ad obtinendum, quod in ipsa oratione postulatur. Oramus enim dominum, vt mittat operarios in messem suam: & aperiat cor nostrum in lege sua, & in præceptis suis, ne semē verbi Dei quod auditurimus, aut uolucres comedant, aut spinæ suffocent: aut in petra, quæ non habet humorem arefeat, præcibus autem Deū deprecari Christus nobis composuit, & constituit, ait Isidor. lib. 1. cap. 9. de eccl. off. cum ergo quaterent Apostoli Domino supplicare, & nescirēt quomodo deprecarent, dixerunt Christo; Domine doce nos orare. i. compone nobis præces. Statim Dominus de libris cælestis docuit quomodo oraret, & quomodo a Domino impetrarent. Ex hoc perducta est consuetudo Ecclesiæ, Dominum præcibus exposcere

contra ægritudines animæ, & vt præcibus instar earū quas instituit Christus, quasque primum Græci cepertunt componere quibus Domino, supplicaretur.

Præces autem post horas, dicuntur propter tria. Primo, ad refecandas superfluas cogitationes. Secundo ad impetrandum misericordiã propter oues errantes, & operarios fatiscientes. Tertio, ad postulandum auxilium contra tentationes, vt possimus in Dominica oratione patrem securius inuocare. Et dicitur hoc modo, primo, dicitur oratio Dominica, in qua sunt septem petitiones, ut supra in lib. 2. explicauimus. Sed quia musæ moriētes perdūt suauitatem vnguenti, præcedit ipsum Kyrie eleison. Oportet enim tale quid præcedere, quod inanes cogitationes repellat a mente: ut dicendo ipsam orationem Dominicam mens, quæ inuisibilia loquitur, sola inuisibilia cogitet. Dicitur autem ter ad notandum tres status diuinitatis, & diuinæ maiestatis: quos alij modo in Ecclesia celebramus. Siue ad notandum tres personas in diuinis. Qui sint illi tres status, & quod se terēt ex parte nostra, nō Dei, qui est immutabilis docet Dur. lib. 5. cap. 5. tit. de Trinitate.

Oratio autem Dominica in matutino, & vesperi dicitur ab hebdomadario tantum iuxta rubricam Breuiarij reformati, alta voce, sed in alijs horis dicitur secretè: quæ dicebatur altè a toto choro ante nouam reformationē: quod autem altè dicatur initium habuit a monachis. Dicitur autem alte, primo, propter simplices, qui eam non intelligunt aut obliuiscuntur, secūdo, propter versutos, qui spinam odij, in corde gerētes patres odiunt; nolentes dicere: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hoc igitur dicere compelluntur in publico, vt purgentur ab illo vitio: tam in fine noctis, idest in matutinis laudibus, quam in fine diei, idest, in

Vesperis; vt noctem aut diem nō pertranseant sine reconciliatione fratris. Et hæc est ratio, quare dicitur alte a toto choro, vel ab vno qui fungitur officio torus chori, immo Ecclesiæ. In alijs autem horis non dicitur alta voce, quia sæpè contingit fratri fratrē irasci, & quodam furoris impetu commoueri: qui licet statim animum non cohibeat, expectandus tamen est ad veniam: sufficit enim, si sol non occidat super iracundiam eius. Si adfuerit alia causa dicentur infra in cap. de Prima.

Deinde dicto, & ne nos inducas: dicuntur præces, quæ sic dicitur pro eo quod flexis genibus in modū præcantis recitantur, quæ significant etiã humilitatem mysticè.

Sacerdos postmodum prosequitur modum orationis, quem Apost. docet dicens: primo omnibus fiant obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones pro omnibus, & pro his qui in sublimitate sunt. Obsecratio fit cum adiuratione pro malo remouendo. Oratio pro bono impetrando, vel pro malo superando. Postulatio pro bono adipiscendo, siue cumulando. Gratiarum actio, pro bono iam collato conseruando. Obsecratio est ibi, cum dicitur. *Ego dixi Domine miserere mei, &c.* vbi petit vulnera sanari, & medicinam dari. Oratio, ibi: *Fiat misericordia tua Domine.* Vel, ibi: *Offende nobis Domine misericordiam tuam.* Postulatio ibi: *conuertere Domine vsquequo:* vbi postulamus, vt per auxilium Domini omnia nobis aduersa remoueantur. Gratiarum actio ibi: *Sacerdotes tui induantur iustitiam.* Et hoc pro nobis omnibus.

Item, orat pro Pontifice, & Rege, & cæ. ibi: *Oremus pro Pontifice nostro N., saluum fac Regem N.* Pro omnibus viuīs, *Saluum fac populum tuum Domine.* Et pro defunctis dicens: *Oremus pro fidelibus defunctis.* In Vesperis, deinde sequitur, *Miserere mei Deus;* pro his, qui

qui sunt in grauioribus peccatis; sicut præcessit oratio Dominica pro his, qui sunt in quotidianis. In matutino vero dicitur, *De profundis*, a cetum eadem ratione, quia de profundis tenebrarum noctis transacta eripuit nos: & pro peccatis nocturnis; & quia minus videtur Deum offendi, si omnes manent doni, quia dormitur; quam de die, ubi omnes sensus ad omnia mala sunt procliu, ideo breuiori videtur psalmus in Matutino, quam in Vesperis.

Post hæc surgit sacerdos, & omnibus manentibus prostratis orat pro vniuersis; sed prius præmittit, *Dominus vobiscum*, quæ salutatio præcedit, & etiã sequitur. Et hoc ideo fit, quia Dominus postquam surrexit, salutauit Apostolos dicens: Pax vobis; & postea loquutus est eis; & post locutionem iterum dixit; Pax vobis. Et quia sacerdos est eius vicarius, ideo postquam a genuflexione, vel a sessione, quando non dicuntur præces, surrexit, salutat & ipse fratres, dicens; *Dominus vobiscum*; & pro eis deinde orat: & post orationem iterum dicit; *Dominus vobiscum*. q. d. si gratiam Dei impetraueris, in illa perseverate; & iterum populus dicit; *Et cum spiritu tuo*; ac si dicat; orasti pro nobis, & nos pro te oramus. Si sunt faciendæ commemorationes fiunt.

Circa quas notandum est, quod quamdiu viuimus, tanquam in lubrico solo, & fragili glacie sumus constituti, in diesque cum demonibus vehementissime conflagimus, ita vt sanctorum suffragijs non possumus non indigere. Ideo fiunt ad matutinum, ad inuocandum suffragia pro illo die; & ad Vesperas ad inuocandum eodem pro nocte sequenti: eadem est ratio, & de antiphonis Beatæ Mariæ virginis. Quare omittuntur aliquando, vide in Dominica Passionis. Nouissimè dicitur, *Benedicamus Domino*: & respondetur, *Deo gratias*, vt finis principio respondeat, vt diximus. Fidelium animæ, &c.

non est de officio, ideo submissa voce dicitur. Claudit enim officium; quod non dicitur, si cantanda est Missa statim post matutinum, vel post aliquas alias horas; ideo dicto *Benedicamus*, intonatur Introitus, neque dicitur antiphona Beatæ Virginis, vt docet Breuiarium reformatum. Rubrica de antiphona Beatæ Mariæ in fine officij numer. 3. Vel etiam si dicendæ sunt litaniæ. Post Completorium tamen dicitur antiphona, etiam si recitandæ sint litaniæ, vt patet in eadem rubrica. Et hoc ideo fit vt puto, quia Missa fungitur officio illius antiphonæ. Vel, quia officium nondum est finitum, sed in *Ita Missa est*, vel in *Benedicamus Domino*. Vel in, *Requiescant in pace*. Et post Missam non recitatur hæc antiphona Beatæ Mariæ Virginis nec reperitur aliqua rubrica quæ hoc præcipiat. Insuper, non recitatur huiusmodi antiphona, quia vt plurimum recitatur à choro aliqua hora, quam antiphonam recitat chorus post illam horam, & ideo hic siletur. Si autem non recitatur aliqua hora vt fit in tempore ieiunij: Missa sufficit: perfectio enim nihil est addendum.

De Officio Beatæ Mariæ Virginis.
Cap. 25.

His omnibus habitis ordo postulat vt etiam de officio Beatæ Mariæ Virginis aliquid dicamus. In eisdem ergo horis quibus Dominum laudamus, Beatam quoque Virginem laudare debemus, scilicet, in nocturnis, nēpē in Matutino: quia tali hora quædã stella apparet in cælo quæ traſmontana vocatur: cuius ductu nauæ perueniunt ad portum: & ipsa Beata semper Virgo Maria est stella traſmontana: quia si eam dignè laudauerimus nos, qui sumus in hoc seculo euet ad portum salutis.

Rubrica Breuiatij de officio paruo sic ait: *Officium paruum Beatæ Mariæ cum dicitur in choro in Matutinis & in Vesperis proponitur officio diei, in alijs horis postponitur.* Et ideo nota, quod in officio nocturno hac de causa allata, præcedit officium Beatæ Mariæ, scilicet, Matutinum, & Vespere; cū enim recitantur in choro, prius recitatur matutinum paruum quam magnum, & ita dicitur de Vespere; quæ omnes horæ spectant ad nocturnum officium secundum rationem prædictam. In horis autem diurnis, scilicet, Prima, Tertia, Sexta & Nona, prius debet recitari Prima Domini, quam officium Beatæ Mariæ, & sic dicitur de Tertia, Sexta, & Nona, & Completorio. Ratio huius esse potest, quia (vt supra diximus) diurnum officium representat tempus redemptionis nostræ & liberationis per Christum; & quoniam redemptio nostræ per nullum alium facta est nisi per Christum, hinc est, quod horæ maiores, scilicet, Domini debent præcedere minores Beatæ Virginis. Et, quia hoc magis significant, Tertia, Sexta, & Nona, scilicet, quod representant tempus redemptionis nostræ, hinc est, quod in festis ipsius Christi extra tempus paschale recitantur Responsoria cum duplici alleluia: vt patet in festo Epiphaniæ, Transfigurationis, & Natiuitatis, Christi. Si alia adfunt rationes vide infra in 5. de Transfiguratione Domini.

Hic in Prima laudare debemus Beatam Virginem, quia tunc apparet quædam stella quæ Diana vocatur quam sequitur sol: & ipsa Beata Virgo est vera stella Diana quæ verum solem, Christum nobis portauit, qui totum il luminauit mundum. Item in Tertia, nam hora Tertia, consueuimus esurire, & ipsa portauit panem verum, scilicet, Christum, de quo dicitur: Ioan. 6. Ego sum panis viuus, qui de celo descendi; cum quo panis est omnis saretas. Item, in sexta, quia illa hora magis feruet &

calescit sol, & ipsa laudanda & roganda est, vt nos frigidus calefaciat in charitate per solem Christum quem genuit: de quo cantat Ecclesia. Felix nã que es sacra Virgo Maria, & omni laude dignissima: ex te enim ortus est sol iustitiæ Christus Deus noster. Item, in Nona, quia illa hora sol declinat ad occasum, & ipsa iuuat nos & protegit, cum ad occasum, id est, ad senectutem declinamus. Vnde ad illam possumus dicere illud Psalmus 70. Ne proiecias me in tempore senectutis, cum defecerit virtus mea ne derelinquas me. Item in Vespere, quia tunc dies incipit finire; & ipsa laudatores suos in hora mortis defendit. Item, in Completorio; nam tali hora dies est completa, & ipsa in complemento vitæ nostræ pro nobis intercedit; & in æterna tabernacula nos recipi facit; vbi completum est electorum gaudium. De psalmis infra dicitur, de officio in particulari libr. 5. nempè sub festo Assumptionis.

De Officio sancti Benedicti.

Cap. 26.

SANCTUS autem Benedictus multo aliter suum disposuit officium, ex instinctu (vt creditur) Spiritus sancti; non quod dissentiat ab Ecclesie institutione, sed ob aliam causam. Igitur hic vir sanctus ad perfectionis vitæ culmen aspirans instituit semel die ad Matutinum, Deus in adiutorium meum intende, & ter, Domine labia mea aperies propter reuerentiam unitatis & Trinitatis; & psalmum, Domine quid multiplicati sunt, eo quod a somno urgens, dicitur ibidem, Ego dormiui, & somnum cepi, &c.

Primo ergo dicunt hi monaci Deus in adiutorium meum intende; deinde psalmum, Domine quid multiplicati sunt, & postea ter, Domine labia mea aperies; & hoc, quia sine Dei adiutorio,

rio, nec cor, nec labia ad ipsius laudē aperire valeamus. Io. 15. sine me nihil potestis facere. Deinde sex psalmos in primo nocturno cantari instituit. & quatuor lectiones, cum quatuor Responsorijs, totidemq; in secundo, vt per hoc nobis duplicem viam, contemplatiuam & actiuam aperte innueret. Nam senarius numerus psalmorū vitam nobis indicat actiuā, in qua sanē conuenit, sex opera misericordiā exercere, sit ad perfectionem, vitæ contemplatiuæ voluerit quis peruenire, quæ per quatuor Euangelia designatur, & per quatuor lectiones similiter figuratur. In tertio autem nocturno tria cātica in laudem sanctissimæ Trinitatis cantari instituit a qua nobis omnē vitæ perfectionem dari certo credimus & speramus. Finiuntur autem illa cātica per alleluia, quod est cælestis lautiæ canticum: vt per hoc euidenter notetur Trinitatem dignam esse cælesti laude, nec ad eam plenē perfectæq; laudandum satisfacere laudem humanā. Quæ verō quatuor sequūtur lectiones, significant laudatores Dei debere per doctrinam quatuor Euangeliorū quatuor insigniri virtutibus, adeo vt hinc per quatuor responsiones designetur laudantium alacritas.

Sed ne dum hoc agunt totum illud bonum sibi adscribant, verū vt potius laudi diuinæ omne attribuant & se seruos Dei in omnibus esse agnoscant, commodē subiungitur, Te Deum laudamus. Per hymnum qui sequitur, nimirum; Te decet laus, &c. gaudium quod post laborem in denarij remunerationē habebunt sancti denotatur.

Ad laudes autem instituit psalmum illum, Deus misereatur nostri, primo, absque antiphona decantari, tum quia tenebris fatiscentibus diluculo matutinæ laudes cantantur, ideo in eo dicitur, illuminet vultum suum super nos; tum, quia hoc officium, ad Domini resurrectionem pertinet, per quā accipimus misericordiā & benedictionem.

Demum nō vacat a mysterio, quod monachi se toto corpore ab oriente ad occidentem gerant, significantes Deū vbique adorandum fore, quasi vbiq; præserem. Vel. Quia rationabili motu ab ortu nostræ natiuitatis vsq; ad occasum mortis. eū sequi tenemur, sicut, & firmamentum naturaliter vertitur ab oriente in occidentem. Hoc etiam quædam Ecclesiæ designant, in quibus dicentes, Gloria patri, se inclinant ad orientem, & subdentes, sicut erat, vertunt se in occidentem. Deuotio enim in diuinis officijs est obseruanda.

De Prima. Cap. 17.

His habitis de officio nocturno dicendum est de diurno, & primo, de prima, quæ appellatur hoc nomine eo quod illud officium in prima hora diei, id est, in ortu solis agi solet & similiter Tertia, Sexta, & Nona dicitur propter alias horas diei talibus officijs dicatas. Significant autē hæc quatuor officia allegoricē dicitur sum legis Euangelicæ: tum ex natura psalmi, Beati immaculati, in eis decantati: qui per octonarios versus procedens proprietatem habet legis Euangelicæ: quæ resurrectionem Christi præteritam sepius commemorans etiam aliorum, sanctorum resurrectionem futuram prædicat atque expectat in octaua mundi ætate. Tum etiam ex ordine istorum officiorum diei ad nocturnum officium procedens. Siquidem in matutinis varias mundi ætates præteritas commemorando per nocturnos, tandem circa auroram deuenimus ad laudes quibus pro gratia legis Euangelicæ nobis reuelatæ Deum laudabamus multipliciter. Conueniens ergo fuit vt horas diurnas subiungentes de successu & profectu eiusdem legis Euangelicæ mysticē ageremus. Quia post legem istam nulla alia lex diuina reuelata expectatur in hac vita. Quare etiam in officijs Ecclesiæ post illam commemorationem legis Euangelicæ in tertio nocturno matu-

tinorum & in laudibus habitam non erat celebranda per horas diei aliqua alia lex post illam futura. Sed neque lex moysaica praeterita. Cuius statum nocti comparauit Apostolus; relinquatur ergo vt in horis diurnis de sola lege Euāgelica diei assimilata ageretur; quatenus de ea fieret a fidelibus latior contemplatio & prolixior decantatio. Quod in hora prima sit laudandus Deus, adest auctoritas D. Clementis lib. 8. cōstitut. Apostolicarum. cap. 40. Præces vestras facite diluculo, Tertia hora, Sexta, Nona, Vespere, & in gallicantu, diluculo gratias agentes. quoniam illuminauit nos Dominus expulsa nocte, & induto die. Et sanctus Athanasius de virginitate ait: Oriens sol videt librum in manibus solis, post Tertiam, & cat.

Moraliter quoque istæ horæ diurnæ: post matutinos principium bonæ vitæ, idest, pænitentiam significantes vt iam dictum est ad perfectum & perfectionem virtutum aptari possunt, testāte Apostolo Paulofuistis, inquit, aliquando tenebræ, idest, peccatores; nunc autem lux in Domino, idest, iam iusti. Nox ergo & tenebra statum peccati mortalis significat: quare & officium nocturnum de diuinis laudibus pænitentiam & conuersionem peccatoris ad Deum significare prius diximus quæ conuersio est principium bonæ vitæ hominis: ergo officia diurna ad exercitium virtutum & continuum perfectum iustificati hominis sunt referenda, iuxta illud Sap. dictum: Iustorum semita quasi lux splendens crescit vsque ad perfectum diem.

In prima itaque Deum laudare debemus, tum quia est initium diei, & nobis dedit noctem cum salute; & sine Satana impedimento transire: tum quia tali hora Christus Pilato traditus est a Iudæis, & etiam Angelos nunciauit mulieribus ad monumentum orto iam sole venientibus, cum surrexisset: eadē etiam hora visus est in litore maris a

discipulis piscantibus. Tum, quia eadem hora, Dominus veniebat in templo, & populus manebat, idest, mane expectabat, vel, manebat, idest, ad eum mane sedebat, mane ibat habentem. aliquid Luc. 21. vide Iansen. comment. in concor. Euang. par. 4. cap. 27. in fine; tum etiam, quia scriptum est Luc. 12. Primum querite regnum Dei.

Merito ergo in hac hora Ecclesia Dominum laudat, & inuocat, dicens: Deus in adiutorium meum intende, cum glorificatione sequenti, & inde petit liberari, & a persecutione mundi, & a tentationibus diaboli, vt patet in hymno, iam lucis.

In prima hymnus est inuariabilis, quoniam qualibet die præmissa liberatione egemus. Similiter & in Completorio, *Te lucis*, in quo petit Ecclesia a phantasmatibus liberari, quia etiam huiusmodi liberatione semper egemus. Vel præmittitur hymnus psalmis in prima & alijs tribus horis diurnis; & hic, in singulis horis inuariabilis est per omnes dies totius anni; ad significandum fidelium iubilationem quotidianam de qualitate temporis diurni: quod ex sua natura iucundum est; quia liberat nos a tenebris & carcere noctis qua impediēbamur in multis operibus bonis: sed orto iam sole poterit exire homo liber ad opus suū tota die. Et quia delectatio auget operationem vt habemus in Ethic. ideo præmittitur hymni delectatio psalmis operationem significantibus. Eadem ratio posset dari de hymno Completorio, quare sit inuariabilis.

Deinde intonatur antiphona pro tempore; quæ in his quatuor horis diei sola vna præmittitur antiphona tribus psalmis cuiuslibet horæ; quam quædam Ecclesiæ numquam variant saltem in officijs de tempore; ad significandum, scilicet, vnitatem charitatis necessariæ ad omnia bona opera, quæ etiam inuariabilis est & numquam excidit; vt

Apost. dicit. Aliæ tamen Ecclesiæ rationabilius istas antiphonas variant, & alias habent pro Dominicis, alias pro ferijs, & alias pro festiuis diebus sanctorum vt nostra Romana: quia vt ait Greg. ex vna charitate multæ aliæ virtutes procedunt ad diuersa bona opera inclinant. Caritas patiens est, benigna est, omnia sustert, omnia credit, omnia sperat, & car. Non est etiam bonum quod tot partes eiusdē officij sint inuariabiles per omnes dies ne fastidium generent apud simplices fideles; ergo cum inuariabilitate hymnorum onerosa esset antiphonarū identitas per omnes dies; maxime, quia varietas partium in vocibus sicut, & in coloribus bene disposita, pulchritudinem aff. et.

In Dominicis infra annum quando fit de Dominica, antiphona est inuariabilis ad omnes has quatuor horas, scilicet, Alleluia, & dicitur, quia (vt alibi diximus) Dominica dicata est sanctissimæ Trinitati, & ideo ad quamlibet personam, dicitur, & cantatur vnum alleluia, id est, laudate Deum. Et quoniam tempus paschale representat tempus futuræ beatitudinis in quo habebimus plenum gaudium, & præcipue cum corpora nostra habebunt quatuor dotes de quibus dictum est in explicatione Symboli, ideo propter has quatuor dotes, cantantur quatuor alleluia, & similiter in Missa. Nam & horæ diurnæ & Missa pertinent ad lucem (vt supra probatum est) & ad tempus gratiæ & gloriæ, vbi erit perfectum gaudium.

Post antiphonam sequuntur psalmi. Et primus psalmus est, *Deus in nomine tuo saluum me fac*; qui psalmus dicitur ea de causa qua & hymnus, in quo orat Ecclesia a periculis; & ab inimicis liberari. deinde se armat: primo contra hostes cingulo castitatis, dicens; *Beati immaculati in via*. Secundò, galea salutis, scilicet, spe, dicens; *Retribue seruo tuo*. Tertio, scuto fidei, cum

dicit quicumque Symbolum Athanasij, in quo fides nostra cõtinetur. Quarto, sumit gladium Spiritus, quod est verbum Dei, dum dicit capitulum. siue lectionem, quæ pertinet ad doctrinam, quia oportet vt præcedant bona opera, quæ per psalmes significantur; & tandem sequatur doctrina de spiritualibus, & secretioribus iuxta illud. Act. 1. capit. Iesus facere & docere.

In festis duplicibus sunt tres psalmi. Deus, Beati, & Retribue; vt in tribus horis munimentum contra impugnationes interiores, & exteriores habeamus. Item, sunt tres psalmi in qualibet hora istarum quatuor, ad insinuandas duodecim horas diei, in quibus Deum laudare obligamur.

Psalmus, Beati, est vnus tantum cū alijs, qui recitantur in Tertia, sexta, & Nona: & est psalmus plenus bonis moribus, magnæque virtutis; & ideo dicitur quotidie. Continet autem duodecim capitula, qui psalmus secū dum Ambrosium est paradisi pomorum, & apotheca Spiritus sancti; ideo Ecclesia ruminat illum per horas, vel species aromaticas paradisi, vt sit Species aromatica Deo & mundo. Sed de hoc dicitur in eius expositione.

In diebus autē Dominicis infra annum quinque dicuntur psalmi ad primam, scilicet, præter prædictos, dicitur, Confitemini: a Septuagesima autem vsque ad pascha, loco, confitemini, dicitur, *Dominus regnauit*, quod ideo fit ne aliquid de psalterio prætermitteretur, quin totum psalterium dicatur, & hac etiam de causa, recitantur psalmi, *Dominus est terra*: in feria secūda, & alij in alijs ferijs. Et hæc est prima ratio, siue causa huius positionis: Si qua erit, dicitur in lib. 4. in expositione psalterij Romani.

Secunda ratio est, quia ibi, scilicet, in psalmo, *Confitemini*, reperitur iste versus, Hæc dies quam fecit Dominus: agit enim de resurrectione, ad quam omnes dies Dominici pertinet eadem

eodem ratione, dicitur, *Dominus regnauit*, tempore Septuagesime, quando non recitatur, Confitemini: qui & ipse pertinet ad resurrectionem quando Dominus indutus est fortitudinem suam resurgendo.

More Ambrosiano eadem de causa, omni dominica, etiam si festiuitas agatur, & in hebdomada paschali psalmus iste cantatur. Symbolum uero Athanasij omni die illum recitat, quia quotidie fides est a fidelibus consistenda.

Post capitulum sequitur Responsorium, *Christo fili Dei uini miserere nobis: ut Ecclesia ostendat se innuere & applaudere his, quæ in illo dicta sunt: nihilominus tamen orat pro se. Vnde postea subiicitur versus, Exurge Christe, idest, fac nos exurgere; exurgere autem a uitijis nihil aliud est, quam ad Dominum redire. Versus autem Responsorij notatur secundum occasionem festiuitatis; ut quando fit de Beata Virgine, respondet respons. *Qui natus es de Maria uirgine*. In aduentu, *Qui uenturus es in mundum*. & cæt.*

Quædam Ecclesiæ non dicunt capitulum nec Responsorium in prima, licet dicant Versum, *Exurge Domine*, & hoc maximè in Aduentu & septuagesima: & per hoc (ut aiunt) representant morem Apostolorum Christi; qui post Ascensionem Domini & ante Aduentum uisibilem Spiritus sancti in eos (qui in Tertia representantur) non prædicabant populis sermonem doctrinæ: sed erant perseverantes in orationibus & in alijs bonis operibus. Capitulum autem (ut alibi dictum est) doctrinam prælatorum Ecclesiæ significat, seu prædicatorum, & Responsorium denotat fructum illius doctrinæ in auditoribus; ideo isti putant quod fideles a principio diei ante horâ Tertiam deberent solum vacare orationibus & alijs bonis operibus. Postea uero in alijs horis quasi accepto iam Spiritu sancto debent prædicatores vel

prælati populum docere; ideo dicuntur etiam capitula cum suis Responsorij in Tertia, Sexta, & alijs usque ad finem diei.

Subsequenter dicuntur præces; nam in Concil. Agath. de consec. distinc. 5. conuenit: Statutum est, ut præces & etiam capitula in horis dicantur. Incipiuntur autem præces ab oratione dominica; cui tamen præmittitur, Kyrie eleyson, tribus aut nouem uicibus, & hoc fit genibus flexis ad significandam humilitatem nostram, (qua de terra sumpti sumus) & misericordiam huius uitæ in qua sumus: quam etiam Deo ostendimus per, Kyrie eleyson, idest, Domine miserere: uel ut erubescamus eleuare oculos ad caelum. Vel dicitur ter ad denotandum tres status diuinitatis & maiestatis, quos in Ecclesia aliquo modo celebramus. Primus siquidem status fuit ante assumptionem humanam naturam: quando uidelicet Trinitas inuocabatur sine copulatione humanae naturæ; & dicebatur, Dominus, quia Dominus nomen illi. Secundus status fuit post assumptionem humanitatem, scilicet, quando Christus uidebatur in terra; & nihilominus credebatur a suis Deus, & filius Dei: nam propter assumptionem humanitatem, quæ uncta est oïeo spirituali, uocatur Christus. Tertius status fuit ex eo tempore, quo uoluit clarificari assumptionem humanitatem plusquam esset, quando mortalis erat, quia ergo in illa clarificatione ostensa est, & etiã demum Trinitas, ideo dicimus ter in præcibus, Kyrie eleyson.

Sed qui tribus tantum uicibus hoc dicunt: triplicem misericordiam nostram Deo ostendunt, scilicet, natiuitatis, uitæ, & mortis: uel tentationem mundi, carnis, & dæmonis. Vel, denique sunt illa tria ad quæ præces sunt dirigendæ. Et statim dicemus. Qui autem nouies Kyrie eleyson, dicunt eandem triplicem misericordiam nostram cuiuslibet diuine personæ seorsû exponunt,

& sic nouenarium faciunt ad sensum alias dictum.

Dicuntur autem propter tria. Primo, ad refecandas superfluas cogitationes. Secundo, ad impetrandam misericordiam, propter oves errantes, & operarios fatigantes. Tertiò, ad postulandum auxilium contra tentationes, vt possimus in Dominica oratione patrem secutius inuocare.

Hæ autem præces differunt a primis supra explicatis de matutino & Vesperis. Principium tamen est idem, scilicet, incipit a, Kyrie eleyson, Christe eleyson, Kyrie eleyson. Christe dicitur in medio, quia secunda est in Trinitate persona, & quia est mediator Dei & hominum.

Sequitur deinde oratio Dominicalis, & dicitur secrete: primo, vt per hæc verba humilitatis, & orationis deuotio excitetur. Secundo, vt quasi ad interiora reuersi ipsas res cum magna diligentia mente capiamus, quas verbis pronunciamus. Tertio, quia in ea Deo loquitur, qui non tantum verba, sed renes, & corda scrutatur. Quarto adnotandum, quod oratio ipsa potius habet efficaciam in deuotione cordis, quam in clamore oris. Quintò, ad præparandas mentes fidelium ad ea, quæ sequuntur abijciendo muscas a phantasia. A Sacerdote hebdomadario debet dici stando, scilicet, ad Vesperas, & ad matutinum vt supra diximus lib. 2. cap. 72. Et cur ita debet dici, in fine.

In præcibus autem cuiuslibet horæ canonicæ tria principaliter petit Ecclesia a Deo: primum est, vt purgentur per gratiam his, qui peccant nostræ mundanis desiderijs, & vanis cogitationibus. Secundum, vt concedatur indulgentia ex diuina misericordia & vera penitentia his, qui peccant. Tertium est, vt tribuatur auxilium gratiæ Dei iustis tentatis ac tribulatis ne deficiant in certamine. Finis orationis Dominicæ alitè pronunciat, vt ab omnibus

confirmetur, quod petiuimus, quia secundum August. impossibile est multitudinem non exaudiri. Principium quoque alitè pronunciat, vt inuidentur adstantes ad orandum.

Consequenter dicitur, Credo, in quo fides nostra continetur: sine qua impossibile est placere Deo: & dicitur voce demissa: Finis vero alte, ad notandum, quod corde creditur ad iustitiã, ore autem confessio fit ad salutem. Extr. de sac. vnc. & dicitur tantum in prima, & Completorio, ad protestandam fidem per totum diem, & similiter per totã noctẽ inuolubiliter obseruandam.

Deinde Sacerdos quia est in auro, quasi suspirans, clamat ad Deum dicens: *Es ego ad te domine clamaui.* Respon. *Et mane oratio mea proueniet re.* Nam proueniendum est in principio diei, vt possimus deinde petere quid velimus concedi: iuxta illud. *Do profundis clamaui ad te Domine.* Sed quoniam non est speciosa laus in ore peccatoris, quia, *Peccatori dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & alsumis testamentum meum per os tuum.* 3. qu. 7. §. quod instatur; ideo petit sibi gratiam confitendi; quare repletus possit dignè laudare, dicens, *Repleatur os meum laude, vt cantem gloriã tuã.*

Deinde sequuntur multæ præces, quibus Ecclesia Romana utitur secundum doctrinam Apostoli. 1. Timor. 4. scilicet, *Obsecrat, orat, postulat, & gratias agit.* Obsecrat cum dicit: *domine auerte faciem tuam a peccatis meis.* Propriè autem obsecratio est, cum petitur cõ adiuratione; vt cum dicitur: *per crucem & passionem tuam libera nos Domine.* Orat, dum bona sibi dari petit, ibi: *Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis.* Postulat dum se mala sibi contraria remoueri petit, vt ibi: *dignare domine die ista sine peccato nos custodire.* Gratias verò agit pro iam receptis: vt ibi: *Benedic anima mea domi-*

no. quando dicuntur præces in diebus ieiuniorum.

Rursus in his præcibus Ecclesia orat pro peccatis, & præsertim pro quatuor orat; primo, pro immundicia remouenda. Secundò pro mundicia cõferenda. Tertio, pro tristitia, quæ est ex morsu conscientie remouenda. Quarto, pro læticia conferenda. Et ideo aliquæ Ecclesiæ adiungunt psalmiserere mei Deus: quem nomine cuiuslibet peccatoris locum penitentia; querentis a Deo introducunt. Pro his dicit quatuor; primo pro immundicia remouenda ibi: *Auerte faciem tuam a peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.* quasi dicat. Noli ea æternaliter punire: Sed quia posset esse quod homo non curaret ea deleri: ex quo in præfenti non puniretur; ideo addidit: & omnes iniquitates meas dele.

Pro mundicia conferenda dicit: Cor mundum crea in me Deus. Sed, quia etiam collata munditia, homo eam sibi collatam ignorat; & adhuc conscientia; morsu torquetur: ideo addidit *Ne proiecias me a facie tua. Et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.*

Quarto, pro læticia conferenda dicit: *Redde mihi læticiam salutaris tui; Et spiritum principali confirma me.* Sed quia adhuc reitant inimici, qui nos ad mala trahere nituntur, scilicet, caro, mundus, & diabolus; & hoc conantur præcipue in tempore ieiunij, ideo sequitur tunc: *Eripe me domine ab homine malo;* & alij sequentes versus. In inimicis vero repulsis iam laudare potest unde subdit: *Sic psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi.* Et quia omni tempore laudandus est Deus. Resp. *Et reddã uota mea de die in diẽ.* Et etiã in omni loco; ideo addidit: *Exaudi nos Deus salutaris noster.* Adhuc quia per passionem redempti sumus, & per eam nostra oratio recipit efficaciam: ideo reducimus ad memoriam, quæ in passione Domini legimus, & cantamus,

Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus & immortalis.

Inde hortamur ad benedicendum Deo propter beneficia nobis collata; *Benedic anima mea Domino;* deinde ut pura sit oratio, consequenter communem facit confessionem; facta confessione, quia est in principio diei, ideo subdit: *Dignare Domine die isto;* orat a peccato per diẽ liberari: sine quo peccato vix potest esse ad momentum humanitatis fragilitas. Et quia necesse est ut misericordia sequatur sicut præuenit, ideo addit: *Fiat misericordia tua Domine super nos.*

Dicendo has præces sacerdotes stat etiam flexis genibus, sicut faciunt ceteri, ut maiorem deuotionem in se, & in alios excitet: sed finitis surgit & orat. Primo ergo iacendo cum ceteris orat: sicut & Dominus, cuius vicarius, priusquam resurgeret, cum peccatoribus conuersabatur; & in cruce prostratus est. Postea stando orationem dicit: ut illius resurrectionem recolat, cuius vicem gerit. Stando dicit, quia illius sacerdotis vicem gerit, qui in cælo est & qui pro nobis quotidie interpellat. In paschalis die non dicuntur præces, quia dicit Dominus: In die illa nõ rogabit me quicumque, vel quia cum glorificati resurrexerimus, non indigebimus istis petitionibus, obsecrationibus, & postulationibus. Similiter in festis sanctorum dupliciter propter læticiam festiuitatum, in quibus recolimus sanctam societatem angelorum, & sanctorum. In quibusdam ecclesijs omnes resurgunt, denotantes se spem recepisse resurgendi a peccatis: tamen more Romano hoc non fit nisi dicto, *Benedicamus Domino,* ut docet Breuiarium Romanum. Vbi hic notandũ est, quod sola Ecclesiæ vnitas adorando in faciem cadit.

In profestis autem diebus quandoque prostrati oramus in quo octo significantur. Primò, infirmitas corporalis,

palis, quia de puluere sumpti sumus. Secundo, infirmitas animi, quia per nos non erigimur. Tertio, est erubescencia, quia non audemus oculos in cælum eleuare. Quarto, prudentia, quia uidemus vbi cadimus, idest, in terrenis affligimur. Quinto, vt cordis contritionem significemus. Sexto, quia Christum adorantes, eum ad terram descendisse, & carnem de terra credimus induisse, & hoc etiam quidam figurant, qui volentes sibi signum crucis imprimere, prius inclinati, terram manu tangunt: vt communiter faciunt Græci. Septimo, quia reducimur ad memoriam, licet in Paradiso Angelici creati fuerimus, corpora tamen nostra propter lapsum nostrum inter animalia bruta iacere, & animam corporali mole grauari. Octauo, vt ipso actu confiteamur nos esse peccatores, & terrenis desiderijs inhaerere, ventrem terræ & animam pauimento infigimus, & hoc est introductum ab Abraham, qui cadens in terram, Dominum adorauit, quem Propheta imitati fuerunt. Vnde Origenes in Homilia illius Euangelij: Erant Ioseph & Maria mirantes; ait: Sancti Propheta quando angustius aliquid contemplantur, cadebant in facies suas, vt peccata per ruinam corporis plenius purgarentur. Quandoque etiam in priuatis orationibus genua flectimus vt Salomon; & Apostolus quoque docet die. Flecto genua mea ad Patrem Dominum nostrum. Extra de immun. eccl. decet. vt per hoc omne genu Christo flecti innuamus; sed tunc non prostrati; sed facie erecti stamus, quasi ipso actu dicentes: Trahe me post te.

His habitis & finis dicitur oratio, in qua petitur custodiri a peccatis, atque quotidie in melius tendere, & respondetur, amen, ac si dicat: sicut postulasti, ita nobis fiat.

Post, *Benedicamus Domino*, legitur Martyrologium, quia magis mouent exempla quam verba, vt non pigeat

imitari (ait Augustinus) quod celebrare delectat.

Postea sacerdos implorat orationes ipsorum sanctorum, dicens: *Preciosa in conspectu Domini; Mors sanctorum eius* respondet statim chorus: deinde incipit inuocare sanctos, addens: *Sancta Maria & omnes sancti*, & habita responsione aliorum, amen, quasi sanctorum fauore fretus: iterum audeo loqui ad Deum & petere auxilium gratiæ eius ad bona opera totius diei, dicens: *Deus in adiutorium meum intende*: & hoc facit ter; & quia hoc dicit in honorem Trinitatis, ideo in vltimo subditur *Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto*: nec post sequitur alleluia: & ratio est, quia locus in quo dicit hæc solebant, erat locus capituli, vt adhuc faciunt Cassinenses; qui locus capituli non est sacer. & quia sicut locus sacer significat Ierusalē, in qua auditur vox illa, alleluia; ita locus non sacer peregrinationem representat in qua peccamus. Vel, non dicitur alleluia, quia ibi agitur de nostra miseria & laboriosa peregrinatione; in qua continue peccamus, & ideo continua egeamus Dei misericordia: quare loco alleluia, subdit, *Kyrie eleison*, idest, Domine miserere. Vel dicit ter Deus in adiutorium, vt petat auxilium contra mundum, carnem & diabolum; Non fit crucis signatio; quia quando fit ad, Deus in adiutorium, non fit ratione huius versiculi, sed ratione principij horatum, & ideo cessat huiusmodi actio. Deinde dicit aliam orationem generaliter pro omnibus, vt pastor bonus. ex epl'o Christi, qui cepit facere deinde docere; nã p Primã, pastoris opera intelliguntur. Vnde & subditur. *Respice in seruos tuos & in opera tua, &c.* Deinde aliam orationem generalem, scilicet, *Dirigere & sanctificare, &c.* quod spectat ad custodiam tam corporis quam animæ: ideo cum dixit, *Respice in seruos tuos, &c.* statim subdit: *& dirige filios eorũ*: filij nostri sunt cogitationes nostræ,

quæ de mente nostra nascuntur, quas ad opera Domini implenda rogat dirigi; opera vero manuum nostrarum sunt opera exteriora quæ interiori a cogitatione procedunt, sed quia omnia ad vnum tendunt: ideo postea dicit; opus, singulariter, cum dicit, *Et opus manuum nostrarum dirige*. Vel, Illa deuota oratione; *Dirigere dignare Domine*: petit gratiam Dei qua dirigantur sensus & corda nostra ad opera mandatorum legis Dei qua gratia obtenta, audeat dicere; *Adiuuorium nostrum in nomine Domini*. Et aliquæ Ecclesiæ subdunt, laudate Dominum omnes gentes. Laudate scilicet, pro tanto beneficio, dicendo: *Quoniam confirmata est super nos misericordia eius &c.* Denique aliquæ ecclesiæ, alia breuiore oratione, scilicet, actiones nostras: cõmendant Deo omnes fidelium actiones in toto die: quatenus ipse eas bene aspirando præueniat, & cooperando comitetur, atque perficiendo subsequatur.

Hic oratione dignum est, quod ista, *Præiosa in conspectu Domini* non est pars officij horæ Primæ: cuius signum est quia non omnes Ecclesiæ eam dicunt in hoc loco: sed quædam in matutinis, aliz post Nonam, aliz aliter, cum sit quædam deuotio, seu deuota oratio præter omnes horas canonicas; licet ex institutione Ecclesiæ sit quotidie Ecclesiasticis iniuncta. Romanæ tamen Ecclesiæ modus qui ponit, *Præiosa* in fine Primæ, eo est rationabilior quo communior, utpote quod sacerdos qui ad Deum orauerat in Prima etiam ad sanctos eius se conuertat dicens illud psalmi: *Præiosa in conspectu Domini, &c.* post incipit inuocare sanctos.

De Tertia. Cap. 28.

AD officium Tertia nunc accedentes breuiori sermone dicamus; quod in hac hora Deum laudare tene-
mus propter multa. Tum quia in ea

primi nostri parentes Adam & Eua peccarunt, vt, elicitur ex Genes. 3. ex quo peccato facta est corruptio totius naturæ humanæ, & infectio peccati originalis: quod est radix & fomes omnium peccatorum actualium: quorum uenia a Deo petere intendimus in hoc officio; ex quo radix eorum in tali hora incipit. Tum quia eadem hora in Die Pentecostes lex vetus fuit data, Moyse in Monte Sinai, vt colligitur ex verbis Exodi 19. Tum quia in simili hora Christus in die suæ passionis fuit in domo Pilati flagellatus, irrisus & spinis coronatus pro nostra redemptione: & tunc Iudæi instabant uocibus magnis ut Crucifigeretur; qua de causa Euangelista Marcus, dicit Christum hora Tertia Crucifixum, scilicet, linguis Iudæorum. Tum denique quia in tali hora dici Pentecostes spiritus sanctus effusus est in Apostolos, vt notatur in hymno huius officij, & ideo propter hoc recitatur hymnus de spiritu sancto, scilicet; *Nunc sancta nobis spiritus*. & dicitur psalmus, *Legem pone mihi Domine*, quia tali hora data est lex Noua Apostolis in eadem die: quapropter, etiam in iita die. s. Pentecostes, & per totam octauam dicitur, *Veni creator spiritus*, eadem ratione.

Et quoniam per legem Dei homo sanatur a morbo, ideo est lectio infra annum, *sana me Domine* Ierem. 17. In diebus ieiuniorum dicuntur præces, in quibus petitur vultus Dei placabilis, Antiquitus erant illæ, quæ recitantur ad Vesperas, sed hodie breuiiores sunt secundum vsum Romanum.

Et licet hymnus huius officij & psalmi nunquam varientur, tamen capitulum sicut & Antiphona pro die et sitate dierum & temporum annuatim; festiuitatum occurrenceum diuersificancur. Tres autem sunt psalmi, vt notetur officium diurnum fieri in honorẽ sanctiss. Trinitatis. Post Responsorium, dicitur Versus alta voce a pueris, vt incitentur auditores ad attentionem

non solum præcedentium, sed etiã pro oratione sequenti: quam sacerdos in fine proferens pro se & pro toto populo concludit per, *Benedicamus Domino*: ramentum in diebus ferialibus post Vespsum & ante orationem dicuntur præces si sunt dicendæ. Appellatur Tertia, & non secunda, quia non est attendendus ordo numerus, sed mysterij. Secunda siquidem hora neque in sacris scripturis celebrata inuenitur, neque in ea aliquod præcipuum, aut insigne redemptionis nostræ sacramentum memoratur fuisse completum. Ita dic, de quarta, quinta, &c.

Christus pati uoluit: propter quod ipsum diligit vehementer. Vnde cantic. 5. dicit. r. Nunciate dilecto quia amore languens: & ob hoc dicitur salmus. *Defecit in salute tuum anima mea.* & R. sp. dic. *Benedicam Dominum in omni tempore.* Et quia ut diximus hac hora Adam peccauit: Et ergo Deum hac hora deprecari debemus, ut unde ille propter superbiam peccauit, & postea eiectus est: illic per humilitatem, & bonam operationem redeamus: quod facilius erit, si vnusquisque alterius onera portabit, ut dicit lectio annualis.

De sexta. Cap. 29.

De Nona. Cap. 30.

IN hora sexta, quæ est meridies, Deum laudare iubemur officio Ecclesiastico propter has maximè rationes. Tum quia in ea primi parentes nostri folijs arborum sese cooperientes absconderunt a facie Dei, & inuenti, peccatum suum excusare uoluerunt. Tum quia in die suæ passionis Christus pro eis uolens satisfacere Deo patri, hora sexta a iudice condemnatus, & a ministris Crucifixus est. Tum quia per Samariam transiens illa hora fessus, sedit super puteum Iacob propè ciuitatem Sichem, uel Sichar. Demum quia Ascensio Christi ad cælos ut colligi potest ex textu Actuum primo, circa meridiem etiam creditur facta fuisse. Hymnus etiam huius officij, *Rector potens*, ut expressè meridiem nominat: & per calorem illius horæ feruorem charitatis Christi erga nos designat: qua per passionem suam nos a morte liberauit: & per Ascensionem uiam uitæ æternæ reserauit. Item, hora sexta cum Christus Crucifixus est, tenebræ factæ sunt super uniuersam terram, ut sol in morte Domini sui lugens, se quasi nigris tegetet uestibus ne Crucifigentibus illis lumen præberet. Merito ergo Ecclesia illa hora laudes exhibet Deo, gratias ei agens, quia pro ipsa

IN hora Nona Deum laudamus iustè quidem & rationabiliter. primo, quia primi parentes nostri de paradiso eiecti sunt. Secundo, quia propter correspondentiam reparationis Christi in die suæ Passionis, hora Nona spirans cælum nobis aperuit: dum spiritum suum patri comendauit. Mortem enim uoluit in illa hora in qua homo de Paradiso expulsus est. In eadem hora miles lancea latus Christi aperuit: ex quo duæ nostræ saluationis sacramenta, scilicet, aquam Baptismi, & sanguinem nostræ redemptionis nobis eduxit: & uelum tēpli scissum est, & monumeta aperta sunt. Eadem hora inferna penetras captiuitatem sanctorum secum transevit ad cælos. Eadem quoque hora cæus Apostolorum ad orandum conuenire consuevit. Petrus, & Ioannes ascenderunt in templum ad horam orationis Nonam. Act. 3. Merito propter has prerogatiuas Ecclesia Deum laudat dicens. *Mirabilia testimonia tua.* q. d. Mirabilia opera & miracula contigerunt in die Passionis Christi, in testimonium suæ diuinitatis. Responsoria. *Redime me Domine, & miserere mei.* orans pro sua redemptione; ne obliuiscere uideatur, quod tali hora redempta est.

Nota-

Notatione dignum est quod Versus, qui dicuntur ad Tertiam, Sextam, & Nonam; neumam habent: ad designandum, quod in nulla hora exprimerent ualeamus gaudium, & brauium sempiternum. Accipitur Neuma profatu in presenti, siue pro spiritu: non pro pausa.

Secundo nota quod in qualibet hora, dicuntur tres psalmi, ad notandum, quod huiusmodi officium recitatur in honorem Sanctissimæ Trinitatis.

Finita Tertia, solet Missa cantari. Quo autem modo cantetur, supra diximus. Et nota quod debet referuari saltem Nona post Missam: quia sicut sacerdos finita Missa priuata gratias agit Deo: sic post Missam solemnem chorus gratias agere debet, scilicet, recitando Sextam, vel Nonam, ut docet Missale: dedecet enim statim cantata Missa a choro ita decedere, absque gratiarum actione. Et sic etiam ante Missam faciendum est, scilicet, recitando aliquam horam in preparationem chori. Sicut enim facit sacerdos preparationem ante Missam priuatam, & post, gratias agit: ita se debet habere chorus recitando, aliquam horam, & ante, & post. Sed circa hoc seruentur Rubricæ Missalis reformationis. Quare uero sic præcipiant, dicitur supra. Et quia psalmus 118. quotidie in his quatuor horis recitatur; ideo non erit inconueniens breuem eius expositionem ponere, dicendo causas cur ab Ecclesia iste psalmus ita frequentatur, & non alij; ut non ignorent clerici ad quid cantetur, vel dicamus motiuum huius sanctæ institutionis: deinde in psalterio exponetur litera sicut fiet de omnibus psalmis per ferias ordinatis.

De Psalmo 118. Cap. 30.

QVoniam iste psalmus, Beati immaculati, est frequentissimus apud Ecclesiasticos: ideo quædam ponemus excerpta ex grauissimis autho-

ribus, cætera relinquentes in sequenti libro, nostri psalterij Romani. Iste psalmus per octonarios uersuum procedens, noui testamenti gratiam miro resonat artificio. Est enim metricè compositus in hebreo sermone: & procedit per literas alphabeti hebraici; ita quod cuiuslibet literæ correspondent octo uersus ab ea incipientes. Unde cum duæ & viginti sint literæ apud hebræos ut restatur D. Hieronymus; constat eundem esse octonarios uersuum in hoc psalmo: Qui sicut in exteriori artificio grammaticali apparet speciosissimus: suaque magnitudine longè alios omnes psalmos superat: ita in sensu interiori est secundissimus in omni uirtute & bona doctrina. Est enim uelut quædam apotheca totius religionis & sanctimoniam: qui & solus sufficeret institutioni cuiuslibet uiri perfecti; si cõtinuè illum perlegeret, ruminaret, atque meditaretur. Et non est mirum si Ecclesia statuit quotidie decantandum a clericis in choro per horas diei a mane usque ad uesperam; ut sit eius quasi panis quotidianus, id est, quotidie legendus, conficiendus, edendus, digerendus, ac incorporandus: quare ualdè commendandus est, & præcipuè propter septem eius ornamenta. Primum, est laus multorum sanctissimorum doctorum, qui hunc psalmum super alios psalmos omnes totius psalterij mirificè comendarunt, nempe, Ambrosius, Augustinus, Cassiodorus, & alij, qui eius expositioni multiplici insudarunt. Horum enim autoritas sufficit adhuc ut iste psalmus habeatur quasi totius uicæ Christianæ speculû, paradysus, deliciarum, apotheca omnium medicinarum, liber omnium moralium sententiarum, & demum sicut firmamentum stellarum. Nam quilibet uersus non indignè dici potest has omnes habere per figuram proprietates.

Secundum ornamentum, est magnitudo huius psalmi, tam in numero uers-

versuum quam in profunditate sententiarū. Habet enim ceteris vigintidues: hoc est, 176. versus. Qui numerus sicut excedit omnium aliorum psalmodum numeros: ita etiam noui & veteris testamenti Sacramenta explicat. Nam vigintiduo ad veteris testamentum pertinent, cum sit numerus hebraicarum literarum: similiter & librorum veteris legis: quos B. Hieronymus computat in prologo Galeato. Octonarius vero ad nouum referitur testamentum cum sit resurrectione Dominica & beatitudinibus Euangelicæ consecratus.

Tertio, iste psalmus præstat cæteris, in planicie, seu claritate verborum. Est enim perspicillius in superficie literæ, qui etiam a pueris intelligi possit. Sed (vt ait August.) quanto in facie videtur apertior: tanto est mysteriorum altitudine profundior: in quo fluuius & agnus peditat, & Indus Elephas natat. Causa enim longitudinis potest esse vt populus piæ & cum fructu quotidie occuparetur in recitando. Videtur autem esse compositus vt in itinere caneretur, cum ter in anno, & præcipue in paschate sine exceptione tenebantur omnes ex omni parte mundi ascendere in Ierusalem vt adorarent in tabernaculo. Deinde sequuntur Psalmi Graduales, qui recitabantur in ascensione graduu ipsius tabernaculi. Cur quotidie recitatur paulo inferius, explicabitur.

Quartum, est quod iste psalmus excedit ceteros, quia est eis doctrinalior, id est, melior artificio docendi procedens, scilicet, per literas alphabeti nettissimas, & præclaro genere metri scilicet, eligiaci (ait origenes) id est, aures fidelium suauissime demulcet, scilicet, decantando erumnas, & amores, quarimoniaq; hominum, vt faciunt versus Eligiaci. Nec arbitrandum est solū a casu, vel humana phantasia hunc psalmum procedere per illas literas apud hebræos, (eo modo quo procedit ille hymnus apud nos, A solis ortu car

dine:) sed si grauioribus authoribus Ambrosio, Augustino, Cassiodoro credimus; grandia mysteria crepitant litera istæ alphabetica: quasi tituli præmissæ versibus suis. Sunt enim quasi apertissima elementa scholæ spiritus sancti; quibus adhuc tenera & lactans viri iusti nutriatur infantia. Nam sicut pueri hebræorum in his literis primum legendi vsus accipiūt: ita serui Dei his versibus quasi elementorum bene viuendi modum addiscunt. Accedit ad hoc earundem literarum nominum interpretatio; quæ ordinatè disposita totam huius psalmi sententiam, totamque eius continentiam breui epilogo explicat. Concordant omnes catholici doctores nominatim Eusebius, de præparatione Euangelica. Hieronymus ad Marcellam de optimo genere interpretandi, & post eos Ambrosius, Augustinus, Cassiodorus, & alij multi, quod nomina literarum alphabeti, nulla alia lingua, præter hebraicam, significant aliquid aliud præter illas literas merè ad placitum authorum uolentium eas sic nominare. Sed in sermone hebræo nomina literarum alphabeti omnia prius fuisse significatiua aliarum rerum; vt Aleph, est doctrina, Beth, domus, Gimel, retributio, & ita de alijs vsque ad Thau, quod est signum; vt patet ex Glossa ordin. super hunc psalmum. Et ratio huius diuersitatis est, quia cum tota lex uetus sit figuralis & significatiua mysteriorum Christi & suæ Ecclesiæ; uoluit Deus, quod ipsa scriberetur in ea lingua cuius omnes literæ essent significatiuæ, hoc est, in hebraica. Totæ ergo summa & intentio principalis huius psalmi quam insinuant literæ capitales & principia suorum uersuum, hæc est, quod lex Dei est doctrina ducens homines ad signum, qui est Christus, caput nostrum, & medicamentum humane nature; vt infra magis declarabimus procedentes per singulas interpretationes literarum. Huius rei vnū simile

simile declarat sanctus August. in sermone de Natiuitate Christi allegans versus Græcos, Sybillarum, & notans literas capitales eorum eodem modo. In hoc psalm. literæ initiales versuum eius insinuant materiam & doctrinam huius psalmi, qui intendit fidelibus commendare doctrinam legis Dei, quæ est via rectissima ducens homines ad vltimum finem felicitatis æternæ ad quem velut sagittarij ad signum aspiciere debent in actibus suis.

Quintum ornamentum, iste psalmus hanc habet excellentiam super omnes alias, quod in tanta suorum versuum numerositate, nullus fere versus est in quo non fiat mentio de lege Dei, quamuis ad tollendum fastidium, & etiam ad significandum mysterium, ipsa varijs vocabulis nominatur aliquando in numero singulari, aliquando in plurali. Vocatur enim, lex, mandata, præcepta, testimonia, via, semita, iustificaciones, iudicia, iustitia, & eloquia. Hæc enim omnia penè sunt eadem significantia, nempe, legem domini, Dei que voluntatem, & beneplacitum. Nam hæc decem nomina insinuant decem præcepta decalogi a Deo ipsi Moyse in monte Sinai data. Huius repetitionis assidue eiusdem rei multæ assignantur causæ a diuersis doctoribus. Vel, ad ostendendam vehementiam affectus deuoti hominis ad obseruantiam legis Dei. Vel, ad explicandam necessitatem auxilij diuini pro quolibet legis opere bene implendo. Vel denique ad inflammandum legentis desiderium respectu vere beatitudinis ad quam optimè dirigit doctrina huius psalmi eo modo quo peregrini in terra aliena frequentissimè interrogant de via quæ eos perducatur ad locum optatum; quatenus euentum omnia pericula errorum.

Sextum ornamentum huius psalmi est, quia vibrat a more Dei. Est. n. ignitus, aff. tuosus vt apparet ex suo modo loquendi: quia ferè in omnibus suis

versibus. Sermo hominis dirigitur ad Deum in secunda persona vt sit quasi soliloquium deuotissimæ orationis, qua homo familiariter loquitur ad Deum suum; nunc quidem sicut seruus fidelis dilectissimum dominum suum, qui sæper vult bene seruire: nunc vero sicut filius carissimus ad patrem, qui in omnibus desiderat complacere, & secundum præcepta eius viuere; nunc denique sicut amicus iuauissimus cupiens eius beatitudine perfrui: ideo via quærit qua ad illam peruenire possit.

Septimum ornamentum, in hoc psalmo formatur vox omnium statuum Ecclesiæ militantis & ad Dominum peregrinantis. Aut enim Ambrosius, quod hic loquitur cum Deo omnis sanctorum chorus, scilicet, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum, conjugatorum. Item, Dominorum, seruorum, prælatorum, subditorum, penitentium, & innocentium, & aliorum omnium. Cõsonat Augustinus, dicens; quod hic breuiter loquitur generalis iustus cum Deo suo: modo profitemdo quod accepit, modo sperando quod meruit; hæc clarissimè apparere possunt cuilibet singulos versus deuote contemplanti: quod etiam inuit huius psalmi forma per octonarios procedens. Cuius vnaqueque pars in se perfecta est & sufficiens; adeo vt si quis hanc doctrinam bene seruet in vitam septem dierum numero reuoluta perueniet ad octauam resurrectionis & perfectam circumcisionem cordis in octaua mundi ætate quando erit seruus Dei plena beatitudo supernæ patriæ. Dignè igitur cum multa deuotione & sine fastidio iste psalmus venit quotidie in Ecclesia Dei decantandus & pie meditando; cû sit tam laudatissimus, tam latus, tam profundus, tam planus, tam artificiosus, & omni affectu pietatis repletus. Cur autem homines maiore vim seu fastidium, sentiant recitando hunc psalmum quam ceteros dicitur infra lib. 4. in eius expositione.

His itaque præmissis Dauid in hoc psalmo introducit quemlibet iustum viatorem ex desiderio beatitudinis Deum orantem: vt eum dirigat per legem suam ad illam consequendam. Et quia vt principes Apostolorum Petrus & Paulus probant non esse aliud nomen datum hominibus in quo oporteat nos saluos, id est, beatos fieri nisi per Iesum Christum: quem proposuit Deus propiciatorem per fidem in sanguine ipsius: ideo consequenter hic psalmus dirigit iustum viatorem ad Christum, qui est via veritas, & viatorum seruorum: dirigit, inquam, viatorem vt oret Christum pro sua directione ad beatitudinem acquirendam. Et quia Ierusalem illa tertetris ciuitas Palestinæ figura fuit Ierusalem cælestis in qua beatitudo sanctorum, consistit: ideo in tempore vet. legis fideles peregrini vndecumque venientes Ierosolymam quotidie per viam memoriter recitabant, vel cantabant hunc psalmum Beati immaculati, & pie meditantur doctrinas eius, orantes Deum pro sua directione & custodia in itinere donec venient (vt tacuum est) in Ierusalem. Quam intrantes & ad templum deuotè accedentes; ad gradus scalæ templi obuium habebat Sacerdotem; quo præuio gradus illos morose accedebant peregrini, deuotè psallentes canticum graduum, quo a psalmo 119. hunc sequente, scilicet, ad Dominum cum tribularer clamaui: incipitur. Et sic per singulos gradus singulos psalmos canentes perueniebant ad portam templi in summo gradu illius scalæ vbi iam cantabant; Ecce nunc benedicite Dominum, qui psalmus est finis illius cantici. Postea vero templum intrantes offerebant suum sacrificium Deo per manus Sacerdotis, qui pro eis orabat, &c. Hunc ordinem dicitur Rex Dauid instituisse peregrinis pro tempore illius legis, qui etiam Spiritu magno præuidens futura Christi, (per quæ fideles directi in via huius sæculi

ascenderent ad illam cælestem ciuitatem & templum) hos edidit psalmos propheticos pro viatoribus in lege Evangelica. Sancta igitur mater Ecclesia Christiana in tempore legis Evangelicæ hanc figuram peregrinorum intelligens, sciensque vitam istam terrestrem & mortalem viam esse ad aliam cælestem, immortalem gloriam, quæ est finalis beatitudo: pie ac deuotè statuit hunc psalmum viæ peregrinantium quotidie in templo Dei a Sacerdotibus decantandum solemniter in horis diurnis pro se & pro toto Dei populo peregrinâte in hoc mundo ad cælestem Ierusalem, quæ visio pacis, & quietis interpretatur. Orat enim Ecclesia hoc psalmo Deum quotidie pro sua directione, & custodia in hac viâ omnibus periculis tentationum diaboli, mundi, & carnis, & aliorum etiam inimicorum corporalium, & casuum fortuitorum. Vnde constat seruus Dei in hoc mundo semper esse peregrinos, id est, extra patriam existentes, & ad illam tendentes: quod notaui Dauid in psalmo dicens: quoniam adueni, ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei: & hoc semper fuit verum a principio mundi: & ita erit vsque ad finem eius. Et quamuis apud patres legis naturæ iste psalmus peregrinantium nondum esset editus; eius tamen sententia & summa iam erat frequens more Patriarcharum: quorum omnium vocem magnus ille pater Abraham expressit cum posteris suis Isaac & Iacob; nam vt ait Apost. ad Hebræos 11. peregrinos se esse fatebatur super terram: quod sonat interpretatio huius nominis Hebrææ. s. vincens, vel transiens, vel transitor, siue transitorius: & ideo propter hoc se hebræos nominabant. Qui autem hoc dicunt (ait Apost. Iherosolymis) significant patriam querere: non quidem terrenam sed in celis, id est, cælestem. Quæ est perfecta beatitudo in celis. Et sicut homo ex duplici constat natura, id est, anima

rationali, & carne ita etiam duplex est ab eo expetenda quærendaque beatitudo, altera in anima sola, altera in corpore simul cum anima, & vtraque earum provenit hominibus per Christum inediatorem Dei & hominum, & sine isto medio est eis impossibilis. Nam in primo suo aduentu per sacramenta gratiæ ab eo instituta procuravit nobis beatitudinem animæ: remanētibus adhuc corporibus sanctorum in sepulchris corruptionis. In secundo vero aduentu remota omni prorsus corruptione a natura humana glorificabit Christus seruos suos completa beatitudine corporis & animæ. Sancti ergo Dei ante aduentum Christi peregrinantes in hoc sæculo primo per solam legem naturæ deinde etiam per legem scripturæ reuelatam tendebat ad Christum expectantes ab eo vtramque beatitudinem: quia vtraque erat eis adhuc figura futura: (neque enim animæ rificabantur in temporibus illis) sed post aduentum Christi primum, fideles per legem gratiæ peregrinantur, post Christum decedentes ab hac vita percipiunt ab eo beatitudinem animæ: expectantes alteram stolam gloriæ in corpore: vtrisque itaque peregrinis hic psalmus debet putari communis: quæ David eorum in medio pro omnibus & in persona omnium edidit indifferenter accipiens legem Dei ab eo tam sepe repetitam pro lege naturæ, vel scripturæ, vel gratiæ. Ex præmissis ergo patet non solum author huius psalmi, scilicet, regius propheta David: sed etiam persona loquens hic cum Deo a Dauide introducta videlicet quilibet iustus viator in hac mortali vita. Patet etiam materia huius psalmi, quia est deuota oratio viatoris ad Deum qua petit directionem & custodiam suam per legem Dei, quæ est via ad habendam beatitudinem finalem. Patet quoque forma huius psalmi, scilicet, elegiaca per octonarios versusum proce-

dens in singulis literis alphabeti Hebraici: quo numero tam literarum, quam versusum vtriusque testamenti perfectio insinuat nobis necessaria ad beatitudinem acquirendam. Vnde patet quod hic psalmus agens de via beatitudinis acquirendæ, se habet more ethice philosophorum, in qua ipsi etiam disputant de via qua homines perueniant ad suam beatitudinem naturalem, hoc est, de scientijs, & virtutibus quibus peruenitur ad contemplationem primæ causæ totius vniuersi, & aliarum secundarum causarum, siue spiritualium, siue corporalium. In ethicis autem Aristot. omnium philosophorum ordinatissimus ab ipsa beatitudine, siue ultimo fine orsus est. Deinde agit de singulis virtutibus tam moralibus quam intellectualibus, sine quibus illa beatitudo non attingitur ab hominibus. Rationem autem huius ordinis statim adiecit in prohemio ethicorum, dicens, huius nimirum cognitio finis ad nostram vitam multum confert, id est, ad bene viuendum, & veluti signum sagittarij, habentes facilius quod oportet, id est, virtutem assequamur. Eodem modo iste noster psalmus in principio proponit nobis hominis beatitudinem in genere declaratam. Deinde sequitur de operibus meritorijs secundum legem Dei quibus ad eam peruenitur.

Diuisio autem huius psalmi est multiplex, primo & formaliter potest diuidi per. 22. partes secundum numerum literarum Hebraicarum, vt patet ex dictis. Secundò secundum Ambrosium diuiditur in prohemium & tractatum. Nam prima litera Aleph primusque octonarius versusum videtur esse prologus ad totum psalmum: in quo generaliter (vt diximus) agitur de beatitudine, ultimoque fine hominis. In alijs autem literis & octonarijs omnibus specialiter datur doctrina moralis de medijs quibus ad illam beatitudinem peruenitur, & incipitur tracta-

us in primo versu literæ Beth. vbi dicitur in quo corrigis adolescentem viam suam, &c. nomen enim primæ literæ doctrina interpretatur; & cum materia totius psalmi sit doctrina quædam moralis fidei, viatorum de medijs necessarijs ad beatitudinem; euidenter sequitur, quod primus octonarius (qui est literæ Aleph) sit titulus, & prologus totius psalmi. Et si primus octonarius est sermo de beatitudine finali; constat autem quod omnes uolunt esse beati; ideo iste psalmus docet, quod plurimi nesciant. i. qua uia hominis tendere debeant ad ueram beatitudinem ne fortè errent deuiantes ab ea. Secundum uero usum & modum officiorum Ecclesiasticorum; in quibus iste psalmus cantatur; quadrifida sit eius diuisio, per Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, quam diuisionem ualde nostræ intentioni accommodat in hoc opere Ecclesiastico inferius latissime subsequemur.

Nunc autem magis scholasticè agentes ad bimembrem diuisionem huius reuertamur. Quæ licet apud uarios Doctores uaria sit; tamen in prima expositione huius psalmi (quæ literalis est) Nicolaum Liranum imitabimur; breuiuscule recolligentes dicta eius. Quo authore supponebat diuisionem prædictam a beatoque Ambrosio acceptam; primus octonarius de litera Aleph iterum diuiditur in duas partes æquales. i. quæ quaternis uersibus constant. Primus. n. quaternarius loquitur de beatitudinis statu; secundus ibi; utinam dirigantur; agit de beatitudinis appetitu. Statum autem beatitudinis (quæ est beatitudo spei) declarat regius Propheta ostendendo qui sunt uerè beati in hac uita. i. digni ex operibus suis beatitudinis patriæ (quæ est beatitudo rei) & hoc in duobus primis uersibus; & qui non sunt digni ea sed potius indigni; & hoc in alijs duob. uersibus. Iterùm digni beatitudine patriæ sunt duo status hominum in hoc mû-

do, factiui & contemplatiui. Primus uersus. Beati immaculati; ad actiuos pertinet qui se exercentes in moribus ambulant secundum legem. i. præcepta Dei; & domant omnes suas Passiones freno rectæ rationis, ut fiant immaculati. Secundus uersus, beati qui scrutantur de cõtemplatiuis loquitur qui se datis animi passionibus continuo studio scrutantur arcana sanctorum scripturarum. Quod faciunt toto corde. i. non solum per pure theoreticè intellectu: sed etiã per affectum charitatis in uoluntate & practicè applicando ad mores: indigni etiam beatitudine patriæ sunt duplices peccatores: quidam per omissionem multorum malorum; qui. s. operentur iniquitatè. i. iniustitiam contra proximos & de his est tertius uersus; non enim qui operantur; alij per amissionem. i. negligenter facientes mandata Dei: quæ ipse præcepit custodiri nimis. i. ualde diligenter ut dicitur in quarto uersu, tu mandasti. in quo deuotus peregrinus iam incipit loqui ad Deum, in secunda persona & in singulari numero: cum hætenus in tertia p'ona & pluraliter loqueretur de omnibus hominibus in genere. Huius ratio vna esse potest, quæ omnes homines naturaliter appetunt beatitudinem de qua hic erat sermo initialis: uel ut Cassiodorus ait, Propheta loquitur pluraliter in principio huius psalmi ut de ecclesia, non de capite Christo psalmum esse intelligendum insinuet: deinde ad se conuertit sermonem singulariter intendens loqui ad Deum de qualitate uitæ suæ. In secunda uero parte huius prohemij per alios quatuor uersus agit (ut diximus) de beatitudinis appetitu: nõ quidem ut incitentur homines ad beatitudinem appetendam. sed tali appetitu præsupposito ex naturali hominum instinctu: noster peregrinus quatuor optat habere a Deo. Primum est bene uiuere, secundum legem Dei, scilicet, custodiendo mandata eius: qua hoc

nō potest homo ex se: sed indiget Deo adiutore ac direttore propter infirmitatem & ignorantiam naturalem hominis ex peccato originali vt patet in quinto versu: *vinam dirigantur*: secundo optat cognoscere mandata eius vt cognita adimplere possit dicens in sexto versu: *tunc non confundar*: scilicet cum reprobis: cum te docente asperero. i. intellexero mandata tua & te adiuuante ea implevero. Tertio præsупposito adiutorio & directione gratiæ Dei dicit se affectare honorem Dei in omnibus bonis quæ aget secundum legem suam bene intellectam: ideo septimo versu *Confitebor* inquit *tibi*, scilicet confessione laudis & gratiarum actionis habendo iam cor a te directū per hoc quod te docente didici iudicia, &c. Quarto his præsупpositis concludit in octauo versu; ergo *iustificaciones tuas*: i. mandata tua quæ sunt regulæ iustitiæ: *custodiam* diligenter: dummodo, non me derelinquas, a tua directione: alias non potero ea adimplere meis viribus: vel ad minus mea opera secundum mandata tua non essent meritoria vitæ æternæ sine gratia tua; licet quantum ad substantiā actus facerem opus legis tuæ. Resolutorie ergo ex toto isto prohemio, vel primo octonario literæ Aleph colligitur doctrina de beatitudine in generali quā tum ad duo principalia. scilicet de hominū ad eam tendentium statu atque appetitu. quæ iam declarata sunt. Deinde per totum residuum huius psalmi in alijs literis & versibus earū proseguitur Propheta in spiritali de prædictis duorum horū statibus qui digni sunt beatitudine cælesti: vnde totum residuum huius psalmi diuiditur in duas partes principales: prima est de operibus vitæ actiue: Secunda de actibus vitæ contemplatiue & incipietur in vndecima litera vel octonario ibi. *Defecit in salutare tuū*, &c. Et in vitæ parte orat peregrinus Deum pro adiutorio & directione sua in huius-

modi actibus. vitæ virtuose secundū legē Dei; & vt separet eū a malis hominibus & peccatoribus, quia beatitudine vera excluduntur: qui & in secundo, & tertio versibus prohemij notati sunt.

In prima parte de operibus vitæ actiue duo principaliter petit a Deo fidelis peregrinus. scilicet remotionem impedimenti, & assencionem iuuamenti. Impedimentum iterum triplex notatur; primum est sensualis appetitus rebellio & impulsus de quo ait in secundo octonario. *In quo corrigis adolescentior viam suam*: qui a litera, Beth, incipitur quod nomen, latine interpretatur domus: ideo denotat hanc esse doctrinā domesticam. scilicet de correctione filiorū, & seruorum aliorumque domesticorum: quatenus a vitijs abstineant refrenatis passionibus suis. secundū impedimentum est virtutis humanæ defectus de quo dicitur in tertio octonario, *Retribu seruo tuo*, &c. quia litera Gimel inscribitur quæ est retributio, vel plenitudo, quia cum virtus naturalis hominis sit sufficiens ad bonum operandum vt prius dictum est; petit peregrinus adiutoriū gratiæ Dei quam per peccatū perdidit; vt sibi retribuatur. i. iterum tribuatur ad habendam boni operis plenitudinem.

Tertium impedimentum est corporis aggrauantis pondus: de quo ait in quarto octonario *Adhæsit pauimento anima mea*: qui a litera, Daleth, denotatur; quæ latine est porta, vel pauper, vel timor; quia ex porta, id est, principio suæ natiuitatis habet pauper homo impedimentum quo semper debeat timere ne cadat. Assencionem iuuamenti triplicem petit peregrinus; prima est fides dirigens, secunda spes subleuans, tertia est charitas inflammans. Nam ad bene exercenda opera vitæ actiue iuuat primo fideles dirigens hominem ad vltimum finem supernaturalem; quæ etiam duplex est, scilicet, fides simplicium quæ sufficit eis ad salutem; & fides maiorū quæ etiam alios

ad-

edificat ad gloriam. Primam fidem petit peregrinus in quinto octonario, *legem pone mihi Domine*; qui a litera, He, incipitur, quod vocabulum est pronomen femininum tertie personæ: & Latine est hæc, vel ista: quia hæc est victoria quæ vincit mundum; in fides nostra; Et ista est optima via ad beatitudinem habendam, lex Dei sancta. Fidẽ maiorum petit in sexto octonario. *Et veniat super me*; huius inscriptio est litera, Vau; quæ est coniunctio copulatiua, Latine. Et potest etiam hoc nomen esse dux dictiones; coniunctio & pronomen hoc modo Va hu. i. & ille. quod satis apte conuenit fidei maiorũ, qua nõ solum sibi, sed etiam alijs profunt docendo eos ac etiam respondendo pro eis argutis infidelium & hæreticorũ. Orat ergo peregrinus vt fidei simplicium (quam habet) adiungat Deus fidem perfectorum qua proficiat non solum ipse sed & ille, idest, proximus. Spes subleuans hominem ad procurandum sibi beatitudinem duo maxime respicit, scilicet, gratiam Dei præuenientem & motum liberi arbitrij cooperantem. Gratiam Dei petit peregrinus septimo octonario, *Memor esto verbi tui* qui a litera, Zain, inscribitur & latine sonat, huc vel ducte. scilicet beatitudine. Bonum vsum liberi arbitrij in octauo petit octonario *portio mea Domine*; a litera, Heth, inchoatoque latine vitã, & pauorem significat; quia in vita sua feruus Dei timet cadere in peccatum propter liberi arbitrij vertibilitatem. Charitatis autẽ stimulus ad bene agendum mouet hominem ex consideratione beneficiorum Dei in nos. Et hoc dupliciter. Primo, ex beneficijs anime nostre in nono octonario; *Bonitatem fecisti*; qui a litera Teth, prænotatur ea enim significat scopare, mundare, & separare bonum a malo; quæ sunt officia charitatis ad animam pertinentia. Secundo, ex beneficijs corporis in octonario decimo, *Manus tua fecerunt me*; a litera, Iod, incipiente; quæ prin-

pium vel manum; aut etiam confessionem seu laudem significat latine quia seruus Dei commemorato suo principio quo processit a Deo in plenitudine bonorum inde refurgit ad confessionem & laudem Dei. Hactenus de his quæ peregrinus petit a Deo ad sui directionem in operibus vitæ actiue quibus dignus efficiatur beatitudine cœlesti.

Consequenter vero per totum residuum huius psalmi petit auxilium & directionem Dei quantum ad actus vitæ contemplatiuæ; quæ testimonio Christi est suauior vita actiua; cum faciat hominem proximiorẽ Deo. Et hæc cõsideratio diuiditur in duas partes; nõ primo peregrinus loquitur de vitæ contemplatiuæ suauitate. Secundo, de eiusdem sublimitate, ibi, *mirabilia testimonia tua Domine*, &c. suauitatem itaque vitæ contemplatiuæ dupliciter annotat. scilicet quantum ad eius obiectum; & quantum ad contemplandum modum. Adhuc obiecti contemplati duas describit excellentias. prima est eius mira suauitas de qua in decimo octonario; *Defecit in salutare tuum*; a litera, Caph, inscriptoque latine incarnationem; seu humilitationem sonat; nam uir contemplatiuus fessus longa militia in hac vita cupit resolui et esse cum Christo; & valde desiderans Domini aduentum optat reuerti ad suum principium de quo prius dixerat, *manus tua Domine fecerunt me*. Secunda excellentia eiusdem obiecti est sua stabilitas & permanẽtia quã ostendit in duodecimo octonario; *In aserinum Domine*; qui a litera Lamed incipitur, & latine interpretatur cor, vel seruitus; quia diuina precepta legis Dei sunt corde iugiter meditanda & humiliter uirtute cõfeda. Cœlestia. n. sunt & nihil adalterina opinione in eis inuicẽdũ est.

Circa contemplationis modũ quatuor facit peregrinus. primo enim ostendit quomodo contemplatio perficit intellectum hominis; in tertio decimo octonario, *Quomodo dilexi*, a litera,

M. m. incipienteque Latine, sonat, viscera, vel ex eis, quia ex intimis visceribus cordis meditatur ea quæ Dei sūt ab alijs sanctis tradita, immo & super eos intellecta. Secundo, declarat quomodo contemplatio perficit affectum seu voluntatem hominis in quatuordecimo octonario; *Lucerna pedibus meis*; qui à litera, Num, incipitur; & latine sonat, vnicum, vel filium, aut pascua, vel in sempiternum; quia hæc mysteria quæ contemplatur de vngento filio Dei aeterni luminis claritate, qui est & pascua fidelium reficiens appetitum, intelligenda sunt. Tertio, ostensa bonitate contemplationis sacre doctrinæ detestatur malitiam deceptionis erroris in quatuordecimo octonario; *Iniquos odio habui*; a litera, Samech, inchoato; quæ est coniunctio, vel sustentatio, adiutorium, aut firmamentum, vel auditus, vel obedientia; quia nemo firmatur in bono, qui non audit quid sequi & quid euitare debeat; nec amici contra Deum audiendi sunt. Quarto, docet quam formidabile sit falsa doctrina in sextodecimo octonario; *Feci iudicium*; cuius litera initialis est, A. a. id est, oculus, vel fons; quia iustus præuidet vnde est fons, vel origo peccati aut virtutis. Et hinc sagax ostenditur in discretionem leges Dei contra hæreticos peruersores. Sublimitatem vero contemplatiuæ vitæ dupliciter describit noster peregrinus; primo quantum ad eius assensum; secundo quantum ad ipsius conuictum iucundum, ibi; *Principes persecuti sunt me*. Ascendit autem ad sublimitatem contemplationis duplici via: primo frequenti meditatione cum lectione; secundo frequenti oratione de qua ibi; *Clamaui in toto corde meo*; meditationis & lectionis frequentia declarat in decimo septimo octonario, *Mirabilia testimonia tua Domine*; qui a litera, Phe, id est, ore incipiens; desiderium explicat intelligendi mandata legis Dei. Ideo aperit os ad Deum petendo, quæren-

do, & pulsando. Et, quia ex frequenti meditatione legis Dei nascitur Zelus vel sitis iustitiæ; ideo in octauo decimo octonario *Iustus es Domine*; agitur de isto sancto Zelo erga obseruatores legis; similiter & contra præuicarios. Et incipitur a litera, Sadec, quæ interpretatur, iustitia; quia de ea ibi manifestè loquitur. Ad feruentem orationem duo requisita declarat; primum est eius qualitas in nonodecimo octonario *Clamaui in toto corde*; & incipitur a litera Coph quæ latine sonat vocare, concludere, vel circumdare; quia seruus Dei conclusus, vel circumdatus ab hostibus debet circumspicere, & petere auxilium, causam periculi dissimulando. Secundò, requiritur humilitas orantis de qua in vigesimo octonario agit; *Vide humilitatem meam*; cuius principium est litera, Res, quæ Latine est principium, vel caput, aut pauper, quia deuotè orans videtò paupertatè suâ debet initti Christo suo capiti aut Principi humiliter ei obediendo. De iocundo conuictu sapientiæ & vitæ contemplatiuæ agitur in vigesimo primo octonario; Principes persequuti sunt; a litera, sin, incepto, quæ iocunditatem vel medicamentum significat: quia contra vulnus peccati optimum medicamentum est iocunda consolatio legis diuinæ; & item aduersitas ex persecutione malorum equanimiter tollerata; quia inde anima fecundatur. Tandem huius iocunditatis augmentum in vigesimo secundo petit octonario, Aporppinquet deprecatio; quæ incipitur a litera, Thau; quod est signum, vel cõsumatio; quia viri perfecti & consumati est hanc petere, appropinquando ad beatitudinem, quæ est consumatum hominis bonum & signum totius vitæ moralis. Hæc igitur est breuis & summaria expositio literalis huius psalmi ex Glosa ordinaria & postilla Nicolai de lira excerpta; quæ cum sit aliarum omnium prima, seu fundamentum; optimè diei domi-

dominico aptata est totius hebdomadis principio & dierum omnium primo. Sed cum hæc expositio sit literalis & scholastica per bimembres diuisiones fere semper procedens: tota respicit duos prædictos sanctorum status in hoc mundo, idest, actiuos, & contemplatiuos. Quia tamen (vt infra dicitur in principio quinti libri) aliū sensum habent auctoritates sacræ scripturæ in libro Ecclesiasticorum officiorum ab eo quem habebant in suis libris originalibus bibliæ: & Ecclesia hunc psalmū per quatuor horas diurnas in quatuor partes fecit, ideo cōueniens videtur iuxta hanc diuisionē quadrimembrem alias quasdam adde re expositiones spirituales ex quibusdam deuotissimis religiosis depromptas hic superaddere; quas ad cæteras sex dies hebdomadis perducemus; vt pro reliquis sex diebus, singulas demus intelligentias huius psalmi; quatenus deuotus viator in quolibet die nouum habeat modum cōtemplandi in hoc soliloquio cum Deo suo.

Secunda ergo expositio ad seriam secundam pertinens appropriat hunc psalmum fonti paradisi terrestris: ex quo quatuor flumina ditiduntur ad irrigandam totam terram, idest, Ecclesiam catholicam. Primus namque fluuius in quatuor octonarijs horæ primæ lauat sordes pœnitentium vt sint immaculati; pertinetque ad incipientes. Secundus, secundat terram bene operantium in sex octonarijs horæ tertie; & pertinet ad proficientes in religione Christiana. Tertius fluuius nutrit quasi pisces in aquisitionum fortiter patientes in sex octonarijs horæ sextæ; & pertinet ad laborantes actiuos. Quartus denique fluuius potat sitim ardentium contemplatiuorū in sex octonarijs horæ Nonæ; & pertinet ad viros perfectos in sanctitate. Horum membrorum declaratio talis subiungitur. Cum enim non sint nisi viginti duo octonarij versuum in hoc

psalmo vt superius probauimus ex literis alphabeti hebraici; non potuerūt cuiilibet quatuor primarum horarum dici dari sex octonarij. Ideo in primo loco duorū octonariorū (qui desunt) præmittitur Psal. *Deus in nomine tuo*; satis conformis sententia; annorata in primo fluuio. Nam hoc psalmo verus pœnitens sentiens se tentationibus tribulatum in primis petit auxilium Dei. Deinde incipiens psalmum, *Beati immaculati*: In quatuor primis octonarijs eius allicitur ad resurgendum a peccato ex consideratione beatitudinis superne; in qua est omnis mali carentia, omnis boni affluentia, & clara Dei visio simul & perfecta fruitio. Ad hæc quatuor per ordinem referri possunt prædicti quatuor octonarij horæ primæ, seu primi fluuij; in quo introducit vox peregrini de beatitudine incipientis considerare. Nam primus octonarius est vox suspirantis ad futuræ vitæ puritatem, *Beati immaculati*. Secundus octonarius est vox desiderantis æternæ beatitudinis abundantiam; In quo corrigit. Tertius octonarius est vox ad clarum dei visor; *anhelantis, Retribue seruo tuo*; Quartus octonarius est vox concupiscentis perfectam dei fruitionem *adhesit pauimento*: singulos autem versus huius fluuij facile exponet vir ingeniosus ad hoc propositum.

Secundus fluuius vt prædiximus pertinet ad proficientes in hora Tertia; in cuius primo octonario *legem pone*, sonat vox peregrini vitam bona desiderantis; in secundo *Et veniat*; deperseuerantia confidentis; In tertio, *Memor esto*; est vox æterna bona sperantis; In quarto, *portio mea*: terrena omnia contemnetis. In quinto, *Bonitatem fecisti*; proponitur vox de beneficijs acceptis gratias agentis. In sexto, *Manus tua*; est vox hominis se humiliantis. Et hoc modo debent applicari isti quadraginta octo versus.

Tertius fluuius in hora sexta respicit statum pugnantium & perfectiōe aētiorum in cuius primo octonario in troducitur vox peregrini timentis decipi a mundana prosperitate: ideo ait, *Defecit in salutare*. In secundo octonario est vox aduersa fortiter sustinentis ibi; *In aeternum Domine*; In tertio octonario contra concupiscentias decertantis, *Quomodo dilexi*; In quarto, contra ignorantiam se consolantis; *Lucerna pedibus*. In quinto sonat vox peregrini tribulati ab homine; Iniquos odio habui. In sexto tentacia dæmone; feci iudicium. Et ad hoc propositum sunt applicandi illi 48. versus.

Quartus denique fluuius in hora Nona adaptatur statui perfectiōe contemplatiuorum. Vnde in primo octonario eius loquitur peregrini mens cōtemplatione illuminata; *Mirabilia*. In secundo affectio eius in Deum inflammata, *Inustus es Domine*. In tertio auditur vox deuote orantis, *Clamauit in toto*. In quarto humilitatem suam recognoscentis, *Vide humilitatem*. In quinto mentis tranquillæ & nihil preter Deum timentis; *Principes persequuntur*. In sexto demum octonario peregrinus vir perfectus cupit dissolui & esse cum Deo; *Appropinques deprecatione*. Et per hæc patet intelligentia horum 48. versuum. Secundum ergo hanc expositionem totus iste psalmus apparet verè fluuius paradisi suo impetu iustificans ciuitatem Dei, idest, suo mirabili artificio & profundo sensu. Ex his patet ergo quod hic psalmus annostat quatuor status fidelium viatorū secundum sensū Ecclesiæ ipsum per quatuor horas diuidentis. Nā prima notat initium bonæ vitæ & conuersionem peccatoris. Tertia significat perfectum. Sexta perfectum statum. Nona conuenientissimè a sapienter ad humiliationem viri iusti consideratis defectibus suis naturalibus Has significationes istorum officiorum pernotant qualitates illarum horarum diei.

Nam in prima hora lux solis & calor oritur & incipit, in Tertia augetur, in sexta perficitur, idest, est in vltimæ suæ perfectiōis. in hora Nona iterum calor ac lux decrescit ac humiliatur. Dicitur etiam qualitates horum in hymnis illorum officiorum explicantur & etiam in ipsis psalmis, qui cantantur in eis. Ad initium enim bonæ vitæ, quæ est conuersio peccatoris ad deum: hæc tria pertinet. Primo quod homo a malis & iniquis socijs recedat; quod sonat psalmus *Deus in nomine tuo*. Secundò, vt colat munditiam cordis: quam laudat psalmus *Beati immaculati*. Tertio vt conetur ad custodiam legis Dei sub spe mercedis æternæ pro qua orat psalmus *Retribuere seruo tuo*. Similiter alia tria requiruntur ad profectum virtuosæ vitæ. Primum est frequens meditatio in lege Dei, idest, in sacris libris. Et hanc petit primus psalmus Tertiæ, *legem pone*. Secundum est spes auxilij gratiæ dei, quæ innuitur in psalmo, *memor esto*. Tertium est, gustus dulcedinis diuinæ bonitatis notat psalmus *Bonitatem fecisti*. Eodem modo ad consummatam perfectiōem viri sancti concurrit alia tria; primum est quod obliuiscatur terrena omnia propter Deum quod est ab eis deficeret. Vt sonat primus psalmus sextæ, *Defecit in salutare*. Secundum, est quod deuote meditetur mysteria & secreta dei: & huic alludit psalmus, quomodo dilexi. Tertium est diligens pugna, cōtra hostes animæ de quibus dicitur: *Iniquos odio habui*. Tandem ex magna perfectiōe vitæ moralis serui Dei deficiunt verè humiles: quia defectus suos cognoscentes se nihil esse reputant. Vident enim sæpius tentari & vix posse resistere tērationi: quod in eis Deus permittit ad tollendam ab eis superbiam: vnde & Paulus Apost. de seipso dicit: Ne magnitudo reuelationum extollat me: datus est mihi angelus sathanæ stimulus carnis meæ, &c. Cū eam aliquis tentatur descendit profectio

Et ab altitudine suæ contemplationis ad considerandam suam fragilitatem & quam facilis sit ad lapsum: indeque humiliatur considerans tria principaliter. Primum occulta Dei iudicia, qui sepe permittit multos viros sanctissimos eadere in peccata grauissima: & ideo dicit, mirabilia testimonia tua Domine. Secundò quod ex sua naturali virtute non potest se in bona conseruare; ideo indiget clamare in toto corde. Tertiò quod non debet esse securus in hac vita quæ tota est tentatio & plena periculis de quibus ait, *Principes persecuti sunt me*, & ideo beatus vir qui semper est pauidus. Ad hunc etiam sensum moralem alludunt capitula, responsoria, versus, & orationes istorum quatuor officiorum de tempore in diebus Dominicalibus & ferialibus si bene notentur verba; quæ & si varia sint in officijs dominicalibus & ferialibus tamen in sententia concordant.

Tertia expositio huius psalmi tertie quoque ferie hebdomadis applicabilis exponit ipsi sub parabola cuiusdam horri valde deliciosi: qualiserit paradysus terrestris; de quo dicitur Gen. 2. platanauerat autem Deus paradysum, &c. vbi quatuor arborum species notantur, scilicet, lignum pulchrum visui, lignum suauæ ad vescendum, lignum vitæ, & lignum scientie boni & mali. Hanc imaginationem tradere incæpit Sanctus Augustinus super hunc psalmum; qui etiã (vt aiunt) in visione ostensus est sub specie arboris pulcherrime, & habentis vigintiduos ramos principales, de quorum quolibet procedebant alij octo ramusculi & ex eis quadam gurte dulcissima continuè rorabant; quia ex singulis versibus imò & verbis huius psalmi rorant sensus suauissimi: qui tam dulces sunt in mente hominis quam cibi corporalis in ore eius; Hanc arborum sponsa in canticis ascendere optabat vt apprehenderet, fructus eius, qui præ dulces essent gutturi suo: sponsa hæc est sancta Christi Ecclesia; quæ

quotidie hunc psalmum decantat & meditatatur deuotissime: quod in quatuor horas canonicas diuinum, videtur assimilare ipsum quadruplici arbori prædictæ in paradiso terrestris. Nam in parte eius, quæ cantatur in prima, commemorans pulchritudinem & munditiam beatitudinis æternæ videtur esse lignum pulchrum visui. In Tertia, legem Dei introducens, quæ est iugum suauæ Mat. 11. videtur esse lignum suauæ ad vescendum. In Sexta, salutaria Dei beneficia referens quibus homo viuunt vtraque vita: videtur esse lignum vitæ. In Nona, denique hora, mirabilia Dei opera diligenter scrutans: quid aliud apparet quam ligni scientiæ boni & mali, id est, de præsciencia Dei circa electos & reprobos tam homines quam angelos. Ad hanc imaginationem ingeniosi, & deuoti, facile applicabunt singulos versus istius psalmi vt inde colligant multiplices fructus gustui mentis suauissimos.

Quarta expositio huius psalmi pro feria quarta hebdomadis imaginatur in ipso, quasi vna apoteca aromatum & specierum suauissimarum pro odoratu mentis. Quam imaginationem notauit Diuus Ambrosius super hunc Ps. & post eum Cassiodorus, scilicet, notando interpretationes singularem litterarum hebraicarum a quibus isti versus incipiunt: immo & notando singula verba istorum versus vsque ad primarias deriuationes eorum: quasi terens species aromaticas minutissime vt inde resulter suauissimus odor ad vitam humanam documentum. Et licet superius in prima expositione aliqua breuiter tetigerimus de his interpretationibus: addemus nihilominus hic quedam alia a nonnullis peritissimis hebraeorum accepta; diuidentes has omnes litteras in quatuor partes correspondentes ad quatuor horas canonicas: in quibus iste psalmus cætur, scilicet, Aleph, Beth, Gimel, & Daleth, pro quatuor officijs horarum.

Item, He, Vau, Zain, Heth, Teth, & Iod, pro hora Tertia. Deinde, Caph, Lamed, Men, Nun, Samech, & Hain, in hora, Sexta. Tandem, Phe, Sade, Coph, Res, Sin, & Thau pro hora, Nona. Ex quatuor igitur literis horæ primæ attenda illorum nominum interpretatione Latina, colligitur hæc sententia: doctrina domus Dei, (quæ est Ecclesia eius) & retributio præmij æterni pro obseruatione eius non dabitur nisi pauperibus spiritu & verè humilibus: iuxta dictum Christi, Augusta est porta qua intratur ad vitam & diuites non possunt per eam intrare: Et loquitur ibi de doctrina fidei catholicæ: cuius portam si volumus intrare oportet nos humiliari ita quod non simus superbi aut curiosi circa articulos fidei (qui sunt porta huius doctrine) quasi volentes eos nostro ingenio naturali comprehendere, sed potius debemus articulos illos nobis reuelatos, a Deo humiliter credere. Prouer. 3. Altiora te ne quesieris: sed, quæ præcepit tibi Deus hæc cogita semper, &c. Nam pro tali humilitate dabitur huiusmodi retributio vitæ æternæ. Et si benè notentur illi quatuor octonarij versusum, (qui ab istis literis incipiuntur & de beatitudine ac retributione meritorum loquuntur) eadem sententia colligetur. Sex verò literæ ad horam Tertiam, pertinentes, si Latine interpretentur, hanc exhibent sententiam lex Dei nutrimentum vitæ bonæ manus eleuat ad laudem Dei. Nam litera, Hæ, quinta in ordine alphabeti, legem Dei significat, quæ prima scripta est a Moyse in Pentateuco. Vau, quæ est principium, Deum significat. Zain, a verbo, Zun, quod est nutrire significat nutrimentum. Heth, est vita. Teth, bovitatis interpretatur. Iod, autem manum laudemque diximus significare. Ad hanc sententiam facile accommodari possunt omnes illi versus huius psalmi qui a talibus literis incipiunt & in officio Tertie, cantan-

tur, quæ legem Dei multipliciter commendat: vt potè per quam instituitur omnis bona vita, seu bona actio hominis. Sex itè literæ hebraicæ capita versusum horæ, Sextæ, ad hæc veniunt sententiam. Humile cor quid in æternum firmabit; nisi fons vitæ? patet hoc ex interpretationibus, nam Caph Litera, humilitatem, Lamed, cor significat. Mem, vero in principio dictionis sepè interrogat. Nun, æternitatem denotat, Samech, firmitatem, Hain, fontem significat. Quam etiam sententiam facile quis colliget ex versusibus, qui cætantur in officio Sextæ, quæ tota ferè intendit conflictui viri iusti contra uarietas tentationum quibus ipse humiliter resistit. Sex tandem literæ versusum horæ, Nonæ, ad hunc sensum trahi possunt. Os iusti fortificat paupertatem & fecundat cõsumationem & patet ex interpretationibus; nam, Phe, est os; Sade, iustitia. Coph, fortificatio; Res, paupertatem denotat; Sin, fecunditatem; Thau, cõsumationem. Huic etiam sensui consonant manifestè omnes versus horæ Nonæ: quæ de consumatiua perfectione viri iusti loquitur: hæc consistens in contemptu omnium terrenorum bonorum paupertas spiritus dicitur. Qui ergo voluerit has quatuor sententias in vnum simul colligere habebit in breui summa, totum huius psalmi continentiam.

Pro feria quinta hebdomadæ dabitur alia, & quinta expositio huius psalmi per quatuor horas diurnas in quatuor partes diuisi, & consenat distinctioni populi fidelis in veteri lege quæ declaratur in fine psalmi 134. quia diuidebatur in domum Israel, in domum Aaron, domum Leui, & timentes Deum: per quam etiam figurabatur singulis distinctio statuum in populo fidei nouæ legis. Est enim domus Israel totus populus Christianus, qui præ alijs omnibus Deum videt sibi specialiter reuelatum. Et ad eum pertinent psalmi horæ,

horæ Primæ; quibus fidelis populus introducitur orans Deum pro sua liberatione a periculis & aduersitatibus huius vitæ & petens auxilium quo re-
 fta via perueniat ad felicitatem alterius vitæ. Domus Aaron in Ecclesia Christiana est status prælatorum & aliorum sacerdotum, qui tenet primatum in toto populo fidelium: & eius vocem referunt psalmi horæ, Tertæ, quæ legem Dei nominat: nam sacro testate eloquio fideles legem debent requirere ex ore sacerdotis. In tertia ergo orant sacerdotes Deum pro seipsis vt sua gratia eos faciat idoneos ministros & dispensatores legis Dei & suorum sacramentorum. Domus Leui in Ecclesia Dei est status religiosorum, qui dati sunt Sacerdotibus in adiutorium pro ministerio verbi Dei & sacramentorum, & ad eos referri possunt psalmi horæ, Sextæ, vt sint voces eorum auxilium Dei petentium ad sustinendum laborem in continuo seruitio Dei & certamen contra vitia & tentationes diaboli. Denique timentes Deum sunt omnes profelyti & cathecumeni, qui Ecclesiam Dei nquiter introierunt ex timore perditionis animæ suæ, & eos respiciunt psalmi horæ, Nonæ, quibus velut infirmi in timore Domini viuentes clamant ad eum quotidie præ angustia iniquorum affigentium. Secundum hæc igitur imaginationem totus iste psalmus est doctrina politica, seu ciuilis, aut legalis, quæ omnes status Ecclesiæ ordinat & disponit. Verum istæ distinctiones statuum, fluuiorum, lignorum, & aliæ huiusmodi non sunt intelligendæ cum præcognitione; ita quod octonarij versusum qui exponunt de vno statu non possint alteri conuenire & e contra. Verba enim huius psalmi generalia sunt & omnibus fidelibus in differenter applicabilia: decujt tamé ad tollendam confusionem psalmum hunc diuidere secundum prædictas imaginationes vel alias similes: & seorsum applicando istis vel illis statibus fide-

lium exponere de eis hos vel illos versus huius psalmi. Ex quo textus eius pro sua maxima profunditate potest omnes tales sensus sine violentia sustinere. Motium & fauorem dedit auctoritas Ecclesiæ doctoribus sacris hæc imaginationum expositiones scribentibus: ex quo ipsa infallibilis Ecclesia in suis officijs diurnis quadrifaria partitione secavit & non dubium est quin ad aliquem talem sensum.

In feria sexta hebdomadis poterit hic psalmus accipia deuoto peregrino velut quoddam suæ soliloquium hominis viatoris cum Deo suo, vt sit hæc expositio sexta ad virtutem (quæ dicitur religio vel cultus Patriæ) pertinens: qua omnes actus suos vir fidelis ordinat ad honorem Dei principaliter: Ad religionem autem quatuor maximè sunt necessaria hæc: mentis promptitudo, voluntatis gratitudo, diuinorum meditatio, & in eis delectatio, licet horum duo prima magis ad vitam actiuam, alia duo magis ad vitam contemplatiuam referri possunt. Tamen ad has quatuor religionis conditiones trahi possunt per ordinem quatuor huius psalmi partes; per horas canonicas dispersæ. Peregrinus ergo dirigens sermonem suum ad Deum super omnia dilectum ac si eum sibi præsentem videret in psalmis horæ, Primæ, declarat suam promptitudinem ad deuotè seruendum ei. Qui enim ex deuotione aut religione inclinatur ad opera vitæ bonæ: promptè & delectabiliter ea facit ex amore Dei. Exodi 35. Multitudo filiorum Israel obtulit mente promptissima atque deuota primicias Deo suo: & hanc promptitudinem iste hic protestatur cum dicit: *Via mandatorum tuorum cucurri cum dilatasti cor meum.* In psalmis etiam horæ, Tertie, manifestat suæ voluntatis gratitudinem. Religiosus enim seruus Dei opera virtuosæ & si sint difficilia ipse gratis & sine tristitia exercet ex amore: teste Apost. Paulo; vnusquisque, inquit, sicut desti-

nauit in corde suo & non ex tristitia, &c. Et de hac gratitudine iste dicit hic: *Paratus sum & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua.* In psalmis horæ, Sextæ, desiderat peregrinus legis Dei lectionem & meditationem. Deuotus enim seruus Dei satagit continuo meditari sacras scripturas etiam in horis quibus alij homines dormiunt, aut vacant alijs delectationibus corporis, vt notat sapiens Ecclesiast. 39. Iustus cor suum tradidit ad vigilandum diluculo ad Deum, qui fecit illum. Hæc meditationem vigilantissimam; profectur iste hic dicens; *Quomodo dilexit legem tuam Domine: tota die meditatio mea est;* & prius dixerat: *Media nocte surgebam ad confitendum;* & iterum *præuenerunt oculi mei ad te diluculo.* In psalmis tandem horæ, Nonæ, iste peregrinus monstrat suauitatem & delectationem suam in Deo, Nam, qui in huiusmodi studio diuinarum scripturarum cõtinue se exercet mirũ in modũ delectatur dicẽs Salomone, Nõ habet amaritudinem conuersatio illius sed lætitudinem & gaudium. Et de eadem delectatione, iste hic dicit: *Labor ego super eloquia tua;* & *Quam dulcia faucibus meis super mel eloquia tua;* &c.

Septima tandem huius psalmi expositio ad Sabbathum perticens, describit ipsum velut fornacem magni incendij diuini amoris. Nam eum sapissimè legem Dei cõmemoret de qua in Deu teonomio dicitur: quod est ignea lex in dextera Dei, & hic dicitur; *Ignium eloquium tuum uehementer;* satis apta erit imaginatio prædicta expositioni huius psalmi. Et hoc quadrupliciter iuxta varias amantium affectiones. Introducitur enim hic deuotus peregrinus vt bonus seruus loquens cum Domino suo, vt dilectus filius cum patre suo, vt coniux charissima cum spõso suo, & sicut amicus fidelis cum amico suo. In octonarijs siquidem horæ, Primæ, videtur loqui bonus seruus ad amantissimum sibi Dominum cupiens

ei fideliter deseruire ex memoria præmij æterni, vel beatiudinis. Ideo orat vt remoueantur per auxilium Dei omnia impedimenta. In octonarijs horæ, Tertie, loquitur vt filius dilectus optimum patrem suum cupiens scire uoluntatem ad faciendum eam. Vnde & petit illustrari & doceri a Deo. In octonarijs horæ, Sextæ, loquitur vt cõiux carissima cum sponso suo zelantissimo vnde ostendit se quasi exarsisse in amorem eius. Ideo petit ab eo uisitari. In octonarijs denique horæ, Nonæ, loquitur vt fidelis amicus inferior ad suum amicum superiore; cupiens frui præsentia eius & magnalia sua scrutari: ideo orat pro reuelatione secretorum. Hæc intelligentia mira est & profecto suavis plenaque deuotionis & pietatis: quæ nostrum amorem affectuosum frequenti petitione ostendimus coram Deo ad impetrandum ab eo gratiam pro intelligentia & custodia sanctæ legis suæ: quatenus uia tor hic eam intelligens opere perficiat & sic ad beatitudinem perueniat. Et hoc in horæ Prima. Et, quia legem Dei homo nec per se intelligere neque per se adimplere ualet ratione suæ ignorantia & cecitatis, ratione suæ impotentia, & fragilitatis, atque ratione iniqui Satanæ impediens; ideo petit à Deo aliquid directiuum, scilicet, legem & scientiam in hora Tertia. Petit aliquid confortatiuum, scilicet, virtutem & gratiam in hora sexta. Petit denum aliquando auxilium, scilicet, Dei assistentiam in hora Nona. Ad hanc ergo intentionem applicari possunt omnes octonarij uersuum huius psalmi: licet pro uehementia affectus deuoti peregrini, (qui tumultuarius est) vix possit ordo præcisus in eo obseruari præ amoris impulsu. Hæc sunt quæ super hunc psalmum ad fidelium mentium contemplationem pro singulis diebus hebdomadæ adnotanda diximus; in quibus dictis si quis se exercere uoluerit, alias profecto imaginationes ex seipso adin-

adinueniet, cum fructu suauissimo anime lux: quæ omnia sunt dicta propter huius psalmi frequentationem cū quod tidie recitetur, quod non item de alijs est, vt patet recitanti diuina officia: In expositione psalmi huius alia dicuntur: ideo vide psalterium nostrum Romanum per hebdomadam dispositum & expositum.

De Vesperis. Cap. 32.

His omnibus habitis deueniendum est ad Vesperas. Vespertinum officium significat primum aduentum, qui fuit vergente mundi Vespere, id est, in vltima mundi ætate: de quo psalmus reddit gratias Deo, iuxta id 1. Cor. 10. Nos sumus in quos fines sæculorū deuenerunt: de pœnitent. distinct. 3. Si enim, in fine.

Præterea Christus depositus fuit de cruce in vespere. Eadem quoque hora in cœna Sacramentum corporis, & sanguinis instituit, pedes discipulorum lauit. Merito ergo Ecclesia gratias Deo agit in hac hora. Hoc officium a sancto Hieronymo, in Psal. 119. lucernarium appellatur fortè, quia plura luminaria accenduntur, vt alibi ostensum est, & cur hoc fiat insuper declaratur, ibidem.

Dicuntur autem ad Vesperas quinque psalmi. Primo, propter quinque vulnera Christi, qui pro nobis obtulit sacrificium in vespere mundi. Secundò, ad correctionem, vt scilicet, desinemus, & petamus veniam peccatorum: quæ in die per quinque sensus corporis committuntur, & ad nos intrant. Tertio, per ipsos quinque psalmos muniat se Ecclesia contra nocturnales tribulationes. Quarto, per hunc numerum denotatur fletus Beatæ Mariæ Virginis, & sancti Iohannis & trium aliarum sanctarum feminarum quas Euangelistæ commemorant iuxta crucem Iesu: quia eis occiderat sol verus, id est, mortuus erat Christus: de quibus dicitur in psalmo: Ad vespertinum demo-

rabitur fletus: nec receperunt consolationem quousque die tertio mane iterum eis ortus est sol: ideo subditur, Et ad Matutinum lætita: Eodem modo nunc Ecclesia per officium vespertinū flere videtur, & per officium Matutinum, id est, per læudes lætari cum illis: ideo in laudibus iterum assumit quinquarium numerum psalmodum vt primis quinque fletum, secundis lætitiā personet maximè, quia etiam in illis casum aliquorum fidelium quibus occidit sol iustitiæ; & in istis resurrectionem aliorum quibus idem sol oritur, contemplatur: quare ad Vespertinum dicitur flere & ad mane lætari, eodem numero quinario. Nota, quod Psal. 109. semper dicitur in officio vespertinum (exceptis diebus ferialibus) propter ambas Christi naturas quas in se comprehendit, vel continet: & propter duos aduentus ipsius Christi.

Post psalmos sequitur lectio, deinde hymnus, postmodum canticum Beatæ Mariæ, & ante recitatur vesiculus exhortationis, scilicet, vt excitet pigros ad intelligendum promissa Dei, quæ continentur in cantico Virginis.

In canticis omnibus continetur gratiarum actiones electorum. Talis enim est differentia inter Canticum, & Psalmum qualis inter bonam operationem, & gratiarum actiones. Moyses legitur primus instituisse canticum, quando Pharaon submersus est. Exod. 15. Cantemus, inquit, Domino gloriose & c.

Beda inquit, quod canticum Beatæ Virginis Ecclesia statuit cantari in officio Vespertino magis, quam in alijs officijs: primo, quia in ipsa Vespere mundi, suo singulari assensu mundo succurrit perditio. Secundò, quia per hoc fit incarnationis in vespere mundi factæ iugis recordatio. Tertio, quia ipsa est stella maris, quæ in huius mundi vespere nobis ducere cepit; sicut vespere stella, de qua dicitur vespertinum officium, in initio noctis lucere incipit. Quarto, quia Virgo portauit

Christum in vespera mundi. Quinto, vt quicquid contraximus nociui per diem præcibus, ea intercedente mundetur.

Accenduntur intorticia dum cantatur, quia est de Euangelio: eadem est Ratio de Canuico Zachariæ. Vel, quia hoc canticum est exultatio laborantium, quorum spiritus exultat in Domino, quia fecit eis magna, qui potens est, cuius misericordia est in seculum: ideo ob hanc exultationem accenduntur. Vel vt occurramus Domino cum lampadibus more Virginum, de quibus legitur in Euangelio. Matth. 25.

Et quoniam opera nostra non sunt in lampadibus radiantia, nisi fuerint informata charitate; ideo canticum clauditur ab antiphona, quæ significat charitatem. Recantata antiphona dicitur, oratio, sicut fit in matutino. Similiter dicas hic atque ibi.

Et, quia sacerdes in lege hora Vespertina intrabat sanctum tabernaculum, vel templum, vt offerret thuribama, (quod significat suauitatem odoris) sicut mane intrabat, vt offerret incensum: hinc habet consuetudo vt sacerdes thurificet Altare ad impiendum iuge sacrificium: sic enim fiebat in lege, in qua duo agni offerrebatur, vnus mane, & alter sero, & hic pinguior, quod de sero fiebat, ad notandum quod charitas crescit: ideo ergo thurificatur, vt simus semper bonus odor Deo proficiendo in scientia, & doctrina: & etiam, quia propter promissionem Dei debemus tales esse: vt simus ei boni odoris.

Vel ideo in Canticis incensatur Altare ad notandum, quod nemo potest bonum odorem Deo reddere, vel bonum exemplum operandi alijs dare (quod per incensum significatur) nisi prius in Dei seruitio operetur, quod per psalmos, & alios doceat, quod per lectionem notatur. Vade mos inoleuit, vt in præcipuis festiuitatibus can-

rica huiusmodi protelantur, donec omnis populus, qui interest, impleatur odore incensi.

Nota, quod aliqua Ecclesiæ in aliquibus festis nempe in Paschate, quia officium illud est claritate illustratum, non per, Deus in adiutorium, incipiunt vespertina officia: & ratio est quoniam in illa vita non sicut hic adiutorio indigemus: sed per Kyrie eleison, inchoatur; quia vespertina hora Sabbathi Paschalis, Baptisma fuit per Kyrie eleison, inchoatum, & in Trinitatis nomine celebratum; & propterea eadem hora & in eiusdem verbis per totam hebdomadam illam in festiua regenerationis iucunditatem sancta Trinitas adoratur. Vel, per Kyrie eleison, incipit; vt quasi non existens per se officium, Missæ officio continuetur; nam dies illa vespertam non habet, quia deulium æternitatis non agnouit; & tunc etiam pro capitulo & hymno cantatur. Hæc dies quam fecit Dominus, quia ibi non erit necessaria doctrina, sed deulium in futura patria. Vel, vt notetur sollicitudo baptizandorum adhuc peregrinantium & laborantium; quia nodum habent gaudium nisi spei quo peruenitur ad alleluia, rei; proinde pro hymno sequitur alleluia, quod est proprius illorum ciuium hymnus.

Mortuorum officium incipit a vespers, non tamen habet secundas Vespers; ad notandum, quod hoc officium finem habebit, quando animæ saluandorum ab omni pena liberatæ æternæ beatitudine fruuntur. Sed sancti de quorum glorificatione in anima iam cetera est Ecclesia, primas & secundas Vespers habent, si habent nouem lectiones. Prima autem Vespers habet pro glorificatione animæ iam perceptæ; Secundas pro glorificatione corporum, quam habebit, quæ numquam finem habebit. Si vero tantum habent tres lectiones, habent tantum primas Vespers, non quia & ipsi non sint habituri duplicem stolam, cum iam certi sint;

sed Ecclesia ad ostendendum præmiorum differentiam illis, & istis debitorum, magis solemnizat pro illis, de quorum maioribus meritis sibi per miracula, vel per alia documenta constat, quamuis ad plenum non possit elle certa.

Et, quia Religiosi ante Completorium præmittunt collationem, quæ a sanctis patribus originem traxit, qui dictis, & recitatis Vesperis conuenire, & de scripturis sacris conferre inter se solebât, ideo nunc habetur sermo post Vesperas a multis Religiosis, qui piè & sanctè populum cibo cælesti alunt & nutriunt. Collatio autem à verbo confeto, venit, nempe confeto, contulij, collatum.

De Completorio. Cap. 33.

DE Completorio autem celebrando, id etiam in patrum inuenimus exemplis, David Propheta testante Psalm. 131. Si ascendero in lectum fratris mei. Si dederò somnum oculis meis, & palpebris meis dormitatione; aut requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob. Quis non stupeat tantam in Dei amore animi deuotionem, vt somnum sibi, sine quo vtique corpora humana deficiunt, penitus interdixerit, donec locum ac templum Domino fabricadum, in pectore suo Rex & Propheta reperiret?

Quæ res nos habet fortiter ammonere, vt si ipsius locus Domini volumus esse, & tabernaculum eius, aut templum cupimus haberi in quantum possumus, exempla sanctorum imitemur, ne de nobis dicatur, quod intelligitur; Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Psalm. 78. Quoniam ergo & nos desideramus finem diei, & finem vitæ nostræ finire in pace, ideo in officio Cõpletorij, quod significat huiusmodi finem, in eius principio hæc

postulamus nobis concedi in præsentem & in futuro. Vnde dicitur; Noctem quietam & finem perfectum, &c. Circa autem principium huius Horæ, Rubrica sic ait in principio Breuiarij. *Ante Matutinum, & omnes Horas præterquam ad Completorium dicitur secreto, Pater noster, &c.* Fortè ideo sic præcipit, quia illa Hora Completorij significat tempus Antichristi (vt a libi dixi) in quo tẽpore non dabitur locus nec tempus orandi q. dicat tunc homines; Domine nunc non datur tempus orandi; sed rogamus te; vt tantum iubeas benedicci, idest, poni in numero benedictorum. Et quoniam illud tempus erit periculosum, ideo Ecclesia hortatur fideles nunc pro tunc in principio huius modi Horæ vt sint vigilantes, & sobrij, quia tunc diabolus circuet quem deuorare possit; præcipuè martyres illius temporis; nemo enim audebit se manifestare. Et, quia etiam tunc instabit mors inferenda ab Antichristo, & confessio oris est necessaria ad salutem, Roman. 10. ideo statim sequitur confessio, nomine illorum Christianorum illius temporis. Sic puto habuisse hanc intentionem authorem diuini officij. Vel. Non dicitur Pater noster; quia dirigitur sermo ad prælatum vbi non est necessaria oratio Dominicalis, cum nõ sit verè Dominus, & ne videatur nos dirigere orationem ad ipsum, cum nõ sit Deus. Vel. Non dicitur, Pater noster; ne sepius repetatur, cum debet dici statim post confessionem.

Completorium enim mysticè finem denotat. Et, quia non possumus hunc finem perfectum habere nisi sobriè & sanctè vigilemus, ideo in lectione D. Petrus exhortatur nos ad vigilantiam. Recitando hanc lectionem representamus Mariam Magdalenam de qua Dominus dixit, præuenit vngere corpus meum in sepulchro. In hoc fecit, quod factura erat mortuo si licuisset. Ita & hæc lectio quasi vngit reddendo animas nostras attentas ad vigilandum

ante commendationem dormitionis. Et dicitur quotidie, quia semper indigemus huiusmodi vigilia, præsertim a vitijs. Vt autem hæc possumus consequi, oportet nos lauare & purificare, per confessionem. Sed quoniam hominis confessio nil valet nisi homo interior conuertatur, ideo incipit, *Conuertere nos Deus salutaris noster*. Respon. Chor. *Et auerte iram tuam a nobis*, quia sic erimus vigilantes si iram auerteris.

Completorium sic vocatur, quia recitatur completis omnibus horis diei. Vel, quia post ipsum nil aliud sequitur, & eo absoluta nulla alia laus illius diei superest in Ecclesia. Et quoniam in hac hora animalia, quæ foras exierunt ad pastum capessendum, reuerti solent, ita ipsa hora reuocandus est spiritus ab externis ad interiora.

In Hora Completorii pluribus de causis tenemur Deum laudare. 1. quia Christus in hac hora orauit ad patrem. Pater si fieri potest, &c. Matth. 26. Eadem quoque hora sudauit sanguinem ibid. Item, corpus eius positum fuit in sepulchro, & custodes deputati. Merito ergo in hac hora Ecclesia agit gratias Deo.

Illam etiam horam in memoriam æterni gaudij celebrat. Nam completorium electorum numero in illa hora complebitur gaudium electorum in die generalis retributionis.

Item: Hoc officium incipit præter morem aliorum officiorum. Quoniam ergo quasi tota die institimus psalmodiam; & panem impossibile est, quin aliquem puluerem superbiæ contaxerimus; & quoniam sæpe erramus, ideo præmissa prius confessione generali pro omnis in illa die, sicut fit in prima pro emissis in nocte; statim humiliantes nos dicimus: *Conuerte nos Deus salutaris noster*. quod refertur ad mala præterita tollenda, scilicet, quæ de die perpetrata sunt.

Dicuntur autem quatuor psalmi; ostendendum remissionem pecca-

torum; quæ committimus dum sumus in hoc corpore ex quatuor elementis composito. Extr. de celebrat. Miss. in quadam; seu quia corpus ipsum ex his compositum contra pericula & pestifera mactata noctis munimus. & Deo commendamus; & ideo tunc dicitur: *In manus tuas Domine commendo spiritum meum*: Et. *Custodi nos*. Antiphona, *Salua nos*, quotidie dicitur, quia tali custodia Domini egemus.

Qui recitant Completorium circa initium noctis, post psalmum statim dicunt Versiculum, *In manus tuas Domine*, &c. Et non dicunt lectionem his rationibus fortè muniti, scilicet, quia tempus illud non est aptum ad doctrinam: tum etiam quia post Completorium non solum cibi & potus, verum etiam doctrina, quæ per lectionem significatur referenda non est. Hinc est quod statuit B. Benedictus vt post Completorium nemo loquatur, qd. clauso officio claustra oris sunt munienda, vsque dum iterum Dominus labia nostra aperiat, & ad opera redeamus, ita etiam nil comedendum, quia tunc etiam completur potus & cibi vsus. Vbi etiam notatione dignum est quod Versiculi dicuntur acuta voce & cû Neuma, vt excitemus nos ipsi & simus memores illius ineffabilis gaudij quod erit merces laboris nostri. Vltimus vero Versiculus, scilicet, *Custodi nos domine, vt pupillam oculi*, &c. notat totius officij esse finem. Postulatur enim Domini custodia contra noctis pericula.

Sed dicit aliquis, quare secundus psalmus non dicitur totus sed tantum sex versus? Dicendum quod ideo fit, quia Dominus dicendo sextum versum, scilicet, *In manus tuas commendo spiritum meum*, in sexta mundi ætate, & in sexta die, carne obiit. R. Et ergo sex versus tantum eiusdem psalmi in Completorio cantamus, vt in hac sexta ætate, in qua per eum redempti sumus, sicut habet tunc vltimi versus ibi

Redemisti me Domine Deus veritatis: conformemur dormitioni eius, vt, scilicet, membra quiescant, & cor vigilet; sicut cato eius in sepulchro quieuit, & diuinitas vigilauit. Tum etiam quia euitatur prolixitas illius psalmi, quia valde magnus est; & hæc erit ratio literalis. Et demum, quia tantum illi lex versus faciunt ad propositum. Completorii; & huic parti huius psalmi optimè consonat psalmus sequens.

90. *Qui habitat*; quo petit Ecclesia protectionem Dei in nocte & in somno, scilicet, a tentationibus diaboli, quæ quadruplices describuntur, nempe, a timore nocturno, idest, a tentatione leui, sed occulta. *A sagitta volãte in die*, idest, leui, sed aperta. *A negotio perambulante in tenebris*, idest, a graui & occulta tentatione. *Ab incurfu & demonio meridiano*, idest, a graui & manifesta. Et dicuntur isti quatuor psalmi quotidie ad notandum quod ex sola charitate mouetur Ecclesia ad huiusmodi laudes diuinas celebrandas.

Et quoniã nox nõ multũ distat; ideo Ecclesia in 4. Psal. concludit, in noctibus extollite manus vestras in sancta: quasi inuitans ad laudandum Deum, etiam in nocte. Pro quo Psal. nota secundum Burgen. quod hic Psalm. loquitur Sacerdotibus & Leuitis, vt etiã ait Lyr. ad quos principaliter pertinet benedictio Dei, .s. laudis. Similiter benedicere populum, bonum eius imprecando: de quo in fine Psal. Benedicat te Dominus ex Sion: sed quia in principio dixerat; Benedicite Dominum omnes serui Domini, quod comprehendit omnes seruos Dei etiam si non sint Sacerdotes neque Leuitæ ad quos non pertinent prædicta ex officio ideo adiungit in noctibus: (in Hebræo enim, ibi, in noctibus, est finis primi versus; Iper quod necessariè intelliguntur tantum Sacerdotes, & leuite. Cæteri autem de populo non stant in domo Domini nisi tantum de die. Et sic aliam ex his habes rationem

quare in Completorio cantetur, quia proprium est Sacerdotum & leuitarũ manere in domo Domini vt faciunt omnes religiosi, religiosè viuentes. Item hunc Psal. cantat Ecclesia, vt armet nos contra noxia noctis & contra leonis siue diaboli insidias, qui propterea tenebras corporales inducit obscuritates spirituales. De his psalmis nota quod Ecclesia cantat quotidie illum. Psalm. quartum, cum inuocarem, ad completoriũ in principio noctis, quia diabolus & ciuitas eius semper machinatur ad malum, cõtra ciuitatem Dei, & religionem Christianam, ideo orat Ecclesia Deũ vt defendat eam ab iniqua persecutione, & malitia illorum. Nam spiritus sanctus ibi agit de spe præmij futurorum bonorum, in qua non confidunt, qui tantum terrena sapiunt. Legit etiam hunc psalmum in persona cuiuslibet martyris, & confessoris, eo quod pro Christo passus est, & laborauit in hac vita, contemnendo terrena, & appetendo cælestia, & in spe futuræ beatitudinis vitã duxit. De secundo dictum est. Vide etiam infra in expositione Completorii.

Cantamus deinde psalmum tertium, *Qui habitat*, quotidie in Ecclesia; vltra sensum propheticum, etiam moraliter in hac hora Completorii, quia continet nos committimus adiutorio Christi: vt postquam nos redemit velit nos liberare a tentationibus inimici; & totaliter in sua gloria collocare, & etiam in die iudicij cum suis sanctis in cælo glorificare.

De vltimo nota (præter ea, quæ dicta sunt) quod cum quis consumauit peregrinationem, vel ascensum difficilem & arduum benedicit Dominũ, gratias agendo: & hoc, quia vltima laus diuina, & vltimus gradus est gratiarum actio; ideo quando Sacerdos vel leuita ascēderat vltimum gradum iam erat in templo cum alijs, tunc inuitabat omnes alios ad laudem Dei. Et quoniam nos habitamus in hac Ec-

clesia, & in hac vita mortali in qua Deus videtur solum per fidem & speculum in enigmate; ideo Ecclesia inuitat nos, qui sumus in nocte huius vitæ (quæ dicitur nox respectu gloriæ & vitæ futuræ) vt extollamus manus nostras in sancta sanctorum, petendo veniam & remissionem peccatorum, & gloriam pro futuro, vt facilius eam valeamus impetrare; & dicitur quotidie ad Completorium benedicendo Dominum, eius mirabilia cantando, & referendo etiam in eius memoriam, festa celebrando. Vel dicas. Quod peracto vltimo diei gradum agimus gratias Domino, qui saluos nos custodit in illo die. Illi gratias agebant de beneficijs, nempe de exitu ex Ægypto, de templo reedificato; ita nos agimus gratias de beneficijs redemptionis iam receptis: & petimus futuram gloriam. Illi gratias agebant, quia videbant templum reedificatum & arcam introductam & inuitabant alios ad agendum gratias; sic Christiani inuitant alios ad laudandum Christum Deum in humanitate latentem, tanquam in arca; & in Ecclesia tanquam in templo suo post incarnationem & passionem. Nam illud templum significabat Ecclesiam: & arca illa figurabat verbum incarnatum, scilicet Christum qui in Ecclesia tanquam caput erat reponendus. Item inuitat David omnes comprehensores, vt laudent & benedicant eum repositum in celo ad dexteram patris post ascensionem.

Post psalmos prædictos dicuntur hæc, scilicet, hymnus, capitulum, & versus, sed non eodem modo apud omnes Ecclesias: nam monachi & nonnulli alij eos imitant, qui ante principium Completorii præmiserant lectionem, vt faciunt legendo vitam de vitis patrum eo modo quo fit in matutino, & a minoribus, scilicet, dicto *Iube domne benedicere & noctem quietam, &c.* Et confessionem, non dicunt postea capitulum in Completorio: tum ad euitandam

prolixitatem, quia iam præcesserat lectio alia: tum etiam, quia instante nocte & tempore dormiendi atque quiescendi, sicut cessamus ab alijs laboribus, ita debemus cessare a lectionibus. Alia Ecclesiæ licet dicunt capitulum, tamen prius cantant hymnum quam capitulum, vt facit Romana Ecclesia: quia viris perfectis significatis per Completorium non est necessaria exhortatio lectionis: sed sufficit eis exercitatio in Dei laudibus ad hoc vt postea exultent in Deo suo, quæ exultatio per hymnum significatur: legunt tamen capitulum post hymnum, quia non est prætermittenda exhortatio etiam viris perfectis quam diu in hoc mundo vincuntur, quia septies in die cadit iustus, saltem venialiter.

Nec nocet admissio subdere calcare quo.

Alijs demum placet modus & ordo qui in laudibus & Vesperis obseruatus est, scilicet, quod capitulum præcedat hymnum, id est, exhortatio iubilationem: ita quod hymnus sit pro Responsorio ad lectionem. Quædam tamen Ecclesiæ post capitulum & ante hymnum dicunt Responsorium illud, *In manus tuas Domine*: capitulum est semper illud Ierem: *4. Tu autem in nobis*: quo Deus oratur adesse populo suo cum inuocanti, & nomen eius laudanti. Versus patent per se.

Deinde post hunc psalmum sequitur, *Nunc dimittis*, in quo pacem rogamus æternam, vt sicut Simeon transire cupiens, postquam vidit Christum, dimitti rogauit: sic & nos post lumen fidei, vt perueniamus ad splendorem spei, vbi erit pax æterna. Secundo, canitur istud canticum, vt Simeonis exemplo pacem inuenientes mereamur videre lumen, quod est Christus. Tertiò, ideo canimus hoc canticum, quia sicut sanctus Simeon cupiens ex hac vita in alteram transire, illud cecinit; sic

ſic & nos dum dormire debeamus, quaſi morituri, (quia ſomnus eſt imago mortis) illud canimus, per quod nos Dominocommendamus. Quarto, propter cauſam dictam ſupra. Quinto, quia canticum iſtud eſt de vtroque aduentu. Vnde merito illud dicimus, vt promiſſionibus alliciamur, & a vitijs quieſcamus. Nota quod cum ſeptem ſint partes cæterarum horarum, ſcilicet, Verſus cum gloria patri, hymnus, psalmus, lectio, cantus, præces, & oratio, in tribus tamen horis, additur octaua, ſcilicet, canticum Euangelicum, quia hæ tres horæ pertinent ad octauam, id eſt, ad Domini reſurrectionem: nam in mane ſurrexit: in Veſpere ſe manifeſtauit diſcipulis; & in Completorio dixit, pax vobis. Ideo etiam hac de cauſa hymnus: qui eſt exemplum lætitiæ, præcedit, vt continetur in Euangelio gratiæ.

Conſequenter oratio Dominica, & præces dicuntur: (ſi non ſit duplex) quibus etiam contra neceſſis phantaſmata nos munimus. Et etiam ſubijcitur ſymbolū, in quo noſtræ fidei profeſſio continetur; vt ſi forte nos contingerit morti, in confeſſione fidei moriamur. Hinc eſt, quod ex Rubrica præcipitur, quod poſt antiphonam Beatæ Virg. ſcilicet, poſt Completorium, dicto, Pater, & Aue Maria, etiam, Credo, dicatur. Dicendo autem Sacerdos orationem, *Viſita queſumus*, commendat nos Domino.

Et quia viſum eſt patribus quod ad repellendum diaboli infeſtationē multū valet aſperſio aquæ benedictæ: ideo quando hæc oratio dicitur a Sacerdote vnus clericorum totum populum fidelium, & etiam chorum Sacerdotū, aqua benedicta aſpergit: ſed hoc non ſit in omnibus Eccleſijs, immo apud quosdam ſit tantum aſperſio in choro. Quædam tamen Eccleſiæ putantes tēpus illud (qua talis oratio recitatur) eſſe parum, & non ſufficiens ad aſperſionem illam præmittunt illi orationi

cantantes psalmum. 66. Deus miſereatur, &c. Et attende, quod vltimum in Completorio eſt ſymbolum Apoſtolorum, & primum in officio primæ: & hoc ideo ſit, quia cuncta opera noſtra in eius nomine incipimus, & in eius concludimus nomine in quem credimus.

Hoc officium præcibus & oratione completur (quando non ſit duplex :) iuxta illud: Orate pro inuicem, vt ſalueturini Iacob. 5. Item, præces ipſe myſticè humilitatem ſignificant, quæ in fine debent eſſe: quia ſicut in principio eſt neceſſaria: (ad quod ſignificandum voce humilima hoc ſeruitium præcum inchoatur:) ita in conſumatione, eadem humilitas monſtranda eſt contra ſuperbiam in qua ceciderūt omnes qui operantur iniquitatem.

Poſt præces, Sacerdos gregem ſuum Domino commendat. Vnde non eſt cōgruum vt poſt hoc officium aliquid aliud fiat niſi quod pertineat ad quietem: Ideo Monachi Caſſinenſes, qui ſero Completorium recitiāt, ſilentium ſeruant, nec loquuntur vſque mane.

Hęc hora ſinitur per, Benedicat nos pater, & filius, &c. quia in fine diei, vel vitæ, benedici cupimus, ut ſecuri requieſcamus in nocte; vel, ut in numero electorum aſcribi mereamur.

Quod autem hoc officium aliorum omnium vltimum magna cum deuotione ſit a clericis exoluendum, & a toto populo requirendum, his verſibus declaratur.

*Nunc requies, tacitum, redeuntque
parens vel amittes;
Munit, plura bona, mala, ſcandala,
Virgo Maria.*

Vbi decem tanguntur rationes ad probandum quod dictum eſt de Completorio. Primum, quia hæc eſt hora requiei, qua ceſſandum eſt a laboribus diuinis. Secunda, quia eſt tempus tacendi, id eſt; ceſſandi a locutione hu-

mana & uacandi diuinæ in silentio. Tertia, quia in tali hora non solum homines, sed etiam bruta animalia ad somnum redire solent: ideo significat quod peccator tunc debet redire ad cor suum. Quarta, quia ex tunc Deo parandus est lectus cordis nostri in pace ut dormiat & requiescat nobiscum. Quinta, quia illa hora debet homo cōmissa peccata per diem dolendo reparare, cogitans de fine vitæ suæ. Sexta, quia tunc debet homo se præmunire contra timores nocturnos & phantasmata horribilia. Septima, quia in hoc officio sunt plura bona pro hominis custodia in nocte gratiam Dei impetrantia. Octaua, quia absens ab hoc officio Completorij plura mala incurrit, id est, carentia prædictorum bonorum. Nona, quia talis absens, scandalizat & inquietat suos fratres sua absentia. Decima, tandem debemus interesse Completorio propter honorem Beatæ Mariæ semper Virginis cui nos commendamus in antiphona pro tenoris opportunitate ad laudem sui nominis decantata. *Quæ* semper cantatur in cantu plano in Ecclesijs collegiatis etiam si non cantantur Vespere. Ratio est, meo iudicio, quia post persecutionem Antichristi, uel post omnium resurrectionem continuè in gaudio & lætitia erimus; quod non fit post Vesperas, neque post alias horas, propter huiusmodi mysticam rationem; eo quod sumus in continuo labore & miseria: & hoc seruat etiam si non cantentur Vespere. Si autem cantatur Vespere & non Completorium, tamè antiphona Beatæ Virginis debet cantari propter hanc eandem causam. Ratio uero literalis, est, quod cantatur (etiam si nō cantetur Completorium) ut finis principio respondeat: puta quando a choro cantantur Vespere tantum.

In aduentu cantatur, Alma redemptoris mater, quia vel in utero (ante natiuitatem) uel in gremio (post nati-

uitatem) Dei filium portat. Post uerò purificationem salutarur tãquam Regina quasi ius acquisierit super uniuersum orbem. Idem dic de alijs temporibus. At in paschate salutarur, ut populus fidelis lætetur cum illa.

Et etiam, quia in tempore paschali edita fuit illa antiphona ab Angelis in processione, ut fertur, & perfecta ab ipso Gregorio tempore pestis. Post Pêtecost. autem cantatur, Salus Regina, ut omnium nostrum sit aduocata in hac peregrinatione ut denotat illud tempus, ueluti dicimus in expositione totius Missalis infra lib. 5.

Insuper est valdè notandum quod ad completorium extinguntur omnia luminaria præter duo, quia in fine sæculi persecutione Antichristi inualescente, concionatorum ora clauduntur, quæ nunc in nostra hæc ætate (quæ per luminaria intelliguntur) sonorose laxantur. Qui autem tantum vnum lumen ponunt super Altare (optimè facientes) hoc idem apertius autumhant. Item, aliquæ Ecclesiæ dum recitantur horæ, nempe, Tertia, Sexta, & Nona idem obseruant, scilicet, recitando officium, vnica candela accensa: forte, ideo fit (ut auaritiam literaliter sileamus,) quia denotat tempus legis, in quo parum luminis homines illius temporis habebant. Stante hoc totum officium, nempe, septem horarum, quadrupatum generaliter erit, scilicet, in nocturno, Mane, Vespere, & Completorio. Primum, quod recitatur de nocte in quo non accenduntur candelæ, significat obscurum tempus ante legem. Secundum, in quo habuit Ecclesia parum luminis, significat tẽpus legis & prophetarum, & ideo vna tantum candela accenditur. Tertium, in quo accenduntur multæ candelæ, significat tempus Nouæ legis, & præcipuè tẽpus nostrum, in quo manifestè & patenter laudes Domino, absq; timore, sed magis cum fauore cantamus. De quarto uero quod significat tempus

Tempus Antichristi, dictum est. Vel sic dicas.

Horæ respiciunt tempus Nouæ legis sicut & Vespere & Completoriū. Et sicut in principio Nouæ legis propter persecuciones Tyrannorum, Concionatorum ora claudiebantur, quæ sunt lumina Ecclesiæ, ita & in fine fiet: ideo vnum tantum lumen accendunt. Vespere autem (vna cum Missa,) quia respiciunt nostrum tempus, ideo multa sunt luminaria. Et hoc modo bipartitum habebis officium, nempe Matutinale quod respicit Vetus testamentum, & Diurnale, Nouum. Vetus autem testamentum iterum bipartitum, scilicet, vnum tempus respicit tempus ante legem omnino obscurū & hoc est quod a quibusdam in media nocte recitatur Matutinum: aliud vero tempus legis & prophetarum quod habuit parum lucis: & ideo laudes in aurora a quibusdam cantantur, in qua est parua lux. Diurnale vero tripartitum erit, vt patet ex dictis.

Psalmi, qui recitantur ad Completorium sunt quatuor, vt diximus, in quibus petitur nos custodiri, & liberari a nocturnis tentationibus. Dicit enim Augu. super Psal. Ecce nunc benedicite: nox, res tritissima est, læta est. Ergo per noctem aduersitas intelligitur: per diem prosperitas. In aduersitate benedicendus est Dominus; sicut & in prosperitate, vt faciebat Iob, qui omnibus bonis amissis, dicebat: Dominus dedit Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Iob. 1.

De Cantu. Cap. 34.

DE cantu autem nil diximus, quia præsupponitur. Est enim canendi, psallendi, similiter & sonandi in Ecclesia Dei, antiquissimus vsus. Exod. 15. Et 1. Paralip. 5. Et 2. Regum. 7. Et in Nouo testamento probatur Luc. 19. cum appropinquasset Iesus iam ad

descensum montis oliueti cæperunt omnes turba descendentiū gaudentes laudare Deum. Afferit autem hic vsus non leuem delectationem & deuotionem. Fectur enim quod Augustinus magnum ex cantu Ecclesiastico capiebat fructum, id quod multi alij fecerunt: speciatim si magna cum deuotione cantatur. Verum hodie est tam muratus cantus (parcat Deus inuentoribus) quod musici omnium hominum dissolutissimi sunt: (sit dictum pace bonorum) adeo vt adagium populo dederint, musicè viuere, id est, dissolutè & effeminatè. Hos e chore deijci optabat Lindanus lib. 4. Panopliæ cap. 78. In capella autem sanctissimi obseruatur verus modus cantus figuralis.

Ceterum, propter carnales, (ait Isidor. lib. 1. cap. 5. de Ecclesiast. offic.) non propter spirituales canendi consuetudo est introducta & instituta, vt quia verbis non compunguntur, suauitate modulationis moueantur. Idem ait Augu. libro 4. confess. cap. 33. Idem est iudicium de instrumentis. Instrumenta autem musicalia, quæ mentem excitant sunt diuersa. Aliqua enim excitant ad audaciam, quibus vtuntur homines in bellis. Aliqua ad lasciuiam, quibus vtuntur in choreis. Aliqua ad lamentum & planctum, quibus vtentur antiquius in mortuis. Et aliqua, quæ excitant ad deuotionem, quibus vtuntur in officijs Ecclesiasticis. De his dicitur Exod. 15. quod Maria soror Moyfi sumpsit tympanum ad excitandum se & alias mulieres ad laudandum Deum dicendo: Cætemus Domino gloriose, & cæt. Similiter fecit Iudith. cap. 16. Sic vtentur prophetæ ad prophetandum. 4. Reg. 3. vbi Elifæus dicit, Adducite mihi psalterem, & cæt. Item, & multi alij in vetero que testamento.

De Psalmis Gradualibus, & Parnitentialibus. Cap. 35.

Psalmi Graduales sunt quindecim numero secundum doctores Hebræos & Latinos: & dicuntur Graduales eoquod in ascensu templi in quo erant quindecim gradus, qui psalmi, cantabatur a Sacerdotibus & Leuitis. Primus psalmus cantabatur in primo gradu, & secundus in secundo, & ita de cæteris gradualibus. Et per hos gradus intelligitur ascensus in gradibus virtutum. Tres autem sunt gradus hominum (vt adnotauimus in lib. 5. infra in festo Assumptioni B. Virginis.) Gradus primus insipientium, secundus, proficientium, tertius, perfectorum. Circa primum quinarium in quo describitur & tangitur perfectio incipientium, considerandum est quod incipiens ingredi statum virtutis patitur difficultatem & turbationem propter resistentiam passionum partis sensitivæ: ita quod eius temperantia magis est dicenda continentia: quia cum difficultate tenet se contra passiones. Et similiter dicendum de alijs tribus virtutibus cardinalibus, quæ deficiunt secundum suum modum a perfectione virtutis: propter quod necesse habet recurrere ad diuinum auxiliū implorandum. Et secundum hoc dicitur in primo psalmo, Ad Dominum cum tribularer clamaui, & cæt. Secundo ex hoc vterius concipit quamdam fiduciam habendi cum diuino auxilio de passionibus triumphum: & quantum ad hoc dicitur in Psalm. 2. Leuau i oculos meos in montes: vnde veniet auxilium mihi, & c. Tertio, ex hoc vterius concipit spem deueniendi ad Deum debitè colendum passionibus quietatis; ideo dicitur in 3. Psalm. Letatus sum in his, quæ dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus. Quarto, ex hoc vterius concipit spem reportandi cæleste præmium ex dicto obse-

quo: & secundum hoc dicitur in 4. Psalm. Ad te leuau i oculos meos, qui habitas in cælis. Ecce sicut oculi seruatorum in manibus Dominorum suorum, nempe, ad recipiendum mercedem ab eis. Ita oculi nostri, & c. Quintus gradus est, vt de inchoata perfectione secundum prædicta homo non gloriatur, sed totum attribuat diuinæ gratiæ, & sibi nihil, vt ait Saluator. Luc. 17. Cum omnia feceritis, quæ præcepta sunt vobis, dicite: serui inutiles sumus. Et secundum hoc dicitur in 5. Psalm. Nisi, quia Dominus erat in nobis.

Circa secundum quinarium, in quo describitur status proficientium. Primus gradus est quod sedatis iam passionibus per exercitium virtutis confidat de stabilitate in bono cum Dei adiutorio: propter quod dicitur in primo psalmo: Qui confidunt in Domino sicut mons Sion, & cæt.

Secundus gradus est, vt liberatus a passionibus ipsum prius vt captiuum detinentibus ad percipiendum diuinas consolationes asurgat: propter quod in 2. Psalm. dicitur: In conuertendo Dominus captiuitatem Sion: facti sumus sicut consolati. Tertius gradus est, vt perfectionem in qua cum Dei adiutorio iam profecit ad alios deriuat per proximi ædificationem in quæ scit se nihil posse agere sine Dei assistentiæ speciali; propter quod dicitur in 3. Psalm. Nisi Dominus edificauerit domum, & cæt. Quartus gradus est vt ex ædificatione proximorum sumptos debitos non requirat, sed gratis impendat, secundum quod ait Apost. 2. Thess. 3. Nocte & die operantes ne quem vestrum grauaremus. Non quasi non habuerimus potestatem: sed vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos; & propter hoc in quarto Psalm. dicitur: Beati omnes qui timore Domini: qui ambulant in vijs eius; gratis exemplo & verbo proximum ædificando; ideo subdit; Labores manuum

num tuarum quia manducabis beatus es, &c. Quintus gradus est vt propter tribulationem insurgentem a prædictis bonis operibus nõ desistat: ideo subditur in quinto Psalm. Sæpè expugnauerunt me a iuuentute mea, &c. cetera.

Circa tertium quinarium in quo de scribitur status perfectorum, considerandum quod sicut dicitur Iacob. 1. Patientia opus perfectum habet. Patientia vero habetur in duplici gradu, primus est quod homo patienter sustineat tribulationes & propter eas in bono opere non desistat: & hic est vltimus gradus præcedentis quinarij. Secundus, qui est altior, & vbi incipit tertius quinarium, est quando non solum homo persecutiones patienter tolerat; sed etiam persecutoribus bonū optat pro eis orando exemplo Christi dicentis Luc. 23. Pater ignosce illis; quia nesciunt quid faciunt. Et propter hoc dicitur in primo psalmo. De profundis tribulationis: orando etiam pro inimicis; vnde subditur; si iniquitates obseruaueris Domine, &c. Et quia ex tanta perfectione habita de facili insurgit aliquis, motus saltem leuis propriæ elationis diabolo instigante, qui insidiatur hominibus perfectis ideo secundus gradus est vt ex perfectione habita nullus motus elationis surgat interius, nec aliquod signum appareat exterius, ideo subd. Psalm. 2. Domine non est exaltatum cor meum neque elati sunt oculi mei, &c. Tertius autem gradus est, vt homo quicquid est cordis & operis, applicet per votum diuinis obsequijs; ideo dicitur in Psalm. Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Sicut iurauit Domino votum vouit Deo Iacob, &c. Et quia charius est vinculum perfectionis, secundum quod dicitur Coloss. 3. ideo quartus gradus est, vt homo sit in charitate perfectus secundum modum, qui traditur Act. 4. Multitu-

do credentium erat cor vnum & anima vna: & propter hoc dicitur in 4. Psalm. Ecce quam bonum & quam iocundum habitare fratres in vnum; &c. Quintus gradus est, quod homo ex perfectione charitatis quatum possibile est obliuiscatur huius sæculi & occupetur in diuinis laudibus, quasi mente habitans in ciuitate cælesti; secundum illud Philip. 3. Nostra autem conuersatio in cælis est; propter hoc dicitur in psal. 5. Ecce nunc benedixite Dominum: omnes serui Domini. Qui statis in domo Domini, &c. Vide etiam expositionem horum psal. infra lib. 4.

Quare autem hi psalmi recitentur ad horas B. Virg. dicitur infra libro 5. in expositione Missalis, sub festo Assumptionis Mariæ in mense Augusti.

Psalmi autem penitentiales, sunt septem iuxta septem vitia capitalia, & in illis omnibus agitur de penitentia, & propter hoc penitentiales dicuntur; qui ita ab Ecclesia dispositi sunt ad Deitatem placandam erga peccatores, si deuotè, si cum humilitate recitentur. Diuus autem Augustinus cum discessum suum è vita instare intellexeret, hos psalmos in conspectu postes profusus lachrymis legit. Dicebat enim ne minem eisi nullius sceleris sibi concticius esset, committere debere vt sine penitètia migraret è vita. Hæc ex Breuiario si tantus vir sanctus hoc fecit, quomodo non magis facere debent peccatores?

De Preparatione clerici & Sacerdotis ad horas canonicas.

Cap. 36.

Vlris his, quæ spectant ad diuina officia tam diurna quàm nocturna, antequam ad expositionem totius Psalterij Romani accedamus, nunc magis necessaria, quæ ad recitantis preparationem spectant in medium afferemus; & sunt sex, scilicet,

Excus.

Excitans, purga, gratus, propone, petas, sanet.

Cuius sensus est: o tu clericus vel Sacerdos has sex diligentias saltem habeas semel in die ante horas canonicas, scilicet, excutias a te torporem, idest, dormitionem corporis & animę quia fecus parum aut nihil valeret tua oratio si esset frigida & sine feruore mentis: quod quidem excuties dicendo: lauda anima mea Dominum. Psal. 145. *Ve!* illud; *Benedic anima mea Dominum:* & noli obliuisci omnes te tributiones eius. *ibid.* 102. Et tunc cogita beneficia recepta.

Secundum est, quod purges mentem tuam a malis cogitationibus & affectionibus: de qua diligentia dicitur, iustus in principio orationis accusator est sui Prouerb. 18. & Psal. 65. Iniquitatem si aspexi in corde meo non exaudiet Dominus, ergo necessaria est ista purgatio.

Tertium est, quod agas gratias Deo de beneficijs a Deo acceptis: rememorando, scilicet, beneficia creationis, redemptionis & gubernationis: & rememorando spem futurę beatitudinis: hæc enim excitant mentem nostrã. Et tunc dicere potes illud Ecclesię, Ago tibi gratias omnipotens Deus pro vniuersis beneficijs tuis: qui viuus & regnas in sæcula sæculorum.

Quartum est, quod habeas sanctum propositum, idest, finem in horis dicendis, hoc est, Deum, & non bona temporalia; dicente saluatore, Matt. 18. Si oculus tuus fuerit simplex, idest, reclusus, totum corpus tuum lucidum erit. Et si oculus tuus fuerit nequam, idest, intentio mala, similiter & corpus tuum tenebrosum erit.

Quantum est, quod petas a Deo auxilium gratiæ suę ad perficienda officia deuotę: nam propositum hominis nullum est nisi ad sit gratia Dei preueniens & cooperans. Recordate illud

Tobiz 1. *Pete a Deo vt vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permancant.* Et Psal. 118. *Vtinam dirigantur vię meę ad custodiendas iustificationes tuas.* Et alibi. *Confitebor tibi in directione cordis.* Vitium, quod sanctos Dei inuoces vt intercedãt pro te ad obtinendam gratiam quam petis a Deo, si forsitan tu non es dignus exaudiri propter peccata tua. Hęc pauca, si quolibet die prælibaueris, valdè meritorie te erga Deum habebis.

Dum autem ingredieris templum audito signo Matutini, dic illud Mat. 26. *Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit exite obuiam ei.* Vel illud Cantic. 5. *Vox dilecti mei pulsantis, quę sententia valebit ad omnes horas.* Et veniens ad Ecclesiam prius genibus flexis adorabis sanctissimum sacramentum. Et ingressus Ecclesiam, hæc septem, quę in hoc versu continentur facito.

Occurrens, lege, linque, videns, cole, dirige, credens.

Primum est, quod occurras Deo habitati in loco illo quodam speciali modo; salutesque eum humiliter, vel tanquam regem tuum, vel vt patrem, vel vt sponsum, vel quasi medicum, aut iudicem, aut præceptorem tuum, & cæt.

Secundum, vt interim quod alij veniunt nec inchoatur officium, legas aliquid deuotum quo tua deuotio ascendatur.

Tertium, quod relinquantur omnes curas rerum aliarum extra diuinum officium: dicendo cum Diuo Bernardo, curę meę state hic cum baculo meo: & ita relinquebat baculum suum quo sustentabatur, ad ianuam Ecclesię.

Quartum, quod eleues oculos & aspicias altitudinem templi Dei; vt inde eleuetur cor tuum ad contemplandam eius maiestatem.

Quintum, quod Deum ibi colas la-
tria, idest, adores eum flectendo ge-
nua coram Altari.

Sextum, quod ad stallum tuum ve-
niens in choro dirigas intentionem
tuam ad Deum, ut dictum est.

Septimum, quod firmiter credas il-
las auctoritates sacrae scripturae scri-
ptae in illo officio leguntur: &
quod confidas de diuina misericordia
quod te iuuabit ad bene agendum of-
ficium tuum quatenus inde reportes
fructum cotam eo.

Insuper tres conditiones sunt obser-
uandae, quae continentur in hoc ver-
siculo.

*Sis reuerrens, simul attendens, devo-
tus in horis.*

Sensus est, quod habeas reueren-
tiam Deo, attentionem officio, & de-
uotionem religiosam, ut omnia facias
propter honorem Dei: quae tria sic de-
clarantur: nam pro exercitendo affe-
ctu deuotionis debet seruus Dei in
quolibet officio horarum canonicarum
reuoluere, & mente cogitare eius cau-
sas, tum generales, tum speciales,
quae explicant mysteria dicendotum
in eo: de quibus omnibus satis supra
dictum est. Turpe est enim his, qui di-
uino cultui sunt dedicati nescire cau-
sas factorum officiorum: sicut etiam
idem reprehenditur in digestis aduo-
cato & causas tractanti forenses: si in
quo versatur ignorat. Et Malac. 2.
dicitur ad nostrum propositum de hec
clesiasticis: labia Sacerdotis custodiunt
scientiam, idest, rationem diuinorum
mysteriorum: & legem requirent ex
ore eius.

De dicendis horis canonicis. Cap. 37.

Oportet semper orare Luc. 18. Ut
perseuerantiam orandi Saluator
nostrus doceret, dixit: oportet sem-
per orare. Non est tamen intelligendum

quod homo sic quotidie debet orare,
ut nec dormiat, nec comedat, vel nec
laboret: sed quod instantur temporibus
congruis oret. Vnde Nicolaus Lyra-
nus super Lucam loco citato ait: quod
haec dictio, semper, non importat con-
tinuitatem temporis; quia oportet ora-
tionem interrumpi tempore dormitio-
nis, & aliarum aliarum necessita-
rum: sed importat constantiam siue
insistentiam orationis temporibus &
horis ad hoc congruis. Hinc Beda su-
per istum locum dicit: Dicendum est,
etiam semper orare, & non deficere, qui
canonicis horis rogare non desistit, aut
omnia, quae iustus secundum Deum
gerit, & dicit, ad orationem sunt re-
putanda. Pro quo facit illud quod in
collationibus patrum legitur de Abba-
te Lucio, qui iactantes quosdam mona-
chos quod sine intermissione orarent,
& nullum aliud opus facerent, corripiens
dixit: Quando manducatis &
bibitis, quis pro vobis orat? Quo au-
dito illi obmutuerunt. Ille vero conse-
quenter subiunxit: ego ostendam vo-
bis; quia operans manibus meis sine
intermissione oro. Sedeo enim iuuan-
te Deo infundens mihi paucas palmas,
& facio ex eis plectam, & dico: Mi-
serere mei Deus secundum magnam
misericordiam tuam, &c. Et illas plec-
tas vendens pro sexdecim nummis,
duos pono ante ostium domus, & qui
recipit, orat pro me tempore quo ego
manduco vel dormio: atque ita imple-
tur a me quod sine intermissione oro.
Iste pater laboriosus nihil aliud signi-
ficabat nisi statum laicalem operosum
& manuali labori insudantem: qui (ut
ait Hostien.) non valens continuis te-
poribus orationibus vacare, laborat
manualiter & corporaliter; & labore
suo bona temporalia, possessiones, ob-
lationes, & multiplices redditus, &
proventus personis spiritualibus per-
soluit; hac utique intentione, ut eo de-
ficiente, vel desistente a iugis oratione,
spirituales Dei exorent; ut sic semper

orare videatur. Qui quidem status spiritualis semper orare dicitur: cum horis tam nocte quam die competenter distinctis septem vicibus horas canonicas persoluit: qua ratione iura canonica dictum septem horarum canonicarum officium, persum, id est, onus seruitutis appellant. vt in cap. 1. de celebrat. Miss. ex quo patet totum clerum in sacris institutum vel beneficiatum, obligari ad horas canonicas singulis diebus dicendas. Vnde male agunt illa monasteria, vel collegia, (ac strictissime rationem reddent) qui numquam vel raro in Ecclesijs suis nec Missam cancant, nec officia recitant in choro. Quare Apost. 2. ad Thes. 3. ait; Si quis non vult operari: nec manducet. Tunc dignè mercedem accipimus si prius boni operarij fuerimus; quod si non laboramus & manducamus tanto maioris criminis rei erimus quanto beneficia Dei indigni sumus. Oportet ergo vt seruiamus Deo a quo pascimur, si sine periculo animæ sumere volumus illa, quæ nobis distribuantur. Et tanto solliciti esse debemus in bono opere & seruitio Dei: quanto ea percipimus sine magno labore. Nā quid mirum si, qui temporalibus negotijs occupantur, minus studiosè viuunt, si frequenter cogitationibus, locutionibus, actibus suis, Deum offendunt, ex quo vsus sæculi hominem quinque multum ad peccandum trahit? Hi vero quibus cura mundi, & peccandi occasio deest, quanto minus religiosè viuunt, tanto grauius iudicè supernum offendunt. Vnde Psalm. 82. In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur; ideo tenuit eos superbia. Vbi Bernardus ait; In labore hominum non sunt vani & ociosi Sacerdotes. Cum enim ceteri status hominum aliquid laboris habeant & aliquid voluptatis, clerici quidem inter hæc, nouo quodam artificio discernentes totum quod de clarat in quolibet statu, elegerunt, & to-

tum quod molestat respuunt. Et ideo, quia in labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur cum dæmonibus torquebuntur. Nam Sacerdotes non solum ex charitate, fraternæ, sed ex præcepto & iustitia pro alijs orare tenentur, in cap. quia Sacerdotes. 1. qu. 1. vbi dicitur. Sacerdotes pro omnibus orare debent, quia elemosynas & oblationes recipiunt. Sunt etiam super populum Dei constituti, & vitæ stipendia eis dantur, vt in ieiunio, festo, & planctu sicut olim Sacerdotes & leuitæ plorabant peccata populi, quæ comedunt, deplorant. (Ioel. 1.) & vt more honorum pastorum, vigilas noctis super gregem suum custodiant, & in orationibus vigilent. Et quanto Sacerdotes digniores sunt, tanto facilius in necessitatibus pro quibus clamant, exaudiuntur. 1. qu. 1. ipsi sacerdotes.

Item non solum sacerdotes, sed & omnes clerici, maximè beneficiati, ex præcepto Ecclesiæ, & ratione iustitiæ tenentur ad horas. Vnde & clericus beneficiatus, etiam in minoribus ordinibus constitutus, quantumcumque simplex beneficium habet, tenetur ad horas duplici ratione. Primo, ratione præcepti de celebrat. Miss. dolentes de cler. coniug. quod a te. Secundo, ratione iustitiæ; quia idcirco a laicis dati sunt redditus, vt ipsi dicendo officium vices eorum suppleant, alios faciunt proximo iniuriam, cui pro temporibus non restitunt spiritualia cum tamen beneficium datur propter officium vt patet in cap. qui per ambitionem. de nupt. lib. 6. Ratio hæc est secundum Hostien. quia sicut vir tenetur vxori necessaria ministrare, & sic etiam vxor viro, licet debitum reddere non possit. 3. qu. 7. quod proposuisti: sic & talis clericus, licet a sponsa sua, id est, Ecclesiæ, spirituale debitum sustentationis non perciperet, tenetur eam ad huc inofficiare. Et dicat cum Apost. Sciō saturari, & abundare, & penuriam pati:

pati: omnia possum in eo, qui me confortat. Sed heu sunt nonnulli, qui non ex charitate orant pro alijs, nec pro se nec mouentur ex præcepto Ecclesiæ, nec iustitia ad reddendum spiritualia pro temporalibus, quæ percipiunt, cū tamen tenentur sub pœna peccati mortalis. Et sunt aliqui reputantes se nimis nobiles ad spiritualia exercenda, videlicet, vt ministrent eis sacramenta, & vt cæteri choram visitent, & diuinas laudes decantent, atque in suo ordine ministrent; Erubescunt Christo seruire, & salutem horum quorum peccata comederunt procurare. Non attendentes hanc summam ingenuitatem, Christi esse militem. Nec enim est excellentius ministerium, quam diuina ministrare sacramenta, cunctorū criminum expiatiua: sed tu reputas (quisquis es) te nobilem, quia amas canes, illum vero ignobilem, quia nihil de canibus curat, sed studet amare Deum suum: tu vero seruus peccati. Nota, olim dicebantur nobiles quasi non viles: nunc autem nostris temporibus dicuntur nobiles, quasi in vitijs notabiles. Boni verò dicuntur milites & ministri Ecclesiæ, & per consequens Angeli vocantur. Malac. 2. Quis Angelus Domini exercituum est: immo Dij vocantur. Exod. 24. vbi Dominus præcepit dicens: Dij non detrahes, id est, Sacerdotibus, qui propter excellentiam ordinis & officij dignitatem, Deorum nomine nuncupantur. Et qui erubescit huiusmodi officia exercere, & Christus erubescet eos præsentare cum electis patri suo cælesti: vt patet Luc. 9. Qui me erubuerit & sermones meos, hunc filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua.

De illis autem, quæ plura habent beneficia, audi Diu. Bernard. Omnis redditus beneficiorum pro nomine Christi sunt, eoquod Christus pretioso suo sanguine huiusmodi promeruit ideo de illo clerici, Sacerdotes, non debent thesaurizare, nec consanguin-

neos dicare, nec in delicijs & voluptatibus bona consumere: sed moderatè ex illis redditibus debent viuere, & superfluum piè in manus pauperum & Christi fidelium elargiri, ac magistros pauperes iuuare, ad sanctæ Matris Ecclesiæ iuorem & fidei catholice defensionem. Nam quicquid præter necessitatis victum, & simplicem vestitum retines, tuum non est, sed rapina & sacrilegium est. Hæc ille.

Si dicas, nobilis sum, aut doctor, & cætera. Et sic ad honorem meum multis indigeo, idem Diu. Bernard. Respon. dic. Si gloriosus coram hominibus esse velis accipe de patrimonio tuo, quia de elemosynis hoc non licet: & statim subdit: De Altari tibi viuere conceditur, non autem luxuriari, aut superbiere, aut pompas exercere. Ecce ad, quæ obligantur beneficiati, & specialiter Sacerdotes, scilicet, ad recitandum officium, ad elemosynas elargiendas, & ad curandas animas verbo & exemplo: licet multi hoc non agant; cõtra quos inuehitur Greg. homil. 17. dicens: Ecce totus mundus plenus est sacerdotibus: sed tamen in messe raro reperitur operator: quia officium quidem sacerdotale sumimus, sed officium sacerdotis, heu, nõ implemus: fructus quidem sanctæ matris Ecclesiæ in stipendio quotidiano percipimus, & tamen pro eadem Ecclesia in prædicatione minimè laboramus: pensemus cuius damnationis sit sine labore percipere mercedem laboris. Vix pro culpa sua aperta quippiam reprehendimus, & a huc, (quod est grauius) si persona fuerit in mundo alicuius potētæ, eius fortassis errata laudantur, ne si aduersum per iracundiam, munus, aut gratiam subtrahat, quod prius impendebat.

Considerent etiam sacerdotes ad quem gradum Christus eos vocauerit, & qualiter eos significauit, ac honorauit, vt sacerdotaliter viuant. Nam primo dignificauit eos super omnes

Reges & Principes. Item. 1. Ecce constituti te super gentes & regna. Et hæc, in isto patet, quia dignitas sacerdotalis habet consecrare Reges: sed omnes Reges, & Princeps non possunt facere vnum sacerdotem. Sacerdotes autem, vt breuiter dicam, exaltauit Deus super omnes creaturas. Vnde quidam Doctor ait: Si conditione estis homines: dignitate estis super omnes homines. Nam sacerdos est altior Regibus, sanctior Angelis, & creator sui creatoris. Secundo, honorauit eos in temporalibus dando eis illa, quæ erant seruata, scilicet, decimas, oblationes, testamenta, primitias, pro susceptione corporis, vt quietius Deo seruiant in spiritualibus.

Tertio, honorauit eos per iuris immunitatem, conferendo eis sic, quod nullus Princeps terrenus super eos iurisdictionem habeat, oppositum factus est ipso facto excommunicatus. Vnde Dominus per Zachar. testatur: cap. 2. Qui tangit vos, quasi tangit pupillam oculi mei. Et Psalm. 104. Nolite tangere Christes in eos. Et Dominus ad Moysen & Aaron, ait: Benedicam benedictibus vobis. Quarto, honorauit in hoc, quod commisit eis animas fidelium, id est, sanctam Ecclesiam Catholicam, scilicet, omnes credentes: de quo Chrysostr. ait: Cælo & Angelis & omni creatura honorabilior est Ecclesia: Christus eam etiam amplius dilexit, quam seipsum. Vnde de cælo venit ad terram, & pro ea mortem sustinuit amarum: ideo dat ei corpus suum in cibum, & sanguinem in potum. Et de ipsis sacerdotibus dixit, Vos estis lux mundi: nam sicut mundus nihil esset sine luce: sic Ecclesia nihil esset sine sacerdotibus. Quinto, honorauit eos in hoc, quia vult vt strictè obediatur eis loco sui ab omnibus hominibus. Luc. 10. Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Vnde Lenit. 17. dicitur: Qui super bierit, nolens obedire sacerdotibus in pia morte moriatur, vt

patet de Dathan & Abyron, qui rebelles fuerunt Moysi & Aaron.

Sexto, honorauit eos dando illis potestatem ligandi, & soluendi omnes homines ab eorum peccatis & vinculo mortis. Matth. 18. Quodcumque ligaueris, & cæ. Vnde Episcopus ait in ordinatione; Accipite, & c. Septimo, honorauit eos, quia vocantur Angeli in scripturis, vt alibi ostensum est: vnde Greg. ait: Omnes, qui sacerdotum censentur nomine, Angeli vocantur, quia habent similitudinem Angelorum. Primo, quia sicut Angelorum est ministrare Deo & hominibus: sic (inquit) sacerdotes habent ministrare Deo die nocteque in septem horis canonicis, & hominibus, cum septem Sacramentis. Secundo, quia Angelus est vita purus, sic quilibet sacerdos tenetur esse castus, & angelicam ducere vitam. Vnde in Daniel. habetur: Abstinentia à nutrij est Angelorum abstinentia & vita. Tertio, Angeli habent informare & admonere homines per bonam inspirationem, sic & sacerdotes per verbum Dei. Quarto, Angeli habent Deum laudare: Psalm. 148. Laudate Dominum omnes Angeli eius: sic sacerdotes quotidie habent & tenentur laudare Deum in diuino officio.

Octauo, honorauit in hoc sacerdotem, quia est aequaliter similis Virg. Mariæ. Primo, sicut Beata Virgo Maria quinque verbis concepit. Luc. 1. Fiat, mihi, secundum, verbum, tuum: sic sacerdos per quinque verba, Christi corpus conficit. Secundo, sicut Virgo post partum portauit in manibus Christi, sic sacerdos facit eleuando corpus post consecrationem coram populo, & cum portat etiam ad infirmos. Tertio, sicut Beata Virgo prius fuit sanctificata antequam conceperet Christum, sic sacerdos in suscipiendo ordinem: quia sine ordine non consecraret.

Nono, honorat eos super Angelos, quia Angeli non possunt facere Missam, nec consecrare. Vnde sacerdos mini-

mus potest in terris, quod non potest maximus Angelus in cęlis, nec Virgo Maria, immo & tibi sacerdoti Christus Deus tuus ad tuam consecrationem obediens est, mox sub speciebus panis & vini præsens est. Propter quas dignitates potest Deus dicere sacerdotibus illud Isa. 5. Quid ultra debui facere, & non feci? q. d. ð sacerdotes, ego omnem charitatem vobis ostendi, & dedi meipsum vobis consecrandum, tractandum, & sumendum, & omnem potestatem meam super omnes homines, vt quęcumque solueritis, vel ligaueritis, vt sit solutus, vel ligatus coram me in cęlis. Videte ergo quomodo amuletis, & quomodo celebretis. Nam dicit August. Mallem sustinere penam Cayphę, Harodis, & Pilati, quam penam sacerdotis, indignę celebrantis.

De Collegijs Clericorum. Cap. 38.

Sed quoniam supra fecimus mentionem de collegijs, ideo nonnulla dicenda sunt de illis. Collegia autem credo illa duntaxat (inquit Glos. in cap. vnic. ne sede vacante aliquid innovetur lib. 3.) in qua sunt duo, vel plures tanquam facientes vnum corpus, consueuerit cōuentus, capitulum, vel collegium vocari: & si nihil faciat illi pluralitas personarum vel paucitas, dum tamen sint duo vel tres, sed ipsa realitas, scilicet, quod ibi conuertentur, vt vnum corpus facientes in simul. Vbi enim sunt duo vel tres vnus potest dici præpositus. Hoc autem non est præpositus generale nomen est ad omnes (inquit Glos. de verbor. significat. lib. 5. capitul. 2. §. quamuis,) qui præfunt: vsus tamen obtinuit eos præpositos vocari, qui quandam curam prioratus gerunt super alios. Notat insuper, quod vsus loquendi considerati debet. Si autem is qui præpositus extitit durus erit suis subditis, a statione sua est expellendus: vt patet lib. 5. cap. vnic. de penis.

In monasterijs autem regulariis,

licet superiores omnes dici possint præpositi, tamen multi alio nuncupantur nomine: veluti Abbas, prior, Guardianus, & c. Clerici vero Regulares vocant superiores suos, præpositos. Omnes vero alij Religiosi dicuntur fratres propter illam communem viuendi regulam inter se: (& propter hanc rationem clerici regulares possent dici fratres:) desumpto nomine ab Apostolis, qui in primitiua Ecclesia dicebantur fratres propter eandem rationem. Vnde dicitur Act. 4. Multitudinis creditum erat cor vnum & anima vna; nec quisquam eorum que possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis oĩa communia: ceterū postea crescēte Ecclesia, & frigescente charitate desijt iste modus viuendi, & solum apud regulares professos hoc nomen remansit: alij vero Christiani sunt appellati: Vnicus & simpliciter vestitus, qui fratribus vel monachis imponitur, voluntariam obedientiam, paupertatem, & humilitatem insinuat, que monachum faciunt, & non solus habitus exterior. Qui etiam fratres in monasterijs simul cohabitāt: quę monasteria semel Deo dicata cęnacula secularium non possunt fieri. 1. 2. qu. 1. Quidam monachi. In quibus etiam monasterij non possunt ingredi mulieres; ex Concil. Turon. 2. Cant. 2. Hodie ipso facto sunt excommunicati tam ingreditentes quā ingredi facientes: & per bullam Pij V. non possunt ad dignitates promoueri. Item ex Concil. Agaten. Cantic. 19. Monasteria puellarum non debent esse prope virorum monasteria: aut propter insidias diaboli, aut propter oblocutionis hominum. Et habetur etiā 18. q. 2. Monasteria puellarum. Item in Nicen. Synod. 2. Quam Gręci septimam appellant, celebrata anno Domini. 781. Canti. 21. præcipitur ne sint duplicia monasteria: quoniam hoc sit multis scandalum & offensio. Duplicia monasteria vocant illa in quibus viri & mulieres habitāt. Si autem vbi sunt

sunt viri & pueri illa dicantur duplicia in qualiter, alibi dicitur.

De Nonnullis Casibus ad officij recitationem pertinentes. Cap. 39.

Primo queritur an omnes clerici in factis constituti, tam beneficiati quam non beneficiati, ad horas canonicas teneantur? Respon. secundum Io. And. in cap. 1. de celeb. Miss. & gloss. ibidem, quod sic. Idem notat Archidiaconus. 91. dist. in c. Eleuterius, ubi ipse dat huiusmodi rationem, dicens; quia ordini sacro officium est annexum. Item, secundum Nauarr. cap. 25. numero 97. Monachus & monacha, quæ deputata est ad chorum, omittens officium, aut aliquam partem notabilem, peccat mortaliter. Item, notabiliter male eas recitat sine proposito iterum recitandi, absque iusta causa, aut absque attentione necessaria. Nauar. ibidem. Item, ad officium tenentur etiam conuersi religionum, si vero nesciunt legere, tenentur ad orationes Dominicas secundum constitutiones suas. Tabix. verb. horæ canonicæ. §. 6.

Secundo, queritur quid si aliquis puer maior septennio ex dispensatione obtinet beneficium non curatum, & nescit horas legere? Respon. Potest Episcopus dispensare cum eo ex causa necessaria, vel utili, vel aliquas alias orationes loco horarum ut dicat. Ita Stanislaus de scabinis. Ratio inquit, huius est, quia ex quo dispensat Episcopus in principali, scilicet, in beneficio, dispensare potest in accessorio, scilicet, in officio.

Tertio, queritur quid si clericus beneficiatus nescit horas legere? Respon. non excusatur, quia debet scire legere: alias priuatur beneficio: cum tales habere debeant competentem scientiam, ut dicitur in cap. cum in cunctis. de elect. ubi Hugo a sancto Victore ait: accipe beneficium, redde seruiuium, & fugies supplicium. Comprensus au-

tem scientia secundum Archid. 36. dist. in. illiteratos; est ut sciat Canones penitentiales, psalterium, humilias, & huiusmodi 23. dist. ca. qui Episcopus. Clericus tamen cantans cum alijs psalterium & non intelligens, quæ cantantur non peccat mortaliter dummodo cor suum ad Deum habeat, secundum Innoc.

Quarto, queritur quid si, quis est infirmus. Respon. secundum Innoc. de celeb. Miss. cap. 1. Si est talis infirmus, quæ impedit a dicendo vel audiendo horas: excusatur infirmus: nec tenetur postea aliquid dicere nec pro isto præterire: quia necessitas legem non habet. de obseru. ieiunij. consilium. Secus est secundum Hostien. si est aliqua infirmitas, quæ solum impediret dicere, sed non audire: tunc Sacerdos debet aliquem alium coram se legentem audire, si eum habere potest: vel si est infirmitas leuis. Nauar. ibidem num. 100.

Quinto, queritur quid de illo, qui amisit in via Breuiarium? Respon. quod si casu hoc accidit potest excusari, pro illa vice ab horis: sed nihilominus dicat illa, quæ scit memoriter, puta orationes, vel pater noster, ne vacet oratio; ratio huius est quare isti non imputantur, quia per eos non stat: ergo sibi non debet imputari ex regula iuris lib. 6. quod per me. Idem etiam ait Nauar. loco citato. num. 107.

Sexto, queritur, an tot quis peccata committit mortalia, quot horas huius diei omisit vel neglexit? Respon. Quod licet officium totum vnius diei sit quoddam totum integratum ex suis partibus, & vno præcepto præcipitur, & per consequens transgrediens omnes horas simul vna die non peccet nisi vno peccato mortali; tamen si quis negligit vnam horam puta primam, vel Tertiam, & cetera. Et alias complet, peccat mortaliter: sed non ita grauiter sicut omittens, vel negligens omnes horas; vnde vnum peccatum mortale est

est grauius alio. Grafius lib. 2. decisio. aut ea. c. 51. nu. 14.

Septimo, quaeritur quid de illo, qui non interfuit principio horæ alicuius, vt quia neglexit, sed non malitiose; quia fortè pulsus vel campanam tam cito non audiuit, vt sic induatur: nuaquid debet principium repetere? Respon. quod non a capite incipere oportet, nisi magnam partem omitteret; quia tunc deberet repetendo adimplere, secundum Innoc. & similiter dico de fine horæ; si aliquis ex necessitate exit chorum: tunc enim residuum suppletur per alios; quia omnes sunt vnū corpus in domino, de constit. cum omnes. Cogitent tamen clerici omnes, & præcipuè beneficiati si non recitant horas ad quas tenentur, quas non tenentur, minimè recitabunt. Vt tamen illis, qui tantum ea ad, quæ obligantur ratione fructus quos percipiunt; cum maior pars (vt puto) cedat in refrigerium & meritum eorum, qui sua Ecclesiæ bona reliquerunt.

Octauo, quaeritur an si omisus vel neglectus est vnus psalmus, debeat fieri repetitio in choro? Respon. secundum Innoc. quod non est tanta ommissio psalmi vnus quod deberet repeti, si scandalum in populo non immineret.

Nono, quaeritur an degradatus, ordine suspensus, excommunicatus & quilibet criminofus teneatur ad horas canonicas? Respon. quod sic; quia nõ debet esse melioris conditionis malus quam bonus. Si obligatur bonus; ergo multo magis malus. Vnde licet isti amiserunt honorem; non tamen onus; alias ex malitia commodum reportarent. Talis tamen in horis non debet dicere, Dominus vobiscum. Nauar. c. 7. num. 191. Et Siluest. ver. Hora. q. 3. Graf. ibid. cap. 50. num. 19.

Decimo, quaeritur vtrum, quis possit recitare horas cum Breuiario cuiuscumque diocesis? Respon. Nauar. n. 107. loco citato. quod non satisfacit;

nisi esset ordinatus ad titulum patri-moni; & careret beneficio; citans Director. lib. 1. cap. 8.

Vndecimo, quaeritur vtrum sit mortale non dicere horas canonicas horis debitis sine rationabili causa? Respon. Angel. ver. Rationabilia causa, num. 22. quod non, nisi quis faceret in contemptum Dei vel Ecclesiæ. Hic notatione dignum secundum Glos. in cap. 1. de cælebr. Miss. quod omnes horas mane dici possunt excepto Completorio. Itè clericus cui beneficium non sufficit, ex artificio potest victum quaerere; quod etiam patet. 91. distinct. Clericus victus absque officij sui detrimento. & 21. q. 1. cap. 1. Et de his clericis loquitur textus quod possunt dicere omnes horas mane; & ea consilium vt simul dicat omnes horas, ne superuenientibus occupationibus aliquam horam dimittat; quod intelligitur, de clericis pauperibus quos ad opus rurale oportet exire; vt in litera patet, alias suo loco & tempore dicendæ sunt singulæ horæ. Hodie tamen sacrum Concil. Trid. rectè prouidit, quia ex illius præcepto non ordinantur clerici nisi habeant vnde possint vivere; vel ex patrimonio, vel ex beneficio, religiosus profestis exceptis, qui ad titulum paupertatis ordinantur.

De modo recitandi horas canonicas. Cap. 40.

Domine doce nos orare, sicut docuit Ioannes discipulos suos. Et ait illis; cum oratis dicite, Pater noster, & cæt. Luc. 11. & Matt. 6. Discipuli Christi cupientes orandi modum, interrogarunt Christum de modo; ex hoc loco accepit Ecclesiæ quod ante omnes horas præmittit orationem dominicam (ut supra probauimus) una cum salutatione Angelica, quia sine Mariæ suffragio uideretur nobis nõ posse aliquid a domino impetrare. Præter hunc modum orandi a Domino institutum,

tutum, est & alius modus ab Ecclesia ordinatus, scilicet, recitatio horarum canonicarum, qui modus debet esse conformis secundum dispositionem; & formam Ecclesie cathedralis, nisi adsit aliquod priuilegium, vt habent, Cartusiani, Benedictini, Dominicani, Carmelita, & nonnulli alij religiosi.

Horæ canonicæ dicendæ sunt vnâ cum Missa conuentuali in cathedralibus & collegiatis Ecclesijs, si fieri potest congrue, & ad sint ministri; iuxta illud Psal. 21. In Ecclesijs benedicite Deo Domino. Nihilominus, quia curati multoties solifunt, & occupantur circa confessiones, & communiones, & circa aliorum Sacramentorum ministracionem, ideo sufficit eos orate priuate in Ecclesijs, vel domibus, dum tamen sit in loco honesto & quieto, nō in lecto iacentes, nec vt faciunt nonnulli per plateam, vel vias, aut per domum sonorosè clamitantes vt more Pharisaorum orare videantur: Alij sunt, qui ante fores stantes, vel in cimeterijs circumdâtes salutans simul personas, ita vt dicant: *Quomodo dilexi legem tuam Domine, doue audate compare: tota die meditatio mea est: come state?* Isti tales potius errare quam orare videntur; nam Horæ magna cum reuerentia & attentione recitandæ sunt. (Non desunt tamen aliqui dicentes posse fieri interruptionem ex necessitate non solum in quocumque psalmo, sed etiam in quocumque versiculo. Et ratio illorū est, quia in quolibet versu adest perfectus sensus, & integra sententia.) Sed quænam reuerentia est talibus in locis cum tantis strepitibus de quibus ait Isidor. de sūmo bono: *Quid prodest strepitus labiorum vbi cor est mutum?* Et quod deterius est, nonnulli purgando ventrem: quod nefas, quantum pudoris habeat & culpæ, attendere & cogitare potest vnusquisque sensatus; vbi etiam Deus magis irritatur quam placatur. Verum tamen quod dictum est

de attentatione Interpretationem recipit mitiorem; nam dicit Diu. Thom. 2. 2. quæ. 1. quod licet in orationibus priuatis debeat esse magna deuotio & attentio orantis (quando sentitur abesse deuotio dimittenda est) non tamē sic erit in horis canonicis, in quibus non requiritur deuotio ex necessitate debiti, vel præcepti Ecclesiastici, sed ex consilio. Vnde siue sit deuotus, siue non, nihilominus sunt horæ recitandæ a Sacerdotibus, alioquin expectando deuotionem, quæ non est in potestate nostra, raro, aut nunquam oraremus; intentio tamen omnino requiritur vel actualis vel habitualis, vt videlicet intendat Deum orare pro salute propria, & aliorum: & per hoc patet etiam quod Sacerdos orana in peccato mortali quamuis frustratur deuotione & gratia Dei, tamen ipse horas dicere tenetur; qui licet non exaudiat pro se, tamen ex quo orat in persona totius Ecclesie pro alijs exauditur. Vnde in hoc casu comparatur candelæ accensæ, quæ seipsum consumit & alijs lucet; & luxiuio quod alios mundat, & in se sordidatur.

Queritur virtū horæ canonicæ sint legendæ alta voce vt ab alijs audiatur, vel potius submissa voce, ut a solo audiantur? Respon. secundum Io. And. in Glo. magna. Quod licet Deus agnoscat cordis deuotionem: non tamen frustra vox adiungitur. Vnde dicunt Theologi quod oratio, quæ fit per ministros Ecclesie, id est, presbyteros, qualis est in horis canonicis, ideo fit vocaliter & expressè, quia talis oratio in persona totius Ecclesie ac populi; vnde vt populo innotescat quod pro eo orat Sacerdos merito hoc expressè vocaliter fit. Ratio tamen non est sic de illa, quæ priuate fit pro alio. De necessitate nihilominus adiungitur vox. Primo; ad excitandum interiorem deuotionem. Verbis enim & signis nosmetipsos interius excitamus ad sanctū desiderium augendum: ait Augu. ad Probam.

Probam. Secundo ad redditionem debiti: vt scilicet Deo seruiat orans secundum se totum in corde & corpore. de consec. distin. 5. nunquid. Tertio, ex quadam redundantia ab anima in corpus ex vehementi affectione. Vnde Psal. 15. Latatum est cor meum, & exultauit lingua mea, & cæ.

Insuper quaeritur an Acolythi teneantur dicere septem psalmos penitentiales? Respon. Secundum Paul. Aluar. Ratisponen. Episcopum in tractatu de hæresi, quod sic: cuius ratio præcipua inter cæteras est; quia ex quo dicuntur clerici a clericos quod est fors, quia in fortem, & partem Domini sunt vocati; rationabile videtur vt recitent aliquid ratione sui officij. Hoc tamen dependet a consuetudine, an singulis diebus, an tantum festiuis dicere debeant. Est tamen cõsonum rationi quod, qui non student in scholis aut studijs, ut singulis diebus orent septem psalmos recitando; iuxta illud Ambrosij; quia semper pecco, debeo semper habere medicinam. de consec. dist. 2. in fine. vide Nauar. ibid. num. 108.

Tertio, quaeritur an omnes Sacerdotes teneantur ad vigiliis mortuorum? Respon. Secundum Glos. quod curati tenentur ad uigiliis mortuorum ordinarias iuxta consuetudinem Ecclesiæ cathedralis. Vbi est consuetudo quod prælati dicant uigiliis singulis diebus Quadragesimæ, in Auentu, & in uigilijs Apostolorum debent etiam & ipsi curati dicere vbiuicq; sint, siue circa Ecclesias proprias, siue in studijs. Verumtamen ad extraordinarias, secundum ipsum non tenentur curati in studijs existentes, aut alij beneficiati. Extraordinarie dicuntur illæ, quæ specialiter pro anima cuiuslibet defuncti recitantur; ad quas dicendas solum illi adstringuntur, qui circa Ecclesias sunt præsentés. Similiter, qui in illis sunt in anniuersarijs defunctorum.

Quarto, quaeritur verum aliquis dicendo horas de sanctis, uel de marty-

ribus quando essent dicendæ de feria, peccet mortaliter? Responderetur, licet secundum Guil. non refert per quos psalmos laudetur Deus; tamen determinatio Ecclesiæ maioris est sequenda. Nam secundum consuetudinem Ecclesiæ maioris iustum est ut vnusquisque inde sumat regulas magisterij, unde honoris consecrationem accepit. 12. dist. de his. (exceptis monasterijs in quibus celebrantur officia secundum regulam B. Benedicti. Hugo & Glos. ibidem.) & B. Bernardus ait: Spiritus sanctus illas horas gratas non recipit, quando aliud quam debes, neglecto eo quod debes obtuleris. Vnde istud vitium reprobatur expressè de cõsec. dist. 5. in die. vbi dicit Greg. 7. quod illi, qui in diebus quotidianis tres tantummodo legunt lectionis, non ex regula sanctorum patrum, sed ex fastidio & negligẽtia probantur hæc facere. Hæc ibi.

Quinto, quaeritur an peccent, qui omittunt iustitia sanctorum? Respon. affirmatiuè; si hoc faciunt contra consuetudinẽ Ecclesiæ cathedralis, vt sup. dictum est, quia cõceptores laudabilis consuetudinis sicut & legis puniuntur. dist. 11. in his.

Sexto, quid dicendum de illo, qui prius recitauit Completorium, quam Vesperas, an teneatur redicere vero modo? Respon. Secundum Paulum vbi supra, quod non tenetur. Sed caute supplebit Vesperas quas incaute omisit. & penitebit de negligentia.

Septimo quaeritur an dicere, Pater noster ante horam & post sit præceptum? Respon. Aug. ver. Hora canonica. §. 9. quod sic. Et habetur de consec. dist. 5. id semper. Item, hoc expressè præcipitur in Concil. Gerunden. de consec. dist. 5. semper. vbi sic dicitur. Illud, semper placuit obseruari, vt omnibus diebus post matutinas, & Vesperas, oratio Dominica a Sacerdote proferatur. Ante vero horas diceret, Pater noster, licet nõ appareat præceptum scriptum, apparet tamẽ licitum, dignum, & iustum. Nam prius inuocandus est omnium

retum patet: quo prætermisso, nulum ritè bonum fundatur exordium. Rationabile autem est, vt prius oratio illa præcedat, quam author salutis dictauit & instituit, quam recitentur ille quæ sancti patres postea dictauerunt. Item, expedit prius petere ea, quæ magis sunt necessaria, & vtilia ad salutem: quam, quæ sunt minus necessaria. Magis autem sunt necessaria, quæ ponuntur in Dominica oratione; & vtilia, quam ea, quæ ponuntur in alijs: cum illi summa totius salutis, & perfectionis consistat. Petimus enim ibi sanctificari nomen Dei in nobis: & aduenire regnum cælorum, quod primo esse querendum Saluator noster docuit. Matt. 6. Item, consilium est, vt illa oratio præmittatur, quæ disponit hominem, & aptum reddidit humiliando ad effectum orationis consequendum: huius modi autem est oratio Dominica, in qua petimus dimitti nobis debita nostra, & a malo liberari, quibus nondum expeditis, orationis effectus frustraretur. Nisi enim prius nobis debita dimitterentur, & a malo culpæ liberemur: nullatenus impetremus: cū dicatur Ioã. 9. Deus peccatores non exaudit. Adiungitur, Ave Maria, quia dignum est vt illam salutem in principio nostri operis, per quam salus nostra exordium sumpsit. Dicit enim Bernardus, Deus nihil nos vult habere salutis, quod per manus Mariæ non transiret.

Tandem, quia (vt visum est in superioribus) hæc omittere, & illa non facere peccamus, videndum est etiam quomodo peccamus, & in medium af ferre quædam generalia de peccato, vt non ignoremus quid, & quomodo sit agendum circa actus proprios.

De peccato in communi; Et quomodo peccamus. Cap. 41.

AD euitandum peccatum oportet nõ ignorare qualiter homo pec-

care potest, & de peccato in communi aliquid dicere. Ideo primo nota quod ex parte obiecti tripliciter quis peccare potest. Nam homo dicitur peccare in Deum: in proximum: & in seipsum. In Deum quis peccat cū de Deo quis malè sentit, vt hæreticus. Vel, quæ Dei sunt vsurpare præsumit indignè participando sacramentis. Vel, quando nomen Dei peierando, vel blasphemando contemnit.

In proximum peccat cum eum iniuste lædit: vel offendendo personam, vel famam denigrando, vel substantiam diripiendo.

In seipsum peccat cum sibi soli nocet & non alteri, vt in peccato Gula, vel molliciei, vel accidia, vel superbix, inanis gloria, & huiusmodi. Hæc distinctionem ponit Isidorus libro de summo bono. Secundo nota quod peccatum aliud est originale, & aliud actuale. Et hoc diuiditur in mortale & veniale.

Est autem peccatum originale (preter ea, quæ supra dicta sunt) secundum Thom. 1. 2. q. 82. Quædam habitus innatus, per vitiatam originem: seu quædam inordinata dispositio nature, quæ habet rationem culpæ in quantum pro cedit a primo parente. Et habet talis habitus aliquid priuationis, & aliquid positionis, sicut ægritudo. Formaliter enim est defectus seu priuatio originalis iustitiæ. Dicitur autem originalis iustitia illa rectitudo in qua fuit creatus primus homo: ex qua rectitudine mens & ratio subdita erat Deo, & vires inferiores, rationi: & corpus subditum erat spiritui.

Istud peccatum originale est vnum in essentia, sed multiplex in effectu. Propter quod dicitur Psal. 50. Ecce n. in iniquitatibus conceptus sum, in plurali in iniquitatibus ait: propter causas prædictas, eo quod in ipso peccato originali virtualiter præexistunt omnia peccata actuala, sicuti in quodam principio. Participatur autem æquali-

qualiter ab omnibus. Et quãuis vnus sit prior quam alter ad concupiscendum, vel irascendum & huiusmodi, hoc non procedit ex ratione peccati originalis, cum æqualiter in omnibus soluantur & tollatur originalis iustitia, quia & æqualiter in omnibus partibus inferioribus animæ sibi relinquuntur: sed accidit hoc ex diuersa dispositione potentiarum. Nam aliquæ vires animæ sunt fortiores in vno quam in alio propter diuersas corporis complexionēs, soluto autem vinculo originalis iustitiæ vnaquæque vis tendit in suum proprium motum, & tanto vehementius quanto fuerit fortior. Et quia omnes homines excepto Christo solum descendunt ab Adam per virtutem actiuiam in generationem originaliter ab Adam derivatam, quod est secundum rationem feminalem ab eo descendente: ideo firmiter est tenendum vt dicit Tho. 1. 2. q. 81. quod secundum fidem catholicam omnes homines præter solum Christum ex Adam derivati peccatum originale ex eo contrahunt, alioquin non omnes indigerent redemptione, quæ est per Christum, quod est erroneum.

Tollitur autem peccatum originale nunc in nouo testamento per Baptismum actu, vel proposito sumptum, & non per alium modum, nisi per martyrium. In veteri autem testamento per fidem parentum, quantum ad non habentes vsum rationis, id est, per actum fidei relatum ad salutem pueri per modum orationis, quam fidem protestabantur oriundi ex Abraham in circumcissione marium, quæ omnino erat necessaria. Alij uero aliarum nationum & omnes uniuersaliter ante circumcissionem datam Abrahæ eam protestabantur in uirtute sacrificiorum. Adulti uero purgabatur per fidem propriam, ab originali. Fæminæ Iudæarum ante vsum rationis non per circumcissionem: sed per fidem parentum purgabatur. Et debet intelligi quod uir

tute sacrificiorum dicebantur purgari ab originali ante Circumcisionem datam sicut & mares Iudæorum in uirtute circumcissionis, ut ait Greg. in moral. & habetur de consec. dist. 4. quod apud nos. Et licet transeat ipsum peccatum originale & tollatur per Baptismum reatus, quia euadit obligationem pænæ æternæ, remanet tamen in baptizato ipsa habitualis concupiscētia, id est, inclinatio ad malum, & ordinatio uirium inferiorum.

Secundum genus peccati est actuale, quod, ut diximus, diuiditur in mortale & ueniale. Peccatum mortale dicitur, ex eo quod priuet animam uita spiritali. de pæn. dist. 1. porro illi. 5. resuscitatus, effectus peccati mortiferi est multiplex. Nam bonum naturæ corrumpit. Maculam animæ inducit, Et reatum pænæ includit. Hoc peccatum dimittitur per contritionem, confessionemque sacramentalem, & satisfactionem. Quod uero peccatum mortale non potest ei dici sine gratia, nã per nos non possumus superare unam minimam tentationem, nec eijcere unum peccatum iuxta id. Io. 1. 5. sine nihil potestis facere. Et ratio est; quia cum peccatum mortale sit defectus quasi infinitus, seu iniuria, quia est contra Deum bonum infinitum; & homo sit uirtutis finitæ; non potest finitum attingere ad infinitum, nisi adiectum infinito, & hæc est gratia Christi, quæ est quasi infiniti ualoris. Vnde ad Ro. 3. dicitur: Iustificati gratis per gratiam ipsius, & car. id est, iusti facti expulsis peccatis. Pro quolibet autem peccato mortali duplex debetur pænã, nempe æterna, seu infernalis, & temporalis. de pæn. si peccatum Dauid.

Veniale autem peccatum dicitur uenia; quia quis non meretur pænã æternam propter peccatum ueniale. Dimittuntur autem peccata uenialia secundum Raymundum octo modis. Primo, per dignam communionem. de consec. dist. 2. cum omne crimen,

&c. si quotiescumque. Et ut quidam aiunt, per extremam vnctionem, extr. de sac. vnct. cap. vnico. 2. per aqua benedictę asperisionem. de consec. distin. 3. aquam sale. 3. per eleemosynarum largitionem. de panit. dist. 1. Quamobrem, &c. medicina. & distin. 3. Sanę. Addunt quidam in iniriarum dimissione, quę est eleemosyna spiritalis, de qua Luc. 6. Dimittite & dimitteretur vobis. 4. per orationem, & præcipuę dominicam. de panit. dist. 3. ca. de quotidianis. 5. per confessionem generalem multo magis per confessionem sacramentalem. de panit. dist. 3. ibidem. 6. per Episcopalem benedictionem, & secundum quosdam etiam Sacerdotalem. 1. q. 1. multi. 7. per deuotam peccatorum confessionem. de panit. dist. 1. tres sunt actiones. Vltimo, per cordis contritionem. Vnde vers.

Confiteor, tundo, conspergor, contoror, oro,

(pono.)

Signor, edo, dono, per hac venialia

Nota quoque quod peccatum omnibus modis impletur, nempe, suggestione, delectatione, & consensu. Suggestio quippe fit per diabolum: delectatio per carnem, in consensu perfectio. Et cum animus consentit, tunc est peccatum, si aduertat se Deum offendere aiunt quidam. Demum nota quod peccatum comparatur salici propter infructuositatem. 1. q. 1. Si fuerit Et organum, orationi propter dulcedinem. 4. 5. distin. cum beatus. Quilibet ergo sensus suos comprimat vt rationi obediant. Audiantur autem Ethnici. Docet enim philosophus ad Nicomachum lib. 3. illas hominis partes, quę ratione carent oportere accerrimę castigari: & ita ait: quod idcirco mali homines dicuntur discoli, id est, non castigati, qui negligentes fuerunt in illis partibus corporis castigandis, quę spiritui repugnant. Si terra non irrigetur ita arefcet vt nihil in ea oriatur, idem erit in carne nostra. Plato lib. de legibus & Republ. dicit: quod illas

hominis partes, quę ratione carent, vt sunt appetitus sensitui, & sensualitas debemus arefacere, & reddere sicut terram aridam: fiet (inquit) vt quem admodum herbę, quę non irrigantur paulatim arefcunt, sic hæ partes arefcant. Et affirmat quod partes illas, quę ad mentem pertinent, oportet irrigari, vt frequenti diuinarum rerum contemplatione vites accipiant sicut herbę aqua pulchra & virides efficiuntur. Ecce, quid docent Gentiles & Idolatra. Hi sunt inimici, qui nos perdunt ad gehennam: & ibi erit maior pena hominum damnatorum quam æmonum. Ex his solues quæstionem a nemine adhuc agitatam, cur tangere genitalia delectationis causa est mortale, & non ita est, si quis tãgat barbam suam aut genas proprias. Ratio est, propterea quod illud est brutale & contra rationem hoc autem est naturale. Bruta enim & tangunt, & lambunt cotam omnibus genitalia, quia ducuntur tantum sensu, nec continete se valent; hoc autem de homine dicere nequimus, cum sit rationis capax.

Quod autem erit maior pena hominum perditorum quam dæmonum, probatur triplici ratione. Primo, ratione ingratitudinis, quia Christus mortuus est pro hominibus, & non pro dæmonibus. Vnde cum sit maior ingratitudo in homine quam in dæmone, sequitur quod maior pena debetur ei. Secundo probatur ratione auersionis quia dæmon pro vna tantum auersione æternaliter est punitus: de qua surgere non valet; homo autem millies in die a Deo se auertit, quia tot mala facit. Tertiõ ratione compositionis; quia dæmon non habet corpus: solum cruciatur in vna parte: homo componitur ex anima & corpore, qui in vtraque cruciatur. Ergo, &c.

De cautelis seruandis in recitationem diuini officij. Cap. 41.

Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi.

mihi. Ioel. 4. Primo ergo cauere debet Sacerdos, vel prælatus; ex hac sententia ne sit ignarus & præcipue circa officium suum. Huic enim conuenit illud, medicæ cura te ipsum. Luc. 4. Rectè enim prælato ignorant dicitur, vt prius in se sufficienciam & artem curandi spiritualium morborum habeat quam emplastrum sanandi vulneribus adhibeat. Nam (vt ait Greg. in registro) verecundum est, & dicere pudet, quod Sacerdotes ducatum arripiunt, qui exordium religiosæ vitæ non nouerunt, in quibusdam catholicis ministerijs, ignorantia toleranda foret, eo quod in plerisque melius est, ne fare, quam curare: & in quibusdam secundum Augu. de verbis Domini, Melior est fidelis ignorantia, quam temeraria scientia: in Ecclesiasticis tamen ministerijs ordinandis disponendisque omnino damnabilis est. De quibus est illud verbum Apost. 1. Cor. 14. Si quis autem ignorat, ignorabitur. Ordinis namque ignorantia, quo videlicet ordine quicquam agendum est in Ecclesia, conturbat negotiorum naturam, formamque meritum. Etenim statutis facere iniuriam, vel contraire, non est intelligere, sed errare, vt ait Ambro. super Psal. 118. Hinc est quod Dominus requirit seruum prudentem quem constituat super familiam suam. Mat. 24. Prudentiam dixerò, vt sciat, quo ordine, quo sensu, quo fine, qui quo gerendum sit. Alioquin si cæcus cæco ducatum præstet nonne ambo in foueam cadunt? Mat. 18. Sicut. n. non potest cæcus cæcum ducere, sic nec insecutus prælatus, subditum indiscretum potest per viam salutis ducere. Ideo, si quis nescit cantare, vel recitare officium quomodo alios docebit cantare & psalle: re in Ecclesia? Hoc enim est proprium sacerdotum omnium scire & intelligere, quæ sunt in Ecclesia.

Amplius, debet conari primo & principaliter (vt tactum est supra) persoluens horas esse in statu gratiæ, vt

magis sit Deo gratum sacrificium laudis: quoniam (vt ait Salom.) non est speciosa laus in ore peccatoris. Vnde Ormisda Papa ait: emendationem esse conuenit populo quem necesse est orare pro populo dist. 61. in Sacerdotibus. Et Greg. Quomodo orationis Clipeo populum tenetur, qui iaculis hostium sese ferendum exponit. 1. q. 1. fertur.

Secundo, caueat, ne legat transcurriendo, siue Syncopando vt faciunt nõ nulli, qui dum dicunt, Confitebor tibi Domine in toto corde meo, extranea, & profana, & cogitant, & intermiscunt; aut veniunt tarde ad chorũ; ante finem officij sine causa exeundo; aues aut canes ad venandum in chorum ducendo: (vt ego vidi nonnullis in locis); hoc enim est grauiter errare, non orare.

Tertio, caueat vt cantans horas canonicas, ne lasciuos & dissolutos cantus ibi personet. Cõtra quos est Apost. Ephes. 5. Cantantes & psallentes in cordibus uestris Domino. Vbi ait Hieronym. & ponitur 29. dist. ca. cantantes. Audiant hæc adolescentuli; audiant, hi quibus in Ecclesia est psallendi officium; Deo non voce, sed corde cantandum: nec in tragediarum modum guttur, & fauces medicamine linienda sunt, vt in Ecclesia theatrales modum audiantur & cantica. Et Grego. dat huius rationem dicens. 99. dist. in sancta vbi dicitur: Plerumque fit in sacro ministerio dum blanda vox queritur, congrua uita negligatur. Et cantor minister Deum motibus stimulat cum populum uocibus delectat. Hoc etiam prohibetur de celebr. Miss. in clem. ubi cantilenis prohibet abstinere. Et per extrau. Ioã. 21. quæ incipit: Dicta sanctorum patrum: prohibet etiam Triples; dicens: Dicta sanctorum patrum decreuit autoritas in qua reprobat cantum cantilenarum: in triplici & motibus uulgaribus, id est, in lingua materna. Extra solemniam Missæ.

Missarum, & horarum canonicarum. De motibus vulgaribus obseruatur. Sed de triplicibus & proportionibus, & sesquialteris cantantur etiam in capella sanctissimi Apostolici.

Quarto, caueat ne incongrue verba tam in horis quam in alijs diuinis officijs, sine cantando siue dicendo submisit proferat: hoc nimirum scandalizat audientes. Vnde Cassiodor. super illud Psal. 46. psallite sapienter: dicit: Nemo sapienter facit quod non intelligit; Signum autem non intelligentiæ est incongruitas. Adde tu: quod signum etiam in deuotionis est incompositio corporis nostri. Nam vt est compositio nostri corporis, ita est compositio mentis nostræ in Deum. Considera modo tu quomodo te habes cum corpore, nempe sedendo, oscitando, ridendo, & huiusmodi.

Amplius, stando aptius recitatur officium: nam legitur in vita Beati Francisci, quod stando recitabat officium, etiam si in itinere & pluuia cadente reperiretur. Dicebat enim si nos cum volumus corpus reticere (quod tandem corrumpetur, & a vermibus consumabitur) requiem & quietem querimus: quantum magis standum est, & cum maxima tranquillitate & quiete debet anima sumere cibum vitæ, vt est orare & psallere Domino?

Item Diu. Bernardus super Cant. Ser. 7. de modo psallendi sic ait: Cibus in ore, psalmus in corde sapit: parum prodest sola voce cantare, sine cordis intentione. Deus enim cui non absconditur quicquid illicitum perpetratur: non querit vocem delectantem: sed cordis puritatem. Psallentibus dignanter admisceri Angeli solent ea propter attendite Angelos cum stas ad orandum & psallendum: & stas cum reuerentia & disciplina. nimirum missi in ministerium propter nos: qui hereditatem capiunt salutis; deuotionem nostram ferunt in superna: referuntque gratiam. Virgineus officium: quorum sortumur con-

fortium: laudem cum cæli cantoribus in commune dicentes; vt pote, ciues sanctorum & domestici Dei. Hoc enim bonum est: cum propter releuandum vitæ præsentis labores; qui vtique tolerabiliores nobis sunt exultantibus in laudem Dei; tum quia nihil tam propriè quendam teris representat cælestis habitationis statum; sicut alacritas laudantium Deum. O si quis haberet oculos apertos; videret qua cura; quoue tripudio interfunt cantantibus; ad sunt orantibus, insunt meditantibus; s. persunt quiescentibus; ordinantibus; & procurantibus præsentibus. Agnoscunt nimirum supernæ potestates conciuies suos: & pro his, qui hereditatem capiunt salutis; sollicitè congaudent; confortant; instruunt: protegunt: prouidentesque omnibus omnia in omnibus. Vnde uos monedo dilectissimi; viriliter semper ac strenuè; diuinis interesse laudibus; strenuè quidem & sicut reuerenter, ita & alacriter Domino assistatis; non pigri; non somnolenti; non oscitantes: non parcentes vocibus: (ego adderem huic loco & cum reuerentia Bernardi, concordet, scilicet voce & prolatione vnisona, siue vnisona: quia, qui dissonat in choro ante Christi tribunal, & ante eius præsentiam, etiam extra chorum vtique dissonabit, non concordando cum alijs in moribus suis;) non procidentes verba dimidia; non integra transilientes, (id est, vitra saltando) non fractis, & remissis vocibus: multe bre quidam balbum de nare sonantes: sed virili vt dignum est sonitu & affectu, voce sancti spiritus deprementis: pure vero, vt nil aliud dum psallitur, quam quod psallitis cogitetis. Nec solas dico vitandas cogitationes uanas & ociosas: vitandæ sunt & illæ: illæ duntaxat hora; & illo loco quas officiales clerici pro communi necessitate; quasi necessario frequenter admittere compelluntur. Sed ne illa quidem profecto recipere, tunc consulerim: quæ fortè paulo ante a claustro sedentes

in codicibus legeratis salubria sunt : sed minimè illo salubriter inter psallèdum reuoluatis. Spiritus enim sanctus illa hora gratum non recipit quicquid aliud quam debes : neglecto eo quod debes obruleris. Idem de oratione. In cunctis actibus nostris multa est opus animi vigilantia : sed præcipuè in oratione : licet enim semper videamur a Deo : sed in oratione etiam præsentamus & ostendimus nos quasi facie ad faciem cum Deo loquētes. Porro quāuis vbique sit Deus , in cælo tamen orandus est ; ibique orationis tempore cogitandus . Sic igitur oret , qui orat ; sic semetipsum consideret & attendat , tanquam præsentatum Domino maiestatis , &c. hæc omnia D. Bernardus.

Adest etiam decretum siue constitutum saluberrima Concilij Basiliensis ; quomodo officium diuinum in Ecclesia sit cælebrandum , sic dicens ; Si quis principem sæculi rogaturus , habitu honesto , gestu decenti ; prolatione nõ præcipiti , sed distincta , attenta quoque mente , seipsum , ac verba sua studet componere ; quanto diligentius in hoc sacro loco , omnipotentem oraturus Deum , hæc omnino facere curabit ? statuit igitur hæc sancta Synodus vt in cunctis cathedralibus & collegiatis Ecclesijs , horis debitis , signis congrua pulsatione præmissis , laudes diuinę per singulas horas non cursim ac festinanter , sed asiatim , & tractim , & cum pauca decenti , præsertim in medio cuiuslibet versiculi psalmodum , debitam faciendi inter solemne & feriale officiũ differentiam , ab omnibus persoluatur . Horas canonicas dicturi ; cum tunica talari , ac superpelliceis mundis ultra medias tibias longis vel cappis iuxta temporum & regionum diuersitatem Ecclesias ingrediantur ; non capucia sed almucias vel bireta tenentes in capite . Qui cum in choro fuerint ; grauitatem seruent ; quam & locus , & officium exigunt ; & non insimul aut cum alijs confabulantes seu loquentes aut

litteras , aut scripturas alias legentes . & cum psallendi gratia ibidem conueniant muta & clausa labia tenere non debent . Sed omnes præsertim , qui maiori funguntur honore in psalmis , hymnis , & canticis Deo alacriter modulentur . Cum dicitur ; Gloria patri & filio , &c. omnes confurgant . Cum nominatur gloriosum illud nomen Iesus ; in quo omne genuflectitur , cælestium , terrestrium , & infernorum ; omnes caput inclinent . Nemo ibidem dum horæ in communi publicè cantantur ; legat , vel dicat priuatim officium . Nam non solum obsequium quo obnoxius est , vel in choro subtrahit ; sed alios psallentes perturbat . Super his debite obseruandis , alijsque ad diuini officij persecutionem , ac chori disciplinam spectantibus ; Decanus , vel cui onus incumbit , diligenter inuigilet hinc inde ; ne quid inordinate fiat , circumspiciens . Horum autem transgressores , alius honore , in qua circa prædicta excesserit , vel alia maiori , prout grauitas exigit , plectatur pœna . Hęc ille .

Quintò , caueat clericus orans ne in horis resumat vnum & idem verbum pluries ; quia dicitur Eccl. 7. Ne iteris verbum in oratione tua . Contra quod faciunt , qui dicunt , pater noster , pluries ; quæ iteratio procedit ex inaduerentia , ex in deuotione , & mentis distractione , & hi potius irritant Deum quam orant . Nam vt ait Seneca , perturbat mentem auditoris quod sæpe dicitur , scilicet , vna & eadem voce ; immo quodammodo Deus in hoc bla sphematur dũ per hoc videtur semel dictum non audire , vel intelligere nisi sæpius ei resumatur ; cum tamen dicatur Mat. 6. scit enim pater vester cælestis quibus indigetis . Videat quilibet clericus , vel laicus , vt in oratione stet , vel sedeat quietus , aut flectat deuotus manus leuando , pectus tundendo , suspirando , & sursum aspiciendo . Ipsi enim sunt septem modi orandi approbati

probat in scripturis sanctis.

De primo dicitur in Psal. 121. Stantes erant pedes nostri. Et Mar. 9. Cum stabitis ad orandum dimittite, & c. sic Martha stetit, & ait; Domine non est tibi curæ. Luc. 10. De secundo dicitur. Mat. 26. Sedete hic, & sequitur, & orate, ne intretis in tentationem. De tertio, dicitur; quod leprosus genuflectit, & impetrauit curationem. Mar. 1. De quarto, dicitur Psal. 140. Eleuatio manuum mearum sacrificium vesperinum. Et Exod. 17. vbi Moyses eleuatis manibus orauit. De quinto dicitur Luc. 18. De publicano quod percutiebat pectus suum, dicens; Deus propitius esto mihi peccatori. De sexto, suspiratione, dicitur. Io. 11. quod Christus infremuit spiritu & turbauit seipsum volens Lazarum resuscitare. De septimo, scilicet, sursum aspiciendo, dicitur Ioann. ibidem, quod Christus suspiciens in cælum dicit; pater gratias tibi ago quoniam exaudisti me: sic & vos exaudiet Deus si ita, & cum istis circumstantijs orabitis.

Demum cogitent & recogitent obligati recitare horas canonicas visionem illam relata a Diuo Antonino. 2. p. tit. 9. cap. 13. §. 3. de quodam patre sancto, cui videnti in choro demon multa imponentem sacco, & interrogato quid imponeret respondisse,

Syllabas, & verba, quæ hi vel illi omittunt, vel deglutiunt inter dentes, uel uersus incipiunt antequam ij, cum quibus recitant absoluant, uel male uersus pronunciant, ut illos eius rei accusaret in iudicio.

Hæc sunt, quæ uoluimus in hac prima parte de diuinis officijs: nunc autem ad officium magis in particulari, & primo, ad expositionem totius psalterij, deinde Missalis Romani, eo ordine quo dispositi sunt, una cum suo rationali procedendū est. Prouinciam equidem tam amplam, ac sic susceptā, & excogitaram, ego neque uide, neque quod a nemine ita fuerit explicata, ne utiquam sensi. Sed quoniam mihi occultum non est illud Ouidianum dictum lib. 3. de Ponto

*Scripta placent a morte quidem quia
ledere uinos*

Liuor & inuiso carpere dente selet.
Ideo singulis inuidis unico Martialis uersiculo lib. 3. & respondebibus, & illorum ora obtusescere faciemus.

Carpere uel noli nostra, uel ede tua.

Primo ergo (huic operi finem faciendo) ad totius psalterij dilucidationem secundum ordinem Romanum accedamus.

F I N I S.

